00111427

THE
ASIATIC SOCIETY OF BOMBAY
TOWN HALL, BOMBAY-1.

Digitized with financial assistance from
Observer Research Foundation
on 17 May, 2019

00111427

JOANNIS SELDENI

UXOR EBRAICA,

111427

ac

SEU DE

NUPTIIS ET DIVORTIIS

EX JURE CIVILI, id eſt, DIVINO & TALMUDICO,

VETERUM EBRÆORUM,

Libri Tres.

Ejusdem

De

SUCCESSIONIBUS

ad Leges Ebræorum

IN BONA

DEFUNCTORUM,

LIBER SINGULARIS:

IN

PONTIFICATUM,

LIBRI DUO.

EDITIO NOVA

C-C-13

FRANCOFURTI AD ODERAM Sumptibus JEREMIÆ Schrey /

Excudit ANDR. BECMANUS A. MDCLXXIII.

REVERENDISSIMO, PERILLUSTRI AC EMINENTISSIMO
DOMINO,
DN. OTTONI
LIBERO BARONI
DE SWERIN,
DYNASTÆ VETERIS LANDSBERGÆ
ZACHANI, OLDENVVIGSHAGII &c.
Auguſti ac Potentiſſimi
ELECTORIS BRANDENBURGICI
SUPREMO CONSILIORUM ET JUDICIORUM
PRÆSIDI,
ELECTORATUS CAMERARIO PRIMARIO
ac HEREDITARIO,
CATHEDRALIS ECCLESIÆ BRANDENBURG. PRÆPOSITO,
&
Præfecturæ Ouranienburgensis
CAPITANEO SUPREMO
&c. &c.
DOMINO ſuo Benigniſſimo.

Benigniſſime DOMINE,

ALtera jam vice ILLUSTRITUDINEM TVAM publice alloquor, alieno tamen nomine, non meo. Ab exteris venit, qui Patrocinium Tuum exorat, ut ampliſſimam Famam Tuam, qua Exteros quosque trahis, veneraretur: Doctiſſimus SELDENVS eſt, melioris Doctrinæ Mœcenatis Majoris ignarus; *Revixit, æternitatis jam ſecurus*, quippe cujus *robur a Te accipiet*. Equidem me imparem novi, qui Incomparabilis Viri cauſam agerem; Sed Scriptorum ejus Dignitas in curam hanc me animavit: Et ILLVSTRITVDINIS TVÆ erga me meaque Gratia Tanta jam fuit, ut ſub ILLVSTRI Nomine Tuo ea denuo Orbi ſiſtere non dubitaverim, vel unico hoc teſtaturus, me humillimum Obſequium TIBI æternùm debere. Vale, PATRONE MAXIME, & Religioni, Reipublicæ, Illuſtrique Familiæ Tuæ diu ſuperſtes feliciter age. Scr. Francof. ad: Od. d. III. Non. Mart. A. M DC LXXIII.

J. C. BECMANVS D.
& Hiſtor. Prof.

Hieronymus, Epiſtolâ 138. *Marcellæ.*

HÆc nos de intimo Hebræorum fonte libavimus, non Opinionum rivulos perſequentes, neque Errorum, quibus totus mundus repletus eſt, varietate perterriti, ſed cupientes & Scire & Docere quæ Vera ſunt.

UXOR EBRAICA
Seu De
NUPTIIS & DIVORTIIS
Ex
JURE CIVILI
Veterum Ebræorum.
LIBER I.
CAP. I.

Operis Deſignatio. Et de *Perſonis*, quarum *Conjugia* ſive *Conſanguinitatis* ſive *Affinitatis* nomine pro *vetitis ex lege Sacra* apud *Talmudicos habentur*.

RES apud Ebræos Uxoria ſeu Connubialis (uti & aliæ nonnullæ momenti graviſſimi) Jure in eorum commentariis ſubnituntur Triplici. Naturali, Gentium, & Civili. Naturale heic aliud non appellamus quàm quod ab ipſo Naturæ auctore ſeu Numine ſanctiſſimo in ipſis rerum primordiis cordi humano inditum præſcriptumque eſt, adeoque poſteritati Univerſæ regulariter perpetuò erat ſemperque eſt obſervandum ac immutabile. Gentium Jus heic vocamus tum quod Gentibus reliquis ſive omnimodis, id eſt univerſo generi humano, ſive aliquibus tantùm ſimùl cum Ebræis poſtmodum eſt à Numine Imperatum, tum quod ſive ex Pacto ſive ex More invicem Uſuque, ipſis ac Gentibus conterminis, vicinioribus, aliiſque quibuſcum commercium qualecunque haberent, intervenit; unde Jus Gentium in Imperativum & Interveniens etiam alibi (a) tribuimus. Quod & ita partim Divinum eſſe, partim Humanum nemini non palàm liquet. Civile demúm Jus heic eſt quod Eccleſiæ ſeu Reipublicæ Judaicæ erat, ſaltem habitum eſt, peculiare, non aliter atque Romanum ſeu Cæſareum

A olim

(a) *Libris de Jure Nat. & Gentium juxta Diſciplinam Ebræorum.*

olim Romanis (quatenus ſcilicet à Naturali & Gentium diſcriminatur.) ſeu Atticum Athenienſibus, hodieve Anglicanum Anglis, Gallicum Gallis, Hiſpanis Hiſpanicum, Civile rectè nuncupatur. Quod quidem apud Ebræos partim in Lege Sacra, partim in Moribus avitis Sanctionibusque ab eis qui rebus præerant ſuper inductis continetur.

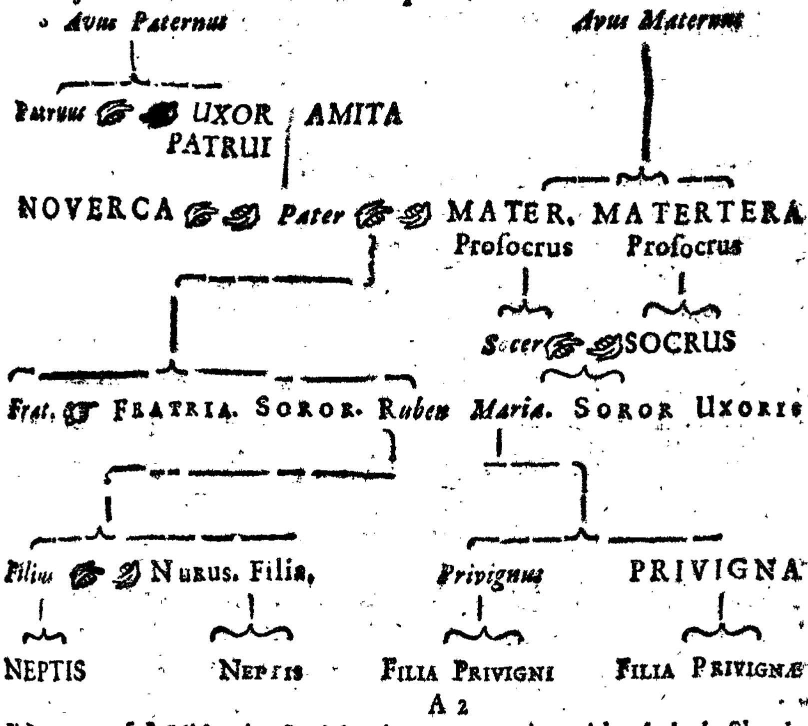
Jam verò quicquid ad Rem Uxoriam ſeu Connubialem ex Jure ſive Naturali illo (quod & Noachidarum Juris nomine venit, atque in Matris, Novercæ &, in proxima poſt rerum conditum ætate, Sororis Uterinæ, ac Uxoris alienæ ſeu generali Adulterii interdictione, liberrimaque matrimonii ex arbitrio ſolvendi poteſtate maximè verſatur) ſive Gentium alterutro attinet (veluti Conjugia nomine Gentis Exteræ, Proſelytiſmi, Servitutis, Captivitatis ſive Interdicta ſive Permiſſa) id univerſum fusè tradidimus in libro Quinto de Jure Naturali & Gentium juxta Diſciplinam Ebræorum. Qantum autem ex Jure ipſis, quale diximus, Civili hanc ad rem ſpectat, nec jam dicto libro alibive ex re nata à nobis eſt oſtenſum, id ſeorſim heic damus. Rem totam ſatis habebimus explicatam, ſi Cauſas ſingulares quibus ex hoc Jure ſive Vetita, ſive Imperata, ſive Permiſſa fuerint Conjugia, Formulas contrahendi ſolennes circumſtantiaſque, Nuptiarum Ritus, Mutua conjugum Officia, ac demùm Divortiorum materiem (quà ſcilicet ex Jure hoc Civili cuncta hæc pendent) ritè diſpiciamus.

Vetita ſunt ex hoc Jure Connubia, Primò ob Conſanguinitatem aut Affinitatem; Secundò ob Natalium defectum, ut Mamzerum; Tertiò ob defectum corporis, ut Exſectorum ac Eunuchorum; Quartò ob Dignitatem Sacerdotalem; Quintò ob certum Uxorum Numerum præſtitutum; Sextò ob Dignitatem Regiam; Septimò ob Divortio ejectæ ſeu Repudiatæ pollutionem; Octavò ob fœminei ſexus hæreditatem ſeu Diverſitatem Tribuum. Imperata verò ex hoc Jure ſunt Conjugia, ſive ob Prolem priſtino marito ac demortuo ſuſcitandam, ſive in Ereptæ Virginitatis compenſationem. Atque ex hiſce etiam eorumque interpretatione ac ſuperinductis circa ea inſtitutis vetantur aliquot alia, de quibus ſuo loco. Et demùm ex horum explicatione nemini non erit manifeſtum, quænam ſint Conjugia heic generis Tertij ſeu Permiſſa. Quoniam verò quæ in Conjugiis Vetitis, ſeu Genere heic primo, locum occupant Secundum & Tertium, ſatis ex re nata à nobis libro jam antè citato oſtenſa ſunt, uti & quæ Octa-

vum

vum habent locum, in libello(b) de Succeſſionibus in Bona Defuncti; ideo prætermiſſis quæ ad Tria hæc pertinent capita, Quinque reliqua duntaxàt heic exequemur.

Quod ad Speciem Conjugiorum Vetitorum Primam, ſeu eorum quæ Sanguinis aut Affinitatis nomine interdicuntur, attinet; Alia ſunt Talmudicorum Placita, alia Karæorum. Talmudicis ex diſertis Legis Moſaicæ verbis atque eo quod ipſis ita neceſſariò conſequitur, ut non admitti nulla cum ratione queat, pro Vetitis, partim Sanguinis, partim Affinitatis ſeu Propinquitatis nomine, Fœminæ habentur tantùm octodecim (c) (in quibus etiam Mater, Noverca & Soror ex Jure ipſis Naturali ſeu Noachidarum antea pariter vetitæ) ut in ſchemate ſequenti; de quo etiam conſulas, ſi placet, libri quinti noſtri de Jure Naturali & Gentium caput decimum.

[b] *Cap. 18.* [c] *Miſna tit.* Cerithoth, *cap. 1. Maimonides halach.* Shagigoth, *cap. 4. Moſes Mikoti præcept. Affirm. 213.*

Scilicet Turpitudinum harum revelatio in lege Sacra adeoque Concubitus & Matrimonium Rubeni heic Mariæ conjugi (quem ut contingunt ſive Sanguine ſive Affinitate ſic nominantur heic fœminæ cunctæ) ut tot Inceſtûs genera interdicuntur. Ita tamen ut Quindecim tantùm diſertis legis Sacræ verbis, Tres reliquas ex neceſſariò conſequenti ajant vetitas. Quindecim illæ majuſculis in Schemate exhibentur literis. Reliquæ tres, nimirùm Proſocrus utraque ac Filia minoribus; Ideo tantùm adjectis intereà charactere diverſo, Avorum, Patrui, Patris, Soceri, Fratris, Filii ac Privigni nominibus, ut relationum connexio faciliùs intuenti appareat. Locis in notiſſimis Legis ſacræ (d) occurrunt hæc inceſtûs interdicta. Quali autem ratione utantur Talmudici, dum reliquas illas Tres, ſeu Proſocrum utranque ac Filiam, ex lege Sacra ſatis vetitas aſſerunt, quidnam item ex avita diſciplina ſentiant de eo quod eſt utrum interdicta illa inceſtûs Sacra, quatenus in Pentateucho habentur, ad genus indiſcriminatim humanum univerſum an tantúm ad Ebræos, id eſt an ad Jus Gentium heic Imperativum an ad Ebræorum *Civile ſpectent*, uti & alia non pauca inprimis huc attinentia, fuſiùs etiam explicavimus libro ſuperiùs citato de Jure Naturali & Gentium. Itaque ea heic iteratò congerere & intempeſtivum foret & ſupervacaneum.

(d) *Levit. 18. à verſu 6. ad 18. & 20, 14, 17, 19, 20, 21. Deut. 22. 30, 27, 20, 22. 23.*

CAP. II.

De Fœminis Secundariis, *ſeu quarum conjugia ex majorum inſtituto, extra legis Sacræ verba ac vim, juxta* Talmudicos, *vetita ſunt ſive* Sanguinis *ſive* Affinitatis *nomine. Et de* Conſanguinearum & Affinium *ratione in* Sponſalibus dubiis.

PRæter Affinium & Conſanguinearum conjugia ex lege Sacra, ut capite oſtenditur ſuperiore, prohibita, ſunt Fœminæ aliæ (quas שניות seu *ſecundarias* vocitant) ex Scribarum ſcitis & majorum inſtituto tum Affinitatis tum Conſanguinitatis ratione vetitæ, idq; לעשות גדר לעריות *ut fiat ſepes* ſeu *munimentũ quo conſerventur inceſtûs interdicta*, ſeu להרחקה על אזהרה שבתורה *ut longi-*

ut longiùs arceatur quiſque ſeu *proculintercludatur à violatione ipſius legis ſacræ.* Vocantur Secundariæ ideò quod ſunt שניות לעריות ſecundariæ ſeu *proximæ fœminis primariis nomine inceſtûs in ſacro ſermone disertè vetitis.* Numero ſunt hæ viginti; Ita tamen ut eorum nonnullæ ſint בלי הפסק ut loquuntur, ſeu *ſine termino*, adeoque univerſas quæ ejusdem aut ſimilis naturæ fuerint in linea recta ſive aſcendente ſive deſcendente pariter complectantur. E libris Talmudicis [b] earum recenſio ad hunc modum ſe habet.

I. *Avia Materna* ſeu *Matris Mater.* Neque in ea terminatur interdictum. Sed univerſæ quæ rectà ab ea aſcendunt & Matrum Matres ſunt æquè pro vetitis habentur.

II. *Mater avi Materni* ſolùm.

III. *Avia Paterna*, ſeu *Patris Mater.* Nec ſolum illa ſed univerſæ quæ recta ab ea aſcendentes matrum itidem matres ſunt; veluti aviæ mater, hujusque mater & quæ ſursùm ſequuntur.

IV. *Avi paterni mater* ſolùm.

V. Quæ fuit *Uxor avi paterni*; uti & cunctorum aſcendentium avorum paternorum uxores; adeò ut Jacobi Patriarchæ uxor (exemplum ſic afferunt) Ebræorum nemini eſſet permittenda.

VI. Quæ fuit *Uxor avi materni*, tantùm.

VII. Quæ fuit *Uxor ejus qui Patri frater eſt uterinus*, id eſt patrui ita conjuncti, tantùm. Scilicet patruum cujus uxor disertè in lege ſacra vetatur intelligunt [c] qui Patri eſt Frater germanus. Neque enim affinitatem hujuſmodi paternam jure communi ex ſexu tantum fœmineo naſci volunt.

IIX. Quæ fuit *Uxor ejus qui matri frater eſt*, ſive ex patre ſeu germanus ſive ex matre ſeu uterinus. Adjicitur in Moſe Cotzenſe אין לו הפסק id eſt *neque in Patre ſeu fratre ejuſmodi germano finitio eſt* ſeu *terminus*; aliis heic idem de Matre ſeu fratre uterino ſubſtituentibus. Adeo ut, pro varietate ſententiæ, velint eam quæ uxor fuerat ejus qui aviæ, proaviæ maternæ, & quæ ſurſum aſcendunt ejuſmodi cæteris erat ſic conjunctus, duci jure nequire.

A 3 IX. Filiȷ

(b) *Miſna & Gemara Hieroſolym. ad tit.* Iabimoth, *cap. 2. fol. 3. col. 4 hal. 4. Babylon. ibi fol. 21. Maimonid. halach.* Ishoth, *cap. 1. Moſes Mikotzi prac. Negat. 110.* Peſiktha Zotertha, *col. 1. fol. 24.* (c) *Maimonid. halach.* IſuriBia, *cap. 2.*

IX. *Filij Nurus*, uti & cunctorum nepotum ex eo & nepotibus continentèr deſcendentium; adeo ut Jacobo cujuslibet Ebræi uxor, שניה ſeu *ſecundaria* eſſet.

X. *Nurus filia* tantùm.

XI. *Proneptis ex nepte ex filio*, tantùm.

XII. *Proneptis ex nepote ex filio*, tantùm. Sed & heic ſententiarum diſcrimen eſt; nonnullis etiam cæteras quæ deſcendunt paritèr adjicientibus.

XIII. *Proneptis ex nepte ex filia*, tantum.

XIV. *Proneptis ex nepote ex filia*, tantùm.

XV. *Neptis privigni ex filio*, tantùm.

XVI. *Neptis privignæ ex filia*, tantùm.

Sunt verò qui & heic velint, uti etiam in numero XIX, univerſas deſcendentes conditione pari cenſendas.

XVII. *Avia materna ſoceri*, tantùm.

XVIII. *Avia paterna ſocrûs*, tantùm.

XIX. *Avia materna ſocrûs*, tantùm.

XX. *Avia Paterna ſoceri*, tantùm.

Scilicet intra gradus omnes alios prætèr eos qui diſertis legis Sacræ verbis atque Scribarum ſeu Majorum quæ diximus ſcitis ita ſunt prohibiti, nuptias apud Ebræos, juxta Talmudicos, contrahere licuit. Adjiciunt, ſi diſſenſus eſſet de Sponſalibus adeo ut affirmaret Simeon ſe Mariam ſpopondiſſe, negaret verò Maria, interdictas eſſe (a) Simeoni nuptias cum aliqua earum quæ ratione ſive conſanguinitatis ſive affinitatis Mariæ, ſi ea uxor ejus revera fuiſſet, interdicerentur. Eandem etiam rationem, ſed inverſam, ſi affirmante illa, negaſſet ille, ubi nimirùm de re non ſatis conſtaret. Et Repudii libellus, Dubii causâ, heic neceſſarius erat ut libera fierent puellæ vota. Jus parile aliàs obtinuit de quo plura inferiùs.

[*a*] *Maimonides Hal.* Ishoth, *cap. 9.*

Cap. III.

De Karæorum *ſeu* Scripturariorum *Judæorum diſciplina, in conjugiorum, ſive* ſanguinis *ſive* affinitatis *cauſa, interdictione* ex lege Sacra *decernenda. Quinam* Propinquorum *nomine eis veniant.* Vetuſtiorum *ex hiſce ſententia de* perſonali Conjugum unitate.

Sic

Sic quidem Talmudici, ut ante oſtenſum eſt, ipſis legis Sacræ de Inceſtu ſeu vetito ob propinquitatem matrimonio vocabulis preſſiùs inhærentes, nec quid prætereà quod non palàm & neceſſariò ita conſequitur, ut ſit tantum non expreſſum, in ea contineri heic admittentes, ſed demùm ejusdem interdicta, adjectâ de Secundariis prohibitione, ut dictum eſt, ampliantes. Multò autem aliter ſecta altera Judæorum, ſeu Karæi qui יפרשו את התורה בפשוטה בלי יתורה ומעוטה כל אחד כפי שכלו לא חוצה לו *Legem explicant juxta ſenſum literalem ac ſimplicem, nec augentes nec minuentes. Quiſque ſcilicet pro intellectu ſuo neque extra eum* interpretationem petentes, quod ait Rabbi Jehuda Ben Eliæzar, Poki item dictus, in præfatione ad librum ſuum שער יהודה nuncupatum, ſeu *Portam Jebuda*, Conſtantinopoli ante ſexaginta abhinc annos excuſum, qui totus eſt בענין העריות ſeu *de materie Inceſtûs* juxta doctrinam Karæorum, quorum pars Jehuda heic inſignis. Ac recenſens quidem ille illuſtriores aliquot ſectæ ſuæ Scriptores priſcos, veluti R. Japhet, *Levi ejusdem filium*, Joſeph Karkeſanium, Sahel Sacerdotem, David Principem, Selomo Ben Jerocham, Benjamin Ben Moſe, quamplurimós ejusdem generis alios extitiſſe ait, qui Arabicè plerumque conſcripſere ipſi, quæ Rabbinicè ab aliis verſa. Quin & in Ægypto multos eorum libros ſe vidiſſe ait, ibique à primariis ſingularis cujusdam illius ſectæ ſocietatis didiciſſe ex una apud eos Synagoga, propè Trecenta illiusmodi Scriptorum volumina à prædatoribus olim eſſe direpta. Jam verò poſt verba ſuperiùs allata rythmicè pergit Jehuda ille Eliæzarides וישענו על דרכים שלשה

כתוב והקשה וסבל הירושה . וכל היוצא מכח מאמר

פרושה ועם כל זה נפלה חלוקה ביניהם בדרכי

העריות וחלופיהם ; כת אחת חכמינו הראשונים בעלי הרכוב

מתנגים ותהי דעתם קימת נכתבת ונחתמת קרוב לשש מאות

שנה עד שבאה ; הכת האחרונה הם חכמינו

האחרונים אשר בטלו דעת הראשונים

ויבחרו דרך אחרת באופן אחר מסודרת

Et ſubnituntur [Karæi] *viis ſeu Fundamentis Tribus Scriptura ipſa, Argumentatione, & Hæreditaria interpretationum Tranſmiſſione, adeoq; omni eo quod exſurgit è poteſtate explicandi. Sed in cunctis hiſce evenit inter eos controverſia* ſeu *ſententiarum diſcrimen circa materiem Inceſtûs.*

Secta

Secta etiam noſtrorum] Karæorum) *altera eſt eorum qui vetuſtiores* ſeu *antiqui ſunt*, *Magiſtri ſcilicet Conjunctionis* ſeu *Conjuncti* aut *Inſiti dici ſoliti*, *quorum ſententia firmiter obtinuit ſexcentos fermè per annos*; *usq; dum nempè orta fuerit ſecta recentior qui ſunt Sapientes noſtri poſteriores qui rejecêre Priorum ſententiam*, *aliamque viam* (ſeu fundamenta) *elegêre alioquo modo ordinatam*. Adeoque non ſolum à Talmudicis heic mirum in modum Karæi, ſed nec ferè minús inter ſe idque diverſimodè diſcrepant, ut in ſequentibus liquebit. Præter Scripturam autem atque Argumentationem, Hæreditariâ interpretationum (licet non traditionum, quà traditionum) Transmiſſione, id eſt avitis explicationibus, quas סבר׳ הירושה nuncupant, utuntur; ita tamen ut quicquid in genere hoc tertio reperiatur quod poſteri ſubtiliùs argumentando corrigendum aliterve definiendum cenſuerint, id paritèr velint ita rite correctum atque inter ipſos, pro ſectarum ſuarum varietate, ſimilitèr novandum. Horum univerſi Talmudicos graviter reprehendunt quòd Argumentationi heic locum non tribuant ampliorem, maximè cum eam aliquantenus admittant in *Filiæ* & Socruum, ut ſupra liquet, interdictione ex ipſa ſacra lege cujus tamen in verbis expreſſim eæ non habentur. Neque diſpari ajunt Karæi ratione Secundarias illorum (quas ſcitis Scribarum, non lege ſacra vetitas illi volunt) etiam ex ipſa lege ſacra interdicendas. Argumentandi verò Genus heic duplex maximè in uſu. Alterum quod גזרה שוה ſeu *à Pari* vocatur, alterum quod קל׳ וחומר ſeu *à Fortiori*. Utrunq; adhibuere Karæi omnes, tum priſci tum recentiores. Sed modo diſpari. Priſci illi ita tum Scripturâ tum Argumentationibus heic uſi ſunt, ut quemadmodum ex Scriptura Argumentando hanc vel illam, expreſſim non interdictam, pariter nihilominus vetitam concluſere, ita etiam ex Argumentis inde ſecundarió ſumtis alias non impari jure prohibitas voluerint. Poſteriores vero Argumentis ex Scriptura ſumtis paritèr innitentes, Secundariis inde quæ ſumi poſſent Argumentis omninò volunt abſtinendum; ſcilicet אשר דרכם ע״פ הכתוב וע״פ ההקש לא הקש ע״פ הקש *Quibus ratio ejuſmodi eſt*, *ut Scripturâ & Argumentatione inde proximâ ſubnitantur*, *non Argumentatione ab Argumentatione deducta*. In Poſterioribus primũ heic locum & vetuſtiſſimum obtinet Rabbenu Joſeph הרואה *videns* ſeu *propheta*, quem ſecutus eſt Rabbi Jehoſuah diſcipulus ejus, ita tamen ut

Magi-

Magiſtri ſui diſciplinæ hac in re non undiquaque acquieverit, ut infra videbimus. Conſcripſit ille librum בעריות ſeu de Inceſtu Arabicè; unde Rabbinicè eadem de re tractatum contexuit ſeu plerunque potius tranſtulit Rabbenu Aharon in opere quod עץ חיים *lignum vitæ* inſcripſit, uti & Rabbenu Eliah בשירצי *Byzantinus* in ספר זקני *libro Presbyterorum*. Atque ex hiſce traduxit, quæ eadem de re fuſe in commentario ſuo jam dicto docet Rabbi Jehuda ille Ben Eliæzar; qui nec vetuſtiorem aliquem de inceſtûs materia inter ſuos ait ſe reperiſſe. Quo tempore autem vixerit ſive Joſephus ille propheta ſive Jehuda ejuſdē diſcipulus ſive Rabbenu ille Aharon, nondum mihi habetur compertum; uti nec unde Sexcenti illi anni, qui apud Eliæzaridem jam dictum occurrunt, ſint putandi. Hujus verò Ætas inde ſatis cognoſcitur, quod Porta ejus ſuperiùs memorata ante ſexaginta abhinc annos Conſtantinopoli typis mandata eſt à Rabbi Iſaac ejuſdem filio.

Lex ſacra de Inceſtu ad hunc modum loquitur (a) איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני יהוה *Nullus ad propinquum carnis ſuæ accedat ad revelandum turpitudinem ejus &c.* Scilicet τὸ ערוה ſic in Vulgata, nec malè vertitur, uti & Græcis ἀσχημοσύνη, quod idem ſonat. *Nuditas* item (quæ primaria eſt vocis ſignificatio) *Verenda, pudibunda*, pro eodem heic ſubſtituitur; unde עריות Rabbinis tum pro omnimodo inceſtûs genere tum pro fœminis hoc nomine heic interdictis uſurpari ſolet, uti & ערוה pro earum qualibet, ut matre, ſorore, amita, matertera, nuru. Judæi heic Hiſpanienſes *Varon Varon à todo caronal de ſu carne no lleguedes pur deſcubrir deſcobertura.* Atque paſſim ערוה vertunt *deſcobertura*. Mauritanienſes Judæi pro eo שוארה ſubſtituunt & Germanienſes שאנד Schand/ id eſt, *deformitatem ac rem pudendam.* Sequitur in lege, *Turpitudinem patris tui, & Turpitudinem matris tuæ non revelabis*, & reliqua antè in ſchemate capitis primi deſignata. Interdictum autem illud Generale, *Nullus ad propinquum &c.* ſic pro ipſa lege heic capiunt Karæi omnes, ut quæ ſequuntur, pro exemplis tantum ſeu explicationibus ſingularibus ſumantur, non pro omnimodis ibi interdictis, aut pro ipſo legis de inceſtu corpore, quod in verſiculo ante citato plenè contineri volunt, adeoque שם שאר להיותו יסוד ר״ל עקר לכל האסורים *Vocabulum* שאר ſeu *Propinquum* (in lege illa) *eſſe fundamentum* ſeu *Radi-*

(a) *Levit 18.19.*

Radicem omnium quæ vetantur; quod de Recentioribus Karæis ſignantiùs ab Eliæzaride dictum vetuſtiores item amplexos eſſe palàm eſt. Unde & tantùm abeſt ut cum Talmudicis, juxta Schema jam oſtenſum, conſentiant illi, ut tum eorum Vetuſtiores tum Recentiores (ipſi inter ſe etiam, ut ſtatim oſtendetur, non leviter diſſidentes) quamplurimas alias perſonas velint ex ipſis Legis verbis atque Argumentatione inde adhibita pariter vetitas. Vetuſtiores eorumque ſequaces præter Argumenta alia, quibus in deſignanda heic interdictione, quemadmodum & Recentiores, utuntur (quæ mox cum perſonis juxta utroſque vetitis dabimus) ajunt Virum & Uxorem eſſe Perſonam ſeu corpus Unicum adeoque ex generali illo Propinqui Turpitudinis revelandæ interdicto ויאסרו לאיש שארי אשתו כשאריו *interdici aiunt marito propinquas uxoris pariter atque ſuas.* Quin & hoc quod de Marito & Uxore in Unicam Perſonam conflatis habent, eouſque extendunt hi, ut tametſi divortio ejecta fuerit uxor aliique nupta, nihilominùs ex eo quod ante divortium unica fuiſſet cum marito priori perſona, jam verò cum poſteriori unica itidem eſſet, priori marito interdicantur ſimilitèr propinquæ omnes mariti ſecundi. Scilicet ob priſtinam prioris unitatem perſonalem, & ſimilem jam cum ea unitatem mariti ſecundi. Verba ſunt, poſt jam antè citata,

וכן אם נשאת האשה ההיא לבעל אחר נהיה גם הוא
והיא נפש אחד ויאסרו שאר הבעחל האחרון לראשון כשאריו

Et ſic ſi nupſerit fœmina hæc [uxor jam dicta divortio ejecta) *marito alteri, ipſi itidem in unam perſonam coaleſcunt, unde interdicebant marito priori propinquis poſterioris, non aliter atque propinquis ſuis.* Adjicitur ויעמדו עד ערבעה גופים *& ſiſtunt ad quartas perſonas*; id e , ſi fœmina hæc divortio iterùm ejecta Tertio, dein ſimilitèr Quarto nupſerit, tam Quarti ac Tertii quam Secundi propinquis Primus interdicitur. Ulterius ex hac ratione non progrediuntur, quatenus ad maritum harum Quatuor Primum res attinet; quaſi poſt quartas nuptias finitas, perſonalis cum primo marito unitatis effectus omnimodus evanuerit. Cum verò in interdictis haberent tum שארים tum שארי שארים id eſt perſonæ *Propinquas & Propinquarum illarum Propinquas* (ut fuſiùs videbimus capite proximè inſequenti) advertendum eſt nomine *Propinquarum* ſimpliciter ſic dictarum apud eos venire Perſonas tantùm Sex ſeu Patrem,

Matrem

Matrem, Fratrem, Sororem, Filium & Filiam, adeoque marito primo interdici tam uxoris ac maritorum qui ſuccedunt (juxta jam dicta) quam ſui Novercam, Matrem, Fratriam, Sororem, Nurum & Filiam. Nimirùm quoties prohiberi dicitur maſculus, ſeu Turpitudinis maſculi revelatio, ea quæ uxor ejus fuerat intelligitur, ut mox pleniùs oſtenditur. Perſonalem autem illam conjugum unitatem, unde dogma hoc de propinquis utriusque pariter & modo jam dicto vetitis natum, in ſacro ſermone ſæpius indicari ajunt; veluti in illo *Et* [a] *hærebit cum uxore ſua, eruntque in carnem unam*: & ubi Turpitudo uxoris patris vocatur ipſius patris (b), ut ejusdem perſonæ, turpitudo, & in verſu ſequente quo filia uxoris patris nuncupatur & Filia ipſius patris & ſoror ejusdem filiæ, quod inquiunt fieri non oportet, niſi pater & uxor ejus pro גוף אחד ſeu perſona unica ſumatur; & in illo, ubi fratris patris ſeu patrui (quem דוד vocant) uxor ſeu filii amita, appellatur דודה, quaſi *patrua* ejus, quòd ob perſonalem patrui & amitæ unitatem dictum aſſerunt; & demum in illo, *non revelabis turpitudinem uxoris fratris tui, turpitudo fratris tui eſt*: quaſi inde frater ejusque uxor pro unica perſona ibi ſumerentur, eo quod hujus turpitudo etiam illius eſſe, veluti perſonæ unicæ, dicitur. Ad hunc modum Karæi vetuſtiores de unitate ejusmodi perſonali; unde puto nomen apud recentiores ſortiti ſunt τῶν בעלי הרכוב *Magiſtri inſiti* ſeu *unione conjuncti*; quoniam conjugum perſonam alteram in alterius ſic inſeri ſeu utranque in unicam conflari voluerint. Unde & מרכבים *inſerentes* aut *unione conjungentes* ſæpius dicuntur. Horum autem ſententia in reliquis huc ſpectantibus ſtatim cernitur in eis quæ Recentiorum dogmata tum in perſonali hujuſmodi unitate rejicienda, tum in aliis, quæ Vetuſtiorum itidem fuere, ſive retinendis ſive corrigendis ſtatim exhibentur.

B 2. CAP. IV.

(a) *Geneſ. 2. 24.* (b) *Levitic. 18. 8.* (c) *Ibid. 14.* (d) *Ibidem 16.*

CAP. IV.

Diſciplina de Inceſtu *apud* Karæos novatio, *autore* Rabbenu Joſeph & Fundamenta *ſeu* Regulæ *ejuſdem ea de re* Quinque, *quibus etiam* Vetuſtiorum Karæorum *de Inceſtu ſcita* (*verbis aliquot in regulis illis aliter ab ipſis intellectis*) *cernuntur.*

RAtio ſuperiore in capite de Unitate conjugum perſonali (unde quamplurimarum perſonarum conjugia vetita nemo non videt quæ non Talmudici ſolum ſed mortalium reliqui permittunt puto univerſi) Karæis recentioribus ita diſplicuit ut eam omninò velut frivolam, ac Scripturæ nimis diſſonam nec admittendam planè rejecerint. Generalem autem illam τῶν שארים (a) ſeu propinquorum carnis in lege ſacra interdictionem etiam ſeorſim hi ſumunt pro eo quod eſt סוג׃ כולל לפרקים שאחריו שהם ערות פלוני וערות פלוני *genus generaliſſimum ſeu fontem particularibus quæ ſequuntur*, ſeu *Turpitudinibus hujus vel illius* particulariter ibi vetitis; adeo ut quæ parili ratione ſubniti ipſis videantur pro vetitis non minùs haberi velint. Sumtis ſcilicet Argumentis ſive à Pari ſive ab eo quod eſt à Fortiori ab ipſa lege ſacra proximè deducto, ſed non ab Interveniente aut Medio aliquo Argumento, ut ante monitum eſt. Rabbenu autem ille Joſeph qui primus erat heic novatorum ſeu qui Unitatem illam conjugum perſonalem primus rejecit, totam inceſtûs ex ſacra lege interdictionem in עקרים *Fundamentis*, *Regulis* ſeu *Principiis* Quinque hiſce conſiſtere docuit, modo infra indicato intelligendis. Neque alia puto ſunt quam quæ Vetuſtioribus etiam receptiſſima fuerant ipſa, aliter tamen ob dogma illud de Unitate perſonali paſſim intellecta.

I.

אסור האיש על שאריו
Interdicitur homini propinquis ſuis, qui ſunt
- 1 Pater,
- 2 Mater,
- 3 Frater,
- 4 Soror,
- 5 Filius,
- 6 Filia.

[a] *Levitic. 18. 6. & vide caput ſuperius.*

Scilicet.

Scilicet hi Sex tantum nomine ſimplici שאר ים עשר ſeu *propinquorum* venire volunt (a)

1 Avus Paternus,
2 Avia Paterna,
3 Avia Materna,
4 Avus Maternus,
5 Patruus,
6 Amita,
7 Avunculus,
8 Matertera,
9. Nepos ex fratre,
10 Neptis ex fratre,
11 Nepos ex ſorore,
12 Neptis ex ſorore,
13 Nepos ex filio,
14 Neptis ex filio,
15 Nepos ex filia,
16. Neptis ex filia.

(a) *Uti expreſſis etiã ſacræ legis verbis, Levitic. 21. 2, & 3.*

II.
אסור האיש לשארי שארין *Interdicitur homini propinquis propinquorum ſuorum*, qui ſunt

1 Fœmina & Pater ejus,
2 Fœmina & Mater ejus,
3 Fœmina & Frater ejus,
4 Fœmina & Soror ejus,
5 Fœmina & Filius ejus,
6 Fœmina & Filia ejus.

III.
אסור האיש לשני שארים *Interdicitur homini Propinquis binis*, qui ſunt

Adeoque non dubitant Karæi quin Uxoris Soror, tam eâ demortuâ quam ſuperſtite, in vetitis habenda. Quod non admittunt Talmudici, (b)

[b] *Vide lib. noſt. 5. de Jure Nat. cap. 10. pag. 591 & ibi citata.*

IV.
אסור האיש לגוף שאר שארו *Interdicitur homini perſonâ & propinquâ propinqua ejuſdem perſonæ*, veluti

1 Fœminâ & aviâ ejus maternâ,
2 Fœminâ & aviâ ejus paternâ,
3 Fœminâ & patruo ejus,
4 Fœminâ & avunculo ejus,
5 Fœminâ & nepote ex fratre ejus,
6 Fœminâ & nepte ex fratre ejus,
7 Fœminâ & nepte ex ſorore ejus,
8 Fœminâ & filio ex ſorore ejus,
9 Fœminâ & nepote ex filio ejus,
10 Fœminâ & nepte ex filio ejus,
11 Fœminâ & nepote ex filia ejus,
12 Fœminâ & nepte ex *filia ejus*.

והשאר ſeu *& reliquis*, id eſt, quæ ſuperſunt ex eis, quæ in regula ſecunda propinquorum ſunt propinquæ. Sequimur enim heic veſtigia Eliæzaridis, quem heic vertimus.

V.
אסור שני שארים על שני שארים *Interdicuntur propinqui bini binis propinquis*, veluti

1. Homo & pater ejus, fœminâ & filiâ ejus.
2 Homo & pater ejus, fœminâ & filio ejus.
3 Homo & pater ejus, fœminâ & fratre ejus.
4. Homo & pater ejus, fœminâ & ſorore ejus.
5 Homo & frater ejus, fœminâ & fratre ejus.
6 Homo & frater ejus, fœminâ & filiâ ejus.
7 Homo & frater ejus, fœminâ & filio ejus.

והשאר ſeu *reliqui*, id eſt cetera perſonarum paria paribus, quæ juxta regulam primam ipſis reſpondent, interdicuntur. Ad hunc modum Principia illa Regulæ ſeu Fundamenta Quinque Rabbenu Joſeph exhibentur, quibus ſubjungitur ab Eliæzaride (ut ſcilicet Joſephi illius

illius mentem explicet) ובהפגש אי זה פרט מכל אלה העקרים זכר בנקבה יעמוד האסור ובהפגש זכר בזכר יצעד האסור לאשתו *Et quoties in horum aliquo fœminâ interdicitur maſculus, interdictum in ea terminatur. Quoties autem maſculus maſculo interdicitur, transfert ſe interdictum ad ejusdem uxorem*, ſeu *pro uxore ejus interdicta ſumitur.* Statim autem ſubjicitur אולם בהפגש נקבה על נקבה לא חייב שיצעד האסור לבעליהן *Attamen quoties interdictum occurrit, quaſi fœminæ fœminâ interdiceretur* (ratione vocabuli Hominis, quod utrunque ſexum continet) *id ad maritos earum inde non extendendum.* Ratio redditur שאסור אשה על אשה הקש מאסור זכר על זכר שהוקש מהכתוב וזה הקש על הקש ואנחנו מתנהגים על כתוב והקש היוצא מהכתוב לא על הקש שיוקש ממוקש כי זאת הדרך היא דעת המרכבים וכבר אלה שני החכמים בטלוה לזאת הסבה *quoniam interdicta illa quibus fœmina heic fœminis* (ſi quis ita cum vetuſtioribus illis rem accipiendam velit) *interdicantur, naſcerentur ex interdictis quibus maſculi prohibentur maſculis*; in lege ſcilicet ſacra, ut ubi patris, patrui, fratris turpitudo revelari prohibetur; quod ad uxores eorum attinet) *adeoque eſſent ex argumentis è Scriptura ſumtis* (nec in Scriptura ipſa reperta] *unde fieret ut argumentum illud de Maritis eſſet Secundarium* ſeu *ex argumento prævio è Scriptura ſumpto. Nobis autem jam in more eſt receptum, Scripturâ ipſâ & Argumento inde proximè deducto niti, non Argumento alio ex eodem Argumento ſequente. Quæ nempè diſciplina eſt veterum illorum qui conjugum inſitionem* (qualem ante diximus) *docuere. Et pridem Sapientes illi bini* (Rabbenu Joſeph & Rabbenu Joſuah) *illud argumentandi genus ob hanc cauſam adhibendam noluere.* Nimirum in Regulis Quinque, ſeu Fundamentis illis Rabbenu Joſeph, pro *Homini interdicitur* in noſtris, uſurpatur, ut vides, אסור האיש & pro *homine* in reliquis האיש, quod quidem ibi ab ipſis ſumtum pro ſexu tantum virili, quaſi interdicta inceſtûs ſacra quorum in præfatione [a) איש איש adhibetur, ex ipſorum verbis ſexum ſequiorem non contineret. Quoniam verò ex Karæis alii, id eſt vetuſtiores illi, איש אִשָּׁה ibi ſexum voluere utrunque paritèr denotari, quod admitti noluit Rabbenu Joſeph magis

(a] *Levit, 18,6.*

magis atque Unionem Mariti & Uxoris (qualem ſuprà diximus) Perſonalem, ideô heic monetur, tametſi, quoties in regulis illis interdicitur maſculus maſculo, in uxorem ejus quo interdicitur tranſeat interdicti vis, nihilominus etiamſi in eiſdem regulis ex notione illa [illegible] אִישׁ ſeu *Hominis* (quâ ſexus uterque contineri poſſit) videatur foeminas foeminis paritèr interdici, non inde ſequi ad maritos ſpectare interdictum. Nam maſculus maſculo, ſenſu jam dicto, prohibetur in expreſſis ſcripturæ verbis; unde ſi quis Argumentando ſimilitèr foeminas foeminis interdici concludere velit, is tamen non inde probare ritè poſſet, harum maritos ſic interdici. Nam Argumentum hoc Secundarium eſſet, quale omninò, ut ſuprà dicitur, rejiciendum ex ſententia tum Rabbenu Joſeph tum Rabbenu Jehoſuah, id eſt binorum diſciplinæ heic de inceſtu apud Karæos novatorum illuſtrium. Atque ita non minùs quid Novatores hi quantum ad hanc rem voluerint, quam quid Vetuſtioribus fuerit receptum, fit ſatis manifeſtum. Perſonas autem quæ Regulis ſeu Fundamentis jam oſtenſis continentur, interdici oſtendunt ad hunc modum. Illarum Sex quæ Prima ſub regula nomine Propinquorum veniunt, tres priores ſeu Pater & Mater & Soror expreſſim vetantur in (a) lege ſacra. Quarta ſeu Frater ex eo quod legitur [b] *Turpitudinem fratris tui non revelabis.* Quinta ex [c) illo *Nurus tuæ turpitudinem non revelabis.* Et demùm ſexta ſeu Filia מקל ותומר ſeu ex argumento à Fortiori. Prohibetur ſcilicet expreſſim in lege [d] neptis ſive ex filio ſive ex filia unde ſequi non dubitant etiam Filiam, utcunque non expreſſam, multò magis prohibitam. Atque de his aiunt Novatores hi, id quod ad reliquas paritèr regulas juxta ſuperiùs dicta attinet;

האסור ע׳ הנקובית בן בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם שאשת האב ואשת האח ואשת הבן אסורות משום תלותן באנשיהן שהם שאריו ואסורים ישוב לנשיהם

Ita interdictum fœminarum, in ipſis terminatur. Maſculorum autem, tranſit in uxores eorum, ſcilicet uxor Patris, uxor Fratris, & uxor Filij ſic interdicuntur quoniam pendent è maritis ſuis qui [in regula hac prima] *propinquorum ſuorum nomine veniunt, quorum interdicta recidunt in eorum*

[a] *Levitic.* 18.7, & 9. [b] *Ibid.* 16. [c] *Ibid.* 15. (d) *Ibid.* 10.

eorum Uxores. Quæ in Regula continentur Secunda ſeu quæ Propinquis ſunt Propinquæ, interdici volunt ex eo, quod in lege ſacra habetur (a) *Turpitudinem ſororis patris tui* ſeu amitæ *non revelabis*, nec *turpitudinem ſororis matris tuæ* ſeu materteræ, ſubdita utrique interdicto ratione hac ſeu cauſa שאר אביך היא *propinqua eſt Patris tui* & שאר אמך היא *propinqua matris tuæ eſt*; atque ex illo *Turpitudinem filiæ filij tui, aut filiæ filiæ tuæ non revelabis &c.* Cauſam ſcilicet illam paritèr ſpectare volunt ad perſonas univerſas, quæ ſunt Propinquis (prima in regula nominatis] Propinquæ; quales ſunt Sedecim illæ quæ regulæ ſubjunguntur. Huc etiam illud trahunt, quo interdicitur [b] cuique propinquis quibusdam propinquarum uxoris ſuæ, veluti nepte uxoris ſive ex filio ſive ex filia. A fortiori igitur perſonis quæ ſunt ipſæ propinquarum propinquæ. Quod de Propinquis binis dicitur in Regula Tertia, habetur ex illo (c) *Turpitudinem fœminæ* ſeu *uxoris & filiæ ſuæ non revelabis &c.* cui ſubjicitur שארה הנה זמה הוא *Propinquæ ſunt; ſcelus eſt.* Unde concludunt propinquis *binis*, *id eſt perſonarum quæ ſunt invicem propinquæ* (ut in Regula prima) revelatione turpitudinum abſtinendum. Sic enim planè ſe res habet; tametſi typorum incuriâ in Eliæzaridis (d) enumeratione prætermittatur nunc *fœmina & frater ejus*, nunc etiam *fœmina & filius ejus*. Etiam illud huc afferunt, quod de propinquis propinquarum uxoris ad Regulam ſecundam dicitur. A fortiori, inquiunt, interdicitur binis invicem propinquis. Perſonâ item & propinquâ propinquæ ejusdem perſonæ [quod in Quarta occurrit regula] interdici volunt partim ex illo [e] de Uxore & nepte ejus ſive ex filio ſive ex filia interdictis. Ibi enim prohiberi perſonam in uxorem duci & propinquam ejusdem propinquæ, id eſt, ſive filii ſive filiæ ejusdem filiam; parilique dum argumentantur ex ſcriptura, modo, fœminam & filiam ſororis ſuæ, fœminam & filiam fratris ſui, & quæ ſunt id genus perſonas reliquas. Partim autem regulam hanc ſumunt ex illo *non revelabis turpitudinem fratris patris tui.* Nimirum ibi

איש עם אח אביו שהם גוף ושאר שארו אסורים לאשה אחרת *Ruben & frater patris ejus* ſeu *patruus ejus qui ſunt perſona &* *propin-*

(a) *Levitic, 17. 12, & 13.* (b) *Levit. 18. 17.* (c) *ibidem* [d] *Cap. 2. fol. 12. & vide cap. 4. fol. 15.* (e] *Levitic. 18. 17.* (f] *Levitic. 18. 14.*

propinquus propinqui ejusdem personæ interdicuntur fœminâ eâdem. Quintum demum fundamentũ ſeu regulam probant ex eo quod dicitur [a], *Turpitudinem filiæ uxoris patris tui non revelabis*, quo interdicitur fœmina & filia ejus patri & ejusdem filio, id eſt עקר ופרח על עקר ופרח *radix & ramus ramo & radici*, qui ſunt propinqui bini. Inde autem binis prohibentur propinquis, quia ſunt bini paritèr ipſi adeoque reliqui ſic conjuncti, ſeu הכנפים *collaterales propinqui*, ſimiliter prohibentur. Nam quoad propinquitatem ſeu propinqui nomen, ut ſe habet mater ad filiam, ſic ſoror ad ſororem &c. Ajunt ſcilicet & heic מה אשה ובתה מה אשה ובנה אשה ואחותה אשה ואביה אשה דאחיה האסור על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים יצער על נשיהם *Eadem eſt ratio fœminæ* ſeu *uxoris & filiæ ejus* quæ *ejusdem & filij ejus, ejusdem & ſororis ejus, ejusdem & patris ejus, ejusdem & fratris ejus. Et terminatur interdictum fœminarum in ſeipſis, maſculorum vero transfertur in eorum uxores*, juxta ſuperiùs dicta. At verò lex illa ſacra ſic legitur ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא לא תגלה ערותה quod verbo tenus ſonat, ſaltem ſonare poteſt, *Turpitudinem filiæ uxoris patris tui genitæ ex patre tuo, quæ ſoror tua eſt, turpitudinem ejus non revelabis*, quaſi ſoror germana heic ſolum interdiceretur, ut & commate nono. Atq; ita Chaldæi vertunt, vulgatæ autor, Arabs Romæ pridem editus, aliique; uti & Judæi Germanienſes. Atq; Hiſpanienſes ad hunc modum, *Deſcobertura de hiia de muger de tu padre engendrada de tu padre tu hermana ella: no deſcubras ſu deſcobertura*, quæ ſunt Talmudicorum heic diſciplinæ conſona. Sed interea verborum ordo fert, ut ſic etiam transferre liceat, *Turpitudinem filiæ uxoris patris tui (quæ autem ex patre tuo nata eſt ſoror tua eſt) non revelabis*, [quaſi in parentheſi tantùm illud de germana antè interdicta accederet;) cui nec diſſonæ ſunt verſiones Arabicæ illæ Saadiæ ac Erpeniana, nec Perſica Tawaſij. Neque enim relativum habent quod filiam uxoris & natam ex patre expreſſim copulent. Et Græci interpretes Ἀσχημοσύνην θυγατρὸς γυναικὸς πατρός σου οὐκ ἀποκαλύψεις· ὁμοπατρία ἀδελφή σου ἐστιν, οὐκ ἀποκαλύψεις τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῆς, *Turpitudinem filiæ uxoris patris tui non revelabis: ex eodem patre ſoror tua eſt, nec revelabis turpitudinem ejus.* Ubi terminatur interdictum.

(a) *Levit. 18. 11.*

ctum filiæ uxoris patris, antequam verba fiunt de ſorore germana. Quod ſatis eſt Karæis heic conſonum, qui Novercæ filiam etiam ex marito priore genitam, pro interdicta habent; qua de re vide plura in capitibus proximè ſequente & ſexto. Quæ autem ſic in Fundamentis ſeu Regulis Quinque Rabbenu Joſeph continentur eadem, quantum video, ipſa amplexi ſunt Karæi vetuſtiores, ita tamen ut tam perſonalem qualem diximus conjugum unitatem admitti ac maritos interdici pariter ex צירוף ſeu *translatione*, ubi foemina interdicitur velint, quàm uxorem, ubi interdictio eſt nomine maſculi. Quæ omninò noluit Rabbenu ille Joſeph.

CAP. V.

Fundamentum ſeu Regula *de Inceſtu* Sexta *à* Rabbenu Jehoſua *Karæo* τȣ̃ Rabbenu Joſeph *diſcipuli introducta.* Karæorum *plerique* τȣ̃ Rabbenu Joſeph *ſequaces. Nec præter binos celebriorum quiſquam R. Jehoſuæ ſententiam eſt amplexus. Mutilus* Eliæ Ben Moſeh *Codex* de Inceſtu *percurritur.*

EX antè dictis liquet, tum qualisnam Karæorum veterũ ſententia fuerit de Inceſtu, ſeu de vetitis ratione ſive ſanguinis ſive affinitatis conjugiis, tum quænã fuerit ejuſdem ſententiæ novatio à Rabbenu Joſeph introducta; qua ſcilicet amputata ſunt illa vetuſtiorum dogmata de perſonali conjugum unione & interdictorum à ſexu fœmineo ſeu uxore ad maſculum ſeu maritum tranſlatione (qualis habetur à maſculo ad fœmineum ſeu à marito ad uxorem) & de Argumentorum Secundariorum uſu. Diſcipulus autem ille τȣ̃ Rabbenu Joſeph, ſeu Rabbenu Jehoſuah (de quo ſupra) magiſtri veſtigiis haud uſquequaq; inhæſit, ſed tum Sextum Fundamentum ſeu Regulam Quinq; illis, quas jam antè exhibuimus, adjecit, tum interdictorũ à ſexu fœmineo ad maſculum ſeu maritos tranſlationem, quam צירוף vocitant, magiſtro rejectam, reſtitui voluit. Hujus Fundamentum ſeu Regula adjecta, quæ Sextum ſic locum occupavit, hujuſmodi eſt, אסור שני שארים על גוף ושאר שארו *Interdicuntur Propinqui bini Perſonâ & propinquo propinqui ejuſdem perſonæ*, linea ſcilicet in recta,

non in collaterali, ſeu quod ajunt בעקרים ובפרחים לא בכנפים quod idem ſonat. Veluti interdici voluit Rubeni & ejuſdem ex filio nepoti (qui nempè propinquus eſt propinqui ſeu filij ejus) matrem & filiam (quæ ſunt invicem propinquæ) uti & matrem & filium, id eſt, matrem & nurum ſeu filij matris uxorem. Tranſlato ſcilicet interdicto in uxorem à filio. Rationem hujus Regulæ petit ille ex lege illa ſacra(a)qua *Turpitudinis* אחי אביך *fratris patris tui* revelatio vetatur; qua de re plura ſtatim. Ad collaterales autem regulam hanc ait non omninò extendendam, quoniam liquet ex ipſis ſcripturæ [b] verbis Zelophedadi filias nuptas eſſe etiam patruorum ſuorum filiis, adeoque licitum eſſe conjugiũ, ubi quis filiam acceperit patrui ſeu conſobrinã, aut pater & filius matrem duxerit & matris ex ſorore neptem. Hic enim Perſona reperitur & propinquus propinqui ejus [veluti patruus & nepos) atq; etiam binæ propinquæ veluti conſobrinæ mater atque ipſa conſobrina. Sed quia in linea collaterali, non recta, perſona & propinquus propinqui habetur, regulâ hac ſextâ contineri hujuſmodi conjugia noluit Rabbenu *Jehoſuah*. Tranſlationẽ autẽ interdicti à fœmineo ſexu ad maſculũ ſeu maritũ, juxta ſuperiùs dicta, ideo reſtituendã voluit ac reducendam Rabbenu hic, quoniam, ut voluit ille quemadmodum & vetuſtiores hujus ſectæ, כמו שהזכרים מחויבים בצווי הכתוב כן הנקבות מחויבות בצווי הכתוב כי הנה כתוב באש ישרפו אותו ואותן ואם אין הנשים תחת הצווי איך יענישן הכתוב *eodem modo quo maſculi ſunt præcepto obligati, obligantur item fœminæ in Scriptura. Nam & ibi* (c) *legitur, comburant igne eum & eas* (eum ſcilicet quis matrem & filiam duxerit; pariterque eas) *& niſi fœminæ interdicto continerentur, qua ratione pœna heic eis ſubeunda.* Magiſtrum autem heic, id eſt Rabbenu Joſeph, & Diſcipulum ejus ſeu Rabbenu Jehoſuam ita ſequuti ſunt Karæorum plerique, ut vix repertus fuerit inter celebriores, qui horum alterius ſententiam non amplecteretur. Ita tamen ut ex eis pauciſſimi eſſent diſcipuli ſeu τοῦ Rabbenu Jehoſuah ſequaces, nec quidem ultra duos, ut refert Eliæzarides noſter. Ii ſunt Rabbenu Aharon autor libri עץ חיים ſeu *Ligni vitæ* dicti & אליהו בשיצי *Eliah Biſitzi* ſeu Byzantinus (qui ipſe eſt Eliah Ben Moſch, de quo plura habes in Diſſertatione noſtra de Anno Judæorum civili) quorum uterque amplexi ſunt

[a]. *Levit.* 18. 14. (b) *Numer.* 36, 11, [c] *Levit.* 20. 14.

ſunt ſententiam Rabbenu Jehoſuah במספר העקרים ובצעירת חנקובה *tum in Fundamentorum ſeu Regularum* [ſuperiùs oſtenſarum) *numero, tum in translatione interdicti à ſexu fœmineo ad maſculum* ſeu *maritum.* Libro autem acephalo jam dicti Eliæ, quem in diſſertatione illa citavimus, titulus eſt [ut ex Eliæzaride hoc diſcimus] זקני ſeu *Presbyteri*, quoniam Presbyterorũ ſeu qui ordinatione ſolenni ſeu Manuũ Impoſitione in presbyteratum, id eſt, Juriſconſulti ſimul & Theologi dignitatẽ evecti ſunt, ſcientiã & diſciplinam continet. In exemplari ejusdem quo utimur MS. quod mutilum nimis eſt, habetur quidẽ titulus *Seder* העריות ſeu *tractatus de Inceſtu*; ſed & ipſe mutilus. In præfatione, ſequacem ſe fore profitetur Rabbenu Jehoſuah ac diſciplinæ ab illo traditæ in ספר ישר *libro de Rectitudine* ſeu *Juſto*, quo hanc rem complexus eſt. Capite dein primo, quod eſt בביאור פסוק איש איש אל כל שאר בשרו וג׳ *de explicatione verſus illius* (a,) *homo homo non* ſeu *Nemo hominum accedat ad propinquum carnis ſua* &c. ait interdicto non ſolum contineri Iſraelitas ſed גם חגר *externum* ſeu quoſcunque alios (*ſic enim accipio ibi* גר׳ש, non pro Proſelyto ſolùm ſive Juſtitiæ ſive Domicilij) adeoque in eo jus eſſe humano generi (b) præſcriptum, & paritèr, ut expreſſim ille ex Rabbi Jehoſuah, ſexui utrique, contra quam Rabbi Joſeph שאמר שהאזהרה היא בזכרים בלבד *cujus ſententia eſt illud ex ipſa præcepti vi ad maſculos duntaxat attinere.* Capite ſecundo, diſputans de vocabulis legis ſacræ, quæ ad materiem Inceſtus ſpectant, tandem concludit

שאסור בעריות הות מעלת השאר ושמו מאמר איש איש אל כל שאר בשרו סוג גבוה והפסוקים הנמשכים אחריו פרטיו והקישו מהם על דרך טעם עלת השאר ואסרו הגופים אשר לא נכתבו בכתוב *Interdictum de Inceſtu pendere ex nomine illo Propinqui; dictum illud, Nemo hominum ad propinquum carnis ſuæ accedat, genus eſſe ſupremum, & quæ ſequuntur eſſe ejusdem ſpecies, unde Argumentando ex ratione non diſſimilis propinquitatis interdicere* [Karæos ſuos) *perſonas in ipſo ſacro ſermone non memoratas.* Tertio capite Interdicti ſpecies & quæ inde argumentando à Karæis eliciuntur tractat, & non ſolum matrem ac novercam ſed & à patre uteunque conſtupratam aut

C 3 tam aut

[a] *Levitic.* 18. 6. (b) *Vide lib. noſt.* 5. *de Jure Nat. & Gent. cap.* 11.

tam aut compreſſam pariter ait interdictam. וקצת inquit מן החכמים הוציאו אסור המזונה והאנוסה והמפותה מן מאמר ולא יגלה כנף אביו שאלה הנשים נכנסות תחת מלת כנף *& quidam ex ſapientibus interdici volunt ſtupro, vi aut illecebris*(à patre] *compreſſam ex eo quod dicitur* (a] *non revelabis alam* aut *oram patris ſui; ſcilicet ejuſmodi fœminas nomine alæ* ſeu *oræ ſatis contineri.* Aliis dein, juxta ſuperiore in capite oſtenſa, ordine ſuo quem in ſacro habent ſermone explicatis, ubi ad illud (b] deventum eſt, *Turpitudinem filiæ uxoris tuæ &c.* [de quo recole quæ dicuntur capite heic proximè ſuperiori] ait verſum illum בספרי כתובות ידי *in codicibus ſacris Manuſcriptis* ad hunc modum legi ערות בת אשת אביך לא תגלה מולדת אביך אחותך היא לא תגלה ערותה *Turpitudinem filiæ uxoris patris tui non revelabis. Ex patre genita, ſoror tua eſt, nec revelabis turpitudinem ejus.* Quod certe omninò eſt Græcis interpretibus conſonum. Sed lectionem illam in codice aliquo manuſcripto nondum vidi ego. Nec ſane codex Samaritanus ab editis heic diſcrepat. Vocabula autem illa מולדת אביך *genita ex patre &* אחותך *ſoror tua* in verſu hoc ſumere Karæorum pleroſque ait Eliah hic pro eo quod eſt, velut *genita ex patre eſt*, velut *ſoror eſt; Ideo nec revelabis turpitudinem ejus.* Addit item Rabbi Salomonem הנשיא ſeu *Principem* dictum in Epiſtola ad R. Aharonem conſcripta expreſſim affirmaſſe כי זה הפסוק חסר מלות והיה ראוי להיות הפסוק ככה ערות בת אשת אביך לא תגלה מולדת אביך וגו׳ verſum hunc mutilum eſſe, atque ad hunc modum legendum, *Turpitudinem filiæ uxoris patris tui non revelabis; genita ex patre &c.* Ex hoc autem verſu vides in jam ante oſtenſis Quintum ſumi Fundamentum ſeu regulam de propinquorum binorum binis propinquis interdictione, ut patris ac filii, foeminâ ac filiâ ejus; ואין inquit Eliah heic דפרש בין שיקח האב אחת האם תחלה ובין שיקח הבן אחת הבת תחלה *nec diſcrimen eſt, ſive pater primò matrem, ſive filius primo filiam accipiat.* Quemadmodum autem *genitam ex patre & ſororem* in verſu jam dicto ſumi volunt pro ea, quæ velut genita eſt, ſeu inſtar ſororis ſeu

[a] *Deut. 22. 30.* [b] *Levit. 18. 11.*

ſeu genitæ, ſeu ſororis nomine item vulgo cognita, ſic in commate 14 ubi legitur ערות אחי אביך לא תגלה וגו׳ *Turpitudinem fratris patris tui non revelabis &c.* tum Fratris nomen, tum Amitæ & pro ipſis revera ex ratione ſanguinis fratribus ac ſororibus ac amitis & pro aliis vulgò ita ſumtis ſeu quaſi fratribus, ſororibus, aut amitis intelligendum. Unde Fratrum ajunt [uti & Sororum] Species eſſe quinque,

1. Ex Patre ſeu germanum.
2. Ex Matre ſeu uterinum.
3. Ex utroque parente.

Quos revera fratres ſeu אחים אמתים vocitant מפני שבהם עלת שאר *quoniam nempe in eis eſt ratio propinquitatis* ſeu *conſanguinitatis.*

4. Novercæ filium.
5. Soceri filium.

Quorum uterque vocitatur אח שאר׳ *quaſi frater,* ſeu *frater metaphoricus,* & אח מעבר ſeu *adjectitius,* utpote in quibus nulla conſanguinitatis ratio. Jam verò obſervant commatibus binis proximè in Levitico præcedentibus, expreſſam fieri τῆς שאר *propinquæ* ſeu *conſanguineæ* mentionem, ubi nimirum amita & matertera interdicuntur, adeoque ibi veras tantum ſorores innui: Heic verò vocem illam non haberi, unde ajunt ex diſciplina Rabbenu Jehoſua שבכ׳ל מקום שלא יזכור הכתוב עלת שאר ראוי לקחת אותו ע׳ר אמתו ועל המעבר *quoties in hiſce non memoratur vocabulum* שאר, ſeu *propinquus,* aut *propinqua* ſeu *conſanguinea,* ſeu *propinquitatis cauſa, locum capiendum eſſe tum de eis qui revera ſanguine conjunguntur, tum de reliquis, qui vulgari notione ſic dici ſolent,* ſeu de quaſi fratribus aut ſororibus. Unde elicuit Rabbenu Jehoſuah fundamentum illud Sextum, ſeu de propinquis binis Perſonæ & propinquo propinqui ejuſdem perſonæ interdictis, ut in hoc Schemate,

Peloni — Ketura — Abraham — Sara

Iſaac

Peloni filius, Pelonith filia. Jacob

Detur

Detur Keturæ fuiſſe ex priori marito filium & filiam, & dein eam Abrahæ nuptam, cui ex Sara Iſaac filius, & ex filio nepos Jacob. Ajunt, qui fundamentum illud amplectuntur, Iſaac Jacobi patrem, & Peloni filium Keturæ eſſe שני אחים מעברים *binos quaſi fratres* eosque nomine fratris contineri in lege ante laudata; adeoque interdictum Jacobo Peloni filium Keturæ, id eſt uxorem ejus inderdici, uti & conſequenter filiam, quæ quaſi ſoror patri. Atque hinc eis naſcitur ipſum fundamentum, quod cernitur in eo, quòd Abrahæ ac Jacobo, id eſt avo & ex filio nepoti, ſeu Perſonæ & propinquo ejuſdem propinqui interdicantur binæ propinquæ id eſt Keturah ſeu Mater & Filius (nempe filij uxor in quam transfertur, juxta jam dicta, prohibitio) & Mater & Filia; qua de re etiam à nobis pauló ante afferuntur, quæ itidem heic habet, præter alia τὸ Rabbenu Jehoſuah conſona, Eliah Ben Moſeh. Capite demùm quarto agit ille בחילוק רעות חכמים בענין העריות *de ſententiarũ diſcrimine quod inter Sapientes habetur circa inceſtûs genera.* Atque eos ait diſtribui לשני בעלי תורות גדולות *in binas ſectas celeberrimas.* *Alteram eſſe* בעלי הקבלה *Traditionales,* שאמרו שאין הקש בעריות אמנם דרכו על הכתוב לבד *quorum ſententia eſt Argumentationis* ſeu *Deductionis rationalis uſum non admittendum in materie inceſtûs, ſed ſolâ Scripturâ* ſeu *verbis ſacris ſimplicitèr nitendum.* Si enim Argumentationi locus, quorſum poſt amitam vetitam, vetatur etiam matertera, quæ [ſi heic argumentari licuerit] ex parili vetaretur, ſine verbis expreſſis, ratione? Alia id genus Traditionalium habet, præter Secundariarum eorum enumerationem capite ſecundo antè à nobis exhibitam. Nec plura hac de re codex ejus Ms. quo utimur, qui heic mutilus eſt.

CAP. VI.

Summaria & emendatior Karæorum, *in materie Inceſtûs, diſciplinæ explicatio, juxta* Rabbi Jehudam Ben Eliæzar *Karæum celebrem.*

PRæter jam antè memoratos, Rabbenu ſcilicet Aharon, autorem libri עץ חיים *Ligni Vitæ* dicti, & Eliam Byzantium, inter Karæorum celebriores neminem repertum eſſe qui

τὸ Rab-

τῷ Rabbenu Joſuah ſequax fuerit, ex Rabbi Jehuda Ben Eliæzar ante oſtendimus; pleriſque Rabbenu Joſephi ſententiam, quâ vetuſtiorum non pauca amputata ſunt, amplexantibus. Eliæzarides autem illo ſimul ac & Traditionalium & Karæorum tum vetuſtiorum tum recentiorum dogmata compendioſè enarravit אנכי inquit (a) הבא אחריהם אהלך בעקבותיהם של החכם רבנו יוסף הרואה והחכם רבנו אהרן בעל המבחר בספר העקרים ובבטול צעירת הנקובות *Ego qui poſt illos venio, in ipſis τῷ Sapientis Rabbenu Joſeph Prophetæ & Sapientis Rabbenu Aharon autoris libri qui dicitur Electorum* (ut ſcilicet ſic diſcriminetur Aharon hic ab altero illo Aharone autore libri *Ligni Vitæ* dicti, qui cum Eliah Byzantio ſequax eſt τῷ Rabbenu Jehoſuah] *in recenſione Fundamentorum* ſeu *Regularum*, *& in tranſlatione interdictorum à fœminis ad maritos ſuos abolenda* ſeu *rejicienda*. Adeoque planè R. Jehoſuæ placita ſingularia admittenda non vult, nec Regulam illam ſeu Fundamentum Sextum; de quo capite proximè ſuperiori. Sed verò & ſuam introducit tum à veterum tum à binorum illorum, quos aliàs ſequitur, ſententiam diſcrepantem, quam verbis proximè ſubjunctis ſic compendioſiùs tradit ואף אסבור להוסיף הבטול בצעירת אסור זכר על זכר כאשר נכר מדרך הבשט שאינו כן *& decrevi adjicere refutationem tranſlationis interdicti, quoties maſculus interdicitur maſculo, ſecundum id quod vulgo accipitur, quoniam ita revera ſe res non habet.* Ea de re pluribus agit, quæ univerſa in hoc unum recidunt; quoties ערוה ſeu *Turpitudo* ſeu *Nuditas* maſculi veluti patris, patrui (ut in lege ſacra] aliorumve (ut in eis quorum Turpitudines argumentando pariter interdictas velint Karæi, juxta ea quæ capite ſuperiùs quarto oſtenduntur) interdictum occurrit, *modi tranſlationis* ſeu דרך הצעירה uſum non eſſe nec interdictum ipſum, qua grammaticè ſonat, ad maſculos ſic attinere, ut inde in fœminas ſeu uxores propriè dici debeat transferri; ſed ipſam *Turpitudinem* ſeu ערוה interdictam eſſe ipſam Fœminam ſeu Turpitudinem ejus, quæ itidem diciturTurpitudo mariti, qui fœminæ turpitudinisq; ejus pariter erat poſſeſſor & dominus. Adeò ut, quantum ad rem,

[a] *Fol.* 13.2.

rem ipſam cum Rabbenu Joſephi ſequacibus concors ſit ipſe Eliæzarides, in hoc unico tantùm diſcrepans, quòd notionem illam τῆς צעירה ſeu *translationis* interdicti à maſculis ad fœminas, quaſi interdictum ipſum minùs ex ſe terminaretur, ubi turpitudo Maſculi quam ubi Fœminæ vetatur, prorſus rejiciat, & Turpitudinem ipſam ſeu ערוה maſculi pro ipſa maſculi uxore etiam primariò ſumendam velit, id eſt pro Turpitudine, quam revelando ſuam fecit maſculus. Certè & hiſce perquam conſonum eſt Græcæ verſionis exemplar vetuſtiſſimum, in bibliotheca ad S. Jacobi Regia, ubi commate 16 capitis 18 Levitici poſt revelationem turpitudinis fratriæ prohibitam, ſubjungitur pro ערות אחיך הוא *Turpitudo fratris tui eſt* γυνὴ γὰρ ἀδελφοῦ σου ἐστιν *Uxor* ſeu *fœmina fratris tui eſt*, quaſi ipſo nomine ערוה ſeu *Turpitudinis* ſeu *Nuditatis* (quam ἀσχημοσύνην vocant alias Græci ibi] fratris, fœmina ſeu uxor ejus expreſſim ſignificaretur. Hinc explodendam vult Eliæzarides diſciplinam τῶν בעלי הצעירה *magiſtrorũ translationis* (ut ipſe eos vocat) primariâq; vocabuli toties dicti ſignificatione interdicta æquè pariterq; terminari, quando turpitudines maſculorum atque quando fœminarum prohibentur. Et Quatuor capitibus integris, ſeu ſeptimo, octavo, nono ac undecimo hac de re fuſiùs diſputat. Decimo capite agit de Dubiis & Sententiis variis ad Regulam ſeu Fundamentum quintum (ut capite ſuperiùs quarto habetur) ſpectantibus; quod ſcilicet ortũ eſt ex interpretatione interdicti filiæ uxoris paternæ [a] de quo non ſemel in capitibus proximè antecedentibus dictum eſt. Ait verò Eliæzarides hic noſter (b) Iſraelitas univerſos in varias diſtrahi ſententias, dum interdictum illud eunt explicatum; maximè autem in ſex quas ſic recenſet. Primam ait eſſe דעת אחינו חכמי בעלי הקבלה ז"ל *ſententiam fratrum noſtrorum Sapientũ, qui ſunt Traditionales ſeu Talmudici fœlicis memoriæ*, ſororem nempè ibi memoratam eſſe ex utroque parente conjunctam, quod probari volunt ex eo, quod dicitur *genita ex patre* &c. Secunda tribuitur vetuſtioribus Karæis; ſororem ibi non aliam intelligi præter eam, quæ peperit אשה שהכשר להיות אשה לאביך והיא אשת בריתו *fœmina quæ legitima eſſet patri uxor* eique

(a) *Levit. 18. 11.* [b] *Vide item eum cap. 12. fol. 62. b. & ſeq.*

eique juxta fœdus ſuum ſeu *legem ſacram conjuncta*, adeoque non ancilla, aut extera necdum proſelyta facta. Quod firmari vult R. Jehoſuah ille ex eo quod dicitur (a) de ſervo Ebræo, cui herus ancillam in uxorem dederit, anno ſeptimo libertate donando, *uxor* ſeu *fæmina & liberi* [ex ea nati] *erunt domini.* Scilicet non patris, nec inter eos qui à patre geniti, ſed qui à matre tantùm editi ſunt, numerandi, quoniam ex ancilla ſuſcepti. Item ex eo quod legitur (b) de exterminandis fœminis exteris ſeu in federe ſacro non contentis unà cum earum liberis. Unde non vult ille *genitam à patre* proprie dici, quæ ex ancilla ſeu extera genita. Sententiæ Tertiæ autor eſt Rabbenu ענן *Enan* הנשיא dictus ſeu *Princeps*, quæ ita ſe habuit, *filiam uxoris patris tui genitam ex patre* denotare בת אתתא דאביו דמן גברא אחרנא כד חזי לדין לאתתא דאביו ולד מן אביו *filiam uxoris patris ejus* ſeu patris in interdicto memorati *genitam ex viro alio, quando ſcilicet proles ex eâdem eſt itidem à patre ſuſcepta*, nec aliam. Quarta ſententia eſt, genitam heic à patre ſignificare חבת אשר גדלה אביך בעת לקיחתו אמה *filiam quam educat pater tempore quo matrem ejusdem acceperit* & deinceps. Exemplum affertur ex eo quod dicitur [c] de Michala filia Saulis. Davidem nempè *cepiſſe quinque filios Michalæ quam peperit Adrieli.* At verò Michalæ nulla [d] omninò reverà proles fuiſſe dicitur. Filij nihilominus hi quinque ei tribuntur, qui naturales quidem filij fuere Merabæ ſororis Michalæ ac uxoris [e] Adrielis. Sed quoniam Michala רבתה וגדלה בני אחותה מרב *educavit & nutrivit nepotes hoſce ex ſorore Meraba*, ideo volunt, qui hanc amplectuntur ſententiam, dictos eos Michalæ filios. Huc affertur & illud Rahelis Jacobo; *Habeo (f) famulam Billam, ingredere ad illam ut pariat ſuper genua mea & habeam ex illa filios*, uti & locus alter de Joſepho [g] *Filij quoque Machir F. Manaſſeh nati ſunt in genibus Joſeph.* Quæ dici volunt לשון רבוי ותגדול ſeu *ratione educationis ac nutritionis.* Perinde ac ſi alterius proles ab altero educata, educantis propriè ſatis vocaretur, adeoque etiam in lege hac ſacra. Quinta Sententia de filia uxoris patris ab alio viro ſuſcepta legem vult omninò capiendam, ac vocabula illa *genitam ex pa-*

[a] *Exod. 21. 4.* (b) *Ezra 10. 3.* (c) *2. Sam. 21. 8.* [d] *2. Sam. 6. 23.* [e] *1 Sam. 18. 19.* [f] *Geneſ. 30. 3,* [g] *Ibid. 50. 23.*

tre & *ſororem* metaphoricè inſerta eſſe, quin & perſonalem conjugum ſeu Patris & Novercæ unitatem ſic innui, qua de ſuprà, prolem ſcilicet alterius etiam alteri veluti non diverſæ perſonæ tributam. Hæc apud vetuſtiores Karæos viguit. Sexta demùm eſt Rebbenu Jehoſuæ toties laudati, quæ, demto quod habuere Quintæ autores de Unione conjugum perſonali ac metaphora, eidem plane eſt conſona. Vult enim ille filiam uxoris patris ab alio viro ſuſceptam heic quidem tantùm innui. Adjici autem vocabula illa *genitam ex patre* & *ſororem* non alio ſenſu quàm להודיעך שכל הקרב בה כקריבתו באחותו האמתית *ut inde diſcas, quicunq; ad eam accedat non minùs peccare, quam qui accedat ad ſororem revera germanam.* Quo trahitur & illud, ubi patrui uxor, qui דוד dicitur, vocatur etiam דודתך *amita tua*; ſcilicet perinde ac ſi ipſa amita eſſet, coitus ejus evitandus. Hiſce ſententiis Sex cum rationibus uniuſcujuſq; fuſiùs recenſitis, ſubjungit dein Rabbi Jehuda Ben Eliæzar ואל זאת הדעת נמשכו כל חכמינו האחרונים הבאים אחריו *atque hanc ſententiam* (ſeu Sextam, id eſt Rabbenu Jehoſuæ) *amplexi ſunt univerſi Sapientes noſtri qui eo poſteriores fuere.* Ipſe verò earum quamlibet ſeorſim impugnat, veluti non ſatis ab autoribus ſuis probatam. Et nemo non videt apicibus ſatis dubiis eos niti. Concludit vero ille שאין הכרע ודאי לאחד מן הדעות *non eſſe ſatis ponderis in ſententiarum allatarum aliqua.* Quoniam verò quicquid habetur in Regula illa ſeu Fundamento Quinto capitis ſuperiùs quarti ex hujus interdicti ſenſu pendet, ideo & ipſe non ita à ſectæ ſuæ ducibus diſcrepare vult, quin quoties quiſquam uxorem duxerit aliter atque permiſſum eſt juxta diſciplinam ejuſdem regulæ, velit adhiberi גט מספק ſeu *Divortij libellum dubij causâ* (de quali libello plura inferiùs) ne ſcilicet forte violaretur lex illa ſacra, quam adeo admittit obſcuram & difficilem, ut juxta regulam illam conjugia ſimpliciter illicita inde pronuntiari nolit. Differit dein Eliæzarides, juxta ſuorum quorum ſequax eſt ſententiam (excepta interdicti translatione à maſculo in uxorem quæ ita recepta eſt; quam omninò improbat ille, ut eſt oſtenſum] capite duodecimo de ſingulis inceſtûs interdictis & eorum præfatiunculâ illa de qua ſuprà. Et decimotertio capite [a] ad hunc modum doctrinam hac de re ſuam exhibet, id eſt הגופים האסורים *perſonas*

(a) *Fol. 74.*

perſonas utriusque ſexus (nam ad utrunque legem ſacram pariter vult attinere) *interdictas*, quas in Quinque עקרים ſeu *regulis* illis aut *fundamentis* ſic vult contineri.

I. אסור האיש על שאריה *Interdicitur Viro Propinquis ſuis*, ſcilicet Matre ejus, Sorore & Filiâ.

אסורה האשה *Interdicitur fœmina* Patre ejus, Fratre, Filio, qui ejusdem propinquorum ſimiliter nomine veniunt.

II. אסור האיש לשארי שארין *Interdicitur viro propinquis propinquorum ejus*, ut Aviâ paterna, aviâ Maternâ, Amitâ, Matertetâ, Nepti ex filio, Nepti ex filia, nepti ex fratre, nepti ex ſorore, quæ ſunt propinquorum propinquæ.

אסורה האשה *Interdicitur fœmina* ſimilitèr Avo paterno, Avo materno, Patruo, Avunculo, Nepote ex filio, Nepote ex filia, Nepote ex fratre, Nepote ex ſorore.

III. אסור האיש לשני שארים *Interdicitur viro binis propinquis*, ut Mariâ & Matre ejus, Mariâ & Sorore ejus, Mariâ & Filia ejus.

Interdicitur item fœminæ Joanne & Patre ejus, Joanne & Fratre ejus, Joanne & Filio ejus.

IV אסור האש לגוף ושאר שארו *Interdicitur viro perſonâ & propinquâ propinqui ejusdem perſonæ*, ut Mariâ & Avia ejus, & paterna, & materna, Maria & Amita ejus, & Matertera, & Nepte ejus ex fratre, & Nepte ex ſorore, & Nepte ex filio, & Nepte ex filia.

V. אסור שני שארים לשני שארים בעקרים ובפרודים ובכנפים יפורי ספק וצריך גט מספק *Interdicitur binis propinquis, propinquis binis tam à latere quam in radicibus & ramis: Quæ res quoniam adeo eſt in dubio, libellus divortij dubii causâ adhibendus eſt*, quoties conjugium contrà initur. Sic Joanni ac patri ejus, uti & Joanni ac fratri ejus, & Joanni ac filio ejus interdicitur Mariâ & ejusdem matre, Mariâ & ſorore ejus, uti & Maria & filia ejus. Item Joanni & matri ejus, Joanni & ſorori ejus, Joanni & filiæ eius interdicitur Mariâ & Patre ejus, Mariâ & fratre eius, Mariâ ac filio eius. Quoties autem propinqui aſcendentes, ut pater ac mater, aut deſcendentes, ut filius ac filia.

memorantur, intelligendum eſt (ſic ille a] de aſcendentibus in eadem linea reliquis, uti & deſcendentibus עד סוף כל הדורות *atque in finem omnium ſeculorum.* Quod ſatis eſt item conſonum Karæorum aliorum diſciplinæ.

Atque ad hunc modum compendio oſtendit Eliæzarides noſter ſectæ ſuæ circa Inceſtûs materiem diſciplinam receptiſſimam, nec interim ſine ſingulari ſua in nonnullis cenſura & animadverſione. Cum autem interdictorum de Inceſtu violatio ex ipſa lege, pœnâ Exciſionis illâ, qualiscunque demum ſit, cœlitùs expectanda, fuerit plectenda, & proles ex coitu ſic interdicto ſuſcepta pro Mamzere ſeu ſpurio, cui ingrediendi in Eccleſiam domini [id eſt, Iſraelitidem (b) puri ſanguinis ducendi) jus non erat, ſumeretur, palàm ſanè ſequitur, adeò diſcrepantes haſce quas hactenus exhibuimus Talmudicorum & Karæorum de coitu inceſtuoſo ſententias (ſcilicet mirum in modum & multifariam invicem diſcrepant) his maximè illos neceſſariò reddere tum impietatis nomine graviſſimæ tum natalium impuritatis inviſiſſimos. Quicquid enim heic admittit vetitum Talmudicus, pariter admittit Karæus. Sed Karæi tum inter ſe diſcrepant, tum immane quantum cuncti à Talmudicis ut ex oſtenſis liquet. Quæ proximis in capitibus ſequuntur reliqua, Talmudica ſunt omnia. Neque enim ad rem quam tractamus alia in ſcriptis quæ hactenus ad nos pervenere Karæorum reperimus. Si quis autem aliarum Gentium ſive vetera ſive recentiora de inceſtis ratione propinquitatis Nuptiis inſtituta receptaſque ſententias [quæ proculdubio legi ſacræ ejusque interpretamentis diverſimode acceptis originem ſuam inprimis debent] inſpicere velit, præter notiſſimos in Jure Cæſareo titulos commentarioſque alios ſatis obvios, conſulat ſi placet caput XI libri noſtri Quinti de Jure Naturali; quam ad rem etiam notatu digna ſunt quæ ex Aſtrologorum ſcitis de Inceſtu tradit Julius Firmicus (c) Obſervandum autem eſt tum Philonem (d) tum Flavium Joſephum [e] Judæos pariter ipſos, Talmudicis fermè heic concordes eſſe, nec omnino Karæorum de inceſtu dogmata amplexari.

CAP. VI.

(a) *Fol. 59. & 73.* (b) *Vide lib. noſt. 2. de ſucceſſ. in Pont. cap. 2.* [c] *Matheſeos lib. 3. cap. 7. & lib. 4. cap. 1.* [d) *Lib. de ſpecialibus legibus.* [e) *Orig. Judaic. lib. 3. cap. 10.*

Cap. VII.

Vetita Pontifici & Sacerdotibus *conjugia.* *Qualisnam* Virgo Pontifici *ducenda.* Proles *è Nuptiis licitis, illicitis, irritis, ſuſceptæ* conditio *ſeu* ſtatus. *Inquiſitio ſolennis de* Puellæ Matribus Aviisque, *ubi* Sacerdos *aliusve* genere Judaico *uxorem erat ducturus.*

SEquitur juxta inſtitutum, ut de Conjugiis ob Dignitatem Sacerdotalem vetitis diſpiciamus. Dignitas ea aut Sacerdotum Minorum ſeu vulgarium fuit, aut Pontificia. Sacerdotibus Minoribus conjugia τῆς זונה *Zona* [quod ſcortum vulgò vertitur] Profanæ, ac Repudiatæ interdicta ſunt ex lege ſacra (a) Atque ex inſtituto majorum etiam à Leviro renunciatæ. Pontifici maximo præter has, etiam & vidua qualiſcunque & vitiata. Quod intelligendum eſt de Pontifice dum dignitate gaudet pontificia. Nam ſi antequam in eam ſuccedebat aut evectus eſt, viduam ſeu vitiatam duxiſſet, aut cum ea ſponſalia iniviſſet, retinenda erat. Miſna (b), אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנוס ומעשה ביהושע בן גמלא שקידש את מרתא בת ביתוס ומינהו המלך להיות כג וכנסה *Deſponſat ſibi Sacerdos viduam, qui poſteà conſtituitur Pontifex. Eam in domum deducere fas eſt. Quemadmodum etiam evenit in Joſua Ben Gamla, qui deſponſarat Martham filiam Bethoſij, & dein à Rege factus eſt Pontifex maximus. Scilicet eam domum ducebat.* Joſua Ben Gamla heic eſt Jeſus filius Gamalielis ab Agrippa Rege in Pontificatum evectus, apud Joſephum (c). Et quoniam vidua Pontifici interdicta eſt, ideò nec lege de fratria fratri ſine liberis demortuo ſuperſtite ducenda tenebatur, ut diſertè legitur in Miſna (d). Neque vero cujuſcunque generis virgo ei permiſſa, ſed duntaxat ea quæ τῆς קטנה ſeu *Minoris* ætatem egreſſa, ſcilicet annos duodecim (e) præter diem unicum, nondum plenam pubertatem

seu

(a) *Levitic. 21.* (b) *Tit. Jabimoth cap. 6. Talm. Babylon. fol. 61. 4. &* Sepher Siphra *fol. 47. col. 4.* (c) *Lib. 20. cap. 8.* (d) *Tit. Sanhedrin cap. 2.*
(e) *De ætatibus his vide lib. de Succeſſionibus in bona cap. 9.*

ſeu annos XII. & ſex menſes attigerat [id eſt nondum erat בוגרת, quo nomine *puellam plenæ pubertatis* denotant) ſed intra τῆς נערה ſeu *Juvenculæ* ſeu ſex quæ excreſcebant, ut diximus, menſium ætatem conſtiterat. Maimonides (a] ad veterum [b] mentem; מצות עשה כוהן גדול שישא נערה בתולה ומשת בגור תאסר עליו שנאמר והוא אשה בבתוליה יקח אשה לא קטנה בבתוליה ולא בגרות הא כיצד יצאת מכלל קטנה ולכלל בגרות לא באה זו נערה *ex affirmatione præceptum eſt Pontifici maximo, ut Juvenculam ducat in virginitate ſua. Quæ verò plenam attigerit pubertatem, ei permiſſa non eſt, quoniam dicitur* (c) *& is fœminam accipiat in virginitate ſua. Fœminam & non Minorem. In virginitate ſua* [ſeu ætate tenera) *non in plena pubertate. Scilicet ejuſmodi eſſe debuit, quæ è minoribus ætate egreſſa plenam nondum attigerat pubertatem, quæ ſcilicet Juvencula nominatur.* Nimirùm virginitatem in plena pubertate perfectam eſſe ajunt, ſed in prioribus ſex menſibus, qui à *minoris ætate finita incipiunt, ita veluti creſcere*, [d] ut intereà puella diceretur eſſe בבתוליה *in virginitate ſua.* De ceteris, quæ ad genus ſacerdotale heic attinent, ſatis alibi [e) diximus. Sunt verò Viri Doctiſſimi, qui nec Sacerdotibus reliquis alias præter Virgines rite duci potuiſſe velint, maximè ſuaſi ex eo quod apud Ezechielem [e] ea de re occurrit. Sacerdotibus ſcilicet accipiendas *Virgines de ſemine domus Iſrael.* Unde Hugo Grotius ad illud Levitici [g] de Virgine Pontifici ducenda *Hæc*, inquit, *plerique de Pontifice maximo intelligunt; at de quovis Sacerdote intelligenda docet nos Ezechiel XLIV, 22. Quare connectenda hæc cum initio capitis, ut quæ de Pontifice maximo dici capere commate 10 ſumantur παρενθετικῶς, redeatque unde digreſſa erat oratio.* Sed tum Rabbini illud Ezechielis, quantum ad Virgines attinet, de Pontificibus ſolum maximis capiunt, tum Joſephus ac Philo Talmudicis heic conſoni Virginum conjugia Sacerdotibus κατὰ μέρος ſeu minoribus imperari negant. Et rectè ſanè adnotat Grotius, hinc ut ab origine accepiſſe Athenienſes illud, Regi Sacrorum

[a) *Halach.* Iſuribia *cap.17.* (b] *Gemar. Babylon. ad tit.* jabimoth *cap.6. fol.59. & 60.* [c] *Levit. 21 13.* [d] *Obadias Bartenorius ad Miſnam tit.* Jabimoth *cap.6. §.4.* [e] *De ſucceſſ. in Pontificat. lib.2. cap.2, & 3.* [f] *Cap. 44 22.* (g) *Cap. 21. 13.*

Sacrorum apud ipſos Virginem tantùm ducendam, quod ſcimus ex Demoſthene (a), Nuptias autem, quæ Iſraelitis reliquis Levitisque vetitæ ſunt, pariter & ſacerdotibus fuiſſe vetitas, manifeſtum eſt. Summa erat, Sacerdotes, Levitas, Iſraelitas invicem nuptias rite contrahere, quemadmodum etiam Iſraelitas, Proſelytos (integros, Juſtos, ſeu perfectos ſemper intellige] Libertinos ac Profanos. Sacerdotibus autem nec Proſelytas [b] nec Libertinas, nec Profanas conjungendas, nedum Mamzeras, quibus etiam Iſraelitis eſt interdictum, præter Ancillas gentileſque reliquas, ut in libris de Jure Gentium oſtendimus. Filiabus autem ſacerdotalis generis idem erat in conjugiis jus, quod Iſraelitidibus ceteris. Excipiunt verò Magiſtri ſacerdotem caſtratum ſeu eunuchum. Eum enim ritè potuiſſe ſive Proſelytam, ſive Libertinam, non aliter ac Iſraelitas ceteros caſtratos ſeu Eunuchos ducere. Et rationem adjiciunt (c) לפי שאינו בקדושתו *eo quod is non erat in ſanctitate ſua*, ſeu *ſanctitate ſua carebat*. Nam ab *altari arcendum eum fuiſſe certiſſimum* eſt, ob corporis defectum. Et, ſi generationi eſſet ita impar, poſteros ſeu genus ſacerdotale ex nuptiis ejusmodi inquinare eum nequiviſſe nemo non videt. Jam vero ſi ſacerdos Proſelytam, Libertinam, Profanam, Mamzeram aliamve generi ſacerdotali interdictam, vel Pontifex maximus viduam duxiſſet; aut Profana fuiſſet proles ejus aut Mamzera, aut alio nomine ita ſacerdotali conjugio arcenda, ut neque licitè neque ſine posterorum inquinamento ſacerdoti, cui poſteritatis ſpes, conjungi potuiſſet. Si etiam Iſraelita aut Levita è Mamzera, Nethinæa, aut Ancilla filias ſuſcepiſſet, hæ ſacerdotibus conjunctæ genus inquinaſſent ſacerdotale & profanum reddidiſſent. Et obſervandum eſt heic, quod regulariter in Miſna (d) traditur de prole nuptiarum Iſraeliticarum, quâ hæ ſive licitæ ſive illicitæ ſive irritæ omninò fuerint.

(a) *Orat in Naeram. & vide Sam. Petit. ad legg. Attic. pag. 94.* (b) *Miſna tit. Kidoſchim cap. 4.* (c] *Maimonides halach Iſuri bia cap. 6. Gemar. Babylon ad tit.* Jabimoth *cap. 8. fol. 76.* (d) *Tit.* Kidoſchim *cap. 3. in Talmud. Babylon fol. 66. b. videſis etiam* Shulcan Aruch *lib.* Aben haezer *cap. 8. & Miſnam tit.* Jabimoth *cap. 6.*

כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר ואיזה זו זו כהנת לויה וישראלית שנשאו לכהן לוי וישראל וכל מקום שיש קדושין ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום ואיזה זו זו אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין וכל מי שאין לה עליו קידושין אבל יש לה על אחרים קידושין הולד ממזר ואיזה זה זה הבא על אחת מכל העריות שבתורה וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין הולד כמותה ואיזה זה ולד שפחה ונכרית *Quandocunque nuptiæ fiunt ſine peccato, proles ſequitur patrem* (quod de Iſraelitis ipſis, non Proſelytis aut Libertinis intelligendum; ſcilicet Proſelyti ac Libertini proles ex Iſraelitide ſuſcepta matris conditionem induebat, ut alibi (a) oſtendimus) *ut videre eſt, ubi fœmina genere ſive ſacerdotali ſive Levitico ſive Iſraelitico nubit Sacerdoti, Levitæ, Iſraelitæ. Quandocunque verò cum peccato* ſeu *illicitè ineuntur conjugia, proles ſequitur partem deteriorem, quemadmodum ubi nupta eſt vidua Pontifici maximo ſeu repudiata aut à leviro renuntiata ſacerdoti vulgari* ſeu *minori* (ſcilicet ex matris conditione, profana fit proles) *ſeu ubi Mamzera aut Nethinæa Iſraelitæ fuerit nupta, aut Iſraelitis ſive Mamzeri ſive Nethinæo; Quandocunque autem planè irritum eſt inter parentes conjugium, quibuſcum tamen alios* [cives Iſraeliticos) *nuptiis conjungi fas eſt, proles eſt Mamzer, quemadmodum ubi conjunguntur, qui nomine Turpitudinis* ſeu *Inceſtûs ex ipſa lege ſacra non debuerant. Ubicunq; vero fœmina ejuſmodi fuerit, ut nec cum ipſo quocum concubuerit, nec cum alio* (cive Iſraelitico) *conjugium aliquod iniri, quod non planè irritum eſſet, potuerit, ibi proles ſequitur matrem, veluti ſi ancilla fuerit, ſeu extranea*, id eſt, *pagana*. Ex hiſce palam eſt atque ex eis quæ alibi (b] de Sacerdotum natalibus enarravimus, Sacerdoti uxorem ducturo inprimis fuiſſe proſpiciendum, ne fœminam acciperet, quæ profanaret aut deteriorem redderet prolem ejus, maxime maſculam. E familiis autem aliis præter congeneres ſeu Sacerdotales, Leviticas, aut Iſraeliticas, id eſt præter origine Judaicas, Uxorem ſibi ſumere his fas non erat.

(a) *Lib. 5. de Jure Naturali cap. 14. &c.* (b) *De Succeſſione in Pontificat. lib. 2 cap. 2.*

erat. Neque ex hiſce Profanam aut Mamzeram; nedum extraneam, necdum Proſelytam factam, aut ex gentibus ancillam. Ut autem Iſraelitis ceteris, ita & Sacerdotibus inprimis fuere ex more Laterculi ſeu Tabulæ genealogicæ, quibus parentum ſtemmata cuſtodiebantur; idque maximè, ut ex hiſce ſtirpem ſuam ab illicitarum nuptiarum inquinamentis puram demonſtrarent. Tabulæ hujuſmodi etiam diſertè in ſacris literis (a) & apud Joſephum (b) memorantur. Ubi igitur ex hujuſmodi tabulis aliiſve teſtimoniis omni exceptione majoribus de legitimis puellæ Iſraeliticæ nec inquinatis natalibus ſatis liquebat, fidentèr Sacerdos uti alius quicunque Iſraelita uxorem ducturus rem peragebat. Et tabulis hujuſmodi ac teſtimoniis, niſi fama, præſumtio, aut controverſia de parentibus aliqua in contrarium interveniret, fides habebatur. Unde & ajunt, (c) כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות *De familiis, quas rectas* ſeu *legitimas fuiſſe præſumebatur*, aut *ſatis olim probatum eſt* (illuſtrioribus ſcilicet) *controverſia non movenda*. At verò ubi ſuſpicio de obſcuriori aliqua ſuborta erat (*ejusmodi vocant* משפחה שקורא עליה ערער *familiam de qua oritur dubium*) Mamzeram aut Ancillam, verbi gratia, fuiſſe inter parentes Iſraelitidis vel Levitidis ducendæ, aut Mamzeram, Ancillam, Profanam, Libertinam, aliamve Sacerdoti non ducendam, inter parentes puellæ, quæ Sacerdoti in uxorem ſeligeretur, diligenter, antequam matrimonium contrahi volebant, ſurſum inquirebant de materno in puellæ proſapia genere, ita tamen ut aliquantulo diverſa eſſet inquirendi ratio, ubi puella erat ex genere Sacerdotali, ab ea quæ fiebat, ubi ex genere erat ſive Iſraelitico ſive Levitico. Sic enim ſe nominibus diſtinguere ſolent, ut tametſi ſanguine fuerint univerſi pariter Iſraelitæ, nihilominus Sacerdotes, Levitæ ac Iſraelitæ quaſi tria faciant genera; Iſraelitis ſic pro eo, quod Laicos vocitamus, ſolummodo ſumtis. Priori in ſpecie, ſurſum inquirebant de octo in genealogia Matribus; quatuor è puellæ materno genere; totidem è paterno. Ubi autem è genere eſſet puella ſive Iſraelitico ſive Levitico, de quinta utrinque matre ſeu de Atavia etiam inquirendum erat. Rem ſchemate exhibemus.

(a) *Ezra* 2. 62. *Nehemia* 7. 5. & 64. (b) *Contra Apionem lib.* 1. *alibique.* (c) *Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſchim *cap.* 4. *fol.* 76. *b. Vide Maimonid. halach* Iſuri bia *cap.* 19.

bemus. Elizabetha heic puella eſt, quam, de familia ejus ac parentibus ſuſpicione ſeu controverſia exortâ, ducturus eſt Joſephus.

Atavia 5. — Atavia 5.
Abavia 4. — Abavia 4.
Proavia 3. — Proavia 2. — Proavia 3.
Avus patern. — Avia patern. 1. — Avia matern. 2. — Avus matern.
Pater — Mater 1.
Elizabetha.

Veriſimilius nempè habebatur in genere ſive Iſraelitico ſive Levitico, quam in Sacerdotali *natalium maculam heic evitandam iri* compertum. Ideo etiam de Atavia ſeu Matre quinta utrinque in eo inquirebatur. Si igitur in ſacerdotali genere matres hæ utrinque quatuor (ubi res in dubio erat) ſeu in Iſraelitico aut Levitico utrinque quinque reperiebantur fuiſſe, quales poſteros non ita vitiabant, quin filia patris hujus legitima fieret uxor, ſequebatur matrimonium; aliter (adhibitis quas ſtatim damus, exceptionibus] ut quod profanaret genus ſacerdotale ſeu Iſraelitico generi eſſet illegitimum, reſpuendum. Et in ſacris literis (a) legitur, *quæſierunt ſcripta ſeu libros genealogicos. Sed non ſunt inventi. Ideo rejecti ſunt à ſacerdotio.* Proculdubiò igitur & filiæ eorum à ſacerdotalibus nuptiis. Nam ibi ſuſpicione ſeu in contrarium præſumtione aliqua ortâ, inquiſitione res finiri nequibat ob tabularum genealogicarum majorumque ferici defectum. Cur autem de Matribus duntaxàt aviiſque, id eſt, uxoribus, non de patribus aviſque ſeu maritis, ſolennis ea fiebat inquiſitio? Rationem reddunt (b] מפני שהאנשים כל עת שריבו זה עם זה יחרף את חבירו בפסול שיש ביחוסו ואילו היה שם פסול היה נשמע אבל הנשים אין מחרפות ביחוסין *eò quod*

(a) *Ezra 2. 62. Nehemia 7. 64.* [b) *Maimonid. halach.* Iſuri bia *cap. 19.*

eò quod viri, quandocunque inter eos, ut ſit, aliqua contentio exoritur, invicem exprobrare ſolent natalium maculas. Quare, ubi macula ejuſmodi in eis erat, obſcura eſſe nequibat (unde nec famam nec ſuſpicionem ibi, ſine manifeſtiſſimis probationibus, quæ patrem aut avum ſine inquiſitione ulteriori natalibus inquinatũ oſtenderent, locum habere volebant] *At fœminæ natales ſuos invicem exprobrare non ſolent.* Illinc fieri eos ſæpiùs in obſcuro fuiſſe, adeoque ſuſpicioni ac famæ obnoxios. Scilicet de patribus aviſque palàm ſatis conſtare ſemper præſumebatur. At verò in hujuſmodi inquiſitionibus ſæpiùs ob inſigniorem patris avorumque dignitatem aut miniſterium publicum, cujus ritè capaces ſine puris natalibus eſſe nequibant, inquirere de matribus ſuperioribus aviiſque deſitum eſt. Ex hujuſmodi nimirùm dignitate aut miniſterio, de eis, quæ ſurſum alitèr erant inquirendæ, res ſatis habebatur ex præſumtione certa. Verbi gratiâ, ſi in ſchemate ſuperiùs allato, avus Elizabethæ paternus ex genere ſacerdotali, ad altare ſacro uſus fuiſſet miniſterio, idque inter inquirendum liqueret, *non ultra de matre ejus ſeu Elizabethæ proavia* (nedum de Abavia) inquirebatur. דכיון דבנה שמש על גבי המזבח בידוע שמיוחס הוא *Nam quoniam* (ut ait Rabbi Obadias Bartenorius) [a] *filius ejus ad altare miniſtrabat, palàm eſt eam puris natalibus habitam.* Simili modo de avo Levita, de quo compertum eſt inter inquirendum de matribus, שהיה משורר על הדוכן *eum in locis Levitico miniſterio propriis cantâſſe.* Nam ſi in matribus aſcendentibus Mamzera aut Ancilla fuiſſet, is planè non fuiſſet admiſſus. Eadem ratio ejus, qui in Synedrium Magnum LXXI virorum, aut minus aliquod XXIII virorum fuiſſet cooptatus. Nam ſanguine Iſraelitico eoque puriſſimo oportuit quemque fuiſſe in Synedria ejuſmodi cooptatum. Verba Miſnæ [b] ſunt, אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה ולא מן הדוכן ולמעלה ולא מן הסנהדרין *Inquirendum non erat ab Altari & ſurſum, nec à locis Leviticis, nec à Synedriis.* Sed in Miſna Talmudis Hieroſolymitani prætermittitur illud de Synedriis. Quin & minores dignitates heic enumerant, perinde ac ſi neminem ad eas obeundas rite potuiſſe admitti vellent præter eũ, cujus natales ſatis puri. Adeo ut ſurſum in matres inquirere eſſet inde ſuperſedendum. Depravatè

[a] *Ad tit. Kidoſchim cap. 4. §. 5.* (b) *Tit. Kidoſchim cap. 4. in Talm. Babylon. fol. 76. a.*

pravatè etiam nimis in Talmude Hieroſolymitano (a], tam Cracovienſis quam Venetæ editionis, hac de re legitur, הנושא אשה כוהנת צריך לבדוק אחריה ארבע אימהות שהן שמונה אמה ואם אמה ואם אבי אביה ואמה ולויה וישראלית מוספין עוד אחת *ubi quis ducturus eſt puellam genere ſacerdotali, oportet eum inquirere de quatuor ejus matribus utrinque, ita ut fiant octo; matre ejus, & matre matris ejus* (ſeu avia materna) *de matre patris patris ejus* (ſeu avi paterni matre] *de matre ejus, quibus adjiciendi eſt inſuper utrinque aſcendendo unica alia, ubi puella fuerit ex genere ſive Levitico ſive Iſraelitico.* Matrum enumeratio quæ ſe peſſimè ſic ibi habet ad hunc modum ex Talmude Babylonio reſtituenda, אמה ואם אמה ואמה ואם אבי אמה ואם אביה ואמה ואם אבי אביה ואמה *de matre ejus, & hujus matre* [ſeu avia materna] *avi materni matre & ejus matre* [ſeu proavia & abavia) *de patris matre & hujus matre, de avi paterni matre ejusque matre* (ſeu proavia & abavia.) Nec ſanè in egregiis illis tum Moſis Maimonidis (b) tum Obadiæ Bartenorij, aliorumque Magiſtrorum commentariis (c] ſine mendis ſit hæc enumeratio. Inquirendæ autem rationem hanc memorat Joſephus, uti & alibi fuſiùs (d) oſtendimus.

(a) *Tit. eod. cap. 4. §. 4.* [b) *Halach* Iſuri bia *cap. 19.* (c) *Ad Miſnam tit.* Kidoſchim *cap. 4.* (d) *De Succeſſ. in Pontificat. lib. 2. cap. 3.*

Cap. VIII.

De Uxorum numero. Pontifici *neutiquam* unicâ *plures, nec* Regi *ultra* octodecim *ducendas. De Sacerdotalium nuptiarum iterationis interdicto Levitico apud* Tertullianum.

PRæſtitutus Uxorum numerus, adeò ut plures non eſſent ducendæ [illuc enim inſtituti ratio deduxit) aut ex ipſo jure Ebræis civili habebatur, aut è majorum monitis ſeu conſilio. Nam ex lege Noachidarum ſeu hominum communi, uxorum numerum.

tum minimè alicui finiri volebant. Juris ſacri à Numine illis dati interpretamenta reperiuntur apud Talmudicos, quibus nec Pontifici Maximo, nec Regi uxores quot vellent, ſeu pro libitu erant ducendæ. Quod ad Pontificem attinet; ex eo quod in præcepto de ejus uxore dicatur (a) אשה יקח *fœminam* (ſeu uxorem) *accipiat*, nempè ſingularitèr, deſignari volunt unicam ei duntaxat ducendam. In Gemara Babylonia (b), הכא נמי כתיב אשה אחת ולא שתים *Scriptum quidem eſt heic, uxor ſeu fœmina una, ſeu ſingulariter, & non bina.* Unde etiam Maimonides (c) de Pontifice, ואינו נושא שתי נשים לעולם כאחת שנ' אשה אחת ולא שתים *Non omnino ei ducendæ erant uxores binæ ſimul; Nam dicitur* (in lege de eo lata) *uxor* ſeu *fœmina ſingularitèr, & non binæ* ſeu *plures.* Forte & hoc voluit Flavius Joſephus, ubi μόνῳ δὲ αὐτῷ, inquit [d,] δέδωκε γαμεῖν παρθένον καὶ ταύτην φυλάττειν *ſ lam* ſeu *unicam ei conceſſit virginem ducere* atque *eam ſervare.* Id verti ſolet, *ſolum virginem ducere conceſſit;* ſeu ut perperam Ruffinus (e), *huic ſoli dedit ducere virginem.* At verò legitur in Paralipomenis de Jehoiada Pontifice. *Et fecit Ioas* (*Rex*) *id quod rectum erat in oculis Domini, cunctis diebus Iehoiadæ Pontificis* וישא לו יהוידע נשים שתים ויולד בנים ובנות quod ſonat *& duxit ſibi* (ſeu ei) *Iehoiada uxores binas, & genuit filios filiaſque.* Helleniſtæ ibi, καὶ ἔλαβεν Ιωδαὲ δύο γυναῖκας, *& accepit Iodae binas uxores*, adjecto in exemplaribus nonnullis αὐτῷ, quod ſanè tam *ei* quam *ſibi* poteſt denotare. Vulgata, *accepit autem ei Joiada duas uxores.* Adeò ut ex diverſa interpretatione pronominis לך quod tam *ſibi* quam *ei* ſonat, tam binas ibi uxores à Pontifice Regi deſponſatas locus innuat, quam ab ipſo ſibi Pontifice. Quin & Joſephus uxores illas Regis fuiſſe, non Pontificis diſertè aſſerit (f), ſed αὐτοῦ τοῦ ἀρχιερέως *conjugium conciliante Pontifice.* Talmudici verò, licet unicam eſſe debuiſſe ſtatuant Pontificis uxorem, verba nihilominùs illa ſacra de Pontificis non de Regis nuptiis capiunt, atque ad hunc

modum

(a) *Levit.* 21. 13. (b) *Ad tit.* Jabimoth *cap.* 6. *fol.* 59. *a.* (c) *Halach. Iſuri bia cap.* 17. *& videſis Pet. Cunæum de Rep. Hebræorum lib.* 2. *cap.* 3. (d) *Lib.* 3. *cap.* 10. (e) *Lib.* 2. *cap.* 24. 2. (f) *Lib.* 9. *cap.* 7.

modum interpretantur (d) אפשר שיהוידע נשא זו אחר מיתת זו או גרושיה או שהיתה לו קודם שנתמנה להיות כהן גדול ולדעת הר״א ז״ל בכל ערב יום הכיפורים היה מגרש אחת מהן *Intelligi poteſt Iehoiadam Pontificem alteram earum alterâ demortuâ duxiſſe, aut divortio ſeparatâ; aut alteram fuiſſe ei in uxorem tantùm, antequam in Pontificatum eſt evectus. Et, juxta ſententiam Rabbi Abraham piæ memoriæ, pridie feſti Expiationum libello repudii ſemper earum alteram ejecit.* Certè ex eis, quæ Magiſtri hi docuerant pronuntiavit Nicolaus Mongeorgius [b] *Seniores populi Iſrael præhabito maturo conſilio ac deliberatione decreviſſe Magnum Sacerdotem unicâ uxore fore contentum.* Etiam ex hac Magiſtrorum de unica Pontificis uxore ſententia male accepta credibile eſt, manaſſe illud Tertulliano ſingulare de ſacerdotalium Nuptiarum iterationis interdicto ſacro. *Ecce*, inquit (c), *in vetere lege animadverto caſtratam licentiam ſæpius nubendi. Cautum eſt in Levitico: Sacerdotes mei non plus nubent.* Seu, ut in editione Rigaltiana, *nubunt.* Alibi item [d], *Probibet lex, ſacerdotes denuò nubere.* Atqui in Levitico alibive in Pentateucho, quacunque lingua lecto, ne veſtigium extat interdicti ejuſmodi, niſi ex eo, quod ad Pontificis duntaxat uxorem ſingulari numero memoratam & male acceptam attinet, perperàm eliciatur. Nec ſolum Sacerdotibus ceteris, verum etiam ipſi Pontifici ſummo connubia iterare fas fuiſſe tam certum eſt, ut nihil certius. Scripſit autem Tertullianus librum utrunque, quo jam dicta profert, ut Montaniſta ac adverſus Orthodoxos, ſecundarum nuptiarum oſor acerrimus. Numerus autem uxorum peramplus Regi habebatur undiquaque legitimus, ſed interim, uti volunt, certo præfinitus. Lex ſacra (e) de Rege eſt, לא ירבה לו נשים *uxores ſibi non multiplicet*; ὀ πληθυνεῖ ut Græci ibi. Ratio item adjicitur ולא יסור לבבו *ne avertatur cor ejus.* Vulgata ibi, *non habebit uxores plurimas, quæ alliciant cor ejus.* Interdictum heic planè habetur de non multiplicandis Regi uxoribus, ſed de numero certo quem

(a) *In Magid. Miſna ad hal. sch.* Iſuri bia *Maimonidis cap. 17. fol. 342. b.*
(b) *In Codice de Moſaico & vetere Jure enucleando pag. 161.* (c) *In Exbortat. ad Caſtitatem cap. 7.* (d) *De Monogamia cap. 7.* (e) *Deut. 17. 17.*

quem excedere non debuit Rex, lex non loquitur. Is autem certus fit in receptis Magiſtrorum ſententijs, atque uxoribus Octodecim circumſcribitur. In Miſna (a] legitur לא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה ר' יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר' שמעון אומר אפילו אחת המסירה את לבו הרי זה לא ישאנה אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים ואפילו כאביגל *Non multiplicet ſibi uxores ultra octodecim. Atqui licuiſſe ei eas multiplicare voluit Rabbi Jehuda, modò cor ejus non averterent. Quin ex ſententia Rabbi Simeonis etiam unica, quæ cor ejus averterit, ei ducenda non eſt. Si ita ſit, cur dicitur, Non multiplicet ſibi uxores? Certè multiplicandæ non ſunt, etiamſi fuerint velut Abigales.* Firmant, more ſuo, hunc numerum (nam quod habet heic, ſive Rabbi Jehuda ſive Rabbi Simeon, neque minuit neque auget numerum apud ceteros, qui vetuſtiſſimâ hac de re traditione nituntur) ex ipſius DEI O. M. explicatione ſeu indultu de Davidis uxoribus. *Illi* fuere in Hebrone uxores ſex [b]: Achinoama, Abigal, Mahacha, Chaggitha, Abhitala, & Ægla, quæ eadem ipſa habetur nonnullis cum Michala, de qua ſuprâ. Nam quòd Ithreamum Æglæ filium fuiſſe, Michalam verò non habuiſſe prolem (c) uſque ad diem mortis ſuæ legitur, id ita interpretantur illi (d), ut ipſo die mortis habuerit (Ithreamum ſcilicet) partuque obierit. Alij diverſas fuiſſe volunt. Adjicitur autem Hieroſolymis Davidem uxores & concubinas ſibi junxiſſe plures; quod de octodecim capiunt è Nathanis Prophetæ verbis poſteà Regi factis. *Et ait Nathan* (e) *ad David, Tu es vir ille; ſic dicit Dominus Deus Iſraël, Ego unxi te in Regem ſuper Iſrael, & ego eripui te de manu Saul. Ego dedi tibi domum domini tui, atque uxores* ſeu (f) *fœminas domini tui* [Æglam & Rizpam intelligunt alij, alij aliter*] *in ſinum tuum, dedi inſuper tibi domum Iſrael & Iehuda. E ſi parum eſt hoc* ואוסיפה לך כהנה וכהנה quod *adjiciam tibi multo majora* vertitur in vulgata, *προσθήσω κατὰ ταῦτα adjiciam ſecundum*

F hæc

[a] *Tit. Sanhedrin cap. 2. Talm. Babylon. fol. 21.* a [b] *2. Samuel 3. 2. 1 Paralip. 3. 1. &c.* [c] *2. Sam. 6. 23.* [d] *R. Chaſda in Gem. Babylon. ad tit. Sanhedrin c. 2 fol. 21.* a *ſed & videſis R. D. Kimchium ad 2. Sam. 6. 23. & ad cap. 12. & 8. de utraque.* [e] *2. Sam. 12. 7.* [f) *Vide infrà cap. 10.* [*] *Vide Gemar. Hieroſolymit. ad tit. Sanhedrin cap. 2. fol. 20. col. 2. hal. 3.*

hæc ſeu *καθὼς ταῦτα ſicut hæc* Græcis interpretibus, & כאילין וכאילין *ſicut iſta & ſicut iſta* Chaldæo; ſeu ut Judæis Hiſpanienſibus *como eſtas y como eſtas.* Sed Magiſtri intelligunt [a) perinde ac ſi fuiſſet dictum, *Adjiciam tot quot fuere & tot quot fuere*; ſeu *totidem & totidem.* Uxores nempè ſeu fœminas domini tui præter alias ad numerum Senarium tibi olim dedi, quod ſi parùm videatur, adjeci etiam bis totidem unde octodecim conflantur. Gemara Babylonia [b] כהנה שית וכהנה שית דהוו להו תמני סרי *Totidem ſex ſunt, & totidem ſex ſunt, ut ſcilicet octodecim indicarentur.* Fuere, ut fit, qui majorem ex loco illo numerum extrahere conabantur. Sed præfinitus, quem diximus, numerus receptiſſimus eſt. Inde Paraphraſtes ille, Jonathanis nomine circumlatus, ipſam legem ſacram ita reddit [c] לא יסגון ליה נשין על תמנסרי *non multiplicet ſibi uxores ultra octodecim.* Legem autem ac numerum hunc tam de Concubinis capiunt quam de Uxoribus. Nimirum ritè ſumi à rege ſibi fœminas octodecim ſive uxores ſive concubinas. Ita ut genus utrunque octodecim non excedat. Gemara *Babylonia* [d] ad locum illum Samuelis (e) *& accepit David concubinas & uxores*, adjicit illud factum eſſe למלויי שמונה עשר *ut impleretur numerus octodecim.* Hinc eſt quod habet Moſes Maimonides (f) לא ירבה לו נשים מפי השמועה למדו שהוא וחק עד יח נשים בין הנשים בין הפילגשים הכל יח *Ex eo quod legitur,* Non multiplicet ſibi uxores, *docetur tamen licuiſſe Regi accipere ſibi octodecim ſive uxores ſive concubinas, ita tamen ut ſimul octodecim non excederent.* Sed earum quamcunque divortio ſeparare ejuſque loco aliam ducere ritè eum potuiſſe ait idem ipſe. Et Moſes Cotzenſis (g), רבו׳ אמרו על פי הקבלה בפ׳ כהן גדול שמותר לישא עד שמנה עשר נשים בין נשים בין פלגשים *Rabbini noſtri ajunt ex Cabala* ſeu *Majorum traditione in capite de Pontifice ſummo* (qui locus eſt ſuprà è Miſna & Gemara Babylonia citatus] *licuiſſe Regi ducere uxores uſque ad octodecim, ſive ſcilicet revera uxores eſſent ſive concubinæ.* Certè Rehoboamo Regi octodecim fuere [h) uxores, ipſiſſimus quem volunt Magi-

[a] *Gloſſ. ad Deut. 17. 17. & loc. citat. Bartenorius ad Miſnam, alij.* [b] *Ad tit. Sanhedrin cap. 2. fol. 21.* a (c) *Deuter. 17. 17.* (d] *Ad tit. Sanhedrin fol. 21.* a (e] *Lib. 2. cap. 5. 13. & vide cap. 15. 16.* [f] *Halach. Melakim cap. 3.* [g] *Precept. Negat. 222. & videſis V. Cl. Guil. Schickart. de Jure Ebræorum regio cap. 3. theorem. 9.* [h) *2. Paralip. 11. 21.*

Magiſtri numerus. Sed præterea, ſexaginta concubinæ, ut ſacræ teſtantur literæ. Triginta tantùm concubinas ei ait fuiſſe Joſephus, contra fidem originis Ebraicæ ac Græcæ Latinæque verſionis, quibus cunctis ſexaginta habentur. Sed de uxoribus appoſite ille. Εἶχε, inquit, [a) *τὰς μὲν νόμῳ συνοικούσας αὐτῷ γυναῖκας ὀκτωκαίδεκα*, *habuit lege ſibi conjunctas* (ut vertit Ruffinus) *ſeu legitimas uxores octodecim*, qui Talmudicorum numerus eſt. Atqui legitur in Eutychij Annalibus de Ibzane Judice; וכאן לה תלתין ולד דכר תלתין בנתא ותלתין זוגין *Et erant ei triginta Filij & triginta Filiæ & triginta Uxores*; quod ex malè acceptis ſeu perperam memoratis verbis ſacris (b) natum eſt, quibus uxores illas filijs ſuis eum accepiſſe, non ſibi, palam eſt. De Concubinis, quà ſive Regem ſive ſubditos ſpectabant, conſulas, ſi de eis plura velis, quæ alibi (c) de earum atque uxorum diſcrimine afferimus. Et de præſtituto uxorum numero è Magiſtrorum ipſius Legis ſacræ interpretamentis hactenùs.

(a) *Lib. 8. cap. 3.* (b) *Judic. 12. 9.* (c) *De Succeſſ. in bona cap. 3. & de Jure Naturali lib. 5. cap. 7.*

Cap. IX.

Polygamia; & Monita & Conſilia *de uxorum* numero Quaternario *non excedendo. Is numerus in* Mahumedanorum *legibus etiam præfinitus. Temporale* de Binis ſimul non ducendis *interdictum. Alia ad* Polygamiam *Ebræorum attinentia.*

Quemadmodum ex ipſius Legis ſacræ interpretamentis Pontifici ac Regi numerum præſtituunt uxorum, ita è majorum Conſilio & Monitis, interdum etiam non ſine pœna Excommunicationis atque Anathematis, unicuique Reipublicæ Iſraeliticæ civi. Verum quidem eſt eos regularitèr maximi facere obſervationem præcepti de multiplicando humano genere in Geneſi dati, uti etiam alibi (a) oſtendimus. Quin & ajunt Talmudici [b] כל אדם חייב לישא אשה כדי לפרות ולרבות וכל ישראל שאינו עוסק

(a] *Lib. 5. de Jure Naturali cap. 3.* (b). *In Shulcan Aruch lib. Aben Haezer cap. 1. Gemar. Babylon. ad tit. Jabimoth cap. 6. fol. 64. a.*

עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים וממעט דמות וגורם לשכינה שהסתלק מישראל *Nemo eſt hominum, qui non obligatur ad uxorem ducendam, ut creſcat & multiplicetur genus humanum. Etiam & quicunque Iſraelita* (modo vir revera fuerit) *liberis operam non det* (ſed exceptio habetur de Eunuchis à ſe factis propter regnum cœlorum; de quibus nos alibi a) *eſt velut homicida. Quin & ſimilitudinem* (qua creatus eſt homo) *minuit atque in cauſa eſt, ut Majeſtas divina* ſeu *Spiritus Sanctus ab Iſraele recedat.* Etiam & illud habent de universis, præter Regem & Pontificem, receptum; נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא דאית ליה למיזיינינהי *ducere cuique licet quotcunque pro libitu uxores, modo habeat unde alantur,* ſeu ut alij (b) והוא דאיפשר ליה למיקם בסיפוקיהו *modo habeat quæ eis ſufficiant.* Unde Maimonides [c) נושא אדם כמה נשים אפילו מאה בין בבת אחת בין בזו אחר זו ואין אישתו יכולה לעכב והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת *Licet homini ducere quot voluerit uxores; etiam centum, idque ſive ſimul, ſive alteram poſt alteram. Neque impedire poteſt eum uxor ejus* (quam ante habuerit) *modo ſcilicet ei ſuppetat quo ſingulis victum, veſtitum ac debitum conjugale præſtet.* Nihilominus non defuere, qui ex ipſa lege etiam binas uxores Iſraelitam ſimul retinere fas non putarent. Rabbi Ami (d), כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה *quisquis uxori uxorem ſuperinduxerit, oportet eum priorem divortio ejicere cum dote.* Alii etiam ex illa de binis ſororibus lege idem probare volebant. Sed velut hæreticos hoſce explodebant Magiſtri, nec numerum è lege præfiniri volebant. Ne tamen deeſſet certus heic aliquis finis, quo præſcripto quamplurimis, quæ numeroſam uxorum catervam ſequerentur, incommodis domeſticis viri degerent immunes, ideo ita monebant Sapientes Quaternarium uxorum numerum à nemine (præter Regem) excedendum, ut qui contra faceret impru-

(a) *Lib. 5. de Jure Naturali cap. 16. pag. 631.* * *Rabba in Gem. Babylon. tit.* Jabimoth *cap. 6. fol. 65.* a (b) *Alpheſius part. 2. fol. 425.* a. (c) *Hal* Iſhoth *cap. 14.* (d) *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap. 6. fol. 65.* a. (e) *Videſis I. Druſium ad difficil. loca Levit. cap. 61.* & Peſiktha Zotertha *fol. 24. col. 1.*

prudens nimium atque Majorum conſilio monitiſque inobſequens haberetur. Numeri ratio habetur è tempeſtiva ſeu menſtrua Debiti Conjugalis præſtatione, quam infra (a) oſtendimus. Quin & hoc velut Majorum præceptum memorat Maimonides; ſic enim ille (*), צוו חכמים שלא ישא אדם יתר על ארבע נשים אעף שיש לו ממון הרבה *præceperunt Sapientes, ut nemo duceret plures quam quatuor uxores, tametſi eſſet opulentiſſimus.* Scilicet tametſi ita opulentia abundaret, ut victum cuilibet & veſtitum, quotcunque haberet, commodiſſimè poſſet præſtare; ne tamen Debitum Conjugale ritè non ſolveretur aut minueretur (juxta ea quæ infra dicentur) numerum hunc nolebant excedi. Quod verò heic ille velut præceptum memorat ab aliis nuncupatur tantum עצה טובה *conſilium* (b) ſeu *monitum bonum*? Ce[illegible]pluralitate illa uxorum, quæ apud Orientales atque Africa[illegible]mum nondum amplexos totſeculis obtinuit, e[illegible]c Quaternarius reperitur. Mahumedes in Alcorano ([illegible] פאנכחוא מא טאב [illegible] אלכשא מתני ותלאת ורבאע פאן חפתם אלא תעדלוא פואחדת או מא מלכת אימאנכם דלך אדני אן לא תעולוא *Accipiatis* ſeu *ducatis pro libitu Uxores ſive Binas ſive Trinas ſive Quaternas. Quod ſi timueritis, ne poſſitis æquo jure agere, etiam & Unicam, aut ex eis in quas veſtrarum dextrarum poteſtas eſt* (ex Ancillis.) *Hoc inſtitutum mihi eſt, ut non iniquè agatis.* Ancillarum permittit concubinatum ſeu potius contubernium, utpote quibuſcum ex Jure Mahumedico Civili juſtæ nuptiæ iniri nequeunt, uti ibi paraphraſtes optimus Mahumedes Ben Achmed; qui etiam locum illum capit & docet intelligendũ eſſe de uxorũ ſimul habendarũ numero quaternario præfinito; ולא תזידא עלי דלך *neque hunc excedatis.* Id autem quod vertimus, *ne poſſitis æquo agere jure*, explicat ille, פיהן באלנפקת ואלקשם *cum illis in iis quæ ſingulis ſunt diſtribuenda.* Paulò poſt etiam inſtitutum hoc expreſſim ait eſſe de נכאח אלא רבעת פקט או אלואחדת או אלתשרי *accipiendi quatuor tantũ* (id eſt aut intra hunc numerum) *aut unica aut concubina.* Retinenſis ibi, *niſi timueritis eas* nul-

(a) *Lib. 3. cap. 6.* (*) *Hal.* Ishoth *cap. 14.* (b) *In* Shulcan Aruch *lib.* Aben haæzer *cap. 1. §. 9. & vide Gem. Bab. ad tit.* Jabimoth *cap. 4. fol.* 44. a. (c) *Ptolomæus in Tetrabiblo lib. 2. alij.* (d) *Azoar. 4. in Latin. 8.*

nullatenus pacificare poſſe. Tunc enim vel unam, vel quod ſua manus caſtigare quiverit, ducat. Nec meliùs Guiliel. Poſtell9 [a) *& niſi timueritis, ne pacifice unà regere poteritis, quot poterit edomare potentia veſtra.* Sed peſſimè Arivabenius Italus; *è finalmento quanti vi baſti l'animo manutenere è contentare è tenere in pace.* Ille autem more ſuo, quod è ſermone Retinenſis latino perperam transferebatur, pejus reddidit. Neque ſolùm hi ſed & alii, iique viri doctiſſimi, præter mentem Legislatoris illius per tanta orbis terrarum ſpacia dominantis, locum illum vertunt. Sed in lingua Alcoranica (b) phraſis illa *quas dextra veſtra gubernant* (aut id quod idem ſonat) non raro pro ancillis ſumitur. Quin Poſtellus ibi, *Hæc eſt*, inquit, *ſententia legislatoris, quam etſi interpretes moderantur ad quaternarium numerum* (c], *tamen eſt arbitraria, & ita eſt in uſu apud Magnates.* [illegible]rò Mahumedi ipſi uxores, ut ajunt alii, fuere undecim [illegible]rdecim [e]; quod mirum non eſt, cum non ſolum q[illegible]ſe, ſed & qualeſcunque, etiam conſanguineas, ſibi [illegible]ura ſibi ſingularia haberet (ſi ipſi fides) indultas [illegible]am verò duodecim uxores ex jure Mahumedico permitti di[illegible] Septemcaſtrenſis, nondum mihi eſt compertum. Neque verius eſt id quod alii (g) habent de numeri libertate non cohibita, ex alio Alcorani loco malè intellecto. Latina citant; *Mulieres vobis ſubjectas penitùs pro modo veſtro, ubicunque volueritis, parate.* Inde numerum indefinitum eliciunt. Atqui Arabica ſunt [h] נשאוכם חרת לכם פאתוא חרתכם אני שיתם *Uxores veſtræ ſunt aratura vobis*, ſeu *ut ager colendus, cui pro libitu inſeratis*; ſeu ut reddit è Richardo Monacho Demetrius Cydonius *αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἄρουραι ὑμῶν. ἀροτριάσατε ἐν αὐταῖς ὡς ἂν βούλετε*, quod idem

(a) *De Orbis Concordia lib.2. cap.12. pag.178. & vide eum ibid. cap.10. & videſis Guil. Schickart. de Jure Ebræorum Regio cap.3. theor.9.* (b] *Maximè Azoara 33. Arab. 43. Lat. quam vide.* (c) *Videſis Petrum Alfonſum advers. Judæos tit.5. in Biblioth. Patrum tom.12. part.1. pag.380. & Bellon. Obſervat. lib.3. cap.10. & 17.* (d) *Lib. Aſſamail. apud. Ph. Guadagnolum in Apolog. pro Chriſt. Religione Tract.2. cap.7. §.1 & cap.10. §.3.* (e] *Anonym. de ejus vita Alcorano ſubjuncta, cap. de pudicitia ejus, videſis Guil. Poſtell. de Orbis Concordia lib.2. cap.10. & 12.* (f) *Azoar Arab. 33. verba habes apud. Phil. Guadagnolum in Apolog. Tract.2. cap.5. §.3. & Guil. Poſtell. de Orbis Concordia lib.2. Pag.217.* (g) *Nicolaus de Cuſa in Cribrat. Alcorani lib.2. cap.19.* (h) *Azoar. 2.*

idem ſonat. Euthymius Zygabenus vertit, *ναετὸς ὑμῶν. εἰσέλθετε εἰς τὰς ναέτας ὑμῶν ὅθεν βούλεσθε habitaculum veſtrum. Intrate in veſtrum habitaculum undicunque vultis.* Certè & in Mahumedanorum commentariis חרת heic explicatur per מחל זרעכם אלולד *habitaculum ſeminis veſtri* ſeu *prolis.* Sed ad uxorum numerum res non omninò attinet. Quod verò diximus de Quaternario apud Ebræos uxorum numero, erat id quod generatim & regularitèr in monitis & conſiliis majorum obtinebat. Nam acceſſit interdum exceptio, ubi pro re nata atque ex circumſtantiis, loco & tempori peculiaribus, ii, qui ex ipſis rebus ſuis præerant, alitèr ſe rem habere volebant. Nempè, numerum illum minui. Ajunt enim etiam & unicam duntaxat ex præcepto quodam temporali תקנה Rabbenu Gamalieli tributo, quod nec ubique obtinuit, ducendam fuiſſe; idque non violandum ſine pœna Excommunicationis & Anathematis. Etiam & ubi ex more loci plures Ebræis conjuges jungi non ſoleant, ibi nec plures à quopiam ritè duci. Rabbi Joſeph Karo [a] במקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו ר"ג החרים על הנושא על אשתו אבל ביבמה לא החרים וכן בארוסה ולא פשטה תקנתו בכל ארצות ולא החרים אלא עד סוף האלף החמישי *ubicunque loci mos obtinuerit, ut uxor ducatur tantum unica, non licet aliam uxori ſuperinducere. Rabban Gamaliel etiam Anathemate interdixit, ne quis uxori aliam ſuperinduceret, niſi tantum ex lege de ducenda fratria fratri ſine liberis demortuo ſuperſtite. Quod idem obtinere voluit etiam in ſponſalibus. Sed conſtitutio ejus paſſim vim non habuit. Nec ultra finem Chiliadis quintæ interdictum hoc obtinere voluit.* Id eſt ultra finem annorum mundi chiliadis quintæ juxta Ebræorum calculum. Ea autem finem habuit anno Chriſti 1240. Et pro vario locorum (b), ſeculorum, hominum commodo vis ejuſdē interdicti aut recepta manſit aut rejecta eſt. Quin adjicitur citatis è Joſepho Karo verbis, טוב לעשות תקנה בחרמות ונדויים על מי שישא אשה על אשתו *Bonum eſt, ut anathemate atq; excommunicatione vetaretur, ne quis uxori alteram ſuperinduceret.* Etiam

(a) *In* Shulcan Aruch, *lib. Aben haazer cap.* 1. *§.* 10. *& vide* Arba Turim *eod. tit. cap.* 1. (b) *R. Moſes Iſſerles in Addit. ad* Shulcan Aruch *loco citato.*

jam & illud habent [a], neutiquam in diverſis provinciis ſeu regionibus longiùs invicem diſſitis quempiam ſingulas habere uxores debere שמא יזדווגו הבנים זה לזה ונמצא אח נושא אחותו ואדם גדול ששמו ידוע וזרעו מפורסם אחריו מותר *ne ſcilicet inde eveniat, ut liberi earum matrimonio* (inſcii) *conjungantur, adeo etiam ut frater ſororem ducat. Ceterum viro illuſtri cujus nomen notiſſimũ & poſteri clari hoc licitum eſt.* Nam ibi id quod alias de liberis verentur, locum non habet. Quæ omnia ex conſilio, monitis, aut præſcripto eorum, qui pro tempore & loco præfuerint, non è legis ſacræ interpretatione manarunt; qua nullum præſtitui uxorum numerum, eſt ſententia receptiſſima. Ita tamen ut ubi ex ejuſmodi temporali præſcripto plures uxores ſimul ducere non liceret, cogendus eſſet maritus, qui plures duxerat, omnes præter unicam divortio ejicere. Neque uxorum pluralitati vetuſtiorum ſeculorum omninò obſtat, quod legitur in Hiſtoria Ruthæ Autoribus graviſſimis ita interdum explicata perinde ac ſi vindex ibi, ſeu is cui jus proximum hæreditatis ex Lege [b] redimendæ competeret, & juri ſuo ceſſiſſet & Ruthæ nuptias [ſine quibus, ne deficeret prorſus Machlonis mariti ejus demortui nomen, nolebat forum in quo res ibi agitur redemptionem fieri, idque proculdubio, ex jure, quod tunc obtinebat, aliquo ſingulari] ideo reſpuiſſet, quoniam jam antea uxorem haberet. Ceſſionis formula in ſermone ſacro (c), ita tantum ſe habet. *Non poſſum uti jure propinquitatis ſeu redimendi, ne minuam ſeu corrumpam hæreditatem mei ipſius.* Sed ibi paraphraſtes Chaldæus, לית אנא יכיל למפרק לי על דאית לי אתתא לית לי רשו למיסב אוחרניתא עלהא דילמא תהי למצו בביתי ואהא מחבל ית אחסנתי פרוק לך את ארום דלית לך אתתא ארום לית אנא יכיל למפרוק *Ego non poſſum mihi redimere, quoniam jam ante mihi uxor eſt. Neque licet mihi aliam ei ſuperinducere, ne inde rixa in domo mea oriatur, ac ne lædam poſſeſſionem meam. Redime igitur tu, quoniam tu neutiquam uxorem habes, & ego redimere nequeo.* Et in Midraſh Ruth (d), fingitur Boazus dixiſſe vindici ſeu redemptori, *Si non redimes, indica mihi ut ſciam, nec dicas,* יש לי אשה ויש לי בנים הריני כונסה לתוך ביתי ע״כם שלא אזקק לה כיון ששמע הגואל כן אמר ואי דהיא אולת רות *Eſſe tibi jam uxorem aut prolem, teque eam in- fami-*

(a) Shulcan Aruch *ibid. cap. 2. §. 11.* (b) *Levit. 25. 25.* (c) *Ruth. 4. 6.* (d) *Paroſcha 7. fol. 49. col.*

familiam tuam libenter recepturum, ea tamen conditione, ut matrimonio tibi non conjungatur. Quod cum audiret redemptor, palam reſpondit, abeat igitur Rutha, id eſt, ut explicat ibi R.Iſachar Ben Nepthali רות תלך לה ממני כי לא אוכל לגאול אותה ועם נחלתה *abeat à me, diſcedat Rutha, quoniam nequeo ego ipſam ſimulcum hereditate ejus redimere.* Quin Flavius Joſephus (a) redemptorem ait & hæreditatem & Rutham Boazo renuntiaſſe, *συγγενεῖ μὲν ὄντι καὶ αὐτῷ τῶν τελευτηκότων, εἶναι δὲ καὶ γυναῖκα λέγων αὐτῷ καὶ παῖδας ἤδη, utpote ei qui etiam cognatus eſſet defunctorum, atque adjeciſſe ſibi liberos jam antè eſſe & uxorem.* Quæ verba tamen poſtrema, ac ſi ad Boazum, non ad priorem redemptorem attinuiſſent, & *λέγοντα* pro *λέγων* legiſſet, vertit vetus interpres Ruffinus, *At* ille, inquit, *Booz & hæreditatem & uxorem ceſſit, quum & ipſe cognatus eſſet defuncti, qui & uxorem jam ſe habere dixiſſet & filios.* Certè ſi Ibzan, qui Judex erat Iſraelis, non alius, a Boazo eſſet (ut quidem volunt Ebræorum Magiſtri (b) celebres) ſatis numeroſa etiam, ei erat proles, nimirum triginta filii, filiæque totidem. Ceterum redemptori anonymo vides heic uxorem jam ante ductam in cauſa haberi, cur alia non acciperetur. Sed verò recte intuenti, non jus aliquod unicam duntaxat ducendi, aut plurium ſimul conſortii interdictum aliquod reſpiciunt veterum verba, quæ attulimus, ſed domeſtica tantũ incommoda, veluti procaces inter lares rixas, difficiliorem liberorum jam ſuſceptorum educationem, victusque, auctâ familiâ, præſtationem, Hæreditatis diſtractionem, id genus alia, quæ cordatè in animo habuiſſe redemptorem, qui Ruthæ nuptias heic reſpuit, æquum ſatis eſt, ut credamus. Quin ad verba ejus illa, *ne minuam aut corrumpam hæreditatem meiipſius*, interpretatur Salomon Jarchius hæreditatem meiipſius, quod eſt גורלי, per זרעי *ſemen meum*, ſeu *poſteritatem meam.* Nam ſemen, ſeu liberi etiam *Domini hæreditas* (c) appellantur. Quaſi dixiſſet, ait ille, ne labes inde poſteritati meæ contrahatur, ducta in uxorem Moabitide (qualis Rutha erat) quum gentis ejus * nuptiæ nobis interdicantur. Sed verò etiam hoc ſenſu hallucinatum eſſe, ait

G Jarchius

(a) *Archæolog. l.5. cap.11. videſis lib. noſtr. de Succeſſ. in bona, c.15.* (b) *Salom. Jarch. & David Chimchi ad Jud. c.12.9.* (c) *Pſal. 127.3.* (*) *Deut. 23.3.*

Jarchius, uti & vetuſtiores [a] multo alij, redemptorem, dum legem illam de Moabitide non ducenda, juris recepti imperitus intelligebat. Nam ex receptiſſima ſententia, de ſexu heic diſtinguunt. Ammonitas & Moabitas ab Iſraelitidum nuptiis lege ea arceri volunt, non Ammonitidas aut Moabitidas (de Proſelytis harum gentium loquimur) ab Iſraelitarum. Qua de re, plura nos alibi (b). Duravit apud Ebræos Polygamiæ ſive uſus ſive jus, abſque ullis, præter ea, quæ memorantur ſive interdictis ſive temperamentis, a Principibus Chriſtianis adjectis, uſque ad tempora Theodoſij, Arcadii & Honorii A A A. quorum reſcripto, ad Infantium Orientis Comitem dato, (c) ſancitum eſt, ne deinceps (annus erat reparatæ ſalutis Humanæ CCCXCIII.) quis *Judæorum morem ſuum in conjunctionibus retineret, nec juxta legem ſuam Nuptias ſortiretur, nec in diverſa ſub uno tempore conjugia conveniret.* Unde illud in Synopſi Baſilicon, (d) Κατὰ τοὺς κοινοὺς Ἰουδαῖοι γαμείτωσαν νόμους, *Juxta leges communes Judæi matrimonia contrahunto.* Certe vicennio circiter ante Valentianus Auguſtus (ſi Socrati fides) legem tulerat (e) ὥστε ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ δύο νομίμους ἔχειν γυναῖκας. *Ut cuilibet pro libitu fas eſſet duas habere uxores.* Ipſe nempe Juſtinam Severæ ſuperinduxerat. Hoc ne contra legem facere videretur, eam ita novari voluit, tum Chriſtianiſſimi de nuptiis ſcita, tum mores Majorum (f) nimium impugnans. Ita ſcilicet Socrates, qui ſub annum poſt Valentinianum hunc ſeptuageſimum ſcripſit. Quin & legem hanc de binis ſimul uxoribus προέθηκε, inquit, κατὰ πόλεις, *ſingulis in civitatibus promulgavit.* Socratem heic ſecuti ſunt Caſſiodorus in Hiſtoria Tripartita [g], Paulus Diaconus (h), (qui tamen Græca male vertens ait, eum *legem protuliſſe per Civitatem diſpoſitam*, quaſi Romæ eam ſolum obtinuiſſe voluiſſet) Nicephorus Calliſtus [i], recentiorum alij. *Z*onaras item aliique tantum binarum ejuſdem ſimul uxorum, non legis meminere. Sed verò ob egregiam rei inſolentiam, & quoniam non omninò reperitur in autoribus ætatis illius reliquis [veluti Ammiano, *Z*ozimo, Oroſio, Patribus item Chriſtianis, qui de re matrimoniali toties diſputant

(a) Midrash Ruth *Paraſh. 7. fol. 49. col. 1 & 2.* [b] *Lib. 5. de Jure Natur. & Gent. cap. 14.* [c] *L. 7. C. de Judæis & Cælicolis, ubi vide Dionyſ. Gothofredum.* [d] *Lib. 1. tit.* περὶ Ἰουδαίων. (e) *Socrates hiſt. Eccleſ. lib. 4. cap. 26.* (f) *L. 2. C. de inceſtis & inutilib. nuptijs.* [g] *Lib. 8. cap. 11.* (h) *Hiſt. 12.* (i) *Lib. 11. c. 33.*

vant] in quibus ſi ita ſe res revera habuiſſet, vix credibile eſt, eos ſilentio eam prætermiſiſſe, ideò ut fabulam ſeu figmentum planè rejiciendum pluribus contendit Baronius (a), nec magis binas ejuſdem ſimul uxores illas, quam ipſam ejuſdem legem de pluribus ſimul uxoribus ducendis admittens. Hodie verò apud Europæos Judæos, veluti, qui Italia ac Germania degunt, infœcundæ uxori alia, prolis gratiâ, idque non ſine Pontificis Romani indulto interdum ſuperinducitur, quod ex R. Leonis Mutinenſis, Venetiis Archiſynagogi, de moribus Ebræorum libello ſeu *Hiſtoria degli Riti Hebraici* didici. Manu ſcripto ſcilicet illo; quem [b] alibi uti & virum præſtantiſſimum, qui mecum communicavit memoro. Nam in codice Pariſiis [c] dudum impreſſo, id, quod de Pontificis Romani indulto heic habetur, conſultò ut videtur, eſt diſpunctum. Et quod de polygamia ibi in ejuſdem archetypo olim legebatur, id eſt, in exemplari meo fidelitèr in Italia transſcripto, ita (d) ſe habet. *Gl'è lecito pigliar più d'una è quante moglie vonno, pure in Italia è Alemagna non uſano pigliare piu d' una ſe non in caſo che non habbia con la prima figlioli, che ſi conoſca che lo faci per queſto, e in Italia hanno uſato chiederno licenza e p gliare diſpenſa del Papa.* Et ſanè ab exemplari meo haud pauca nec momenti levioris diſcrepat editio illa, cui & Ebraica, quibus ſæpius utitur Leo, paſſim deſunt. Sed de Vetitis ob uxorum numerum Conjugiis diximus.

(a) *Annal. Tom. 4. Anni 370. §. 125.* (b) *Lib. de Succeſſionibus in Bona cap. 14.* [c] *Anno 1637. in* 8. (d) *Hiſtoria degli riti Hebraici part. 4. cap. 2. §. 2.*

CAP. X.

Qualenam ob Dignitatem Regiam, tum Regi *tum* Viduæ Regiæ, *Conjugium ſit vetitum.*

OB dignitatem Regiam [quæ proxima eſt cauſa heic vetiti conjugii) tum Regis viduæ ſeu Reginæ, ſive Regi ſuperſtiti, ſive ab eo divortio ejectæ, tum Regi ipſi conjugia aliquot interdicebantur; ex majorum ſcilicet ſcitis. Regis vidua nemini, ſaltem ſubditorum, ritè nubebat. Miſna; (a) אין נושאין אלמנתו ר' יהודה אומר נושא המלך אלמנתו של מלך שכן מצינו ברוד שנשא אלמנתו של שאול שנ' ואתנה לך את בית ארוניך ואת נשי ארוניך בחיקך *Nemini Regis viduam ducere licet.* At

[a] *Tr.* Sanhedrin *cap.* 2.

Rabbi Iebudæ ſententia eſt, Regem Regis viduam ducere rite poſſe. Nam & Saulis viduam duxit David, quod ſcimus ex eo quod dicitur [a), *dedique tibi domum domini tui, & uxores* (ſeu *fœminas*) *domini tui in ſinum tuum.* Sed de ſententia hac Rabbi Jehudæ plura ſtatim. Gemara item Hieroſolymitana(b); אין נושאין לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך. על שם ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות *Nec viduam Regis, nec eam, quam divortio ejecerat Rex, cuiquam ducere licet, unde etiam neceſſe eſt, ut ad ſupremum diem vitam ſine nuptiis hæ tranſigant.* Atque ut nec Equo Regis, nec Sceptro, nec Corona aliiſve rebus Regiis, ſubdito uti licuit[c); ita nec ſervis ejus nec ancillis. Sed res ejuſmodi univerſæ, præter ſupellectilem in funere regio (d] ex more comburi ſolitam, ad Regem, qui ſucceſſit, tantùm attinebant. At verò de vidua Regis, quà ſucceſſorem ſeu Regem alium ſpectabat, diſſenſus eſt inter Magiſtros. Sunt enim qui exceptionem faciunt, juxta illud quod Rabbi Jehuda ſuperius vult. Nempe Regis viduam Regi alteri rite nupſiſſe, tametſi non ſubdito cuiquam. Expreſſim ad Miſnam illam Rabbi Obadias Bartenorius; הלכה כרבי יהודה בהא *Sententia hac in re Rabbi Iehudæ recepta eſt,* cui etiam alii aliquot adſtipulantur. Sed verò receptius multò eſt nec Regis viduam, ob dignitatem, Regi alteri ritè fuiſſe ducendam. Maimonides, (e) אשתו של מלך אינה נבעלת לאחר לעולם אפילו המלך אינו נושא אלמנתו או גרושתו של מלך אחר *Ea, quæ uxor eſt Regis, alteri nunquam eſt ducenda. Quin nec Rex ritè ducit viduam alterius Regis ſeu divortio ab eo ejectam.* Alii tantundem. Et quod habet R. Jehuda ex ſacris literis de Davide, ita interpretantur, ut non Saulis uxores ibi deſignentur, ſed, uti ajunt (f), נשים הראויות לו והמותרות לו *fœminæ* (ex aula) *quæ nuptiis Davidis idoneæ ac legitimæ fuere.* Hinc erat, ut lege illa (g) de fratria fratri ſine libe-

(a) *2.Sam.2.17.* (b) *Ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. col. 1. hal. 3.* (c) *Maimonides hal.* Melacim, *cap. 2.* (d) *Videſis Guil. Schikart. de jure Regio, cap. 6. theor. 19.* (e) *Halach.* Melacim *cap. 2. & vide R. Jom. Tob. in Comment. Bartenor. ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. §. 2. & Gemaram Hieroſolymitanam ad tit.* Sanhedrin, *cap. 2. fol. 20. col. 1. hal. 3.* [f) *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. fol. 19.* b. *& gloſſ. ibid. Moſes Mikotzi precept. Affirmat. 116. videſis, R. David Kimchi ad 2. Sam. 3. 2.* (g) *Deut. 25. 9.*

liberis demortuo ſuperſtite ducenda viduæ Regum haberentur ſolutæ. Quin & Reges ipſos, dignitatis causâ, eâdem ſolutos habebant. Miſna (a) המלך לא חולץ ולא חולצין לאשתו לא מייבם ולא מייבמין לאשתו ר' יהודה אומר אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב אמרו לו אין שומעין לו *Rex nec calceo extracto renuntiat uxori demortui ſine liberis fratris. Neque alii id faciunt uxori ejus. Ex lege illa nullam ducit. Neque ex lege illa conjunx ejus vidua nubit. Et tametſi voluit R. Iehuda Regem nihilominus pro ſuo arbitratu poſſe ſive renuntiare ſive fratriam ducere, idque ritè ſatis fieri, reſponſum ei, id non permittendum.* Etenim regula erat, neminem ex illa lege in virum accipiendum, niſi cui renuntiare fas itidem fuiſſet, exceptione unâ & altera admiſsâ; de qua capite duodecimo. Renuntiâſſe autem turpe nimis dicebatur Regi, dignitatique ejus non tolerandum. Nam in renuntiationis ſolennibus (de quibus mox) ſputum & calcei detractio erat: quorum Regiæ dignitati neutrum ſatis habebant conſonum. *Unde ad illud Rabbi Jehudæ jam è Miſna* citatum Gemara Hieroſolymitana (b] אם את אומר כן נמצאת פוגם כבוד המלך *Si ita vis, planè dignitatem Regiam minuis.* Et Bartenorius [c) גנאי הוא לו שיחלוץ וירקה בפניו *Turpe fuiſſet & Rege indignum, ſi calceus ejus ita extraheretur, & fœmina renuntianda coram eo ſputum ejiceret.* Adeo ut fratriæ conjugium (ubi frater ſine liberis demoreretur) ceteris, niſi ſolennis intercederet renuntiatio, imperatum, Regi, dignitatis causâ, illegitimũ haberetur. Certè quod Ebræi ita de Regũ viduis ſtatuêre, id voluit etiã Mahumedes de ſuis. Sic enim loquitur (d],

ומא כאן לכם אן תודוא רשול אללה ולא אן תניחוא אן
ואגה מן בעדה אבדא אן דלך כאן ענד אללה עטימה

Vobis permiſſum non eſt, injuria afficere Apoſtolum DEI, nec ducere uxores ejus quas reliquerit omninò. Ne ita gravis nimis ſit veſtrûm apud Deum contemptus. Ad quod annotat Philippus Guadagnolus [e], *unde uxores Mahometi poſt ejus mortem in viduitate tabeſcere coactæ ſunt; fueruntque numero novem ipſi Mahumeto ſuperſtites.*

(a) *Tit.* Sanhedrin, *cap. 2. Moſes Maimonides hal.* Melacim *cap. 2. Moſes Mikotzi præcept. affirmat. 116.* (b) *Ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. fol. 20. col. 1. hal. 3.* (c) *Ibid.* (d) *Azoar. 33. in Arabico.* (e) *In Apolog. Tract. 2. cap. 10. §. 3.*

Cap. XI.

Conjugium iteratum uxoris divortio ejectæ *ſeu* repudiatæ, *ob* ſecundas *ejus ſive* nuptias *ſive* ſponſalia, *unde* pollutionem *contrahi decernebant*, marito priori *vetitum*. *Meretricis item conjugium, apud* Joſephum, *interdicto Moſaico prohibitum*.

DE Divortio ejecta uxore lex ſacra eſt. Si ſecundus qui eam duxerit vir [a], *cœperit eam odio habere, & ſcripſerit ipſe ei libellum repudij, tradensque in manum ejus dimittat eam de domo ſua; aut ſi vir ille poſterior mortuus fuerit, qui illam duxit uxorem, non poterit maritus ejus prior, qui illam à ſe dimiſit, reverti & recipere eam ſibi in uxorem* אחרי אשר הוטמאה *μετὰ τὸ μιανθῆναι αὐτὴν* ut Græci ibi) *poſtquam illa polluta eſt. Nam abominatio eſt in conſpectu Domini*; ſeu ut vulgata, *quia polluta & abominabilis facta eſt coram Domino.* De loco hoc plura in libris ſequentibus. *Sed verò* ex *hac* lege divortio ejectam atque alteri nuptam priori marito non recipiendam eſſe videmus, tametſi ſecundæ nuptiæ fuerint ſive morte ſive divortio ſolutæ. Rationem petunt Magiſtri ex verbis illis, *poſtquam illa polluta eſt*, ſeu è pollutione contracta. Scilicet pollutam fuiſſe ajunt, planeque ex hac lege priori marito interdictam, ſi ſponſalia ſecunda inierat, tametſi (b) nec cum novo ſponſo coiviſſet, nec in thalamum fuiſſet deducta. Nec diſcrimen heic faciunt inter nuptias ſecundas & ſecunda ſponſalia, aut inter prioris mariti nuptias & ſponſalia. Adeò ut uxoris divortio ejectæ & ſponſæ repudiatæ par omninò heic eſſet ratio. Quin ex ipſis duntaxàt heic ſponſaliis ſecundis tantam contrahi ajunt pollutionem, ut minimè ita polluta haberetur ex ſtupro poſt divortium commiſſo. Nam conſtuprata rite ſatis priori marito redux nubebat. Joſeph Karo (c) ad veterum mentem המגרש את אשתו ואחר כך זינתה מותרת לחזור לבעלה אבל אם נתקדשה לאחר ונגרשה או מת אסורה לחזור לראשון *ſi quis uxorẽ divortio ejecerit, quæ*

(a) *Deut.* 24, 3. [b] *Gem. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap.* 1. *fol.* 11. *b.* *Maimonid. hal.* Girushin. *cap.* 11. & 10. *Moſes Mikotzi præc. negat.* 82. *videſis lib.* 3. *cap.* 14. *ſub finem.* [c] Shulcan Aruch *lib.* Aben haæzer *cap.* 10.

quæ poſteà conſtuprata fuerit, fas eſt ei rurſus eam accipere. At verò ſi alteri fuerit nupta, cui aut divortio fuerit ejecta aut ſuperſtes, ad priorem maritum redire ei non licet. Quæ omnia de Juſta uxore ſeu Sponſa capienda ſunt, & non de Minore, cujus ſponſalia aut irrita, aut nondum perfecta, ſeu ejuſmodi aliis, de quibus plura in ſequentibus. Uxorem ita alteri poſt divortium deſponſatam marito priori illicitam fuiſſe firmat Jeremias (a) Propheta. Tantum autem abeſt, Mahumedem, qui ſæpiſſimè Ebræorum ſimia eſt, heic eos imitari, ut cùm divortia liberrimè permittat, ejectamque ſemel iterumque utcunque aliis ſponſalibus implicatam reſumere, uxorem etiam velit tertiùm ejectam priori marito, ſi ſola fuerit, ritè copulari; ita tamen, (b) ut tertiùm ejecta non redeat, niſi alteri ante reditum nupſerit, aut commiſta fuerit. Quod immane quantum heic ab Ebræorum placitis diſcrepat. Atque ita intelligendus eſt Anonymus, qui in Mahumedis rebus, eum permiſiſſe ait (c) qualibet etiam ex cauſa uxorem repudiare, *ſed non niſi prius alteri viro iungatur eam revocare.* Habet etiam Joſephus (d] interdictum, velut Moſaicum, de meretrice ſeu proſtibulo non in uxorem ducendo. Verba ſunt inter leges apud eum nuptiales, *ἔτι μηδὲ ἡταιρημένης εἶναι γάμον ἧς δι᾽ ὕβριν τοῦ σώματος τὰς ἐπὶ τοῦ γάμου θυσίας ὁ θεὸς οὐκ ἂν προσοῖτο. Neque meretricis ſint nuptiæ* (Gelenius *neque meretrici ſit jus nuptiarum*] *cujus propter injuriam ſuo corpori factam nuptiale ſacrum Deus non admittit.* Ruffinus; *ſed neque fornicariæ ſequendæ ſunt nuptiæ, pro quibus corporis injuriis nuptiales hoſtias non ſuſcipit ſumma divinitas.* Sed undenam ille hanc habuerit legem, aut τὰς ἐπὶ τοῦ γάμου θυσίας (ſi hoſtias nuptiis proprias verbis illis velit innui] nondum habeo compertum. Et de Nuptiis Vetitis hæc hoc loco ſufficiant. Aliæ erunt id genus inter Imperatas opportuniùs explicatæ; de quibus proximè.

(a) *Cap. 3. 1.* [b] *Azoar. 2. & videſis Demetrium Cydonium c. 8. & Ph Guadagnolum in Apolog. Tract. 2. cap. 7. §. 1.* [c) *Alcoran. Lat. ſubnexus.* (d] *Lib. 4. cap. 8.*

CAP.

CAP. XII.

De Conjugio Fratriæ Leviro, *ubi frater ſine liberis demortuus eſt*, imperato. *Ea de re Interpretamenta illuſtriora Magiſtrorum.*

IMperatum conjugium, ob prolem priſtino marito ſuſcitandam, viſitur in lege illa ſacra [a]; qua temperatur interdictum de fratria ducenda, quod habetur inter leges [b] de Inceſtu. *Si habitaverint fratres ſimul, & mortuus fuerit unus eorum absque prole, non nubet uxor defuncti foras viro extraneo. Sed Levir ejus ingrediatur ad eam, & capiat eam in uxorem, & præſtet officium Leviri, & erit primogenitus, quem pepererit, ſurget nomine fratris ejus defuncti, ut non deleatur nomen ejus de Iſrael.* Sed in imperato hoc, vetitum etiam, quod quidem alitèr fieri nequit, contineri nemo non videt. De fratre quiſuperſtitum eſt primogenitus (ſed modo inferiùs explicato] intelligunt Magiſtri, & de germano, ſeu eodem patre genito duntaxat, non de Uterino, quod alibi [c) oſtendimus, præter alia ad hanc legem attinentia, quæ iterare heic foret nimis intempeſtivum. Advertendum autem eſt Talmudicorum ſententiam illam (d] receptiſſimam, quæ fratres uterinos ad hanc legem non ſpectare docent, planiſſimè adverſari eis, qui, in D. N. Jeſu Chriſti genealogia, Jacob & Heli uterinos fuiſſe fratres aſſerentes, alterum alterius ſine liberis demortui uxorem ex hac lege ſumſiſſe contendunt. Id quod etiam Julius Africanus (e) affirmat, ſe à Deſpoſynis ſeu ipſis, qui juxta carnem Chriſto cognati fuere, didiciſſe. Sed ea de re variæ ſunt Chriſtianòrum patrum ſententiæ (f), quæ huc non ſpectant. Jam verò ajunt (g) Magiſtri non ex lege

[a) *Deut*, 25. 5.]b] *Levit.* 18. 16. (c] *De Succeſſ. in bona cap.* 14. (*d*) *Gem. Babylon. tit.* Baſa Bathra *fol.* 111. a. *Halach. Gedaloth. num.* 31. *Moſes Mikotzi præcep. affirm.* 51. [e) *Apud Euſeb. hiſt. Eccleſ. l.* 1. *c.* 7. *adde Damaſcen. de Fide Orthodox. lib.* 4. *cap.* 15. [f] *Videſis Sixt. Senenſ. Bibliotb. ſanct. l.* 7. *hæreſ.* 2. *Baron. in Apparatu, Pet. Galat. de Arcanis Catholicæ veritatis lib.* 6. *c.* 7. *præter Scriptores in D. Matthæi & Lucæ initia &c. & Chriſtoph. Helvici Genealogiam Chriſti.* [g] *Maimon. hal.* Jebom Vechalitza *cap.* 1. *&c. Miſna & Gem. tit.* Jabimoth; *Bartenor.* Shulcan Aruch. *lib.* Aben haæzer *cap.* 156. *&c. Moſes Mikotzi præc. aff.* 51. Halac. gedaloth. *cap.* 31. *unde habentur heic congeſta.*

ex lege ipſa fuiſſe, ut levir cum fratria more aliquo ſolenni iniret matrimonium, quoniam, niſi renuntiatio interveniret, pro leviri uxore habebatur, velut מן השמים ex ipſius numinis autoritate & præſcripto, ſeu divinitùs, idque tam ubi ſponſa eſſet demortui, quam juſta uxor. Attamen ex receptis moribus matrimonium cum fratria contrahebat regulariter Levir coram duobus minimùm teſtibus, idque dato Nummulo. Et contractum hunc vocabulo ſolenni מאמר ſeu *collocutionem* vocabant. Neque ante hujuſmodi contractum licitus habebatur cum ea, ex Majorum inſtitutis, concubitus. Quin & acceſſit ſacra Nuptiarum benedictio & inſtrumentum dotale; ut infrà loco ſuo (a) habetur. At verò ſi Levir prætermiſſis his ſolennibus cum ea rem habuerat, non exigebatur quidem, ut contractûs tunc adhiberetur aliqua formula; ſed ob contumaciam in inſtituta Majorum, verberibus plexus cogebatur ei dotem conſtituere. Integrum autem erat Leviro ſive fratriam ducere, ſive ei renuntiare. Neque enim aliter eſt ei imperatum. Verba quæ ſequuntur ſacra ſunt; *Et ſi vir ille noluerit capere uxorem fratris ſui, aſcendat affinis ejus* (fratria) *ad portam, dicatque Senioribus, recuſat Levir meus ſuſcitare fratri ſuo nomen in Iſrael, nec vult me habere. Et advocantes eum ſeniores civitatis ſuæ loquentur cum eo, & ſi perſeveraverit, dixeritque: Non placet mihi ut capiam &c. Accedet illa ad eum in conſpectu Seniorum, & extrahet calceamentum ejus de pede ejus, ſpuensque coram eo* [ita τὸ בפניו intelligunt ibi; non in faciem ejus, ut vulgò accipitur] *reſpondeat dicens, Sic fiat viro, qui non ædificat domum fratris ſui, vocabiturque nomen ejus in Iſrael domus ejus, cui exutus eſt calceus*, ſeu *diſcalceati*. Atque ita regulariter ſe res habuit. Sed exceptiones quamplurimæ ex receptiſſimis legis interpretamentis manarunt, quas inter ſingularia non pauca ad legem illam ſpectantia exhibemus. Si prior maritus prolem reliquerat, tametſi Mamzerem aut apoſtatam, lege hac non tenebatur vidua fraterve ſuperſtes. At tenebantur licet filius ei fuiſſet ex ancilla ſeu Gentili ſuſceptus. Nam proles ejuſmodi pro ſuo non habebatur. Si fratria gravida relicta abortum fecerat, lege tenebatur. Sed partus in hac ſpecie vivus matrem liberabat; ita tamen

H [ſic vo-

(a) l. 2. c. & cap. 10.

(ſic voluere qui rebus præerant] ut certò conſtaret tempus eum (no-vimeſtre in utero perfeciſſe. Qua de re ſi eſſet incertum, tunc à ſpatio vitæ res dijudicabatur. Superſtes partus ejuſmodi triginta diebus liberabat matrem. At mortuus ſive in utero ſive intra illud tempus, ſive ex morbo aliquo caſuve alio, pro abortu dubio habebatur, proleque dubia. Ideò hac in ſpecie, id eſt dubii cauſâ, renuntiandum, quidem voluere à Leviro, nec eam in uxorem ab eo capiendam. Si ante partum gravidæ fuiſſet renuntiatum, iteranda erat poſt partum renuntiatio. Quoniam חליצת המעוברת אינה חליצה *renuntiatio gravidæ pro nulla* ſeu *irrita habebatur*. Scilicet renuntiatio legitima non erat niſi tempore intra quod fratria in uxorem ritè poterat, ſi omninò, capi. Quod illicitum, dum gravida erat. Atque ut ſatis conſtaret, utrum gravida relicta eſſet, ex more uſque ad diem nonageſimum ſeu tempus trimeſtre completum expectandum erat. Interea prioris mariti bonis, ſed ita ut accederet etiam opificii ſui, ſi quod, pretium, alenda fuit. Neque renuntiatio, neque nuptiæ ex hac lege interim admittebantur. Proſelytorum fratres filiive ita hac lege tenebantur, ſi בקדושה ſeu *in ſanctitate* parentum tam concepti quam nati eſſent. Aliter enim fratres invicem in jure Ebraico non habebantur, juxta ea quæ de Proſelytorum Regeneratione in libris de Jure Naturali obſervavimus. Viduarum ejuſdem mariti plurium, ſi una à ſuperſtite fratre ſive caperetur in uxorem ſive renuntiaretur, ceteræ lege hac liberæ erant. Verba ſacra ſunt, *qui non ædificat domum fratris ſui*. Ut unica domus ædificetur, non plures, juſſit lex. Sic rationem reddunt. Hac verò in ſpecie obtinuit, ut ubi inter eas aliæ eſſent ſacerdotalibus nuptiis idoneæ, aliæ minimè, veluti Proſelytæ, Profanæ, Libertinæ, his tantum renuntiare liceret (ſi nollet cunctis renuntiare) atque illas ſibi capere. Ne ſcilicet illarum, ex renuntiatione dum alias ſibi accipiebat, conditionem ſic vitiaret, ut ſacerdotali generi rite nequirent conjungi; juxta ſuperiùs oſtenſa. Hoc nimirùm ex inſtitutis majorum acceſſit. Pluribus fratribus demortuis, ſine prole, relictis uxoribus ſingulis, Frater ſuperſtes arbitrio ſuo aut omnes ſibi capiebat, aut renuntiabat omnibus, aut unâ & alterâ pro libitu ſibi captis, ceteris renuntiabat. Defuncti fratris Bona alienare

(a) Levi-

(a) Leviro vetitum. Si ante renunciationem alius quis fratriam duxerat, remq; cum ea habuerat, verberibus uterq; plectebatur. Quin interdicto eis vitæ conſortio, Levir ei ſolenni more renunciabat; quo facto aliis ei nubere (temperamento de Leviri, qui renunciarat, propinquis, de quo infrà, ſemper adhibito) erat liberum. Si ducere fratriam renueret Levir primogenitus, antequam fiebat ſolennis renunciatio, quam etiam in ſequentibus oſtendimus, ceteri qui fuere fratres ordine ſuo cuncti rogabantur (nam hoc modo ad cunctos lex attinebat] qui ſi itidem renuerent, ad primogenitum revertebatur quæſtio, cui dictum מצות עליך או חלוץ או יבום *Ad te attinet præceptum; aut igitur renuncia more ſolenni, aut ut affinis heic cape eam tibi in uxorem.* Nec cogebatur Levir fratriam ducere; ſed renunciare cogebatur, ne aliter fratriæ liberum non eſſet aliud inire conjugium. Ubi plures erant Leviri, quorum primogenitus fratriam ſibi ex hac lege petebat, integrum non erat fratriæ alium ſibi eligere, ob primogeniti heic prærogativam. At ſi primogenitus ſe fratriæ profeſſus fuiſſet, nec ducturum ſe eam, nec renunciaturum, & ad fratrem ſecundum eam relegaſſet, integrum erat ei ſive tertium ſive quartum ſive ſecundum pro arbitratu eligere. Nam in hiſce prærogativa nulla. Et niſi omnes reſpueret, priſtinarum nuptiarum dote non multabatur. Quæ ſcilicet pœna erat heic fratriæ contra legem hanc quacunque in ſpecie reſpuentis. Si autem primogenitus, qui eam duxerat, prole ex ea non ſuſcepta moreretur, ſuperſtitum primogenitus, atque ita ceteri, quoties ea viro, cui fratres ſuperſtites eſſent, eſſet ſuperſtes, ex hac lege ei aut mariti fiebant [b] aut renunciabant. Ceterùm frater alius ad has nuptias admittendus non erat præter eum, qui tempore ſaltem fratris demortui obitus luce fruebatur. Firmant ſententiam eam receptam verbis illis; *ſi habitaverint fratres ſimul, & mortuus fuerit unus &c.* Ex eis qui habitaverint ſimul, nequit eſſe is, qui poſt obitum fratris fuerit natus. Arcebatur igitur ſub pœna Exciſionis & nomine inceſtùs frater ejuſmodi à fratriæ nuptiis non aliter ac ſi liberos reliquiſſet demortuus. Quamplurimas habent alias pro more ſuo de hac lege ſubtilitates, quas prætermimus. Sed de Illuſtrioribus, quæ huc attinent, exceptionibus, atq;

(a) *Maimonides hal.* Iſhoth *cap.* 22. Shulcan Arueh *lib.* Aben haæzer *cap.* 168. §. 3. (b) Sepher Siphri *fol.* 52. *col.* 208. *D. Matth.* 22. 24. *D. Marc.* 12. 19.

de receptis ſententiis, quibus plurimarum perſonarum, quæ hanc legem ſpectabant, nuptiæ ex majorum inſtitutis interdicebantur, monere erit forſan operæ pretium. Quomodo ob dignitatem Regiam, ſive Reges ſive eorum Viduæ, uti & Pontifices, hac lege ſolverentur, jam ſupra eſt oſtenſum. Fratrum autem aliorum, erant alii quibus nec jus competebat ducendi heic fratriam nec renuntiandi ſive שאין להם זיקה כלל *quibus non erat ulla omnino in fratriam poteſtas;* Velut Eunuchus à natalibus & Hermaphroditus. Etenim finis erat legis, ut proles ſuſciperetur, cui rei hi à natalibus impares habiti. Ideo per hoſce liberum erat fratriæ alibi nubere. Atque in hiſce ſane leproſus [a] ac oris fætore aliisve pollutus rebus, ob quas uxori fas habebatur repudium exigere, ut infra docetur. Aliis fratriam quidem ducere permiſſum eſt, ſed ei non renuntiare, veluti ſurdo, fatuo, minori. In hiſce enim judicium, quo in renuntiatione utendum, deſiderabatur. Sed in uxorem capiebant tantum hi coitu, atque eo ſolo nuptiæ heic perficiebantur. Aliis renuntiandum erat, ſed fratria non *omninò ducenda*, veluti *caſtratis*, ſenibus capularibus, ſive quibus generandi, ſed non à natalibus, deerat facultas. Etiam & genitalibus obſtructis. Quod itidem dicendum de Sacerdote gregario leviro, ubi fratria ſive Repudiata antè, ſive ab aliquo antè Renuntiata, aut Profana, aut Scortum eſſet. Tunc enim planè renuntiandum erat, quia nuptiæ cum eis illicitæ, ut alibi oſtenditur. Quin & diſtinctionem heic de fratriis adhibent Magiſtri (b) quadruplicem. Aliæ ducendæ erant, ſed non ſolenni more renuntiandæ; Veluti fatua ac ſurda, quas tamen poſtea libello repudii (ut alias pro virorum arbitratu, etiam & hac lege ductas) ejicere licuit. Ob defectum autem rationis, qua in ipſo renuntiationis actu etiam fratriæ utendum erat, renuntiari hæ nequibant. Aliæ tam renuntiari ritè quibant quam duci; quales omnes illæ ad quas ſingularis aliqua exceptio non attinet. Aliæ erant nec renuntiandæ nec ducendæ, utpote quæ ad legem hanc attinere cenſebantur. Hujus generis fuere Eunuchi à natalibus, hermaphroditi, fatui, minoris uxor, virago ſterilis quam אילונית nuncupant, atq; ea quæ inceſtûs nomine ſeu Turpitudinis revelatione, ſub exciſionis pœna, leviro aliàs

ro aliàs

(a) *Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 7. fol. 77. a. Maimonid. halach.* Iſnoth *cap. 25.* (b) *Maimonides halach.* Jebom vechalitza, *cap. 6.*

to, aliàs interdicta eſt. Ad Eunuchū ſcilicet & Hermaphroditū nolunt pertinere illud legis, *ne deleatur nomen ejus*, cum veluti per ſe ſpecies ſint ab humano genere alienæ, quæ nec per nominis propagationem omninò conſervandæ. Viraginem etiam excipiunt, quia generationi impar. Qualiſnam ea fuerit, alibi (a) ex eorum commentariis deſcripſimus. Uxor fatui & minoris excipitur, quia lex de uxore loquitur, quæ omnimodò uxor aut ſponſa ſit. Sed horum nuptias & ſponſalia ob rationis defectum adeò imperfecta habebant, ut uxor ſeu ſponſa dici ea nequiret. Interdictas autem in Levitico inceſtus nomine (id eſt ערוה) etiam in hac lege locum habere nolunt, quoniam verba ſunt, *& capiat eam in uxorem*; quod de ea intelligendum, quæ alitèr in uxorem capi potuiſſet, excepta duntaxat fratria de qua lex ipſa diſertè lata. Ajunt ſcilicet de fœmina inceſtûs nomine interdicta אין לו בה ליקוחין *matrimonialem contractum non omnino poſſe cum ea iniri*; non magis ac cum alterius uxore Contractum planiſſimè eſſe irritum. Et de Fratria heic; יבמת מי שראויה לליקוחין וקדושין תופסין בה היא זקוקה ליבם *Fratria quæ duci rite queat ex lege ea eſt, quæ nuptialis contractûs eſt capax.* Ubi verò capax non erat, nec potuit contractu nuptiali omninò conjungi, ibi nec Renuntiationis uſum fuiſſe voluere. Nam ubi nec veſtigium Juris, ibi nec Renuntiationi locus idoneus. Et demùm alias fuiſſe ſeu generis quarti ajunt, quæ duci non debebant, ſed tamen ſolenni formulâ erant renuntiandæ; veluti fratria divortio dubio à fratre demortuo ſeparata. Ne ſcilicet contra legem de inceſtu committeretur. Nam ſi revera divortio eſſet ejecta, ad hanc legem non pertinuit, ſed ad eam de inceſtu. Hujus generis erant item omnes, quarum nuptiæ non Inceſtus nomine, ſeu ſub pœna Exciſionis (*) vetantur, ſed tamen vetantur interdictis aliis ſive negativis ex eis quæ vocant איסורי לאוין ſeu *Negationis nota* expreſſim in ſacris literis *inſignita* (ut vidua Pontifici (*), repudiata, profana, ſcortum ſacerdoti gregario ſeu minori, Mamzera [b] Iſraelitæ & id genus aliæ] ſive איסורי בעשה ſeu *negativis ex affirmationis notanatis* (ut proles fœminea Ægyptiorum [c] Idumæorumque primæ & ſecundæ generationis) ſive Majorum ſcitis, ut Secundariæ, de qui-

 bus

(a) *de Succeſſionibus in Bona cap. 9.* (*) *Ut in Levitic. 18.* (*) *Levitic. 21. 7. 13. & 14.* [b] *Deut. 23. 2.* (c) *Ibid. 23. 7. & 8.*

bus ſuprà. Rationem afferunt מפני שיש בהם ליקוחין הואיל וקידושין תופסין בהם הרי הם זקוקות ליבום *quoniam ha quidem duci quibant; & cum capaces eſſent nuptiarum* (contractus ſcilicet nuptialis) *etiam Leviro jungi.* Si verba nimirùm præcepti de fratria ducenda tantùm ſpectemus; quæ ſtrictiùs ſumta, quum Affirmativa ſint, Negativa illa, quæ Exciſionis pœnam non habent, ſatis temperâſſe videri volunt, adeoque eis abrogâſſe, ut nuptiæ cum hiſce ex hac lege ſaltem viderentur licitæ; utcunque non eſſent planè irritæ ſed divortio ſolvendæ. Atque ajunt כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה יבא עשה וידחה את לא תעשה *ubicunque repereris præceptum affirmativum & negativum* [ſcilicet ſimpliciter negativum) *affirmativum derogat negativo.* Quod regulariter dictum, ita tamen hac in ſpecie temperatum eſt à Majoribus, ut, ne in Negativum illud ex hujuſmodi legis interpretatione temerè committeretur, atque ut, quantum fieri potuit, ſimilis ſui ſemper nuptiarum ratio ſervaretur, fœmina ratione ex Negativorum illorum aliquo illicita & Secundaria quælibet, aliàs item ex ipſa lege ſacra licita, ſed ex inſtitutis Majorum interdicta, etiamſi fratria eſſet, Leviro non minùs ſanè ac quæ inceſtûs nomine prohibita eſt, arceretur, nec tamen alibi (quod inceſtûs nomine prohibitæ fas erat] nuberet ante Leviri renuntiationem. Etenim è nudis legis ſacræ verbis tantum habebatur in Fratriis, quæ Negativis illis duntaxât vetabantur Leviro juris, ut niſi cederet primò Levir, reæ ipſæ viderentur, ſi alibi nuberent. Et de renuntiatione (qui actus erat arbitrarius] ij quibus præerant, pro libitu potuiſſe ſtatuere, receptum eſt. Etiam & ſi fratria Negativis illis illicita à Leviro duceretur, cogebatur is à Foro divortio eam ejicere. Quoniam ſcilicet matrimonium haud irritum, tametſi illicitum, habebatur. Adeò autem nihili erat jus Leviri aut veſtigium juris in Fratriis, quæ inceſtûs nomine ei interdicebantur, ut è priſtini ſeu alterius juris vi, ſine renuntiatione ab aliis licitè duci poſſent. Quod idem ipſum obtinuit, ubi inceſtûs nomine quæpiam interdicta eſſet fratri demortuo: Ratione jam dicta. Nam ejus uxor reverà non erat, unde nec fratri ſuperſtiti ex hac lege ducenda. Ubi verò in dubio eſſet, an fratria inceſtûs nomine ſive marito mortuo ſive Leviro eſſet vetita, renuntiatio, eò quòd in dubio res erat poſita, ut

fieret

fieret neceſſum erat. Manifeſta item adultera, quæ ante mariti obitum divortio non eſt ejecta, neque renuntiabatur, neque ex hac lege à Leviro ducebatur ob immunditiem ex adulterio [a] contractam. Scilicet ex receptis moribus habebatur velut inceſtûs nomine prohibita, ſaltem non diſpari jure cenſenda; cujus ratio in ſequentibus, ubi de adultera [b] ejuſmodi agitur, liquidius conſtabit.

(a) *Numer, 5. 13.* (b) *Lib. 3. cap. 13. & 14.*

Cap. XIII.

De Fratriis *eodem in conjugio* Copulatis cum fœmina Leviro, *ſive Inceſtûs nomine, ſive ex Negativo ſimplici præcepto, ſive ex Majorum inſtitutis, interdicta. Et de* Fratriæ, *cui renuntiatum eſt ex lege ſacra,* Propinquis, *non minùs ac* Secundarjis, *prohibitis.*

Egregium igitur erat ex Majorum inſtitutis diſcrimen inter fratriam inceſtûs nomine Leviro interdictam, & eam quæ Negativis, ſine Excîſionis pœna, præceptis, quæ ſuperiore capite memoravimus, interdicebatur. Quinetiam ut illa tam Renuntiatione quam Nuptjis hiſce planè immunis ex lege erat, ita &, ejuſce causâ, erant immunes paritèr ceteræ viduæ demortuo fratri cum ea junctæ: Quoties ſcilicet plures Uxores is reliquiſſet. Neque hæ ſolùm, ſed & ejus harumque causâ, quæcunque poſteà cum illarum aliqua cuicunque Leviri fratri ſine liberis demortuo eſſent nuptæ. Uxores illas alias ſeu ſimùl eidem marito anteà junctas, reſpectu ejus de qua loquuntur צרותיה vocant (a) ſeu *cum ea copulatas.* Verbi gratia, Simeoni, cui fratres ſunt Ruben & Levi, uxores copulantur binæ. Altera Maria Rubenis filia. Nam neptem ex fratre rite quis in uxorem ad eorum placita ducebat. Altera Jochabeda ex alia familia qualicunque. Moritur Simeon ſine prole. Hac in ſpecie, non ſolùm Maria

(a) *Miſna & Gemara tit.* Jabimoth *cap. 1. Maimonid. hal.* Jebom vechalitza *cap. 2. & 6. Bartenorius ad Miſnam &c.* Shulcan Aruch *lib.* Aben haæzer *cap. 174. &c.*

Maria, utpote inceſtûs nomine interdicta, ſed & Jochabedâ quæ ei copulata erat & צרת ערוה ſeu *copulata ei quæ inceſtus nomine vetita eſt*, vocatur, & quotquot eſſent viduæ aliæ in eodem cum Simeone conjugio copulatæ, à nuptiis aliàs ex hac lege imperatis Rubeni pariter ſunt liberæ. Nec magis permiſſum erat ejusmodi in ſpecie Rubeni Jochabedam aut viduarum illarum aliam, quàm Mariam ſui filiam ducere. Rationem reddunt, quia legis [a] verba ſunt, *qui non ædificet domum fratris ſui*. His innui volunt, legem tunc vim obtinere tantùm, quando poteſtas erat Leviro integra in domum ſeu familiam defuncti totam, ſeu in viduas ejus pariter cunctas, adeo ut pro libitu ex ea, jure Leviratûs, capere poſſet quamcunque vellet, etiam ſimul omnes, juxta jam oſtenſa. Quoniam igitur heic Maria inceſtûs nomine Rubeni prohibita eſt, ideo & ceteras univerſas itidem ajunt è Majorum interpretamentis ei itidem prohibitas. Unde evenit, ut fas eſſet fratri proximo, ſcilicet Levi, ſive Mariam neptem ſuam ſive Jochabedam Mariæ copulatam, ex eadem lege ducere. Utrâque ſcilicet Rubeni interdictâ. Jam verò, eligit ſibi Levi Jochabedam, atque aliâ etiam uxore ſuperinductâ ſine prole moritur, adeò ut nunc de Rubene quæſtio oriatur, an demortuo Levi fratri ſemen ex harum alterutra ſit ab eo ſuſcitandum. Non magis heic legem ſacram ad eum attinuiſſe volunt quam in ſpecie priore. Ratio eſt ש״ה ערוה פוטרת צרתה *quia copulata ei quæ inceſtus nomine interdicitur* [veluti Jochabeda] *etiam & ſibi copulatam lege liberabat*. Quale itidem fiebat, quotcunque fratres Rubenis [ſi plures habuiſſet] ſine liberis mortui Jochabedam aliis uxoribus copulatam reliquiſſent. Atque ſi, alterutra in ſpecie, Ruben earum aliquam duxerat, inceſtûs reus habitus fuiſſet, utpote qui fratriam adverſus legem de Inceſtu ſacram duxiſſet, neque hac de fratria ducenda niti potuiſſet. Nam ubi defuit hujus ſingularis abrogationis vis, ut altera illa de Inceſtu ſeu fratria ſimpliciter non ducenda locum haberet neceſſum erat. Atque hoc eſt quod in ipſo limine tituli Talmudici *Jabimoth* legitur. חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום עד סוף העולם *Quindecim ſunt fœminæ quæ perpetuò liberant non ſolùm ſibi copulatas, ſed & copulatis copulatas tum à Renuntiatione, tum à Nuptiis Leviri.* Atque ibi

(a) *Deut. 25. 9.*

ibi enumerantur è Levitico. Regulaiitèr autem hæc dicuntur. Nam Exceptiones non deſunt. Nimirúm ſi inceſtûs nomine Leviro interdicta fuiſſet ſterilis virago, aut ſi defunctus ante mortem ejuſmodi quampiam divortio ejecerat, nedum ſi ante eum demortua fuerat, tunc copulatarum non alia, quam aliarum quarumcunque viduarum ratio habebatur. Res manifeſta eſt de Divortio & Morte. Et de Viragine ſterili ajunt האילונית אינה בת יבום וחליצה הרי זה כמו שאינה ונפלה זיקתו על צרתה בלבד *Virago ſterilis fœmina ejuſmodi non eſt, ut ad eam attinere poſſit lex iſta de Leviri ſive Nuptiis ſive Renuntiatione. Etenim velut nulla habetur. Adeoque jus illud totum, quod ad eam heic videri queat ſpectare, in ſibi copulatam cadit.* Ceterùm de copulatis hujuſmodi jus locum habebat nullum, ubi non Inceſtûs nomine ſed ex præceptorum, quæ diximus [a] Negativorum ſine Exciſionis pœna adjecta, interpretamentis aut è Majorum inſtitutis tantùm (ut ſecundaria] altera viduarum Leviro interdicebatur. Cum hujuſmodi quapiam copulatarum eadem, quæ aliarum quaruncunque fratriarum, quà ſcilicet ſive renuntiatio ſive nuptiæ ex hac lege ad eas attinebant, ratio habita. Magiſtri; שתי יבימות הבאות מבית אחד שהיתה אחת מהן שניה על היבם או מחייבי לאוין או מחייבי עשה הרי צרתה מותרת וחולצת או מתיבמת, *ubi fratriæ ſunt binæ ex una domo, quarum altera Leviro aut ſecundaria eſt, aut interdicta Leviro ſive præceptis* (ſine Exciſionis pœna) *negativis, ſive eis quæ ex affirmatione ſunt negativa,; Copulata ſeu altera ritè ſive ducitur ſive renuntiatur.* Nempè heic rationem de poteſtate integra atque parili in totam familiam fratriarum (quam adhibent, ut diximus, in lege de Inceſtu atque hac de fratria ducenda conciliandis) obtinere nolunt. Atque hæc pendebant omnia ex eorum, qui rebus præerant, arbitrio. Quemadmodum autem Secundariæ, ex inſtitutis majorum, interdictæ, ut ſub initium hujus libri monſtratum eſt, ita etiam huic legi de fratria ducenda acceſſerunt de Secundariis aliis ſententiæ receptiſſimæ. Scilicet ubi Levir fratriam ex lege hac ſemel duxerat, huic ante copulatæ quæleſcunque, id eſt uxores ceteræ fratris demortui, velut Secundariæ, ei

I interdi-

(a) *Capite proximè ſuperiori.*

interdicebantur. Nec modò ipſi ſed & ceteris defuncti fratribus. Scilicet ut uxores Leviro ſimplices duci nequibant, utcunque jure Leviratûs aliâs permiſſæ. Quin & ubi renuntiarat Levir, non ſolùm ipſa, cui renuntiatum eſt, ſed etiam ceteræ omnes eidem copulatæ, tum ipſi qui renuntiârat tum Leviris ceteris ſic interdictæ ſunt. Scilicet ita hac de fratriâ ducenda lege ſingulari, ajunt legi de inceſtu fratriæ latæ eſſe abrogatum, ut demortui ſine prole fratris viduæ univerſæ (ubi alio inceſtûs nomine non vetarentur) eâ liberæ eſſent. A majoribus igitur cautum eſſe, tum ut fratriæ ceteræ (ubi una à Leviro, lege ſemel impleta, ducta eſt) tum ut omnes, ubi renuntiatio unica fiebat, à ſimplicibus Levirorum nuptiis abſtinerent. Etiam & poſt renuntiationem, fratriæ cui renuntiabatur propinquæ, veluti mater, ſoror, filia, non minùs interdictæ ſunt Leviro ipſi qui renuntiarat (ſed non fratribus ceteris) ac ſi in uxorem eam cepiſſet. Simili modo & Leviri propinqui, veluti Pater, Frater, Filius fratriæ renuntiatæ ſunt interdictæ perinde ac ſi ea ipſi nupſerat. Nimirùm ex ipſa lege ſacra ſingulares (quoties impedimentum non interveniret) nuptias ſine ſolennibus aut alia contractûs formula fieri heic ſtatuebant quæ renuntiatione, veluti divortio, ſolvebantur. Adeo ut diſſimilis renuntiatæ ab ea quæ uxoris erat divortio ſeparatæ ratio non haberetur. Acceſſit etiam fœminam, quæ propinquæ ejuſmodi renuntiatæ copulata erat, non minùs interdici Leviro, qui renuntiarat, atque ipſi fratriæ copulatam. Ratio adjicitur שמחלפה בצרת חליצתו *quoniam pro copulata renuntiatæ* ſeu *vice ejus habetur*. Magiſtrorum autem aliqui טעם *Cauſam & myſterium* ſingularis hujus Fratriæ & Leviri conjugii etiam ex metempſychoſis, qualis Pythagorica eſt (nam eam uti & legem hanc (a) ipſam vetuſtioribus receptam fuiſſe volunt) neſcio qua opinione petendam (b) contendunt. Ad quos lectorem libentiùs ablego. Renuntiatio verò toties memorata peragi ſolebat formulâ jam proximè indicandâ.

(a) *Vide Abarbinel. in* Pirush Torah *fol.387. Adde Juſtum Lipſium in Phyſiologia Stoicorum lib.3.cap.12. Sixt. Senenſ. Biblioth. lib.2. lit. T. ſub finem. Sed & conſulas Maimonidem in* More Nebochim *part. 3. cap. 49.*
(b) *Vide Geneſ. 38. 8.*

CAP.

CAP. XIV

Renuntiationis Leviri ſeu Calcei *ei* exuendi *coram* Presbyteris Solennia *ac* Formula. *Quid* אנפיליא *ſeu* אמפיליא *Talmudicis, id eſt τὰ ἐμπίλια Heſychio & Philoxeno ac* Impilia *Vlpiano in Pandectis Florentinis & Plinio, adeoque & Græcis & Latinis. Obiter item de* Odonibus *& voce* Imperia *pro Supellectilis parte in Pandectis eiſdem.*

SOlennia Renuntiationis à Leviro ac Fratria peragenda erant coram Triumviris (a) minimùm ut Judicibus, iiſque optimo jure Iſraelitis, ſeu natalibus puriſſimis, id eſt, ex Iſraelitico genere tam materno quam paterno natis, neque omninò aliis, ut ſcilicet plerunque recipitur. Nam nec defuere qui Proſelytum in Judicibus hiſce locum *habere potuiſſe legitimum exiſtimarunt. Iſti Presbyteri* ſeu *Seniores* Talmudicis ſunt, quorum in lege (b) hac de re mentio & de quibus plura capite proximo. Neceſſariò adfuere item Bini minimùm alii ut Teſtes. Comparebant tum Levir tum Fratria, ſed jejuna. Illa rem integram aperiebat. Quæſtione tunc facta, an trimeſtre effluxiſſet tempus à morte mariti prioris, atque an Levir germanus eſſet, monebant Judices de lege ipſa aliiſque aliquot ſuperiùs narratis, item ut ſeriò utrinque de ætate, ſi ita ſe res haberet, diſpari reliquiſque, ſi quæ intervenirent manifeſta, incommodis conſiderationem inirent. Et demum expreſſim rogabatur Levir, utrum fratriam vellet ducere & ſemen fratri defuncto ſuſcitare. Eo renuente, fratria ſacra in Deuteronomio verba, *Recuſat Levir meus* &c. legebat (nam utrique, ſi ignari eſſent nec cæci, docendi à Judicibus fuere

 ea legis

(a) *Miſna & Gemara tit.* Sanhedrin *cap. 1. & tit.* Iabimoth *cap. 12.* Halac. gedaloth, *fol. 66.* b. *Moſes Mikotzi præcept. affir. 52.* Peſiktha Zotertha *fol. 82. Levi Ben Gerſom. in Pentach. fol. 236. col. 3. Maimonid. hal.* Iebom vechalitza *cap. 4.* Arba Turim *lib.* Aben hæzer *cap. 169.* Sepher Colbo *fol. 91.* a. *unde hæc quæ ſequuntur. De hiſce item videſis lib. noſtr. de Succeſſ. in Bona cap. 14. & 15.* (b) *Deut. 25. 7.*

ea legis verba, quorum ſolennis in Renuntiatione uſus, legere; cæci verba ipſa auditu ediſcebant; ad ſurdos autem & mutos lex non attinuit) dein calceum pedis ejus dextri ſolvens exuebat, atque in terram ita adverſâ in eum facie expuebat, ut ſputum à Triumviris faciliùs conſpici poſſet. Legens etiam dein ſtatim ſubjiciebat, *Sic fiat viro, qui non ædificat domum fratris ſui; vocabitur nomen ejus in Iſrael, Is cui calceus extrahitur.* Eam voce excipiebat & triumvirorum & coronæ circumſtantis acclamatio trina חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל *calceus exutus eſt, calceus exutus eſt, calceus exutus eſt.* Unde & domus ejus nuncupabatur בית חלוץ הנעל *domus ejus cui calceus eſt exutus.* Ea de re libellus forenſis, quem גט ſeu שטר חליצה id eſt, *inſtrumentum* ſeu *libellum calcei exuendi* appellitant, à Triumviris fratriæ conſcribi ſolebat, ut inde conſtaret eam, ita renuntiatam, cuilibet alteri idoneam jam uxorem eſſe poſſe. Is ad hunc modum ſe habuit linguâ (quæ poſt Captivitatem haud parum obtinuit) pene Babylonicâ.

זה נוסח או טופס גט חליצה	Typus ſeu Formula Libelli de Calceo exuto.
ביום פלוני כך וכך לירח פלוני שנת כך וכך לבריאת עלמא למנינא דרגילנא למימני בה במקום פלוני אנחנא דייני דמקצתנא התימין לתתנא במותב תלתא כחדא הוינא ויתבין בבי דינא וסליקת לקדמנא פלונית ברת פלוני	*Die N. menſis N. anno N. à creatione mundi juxta conſuetum nobis calculum, in loco N. Nos Judices ex hac parte ut conſeſſus triumviralis fieret præfecti, in forma judicij conſedimus. Venit coram nobis N. filia* N. *vidua N.*

& co-

ארמלת פלוני וקריבת
לקדמנא גברא חד
דשמיה פלוני בר פלוני
יכן אמרת לנא פלניתא
רא פלוני בר פלוני דנא
אחוה דפלוני בעלי מאבות
הוה דהוינא נסיבא ליה
ושכיב וחיי לרבנן ולכל
ישראל שבק ובר וברת
ירית ומחסין ומוקים
שמא בישראל לא שבק
והדין פלוני אחוהי חזי
ליבימי יתי. כען רבנן
אמרו ליה אי צבי ליבומי
יתי ייבם ואי לא יטלע
לי רגליה דימינא קדמיכון
ואשרי סיינדה מעל
רגליה וארוק באנפוהי
יאשתמודענוהי לפלוני
דנא דאחוהי דפלוני
מיתנא מאבוהי הוא
יאמרנא ליה אי צבית
ייבומי יתה יבם ואי
לא אטלע לה קדמנא
רגלך דימינא ותשרי
סינך מעל רגלך ותרוק
באנפך ועני ואמר לנא

& coram nobis adduxit quendam virum dictum N. filium N, & ad hunc modum nobis effata eſt illa N. Ille N. filius N. frater germanus N. mariti mei dum ego ejus uxor fui. Maritus autem meus dormit, & vitam reliquit Rabbinis noſtris & toti Iſrael. At filium filiamve ſibi hæredem, aut qui nomen ejus propagaret ſuſcitaretve in Iſrael, non reliquit. Ex lege verò attinet ad N. fratrem ejus jure Leviratus me ducere in uxorem. Dicant igitur ei Rabbini noſtri, ſi me velit ducere, ducat; ſin vero, ut diſcalceetur mihi pes ejus dexter, ſolvam calceamentum ejus, & exſpuam in conſpectu ejus, ſeu verſus faciem ejus. Et manifeſtum ſatis eſt N. hunc fratrem eſſe germanum N. qui demortuus eſt. Et diximus ei, ſi vis jure affinitatis ducere eam, ducas; ſin verò diſcalceet ea pedem tuum dextrum coram nobis, & ſolvat calceum à pede tuo & in conſpectu tuo, ſeu verſus faciem tuam exſpuat. Ille vero reſpondens dixit,

יתה אנא צבי ליבומי
יתה מיד אקרינוה
לפלונית דא מאן יבמי
להקים לאחיו שם
בישראל לא אבה יבמי
ואף להאי פלוני אקרינא
ליה לא חפצתי לקחתה
ואשלע לה רגליה דימינא
ושרית סיניה מעל
רגליה ורקת באנפוהי
רוקה דאיתחזי לנא
מפומא על ארעא
ותוב אקרינוה לפלונית
דא ככה יעשה לאיש
אשר לא יבנה את בית
אחיו ונקרא שמו
בישראל בית חלוץ הנעל
ואנחנא דייני וכל דהוו
יתבין קדמנא ענינא
בתריה חלוץ הנעל
לחוץ הנעל חלוץ
הנעל תלת זימנין
ומדאיתעבד עובדא דא
קדמנא שרינה לפלונית
דא למהך להתנסבא לכל
מאן דתצבי ואינש לא ימחת
בידה מן יומא דנן
ולעלם ובעת מיננא
פלונית דא גיטא

dixit, Nolo ego jure Leviratus eam ducere. Et ſtatim legit nobis illa N. renuit Levir meus ſuſcitare fratri ſuo nomen in Iſrael, nec vult me ut Levir habere. Ille etiam nobis legit, non placet mihi eam accipere. Et diſcalceavit illa pedem ejus dextrum, ſoluto ejuſdem calceo, & exſpuit verſus faciem ejus ſputum (quod à nobis cernebatur) ex ore ſuo in terram. Et rurſus legebat nobis illa N. ſic fiet viro qui non ædificet domum fratris ſui & vocabitur nomen ejus in Iſrael, domus diſcalceati. Et nos Judices & ceteri univerſi, qui corã nobis jam conſtituti, reſponderunt poſt eam, Exutus eſt calceus, exutus eſt calceus, exutus eſt calceus; tribus ſcilicet vicibus. Atque hoc ad hunc modum peracto, integra datur ei poteſtas nubendi ubicunque voluerit, nec quisquam ei vir interdictus eſt (hoc nomine) *ab hoc tempore in perpetuum. Rogavit autem illa N. à nobis libellum hunc Renuntiationis ſeu calcei exuti, quam*

דחליצותא דנא וכתבנא וחתמנא ויהבנא לה לזכו כדת משה וישראל:

ti, quam ſcripſimus, obſignavimus eique dedimus, ut eo fruatur juxta inſtitutum Moſis & Iſrael.

פלוני בר פלוני עד
פלוני בר פלוני עד

N. filius N. Teſtis,
N. filius N. Teſtis

Locus etiam teſtandi legitimus heic fuit Fœminæ, Servo, Minori (modò per ætatem ſciens teſtaretur;) quod raro ſatis aliis in rebus admiſſum. Titulus Formulæ jam oſtenſæ apud Maimonidem eſt זה נוסח גט חליצה שנהגו בו העם *Exemplar hoc eſt Libelli de Calceo exuto qui populo in uſu.* Moſes autem Cotzenſis expreſſim ait hanc fuiſſe formulam שנהגו הקדמונים *qua uſi ſunt veteres,* quemadmodum & utriſque his vetuſtior, autor τῶν *Halacoth gedaloth.* Vocatur item שטר חליצה *Shetar Chalitza,* id eſt *Contractus ſcriptus de Calceo exuto.* Et Judæi Anglienſes ex voce illa שטר *ſhetar, ſtarrum* fecere, unde ſexcenties in tabulis Henrici tertii ac Edvvard primi Regum publicis *N. Judæus per Starrum ſuum recognovit &c.* Formula autem habetur hæc vetuſtior & brevior in Gemara Hieroſolymitana (a)

במותב פלוני ופלוני חליצת פלונית ברת פלוני בר פלוני בפנינו דקרבת לקדמנא ושרת סיניה מעילוי ריגליה דימינא ורקת קדמנא רוקא דמיתחזי לנא על ארעא ואמרת ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו:

In Conſeſſu N. & N. &c. exuit calceum illa N. illi N. filio N. coram nobis; ſcilicet coram nobis adduxit illa illum, & ſolvit calceum pedis ejus dextri & exſpuit coram nobis ſputum, quod à nobis cernebatur, in terram, & dixit, ſic fiet viro, qui non ædificet domum fratris ſui.

De-

(a) *Ad tit.* Sanhedrin *cap. 1. fol. 19. col. 1. & vide eandem Gem. ad tit.* Moed Katon *cap. 3. fol. 82. col. 1. hal. 3.*

De Calceo autem ipſo hoc in ritu adhibendo, diſtinctiones habent ſubtiles, veluti in Miſna (a) חליצה במנעל חליצה כשרה באנפיליא חליצתה פסולה בסנדל שיש לו עקב כשר ושאין לו עקב פסול מן הארכובה ולמטה חליצה כשרה מן הארכובה ולמעלה חליצה פסולה חליצה בסנדל שאין שלו או בסנדל של עץ או בשל שמאל בימין חליצה כשרה חליצה בגדול שהוא יכול להלוך בו או בקטן שהוא חופה את רוב רגלו חליצה כשרה *Res ritè peragebatur Calciamento, non Impilio. Rite etiam Sandalio cui ſolea eſſet. Neutiquam ſi deeſſet ſolea etiam ſi partes genu inferiores tegeret* [ut ocrea ſeu cothurnus genu tenus) *ritè peragebatur res. Non item ſi ſupra genu extenderetur*, ut ocrea ſeu cothurnus in crura aſcendens. *Sandalio alieno aut ligneo aut pedis ſiniſtri in dextero ritè ſatis peragebatur, uti etiã ſandalio pede ſive majori, modò inceſſui non eſſet impedimento, ſive minori modo pedis majorem tegeret partem.* Et de ſolenni calciamentorum in contractibus ſive ſolvendis ſive ineundis dominioque acquirendo, transferendo, agnoſcendo, uſu apud Ebræos obiter Scriptores (b). Nec contemnenda heic Indorum, Perſarum, Ægyptiorum rationes in Onirocriticis de ſandaliis, veluti ſive uxores, ſive concubinas ſæpiùs indicantibus. Qua de re videſis Achmetem (c). Quod autem *impilium* heic vertimus, in origine Babylonia, unde citatam Miſnam traduximus, eſt אנפיליא *Inpilia* (veluti nomen ſingulare] quemadmodum expreſſim etiam plurale τὸ *Inpilium*, ſeu ut malunt aliqui, *Inpile*, legitur in Pandectis Florentinis, pro eo quod eſt in libris editis nec inde ſatis correctis nunc & *pilea*, nunc *item pilea*, & in correctioribus aliquot *Impilia*. In loco ſcilicet illo Ulpiani [d), non ſolùm à Grammati-

[a) *Miſna tit.* Jabimoth *cap.* 12. *Maimonid. hal-* Jebom vechalitza *cap.* 4. &c. (*b*) *Ad Deut.* 25. & *Ruth.* 4. 7. & *videſis Benedictum Baldwinum in Calceo antiquo cap.* 24. [c) *Onirocritic. cap.* 229. [d] *L.* 25. *D. de Auro, Argento, &c. legatis* §. 4.

maticis ſed etiam Juriſconſultis politioribus aliquot haud parum vexato. *Faſciæ crurales* [ubi libri non pauci peſſimè habent *crinales*; aliquique [a] *crurules* legerunt) *peduleſque & Impilia veſtimenta ſunt, quia partem corporis veſtiunt.* Codex autem Hieroſolymitanus tam in Miſna heic ſua quam Gemara, idque ſæpiùs, habet אמפיליא *Impilia*, uti item à R. Nathan in Aruch & Philippo Aquinate exaratur. Etiam plurale habetur אנפיליות *Impilioth* in Gemara Babylonia. [b) Adeo ut ex Latinorum *Impilia*, voce plurali neutra (quemadmodum item Græcis *τὰ ἐμπίλια*] fecere Talmudici fœmineam ſingularem, in linguam ſuam vocabulum hoc, uti & heic *Sandalium*, alibique compluria alia recipientes. Sumitur illis pro calceolo ſeu ſocco ſive laneo, ſive lineo, ſive ciliceo; ſed plerumque pro laneo aut lineo, qualis ſcilicet, tametſi pedem ſeu partem ejus majorem integat, careat nihilominus ſolea materiæ robuſtioris firmioriſve veluti ſuberis, ligni, ſeu corii craſſioris itave compacti, ut plantæ pedis aut ſaltem calcaneo ſuſtentaculum præſtet, cui ut crepidæ innitatur. Nimirùm rite peragebatur renuntiatio hæc caligâ, qualis à Julio Nigronio (c] doctiſſimè aſſeritur, perone, cothurno, ultra genu non aſcendente, crepida; non ſocco qualicunque. Salomon Luria in critico de Talmude opere *Sapientia Salomonis* dicto, Miſnam ſic interpretatur באנפיליא כו' בגד הס"ד *verbum illud* Inpilia *denotat laneum vel lineum ſeu pannoſum* calceolum. *Neque locus aliter intelligendus.* Alii autem Magiſtrorum de corio pariter loquuntur, aliis idem ipſum cum Salomone illo docentibus, ac plerumque קלצונש *Chauſſons* gallicè per Impilia intelligentibus. Certè calciamenta linea ſingulari in uſu fuiſſe ſacris antiſtitibus in Phœnicia, adeoque in regionibus vicinis atque ut inde fieri amat ipſis quarum res tractamus, ſatis ſcimus ex Herodiani (d) Heliogabalo. Vox autem *Impilia* tum apud Græcos tum Latinos, unde à Talmudicis, qui eâ ſæpiùs utuntur, deſumta eſt, perrarò occurrit. Sed ex Heſychio (d), Philoxeni Lexico, Plinii [f] manuſcriptis,

 atque

(a) *Vide Hieron. Magium Miſcellan. 3. cap. 3. Guid. Panciroll. in lib. Rer. Deperdit, cap de Fibula & Henric. Salmuth ibidem.* (b) *Ad tit. de Sabbato cap. 16. fol. 120. a. & ad tit:* Gittin *cap. 3. fol. 25.* [c] *Diſſertatione de Caliga.* [d] *Lib. 5.* (e) *In Νάκτα.* [f] *Lib. 19. cap. 2. ubi* Mapalia *in impreſſis.*

atque hoc, quem ante attulimus, Ulpiani loco in Florentinis, ejuſmodi quid & Græcis & latinis ſignificare palam eſt, tametſi à viris doctis iiſque juriſperitiſſimis ævi proximè ſuperioris perquam diverſimode acciperetur. Neque enim inter Accurſios, Bartolos, Baldos, Alexandros, Imolas, horumque ſimiles ullibi audita eſt. Alii faſciolas fuiſſe mulierum quaſdam crinales credidere [ut Franciſcus Hotomanus (a) περισκεφάλαια ſeu *pulvinos* alii (cauſâ ſtatim indicatâ) capitis integumenta alii, alii aliter (b]. Sed optimè ii, qui pro pedum tegumentis ſumunt, ex lana aliave materie ſimili coacta, id eſt ſoccis ejuſmodi ſive circumvolutis ſive plantis ſolùm ſuppoſitis. Eadem ipſa Theophraſto vocantur πόδεια ubi [c] de herba lanigera loquens ὑφαίνεται δὲ, inquit, ἐξ αὐτοῦ καὶ πόδεια καὶ ἄλλα ἱμάτια *texuntur* ſeu *fiunt ex ea Impilia veſteſque alia*; unde illud ſuum habuit Plinius [d] ubi male legitur in impreſſis *mapalia*. Sed verò nec melior eſt Latina Theophraſti verſio; *Texuntur ex ea & Togæ & alia veſtimenta*; quaſi πόδεια ibi *togæ* fuiſſent; quæ ſoccos ſeu calceolos laneos denotent, quemadmodum & *Impilia*. Quod ſanè ex jam oſtenſo Talmudicorum uſu haud parùm confirmatur. Græci etiam (quibus ἐμπιλεῖν eſt *condenſare* ſeu coactilia facere, uti & πιλεῖν) eoſdem ipſos πίλους vocitabant, qua voce eodem ſenſu uſus eſt Heſiodus (e), Heſychius, Cratinus (f), alii. Et vir ſummus Iſaacus Caſaubonus in collectaneis de Re Veſtiaria Mss, πῖλοι inquit. *Eſcarpins, impilia. Differunt materiâ noſtri Eſcarpini à veterum impilibus. Uſu non differunt ullo modo.* Dein locum affert illum ex Luciano (g), ἡ ἐμβάς ἔσω Σικυωνία πίλοις τοῖς λευκοῖς ἐπιπρέπουσα quod Gallicè ſic explicat, *q. d. Ayez des belles pantoufles à la*

(a) *In Comment. de Verbis Juris.* [b] *Præter Lexicographos juris* [*maximè Briſſenium*) *videſis Cujacium lib.5. Obſervat.5. & lib.10. Obſerv. 13. & 17. Guidum Pancirol. Theſ. var. lect. lib.2. cap.99. Jo. Druſ. Quæſt. & Reſp. l.3. quæſt 64. Hadria. Jun. in Nomenclat. Iſaac Caſaub. Exercit. 16. num. 84. Animadverſ. in Athen. lib.2. cap.23. Claud. Salmaſ. ad Lamprid. pag. 221. Dionyſ. Petav. in Epiph. hæreſ. 59. Io. Buxtorf. Lex. Chal. Talm. &c. pag. 144.* (c) *Hiſtor. Plant. 7. cap. 13.* [d] *Lib. 19. cap. 2.* (e) *In* Ἐργ. καὶ ἡμερ. *lib.2.* ἀμφὶ δὲ ποσσὶ *&c. & vide Etymolog. Magnum in* πῖλος. (f) *Apud I. Pollucem in Onomaſtic. 7. cap.* περὶ πιλοποιοῦ *& lib. 10. cap. 11.* (g) *In* Ῥητόρων Διδασκάλῳ

à la Sicyonene de beaux Eſcarpins blanes. Ubi Bilibaldus Pirkimerus Luciani interpres habet *ſolea Sicyonia ligamentis albis decorata.* Decrepida autem Attica ſimul cum hiſce muliebribus [a) & amatoriis pedum tegumentis, quibus ludendo ornari vult Rhetorem ſuum, loquitur ibi Lucianus. Collectanea, quæ dixi, mecum perhumanitèr communicavit vir doctiſſimus pariter & optimus Mericus Caſaubonus tanto patre filius undiquàque digniſſimus. At verò proximè poſt ſuperiùs citata ex Ulpiano ſequitur, *Alia cauſa eſt Odonum, quia uſum Calceamentorum præſtant.* Odones ibi pro Udonibus, quales in Martialis Apophoretis (b], plerunque ſumuntur; licet nec defuerint in Juriſconſultis, qui *Undonum* ibi legerint [c), & pro veſtibus Undulatis ſatis inſcitè acceperint. Sed vero veſtis nomine continentur Faſciæ crurales, faſciæ pedules ac Impilia, quia partem corporis veſtiunt. Alia autem, adjicitur, cauſa eſt Odonum, quia uſum calceamentorum præſtant. Ceterùm cum & Impilia ipſa calceolos ac pedum integumenta qualiacunque eſſe nunc ſit in confeſſo, adeoque veſtes eſſe, cur alia ſic Odonum cauſa? *Etiam quicquid ex lano, lino, ſerico, corio induitur* (d) veſtis eſt. Quin & expreſſim in Lexico Philoxeni Εμπίλιον redditur *Udo.* Nec ferè inter ſe omninò differre volunt viri doctiſſimi Udones Impilia & faſcias pedules. Conſulas ante alios ea de re Jacobum Cujacium (e), Guidum Pancirollum [f), & Claudium Salmaſium (g). Certè ſi non ſolum lectio vera ſit, ſed etiam ut vulgo ſumenda, mens Juriſconſulti videtur ſatis inextricabilis. Unde audactèr ibi Dionyſius Gothofredus Florentinas ipſas vult emendari, *Legendum* inquit *videtur, Nec alia eſt cauſa Odonum. Nam cur Odones non ſint veſtimentorum numero, cum uſum calceamentorum præſtent?* Sic ille. At verò manifeſtæ lectiones Florentinæ haud temerè mutandæ; ſed ſenſus earum enixiùs extundendi, aut ſubſiſtendum antequam ad emendationem veniatur, quod optimè monent viri cordatiores, maximè Emundus Merillius (h) Anteceſſor, qui tot earum adverſus ipſum

(a) *Cic de Oratore lib. 1. & videſis Benedict. Baldwinum in Calceo antiquo cap. 19.* (b) *Lib. 14. Epig. 140.* (c) *Catellianus Cotta in Memoralibus verb. Undones; videſis Turneb. Adverſ. lib. 1. cap. 13.* (d) *D. D. ad L. 127. D. tit. de verb. ſignific.* (e) *Obſervat. 10. cap. 17.* [f] *Theſ. Var. Lect. lib. 2. cap. 99.* (g) *In Lampridium pag. 201.* (h) *Variarum ex Cuja. 10 lib. 3.*

Cujacium doctiſſimè defendit. De autoritate autem Florentini codicis & ſcriptura ac uſu conſulas poſt Politianum, Taurellium, Antonium Auguſtinum & Contium, Albericum Gentilem in Diſputatione de libris Juris Civilis. Neque ego quidem tantam lectioni, quam tractamus, ineſſe difficultatem exiſtimo, nec ſenſum vocum illarum, *Alia cauſa eſt Odonum*, eſſe, qualis vulgo admittitur. Scilicet quaſi veſtis nomen Odonibus inde ibi negaretur, ſeu notione ſic diſcretiva ab antecedentibus. Sed ſumenda verba illa notione aliam ob cauſam conjunctivâ ſeu quâ affirmatur Odones veſtis nomine venire etiam aliam ob cauſam; *quia* nempe *uſum præſtant calceamentorum.* Neque enim neceſſariò idem eſt *pedem*, quæ pars corporis eſt *veſtire* (quod de Impilibus & faſciis pedulibus ibi dicitur) & *uſum calceamentorum præſtare*. Nam & hoc faciunt obſtrigilla ac corrigiæ, uti & in aliis veſtimentis ligulæ, fibulæ, tæniæ, lemniſci, offendices, id genus reliqua, quæ partem corporis non integunt. Et quod proximè ſequitur apud Ulpianum, firmat verba fieri ibi continentèr de rebus veſtis nomine in jure contentis, non de eis quibus nomen illud negatum. *Cervicalia*, inquit, *quoque veſtis nomine continentur.* Omnia jam dicta continentur; ſed alia eſt Odonum cauſa ſeu ratio cur paritèr contineantur. Atqui ita Odones ab Impilibus erant diverſi. Certè qui vocem Odonis à Græcorum ὀθωνίȣ pro *candido linteamine* petunt, adeoque pro eo ſumunt, quod uſum calceamentorum quomodocunque præſtaret, nec tamen calceus eſſet, non difficultèr heic puto aſſenſum præbuerint, quorum numero ſunt viri magni aliqui antè citati. Donatio quæ dicitur Conſtantini [a] græcè à Theodoro Balſamone reddita ut creditur (nam & ſunt viri doctiſſimi, qui originem eſſe Græcam volunt) καὶ ὡς ἡ ἡμετέρα σύγκλητος φέρει ὑποδήματα ἤτοι σανδάλια διὰ ὀθωνίων &c. quod Agylæus vertit, *& quemadmodum Senatus noſter calceamenta ſive ſandalia ex linteis candida geſtat*, Ita etiam illi ſeu Clerici Romani. Vetus autem formula ejuſdem Latina (b], *Et ſicut noſter Senatus calceamentis utitur cum udonibus, id eſt candi-*

(a) *In Photij Nomocanone tit. 8. cap. 1.* (b) *Apud Gratianum diſt. 96. cap. 14. & Alberic. Roſat. ad c. tit. de Præfecto urbis & tom. 1. Concil. edit. Surian. & Biniana.*

candido linteamine illuſtratis, ſic utantur & Clerici &c. Blaſtares [c] verò ὡς δὲ καὶ τὰ ὑποδήματα τούτων ὀθωνίων εἶναι πεποιημένα λευκῶν, *atque ut eorum* (Senatorum] *calceamenta ſic & clericorum fiant ex linteaminibus candidis.* Adeo Græcus uterque pro linteaminibus candidis, è quibus fierent ipſi calcei, ὀθώνια λευκὰ & udones capit. Sed verò linteamen hoc candidum, Udonum ſeu Odonum nomine heic ſignatum, & ornamento fuiſſe calceamentis Senatoriis & uſum item eorum extra colligando, præſtitiſſe volunt docti aliqui *, nec calceum fuiſſe ipſum; aliis aliter ſentientibus. Ex actis autem quæ vocantur Silveſtri Papæ Vaticanis explicatio affertur τῶν οὐδόνων Udonum ſeu Odonum in donatione fictitia illa Conſtantini; ὀδόνοίς τε, τοῦτ' ἐστι λευκοτάτη ὀθόνη περὶ τὰ ὑποδήματα χρῆσθαι, quod citat Joſephus Stephanus in libello (b) de Oſculatione pedum Pontificis Romani, & vertit, *id eſt Udonibus ex candidiſſimo lineo ad pedes uti.* Et Benedictus Baldwinus [c) infelici ſatis memoriæ lapſu verba illa Herodiani eſſe aſſerens, pro linteis calceamentis ſumit ibi τὸ οὐδόνοις vocabulum etiam Julio Polluci [d) à viro (e] ſummo pridem pro ἠδονῶν reſtitutum. Sed in Donatione illa Latina Udones pro lunata Senatoriæ dignitatis in calceis nota corrigiarum inflexione formata (de qua Plutarchus (f), Juvenalis, Martialis, Zonaras, alii obiter) mendi omnino videntur, nec pro calceamentis ipſis. Quod ſane exigit ipſe verborum ordo. Nec ſanè aliter quod ex actis Silveſtri affertur. Id planè ſonat, *candido linteamine circa calceos* aut *in calceis uti.* Neque aliter quantum ſcio, res intellecta ad Senatoriam, unde petitur, dignitatem poterit attinere. Vox autem illa *Impilia*, quæ adeo raro occurrit, ſeu *Impelia* (pro eodem) forſitan, inquit Cujacius (g), ſcribenda eſt apud Paulum, ubi enumerantur quæ continentur ſupellectile legatâ; ſcilicet *Menſæ* [h), *trapezophora*, *delficæ*, *ſubſellia*, *ſcamna*, *lecti etiam inargentati*, *culcitæ*, *toralia*, *imperia* (ſic Florentinæ) *vaſa aquaria* &c. Imperia ait heic verti in Baſilicis προσκεφάλαια ſeu *pulvinos*, quod & K 3 *Impilia*

[a) *In comment. Anonymi ad Conſtantini Donat. typis Vegelini 1610. in 4. Marquardi Freberi dicto.* * *Vide Panciroll. loco citato.* (b) *Cap. 18.* (c] *In Calceo Antiquo cap. 4.* (d) *Lib. 10. cap. 11.* [e] *Claud Salmaſ. in Lamprid. pag 221.* (f) *Problem. Rom. 76.* [g] *Obſervat. 10. cap. 13.* (h) *L. 3. D. tit. de ſupellectile legata.*

Impilia inde ſignificare vult. Quin expreſſim ille, *Imperia ſunt Impilia.* Pancirollo (a) hoc diſplicet, quoniam Impiliorum nomine aliud præter veſtem venire non admittit. Adeoque neſcio unde ſuaſus putat Imperia ibi denotare genus accubitalis. Pandectæ minus correctæ, ſaltem non ex Florentinis, habent ibi *mappæ villoſa* etiam aliquæ [b] *impanalioſa.* Nec deeſt qui Impilia ait (c) eſſe mappas ſine villis, & Toralia cum villis ipſi Paulo. *Imperia* autem veram eſſe lectionem non dubitat Joſephus Scaliger (d), nec aliud ibi eſſe quam τὸ *imparia.* Ejuſmodi nempe veteribus admiſsâ ſcribendi variatione, ut e vicem τοῦ a ſubinde haberet; veluti in *præperata*, *opiperata*, *opipera*, pro *præparata*, *opipara opiparata.* Et *Imperia* ſic ſeu *Imparia* ſignificare vult ille ſive toralia ſive vaſa aliave in ſupellectile, quæ paterfamilias ſibi ſervat præter ea, quæ ſunt uſus quotidiani. Etiam ex Catone de Re Ruſtica (e) locum affert, ubi I*mparia* ſic ſumi vult ſeu pro *ſupervacaneis.* Qua in re non immeritò diſſentiunt, qui pridem (f), Catonem accuratiùs edidere. Neque enim τοῦ *Impar* ejusmodi notionem hactenus compertam video, ne quidem apud Catonem alibive. Quin expreſſim Alfenus & Tubero (g) ſupellectilis etiam definitione venire volunt *res ad uſum communem paratas* & *ad uſum quotidianum*, quæ non ſatis quadrant cum Scaligeri heic ſenſu de Imparibus. Quod verò ait Cujacius in Baſilicis ſubſtitui προσκεφάλαια ſeu *pulvinos* pro eo, quod eſt *Imperia* [ſeu ut vult ille *Impelia*) apud Paulum, non ita facilè eſt admittendum. Græca ſunt in Synopſi (h], Latinorum nempè paulò ante citatorum [nec Baſilicorum corpus ipſum hactenus vidi) poſt vocem *ſubſellia* (quæ in Græcis Συβσέλλια eſt, uti item in optimo Synopſis codice MS. bibliothecæ Arundellianæ) σκάμνα, κλῖναι, κἂν ὦσιν ἠργυρωμένοι, ςρώματα, προσκεφάλαια, σκεύη ὑδρηλὰ &c. *Scamna*, *lecti etiamſi fuerint inargentati*, *ſtromata*, (ſeu culcitæ) *Pulvini*, *vaſa aquaria &c.* Nec ſatis liquet, utrum pro eo, quod eſt in Florentinis *Imperia* heic, an pro *Toralia* (i) ſubſtitutum

(a) *Theſ. Var. lect. lib. 2. cap. 92.* (b) *Vide Alciat. Prætermiſſ. 1. in Baucalium.* (c) *Joſ. Laurentius in Amalthea Onomaſtica.* [d] *In Conjectaneis ad lib. 1. Varronis de Re Ruſtica.* (e) *Cap. 3.* (f] *Auſonius Popma ibidem.* (g] *L. 6. & 7. D. de Supellect. legata.* (h) *Baſilic. lib. 44. tit. 13.* [i) *De Toralibus vide Iſaac. Caſaub. in Lampridium.*

tutum ſit προσκεφάλαια. Certè videtur pro *Toralia*, prætermiſſo omninò aut non lecto vocabulo illo altero, quod à nemine ibi ſatis intellectum comperio. Sed nimis hæc extra callem, in quam redimus.

CAP. XV.

De Presbyteris, Senatu, Γερουσία, ſeu Preſbyterio, *quod Leviri Renuntiationis actui præerat. Obitèr de vario* Γερουσίας *&* Presbyterii *in Ebræorum rebus nominis uſu.*

SEd verò hoc inprimis eſt in lege ſacra ejusque interpretationibus Talmudicis, de Renuntiationis Leviri actu, advertendum. Textus eſt (a), *ſi renuerit frater* עלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה *aſcendat fratria ejus ad portam, ad Presbyteros* ſeu *Seniores, dicatque* &c. ubi expreſſa Seniorum ſeu Presbyterorum, penes quos res hæc tranſigenda, mentio. Ii pauld poſt etiam זקני עירו *Presbyteri civitatis ejus* [id eſt Leviri) & ſimplicitèr item זקנים dicuntur. Græci ibi *&* *aſcendet mulier* ἐπὶ τὴν πύλην, ἐπὶ τὴν Γερουσίαν *ad portam, ad Geruſiam* ſeu *Senatum*. Et זקנים, quod *Seniores* ibi ſonat Ebræis (quibus neque vox inde ulla eſt unica quæ Γερουσίαν ſeu *Senatum* denotat, quatenus Corpus, Collegium, Curiam, ſeu Homines plures in corpus uno ſpiritu civilitèr, ut dixit Pomponius (b) de rebus aliis naturalitèr, contentum formatos ſignificat) utroque in loco ſequenti Γερουσία item Græcis redditur ſeu *Senatus*; uti & ſæpius alibi ab ipſis in Pentateucho, & nunc pro Synedrio Magno (c] ſumitur, ſeu Senioribus aut Presbyteris ſummi illius Conſiſtorii, nunc pro Minoribus Synedriis (d), nunc etiam pro Tribuum [e) conventu. Vulgata autem heic, *perget mulier ad portam Civitatis & interpellabit majores natu*, qui & poſtea Seniores dicti, vocibus illis

(a) *Deut. 25.7.* [b) *L. 30. Rerum. D. tit. de Uſurpat. & Uſucapionibus.* (c) *Deut. 21, 2. &c.* [d) *Ibid. 19. 12. 22. 15. & vide Jonathan Levit. 9, 1. Deut. 5. 23, 19. 2. 21. 2.* (e) *Exod. 3, 16. 18, 4, 29. 12. 21. &c.*

illis *Seniores civitatis* (pro quibus habent Græci ἡ Γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης *Senatus civitatis illius*) prorſùs omiſſis. Paraphraſtes Chaldæus Onkelus (cui & concors heic alter ille, Uzielides dictus) *& aſcendet fratria* לתרע בית דינא לקדם סביא ותימר *ad portam domus Judicii ante Seniores, & dicat &c.* ut verbo tenus recte vertit Franciſcus Cardinalis (a). Sed Paulus Fagius ibi, *aſcendat affinis ejus ad portam Conſiſtorii, dicàtque Senioribus &c.* Alibi (b) item Chaldæis, *Porta domus Judicii* ſic uſurpatur. Pro *Senioribus* autem *civitatis ſuæ*, habent Judæi Mauritanienſes, שיוך בלדת *Seniores* ſeu *Preſbyteros provinciæ* ſeu *regionis ejus*. Hiſpanienſes, *veios de ſu villa*. In verſione autem penes me Arabica veteri Ms. quæ ex Græcis plerunque fit, ויפע אמראת אחיה אלי אלבאב אלי אלמשיחה *aſcendat fratria ad portam, ad Senatum* ſeu *Seniorum Collegium*. Quemadmodum item habetur in verſione Arabica Romæ nuper cum vulgata Pentateuchi edita. Et ſæpius pro *Senioribus* ſeu *Preſbyteris* in Pentateucho uſurpatur in verſionibus illis, אלמשיחה id eſt *Senatus* ſeu *Seniorum qualecunque corpus*. Saadias autem; *aſcendat* אלי באב אלחכם ואלי אלשיוח *ad portam Judicij, & ad Seniores*. Joſephus (c) hac de re, ἴτω τὴν γερουσίαν ἐλθοῦσα ἡ γυνὴ &c. *Eat ad Senatum* ſeu *Geruſiam mulier &c.* Igitur Judices heic ſeu coram quibus tranſigenda erat Leviri renuntiatio, *Senatus* dictus eſt ſeu *Geruſia*, ipſique ſinguli, Civitatis ſeu Loci Seniores ſeu Preſbyteri. Numerus minimùm Tres erat præter teſtes binos. Neque enim regularitèr (quoties unicus non eſſet judex; quod in cauſis levioribus ſubinde obtinuit) paucioribus quam tribus aut numero non impari judicium aliquod exercere permiſſum, ob diſſenſus paris utrinque numeri incommodum. Inde in Miſna (d) legitur מצות חליצה בשלשה דיינין *Id quod præcipitur de Renuntiatione Leviri, legitimè peragitur à Tribus Judicibus.* Sed verò adjicitur, ואפילו שלשתן הדיוטות *idque etiamſi fuerint omnes conditionis privatæ, idiotæ, in dignitatem nullam ſingularem ante evecti, nedum munere ullo aliàs conſpicui.* Ita tamen ut optimo Jure eſſent Iſraelitæ, id eſt nec Proſelyti (e), nec natalium inquina-

quina-

(a) *Interp. Chald. Antwerpiæ* 1535. (b) *Deut.* 22. 15 (c) *Origin. lib.* 4 *cap.* 8. (d) *Tit.* Jabimoth *cap.* 12. (e) *Gemara ad citatam Miſnam & Maimonides hal.* Iebom vechalitza *cap.* 4.

quinamentis polluti, nec parti alterutri ſanguine propinqui, nec legendi inſcii. Id enim, quantum ad peritiam, ſolum neceſſarium erat, ut ſcilicet eſſent יודעין להקרות כעין דיינים *legendi periti, velut judices*, ut in Gemara legitur utraque. Hieroſolymitana autem, כתיב זקנים ואת אמר הדיוטות מצוה בזקנים מניין אפילו הדיוטות ת״ל חלוץ מנעל מכל מקום *Scriptura ait ad Presbyteros* ſeu *Seniores; atqui heic dicitur etiam ad Privatos* ſeu *conditionis undiquaque plebeiæ homines. Cum præceptum ſit expreſſim de Presbyteris, unde evenit etiam Privatos* pro judicibus heic *admitti? Senſus eſt, quocunque modo calceum exuendum*, ſeu *Renuntiationem faciendam.* Gloſſæ (a) ibi interpretantur הדיוטות *Privatos* שאינם מסנהדרין *qui non fuerint ex Synedriis* & שאינם מסנהדרי עירן *qui non fuerint ex Synedriis urbis eorum.* Maimonides [b] hos eſſe ait, אינן חכמים אלא שיודעין קריאת הלשון והחליצה מותרת בהן *non Sapientes*, ſeu *titulo illo inſignes, ſed qui lectionis linguæ ſanctæ ſatis eſſent periti. Et legitima coram illis erat Renuntiatio.* Adeoque tametſi verba legis ſignantiùs fiant de *Senioribus* ſeu *Presbyteris* & *Presbyteris urbis* [quo nomine aut Synedros ibi conſtitutos, aut in ſingularem Presbyterii ſeu presbyteratûs dignitatem, juxta ea, quæ alibi de ſolenni Presbyterorum creatione diximus [c], evectos ſolùm contineri videatur; ſecundum etiam id quod alii (d) heic habent מצוה בבית דין שהוא בגובהה של עיר ושיהיה בזקנים *præceptum eſſe de domo Judicii quæ præficitur urbi, & quæ ex Presbyteris conſtituitur*] nihilominus à Talmudicis heic intelliguntur non ſolùm Presbyteri ſeu Seniores ita ſolenniùs creati, ſive Synedrii alicujus collegæ fuerint, ſive nondum cooptati, verùm etiam Privati qualeſcunque judicio ſeu actui ejuſmodi, ut dictum eſt, neutiquam impares. Nec minùs hi, quam illi *Geruſiam* heic ſeu *Senatum*, id eſt *Seniorem* ſeu *Presbyterorum collegiū* (licet non dignitatis paris) faciebant.

(a) *Vide Alpheſ. part. 2. pag. 437. b.* [b] *In* Piruſh Miſnaioth *cap. 12. & hal.* Jebom vechalitza *cap. 4.* (c) *In Eutychianis pag. 19.* (d) Sepher Siphri *fol. 52. col. 4. & vide* Peſiktha Zotertha *f. 182. col. 2. item Jo. Buxtorf. Syn. Judaic. cap. 30. & Leonem Modena nella hiſtoria de gli riti Hebraici part. 4. cap. 7.*

faciebant. Id eſt planè Presbyterium. Nam nemo non videt Γερȣσίαν non aliter eſſe σύςημα γερόντων ſeu *Senatum* quàm πρεσβυτέριον σύςημα πρεσβυτέρων ſeu *Presbyterorum* qualemcunque *Cœtum* ſeu item *Senatum*. Et Heſychius expreſſim Γερȣσίαν & πρεσβυτέριον idem ipſum facit. Illud autem, ut vox *Senatus* Latinis, obvium ſatis eſt Græcis, Demoſtheni, Thucydidi, Ariſtoteli, aliis, pro quo dixere item Lacones γερωχία, ut videre eſt apud Ariſtophanem (a). Unde & Interpretes Græci idem ſumſere pro Presbyteris vocabulum, & ſemel etiam adhibuit Lucas in Actis (b) Apoſtolorum, ut ſubinde pro eodem etiam tum Philo tum Joſephus. Vox autem πρεσβυτέριον apud Græcos Interpretes nullibi, nedum apud Scriptores Paganos, puto occurrit, præterquam in Hiſtoria Suſannæ (c), quæ à Theodotione dicitur verſa; niſi exiſtimemus in Deuteronomii (d) exemplari Græco, unde ſacrum transſtulit, quem affert ſermonem Lucifer Calaritanus πρεσβυτερίοις *Presbyteriis* lectum fuiſſe pro eo, quod eſt πρεσβυτέροις in libris quos terimus. Sic enim citat ille in libro primo ad Conſtantium Auguſtum pro Athanaſio verſum jam indicatum. *Et ſcripſit Moyſes verba legis hujus in libro, & dedit eum ſacerdotibus & Levitis, qui tollunt arcam teſtamenti Domini, & Presbyteriis Iſrael, & mandavit eis Moyſes &c.* Lucas autem tum in Evangelio (e) tum in Actis (f) πρεσβυτερίȣ voce pro Synedrio Magno uſus eſt. Adeoque Γερȣσία & πρεσβυτέριον nunc pro Synedrio ſive Magno (g) ſive Minori aliquo ſumebatur, nunc pro conſeſſu Triumvirali, ſive publice ex Presbyteris, qui erant סמוכים ſeu *manuum impoſitione* ſolenniter, veluti apud nos Doctores Juris, *creati* (quales item in Synedriis ſingulis univerſi) conſtituto, ſive ex privatis in Presbyterorum vicem ritè ab eis, quorum intererat, velut compromiſſariis judicibus, electis conflato, nunc pro qualicunque eorum qui nec creati ſingulari ſive Muneris ſive Dignitatis eminentiâ utcunque temporariâ præcellebant; ut in cauſa, quam jam tractavimus, aliisq; judiciis civilibus. Inde nunc γερȣσία ac *Presbyterium* totius Iſrael, nunc Civitatis, nunc & Midianitarum (h) & Moabitarum, uti & *Presbyteri Gilead* [i] *Presbyteri Juda* (k), *Presbyteri Sacerdotum* [l], id eſt *Presbyteria*

[a] *In Lyſiſtrata* (b) *cap. 5. 22.* (c) *Commate 50.* [d] *Cap. 31. 9.* (e) *Cap. 22. 66.* [f] *Cap. 22. 5.* [g] *Vide Hugonem Grotium Notis Evangelicis pag. 265.* [h] *Num. 22. 4.* (i) *Judic. 11. 5.* (k) *2. Sam. 19. 11. Ezech. 8. 1.* (l) *2. Reg. 19. 2. Iſaiæ 37. 2. Ierem. 19. 1.*

teria. Et plane tam gentibus fere reliquis, quam Judæis nomen erat hoc uſitatiſſimum, quale apud nos *Curia* Aſſembly/*Cour*, Court/ *Parlament*, Seſſions/ & quæ ſunt id genus alia, alitèr atque aliter pro vario adjectorum & circumſtantiarum diſcrimine ſignificantia. Quod vero à nonnullis iiſque alioquin doctiſſimis obtruditur, Presbyterium fuiſſe ſingulare quoddam Forum apud Judæos, quod de Religione & Rebus Sacris ſolùm cognoſceret, quale apud nos dicitur Eccleſiaſticum, à doctrina Talmudica atque ab ipſa Veritate eſt longè alieniſſimum. Pro diverſitate jurisdictionum amplitudinis, idem ipſum ubique in ea Republica ſeu Eccleſia Forum de Rebus Sacris ac Religione judicabat, quod de Profanis ſeu quæ Non Sacræ. Id quod, Deo volente, non citra demonſtrationem copioſiùs aſſeremus, ubi *Hiſtoriam Presbyterorum* ſimùl & *Presbyteriorum*, quæ ibi fuere, fuſiùs exhibebimus. Sequitur autem ut de Nuptiis in ereptæ Virginitatis compenſationem videamus.

Cap. XVI.

De Virginum vitiatarum Nuptiis *ex ſacro præcepto ſive* ineundis *ſive mulctâ* redimendis *ab eis qui vitiaſſent. De adjecto inſuper ex inſtituto majorum* genere mulctarum *heic* Triplici. *Atque obitèr de* Iſraelitidum *innuptarum atque* Iſraelitarum *coitu* ſtuprique pœnis.

Binæ ſunt leges ſacræ, quibus in Ereptæ Virginitatis compenſationem ſeu quaſi, vitianti aut vitiatæ Nuptiæ aut mulcta eo nomine ſolvenda imperatur. *Altera* de Illecta; de vi ſtuprata altera. Prior eſt, *ſi quis perſuaſerit* [ἀπατήσῃ, *ſeduxerit, illecebris fefellerit*; quod lingua ſacra dicitur יפתה] *virginem nondum deſponſatam* (de ſponſa ſcilicet alia (b) eſt, quæ huc non pertinet, lex] *concubueritque cum ea, dotando dotabit eam* [ſeu *dotem ei conſtituet*] *ſibi in uxorem. Et ſi pater ejus renuens renuerit eam dare illi, ponderabit* ſeu *ſolvet* (*patri*, addunt Helleniſtæ] *pecuniam juxta dotem virginum* ſeu *quam conſueverint accipere virgines.* Poſterior (c), *ſi invenerit vir puellam virginem*, ſeu *juvencu-*

L 2

(a) *Exod.* 22. 16. [b] *Deut.* 22. 22. & 25. [c] *Deut.* 22. 28.

venculam virginem, quæ non eſt deſponſata, apprehendenſque eam (ותפשה, pro quo ſubſtituunt Helleniſtæ *βιασάμενος αὐτὴν*, ſeu *vi opprimens eam*) *concubuerit cum ea, & inventi fuerint, dabit vir ille qui concubuit cum ea, patri puellæ L. argenteos* (חמשים כסף] *& ſit ei in uxorem, eò quòd oppreſſerit eam. Nec poterit eam dimittere cunctis diebus ſuis.* Id quod in priori lege legitur, *dotando dotabit eam ſibi in uxorem,* in ſermone ſacro ſonat מהר ימהרנה לו לאשה quod id ipſum eſt. Atque ita vertunt Helleniſtæ, ſcilicet *φερνῇ φερνιεῖ αὐτὴν ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα.* Vulgata autem, *dotabit eam, & habebit eam in uxorem.* Chaldæus paraphraſtes Onkelus, קיימא קיימנה ליה לאינתו quod vertit Paulus Fagius, *deſponſando deſponſabit eam ſibi in uxorem,* cui & conſonus eſt Franciſcus Cardinalis, uti & Arabica verſio Romæ pridem edita & Ms. quæ penes me eſt. Sed Targum tum Hieroſolymitanum tum Uzielidi tributum, de ea tantùm dotanda ſibi in uxorem diſertè loquuntur, uti & Rabbi Saadias Gaon in Arabica ſua verſione, cui etiam conſonus eſt Arabs Erpenianus. Et Judæi Hiſpanienſes *dotar la dotara à el pur muger.* Autor vetus Collationis Legum Judaicarum & Romanarum [ſive Licinius Ruffinus ſive quis alius, qua de re conſulas Marquardum Freherum (a) ex Moſe ad hunc modum hoc citat, *Si aliquis ſeduxerit virginem non deſponſatam & ſtupraverit eam, ducat eam ſibi in uxorem. Quod ſi renuerit, pater ejus &c.* Verſiones recentiores plerunque in hoc conveniunt, quod & dotandam & in uxorem ducendam puellam innuant. Et Angliæ ævi ſuperioris item verſio, He ſhall endow her, and take her to his wife, quod idem ſonat. Sed recentior, qua jam utimur, cautiùs, He ſhall ſurely endow her to be his wife, quaſi diceres, ita dotabit, ut uxor ejus eſſe poſſit legitima. Quæ omnia ideo notamus, quoniam lege iſtâ non de uxore ducenda præceptum ſimplex contineri volùnt magiſtri, ſed duntaxat de mulcta nomine virginitatis ereptæ ſolvenda, perinde ac ſi dictum fuiſſet, tantum nomine dotis pendat, quantum eam idoneam ei, dotis ſcilicet ratione, redderet uxorem; &, ſi uterque velit, nuptiis jungantur. Ita tamen ut, ſi aut is ipſe aut puella aut puellæ pater renueret (nam horum cuique hac in ſpecie illud integrum fuiſſe volunt) mulctam is, velut dotem virginalem, patri perſolveret. Joſephus (b) heic genera-

[a] *Parerg. 1. cap. 9.* [b] *Originum lib. 4. cap. 8.*

generatim, velut à Moſe ſancitum; ὁ φθείρας παρθένον μήπω κατεγγυημένην, αὐτὸς γαμείτω, ἣν δὲ τῷ πατρὶ τῆς κόρης μὴ δόξῃ συνοικίζειν αὐτῷ, πεντήκοντα σίκλους, τὴν τιμὴν τῆς ὕβρεως, καταβαλλέτω. *Qui virginem nondum deſponſatam conſtupraverit, ipſe ducat. Patre autem puellæ nolente ei nuptum tradere, quinquaginta ſiclos, injuriæ pretium, numeret.* Mulctam jam dictam ſeu dotem קנס appellitant Magiſtri (a] & quinquaginta ſiclis argenteis, ut Joſephus, æſtimant, idq; ex poſteriori illa lege, quã de ea, quæ vi ſtuprata eſt, ſolùm intelligunt, uti priorem de ea quæ tantùm illecebris. Et argenteos nummos ſeu pecuniam legib9 jam dictis memoratam Siclos ſemper denotaſſe, ex vetuſtiſſima habent (c) receptiſſimaque traditione. Qui vi ſtupraverat, אונס nominant, qui illecebris מפתה. Atque de hiſce ita diſtinguunt, ut qui agro ſeu loco ab incolis longe diſſito puellam vitiaſſet, præſumeretur [c) vi eam vitiâſſe. Qui verò in urbe oppidove, ſibi illecebris eam conciliâſſe, eamque ſponte ſuccubuiſſe, niſi probaretur palàm contrarium, veluti clamorem eum ſtricto gladio, fuſte, minis repreſſiſſe. *Si illectam, adſentiente patre, is qui vitiaverat duxiſſet,* nulla ſequebatur mulcta. Sed eam, ut mos erat virgines dotandi [qua de re libro proximo) dotabat. Ubi virginem quis vi compreſſerat, ſi aut puella ipſa, aut pater ejus in nuptias conſentire nollet, ſolvenda nihilominùs erat mulcta, nec tamen ducenda puella. Nam verba illa, *& ſit ei in uxorem* (quod etiam pro præcepto affirmativo habent) ad nuptias obligâſſe nolunt, niſi pater ſimùl & puella conſenſiſſent. Perinde acſi adjectum fuiſſet, tantùm in eorum commodum & partem aliquam compenſationis, cui renuntiare alterutri integrum. Qui autem vi ſtupraverat, tum ut is eam duceret, exigebat ſententia forenſis, ſi ipſa ſcilicet paterque id vellent, tum ut mulctam ſolveret, idque ſive cæca eſſet illa, ſive clauda, ſive leproſa. Sed minimè ex ſententia ejuſmodi dotabatur שלא תקנו חכמים כתובה לאשה אלא כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה וזה אינו יכול להוציא

(a] *Miſna & Gamara tit.* Cethuboth *cap.3. & 4. Maimon. hal.* Naira Bethula *cap.1. & 2. Moſes Mikotzi præc. affirm. 53. & 54.* Shulcan, Aruch *lib.* Aben haæzer, *cap. 177. &c.* (b) *Moſes Mikotzi præc. affirm. 45.* (c] *Videſis Philonem lib. de Specialibus legibus, præc. 6. & 7.*

להוציא *quoniam Sapientes non inſtituerunt uxori Dotem aliam ob cauſam, quàm ne alitèr deſpecta ea minus marito levius divortio ejiceretur.* (Quod axioma ut receptiſſimum ſexcenties apud Talmudicos occurrit) *Jam verò in hac ſpecie uxor divortio nequibat ejici.* Etenim verba ſunt legis ſacræ [a) de vi ſtuprata, *nón poterit eam dimittere cunctis diebus ſuis.* Sed expreſſim Philo de hujuſmodi puella, velut cui etiam ex ſententia forenſi dos eſſet aſſignanda. Quod verò de nuptiis heic dictum, intelligendum eſt de ea, cujus ſtupratori nuptiæ non aliàs interdictæ. Nam ſi Secundaria erat, aut aliquo præcepto ſive expreſſè Negativo, ſive Negativo ex affirmationis nota (juxta ſuperius dicta) nedum inceſtûs nomine ei interdicta, non erat ducenda. Verba illa *ſit ei in uxorem* interpretantur per לאשה הראויה לו *in uxorem, qualis ei ex lege aliàs idonea.* Igitur tametſi virginem vi compreſſerat Pontifex maximus, ducenda ei non erat. Quoniam jam virgo non erat ipſa. Et ſolùm virgo ei ex lege, ut oſtenſum eſt, ducenda. Ætas qua habebatur puella ejuſmodi בת קנס ſeu *puella cujus nomine mulcta*, quam diximus, *pendenda eſſet*, annos tantùm occupabat eos omnes, qui à trimatu ejus uſque ad duodecimum, præter tempus ſemeſtre, annum effluebant. De minore trimatu ajunt ביאתה אין ביאה *concubitus ejus pro nullo habebatur.* De Majore annis duodecim & ſex menſibus,

בא עליה כשבגרה אין קנס שנאמר נער הבתולה לא הבוגרת

ſi coiverit quis cum puella, poſtquam plenæ fuerit pubertatis, [b) *nulla ſequitur heic mulcta; quia ſcriptum eſt* (c) [in lege poſteriori) *juvencula virgo, non pubertatis plenæ* ſeu *adulta.* Quin & nomine compreſſæ, quæ intra dictam ætatem poſt nuptias divortio ejiciebatur, tametſi virgo maneret, mulcta non ſolvebatur; quam tamen ſolvi debuiſſe volunt, ſi poſt ſponſalia & ante Nuptias fuiſſet repudiata. Id quod de vi compreſſa tantùm dicitur. Nam ſine vi ſtupratæ nomine, poſt qualecunque repudium, mulctam heic nullam tradunt deberi. Sed de puella plenæ pubertatis vi ſtuprata, plura infra. Ob Proſelytam Juſtitiæ, Captivam poſtliminio redeuntem, aut Libertinam ſtupratam quæ Proſelyta facta, Redemta, manumiſſa erat intra trimatum, mulcta heic

[a) *Deut.* 22, 29. (b) *Videſis de hac ætate lib. de Succeſſionibus in Bonis, cap.* 9. [c] *Deut.* 22. 28.

heic erat ſolvenda. Nomine Proſelytæ factæ, Redemtæ, Manumiſſæ, poſt illam ætatem, non item. Scilicet præſumi volebant, haſce poſt illam ætatulam à gentilibus, hoſtibus, ſervis vitiatas, dum in gentilibus, captivis, ancillis erant. Pro Virginibus itaque ex lege hac non habendas. Si coitus ejuſmodi eſſet, ut verberibus ex ſacræ legis vi puniri mereretur, veluti cum ſorore aliave, quæ pœnâ tantùm Exciſionis expreſſim interdicta, aut ſi mortem mereretur ex ſententia forenſi, veluti cum nepte ex filio ſeu id genus aliis, mulcta hæc Virginalis locum habuit nullum, non magis atque ipſæ nuptiæ. Quia pœnis verberum ipſa lege ſacra ejuſve interdicto ſubnixis, nedum mortis ſupplicio, mulctam inſuper jungi exiſtimabant iniquum. Mulcta hæc eadem ipſa ſemper ex lege ſacra erat, neque ob puellæ dignitatem aucta, aut ob conditionem humiliorem minuta. Scilicet כל׳ שיש לו קיצבה מן התורה שוה בכל אדבם *Quicquid præſtitutos habet ex ipſa lege terminos æqualitèr ſe habet ad univerſos.* Unde Rabbi Zira (a) יאמרו בעל׳ בת מלכים חמשים בעל בת הדיוטות חמשים *dici ſolet, ejus, qui cum filia Regum coiverit, mulctam eſſe quinquaginta ſiclorum, perinde ut ejus, qui cum filia privatorum.* Tum ex hac igitur cauſa, tum ne tam exili tantùm pretio honor virgineus conſtare videretur, fiebat, ut ex ſuperinducto Legi ſacræ Majorum inſtituto pro ratione dignitatis ac conditionis tam ſtuprantis quã ſtupratæ, aliæ accederent pœnæ pecuniariæ, ex ſententia forenſi, ubi ea de re aliter paciſci nequibant ii, quorum intererat, æſtimandæ. Nam mulctam quam diximus, velut in oblectationis pretium dari tantùm volunt. Itaque eum, qui illectam puellam ſeu ſine vi compreſſerat, binis aliis mulctabant pœnis; alterâ nomine *Pudoris* ſeu *ignominiæ*, quam בושת id eſt *ignominiam* appellant; alterâ, nomine *corporis vitiatæ*, quam פגם nuncupant, ſeu *vitium* aut *maculam*. Præter haſce, qui vi compreſſerat ei indicebatur pœna tertia, pro dolore quo virginem in ipſo amplexu affeciſſet. Hanc צער id eſt *dolorem* ſeu *angorem* nominant. Adeo ut ab hoc, tum mulcta ex ipſa lege ſacra indicta, tum tres aliæ hæ penderentur; ab illo præter mulctam ex lege ſacra, aliæ, ut dictum

eſt, bi-

(a) *Gemar. Babylonia ad tit.* Cethuboth *cap. 3. fol. 39. a. & videſis R. Levi Barcinonenſ. in* Chinoch *Præc. Affirm. 57.*

eſt, binæ. Nam ubi conſenſus erat, ibi dolorem admitti nolebant. Æſtimabatur autem pœna nomine Ignominiæ ſeu Pudoris, tum à Tenuitate tam ſtuprantis quam ſtupratæ. Ob vitiatum corpus pœnæ æſtimatio erat juxta rationes eorum, qui ancillas foro emturi pretium ob ereptam anteà virginitatem minuebant. Doloris denique virginei pretium, ſeu pœna eo nomine indita, ex habitu corporis, ætate, ceteris, quibus commodè dignoſci poſſet, æſtimabatur. Qui virginem illectam compreſſerat, binas adjectas mulctas ſolvebat, tametſi compreſſam duxiſſet, ſed non ex ipſa lege ſacra mulctam, ſi duxerat, ut oſtenſum eſt. Qui autem vi virginem ſtupraverat, & tres haſce adjectas ſolvebat, & eam quæ, ex lege ſacra, debita. Quin & compreſſam eum ducere oportuit, niſi adverſaretur aut pater aut puella ipſa. Tametſi autem nomine virginis, quæ annum duodecimum præter ſemeſtre tempus exceſſerat, mulcta ex ipſa lege ſacra juxta Magiſtrorum placita non indicebatur (ut ſuprà eſt oſtenſum] attamen ex inſtituto etiam Majorum, ob virginem ejuſmodi vi ſtupratam tres illæ adjectæ mulctæ debebantur. Quæ ſi ſponte ſtuprata fuiſſet, neque illa ex lege mulcta, neque harum ulla locum habuit. Quin nec ex ſtupratoris confeſſione, ſine teſtibus, exigebatur mulcta ex lege heic indicta. At quæ Pudoris nomine & Corporis vitiati adjecta eſt, etiam ex ſola ejus confeſſione exigebatur; & ex juramento puellæ etiam ea, quæ Doloris nomine pendenda. Mulctæ hæ omnes (a) ante plenam puellæ pubertatem cedebant patri. Si deeſſet pater, ipſi puellæ. Quod tamen ita intelligendum, ut ſi, antequam ipſa querebatur, ſive plenæ fieret pubertatis, ſive nuberet, ſive moreretur pater, cederent ipſi mulctæ illæ omnes. Poſt querelam autem inſtitutam, etiamſi antequam evicerat; plenæ fieret pubertatis aut nuberet, ad patrem attinebant. Quin & ad demortui ejus hæredes, veluti virginis fratres. Regula erat מע״ז שעמדה ברין זכו״ה בהן האב *poſt actionem de eis ab ea inſtitutam earum jus patri cedit.* Ceterùm de mulctis illis, ſatis ſuperque. Monere autem intempeſtivum non eſt, ad proſtibula tantùm ſeu ejuſmodi propudia, & ad eas, quæ pro libitu amaſiorum ſe eis crebriùs permiſerint, ex Magiſtrorum mente, attinuiſſe leges illas

[a] de-

(a] *Miſna tit.* Cethuboth cap. 4.

[a] de meretricibus ſeu ſcortis inter Iſraelitas interdicendis [de quibus fuſiús nos (b) alibi) non ad virgines, quales jam diximus, obiter ſtupratas, neque ad ſtupratores. Et proſtibulorum ſeu Meretricius ejuſmodi coitus verberibus plectebatur, uti & aliarum fœminarum, qui expreſſim interdictus ex forenſi ſententia capitaliter non eſſet puniendus. Vitiatarum autem ante memoratarum ſtupratores, mulctis jam enarratis puniebantur; vitiatis ipſis impunè (quantum ad ſententiam aliquam forenſem attinet) ferentibus. Quod verò ad legem illam ſpectat, *Filia Sacerdotis* וגו' כי תחל לזנות *ſi profanaverit ſe ut ſcortetur, illa patrem ſuam profanat, ideo igne comburetur* (c); ad eam notat Salomon Jarchius, בשתחלל על ידי זנות שהיתה בתזיקה בעל חנתת או מן הארוסין או מן הנשואין ורבותי נחלקו ברבר והכל מודים שלא דב״ הכתוב בפנויה את אביה היא מחללת חלל ובזהת את כבודו שאומרים עליו ארור שזו ילד ארור שזו גרלה *Si nempe profanetur ex ſcortatione, ubi fuerit viro conjuncta & ſcortatur, idque ſive deſponſata eſſet ſive nupta. Sed ea de re diſſentiunt Rabbini noſtri, cum interea fateantur ore uno, non deſponſatam ea in lege non contineri. Verba autem illa*, illa patrem ſuum profanat, *adjiciuntur, quia profanat & ignominia afficit dignitatem ejus. Inde enim dicetur vulgò, maledictus qui hanc genuit, maledictus qui eam educavit.* Et Aben Ezra ibi בעולה או ארוסה *intelligendum eſt aut de nupta aut ſaltem deſponſata.* Quæ ſunt etiam ſatis conſona eis, quæ habet Joſephus de Sacerdotis (d) filia præreptæ, poſt ſponſalia & ante deductionem, virginitatis reæ, Nam & de ſtupro poſt ſponſalia plane intelligendus eſt, dum de aliis ſimul ibi loquitur puellis, capite ex lege ſacra, ſtupri cauſâ, plectendis. Pœna illa alternativa ſtupri in virgine, quale diximus, ſine vi commiſſi, ſcilicet aut ducendi aut dotandi, ex lege quam tractavimus priori ſacra, recepta eſt in Jus Pontificium [e), atque in Foro contentioſo perquam uſitata, maximè in

 Hiſpa-

(a) *Levit. 19, 29. Deut. 23 17.* [b] *De Jure Naturali lib. 5. cap. 4. Videſis Maimonid. in prac. ſuis Negat. 355.* [c] *Levit. 21. 9.* (d) *Lib. 4. cap. 8* (*Extr: tit. de Adulteriis, cap. 1, & 2.*

Hiſpania ac Italia; qua de re conſulas, ſi placet Antonium Gomeſium (a), Jacobum Menochium [b), Julium Clarum [c), Jo. Baptiſtam Larream (d), Antonium Monachum [e), alios ab ipſis citatos. Sed gravior ex Jure Cæſareo id genus ſtupri pœna. Publicatio partis dimidiæ bonorum ſtupratoribus ejuſmodi, qui ex honeſtioribus (f), indicta; coercitio corporis & relegatio humilioribus; etiam & ſupplicium ultimum (g) extraordinariè, ut ſingulare jus (h) Veſtalium hac de re prætermittamus. Raptoribus autem ſeu vi ſtuprantibus ex Lege Julia de vi publica pœna capitalis debita; uti & apud nos alibique puto in orbe Chriſtiano paſſim nunc ex jure recepto, tametſi olim perquam diverſimode punirentur. Nunc, ut in poſteriori quam tractavimus, lege ſacra, mulctati (i), nunc membris quibus peccaſſent mutilati (k), aliterque ac aliter pro morum diſcrimine coerciti. Certè tam raptorem virginis quam ſine vi ſtuprantem punivit Solon [l) [qui alia etiam ex Ebræorum inſtitutis traduxit) mulctâ tantùm pecuniariâ. Hunc drachmis viginti, illum centum. At ſororem & filiam in ſtupro deprehenſam fratri ac patri vendere permiſit. Quod ſane abſurdum, inquit Plutarchus, videatur, cum adeò diſpar ſit ſervitutis & mulctæ pecuniariæ pœna πλὴν εἰ μὴ σπανίζοντος τότε τοῦ νομίσματος ἐν τῇ πόλει μεγάλας ἐποίει τὰς ἀργυρικὰς ζημίας τὸ δυσπόριστον *niſi, quia id temporis non abundabant Athenæ nummis, difficultas nanciſcendi in cauſa eſſet, quod pœnæ ejuſmodi pecuniariæ velut ſatis graves præſcriberentur.* Quale dicendum de Ebræorum heic lege aliiſque congeneribus. Poſt-

[a] *Super l. 80. Tauri* §. 7 (b] *De Arbitrariis Judicum Quæſt. lib. 2. Cent. 3. Caſ. 288. &c.* (c) *Sentent, 5. §. ſtuprum.* (d] *Deciſ. Granatenſ. part. 2. deciſ. 98. §. 68.* (e) *Deciſ. Bonon. 41.* (f) §. *ex lege Julia Inſtit. tit. de Publicis Judiciis.* (g) *L. 1. §. 2. D. tit. de Extraord Criminibus. vide Alciat. Paradox. lib. 5. cap. 10. & Menochium loco citato.* (h) *Vide Jacob. Gutherium de Vet. Jure Pontificio, lib. 2. cap. 2.* (i) *Edict. Theodorici Regis cap. 59. &c. leg. Salicæ tit. 14. leg. Friſionum tit. 9. leg. Aluredi Regis Angliæ, cap. 25. & Canuti 49.* (k] *Vide Henricum de Bractona lib. 3. de Corona cap. 28. & conſulas Ludovicum à Peguera Deciſ. 7.* (l) *Plutarch. in Solone.*

Poſtmodùm autem Raptoris pœna Athenis erat drachmæ mille. Etiam & raptam ducere is cogebatur, quod tum ex Syriano & Marcellino in Hermogenem liquet, tum è Plauto & Terentio (a). Sed hæc obitèr. Et de Conjugiis apud Ebræos, ex jure ſacro & juxta avitas eorum interpretationes ſive Vetitis ſive imperatis, adeoque Permiſſis, quæ ſuprà dicta ſunt juxta inſtitutum ſufficiant.

(a) *Vide Samuel. Petit. leges Atticas pag. 445.*

Libri Primi Finis.

UXOR EBRAICA

Seu De

NUPTIIS & DIVORTIIS

Ex

JURE CIVILI

Veterum Ebræorum.

LIBER II.

CAP. I.

Sponſalium *ac* Nuptiarum *Nomina ac Diſcrimen.* *Atque* Libri *hujus* inſtitutum.

SEquitur ut de Matrimonii contrahendi Formulis, Ritibus, id genus aliis proximè diſpiciamus. Ut verò apud veteres Romanos triplex erat contrahendi Matrimonii formula, Confarreatio, Coemtio, & Uſus: Ita Ebræis etiam ex legibus eorum civilibus formula erat triplex בכסף בשטר בביאה [a) *argento* ſeu *nummulo dato, Pactionis libello atque Coitu.* Contractus hiſce formulis initos ליקוחין appellant, id eſt *ſumtiones*, ab uxore ſumta, ſed & vocabulis uſitatioribus קידושין atque אירוסין, quorum utrumque *ſponſalia* denotant eâ ſane notione, quâ ſponſalia jure Cæſareo (b) ſunt mentio & repromiſſio nuptiarum futurarum, non quâ Pontificio

obligant

(a) *Miſna titulo* Kidoſchin *cap. 1.* (b) *Florentinus D. tit. De ſponſalibus, l. 1.*

obligant interdum tantummodò ad futuri matrimonii pactionem, nondum conſenſu ſatis firmati. Quemadmodum autem jure Cæſareo, uti etiam plerumque Pontificio, Sponſalia ſunt ipſe matrimonii contractus ſeu ſtipulatio & in conſvetudinem illam vitæ repromiſſio; Nuptiæ verò, quæ à Sponſalibus diſtinguuntur, ſolennes illi ritus inſequentes quibus matrimonium perficitur celebraturque; ita & Juriſconſultis Ebræis Sponſalia contractum ejuſmodi, modò Dos etiam ritè conſtitueretur (de qua infrà) denotant. Nuptias autem ità à ſponſalibus diſcriminatas נישואין nuncupant & כניסה לחופה ſeu *deductionem in domum* aut *thalamum*, de qua mox plura. Ita ſcilicet poſt Sponſalia fiebant Nuptiæ perfectæ ac abſolutæ. Sponſa ita deducta, neque antè, vocabatur נשואה, id eſt *nupta*, tametſi ex ſponſalibus plane matrimonium eſſet ſatis contractum initumque. Sponſum appellant ארוס & מקודש, ſponſam מאורסה & מקודשת. Poſt deductionem, per ſeptem epuli nuptialis dies (de quibus infrà) hæc (a) כלה ille חתן ab omnibus, etiam & poſt illos expletos ſemper à parentibus appellabantur. Inde etiam ipſum conjugium חתן dicunt, & interdum etiam שדוך, & nuptias חתונה. Patres item conjugum inde ſe mutuò מחותן & propinqui מחותנין appellitant. Sunt & alia conjugata, his ſimilia. Adeo autem ex ipſis ſponſalibus fiebat uxor, tametſi Nuptiæ nondum accederent, ut (b)

משנקנית האשה ונעשית מקודשת אע״פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה הרי היא אשת איש והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת בית דין ואם רצה לגרש צריכה גט

quam primum puella acquiſita eſt & ſponſa facta, citra coitum [ubi ſcilicet nummulo ſeu pactionis libello deſponſata eſt] *citraque deductionem verè uxor eſſet, adeoque etiam ut quiſquis præter ſponſum cum ea rem haberet, is ultimo ſupplicio* (ut adulter) *eſſet puniendus* (c). *Nec ſine libello repudii, poſt matrimonium ſeu ſponſalia ejuſmodi potuit ejici.* Quæ verba ſunt Maimonidis, cui adſtipulantur veteres (d) recentioreſque (e). Sed de hiſce & quæ huc ſpectant explicatiùs fuſiuſque. Alia ſunt

M 3

(a) *Elias in Thiſb. vocibus* חתן *&* שדוך. *& David. de Pomis lexic. pag. 43. & 72.* (b) *Maimonides halach.* Iſhoth, *cap. 1.* (c) *Vide Deut. 22 23.* (d) *Miſna tit.* Sanhedrin, *cap. 7. Gemar. Babylon. ibid. fol. 53.* (e) *Moſes Mikotzi præcept. affirmat. 48. alii.*

ſunt ex ipſa Sponſalium Subſtantia, veluti Conventio & Teſtimonium præter Dotis Conſtitutionem, & in formula contrahendi tertia ipſe Coitus; Alia in Sponſalium Ritibus tantum numeranda, veluti Invocationes ſacræ ſeu Benedictiones, Convivia, id genus cetera. Alia itidem è Nuptiarum Subſtantia, ut ipſa Deductio in thalamum; Alia ex ejuſce duntaxat Ritibus, ut præter Benedictiones Deductioni proprias, Mora Sponſæ apud parentes & præſtituta, ſed pro ævi morumq; diſcrimine variantia, Deducendi Tempora etiam & Ritus minorum gentium aliqui. De ſingulis, ſuo ordine.

CAP. II.

De Sponſalium *ſive* pecuniâ *ſeu* Nummulo *ejuſve valore, dato, ſive* Libello, *ſive* Coitu *initorum*, Formulis. Qualitas Bonorum *varia*, *quâ, ſi nummuli arrave loco darentur*, irrita *planè fierent* Sponſalia. Sponſalia Dubia.

SPonſalia ex *Pecunia* ſeu *Nummulo* dato, quæ קידושין בכסף ſeu *ſponſalia argento facta* appellant, ita fiebant, ſi Nummulo aliove bonorum genere, quæ Nummulum ſaltem valerent, velut arrâ, legitimè dato, puellæ conſentienti dixerat is, qui adſtantibus teſtibus ſpoponderat, הרי את מקודשת לי בזה [a] ſeu הרי את מאורסת לי בזה quæ paritèr ſonant, *Ecce tu mihi ex hoc ſponſa ſis*, aut את לי לאינתי *Sis mihi in uxorem*, aut horum verborum quid ſimile. At ſi puella dixerat הרי אני מקודשת לך *Ecce ego tibi ſponſa ſum*, nummulum ei donans, aliiſve quibuſcunque conventionis matrimonialis verbis fuerat uſa, irrita erat. Quod itidem dicendum, ubi nummulum donante illâ, ille verba protulerat. Ita tamen ut ubi præcedente ſermone על עסקי קידושין *de re matrimoniali*, viro nummulum dante, puella verba protulerat, firma velint fuiſſe ſponſalia. Minimè verò ſi non præceſſerat ejuſmodi ſermo, niſi reſponſo legiti-

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſchin *cap. 1. fol. 5.* b. *Maimonid. tit.* Iſhoth *cap. 3. Moſes Mikotzi Præcept. affirmat. 48. & c.*

legitimo ille annuerat. Ajunt hanc formulam ſacro legis ſermone minimè niti, ſed à majoribus acceptam. Intereà tamen paſſim ubi de ea loquuntur exemplum petunt è fundo quem pretio appenſo emit ab Ephrone (a) Abraham; perinde ac ſi ut ille fundum, ita heic ſponſus ſponſam emeret. Obvium autem eſt [b) שיעור הכסף בפרוטה ובשוה פרוטה *æſtimatur argentum heic dandum nummulo dicto* Prota, *aut ejuſdem nummuli valore*, de quo ſatis nos [c] alibi. Scilicet Nummorum genus erat minutiſſimum. Et tanti valoris minimùm oportuit eſſe, quod Sponſalium nomine heic donabatur. Locum autem nummuli hujus ejusve valoris obtinuit (d) ſeculis in recentioribus Annulus (ex aliarum gentium imitatione;) qua de re mox (e) plura. Sed vero non omnimoda bona in Sponſalibus contrahendis Nummuli locum legitime obtinebant. Nam ſi res, eo nomine data (f), aut eſſet דבר שהוא אסור בהנאה *id quod uſibus apud eos humanis interdiceretur*, veluti fermentum tempore Paſchatis, caro in lacte, id genus cetera, idque ſive ex lege ſive ex ſcribarum ſcitis vetita, irrita planè habebantur *ſponſalia*. *Parile jus obtinuit*, ubi Sacerdos ex eduliis quæ קדשים *Sanctorum* nomine generi ſacerdotali debebantur, parte ſuâ deſumtâ quampiam ſibi deſponſaret. אינה מקודשת מפני שלא הותרו אלא לאכילה בלבד *Irrita erant*, inquiunt, *inde ſponſalia, quia ea comedere, non aliter uti, ei licuit*. Idem ſcribunt de המקדש את האשה בגזל בגניבה ובחמס *eo qui deſponſaret ſibi uxorem dato eo quod raptu, furto aut vi poſſidebat*. Scilicet, non ſuo. Quod tamē ſic temperatur, ut ſi aut à priſtinis dominis velut derelictæ res ejuſmodi haberentur, aut ab ipſa, quæ deſpondenda erat, eſſent ablatæ, vim ſortirentur ſponſalia, modò poſteriori heic ſpecie aut præcederent inter ſponſos verba contrahendi aut expreſſim fœmina, ſuo ita à ſponſo recepto, verbis ſponſalitiis annueret. Alter enim, ubi bono-

(a) *Geneſ. 23. 9*. [b) *Miſna tit.* Kidoſchin *cap. 1. Moſes Mikotzi præcept. affirmat. 48.* (c) *De Jure Nat. & Gent. lib. 6. cap. 2. pag. 671.* (d) *Rituale* Maharil, *fol. 83.* a Machzor *Germ. part. 1. fol.* 336. *col.* 4. Theſuboth *ad Maimonid. lib.* Naſhim, *theſub. 18.* [e] *Cap. 14.* (f) *Miſna & Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſchin *cap. 2. fol. 526. & 56.* b. *Maimonides halach.* Iſhoth *cap. 5. & halach.* Memarim *cap. 4. Moſes Mikotzi præcept. affirm. 48. & negat.*

bonorum aliquod genus legitimum, nummuli minimi valoris aut eo majoris, dabatur non ſine formulâ jam dicta verborum, fœmina, accipiendo tantùm, ſponſa fiebat legitima. Alias habent hac de re ſubtilitates hujuſmodi. *Libello* fiebant Sponſalia, ubi arra ſeu pretio, ſive dato ſive neglecto, verba ejuſmodi à ſponſo coram teſtibus idoneis inſcriberentur, ipſeque libellus ſponſæ ab eo traderetur, ita tamen ut nec ſponſa inſciente inſcriptio fieret. Nam ſi inſciente illa inſcriberetur libellus, tametſi traderetur ſcienti, ſponſalia irrita habebantur. Legis ſermone hanc formulam niti volunt. Scilicet Divortium quo conjugia diſſolvuntur libello ex lege (a) fiebat. Ergo ut ſponſalia quibus contrahuntur, libello itidem fierent, etiam ſine arra ſeu pretio, æquum exiſtimarunt. Inter Formulas (b] Libellorum ſeu ſyngrapharum à ſeculis vetuſtis in uſu, hujuſmodi habent ſponſalitiam, cui clauſulæ item adjectæ de dote futura ejuſque præſtatione ac futuris Nuptiis,

נוסח שטר
אורוסין

בכך בשבת בכך ימים
לירח פלוני שנת כך וכך
לבריאת עולם למנין שאנו
מונין וכו' איך פלו' בן
פלו' אמר לה לפלוני'
בת פלוני הווי לי ארוסה
כדת משה וישראל והבינא
ליכי מוהר בתולייכי כסף
זוזי מאתן דחזי ליכי
מדאוריתא וצביאת פלונית
ליה לארוסה. וכן התנה
לפלונית ארוסתו לכתוב

Formula Contractus Sponſalitij.

Tali Feria, tali die Menſis N. Anno tali à Creatione mundi juxta ſupputationem qua nos utimur &c. Quo tempore Talis, filius Talis, dixit Tali puellæ filiæ Talis, ſis mihi Sponſa juxta inſtitutum Moſis & Iſraelitarum, & dabo tibi dotem Virginitatis Tuæ argentum ſcilicet 200 zuzorum, qui ſumma compeſens eſt tibi ex ipſa lege. Et aſſenſum præbuit Talis (puella) *ut ejus jam eſſet ſponſa. Ideoque ſponſæ huic ſuæ promiſit* **Dotem** *ſcri to*

[a] *Deut.24.1.* (b) Sepher חפץ לכל *num.3.*

es con

לה כתובתה בימי נישואיה
וכך אמר פלוני דכן
אחריות שטר אירוסין
זה קבלתי עלי ועל
יורשי אחרי לפרוע
שטר אריסין זה ואפילו
מן גלימא דעל כתפאי
בחיים ובמות וקבל
עליו פלו' זה אחריות
וחומר שטר ארוסין זה
כאחריות וחומר כל
שטרי ארוסין די נהיגין
בבנות ישראל וכו':

ei conſtituere diebus eorum Nuptialibus. Inſuperq; dixit, in me ſuſcipio atq; in hæredes meos poſteros que præſtare, quod in hoc Libello Sponſalitio continetur, etiam ex pallio quod in humeris meis, idque ſive vivam ſive moriar. Quin & ſuſcepit in ſe Talis (ſponſus) *præſtandi, quod in libello hoc Sponſalitio continetur onus, juxta ea quæ ex more attinent ad alios ejuſmodi Iſraelitidum libellos ſponſalitios &c.*

פלוני בר פל' עד
פלוני בר פל' עד
פלוני בר פל' עד

N. Filius N. Teſtis
N. Filius N. Teſtis.
N. Filius N. Teſtis.

Coitu Sponſalia fiebant, peracto non ſine binis minimùm teſtibus, verbis ſponſalitiis præeuntibus atque ipſo coitu ærræ ſeu pretii locum occupante; ut הרי את מאורסת לי בבעילה זו *ecce ſis mihi ſponſa ex hoc coitu.* Formulam hanc ex ipſo legis ſermone haberi volunt כי יקח איש אשה ובעלה וגו׳ *cum* (a) *acceperit vir uxorem* ſeu *fœminam & coierit cum ea &c.* Ceterùm utcunque valerent hujuſmodi ex coitu Sponſalia, etiam à tenerrima (b) ætate, attamen eorum uſus (ut clandeſtinarum nuptiarum ferè Chriſtianis) à majoribus interdictus eſt, idque ſub pœna verberum, quibus

N inobe-

(a) *Ibidem.* (b) *Miſna tit.* Nidda *cap. 5. Talm. Babylon. fol.* 44. b.

inobedientes dicto ab iis, qui rebus præerant, coerceri ſolebant. Rationem reddunt (a), שלא יהיו בני ישראל פרוצין *ne honeſtas publica inde ab Iſraelitis violaretur.* Unde fiebat etiam, ut fratriam, quæ, fratre ſine liberis demortuo, Leviro ex lege jungenda erat, idq; ſi verba tantum legis inſpicias ipſo (b], ſine ſolennibus, ſolo coitu (ut ſupra [c) oſtenſum eſt) ſumi tamen ritè nollent [d) ſine aut pecunia ejusve valore dato aut libello, modo jam dicto. Dos item & Benedictio acceſſere, de quibus infra. Formula autem verborum, juxta quam ſive Libello ſive Nummulo Sponſalia fratriæ fiebant, ad hunc modum plerunque ſe habuit, אנא פלוני בר פלוני קבילית ית פלונית יבמתי עלי לזון ולפרנסה כראוי *Ego N. filius N. accipio mihi N. fratriam meã mihi ex lege ducendam ad alendam eam atq; ſuſtentandam, ut decet.* Peculiari autem nomine vocabatur contractus heic מאמר ſeu *collocutio* potiùs quam קדושין ſeu *ſponſalia*, idque ob jus præcedens quod Fratriæ & Levito invicem competebat. Inprimis autem in contractu ſponſalitio ſpectandum erat, ut ita ſonarent verba, ut acquiri & poſſideri ſponſam à ſponſo, non hunc ab ea denotarent. Exempli cauſa (e), הריני בעליך הריני ארוסך הריני אישך *Ecce ego maritus tuus ſim, ecce Sponſus tuus, ecce Vir tuus*, Verba ſunt, è quibus nec dictis nec ſcriptis nata ſponſalia. Atqui ex hiſce הרי את אשתי הרי את ארוסתי הרי את קנויה לי הרי את שלי הרי את לקוחתי הרי את חרופתי הרי את ברשותי הרי את זקוקה לי *Ecce uxor mea ſis, mea ſponſa, à me poſſeſſa, aut mihi adquiſita, Mea, mihi ſumta, addicta mihi, in mea poteſtate, mihi ut conjugalibus utamur amplexibus copulata*, atque id genus aliis, contractus fiebant validi ac manifeſti, quos קידושין ודאי appellitant, id eſt, *Sponſalia manifeſta.* Quoties ſcilicet ſive interroganti ſeu ſtipulanti ſive enuntianti hiſce modis viro aſſenſum præberet puella. Hujuſmodi verò

(a) *Obadias Bartenorius ad tit.* Kidoſchin *cap. 1. §. 1. Maimonides halach* Iſhoth *cap. 3.* (b) *Vide Gemar. Babyl. & Miſn. tit.* Nidda *cap. 5. fol. 44. & 45.* (c) *Lib. 1. cap. 12. pag. 81.* (d) *Gemar. Babyl. tit.* Jabimoth, *cap. 5. fol. 52. a.* [e] *Gem. Babylon. ad tit.* Kidoſchin *cap. 1. fol. 5. & 6. Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 3.*

הרי ארת מיוחדת לי הרי את מיועדת לי הרי ארת vero עזרתי הרי את נגדתי הרי את צלעתי הרי את סגורתי הרי ארת תחתי הרי את עצורתי הרי את תפושתי *Ecce mihi unita ſis, mihi condicta*, ſeu *conſtituta*, *auxilium meum*, *mibi alter ego*, *coſta mea*, *cuſtodienda mihi*, *ſub me*, *mibi cohibenda*, *à me capta* ſeu *mibi captiva*, ubi ſermo præceſſerat matrimonialis, habebantur pro קידושין מספק ſeu *ſponſalibus dubiis*. Quod ſi ſermo Matrimonialis non præceſſerat, nihili ſunt habita. Dubia autem Sponſalia ſeu ex incerta contrahendi formula nata ejuſmodi erant, ut ante deductionem (ſi ſponſus deducere & ſponſa deduci vellet) manifeſta & perfecta verbis ſolennibus fierent. Sin verò, Repudii libello dubium illud vinculum (a) erat ſolvendum. Si dixerat aut ſcripſerat vir, *Sponſa ſis dimidio* aut *parti mei*, valebat contractus non minùs ac ſi dixiſſet, *Sis tu mihi in uxorem, quemadmodum alia eſt mibi uxor.* Nam ubi uxores plures ſimul duci ac retineri quibant, earum nulla plusquam mariti partem habebant. At ſi dixerat חציך מקודשת לי *Pars* aut *dimidium tui mihi in Sponſam*, aut הרי את מקודשת לי ולזה *ſis mibi atque huic ſponſa*, res irrita habebatur. Nam fœmina cui non erat, ut viro, Polygamiæ jus, ita dividi nequibat, adeoque nec verbis ejuſmodi conſentiens teneri.

(a) *Maimonides halach.* Iſhoth *cap* 4. & 7

Cap. III.

De Minorum Sponſalibus, *maximè* Puellarum; *ſive in patria eſſent poteſtate, ſive emanciparentur, ſive aliàs poteſtatis ſuæ. De* Internuntiis *ſeu* Proxenetis. Sponſalium *à puella minore initorum* Renuntiatio, *ejuſque Formula.* Teſtes.

Contractus autem Sponſalitii fiebant aut ex conventione ſola Sponſi & Sponſæ (ut capite ſuperiore) ubi ſuæ erant poteſtatis; aut ex aſſenſu ſive patris ſive tutoris, ſi annis minores aut nondum pubertatis plenæ eſſent; aut per Internuntium ſeu Pro-

xenctam. Puella uſque ad annum duodecimum diemque inſuper unicum [anni heic nec Solares nec Lunares; ſed civiles, & ad intercalandi rationem putabantur) קטנה & תינוקת ſeu *Minor* (a) nuncupabatur, niſi manifeſta præproperæ pubertatis ſigna nomen juvenculæ, quam נערה vocant, fortè anticipaſſent. Per ſex qui ſequuntur menſes נערה ſeu *juvencula* dicta eſt pro גדולה ſeu *annis majore* habita. Dein בוגרת ſeu *pubertatis* erat *plena*. Maſculus annis erat קטן ſeu *Minor* uſque dum præter diem unicum expleverat annum decimum tertium. Tunc גדול ſeu *Major* atque איש ſeu *Vir* habebatur. Atque ante hanc ætatem contractus ſponſalitius maſculi (b) irritus plane erat. Minores autem puellæ in poteſtate patria fuere non omninò ſuâ; uti etiam Juvencula ab ipſis Natalibus uſque ad plenam pubertatem, tametſi Minor per ſex poſtremos menſes non eſſet. Poteſtatis patriæ exemplum ſumunt è legis ſermone [c). *Filiam meam huic viro dedi in uxorem.* Et quicquid bonorum filiæ ante plenam pubertatem & perfectas nuptias advenerat, patri (d] cedebant. Adeo ut quicquid labore ſeu induſtriâ ſua ſibi intra ætatem illam comparaſſet, uti etiam & ipſa dos, ſi poſt ſponſalia & ante nuptias plenamque pubertatem repudiaretur, aut vidua fieret, ad patrem ſolum attineret. Neque intra hanc ætatem ſponſalia aliter ſive nummulo ſive libello fiebant, atque ex paterno duntaxat conſenſu conventioneque. Nullo à natalibus uſque ad plenam pubertatem tempore filiam ſic deſpondere non potuit pater. Formula erat hujuſmodi; הרי בתך פלונית מקודשת לי בכסף זה *Ecce filia tua N. ſit Sponſa mihi hoc nummulo*, aut *Filiam tuam N. mihi hoc nummulo ſpondes?* cui Pater קידשתיה לך *deſpondeo eam tibi*; aut נתתיה לך *do eam tibi*, aut ſimile quid reſpondebat; ſecundum ea quæ etiam Græcis & Romanis veteribus hodieque in uſu. Coitu autem non deſpondebat pater filiam ante trimatum ejus, adjecto inſuper die unico. Scilicet & hoc modo מדעת אביה *ex aſſenſu patris* ſui filia deſponderi potuit; ſed juxta capite proximè ſuperiori dicta. Nam ab ætate illa coibilis, juxta eorum ſcita, ut ex ante dictis etiam liquet, habebatur puella.

[a) *Maimonides hal.* Iſhoth *cap. 2. & Magiſtri paſſim.* (b] *Miſnatit. Kidoſchim cap. 4.* [c) *Deut. 22. 16.* (d) *Maimonid. hal.* Iſhoth *cap. 3. 7. & 10.*

puella. Exactâ pubertate plena, deſiit poteſtas patria, ſuaque incipiebat; quod eſſe ברשות עצמה id eſt, *in ſuipſius poteſtate* appellant. Maimonides (a); בוגרת הבגרת אין לאביה בה רשות והרי היא כשאר כל הנשים שאינן מתקדשות אלא מדעתן *Patri poteſtas non eſt in filiam plenæ pubertatis. Etenim eadem hujuſce eſt conditio, qua aliarum fœminarum, quæ ſuo arbitratu tantùm deſpondentur.* Dein igitur ipſa, ſive Virgo, ſive Vidua, ſive Repudiata ritè contrahebat. Per Internuntium ſeu Proxenetam quem שליח ſeu *apoſtolum* nuncupant, ſive vir ſive pater ante finitam poteſtatem patriam, ſive puella poſtquam erat ſuæ, ſponſalia inibat. Nec ſolum Internuncii poteſtas, ubi nomen ſive ſponſi ſive ſponſæ futuræ ei deſignaretur, locum habuit. Etiam ut Sponſum ſponſamve ipſe pro ſuo libitu ſeligeret, ſi præſcripta erat ei poteſtas, legitima habebatur; ſed ſtrictiſſimè obſervanda. Inſtrumentum, quo proxenetæ poteſtas mandari ſolita eſt, nuncupant שטר הרשאה שידוכין (b] *inſtrumentum* ſeu *libellum poteſtatis conjugii contrahendi.* Formula proxenetæ viri erat הרי את מקודשת לפלוני בכסף זה או בשטר זה *Ecce tu ſponſa ſis N. hoc nummulo,* aut *libello.* Ubi fœminæ proxeneta aderat, futurus ſponſus dicebat הרי פלונית ששלחה אותך מקודשת לי *Ecce N. cujus tu internuntius es, ſponſa mihi ſit*; aut *ſpondeſne eam mihi?* Huic reſpondebat procurator קידשתיה לך *deſpondeo eam tibi*, aut נתתיה לך *do eam tibi*, aut id genus aliud ſimile. Quemadmodum autem minimè inſciente puella, ubi ſuæ erat poteſtatis, ſcribendus erat libellus ſponſalitius, ita nec inſciente ſive patre ſive proxeneta, ubi eorum alteruter partes puellæ ſuſtinebant. Atque eadem ipſa formularum ratio, quæ inter ipſum ſponſum ſponſamque ſuæ poteſtatis habebatur, aliâ obtinebat quoties aut pater aut proxeneta interveniret. Sponſalia autem cum puella minore ſive ſuæ, per emancipationem, poteſtatis factâ, ſive per patris mortem, ante annum ætatis ſextum erant plane (c) irrita. Et Tutorum vicem præſtabant heic Agnati cognative adſciti. Nam tametſi tutores nomine hæreditatis & bonorum pupillis dabantur (d), & conſeſſus juridici

(a) *Halach.* Iſhoth *cap.* 3. (b) *Sepher* לכל חפץ (c] *Idem tit.* Iſhoth *cap.* 4. [d) *Maimonid. halach.* Nechaloth. *cap.* 10.

dici ordinarii etiam paſſim locum ejuſmodi tutorum uſurpabant, nihilominùs in ſponſalibus, tutorum ejuſmodi autoritas, quantum video, non obtinuit. Si decimum puella compleverat annum, nuncupabatur מקודשת למאירן *ſponſa* quidem, ſed *quæ* poſteà, ſi placeret, *renuntiare ſponſalibus* & renuere poſſet, uti etiam, licet inter ſextum finitum & decimum completum deſponſata fuiſſet, modò intra hoc temporis intervallum eam rei matrimonialis non inſcientem fuiſſe ſatis ex ingenio conſtaret. Aliter enim etiam irrita plane ipſa ejus qualiacunque ante annum illum ſponſalia. Hujuſmodi ſponſa antequam major fiebat renuntiare potuit; quo, non ſine duobus minimum teſtibus, facto, rejiciebatur etiam à ſponſo ſine repudii libello, eò quòd Sponſalia velut tantum in ſuſpenſo fuerant. Vocabatur hujuſmodi puella poſteà ממאנת ſeu *quæ ſponſo renuntiarat.* At verò ſi uſque dum major eſſet, ſponſi amplexus ei placerent, dein perfecta habebantur ipſa Sponſalia minori ut dictum eſt ætate contracta. Renuntiationem hujuſmodi vocant מיאונין, quæ in Triumvirali minimum conſeſſu[a] peragenda erat. Formula ejuſmodi Renuntiationis, quam גט מיאון *libellum Recuſationis* ſeu *Renuntiationis* appellitant, ad hunc ferè modum in lingua pluſquam ſemibabylonica [b] ſe habuit.

נוסח גט
מיאון

בכך בשבת כך וכך יום
לחדש פלוני שנת כך וכך
לבנין פלוני מיאנה פלונית
בת פלוני בפנינו ואמרה
שאמי או אחי הטעוני

Formula Libelli Renuntiationis (puellæ ſcilicet Minorennis.)

FEria N. die N. menſis N. Anno N, juxta Computum N. Recuſavit ſeu renuntiavit N. Filia N. coram nobis ad hunc modum verba faciens; Mater mea, aut frater meus errare me fecerunt; & de-

(a) *Miſna tit.* Sanhedrin *cap. 1.* (b) *Maimonid. halach* Geruſhin *cap. 11. Sepher* לכל חפץ *num. 30. & in Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Sanhedrin *cap. 1. fol. 19. col. 1 & Babylon. ad tit.* Iabimoth *cap. 13 fol. 107. & 108. ipſa fere formula occurrit. Habetur item apud Sam. Petitum in Var. lect. lib. 2. cap. 9.*

והשיאוני או קידשוני ואני
קטנה לפלוני בר פלוני
והשתא גליתי דעתי
קדמיכון דלא צבינא
ביה ולא קאימנא עימיה
ובדקנא פלונית דנא
ואתברר לנא דעדין קטנה
היא וכתבנא וחתמנא
ויהיבנא לה לזכות
ולראיה ברורה

פלוני בר פלוני עד
פלוני בר פלוני עד

& deceperunt me, & deſponſarunt me hactenus Minorem cuidam N. Filio N. Nunc vero animi mei ſententiam coram vobis aperio, illum mihi non placere, neque me cum illo manſuram. Et inquiſitione à nobis factà manifeſtum fiebat nobis eam hactenus eſſe annis minorem. Et ſcripſimus hoc, & ſubſignavimus, & ſecundum jus ejus & in luculentum rei teſtimonium dedimus.

Teſtis N. Filius N.
Teſtis N. Filius N.

Adjicitur ex more majorum à nonnullis (a) ויהיבנא לה רשות למהך ולהתנסבא לכל גבר דתצבי ואינש לא ימחה בידה מן יומא דנן לעולם *& damus ei poteſtatem abeundi, ut nubat cuicunque viro voluerit, nec quiſquam ei interdicatur ab hoc tempore in perpetuum.* Quæ ferè adjici ſolita libellis divortii, quorum formulam in ſequentibus exhibemus. Puellæ, quæ ita Sponſalibus in minore ætate inchoatis renuntiaverat, ratio non alia habebatur, quam ejus, qua cum nulla omninò inita ſponſalia, ſive Sacerdotum conjugia ſpectes, ſive affinitatem; excepto tantùm ubi fratria ejuſmodi minor Leviro ex lege eam capienti ita renuntiaverat, quod ſcilicet fas habebatur. Nimirùm ea in ſpecie [b] patri Leviri interdicta eſt puella ita renuntians. Quoniam ex ipſa lege ſacra velut nurus, ante renuntiationem, habebatur. Hæc fermè habent de Minorum Sponſa-

ſalibus

(a) *R. Iſaac Bar Abba in* Sepher Ittur *apud autorem* Magid Miſna *in Rambam hal.* Giruſchin *fol. 269.* b. (b) *Miſna tit.* Jabimoth *cap. 13. & Maimonides halach* Giruſhin *cap. 11.*

libus atque proxenetarum in hiſce poteſtate quà ex Jure fiebant ſtricto. Ceterùm ex Majorum monitis ſeu conſilio (quod etiam velut præceptum prudentèr amplectendum ſuadent) nec per proxenetam fieri debebant Sponſalia, niſi ſponſus ſponſaque ſe invicem anteà eſſent contuiti, nec puella ante annum duodecimum à patre collocanda, aut à viro contractu ſumenda. Hoc ſcilicet, ut puella minime collocaretur, dum ſuæ conditionis eſſet nimis ignara. Illud verò ne non tam Nuptiarum ſolatium, quam uxoris imparis tædium & diſplicentia, adeoque repudii materies abſenti compararetur. Adeo autem ex contractus ſponſalitii ſubſtantia ſemper erant teſtes, iique idonei, ut ſi unicus duntaxat adeſſet, nedum nullus, licet ſponſus ſponſaque inita paritèr faterentur ipſi ſponſalia, irritus (a) planè haberetur.

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſhin *cap.* 3. *fol.* 65.

Cap. IV.

De Vi *ac* Metu; *& ſingularibus aliquot ſponſalium contrahendorum ſpeciebus; quà* valida *quà* irrita. *De* Surdo, Muto, Fatuo, Viragine, Hermaphrodito, Genitalibus obſtructo. *De ſponſalibus initis cum* inceſtûs *nomine interdictis*, Secundariis, *cum aliis quæ vetentur*. *De* Apoſtatis Ebræis.

SI Sponſa coacta fuerat Vi aut Metu, irrita fuiſſe ſponſalia pronuntiant; non item, ſi ſponſus (a). Quoniam neque de vi in eum illata, nec de ejus metu æquè præſumitur. Et repudiare pro arbitratu potuit. Si ſponſus annuente ſponſâ, libellum ſponſalitium, ut ſupra dictum eſt, inſcriptum tradens etiam adſtanti puellæ alii dixerat, ואת כמי *& tu etiam*, aut וכן גם את *& ſimiliter tu*, aut ejuſmodi quid aliud, utræque ſponſæ (modò etiam & heic nummulus ejuſve pretium daretur) fiebant. Niſi autem nummulus nummulive pretium heic, juxta ſuperiùs dicta adhibitum, acceptum fuiſſet puellæ, ſive ſua manu, ſive ab alio in ſui commodum, ſive in loco aliquo ſuo in ſui item commodum poſitum, idque ex manifeſta animi ejus ſententia, ubi ſuæ erat poteſtatis, ſponſalia valida inde non erant. Simi-

(a) *Maimonid.* Iſhoth, *cap.* 4. & 5.

Similis erat ratio, ubi in poteſtate erat patria. Sponſalia rite ſatis contrahebant Surdi & Muti (hi ſcilicet ſignis ac nutibus] atque ebrii, modo vino plane non eſſent ſepulti ; minimè verò Fatui. De Eunuchis (a) alibi diximus. Sterilis etiam virago, ſeu אילונית, ſatis rite deſpondebatur. Atqui tum Hermaphroditi, tum Genitalibus Obſtructi, quem טומטום nuncupant, ſponſalia ſive maſculi ſexûs nomine ſive fœminei, dubia habebantur, uſque dum de præpollente ſexu ſatis conſtaret. Contracta cum earum aliqua, quarum coitus Inceſtûs aut Turpitudinis nomine [præter fœminam menſibus laborantem] interdicitur (b), plane nulla erant. Iſtâ tantùm exceptâ אין קידושין תופסין לערוה *ubi coitus Inceſtus eſſet* aut *Turpitudo* [ita ſignanter dicta) *ſponſalia locum habent nullum*, ſed planiſſimè irrita ſunt. Atqui ubi ex Secundariis aliqua, aut aliqua ex eis, quæ præceptis negativis quidem, ſed nec ſub pœna Exciſionis nec Mortis, veluti Vidua Pontifici maximo, Repudiata Sacerdoti gregario, id genus aliis, interdicuntur, aut ex eis, quæ affirmationis notâ, ut ſupra oſtenſum eſt, veluti Vitiata *Pontifici maximo, vetantur*, aut ex Fratriæ Copulatis aliqua deſpondebatur, ſponſalia omnimodò valida habebantur; ſed tamen libello repudii ſolvenda. Excipiunt heic viduæ demortui ſine liberis fratris cum extraneo ante Leviri renuntiationem ſponſalia, quæ in ſponſalibus dubiis cenſent. Cum Gentili ſive libera ſive ancilla Ebræi ſponſalia plane irrita erant, juxta ea quæ alibi (c] item oſtendimus, uti & Gentilis aut ſervi cum Ebræa. Ebræi Apoſtatæ non minus ac alius cujuſpiam Ebræi ſponſalia valebant.

(a] *Lib. 5. de Jure Nat. & Gent. cap. 16. pag. 630.* (b) *In Levit. 18.* [c) *Lib. 5. de Jure Natur. & gent. cap. 12. &c.*

CAP. V.

De Sponſalibus Conditionaliter *initis; & de Singulari* Conditionum *in contractibus, maximè Sponſalitiis,* Jure *ac* Natura.

UT Contractus reliqui, veluti Emtio, Venditio, Permutatio, & quæ fuere ſtipulationes, etiam & ipſa Repudia, ita & Sponſalia tam Conditionaliter quam Purè concipiebantur. Conditio autem (quam תנאי nominant) aut Præcedens eſt aut Subſequens. Subſequenti heic conditione, juxta Magiſtros, Sponſalia aut Repudia infirmari nequibant. Sed velut futurus conventioni modus adjici potuit, eo nomine ſolum cenſenda. Præcedens autem conditio (qua ipſe contractus ita nitebatur, ut illâ non impletâ, hic planè irritus fieret] nulla ſive Sponſalibus ſive Repudio ritè adjiciebatur, cui qualitatum harum Quatuor [a] ulla deeſſet, admiſſis interim, quæ item mox dabimus aliquot exceptionibus. Prima eſt, Reduplicatio quam כפול appellitant. Secunda, ut Affirmativa pars præcederet in ea Negativam. Tertia ut in ipſa verborum prolatione Conditio præcederet Rem, cui adjecta eſt. Quarta demùm, ut eſſet poſſibilis. Si harum ulla abeſſet, nihili erat adjecta conditio, & contractus ipſe purus. Exempli causâ; ſi dixerat quis puellæ, *ſi dederis mihi centum, ſponſa mihi ſis ex hoc denario,* quem accipit puella; pura erant ſponſalia; nec conditioni locus, quoniam aberat Reduplicatio hæc; *& ſi non dederis, ſponſa mihi non ſis.* Neque in Sponſalibus ſolùm contrahendis atque Repudiis, ſed in quibuscunque aliis contractibus neceſſariam fuiſſe ejuſmodi Reduplicationem volunt Magiſtrorum nonnulli. Alii duntaxat in Sponſalibus & Repudiis neceſſariam eſſe contendunt. Et vetus eſt & inſignis ea de re [b] controverſia. Reduplicationis hujus exemplum habent ex illa Moſis formula (c), *ſi tranſierint filii Gad & filii Ruben &c.* ſi verò *non tranſierint &c.* Et prioris ſententiæ

[a] *Maimonides halach.* Iſhoth, *cap. 6.* [b] *De ea re vide Rabbi* Shem Tob, *alios citatos ad Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 6. fol.* 238. (c) *Numer. 32. 29.*

tiæ Magiſtri notant hanc nec ad Sponſalia, nec ad Repudia attinuiſſe, ideoq; etiam in ceteris, quæ circa bona itidem verſantur, exemplum eſſe ſequendum. Si ad hunc modum quis contraxerat, *ſponſa mihi ſis ex hoc denario* (quem accipit illa) *ita tamen, ut ſi non mihi dederis centum, ſponſa mihi non ſis*, conditio nulla eſt, quia res ipſa, ſcilicet Sponſalia, eam præcedit. *Si non mihi dederis centum, ſponſa mihi non ſis; at ſi dederis, mihi ſponſa ſis ex hoc denario:* Non valet conditio לפי שהקדים לאו להן *eo quod Negativa pars ejus præcedit Affirmativam.* At Sponſalia ipſa valida & pura. *Si aſcendas in cœlum, aut in abyſſum deſcendas, ſponſa mihi ſis ex hoc denario; ſi non aſcendas aut deſcendas, ſponſa mihi non ſis:* Sponſalia itidem pura erant, quoniam Impoſſibilis Conditio. Si conditio eſſet Poſſibilis, at ex interdicto Legis illicita, veluti, *Si comederis adipem & ſanguinem, carnem porcinam*, aut ejuſmodi quid aliud, *ecce ſponſa mihi ſis ex hoc nummulo; ſin verò, &c.* Valebat conditio, nec fiebant Sponſalia, niſi impleretur: eo quod non minus in puellæ erat poteſtate non comedere, quam non deſponderi. At ubi conditio erat non ſolùm illicita, ſed etiam extra puellæ poteſtatem, inter impoſſibiles cenſebatur. Si verò licita eſſet, tametſi ſine alterius aſſenſu impleri nequiret, ex eâ pendebant ſponſalia. Ut, ſi fundum Rubenis emeret, aut ſi ſponſalia inter Simeonem & Mariam faceret. Ceterum quandocunque Subſequens conditio, quæ ſponſalitiæ conventioni ut modus adjiciebatur, ſacræ legis præſcriptis adverſaretur, ita tantum ea vim habuit, quatenus ad ea, quæ in bonis [a] familiæve facultatibus erant, duntaxat ſpectabat. Si ſponſalibus adjectus erat modus futurus ſeu conditio ſubſequens, ſponſum nec ad alimenta, nec veſtes, nec debitum conjugale teneri; ab alimentis & veſtibus ſponſæ præſtandi immunis erat, non à debito conjugali. Trium horum ſcilicet ex lege viro [b] impoſitorum (de quibus plura inferius) [c] prima duo ad ea, quæ in bonis ſunt, attinent; non item tertium. Atque ita receptior eſt diſtinctio de regula illa כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל

 Si quis

(a) *Gem. Bab. ad tit.* Kidoſchin, *cap. 1. fol. 19.* b. *& ad tit.* Gittin *cap. 9 fol. 84.* b. *& Maimonid. halach.* Iſhoth, *cap. 12.* (b) *Exod. 21, 10.* [c] *Lib. 3. cap. 4.*

Si quis conditionem adjecerit quæ Legis præſcriptis adverſetur, irrita eſt. Nam exceptio adjicitur חוץ מדבר שבממון *niſi de re fuerit quæ in bonis cenſenda.* In Sponſalibus autem, quibus Conditiones quales diximus præcedentes adjiciebantur, ſtatim implenda erat conditio, adeoque ſtatim, eâ impletâ, vim ſuam illa habebant. Quod ſi tempus adjectum eſſet conditioni, ab ipſa conditione impleta, modo intra diem præſtitutum impleretur, ſponſalia firma erant, nec antè omninò ſponſalia; veluti, *ſi hoc anno tibi dedero centum, ſponſa mihi eris ex hoc denario; ſin verò, ſponſa mihi non eris,* ac denarium dediſſet ille menſe Niſan, ſeu Aprili, ac poſtmodum menſe Elul ſeu Auguſto aut Septembri centum ſolviſſet, à ſolutionis tempore firma erant, nec antè, ſponſalia; adeo [a] ut ſi interim quis alia inierat cum ea ſponſalia, ejuſce tantum ſponſa facta fuiſſet. Quod ita intelligendum eſt, niſi adjiceretur, מעכשיו וגו׳, id eſt *ab inſtanti hoc tempore*, ſeu *amodo ſponſa mihi eris ex hoc denario.* Nam vis ejus vocabuli retrotractiva erat ac ejuſmodi, ut ſponſa ea eſſet למפרע משעת הקידושין אף על פי שלא נעשה תנאי אלא לאחר זמן מרובה *toto tempore retroacto ab ipſo ſponſalium momento, tametſi conditio diu poſtea non impleretur.* Adeoque nec intervenientia ſponſalia ſecunda primis obſtabant. Atque eadem juris ratio in Conditionibus obtinebat, ſive Repudium haberetur ſive Contractus aut Stipulatio qualiscunque. At verò ubi מעכשיו *ab hoc tempore,* ſeu *deinceps* adjiciebatur Contractibus, qui in diem fiebant, nec Reduplicatio erat neceſſaria, neque neceſſarium ut Conditio ipſa in verborum prolatione contractus Subſtantiam præcederet. Et niſi impleretur conditio, contractus à toto tempore retroacto nulla habebatur. Integrum verò erat ſponſis etiam ſine teſtibus diluere conditionem ante diem, in quem fiebat, & omnino pro arbitratu ſuo poſt eam ſponſalibus adjectam, ita ut ſi ſequeretur (b) deductio ſeu coitus, deſineret eſſe plane conditio, & ſponſalia ipſa omnimodo rata in nuptias mutarentur. Conditio, *ſi votis immunis eſſet ſponſa,* pro impleta habebatur, ſi quolibet trium votorum, quæ ſolenni fœminis in uſu erant, abſtinere ſcilicet à carne, abſtinere à vino, nec veſtium ornatu uti, tantùm vacaret. *Si votis omnibus*

[a] *Maimonid. hal.* Iſhoth *cap. 6.* [b) *Maimonides halach.* Iſhoth *cap. 8. ad finem.*

omnibus eſſet immunis; nullum (a) voti genus excipiebatur. *Si à vitiis corporis eſſet pura*; de omnimodo corporis vitio, quo Sacerdotes à Sacris arcebantur, capiendum erat. Vitia ejuſmodi Sacerdotum enumeravimus libro ſecundo de Succeſſione in Pontificatum. Sed & alia etiam erant, quæ Sponſalia hac Conditione contracta ſolvebant; veluti Fœtor, Lingua impedita, diſjunctæ ad palmi ſpatium Mamillæ, vulneris ex canis morſu Cicatrix, Calvities.

(a) *Ibid. cap. 7. & Miſna & Gem. Babyl. tit.* Cethuboth *fol. 72.* b, *& 75.* b. *Adde Maimonid. halach.* Iſhoth, *cap. 25.*

CAP. VI.

***Si** plures, quarum aliqua ita* interdicta *eſt, ut irrita plane eſſent cum ea Sponſalia,* unico libello, *ſeu* unico dato nummulo *quis* ſibi ſimùl *ſpoponderat. De* incerto perſonarum; *ac de* Procuratore demortuo, *de quo in* dubio *erat, utrum vivus Sponſalia contraxiſſet.*

UBi Plures, in quibus una aliquotve erant, quorum Sponſalia inceſtûs nomine, ex ratione ſive conſanguinitatis ſive affinitatis, aut ratione ſervitutis, aut quod gentiles eſſent, interdicta ſunt, unico ſponſaliorum libello, verbi gratia, pluralitèr & omnium ſimùl nomine tradito deſpondebantur, irrita erant (a) omninò ſponſalia; veluti ſi ſpopondiſſet Ruben ſibi ita unico libello binas ſorores ſeu matrem & filiam, aut liberam & ancillam, Iſraelitidem & ethnicam. Ceterùm ſi nummulo ritè dato, facta fuiſſent verba, aut, dato libello, ſcriptura in hunc ſenſum הראויה מכם לביאה תהי מקודשת לי *quæcunque è vobis mecum licitè poſſit coire*, ſeu *idonea ex lege mihi poſſit eſſe uxor, ſponſa mihi ſit*, omnes præter interdictas ſponſæ fiebant. Si cum binis ſororibus ita concepiſſet quis ſponſalia אחת מכם מקודשת לי בזה *altera ex vobis mihi ſponſa ſit ex hoc denario*, quem aut utraque accipit, aut utriuſque nomine altera; aut cum

(a) *Maimonid. hal.* Iſhoth *cap. 9. Miſn. & Gem. Babylon. ad tit.* Kidoſchin *cap. 1. fol. 50.* b, *&c.*

patre ſic (ubi in patria poteſtate puellæ) אחת מבנותיך מקודשת לי בזה *altera ex filiabus tuis ſponſa mihi ſit ex hoc*, atque annuens accepiſſet pater; eouſque cum utraque inibantur Sponſalia Dubia, ut ſine libello repudii neutrius ſatis dirimi poſſent. Ita tamen ut ſponſo jam nefas eſſet alterutram ducere. Nam utraque libello repudianda. Etenim re integra, alterutram ſeorſim deſponſatam ritè ſibi ſumere potuiſſet. Quoniam verò de quanam earum ſponſalia illa dubia intelligenda eſſent non liquebat, ac dubium paritèr ad utranque ſpectabat, idcirco, ne ſponſæ ſororem is duceret, ab utraque erat abſtinendum. Et ne alienam uxorem duceret quicunque alius alterutram earum ſibi ſumens, utraque erat libello repudianda. Si Procurator filiam, ipſe matrem ſibi ſpoponderat, nec ſatis conſtiterat, quiſnam eorum prior ſpoponderat, neutra itidem licita. Repudianda utraque, ratione jam dicta. Et in ſimilibus jus ſimile. Si puellæ procurator ſponſalia cum quopiam ejuſce nomine contraxerat, dum ipſa ſibi alia inierat, adeo ut, quænam præcederent, eſſet incertum (a), aut ſponſus uterque libello eam repudiabat, aut repudiante altero, alter eam ducebat. Quod tamen intelligendum eſt ברחוקין ſeu *ubi extraneus invicem eſſet Sponſus uterque*, non בקרובין ſeu ubi *conſanguinei* eſſent ejuſmodi, ut ex lege interdiceretur alteri alterius uxorem, tametſi ſolutam, ducere. Tunc enim ut uterq. libello eam repudiaret exigebatur. Ne ſcilicet ex dubiis ejuſmodi Sponſalibus eveniret, ut is qui duceret, in leges de inceſtu committeret. Procurator Simeonis, cui poteſtas cum Maria contrahendi ſponſalia, moritur, nec ſatis liquet, utrum contraxerit necne; præſumitur eam contraxiſſe. Ratio adjicitur (b); שחזקת שליח לעשות שליחותו *quoniam præſumendum eſt, procuratorem mandata ei commiſſa fuiſſe executum.* Unde fiebat, ut nullam earum quarum ſive conſanguinitas ſive affinitas Mariæ, ex lege in cauſa eſſet, ut marito ejus jungi nequirent, Simeon poſtmodum ſibi rite ſpondere poſſet. Simeoni quinq; ſint filii, Rubeni filiæ totidem. Fit Simeon procurator omnium ſimul filiorum ſuorum, qui cum Rubene ita contrahit אחת מבנותיך מקודשת לאחד מבניך

(a) *Miſn. & Gemar. tit.* Kidoſchin *cap* 3. (b) *Gemar. Babylon. ad tit.* Gittin *cap.* 8. *fol.* 64. a.

מבניך *una ex filiabus tuis Sponſa ſit uni ex filiis meis.* Sponſalia cum ſingulis naſcuntur hinc Dubia. Nec cuipiam è filiis hiſce ullam ex illis ducere licebat. *Sed à ſingulis ſingulæ (a) repudiandæ.* Filiabus igitur ſingulis Quinq; erant in ſpecie hujuſmodi repudii libelli neceſſarii, id eſt à quolibet filiorum unicus. Quoniam nempe ad ſingulos æque tam hujus filios quam illius filias ſpectabant Sponſalia ita Dubia. Moritur ex filiis unus ſine prole; tum ſingulis *libellis* repu-[illegible] filiarum cuilibet à ſuperſtitum fratrum quolibet renuntiandum [illegible], tum ab eorum aliquo renuntiatio alia ſingulis filiabus fieri debuit nomine uxoris fratris ſine prole demortui.

(a] *Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſchin *cap. 2. fol. 52.* a.

CAP. VII.

De ſolenni Sponſalium Benedictione.

EX more veteri à ſacra Benedictione, ut alias res quas facturi eſſent, ita etiam *Sponſalia contrahenda* plerumque auſpicabantur. Formula Sponſalibus propria ad hunc fermè modum erat (a] concepta.

ברכת אירוסין

ברוך אתה יהוה
אלהינו מלך העולם
אשר קדשנו במצוותיו
וצונו על העריות
ואסר לנו את הארוסות
והתיר לנו את
הנשואות על ידי
חופה וקידושין ברוך
מקדש עמו ישראל
על ידי חופה
קידושין ׃

Benedictio Sponſalium.

BEnedictus ſis Domine Deus Rex Mundi; qui Sanctificavit nos præceptis ſuis, & Inceſtu nobis interdixit, atque ut à ſponſis abſtineremus voluit; ſed uxores tam thalamo quam ſponſalibus conjunctas nobis permiſit. Benedictus qui ſanctificavit populum ſuum Iſrael per thalamum & Sponſalia.

Poſtrema

(a) *Gemar. Babylon ad tit.* Cethuboth *cap. 1. fol. 7. b. ſed & vide Maimonid. halach* Iſhoth, *cap. 3. & adjectum Commentarium.*

Poſtrema verba vertit Genebrardus (a), *permittens ductas in matrimonium interventu thori genialis & conſecrationum conjugalium*. Hac uti conſuevit ſive Sponſus ipſe, ſive proxeneta, ſive quis alius adſtans, nomine ſponſi, ante verba quibus Sponſalia contracta. Acceptò eam ferunt, uti fere alias Benedictionum formulas Ezræ (b) ejuſq; Sapientum Collegio ſeu viris Synagogæ Magnæ. Ubi ejuſmodi Benedictione prætermiſſâ, quis contraxerat Sponſalia, adjiciendam eam olim ex more non fuiſſe vult Moſes Maimonides. Sed mos receptior Ebræorum Europæorum [qui tamen agnoſcunt morem jam dictum in Oriente obtinuiſſe) etiam Sponſalibus jam contractis Benedictionem adjicere. Et Formula hæc in libris eorum ritualibus hodiernis occurrit. Solitus benedicendi hic ritus ex majorum inſtituto fieri, adhibito Vini, ſi adſit, alteriuſve potus, qui in uſu, poculo, cui etiam ſua, pro more, præit benedictio. Sed ſi abſit ejuſmodi poculum, ſola Sponſalia benedicuntur. Solennis poculi vini pleni benedictio eſt ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן *Benedictus ſis Domine Deus noſter Rex mundi, qui creaſti fructum vitis*. Utrâque Benedictione peractâ, guſtatum à Benedicente poculum Sponſis traditur aut à ſponſo ſponſæ, ubi is tam benedicit quam prægustat. Seculis etiam recentioribus, aut fieri volunt, aut iterari ſaltem ſive Sponſalia ipſa, ſive teſtimonium eorum proximè ante nuptias ſeu deductionem, idque in atriis ſynagogarum, ut videre eſt in Ritualibus (c).

[a) *In ſubjunctis Chronologiæ pag. 73.* (b) *Videſis Maimonid. halach.* Kiriath Shemai *cap. 1. §. 7* (c] *Maharil fol. 83.* b. & Machzor *Germ. fol. 336. partis 1æ.*

Cap. VIII.

De Præſtituto *ſeu permiſſo* Puellis deſponſatis *ante deductionem* Moræ tempore, *ac* Caſtitate *interea obſervanda*.

Sponſalia peracta ſequebatur pactum Dotale, Deductio item atque ipſæ Nuptiæ, de quibus mox. Sed præſtituta erant ex more majorum tempora Moræ, qua ante ductionem uti

(a) li-

(a) licuit. Minor in poteſtate patria deſponſata, niſi tam ipſa quam pater adſentiret, deduci nequibat à ſponſo ante duodecimum annum, ſeu antequam נערה ſeu *juvencula*, quod idem eſt, facta fuiſſet. Etiamſi poſteà rogaret ſponſus, ut libentèr deduceretur, ea per menſes duodecim à die, quo rogavit is putandos pro arbitratu ſuo deductioni ac Nuptiis ritè ſatis obſtare potuit, idque לפרנס את עצמה ut interim ſe futuræ vitæ communioni *perornaret aptaretque*. Si idem rogaſſet Sponſus, poſtquam è minore ætate Sponſa in pubertatem plenam ſeu in annorum duodecim (quod idem eſt) & ſex menſium ætatem exceſſiſſet, integrum ei erat non deduci per duodecim menſes ab ipſo plenæ *pubertatis* die. Ubi ipſo plenæ pubertatis exactæ die, aut poſteà intra annum ab eodem die Sponſalia inita erant, XII menſes itidem à pubertatis die putandi. At verò ſi annus à pubertatis plenæ die præteriiſſet ante ſponſalia, & demùm deductionem poſtularet *Sponſus*, triginta duntaxat dies, ab ipſo quo poſtulatum eſt, tempus erat moræ legitimæ, qua ſponſa pro ſuo uti potuit arbitrio. Quod itidem de ſponſis univerſis dicendum, quæ Virgines non erant. Eadem ipſa ratio juxta ſententiam receptiorem [b] obtinuit de ſponſo, ubi rogaret ſponſa deductionem. Quod ſi ultra tempora præſtituta deductione ipſe abſtineret, alimenta inde ab eo ſponſæ erant præſtanda, niſi ſcilicet, aut eorum alteruter tempore, quo ita fieri deberet deductio, morbo laboraret, aut deductionis dies in eorum aliquem, in quibus deducere fas non erat (de quibus infrà] incideret. Etenim tunc legitimum deductionis tempus uſque ad integram valetudinem & dies deductioni idoneos comperendinabatur. Quin tametſi ex ſponſalibus ipſis matrimonium ſeu conjugium verum initum erat, nihilominùs ante deductionem, ſive durante legitimæ moræ tempore, minimè omninò licitus habebatur Sponſorum Concubitus, ubi ſive Nummulo dato ſive Libello Sponſalitio juxta ſuperiùs dicta contraherent. Nam licet ex ipſo legis ſermone illicitus ejuſmodi coitus non

P eſſet,

(a] *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 5. Gemar. Babylon. ibi. fol. 57.* a. *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 10. & vide Hugonem Grotium in Matth.* 1. 18. (b) *Videſis* Magid. Miſna *ad Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 10 fol. 245.* a.

eſſet, attamen, ex inſtitutis Majorum, verberibus, qualia eis qui receptis moribus eſſent inobedientes debita, quæ מכת מרדות appellant, puniebatur. Etiam ſi Coitu contracta eſſent ſponſalia juxta antè memorata, denuò ante deductionem non impunè coibant. Sed intereà adulterium Sponſæ non minùs ultimo ſupplicio aliterve quàm uxoris deductæ, utpote alienæ uxoris, erat puniendum. Deductio autem non ita heic intelligenda eſt, ut omninò neceſſum eſſet ſponſam ex ædibus ſive ſuis ſive paternis in ſponſi aliaſve, adeoque in thalamum aliarum ædium, deduci. Æquè fieri potuit deductio in ipſis, ubi ſponſalia inibantur, ædibus ac in ædes ſponſi aliaſve. Qua de re mox fuſiùs. Temporis autem duodecim menſium ſeu Moræ quod diximus exemplum obſervant nonnulli ad illud de Samſonis ſponſalibus ac nuptiis. *Deſcendens autem* (a) *loquutus eſt ad fœminam, quæ placuit oculis ejus. Et reverſus poſt aliquot dies, ut illam acciperet, declinavit ut videret cadaver leonis, &c.* Videtur inquit Levi Gerſomides

שנתנו לה׳ שנים עשר חדש לפרנס את עצמה

permiſiſſe eos puellæ (quam proſelytam fuiſſe volunt non gentilē, tametſi Palæſtinam; ut alibi [b) oſtenſum eſt) *duodecim menſes, quibus ſe adornaret,* nuptiis ſcilicet aptaret. Ubi verò ſponſa contumax deduci rite nolebat, eadem ipſa agendi formula ſponſo competiit, quæ in uſu ubi uxor contumax copiam ſui marito denegaret; de qua in ſequentibus.

(a) *Judic.* 14. 7. [b) *De Jure Naturali & gentium lib.* 5, *cap.* 15.

CAP. IX.

De Pactis Dotalibus. Virginis, Vitiatæ, Viduæ, Repudiatæ, Renuntiatæ á Leviro, aliarum, Dos *taxata. Singulare* Virginum genere ſacerdotali *heic jus. Et de* Jure Dotali *ante* Deductionem.

MOræ Tempore, ſeu ante deductionem, Pacta etiam dotalia erant ineunda, & Dos ſponſæ conſtituenda à ſponſo, ut ferè ἀντίφερνα ſeu Donatio propter nuptias jure Cæſareo adhiberi

hiberi ſolita. Dotem hanc appellant כתובה, & Hieroſolymitanè פרנה & פרן quod ipſum eſt Græcum *φέρνη*. Si ſponſa virgo erat, tametſi alteri anteà deſponſata fuiſſet (modò poſtmodùm ſive per repudium, ſive per viri mortem, ſive per leviri renuntiationem ante deductionem, ſui fuiſſet facta juris) dos ei minor non erat conſtituenda (a) quinquaginta Siclis ſeu ducentis Zuzis, quod & vides in futuræ dotis promiſſione, quæ in formula Syngraphæ Sponſalitiæ ſuperiùs habetur. De Virginibus autem, quæ Proſelytæ, Libertinæ, aut Iſraelitides captivæ & redemtæ ſeu poſtliminio reverſæ erant, jus heic pro more obtinuit, ut ita in virginibus conſerentur, ſi ante ætatis annum tertium & diem unicum Proſelytæ aut Libertinæ factæ fuiſſent aut Redemtæ ſeu reverſæ. Aliter ob coitûs, dum apud gentiles aut in ſervitute agebant, præſumtionem, pro Virginibus illæ non habitæ; uti & alicubi antè eſt monitum. Vitiatæ autem (eam ſemper excipias, quæ ſive illecebris ſive vi compreſſa ex lege à comprimente dotanda erat; qua de re jam (b] dictum eſt] ac Viduæ factæ, Repudiatæ ſeu à Leviro renuntiatæ, poſtquam deducta fuiſſet (nam tunc de coitu præſumtum eſt, niſi ubi ob immunditiem ſponſæ, ut infrà dicetur, ſe res aliter haberet) viginti quinque Sicli ſeu Centum Zuzi è ſponſi bonis pro dote adſcribebantur, quam & מנה ſeu *Minam* vocant. Atque ut minus non adſcriberetur, exegerunt majorum inſtituta. Zuzum (זוז ſcribunt) denario Romano argenteo æqualem faciunt. Neque ita novum eſt vocabulum, utpote tum in Miſna ac Gemara utraque (c) occurrens, tum in Syriaca Novi federis verſione [d) pro eo, quod Drachma eſt ſubſtitutum. Valorem (e) autem ejus ad receptam olim monetæ æſtima-

[a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 1. 4. & 5. Maimonid. halach.* Ilhoth, *cap. 10. & 11 Talmud. Babylon. tit. indicato. fol. 10.* b. *51.* a, *& 54.* b. *& videſis* Halacoth Gedaloth *fol. 58.* b. *col. 3. ſeu num. 30.* (b] *Lib. 1. cap. 10.* (c) *Miſna tit.* 6. Cethuboth *cap. 1. & 5. item Gemara. Hieroſolym. tit.* Cethuboth *cap. 1. fol. 25. col. 2. Babylon.* Cethuboth *fol. 6.* b, *& 67* b. *tit.* Chagiga *fol 5. & vide Baal. Aruch in* זוז, *& Philipp. Aquinatem in* זוז. (d) *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 10. & halach.* Erubin, *cap. 1. §. 12. & vide infra lib. 3. cap. 5.* (e) *D. Matth. 17. 24. D. Luc. 5. 4.*

tionem ſupputans Maimonides, adeoq; , juxta veterem æris ac argenti commixtionem, Zuzo ſeu denario ejuſmodi cuilibet ſeptem æris partes (quarum in calculo dotis, qui ex argento conflandus erat, ratio non habita eſt) & octavam argenti vult ineſſe; ita ut *Zuzis* CC. ſic commixtis ineſſet XXV. Zuzorum argenti puri valor, id eſt Siclorum ſeu סלעים (a) quinquaginta. Nam Zuzus ita commixtus quartæ ſicli argentei parti æqualis erat, uti etiam ſumitur puto Chaldæo Prophetarum (b) Paraphraſti. At ſi argenteus eſſet totus binis æquiparabatur ſiclis. Ita ferè rationes ineunt Magiſtri; qua tamen de re aliquantulùm diſſentiunt (c). Sed ad receptum monetæ genus Siclis menſurandum plerunque convolant. Et Quinquaginta Siclos Virginalem dotem, ex ipſa lege, qua virgo illecebris compreſſa dotanda erat, fuiſſe juxta Magiſtros liquet ex eis, quæ ſuperiori in libro afferuntur de ejuſmodi Virginis nuptiis. Sed verò ex Majorum inſtituto præſtitutam taxatamque eſſe utranque jam memoratam in pactis dotalibus ſummam, receptior videtur inter Magiſtros ſententia [tametſi non deſint qui adverſentur) [d) non ex *ipſa lege, in* qua de dote duntaxat Virginis ut dictum eſt compreſſæ cautum diſertè reperimus. Atqui intereà ad illius exemplum L ſiclos heic retineri eſt manifeſtum. Voluit quidem Sacerdotale genus duplicandam heic eſſe ipſam dotem filiabus ſuis Virginibus. Et novatio illa à Sapientibus ſeu Synedris, qui rebus hujuſmodi decernendis præerant, permiſſa eſt, ut diſertè legitur in corpore Talmudico (e]. Augeri igitur rite potuit, minui nequibat. In id ſcilicet conventum eſt à בית דין של כהנים *Domo Judicii Sacerdotum* (ut verba ſunt Miſnæ] quo planè Familiarum Sacerdotalium ſeu gentis Aharonicæ primorum cœtus rebus ſuis proſpiciens innuitur; non omnino Forum aliquod Sacerdotale Juridicum

[a) *Videſis Moſem Mikotzi Præcept. affirmat.* 45. (b] 1. *Samuel* 9. 8. (c) *Videſis R. Moſem Iſerles in* Shulcan Aruch *lib.* Aben haæzer *cap.* 65. §. 6. *& ſuperiùs pag.* 134. (d) *Videſis Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap.* 5. *fol.* 65. b. *& imprimis Commentaria ad Rambam* *hal.* Iſhoth *fol.* 243. *&* 244. (e) *Miſn. & Gem. tit.* Cethuboth *cap.* 1. *Babylon. fol.* 12. a. *& vide Alpheſ. part.* 2. *fol.* 472. a. *& R. Jom Tob. ad dict. Miſn.*

dicum ſeu ſtatum; quaſi ejuſmodi aliquod forum, velut nobis Eccleſiaſticum, in Republica ſeu Eccleſia illa fuiſſet. Et expreſſim ibi Gemara Babylonia ait אפילו משפחות המיוחסות בישראל *familias etiam reliquas aliarum tribuum* tantundem filiabus ſuis legitimè ſatis conſtituere potuiſſe. Sed de *Domus Judicii* apud Ebræos voce, plura alibi. Adeo autem exigebatur jam dictæ dotis conſtitutio & valor, ut ſponſi, qui non dotaverat aut minori dotaverat ſummâ, concubitus velut ſtuprum haberetur. Verba ſunt Miſnæ [a]; כל

הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זו בעילת זנות

Si quis minus ducentis (Zuzis] *Virgini aut viduæ minus minâ dotis nomine dederit, concubitus ejus ſtuprum eſt.* Scilicet nondum juſtæ uxoris concubitus eſt habitus [b]. Non ſolùm autem ſyngraphâ ſed & pacto non ſcripto aut bonorum, hypothecæ nomine, in vicem dotis, donatione, ita conſtitui potuit poſt ſponſalia dos, ut ducere & concubere dein liceret. Sic tamen ut in ſcripta res redigeretur quamprimùm tempus ſuppeteret. Integrum etiam erat Sponſo, quantum vellet inſuper, ſive centum ſive ducentis Zuzis pactis dotalibus (c], adjicere. Sed numerus ille taxatus à dotis hoc incremento, quod pro ſponſi arbitratu fiebat, ita diſtinguebatur, ut hoc תוספת כתובה ſeu *incrementum dotis*, ille עיקר כתובה *dos principalis* ſeu *dos ipſa* nuncuparetur. Atque pro dote principali ſumitur dos paſſim ſimpliciter nominata; quæ & in libello dotali ab incremento erat ſemper diſcriminanda, Ubi ſponſam ante dotis conſtitutionem Sponſus deduxerat, aut Syngrapha dotis deperdita erat, aut ſponſa ipſam remiſerat, ſi ſponſalia infirmari nollet, oportuit eum denuò ei dotem conſtituere לפי

שאסור לו לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה

quoniam illicitum eſt [regularitèr] *hominem manere cum uxore ſua ullo temporis momento ſine dote.* Quam ideo Majores cum nuptiis perpetuò conjungi voluere כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה *ne alitèr deſpecta nimis marito leviùs divortio ejiceretur*, quod & ante (d) notatum eſt non ſine exceptione heic recolenda. Nam divortio ejectæ

 dos

[a] *Tit.* Cethuboth *cap.* 5. *§.* 1. (b] *Videſis Rambam in Precept. Negat.* 355. (c) *Miſna jam citata.* (d) *Lib.* 1. *cap.* 19.

Dos comes erat, excepto ubi uxoris contumacia, vota, impudicitia, aut ejuſmodi quid aliud in cauſa eſſet contrarii, ut infrà oſtendetur, ubi etiam ex ſententia fori regulæ, quam de Dote jam memoravimus, ſubinde derogatum iri liquebit. Exceptio item habetur de ſponſa ſurda (a), quam ſine dotis conſtitutione deduci permittebant, ne ob auditus ejus defectum res nimiùm impediretur. Sed poſtmodùm Dos ei conſtituenda erat ſaltem minor, ſeu centum Zuzorum. Quemadmodum etiam, ubi ethnici vir & uxor Proſelyti fierent. Nam noniterabantur eis Sponſalia aut nuptiæ, ſed Dos hujuſmodi ad Proſelytam ita ante in gentiliſmo nuptam, ſi eam retinere vellet maritus, ex more recepto attinuit. Si poſt Sponſalia, dote nondum conſtituta, nec ſponſâ deductâ, ſponſus eam repudiaverat aut obierat, nulla ad eam Dos attinuit. At ſi poſt dotis conſtitutionem ſecuta fuiſſet ante deductionem ſive mors ſponſi ſive repudium, ipſa dos, ſed non incrementum dotis (quod ante deductionem neutiquam debitum) ſive ſponſæ cedebat, ſive patri ejus. Nam ſi juxta etiam ſuperiùs (b) dicta ea in patria eſſet poteſtate, ad patrem attinebat. Singulare autem dotis jus, quod fratriæ à Leviro ductæ competebat, habes Capite proximo. Dotem dici etiam Sponſalia interdùm liquet in Vulgata (c), uti & in Jure Cæſareo * arras & donata propter nuptias.

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap. 14. fol. 113.* a. *Maimonid. halach.* Iſhoth, *cap. 11.* (b) *Cap. 3.* (c) *I. Sam. 18. 25.* * *C. Theodoſ. l. 3. tit. 6. & vide Cod. Juſtin. tit. ſi Rector provinciæ &c. L. unica.*

Cap. X.

Dotis *conſtituendæ* Formula, Virgini, Viduæ, Repudiatæ, Fratriæ *à Leviro juxta legem* ductæ.

INter ſcriptam dotis conſtituendæ formulam, quæ Virgini in uſu, atque eam quæ Vitiatæ aut quacum concubuerat maritus prior, diſcrimen erat perquam exiguum, ſi eam, quâ Levir fratriam ex lege

lege ducens illam dotabat, excipias. Virgini ad nunc rere modum linguâ Babylonicâ concipi ſolebat dotalis ſyngrapha; uti & hodie (a).

טופס הכתובה

ביום פלוני בכך
לחדש פלוני כך וכך
לפק למנין שאנו מונין
וגו' על נהר פלוני
פלוני בן פלוני אמר
לפלונית בת פלוני
בתולתא כלתא הוי
לי לאינתו כדת משה
וישראל ואנא במימר
דשמיא אפלח ואוקיר
ואסובר ואיזון ואפרנס
ואכס יתכי כהלכת גוברין
יהודאין דמוקרין ומסוברין
וזנין ומפרנסין ומכסין
ית נשיהון בקושטא
ויהיבנא ליכי מוהר
בתוליך כסף זוזי מאתן
דאינון מזוזי כספא
עשרין וחמשי דחזי ליכי
מדאורייתא ומזוניכי

Inſtrumentum Dotale.

Die N. Menſis N. anno juxta calculum nobis in uſu &c. ad Fluvium N. N. filius N. dixit N. filiæ N. Virgini; Sponſa ſis mihi in uxorem, juxta inſtitutum Moſis & Iſraelitarum. Et ego, Deo volente, colam, honorabo, ſuſtentabo, cibabo, alamque & veſtiam te juxta morem maritorum Judæorum, qui honorant, ſuſtentant, cibant, alunt, veſtiuntque uxores ſuas, ut decet. Do etiam tibi, ut virginitatis tuæ dotem, argentum CC *Zuzorum, id eſt* XXV *Zuzos argenteos, qui tibi ex Lege competunt; præſtiturus etiam tibi alimen*

[a] *Apud Maimonidem halach.* Jebom vechalitza *cap. 4. & in Sepher* לכל חפץ *num. 4. Mahari l in* Minhag. *fol. 84.* b.

וכיסותייכי וסיפוקייכי
ומיעל עליכי כאורח
כל ארעא וצביאת
פלונית דא והות ליה
לאינתו לפלוני דנא
ורצה והוסף ליה
תוספת על עיקר
כתובתה עד משלכם
כך וכך ודא נדוניא
דהנעלת ליה כך וכך
הכל נתקבל חתן
זה ובא לידו ונעשה
ברשותו יזקף הכל
על עצמו כמלוה
ורשו וכן אמר לנא
פלוני חתנא דנא
אחריות כתובתה כולה
עיקר כתובתה ונדוניא
ותוספת ושאר תנאי
כתובה קבלתי עלי ועל
ירתי בתראי ועל כל
שפר ארג נכסין
וקניינין דאית לי
תחות כל שמיא
דקנאי ודעתיד אנא
למיקנא מקרקעי
ומטלטלי אגב

alimenta tua, veſtimenta tua, & quæ tibi ſufficiant, & concubitum tecum juxta morem univerſæ terræ. Aſſenſum item præbuit illa N. ut eſſet illi N. in uxorem. Voluit etiam & adjecit ille illi in principalis dotis incrementum ſummã N. Et Bona quæ attulit ipſa ſponſa (Nedunia vocant, quod idem eſt cum dote in Jure Cæſareo) *æſtimantur ſummâ N. Totum autem Sponſo huic acceptum, in ejus poſſeſſionem tranſit, & illius fit poteſtatis, atque ut creditum ut ejuſce fide pendet. Et ſic nobis dixit ſponſus ille N. In me recipio præſtationem totius ipſius Dotis etiam & bonorum, quæ ſecum ipſa ſponſa jam attulerit aut poſtmodũ ſibi acquiſierit, item & Dotis incrementi conditionumque qualiumcunque ad dotem attinentium, nec in me ſolûm, ſed etiam in hæredes meos, qui mihi ſucceſſerint, & in omnem ſubſtantiam meam pretioſiorem, poſſeſſionesque meas qualeſcunque ſub cœlo, quæ ſive nunc mihi ſint, ſive impoſterum fuerint, idq; ſive res fuerint*

מסרקעי כולהון יהון אחראין וערבאין לכתיב דנא כולה עיקר ונדוניא ותוספת לאיתפרע מנהון בחיי יבתר מותי ואפילו מגלימא דעל כתפאי וקנינן מפלו׳ דא מכל מאי דכתיב ומפרש לעילא קניין שלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי אלא בחוזק ובחומר כל שטרי כתובות הנוהגות בישראל וכהוגן וכתיקון רבות׳ ז׳ל וחתמנו על שטר כתובה זו כזמן הנזכר לעיל והכל בריר שריר וקיים׳

fuerint mobiles ſive immobiles; quæ univerſa pignori ſint atq; hypothecæ doti jam dictæ toti, ac rebus quas ſecum attulit, ſeu poſtmodum acquiſierit ſponſa & incremento Dotis, ut exinde hæc præſtentur ſive dum ſuperſtes fuero ſive poſtquam ſim mortuus. Quod & de pallio ſuper humeris meis dictum volo. Quin & obligatio omnium rerum, quæ ſupra ſcribuntur memoranturq; implenda, non quâ probatio ſuppetat deficiatve ſeu pro Libelli formulæ vi, ſed juxta vim & effectum omnium Libellorum dotalium, qui in uſu apud Iſraelitas & ſecundum id quod receperunt & ordinarunt Rabbini noſtri piæ memoriæ. Et ſignavimus Libellum ſeu Syngrapham hanc dotalem tempore ſuprà memorato. Resque tota ſit manifeſta rata ac firma.

In exemplaribus autem aliquot prætermittitur illud מדאורייתא *ex lege*, ubi verba fiunt de ſumma dotis; quod ideo fit, quia ſententia etiam Magiſtrorum celebrium obtinet, non ex ipſa lege ſed ex inſtitutis Majorum Dotis manâſſe taxationem, qua de re capite monitum eſt ſuperiore. Variabant jam dictum formulam ſub initio, ubi viduæ, Repudiatæ, aliive in Virginibus non cenſitæ dos conſtituebatur. Nempè pro לפלונית בתולתא *N. Virgini*, ſubſtitutum לפלונית אלמנתא *N. Viduæ*, לפלונית הגרושה *N. Repudiatæ*, לפלונית השבויה *N. Captivæ*, & quæ ſunt id genus alia, ut ſcilicet etiam dotali inſtrumento Sacerdotes, quibus fœminarum hujuſmodi nuptiæ

ſunt interdictæ, de earum qualitate monerentur. Clauſula item quâ dotis ſummâ taxatur, ita mutanda erat : ויהיבנא ליכי מוהרייכי כסף זוזי מאה דאינון מזוזי כספא תריסר ופלגא דחזו ליכי וכו׳.

Et dono tibi in dotem tuam argentum centum Zuzorum, id eſt duodecim Zuzos argenteos & dimidium qui tibi competunt, &c.

Levir autem Fratriam ex lege ducens, formulâ hujuſmodi eam dotabat; ſed regulariter ex fratris demortui bonis (a) ſeu dote ipſa, qua maritus priſtinus eam dotârat, adjecto etiam pro Leviri libitu incremento.

(a) *Videſis Maimonid. halach.* Jebom Vechalitza, *cap. 2.*

נוסח כתובת יבמין

ביום פלוני כך וכך לירח יג״ו איך פלוני בן פלוני אתא לקדמנא וכן אמר לנא אחי דמן אבא שכיב וחייו לרבנן ולכל ישראל שבק ובר וברת ומורת ומחסין ימוקים שמא בישראל לא שבק ושבק ההיא איתתא דשמה פלונית ברת פלוני וחזי לי מן אורייתא ליבומי יתה כדכתיב בספר אורייתא דמשה יבמה יבוא עליה ותביאת פלונית דא ואתינמרת ולפלוני בר

Formula Dotis Fratriæ à Leviro conſtitutæ

Die N. Menſis N. &c. N. *Filius N venit coram nobis, & ad hunc modum locutus eſt nobis. Frater meus germanus* (ſeu *ex ſanguine paterno*) *dormivit, & vitam Rabbinis noſtris & toti Iſraeli reliquit, at filium aut filiam, qua ei hæres eſſet & ſuſcitaret nomen in Iſrael, minimè reliquit. Sed reliquit uxorem hanc, cui nomen eſt N. filia N. Et ad me ex lege attinet, ut ad Levirum, eam ducere, ſecundum illud quod ſcriptum eſt in libro legis Moſis,* Levir ejus ingrediatur ad eam, *& aſſenſum præbuit illa, ut jure Leviratus jungeretur N. filio N.*

Leviro

פלוני יבמה לאוקימי
שמא בישראל כדכתיב
והיה הבכור אשר תלד
יקום על שם אחיו
המת וגו' וכתב לה
פלוני יבמה לפלוניתא
יבמתה כסף זוזי מאתן
דחזו לה והוו כתיבין
בכתובתה דכתב לה
בעלה קדמאה ואוסף
מדיליה כך וכך ודא
נדוניא דהנעלת ליה
וכו'

Leviro ſuo adſuſcitandum nomen in Iſrael juxta id quod ſcriptum eſt & erit primogenitus quem pepererit, ſurget nomine fratris ſui defuncti &c. *Et adſcribit dictus N. Levir dictæ N. fratriæ ſuæ argentum Zuzorum ducentorum qui competunt ei ut pote qui adſcripti ſunt ei in dotali inſtrumento à marito ſuo priori; & adjecit inſuper ex ſuo usque ad valorem N. Et bona quæ ſecum attulit ipſa Sponſa &c.*

Quæ ſequuntur in formula Virginali etiam heic adhibebantur. Singulare autem jus fratriæ hujuſmodi fuiſſe neceſſe erat. Nam cum dos priſtina ei, ita jam viduæ, denuò à Leviro eſſet conſtituenda, fieri nequibat quin, ſi priori marito Virgo jungeretur, adeoque dotem acciperet Virginalem, eam itidem ſibi inſtauratam à Leviro, tametſi vidua, haberet. Quòd ſi ita eveniret, ut dotem haberet à marito priſtino conſtitutam nullam, tunc à Leviro eâdem ipſâ ſummâ erat, quâ alia quæcunque vidua dotanda. Atque ita ex Jure dotabant Sponſas Sponſi, non Patres; qui tamen pro opulentia ſua ex more ea, quæ filiarum veſtimentis nuptialibus ac ipſis deductionis ſolennibus ſufficerent, impendere ſolebant. Inoleverat etiam, ut quinquaginta Zuzi [a] hujuſmodi impenſarum ſtatus eſſet modus, ubi nec rerum tenuitas impedimento eſſet, nec ampliorem ſummam poſtularet dignitas. Sed hæc res juxta pacta conventa variatim ſe habuit.

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 6. & vide Gemar. Hieroſolymitan. ibid. fol. 30. col. 4. & Babylon. fol. 67.* b.

CAP. XI.

De Temporibus *tum* Sponſalibus *tum* Deductioni *ſeu* Nuptiis *ex more majorum præſtitutis. De* Lætitia epular, *quæ Deductionem ſi quebatur. De* tempore *item, intra quod nec* Vidua, *nec* Repudiata, *nec* Libertina nova *ſeu* Proſelyta *ritè nubebat. Etiam de* Viduâ gravida, *&* tempore lactandi.

DOte conſtituta, deducere Sponſam Sponſo licuit; ita tamen ut tum Temporis Moræ, juxta ſuperiùs dicta, ratio haberetur, tum dierum Deductioni ex more præſtitutorum. Scilicet nec Sponſalia, nec Deductio omnibus horis ritè fiebat, uti nec Leviri renuntiatio. Profeſſo die quolibet (a), ritè contrahebantur Sponſalia, etiam & ipſo nono Ab Menſis, quo jejunium ante alia inſigne, ob ingentes, quas perpeſſi erant eodem die non ſemel calamitates, haberi ſolitum. Nullo ſcilicet tempore ejuſmodi Sponſalia ex more interdicta ſunt שמא יקדימנו אחר *ne præveniret eum qui ſpondere vellet alter*, ut ratio redditur in Gemara Hieroſolymitana. Quin tam noctu quam interdiù tunc rite contrahebantur. At verò nec Sabbato neque alio die feſto ritè inibat quis Sponſalia. Miſna (b); בשבת וביום טוב לא דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מיבמין *Sabbato & die Feſto nec Judicia exercenda, nec Sponſalia contrahenda, nec fratriæ renuntiandum, nec Leviro fratria jungenda.* Gemara Babylonia ibi rationem ſubdit; ne ſcriptione profanaretur ſive Sabbatum, ſive dies alius feſtus. Verba ſunt גזרה שמא יכתוב *ita ſancitum eſt, ne Scriptio* temporibus illis *adhiberetur.* Quod verò ad Deductionem attinet; alia erant tempora, quibus nec Virgo ritè deducebatur, nec Vidua, Vitiatave; alia quibus Virgo ſolummodo; quibus denique Vidua Vitiatave, alia. Ita tamen, ut qui hæc tempora, utpote à majoribus ob rationes mox indicatas non tam præſtituta quam in mo-

[a) *Gemar. Hieroſolym. ad tit.* Cethuboth. *cap. 1. fol. 24.* b. *col. 4. Maimonid. halach.* Iſhoth, *cap. 10.* (b) *Tit.* Bitza *cap. 5. & Maimonid. halach.* Sabbath. *cap. 23.*

in monitis poſita, non obſervarent, eorum Deductio ſeu Nuptiæ neutiquam inde infirmarentur. Quod paritèr dicendum de Sponſalibus ſive Sabbato ſive die Feſto initis. Neque Virginem, neque Viduam, neque Vitiatam ritè deduci volebant pridie Sabbati (a) aut poſtridie, nedum ipſo Sabbato aut die alio Feſto. Quin nec intermediis ſive Paſchatis ſive Scenopegiæ diebus quos חולו של מועד *profanam partem Feſti* nuncupant. Scilicet diebus (b) quinque, qui inter Paſcha & ſequentem ſeptimum, & ſex qui inter ſcenopegiam & octavum habentur. Illud de Sabbato monuere majores מפני כבוד שבת *ob reverentiam Sabbati*, atque ne ex apparatu epulari, qui deductionem ex more præcederet, ſive initio Sabbati ſive fini proximante, forte violaretur Feſtum. Nam epulum à ſponſo ſive cœlibe antè ſive viduo ſive uxori etiamnum ſupeſtiti conjuncto læte lauteque erat celebrandum per dies à deductione minimùm ſeptem, ubi Virgo erat Sponſa [exemplo vetuſtiſſimo ſumto tum ex Jacobi & Rahelis nuptiis (c), tum ex Samſonis, de quibus nos alibi (d)]: per triduum minimùm ubi Vidua ſeu Vitiata ducebatur. Epulum illud ejuſque celebrationem שמחה חנשואין ſeu *Lætitiam nuptialem* appellitant. Adeoque hoc ex more exigi ſolitum, ut cui plures ſponſæ eſſent ſimul deducendæ, is ſingulis uxoribus ſingulas epulas per totidem dies celebrare, idque lætiſſimè, perquàm pollucibilitèr, & tum ab omni labore vacans, tum ab omnimodo Solennis lætitiæ genere alio, quod fortè genio tunc placere poſſet. Rationem adjiciunt; שאין מערבין שמחה בשמחה *quoniam non commiſcenda eſt Lætitia* (ſolennis ejuſmodi & epularis) *cum lætitia*. Alia ſcilicet cum alia non commiſcenda, nec binæ confundendæ. Epularis hujuſmodi lætitiæ manifeſta ſunt in Evangelio Veſtigia, ubi & Architriclini (e) qui epulis præerat, mentio. Qua de re etiam Gaudentius (f) Epiſcopus Brixianus; *Nuptiæ apud Judæos cum fierent, unus* [*quantum ex traditione comperimus*] *dabatur de Sacerdotali ordine, qui morem diſciplinæ legitimæ gubernaret*,

[a) *Miſna tit.* Moed Katon *cap.* 1. *Gemar. Hieroſolymit. tit.* Cethuboth *fol.* 24. *&* 25. *Babylon. fol.* 2. *vide Miſna ibi. & Maimonid. halach.* Iſhoth *cap.* 10. *& hal.* ſhabbath Jom Tob. *cap.* 6. *&* 7. [b] *Levit.* 23. *Num.* 29. *Deut.* 16. [c] Pirke *Rabbi Eliazer cap.* 16. (d) *De Jure Natali & Gentium lib.* 5. *cap.* 5. (e) *D. Joann.* 2. 9. [f) *Tractat.* 8.

curamque pudoris ageret conjugalis, ſimul & conviviorum apparatum, miniſtros atque ordinem diſpenſaret; & hoc pro officio Architriclinus, hoc eſt triclinii præpoſitus diceretur. Sed undenam didicerit, Architriclinum neceſſariò ex ordine fuiſſe Sacerdotali, non habeo compertum. Floruit Gaudentius ille ſub annum Chriſti 400. Intermediis verò Paſchatis & Scenopegiæ diebus, tametſi velut profeſti, non ſacri, haberentur, nihilominus Deductio eandem ob cauſam ritè non fiebat, quam (a) de alia cum alia lætitia ſolenni non commiſcenda afferri monuimus. Miſna (b) אין נושאין נשים במועד לא בתולות לא אלמנות ולא מייבמין מפני ששמחה היא לו *Deducendæ non ſunt uxores in diebus illis intermediis, nec Virgines, nec Viduæ, nec Fratriæ, eo quod lætitia ſolennis etiam ab initio illius feſti uſque ad finem celebratur.* De ſolenni lætitia illa, qua per regulam jam dictam excludi volunt lætitiam aliam ſolennem, intelligunt verba legis (c) de diebus illis, quæ vide ſi placet. Virginis autem deductioni feria quarta ſeu Mercurii ante alias ſub templo ſecundo præſtituta eſt, ratione ab aſſuetis Foro Seſſionum diebus ſumtâ. Etenim ex Ezræ Collegarumque ejus ſeu ſynedrii, dum Rempublicam Iſraeliticam inſtaurabant, decreto, Seſſiones Forenſes, quæ anteà die profeſto quolibet indiſcriminatim haberi ſolebant, ita in urbibꝰ oppidiſq;, pleriſq; ſi non omnibꝰ, figebantur (d) in ſecundam feriam ſeu diem Lunæ, atque quintam ſeu Jovis, ut hiſce quoties feſti non eſſent, Judicibus neceſſariò eſſet conſidendum; ceteris verò pro re nata tantùm ſeſſio haberetur. Quoniam igitur ubi primis amplexibus de Virginitate Nuptæ dubitabat maritus, pro ſuo arbitratu טענת בתולים ſeu *poſtulatio de prærepta Virginitate* (de qua libro proximo fuſiùs] in foro proximo fiebat, atque ibi ea, quæ objicerentur cognoſcenda; ideo feriam quartam ſeu Mercurii diem deductioni Virginis maximè idoneam cenſebant. Ut ſcilicet poſtridie id eſt quinta ſeu Jovis poſtulare ei eſſet integrum

(a] *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Moed Katon, *cap.* 1. *fol.* 8. b. *hal.* 7. (b] *Tit.* Moed Katon *cap.* 1. (c] *Deut. cap.* 16. *com.* 13. 14. 15. (d) *Gemar. Babylon. ad tit.* Baba Kama *cap.* 7. *fol.* 82. a. & *ad tit.* Cethuboth, *cap.* 1. *fol.* 3. a. *ad dictos locos Commentarii, & Maimonid. hal.* Iſhoth *cap.* 10.

tegrum. Neque poſtulandi tempus ultra quintam ſeu proximæ hebdomadis ſecundam feriam comperendinari, quatenus fieri potuit, volebant, ne intereà (a) ante rem deciſam odium inter conjuges utrinque, ut fieri amat ubi ſuſpiciò orta eſt, nimis ingraveſceret. Feriam autem primam ſeu diem Solis, tametſi etiam poſtriduana feria Seſſionis itidem dies eſſet, haud paritèr idoneam eſſe voluere, ne præcedenti epulari apparatu, ut dictum eſt, Sabbatum violaretur. Quæ nihilominùs univerſa ita moribus receptiſque ſententiis temperata ſunt, ut, ubicunque locorum forenſes ſeſſiones feriis jam dictis minimè, ex jure aliquo ſingulari, ſic figerentur, & ubi apparatus cunctis epularis ante Sabbati initium abſolveretur, adeo ut de ejus violatione non eſſet, cur inde quis dubitaret, neque ex ſingulari ſeſſionum forenſium dierum ratione ſignorum Virginitatis prolatio hoc quam illo die commodior eſſe poſſet, ibi quolibet die profeſto Virginem deducere ritè ſatis liceret. Ita tamen ut *Lætitia ſolennis* altera, ut monitum eſt, cum altera, minimè commiſceretur. Quemadmodum autem Virgini *quarta feria ſeu dies* Mercurii, ita Viduæ ac *Vitiatæ* deductioni quinta ſeu *Jovis maximè* idonea habita eſt. Rationem reddunt, ut Sponſus aſſuetos ſibi labores, à quibus abſtinendum erat tribus diebus epularibus feriâ primâ ſeu in ipſo hebdomadis inſequentis initio commodiùs redintegraret. Verba ſunt; כדי שיהיה שמח עמה חמשי וערב שבת ושבת ויוצא למלאכתו יום ראשון *Ut lautè lateque cum ea Sponſus epulum celebret feria quinta, pridie Sabbati ſeu paraſceve, ipſoque Sabbato, & adſuetos revertatur ad labores feria prima.* Quod tamen, ut cetera heic congeſta, in conſilio potiùs quam inſtituto ſitum erat. Atque ad hunc modum intelligendum eſt illud Miſnæ (a); בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי שפעמים בשבת בתי דינין יושבין בעירות ביום השני וביום החמישי שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין *Virgo deducitur feriâ quartâ, & Vidua quintâ feriâ. Nam bis in hebdomade ſeſſiones habentur*

[a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 1. fol. 9. b.* (b) *Tit.* Cethuboth *cap. 1. §. 1.*

bentur forenſes in urbibus oppidiſque (ſcilicet ut plurimùm] *feria ſecunda & feriâ quintâ, adeo ut ſi quid habeat Sponſus, quod in Sponſæ Virginitatem objiciat, Forum ſtatim ei liceat adire.* Sed verò Tempora tam Sponſalium quam Nuptiarum heic ita intelligenda ſunt, ut (quemadmodum ſuprà (a) monitum eſt de uxore demortui fratris à Leviro ducta, alibique (b) de Captiva] nec Vidua nec Repudiata ritè ducenda eſſet aut deſponſanda ante XC dies ſeu tempus trimeſtre [c), ſive à mariti morte ſive à libelli divortii Scriptione elapſum כדי שיודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של אחרון *Adeò ut inde ſatis certum fiat, an gravida fuerit necne, atque an ex ſemine prioris poſteriorisve mariti.* Nova item Libertina ac Proſelyta nova tot etiam menſibus ab Iſraelitarum nuptiis arcebantur [d), ut ſcilicet diſtingueretur inter prolem conceptam בקדושה *in ſanctitate*, & eam quæ conciperetur שלא בקדושה *extra ſanctitatem*, ſeu antequam facta eſſet Libertina ſeu Proſelyta. Quin & ob eandem rationē ubi fieret Proſelyti uxor Proſelyta, à marito per tantum tempus ſeparanda erat. Atqui nec ad Minorem, quæ ſponſalibus inchoatis renuntiarat modo ſupra oſtenſo, nec ad Virginem quæ ſive illecebris ſive vi compreſſa eſt, nec ad meretricem, decretum hoc majorum de trimeſtri expectatione attinebat. Manifeſtò autem à priori marito gravida, nec ante (e] puerperium ritè nubebat aut deſpondebatur, neque poſt puerperium ante biennium inde elapſum, niſi intra id tempus denaſceretur proles, aut ipſa lac non præberet. Nempe intervallum illud ablactationi præſtitutum. Et ne proli lactenti novi mariti coitus fraudi eſſet, ita cautum eſt. Sponſalia autem intra hoc tempus inita, planè irrita non erant. Sed Deductio eouſque illicita, ut à foro puniretur qui contrà veniret.

[a) *Lib. 1. cap. 17.* (b) *Lib. 5 de Jure. Nat. & Gent. cap. 13.* (c) *Miſna tit.* Jabimoth *cap. 4. Gemar. Babylon. ibid. fol. 41. & ſeq. Maimonid hal.* Giruſhin *cap. 11.* (d] *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap. 4 fol. 35. & 36 & Maimonid. loc. citat.* (e] *Ibid. & Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 5. fol. 60.* a.

CAP.

CAP. XII.

Benedictio Deductioni *in thalamum atque ipſis* Nuptiis *prævia.*

ANte deductionem in thalamum (qua abſolutæ ipſæ nuptiæ) adhibenda erat *Benedictio ſolennis*; quæ ut prior illa Sponſalibus, ita Deductioni propria. Dicta hæc ברכת חתנים *benedictio ſponſorum*, ſeu ברכת נשואין *Benedictio Nuptiarum* ſeu *deductionis*, ut illa ברכת קידושין ſeu אירוסין, id eſt, *Benedictio Sponſalium*. Ritè adhibebatur tam in domo, ubi epularis illa, quam diximus, lætitia ſeu convivium nuptiale celebrabatur, & ubi thalamus erat, in quem ſponſa deducenda, idque ſive ea ſponſæ patriſve eſſet, ſive ſponſi, quem in alio quovis loco ex more huic rei præſtituto. Nam recentioribus Judæis locus benedictionis fere eſt atrium [a] ſynagogæ. Atque ita intelligendum eſt illud, toties Talmudicis (b) dictum מברכין ברכת חתנים בבית חתנים וברכת אירוסין בבית האירוסין *Benedictio ſponſorum adhibenda eſt in domo ſponſorum, & benedictio ſponſalium in domo ſponſalium.* Nimirùm benedictio ſponſalium adhibenda in loco, ubi ſponſalia contracta, quemadmodum hæc altera, quæ ſponſorum eſt deductioni in thalamum prævia, in loco ſive in quem, ſive unde deductio fiebat; ſive locus is idem eſſet cum priori, ſive alius. Et quoties unicâ in domo Sponſalia deductio in thalamum ſequebatur (quod pro eorum, quorum intereat, arbitrio fieri ſolebat) utraque benedictio eâdem in domo fiebat, quæ ita tam domus Sponſaliorum quam Sponſorum ritè, ſed ratione diverſâ, nuncupata. Formula Benedictionis Sponſorum ſeu deductionis prævia ad hunc modum à (c) Talmudicis exhibetur.

[a] Machzor *Germ. part. 1. fol. 336.* b. Maharil. *fol. 82.* b. [b] *Gem. Babyl. ad tit.* Cethuboth, *cap. 1. fol. 7.* b. *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 10.* Shulcan Aruch *lib.* Aben haæzer, *cap. 61.* (c) *At tit.* Cethuboth *fol. 8.* a. *adde Maimonid. halach.* Iſhoth *cap. 10. & halach.* Beracoth *cap. 2. §. 9. 10. & 11.* Shulcan Aruch *l.* Aben haæzer *cap. 61.*

ברוך אתה יהוה
אלהינו מלך העולם
שהכל ברא לכבודו
ברוך אתה יהוה
אלהינו מלך העולם
יוצר האדם באי אמה
אשר יצר את האדם
בצלמו ובצלם דמות
תבניתו והתקין לו
ממנו בנין עדי עד
באי יוצר האדם
שוש השיש ותגל
עקרה בקיבוץ בניה
לתוכה בשמחה באי
משמח ציון בבניה
שמח תשמח ריעים
האהובים כשמחך
יצרך בגן עדן מקדם
באי משמח חתן
וכלה באי אמה אשר
ברא ששון ושמחה
חתן וכלה גילה
רינה דיצה חדוה
אהבה ואחווה שלום

Benedictus ſis Domine DEUS Noſter, Rex mundi, qui univerſa creavit in gloriam ſuam. Benedictus ſis Domine Deus noſter, Rex mundi; Creator hominis. Benedictus ſis Domine Deus noſter, qui creavit hominem ad ſimilitudinem ſuam, & ad ſimilitudinem imaginis archetypi ſui, & præparavit ei ex ſeipſo ſtructuram ſeu ædificium *uſque in ſeculum* (quod de fœmina dictũ, ut volunt alii (a); aliis (b) de ipſa יצירת הצורה ſeu *creatione formæ* humanæ locum hunc capientibus) *Benedictus ſis Domine Deus noſter, Creator hominis; Gaudendo gaudebit, & exultabit ſterilis colligendo liberos ſuos in ſinum ſuum in lætitia. Benedictus ſis Domine Deus noſter qui lætari facis Sion in liberis ſuis. Lætando lætari fac par hoc amatum juxta lætitiam à te donatam creaturæ tuæ in horto Eden ab antiquo. Benedictus ſis Dominus Deus noſter, qui lætari facis ſponſum & ſponſam. Benedictus ſis Domine Deus noſter Rex mundi, qui creavit gaudium & lætitiã ſponſo & ſponſæ, exultationem,*

cantum

(a) *Gloſſ. ad Gem. Bab. tit.* Cethuboth *fol. 8.* a. (b) *Rabbi Aben Tybbon in* Ruach hachen *ſeu Phyſica Ebræa cap. 3. Videſis Genebrardum in ſubiunctis Chronologiæ ſuæ pag. 73. & 74.*

ורעות מהרה ה׳ אלהינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשתה נגינתם ב״א״י משמח חתן עם הכלה:

cantum, hilaritatem, jubilationem, amorem, fraternitatem, pacem & amicitiam. Confeſtim Domine Deus noſter, audiatur in urbibus Judææ & in plateis Jeruſalem vox gaudii (a), *& lætitiæ, vox ſponſi & ſponſæ, vox affectus mutui ſponſorum ex thalamo ſuo, & pueri è choro modulationis ſuæ. Benedictus ſis Domine Deus noſter, qui lætari facis Sponſum cum Sponſa.*

Hæc ipſa ferè formula item in Ritualibus Judæorum hodiernis habetur, nec ſine præeunte vini poculo ejuſque benedictione, qualem in ſponſalium benedictione ſuprà memoravimus. Etiam in Ritualibus (b) adjicitur, ברוך אתה יי׳ משמח חתן וכלה ומצליח הודו ליי׳ כי טוב כי לעולם חסדו ירבו שמחות בישראל וינוסו אנחות *Benedictus ſis Domine, qui lætificas ſponſum & ſponſam, quique eos fortunas. Confitemini Domino, quoniam Bonus eſt, quoniam in ſeculum miſericordia ejus durat. Multiplicentur gaudia in Iſraele, & fugiant ſuſpiria.* Integras formulas tum haſce tum alias Ezræ (c) accepto fuerunt. Quin ut (d) decem minimum iique majores ætate atque ingenui (quorum numerum complere ſponſo ipſi fas erat) adeſſent huic benedictioni, ex more exigebatur. Anſa numeri,

R 2

(a) *Videſis Jeremiæ cap. 7. 43. 16. 19. 25. 10. 33. 11. & Apocalypſ. 18. 23. Baruch. 2. 23.* (b) *Breviar. Jud. Hiſpanienſ. pag. 351.* b. *edit. Venetiis anno 5306* (c) *Maimonid. halach.* Kiriath Shemai *cap. 1.* §. 7. (d) *Gemar. Babylon ad tit.* Cethuboth *cap. 1. fol. 7.* b. *Hieroſolim. fol. 25. col. 1. adde Maimonid. halach.* Beracoth. *cap. 2.* §. 9. *& halach.* Iſhoth *cap. 10. & Bartenor. ad tit.* Cethuboth *cap. 1.* §. 1. *Ruth. 4. 2. & 11.*

meri, aut ſaltem, ut magiſtrorum mos eſt, ratio ejus, poſtquam eſt receptus, ſumitur ex hiſtoriola Ruthæ, ubi hujus & Boazi nuptiis adſunt decem Seniores. Horum autem qui maximus natu aut dignior, benedictionem præibat. Quoties autem durante virginis convivio ſeptem dierum nuptiali convivæ alii menſæ aderant, quàm qui benedictionem audierant deductionis, toties iteranda erat poſt ſolennem menſæ benedictionem etiam & hæc deductionis integra. At quamdiu iidem tantū qui benedictioni deductionis affuerant, convivæ manebant, poſtrema ejuſdem pars duntaxàt menſæ benedictionem in virginis convivio nuptiali quotidie ſequebatur. Quod itidem dicendum de convivio nuptiali, ubi cœlebs viduam duxerat. At ubi viduus viduam, poſt deductionis diem iteranda ritè non erat. Benedictionis autem nuptialis exemplum habent ut ante legem datam in eo, quod de Rebecca legitur (a), ita pòſt, Ruthæ [b) & Boazi nuptiis. Etiam inter formulas actuſque primarios legis ſtudioſo, id eſt Juriſconſulto Ebraico, ediſcendos, Benedictionis quam exhibuimus formulam non omninò ignorandam fuiſſe ajunt (c] nonnulli. Utrum benedictionem jam oſtenſam Nuptialem aliamve illam Sponſalitiam (de qua ſupra) an utranque intellexerit Fl. Joſephus ubi τὰς ἐπὶ τȣ̃ γάμȣ θυσίας ſeu *Sacra Nuptialia* memorat, viderint peritiores. Locum ejus antè (d] citavimus. Certè etiam [e) Philoni uſurpatur γάμȣς θύειν pro eo quod eſt *tantùm convivium nuptiale* ſolenniùs adeoque cum Benedictione *celebrare*.

(a) *Geneſ. 24. 60.* [b] *Ruth 4. 11. vide Gem. Hieroſolymit. ad tit.* Cethuboth *cap. 1. fol. 25. col. 1.* (c) *R. Chananiah. in Gemar. Babylon. ad tit.* Cholin *cap. 1. fol. 9.* a. (d) *Lib. 1. cap. 11. pag. 79.* (e) *Lib. de Special. legibus de præc. 6. & 7.*

CAP. XIII.

Deductio in Thalamum; *cujus tam in* Novo *quam* Veteri Federe *Veſtigia non obſcura. Inde* Nuptiæ *undiquaque* perfectæ.

SEquebatur dein deductio in thalamum, quam כניסה לחופה *introductionem in Chuppam*, id eſt, *in thalamum nuptialem* appellitant. Neque perfectæ habebantur Nuptiæ antequam ejuſmodi

fieret

fieret deductio. Diſertè Maimonides (a] aliique[b) ad veterum mentẽ אין ברכת חתנים עושה הנישואין אלא כניסה לחופה *Non benedictio Sponſorũ facit* ſeu *perficit nuptias, ſed deductio in thalamũ.* Indê ſcilicet ſponſa omnimoda ratione perfecta uxor regularitĕr habebatur, quam אשה גמורה & לכל דבר אשתו vocitant. Scilicet, ſi vinculũ, ut ajunt noſtri, matrimonii ſpectas, in quantum plane perſonale erat, ex ipſis ſponſalibus ſeu pactione conjugali firmum habebatur ac ratum. Sed ſi etiam dotis incrementum, ſucceſſionẽ unde vir, etiam & concubitum aliave ejuſmodi invicem conjugum commoda, jura, ac officia conſideres, non eadem erat illis Sponſalium ratio ac vis ante quæ poſt deductionem. Exceptionem autem heic adjiciunt (c) משתכנס לחופה נקראת נשואה אע״פ שלא נבעלה והוא שתהיה ראויה לבעילה אבל אם היתה נדה אע״פ שנכנסה לחופה ונתיחד עמה לא גמרו הנשואין והרי היא כארוסה עדיין *quamprimùm deducta eſt Sponſa in thalamum, vocabatur nupta, tametſi concubitus non ſequeretur; ita ſcilicet, ſi concubitui fuerit idonea. At vero ſi eſſet menſibus immunda, tametſi deducta fuerit, etiam & coitus ſit ſecutus, nuptiæ non perficiebantur, ſed hactenus Sponſa nomen duntaxàt manebat.* At diſſenſus eſt heic Magiſtrorum; aliis ſponſæ hujuſmodi immundæ eandem affirmantibus fuiſſe rationem generatim, quæ aliarum quarumcunque nondum rite nuptarum; aliis, quoad dotis incrementum tantummodo eam pro Sponſa, non uxore undiquaque perfecta, neutiquam quoad alia conjugum invicem commoda, jura ſeu officia, cenſeri contendentibus. Conſentiunt autem univerſi ante redintegratam munditiem, neque benedictionem aut deductionem fieri debuiſſe, neque nuptias eſſe ritè abſolutas. Quod ſi contra morem majorum benedictionem deductio forte antevertebat, adhibenda ea erat tempore aliquo opportuno inſequenti. Non obſcura habentur

 Sponſa-

(a) *Halach.* Iſhoth *cap. 10.* (b) Shulcan Aruch *lib.* Aben haæzer *cap. 54. §. 2. vide Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 5. fol. 56.* a. (c) *Maimonid. & autor* Shulcan Aruch *loc. citat. & vide* Magid. Miſna *ad Maimonid. ibid. fol. 243.* b. *& Moſ. Mikotzi præc. affirm. 48.*

Sponſalium & Deductionis diſcriminis veſtigia in lege illa militari; *Vir* [a] *ille qui deſponſavit ſibi uxorem, & nondum accepit eam, vadat & redeat ad domum ſuam, ne fortè moriatur in bello, & vir alius accipiat eam.* Quin præter ea quæ ſuperius è fœdere Veteri obiter occurrunt de benedictione conjugali (cujus formulam aliter atque aliter pro ſeculorum diſcrimine ſe habuiſſe ambigendum non eſt] aliiſve ad matrimonium attinentibus, obſervandum eſt quod legitur de Tobia, Raguele, & Sara hujus filia, quam ſibi in uxorem á Raguele cui, utpote, patri, ſui poteſtatem ea permiſerat dari petit Tobias. *Et* (b) *apprehendens dexteram filiæ ſuæ* (Saræ] *Tobiæ tradidit, dicens, Deus Abraham & Deus Iſaac & Deus Jacob vobiſcum ſit, & ipſe conjungit vos, impleatque benedictionem ſuam in vobis. Et accepta charta fecerunt conſcriptionem conjugii. Et poſt hæc epulati ſunt, benedicentes Deum.* Ita Vulgata. Græcus verò codex, *manu eam prebendens tradidit eam Tobiæ in uxorem,* dixitque, Ecce juxta legem Moſis κομίζε αὐτὴν, καὶ ἄπαγε πρὸς τὸν πατέρα σοῦ, καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς *deducito eam, & abducito ad patrem tuum, & benedixit eos.* Et ſtatim ſequitur; *& vocavit Ednam* (Anna in vulgata ea nominatur) *uxorem ejus*; καὶ λαβὼν βιβλίον ἔγραψε συγγραφὴν καὶ ἐσφραγίσατο &c. *ſumens libellum ſcripſit Syngrapham & obſignavit. Et cœperunt comedere. Et vocavit Raguel Ednam uxorem, & dixit ei, Soror* (ἑτοίμασον τὸ ἕτερον ταμεῖον] *prepara alterum thalamum, & introduc eam.* Cœnâ item peractâ, introductus eſt Tobias ad eam, quemadmodum tam in Græca quam vulgata habetur. Et Sponſalia ita habes, eorundem etiam Libellum, & intra eaſdem ædes deductionem, non ſine prævia Benedictione. Exemplar autem Ebraicum Screckenfuchſii heic habet, Tunc dixit Raguel, *Accipe eam quoniam eſt ſoror tua, & tu es frater ejus* [ſcilicet conſanguinei eſtis], *en trado eam tibi in uxorem juxta legem Moſis atque Iſraelis.* Sequitur etiam ibi Benedictio; & dein ויאמר לאדנה אשתו להביא אליו גליון אחר ויכתב עליו את הכתובה ויחתם אותה בעדים *& dixit ad Ednam uxorem ſuam, ut afferret ad eum cartam unam; & conſcripſit ſuper eam pactum dotale, & obſignavit eam coram teſtibus.* Sed apertiùs hæc exemplar Conſtantinopolitanum à Paulo Fagio etiam latinè verſum. Tobiæ puellam ſibi in uxorem poſtulanti re-

[a] *Deut. 20.5.* (b) *Tobit. cap. 7. & 8.*

ti reſpondit Raguel הנה הנערה לפניך תהיה לך לאשה כתורה וכהלכה ואל שדי ורחם עליכם ויחיה אתכם מיד קרא לנערה ותפשה בידה ואמר לנער ראה בני הרי זאת מקודשת לך כדת יהודה וישראל ולך אל אביך ומיד קרא עדים וקדש איתה בפניהם וכתבו וחתמו שטר כתובתה ומיד ברכו שבע ברכות והתחילו לאכול וקרא רעואל את אשתו ואמר לה תקני חדר הפנימי וגו'

Ecce puella coram te eſt, ſit uxor tua ſicut lex jubet & moris eſt. Deus omnipotens vobis ſit propitius, & vitam vobis conſervet. Statim accerſitā puellā apprehenſāque manu ejus, dixit juveni; Ecce mi fili, tibi ſponſa eſt ſeu *deſponſatur, ut mos eſt in Juda & in Iſrael. Et perge ad patrem tuum. Statim etiam, accerſitis teſtibus, deſponſavit eam in conſpectu eorum. Et ſcripſerunt & obſignarunt Inſtrumentum dotale. Statim etiam, dictis ſeptem benedictionibus, epulari cæperunt. Vocavit autem Raguel uxorem ſuam, & dixit ad eam, Parato conclave interius &c.* Nimirum in conclave illud interius deducebatur ſponſa, idque planiſſime eſt חופה *Chuppa* ſeu thalamus nuptialis, in quem ſponſa deducenda ante nuptias, juxta jam dicta, perfectas atque undiquaque abſolutas. In verſione ſua doctiſſimus Fagius heic tantum habet, *ſtatim dictis benedictionibus epulari cæperunt*, prætermiſſo, qui in Ebraico habetur, earum numero ſeptenario. Qui vetuſtis Judæorum ritibus eſt adprimè conſonus. Nam in Benedictionibus Sponſorum ſeu quæ Deductioni præviæ ſunt, eundem ipſi agnoſcunt numerum, qua de re conſulas Maimonidem (a), Joſeph Caro (b), alias (c) Sequuntur in hiſtoriola illa Tobiæ etiam nuptialis lætitiæ ſeu convivii dies, ni fallor, quatuordecim, qui quidem ex moribus receptis intra triduum coerceri ſolebant. Nam Sara ibi vidua eſt. Sed ampliare nuptiale convivium nemini non licuit non minuere, abſque moris majorum violatione, Primo itaque nuptialis convivii die deductio fiebat in thalamum, unde abſolutæ undiqua-

que

(a) *Halach.* Beracoth *cap. 2. §. 10. & halach.* Iſhoth *cap. 10.* (b) ShulcanAruch *lib.* Aben haæzer *cap. 61.* (c) *Hym. Nuptial. in* Machzor *Germ. part. 1. fol. 317.* b.

que nuptiæ. Sed triduum totum, ubi ſponſa erat vidua, atque ſeptiduum, ubi virgo erat, lætitiâ ſummâ lautitiáque, pro ſponſorum fortuna, etiam & ſingulari ſponſorum dignitatis obſervantia à convivis erat celebrandum; retento intereà in officioſis compellationibus, etiam ſponſi & ſponſæ nomine, uſque dum finiretur ejuſmodi nuptialis celebratio. Rabbi Eliæzer (a), חחתן דומה למלך מה המלך אינו יוצא לשוק לבדו כך החתן אינו יוצא לשוק לבדו מה המלך לובש בגדי כבוד כך החתן לובש בגדי כבוד כל שבעת ימים המשתה מה המלך הכל מקלסין אותו כך החתן מקלסין אותו כל שבעת ימי משתה מה המלך פניו מאירות באור החמה כך החתן פניו מאירות כאור החמה שנאמר והוא כחתן יוצא מחופתו וגו׳ *Sponſus eſt Regi comparandus Quemadmodum Rex foras non egreditur incomitatus, ita nec ſponſus. Quemadmodum Rex veſtibus utitur ſplendidis, ita & Sponſus etiam per ſeptem convivii nuptialis dies. Quemadmodum Rex ab univerſis celebratur, ita etiam per id tempus Sponſus. Quemadmodum vultus Regius lucidus eſt ut ſol, ita & Sponſi vultus, juxta id quod ſcriptum eſt* (b), *Et ipſe tanquam ſponſus egrediens* ſeu *procedens è thalamo ſuo &c.* Quod de Sole dictum; cui Sponſi è thalamo ſuo tum ſplendidis veſtibus tum nuptialibus comitum officiis, iiſque lætiſſimis, durante nuptialis celebritatis tempore ornati progreſſus comparatur. Qua de conſulas item virum ſummum Danielem Heinſium in Ariſtarcho Sacro [c]. Thalamus ejuſmodi ſponſi memoratur etiam alibi apud Prophetas (d); idque quatenus tempus nuptialis celebrationis ſpectat, יצא חתן מחדרו וכלה מחופתה *Exeat* ſeu *exibit ſponſus è cubiculo ſuo, & ſponſa è thalamo ſuo.* Ubi Sponſæ tribuitur חופה *Chuppa*, quod vocabulum plerunque, fere ſemper, pro thalamo in quem ſolennis fiebat deductio, à Magiſtris uſurpatur, & חדר *Cheder* Sponſo, quod idē ſane ſonat. Verū quidem eſt *Chuppa*, à verbo חפף deductum, quod

obtegere

[a) *In Pirke, cap. 16.* [b] *Pſal. 19. 5, ibi R. D. Kimchi.* (c] *Pag. 879.* [d] *Joel. cap. 2. 16.*

obtegere denotat, ex natura ſui locum, quo obteguntur ſeu occultantur Sponſi, ſignificare, adeoque thalamum ſeu παςὸν (quod habent Helleniſtæ) in quem ad concubitum Sponſorum deductio fiebat; *Cheder* autem *cubiculum* ſeu *conclave* denotare. Sed in idem planè ita recidunt. Alias ſcimus eſſe τῆς *Chuppa* apud Magiſtros notiones, quæ ad rem attinet conjugalem, de quibus capite proximo. Sed primariam & quæ tum in ipſis complendis nuptiis, tum in earum celebratione, principem planè habet locum jam exhibuimus. Etiam & hac ſolummodò notione occurrit in Benedictione Sponſalium, de qua ſatis ſupra(*). Ad deductionem hujuſmodi & ſolenne convivium ſpectat illud in Evangelio (a) de decem Virginibus. *Dum irent emere, venit Sponſus: & quæ paratæ erant, intravêrunt cum eo ad nuptias, & clauſa eſt janua.* Omnibus ſcilicet convivis futuris ſponſus & ſponſa, quæ jam deducebatur in nuptias, ſollicitè expectandi erant obſervandique. Id quod ibi *ad nuptias* eſt, ſeu ut in Græco εἰς τὰς γάμους, à Syro redditur לבית חלולא *in domum chori, lætitiæ,* ſeu *Nuptiarum,* cui etiam alibi ſæpius (b) οἱ γάμοι ſeu *nuptiæ* משתותא quod ipſum eſt Ebræorum משתה ſeu *Sympoſium nuptiale,* nuncupatur. Atque eam eſſe vocabuli ſignificationem in hiſtoriola ſacra de Nuptiis in Cana Galilææ, palam liquet. Citatum autem de virginibus decem locum de Sponſo ſimul & Sponſa venientibus, quemadmodum in deductione, capiendum eſſe, oſtendit Vulgati & Syri comma primum ejuſdem capitis, quo pro eo quod eſt in græco εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου, habent, *illi occurſum* ſeu *obviam Sponſo & Sponſæ.* Nonne etiam ſive de convivis ſive de miniſtris, quorum officia nuptialia ſponſis, durante illo ſive tridui ſive ſeptidui tempore præſtanda fuere, intelligendum illud, *nunquid* (c) *poſſunt* οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ſeu νηστεύειν, *filii thalami nuptialis lugere* ſeu *jejunare* (*filii ſponſi* habet vulgata & *filii Nuptiarum*) *quandiù cum illis eſt ſponſus?* Atque adjicitur, *venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt.* Nec

S præ-

(*) *Cap.* 7. (a) *Matth.* 25. 10. (b) *Joann. cap.* 2. 1. & 3. *Luc.* 12. 36 14. 8. (c) *Matth.* 9. 15. *Marc.* 2. 19. *Luc.* 5. 34.

prætermittendum eſt, morem hunc lætitiæ ac deductionis alibi item quam apud Ebræos, pariterque in oriente vicino, obtinuiſſe, ex Veteribus fieri manifeſtum. Legitur in Hiſtoria Haſmonaica (a), *filios Jamri facturos magnas nuptias, duxiſſe ſponſam è Madaba, filiam unius de magnis Principibus Chanaan* (oppidum ſeu urbem Gabatha vocat Joſephus ac ſponſæ patrem *illuſtrem inter Arabas*) *cum pompa magna. --- Et ecce tumultus & apparatus multus, & ſponſus proceſſit, & amici ejus, & fratres ejus, obviam illis cum tympanis, & muſicis, & armis multis.* Expreſſim etiam memorat Joſephus (b) ſponſam ipſam deductam à ſponſo cum frequenti amicorum comitatu, οἷον εἰκὸς ἐν γάμοις, *ut fieri ſolet in Nuptiis.*

(a) *1. Maccab. 9. 37.* (b) *Lib. 13. cap. 1.*

CAP. XIV.

De Annulo apud Ebræos Sponſalitio *ſeu* pronubo.

OStenſis, in ſuperioribus, iiſque illuſtriora ac præcipua fuere, in moribus Ebræorum, ab ipſis ſponſalibus uſque ad Nuptias undiquaque abſolutas perfectaſque, etiam de minorum gentium apud eos Ritibus aliquot non contemnendis, qui ſcilicet nunc adhibiti nunc omisſi pro vario ſeculorum locorumque diſcrimine, paucis eſt monendum. Neque enim ejuſmodi Ritus prætermitti ſolent à Scriptoribus, qui res hujuſmodi tractant. Viſuntur ii potisſimùm in Annulo, Coronis, Frumento ſive ſerendo ſive ſpargendo, Myrto ac Palmarũ ramis præferendis, Velamine quo obtecti ſponſi, & Paranymphis. De his, ſuo ordine. Quod ad Annulum attinet in Ebræorum Sponſalibus; verum quidem eſt olim hodieque ſubinde apud eos adhiberi ſolitum, quod ex eorum ſcimus Ritualibus. Subinde

dico

dico. Nam utcunque occurrat in Ritualibus alibique de Annulo in Nuptiis Ebraicis qualecunque teſtimonium, expreſſim tamen aſſeritur à Leone Mutinenſi, Archiſynagogo Veneto, Annuli uſum ſatis eſſe ſuis rarum. Codex ejus (a] Ms. quem habeo, ait, *è alcuni uſano all' hora* (loquitur de Gentis Ebraicæ ritibus Nuptialibus) *porgli un anello en dito è Spoſarla, ma per lo più non lo fanno.* Sed qui typis eſt editus, adjectum habet, *ma in Italia è Tudeſchi per ordinario non lo fanno.* Tantum abeſt, ut Doctorum aliquot ſententiam, quâ etiam ab ævo Moſaico frequens Annuli Sponſalitii deducitur uſus, amplecti queam! Nituntur ii maximè loco illo Exodi(b), ubi inter donaria ſacra numerantur annuli. Adjiciunt apud Prophetas(c) mulierum Annulos item memorari. Sed manifeſtum eſt in cultu ſeu mundo tantum muliebri cenſendos eſſe Annulos illos, non aliter atque armillas, diſcrimi-nalia, vittas, id genus alia. Neque apud Ebræos ipſos omninò pro Sponſalitiis ii ſumuntur. Ornamenta etiam erant annuli virilia, ut videre eſt in hiſtoriola ſacra de Juda & Thamar. Atque inde cum nonnullis (d] Annuli uſum in Sponſalibus deducere, à ratione eſt nimis diſſonum. Neque ſane in Talmudico corpore, ſi benè memini, mentio ullibi habetur Annuli Sponſalibus adhibiti. Res autem ita ſe habuit. Nummulum ſeu nummuli valorem, velut Sponſalitii contractus ſive arram ſive pretium Sponſæ antiquitus dari ſolere, ſuperiùs (e) eſt oſtenſum; id quod ſexcenties in corpore occurrit Talmudico. Cum igitur animadverterant Ebræi aliqui, hujuſmodi ſive arræ ſeu pretii Sponſalitii ſeu alium qualemcunque locum apud alias gentes Annulum in Nuptiis occupaſſe, [qua de re mox plura) viſum etiam eis eſt, eundem non rarò adhibere, & מזל טוב quo *fortunam* precantur *bonam* [f] in eo inſcribere. Sed adhibuere non qua Annulus eſt, ſed tantummodo qua pretii, quod diximus, ſeu nummuli locum occuparet. Id quod apertè liquet ex eorum Ritualibus. Nam ibi

(a) poſt

(a] *Degli riti Hebraici part. 4. cap. 3.* [b] *Exod. 35. 21.* [c) *Iſaiæ 3. 21.* (d) *Baron. tom. 1. nu. 57. alii.* (e) *Cap. 2.* [f] *Munſter ad Geneſ. 30.*

[a], poſt præviam Nuptiis Sponſalium benedictionem, quam publicè iterare ſolent, Magiſter qui Nuptiarum Solennibus præeſt; קורא לשני עדים והראה להם טבעת קדושין אי הוא שוה פרוטה ואמר הרב להן ואו זה הטבעת מסתמא חוא שוה פרוטה ואמרו הן *Accerſitis binis teſtibus ab eis inquirit, utrum Annulus ſponſalitius, quem eis ipſe oſtendit, ſit æqualis cum nummulo valoris; iis affirmantibus*, rogat etiam, utrum Sponſalia ritè fuerint peracta; ſcilicet, utrum dixerit ſponſus הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל והיה תוחב לה הטבעת באצבע שאצל האגודל ואם אינה טהורה אינו מגיע בה אך מניח ליפול מעצמו לאצבעה *Ecce mihi Sponſa ſis, ex hoc annulo, ſecundum inſtitutum Moſis & Iſrael, & annulum indici ejus ſeu digito pollici proximo induerit; aut ſi immunda tunc temporis eſſet, non tam induerit quam illabi permiſerit.* Nimirum non in Nuptiis ſed in ipſis Sponſalibus primus Annuli uſus; de quo ideo, quod nummuli ſeu pretii Sponſalitii locum occupabat [quod etiam ex ipſa Sponſalium ſubſtantia habent] ante nuptiarum ſolennia quæſtio ita fieri hodieque ſolet. Non igitur in locum annuli ſucceſſit nummulꝰ teruncius, aut aliud quid, quo oblectaretur Sponſa in ipſo contractu Sponſalitio, quod volunt Viri nonnulli docti, ſed planiſſimè in nummuli locum Annulus. Quod verò habent aliqui fidei ſatis prodigi, ſive de Annulo argenteo in D. Annæ Cænobio Sanctimonialium Romæ ſervato, velut eo, quo Joachim & Anna copulati ſunt, ſive de onychino illo, qui ex fide, neſcio cujus gemmarii, ex Hieroſolymis Romam ante ſeculum unum & alterum profecti, velut D. Mariæ Virginis Deiparæ, Peruſii reconditur, autoribus ſuis nos libenter relinquimus. Qui vero de Annulis illis planè fictitiis plura velit, conſulat imprimis Joannis

(a] Maharil. *fol.* 83. a. Machzor *Germ. part.* 1. *fol.* 336. b. *Col.* 2. *Videſis Theſub.* 18. *ad Maimonid. lib.* Naſhrim.

annis Baptiſtæ Lauri libellum *de Annulo Pronubo Deiparæ Virginis* [a], nec tamen ſine eis, quæ eadem de re doctiſſime ſcripſit Vir ſummus Andreas Rivetus (b) in Apologiâ pro Sanctiſſima Virgine Maria. Hoc verò non prætereundum, etiam apud Ebræos, ut alibi, pro fidei Symbolo, quale ad connubia inprimis attinet, præ rebus aliis ſumi Annulum. Expreſſim Philoni (c) Annulus, quo Joſephus Patriarcha à Pharaone donatus eſt, ἐναργέστατον δεῖγμα πίστεως nuncupatur, ſeu *manifeſtiſſimum Fidei ſignum*.

[a) *Romæ 1622. & videſis Addit. ad Alphonſ. Ciaconii vit. Pontific. in Sixt. 4. pag. 1280.* (b) *Lib. 2. cap. 9. pag. 283. &c.* (c) *Lib. de Joſeph.*

CAP. XV.

De Sponſorum Coronis, Myrto *ac* Palmarum *ramis præferendis, &* Frumento *ſive ſerendo ſive ſpargendo in* ritibus *Ebræorum* Nuptialibus. *De* Velaminibus *item, quibus obtecti Sponſi.*

SPonſorum Coronarum vetuſtiſſima eſt in Miſna mentio. Harum uſus in Ipſa Deductione ſeu Nuptiis. Eis enim ornandi erant in nuptias olim Sponſi. Sponſi Corona (a) erat ſive aurea, ſive argentea, ſive ex ſale toſto formata atque ſulphure depicta, ſive roſea, ſive myrtea, ſive oleagina. Sponſæ erat Corona aurea ſeu aurata, ſcilicet formâ עיר שׁל זהב *urbis aureæ* ſeu turritâ, qualis Deum matri vulgò tribuitur. Sed hæc pro vario Sponſorum conditionis

(a) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Sota *cap. 9. fol. 24. col. 3. Babylon. fol. 49.* b. *Gloſſ. ad tit.* Gittin *cap. 1. fol. 7.* a. *Bartenorius, ad tit.* Sota *cap. 9.* §. *14.*

-tionis diſcrimine aliter atque aliter ſe habuiſſe neceſſum eſt. Coronæ hæ, ſub Templi ſecundi excidium, interdictæ ſunt. Miſna [a]

בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים

ועל האירוס בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות

Tempore, quo Veſpaſianus armis nos aggreſſus eſt, interdictæ ſunt Sponſorum coronæ, uti etiam tympana [uſus ſcilicet eorum in choris nuptialibus] *atque Tito nos invadente, interdictæ ſunt etiam Coronæ Sponſarum.* Nolebant ſcilicet, exterorum armis hoſtilibus oppreſſi, ſplendidum illum majorum in nuptiis celebrandis ritum diutiùs retineri. Quale de ritu ramorum, Myrti ac Palmarum cum cantu ſponſis præferendorum eſt dicendum. Etenim legitur in eorum Commentariis [b] mortuo Rab, decretum fuiſſe שלא יביאו הדס וענפי דקלים בניגון לפני חתנים *myrtum & ramos palmarum ſponſis in pompa muſica non eſſe præferendos.* Neque autem Coronarum apud Ebræos nuptialium tantum in Miſna ſeu Commentariis Talmudicis aliiſve ſcriptis Rabbinicis mentio, ſed etiam in ipſo Codice Sacro, ſi interpretibus magni nominis veteribus fides. Legitur in Iſaia (c), *Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, quoniam induit me veſtimentis ſalutis, & indumento juſtitiæ circumdedit me;* כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה quæ in Vulgata vertuntur, *quaſi Sponſum decoratum Corona, & quaſi Sponſam ornatam monilibus ſuis.* Neq; adeo differt verſio Seniorum; *ὡς Νυμφίῳ περιέθηκέ μοι Μίτραν,* &c. *ſicut Sponſo circumpoſuit mihi Mitram,* quæ planæ Coronæ ſpecies eſt. Verba ipſa Ebraica ſonant, *ut Sponſum Sacerdotali ornavit decore &c.* aut *ut Sponſus &c.* Aquila autem (inquit Hieronymus) *tranſtulit, ἱερατευμένος στεφάνῳ quod in lingua noſtra dicitur, Sacerdotii portans Coronam.* Subſtituit igitur ibi Aquila *ὡς Νύμφιος ἱερατευμένος στεφάνῳ, ut Sponſus Sacerdotii portans Coronam,* id eſt, magnificam, ſplendidam. Et ſane tam Theodotioni ac Symmacho, quam Aquilæ *στέφανος* ſeu *Corona* ibi adhibitum eſt pro פאר quod *decus* ſeu *Ornatum*

(a) *Tit.* Sota *cap. 9. adde Gemar. Bab. tit.* Gittin. *cap. 1. fol. 7. a. & de Coronis vide tit.* Semicoth *cap. 11.* (b) Sepher Juchaſin *fol. 102. A.* [c] *Cap. 61. 10.*

-tum generalitèr denotans, pro *Mitra, cidari, tiara,* ſeu ſingulari capitis ornamento aliquoties alibi (a) ſumitur. Et Davidi de Pomis פאר פ׳ explicatur per *Coronam* & *Coronulam.* Jonathan autem Chaldæus Jeſaiæ Paraphraſtes heic כחתנא דמצלח בגנוניה וככהנא רבא דמתקן בלבישוהי וככלתא דמתקשטא בתקונהא *ut Sponſum gaudentem in thalamo ſuo, & ut Sacerdotem magnum veſtimentis ſuis ornatum, & ut Sponſam ornatu ſuo decoram;* perinde ac ſi legerat וכהן *& Sacerdotem,* non יכהן *Sacerdotali ornavit decore.* Verſio penes me Arabica Ms. habet ibi מתל אלחתן אלמאגר *ſicut Sponſum glorioſum.* Et Judæi Hiſpanienſes; *Como Novio engrandeſcera fermoſura;* adeoque Coronam Sponſo non expreſſim ibi tribuunt. Sed Salomon Jarchius, כחתן inquit אשר ילבש לבושי פאר הכהן גדול *ſicut Sponſum qui veſtitus eſt veſtibus Pontificis maximi glorioſis* (b]. Utcunque verò locus fuerit vertendus, id interea eſt manifeſtum, veteres illos interpretes Græcos, quos & ſecutus eſt Vulgatus, non dubitâſſe, quin in Sponſi apud Ebræos ornamentis Corona locum haberet proprium. Aliter enim nec res ipſa, quicquid de verbis ſit ſtatuendum, verſiones illorum ſatis tulerit. Atque ita interpretantur Scriptores ad eum locum præclari (c). Sed & alibi occurrit, quod Doctis habetur de Corona apud Ebræos Nuptiali teſtimonium perquam manifeſtum. Salomon in Canticis (d) *Egredimini & videte filiæ Sion Regem Salomonē* בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו *in Corona, qua coronavit illum mater ſua in die Deſponſationis illius & in die lætitiæ cordis illius.* Complures Scriptores [e) heic Coronam Nuptialem intelligunt, Alia etiam in eandem rem loca [f] è Prophetis tra-

(a) *Exod.* 39. 17. *Ezech.* 44. 18. [b] *Videſis ibi David. Kimchi* (c) *Vide Paul. Sherlogum in Cantic. Veſtigat* 27. §. 16. (d) *Cap.* 3. 11. (e) *Pineda de Reb. Salomonis lib.* 5. *cap.* 3. §. 5. *Paul. Sherlogus in Cantic. Veſtigatione* 27. § 6. *alii ibi citati præter Pintum Ramirez lib.* 1. *in Cantica. & vide Aloyſ. Novarin lib.* 6, *Elect. Sacrorum. cap.* 44. [f) *Thren.* 5. 15. *Ezechiel.* 16. 12. *Cant.* 4. 8. *Zach.* 3. 5. *Et Chaldæum ibi vide.*

trahunt nonnulli. Atque hinc inTertullianum diſputat Paulus Sherlogus, quaſi memoria lapſus temerè affirmaſſet is (a) Coronarum Ebræis uſum fuiſſe nullum. Quod ad Frumenti uſum in ritibus eorum attinet nuptialibus; Hodiernus, qui in eorum occurrit ritualibus, mos eſt, ut, ubi Sponſus Sponſæ manum, ante nuptiarum Benedictionem prehendit (b), זורקין כל העם על גבי ראשן חטין שלשה פעמים ואומרים פרו ורבו *Spargant omnes, qui circumſtant, triticum ſuper eorum capite ter, dicentes, Creſcite & multiplicamini.* At in libris Talmudicis aliuſmodi frumenti uſus habetur. Nam ibi non ſemel mentio à Rab Papi fit temporis, quo רמו שעורין באסינתו *projiciunt* [c] *hordeum in vas ſaligneum*, quâ ſcilicet nuptias ſpectat. Atqui interpretes heic diſſentiunt. Alii tantùm de apparatu ad potum in convivium nuptiale verba illa intelligunt. Alii verò ad hunc modum [d) explicant נותנין עפר בערבובית וזורעין שם שעירין קודם ימי החופה ומביאין לפני החתן והכלה כשהן צמוחין ואומרין להם פרו ורבו כשעורין הללו שממהרין צאת מכל התבואה *Ponebant terram in vaſis ſaligneis, ibique ſerebant hordeum ante dies deductionis in thalamum; Afferebant autem, cum germinabat, coram ſponſo & ſponſa, dicentes illis, Creſcite & multiplicamini, quemadmodum hordeum hoc, quod citiùs, quam ulla alia fruges, provenit.* Velaminis autem duplex occurrit genus in Nuptiis adhibitum. Alterum, quo ſponſorum capita ut Flameo obtecta, alterum quod in ipſa Benedictione nuptiali eos velut tentoriolum portatile obumbrabat. Genus prius memoratur etiam in Miſna. Paulò poſt verba illa ſuperiùs de Coronis interdictis allata, ſequitur (e) בפולמוס

(a) *De Corona Militis. cap.* 9. [b] Maharil. *fol.* 82. b. Mackor, *Germ. part.* 1. *fol.* 336. *col.* 1. [c] *Gemara Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap.* 1. *fol.* 8. a. *& ad tit.* Aboda zara *cap.* 1. *fol.* 8. b. [d) *Gloſſ. ad tit.* Aboda zara *ibid. & ibid.* Thoſiptha, *& vide I. Druſium Obſervat. lib.* 13. *cap.* 23. *& Gloſſ. ad. tit.* Cethuboth *cap.* 1. *fol.* 8. a. *&* Baal Aruch *in verb.* אסנתא. (e) *Miſna tit.* Sota *cap.* 9. *Talm. Bab. fol.* 49. a.

בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא הכלה באפריון בתוך העיר ורבותינו התירו שתצא הכלה באפריון בתוך העיר *Temporibus bellicis, quæ ſunt inſecuta, decretum eſt, ne prodiret* (in deductionem) *ſponſa velamine obvoluta intra Urbem. Sed Rabbini noſtri poſtmodum permiſere, ut etiam intra urbem velamine obvoluta prodiret.* Vocabulum quod heic uſurpatur pro velamine hoc, ſeu אפריון ſumitur etiam pro ipſo thalamo congugali alibi (a). Atque ita etiam חופה *Chuppa*, quod primariò in rebus nuptialibus eſt *thalamus*, in quem deductio facienda (ut ſuprà eſt oſtenſum) uſurpatur pariter pro velamine hujuſmodi (b), uti etiam pro tentoriolo illo, quo obumbrari ſoliti in ipſa Benedictione ſponſi; quod genus velaminis heic eſt ſecundum, & in atrio Synagogæ (c) præparari, nunc ſolitum, ſed an veteribus Ebræis in uſu, nondum eſt mihi ſatis compertum. Et ſic Elias Levita (d). Sed inquit ille,

ואנחנו קוראים הבגד שפורשין על ראש החתן והכלה בארבע בריחים בשעת הקידושין חופה *Nos etiam vocamus veſtem illam* ſeu *pannum, qui ſolet expandi ſuper caput ſponſi & ſponſæ, ac tenetur quatuor vectibus tempore nuptiali* [nam ita קידושין ibi intelligendum] *Chuppam*. Thalamum verò Sponſalitium גנון & בית גנון etiam dixere Chaldæi. Velamina autem ſponſos ita משום צניעותא *verecundiæ cauſa* (e) obtegere ſolita, ex ſindone aliave ejuſmodi materie confecta (f) ſunt non ſine monilibus, lemniſcis, aliiſve ad genus pro utentiū libitu, hinc inde pendulis. Ipſum autem אפריון quod in loco è Miſna citato ſponſæ prodeunti tantùm

S 3

(a) *Gemar. Bab. tit.* Sota *cap. 1. fol. 12. a. videſis lib. noſt. 5. de Jure Nat. & Gent. cap.* 5. Machzor *Germ. part. 1. fol. 316. a.* (b) *Vide D. Kimchi. ad Joel.* 2. 16. Machzor *Germ. part. 1. fol. 336. col. 4.* (c) *Videſis R. Nephthali Aſchenazi in* Sepher אמרי שפר *fol. 203.* b. (d) *In Thisb. verb.* חופה *& vide I. Buxtorf. in Synagog. Judaic. cap. 28.* (e) *Gemar. Bab. ad tit.* Sota *cap. 9. fol. 49.* b. *& Bartenor. ad dict. cap. §. 14.* (f) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Sota *fol. 24. col. 3. Babylon. ibid. fol. 49.* b.

tùm attribuitur, velamen hujuſmodi utriſque commune denotare, manifeſtò liquet ex utraque Gemara. Hieroſolymitana ibi, אילו הן חופות חתנים סדינים מצויירים וסהרונין זהב תלויין בהם. *Velamina Sponſorum ſindones ſunt acupicta, quibus appenduntur monilia aurea.* Et Babylonia, על חופת חתנים גזרו *decretum illud erat de Sponſorum velamine.* Et tam hæc, quam illa Gemara, pro utentium libitu, ait fieri ſolita hujuſmodi velamina. Sed plerunque volunt faſtigiata ſeu in conum (a) ſurſum deſinentia, quæ etiam figura Tentoriolo tribuitur. Atque eorum (b) uſus ſolennis in ritualibus hodiernis pro vario locorum more memoratur.

(a) *Bartenor. Ad tit.* Sota *cap. 5. §. 14. alii.* (b) Maharil. *fol. 82.* b. & Machzor *Germ. part. 1. fol. 336. col. 4. & 337. col. 1.*

CAP. XVI.

De Paranymphis *Ebræorum* Sponſi Amicis, *in Utroque fœdere dictis*, & *in* Novo, filiis Thalami Nuptialis.

REſtat ut de paranymphis videamus. Ii bini minimùm fuere, שושבינים id eſt *ſocii, comites*, *amici* Sponſorum dicti. Sed verò pro morum diverſitate ſive adhibiti ſive prætermiſſi, Gemara Hieroſolymitana (a), אמר ר׳ יודה ביהודה בראשונה היו מעמידין אותן שני שושבינין אחד משל כלה ואחד משל חתן אף על פי כן לא היו מעמידין אותן

[a) *Ad tit.* Cethuboth *cap. 1. fol. 25. col. 1.*

אותן אלא בשעת נישואין ובגליל לא היו עושין כן ביהודה בראשונה היו השושבינים מפשפשין במקום החתן והכלה ובגליל לא היו עושין כן ביהודה בראשונה והיו השושבינין ישנין במקום חתן ובמקום כלה ובגליל לא היו עושין כן *Obſervavit Rabbi Joda morem antiquitùs in Judaa obtinuiſſe, ut conſtituerentur bini paranymphi, ſocii, ſeu amici; alter ſponſæ, ſponſo alter. Quos tamen non conſtituebant niſi tempore Nuptiarum*, ſeu *deductionis. Neque in Galilea mos ille obtinuit. Antiquitus etiam in Judaa paranymphi locum ſponſi & ſponſæ perſcrutabantur* [decubitus locum) *quod in Galilaa non ſolebat fieri. Quin in Judaa paranymphi pernoctabant in loco ſponſi & loco ſponſæ* (juxta eos in thalamo) *quod nec in Galilaa fieri ſolebat.* Certè & horum mentio alibi in libris Talmudicis, etiam & Ritualibus (a), quibus etiamnum utuntur. Quin & pro eis, qui officio ſingulari nuptiis adſunt, occurrit in paraphraſi (b) Uzielidi tributa; ſed apertiùs Gemara *Babylonia* (c) ex jam dicti Rabbi obſervatione, qui, pro more, heic Jehuda, ut ibi Joda, nominatur,

ביהודה בראשונה היו מעמדין להם שני שושבינין אחר לו ואחר לה כדי לשמש את החתן ואת הכלה בשעת כניסתן לחופה ובגליל לא היו עושין כן ביהודה בראשונה היו שושבינין ישנין בבית שחתן וכלה ישנין בה וגליל לא היו עושין כן

In Judæa mos obtinuit antiquitùs, ut bini ſponſis attribuerentur ſeu conſtituerentur paranymphi, ſocij ſeu *amici, ſponſo alter, alter ſponſæ, qui nimirum tempore deductionis in thalamum eis officia præſtarent; quod tamen in Galilaa non obſervari ſolitum. Quin in Judæa mos antiquitùs obtinuit, ut paranymphi eadem in domo* [id eſt conclavi) *perno-*

(a) Machzor *Germ. part. 1. fol. 3. 7.* b. & *fol. 337. col. 1.* (b) *Deuteron. 32. 50.* (c] *Ad tit.* Gethuboth *cap. 1. fol. 12.* a.

pernoctarent, quæ ſponſus & ſponſa, quod nec in Galilæa obſervatum. Id verò quod dicitur heic למשמש, quod *ad officia ſponſis præſtanda*, vertimus, explicatur in gloſſa per לפשפש ולמשמש במעשיהן באותו הלילה שלא יקלקלו זה את זה במעשיהם בתרמית שלא יראה דם בתולים ואבד וזו לא תביא מפה שיש עליה טיפי דמים *Ad ſcrutandum & officioſe obſervandum ea, quæ ſponſi illa nocte* [ſcilicet nocte deductionis) *fecerint. Ne ſcilicet alter alteri dolo inferat damnum. Ne ſponſus, etiamſi agnoſcat ſanguinem Virginitatis, illum celet aut tollat. Et ne ſponſa inferat ſecum pannum* ſeu *ſindonem ſanguine intinctam.* Scilicet in Gemara verba fiunt de ſponſæ Virginitate, adeoque Officium paranymphorum ibi ad eam rem primariò ſpectat. In Judæa igitur paranymphorum uſus erat tum in ipſa deductione, tum in cubili ſeu thalamo, idque tota deductionis nocte. Et tametſi paſſim fermè, pudoris cauſâ, in more ſit poſitum, ut concubitus etiam conjugalis (quod ait D. Auguſtinus (a) *remotum ab arbitris cubile, conquirat, omneſque famulos atque ipſos etiam paranymphos & quoſcunque ingredi qualibet neceſſitudo permiſerat, ante mittat foras, quàm vel blandiri conjux conjugi incipiat*, in Judæa nihilominùs, ſed non in Galilæa paranymphos vides non ſolum nuptiis, verum etiam ipſi thoro conjugali nocte prima officiosè adfuiſſe, ne fraus alterutrinque de Virginitate ſeu floris Virginei teſtimonio (qua de re libro proximo plura) committeretur. De aliis etiam, quæ ad apparatum lætitiamque ſponſorum attinebant, eos proſpexiſſe ambigendum non eſt. Jam verò, nonne è τοῖς שושבינין hiſce ſeu *paranymphis, amiciſve* alter, qui ſponſo, ut amicus fideliſſimus, ita tempore nuptiarum officium præſtaret, innuitur in ſimilitudine illa ſacra S. Joannis: *Ipſi*, inquit (b) *teſtimonium mihi perhibetis, quod dixerim, Non ſum ego Chriſtus, ſed quod miſſus ſum ante illum.* Et dein; ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστίν. ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου ὁ ἑστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρᾷ χαί-

ρει

(a) *De Civitate Dei lib. 14 cap. 18.* (b) *Cap. 3. 29.*

μι διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου, αὕτη ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται, Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Amicus autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Hoc ergo gaudium meum impletum eſt. Vocis ſponſi ſponſæque mentio tum in Sacris literis (a) ſolennis, tum in ipſa, quæ Deductioni erat prævia (b) Benedictione. Vocem mutuos conjugum ſeu ſponſorum affectus atque exhilarati animi invicem effata indicantem denotari dubium non videtur. Eamque audire atque obſervare, etiam inter primaria paranymphorum ſeu amicorum ſponſi ſponſæque officia fuiſſe, indeque more nuptiali lætari. Nonne igitur heic ex more jam memorato, ſe dixit, ut paranymphum ſeu amicum ſponſi, vocem ſponſi inſignemque ejus erga ſponſam, quæ Eccleſia eſt, affectum obſervâſſe atque inde ſummâ perfuſum eſſe lætitiâ? Certè omnia ita quadrant moribus (c) Judææ Nuptialibus. Et ſcimus etiam τοῦ φίλου ſeu *Amici* nomen, quemadmodum & Comitis, à diffuſiori vulgarique ſignificatione delapſum, peculiarem non raro apud veteres dignitatem aut officium denotaſſe, quemadmodum in illo de Zabudo Ben Nathan (d); רעה המלך *amicus erat Regis* in vulgata. Verba planiſſimè fiunt de dignitate. Helleniſtæ habent ibi *ἑταῖρος τοῦ βασιλέως ſocius Regis, quod idem innuit.* Et paraphraſis Chaldæa, שושבינא דמלכא *amicus* ſeu *ſocius Regis*, ubi eodem pro amico utitur vocabulo, quod paranymphum etiam, ubi de re nuptiali verba fiunt, ſignificat. Et appoſitè ibi eodem ſimilitèr eſt uſus vocabulo David Kimchius

שושבינא דמלכא שהיה עמו תמיד *amicus Regis, qui ei perpetuò erat comes*; uti etiam erat ſponſo Amicus quem diximus ſeu paranymphus, unde & Judæi Hiſpanienſes habent ibi *companero del rey*. Quin & in veteri federe pro eo, quod eſt למרעהו Samſonis ſeu

ſocio

[a) *Jerem. 7. 34, 16, 19. 25, 10. 33, 11. Apocalypſ. 18. 23. Baruch. 2. 23.* (b] *Vide ſuprà cap. 12.* (c) *Videſis Daniel. Heinſium in Ariſtarch. ſacro pag. 879.* (d) *1. Reg. 4. 5. & vide Pinedam de Reb. Solomon lib. 5. cap. 13. §. 18.*

ſocio ejus ſubſtituunt LXX. τῷ Νυμφαγωγῷ αὐτῦ cui ſcilicet data eſt uxor ejus. Et Chaldæus ibi [a] habet דהוה שושביניה *qui erat ſocius ejus* ſeu *amicus Nuptialis*, ſeu paranymphus. Eodem nomine apud veteres Ebræos (b) dicuntur Michael & Gabriel paranymphi Adæ. Et ubi ſponſalia inter Deum & Eccleſiam iſraeliticam memorant (juxta illa, quæ & in fœdere veteri eâ de re ſæpiùs occurrunt) Moſem fuiſſe ajunt (c) השושבין *paranymphum* DEO & Eccleſiæ illius. Paranymphi ejuſmodi ſeu *ſponſi Amici* appellantur etiam υἱοὶ τῦ Νυμφῶνος (d] *Filii thalami Nuptialis*; qua de re optimè Vir præſtantiſſimus Hugo Grotius (e). Singulare habetur & apud nos nomen ejuſmodi eorum, quos Bridekníghts/ id eſt *Miniſtros ſponſalitios*, qui Sponſam deducere ſolent, appellitamus. Etiam apud Græcos veteres ſponſi Amicorum nomen & uſus. Julius Pollux (f); (καλεῖ) δέ τις τῶν τῦ Νυμφίυ φίλων καὶ θυρωρὸς ὁ ταῖς θύραις ἐφεστηκὼς καὶ εἴργων τὰς γυναῖκας βοηθεῖν τῇ νύμφῃ βοώσῃ. *Quidam etiam ex ſponſi Amicis Janitor dicitur, qui januæ adſtans mulieres Sponſam Clamantem juvare prohibet.* Alibi (g) etiam *Amici* uſus ſingularis in ſacris literis; ut quæ de ejusdem notione, qua dignitatem ſeu officium ſingulare denotabat olim in Auguſtali comitatu, occurrunt, prætereamus. Quæ ſunt alii uſus hodierni ritus, pro locorum diſcrimine invicem ſatis diverſi, è Ritualibus eorum qui proſtant libris, Joannis Buxtorfii Synagoga (h), Leone Mutinenſi, Aloyſio Novarino (i] petendi ſunt.

[a) *Judic. 14. 20. ubi vide R. Salomon.* (b) *Bereſchith. Rabba paraſo. 8.* (c) *R. Salomon in Exod. 34.* (d] *Matth. 9. 15.* (e) *In Notis Evangelicis pag. 185. & vide Jo. Buxtorf. in Lexic. Chald. Talm. pag. 2535.* [f) *Onomaſtic. lib. 3. cap. 3.* [g) *1. Paralip. 27. 33. &c.* (h) *Cap. 28.* (i) *Elect. Sacror. lib. 6. cap. 46.*

CAP.

Cap. XVII.

Sponſus Virginis *à* deductione *uſque ad* concubitum *à præceptorum aliorum affirmativorum obſervatione* immunis.

PRætermittere autem heic viſum non eſt, quemadmodum Annalis erat novo marito. Secundum ea, quæ proximo libro (a) dicentur, à muneribus militaribus civilibuſque immunitas, ita etiam Sponſo Virginis fuiſſe, ex eorum placitis, immunitatem ſingularem toto tempore, quod deductionem & concubitum interveniret, niſi intra illud incideret exitus Sabbati; idque, ni fallor, ab omnibus præceptis affirmativis aliás diligenter obſervandis. Solennem habent lectionem ſacram bis quotidie, ſeu mane ac veſperi, à Viris univerſis, qui conditione liberali, regulariter peragendam [b], qui fuerint nempe officio hujuſmodi non impares. Eam ab origine ſeu majorum inſtituto deducunt vetuſtiſſimo קרית שמע *Keriath Shema* dictum, id eſt *lectionem Audi*, deſumtam ex Deuteronomio (c) & Numeris (d), atque ita nuncupatam, quia incipit à vocabulo *Audi*. *Audi Iſrael, Dominus Deus noſter Dominus unus eſt &c.* Et maximi faciunt officium hoc ſacrum, quia in eo ſingularis eſt Numinis unitatis & omnium ſimul præceptorum ejus memoria. In Ritualibus aliquoties integra occurrit. Jam verò de hac re ita ad veterum mentem Maimonides (e); נשים ועבדים וקטנים פטורים מקרית שמע ומלמדין את הקטנים לקרות בעונתה ומברכין לפניה ולאחריה כדי לחנכן במצות מי שהיה לבו טרוד ונחפז לדבר מצוה פטור מכל המצות ומקרית שמע לפיכך חתן שנשא בתולה פטור

(a) *Cap. 3.* (b) *Miſna & Gemara, tit.* Beracoth *cap. 1.* (c) *Cap. 6. 4. & 11. 13.* (d) *Cap. 15. 37.* (e) *Halach.* Keriath. Shemai *cap. 4. §. 1. & vide Comment. ibi & Gemar. Babylon. ad cap. 2. tit.* Succa *fol. 25. a.*

פטור מקריאת שמע עד שיבא עליה לפי שאין
דעתו פנויה שמא לא ימצא לה בתולים ואם
שהא עד מוצאי שבת ולא בעל חייב לקרות
ממוצאי שבת ואילך שהרי נתקררה דעתו ולבו גס
בה אף על פי שלא בעל אבל הנושא את הבעולה
אף על פי שעוסק במצות חייב לקרות הואיל
ואין לו דבר שמשבש דעתו וכן כל כיוצא בזה

Fœminæ, Servi, atque Minores ætate immunes ſunt â ſolenni illa lectione. Minores autem docere ſolent ſimul ac auditores fuerint idonei, & lectionem & benedictiones tum ante tum poſt commata lectionis interponendas, ut ſcilicet præceptorum obſervationi ita initientur. Cujus artem animus continentèr occupatur & ſollicitus eſt de re aliqua præcepto ſubnixa, is ut ab aliis præceptis ita etiam ab hac lectione immunis eſt; unde ſit, ut etiam Sponſus, qui Virginem deduxerat, lectione hac non teneretur ante concubitum conjugalem; quoniam toto eo tempore præſumebatur, ipſum ſollicitum ſi habuiſſe de futuris Sponſæ Virginitatis ſignis. At vero ſi nec ante exitum Sabbati proxime inſequentem concubuiſſet, lectio ei erat deinceps adhibenda. Quoniam ſcilicet, tametſi non intereà concubuiſſet cum ea, dubitandum tamen non fuiſſet, quin ſollicitudine ejuſmodi jam vacans amore eam ſummo amplecteretur. Ceterùm qui vitiatam ſeu devirginatam deduxerat, tametſi etiam præcepto legis occuparetur [ſcilicet ſive propagandi generis humani ſive fratriæ ducendæ aliterve) *is lectione hac uti debuit. Quoniam nempè non habebat ejuſmodi quid, quod animum ejus conturbaret. Quod itidem de ſimilibus dicendum.* Tam ad alia, veluti præceptum de phylacteriis, quam ad lectionem hanc immunitatem ſponſi intra tempus jam dictum, attinuiſſe ex verbis hiſce eſt eliciendum.

CAP.

CAP. XVIII.

De Contractu Sponſalitio *ſeu* Nuptiali Gentilium *(ſecundum mores juraque ſua) qui poſteà* Proſelyti *fierent ſeu in* Judaicam Eccleſiam *ſeu* Rempublicam *tranſirent. Omninò* legitimum firmumque *hunc, nec iterandum, voluere* Ebræi, *quorum mores* Sponſalitii *ac* Nuptiales, *tum* Paganorum *tum* Chriſtianorum *moribus ejuſmodi perquam congeneres.*

EX eis, quæ hactenus oſtenſa ſunt, ſatis liquet, qualiſnam viri & fœminæ conjunctio, ſecundum Jura Ebræorum ipſis ſimpliciter Civilia, legitimum eſſet ratumque Matrimonium; idque ſive ſubſtantiam Contractus ſeu quod Vinculum appellitamus, ejuſque neceſſarias juxta eos appendices ſpectes, ſive Ritus ac Circumſtantias ſolennes. Subſtantia illa ſeu etiam formalis cauſa, habetur in mutuo aut ſponſorum ipſorum, aut, pro caſûs diſcrimine, eorum qui ut parentes aut tutores aut proxenetæ perſonas illorum hac in re ſuſtinuere conſenſu ſponſuque ut ſuperius oſtenditur facto; unde Sponſalia; & in dote atque Deductione; unde Nuptiæ. Neque verò, quantum ad ſubſtantiam, à Sponſalibus Nuptiæ diſcrepabant aliter fermè atque Contractus ſeu Pactum aliquod inſtrumento ſeu ſyngraphâ ſolenniùs ſignatum ſeu ritè inſinuatum, ab eodem contractu antè ſimpliciùs ac nudis contrahentium verbis inito. Ritus autem atque Circumſtantias, quæ fuere, ſatis aperuimus. Atque ex fœdere conjugali ſic legitimè icto, ortam voluit Karæorum ſecta Unionem adeo planè perſonalem & veluti Naturalem, ut quiſquis conjugum alteri, pariter & alteri etiam ſanguine conjunctus haberetur, juxta quæ ſuperius (a) tradidimus. Aliud autem erat Jus Matrimoniale ad Proſelytos Juſtitiæ ac Libertinos, *id eſt*, eos, qui ex Gentiliſmo in Judaiſmum ritè tranſierant, attinens, quod quatenus Ebræis ſimul & Proſelytis ac Libertinis hiſce ſive Imperativum erat ſive Interveniens, *luculenter* ſane oſtendimus in libris de Jure Naturali & Gentium. (b) Sed verò inde heic non abs re puto fuerit nonnulla breviter recolere, unde Ebræorum ſeu Eccleſiæ illius Reipubli-

(a) *Lib. 1. cap. 3.* (b) *Lib. 5. cap. 18.*

cæve divinitùs inſtitutæ Sententiæ receptæ de ipſa Matrimonii qualitercunque à Paganis ſeu non Iudæis initi, Vi Natura ac Esſentia faciliùs innoteſcant. Quatenus nempe vinculum ſeu obligationem connubialem inde natam tantùm voluerint. Nam Officia conjugum mutua atque alia, quæ contractum Nuptialem variatim conſequuntur, liber Tertius heic exhibebit. Ex Iure Noachidarum ſeu Naturali, id eſt Ebræis ante legem Moſaicam aliisque pariter Gentibus ſeu Humano generi Imperativo, quo fides ſervari jubetur (id quod apertè ſatis continetur in eo, quod eſt non furari aut alienum non invadere) Matrimonium ex mutuo Viri ac Fœminæ in vitæ communionem conſenſu ac concubitu, velut traditione ſequenti, legitimũ fieri ſtatuunt, ut alibi (a) oſtendimus. Interdictas autem volunt Matrem, Novercam, Sororem Uterinam, Uxorem alienam; neque à rerum origine alias. Sic de Gentilibus. Iam verò Proſelytum Iuſtitiæ ac Libertinum ſimulac è Gentiliſmo in Iudaiſmum tranſierat, Baptiſmo ſcilicet ſolenni, Circumciſione ac Oblatione, planè ajunt fuiſſe Regeneratum & כקטן שנולד דמי (b) *Infantem recens natum*, Iudæum factum, adeoque omnimodam, quæ priſtina erat, Conſanguinitatem nedum affinitatem exuiſſe; juxta id quod appoſitisſime Tacitus (c) de ejusmodi Proſelytis; *nec quidquam priùs imbuuntur, quam contemnere Deos, exuere Patriam, Parentes, liberos, Fratres vilia habere.* Qua etiam de re nos alibi (d) fuſiùs. Secundum hæc, Proſelyto nec Mater jam erat, nec Noverca Sororve. Adeo ut nec fœmina quæpiam hiſce nominibus ei vetita. Quod ſanè nec legi ipſi ſacræ, propter Regenerationis vim (id quod meritisſimò fateor, mireris) adverſari omninò voluere. At verò ſi Gentilis Matrem, Novercam, Sororemve uterinam connubio ſibi ſociasſet & poſtmodùm in Judaiſmum cum ea tranſiisſet, ſeu Proſelyti fuisſent utrique facti, ex jure à Majoribus, eis ſcilicet qui in Republica illa rebus præerant legi ſacræ ſuperinducto obtinuit, ut, niſi faceret ipſe Proſelytus, uxorem ejusmodi contra jus ipſis naturale ſumtam ſemoveret Conſesſus aliquis, cui rebus in hujusmodi competiit jurisdictio forenſis, veluti Triumvirale ſeu vigintitriumvirale Presbyterorum aliquod Collegium, ne quid de Synedrio

(a) *Lib. jam dicto cap.* 4. (b) *Gemar. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 11. 97. b. (c) *Hiſt.* 5. (d) *De Jure Nat. & Gent. lib.* 2. *cap.* 4.

nedryo Magno heic dicam, cui poteſtas fermè omnimoda. Ceterùm אם היה נשוי לשאר עריות ונתגייר הוא ואשתו אין מפרישין אותן quæ verba ſunt, ad veterum mentem, Moſis Maimonidis (a), *Si quampiam aliam duxerat Gentilis ex fœminis illis, qui inceſtûs nomine in Levitico interdicuntur, & poſtmodum uterque facti fuerant proſelyti, non ſeparabant eos.* Scilicet Matrimonium ejusmodi ex ſententia aliqua forenſi non dirimebatur, quoniam pro vetita ex Jure Naturali, quo ſolo in Gentiliſmo ſeu antè teneri volebant heic maritum, fœminam ejusmodi, non habebant. Alibi item dum de vàrio dotis diſcrimine verba fiunt (b), גר שנתגיירה אשתו עמו כתובתה קיימת *Quando cum Proſelyto facto, proſelyta etiam fit uxor ejus, remanet* ſeu *valet ei Dos*, quod in gloſſa explicatur per שכתב לה בגיותו *quæ ſcilicet præſtituta ei eſt* (donatione aliquâ Doti Ebræorum reſpondente) *à viro dum Gentilis erat* in ipſis Sponſalibus ſeu Nuptiis. Et ut dos hujusmodi jam fieret Mina ſeu Centum minimùm *Zuzi*, *horumve valoris, juxta ea quæ ſuperius* (c) de Jure dotali oſtenduntur, volunt *Jurisconſulti eorum celeberrimi* (d). Conſequens igitur eſt, Matrimonia apud Gentiles inita, id eſt Gentilium more contracta celebrataque, pro legitimis, etiam poſtquam conjuges in Judaiſmum tranſierant, ab Ebræis habita. Et tametſi Regeneratio Proſelyti ſeu novi ejus ex Proſelytiſmo natales ejusmodi cenſebantur, ut velut denuò ac recens natus, quantum ad conſanguineos ac affines ſpectat, exiſtimaretur; nihilominùs quantum ad fidem connubialem ante datam atque obligationem inde qualemcunque ortam, regeneratio ejusmodi ſeu novi natales non omninò obſtitere, quo minus priſtinum maneret conjugium; quod etiam deinceps juri Ebraico ſeu Judaiſmi moribus, planè ex ipſa utriusque conjugum in Judaiſmum tranſitione, ſuberat. Adeo ut contractus nuptialis, qui, ut volunt illi, antè ſcilicet in Gentiliſmo, pro conjugum alterutriùs

T 2 libi-

(a) *Halach.* Iſuri Bia *cap.* 14. *Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 98. a. Arba Turim *lib.* Iore Dea *cap.* 269. *Moſem Mikotzi Præcept. Affirm.* 22. (b) *Miſn. tit.* Cethuboth *cap.* 9. *fol.* 90. a. *in Talm. Babylon.* (c) *Pag.* 163. (d) *Maimonides halach.* Iſhoth *cap.* 11. & Magid Miſna *ibid.*

libitu (id eſt ut dicunt Græci, ſive ἀποπομπῇ qua *vir uxorem dimiſit*, ſive ἀπολείψει, qua *virum reliquit uxor*, qua de re plura libro proximo) ſolvi potuisſet idque ſine ſcriptis, jam ſolùm libello divortii à viro dato nec aliter ante mortem quiret dirimi. Id eſt non aliter atque ſinerent leges Ebraicæ, in quarum poteſtatem ut ſe ipſos ita & contractum ipſum Nuptialem tranſtulerat conjux uterque. Atque inde alia quæ fuere jura priùs conjugalia, in ea quæ Ebraica fuere, ex ipſo conjugum Proſelytiſmo, mutabantur. Et reverà quidem Gentium ſaltem illuſtriorum, veluti Græcorum & Romanorum veterum, contractus Sponſalitii Nuptialesque adeo fuere Ebræorum hac in re juri moribusque conſoni, ut meritò ſatis pro legitimis ratisque juxta antè dicta in ipſa Eccleſia ſeu Republica Judaica, ſine iterató aliquo Proſelytorũ conjugio, contractuve novo, haberentur. Quin ſive id ex Imitatione, ſive ex Caſu, ſive ex Parili rationis Uſu aliterve evenit, obſervatu haud indignum eſt nec intempeſtivum nedum injucundũ, tum apud Gentiles tum apud Chriſtianos Sponſalia Nuptiasque contrahendi, ſeu ut fœminæ in poteſtatem uſumve viri, ſic viri in amplexum fœminæ conjugalem recipiendi Jura ac mores fuisſe atque etiamnum eſſe, veteri Ebræorum uſui plerunque perquam congeneres. Atque hoc ſane penitiùs ſimùl cum diſcrimine, quod, ut fieri amat, variatim ſatis ex Gentium ac Seculorum diverſitate intervenisſe manifeſtum eſt, ritêque ejusdem cauſam ſenſumque compendio intueri, haud exiguum operæ pretium opinor erit. Sic enim poterimus tum faciliùs inde dignoſcere, qualesnam in univerſum de ipſo contractu Matrimoniali qualicunque ineundo Sententiæ eſſent apud veterum Ebræorũ Theologos Juriſconſultosque receptæ, tum clariùs ediſcere, quid etiam nunc eâ ſubinde de re, ſive verba Sponſalitia ſeu Nuptialia ſive Ritus actusve alios intervenientes ſpectaveris, fuerit aut ſtatuendum aut admittendum. Ubi ſcilicet non eo fuerit deventum vecordiæ, ut nec Paganorum nec Ebræorum nec Chriſtianorum veterum aliarumve gentium aut ſeculorum omnino, ſed novitatis tantùm ejusque ſatis febriculoſæ etiam & ſubinde fanaticæ commentorum habeatur ratio. Synopſi igitur heic exhibebimus, quæ huc ſic ſpectent tum ex ſeculorum, ante legem Moſaicam, moribus ſeu Iure Naturali eoque quod Paganis etiam poſtmodum eſt receptum, tum ex Chriſtianorum

pla-

placitis uſuque. Neque enim ſingularium hominum opiniones pro more nimis diſcrepantes, ſed ipſum Gentium, Rerumpublicarum, Civitatum, Eccleſiarum integrarum conſideramus heic Uſum ac Placita Recepta, quorum ut in aliis ſic & in hiſce præ ſingularium, qualeſcunque fuerint; hominum ſententiis ratio ſemper habenda eſt permagna.

CAP. XIX.

De Sponſaliorum *ex* Jure Naturali *atq; inter* Paganos Formulis, *quà* Ebræorum *mori aut* conſonæ *fuere aut non ita diſonæ ac ab eis* admiſſæ, *juxta capite ſuperiori dicta. Et de* Arris Sponſalitiis *&* Annulo, *apud Paganos*, pronubo.

EX Jure Naturali primis parentibus dato ſeu humani generis communi *Matrimonii fiebat legitimum ratumq;* conſenſu in vitæ ſocietatem mutuo ſive *Sponſorum* ſive perſonas eorum, ut capite ſuperiori alibique dictum eſt, ſuſtinentium. Ac tum diſſenſu parili tum alterutrius renunciatione, juxta ea quæ de Jure Naturali tradunt Ebræi ipſi, diſſolvebatur. Fidei enim ſic Sponſu mutuo datæ (quæ quà data ex eodem jure erat ſervanda) modus accedebat ſemper aut expreſſus aut tacitus, unde diſſenſui ejusmodi ſeu futuræ pro libitu renunciationi rite factæ locus, ubi civile jus aliud non ſuperinduceretur (ſic illi) permittendus. Sed verò conſenſui hujusmodi Sponſalitio concubitum, etiam ante Matrimonium fieret, accedere ex eodem jure debuiſſe, quaſi dicas mutuam corporum traditionem ſeu poſſeſſionem, ut in alienationibus ſolenne eſt, voluère; qua de re ut de reliquis heic breviter monitis nos alibi (*a*) fuſiùs. Et Concubitus heic aut idem plane eſt quod Deductio in thalamum poſteà dictum ſeu ipſæ Nuptiæ, aut harum locum omninò ſupplebat, id eſt Sponſalia ſeu Matrimonium legitimè quidem ſatis initum ſolennius firmabat. Sponſaliorum ejusmodi habemus formulas

(a) *De Jure Nat. & Gent. lib. 5. cap. 4. & 7. & lib. 6. cap. 1.*

lia apud Comicum (*a*) Latinum, velut in paganiſmo tam Græcis Pœniſque quàm Romanis aliiſque communes. Hanno Pœnus filiam ſuam ſic ſpondet Agoraſtocli.

AG. Audin' tu patrue, ne dictum neges;
Tuam mihi majorem filiam deſpondeas.
POE. Factam rem habeto. AGOR. Spondeſne igitur? POE. Spondeo.
AG. Mi patrue ſalve. Nam nunc es planè meus.
Nunc demùm ego cum illa fabulabor liberè.

Et Charmides ſenex in Trinummo (*b*) Lyſiteli adoleſcenti.

Filiam meam tibi deſponſatam audio. LYS. niſi tu nevis.
CH. Imò haud nolo. LYS. Sponden' ergo tuam gnatam uxorem mihi.
CH. Spondeo & mille auri Philippûm dotis. LYS. Dotem nihil moror.
CALLICLES. Si illa tibi placet, placenda dos quoque eſt quam dat tibi.
CH. Poſtremò quod vis non duces, niſi illud quod non vis feres.
CAL. Jus hic orat. LYS. impetrabit te advocato atq; arbitro.
Iſtac lege filiam tuam Sponden' mihi uxorem dari?
CH. Spondeo. CAL. Et ego Spondeo idem hoc. LYS. O ſalvete affines mei.

Sumitur illud Calliclis poſtremò dictum pro ſimili Sponſione filiæ ſuæ Lesbonico adoleſcentum ibi alteri. Neque enim Lyſitelis eſt, ut citari ſolet. Item in Aulularia (*c*) Megadorus.

Quid? nunc etiam mihi deſpondes filiam? EUCLIO illis legibus.
Cum illa dote quam tibi dixi. MEG. Sponden' ergo? EUC. Spondeo.
Iſtuc dii bene vortant. MEG. ita faxint.

Alia ſunt hiſce conſona apud Terentium, Diphilum aliosque Comicos Græcos etiam hac in re ſecutum. Et Sulpitius Severus (*d*) *qui uxorem* inquit *ducturus erat, ab eo unde ducenda erat, ſtipulabatur eam in Matrimonium ductum iri. Qui daturus eam itidem Spondebat. Is contractus Stipulationum Sponſionumque dicebatur Sponſalia.*

(a) *Plautus in Pœnulo. act. 5.* (b) *Act. 5.* (c) *Act. 2.* (d) *Libro de Dotibus apud Agellium lib. 4. cap. 4.*

ita. Tunc quæ promiſſa erat, ſponſa appellabatur; qui ſpoponderat ducturum Sponſus. Et datis dextris, ut alia fœdera ſolennia, inibantur Sponſalia apud Perſas & Medos, quod liquet ex Xenophonte (a). Qualis autem hujusmodi Sponſionis ante deductionem ſeu Nuptias effectus ac jus apud Romanos veteres, ſtatim oſtendit Sulpitius. *Sed ſi poſt eas Stipulationes* inquit *uxor non dabatur aut non ducebatur, qui ſtipulabatur ex Sponſu agebat; Judices cognoſcebant. Judex quamobrem data acceptave non eſſet uxor, quærebat. Si nihil Juſtæ cauſæ videbatur, litem pecunia æſtimabat. Quantique interfuerat eam uxorem accipi aut dari eum qui ſpoponderat aut qui Stipulatus erat, condemnabat.* Atque hoc jus Sponſaliorum obſervatum dicit ille ad id tempus, quo Civitas univerſo Latio lege Juliâ data eſt. Quin & eadem ipſa in Libro de Nuptiis ſcripſit Neratius, ut teſtatur Agellius. Poſtmodum autem inolevit, ut ex ſponſalibus ante Nuptias civilis obligatio nulla alia oriretur, quàm quæ renunciatione ſolvi quiret (b). Summa heic eſt, ubi fœminæ in aliorum poteſtate, Sponſalia ex illorum conſenſu facta; ubi in ſuâ, ex ipſarum Sponſu; ita *tamen ut per Epiſtolam etiam ſeu internuncium* (c) *Sponſalia* pariter legitimè iniri potuisſent. Atque hiſce de rebus videſis Ulpianos, Pomponios, id genus reliquos, qui Paganiſmi Sponſalia ac rem Matrimonialem tractant (neq; enim hoc in loco de aliis loquimur) in Digeſtorum titulis de Sponſalibus & de Ritu Nuptiarum; de quibus quantum etiam ad cetera, quæ heic tractamus, fuſe Alexander ab Alexandro (d) & ad eum Andreas Tiraquellus alibique (*) Carolus Sigonius (e), Franciſcus Hotomannus (f), Julius Scaliger (g), Barnabas Briſſonius (h), Antonius Gubertus (†), Theodorus Zwingerus (i), Joannes Rosſinus (k), Thomas Dempſterus, Aloyſius Novarinus (l). Acce-

(a) *Cyropæd. 8.* (b) *C. tit. de Sponſal. lib. l. 1. & tit. de Repud. l. 2. Franciſc. Hotoman. Diſp. de Sponſalibus cap. 4.* (c) *Lib. 4. D. tit. de Sponſalibus.* (d) *Genial. Dier. lib. 2. cap. 5.* (*) *Gloſſ. ad LL. Connubiales.* (e) *De Antiquo Jure Civ. Rom. lib. 1. cap. 9.* (f) *Diſp. Juris Civilis de Sponſalibus, & de Ritu Nupt.* (g) *Poetic. lib. 3. cap. 100.* (h) *Lib. de Ritu Nupt.* (†) *Lib. de Sponſ. & Martini.* (i) *Theat. vit. Hum. Vol. 20. lib. 2.* (k) *Antiq. Rom. lib. 5. cap. 37.* (l) *In Electorum ſacrorum lib. 6. cap. 39. & ſeq.*

Accedere, ut juſta eſſet Sponſa uxor, Dos ſolebat, quæ apud Græcos & Romanos è bonis erat aut Sponſæ aut eorum, qui inter Spondendum eam in viri commodum dotabant. Apud alias autem aliquot gentes, ut Germanos (a) veteres & Cantabros (b), quemadmodum & Ebræos, è bonis viri ſeu qua ipſe eam ditabat; veluti contrados ſeu donatio propter nuptias. Atque ut apud Ebræos ſic & Græcis & Romanis priſcis indotata, non tam uxor quam Concubina, ſed [illegible] rim legitima, utcunque inopiæ causâ non ita honeſta, habebatur, qua de re etiam nos alibi (c). Etiam apud Plautum (d) à Lesbonico Sororem petiit etiam indotatam Lyſiteles, ut dotem ſcilicet in egeſtatis ejus ſublevamen ei relinqueret, cui ille.

Nolo ego mihi te tam proſpicere, qui meam egeſtatem leves,
Sed ut inops infamis ne ſim, ne mihi hanc famam differant
Me germanam meam ſororem in concubinatum tibi
Sic ſine dote dediſſe magis quam in Matrimonium.
Quis me improbior perhibeatur eſſe? Hæc famiſentio
Te honeſtet, me autem collutulet. Si ſine dote duxeris,
Tibi ſit emolumentum honoris; mihi, quod objectent, ſiet.

Id genus ſunt alia (*) in eadem comœdia ubi Megaronides & Callicles ſenes interloqvuntur. Ne autem Teſtatione luculentiori carerent Sponſalia aut clandeſtina in publicæ honeſtatis detrimentum viderentur, præter Teſtes de Contractu Doteque adhibitos, acceſſere item ſæpius Convivium ſolenne, Tabellæ legitimæ, munera Sponſalitia atque Arrhæ ſive datæ ſive miſſæ, in quibus primarium obtinuit locum Annulus pronubus. Arrharum mentio expreſſa in Paulo (e) habetur, quas tamen à Triboniano ex recentiori Græcorum more (nam in Codice Juſtinianeo cum Sponſalibus in titulo (f) junguntur) adjectas autumat Fr. Hotomanus, quaſi apud Veteres Romanos ſeu in Paganiſmo earum uſus fuiſſet nullus. Sed & manifeſtus eſt earum uſus in Maximino Juniore Julii Capitolini; ubi inter *inſignia*

(a) *Tacit. de Morib. Germ.* (b) *Strabo lib. 3.* (c) *Lib. 5. de Jure Nat. & Gent. cap. 7.* (d) *In Trinummo.* (*) *Et conſulas Demoſthenem orat. in Naeram & Iſæum Orat. 2.* (e) *L. 38. D. de Ritu Nuptiarum.* (f) *Amicabilium lib. 2. cap. 11.*

inſignia ſponſaliorum memorantur. Unde & *ſubarrare* (a) verbum pro eodem, quod eſt arris Sponſalitiis datis deſponſare. Scilicet ut arræ aliæ in argumentum Emtionis ac Venditionis dari atque accipi ſolitæ, ſic & ſponſalitiæ in manifeſtiorem certioremque Sponſionis mutuæ confirmationem. Unde Heſychius, Μνήςωρ ὁ δὺς τῦ γαμῦ ἀρραβῶνα, *Procus qui deſponſare velit, adeoq; dat arram nuptialem*; in futuras nempe ex Sponſalibus nuptias. Et quod ſic datur Μνῆςρον eidem dicitur. Atque de ipſo Annulo pronubo, ut Arrâ perquam ſingulari teſtimonia tum vetuſta ſunt, tum quæ ſolennem ejusdem uſum ipſis multò vetuſtiorem fuiſſe demonſtrant, unde erroris Hotomanum heic merito incuſat Scipio Gentilis (b). Certe Paulus ipſe alibi Annuli Sponſalitii meminit velut rei uſitatisſimæ, ſed à Sponſo quidem miſſi. *Sponſus*, inquit (c), *alienum Annulum Sponſæ muneri miſit, & poſt Nuptias pro eo ſuum dedit. Quidam & Nerva putant fieri eum mulieris, quia tunc factam donationem confirmare videtur, non novam incboare; quam ſententiam veram eſſe accepi.* Plinius item de Annulis, in univerſum verba faciens, *qui ob legationem*, inquit (d), *acceperant aureos, in publico tantum utebantur, intra domos verò ferreis. Quo argumento etiam Sponſæ Annulus ferreus mittitur, isq; ſine gemma.* Et huic ſatis coævus Juvenalis (e).

Conventum tamen, & pactum, & Sponſalia noſtrâ
Tempeſtate paras, idemque à tonſore magiſtro
Pecteris, & Digito Pignus fortaſſe dediſti.

Quod planè de Annulo pronubo ſeu Sponſalitio intelligendum. Julius Scaliger (f), *Ferreum*, inquit, *Annulum ſine gemma Sponſæ dabat vir. Gemma aberat, ut rei deſcriberet ſimplicitatem. Materia ad conſtantiam ſpectabat. Forma Annuli ad perpetuam vinctionem.* Sanè & huc inprimis ſpectat illud apud Achmetem (g) ex Indorum, Perſarum, & Ægyptiorum priſcorum ſumtum, Annulos in ſomniis non rarò uxores adeoque nuptias ſignificare. Arra ſic Sponſæ data Nummulo, cujus in Sponſalibus Ebræorum uſus, omninò reſpondet,

V uti

(a) *Videſis Claud. Salmaſium in Jul. Capitolinum pag. 254.* (b) *De Donat. inter virum & Uxorem lib 4. cap. 12.* (c) *L. 36. D tit. de Donat. inter virum & Uxorem.* (d) *Hiſt. Nat. lib. 33. cap. 1.* (e) *Satyr. 6.* (f) *Poetices lib. 3. cap. 100.* [g] *Onirocritic. c. 259. & 260.*

uti & Tabellæ legitimæ, quas & memorat idem Juvenalis, inſtrumento Sponſalitio quod שטר קידושין nuncupant. Ebræis autem tandem etiam Annuli fuisſe ſubinde (a) in Sponſalibus uſum liquet. Sed ita ſolùm ut Nummuli ſeu pecuniæ datæ quâ velut emeretur Sponſa ſeu pretio qualicunque Sponſo acquireretur, locum ſuppleret. Sic Annulum adhibuere Pagani non aliter ferè atque Arras ſeu pretium in Emtionibus aliis. Qui item digito geſtatus tum perpetuum erat Sponſionis teſtimonium, tum asſiduus velut fidei ſervandæ monitor. Unde dubitandum non eſt, nummuli ſeu pretii ſeu arræ locum apud Ebræos etiam illum tandem obtinuisſe, utpote cujus acceptio geſtatioque contractui Sponſalitio futuræque fidei ſervandæ memoriæ accommodisſima.

[a] *Vide ſuprà cap. 14.*

CAP. XX.

De Nuptiarum *apud veteres* Romanos *genere triplici*, Coemtione, Uſu, Confarreatione. *Coemtio & Uſus mori* Ebraico *non ita disſonus.* Uxores *alibi item emi ſolitæ; etiam &* mariti.

UT Sponſalia à Paganis inita Ebræorum moribus, ut oſtenſum eſt, admodum conſona atque ab eis in Proſelytis ſuis admisſa fuere, ita & de Nuptiis Paganorum ferè omninò dicendum. In eis Deductio apud Scriptores tralatitia eſt, uti & Auſpicum, & Paranymphorum uſus, Hymni ſeu Epithalamia (qualia & Ebræis in uſu esſe asſeritur a) & ſolennitates epulares. Nec de hiſce aliisve minoris notæ heic plura. Quemadmodum autem Ebræi ita & Pagani, in Nuptiarum celebritate Sponſalitios qui præcesſerant actus, ut de eis manifeſtius etiam convivatum cœtui conſtaret, aut ſolennius iterabant aut quod iterationem ſuppleret ſupponeretve faciebant. Atque ut *Benedictionis*, quæ ſacrorum quidem ſpecies eſt, tum Sponſalitiæ tum Nuptialis Ebræis, ut ante traditum eſt, in uſu; ita & Paganis *Sacra Nuptialia* adhiberi ſolita. Quin & *Tempora* quibus Nuptialis Celebritas interdicta ſaltem inauſpicata habita, eis fuere.

Item

[a] *Videſis Pinedam de Rebus Salomonis lib. 5. cap. 4.*

Item & Nuptiales *Coronæ*, quemadmodum Ebræis. De Romanorum veterum Nuptiis notiſſimum eſt illud; triplici modo eas olim fieri, Uſu, Confarreatione, Coemptione. Servius Honoratus ad illud Vergilii a)

Teque ſibi generum Tethys emat omnibus undis.

Quod ait emat, ad antiquum Nuptiarum pertinet ritum, quo ſe maritus & uxor invicem emebant, ſicut habemus in Jure. Tribus enim modis apud Veteres Nuptiæ fiebant. Uſu; ſi verbi gratia mulier anno uno cum viro licet ſine legibus fuiſſet. Farre; cum per Pontificem Maximum & Dialem Flaminem per fruges & molam ſalſam conjungebantur, unde Confarreatio appellabatur, ex quibus Nuptiis Patrimi & Matrimi naſcebantur. Coemtione verò atque in manum conventione, cum illa in filiæ locum, maritus in patris veniebat, ut ſi quis prior fuiſſet defunctus locum hæreditatis juſtum alteri faceret. Alii [b] veterum triplices ejuſmodi memorant Romanorum veterum Nuptias. Quæ heic ex Uſu dicuntur, ſunt conſonæ ſatis eis, quæ de Ebraico genere Sponſaliorum ex coitu ſuperius traduntur. Scilicet ſolo coitu & ſtipulatione ſine tabulis Sponſalitiâ, ſecutâ deductione, Nuptiæ etiam illis perficiebantur. Sed annuus heic uſus apud Romanos [*] neceſſarius. Nec ſimplex ſufficiebat in uſum Matrimonialem ſeu coitum nubendi animo conſenſus, ut juſtæ fierent [c] Nuptiæ. Sponſalia ac Nuptiarum ſolennia, qualia dicta ſunt, adhibenda fuere. Et Ulpianus [d] *Juſtum matrimonium eſt, ſi inter eos, qui Nuptias contrahunt, connubium eſt*, id eſt, *uxoris jure ducendæ facultas*, ut ipſe paulò pòſt. At Gajus [e], *Legitimæ ſunt Nuptiæ, ſi Romanus Romanam Nuptiis intervenientibus vel conſenſu ducat uxorem.* Anne igitur ex ſolo conſenſu Nuptiæ legitimæ veteribus Romanis? Certè refragatur triplex illa Nuptiarum diſtinctio. Et verba illa *vel conſenſu* diſpungenda uti & quamplurima alia apud Gajum typis editum, ſi fides codici meo Ms. qui pulcher & perveruſtus eſt. De Confarreatione dicemus ſtatim, ubi de Sacris Nuptialibus. De Coemtione autem Boetius in Ciceronis [f] Topi-

(a) *Georgic. 1.* (b) *Arnobius adverſ. Gentes lib. 4. Boetius in lib. 2. Topicorum Ciceronis.* (*) *Vide l. 24. D. tit. de Ritu Nuptiarum.* (c) *Vide Jacob. Revardum ad leg. 12. Tab. cap. 21.* (d) *Fragment. tit. de his qui in poteſtate ſunt.* (e) *Inſtit. tit. 4.* (f) *Lib. 2.*

Topica, ad verba ejus illa de argumento à forma generis, *Si ita Fabiæ pecunia legata eſt à viro, ſi ei viro materfamilias esſet; Si ea in manum non convenerat, nihil debetur. Genus enim eſt uxor. Duæ formæ. Una Matrumfamilias; Hæ ſunt quæ in manum convenere. Altera earum quæ tantummodo uxores habentur;* ad hæc inquam Ciceronis verba, *Quæ in manum* (inquit) *per Coemtionem convenerant, hæ matresfamilias vocabantur. Quæ vero Uſu vel Farreatione, minime. Coemtio verò certis ſolennitatibus peragebatur, & ſeſe in coemendo invicem interrogabant; vir ita, an mulier ſibi materfamilias esſe vellet; illa reſpondebat velle. Item mulier interrogabat, an vir ſibi paterfamilias esſe vellet; ille reſpondebat velle. Itaque mulier viri conveniebat in manum; & vocabantur hæ Nuptiæ per Coemtionem. Et erat mulier materfamilias viro loco filiæ; quam ſolennitatem in ſuis Inſtitutis Ulpianus exponit.* Sed hallucinatus Boetius dum uxorem in manum convenire non dici vult, extra Coemptionem. Plane tam quæ Uſu erat uxor, quam quæ Farre, in manum conveniebat. De Farre liquet expresſim apud Ulpianum in Fragmentis [a]. De Uſu, apud Ciceronem alibi [b]. Non vero in manum convenit [c] ſed uxor tantum habebatur, illa, quæ velut Concubina nullo nuptiarum genere hactenus conjuncta, loco tamen uxoris eſt cenſita. Sed & ſunt viri perdocti, quos hac in re fefellit Boetius. Fabiæ igitur heic, ſi tantum Uxor ſic haberetur, legatum non debebatur. Aliter ſi in manum convenerat, ſive Farre ſive Coemtione ſive Uſu annuo. Hæ enim legitimæ in manum conventiones nuptiales. Et de matronis, quæ in matrimonium cum viro convenisſent, & de matribus familias, quæ in mariti manu mancipioque, id eſt non in Matrimonium tantum ſed in familiam quoque mariti & in ſui hæredis locum venisſent, appoſitè hic Agellius (d), ubi in Helium Melisſum grammaticum inſulſum hiſce de nominibus ſcribit. Coemtioni autem pretium intervenisſe indicat ipſa vox, uti & Sponſalibus apud Ebræos Nummo ejusve valore initis atque, in Nuptiis, iteratis. Et appoſitè heic Briſſonius [e], *Coem-*

(a) *Tit. de his qui in Manu ſunt.* (b) *In Orat. pro Flacco.* (c) *Vide Jacob. Ravardum Variorum 4. cap. 16.* (d) *Lib. 18. cap. 6.* (e) *Lib. de Ritu Nupt. vide item Jacobum Gutherium de vet. Jure Pontif. lib. 2. cap. 6.*

Coemtionem imaginariis venditionibus peractam ut & Adoptionem credibile eſt, in eaque facienda Nummos aliquot dicis cauſa interveniſſe. Id enim in aliis legitimis actibus obſervabatur, in quibus ſpecie tenus mancipationum ſolennia repræſentanda erant. Atque emtas pariter uxores in ipſis Sponſalibus Nuptiisque notat ex legibus veteribus Burgundionum & Saxonum; qui mos & in Chriſtianiſmo retentus ut mox dicetur. *Certè* & Varro ubi [a] Coemtionis ritus diligentiſſime percurrebat. *Nubentes* ait *veteri lege Romana aſſes tres ad maritum venientes ferre ſolitas; atque unum quem in manu tenerent, tanquam emendi causâ marito dare, alium quem in pede haberent, in foco Larium familiarium ponere, tertium in ſacciperio cum condidiſſent, compito vicinali ſolere reſonare.* Legum heic aliqui *rezonare*, alii *reſignare*. Sed malè à nonnullis hoc ipſum de Romanis traditum Athenienſibus [b] tribuitur. Emebat igitur, aut quaſi, Sponſa Sponſum; quam ad rem etiam affert, ubi Varronis hæc citat, Nonius Marcellus illud Vergilii ante memoratum quo Tethys, nomine filiæ, generum emere ſibi dicitur omnibus undis. Apud Indos item pari boum Sponſas mercabantur [c]. Et de Germanis Tacitus [d], *Dotem non uxor marito, ſed uxori Maritus offert. Interſunt Parentes & propinqui ac munera probant; Munera non ad delicias muliebres quæſita, nec quibus nova nupta comatur, ſed boves & frenatum equum & ſcutum cum Framea gladioque. In hæc munera uxor accipitur atque invicem ipſa armorum aliquid viro affert. Hoc maximum vinculum, hæc arcana ſacra, hos conjugales Deos arbitrantur.* Heic plane Coemtio nuptialis. Et de phiala Sponſo Sponſæve ex Græcorum aliorumque in Oriente populorum more dari ſolita, videſis quæ notavit Iſaacus Caſaubonus [e] ad Athenæum. Eqvum item armis inſtructum peractis nuptialibus ſacris dabat ſponſæ ſponſus apud Theſſalos, quod tradit Ælianus [f]. *S*umma eſt, Dotem aut Contradotem ſeu Donationem propter Nuptias, aut utramque, ut *C*oemtionis [*] pretium,

 Nu-

(a) *De Vita Populi Romani lib. 2. Apud Nonium lib. de Doctorum indagine.* (b) *Theod. Zuinger in Theat. Hum. vitæ vol. 20. lib. 2.* (c) *Strabo lib. 15.* (d) *Lib. de Morib. Germanorum* (e) *Animadverſ. lib. 13. cap. 5.* (f) *De Animalibus lib. 14. cap. 34.* (*) *Vide Artemidor. Onirocritic. lib. 2. cap. 70. in fine.*

Nuptiis, apud Paganos, aut intervenire ſolitam aut præiviſſe. Græcus item mos obvius eſt in Solonis legibus, Demoſthene (a), Euripide (b), aliis ubi de Dotibus verba fiunt. Adde, quod de uxoribus dote emendis habet *Juſtinianus*, ubi (c) Armeniorum mores circa fœminas reprehendit, & quæ de dotibus à maritis allatis doctiſſimè Claudius Salmaſius in libro de Modo uſurarum.

(a) *Orat. 1. in Onetorem.* (b) *In Aulide* Clytemneſtra. (c) *Novel. 21. cap. 1.*

CAP. XXI.

De Confarreatione, *quæ tota in* Sacris Nuptialibus *conſiſtebat. Ac de* Sacris Nuptiali Celebritati *aliàs tum apud* Græcos *tum* Latinos paganos *aliosque* propriis, *ut* Benedictio *Sacra erat apud* Ebræos.

UT Benedictionum Sacrarum formulæ apud Ebræos, ita etiam non eæ ſolum Paganis obiter in uſu (ut in exemplo ſuperius ex Plauti Aulularia allato) verumetiam & Sacra Nuptiis propria. Imò & tertium illud genus, Confarreatio dicta, ex ipſis ſacris conſtabat. Id quod ſatis liqvet ex Servii verbis jam antè citatis. Quibus & conſonus Boetius, *Confarreatio*, inquit, *ſolis Pontificibus conveniebat*, id eſt, ut recte interpretatur Jacobus Rævardus (a) *per ſolos Pontifices peragebatur.* Et Ulpianus (b); *Farre convenitur in manum certis verbis & teſtibus decem præſentibus, & ſolenni ſacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibetur.* Certè de decem teſtibus in matrimonio loquitur, ut de ævo ſuo Ambroſius (c). Sed Confarreationem tunc in deſvetudinem prorſus puto abiiſſe. Acceſſit autem Aqua etiam & Ignis. Atque ſacrificio huic Nuptiali, ſeu ipſis per ſe Nuptiis ſacris præerant Pontifex Maximus & Flamen Dialis, cujus & Flaminicæ Nuptiæ (d) hoc ritu ut fierent, olim neceſſe erat. Nec niſi è parentibus confarreatis nati Flamines ritè fiebant. Plinius (e); *In Sacris nihil religioſius Confarreationis Vinculo erat*, cujus & expreſſius meminit Dionyſius Halicarnaſſenſis (f). Romulone an Numæ initia Confarreationis tribuenda, dubitant viri docti (g), qui interim Coemtione vetuſtiorem volunt, & Sacrorum item

(a) *Ad leg. XII. Tab. cap. 21.* (b) *In Fragm. tit. De his qui in manu ſunt.* (c) *Ad Virgines Lapſas cap. 5.* (d) *Servius in Æneid. 4.* (e) *Hiſt. Nat. 18. cap. 3.* (f) *Lib. 2.* (g) *Jacobus Rævardus in leg. 12. Tab. cap. 21.*

item ſimpliciter nomine à Tullio (*) dictam. In deſvetudinem autem qvandam abierat hoc nuptiarum genus Tiberii ævo. Saltem rariſſimum fuerat. Unde ille apud Tacitum (a) de Flamine Diali in locum Servii Malugunenſis defuncti legendo, ſimul & roganda nova lege, diſſerens, *patricios* ait *confarreatis parentibus genitos tres ſimul nominari, ex quis unus legeretur, vetuſto more; neque adeſſe ut olim eam copiam omiſſa confarreandi adſuetudine aut inter paucos retentâ. Pluresque ejus rei cauſas afferebat; potiſſimam penes incuriam Virorum Feminarumque. Accedere ipſius Ceremoniæ difficultates quæ conſultò vitarentur.* Coemtione igitur & Uſu annuo tunc temporis & deinde apud Paganos Romani Imperii plerumque acquiſitæ Uxores. Ita tamen ut Coemtioni ſolenniùs adhiberentur etiam Sacra, quæ ex Auſpiciis (b), Auguriis, immolationibus, oblationibus conſtabant. Hinc Sacra Nuptialia (c), Sanctimoniæ Nuptiarum, & Nuptialia Sacramenta (d) dicta, quæ ſic firmabantur. Præter Sacra ipſis nuptiis faciundis propria exiſtimant aliqvi etiam à Parentibus ſeorſim, & à Maritis, Nuptiarum causâ adhiberi ſolita alia, quæ tamen, quantum eqvidem video, ſunt ipſa Sacra Nuptialia primariaque. Inſigne eſt in hanc rem Euclionis apud Plautum (e) exemplum, qvi poſtqvam Megadoro filiam deſpondiſſet, Nuptiasqve inſtituiſſet cum Sacris Nuptialibus celebrandas omniaqve in macello cara nimis, impenſarum utpote tenaciſſimus, comperiſſet,

Deinde, inquit, *egomet mecum cogitare inter vias*
Occepi, feſto die ſi quid prodegeris
Profeſto egere liceat, niſi peperceris.
Poſtquam hanc rationem cordi ventrique edidi
Acceſſit animus ad meam ſententiam.
Quam minimo ſumtu filiam ut Nuptum darem.
Nunc Tuſculum emi & haſce Coronas Floreas.
Hæc imponentur in foco noſtro Lari
Ut fortunatas faciat Gnatæ Nuptias.

Hinc

(*) *Orat. pro Murena.* (a) *Annal. 4.* (b) *Servius ad Æneid. 3. & 4. Apuleius lib. 4. &c.* (c) *Livius lib. 30.* (d) *Martianus Capella lib. 2. vide Jacobum Gutherium lib. 4. de Vet. Jure Pontif. cap. 6.* (e) *In Aulularia act. 2.*

Hinc colligas, ſacra fieri ſolere ampliora lautioraq; in Nuptiis; quæ in Tuſculum & Coronas floreas contraxit Euclio. Atque huc pariter ſpectat illud Varronis à Nonio (a) citatum *Viris Nuptis Sacrificabantur cubiculo Viduæ*, ſcilicet Sacrificabant, pro quo terminatio paſſiva uſurpabatur. Legunt heic aliqvi *Viri Nuptiis* (b) quod in idem, quantum ad rem, quam tractamus, recidit. Sed & hinc ſacrum thoro Nuptiali priſci voluere præeſſe Genium. Juvenalis (c).

Antiquum & vetus eſt alienum, Poſthume, lectum
Concutere, atque ſacri Genium contemnere fulcri.

Scilicet Genio ſternebatur lectus; qvod ſcimus ex Catullo (d) & Feſto. Et Dii γαμήλιοι ſeu Conjugales, qui ſacris Nuptialibus invocati obiter memorantur, præter Hymenæum. Pronubæ Junonis mentio tralatitia. Et Græcis Jupiter erat γαμήλιος, tametſi Nuptialem Jovem Romanis negaverit fuiſſe Hieronymus. *Ridiculè*, inqvit (e), *Chryſippus ducendam uxorem Sapienti præcipit, ne Jovem Gamelium & Genethlium violet. Iſto enim modo apud Latinos ducenda uxor non erit, quia Jovem non habent Nuptialem.* At Juno etiam *Interduca* & *Domiduca* & *Unxia* dicta & *Cinxia* & *Socigena* & *Juga* ſeu Jugalis à deductione, unctione poſtium (unde & Uxoris quaſi Unxoris nomen volunt viri doctisſimi) cinguli ſolutione, ſocietate ac conjunctione Nuptiali, quibus præſes, ut *cui vincla Jugalia curæ*, putabatur, dicta eſt; qvod è Martiano Capella, Feſto, aliis ſcimus. Etiam Numina quinqve Nuptiis præfuiſſe, adeoqve in eis concilianda ait Plutarchus (f), Jovem, Junonemqve, Venerem, Suadam & Dianam. Jupiter autem & *Juno* ibi τέλειοι dicuntur, qvod *adulti* à nonnullis, ab aliis *perfecti* redditur. Vertendum planè *Nuptiales*, cum ὁ γάμος ſeu Nuptiæ Græcis etiam τέλȣς ac τελείȣ nomine appellitarentur, ut expresſim Julius Pollux (g) aliique & *Jovi* & *Junoni* τελείοις ſacriſi-

(a) *Tit. de Contrariis Generibus Verb.* (b) *Jacob. Guther. de Vet. Jure Pontif. l. 4. cap. 6.* (c) *Satyr. 6.* (d) *De nuptiis Pelei & Thetidis.* (e) *Adverſ. Jovinian. lib. 1.* (f) *In* Ῥωμαϊκοῖς. (g) *Onomaſtic. lib. 3. cap. 3. Euſtath. ad Iliad.* ζ. *pag. 325. & videſis Cal. Rhodigin. Antiq. lect. 18. cap. 13. & Jul. Scalig. Portices lib. 3. cap. 1000. Andr. Tiraquell. ad Alex. ab Alexandri Genial. Dier. lib. 2. cap. 5.*

crificaſſe veteres alicubi prodat Diodorus Siculus, quoniam hos primos Nuptiarum inventores ducesqve exiſtimabant. Quin & auſpiciis conjugalibus præſides habebantur Pilumnus & Picumnus Dii, quibus & in ædibus lectus ſternebatur, ut teſtis eſt Varro (a), è quo etiam memorat Auguſtinus (b) Nuptialium numinum turbam, Jugatinum, Domiducum, Domitium, Manturnam, Virginenſem, Premam, Subigum. Idem inſuper Varro (c); *Nuptiarum initio antiqui Reges ac ſublimes viri, in Hetruria, in Conjunctione Nuptiali, nova Nupta & novus Maritus primùm porcum immolant. Priſci quoque Latini & etiam Græci in Italia idem factitaſſe videntur.* Sic ille. Et proximo à Nuptiis die hoſtiam eo nomine immolandam liqvet ex Macrobio (*). Ajunt item in Sacris Junoni Nuptialibus diligentiſſimè obſervari ſolitum (†), ut bilis à viſceribus hoſtiæ dimoveretur & juxta aram defoderetur loco abdito & operto, ut ſignarent ſine bile Matrimonia eſſe oportere. Et apud Theſſalos, ut rem notiſſimam memorat *Ælianus* (*), Sacra Nuptiis prævia, quæ Γαμοδαισία ei dicta. Nec ſine thymiamate Sacro Nuptiæ apud Mexicanos celebrari ſolitæ, quod in eorum occurrit hiſtoria. Sacra item Nuptialia apud Græcos προτέλεια dicta, ſeu Sacra Nuptiis prævia, indeqve conjuges προτελεῖσθαι dictos, & προτελείους ipſos, atque ipſum conjugium Ηρατελείαν, quà à Junone pronuba factum, docet Pollux. Et Junoni, Veneri, Gratiis Sacra à Nupturis apud Græcos fieri ſolita produnt ſcriptores (d) γαμήλια dicta. Invidus item apud Libanium (e), *Quid de Nuptialibus ritibus omiſi? nonne tædas accendi &c.* οὐκ ἔθυσα κατὰ δύναμιν *nonne pro viribus ſacra feci?* Et de ſacris apud Romanos tum in Confarreatione, quæ planè ipſiſſima ſacra Nuptialia, tum in Coemtione ſatis liquet. Quæ Uſu annuo fiebant Nuptiæ

X

(a) *Apud Nonium lib. de Doctorum indagine.* (b) *De Civit. Dei lib. 6. cap. 9.* (c) *De Re Ruſtica lib. 2. cap. 4.* (*) *Saturn. lib. 1. cap. 15. ad finem.* (†) *Cæl. Rhodigin Antiq. lect. 28. cap. 21. Alex. ab Alex. Gen. Dier. 6. cap. 4.* (*) *De Animalibus lib. 12. cap. 34.* (d) *Mag. Etymologic. in verb.* γαμήλια *& videſis Joann. Meurſ. Attic. lect. lib. 3. cap. 1. & in Græc. Feriat. lib. 2. & Synt. de Puerperio cap. 1. & Petrum Caſtellanum in Erotologio.* (e) *Declamat. 8.*

ptiæ ſine ſacris ſibi propriis fuisſe credendum non eſt. Nam ut haberentur (tametſi expresſiora hac de re non occurrant teſtimonia) ſatis exigit, quicquid occurrit de Nuptiarum generatim Sacramento, Sanctimoniave apud paganos ſcriptores. Et Arnobius de nuptiis Deorum juxta Paganiſmi ritus verba faciens, *Uxores*, inquit (†), *Dii habent atque in conjugalia ſedem veniunt conditionibus ante quæſitis. Uſu, Farre & Coemtione genialis lectuli Sacramenta conducunt.* Sed & Benedictio plane Conjugalis habetur in illo Juvenalis (a)

Signatæ Tabulæ, dictum Feliciter; ingens
Cœna ſedet; gremio jacuit nova Nupta mariti.

Nec verò actus aliquis ſolennis Græcis fere ſine præfatione illa Ἀγαθῇ τύχῃ aut Latinis ſine illa *Quod fauſtum fælixque ſit*, aut *Dii bene vortant*. Et tam ſolennibus ac quotidianis Ebræorum actibus fere omnimodis quam Nuptiis Benedictiones propriæ habentur in eorum Ritualibus. Et ſane Paganis pariter fermè Sacra fuere actibus civilibus aliis non paucis peculiaria, ut in Scriptoribus de Re Ruſtica, Feſto, aliis obiter eſt videre.

(†) *Adverſus Gentes lib. 4.* (a) *Satyr. 2. & vide Libanium Declamat. 35.*

CAP. XXII.

De Temporibus, *quibus* Nuptiæ *aut non* permisſæ *aut pro* inauſpicatis *habitæ apud* Paganos, *id eſt* Deductioni *ac reliquæ celebritati Nuptiali* non idoneis, *qualia etiam fuisſe* Ebræis *ſuprà eſt oſtenſum.*

RElígionem Paganis legitur fuisſe nubere tam menſibus aliquot integris, quam Feſtis diebus & quibusdam cujuslibet menſis, aliisque aliquot ſolùm menſium, ut pro inauſpicatis habitis. De Martio & Majo menſibus Porphyrio in Horatium (a). Romulum ait Lemuria, id eſt Remo parentalia, inſtituisſe, *quæ menſe Majo per Triduum celebrari ſolent, ante additum anno menſem Februarium; ob quam rem Majo menſe religio eſt nubere, &* item

(a) *Lib. 2. Epiſt. 2.*

hodieque eſt feſtum celeberrimum נו רוז *Neu ruz* (a) id eſt, *novus dies*, quem ut anni initium temporumque civilium epocham ſtatuunt, epulisque & pompa proſequuntur. Græcis veteribus tempus brumale Nuptiis maximè legitimum, ut expreſſim Ariſtoteles (b) aliique, unde & Gamelionis menſis Januario quaſi reſpondentis nomen.

(a) *Scalig. ibid. & Athanaſ. Kircherus Linguæ Coptæ cap. 3. p. 330.*
(b) *Politic. lib. 7. cap. 16. & videſis Sam. Petit. ad legg. Attic. 436.*

CAP. XXIII.

Coronarum *Nuptialium uſus apud* Paganos *ut apud* Ebræos.

CORonarum Nuptialium mentio occurrit apud veteres Paganos, quæ item in ornamentis Sponſorum Ebraicis ut ſupra oſtendimus. Vetus apud Ciceronem (a) Poeta.

Sed mihi cum retulit Coronam ob collocandas Nuptias,
Tibi ferebat, cum ſimulabat ſeſe alteri dare
Tum ad te ludibunda doctè & delicatè detulit.

Andromachæ item Corona Nuptialis memorari videtur Carolo Paſchalio (b) ab Homero (c), ubi de Κρηδέμνῳ loquitur, quod ei dederat Venus ipſo die, quo duxerat eam Hector ex ædibus Eetionis. Sed κρήδεμνον non Corona, ſed muliebre capitis tegumentum eſt ſeu velamen, ad humeros (d) pendulum, quod Μαφόριον (e) appellitant Græci recentiores; Cucullus ſeu Caputium. Quin & Coronas Homero nullibi memorari obſervatum eſt. At vero ςέφος γαμήλιον ſeu *Corona Nuptialis* occurrit in Bionis Epitaphio Adonidis, Et Clitemneſtra apud Euripidem Achilli de Iphigenia (f);

---- ---- ---- ἀλλ' ὅμως
Σοὶ καταςέψασ' ἐγώ νιν ἦγον ὡς γαμουμένην.

X 3 Atta-

(a) *De Oratore lib. 3.* (b) *Iliad. χ.* (c) *De Coronis lib. 2. cap. 16.*
(d) *Euſtath. ib. pag. 1280. & ad Iliad. 6.* (e) *Vide Meurſii Gloſſarium Græco Barb.* (f) *In Aulide.*

Attamen ego Coronans eam adduxi tanquam nupturam. Lucanus (a) item de Martiæ nuptiis,

> *Turritâque premens frontem matrona Coronâ*
> *Tralata vetuit contingere limina planta.*

Et apud Libanium (b) invidus, *Quid de Nuptialibus ritibus omiſi, nonne tædas accendi?* οὐκ ἐστεφανωσάμην &c. *nonne Corollam geſtavi?* Etiam apud Artemidorum (c) palmæ & oleæ Coronæ in ſomnis geſtæ mulierum liberarum nuptias indicant διὰ τὴν πλοκὴν *propter nexum.* Habetur item apud Adolphum Occonem (d) Nummus Adriani Auguſti, cujus parte altera CONJUGIUM AUG. altera M. P. T. NOB. in Corona quadam, quæ Nuptialis eſſe videtur. Nec conjectura deeſt (e) duplicem fuiſſe Sponſæ Coronam ex illo Valerii Flacci (f) in nuptiis Medææ & Jaſonis,

> *--- --- ipſa ſuam duplicem Cytherea Coronam*
> *Donat. --- ---*

Ad hanc rem plura etiam ex veteribus habes congeſta à Carolo Paſchalio, Ludovico de la Cerda (g), Pineda (h), Pinto Ramirez (i), Aloyſio Novarino (k), aliis ab ipſis citatis; etiam ab antè memoratis maximè Paulo Sherlogo (l), cui fuſiùs diſputatur, qualeſnam fuerint Coronæ hæ Nuptiales. Alii enim ex Floribus, alii ex Auro, Gemmis, aliis, quæ ornamento eſſe ſolent, conſtitiſſe eas contendunt. Certè pro arbitrio putandum & varia Sponſorum conditione materiem eis adhibitam. Et Bœotarum Coronas hujusmodi ex ἀσφαραγωνία (an aſparago?) fuiſſe ſcribit Plutarchius (m). Atque ſiſymbrio Coronari ſolitos Sponſos eliciunt aliqui ex illo Ariſtophanis in Avibus, ubi cum Epopis dixerat ſuos in hortis paſcere alba ſeſama, myrta, papavera, & Siſymbria, reſpondet Euelpis,

> Ὑμεῖς μὲν ἄρα ζῆτε Νυμφίων βίον.

Vos igitur vivitis Sponſorum vitam. Scholiaſtes quidem ibi Siſymbria interpretatur per φύλλα οἷς ἐστεφανοῦντο οἱ Νύμφιοι, *folia quibus Coro-*

(a) *Pharſal.* 2. (b) *Declamat.* 8. (c) *Oneirocritic.* 1. *cap.* 79. (d) *Imp. Rom. Numiſ. pag.* 223. (e) *Turneb. Adverſ.* 29. *cap.* 4. (f) *Argonautic* 8. (g) *In Æneid.* 7. (h) *De Rebus Salomonis lib.* 5. *cap.* 3. (i) *In Cantic. lib.* 1. *num.* 212. (k) *Sacrorum Electorum lib.* 6. *cap.* 49. (l) *Veſtigatione* 27. *in Cantic. Cantico.* (m) *In Præcept. Conjugalibus.*

Coronabantur Sponſi. Sed intelligitur (a) item locus ille, quaſi molliorem & delicatulum procorum, ſeu qui nuptias ambiunt, vitam tantum deſignaret. Et de ſiſymbrio quà Coronarium erat, vide Paſchalium (*).

(a) *Eraſm. Chiliad. 2. Cent. 6. adag. 69.* (*) *De Coronis lib. 3. cap. 16.*

CAP. XXIV.

De Ritibus *ac* moribus *tum* Sponſalitiis *tum* Nuptialibus, *quà ſive ex* Judaiſmo *ſive ex* Paganiſmo *in* Chriſtianiſmum *admiſſi fuerint; & primò de* Græcorum *ſeu* Orientalis Eccleſiæ *uſu, item &* Moſcovitarum. *De* Annulis *Sponſalitiis*, Coronis *Nuptialibus*, Poculo Communi; *atque obiter de editionibus* Euchologii *depravatiſſimis.* Æthiopum *Ritus Nuptiales.*

NAſcente *Chriſtianiſmo*, qui velut Judaiſmus, unde natus eſt, erat *Reformatus*, dubitandum non eſt, quin Mores Ritusque Ebraici circa Sponſalia & Nuptias, uti & ſcimus circa reliqva, ſive Religionem ſpectes ſive publicam rerum adminiſtrationem, retenti fuerint ac planè obtinuerint. Idque per annos triginta amplius poſt Aſcenſionem Domini noſtri, qua de re etiam alibi (a) diximus. Quod ſanè tum heic tum in aliis diſceptationibus momenti graviſſimi obſervatu eſt inprimis dignum, & quidem rite intellectum haud pauca extricaret, in quibus aut cæcutimus aut patienter nimis, ne gravius quid dicam, falli aut ſubdole nimis fallere ſolemus. Poſtqvam autem tam à Gentibus aliquot quam à Judæis Chriſtianiſmus receptus eſt, & utrorumq; mores, ut ipſi, invicem ſunt commiſti, partim mores ritusque Judaici partim Paganici, quotquot ſcilicet cultui Chriſtiano non omnino refragerentur, ut in aliis ſic in re matrimoniali variatim admiſſi. Jure Romano ferè paſſim tum utebantur Gentes, in quibus Chriſtiani reperti; ſaltem non alio quam quod Romanis victoribus placuit. Confarreationis, quod ſanctius fuerat Romanis, ut dictum eſt, Nuptiarum genus, ſolennia priſca in de-ſve-

(a) *Lib. de Anno Civili Judæorum cap. 21.*

ſvetudinem abierant etiam inter Paganos, & tandem evanuere. Coemtionis item ritus non ita obſervati, quin aliter atq; aliter ſe habuerint. Chriſtiani autem veteres omninò Confarreationem, quæ ſaltem ex ipſis Paganorum ſacris conſtabat, rejecere; tametſi intereà ejusdem veſtigia aliquot ſacris Paganicis omninò carentia etiam noſtra in ſecula heic illic apud Chriſtianos reperiantur, qua de re plura in ſequentibus. Coemtionem cousq; admiſere hi, quò dotis donationisq; propter nuptias interventu ſimpliciori peragi poſſet. Aſterius Epiſcopus Amaſeæ (qui ſub annum (*) Chriſti 400. floruit; ſed de his ut pasſim à priſcis recentioribusque atq; inter Chriſtianos receptis loquitur) *Pacta*, inquit (a) in Divortii libertatem ſcribens, *nuptialia ac Sponſiones quomodo reſcindes? Et quibus de pactis loqui me cenſes. An de his, quibus ſcripta jam dote & manu propria ſubſcripſiſti & ſigillum appoſuiſti tuum? Valida quidem illa ſunt ac firma ſatis. Verum ad vocem Adam me converto. Hæc caro ex carnibus meis &c.* Quin & palàm ſatis eſt Chriſtianos (b) Sponſalia ac Nuptias Paganorum, qui poſteà Chriſto nomina dederant, pro ratis firmisq; habuiſſe nec omninò iteraſſe. Fuere autem in ſeculis primitivis non pauci, qui Nuptias planè damnarent. Ut Saturnius, Tatianus, unde etiam Encratitæ; Marcionitæ, Manichæi, Adamiani, Priſcillianiſtæ, Saturniliani, Hieracitæ, Apoſtolici ſic dicti, alii, quod videre eſt apud Epiphanium, Theodoritum, Auguſtinum, reliquos, qui Hæreſes congeſſerunt. Sed verò Chriſtiani veteres, qui Orthodoxi, tum initas à Paganis, antequam Chriſto ii nomina dederant, nuptias (ut de Proſelytis fecere Ebræi, quod ante eſt oſtenſum) tum inter ſe contractas, ut hodieque, admiſère, ac fere tum Sponſalia fieri voluerunt, tum Nuptias celebrari more, quali uſi Ebræi, qui nempè Sacris Paganicis ac ſuperſtitione omninò careret. De Conſenſu mutuò, Arris Sponſalitiis, contrahentium Ætate, Poteſtate Patria, jure Dotali, Donatione propter Nuptias (binis hiſce reſpondent in Jure Ebraico Dos à Spon-

(*) Vide Samuel. Petit. Obſervat. 3. cap. 7. (a) *Homilia poſtremâ, in Biblioth. Patr. tom. 4. pag. 707.* (c) *Vide Gratian. Cauſ. 28 quæſt. 1. DD. ad lib. 4. ſent. diſt. 39. & DD. ad 1. Corinth. 7. & Paganin. Gaudentium in Salebris Tertull. cap. 55. & in lib. de vita Chriſtian. ante Conſtant. cap. 59. & in Addendis cap. 3.*

Sponſo uxori conſtituta & bona quæ נדוניא dicta afferuntur à Sponſa & in ſyngrapha dotali memorantur) & re integra matrimoniali apud eos perampla ſunt & obvia in *Codice* Utroque ac *Cano*nibus Sacris præter Patres Theologosque ac Jurisconſultos, tum vetuſtos tum recentiores utriusque Imperii teſtimonia. Uſu autem habuiſſe uxorem ſimplici, nec tabulis dotalibus nec Nuptiarum aliqua ſolennitate adhibita, nihil aliud cenſebatur quam Concubinam, id eſt heic, juſtam ſatis, licet non rite conjunctam, thori conſortem habere, qua de re etiam nos plura alibi (a). Quoniam autem è Formulis vetuſtis moribusque Chriſtianis plane receptis commodius *intelligi*, ut rebus in aliis ita in re Nuptiali poteſt, quid in univerſum apud eos ſtatutum fuerit admisſumve; ideo & illorum Ritus Præcipuos heic perluſtrabimus, atq; ita exhibebimus, ut quà conſoni quà disſoni fuerint Ebraicis moribus ritibusque, (unde ſcilicet ſimul & è Paganicis eos ſubinde manaſſe certum eſt) ſatis dignoſcantur. Præcipuos heic dico, Solennes contrahendi nubendique Formulas, *Arrarum item ac Pretii Nuptialis*, Annulique, ac Coronarum uſum, Benedictiones & Sacra Nuptialia, & demùm Tempora quibus celebritas Nuptialis vetita. Solenniores Sponſalium ac Nuptiarum in Chriſtianiſmo contrahendarum Formulæ, ſaltem integer earum ſenſus, in celebritate Sacra, qua & *Sponſalia* publice iterari ſolita, maximè cernuntur. Habentur autem apud Orientis Chriſtianos aliæ, aliæ apud Occidentis. Orientis dico maximè Græcos, quibus Orientalis Eccleſiæ nomen tribui ſolet. In Græcorum formulis (*) Sacris, binæ habentur potisſimum huc ſpectantes; altera Sponſalium Sacrorum ſine celebritate Nuptiali, altera hujus Celebritatis. Prior dicitur *Ἀκολουθεία γινομένη ἐπὶ μνήστροις ἤγουν τῶν ἀρραβώνων*, *Ordo ſacer, qui adhibendus in Sponſalibus, ſeu arrarum Sponſalitiarum*, de quibus, quid ſtatuerint Græci Jurisconſulti elicitur maxime ex Baſilicis (b), Harmenopulo (*), Attaliata (c), Leone & Conſtantino Augg. in Ecloga (d) legum, Baſilii Macedonis, Alexii *Comneni*, alio-

(a) *De Jure Nat. & Gent. lib. 5. cap. 7. & 17.* (*) *Euchologium fol. 66.*
(b) *Synopſi lib. 28. tit. 2. & Baſilic. edit. ab Herveto 1557. Pariſiis pag. 207.* (*) [illegible] *lib. 4. tit. 1.* (c) *Synopſi tit. 24.* (d) *Tit. 12.*

aliorum Novellis (a) de Nuptiis & Sponſalibus, aliis in Juris Græco-Romani Corpore præter Zonaram & Balſamonem in ſynodum in Trullo (b), ubi de Oſculo item agitur cum arris conjungi ſolito, uti etiam apud Matthæum Monachum in Quæſtionibus & Cauſis (c) Matrimonialibus, alibique (d). Poſterior formula nuncupatur Ἀκουλοθεία τοῦ στεφανώματος *Ordo ſacer Coronamenti*, quo nomine ob Coronas, ut mox dicetur, in Nuptiarum celebritate ſolenniũ adhibitas ipſas Nuptias indicant. Priori autem, adſtantibus qui ſic conjungi volunt ante Sacrarii fores atque Annulis binis altero aureo, argenteo altero, in Sacra menſe poſitis, hoc ad dextram, ad ſiniſtram illo, *ὁ ἱερεὺς σφραγίζει τὰς κεφαλὰς τῶν αὐτῶν νεονύμφων ἐκ γ. καὶ δίδωσιν αὐτοῖς κηροὺς ἁπτομένους ter capita Sponſorum ſignat* (ſcilicet cruce) *& dat eis cereos accenſos* (de facibus Nuptialibus in Gentilium ritibus mentio eſt perquam obvia) atque introducit eos in ſacrarium. Ubi thymiamate in Crucis formam adhibito, Diaconus precari jubet chorum atque invocare primo cœleſtem benedictionem tum cœtui præſenti tum omnimodis aliis tam Clericis quam Laicis. Ac dein ὑπὲρ τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ τοῦδε, καὶ τῆς δούλης τοῦ θεοῦ τῆσδε τῶν νῦν μνηστευομένων ἀλλήλοις καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν *pro ſervo hoc Dei ac Dei Ancilla hac qui nunc Sponſalia invicem inituri ſunt, ac pro ſalute eorum Dominum precemur.* Item ut prolem eis det, amorem, pacem, concordiam, firmam fidem, thorum intaminatum, omniaque proſpera. Et dum pluribus hæc diſtinctis verſiculis fundit Diaconus, Chorus adclamat Κύριε ἐλέησον *Domine miſerere.* Aliis aliquot peractis benedictionibus, Sacerdos Annulos affert, & primò aureum dat viro, ac dein argenteum fœminæ. Viro autem dicit Ἀρραβωνίζεται ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ ὁ δεῖνα τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ τήνδε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· νῦν

καὶ

(a) *Apud Balſamonem in Phot. Nomocan. tit. 13. in Jure Græco Rom. lib. 2. &c.* (b) *Ad Canon. 98.* (c) *In Juris Græco Rom. tom. 1. lib. 8. pag. 510. & 511.* (d) *Baſilica apud Cruſium in Turco græcia lib. 4. pag. 331. & vide l. 16. C. tit. de Donat. ante Nuptias & Theodoſ. lib. 3. tit. 5. l. 5. & Tertull. de velandis Virgin. cap. 11. in fine.*

καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. *N. ſervus Dei deſpondet hoc arrhabone N. ancillam Dei, in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti nunc & ſemper & in omnia ſecula ſeculorum, Amen.* Fœminæ item Ἀῤῥαβωνίζεται ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ ἡ δεῖνα τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ τόνδε εἰς τὸ ὄνομα &c. *N. Ancilla Dei deſpondet hoc arrhabone N. ſervum Dei nomine &c.* Hiſce utriq; ter dictis, cruce ſignans eorum capita, digitis dextris eorum imponit. Tum Deum precatur, ut Sponſis benedicat. *Qui Abrahæ ſervo aſſuiſti, à domino miſſo ut deſponderet Iſaaco filio ſuo uxorem,* Καὶ διὰ μεσιτείας ὑδρεύσεως ἀῤῥαβωνίσασθαι τὴν Ῥεβέκκαν ἀποκαλύψας, αὐτὸς εὐλόγησον τὸν ἀῤῥαβῶνα τῶν δούλων σοῦ τοῦδε καὶ τῆσδε· *& per interventum hauſtûs aquæ Rebeccam* (*) *deſpondendam oſtendiſti, tu ipſe benedicas Sponſalibus ſervorum tuorum N. & N.* Adjectis dein precum clauſulis aliquot generalioribus, ἐπίβλεψον, inquit, ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τόνδε, καὶ τὴν δούλην σου τήνδε. Καὶ στήριξον τὸν ἀῤῥαβῶνα αὐτῶν ἐν πίστει καὶ ὁμονοίᾳ καὶ ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ. Σὺ γὰρ Κύριε ὑποδείξας δίδοσθαι τὸν ἀῤῥαβῶνα καὶ στηρίζεσθαι ἐν παντί· διὰ δακτυλιδίου ἐδόθη ἡ ἐξουσία τῷ Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ· διὰ δακτυλιδίου ἐδοξάσθη Δανιὴλ ἐν χώρᾳ Βαβυλῶνος· διὰ δακτυλιδίου ἐφανερώθη ἡ ἀλήθεια τῆς Θάμαρ· διὰ δακτυλιδίου ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων γέγονεν ἐπὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ θύσαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν φάγοντες εὐφρανθῶμεν· αὐτὴ ἡ δεξιά σου κύριε τὸν Μωϋσῆν ἐστρατοπέδευσεν ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ. Διὰ γὰρ τοῦ λόγου σου τοῦ ἀληθινοῦ οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ ἡ γῆ ἐθεμελιώθη, καὶ ἡ δεξιὰ τῶν δούλων σου εὐλογηθήσεται, τῷ λόγῳ σου τῷ κραταιῷ καὶ τῷ βραχίονί σου τῷ ὑψηλῷ. Αὐτὸς οὖν καὶ νῦν δέσποτα εὐλόγησον τὸ δακτυλοθέσιον τοῦτο εὐλογίαν οὐράνιον, καὶ ἄγγελος Κυρίου προπορευέσθω ἔμπροσθεν αὐτῶν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν. *Intuearе ſervum tuum N. & ancillam tuam N. Et firma fac Sponſalia eorum in fide, concordia, & veritate & amore. Nam tu domine docuiſti arram dandam atque omnino firmam fieri. Per Annulum donabatur poteſtas Joſepho* (a) *in Ægypto. Per Annulum gloriam nactus eſt Daniel* (b) *in regione Babylonis. Per Annulum, detecta eſt veritas Thamaris* (c). *Per Annulum Pater noſter cœleſtis miſericordiâ uſus*

(*) *Gen*[illegible]4.45. (a) *Geneſ.* 41.42 (b) *Daniel.* 6.17. [c] *Geneſ.* 38.25.

ſue eſt erga filium ſuum. Date enim dixit (a) *Annulum in dextram ejus; & occidite vitulum ſaginatum & manducemus & epulemur. Ipſa dextra tua domine Caſtra Moſi metata eſt in Mari Rubro. Nam per Verbum tuum veritatis Cœli firmati ſunt & terra eſt ſtabilita. Et dextra ſervorum tuorum benedicetur verbo tuo forti & brachio tuo celſo. Tu igitur nunc Domine, benedicas hanc Poſitionem Annulorum benedictione cœleſti, & Angelus Domini præeat eis omnibus diebus vitæ eorum.* Atq; dein poſt Doxologiam & manûs extenſæ Benedictionem Sponſos dimittit. Ita ſcilicet ſi eodem tempore Coronari nolunt. Si verò Βούλονται στεφανωθῆναι *volunt Coronari*, intrant in Sacrarium cum cereis accenſis, præeunte Sacerdote cum thymiamate & Pſalmum 128. recitante; & ſequitur alter ille *Ordo Coronamenti*, in quo Pſalmi, Plebis Doxologia, Preces Συναπτὴ vocatæ à Diacono dictæ, aliæque à Sacerdote, quibus à Numine petuntur, quæ felicitatem & vitam proſperam conjugum ſpectant. Et dein inquit Sacerdos, Σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ. Στεφάνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν, χάρισαι αὐτοῖς καρπὸν κοιλίας εὐτεκνίας ἀπόλαυσιν, *Conjunge eos in unanimitate. Corona eos in Carnem unam. Da eis fructum ventris & ut prole fruantur fœcundi.* Doxologiâ ſubjectâ, μετὰ τὸ Ἀμὴν λαβὼν ὁ ἱερεὺς τὰ στέφανα στέφει πρῶτον τὸν νυμφίον, λέγων, Στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ τήνδε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, *Simulac Amen dicitur, Sacerdos Coronas ſumens, coronat primò Sponſum, dicens; Coronatur ſervus hic Dei N. ancillâ Dei hac in nomine Patris ac Filii ac Spiritus Sancti.* Εἶτα στέφει καὶ τὴν Νύμφην λέγων, Στέφεται ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ ἡ δεῖνα τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ τὸν δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα &c. *Dein Coronat etiam Sponſam dicens; Coronatur Ancilla hæc Dei N. ſervo hoc Dei N. in Nomine &c.* His peractis ter utitur hujuſmodi benedictione Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξῃ καὶ τιμῇ στεφάνωσον αὐτοὺς, *Domine Deus gloria & honore Corona eos.* Legitur tunc quæ de officio conjugali habentur in Epiſtola [*] ad Epheſios, item illud Evangelii de Nuptiis in Cana Galilææ. Et poſt preces aliquot

(a) *Luc. 15, 22. Videſis Durandum in Rationali lib. 3. cap. 14. & Demetrium Chomatenum lib. 5. Juris Græco Rom. tom. 1. pag. 322.*

(*) *Cap. 5. 22.*

quot alias προσφέρεται τὸ κοινὸν ποτήριον καὶ εὐλογεῖ αὐτὸ ὁ ἱερεὺς, *affertur Commune poculum quod benedicit Sacerdos* ad hunc modum, καὶ τὸ ποτήριον τὸ κοινὸν τοῦτο παρεχόμενον τοῖς συναφθεῖσι πρὸς γάμου κοινωνίαν εὐλόγησον εὐλογίᾳ πνευματικῇ. *Etiam & poculum hoc commune exhibendum eis, qui in communionem matrimonii conjunguntur ſpirituali benedicas benedictione.* Tunc illud ter illis porrigit; primò Marito, dein Uxori. Et prehendens eos Sacerdos quaſi in circulum circumagit pſallens; dum Coronas tenent à tergo Paranymphi, quæ capitibus Sponſorum iterum à Sacerdote non ſine benedictione ſolenni aptantur. Dein poſt Orationem unam & alteram vitæ conjugali propriam, conjuges dimittuntur. *Die autem octavo* habetur λύσις στεφάνων *Solutio Coronarum* ſolennis, cui & propria oratio ac benedictio. Adjicitur in Euchologio Ordo de Bigamis, qui haud admodum alius eſt, ſi rem ſpectes, ab eo quem narravimus. Coronæ item digamis tribuuntur. Sed memoratur quidem heic canon ille Nicephori Patriarchæ (*a*) Conſtantinopolitani ὁ δίγαμος οὐ στεφανοῦται *Digamus non Coronatur.* Floruit ille ſub annum Chriſti 800. Hac autem de re conſultus Nicetas Metropolita Heracleenſis ἡ μὲν ἀκρίβεια, inquit, τοὺς διγάμους οὐκ εἴωθε στεφανοῦν. ἡ δὲ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας συνήθεια τὸ τοιοῦτο οὐ παρατηρεῖται, ἀλλὰ καὶ τοῖς διγάμοις τοὺς νυμφικοὺς στεφάνους ἐπιτίθησι, καὶ οὐδεὶς οὐδέποτε διὰ τοῦτο ἐνεκλήθη, *Ex jure communi,* ſeu *diſciplinam juxta exactam, Digamos Coronare non ſolent. Sed Magnæ Eccleſiæ mos ita obtinuit, ut hoc non fuerit obſervatum, ſed ut etiam Bigamis Coronæ Nuptiales imponerentur. Nec ullus unquam eam ob cauſam incuſatus eſt.* Quibus in ipſo Reſponſo (*b*) adjicitur ὥστε οὐδέ τις φοβηθήσεται τὸ ἐπίκλημα τοὺς τοιούτους στεφανώσας, *ideoque calumniam non formidabit quiſquam, ſi tales Coronaverit.* Tetragamorum autem Nuptiæ apud Græcos pro nullis (*c*) plane habitæ. Sed digami adeoque Trigami ante triennium elapſum ſacrorum myſteriorum participes (*) illis non ſunt. *Certè*

quan-

(a) *Juris Græco. Rom. tom. 1. lib. 3. pag. 196.* (b) *In Jure Græco. Rom. tom. 1. lib. 5. pag. 310.* (c) *Vide Theod. Balſamon. Reſponſ. 41. in Juris Græco Rom. tom. 1. pag. 383. & in Photii Nomocan. tit. 13. cap. 2.* (*) *Vide S. Baſil. Epiſt. Canonic. 1. can. 4. & 2. can. 50. & 80.*

quantum ad Coronationem attinet; habetur Synodica Sanctio Michaelis Patriarchæ Conſtantinopolitani hujusmodi; *ὁρίζομεν μὴ ςεφανοῦσθαι πλὴν τὸν ἕνα σεμνὸν μόνον καὶ καθαρὸν καὶ ἀμίαντον γάμον, definimus neutiquam Coronandas alias nuptias præter unas, honorabiles, ſolas, & puras & non inquinatas.* Adeo ut nec alias quam Virginum videatur hoc honore dignas cenſere. Occurrit in Codice pervetuſto & optimo Ms. Juris Canonici Orientis, quem apud V. CL. Patricium Junium nuper reliquit heic V. CL. Chriſtianus Ravius in Bataviam diſcesſurus. Certè & ad hanc Sponſos Coronandi in aliis Orientis regionibus morem ſpectare videtur illud Achmetis, (a) *ἐὰν ἴδῃ γύνη ſi uxor ſibi viſa fuerit* [in ſomno] *amiſiſſe* vel fregisſe *ςέφανον αὐτῆς χηρεύσει ταχέως Coronam ſuam, brevi vidua fiet.* Ita ſcilicet ex Perſarum & Ægyptiorum diſciplina Onirocritica, etiam inter Chriſtianos, illis in plagis, admisſa; quod apud Achmetem alibi ſatis liquet. Et Photius Patriarcha in Epiſtola nondùm edita reſpondet de pœna canonica Presbyteri *τοῦ ςεφανώσαντος παρὰ γνώμην τῶν γονέων τὰ τούτων τέκνα Coronantis* (ea enim voce ipſas Nuptias celebrare, uti & ipſas Nuptias voce *ςεφάνωμα* innuit] *ſine parentum conſenſu, eorum liberos.* Habetur etiam hæc cum aliis Photii in codice, quem jam diximus, Raviano. Atque ex hiſce liquet, apud Græcos ſeu in Orientali Chriſtianiſmo & Annulorum in ſponſalibus ſeu Arrarum ac Coronarum uſum in Nuptiis fuiſſe, quemadmodum & Ebræis. Et de Corona Orientalium Nuptiali ex Gregorio Niſſeno, Baſilio Seleucienſi, Palladii hiſtoria Lauſiaca, alia notarunt pridem viri docti (b). Quin verò Georgius Phranzes (c) ſeu Protoveſtiarius, *Anno* inquit 6946. *Chriſti 1438. Januarii die 26, duxi ego Helenam filiam Alexii Palæologi Examplaconis qui Canicleo præerat. Ejus conjugii paranymphus dominus meus Conſtantinus Deſpota fuit, qui pro conſuetudine Græcorum ſerta nobis impoſuit.* At Coronas imponere apud eos paranymphos in Euchologio non comperio, ſed ipſum Sacerdotem, ut eſt oſtenſum. Et *παρόραμα* illud puto eſſe Epitomatis Phranzis, cujus ore tantùm is publice loquitur. Etiam expreſ-

(a) *Onericritic. cap. 127.* [b] *Paul. Sherlogus in Cantic. veſtigat. 27. §. 16, &c.* (c) *Lib. 2. cap. 17. Adde Cruſ. Turcogræciæ lib. 4. pag. 239.*

expreſſim Theophylactus Simocatta, ubi (*) Mauritii & Conſtantinæ Auguſtorum nuptias narrat, ait Joannem Patriarcham Byzantii utriſque Coronas indidiſſe & Sacrorum myſteriorum participes eos feciſſe *ὡς σύνηθες τοῖς θρησκεύουσι τὴν πανάγνη ταύτην καὶ ἀκίβδηλον πίστιν ut mos eſt ſinceram hanc & Sanctiſſimam fidem* (id eſt conjugalem) *colentibus*. Zonaras item de Theophilo Imperatore; Theodoram inquit (†) *ὁμοῦ τῷ γαμηλίῳ στεφάνῳ καὶ τῷ βασιλικῷ ταινιδι διαδήματι, Simul Corona Nuptiali & Imperatoria cinxit*. Atque huc ſpectat illud apud Harmenopulum (*), *Μηδεὶς μυστικῶς στεφανούσθω ἀλλὰ παρόντων πλειόνων, Nemo clam Coronator, ſed pluribus præſentibus*, id eſt, *clandeſtinæ non fiant nuptiæ*. Quod cum verbis ibi ſequentibus, ut quamplurima alia apud celeberrimum illum Orientis juriſconſultum, non ſatis diſtincta, haud ipſius autoris eſt, ſed ſine nominibus inſertum ex Prochiro Conſtantini & Leonis, ut ſcimus ex horum codice Ms. in Bibliotheca publica Oxonienſi, unde haud pauca in Harmenopulo emendari poſſunt, nec aliunde ritè intelligi. Conſtitutio autem ipſa eſt *Baſilii* Macedonis (a), qui imperavit ſub annum Chriſti 880. Neque aliò ſpectavit Nicolaus Papa in reſponſo illo ad Bulgaros. *Noſtrates* inquit (b), *tam mares quam fœminæ non ligaturam auream vel argenteam aut ex quolibet metallo compoſitam, quando nuptialia fœdera contrahunt, in capitibus deferunt*, ut mos ſcilicet in Oriente vobis viciniſque veſtris eſt. Hinc & Matthæus Monachus in Quæſtionibus & Cauſis Matrimonialibus, definiens matrimonium, ut *Juriſconſultorum* vulgus, adjicit (c), *εἴτε διὰ εὐλογίας, εἴτε διὰ στεφανώματος, εἴτε διὰ συμβολαίου, ſive per Benedictionem* (ut ante in Ordine ſponſaliorum) ſive *per Coronationem* (ut jam oſtenſum) *aut per pactum conventum inſtrumentaque* (d) ſine

(*) *Hiſt. 1. cap. 10.* (†) *Tom. 3. pag. 115.* (*) *Prochir. lib. 4. tit. 4. vide item* Coronarum *in Baptiſmate uſum apud Severum Alexandr. de Ritibus pag. 97. Mod. Baptiſ. apud. Æthiopas fol. 20.* b. *& Joſeph. Vicecom. Obſervat. Eccleſ. lib. 5. cap. 40.* (a) *Juris Græco. Rom. tom. 1. lib. 2. pag. 87.* (b) *Cauſ. 30. quæſt. 5. c. 3.* (c) *In Juris Græco Rom. tom. 1. lib. 8. pag. 493.* (d) *Videſis Leonem & conſtantin in Eclog. tit. 12. in Jur. Græco Rom. tom. 2. pag. 102.*

ſine iſtis. Alia, inquit, *ὡς μὴ γεγονότα λογίζονται pro non contractis habentur.* Et in Alexii Comneni conſtitutione celeberrimâ (a) de ſponſalibus & nuptiis mentio eſt *τῶν ςεφάνων* ſeu *Coronarum* nuptialium, velut earum, quarum uſus tunc notisſimi. Annulorum autem Nuptialium uſum ex Paganiſmo (*) ad Græcos *C*hriſtianos, uti & ad Ebræos & Occidentales, de quibus mox, manasſe non eſt quod dubitemus. Sed verò quoniam & Moſchovitæ congeneres fermè fieri ſolent Græcis in re quam nuncupant Eccleſiaſtica, ideo & de eorum heic monebimus ritibus Nuptialibus haud parûm ſane à Græcorum aliorumque alienis. Sponſalibus per amicos plerumque perfectis, in Nuptialibus ritibus habetur, ut ſimulac à Sacerdote traditur juxta altare Sponſa in Sponſi manum, nec ſine Annuli uſu, hæc ad illius pedes ſe proſternat, allidens caput ſuum ad ejus calceum, ſcilicet in ſubjectionis uxoriæ & obedientiæ ſignum, cum vicisſim *S*ponſus veſtimenti ſui laxioris veluti togæ ſeu talaris laciniam in eam conjicit, ut protegendi ſuſtinendique uxorem officium ſuum denotet. Propinquis dein Sponſi, qui adſtant, Sponſæ, uti & *S*ponſæ *S*ponſo ſe incurvantibus, *S*ponſæ pater Sacerdoti panem offert, quem ſtatim ei reddit *S*acerdos & propinquis illis, patrem coram Deo & *S*anctis atteſtando, ut juxta pacta conventa dotem præſtet, reliquos verò ſimul, ut mutuum inde colant omnes invicem amorem. Ac Panem tunc inter ſe frangentes tantundem ſe præſtituros eo ritu innuunt. Alii ſeqvuntur minores notæ ritus non ita disſimiles eis qui vulgo apud eos non ait autor meus quem heic ſequor, nempè G. Fleſherius (b), qui ſeculo ſuperiori ad Moſcum ab Elizabetha Angliæ Regina Legatus non indiligenter Rempublicam illam deſcripſit. Sed tametſi de coronis nihil, hoc interim ait, tempore toto Nuptiali Sponſum vocitari *Moloday Knez*, id eſt *Ducem novitium* Sponſamque *Moloday Kneza* ſeu *novitiam Duciſſam.* Certè aliter multò enarrat uſum in Nuptiis Rutenicum Paulus Oderbornus (c). A conciliatione lepida & raptu prævio, aut ficto ſcilicet aut ex parentum compromisſo patra-

to,

(a] *Jus Græco-Rom. lib. 1. p. 137.* (*) *Conſulas Jo. Baptiſt. Rubeum de Divinis Offic. lib. 1. cap. 21.* (b) *Cap. 24. & vide Sigismund. Liber. in Rab. Moſcovitic. cap. de Matrimonio.* (c) *De Ruſſorum Religione.*

to, rem auſpicatur. Et dum choreis & bacchanalibus occupantur, Flaminem ait, ratò non vino tantum non ſepultum, vocatum adeſſe, qui poſt hymnum Davidicum cantatum, intortam *S*ponſi cæſariem manu comprehendens in hanc ſententiam eundem affatur. *Dic mihi O Sponſe, O frater, O amice, nunquid tu huic teneræ vir eſſe potes? Nunquid eam fuſtibus aliquando mulctabis? Nunquid ægrotam, ſcabioſam, & decrepitam derelinques?* Heic ſanctè *S*ponſus, ſe facturum Viri boni officium. Ad *S*ponſam tunc ſermonem convertens eam interrogat. *An Viro ferendo ſufficiat? An rei familiaris curam agere? An cœco, curvo & decrepito marito fida velit eſſe comes?* Quæ illa affirmante, Flamen (ſic Oderbornus) *ſerto ligneo viridi utriusq; caput coronat. In circumferentia Coronarum deſcripta ſunt Rutenicè hæc verba:* CRESCITE ET MULTIPLICAMINI. *Ille dum hæc agit* (ita pergit Paulus hic) *inſlammantur ab omnibus Cereæ candelæ & patera medone ſpumans Sacrifico traditur. Eam novis Sponſis uno propinat hauſtu. Simili alacritate evacuant & Sacrificulo reddunt.* Choreis dein inſtauratis, celebritas tandem evaneſcit. Addit verò, fœminas etiam lupulum in Templo ſpargere & linum, cum tali acclamatione. *Dii noſtri tutelares faciant, ne novi Conjuges ullo unquam deſtituantur bono.* Ita etiam Coronæ Ruthenis, ut Græcis, nuptiales; alia etiam in Nuptiis, Ebræorum moribus apertè conſona. Nec quod in Græcorum ritibus, Ebræorum non ita disſimilibus, occurrit de ποτηρίῳ τῷ κοινῷ *poculo communi* Sponſis, ut ſupra eſt oſtenſum, dato, deeſſe omninò apud Moſcos hinc videtur. Tametſi verum ſit, quid illo deſignetur, ignoraſſe eorum hujus ſeculi antiſtites. Quod verò in Græcorum ritibus occurrit de ποτηρίῳ τῷ κοινῷ *poculo communi*, Sponſis [ut ſuprà eſt oſtenſum] ter dato, deeſſe omnino etiam apud Moſcos videtur. Nimirum quærebat Hypatius Pocicii Moſcorum Archiepiſcopus à Petro Arcudio Corcyræo, quid hâc ceremoniâ Græci velint. Arcudius autem [a]; *Faſſus ſum me ignorare, niſi quod ſuſpicabar iſtud ſacratisſimæ communionis loco fieri. Cum enim à prandiis atq; etiam domi permulti matrimonia contrahant, loco videlicet ac tempore minus apto ad Euchariſtiam adminiſtrandam & percipiendam, ajebam inſtar communionis hanc ceremoniam fortasſis introductam eſſe.* Atque ut conjecturam firmet, conſuluisſe

Z ſe

(a) *De Concordia Eccleſiæ Occid. & Orient. lib. 7. cap. 32.*

ſe ait Euchologium vetuſtiſſimum Patriarchale manu ſcriptum, quod aſſervatur in Monaſterio Cryptæ Ferratæ (unde alia dicit corrigenda eſſe in excuſis, quæ ſanè depravatè nimis eduntur) ubi legitur de *Sponſis*, qui ſcilicet coronandi introducuntur, καὶ ἐλθόντες πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἀπολύουσιν ἀλλήλων τὰς χεῖρας καὶ ἵστανται πρὸ τῶν ἁγίων θυρῶν. Ἀπόκειται δὲ ἐν τῇ θείᾳ τραπέζῃ ποτήριον ἔχον προηγιασμένα, καὶ στεφανώματα δύο καὶ ποτήριον ὑέλου πλῆρες οἴνου. *Et poſtquam venerint ante Sanctuarium, manus non ampliùs tenent conſertas, ſed ſtant pro ſacris foribus. Repoſitum eſt autem ſuper divinam menſam poculum habens Præſanctificata, & Coronæ duæ, item poculum vitreum vini plenum.* Et paulò poſt καὶ κρατῶν τὸ ποτήριον λέγει τὰ προηγιασμένα ἅγια τοῖς ἁγίοις. καὶ κοινωνεῖ αὐτούς. *Ac tenens poculum* [hoc eſt, inquit Arcudius, Calicem] *Sacerdos dicit præſanctificata Sancta Sanctis. Et eos participes facit communionis.* Finita dein oratione & ter exhibita ablutione (ſic in Euchologio illo) ἀποδίδωσι τὸ ποτήριον τινὶ ἢ ὡς ἔνιοι κλᾶ *reſtituit poculum alicui, ſeu, ut volunt nonnulli, frangit.* Ubi, inquit, per poculum, intelligit vitreum, non autem calicem, in quo erat communio præſanctificata. Adeo ut trina ablutio etiam, idque ex vino in poculo hoc vitreo, inter ritus nuptiales ſit Chriſtianorum Græcorum. Utinam verò aut Petrus Arcudius ipſe, aut quis alius Græcorum Euchologium illud aliquoties ab iſto citatum in lucem edidiſſet aut editiones, quibus utimur, inde emendaſſet, quæ ſane, cum & complures (a) ſint & ſubinde accuratioris emendationis promiſſa in fronte gerant, ſunt nihilominus omnes, quotquot vidi, usque ad portentum depravatiſſimæ. Nec correctius ſane editur Σύνταγμα τῶν ἀναγκαίων inde deſumtum (b) (quod pro Euchologio ipſo à Viris doctis interdum citatur) etiamſi, in editione puto noviſſima (c), correctorem ſe profiteatur Theophylactus hieromonachus Zanphurnarus. Symbolis item ſibi peculiaribus, ſed quæ, ut contractus mutui ſigna, vicem eorum, quæ Ebræis aliisque in uſu, ſatis ſupplent, in Nuptiali celebratione utuntur Æthiopes [d] ſeu Abasſeni. Lectulo ſcilicet ante Eccleſiæ

(a) *Venetiis 1568. 1600. 1602. & 1622.* (b) *Ibid. 1614.* (c) *Ibid. 1636.* (d) *Franceſco Alvarez; & Luys de Vretta, de la hiſtoria de la Æthiopia lib. 2, cap. 10.*

cleſiæ oſtium collocato, ſedent Sponſus Sponſaque, cum prodit Sacerdos Clericis binis comitatus. Is ſiniſtra crucem, dextra thuribulum tenens, lectum ter ſuffumigat, dum Clerici pſallunt. Dein capilli partem aliquantam ſponſi abſcindit uti & Sponſæ, ac utramque in vino mellito tingit, unde Sponſi capillum ſumtum in caput ponit Sponſæ, uti & hujus in illius caput, loco ſcilicet unde abſciſſus eſt. Aquâ tunc adhibitâ benedictâ manus imponit Sacerdos utriusque capiti, monens, ut id ſervent, quod præcepit Deus in Evangelio, nec poſthac invicem diſcedant, ſed, ut una caro, cohabitent. Euchariſtiâ denique habitâ domum deducitur Sponſa.

CAP. XXV.

De Ritibus Nuptialibus *ac* Sponſalitiis *aliquot in* Chriſtianiſmo Occidentis, *quæ conſoni ſive* Judaicis *ſive* Paganicis *videantur. Maxime de* Annuli *ac* Coronæ *uſu*, Confarreationis *item*, Coemtionisque *in eis reliquiis.*

QUod ad ritus Occidentalis Eccleſiæ matrimoniales priſci ævi recentiorisque attinet; ſummatim quidem deſignantur aliqui in illo Nicolai (a) Papæ primi (ſub annum Chriſti 860.) ad Bulgaros reſponſo, *Apud Noſtrates*, inquit, *poſt Sponſalia, quæ futurarum Nuptiarum ſunt promiſſio, federa quæque conſenſu eorum, qui hæc contrahunt & horum in quorum poteſtate ſunt, celebrantur. Et poſtquam* ARRIS *Sponſam ſibi Sponſus per digitum fidei* ANNULO *inſignitam deſponderit*, DOTEMQUE *utrique placitum Sponſus ejus ſcripto pactum hoc continente coram invitatis ab utraque parte tradiderit, aut mox aut apto tempore, ne videlicet ante tempus lege definitum tale quid facere præſumant, ambo ad Nuptialia federa perducuntur, & primum in Eccleſiam Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo per Sacerdotis manum, ſtatuuntur, ſicque demum* BENEDICTIONEM & VELAMEN *Cæleſte ſuſcipiunt ad exemplum videlicet, quos Dominus primos homines in paradiſo col-*

[a] *Reſponſ. 3. & Cauſ. 30. quæſt. 5. cap. 3. & Ivo Pannorm. lib. 6. tit. 1. & Decret. part. 8. cap. 6.*

ſo collocans benedixit eis dicens, Creſcite & multiplicamini &c. Siquidem & Tobias, antequam conjugem conveniſſet, oratione cum ea Dominum oraſſe deſcribitur. Veruntamen VELAMEN *illud non ſuſcipit, qui ad ſecundas Nuptias migrat. Poſt hæc autem de Eccleſia egreſſi* CORONAS *in Capitibus geſtant, quæ ſemper in Eccleſia ipſa ſunt ſolitæ reſervari. Et ita, feſtis nuptialibus celebratis, ad ducendam individuam vitam, domino diſponente, de cætero diriguntur.* Adjicit, *Hæc ſunt jura Nuptiarum, hæc ſunt præter alia, quæ ad memoriam non occurrant, pacta conjugiorum ſolennia,* de quibus mox plura. Annulum autem heic adhibitum vides ut hodieque, de quo Iſidorus [a], *quod in primis Nuptiis Annulus à Sponſo Sponſæ datur, fit nimirum vel propter mutuæ dilectionis ſignum vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda jungantur. Unde & quarto Annulus digito inſeritur ideo, quia in eo vena quædam, ut fertur, ſanguinis ad cor usque perveniat.* De rationis allatæ, quæ & vulgò afferri ſolita, veritate non diſputamus. Ad artem attinet ea Anatomicam, in qua puto non omninò admittitur. Sed ſcimus ab Appione autore vetuſto in libris Ægyptiacis (b) traditum eſſe in anatomica Ægyptiorum obſervatione, *repertũ eſſe nervum quendam tenuiſſimum ab eo uno digito* (quarto ſcilicet) *ad cor hominis pergere ac pervenire.* Unde & is rationem affert, cur tam Græci quam Romani veteres Annulos eo in digito geſtarent, taliq; decorarent honore, qui nimirum *continens & quaſi connexus eſſe cum principatu cordis videretur.* Videſis etiam, quæ ea de re habet Atejus Capito apud Macrobium (c). Ut igitur Annuli uſus ex Paganiſmo, ita & ſingulari in digito (qui & Annularis inde nuncupatus) ejusdem geſtatio, atque in eundem matrimonialis impoſitio. Ejus autem admisſio velut indubitata etiam inter Chriſtianos vetuſtos ſatis cernitur in illo Tertulliani (d), dum Paganos inſectatur, quod bonos majorum mores depravâſſent. *Circa fœminas quidem,* inquit, *etiam illa majorum inſtituta ceciderunt, quæ modeſtiæ, quæ ſobrietati patrocinaban-*

(a) *De Officiis lib. 2. cap. 19. & Cauſ. 30. quæſt. 5. c. 7. & vide cum Origin. lib. 19. cap. 32. & Ivonem Decret. part. 8. cap. 8.* (b) *Apud Agellium lib. 10. cap. 10. & vide Durandum in Rationi. Divinorum lib. 1. cap. 9. §. 10. & lib. 3. cap. 14. Baronium Tom. 1. An. 57. n. 51.* (c) *Saturnal. 7. cap. 13.* (d) *Apologetico cap. 6.*

nabantur; cum aurum nulla norat præter unico digito, quem Sponſus oppigneraſſet pronubo Annulo. Quale item de Annulo uxoris teſtimonium habetur apud Clementem Alexandrinum (*). Unde aureum etiam Paganis Annulum fuiſſe (ut nunc) pronubum liqvet, quem ferreum ait Plinius, ut ante oſtenſum. Sed primò aureum & dein ferreum ad Sponſam mitti aut donari hinc vult ad Tertullianum Franciſcus Junius, uti primò ferreum, dein aureum Pamelius. Ita tam in Occidente quam in Oriente Chriſtiano, ex Paganiſmo, uti & in Judaiſmo, Annuli pronubi admiſſio vetuſtiſſima. Etiam & uſus ex Ambroſio probatur. Is enim Agnetis Virginis vitam explicans & quæ Præfecto Urbis, ſub Conſtantini M. tempora, eam depereunti ac munera offerenti reſpondit, narrans, *diſcede*, inqvit (a) nomine Agnetis, *à me fomes peccati &c. quia jam ab alio amatore præventa ſum, quæ mihi ſatis meliora obtulit ornamenta & Annulo fidei ſuæ ſubarravit me longè te nobilior & genere & dignitate.* Scilicet Annulus arræ nomine dari ſolebat, etiam apud Paganos, ut in aliis contractibus ita & in Sponſaliriis, unde, ut notiſſimum contrahendi ſymbolum, etiam in contractûs hac maximè ſolenni apud Chriſtianos formula retinebatur. Neque fere actus aliquis civilis, ut manumiſſio, teſtamenti factio, alienatio, ceſſio, alia ejusmodi ſine peculiaribus ſibi ſymbolis fiebant olim, hodieve fiunt, ut pueri ſciunt. De Annulo autem arræ nomine alias dato expresſim Ulpianus (b), *ſi inſtitor, cum oleum vendidiſſet, Annulum arræ nomine acceperit, neque eum reddat, dominum inſtitoria teneri.* Tantundem in hanc rem alibi (c) ipſe. Alia ſub Chriſtianiſmi initia ſeu tempora primitiva de Annuli pronubi uſu inter Chriſtianos Occidentis ſunt apud ſcriptores de Nuptialibus Ritibus obvia. Et in Legibus Wiſigothorum (d) vetuſtiſſimis, de Nuptiis; ubi *Annulus arrarum nomine datus fuerit vel acceptus, quamvis Scripturæ non intercurrant, nullatenus promiſſio violetur, cum qua datus eſt Annulus & definitio facta coram teſtibus.* Hiſce addas, quæ habet Laurentius Pignorius in Epiſtolis (e); ubi obſervat

(*) *Pædagog. lib. 3. cap. 11.* (a) *Lib. 4. Ep. 34. & videſis Paul. Sherlog. in Cantic. Veſtigat. 3. §. 21. &c.* (b) *L. 5. cuicunque D. tit. de Inſtitoria Actione §. 15.* (c) *L. 11. §. 6. D. tit. de Actionibus emti & venditi.* (d) *Lib. 1. tit. 1. cap. 3.* (e) *Epiſt. 1. & Epiſt. 19.*

ex veteribus Liturgiis formulam bendicendi in Nuptiis tum Annulum tum Coronam, hujusmodi; *Benedic † Domine Annulum iſtum & Coronam iſtam, ut ſicut Annulus circumdat digitum hominis & Corona caput, ita gratia Spiritus Sancti circumdet Sponſum & Sponſam, ut videant filios & filias usque ad tertiam & quartam generationem &c.* Atque ſic tam Coronæ quam Annulus in ritibus, ut Orientis, ita & Occidentis Nuptialibus; quas alibi nondum obſervavi ex hujus Ritualibus, quæ mox dabimus. Acerrimam Tertulliani in Coronarum militarium apud Chriſtianos, adeoque & ipſarum Nuptialium diſputationem eamqve libro integro, nemo neſcit. Ne ſcilicet inde in Paganorum, quos imitarentur, fortè impingerent ſuperſtitionum appendicem. Alia item in Coronas ejusmodi floreas habentur apud Clementem Alexandrinum. Sed Sponſos Sponſasque coronandi (a) morem, ut in Oriente ita & in Occidente etiam ſeculis vetuſtiſſimis (uti & in locis aliquibus hodieque apud nos) obtinuiſſe, ſatis liquet ex illo Sidonii Apollinaris (b) ubi in Panegyrico ad Anthemium,

> --- --- *virtus te pronuba poſcit*
> *Atque Dioneam dat Martia laurea myrtum.*

Coronam ſcilicet Nuptialem ex myrto. Quò & trahitur illud Claudiani de laudibus Serenæ Auguſtæ,

> --- --- --- *magnisque Coronis*
> *Conjugium fit.* --- ---

Et hac de re uti & de aliis Paganiſmi ritibus Nuptialibus, rectè Antonius Gubertus Jurisconſultus (c); *cum pietate & induſtria Conſtantini idolorum cultus ubique gentium exolevisſet, Ritus Nuptiarum indifferentes, qui magis ad ornatum & celebritatem earum, quam ad ullũ impium cultum vel jam abactam idololatriam pertinebant, Chriſtiani in uſum revocarunt, atque ideò Nubentium Coronas.* Et ſane Griſilda in Chauceri (c) noſtri de ea fabula, Nuptiali Corona, velut ex more Italiæ alibique recepta ornatur. Etiam de Coronis Nuptialibus ſingularisque earum in Occidente uſu expreſſum ſatis habes teſtimonium

(a) *Vide Paganin. Gaudent. de vita Chriſt. ante Conſtant. cap. 59.* (b) *Carm. 2.* (c) *Lib. de Sponſalibus §. de Ritu Nupt. §. 34.* (d) *In fabula Clerici Oxonienſis.*

nium in Nicolai Papæ ad Bulgaros reſponſo ſuprà exhibito. Apud Gratianum autem & Ivonem periocha ibi de Coronis omnino prætermittitur, quam ex ipſo reſponſo ſupplevimus. Quod verò ab Antonio Guberto ſic dicitur, tam ad Orientis quam Occidentis mores attinet, & ſane apertè etiam cernitur tam in Confarreationis quam Coemtionis, ſeu priſcorum in Ebraiſmo Paganiſmoq; rituum ſeu formularum, reliquiis veſtigiisve, quæ in Chriſtianiſmo non obſcura habentur. Quanquam enim ſacra quæ fuere (*) in Confarreatione Paganica, utpote Chriſtianiſmo plane adverſantia, ſub ejusdem initia, etiam apud Paganos, evanuere, ut antè monitum eſt, nihilominus farris ipſius uſus aliquis ſolennis in libis conficiendis, diffringendis, communicandis, locis ſaltem in nonnullis ſemper obtinuit. Certè frequentisſimus apud Anglos eſt & antiquitus fuit liborum admodum grandium in Nuptiis uſus, quæ Bride-cakes id eſt *Liba Sponſalitia* ſeu *Nuptialia* appellitant. Eaque tum à Sponſis ipſis confecta, tum ab propinquis amicisque ſolenniter muneri nuptiali data. Atque *in agro noſtro Alexandrino* inquit Lancillottus Gallia (a), *perſeverant adhuc quædam antiquarum obſervationum veſtigia, veluti in vico Villæ fori Nuptiæ per Confarreationem, dum libo inter nubentes & affines atq; cognatos partito fiunt.* Certè & in Græcorum ritibus, ut ante oſtenditur, compotatio eſt in Eccleſia Nuptialis, quæ confarreationis vicem videtur præſtare. *Necnon*, adjicit Lancillottus ille, *circumſpicitur interrogatio, quæ per Sacerdotem fit viro & uxori una cum reſponſione hinc inde ſubſequente, exindeq; amplexus & manibus apprehenſio, quæ omnia ſolennitati, quæ olim per Coemtionem fiebat, ſatis arrident.* Et ſane Coemtionis veteris reliquiæ manifeſtisſimæ ſunt in arris Sponſalitiis ac pecunia pro more in ipſo nubendi actu numerata. Qualis item in actu ſpondendi, ſubarrationis (b) uſus. *Hujus moris*, inquit Briſſonius (c), *veſtigia à nobis in noſtris Nuptiis* (in Galliis) *uſurpari quidam opinantur, tredecim*

[*] *Videſis Paganin. Gaudent. De Juſtiniani ſæculi moribus cap. 15.*
(a) *In Conſvet. Alexandr. prohibentem Maritum ultra certum modum uxori relinquere, ſeu de ſtatutis* §. *uxori num.* 10. (b) *Cauſ.* 27. *quæſt.* 2. *cap.* 14. & 15. &c. [c] *De Ritu Nupt.*

decim nummorum numeratione. Ipſe verò potius illud manâſſe ex Barbararum coloniarum, quæ in Gallias ex Germania migrarunt, exiſtimat; quoniam in legibus (a) Burgundionum & Saxonum (b) veterum, Uxores maritis à parentibus vel tutoribus emi ſolitas liquet, pretio quod Nuptiale [c] ſignanter dictum. Inde & aliqui omnia matrimonia apud Gallos per Coemtionem hodieque fieri tradidere, ut Connanus, quem tamen eo nomine falli ait Antonius Gubertus (d). *Non enim*, inquit *ille coemitur uxor numis illis imparibus, quos vir tradit Antiſtiti. Sed poſtquam ultro citroq; fidem conjugalem ſe piè & ſanctè ſervaturos vir & mulier ſunt polliciti, Sacerdos recipit à viro, vel tres vel quinque numos, impari tamen numero, pro more patriæ, quos idem tradit mulieri, tanqvam arrhabonem promiſſæ fidei caſtimoniæque corporis.* Et de taxatis Sponſi donationibus ſeu arris apud Suecos Gothosque veteres, ſed Chriſtianos, vide Ragualdum Ingemundi in eorum legibus (e), ubi & plura de ſingulari apud eos connubii Jure. Neque ullum ſine dote, id eſt ſine dono aliquo ſaltem dotem ſupplente, voluere veteres conjugium fieri. *Juxta poſſibilitatem fiat dos*, inquit Synodus Arelatenſis (f). Sed evanuit tandem ſententia illa; atque lex qua nitebatur primum (g) temperata poſtmodum reſciſſa eſt. Quin & quæ huc ſpectant occurrent plura in Formulis capite proximo allatis.

(a) *Tit. 14. & 34.* (b) *Tit. 6. 9. 17.* (c) *Leg. Burgund. tit. 12. & vide leg. Salic. tit. 46.* (d) *Lib. de Sponſ. cap. de Ritu Nupt.* §. *81.* (e) *Lib. 3. cap. 7.* [f] *C. 30. quæſt. 4. c. 5.* (g) *Vide Novell. Juſtin. 74. cap. 4. &c.*

CAP. XXVI.

De Formulis *tum vetuſtis tum recentioribus, in* Occidente Chriſtiano, Sponſalia Nuptiasque contrahendi, celebrandi, Benedicendi; *ut cum* Judaicis & Paganicis *atque eis, quæ* Orientis *ſunt, componantur. Et primo de eis quæ in* Ritualibus Romanis. *De* aliis *item aliquot.*

HAbetur in Ordine Romano veteri titulus, *Ordo ad benedicendam Sponſam*, cui ſtatim ſubditur, *Poſtquam fuerit mulier viro deſponſata & legalitèr dotata, introeat cum marito Eccleſiam, & proſtratis eis, dicat,* Pro-

Propitiare Domine ſupplicationibus noſtris & inſtitutis tuis, quibus propagationem humani generis ordinaſti, benignus aſſiſte, ut quod te Autore jungitur, te auxiliante ſervetur, Per &c.

Seqvuntur aliæ benedictiones ſacræ, Epiſtolæ etiam Paulinæ pars illa (a), *Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti &c.* Et Evangelii pars illa (b) de parabola, qua aſſimilatur regnum cælorum Regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Dein

Secreta.

Suſcipe Domine pro ſacra connubii lege munus oblatum, & cujus largitor es operis, eſto diſpoſitor. Per &c.

In fractione.

Hanc igitur oblationem famulorum tuorum, quàm tibi offerunt pro famula tua illa, quam perducere dignatus es ad ſtatum menſuræ & ad diem Nuptiarum, pro qua majeſtati tuæ fundimus ſupplices preces, ut eam propitius cum viro ſuo copulare digneris, quæſumus Domine ut pla. &c.

Poſt communionem.

Gratiæ tuæ quæſumus Domine, famulo tuo & famulæ tuæ legaliter copulatis tribue largitatem, ut mandata tua te miſerante ſectantes, conſolationem præſentis vitæ percipiant & futuræ, Per &c.

Quin & poſt Benedictionem *per vittæ* candidæ permiſtim & purpureæ *unum invicem vinculum* (nodum amatorium, a true loves knot) copulabantur, inquit Iſidorus (c), videlicet *ne compagem conjugalis unitatis diſrumpant.* Et qualia ſuperiori in capite oſtenduntur in Sponſalibus nuptiiſque Occidentis (ſed pro locorum diſcrimine aliter aliterque) adhibita ſunt, tametſi in Ordine illo veteri neutiquam memorentur. In Rituali autem Romano, trina antè diebus ſingulis qui præcedunt feſtis facta denuntiatione, ut de impedimento, ſi quod ab aliquo dignoſcitur, liqueat, Parochus veſte ſacra in Eccleſia indutus *librum & vas Aquæ Benedictæ cum aſperſorio deferens, coram tribus aut duobus teſtibus, virum & mulierem, quos parentum vel propinquorum præſentia cohoneſtari decet, de conſenſu in matrimonium interroget utrunque ſigillatim in hunc modum, vulgari ſermone.*

(a) 1. *Corinth.* 6. 15. (b) *Matth.* 22. 2. (c) *Lib.* 2. *de Eccleſ. Offic. c.* 19.

N. vis accipere N. hic præſentem in tuam legitimam uxorem juxta ritum Sanctæ Matris Eccleſiæ. Reſpondeat Sponſus, Volo. Mox Sacerdos Sponſam interroget. N. vis accipere N. hic præſentem in tuum legitimum maritum juxta ritum Sanctæ Eccleſiæ. Reſpondeat. Volo. Nec ſufficit conſenſus unius, ſed debet eſſe Amborum, & expreſſus aliquo ſigno ſenſibili, ſive fiat per ſe ſive per procuratorem. Mutuo igitur contrahentium conſenſu intellecto, Sacerdos jubeat eos invicem jungere dexteras, dicens, Ego conjungo vos in matrimonium in nomine Patris †, & Filii & Spiritus Sancti, Amen. Vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque Provinciæ ritum. Poſtea eos aſpergat aqua benedicta. Mox benedicat Annulum.

Benedictio Annuli.

Verſ. *Adjutorium noſtrum in nomine Domini &c.*

Oremus.

Benedic † Domine Annulum hunc, quem nos in tuo nomine benedicimus †, ut quæ eum geſtaverit, fidelitatem integram ſuo Sponſo tenens, in pace & voluntate tua permaneat atque in mutua charitate ſemper vivat. Per Chriſtum Dominum noſtrum R. Amen.

Deinde Sacerdos aſpergat Annulum aqua benedicta in modum Crucis, & Sponſus acceptum Annulum de manu Sacerdotis imponit in digito Annulari ſiniſtra manus Sponſæ, Sacerdote dicente; In Nomine Patris †, & Filii & Spiritus Sancti, Amen. Mox ſubjungat, Verſ. *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.* Reſp. *A templo Sancto tuo &c.*

Oremus.

Reſpice quæſumus Domine ſuper hos famulos tuos; & inſtitutis tuis, quibus propagationem Humani generis ordinaſti, benignus aſſiſte, ut qui te autore junguntur, te auxiliante ſerventur. Per Chriſtum &c. Amen.

His expletis, SI BENEDICENDÆ SINT NUPTIÆ, *Parochus Miſſam pro Sponſo & Sponſa, ut in Miſſali Romano, celebret, ſervatis omnibus quæ ibi præſcribuntur.*

Ceterum ſi quæ provinciæ aliis, ultra prædictas, laudabilibus conſuetudinibus & cæremoniis in celebrando Matrimonii Sacramento utuntur, eas Sancta Tridentina Synodus (*) optat retineri. Ita

(*) *Synod. Trident. Seſſ. 24.*

Ita Rituale Romanum, quod hodie (*) olimque in uſu. In Miſſali autem habetur Miſſa jam dicta, cujus initium eſt.

Deus Iſrael conjungat vos, & ipſe ſit vobiſcum, qui miſertus eſt duobus, unicis, & nunc Domine, fac eos plenius benedicere te. Et ſequitur Pſalmus 128, aliaque ex Epiſtolis (a) & Evangeliis (b) Nuptiis propria præter Communionem, atque de invicem fide ſervanda commonitionem. *Poſtea eos aſpergat aqua Benedicta & dicto, Placeat tibi Sancta Trinitas, det* BENEDICTIONEM, *& legat, ut ſolitum eſt, Evangelium ſancti Joannis, In principio erat verbum &c.* Quod autem occurrit heic, *ſi benedicendæ ſint Nuptiæ*, ad Nuptias utriusque primas attinet & Benedictionem Sacramentalem dictam. Secundis enim Benedictio ejusmodi negatur Jure Eccleſiæ Romanæ Canonico (c), illoque vetuſto; idque tametſi pars altera tantùm anteà conjugium inivisſet nullum. Qua de re & in Rituali Romani expresſim monetur. Benedictio autem quæ Secundis Nuptiis negatur, aliis eſt Benedictio, quantum video, Sponſorum ipſorum omnimoda; aliis ea tantùm quæ Sacramentalis eſt, de qua vide morem Anglicanum vetuſtum in capite proximo. Atque ſanè ea de re affatim tum Theologi (*) tum Jurisconſulti (†); quibus tamen ſatis admittitur temperamentum hoc de fœmina antè non benedicta. Scilicet *Limita*, inquit Carolus Antonius Theſaurus (*) Juris Canonici in Academia Taurinenſi & Piſana dudum Profesſor, *quod hodie & generali conſuetudine ubiq; recepta, ſi fœmina nondum fuerit benedicta, quia ipſa tunc ſit primò nubens, etiamſi maritus aliam habuerit uxorem, benedicendæ erunt eorum nuptiæ.* Alii tantundem. Quæ autem antè ex Rituali Romano afferuntur, obtinent pasſim nunc ubi Tridentina Synodus & juſſa Pontificia recipiuntur. Etiam ubi non ita illa apud Pontificios recepta, nec tamen omninò rejecta, non adeò disſimiles habentur

(*) *Synod. Trident. Sesſ. 24.* (*) *Et vide Andr. Piſcaram Caſtaldum in Praxi cærem. lib. 2. ſect. 14. cap. 9.* (a) *Epheſ. 5.* (b) *Matth. 19.* (c) *Bull. 14. Innoc. 4. in Bullarii tom. 1. pag 104. & Extr. tit. de ſecundis Nuptiis. De Ratione conſulas Menochium de Arbitr. Judic. quæſt. lib. 2. caſ. 417. &c.* (*) *Vide Petr. Lombard. ſent. 4. diſt. 42. ſub finem Thomam Aq. ibidem &c.* (†) *Vide Covaruviam in Decret. 4. part. 2. cap. 8. §. 11. num. 2, &c.* (*) *De Pœnis Eccleſ. part. 2. tit. Matrim. cap. 2.*

bentur Nuptiarum ritus. De Galliis conſulas Laurentium Bochellum (a). De Septentrionalium ritibus vide Olaum Magnum (b). Ceterùm in Archiepiſcopali Bononienſi à Gabriele Palæotto Cardinali atque Archiepiſcopo Bononienſi edito (c) (ubi plane admittitur, *ſeparatim à benedictione Sponſorum matrimonium celebrari poſſe*; & tunc, Annulo tantùm benedicto) *cingit Parochus Sponſorum colla candido aliquo velo, ad inſtar ſtolæ accommodato, & eos matrimonio jungit dicens; N. placetne &c.* &, conſenſu invicem ab ipſis indicato, Parochus, *Ego N. Parochus hujus Eccleſiæ vos N. & N. in matrimonio jungo in nomine &c.* Atque idem Annulum aqua benedicta aſperſum *ſponſo conſignat, qui eum accipiens ſtatim in dextræ manus Annulari, hoc eſt qvarto digito ſponſæ illum ponat dicens, In nomine &c.* Plerunqve verò alibi obtinuit, ut ſiniſtræ imponeretur. Sed & advertas heic ritus Diœceſeos Leodienſis, in quibus qvoniam ſunt nonnulla Anglicanæ formulæ vetuſtæ (quam capite damus proximo) ſingulariter aut conſona aut perquam analoga, nec puto ab aliis circumvicinis ſaltem in Belgia Pontificiis adeò diverſa, ideò maximè eos adjicere viſum eſt. Sumuntur ex Parochiali (d) Erneſti Archiepiſcopi Electoris Colonienſis & Epiſcopi Leodienſis quo paſtoribus præſtanda, ſimul ex more priſtino congesſit. Primò habetur ibi *Modus celebrandi ſponſalia.* Scilicet de impedimentis, & de parentum ac propinquorum conſenſu primò interrogatis in Eccleſia à Paſtore viro & fœmina, *junctis amborum dextris*, Paſtor dicit viro, *N. amice mi promittis coram Deo* dat ghy ſult nemen voor u huisvrowe N. in wiens handen ghy ſit leggende u handen ende eer dat die viertich daegen vorby gaen/ iſt dat Godt ende die heilich Kercke daer in conſent geeft/ id eſt, *te accepturum in Uxorem tuam N. cujus in manu jam poſita eſt manus tua, idque ante quadraginta dies elapſos, ſi Deus & Sacra Eccleſia conſenſum præbuerit*; atque annuente viro, tantundem dicit fœminæ dat ghy eer viertich daegen nemen ſult voor uwen man N. wiens handen &c. id eſt *te intra quadraginta dies accepturam in virum tuum N. cujus manum &c.* qua itidem annuente, *& ego*, inquit Paſtor, *hæc ſponſalia & hanc*

(a) *Decret. Eccleſ. Gallic. lib. 3. tit. 8. &c.* (b) *Lib. 14. cap. 8. 9. & 10.* (c) *Bononiæ 1590. part. 3. tit. de Sacram. Matrimonii p. 159.* (d) *Leodii 1592. p. 185.*

hanc veſtram mutuam fidem & promiſsionem autoritate qua fungor, confirmo in nomine Patris † & Filii & Spiritus Sancti. Dein de futuris Nuptiis & vitæ interim ratione habenda monet. In Nuptiis autem ſeu Matrimonio, ut ibi vocatur, illic celebrando, Paſtor in Eccleſia (in quam aquâ benedictâ conſperſi ſponſi admittuntur) *ſponſum ad ſiniſtrum ſuum latus, ſponſam ad dextram conſtituet; deinde annulum ſibi dari à ſponſo petet, ſimul rubeas (ſi haberi poſsint) chirothecas, quibus inſint tres nummuli argentei, loco Arrhæ ſponſo dandæ. Annulum digito ſuo imponet Sacerdos, & chirothecas manu ſervabit tantiſper donec eas manui ſponſæ imponet.* Dein de inſtantibus nuptiis verba primò faciens, Sponſum Sponſamque de mutuo eorum, uti & parentum atque propinquorum conſenſu interrogat, quo ſatis explorato, de matrimonii dignitate, uſu, fine, multiplici benedictione eos alloquitur; *Et (ubi talis conſvetudo recepta eſt) annulum benedicat in hunc modum. Adjutorium noſtrum &c. Tu Domine dignare emittere Bene † dictionem tuam ſuper hunc annulum, ut quæ iſtum geſtaverit ſit armata virtute cæleſtis defenſionis, ut proficiat illi ad vitam æternam. Per Chriſtum &c.*

Converſus Sacerdos ad ſponſum & ſponſam, accipiet dexteram ſponſi & illi Chirothecas rubeas (cui inſint loco arrhæ nummuli tres) imponat. Deinde manum dextram ſponſæ dextræ ſponſi implicabit, & hic complicatas utriusque dextras ſtola collo dependente circumligabit, verba de mutua Sponſorum promiſſione interim faciendo. *Tunc ſponſus altâ voce verba hæc Sacerdotem de verbo in verbum inſequendo replicabit.*

Ick Jan oft Henrick neme voor een vrowe N. (exprimendo nomen Sponſæ) die welcke hier tegenwordich is / ende ick doen minen eet by t'geloove miner zielen / op min deel des hemelriicks / ende by dat heylige Sacrament des doopſells / dat ick ontfangen hebbe / dat ick haer getrouw weſen ſal wt geheel miner Herten / in min lichaem / in min goeden / tegenwordich ende toecomende. Ende ick ſal ſe niet verlaeten / noch om een ricker / noch aermer / noch beter / noch erger / maer ick ſalſe beſchermen geliick my ſelven / in alſulcken ſtaet ende conditie als Godt believen ſal ons te ſenden alle die daegen ons levens. Hierin ſoo bidd ick Godt ende alle die heilligen des hemels / dat ſy my willen vervorderen ende helpen. Amen.

Id eſt, *Ego Joannes ſeu Henricus accipio in Uxorem N. quæ heic præſens eſt, atq; juro per animæ meæ fidem in parte mea regni cœlorum, & per Sacramentum illud Sanctum Baptiſmi, quod ſuſcepi; me fore ei fidelem toto corde meo, tum in corpore meo tum in bonis quæ nunc poſſideo aut in poſterum poſſidebo. Neq; eam deſeram ſive pro ditiore, ſive pauperiore, ſive meliore, ſive pejore. Sed eam ſicut meipſum conſervabo in omnimodo ſtatu ac conditione, qua Deus dignatus fuerit nos per totam vitam noſtram. Atq; Deum precor & cœlorum Sanctos, ut hac in re me promoveant adjuventq;. Amen.*

Itidem dum utriusq; tenet dextram ſic, ut dictum eſt, complicatam & circumligatam, *ubi loci fert conſvetudo*, profesſionem futuræ ſocietatis individuæ aut *ſub eadem verborum forma reciprocam ſponſo fidem ſponſa reddit*. Ubi vero modeſtiæ cauſâ Sponſa uno verbo conſenſum dare conſuevit, Sacerdote interrogante, id fit.

Tum utriusq; dexteram diſſolvat Sacerdos, relictis chirothecis in dextera Sponſæ, & annulum ex ſuo digito extrahens ſponſo tradat, tribus primis digitis manus dexteræ accipiendum; & ſponſi dexteram annulum tenentem ſic dirigat, ut annulum in tres Sponſæ digitos imponat, dicendo poſt Sacerdotem.

N. Johanna oft Maria met deſen Rinck ick trowe u/ ick neme u voor mijn huisvrowe/ ende ick geve in u mijn conſent / in die Name des Vaders die ons geſchaepen heeft / Id eſt, *N. Johanna* ſeu *Maria*, *hoc Annulo te deſponſo, in uxorem meam te accipio, & tibi conſenſum meum præbeo in nomine Patris qui nos creavit (dirigendo annulum per dextram Sponſi in digitum ſponſæ pollici viciniorem & ſtatim extrahendo)* in den Name des Soons die uns verlooſt heeft ſeu *nomine Filii qui nos redemit (imponendo digito ſecundo à pollice & ſtatim extrahendo)* in den Name des heilig Geeſts/ die ons verlichten moet/ *in nomine Spiritus Sancti qui nos illuminaverit, (imponendo tertio à pollice digito & ibi Annulum relinquendo, dextram ſponſi ſponſæ dextræ complicet & conjungat, dicendo.*

Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob vobiſcum ſit, vobiſcum permaneat, multiplicetur in vobis ſuam benedictionem, & ego vos conjungo in matrimonium in nomine Pa † tris & Fi † lii & Spiritus † Sancti.

Deinde

Deinde ſponſum cum ſponſa ad gradus altaris procumbere jubebit, & ſi Nuptiæ non fuerint ſolennes (id eſt, ſi Miſſa ut in ſolennioribus non præceſſerit*) & partes benedictionis capaces extiterint, illis benedicet hoc modo, Confirma hoc Deus* &c.

Kyrie eleiſon &c. *Pater noſter* &c.

Salvum fac ſervum tuum &c.

Tunc Orationes binæ, quibus Angeli Tobiæ, Chriſti & Eccleſiæ nuptiarum federis, Rachelis, Rebeccæ mentio; ut in formula veteri Anglorum capite proximo oſtenſa.

Dein ſtolæ è collo dependentis extremitates duas ſuper caput ſponſi & ſponſæ ponat, & dicat,

Dominus vobiſcum. R. & cum ſpiritu tuo. Initium Evangelii S. Johannis; & poſt laudes aliquot & preces, *faciendo ſuper eos ſignum crucis, dicat.*

Bene † dictio Dei Patris & Filii & Spiritus Sancti, deſcendat ſuper vos, & maneat ſemper.

Aſpergat ſponſum & ſponſam aqua benedicta, & illum primò, deinde hanc altare reverenter oſculari faciat, & ſic domum in pace remittat.

Benedictio autem paulò aliter fit, quoties ſolennes (ut vocant) fuerint Nuptiæ, ſeu non ſine Miſſa præcedente.

Si autem ſint Bigami, vel ſaltem ſponſa non fuerit virgo notoriè, non curando de ſponſo, virgone ſit an non, licet Benedicendi non ſint, tamen poſt Nuptiarum celebrationem ad altare debent accedere, & in genua procumbere, & Sacerdos hoc modo orare debet. Scilicet primò dicit Pſalmum 128. & tunc preces aliquot ſolennes. *Tum aſpergantur aqua benedicta, & vir oſculetur medium altaris & poſteà mulier, & recedant.* Sic Rituale illud Leodienſe cui ſatis eſt (ſi chirothecas rubeas aliaque aliquot minoris notæ tollas) conſona Formula illa, quæ eſt Eccleſiæ Argentinenſis in Agendis (a) ejuſdem ab Joanne Epiſcopo edita. Ad fores templi afferuntur Sponſi, ubi de re matrimoniali habita oratiuncula, Annulus aut Arra alia benedicitur, Atque mutuo in matrimonium conſenſu dato *accipit Sponſus annulum vel arrham de manu Sacerdotis, & imponat in quartum digitum (ſcilicet annularem) manus Sponſæ dicens,*

(a) *Coloniæ 1590. pag. 156.*

N. Mit diſem Ring/ oder Gottsheller/oder Gottspfenning/ vertraw und vermehle dich mir. Im Namen Gotts des Vatters / des Sohns/ und des Heiligen Geiſtes.

Id eſt *N. Cum hoc annulo, ſeu Arra (ſive obolus fuerit ſive denarius) te mihi deſpondeo & in matrimonium conjungo. In nomine Dei Patris, Filii & Spiritus Sancti.*

Poſtea jungat Sacerdos amborum dexteras & jubeat Sponſum dicere.

N. Ich neme dich zu meinem ehelichen Weib.

Id eſt *N. Ego accipio te in uxorem meam mihi copulatam.*

Deinde Sponſam.

N. Ich neme dich zu meinem ehelichen Mann.

Id eſt *N. Ego accipio te in virum mihi matrimonio conjunctum.*

Deinde Sacerdos partem ſtolæ manibus illorum circumvolvat & dicat,

Ideo Matrimonium per vos contractum confirmo, ratifico & benedico. In nomine Pa † tris, & Fi † lii, & Spiritus † Sancti. Amen.

Tunc aqua luſtrali inſperſi Sponſi in Eccleſiam à Sacerdote introducuntur & Miſſâ celebratâ, procumbunt ad altare & benedicuntur, niſi Bigami fuerint ut in jam dictis. Ita ex Belgio & Germania etiam ſpecimina adtulimus bina, quibus opinor reliqua non ita diſſona. Alia autem atque alia ſunt verba Sponſalitia Ritusque pro regionum Chriſtianarum varietate. Etiam & in *Socerdotali* (a) *ad conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ aliarumque Eccleſiarum ex Apoſtolicæ Bibliothecæ ac Sanctorum Patrum jurium ſanctionibus & Eccleſiaſticorum doctorum ſcriptis ad optatum quorumcunque Sacerdotum commodum, collecto atque ſummorum Pontificum autoritate multoties approbato, ſummâ nuper curâ juxta Tridentini Concilii ſanctiones emendato & aucto*, diverſa ſunt non pauca in Formula ſponſalitia Nuptialiq; ab eis quæ in Rituali Romano habentur. Ibi tam Arræ quam Annulus. Et non ſolum hic ſed & illæ benedictæ. Velum unicum induitur Sponſorum ſpatulis, ad altare procumbentium. Et poſt miſſam celebratam, *Sacerdos, ubi conſvevit, benedicit panem & vinum dicens Verſ. Adjutorium noſtrum* &c. *Deinde in altari frangat panem, & det unam*

(a) *Venetiis* 1578.

unam partem ſponſo & aliam ſponſæ. Et ſic etiam de Vino. Et poſteà aſpergantur aqua benedicta. Impoſitis tunc in eorum capita manibus, preces fundit ac benedictiones, ac principium Evangelii dicit S. Johannis, *quo dicto aufert velum ab eis & dicit, Ambulate in pace.*

CAP. XXVII.

Formulæ Rituique veteres recentioresque in Anglia (*alibi item*) *& de* dotandi *in ipſis Sponſalibus in* Anglia *jure vetuſto ſingularia quædam.* De Eccleſiarum *item quæ jugum Pontificium exuerunt aliarum more. Etiam de* Mahumedanorum.

HAbetur in Rituali Anglicano vetuſto, *quod Manuale ſecundum uſum Sacrum* ſeu Sarisburienſem, nuncupatur, *Ordo ad faciendum Sponſalia*, ubi, adſtantibus viro & muliere *ante oſtium Eccleſiæ coram Deo, Sacerdote & populo, viro à dextris mulieris & muliere à ſiniſtris viri*, poſt ſolennem de impedimentis quæſtionem habitam (præeunte ſemper trina per ſingula feſta antecedentia de impedimentis denuntiatione) *interrogat Sacerdos dotem mulieris, videlicet Arras Sponſales; Et dicuntur Arræ Annuli, vel Pecunia, vel aliæ res dandæ ſponſæ per ſponſum, quæ datio ſubarratio dicitur; præcipue tamen quando fit per annuli dationem. Et tunc vulgariter deſponſatio vocatur. Poſtea dicat Sacerdos cunctis audientibus in lingua materna.*

N. vis habere hanc mulierem in ſponſam, & eam diligere, honorare, & cuſtodire ſanam & infirmam, ſicut ſponſus debet ſponſam, & omnes alias propter eam dimittere, & illi ſoli adhærere, quamdiu vita utriusque veſtrum duraverit.

Reſpondeat vir, VOLO. Item dicat Sacerdos ad mulierem.

N. vis habere hunc virum in ſponſum, & ei obedire & ſervire, & eum diligere, honorare ac cuſtodire ſanum & infirmum ſicut ſponſa debet ſponſum, & omnes alios propter eum dimittere, & illi ſoli adhærere, quamdiu vita utriusquè veſtrum duraverit.

Reſpondeat mulier, VOLO.

Deinde detur fœmina à patre ſuo vel ab amicis ejus; quæ ſi puella ſit, diſcoopertam habeat manum; ſi vidua, tectam: quam vir recipiat in Dei fide & ſua ſervandam, ſicut vovit coram Sacerdote, & teneat eam per manum dexteram in manu ſua dextera, & ſic vir det fidem mulieri per verba de præſenti, ita dicens docente Sacerdote.

I N. take the N. to my wedded wife/ to have and to hold fro this day forward/ for better for wors/ for richer for poverer/ in ſykneſſe and in hele tyl dethe us depart/ if holy Church it woll ordaine/ and thereto I plight the my trouthe.

Id eſt (neque enim in Rituali hoc Latinè vertitur) *Ego N. accipio te N. in uxorem mihi nuptam, habendam & tenendam à die hocce in futurum, ſive melior fueris ſive pejor, ſive ditior ſive pauperior, in ægritudine & in ſalute uſque dum mors nos disjunxerit, ſi Sancta Eccleſia hoc ordinaverit* (quod opinor ſignificat, ſi ſanctio aliqua Eccleſiaſtica non refragetur) *atque in hanc rem do tibi fidem meam.*

Manum (ſic Rituale) *retrahendo deinde dicat mulier docente Sacerdote.*

I N. take the N. to my wedded housbander/ to have and to hold fro this day forward/ for better for wors/ for richer for poverer/ in ſykneſſe and in hele/ to be bonere and buxum in bedde and at borde till dethe us depart/ if holy Church it woll ordaine/ and thereto I plight the my trouthe.

Id eſt (neque verò hæc Latinè redduntur in Rituali) *Ego N. accipio te N. in maritum mihi connubio conjunctum habendum & tenendum à die hocce in futurum, ſive melior fueris ſive pejor, ſive ditior ſive pauperior, in ægritudine & in ſalute, atque ero officioſa ac obediens in thoro ac ad menſam uſque dum mors nos disjunxerit, ſi Sancta Eccleſia hoc ordinaverit, atque in hanc rem do tibi fidem meam.*

Deinde ponat (ſic Rituale) *vir Aurum, Argentum & Annulum ſuper ſcutum vel librum. Et quærat Sacerdos, ſi Annulus anteà fuerit benedictus vel non. Si dicatur quod non, tunc benedicat Sacerdos annulum hoc modo cum* DOMINUS VOBISCUM *& cum* OREMUS.

Oratio.

Creator & Conſervator humani generis, Dator gratiæ ſpiritualis, Largitor æternæ ſalutis, tu Domine mitte benedictionem tuam ſuper hunc

Annu-

Annulum, ut, quæ illum geſtaverit, ſit armata virtute cæleſtis defenſionis, & proficiat illi ad æternam ſalutem. Per Chriſtum &c.

Oremus.

Bene † dic Domine hunc Annulum, quem nos in tuo ſancto nomine benedicimus, ut, quæcunque eum portaverit, in tua pace conſiſtat & in tua voluntate permaneat, & in tuo amore vivat & creſcat & ſeneſcat & multiplicetur in longitudinem dierum. Per Dominum &c.

Tunc aſpergatur aqua benedicta ſuper Annulum. Si autem antea fuerit annulus ille benedictus, tunc ſtatim poſtquam vir poſuerit annulum ſuper librum, accipiens Sacerdos annulum tradat ipſum viro, quem vir accipiat manu ſua dextera cum tribus principalioribus digitis; à manu ſua ſiniſtra tenens dexteram ſponſæ, docente Sacerdote dicat.

With thys Ring I the wed / and thys gold and ſylver I the give / and with my body I the worſhipe and with all my worldely cathel I the endowe.

Id eſt (neque enim hoc Latine in Rituali illo vertitur) *Annulo hocce te ſubarro, atque aurum & argentum hoc tibi dono, ac corpore meo te dignor & omnibus Catallis meis hujus ſeculi te doto.* De *Catallis* mox plura.

Et tunc (pergit Rituale) *proferat ſponſus annulum pollici ſponſæ dicens, In Nomine Patris; deinde ſecundo digito dicens, & Filii; deinde tertio digito dicens, & Spiritus Sancti; deinde quarto digito dicens, Amen, ibique dimittat Annulum, quia in medico eſt quædam vena procedens ad cor. Et in ſonoritate argenti deſignatur interna dilectio, quæ ſemper inter eos debet eſſe recens.*

Deinde inclinatis eorum Capitibus dicat Sacerdos BENEDICTIOMEM *ſuper eos, Benedicti † ſitis à Domino, qui fecit mundum ex nihilo. Amen.*

Poſt Pſalmi 68. verſus 28, 29, & 30, orationes aliquot alias & benedictiones, *intrent Eccleſiam uſque ad gradum Altaris, & Sacerdos eundo cum ſuis miniſtris dicat* Pſalmum 128. & poſt doxologiam & quæ eam ſolent comitari, proſtratis Sponſo & Sponſa ante gradum altaris, orationes aliquot & Benedictiones congeneres adhibentur.

Finitis Orationibus, quæ dicebantur ſuper eos proſtratos ad gradum altaris, & introductis illis in Presbyterium, ſcilicet inter Chorum & altare ex parte Eccleſiæ auſtrali & ſtatuta muliere à dextris viri, videlicet inter ipſum & altare, Incipiatur officium (Miſſæ ſcilicet) *& proſternat ſe ſponſus & ſponſa in oratione ad gradum altaris, extenſo ſuper eos pallio, quod teneant quatuor Clerici per quatuor cornua, in ſuperpelliciis, niſi alter eorum prius fuerit deſponſatus & benedictus; quia tunc non habeatur pallium ſuper eos nec dicatur Sacramentalis Benedictio;* nimirùm Benedictio aliqua cujus verba myſterium *S*ponſaliorum inter Chriſtum & Eccleſiam ſuam deſignent. Hæc enim ſecundis Nuptiis (a) negata, ut ſuperius monitum eſt. *Quia caro benedicta trahit ad ſe* (ſic Rituale etiam hoc) *carnem non benedictam.* Caro ſcilicet primis in Nuptiis benedicta. Verum in Anglia olim ſub Edwardo tertio Rege (b) quamplurimi Sacerdotes etiam ſecundis nuptiis Benedictionem adhibuerant Sacramentalem, unde etiam Romam convolabant, ut ſuſpenſionis, quæ inde contracta, relaxationem à *Joanne* Papa 22. impetrarent.

Poſt miſſam (inquit Rituale) *benedicatur Panis & vinum vel aliud quid potabile in vaſculo, & guſtent in nomine Domini Sacerdote dicente, Dominus vobiſcum. Oremus.*

Oratio.

Bene † dic Domine panem iſtum & hunc potum & hoc vaſculum, ſicut benedixiſti quinque panes in deſerto & ſex hydrias in Chanaan Galileæ, ut ſint ſani & ſobrii atque immaculati omnes guſtantes ex eis; Salvator mundi, qui vivis & regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus.

Et ſequuntur item Benedictiones ſingulares cubiculi Sponſalitii ac lecti ipſorumque in lecto *S*ponſorum, nocte ſequente peragendæ. Tum Coemtionis autem veteris tum *C*onfarreationis veſtigia in hiſce manifeſta nemo non videt, ut in aliis ſuperiùs allatis. Obtinuit verò hæc formula nubendi in Anglia, antequam ſub Edwardo Rege ſexto ſub annum Chriſti 1549. aliquantulùm, ut mox dicetur, mutata eſt. *S*cilicet plerumque in partibus Angliæ Auſtralioribus ſeu Ciſ-Trentanis, ubi Ordo ille Sariſburienſis maxime in Uſu. Habeba-

(a) *Vide Excerpt. Egberti Arch. Eboras. cap. 89.* (b) *Anno 1321.*

bebatur autem ſimiliter in ſeptentrionalioribus ſeu Trans-Trentanis *Manuale ſecundum uſum Eccleſiæ Eboracenſis*, cujus quidem Ordo in Sponſalibus non ita diverſus, ſed diverſus tamen. Rogat ibi Sacerdos Sponſum.

N. wilt thou have this woman to thy wiſe and love her / und kepe her in ſykues and in helthe and in all other degreſe to be her as a husbande ſholde bee to his wiſe / and all other forſake for her / and hold the only to her to thy lives ende.

Id eſt, *N. viſne habere fœminam hanc tibi in uxorem, & eam amare, & conſervare in ægritudine & ſalute & in omnibus aliis gradibus ei eſſe, ut maritum eſſe oportet uxori ſuæ, & omnes alias pro ea deſerere, atqui ei ſolum adhærere, usque ad vitæ finem.* Adſenſum præbente viro, tunc fœminæ.

N. wilt thou have this man tho thy husbande / and to be buxum to him / ſerve him and kepe him in ſyknes and in helthe / &c.

Scilicet *N. viſne habere virum hunc in maritum tuum atque obediens ei eſſe, ei ſervire, eum conſervare in ægritudine & ſalute &c.* Ut in eis quæ Sponſo dicta ſunt. Annuente illa, idem facit Sacerdos, quod in Ordine habetur Sariſburienſi, & dein fidem dat Sponſus Sponſæ dexteram tenens, verbis hiſce, præeunte Sacerdote.

Here I take the N. to my wedded wife / to have and to hold at Bedde and at Borde / for fairer for fouler / for better for worſe / in ſykenes and in hele / tyl dethe us depart. And thereto I plyght the my trouthe.

Nimirum, *Ecce ego accipio te N. in uxorem meam matrimonio conjunctam, habendam & tenendam ad thorum & ad menſam, ſive pulchrior fueris ſive invenuſtior, ſive melior ſive pejor, in ægritudine & in ſalute, usque dum à morte ſeparabimur. Atque inde fidem meam tibi do.*

Sponſa item, à Sacerdote edocta, *Ecce ego te accipio in maritum meum matrimonio conjunctum, habendum & tenendum ſive pulchrior &c.* ipſiſſima nempe, quæ uſus erat Sponſus verba. Benedicitur dein Annulus & impônitur, ut in Sariſburienſi digito quarto. Sed non liquet, dexteræ an ſiniſtræ manus. Adjicitur autem in rubrica *ibi dimittat annulum ſecundum decretum 30. quæſt. 5.* Scilicet

juxta illud, quod in Gratiano (*) habetur ex Nicolai Papæ primi ad Bulgaros reſponſo ſupra aliquoties memorato. Impoſito Annulo, non inter imponendum, dicit Sponſus docente Sacerdote,

With this Ring I wedde the/ and with this gold and ſilver I honoure the/ and with this gyft I honoure the.

Statim ſequitur, *Sacerdos interroget dotem mulieris. Si terra ei in Dotem detur, procidat illa ad pedes viri, & dicat Sacerdos* verſus illos 28, 29, & 30, Pſalmi 68. quibus orationibus aliquot adjectis, *aſpergantur & introducantur in Eccleſiam*, ubi *ad gradum altaris proſternantur.* Miſſa dein celebratur, *illis genuflectentibus ſub pallio ſuper eos extento, quod teneant duo Clerici in ſuperpelliceis.* Benedictio accedit, ſed non Sacramentalis, niſi nuptiæ ſint primæ. Et poſt Sacra alia ſolennia, *ſurgunt ab oratione Sponſus & Sponſa. Et accipiat Sponſus pacem à Sacerdote & ferat Sponſæ oſculans eam & neminem alium nec ipſe nec ipſa. Sed Clericus ſtatim à Presbytero pacem* accipiat *& ferat aliis ſicut ſolitum eſt.* Nocte ſequenti item benedicitur thalamus, & aſpergitur, & orationibus aliquot habitis, *ſecundum morem antiquum thurificantur thorus & thalamus.* Sic Ordines illi Sariſburienſis & Eboracenſis, qui ſeculorum ſunt vetuſtiorum. Tunc igitur ad oſtium Eccleſiæ nec interiùs Sponſalia, juxta antè dicta, iniri ſolita. Ac præter Aurum, Argentum ac Annulum atque generalem illam dotandi bonis mobilibus in Sariſburienſi rationem, accedere ſubinde ſolebat ſingularis ibi dotatio, qua Sponſæ aſſignabantur in dotem ſeu donationem propter nuptias prædia aliquot aut fundi, quos mortuo marito petere licuit viduæ actione dotis, nomine fundi *ad oſtium Eccleſiæ* (a) aſſignati, quod paſſim in Commentariis juris noſtri occurrit. Sed mos ille ibi ſic dotandi diu abhinc exolevit. Certè Dotatio ad oſtium Eccleſiæ hæc planè conſona eſt periochæ ordini Romano de Benedictione Sponſarum ſuperius præfixæ. Neque alibi quam *in facie Eccleſiæ & ad oſtium Eccleſiæ* atque *ante deſponſationem in initio contractus* (ut Juriſconſulti noſtri veteres ajunt) ſic fundi dos legitime

(*) *Cauſ. 30. quæſt. 5. cap. 4.* (a) *Regiſt. Orig. fol. 170.* b. *&c.*

time aſſignari (a) potuit. Et quantum video ſeculis vetuſtioribus plus quam pars fundi, quem jure optimo poſſidebat *Sponſus* ſeu Pater ejus aliusve propinquus (nam & patris ibi aſſenſus uti & aliorum propinquorum (b) dotem reddidit legitimam) tertia aſſignanda non (c) erat, quæ ſcilicet dos eſt ex jure noſtro viduæ competens etiam ſine dotatione aliqua expreſſa præeunte. Pars autem minor rite potuit aſſignari. Etiam & *Scotorum* (d) mores vetuſti Anglicanis heic conſoni. Atqui dotalis ejusmodi fundi in *Sariſburienſi* mentio nulla, ſed tantùm bonorum mobilium ac ejusmodi ſolùm immobilium, quorum jus termino ſeu ſpatio aliquo annorum coercetur. *Id quod innuitur verbis illis* with all my worldly Chatel I thee endow *omnibus Catallis meis hujus ſeculi* (ſeu *quæ poſſideo ipſe*) *te doto*. Ita ſcilicet τὸ Chatel, intelligendum; tametſi interea haud ſim ignarus *Capitalia* (e) unde *Catalla* & Chatel, ſubinde olim ſumi pro bonis omnimodis, tam immobilibus adeoque prædiis, quocunque jure poſſeſſis, quam mobilibus. *Sed* diù obtinuit & jam per multa ſecula vocabuli in jure noſtro ſenſus ſolus, qualem diximus, unde diſtinctio obvia *Catallorum realium & perſonalium*, quorum hæc bona mobilia, illa prædia non aliter quam ad certum annorum aliquem terminum poſſeſſa ſignificant. At verò, anne ideo bona ejusmodi omnia uxori reverà in dotem cedebant? nihil minus. Etiam in Canuti Regis legibus (f) ante ſexcentos fermè annos latis, ſi quis inteſtatò deceſſerat, *judicio domini*, (fori nempe cui ratione feudi fundive aliter poſſeſſi aliterve legitimè ſuberat) *diſtribuantur bona ejus Uxori, liberis & cognatione proximis juſtè ac pro rata*. Et in legibus Guilielmi primi (g), *Si home mort Sans deviſe, ſi departent les enfans l'erite entre ſe per uwel*. Ubi *l'erite* ſeu *hæreditas* non tam de fundis, ut apud nos nunc vulgò, quam de bonis

(a) *10. Hen. 3. tit.* Dower *200. & 201. Bracton. lib. 2. cap. 39. tit. de Actione dotis cap. 9. Britton. cap. 101. &c.* (b) *Bracton lib. 4. tit. de actione dotis cap. 10.* (c) *Glanvil lib. 6. cap. 1. Bracton locis citatis. Hengham parva cap. 2. &c.* (d) *Regiam Majeſtatem lib. 2. cap. Dos autem, &c.* (e) *Videſis Henric. Spelman. in Gloſſ. verb.* Capital & Cattalla. (f) *Cap. 68.* (g) *Cap. 36.*

nis, quæ *Catalla*, ut antè, dicuntur, videtur ſumendum. Præterea in *Magna*, quam ita dicimus, *Charta* ab Henrico tertio Rege promulgata, verba habentur hæc de Beneficiario Regis defuncto; *ſi* (a) *nihil nobis debeatur ab ipſo, omnia Catalla cedant defuncto* (ita diſponantur ut voluit ille) *ſalvis uxori ejus & pueris ſuis rationabilibus partibus ſuis*; Quibus in ea (b) quam antè conſignaverat Joannes Rex Henrici jam dicti Pater, uti & in exemplaribus aliquot priſcis Henricianæ, adjicitur, *Si aliquis liber homo inteſtatus deceſſit, catalla ſua per manus propinquorum, parentum, & amicorum ſuorum, per viſum Eccleſiæ, diſtribuantur, ſalvis unicuique debitis, quæ defunctus ei debebat.* Ad uxorem igitur ex ejusmodi dotatione nunquam attinuêre bona cuncta. Atque ſatis conſona ſunt hæc legibus (c) moribusque recentioribus, atque ipſis, quibus etiamnum utimur. Admiſſumne igitur, etiam ut in ipſis ſacris dotationis ejusmodi formula, datâ ſolenniter fide, ita prolata, in nihilum planè recideret ſeu in fumum evaneſceret? Neque omninò. Res ſcilicet ſe ita habuit. Obtinuit olim jus, ſaltem juris apud noſtros opinio olim celebris, ut mortuo marito, tam prole quam uxore ſuperſtite, tum tertia etiam *Catallorum* (qualia diximus) parte tum fundi optimo jure poſſeſſi, ſeu in quem liberi ex ea ſuſcepti jure ſuccedere poſſent, dotaretur uxor; etiam & *Catallorum* parte dimidiâ, ubi nulla proles ſuperſtes. Expreſſiſſima ſunt juris hujus, velut olim receptiſſimi, veſtigia apud Ranulphum de Glanvilla (d), Henricum de Bractona (e), Fletæ Autorem (f). Binorum poſteriorum, qui annis abhinc amplius trecentis quinquaginta floruere, verba ſunt, *Hæreditas* (rerum ſcilicet mobilium) *dividatur in tres partes, quarum una pars relinquatur pueris, ſi pueros habuerit defunctus, ſecunda uxori, ſi ſuperſtes fuerit, & de tertia parte habeat teſtator liberam diſponendi facultatem. Si autem liberos non habeat, tunc medietas defun-*

(a) *Mag. Chart. cap. 18.* (b) *Apud Matth. Paris Anno 1215. & in ipſo autographo in Bibliotheca Cottoniana, alibique & vide Bracton. lib. 2. cap. 26. §. 2. Fletam. lib. 2. cap. 57.* (c) *31. Ed. 3. cap. 11. 21. Hen. 8. c. 5.* (d) *Lib. 7. cap. 5. & lib. 12. cap. 20.* (e) *Lib. 2. cap. 26. §. 2.* (f) *Lib. 2. cap. 57. & videſis Fitz Herbert. Nat. Brev. fol. 122.* b. *& 31. Hen. 8. Brook. tit. Rationabili part. 6.*

defuncto, & alia medietas uxori reſervetur. Atque paulo pòſt, *Et ea quæ dicta ſunt, locum habent & tenent niſi ſit conſvetudo, quæ ſe habeat in contrarium ſicut in civitatibus, burgis & villis;* aliquibus ſcilicet, ubi pars alia, ſed certa interim, ad uxorem attineret, etiam & ſubinde (ut in Jure item Cæſareo*) totum. Atque ejusmodi mos ſanè non infrequens in regionibus hiſce ſeptentrionalibus (a). Afferuntur quidem Bractonii verba ab Juriſconſultis noſtratibus celeberrimis (b), quaſi is contrarium planè ſtatuisſet, adeoque affirmasſet bonorum mobilium partem omninò nullam ad liberos aut uxorem attinere, præter id quod eis ſpecialitèr relictum. Alii (c) etiam pro conſilio illud de diſtributione triplici ibi ſumunt, non pro præcepto ſeu certo juris effato. Et verum quidem eſt, ſequi apud Bractonium non ita multò pòſt verba, quæ jam dictis refragantur; uti & totidem paritèr apud Fletæ Autorem. *Sed* manifeſtum eſt apud utrunque afferri iſta, ut quæ aliorum quorundam opinionem diverſam indicent, non omninò ipſorum Autorum. Expresſim interſeritur, *ut quidam dicunt.* Unde ſanè palàm fit, tum pro jure Anglicano tunc certo exploratoque opinionem ſuam tradidisſe binos illos Autores ſanè ſui ævi illuſtres, tum eam tunc temporis juris aliquatenus controverſi fuisſe; ita tamen ut receptior illa haberetur affirmativa. Certè in provincia Eboracenſi (d) etiamnum à priſcis ſeculis obtinet jus ejusmodi. Et de jure heic uxorio certum eſt, aliter atque aliter poſt Bractonium Juriſconſultos ſtatuisſe. Aliis ejusdem ſententiam amplexantibus, aliis nihil de parte certa citra ſingularem provinciæ, in qua mortuus eſt vir, ſtatuentibus. Neque hac de re ita rara ſunt in Annalibus juris noſtri teſtimonia. Quid quod proximo poſt Bractonium ſeculo *mulier* (e) *felonicè interfecit maritum ſuum & fugit & omnia bona, quæ fuerunt in domo inventa vel extra ut in bladis creſcentia confiſcantur;* quaſi uxori ſuperſtiti bona ejusmodi cesſisſent univerſa. Sed hoc mirum ſatis nec admittendum niſi de more aliquo

[*] *C. L. unic, tit. unde vir & uxor.* (a) *Vide Olaum Magn lib. 14. cap 9. Regiam Majeſtatem lib. 2. &c.* (b) *Edwardus Coke in Inſtit. Juris lib. 2. fol. 33.* (c) *Jo. Cowellus. Inſtit. Juris lib. 1. tit. 13. §. 2.* (d) *Hen. Swinborn. de Teſtamentis part. 3. §. 16.* (e) *8. Ed. 2. Itin. Canc. Fitz Herb. tit.* Corone 423.

loci alicujus ſumatur ſingulari (a), quo in viri defuncti bona omnia ſuccederet uxor. Atqui nec ſub annum 1420. planè exoleverat opinio illa de tertio certave uxoris parte ex jure apud nos communi, quod ſatis liquet apud Guilielmum Lindwodum (b) juris utriusque Doctorem tunc illuſtrem. Sed tandem planè evanuit opinio illa de certa ex jure communi uxoris parte, ita tamen ut uxoris nomine pars aliqua hæreditatis mobilis ſeu *Catallorum* ei aſſignari ſoleret atque adhuc ſoleat à Judice, cujus rerum ejusmodi cognitio eſt, idque pro locorum, morumque, ac prolis proximiorumque numeri atque æris alieni à defuncto contracti diſcrimine vario. *Omnibus* igitur apud nos *catallis dotare* (cujus interim Formulæ vetuſtas nondum mihi explorata; nec in libris ritualibus Anglicanis, quos vidi, antiquioribus ea uti nec Ordo Sponſaliorum aut Matrimonii reperitur) non aliud videtur quàm dotale ejusmodi jus uxori in omnibus non tam conſtituere quàm declarare (nam ex eo quod ſimpliciter uxor erat, jus hujusmodi ei competebat) ut inde tum alimenta, ſi ea contra quàm poſcit fœdus conjugale negaverit vir, durante matrimonio jure quiret exigere (c), atque inſuper *Dotis Catallorum*, quæ mortis tempore remanerent, nec aliter, nomine partem qualem diximus, ſive tertiam ſive aliam (*rationabilem* vocitant) ſive, ut ſubinde pro more loci, univerſa ſuperſtes poſſet actione petere, & alimenta (d) per dies à morte viri quadraginta ex ejusdem bonis capere, quæ pars juris eſt quam *Quarentenam* vocitamus. Quin verò interdum certa nummorum ſumma ad oſtium Eccleſiæ in dotem aſſignabatur, quam ab eo, qui in bona mobilia viro ſucceſſit, uxor ſuperſtes ritè petebat. Priſca eſt formula in Regiſtro quod vocamus *Cancellariæ* edito (e), *Præcipe A. quod reddat B. quæ fuit uxor C. viginti marcas quas idem C. quondam vir ipſius B. ei aſſignavit ad oſtium Eccleſiæ quando eam deſponſavit.* Et in vetuſto penes me ante quadringentos annos ſcripto, *Rex Ballivis Winton. ſalutem. Præcipimus vobis quod juſticietis A. quod juſte & ſine dilatione reddat B. quæ fuit uxor C.* centum

(a) *Vide Guil. Lindwod. in tit. de Teſtamentis C. ſtatutum, ver. defunctos.* (b) *Loco citato.* (c) *Regiſtr. Ms. Winchelſey Arch. Cant. fol. 174. ſub annum 1300. &c.* (d) *Mag. Chart. cap. 7. Bract. lib. 2. cap. 40. & Fleta lib. 5. cap. 23.* (e) *Regiſt. Orig. fol. 170. b.*

centum marcas, quas prædictus C. ei aſſignavit in dotem ad oſtium Eccleſiæ, quando eam deſponſavit, unde nihil habet ut dicit &c. Atque ut dotata fundis ad oſtium Eccleſiæ, majorem ſeu aliam ſuperſtes partem petere nequibat, ita nec ea, quæ certa pecuniæ ſumma aliisve bonis mobilibus ſic dotata, quale dotandi jus maximè in nobilioribus aliquot urbibus obtinuit. Sic Bractonius (a), & Fletæ autor (b), præter Gilbertum Thorntonium (c) qui *Capitalis Angliæ Juſtitiarius* Bractonium in compendium redegit, de ſuo interdum etiam adjiciens anno Edwardi Regis primi viceſimo id eſt Chriſti 1292. Codex puto eſt rariſſimus. Sed Manu ſcriptum etiam ipſo Thorntonii ævo penes me habeo; libro ſecundo nimis manco. At verò diù eſt quod & dotandi formula hæc (quæ puto infrequens fuit; niſi in pecunia data Sponſæ, cujus meminere Ritualia jam ante citata, ejusdem aut reliquias haberi aut imitationem exiſtimes) ac omnimodæ aliæ ad oſtium Eccleſiæ in deſvetudinem planè abiere, uti & ipſe Sponſaliorum ibi celebrandorum ritus qui olim receptiſſimus; unde Galfredus Chaucerus qui ſub Edwardo tertio floruit, de uxore ſua Bathonienſi

> Shee was a worthy woman all hir live /
> Husbands at the Church dore had ſhe five;

Id eſt, *Fœmina erat quamdiu vixit celebris, & ad oſtium Eccleſiæ quinque maritos acceperat.* Prætereundum autem non eſt apud Anglo-Saxonas noſtros ſub annum Chriſti 940. ſeu tempore Edmundi Regis (d), ſuperſtiti uxori ſine liberis partem bonorum mariti dimidiam, cum liberis etiam, dum innupta manſerit, omnia ceſſiſſe; & vide infrà caput proximum ſub finem. Ceterum in Novatione ſeu Reformatione Ordinis Matrimonii inter alia celebrandi priſtini prima, ſcilicet Parlamentaria ſub Edwardo Rege Sexto (e) vir & mulier primò in Corpus ſeu medium Eccleſiæ veniunt, nec ad Oſtium, ut antè, ſtant. Ibi Presbyter quæſtione de impedimentis ut ante rite habita,

(a) *Lib. 2. cap. 26. & 39.* (b) *Lib. 2. cap. 57. & lib. 5. cap. 22.* (c) *De legibus & conſvetud. Angliæ lib. 8. cap. 6.* (d) *Vide Henric. Spelman, in Conciliis Orbis Brit. pag. 425. & 426. & Archæonomiam G. Lambardi Edit. Cantabrig. 1644. pag. 60.* (e) *Londini 1549. & vide Martin. Bucer. in ſcript. Anglicanis pag. 442. & Stat. 2. & 3. Ed. 6. cap. 1.*

bita, utrunq; de conſenſu interrogat juxta quæ in Sarisburienſi; hujusmodi tantum in interrogatione utraq; habito diſcrimine; *Vis &c. in ſponſam ut ſimul vivatis juxta Dei Ordinationem in Sancto matrimonii ſtatu, & eam diligere &c.* Item in ipſis contractus nuptialis verbis à viro adhibitis poſt illa in ſikneſſe and in hele ſeqvitur heic to love and to cheriſh till death us depart according to Gods holy ordinance and thereto &c. *& ut amem & foveam usq; dum disjunxerit nos mors juxta Sanctam Dei Ordinationem. Atq; in hanc rem* &c. In eis autem quibus *S*ponſa utitur poſt eadem verba to love cheriſh and to obey till death us depart according &c. *ut amem, foveam & obediens ſim usque dum mors nos disjunxerit juxta* &c. Et junguntur, dum hæc proferunt, dexteræ, dante item Sponſam Sponſo, aut patre aut alio propinquo amicove. Solutis autem tunc manibus, dat *S*ponſus *S*ponſæ Annulum and other tokens of Spouſage / quæ *arræ Sponſales* in Sarisburienſi dictæ, atque in librum ponit, unde Annulum ſumens Presbyter tradit Sponſo, ut illum digito Sponſæ manus ſiniſtræ (non, ut puto antè, dexteræ) quarto induat. Quod facit, Presbytero præeunte ac reſpondente Sponſo ut in Sarisburienſi. Hoc tantùm intereſt; heic pro voce Cathel ſubſtituitur Goods id eſt *Bona*. *S*equitur Oratio, ut Sponſos benedicat Deus, atque ut quemadmodum Iſaac & Rebecca, poſt armillas & monilia aurea invicem in matrimonii arras data, fideliter ſimul vivebant, ita & hi pactum ſervent ſuum, cujus Annulus hic datus & acceptus eſt arra & pignus. Dein junctis iterum dextris ait Presbyter, *Quos Deus conjunxit nemo ſeparet*; & cœtui adſtanti, *cum N: & N. in Sponſalia conſenſerint idque teſtati ſint coram Deo & hoc cœtu, atque eam in rem fidem invicem dederint, quod & declararunt per dationem acceptionemque auri & argenti & manuum conjunctionem, Pronuntio ego eos eſſe virum & uxorem conjunctos. In nomine Patris &c.* Seqvuntur Benedictiones aliquot nec ſine Crucis ſignatura, cum Pſalmis, ac Evangelii Epiſtolarumq; partibus Nuptiis propriis. Etiam ut Euchariſtia eis adhibeatur expresſim præcipitur.

Haud autem præterierat biennium aut circiter[*] cum autoritate itidem Parlamentariâ, ut alia in Liturgia Anglicana, ſic & in ordine Matrimonii celebrandi jam dicto quædam mutarentur. Ubi enim

(*) *Londini 1552. Stat. 5. & 6. Ed. 6. cap. 1.*

enim prima Annuli mentio, expungebantur *Arræ aliæ ſponſalitiæ aurumque & argentum.* Item clauſula illa This gold and ſilver I thee give in Annuli impoſitione, prætermittitur, ceteris retentis. In oratione autem qua Iſaaci & Rebeccæ mentio, expungitur illud de armillis & monilibus. Et quod ſequitur in pronunciatione Presbyteri de auro & argento dato acceptoque, heic eſt *per dationem acceptionemq; Annuli.* Reliqua non ſunt à novatione prima diverſa. Atque Formula hæc ſic emendata usque ad nos obtinuit, demto tempore Mariæ Reginæ, quod circa ſeptennium erat, quo Ritualia vetera adeoq; Manuale illud autoritate item Parlamentaria in uſum rediit, uti & Liturgia illa Edwardi Sexti in Elizabethæ initiis (a) unde duravit. In uſum quidem Academiæ utriusque, Oxonii & Cantabrigiæ, Latinè tunc ea reddita eſt, idque autoritate Regia (b). Sed in verſione illa, quicquid ad Matrimonium attinet (utpote Academicis nullius uſus) prætermittitur. Ut autem in Arris Doteque jam dictis, manifeſta ſunt Coemtionis veteris veſtigia, ita in Libis domi Nuptialibus, Frumenti in Sponſos Sparſione, poculo Sponſalitio (quæ paſſim fermè apud Anglos fuere in uſu) non ita obſcuræ ſunt Confarreationis veteris reliquiæ aliorumque, in moribus Judæorum Paganorumque, ante memoratorum. Etiam & Corona Sponſæ olim crebrò ac Paranymphi ut hodieque, apud nos adhibiti. De ſuo ævo Polydorus Virgilius (c), tempore ſcilicet Henrici octavi. *In Anglia ſervatur ut duo pueri, vel ut Paranymphi, id eſt auſpices, qui olim pro Nuptiis celebrandis auſpicia capiebant, nubentem ad templum, ubi & marito Sacerdos Benedicat, & inde domum duo viri deducant, & tertius, loco facis, vaſculum aureum vel argenteum præferat. Spicea item Corona (interdum florea) Sponſa redimita caput, præſertim ruri, ducitur, vel manu gerit ipſam coronam; ſeu dum ingreditur domum, boni ominis cauſâ ſuper ejus caput jacitur triticum quaſi inde conſecututura ſit fœcunditas.* Sic ille. Pontificiis autem ſacrificulis, qui capitis periculo in Anglia latitant, uti & eis qui per Scotiam & Hiberniam diſcurrunt, ut Miſſale Parvum, ita etiam Ordo, inter alia, Matrimonii celebrandi excuſus eſt (*), quo interrogationes de conſenſu eædem ſunt ipſæ, quæ in Rituali

(a) *Stat. 1. Elizab. cap. 1.* (b) *Rot. Pat. 2. Eliz.* (c) *De Invent. Rerum lib. 1, cap. 4.* (*) *Duaci 1626.*

Romano, ac dein ipſa contractus Nuptialis verba atque Annuli impoſitio, qualis in Manuali *Sarisburienſi*; præterquam quod pro eo quod eſt *ſi Sancta Eccleſia illud ordinaverit*, legitur *ſi Sancta Eccleſia illud permiſerit*. Exponuntur autem in margine illa Bonaire and buxome per Meek and Obedient/ id eſt *humilis & obſequens*. Cetera ſunt ordini Romano & Manuali Sarisburienſi conſona. Quod autem in hiſce habetur, with my body I thee worſhip/ à nobis verſum, *corpore meo te dignor*, ab aliis, *corpore meo te honoro* (a), nec malè, redditur. Perperam verò Græce vertitur, *σώματι τῷ ἐμῷ σέβομαί σε* (b) *corpore meo te adoro* ſeu *veneror*. Tametſi enim verbum noſtrum to worſhip/ pro ſubjecta materia ſignificet *adorare* aut *colere*, uti & nomen worſhip *cultum*, quod de cultu divino paſſim uſurpatur; nihilominus dum in civilibus, legitimis, ſeu officioſis actibus adhibentur hæc, *Dignari* aut *ut digno conferre* ac *Dignationem* & *Dignitatem* innuunt. In Eccleſiis autem Genevenſi, Hollandica, Scotica, aliis aliquot Reformatis Dos, Annulus, Poculum, Panis, Symbola alia puto prætermittuntur omnia, velut non neceſſaria. Præter Parentum conſenſum, breviuſcula de origine ac ſtatu Matrimonii commonitio, preces aliquot, contractus ipſe verbis conceptis utrinque in Eccleſia, Presbytero præeunte, Sponſalitius adhibetur, ac Novi Teſtamenti pars aliqua Nuptiis accommoda, Pſalmusque 128. idve genus alius, pronunciatioque Presbyteri inſuper publica, virum & mulierem ex hujusmodi contractu fieri, juxta ordinationem Divinam, Maritum & Uxorem.

Etiam apud Mahumedanos (quorum ritus ex Ebræorum, Paganorum, Chriſtianorum ſumti) Coemtionis Sponſalitiæ uſus. De Turcis Antonius Geufræus (c), *Mulieres ipſis dotem non adferunt, ſed viri patri ac matri pecunias donant ut filias ipſis elocent, magnaque feſtivitate Nuptias celebrant.* Quod & Alcorano ſatis eſt conſonum. Mahumedanorum autem Africanorum Nuptiæ ſic à Joanne Leone

Afri-

(a) *Apud Bucer. in Script. Anglicanis pag. 443. & in Latina Liturgiæ verſione nupera.* (b) Λειτουργία Βρεταννική *Londini 1638.*
(c) *In Aula Turcica lib. 2.*

Africano (a) deſcribuntur. *Circa matrimonium hæc ferè ſervatur regula. Ubi Pater filiam cuidam deſpondet proco, mox in Templum itur; Sponſum & Sponſam comitantur parentes & conſanguinei, duo item accerſuntur Notarii, qui præſentibus omnibus pacta dotemque conſcribunt. Qui mediocris fortunæ ſunt, filiæ triginta aureos in dotem enumerant, cui ancillam quindecim aureis emtam adjungunt, præterea & telam verſicolorem ſerico intertextam cum aliis quibusdam panniculis ex ſerico, confectis, quos in capite pepli loco geſtare ſolent. Deinde & par calceorum artificiosè atque eleganter conſutorum, duo item ſoccorum paria elegantisſima, multas quoque clenodias argenteas, aut ex alia quavis materia fabrefactas, ut ſunt pectines, ſuffimenta, ventilabra, aliaque iſtiusmodi, quæ mulieres maximè habent in precio.* Taxata autem illa dos ſœpiùs augetur pro arbitrio parentis. Raró tamen in ea domus, vinea, aut ager. Sed veſtes, lecti, id genus alia, quæ à Patre filiæ, non à viro Sponſæ dantur. Deductio ſequitur in domum, nec ſine facibus, & ſponſa matri ſponſi traditur. *Quam primùm verò ſponſa cubiculum ingreditur, maritus pede ſuo uxoris pedem tangit, ſtatimque ambo recluduntur.* Epulæ dein nuptiales, aliaque pro ſponſorum conditione ſolennia varia.

(a) *De ſcript. Afric. lib. 3. cap. qui in matrim. conſecrandis &c.* De Moriſchis *Jacobus* Bleda in Defenſ. Fidei cap 14. Indic. 87. *Quamvis in facie Eccleſiæ matrimonium contrahant, non reputant verum eſſe matrimonium, donec expletis cunctis ſectæ ceremoniis, domum propriam, aut conductam, aut alias ambo ſimul habitent.*

CAP. XXVIII.

De Benedictione Nuptiali Sacrorumque *in matrimonio celebrando* Miniſtrorum *ſive* Jure *ſive* Uſu, *quà ſive* Patrum *teſtimoniis, ſive* Sanctionibus Pontificiis *aut* Synodicis *ſubnititur.*

MAnifeſtum eſt ex ante oſtenſis Sacra Nuptialia ipſamq; velut contractus Conſecrationem ac Benedictiones Nuptiis Chriſtianorum pasſim adhiberi ſolitas, atque à Sacrorum Miniſtro, eoque ſaltem Presbytero, publicè peragi, nec ſine Euchari-

chariſtiæ ſæpiùs communione ut in Occidentis moribus. A qua in Oriente arcentur, ut dictum eſt, Digami per biennium. Quin & à nonnullis (a) ſancitur, Nuptias non celebrandas omninò die, quo habetur cœna Domini. Quamquam etiam Dotis aſſignatio, Arrarum uſus, ritusque veteres, velut non neceſſarii, alii, aut ſæpius prætermiſſi, aut pro arbitrio admiſſi, aut ut alicubi aboliti ſunt, nihilominus tum in Occidente paſſim (idq; non magis apud Pontificios quam Reformatos) Benedictionis Sacræ ac celebrationis Nuptialis à Miniſtro Sacro peragandæ uſus obtinet ac per plurima obtinuit ſecula, tum in Oriente, ubi Sacra Nuptialia nomine τῆς τελείας ἱερολογίας, *Benedictionis Nuptialis* & ἱεροτελεστίας continentur. Neque enim recte vertunt Viri docti *Benedictionem perfectam* (b). Cum τέλειος pro eo ipſo quod *Nuptialis* eſt Græcis etiam priſcis in re matrimoniali ſumatur, ut ante etiam monitum. At verò apud Ebræos veteres tametſi Benedictiones adhiberentur tum Sponſalibus tum Nuptiis, nihilominus Sacerdotem Levitamve neceſſariò adfuiſſe nullibi compertum eſt. Omnes pariter, pro eorum quorum intererat arbitrio, ritè benedicebant. Nec præter Benedictionem ita habitam ſacri quid ad ſponſalia Nuptiasve eorum attinuit. Apud Paganos verò ut ſacrorum Nuptialium uſus creberrimus, ita & Sacrorum Antiſtitum in Confarreatione, qua de re antè dictis non intempeſtivum heic adjicere id quod notatur (c) ex Nummo Adriani cujus inſcriptio eſt CONJUGIUM AUG. Figuram ſcilicet eſſe Imperatoris dextram jungentis Imperatrici, intermedio Sacrifico. Quinetiam legitur in excerptis è Damaſcii vita (c) Iſidori Philoſophi de Alexandrinis; οὐκ ἦν γνήσιος ὁ γάμος, εἰ μὴ ὁ ἱερεὺς, ὁ τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς γαμικοῖς συμβολαίοις ὑπεσημαίνατο χειρὶ τῇ ἑαυτοῦ *Non erant* (apud illos) *Legitimæ Nuptiæ niſi Sacerdos Deæ* (Iſidis puto) *inſtrumenta nuptialia manu ſua conſignaſſet.* Sub initia verò Chriſtianiſmi, quotquot Judæos imitarentur, Sacros Miniſtros ut Nuptiis neceſſarios non adhibuiſſe, certum eſt. Verumtamen cum Benedictiones, quæ Sacrorum

(a) *Ordinat. Eccleſ. Genevenſ. 134.* (b) *Jure Græco-Rom. lib. 3. pag. 235. & vide Harmenopulus lib. 4. tit. 4.* (c) *Apud Occonem in Numiſm. pag. 223.* (d) *Apud Photium cod. 242.*

crorum genus eſt, adhiberi Nuptiis ſolitæ ſint ab Judæis, atque *S*acra itionem à Paganis, interdum etiam ipſi Antiſtites ſacri, ut in Confarreatione, aliterqve, viſum tandem eſt, etiam Chriſtianis non ſine *Sa*crorum aliquo Antiſtite, qui velut contractum Sponſalitium conſecraret benediceretque, Nuptias concelebrandas. Quod tamen nec paſſim paritèr nec ſemper obtinuit. Obtenditur quidem velut ex Ignatii, Apoſtolis etiam coævi, Epiſtolis locus ad probandum, idq; ex traditione Apoſtolica, non ſine Sacerdotis præſentia Matrimonium contrahendum, ſcilicet Nuptias celebrandas. Nam de *S*ponſalibus ſimplicibus dubium non eſt, quin ritè quantum ad vinculum nuptiis ac deductioni prævium attinet, ea ſine *S*acerdote, modò cum teſtibus, contrahantur, ſemperqve contrahi potuerint. In Epiſtola nempe ejus, qui dicitur ad Polycarpum, legitur; Πρέπει δὲ τοῖς γαμοῦσι καὶ ταῖς γαμούσαις μετὰ γνώμης τοῦ Ἐπισκόπου τὴν ἕνωσιν ποιεῖσθαι, ἵνα ὁ γάμος ᾖ κατὰ Κύριον καὶ μὴ κατ᾽ ἐπιθυμίαν· *Decet verò ut & ducentes uxores & nubentes cum Epiſcopi arbitrio* aut *ex ejus ſententia conjungantur*, aut *unionem faciant, ut Nuptiæ juxta præceptum Domini ſint, non autem ad concupiſcentiam.* Sed Ignatii Epiſtolam illam genuinam eſſe, haud inter doctos admittitur. Nec ſanè inde aliud ritè elicitur, quam Nuptias ita ineundas ut juri Divino, cujus cuſtodes & interpretes Epiſcopi ſeu Miniſtri Sacri habiti, non omninò adverſarentur. Ita verò teſtimonium hoc affert Baronius, (a) quaſi probaret *non ſine Sacerdotis præſentia matrimonium contrahi debere.* Et ſtatim ſubjicit, *hoc eſt enim quod Apoſtolus dicit, Qui vult nubat tantum in Domino. In Domino enim nubere nihil aliud eſt quam ſecundum leges & ritus Eccleſiæ ab ipſis Apoſtolis traditos contrahere matrimonium.* Vetuſtiſſima autem Sacrorum Antiſtitum in Chriſtianorum Nuptiis miniſterii uſûs qualiscunque mentio, de qua dubitari nequit, habetur illa Tertulliani ad Uxorem (b) ſcribentis de Chriſtianorum tunc temporis (floruit ille ſub Annum Chriſti 200.) Matrimoniis. *Unde*, inquit, *ſufficiamus ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Eccleſia conciliat, & confirmat Oblatio, & obſignat Benedictio, Angeli renuntiant &c.* Ubi Oblationem pro Euchariſtia ſumit Baronius etiam & Angelos (ſed dubitantèr) pro ipſis *S*acerdotibus contractum

(a) *Tom. 1. Anno 57. n. 47.* (b) *Lib. 2. cap. poſtremo.*

rite initum renunciantibus. Idem alibi (a); *penes nos occultæ quoque conjunctiones, id eſt non prius apud Eccleſiam profeſſæ, juxta mœchiam & fornicationem judicari periclitantur.* Certè & coævus ei Clemens Alexandrinus (b); ubi in uxorum ex alienis capillis ornatum agit τίνι γὰρ, inquit, ὁ πρεσβύτερος ἐπιτίθησι χεῖρα; τίνα δὲ εὐλογήσει; οὐ τὴν γυναῖκα τὴν κεκοσμημένην ἀλλὰ τὰς ἀλλοτρίας τρίχας καὶ δι' αὐτῶν ἄλλην κεφαλήν. *Cui enim manum imponit Presbyter? Cui autem benedicet? Non mulieri quæ eſt ornata, ſed alienis capillis & per ipſos alii capiti.* Quod an ad Nuptialem benedictionem attineat, haud adeo eſt manifeſtum. Nec ſanè ex hiſce neceſſariò eligitur ipſi contractui celebrando ſolenniusve contrahendo interfuiſſe aut Miniſtrum Sacrum aut Sacra. Neque enim Tertulliano Eccleſia perſonas, quæ à laicis contrà diſtingui ſolent, ſignificat. Alibi (c) enim, *ſed & ubi tres, Eccleſia eſt; licet laici.* Etiam & ita non ſolùm Benedici ſed & Offerri & Tingi potuiſſe ab alio quam Miniſtro Sacro exiſtimaſſe videtur ille; qua de re in diatriba doctiſſima nuper ſine Autoris nomine edita de adminiſtranda cœna Domini, ubi Paſtores deſunt, diſputatur. Adeoque haud omninò evinci poteſt, ex jam allatis è binis illis Patribus vetuſtiſſimis, altero Occidentis, Orientis altero, contractui Nuptiali aut neceſſario aut ex more Miniſtrum Sacrum interfuiſſe aut quid aliud ad ipſas Nuptias attinens præſtitiſſe. Ac detur Oblata ibi ſignificare Euchariſtiam, eamque à Miniſtro Sacro celebratam; neq; inde ſequitur Miniſtrum illum Nuptiarum autorem aut conciliatorem ſolennem fuiſſe, ſed tantum Euchariſtiam ac Benedictionem Nuptiis palàm celebratis ſive prævias fuiſſe ſive ſequaces, ut Sacra Benedictionesq; in Paganiſmo Judaiſmoque, juxta antè narrata. Neque eſt ſanè quid in illo Tertulliani loco, quod in ipſo contractu nuptiali Miniſtrum Sacrum partes egiſſe omninò probet, utcunque à Viris doctis (d) eam in rem ſoleat

(a) *De Pudicitia cap. 4.* (b) *Pædag. lib. 3. cap. 1. de optima vita, ſen. 11.* (c) *Lib. de Exhort. ad Caſtitatem cap. 7. & lib. de fuga in Perſecutione cap. 13.* (d) *Anton. Gubert. de ſponſal. §. 123. Franciſc. Hotom. Quæſt. illuſt. 25. Script. ad Tertull. Bellarm. de Sacramento Matr. contr. 7. cap. 33. &c. Paganin. Gaudent. de vit. Chriſt. ante Conſtant. cap. 60.*

ſoleat afferri. Nec magis illuc facit locus ille alius Scriptoris ejusdem ſubinde item afferri ſolitus ad probandam Miniſtrorum Sacrorum in ipſo contractu nuptiali officii vetuſtatem. *Ut igitur* (a) *in domino nubas ſecundum Legem & Apoſtolum* (*ſi tamen vel hoc curas*) *qualis es id matrimonium poſtulans* (nempè in digamiam ſcribit, & à ſecundis nuptiis mulierem dehortatur) *quod eis, a quibus poſtulas, non licet habere; ab Epiſcopo monogamo, à Presbyteris & Diaconis ejusdem Sacramenti, à viduis quarum ſectam in te recuſaſti? Et illi planè ſic dabunt viros & uxores quomodo buccellas! Ita enim eſt apud illos, omni* (b) *petenti te dabis. Et conjungent vos in Eccleſia virgine unius Chriſti unica ſponſa.* Dabant igitur Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, Viduæ maritos; qui ab ipſis petebantur. *Sed* neque ad ipſum nuptialem contractum necesſariamve ejusdem celebrationem à Miniſtro Sacro peragendam aut ad ipſam ſimplicem benedictionem ſolennem hæc attinent. Ita enim paritèr & ad Viduas ſpectaret ſimile officium. Et rectè Gabriel Albaſpinus *(c)* Aurelianenſis Epiſcopus, verba illa explicans, *Manifeſtum ſit nihil aliud esſe mulieres petere maritum ab Epiſcopo, aut à viduis, quam eis nubendi conſilium & futuri conjugis vivendi conſuetudinem & mores exponere, ut ſi honeſti & à lege Chriſti minime alieni viderentur* (aut nuptiarum priorum nondum ſolutarum, aut inceſtûs, aut cultûs diſparis ratione) *Salvâ fide & religione nubere posſent. Nam de Nuptiali benedictione verba illa nequeunt explicari, cum de Diaconisſis, id eſt, viduis illic ſit mentio, quibus ne quidem in Eccleſia loqui fas esſet.* Et paulò poſt, *Petere igitur maritum à vidua, eſt cum vidua communicare cui aut qua de causâ quæpiam nubere vellet.* Et ad verba illa, *illi planè ſic dabunt uxores & viros, quomodo buccellas; dare,* inquit, *uxores & viros nihil aliud eſt quam nubendi poteſtatem facere.* At perperàm nimis à Baronio (d) aliisque aliquot ſumitur locus ille Tertullianeus, quaſi mens esſet, *non coram uno tantum Presbytero matrimonii adſtipulatore hæc olim tractarentur ſed coram Epiſcopo, Presbyteris, Diaconis, intervenientibus Viduis, majore celebritate.* Dubitari quidem nequit, quin etiam ſub Chriſtianiſmi inter Gentiles initiis ex eo quod ſacra non raró adhiberi ſole-

(a) *De Monogamia cap. 11.* (b) *Matth 5. 40.* (c) *Obſervat. lib. 1, cap. 24.* (d) *Annal. Tom. 1. ann. 57. num. 48.*

ſolerent in Nuptiis Paganiſmi (velut in Confarreatione, aliiſque ut antè eſt oſtenſum) evenisſe ut & ſacra aliqua Chriſtiania, adeoque Miniſtri Sacri locum ſubinde haberent aliquem in ipſa celebritate Chriſtianiſmi Nuptiali. Ita etiam quia ad Pontifices veteris Romæ judicia quædam de Inceſtu, jure Matrimonii, Teſtamentis, monimentis Sepulchralibus, aliis aliquot attinuere (a), in ſimilia ſe demùm ingesſere poſtmodum, nec illibentèr velut ſuccedanei admisſi, Pontifices ac Antiſtites Chriſtiani. Sed morem illum in ritibus nuptialibus ſic tunc generatim receptum, nullibi ſatis conſtat. Nec ſane omninò actum aliquem Antiſtitis Sacri tunc adhiberi, præter Benedictionem aut Euchariſtiæ celebrationem. Ipſe contractus ſolummodo à contrahentibus, nec præeunte aut interveniente Antiſtite ſeu Miniſtro Sacro, fiebat. *Subinde autem adeſſe is ſolebat*, ſacrorum gratiâ, cum reliquis, quorum præſentia habita, ne clandeſtinum fieret matrimonium. Et Emtiones, Venditiones, Adoptiones, Manumisſiones, Donationes, id genus alia non rarò, etiam ad altare olim, adſtante miniſtranteque Sacerdote *fieri ſolita*, pasſim legimus, Benedictionesque ſolennes actibus civilibus ſeu *legitimis* non paucis fuisſe proprias; unde tamen non omninò ſequitur, in ipſa actûs ſubſtantia partes egisſe aliquas Miniſtrum ejusmodi. Afferri quidem ſolet Epiſtola (b) Evariſti Papæ decretalis hac de re ad Epiſcopos Africæ. Mortuus eſt ille ſub annum à Chriſto centeſimum vigeſimum, adeoque diu ante Tertullianum & Clementem. Etiam Ignatio & Joanni Evangeliſtæ ſatis coævus vixit. Verba ſunt; *Aliter legitimum (ut à Patribus accepimus & à ſanctis Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus traditum invenimus) non fit conjugium niſi Sponſa* &c. *& ſuo tempore ſacerdotaliter (ut mos eſt) cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur & à paranymphis, ut conſuetudo docet, cuſtodita & conſociata* &c. Atque ſic fieri ait legitima conjugia. *Aliter verò præſumta, non conjugia ſed aut adulteria, aut contubernia, aut ſtupra vel fornicationes potius quam legitima conjugia eſſe*. Citatur hæc Epiſtolæ, ut Evariſti, pars non ſolum Gratiano &

(a) *Vide Jacob Guther. de Vet. Jure Pontif. lib. 2. 3. &c. Fr. Hotoman. quæſt. illuſt. 25. Cujac. Obſervat 6. cap. 32. Alberic. Gentil. de Nuptiis lib. 1. cap. 1.* (b) *Epiſt. Evariſti 1. Cauſ. 30. quæſt. 5.*

na & Ivoni (a) verum etiam in Capitulari (b) Caroli Magni & Ludovici pii, atque apud Hincmarum Rhemenſem (c), qui ſub annum 860. floruit, & Luitprandum (d); ita tamen, ut verba illa parentheſi incluſa (*ut à Patribus accepimus &c.*) nec in Gratiano nec in Ivone, ſed in Capitulari Hincmaro & Luitprando, quemadmodum & in Epiſtolarum Evariſto tributarum editionibus, habeantur. Atqui ex verbis illis, ſi Epiſtolæ ipſi fides, manifeſtum fieret ex traditione ſeu inſtitutione Apoſtolica (quam & Evariſtus præ aliis ſcire potuisſet, utpote ipſe patre Judæo natus) Benedictionem ſacram, eamque à Sacro Miniſtro præſtandam, nuptiis necesſariò in Chriſtianiſmo ſemper adhibendam. Sed Epiſtolarum hujus generis Pontificiarum, ſeu quas *Decretales* ævi primitivi vocant, farrago apud eos, qui ſarcinam ſibi libentiùs imponi nolunt, parum habet fidei, & jamdudum ſatis eſt exploſa. Atque ipſiſſimam Evariſti hac de re Epiſtolam falſitatis ſatis arguit Conſulum, Antiſtii Veteris ſcilicet & Fulvii Valentis, adjectio; qui ad annum ante Evariſti Pontificatum *quartum* decimum aut circiter attinent, ut ex Faſtis liquet, & à *Viris doctis* (e) eſt appoſitè annotatum. Qui nempe finxerunt, ut fieri amat, temporis apicum nimis ignari etiam inde ſe ut itidem in aliis prodiderunt. Et de aliis Pontificibus priſcis falſò adſcriptis epiſtolis, quas mox memorabimus, inprimis conſulas Virum egregium Davidem Blondellum in *Pſeudo-Iſidoro*. Attamen ex illis Evariſto ſic tributis, temerè concluditur, *Evariſtum primum decreviſſe inceſtum haberi connubium, cui Sacerdos non adfuisſet conſecrasſetq; illud*, quæ ſunt Polydori Virgilii (f) verba. Certè ſi illa parentheſi incluſa Evariſti genuina ſint, palàm eſt non eum primum, ſed ipſos Apoſtolos decreviſſe; nec interim aliud quid heic decreviſſe de ſacris præter Benedictionem cum precibus ac oblationibus, quæ non ad contractũ ſimpliciter ſed ad perſonas, quæ jam contraxerint, ſpectant.

(a) *Pannormiæ lib. 6. cap. 6. & Decret. part. 8. cap. 4.* (b) *Lib. 7. cap. 363.* (c) *Opuſc. de Divortio Hlotharii & Tetbergæ reſp. ad Int. 4.* (d) *In vita Evariſti.* (e) *David. Blondellus in Pſeudo-Iſidoro pag. 151. & in Prolegem. cap 7. & 8. & Iſaac Habertus de Conſenſu Hierarchiæ & Monarchiæ lib. 6. pag. 53.* (f) *De Invent. Rerum lib. 5. & vide Bellarm. de Sacrament. Matrim. cap. 8. ſub finem.*

Unde Alphonſus Ciaconius in Evariſto inquit, *ut connubia publicè & legitimè fierent, juſſit; & ne vir & uxor anteà unà dormirent, quam à Saçerdote benediçerentur.* Id ipſum verò quod ſic Evariſto tribuitur, alii (a) etiam à Sotere Papa (ſub anno Chriſti 175.) decretum ſcribunt. Platina; *inſtituit ne legitima haberetur uxor, niſi cui Sacerdos ex inſtituto benedixiſſet &c.* ubi Ciaconius, *niſi cui Sacerdos ex inſtituto priùs benedixiſſet.* Epiſtolâ item Decretali Calliſti primi (floruit anno 220.) dictâ (b), pro non legitimè conjunctis habentur *abſque dotali titulo ac benedictione Sacerdotis copulati*, quaſi in ipſa copulatione ſeu contrahendi actu partes neceſſariò fuiſſent Sacerdoti agendæ, licet & aliter poſſit intelligi. Et de Sylveſtro (qui Papa fuit ſub annum 320.) legitur (c), conſtituiſſe eum, ut Epiſcopus fieret, qui unius uxoris fuerat, *uxore à Sacerdote benedicta.* Etiam in Siricii (d) epiſtolis *De conjugali violatione requiſiſti* (ſcribit ad Himerium Tarraconenſem Epiſcopum ſub annum Chriſti 390.) *ſi deſponſatam alii puellam, alter in matrimonium poſſit accipere. Hoc ne fiat omnibus modis inhibemus; quia illa benedictio quam Nupturæ Sacerdos imponit, apud fideles cujusdam ſacrilegii inſtar eſt, ſi ulla transgreſſione violetur.* Etiam ante nuptias, ipſorum ſponſaliorum Benedictio Sacerdotalis, velut tunc uſitatiſſima, heic memoratur, uti pariter in Decretis Innocentii primi (e) ſub annum Chriſti 410. Ex Hormisdæ item Decretis (f) affertur, *Nullus fidelis cujuscunque conditionis ſit, occultè nuptias faciat, ſed benedictione accepta à Sacerdote publicè nubat in Domino.* Floruit ille paulò ante Juſtinianum ſub annum 520. Apud Scriptores autem tum ſeculorum illorum, tum recentiores obvia ſatis eſt Benedictionis nuptialis ſeu ἱερολογίας τῆς τελείας ſeu τῆς γαμικῆς mentio. Sed & jam nunc prodiit Prædeſtinatorum hæreſis refutatio, editore (g) Jacobo Sirmondo, ante annos, ut ait ille, 1200 conſcripta ab hactenùs Anonymo, qui de Concupiſcentia in eos verba

(a) *Platina, Jac. Revius, alii in vita Soteris. Magdeburg. Cent. 2. cap. 7. Martin. Polon. Faſcic. Temp. in Evariſto & Sotere &c.*
(b) *Epiſt. Calliſti Papæ 2. ad Galliarum Epiſcopos.* (c) *Damaſus in ejus vita.* (d) *Epiſt. 1. cap. 4. Cauſ. 27. q. 2. cap. 50. ubi vide Gratianum.*
(e) *Cap. 13.* (f) *Decret. Hormisdæ cap. 6. Cauſ. 30. quæſt. 5. cap. 2. &c.*
(g) *Pariſiis 1643.*

verba faciens, *unum* inquit (a), *vobis eligite è duobus. Aut bona eſt generatio hominis & bona eſt concupiſcentia: aut malæ ſunt nuptiæ & iniqua concupiſcentia. Emendate ergo Eccleſiæ regulam, damnate qui in toto orbe ſunt Sacerdotes, Nuptiarum initia Benedicentes, conſecrantes & in Dei myſteriis ſociantes.* Quod ſanè luculentum eſt de priſco Benedictionis Nuptialis Sacrorumque ad Nuptias ſpectantium in Chriſtianiſmo uſu teſtimonium. Nec tamen inde omninò evincitur ipſi contrahendi actui ſacrum neceſſariò interfuiſſe Miniſtrum. Etiam in Synodo Carthaginienſi quarta (b) ſub annum Chriſti 398. canon habetur, *Sponſus & Sponſa cum benedicendi ſunt à Sacerdote, à Parentibus ſuis vel à Paranymphis offerantur, qui cum Benedictionem acceperint eadem nocte pro reverentia ipſius Benedictionis, in virginitate permaneant.* Quod etiam in Excerptiones Egberti Archiepiſcopi Eboracenſis (c) ſub annum 740 refertur, & diu antè etiam à Theodoro Antiſtite Cantaurienſe, ſub annum ſcilicet 680 ſancitum eſt. In Canonibus (d) ejus habetur caput, *Quomodo benedicendi ſunt ſponſus & ſponſa.* Sanctio eſt; *Sponſus & ſponſa cum precibus & oblationibus & à Sacerdote benedicantur, & legibus ſponſentur, ac doceantur, & à paranymphis cuſtodiantur & publicè ſolenniterque accipiantur. Biduo etiam aut triduo abſtineant, ut doceantur eis, ut caſtitatem inter ſe cuſtodiant; certiſque temporibus nubant, ut filios non ſpurios, ſed hæreditarios DEO & ſeculo generent.* Hincmarus item Archiepiſcopus Rhemenſis, ſub annum Chriſti 860, invectus in eos, qui ex raptu fieri arbitrabantur conjugium & ex iniquo contubernio legitimum matrimonium, & divinam memorans primorum parentum ſeu conjugii primi Benedictionem, *Ejus rei*, inquit, *imitatione etiam ſancta Eccleſia antiquitùs ſolenniter & venerabiliter cuſtodivit eos qui in illa, velut in paradiſo Dei, conjugio copulandi eſſent Divina Benedictione & Miſſarum celebratione conjungens. Quæ videlicet honeſta & religioſa conjunctio, Deo Autore cœpta, & ejus Benedictione firmata, etiam inter gentes, quæ nullam legem acceperunt, nullam Dei habuerunt notitiam, legitimo ordine & naturali lege ſervata eſt.*

Sic

(a) *Lib. 3. pag. 210.* (b) *Can. 13. Diſt. 23. cap. 33. Cauſ. 30. quæſt. 1. c. 5.* (c) *Can. 88. apud Henric. Spelmanum,* (d) *Ms. in Biblioth. Collegii S. Benedicti Cantabrigiæ cap. 71.*

Sic ille; ſeu potiùs Epiſcopi omnes per Gallias & Germaniam, in Epiſtola ad *Cæſarem* pro cultu & ſanctimonia Domus Domini, edita ad calcem Opuſculorum (a) Petri Bleſenſis. Atque ex *Canone* jam dicto Carthaginienſe aliisque ante memoratis, deducunt Viri magni ſatis nominis interpretationem ejus, quod eſt, *nubere in Domino*, id eſt, ut volunt illi, nubere juxta ritus Apoſtolicos etiam ab univerſa Eccleſia receptos, quos ſane Quinque facere non verentur. Primum, ut contrahatur matrimonium in præſentia Sacerdotis. Secundum, ut per *S*acerdotes in Eccleſia proclametur. Tertium, ut in confœderatione matrimonii *S*acrificium Miſſæ offeratur. Quartum, ut à Paranymphis ad Eccleſiam ducantur Sponſi. Quintum, ut Euchariſtiam percipiant eorundemque Manus interventu Oſculi & Velationis conjungantur. Sic Severinus Binius ad dictum canonem ejusque ſequax Franciſcus Longus à *C*oriolano, alii. Ex priſco uſu ante oſtenſo, canonibusque jam dictis paſſim receptis, atque in Miniſtrorum Sacrorum (ut fieri amat) rem ſummo cum indulto explicatis, tandem per Chriſtianum inolevit orbem, *nuptias non ſolum à* Miniſtro *S*acro Benedici ſolere, ſed & ejusdem interventu contrahi, aut Contractum antè à ſponſis initum denuò ipſo præeunte celebrari. Non quod ſolennia hæc *S*acra adeo neceſſaria in foro interno, ut ajunt, matrimonio haberentur, ut citra hæc irritum aut nullum æſtimaretur aut non planè validum, quod libero contrahentium conſenſu factum. Sed quoniam niſi ſolennia ejusmodi adhiberentur, aut matrimonia in foro externo permitterentur clandeſtina, difficile nimis frequentèr eſſet ea à ſtupris aut contuberniis illicitis in foro illo diſterminare. Et mirum non adeo eſt ſolennia illa ſacra & ſacrum adhiberi Miniſtrum apud eos, qui matrimonium ipſum Sacramentum eſſe adeò contenderint. Sunt quidem in Pontificiis, qui, dum de Sacramento hoc ſuo diſputant, negant Sacramentum eſſe, niſi ſolennia illa Sacra ſacerque adſit Miniſter; aliis omninò ſententiam contrariam aſſerentibus, ipſosque Conjuges eſſe qui Sacramentum efficiunt, non Miniſtrum Sacrum. Neque actum ejus verbave eſſe ex Neceſſitate Sacramenti, ſed tantum Præcepti; Materiamque ſimul & Formam & cauſam Efficientem eſſe in ipſis qui contrahant, quà con-

(a) Pariſiis in 8. 1624. Epiſt. 1. cap. 5.

contrahunt. Atque hac de re obitèr fusèque, qui de Sponſalibus & Matrimonio integra confecere volumina & qui de Sacramentis ſcripſere. Etiam in matrimonio contrahendo in Eccleſia Romana ſufficere volunt Viri magni, tum Theologi tum Juriſconſulti, Parochum, qui Sacerdos ſeu Presbyter nondum eſt; nec ipſam ejusdem Benedictionem adeo eſſe neceſſariam, ut ſi citra eam ſponſi de præſenti, ut loquuntur, matrimonium conſummant, peccatum, nec veniale quidem (juxta *Pontificiorum* diſtinctionem) committant. Nec *Sy*nodum Tridentinam Benedictionem præcipere ſed hortari. Verum hac de re diſſenſus eſt. Conſulas, præter magis ex operum titulis obvios, Navarrum *(a)*, Bonacinam (b), Baptiſtam Fragoſium (c), alios *ab his memoratos*. *In* Eccleſiis etiam Reformatis, ubi *S*acramenti nomen exuit Matrimonium, ne facilior clandeſtino (quod paſſim damnatur) præberetur locus, ut Miniſter Sacer contractui celebrando interſit partesque ſuas benedicendi jungendique agat, mos retinetur.

(a) *Conſil. lib. 4. de Claud. deſp. conſ. 9. & 10.* (b) *De Matrim. quæſt. 2. punct. 8. num. 19.* (c) *Regimine Reip. Chriſt. part. 1. lib. 5. diſp. 12. num. 318.*

CAP. XXIX.

De Benedictionis Sacræ *in re Nuptiali* Jure Uſuque, *quatenus in* Legibus Cæſareis *ſive* Orientis *ſive* Occidentis, *aliisve locum habuerit.*

IN Sanctionibus Imperatoriis ſeu Jure Cæſareo, non ab Antiſtitibus Sacris introducto, quod ſcilicet de re Nuptiali habetur in Digeſtis & utroque Codice multiplex, Sacri Miniſterii, quale antè diximus, mentio ſane eſt nulla. In Digeſtis quidem Titulus eſt *de Ritu Nuptiarum*, quem è Paganiſmo illuc traduxit Tribonianus (a), Sacra Paganorum nuptialia horumque appendices, jusque ea de re Pontificium primò innuentem. *S*ed *S*acra illa quà Sacra prorſus abolita Chriſtianis. Imò Theodoſius & Valentinianus

(a) *Vide Paganin. Gaudent. de Juſtinianei ſeculi Moribus cap. 15.*

nus Auguſti vetuere in Baſilicis, id eſt ædibus Sacris, Nuptias (a) celebrari. Sed id ſumi ſolet pro eo, quod eſt convivia, tripudia, id genus nuptialis hilaritatis alia inibi haberi; non de ipſo contractu reliquoque ibi ritu Sacro Nuptiali, qualem ad aras Deorum etiam in Paganiſmo, velut ex receptisſimo more fieri ſolitum volunt Stephanus Forcatulus (b), Alexander Sardus (c), aliique nonnulli. Et interdum ſic factum, pro arbitratu ſcilicet contrahentium eorumve quorum esſent in poteſtate, non diffitemur. Sed de Jure ejusmodi ſeculis antiquioribus ita recepto nullibi liquet. Sacra aliquot nunc contractum præcesſisſe, nunc ſecuta esſe ex antè (d) oſtenſis conſtat. Ipſi contractui ut necesſaria habita esſe, nullibi. Et quod habetur in Theodori Prodromi ſcriptoris inter Græcos recentioris Amaranto, de ridiculis Stratoclis ſenis planè capularis & Myrillæ puellulæ nuptiis; illum nempe ſimulac tabulæ nuptiales confectæ erant lectæque, dixisſe, τί γὰρ διαμέλλομεν ἔτι καὶ οὐ πρὸς τὸν νεὼν ἄπιμεν, *quid ampliùs moramur neque Templum rectà pergimus?* ſtatimque ad Iſidis, velut ex receptisſimo more, Sponſos amicosque ivisſe; hoc inquam ex ritu inter Chriſtianos recentiores pasſim admisſo, quo Templa Sponſi adire ſolent, ibi natum, non ex more aliquo ejusmodi apud Paganos veteres ſeu qui ævi erant illius, cui fabulam ſuam affingit Theodorus ille. Quod verò poſtmodum habet de Corona Stratoclis nuptiali, ex more eſt tam Paganorum priſcorum quam Ebræorum Chriſtianorumque, maximè Orientalium certisſimo, ut ſuprà eſt oſtenſum. Juſtinianus quidem ſtatuit, ſi nuptiarum tempus in pactum aliquod ſeu conditionem venisſet, id de ipſa Nuptiarum feſtivitate ſolum intelligendum (e), quod explicat ipſe de tempore, ex quo vota nuptiarum re ipſa procesſerint. Sunt qui Benedictionem heic Sacram volunt (f) intelligi; alii rectiùs actum qualemcunque, quo nuptiæ celebratæ. Nec ſane pro recepto undique jure obtinuisſe videtur, ut Benedictio Sacra, nedum alius Miniſtri Sacri interventus, nuptiis esſet necesſaria, ante Leonem Imperatorem

(a) *L. 22. Baſilicam C. tit. de Operibus publicis.* (b) *In Cupidine Jurisperito cap. 10. §. 6.* (c) *De Moribus Gent. lib. 1. cap. virgines.* (d) *Et vide Nic. Hotoman. Obſervat. ad ver. Nupt. rit. cap. 30.* (e) *L. 24. C. tit. de Nuptiis.* (f) *Gothofred. ibid. F. Hotoman. Illuſt. quæſt. 25. &c.*

rem ſeu annum Chriſti 900 aut circiter. Neque enim in Juſtinianeis ejusmodi quid omninò reperitur, utcunque in contrariam Novella (a) ejus afferatur, qua τινὸς τῶν εὐκτηρίων οἴκων *cujusdam orationis domuum* & Eccleſiæ etiam mentio uti & Clericorum, qui nuptiarum ibi teſtes esſent. Neque enim de *Sacerdotibus* aut Presbyteris, ſed de quibuscunque Clericis honeſtioribus; nec de omnibus nuptiis ſed de aliquibus tantum ſic teſtimonio firmandis agit Novella illa. Nuptiis ſcilicet nec illuſtriorum nec tenuiorum, ſed hominum mediocrium, nec ſanè horum univerſis. Imò manifeſtò inde probatur nondum tunc apud *Chriſtianos* orbis Romani inolevisſe, ut matrimonia *Benedictione Sacra ſacrove aliqvo* Miniſterio ex jure recepto necesſariòve firmarentur. Sic enim ibi Juſtinianus de Nuptiis omnimodis verba faciens; *In majoribus dignitatibus & quæcunque usque ad noſtros ſunt Senatores & magnificentisſimos illuſtres, neque fieri hæc* (id eſt, matrimonia ſine inſtrumentis dotalibus; nulla enim in ea periocha Benedictionis Sacræ mentio) *omninò patimur; ſed ſit omninò dos & antenuptialis donatio & ea omnia quæ honeſtiora decet nomina.* De minoribus verò dignitatibus; *veniat ad quandam Orationis domum &* κοινωσάσθω τῷ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἐκδίκῳ, *& fateatur* ſeu *rem communicet ſanctisſimæ illius Eccleſiæ Defenſori* (qui velut Patronus ſeu Advocatus Eccleſiæ, non omninò Miniſter ibi ſacer) *Ille autem adhibens tres aut quatuor* τῶν ἐκεῖσε εὐσεβεστάτων κληρικῶν *Clericorum ibi religioſorum* ſeu *honeſtiorum* (*Reverendisſimorum* vertitur) ἐκμαρτυρίαν συνιστάτω *atteſtationem conficiat declarantem, quod ſub illa Indictione, illo menſe, illa die menſis, illo imperii noſtri anno, Conſule illo, venerunt apud eum* (Defenſorem ſcilicet Eccleſiæ, non Sacrum Miniſtrum) *in illam Orationis domum, ille & illa, & conjuncti ſunt alterutri. Et hujusmodi atteſtationem ſiquidem accipere volunt aut ambo convenientes aut alteruter eorum, & hoc agant, & ſubſcribant ei & ſanctisſimæ Eccleſiæ Defenſor & reliqui tres aut quantoscunque voluerint; non tamen minus trium literis hoc ſignificantibus.* Utcunque, penes Defenſorem, ſi *Sponſi* ſolennitatem ejusmodi atteſtationis ibi negligant, manere vult Novella teſtimonii ſubſcriptiones, idque in Eccleſiæ Archivis. Subjicit autem paulò poſt:

(a) *Novella 74. cap. 4.*

ταῦτα δὲ φάμεν ἔνθα μὴ προικὸς ἢ πραγματείας δωρεᾶς γίνεται συμβόλαιον, Hæc autem dicimus ubi non Dotis aut antenuptialis donationis ſit documentum. Scilicet etiam apud Dignitates minores, ſi contractibus nuptialibus dotalia inſtrumenta (quibus teſtium ſatis ex ipſa re) acceſſerant, quemadmodum ſemper apud illuſtriores, nec Oratorio aut Eccleſiâ aut Defenſore nedum Clerico aliquo opus erat. Ratio enim legis habetur, ne clandeſtinæ fierent nuptiæ nec teſtium præſentiâ firmatæ. Jam verò pergit Imperator & de Pauperioribus ſeu Plebe infima uti & de Militibus caligatis, ſeu obſcurioris generis, atque Agricolis agens, eis omninò permittit *καὶ ἀγράφως συνιέναι καὶ συνοικεῖν ἀλλήλοις & ex non ſcripto* (ſeu ſine dotalibus inſtrumentis) *convenire & matrimonia celebrare inter alterutros*; ſine Defenſoris Eccleſiæ, nedum Miniſtri alicujus Sacri atteſtatione. Atque hinc, nec alitèr, proles legitima & legitimus tunc coitus. Et ex aliis Juſtiniani Novellis (*) palàm liquet in uſu fuiſſe, ut ex juramento ſimpliciter dato contractus nuptialis, atque ex ſimplici *γαμικῇ διαθέσει* ſeu *NUPTIALI AFFECTU*, ratus ſatis firmusque haberetur. Apud Julianum item Antecesſorem (a) idem Juſtinianus; *Illuſtres homines & qui ſupra eos ſunt ſine dotalibus inſtrumentis matrimonia non contrahant. Quod ſi ante dignitatem ſine ſcriptis uxorem duxerint, maneat & poſt dignitatem legitima copulatio, & liberi procreati legitimi ſint, exceptis tantummodo Barbaris dignitate decoratis. His enim* (ſcilicet non Romanis) *ſub noſtra conditione conſtitutis, propter ſimplicitatem eorum damus licentiam, & NUDA AFFECTIONE nuptias facere, ut ex hoc matrimonio nati legitimi ſint.* Et quicquid in adverſum ſive Pontifices decreverant ſive Patres ſcripſerant, id nondum ita obtinuerat, ut vim in Orbe Chriſtiano ſeu Imperio Romano omninò ſortiretur. Nec ſanè in Codice Theodoſiano, aut in Corpore Juſtinianeo omninò, alibive habetur, quod rem alitèr ſtatuendam evicerit. Neque aliud erat jus Cæſareum ante Leonem Philoſophum ſub annum Chriſti 900 Orientis Auguſtum. In conſtitutionibus (b) ejus liquet parilem, quantum ad rem jam præ manibus

nibus

(*) *Ibid. cap. 5. & Novell. 117. cap. 4.* (a) *Novell. 108. cap. 381. & vide 382. quem vide item Novell. 67. cap. 243. &c.* (b) *Conſtit. 89. ubi vide Dionyſ. Gothofredum.*

nibus attinet, rationem habitam Adoptionis ac Matrimonii. Ut ſacra utriſque ſubinde adhibita, ſic ſæpè ſine ſacris tam hoc quam illa peracta. Nam ut in Confarreatione nuptiali, ita in Adoptione ſolenniori partes egere ſuas Pontifices (a), Augures, Sacri Miniſtri alii. Prætermiſſa omninò toties in utriſque *S*acra diutiùs ferri noluit Leo. Inde ſanctionem edidit, cui titulus *περὶ τοῦ τὰ συνοικέσια ἄνευ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας μὴ ἐῤῥῶσθαι*, *Ne matrimonia citra ſacram Benedictionem firma habeantur*; ubi inquit *καθάπερ ἐπὶ τέκνων εἰσποιήσεως ἱεραῖς ἐπικλήσεσι τὴν εἰσποίησιν προβαίνειν διοριζόμεθα, οὕτω καὶ τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐῤῥῶσθαι κελεύομεν*, *quemadmodum adhibitis ſacris deprecationibus Adoptionem perfici præcepimus* (priori ſcilicet conſtitutione b) *ſic ſane etiam Sacræ Benedictionis teſtimonio Matrimonia confirmari jubemus*. Neque aliter jure matrimonii ſive in Societate vitæ ſive in prole quenquam gaviſurum. In hanc rem, ejusdem memorat conſtitutionem Harmenopulus *(c)*, uti & aliam Alexii Comneni ducentis aut circiter annis poſtea Orientis Auguſti *(d)*. *Sic item* Joannes Epiſcopus Citrienſis (e), alii. Atque Leonina hæc vim juris poſtmodum obtinuit, ut paucæ aliquot ejusdem aliæ, nec plures (f). Atque unde in Oriente Jus in matrimoniis celebrandis Sacerdotale, quatenus jus intuemur *Cæſareum*, ortum habuerit, & quamdiù ſine Sacris rata ſatis ibi haberentur conjugia, ex jam indicatis ſatis conſtat. Quod ad Occidentem attinet; ex Epiſtolæ illius Evariſti Papæ verbis, ſaltem Evariſto tributis, in Capitula Caroli & Ludovici Cæſarum relatis (ut paulò ſuperiùs eſt oſtenſum) ibique vim legis obtinentibus, videtur ſane non ſolùm Benedictionis Sacræ uſus, adeoque ipſa contrahendi formula in cœtu *S*acro, præeunte Sacro Miniſtro, inolevisſe, ſed & matrimonium ipſum inde tantùm pro legitimo habitum esſe. Id

 evenit

(a) *Vide Agell. lib. 5. cap. 19. Jacob. Guther. de vet. Jure Pontif. lib. 2. cap. 5.* (b) *Conſtit. Leonis 24.* (c) *Prochir. lib. 4. tit. 4.* (d) *Videſis Syllogen. Conſtit. Imperatoriarum, Th. Balſamon. in Photii Nomocan. tit. 13. Jus Græco Rom. lib. 2. pag. 126. & 134.* (e) *Jus Græco-Rom. lib. 5. pag 334. vide ibidem fol. 6. pag. 409.* (f) *Attaliata in Synopſi tit. 95.*

evenit ſub annum Chriſti 820. Et paulò poſt exemplum occurrit illuſtre Benedictionis nuptialis, velut in morem receptæ, cum conjungebantur Ethelwolfus Anglorum Rex & Juditha Caroli Calvi filia. Habes illud in Caroli ejusdem Capitulis ab Jacobo Sirmondo (a). Alibi (b) autem iidem Imperatores, ut publicæ fierent nuptiæ, ſtatuêre, ubi nihil de Benedictione Sacra. Etiam in legibus Wiſigothorum (c) hiſce antiquioribus expresſa in connubiis mentio permisſûs Comitis, Dotis conſtitutionis, tabularumque dotalium, ut quæ *teſtimonii publici vicem obtinerent*, ubi nihil omninò de Benedictione Sacra aut Sacro *Miniſtro*. Quod & de aliis legibus veterum dicendum, quæ in re nuptiali ſub illud ævum adeò diverſæ, ut Francus verbi gratiâ, qui Saxonicam jure Saxonico duxisſet, eam non uxorem legitimam cenſeret, quia non ducta jure ſeu ritu Francico, renitente interim Concilio Triburienſi (d). Quod autem de Benedictione ſacra ſic in Imperium Occidentale eſt receptum, in alia Regna Chriſtiana, quæ vicina fuere, aliter atque aliter poſtmodùm diffuſum eſt. Certe apud Anglo-Saxonas noſtros ſub annum 940 habetur Sanctio Edmundi Regis de Sponſalibus Contrahendis, qua, poſtquam verba fiunt de pactis ac cautionibus connubialibus dotalibusque, ac de ipſa Sponſæ datione, *in uxorem & rectam vitam* (quæ etiam Sponſaliorum formulæ pars erat inſignis) legitur (e), quod apud Joannem Bramtonum (f) Abbatem Jornallenſem vetuſtum hiſtoriæ Anglicanæ ſcriptorem ac celebrem, vertitur, *Huic dationi debet intereſſe Presbyter, qui cum Dei Benedictione debet eorum conſortium adjuvare in omnem ſanctitatem.* Henricus Spelmannus ſic reddit, *Nuptiali huic dationi Miſſalis aderit Sacerdos: is de jure eorum conjunctionem Dei Benedictione in omnem felicitatis plenitudinem promovebit.* Recole heic quæ capite proximè ſuperiori habentur de ſolennibus dotandi in formula Anglicana verbis, ſcilicet *univerſis bonis meis mobilibus.* Certe eâdem Edmundi Regis ſanctione uxori ſuper-

(a) *Pariſ. 1623. pag. 498.* (b) *Capitul. lib. 6. cap. 131. & lib. 7. cap. 127.* (c) *Lib. 3. cap. 1. 4. &c.* (d) *C. 1. extr. tit. de Sponſal. ex Concilio Triburienſi.* (e) *Apud Henric. Spelman. in Conciliis orbis Brit. pag. 428. & in G. Lambardi Archæonomia pag. 60.* (f) *Ms. in Bibliothec. Cottoniana. fol. 50.* b.

ſuperſtiti cum liberis pars bonorum altera, ſine liberis, dum vidua manſerit, univerſa cedunt. Et ſane juri illi dotali formula in Nuptiis dotandi Anglicana, quam oſtendimus, perquam eſt accommoda; quæ ſcilicet à priſcis ſeculis in noſtra duravit, etiam poſtquam haud parum jus illud immutatum. Apud nos autem pro recepto antiquitus (a) hodieque habitum eſt, ut non ſolum ipſe contractus nuptialis à Miniſtro Sacro, id eſt heic ſaltem Presbytero, coram teſtibus idoneis ſeu in facie, quod ajunt, Eccleſiæ celebraretur, ſed etiam, ut quæſtiones pleræque de matrimonii jure ac vinculo in foro, quod appellitant Eccleſiaſtico dirimerentur, atque in altero illo tribunalium genere, quod Regium nuncupamus, fortè emergentes illuc terminandæ explicandæque amandarentur. Quod ſane moribus per Chriſtianiſmum paſſim receptis ſatis eſt conſonum. Qua de re plura ſub finem libri tertii, ubi de Judice Rerum Matrimonialium agitur.

(a) *Bracton, lib. 5. tit. de exceptionibus cap. 19. &c.* & nota ibi §. *11*, de ſolennitate tempore Interdicti nuptiali, *Adde Conſtit. Provinc. Cant. tit. de Clandeſtina deſponſatione.*

CAP. XXX.

De Temporibus *quibus celebritas* Nuptialis *interdicta apud* Chriſtianos, *qualia apud* Ebræos Paganosque.

IN Synodo Laodicena (a) ſub annum Chriſti 320, ſeu ut alii, quadraginta pòſt habita, atque in Codicem Canonum Eccleſiæ (b) Univerſalis antiquitùs recepta, vetatur in Quadrageſima γάμους ἢ γενέθλια ἐπιτελεῖν *Nuptias aut Natalitia celebrare.* Tantundem occurrit in Nicolai Papæ primi reſponſis (c) ad Bulgaros. Tribuitur autem Concilio Ilerdenſi ſub annum Chriſti 524 celebrato

(a) *Can. 52.* (b) *Ibi Can. 156. Cauſ. 33. quæſt. 4. cap. 8. &c. & vide Manuelis Solutiones in Juris Græco-Rom. lib. 3. pag. 240.* (c) *Cap. 48. Cauſ. 33. quæſt. 4. cap. 8. & vide Manuelis ſolutiones in Juris Græco-Rom. lib. 3. pag. 240.*

brato Canon, quo prohibentur Nuptiæ *à Septuageſima usque in octavas Paſchæ, & tribus hebdomadibus ante feſtivitatem S. Joannis Baptiſtæ, & ab adventu Domini usque poſt Epiphaniam.* Et adjicitur, *Quod ſi factum fuerit, ſeparentur.* Ita ſcilicet apud Gratianum (a), & Ivonem (b), & Burchardum (c), ex Concilio illo legitur, tametſi in ejusdem Canonum ſerie non reperiatur. Etiam à Petro Lombardo (d) ſententiis ſuis Theologicis inſeritur. Dominicis item diebus (e) prohibentur Nuptiæ, in Synodo Aquisgranenſi, ſub Ludovico primo Imperatore, anno 836. habita. In ea autem quæ Salegunſtadii convocata ſub Henrico ſecundo Auguſto (*), non ſolùm eisdem, quæ in Ilerdenſi memorantur temporibus (excepto quod non tres hebdomades, ſed dies tantùm quatuordecim ante Feſtum S. Joannis heic habeantur) verùm etiam jejuniis celebrioribus feſtisque non ita paucis eorumque vigiliis nuptiæ interdictæ. Sed in corpus aut compendium aliquod Canonum vetus non video hunc omninò receptum. Conſuetudo autem Romanæ Eccleſiæ olim fuit, ut à Septuageſima usque in ſeptimum quidem poſt Pentecoſten diem celebritas nuptialis non permitteretur, trium quas diximus Hebdomadum ante Feſtum S. Joannis ratione habita alia nulla; qua de re vide Epiſtolam (f) Clementis tertii circa annum Chriſti 1180. Atqui Thomas Aquinas in Lombardum (g); *In celebritate nuptiarum mentes contrahentium magis ad carnalia occupantur, & quædam ſigna diſſolutæ lætitiæ ſolent oſtendi, ideo ſtatutum eſt ut tribus temporibus nuptiæ non celebrentur, in quibus ſe debent homines ad ſpiritualia præparare: Quorum primum eſt ab Adventu usque ad Epiphaniam, propter communionem in Nativitate. Secundum, à Septuageſima usque ad octavam Paſchæ, propter communionem Paſchalem. Tertium, à tribus diebus ante Aſcenſionem* (ſeu à Dominica Rogationum) *usque ad octavam Pentecoſtes. His enim temporibus tribus ſecundum antiquos Canones, tenebantur communicare fideles; nec eſt ſimile de aliis Sacramentis, quæ ſunt omninò ſpiritualia.* Sic ille. Sed idem ipſum fermè

(a) *Cauſ. 33. q. 4. cap. 10.* (b) *Decret. part. 2. cap. 142.* (c) *Lib. 9. cap. 4.* (d) *Sent. 4. diſt. 32.* (e) *Can. 17. part. 2.* (*) *Can. 3. vide ibi Can. 1, & 2.* (f) *Extr. tit. de Feriis c. 4. Capellanus.* (g) *Sent. 4. diſt. 32. quæſt. unic. art. 4.*

fermè, quod Patres Ilerdenſes, ſtatuit Synodus Lingonenſis (a) ſub annum 1404, uti & Senonenſis, Carnotenſis, Pariſienſis, præter Lingonenſem aliam. Sed omnes ante Synodum Tridentinam Oecumenicam dictam. Hæc autem *antiquarum ſolennium nuptiarum prohibitionum* (b) nomine bina tantum temporis ſpatia retineri heic voluit; ab Adventu usque ad diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum usque ad octavam Paſchæ incluſivè, & *in aliis temporibus nuptias ſolenniter celebrari permittit.* Quod itidem à Synodo Meldunenſi (c) anno 1580 in Gallorum mores poſtea eſt receptum, & in Ritualibus Pontificiis obiter adnotari ſolitum. Matrimonium autem ipſum, ſine ſolennibus ſacris, deductione, conviviis nuptialibus, omni tempore rite contrahi poſſe interim permittitur (*), idque coram Parocho & teſtibus. Hoc ipſum à Conciliis Gallicanis, veluti Aquenſi, Rothomagenſi, Bituricenſi, Turonenſi, Burdigalenſi, pariter ſtatutum (d) circa annum Chriſti 1580. In Excerptionibus autem Egberti Archiepiſcopi Eboracenſis (e), Nocte Dominicâ, quartâ ac ſextâ feriâ, atque Quadrageſimâ nuptiæ non ſine pœna celebratæ. Sed in vetuſtisſimo Concilio Anglo-Saxonico ſub annum 1010 Ænhamiæ habito (f) Tempora hæc ſunt ab Adventu uſque in octavam Epiphaniæ, & à Septuageſima ad diem poſt Pentecoſtem decimumquintum. Rituales autem noſtri libri veteres (g); *Sciendum eſt, quod licet omni tempore posſunt contrahi Sponſalia, & etiam Matrimonium, quod fit privatim ſolo conſenſu, tamen Traditio uxorum & Nuptialis ſolennitas certis temporibus fieri prohibentur, videlicet ab Adventu Domini usque ad octavas Epiphaniæ, & à Septuageſima usque ad octavas Paſchæ, & à Dominica ante Aſcenſionem Domini usque ad octavas Pentecoſtes. In octava die tamen Epiphaniæ licitè posſunt Nuptiæ celebrari, quia non invenitur prohibitum, quamvis in octavis*

(a) *Apud Laur. Bochellum in Decret. Eccleſ. Gallic. lib. 3. tit. 5. cap. 123. & ſeq.* (b) *Seſſ. 24. de Reform. Matrimonii cap. 10.* (c) *Recueil. gen. des affaires du Clergy du France tom. 3. pag. 539.* (*) *Deciſ. Interp. Concil. Trident. 182.* (d) *Laur. Bochell. Decret. Eccleſ. Gallic. lib. 3. tit. 5. cap. 128. &c.* (e) *Apud Henric. Spelman in Concil. Orbis Brit. pag. 268. can. 106.* (f) *Ibidem pag. 518.* (g) *Manuale ſecundum uſum Sarum. fol. 37.*

vis Paſcha hoc facere non liceat. Similitèr in Dominica proximè poſt Feſtum Pentecoſtes licitè celebrantur Nuptiæ, quia dies Pentecoſtes octavum diem non habet. Sic item expreſſim Guilielmus Linwodus (a), aliique juris Pontificii periti, tametſi non deſit inter eos controverſia de ipſa Dominica Trinitatis, ſeu ea, quæ Pentecoſten proxime ſequitur, aliis hanc includentibus, excludentibus aliis. Qua de re DD. ad c. *Capellanus* Extr. tit. *de Feriis*. Verùm aliter (b) atque aliter tempora heic obſervata, idque pro ſeculorum, locorum, opinionum diſcrimine, ex jam dictis liquet. Et ſanè in Manuali veteri apud Noſtrates ſecundum uſum Eboracenſem negatur libertas Matrimonii celebrandi in Dominica Trinitatis. Sed mos ille ex Rituali Anglicano jam oſtenſus etiam poſt exutam Pontificis Romani heic poteſtatem in noſtra tempora ita duravit, ut dierum ſpatiis jam dictis nemo impunè Nuptias celebrare poſſet, citra indultum Epiſcopalem. Etiam in Reformatis aliquibus Eccleſiis, ubi planè evanuit Canonum illorum vis, ſtatuitur, ut diebus, quibus celebratur Cœna Dominica, ſolennitate Nuptiali abſtineatur, ut ſuprà monetur. Temporibus autem jam dictis Nuptias interdictas eſſe palàm liquet, (maximè ex Scholaſticis qui in illud Petri Lombardi jam citatum ſcribunt) non ita diſſimiles ob cauſas ab eis, quæ ſuprà afferuntur ex Ebræis, pro non ita diſſimili aliis in temporibus Nuptiarum apud ſe interdictione. Sunt item in gradibus Conſanguinitatis, Affinitatiſque, quà nuptiis impedimento ſint, definiendis, ratione Publicæ Honeſtatis habenda, Sponſorum Ætate legibus præſtituenda, Cultu Diſpari, Conditione Servili, Deductione, Anno Luctus, Metu, Vi, Conditionibus in re matrimoniali, haud pauca apud Legiſlatores Scriptoreſque Chriſtianos obvia, quæ quoties undiquaque mori Ebraico conſona non ſint, ſatis ſunt interim tum analoga tum cognata. Sed de hiſce hactenus.

(a) *In Conſtit. Provinc. C. Quia ex tit. de clandeſtina deſponſatione verb. ſolennizationem, & C. quia quidam tit. de Decimis verb. Nubentium ſolenniis, ubi legendum* ad octavam Epiphaniæ excluſive.
(b) *Videſis item Alphonſum à Vera Cruce in ſpec. Conjug. part. 1. art. 14.*

LIBRI SECUNDI FINIS.

UXOR

UXOR EBRAICA
Seu De
NUPTIIS & DIVORTIIS
EX
JURE CIVILI
Veterum Ebræorum.
LIBER III.
CAP. I.

De Nova Nupta *prærepta* Virginitatis accuſata. *Formula* Actionis *in eam*; Pœnæ, Teſtes. Virginitatis ſigna, *ſeu teſtimonia.* Benedictio ſolennis *ubi ea reperta.*

RItè conjunctis, in Libro ſuperiore, Marito & Uxore Ebraicis, *S*ponſaliorumque & Nuptiarum *S*olennibus tum oſtenſis, tum cum moribus Paganorum, Chriſtianorum, Mahumedanorum plerunque collatis; ſequitur, ut de eis, quæ ex ipſo jure conjugali oriebantur, videamus. *S*unt ea, aut quæ ad Quæſtionem poſt Nuptias de *Prærepta* ante Deductionem ſeu Primos Amplexus conjugales *Virginitate* attinent, aut ad *Immunitatem novo marito* indultam, aut ad *Mutua* ex ipſa matrimoniali obligatione *conjugum Officia Juraque Mutua*, aut ad *Adulterium* ejusque *Pœnas*, *Zelotypiam*, *Pudicitiamque*, harumque examen, aut demùm ad *Divortia* eorumque cauſas uſumque. Quæſtio illa de *Virginitate prærepta* ſacræ legis nitebatur ſermone, qui ita ſe habet (a). *Si quis duxerit uxorem & ingreſſus fuerit ad eam & odio cœperit eam habere, & impoſuerit ei opprobrium verborum, protuleritq; contra eam nomen malum* ſeu *infamiam ac dixerit, cum duxiſſem mu-*

[a] *Deut.* 22. 13.

berem illam & ingreſſus eſſem ad eam, non inveni virginem, ut vulgata, ſeu *non inveni in ea ſigna virginitatis* (ſeu *virginitates*, quod reſpondet Ebræo בתולים, uti etiam Helleniſtarum vocabulum heic παρθένια; tantundem verſiones ferè ceteræ Orientales; Judæi Hiſpanienſes *eſcoſſedades*, id eſt *doloris ſigna*) *ſumant pater puellæ & mater ejus & proferant ſigna virginitatis* (הנערה) *puellæ ad Presbyteros* (Græci τὴν γερουσίαν *Senatum*) *Civitatis, qui ſunt in porta, dicetque pater puellæ ad Presbyteros, hanc filiam meam dedi viro illi in uxorem cœpitque eam odio habere; & ecce ipſe imponit ei opprobrium verborum, dicens, non inveni in filia tua Virginitates*, ſeu *Virginitatis ſigna; hæc verò ſunt ſigna virginitatis filiæ meæ; & expandent veſtimentum* (τὸ ἱμάτιον, ut Græci, quos ſequitur vulgata) ſeu *ſindonem* (*in Ebræo* השמלה, quod tum pro veſte tum pro *Syndone* ſeu *linteo*, ſuper quod cubant prima nocte *S*ponſi ſumitur; Judæi Hiſpanienſes *la ſavana*) *coram Presbyteris Civitatis, accipientque Presbyteri Civitatis virum illum & caſtigabunt eum* (in Ebræo יסרו אותו, quod idem ſonat, uti & Helleniſtarum παιδεύσουσιν αὐτὸν; ſed paraphraſes Chaldææ habent ילקין, *verberabunt*, uti etiam legitur in vulgata, quod & conſonum eſt Magiſtrorum interpretationibus) *condemnabuntque eum centum argenteis* (Siclis) *quos dabunt patri puellæ, eo quod produxit nomen malum contra virginem* (Codex heic Samaritanus בתולות *virgines*) *Iſrael, habebitque eam in uxorem, nec poterit dimittere eam cunctis diebus ſuis. Quod ſi verum eſt verbum illud, & non inventa ſint ſigna Virginitatis in puella* (ſeu ut vulgata, *non in puella inventa eſt virginitas*) *ducent puellam ad oſtium domus patris ſui obruentque eam viri Civitatis illius lapidibus ut moriatur, quia fecit nefas in Iſrael fornicando in domo patris ſui, removebisque malum de medio tui.* Legem hanc nec ad minorem annis duodecim ac die unico, quam קטנה nuncupant, nec ad majorem annis (a) præter ſex menſes duodecim, quam בוגרת appellitant, id eſt,

(a) *Maimonid. hal.* Naira Bethula *cap. 3. & halach.* Iſhoth *cap. 11. vide Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 4. fol. 46.a. & Moſ. Mikotzi præc. affirm. 55. &c.*

eſt, *plenæ pubertatis puellam* attinere volunt. Eo ſcilicet quod de הנער & נערה ſeu *puella* quæ *juvencula* eſt, atque inter illas ætates (a) conſtituta, verba expresſim fiunt. Centum *S*icli, ſi orba esſet puella, non patris hæredibus, ſed ipſi debebantur. Quod verò ad ætatem, quam memoravimus, attinet, ſi de Virginitate præerepta quæſtio à marito fieret poſt plenam uxoris pubertatem, ætatis intervallo ab alio devirginatam fuisſe, ad eam pœna legis attinebat, eo ſcilicet quod tempore ætatis in lege deſignatæ rea fuisſet. Nec tamen in ejusmodi ſpecie ſive verberibus ſive mulcta, ſi culpâ careret uxor, puniebatur maritus, quia plenæ pubertatis uxorem, non juvenculam ſeu נערה diffamârat. Neque ad puellam ſive vi ſive illecebris ab ipſo compresſam, juxta ea quæ libro (b) primo dicta ſunt, pertinuit hæc lex, neque ad aliquam, quæ ex ipſa origine non esſet Iſraelitis, aut cui dos quinquaginta ſiclorum ſeu Zuzorum ducentorum, ſecundum id, quod ſuperius (c) eſt oſtenſum, non erat ex more ante nuptias præſtituenda. Nec demùm ad virginem, quæ ante ſponſalia erat devirginata, legem volunt ſpectare. Adeo ut niſi inter *S*ponſalia & primos amplexus devirginaretur, *querelæ huic locus* non admitteretur. Et ubi maritus pœnâ legis immunis erat, etiam & uxorem heic repudiare ei erat integrum, alias non repudiandam; ut ex legis verbis liquet. Per Presbyteros Civitatis, γερουσίαν ſeu *Senatum* (ſic enim tam Philoni (d) quam Græcis Interpretibus nuncupantur) intelligunt (e) tantummodo tribunalia XXIII. virorum, penes quos erat judiciorum capitalium pœnaliumque in urbe qualibet cognitio. *S*cilicet & heic judicium erat de uxore capitale. Id quod in Sacro ſermone dicitur הוצאת שם רע *prolatio nominis mali* ſeu *infamiæ*, erat ipſa actio, qua ea de re utebatur in foro maritus. Formula ejus hujusmodi erat:

נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים וכשבקשתי
על הדבר נודע לי שזינתה תחתי אחר שארכתיה ואלו הן
עידים שזינתה בפניהם.

(a) *De hac diſtinctione videſis lib. noſtr. de Succesſ. in bona defuncti cap. 9.* (b) *Cap. ult.* (c) *Lib. 2. cap. 9.* (d) *De legib. ſpecial. quæ ad adult.* (e) *Miſna tit.* Sanhedrin, *cap. 1.*

Cum Juvencula hac, ſeu *puella nondum plena pubertatis*, *ut maritus concubui & minimè in ea reperi Virginitates* ſeu παρθένια, *& inquiſitione ea de re factâ, innotuit mihi, eam ſtupri ream fuiſſe in me, poſtquam deſponſata eſt mihi, & hi ſunt teſtes oculares, quod ſtupri hujusmodi rea ſit.*

Puellâ pro tribunali auditâ, examinabantur teſtes, qui ſi ſtuprum juxta mariti inſtitutam actionem ſatis probarent, lapidatione ea puniebatur, ſi non ex genere esſet Sacerdotali. Tunc enim vivicomburii (a) pæna erat, uti & rectè diſtinguit (b) Joſephus. Sin verò perjurii teſtes, aliis è contrà à Patre ſeu pro puella adductis, convincerentur, abſolutâ uxore, pœna legis utraque Marito infligebatur, & teſtes perjuri lapidabantur. Eâdem nimirum pœna (ut aliis plerunque in judiciis capitalibus) qua crimen, cujus illi teſtes perjuri, fuisſet luendum. Idem jus obtinuit, ſi denuò perjurii à teſtibus aliis à marito adductis convincerentur illi adducti à patre ſeu pro uxore. Etenim tunc & hi, uxore rea peractâ, morte itidem plexi. Si verò actionis *formulæ maritus aut non inſervisſet*, ſe concubuisſe, tametſi dixisſet virginem ſe eam non comperisſe, aut hiſce dictis non adjecisſet poſt Sponſalia eam ream fuisſe, aut demùm non adduxisſet ipſe teſtes, tametſi ſponte advenisſent, ipſe formulâ cecidisſet; ſed intereà legis pœnâ liber. At verò teſtes etiam illa in ſpecie ultimo plectendi ſupplicio. Vide quæ de Paranymphorum officio huc ſpectante ſuperiùs (d) diximus. Quod verò habetur in lege de Sindone ſeu veſtimento expandendo, quo parthenia indicarentur, uti etiam & verba illa patris puellæ *hæc ſunt virginitatis filiæ meæ ſigna* receptiori (e) ſententiâ intelliguntur de teſtibus Virginitatis, qui ex ſindone (ſignantiùs heic, velut eo quod ſubinde probationem ſuppleret manifeſtisſimam compendioſamque, memorata) aliterve rem explicarent in forum adductis non de ipſa ſindone ibi revera nedum ſemper expanſa, nec quidem de perpetuâ Nymphæ ſeu Hymenis virginei admisſione, de quo Anatomici obiter.

[a] *Levit. 21. 9.* [b] *Lib. 4. cap. 9.* [c] *Miſna tit.* Maccoth *cap. 1. & tit.* Sanhedrin *cap. 10. ex lege Deuteron. 19. 18.* [d] *Lib. 2. cap. 16.* [e] *Maim. halach.* Naira bethula *cap. 3. ſed & vide Paul. Fag. ad Chald. Paraphraſ. Deut. 22. & Liranum.*

ter. Certè Mahumedani Africani ejuſmodi quid primis in Virginis amplexibus usque ad ſanguinem ſemper violari non dubitant, ſi *Joanni Leoni* (a) fides. Poſitis in thoro *Sponſis*, *apparatur*, inquit ille, *Convivium*, & *fœmina quædam pro foribus expectat, donec devirginata Sponſa hic linteolum ſanguine tinctum illi porrigat quod manu geſtans hoſpitibus oſtendit, alta voce clamans, Virginem hactenus incorruptam fuiſſe. Hanc cum aliis quibusdam fœminis, primò ſponſi deinde ſponſæ quoque parentes excipiunt ſplendide. Quod ſi fortaſſe non Virginem fuiſſe reperiatur, mox maximo omnium dedecore Nuptiisque infectis, ad parentes relegatur.* Quod ſane medicorum ex Arabibus ſummis ſententiæ eſt maximè conſonum. Expreſſim Aben Sina (Avicenna vocitatus) membra ſequioris ſexus genitalia deſcribens, וקבל inquit (b), אקתצאץ אלחארית אלבכר יכון פי רקבה אלרחם אעשית תנתשג מן ערוק ומן רבאטאת דקיקה ג״א תנבת מן כל עצו חתי ינהכהא אלאקתצאץ ויסיל מא פיהא מן אלרחם *Et ante violationem puellæ Virginis ſunt in collo matricis panniculi contexti ex venis & ligamentis valdè ſubtilibus ortis ex omni parte, quos deſtruit violator, & fluit quod in eis eſt de ſanguine*, quæ fermè ipſiſſima ſunt, quæ hac de re in libro de Anatomia Vivorum latinè tantum edito ac Galeno falsò adſcripto leguntur. Arabum alii tantundem aſſerunt, aliique (c) aliquot. Sed ut nec apud Hippocratem aut Galenum quid ejusmodi reperitur, ita nec recentiorum Doctiſſimis admiſſum, ſed inter vulgi errores à Medicis, Jurisconſultis, Theologis ſummis rejectum. Scilicet in cunctis aut ita haberi ut indubitatum Virginitatis ſignum, aut haberi omninò. Qua de re conſulas, ſi placet, præter eos, qui ad Deuteronomium ſcribunt & Anatomicos, Franciſcum Valeſium (d), Marcellum Dona-

(a) *Deſcript. Afric. lib. 3. cap. qui in Matrimoniis.* (b) *Canonis lib. 3. Fen. 21. cap. 1. vide item Rhaſin. lib. 1. cap. 26.* (c) *Vide Soranum apud Oribaſium Collectan. lib. 24. cap. 32. Io. Wier. de Præſtigiis Dæmonum lib. 2. cap. 37. Roderic. à Caſtro lib. 1. Univerſæ Mul. Medicinæ cap. 3. &c. Adde Hincmarum Rhem. de Divortio Hloth. & Tetbergæ reſp. ad Int. 12.* (d) *De Sacra Philoſoph. cap. 25.*

Donatum [a], Albericum Gentilem [b], Joubertum [c], Paulum Zacchiam in Quæſtionibus Medicolegalibus [d], Carolum Annibalem Fabrotum [e], Severinum Pinæum [f], & Johannem Beverocium [g], à quibus etiam complures, qui huc faciunt, Autores alii indicantur. Certe Joſephus heic [h] de marito tantum ait δίκην λάχων αὐτὸς κατηγορείτω χρώμενος εἰς ἀπόδειξιν οἷς ἂν ἔχοι τεκμηρίοις *actionem intendat ipſe & accuſet, eis quæ habet ſignis* ſeu *indiciis uſus*. Neque ſane ille aut Philo, ubi [i] hac de re loquitur, quidquam de ſindone in teſtimonium afferenda habet. Vir ſummus Hugo Grotius, veſtimenta heic ſeu linteamina dicta aut ſydones vult τὰ ἐκμαγεῖα τῶν γυναικείων μολυσμῶν *exemplaria* aut *ſigilla* (Pannos reddit Andræas Schottus) *ſordium muliebrium*, quæ Alexandrinis φυλακεῖα nuncupata, quod ſcimus ex Damaſcii vita Iſidori Philoſophi apud Photium [k] & *S*uida. Et cum in Photianis illis ex Damaſcio excerptis, ſtatim ſequatur, quod Libro ſuperiore [l] notavimus de inſtrumentis Nuptialibus Iſidis *S*acerdotis manu conſignandis, verbis eadem de re citatis ſubjicit ille [m] *Apud Hebræos non à Sacerdotibus hæc ſervabantur ſed à Paranymphis, qui ipſis* שושבינים; quaſi mens loci esſet de τοῖς ἐκμαγείοις ſeu *Sordium muliebrium* (in primo ut ait ille congresſu) *ſignis* apud Sacerdotem conſervandis. Certè non video ego, quomodo ad ἐκμαγεῖα omnino Sacerdotis Officium ibi ſpectet. Viderint perſpicaciores. Certè apud Anglos veteres invaluerat opinio illa de hymene Virgineo & ſanguineis, quæ diximus, Virginitatis ereptæ teſtimoniis, quod palàm eſt ex Henrico Bractonio, ubi de Raptu Virginum agens, *quod crimen*, inquit [*] *ſi convincatur*, *ſequitur pœna*, *ſcilicet amiſſio membrorum, ut ſit membrum pro membro*, *quia Virgo dum corrumpitur, membrum amittit*. Et de Rapta raptorem perſequente, *accedere debet*,

(a) *De Medicæ Hiſt. mirabili lib. 4. cap. 15.* (b) *De Nuptiis lib. 7. cap. 9.* (c) *De error. Vulgi lib. 5. cap. 4.* (d) *Lib. 3. tit. 2. quæſt. 1.* (e) *Exercitat. 3.* (f) *De Virginitatis Notis lib. 1.* (g) *Epiſtolic. Quæſt. Balthaſari Lydio.* (h) *Orig. lib. 4. cap. 8.* (i) *Lib. de Spec. legib. de Adult.* (k) *Cod. 242.* (l) *Cap. 28.* (m) *Ad Deut. 22. 17.* (*) *Lib. 3. de Corona, cap. 28. §. 1.*

debet, ait, *ad villas vicinas & ibi injuriam ſibi illatam probis hominibus oſtendere, Sanguinem & veſtes ſuas Sanguine tinctas &c.* Sed cautiùs Ranulphus Glanvillanus [a], *debet oſtendere ſanguinem, ſi quis fuerit effuſus & veſtium ſciſsiones &c.* Cujacius [b]; *An ſit Virgo, eſt in difficili ac penè impoſsibili, nec hujus rei uſquam legitur obſtetricibus delatum arbitrium.* Attamen de Virginitate interdum , licet non ſemper, probanda ex matronarum inſpectione non ita disſentiunt Juriſconſulti [c] Theologique [d]; qua de re conſulas inprimis ſi placet, Zachariam Paſqualigum [e]. Sed ad Judæos redimus. Si parentes, qui de filia diffamata quererentur deesſent, curatorem [f] dabant judices. Et de propinquis heic pariter loquitur Joſephus atque de parentibus. Sed verò quæ ſive anguſtias jam dictas agendi aliquatenus laxant, ſive alias actionis formulas hac de re præſtituunt, habes capite ſequenti. Joſephus [g] autem de viro qui falsò Sponſam heic accuſaverat; τῷ δὲ τολμηρῶς inquit, καὶ προπετῶς ἐπενεγκεῖν αἰτίας καὶ διαβολὴν πρόστιμον ἐκτινέτω πλήγας τεσσαράκοντα μίας λειπούσης λαμβάνων καὶ πεντήκοντα σίκλους ἀποτινέτω τῷ πατρὶ, *Vir temeritatis & petulantiæ, quâ inſontem Uxorem detulit, pœnas luat quadraginta una minùs plagis acceptis, & quinquaginta Siclos puellæ patri nomine mulctæ perſolvat.* Hæc ſunt verbera quorum in lege ſacra mentio. De numero eorum ipſisſimo qui heic apud Joſephum, tum Magiſtri [h] tum quæ in Epiſtolis [i] Paulinis habentur conſentiunt. Ubi verò reperta ſunt manifeſta Virginitatis ſigna, non ſine Benedictione ſolenni ea ſumma cum lætitia agnoſci ſolebant, ſi fides ritualibus [k] in quibus Benedictio illa occurrit.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר צג אגוז בגן עדן שושנת

(a) *De legib. & Conſuet. Angl. lib. 14. cap. 6.* (b) *Obſervat. lib. 17. cap. 27.* (c) *Gloſ. ad Cauſ. 27. quæſt. 1. c. 4. Nec aliqua Bald. in c. 4. propoſuiſti. extr. tit. de Probationibus, Pacianus, lib. 2. de Prob. c. 2. &c.* (d) *Cyprian. Epiſt. 62. Sanchez de Matrimonio, lib. 7. diſp. 109.* (e) *Deciſ. Moral. 221. & 222* (f) *Aben Ezræ ad Deut. 22.* (g) *Originum, lib. 4. cap. 8.* (h) *Videſis Miſn. tit.* Maccoth. *cap. 3. & I. Buxtorf. in epiſt. ad Bibliothec. Rabbinicam.* (i) *D. Paul. 2. ad Corinth. cap. 11. verſ. 24.* (k) *Seder* Tephiloth *Judæor. Hiſpanien. pag. 351. b.*

שושנת העמקים כל ימשול זר במעין חתום על כן אילת אהבים זרע קדש שמרה בטהרה וחוק לא הפרה ברוך אתה יי הבוחר באברהם ובזרעו אחריו id eſt, *Benedictus ſis Domine Deus noſter Rex mundi, qui ſtatuiſti nucem in horto Eden ſeu in paradiſo, liliumque convallium. Non dominabitur alienus in fonte ſignato. Propterea Cerva amorum ſemen ſanctum ſervavit in munditia, & ſtatutum non violavit. Benedictus ſis Domine qui elegiſti Abraham & poſt eum ſemen ipſius.* Allegoriæ è Canticis (a) ſumuntur & Proverbiis (b) Salomonis.

(a) *Cant. cap. 6. 2. & 4.* (b) *Proverb. cap. 5.*

CAP. II.

Poſtulatio, de præerepta Virginitate, *quâ in novam nuptam ita uti licuit* Marito, *ut pro* ejuſce asſertionis & Uxoris *ſive* negationis *ſive* confeſſionis & probationum *vi*, *aut* reſcindebatur Dos Virginea *aut ſaltem ad* vitiatæ ſummam *minuebatur.*

UBi ex lege capitali in novam nuptam præreptæ Virginitatis nomine agere aut noluit aut nequibat maritus, integrum ei erat ex receptis moribus ſua duntaxat asſertione poſtulare eam ſive Præreptæ Virginitatis ſive primo amplexu ſibi Non Compertæ; non verò criminalitèr ſed ideò duntaxat ut, veluti condictione indebiti, dotem ei Virginis nomine conſtitutam, quæ dupla, ut oſtenſum eſt, erat ei quæ Vitiatæ debebatur, aut reſcinderet aut pro varia cauſæ qualitate minueret. *Sed* non ad aliam omninò Virginem præter eam, cui dos Virginalis, ſeu Quinquaginta ſiclorum ſeu Zuzorum ducentorum ſub ſponſalia debebantur, attinuit hic mos. Poſtulatio hujusmodi [a] phraſi ſolenni טענת בתולים vocatur, quod *objectionem, incuſationem*, ſeu *poſtulationem* de *ſignis* ſeu *teſtimoniis Virginitatis* interpretatur. Argumenta

(a) *Miſna & Gem. tit.* Cethuboth, *cap. 1. Babylon. fol. 9.* b. *Maimonid. halach.* Ishoth. *cap. 11.*

menta heic Virginitatis, puellarum citra plenam pubertatem, habebantur bina דמים ודוחק *Sanguis & Anguſtia*. Horum ſi alterutrum abeſſet in amplexu primo, præreptæ Virginitatis erat argumentum. Poſt plenam pubertatem alii argumenta volebant ab Anguſtia duntaxat ſumi, alii tantum à ſanguine, quæ eſt ſententia receptior [a]. Si argumenta hæc primo defuiſſe amplexu ſua fide aſſeruiſſet maritus, ei, quantum ad hanc agendi formulam, credebatur, etiamſi negaret uxor niſi aliundè contrarium probare potuiſſet. Nam ſuum erat heic Virginitatem ſuam contra nudam mariti aſſertionem probationibus vindicare. Et præſumebatur falſum non objicere maritum; ſcilicet exiſtimandum non fuiſſe, eum qui epulis nuptialibus ita ſumtus pridie fecerat, ſibi ignominiam aut Sponſæ (quam etiam pro libitu repudiare potuit) infamiam ita falsò eſſe machinatum. Hac in ſpecie, dote principali cadebat uxor, ſed non incremento dotis, niſi ubi ipſa fateretur, ſe ante ſponſalia eſſe vitiatam, aut aliunde juſta probatione tantundem conſtaret. At verò ſi retinere eam volebat maritus, dote illa priori ita deperditâ, neceſſe erat ut aliam *XXV* Siclorum ei, velut vitiatæ conſtitueret. Nam nullo temporis momento qua fieri potuit, ſine dote, uxor erat retinenda, ut aliquoties ſupra eſt memoratum. Si poſtulata fateretur quidem *præreptam fuiſſe* ſibi Virginitatem, ſed vi poſt ſponſalia fuiſſe compreſſam idque juramento firmaret, integra dos ei Virginalis manebat. Nam dos ea tunc tempore Sponſaliorum ei debita. At ſi fateretur præreptam ante ſponſalia ſive vi ſive alitèr, dotis dimidium primò conſtitutæ reſcindebatur. Nam ita *XXV* tantum Sicli ſive centum *Zuzi* debiti, non quinquaginta *S*icli. Ceterùm non omnibus maritis jus hoc poſtulandi competiit. Etenim poſtulatio hujuſmodi primis poſt deductionem amplexibus nitebatur. Et pro regionum diverſitate, ante deductionem interdum ſponſus ſolus ex more recepto ſola cum ſponſa horæ ſpatio convenire, aut eodem in conclavi ſimùl permitti ſolebat, qui mos alibi non obtinuit. Scilicet diverſitas heic morum Judææ & Galilææ. Gemara

(a) *Vide Maimonid. halach.* Iſhoth, *cap.* 11. *& adjectas commentationes & Obad. Bartenori. ad Miſnam tit.* Cethuboth *cap.* 1.

Hieroſolymitana (a) אצל׳ ביהודה בראשונה היו מייחדין חתן הכלה שעה כדי שיהא לבו גס בה ובגליל לא עושין כן *Antiquitus in Judæa mos obtinuit, ut ſponſus ſolus per horæ ſpatium permitteretur cum ſponſâ, ut ſcilicet amor ejus in eam incenderetur.* Quod itidem habent Babylonii (b); ביהודה בראשונה היו מייחדין את החתן ואת הכלה שעה אחת קודם כניסתן לחופה כדי שיהא לבו גס בה ובגליל לא היו עושין כן; *In Judæa antiquitùs mos obtinuit, ut ſponſus ſolus horâ unicâ permitteretur cum ſponſa ante deductionem in thalamum (quod in Galilæa fieri neutiquam ſolet) ut nempè amor ejus erga eam accenderetur.* Ubi igitur mos ejuſmodi obtinuit, ut in Judæa, poſtulationi quam diximus locus erat nullus. Nam aut præſumebatur aut ſaltem in dubio poſitum, ſponſum interea ipſum ſponſam devirginâſſe. Miſna etiã (c); האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים אינו יכול לטעון בתולים מפני שמתייחד עמה *Qui apud ſocerum ſuum in Judæa ſine teſtibus comederat* (Sponſus, adeoque cum ſponſa) *is nequibat poſtulare uxorem de Virginitate prærepta, eo quod ſolus eam ipſe ſolam convenerat.* Quin nec ubi non adhiberentur paranymphi, qui in thalamo nuptiali pernoctarent, ſecundùm ſuperius (d) oſtenſa, poſtulationi *(e)* huic locus. Ut verò probationes de ſanguine, qui argumentorum heic alterum habebatur, ritè adhiberentur, quæſtio interdum fiebat, an adverſa puellæ valetudo in cauſa eſſet, quòd non compertus ſanguis, interdum an ex familia, cujus ſexui ſequiori tam menſtruus quam virgineus ſanguis omninò deeſſe ſoleret, eſſet oriunda. Viderint heic Medici. Familia ejuſmodi nuncupatur Babyloniis משפחת דורקטי ſeu *familia* שאין להן דם נדה ולא דם בתולים *Cujus fœmineo ſexui nec menſes nec ſanguis Virgineus*, ut explicatur in Gemara (f). Alludentes

(a) *Addit.* Cethuboth, *cap. 1. fol. 25. col. 1.* (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth, *fol. 12. a.* (c) *Tit.* Cethuboth, *cap. 1.* (d) *Lib. 2. cap. ult.* (e) *Gemar. citatæ.* (f) *Babylon. ad tit.* Cethuboth, *cap. 1. fol. 10. b. vide Buxtorf. Lexic. Chaldaic. col. 582.*

dentes etiam Magiſtri, pro more, interpretantur per דור קטוע id eſt *generationem ſuccisam* ſeu *deficientem propagationem*; unde & David de Pomis, Medicus Ebræus, explicat per משפחה שהיא כמעט עקרה *familiam ſemiſterilem*, & Talmudici alibi (a), גפן דורקטי habent pro *vite infœcunda*. Hieroſolymitanè pro eodem vocabulo ſubſtituitur טרוקטי aliquoties in Talmude (b) Hieroſolymitano. Quin verò & Tempora poſtulandi erant heic ſingularia. Integrum erat marito per *XXX* dies poſt deductionem à conjugali amplexu abſtinere. Si igitur per id tempus ſatis conſtaret, eam non ita in occulto, remotis arbitris, cum ſponſo fuisſe, ut inde præſumendum esſet cum ea rem cum intereà habuisſe, usque in trigeſimum diem durabat tempus poſtulandi. Sin vero ita clam convenisſent, ſtatim ab ejusmodi (c) clandeſtino conventu, uti & ſtatim à primo poſt deductionem amplexu conjugali (quantum per forenſium ſesſionum dies commodè fieri potuit) aut de Virginitate prærepta erat poſtulandum, aut juri huic planè renunciandum. *S*ed vero hac de re disſenſus aliquis reperitur, adeo ut ſint qui velint in ſpecie priori tempus durare usque dum conſtaret eos ita in occulto fuisſe, nec die trigeſimo finiri.

(a) *Gem. Babylon. ad tit.* Nidda, *cap. 9. fol. 64.* (b) *Tit.* Cethuboth. *fol. 25.* a. (c) *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth, *cap. 13. fol. 111.* b. *Maimon. halach.* Ishoth *cap. 11.*

CAP. III.

Novi mariti *Sponſive* immunitas *à deductionis tempore* annua, *ſeu vacatio ab omnimodo ſive* militari *ſeu* civili munere. *Obiter de* recens extructæ domus *ſeu* vineæ recens plantatæ *Domini* immunitate *parili.*

DE novi mariti ſponſive immunitate ſeu Vacatione occurrunt in lege ſacra loci bini. Alter in ſermone à tribu-

nis ad milites habendo, in procinctu ſcilicet ſtantes; *Vir* (a) *quoque ille, qui deſponſavit ſibi uxorem & nondum accepit eam, vadat & redeat in domum ſuam, ne fortè moriatur in bello & alius accipiat eam.* Alter in ipſis legibus militaribus, *Cum* (b) *acceperit quisquam uxorem novam, non egrediatur ad militiam* (ולא יעבר עליו לכל דבר נקי יהיה) *nec alia res quæcunque tranſibit ſuper eum, ſed immunis erit in domo ſua anno uno, lætabiturque cum uxore ſua quam accepit.* Loco etiam priori ſimilis ferè adjicitur immunitas tam illius, qui domum recens conſtruxerat nec eam dedicaverat, id eſt, ut dominus uſus fuerat, quâm ejus qui vineam plantaverat ולא חללו *& nondum eam profanaverat, communem fecerat, fructum polluxerat*, ſeu ut Helleniſtæ, οὐκ εὐφράνθη ἐξ αὐτοῦ *fructu illius ſe nondum oblectaverat.* Et de ſponſo qui deducturus erat ſponſam & de eo qui jam recèns aut intra annum deduxerat, velut unicam legem ex utroque loco natam faciunt. Quemadmodum etiam Joſephus (c) qui tam τοὺς μνηστευσαμένους *Sponſos*, quàm νεωστὶ γεγαμηκότας *qui nuper uxores duxerant* ex lege immunes fuiſſe ait, & rectè vertit Ruffinus vetus ejusdem interpres; pro quo in verſione recentiori male ſubſtituitur *qui deſponſata uxore nondum eam domum duxerunt.* Quin, tam de eo (d) qui viduam quam qui Virginem ſibi duxerat ſpoſponderatve ducturus ſumitur; tametſi Philo (e) expreſſim de παρθένον ἐγγυωμένῳ ſeu *de eo qui Virginem haberet deſponſatam* legem capiat. Etiam Levirum, cui fratria ex lege accipienda, contineri heic volunt. At verò non eum qui à ſeipſo repudiatam denuò duxerat. Quia nempè illa non erat uxor nova; quæ ſunt verba legis. Neque intelligunt de eo, qui ſibi interdictam duxerat aut ſpoſponderat, veluti ubi Pontifex viduam aut ſive is ſive alius quicunque *S*acerdos repudiatam, profanam aut ſcortum duxerat, aut Iſraelita Mamzeram, aliusve ejusmodi aliam, juxta ea quæ de interdictis conjugiis libro primo oſtenduntur. Qui verò legis bene-

(a) *Deut.* 20. 7. (b) *Ibid.* 25. 5. (c) *Lib.* 4. *cap.* 8. (d) *Miſna tit.* Soto *cap.* 8. Sepher *S*iphri *col.* 186. & 203. *Maimonid. hal.* Melakim, *cap.* 7. *Moſes Mikotzi præcept. affirmat.* 121. (e) *Lib.* περὶ ἀνδρείας.

beneficio gaudebant, integro à deductione anno non ſolum à militia (ſed non ſine temperamentis mox adjectis) immunes erant, verum etiam ab omnimodo munere civili, quod publicum erat, veluti tributo, vigiliis. Illud legis, *nec alia res quæcunque tranſibit ſuper eum &c.* Helleniſtis explicatur per οὐκ ἐπιβληθήσεται αὐτῷ οὐδὲν πρᾶγμα, ἀθῷος ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ &c. *Nulla injungetur ei res, immunis erit* ſeu *damni expers in domo ſua &c.* Ubi etiam habet vulgata, *nec ei quippiam neceſſitatis injungetur publicè, ſed vacabit absque culpa domui ſuæ, ut anno uno lætetur cum uxore ſua.* Qui formidoloſi ac puſillanimes ſive è delectu ſive è turmis redibant (ſecundum illud in Tribuni oratione; *puſillanimis* (a) *& formidoloſus vadat & redeat ad domum ſuam, ne diſſolvat cor fratrum ſuorum ſicut cor ſuum*) eorum erat commeatum, aquam, id genus alia nihilominus exercitui ſubminiſtrare, itinera ſternere, ſtationes apparare. Ceterùm etiam hiſce univerſis Sponſus anno ſuo primo erat immunis. Sed diſtinguendum eſt heic de Belli genere. Aliud erat מלחמת מצוה *bellum ex præcepto divino gerendum*, aliud מלחמת הרשות *bellum ultroneum* ſeu *arbitrarium*. Utrumque genus alibi (b) fuſiùs explicatur. Sponſi hanc immunitatem ad primum genus attinuiſſe nolunt, ſed tantum ad ſecundum. Miſna (c); במה דברים אמורים במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה *Quæ verba* (de immunitate militiæ) *intelligenda ſunt de Bello ultroneo. Ceterùm in bellum quod ex præcepto* (divino) *gerendum erat, univerſis erat proficiſcendum, etiam ſponſo è cubiculo ſuo & & ſponſæ è ſuo thalamo.* Puellam ſibi ſpoſponderat miles in diem, veluti in anni exitum. Ante diem fieri nequibat deductio, unde nec immunis erat ex hac lege. Cedit dies (d), dum in caſtris agit. Exautorandus erat, ut ad ſponſam deducendam rediret & nuptiarum primitiis anno deinceps integro frueretur. Annuum illud tempus ipſo legis ſermone nec ei

qui

(a) *Deut.* 20. 8. (b) *Vide Guil. Schichart. de Jure Regio cap.* 5. *& in lib. noſtrum* 6, *de Jure Naturali & Gent. cap.* 12. (c) *Tit.* Sota *cap.* 8. (d) *Maimonid. halach.* Melakim *cap.* 7.

qui vineam plantaverat nec qui novas conſtruxerat ædes indulgetur. Neque ubi id ſponſo tribuitur, ulla eorum fit mentio. Attamen utrique ſuus itidem erat ex receptisſimo vetuſtisſimoque legis de ſponſo latæ interpretamento annus utendi fruendi; adeò ut quanto tempore & quo modo immunis erat, apud novam nuptam maritus novus, tanto & eodem (a) undiquaque immunis ageret in novis ædibus Dominus, & in vinea nova vinitor. Nec ſolum de recèns extructis ædibus legem capiunt, ſed de recèns etiam acquiſitis, veluti ſucceſſione, emtione, donatione. At vero de nullis quæ non habitationi idoneæ eoque nomine posſesſæ. Quin & diſertè memoratur Joſepho (b) heic χρόνος ἀπολαύσεως οἰκιῶν ἐνιαύσιος *annuum tempus ædium fruendi*, veluti Domino novo ex jure competens. Nulla autem in hiſce ratio habita ædium extra Terram *S*anctam extructarum, uti nec vineæ extrà plantatæ. Nec verò ſolum vineam heic intelligi volunt ſed qualemcunque locum arboribus frugiferis ſeu אילני מאכל uti vocant, id eſt *arboribus cibi* nuper conſitum; modo quinque minimùm conſererentur. *Conſitori verò* immunitatis ſuæ annuæ initium auſpicandum (c) erat à fine anni à conſitura tertii. Nimirùm annis tribus primis, fructus, ut immundi, interdicti (d). Quarti fructus, Numini ſacri, aut ipſi Hieroſolymis comedebantur aut parte pretii quinta (e) adjectâ redimebantur; adeò ut annus eos rite profanandi ſeu pollucendi quartus haberetur à conſitura. Sed hæc obitèr.

(a) *Miſna tit.* Sota *cap.* 8. (b) *Lib.* 4. *cap.* 8. (c) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Sota *fol.* 22. *col.* 4. §. 5. & *Iarch. ad Levitic.* 19. (d) *Levit.* 19. 23. (e) *Ibid.* 27. 31.

CAP. IV.

De mutuis *Conjugum* Officiis *ac* Juribus; Decem *quibus* Maritus Uxori, Quatuor *quibus* ipſa Marito *obligabatur*. *Et quomodo Jura illa ad* Uxores interdictas *attinerent*. *Obitèr de* Donationibus *inter* Virum & Uxorem.

Officia

OFficia conjugum mutua atque mutua cura (præter amorem honoremque conjugalem (a), mores uxoris pudicos, id genus alia) ejusmodi erant, ut ſive virgo uxor tempore Sponſaliorum eſſet, ſive devirginata, ſive major, ſive minor, ſive Proſelyta, ſive Libertina, Decem Obligationum generibus (b) maritus uxori & Quatuor ipſa viro teneretur. E Decem hiſce Tria ipſo legis ſacræ ſermone nituntur; reliqua ſeptem ex majorum ſancitis orta ſunt. Tria illa occurrunt in lege lata de ancilla Ebræa Domini filio deſponſata; *Si filio (c) deſponderit eam, juxta morem filiarum aget cum ea. Et ſi alteram duxerit ſibi*, שארה כסותה ועונתה לא יגרע id eſt, *victum ejus* ſeu *alimoniam*, *operimenta* ſeu *veſtimenta ejus* (quibus adjungunt utenſilia ac domicilium, ut mox oſtenditur) *& conjugale debitum non minuet. Et ſi Tria iſta non exhibuerit ei, egredietur illa gratis abſque pecunia.* Apud Helleniſtas vocantur τὰ δέοντα, ὁ ἱματισμὸς καὶ ὁμιλία αὐτῆς, ſeu *neceſſaria, veſtimenta & congreſſus ejus maritalis.* Nam ὁμιλία ibi, uti apud Ariſtotelem, Lucianum, alios Græcorum, etiam uti apud Latinos *congreſſus*, ipſum ſignificat concubitum. In verſione ſubſtituitur ibi *converſatio ejus.* Vulgatus, *providebit puellæ nuptias, veſtimenta & pretium pudicitiæ non negabit.* At neque quod *nuptiis* nec quod *pudicitiæ pretio* reſpondeat, habetur (d) in origine. Auguſtinus Steuchus heic; *Alimentum ſuum & veſtimentum & tempus nubendi non auferet.* Atque addit, *utque ita etiam exponit Rabbi Solomon.* Quod non malè, ſi *nubere* pro eodem ipſo quod eſt *concumbere* ibi ſumat. Nam Rabbi Salomon expresſim עונתה (quod ibi tertium, verbotenus *tempus ſuum præfinitum* interpretatur) vertit ſeu expli-

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſchim, *cap. 1. fol. 31.* b. *& Maimon. halach.* Ishoth, *cap. 15. ſub finem.* (b) *Miſna tit.* Cethuboth, *cap. 4. & Maimonid. halach.* Ishoth *cap. 12. & Miſna & Gemar. tit.* Cethuboth, *cap. 6. Moſ. Mikotzi præcept. affirmat. 48.* (c) *Exod. 21. 9. & 10.* (d) *Videſis Sixtinum Amama in cenſura Vulgatæ, in Exod. cap. 21. & Nicol. Lyram ibidem.*

cat (a) תשמיש *concubitum* ſeu *debitum*, quod vulgò vocatur *conjugale*. Aliis idem innuentibus (b) per עונת תשמיש המטה *tempus quo in lecto concumbitur*. Pro tertio heic (nam de binis prioribus conſentiunt ſatis univerſi præter vulgatam) habet *Saadias* אוקאתהא ſeu *tempora ſua præfinita*. Arabs Erpenianus וקתהא quod ejuſdem eſt ſingulare. Nondum verò editus penes me Arabs (c) מצגעהא *concubitum ſuum*; cui conſonus eſt Arabs Romæ pridem editus. Judæi Hiſpanienſes, *ſu ora*. Juriſconſulti autem Ebræi de concubitu ſeu quod conjugale debitum vocitamus, locum hunc plerunque accipiunt, atque apertiùs explicant per לבא עליה כדרך כל הארץ *Ut* (d) *ingrediatur ad uxorem maritus juxta hominum morem*, ſeu *morem univerſæ telluris*. Paraphraſes etiam Chaldææ ac Hieroſolymitanæ aſtipulantur. Nullibi demùm de pudicitiæ heic pretio (quod in vulgata) veſtigium habetur apud Orientales. Adverte etiam quæ de hiſce occurrunt in formula Dotis conſtituendæ ſuperius (e) oſtenſa. Peculiare jus hoc faciunt filiarum Iſraelis ſeu Iſraelitidum etiam dum conditionis erant ſervilis. Et expreſſim (f), דבר מזה לא היה במצות בני נח ולא בתקנות העמים *Nihil horum reperitur inter præcepta Noachidarum*, ſeu *quæ omnium hominum ſunt communia, nec inter inſtituta Gentium.* Quod debitum conjugale dicitur ex hac lege, quæ velut ſedes habetur primariorum mariti erga uxorem officiorum, id ἡ ὀφειλομένη εὔνοια ſeu *debita benevolentia* nuncupatur (g) Paulo Apoſtolo. *Ut* ſcilicet, quod ait Eraſmus, *rem parùm verecundam verecundè notaret*. Syrus ibi, *vir*

uxori

(a) *Ad Exod. 21. 11.* (b) *Abarbinel in Pirush, fol. 179. col. 1.* (c) *Vide Aben Ezra ad Exod. 21. 11. & Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 1. fol. 47.* b. *gloſſ. ibid. Moſem Mikotzi precept. Negat. 81. & Affirmat. 48. præter comment alios ad Miſnam tit.* Cethuboth *cap. 4. & ad Exod. cap. 21.* (d) *Maimonid. halach. citat. & Gem. Hieroſolym. ad tit.* Cethuboth *cap. 5. fol. 30. col. 2. hal. 9.* (e) *Lib. 2 cap. 10. pag. 195.* (f) *Abarbinel in* Piruch *fol. 179. col. 1.* (g) *Paul. ad Corinth. Epiſt. 1. cap. 7. 3.*

uxori ſuæ reddat המתחיב חובא *amorem quem debet.* Arabs itidem אלוד אלדי יגב לחא *Amorem quem debet ei.* Habent ibi codices aliquot Græci *τὴν ὀφειλομένην τιμὴν debitum honorem*, alii ſolummodò *τὴν ὀφειλὴν debitum.* Unde in vulgata legitur *Uxori vir debitum reddat*, quemadmodum legiſſe tum Clementem Alexandrinum (a) tum Tertullianum (b) liquet. Reliqua Septem Tribus jam dictis adjicienda ſunt. I. *ipſa Dos principalis* ſeu עיקר כתובה (juxta ſuperiùs (c) memorata; nam & ſunt qui Dotem ipſam in univerſum lege ſacra ſubniti etiam velint) II. לרפאתה אם חלתה, *ut medicinæ ſumtus præſtet vir ubi uxor ægrotaverit*, III. לפרות אם נשבית, *ut redimat eam ſi capta fuerit*, IV. לקברותה אם מתה *Ut funebres ei præbeat ſumtus ſuperſtes.* V. להיות נזונית מנכסיו ויושבית בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה עד שתטול כתובתה *Ut alatur ipſa ex ejuſce bonis & in ædibus ejus degat poſt mortem ejus quamdiu vidua fuerit nec dotem acceperit.* VI. להיות בנותיה ממנו נזונות מנכסיו אחרי מותו עד שתתארסנה *Ut filiæ ejus ab eo ſuſceptæ ex illius bonis alantur usque dum fuerint nuptæ*, ſeu *deſponſatæ*, VII. ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשן כתובתה יותר על חלקם בירושה שעם אחיהם *Et demùm ut liberi ejus maſculi ab eo ſuſcepti ſuccedant in dotem ejus præter partes quas cum fratribus inſuper capiunt hæreditatis paternæ.* Atque Sex hæc Doti principali adjecta vocitantur Dotis conditiones ſeu appendices, ut & alibi obiter diximus (c). E Quatuor illis quibus marito uxor ex majorum inſtitutis tenebatur, Primum eſt להיות מעשה ידיה שלו *ut operæ manuum ejus*, quodlibetcunq; opificium ejus, *in commodum mariti ac poteſtatem cederet.* Secundum להיות מציאתה שלו *ut quicquid ei caſu poſt*

Nuptias

(a) *Stromat. 3. ſub finem.* (b) *Lib. de Pudicitia cap. 16.* (c) *Lib. 2. cap. 9. & 10.* (d) *Lib. de ſucceſſ. in Bona cap. 2.*

Nuptias accederet, mariti fieret. Et Maimonides expresſim (a); כל המעות שביד האשה בחוקת בעלה אלא אם הבאת ראיה שהן מנדונייתה *Univerſa bona, quæ habet uxor, mariti ſunt, niſi ſi probationem ea attulerit, eſſe ex eis quæ in Matrimonium ipſa* (velut dotem in Jure Cæſareo) *contulerit*, aut ex donatis propter Nuptias, ſeu Dote in Jure Ebraico ejusve incremento; quod adjiciendum eſt. Unde manifeſtum ſit, nec donationem inter virum & uxorem apud Ebræos admisſam. Scilicet poſt Nuptias. Nam inter Sponſum & Sponſam admitti idque neceſſariò liquet ex antè oſtenſis de dotatione dotisque incremento. Poſt Nuptias autem Donatio inter conjuges non admittitur, ne aut munerum expectatione aſſidua minueretur affectus conjugalis, aut ex vario eorum diſcrimine, in perpetua conjugum vitæ conſuetudine, malè penderet. Quæ Juri Cæſareo (b) moribusque pasſim per Chriſtianiſmum receptis ſatis ſunt conſona. Et Spoſum Sponſæ ritè donare liquet ex formulis ad oſtium Eccleſiæ dotandi libro ſuperiori oſtenſis, aliisque alibi (c) occurrentibus. At verò in Commentariis juris (d) noſtri vetuſtis pro judicato habetur, donationem à Sponſo Sponſæ poſt coitum ſed ante Nuptias factam plane irritam fuiſſe. Ratio redditur, eo quod facta eſt, *poſt fidem datam & carnalem copulam & ſit, tanquam inter virum & uxorem.* In quantum autem Uxoris nomen reverà induit Sponſa per verba, ut ajunt, de præſenti, ante Nuptias, diſputant Juriſconſulti Theologique obiter, qui jura tractant conjugalia. Atque ad hanc rem ſpectant, quæ libro afferuntur ſecundo, non pauca. Coitum autem Sponſalia ſequutum etiam Nuptias ſupplêſſe voluere Juriſconſulti noſtrates, qui ita, ut dictum eſt, ſententiam tulere. Certè & in Marculphi formulis, ex ipſis Sponſalibus ſine

(a) *Præter ante citata vide Maimonid. hal.* Gazela Wabeda *cap. 17. ſub finem, & halach.* Melua Welua *cap. 2 ad finem. vide Hug. Grot. ad Deut. 22.3.* (b) *L. 1. 2 & c. 27 & 64. D. tit. de Donat. inter Virum & Uxorem & videſis DD. ibid. & Scip. Gentil. de Donationibus ejusmodi lib. 4. c. 1. & 16. & Alberic. Gent. de Nuptiis lib. 7. c. 2.* (c) *Videſis Notas Hieron. Bignonii ad Marculph. pag. 562.* (d) *16. Hen. 3. ſeu 1236. Fitzherb. tit.* Feffements i faits *117.*

ſine Nuptiis affinitatem contrahi planè admittitur. Libelli ibi (a) Dotis verba ſunt; *Donat ille* (Pater) *honeſtæ puellæ Nurui ſuæ illi, Sponſæ filii ſui illius, ante diem Nuptiarum, donationisque animo transfert &c.* Sed hæc obiter. Tertium eſt, שאוכל כל פירות נכסיה בחייה *Ut qualiscunque ſubſtantiæ uxoris, dum ſuperſtes fuerit, uſusfructus in mariti cederet commodum.* Quod interim qua ratione intelligendum, oſtenditur capite nono. Quartum, ואם [redacted] מתה בחיין יורשנה *atque ut ipſe ſuperſtes ei velut hæres ſuccederet.* Quo modo tam hæc de ſucceſſione maritali quam illa de liberorum ſimul conſiſtant, explicatur in libello (*) de ſucceſſionibus in Bona Defuncti. Tametſi autem Conditiones hæ libello dotali expreſſim non inſerebantur, generalem nihilominùs earum mentionem in eo habes. Hæc autem omnia ita tantum obtinuere, ut, ſi ipſis Sponſalibus adjectum eſſet pactum ſingulare (b), conjugum alterutrum horum aliquo non iri obligatum, vim ſortiretur ejusmodi pactum, modò nec de Debito Conjugali, nec de Dote principali, nec de Succeſſione Maritali fieret. Ratio tum de Debito Conjugali tum de Dote habetur ex eis, quæ ſupra afferuntur. Ne ſcilicet pactum aliquod ipſi legi ſacræ heic adverſaretur. Nam & Dotem ex lege ſacra pependiſſe voluere aliqui. Hæreditaria autem mariti Succeſſio lege ſimilitèr ſacra, juxta Magiſtrorum ſententiam, nititur; unde nec pacto mutanda. Vide quæ de Succeſſione ejusmodi dicto de Succeſſionibus libello traduntur. Quin verò ad uxorem quæ ex eis eſſet quæ in lege ſunt expreſſa, etiamſi ſine Exciſionis pœna, Negatione interdictæ, nec dos ipſa (c) nec quid aliud è dictis commodis inde pendentibus, mortuo marito, attinebat. Hujusmodi tamen uxor incremento dotis fruebatur. Scilicet hoc pro viri arbitratu adjectum; dos ipſa ſive ex ipſa lege, ut aliqui, ſive è majorum inſtitutis. Quod tamen intelligendum eſt de uxore, quam ſibi ita interdictam ignorabat maritus tempore dotationis. Nam ſi non ignorabat, ut nec ſine dote ejicienda erat divortio, ita

(a) *Lib. 2. §. 15. Et vide Tho. Cormer. Cod. Hen. 4. lib. 1. cap. 4. num. 23.* (*) *Cap. 2 & 17.* (b) *Maimonid. loco citat. & ibid. c. 23.* (c) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 11. Gemar. ibid. Maimonid. halach.* Ishoth *cap. 24.*

ita ſi ante divortium moreretur maritus, etiam præter dotem alimenta è bonis ejus ei, uti dotalis conditio, erat præſtanda. Idem ſimiliter capiendum de uxore ex Affirmationis vi duntaxat interdicta, ſive ignoraret maritus ſive minimè. At Secundaria, ſive de ejusdem conditione tempore dotationis liqueret ſive neutiquam, ſine dote & omnimodo, præter incrementum, dotali commodo ejicienda erat. Sed de jam dictis juribus ſeu officiis conjugalibus ferè ſingulis ſtatim plura. Hoc intereà monendum, alia quædam esſe, quæ inter hæc rite ſatis ſint cenſenda. Ceterùm quia diſtributio ſuprà tradita Jurisconſultorum Ebræorum eſt & ad conjugia univerſa regularitèr attinebat, ideo eam ſtrictè retinuimus; quæ ſunt reliqua ſubinde pro re nata occurrentia, prout locus commodiſſis permiſerit, etiam interſerturi.

CAP. V.

De Alimentis Uxori *præſtandis, ac* Veſtimentis; Domicilio, Utenſilibus. *Et de* Mariti *in eam* poteſtate, *quà ſive* domi *eam retineret, ſive in* alias *cum ea migraret* ſedes.

UBi ex affectu maritali, ſive Alimenta, ſive Veſtes ſive Debitum conjugale minimè, ut decuit, præſtabantur, licuit uxori in foro adverſus maritum eo nomine agere. Ex ſententia ibi præſtituebantur Alimenta. Si tenuioris esſet maritus fortunæ, & alimenta in univerſum ex ſententia ei esſent ita ſubminiſtranda, decernebatur uxori panis quotidianus, qui diebus ſingulis [a] profeſtis שתי סעודות *binis refectionibus*, ſeu prandio ac cænæ ſufficeret; Sabbato autem, tribus; isque ſive hordeaceus ſive triticeus pro loci & temporis uſu. Et pro more eorum qui è vulgo infimo erant in eodem loco ſeu regione integræ valetudinis ac homines frugi, quantitas ejusdem panis eſt definita. Adjiciebatur aliud edu-

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 5. Gem. Babylon. fol. 64.* b. *Hieroſol. fol. 30. hal. 13. & Maimonid. hal.* Ishoth *cap. 12. Moſes Mikotzi præcept. Aff. 48.*

edulii alicujus genus; velut legumina, olera, quæ cum pane comederentur præter fructus & oleum quod tum cibo inſerviret tum lumini. Etiam & vini aliquantulum, ubi contra morem non erat fœminas vinum bibere. Quin Sabbato caro ſive piſcium ſive quadrupedum ſive volucrum mundorum pro more loci, ei inſuper debebatur. Qualibet item hebdomade מעה כסף לצורכה (a) *obolus argenteus ob neceſſaria ſua* (monetæ noſtræ circa ſeſquidenarium) à marito ei ſolvendus erat; ſeu ut alii (b) לדברים קטנים *ob rerum minutias*, ut nos dicimus **to buy pinnes**. Hoc non, ut oportuit, ei præſtito, opificium ejus in ejuſce cedebat compenſationem, non, ut aliàs, in mariti commodum. Quod ſi adeo inops eſſet maritus, ut neque hæc poſſet præſtare, ex ſententia forenſi divortio eam ejicere cogebatur, uti & dotem pro bonorum qualicunque copia refundere. Alia autem qui beatiores erant, ut pro opulentia, quâ pollebant, alimenta uxoribus præſtarent, eodem modo decerni ſolebat. Verba Miſnæ; במה דברים אמורים בעני בישראל אבל במכובד הכל לפי כבודו *Dicta ſunt illa atque intelligenda, de Iſraelitis pauperioribus; ſed dignior quisque* ſeu *beatior juxta dignitatem* ſeu *opulentiam ſuam*. Si peregrè profecto marito, alimenta ſibi præberi à foro peteret uxor, ante trimeſtre à peregrinationis initio ſeu mariti diſceſſu elapſum, ſententiam ſecundum eam non ferebant. Præſumebatur enim neminem ædes ſuas rebus familiæ victui per tantillum temporis neceſſariis vacuas relinquere. Illo autem transacto tempore, involantes ex ſententia fori lictores in bona mariti ea in alimenta uxoris vendebant. *S*altem, ſi libellum dotalem apud acta uxor edidiſſet. Nam fuere qui exiſtimarunt, niſi libellus ille ab ea ita ederetur, ut palam conſtaret, eam non à marito profecturo accepiſſe dotem aut eam ei remiſiſſe, locum heic alimentorum petitioni fuiſſe nullum. *C*eterùm & uxori ipſi licuit bona ita abſentis mariti ob eandem cauſam vendere nec in foro agere; putatis pòſt rationibus pretii rei venditæ atque alimentorum, ſive redeunte marito, ſive cum exigeret ipſa poſt mortem ejus ab hæredibus dotem ſuam. Mariti item in cuſtodiam traditi bona in uxoris alimenta, vendi jubebat

forum.

(a) *Miſna Ibid.* (b) *Iarchius Bartenorius &c.*

forum. Peregrè profecto marito, in alimenta ſua mutuò ab alio acceperat uxor. Si is præſtito redux affirmarat ſacramento, ſe, cum proficiſceretur, domi, quæ alimentis uxoriis ſufficerent, reliquiſſe, mutuum erat è bonis uxoris tantùm reddendum. Alitèr ab ipſo marito. Nec disſimile jus de Veſtitu. Præſtituebantur autem, ubi tenuioris fortunæ mariti uxor ex ſententia forenſi erat veſtienda, in veſtimenta ejus, veluti togam, tunicam, induſium, quotannis (a) quinquaginta Zuzi (qui, pro valore eorum metallico juxta ſuperius (b) indicata hac inſpecie (c) æſtimantur) adeo ut hyeme tantum compararentur nova, æſtivo tempori antèa detritis ſatis inſervientibus. Adjiciebatur item cingulum, capiti operculum, & calcei novi מִמּוֹעֵד לְמוֹעֵד *à feſto in feſtum*, id eſt ter quotannis ſive in quodlibet feſtorum; Paſchatis, Pentecoſtes & Scenopegiarum. Neque veſtimenta ſolum, ſed & mundus muliebris ſeu ornatus, qualis in more, ei reddendus erat. Hunc הקשיט appellant. Ita tamen ut hic ei decernendus non eſſet, peregrè profecto marito. Tunc enim אין לה בעל שתתקשט לו *deerat ei maritus cui ſe ornaret.* Quin domicilium ſeu conclave quadratum, cujus latera minimùm quatuor eſſent cubitorum, cum latrina extrà adjacente, atque utenſilia domeſtica veluti lectus, olla, ſcutula, poculum ex ſententia forenſi ei definiebantur. Ita ſcilicet generatim ſe res habuit. Sed diverſitatis morum & locorum ſingularis ratio ſemper erat habenda, uti etiam mariti opulentiæ atque amplitudinis juxta quam hæc omnia lautiora. Quin verò qui veſtimentorum ſumtibus erat impar, is cogebatur uxorem divortio ſeparare, dotemque ei pro opum ſuarum viribus numerare; ut etiam de alimentis jam dictum eſt. Cogendus eodem modo erat, quicunque voto negaret uxori ſive alimenta ſive veſtimenta idonea, nec idem intra aut ſtatim poſt trigeſimum diem laxari curaret. Per id tempus (d) curator è viciniis dabatur, qui uxori compararet, quæ voti ratione marito non licuit; poſtmodum è mariti bonis compenſanda. Idem fiebat, ſi profiteretur voto maritus ſe nolle eam

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap.* 5. (b) *Lib.* 4. *cap.* 9. (c) *Maimonid. halach.* Ishoth. *cap.* 13. (d) *Miſna tit.* Cethuboth *cap.* 7. *Gem. Babylon. fol.* 71. b. *Maimonid. loc. citat. &c.*

eam parentes aut propinquos temporibus opportunis inviſere, adeo ut contra morem patrium, quo ſemel in menſe id facere licuit, eam velut carcere domi clauderet, nec votum tempeſtivè curaret laxari. Quod itidem dicendum, ſi ab omni ſolenni ſive luctu ſive convivio eam voto arceret, niſi ſi improbi eorum, qui ſimùl adesſent, mores ſacris erant in cauſa. Scilicet contra quod ipſe voverat facere, aut dum maritus esſet, permittere, etiam ei (voto nondum ritè (*) liberato) planè illicitum habebatur ex Jure Votorum, quod pariter in aliis aliquot, quæ ſeqvuntur, inprimis obſervandum. *S*i quis alicujus trium illarum Provinciarum, Judææ, Galilææ, aut Trans-Jordaninæ regionis, nempe *Terræ Sanctæ*, incola uxorem ſibi duxerat in terra aliena, veluti Babylonia, Arabia, Ægypto, ea aut pro mariti arbitratu eum in terram Sanctam ſequebatur (a), aut ejicienda divortio etiam ſine dote. Si verò nollet maritus, illa autem vellet inde in terram *Sanctam* migrare, repudiatæ dos cedebat. Tacita nimirùm hæc inerat omnium Ebræorum nuptiis conditio. Quod ſi ex alicujus trium illarum provinciarum esſet uxor, licuit ei marito in earum aliquam aliam, nedum in terras alienas demigraturo, ſine diſpendio ſi repudiaretur dotis, obſtare. Integrum verò erat marito, domicilium in eadem provincia mutare atque uxorem cogere (imminente ſi obſtaret *dotis præter* repudium diſpendio) ut ſimùl mutaret; nempe ſive ex urbe alia in aliam ejusdem provinciæ, ſive è vico pagove alio in alium ejusdem provinciæ vicum pagumve (modò utriusque non ita diſpar esſet conditio) ſed non ex urbe in vicum aut pagum ולא מנוה היפה לנוה הרעה ולא מנוה הרעה לנוה היפה *neque è loco ſalubri in inſalubrem, neq; ex inſalubri in ſalubrem*, ne ex ſubitanea aëris mutatione corpori intemperies naſceretur.

(*) *Vide caput proximum.* (a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap.* 13. *Gem. Bab. ibid. fol.* 100. *Maimonid. hal.* Ishoth. *cap.* 13. Sepher Cozri *part.* 2. *cap.* 22.

CAP. VI.

De Conjugali Debito, *præfinitis eidem variatim* vicibus, & praxî forenſi *ubi id ſive* Voto *ſive* Contumacia Mariti *aut comperendinaretur aut plane negaretur. Obiter de* Votis *ritè* laxandis.

DEbitum Conjugale regularitèr volebant reddendum à marito כפי כחו וכפי מלאכתו *pro ratione virium ſuarum & aſſuetæ cui addictus eſt operæ.* In Miſna (a) legitur, המדיר את אשתו מתשמיש המטה בית שמאי אומרים שתי שבתות בית הלל אומרים שבת אחת התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום והפועלים שבת אחת העונה האמורה בתורה הטיילין בכל יום הפועלים שתים בשבת החמרים אחת בשבת הגמלים אחת לשלשים יום הספנים אחת לששה חדשים דברי ר׳ אליעזר *Ubi maritus voto ſe obſtringit ab uxoris concubitu, ſeu lecti*, ut vocant, *miniſterio, per binas hebdomadas* uxori expectandum erat, *juxta ſententiam Scholæ Schammæanæ. Atqui ex Hillelis, Scholæ ſententia per hebdomadam unicam. Diſcipuli excipiuntur propter ſtudium legis, utpote in quos non eſt uxoris heic poteſtas per dies triginta. Operariis ſeu artificibus hebdomas præfinitur unica. Quod verò ad conjugale debitum in lege memoratum attinet, Juvenes* (b) *otioſi, ſtrenui, ad illud ſingulis obligantur diebus, operarii binis in hebdomade vicibus, Aſinarii* (villici ac ruſtici qui proventus ex agris villiſque apportant) *ſemel in hebdomade, qui cum camelis mercaturam exercent* (qui è longinquo onuſtos mercibus camelos ducunt) *ſemel in diebus triginta; nautæ* (qui aperti maris ſpatia metiebantur) *ſemel tempore*

(a) *Tit.* Cethuboth *cap. 5.* (b) *De* טיילין *videſis Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 5. fol. 62. a.* & *Baal Aruch in.* טיל &c.

pore quolibet ſemeſtri; quod ex ſententia Rabbì Eliazeris dictum. Sic Miſna. Res autem ipſa ex JuriſconſultorumCelebriorum ſententia, ad hunc modum ſe habuit. Voluit quidem ſchola Schammæana, maritum ejusmodi voto absque diſpendio ſe poſſe per hebdomadas binas obſtringere; nimirùm eum neutiquam inde ex ſententia forenſi coactum iri uxori libellum divortii cum dote dare. Etenim id ſequebatur, ubicunque ex voto, plusquam fas eſſet, conjugale debitum uxori negaretur. Binarum hebdomadum rationem petebant Shammæani è maternæ immunditiei diebus totidem (a) poſt partum fœmineum. *Hillelis Schola* unicam hebdomadam excedi noluit, *ratione petita tum* ex immunditie materna poſt partum (b) maſculum, tum è fœminæ immunditie (c) menſtrua; quarum utraque ſeptem diebus præfinita. Atque hac in re, juxta receptiorem, etiam in foro ſententiam pronuntiavit *Schola* Hillelis; adeò ut, quicunque debitum conjugale voto nuncupato ultra dierum ſeptem intervallum comperendinaret, ei (d) aut votum rite erat laxandum, aut uxor repud*ianda*, desque ſimul numeranda. Quod intereà de Voto, unde ut ante monitum eſt, concubitus marito illicitus fiebat, duntaxàt intelligendum. Etenim non in menſem ſolum ſed in tempus etiam ſemeſtre comperendinationes debiti hujusmodi etiam ex receptis moribus fuere *licitæ*, veluti mercatoribus ac Nautis, ut liquet in verbis Miſnæ ſuperiùs allatis. At verò tametſi ſemel tantùm in menſibus ſex ex maritali jure præſtare hoc debitum obligabatur Nauta, ab eo nihilominùs præſtando, cujus præſtandi jus marito nunquam ultra dierum ſeptem intervallum deeſſe æqvum cenſebant, voto eum ultra idem tempus obſtringi noluere. Sine voto, integrum erat marito, pro libitu, ſive profecturo ſive redeunti diem anticipare, quod non licuit per ejusmodi votum *non* reſciſſum, cui locum etiam heic non alitèr ac dictum eſt permittebant, ne primarius ille conjugalis amoris nodus nimium inde laxaretur, quoties uxor maritum ſive præſentem ſive abſentem ex profeſſo amplexibus ſuis ultra tempus præſtitutum renuntiaſſe reſciret. Quod autem de Voto ritè laxando, id eſt eò qui nuncuparat à voti præſtatione obli-

 gatio-

(a) *Levit.* 12.1. (b) *Ibid. comm.* 2. (c) *Levit.* 15. 19. (d) *Gemar. Bab. ad tit.* Cethuboth *cap.* 5. *fol.* 61. b. *Maimonid. halach.* Iſhoth *c.* 14. *&c.*

gationeque rite liberando, tum hoc capite tum in proximè antecedenti, habetur, ad hunc modum eſt intelligendum. Tametſi qui voverat, ita inde obſtrictus erat ad id ſervandum, quod voverat, ut planè verberibus puniendus eſſet, ſi votum violaret, antequam ab eo rite liberaretur, attamen haud difficile erat, pro arbitrio ejus, liberari. Ita nihilominùs, ut nec ipſe nec unicus aliquis alius (extra cauſas filiæ & uxoris, quarum hanc voto laxabat, ex lege Sacra (*), maritus, illam pater) in dignitatem ſeu titulum תל׳ חכם *ſapientis* ſeu זקן *Presbyteri*, quaſi diceres, Doctoris aut Licentiati, cum poteſtate ligandi & ſolvendi ſive Univerſali ſive Particulari non creatus. Sed verò ſi voti reus ſe temerè ſeu imprudenter voviſſe compererat, adeoque pœnitens liberari voluerat, Triumviris qualibuscunque (a) (ex genere Iſraelitico) hanc in rem à ſe ipſo adſcitis licuit ſententiâ ſuâ eum liberare. Tantundem itidem facere licuit Sapienti ſeu Presbytero cuicunque unico, à quo liberationem is peteret. Sed quod ita temere & imprudenter voverat, ſacrificio pro peccatis ex ignorantia præſtituto luebat; aliter etiam verberibus plectendus, ſi votum non præſtaret, niſi inde juxta jam dicta liberaretur. Et quod aliqui habent de poteſtate ſummi Pontificis (b) voto ſolvendi, à doctrina Talmudica perquam eſt alienum. Idem obtinuit juris in liberationibus ab Juramentis promiſſoriis atque Excommunicationibus (c). Cæterùm ubi votum non intercedebat, Tempora debitum reddendi conjugale, pro vario hominum genere in verbis jam è Miſna citatis aperiuntur quidem, ſed ita, ut tam correctione indigeant è Gemara quam explicatione. Quod ad diſcipulos attinet ſeu legis ſtudioſos, id eſt, qui ſeriò primas ejusce Scientiæ ſive nacti eſſent ſive ambirent; etiam per biennium aut triennium, ſi res poſtulaverat, nulla fuit in eos uxoris debiti exigendi poteſtas. Id quod facilè præſides forenſes ſibi ſuique ſimilibus indultum voluere. Attamen ſemel qualibet hebdomade ab eis illud præſtandum eſſe, ubi abſentia non obſtabat, in monitis ac conſilio habebant, non in præceptis ſeu inſtitutis;

(*) *Num.* 30. 4. (a) *Miſna & Gemaræ tit.* Nidarim *cap.* 3. *Maimonid. hal.* Shebuaoth *cap.* 6. *&c.* (b) *Videſis lib.* 4. *de Jure Nat. & Gent. cap.* 11. (c) *Maimonid. halach.* Talmud Tora, *c.* 6, *&c.*

tis; idque (a) מלילי שבת ללילי שבת אם יש בו כח *à Sabbati nocte in noctem Sabbati, ſi vires ei ſufficiant*, ut Talmudicorũ verba ſunt. Ceteris ex præcepto obſervanda erant tempora ſibi præſtituta, niſi veniam ab uxoribus impetrasſent. Artificum autẽ ſeu Operariorũ alii operam ſuam exercebant ſeu locabant in urbe ſeu oppido, quo habitabant, alii extra. Ab hiſce ſemel in hebdomade, illis bis ſolvendũ erat hoc debitum. Diſcrimen ab incommodo itineris domumque reditûs natum eſt. De Juvenibus otioſis ſtrenuiſque, artificio ſeu laboribus non impeditis, uti etiam de Aſinariis ac mercatoribus, qui camelos ducebant & Nautis, quod habet Miſna jam antè citata, pasſim receptum eſt. *Sed* quod de vicibus unicam per hebdomadem pluribus dicitur, ubi maritus ſive juvenis otioſus eſſet ac ſtrenuus, ſive in domicilii ſui urbe artifex operam exercens, id ita temperatum eſt, ut ii, qui toties non præſtarent, tametſi in præceptum de conjugali debito committere aliquatenùs dicerentur, nihilominùs id ſine diſpendio dotis & coacto repudio facerent, modò ſemel in hebdomade præſtarent. *Adeò* ut ſumma ſit, qua forum heic reſpicitur, ut ad vices unicâ in hebdomade plures maritus obligaretur nullus. Ad illam verò omnes, ubi per immunditiem liceret, exceptis Mercatoribus jam memoratis, Nautis atque eis, qui Voto per hebdomadem unicam, modo quo oſtenſum eſt, ſe obſtrinxerant. Et ſi in uxoris fraudem vota ejusmodi iterarentur, ſubveniebat querenti forum. Ejusmodi autem erat poteſtas uxoria, ut ritè inhiberet maritum, ne longinquius, non impetratâ ab ea veniâ, diſcederet, quàm ut tempeſtivè rediens debitum pro vice ei præfinita posſet ſolvere; uti etiam ne ab aſinis ad camelos, aut ab hiſce ad navicularium tranſiret. Etenim hoc erat debitum ex priori mariti conditione contractum minuere. Attamen heic etiam à ſerio gravique legis ſtudio, cui ſemper privilegia erant ſingularia, maritum impedire nequibat uxor, nedum à vitæ aliquo genere, unde nequaquam prioris debiti ſequeretur diminutio. Ceterùm de unicæ uxoris marito hæc omnia dicta ſunt. Pluribus, pro earum numero ſtatis vicibus debitum ita ſolvendum erat,

(a) *Maimonid. halach.* Daioth *cap. 5. & halach.* Shabithath Aiſhuar *cap. 3. §. 10. & halach. de Sabbato cap. 30. §. 14.*

erat, ut marito minimè omninò vices ſolvendi creſcerent, ſed cuili-bet uxorum, pro ceterarum numero, minuerentur. Ita non minui volebant à marito debitum, quod unicum erat non magis aut aliter atque debitum minuitur unicum, ubi pluribus creditoribus viritim diſtribuitur. Artifex igitur, cui (*) quatuor uxores, is ſingulis hebdo-madibus debitum earum uni obligatur reddere; ſed ita ut ſua reli-quarum uxorum cuique eſſet in periodo *illa* hebdomas. Mercator ita ſingulis, ſingulis menſibus, nauta ſingulis, ſingulis ſex menſibus. Adeo ut ubi tot eſſent nautæ uxores periodus debiti recipiendi ſingu-lis eſſet biennium. *Si* per ægritudinem ſolvendo non eſſet mari-tus, præfigebantur ſex menſes (quod tempus eſt in jam dictis compe-rendinandi debitum unicæ uxoris longisſimum) intra quos niſi convaluiſſet, aut veniam ab ea impetraſſet, ſoluta dote erat repudi-anda. Si verò omnimodum conjugalem affectum ita exuiſſet ma-ritus, ut odio eam habens apertè profiteretur, ſe ideò nolle debitum reddere, ſed nihilominùs eam nolle libenter repudiare, ita ex ſen-tentia forenſi multabatur, ut qualibet hebdomade, usque dum repu-diaret, dotis ejus incremento tres denarios argenteos adjiceret. Vi-rum hujusmodi nuncupant מורד על אשתו *contumacem* ſeu *re-bellem in uxorem ſuam*, uti uxorem quæ ſui copiam negaret marito מורדת על בעלה *contumacem* ſeu *rebellem in maritum ſuum* & מורדת מתשמיש *contumacem ob negatum concubitum*; de qua ſtatim plura. Ex hiſce jam dictis de ſolutione hac hebdomadatim, utplurimum, uxori unicæ præſtanda adeoque de ſolutione ſingulis menſtrua, ubi quatuor erant, ortum eſt majorum conſilium illud de Uxoribus pluribus quam Quatuor ſimul non retinendis, de quo libro primo fuſiùs. Scilicet ſolutionis moram ultra menſtruam (a), quan-tum commodè fieri potuit, non exiſtimabant admittendam. Certè & in Solonis legibus, quæ haud parum mores ſæpè imitatæ ſunt Ju-daicos, habetur (b), τρὶς ἑκάστου μηνὸς ἐντυγχάνειν πάντως τῇ ἐπι-κλήρῳ τὸν λαβόντα, *marito dotalis fœminæ ter ſingulis menſibus cum ea* per-

(*) *Maimonid. halach.* Ishoth *cap. 14.* (a) *Gem. Babylon. & gloſſa Iarchii, ad tit.* Iabimoth *cap. 4. fol. 44.* (b) *Plutarch. in Solone.*

permittandum. Vices heic à Judaicis aliquantulum diſcrepant. Sed ut uxori cui Debitum negatum actio eo nomine forenſis apud Ebræos competebat, juxta ante oſtenſa, ita & apud Athenienſes actio quam Κακώσεως δίκην nominabant. Quâ de re vide Samuelem Petitum ad leges (*) Atticas.

(*) *Lib. 6. tit. pag. 445.*

CAP. VII.

Uxoris debitum *conjugale marito præſtandum.* Praxis *hac de re* forenſis. *De* ſterili viroque *generandi* impotente.

UT à Marito conjugale debitum uxori præſtandum, ita & ipſi ab uxore, quemadmodum expresſim etiam Apoſtolus (a). Uxorum autem heic contumacium (de quibus & capite ſuperiori) genus habebatur duplex. Aliæ quæ (b) apertè profiterentur ſummum atque pertinax in maritum odium in cauſa eſſe contumaciæ; aliæ quæ importuna ſexus procacitate irritatis primò maritis ob cauſas, ut fieri amat plerunque, quas obtenderent leviculas atque ut eos cruciarent, concubitum, ſine odio tamen, detrectarent. *Primi generis* uxorem cogebatur maritus, ſi in forum res deveniret, repudio ſtatim ejicere; ſed tum ſine dote, tum ablâtis omnimodis quæ ei donaverat munuſculis. Secundi generis (ubi etiam repudiare eam nolebat maritus ſed in foro verſus eam agere) primò monebat forum de diſpendio dotis niſi pertinaciâ cederet, dein in Synagogis ac Scholis publicis circumvicinis, ſingulis qui inſequerentur quatuor *Sabbatis*, ſi interim non retractaret, denuntiabatur ut contumax in maritum. Denuò autem de dotis diſpendio monitam, ſi nec retractaret, omnimodo jure dotali exuebat eam forum. Ita Gemara Babylonia. Sed Miſna

(a) *1. Epiſt. ad Corinth. 7.3.* (b) *Miſna. & Gem. Babylon. tit.* Cethuboth, *cap. 5. fol. 63.* a. *Adde Gem. Hieroſolymit. eodem tit. fol. 30. col. 2. hal. 10. &* *Maimonid.* Ishoth *cap. 14.*

Miſna ibi פוחתין לה מכתובתה בשבע דנרין בשבת *minuendi erant ei de dote qualibet hebdomade ſeptem denarii*, usquè dum ita in nihilum decreſceret. Et tunc erat repudianda. Nempè pro locorum diverſitate moribusque variantibus, nunc hoc nunc illud in uſu. Contumaciâ, qua afflictus maritus, non explendæ libidinis cauſâ, nitebatur *actionis formula*. Par erat ratio, ubi eidem aliæ uxores non contumaces. Idem etiam jus heic perperuò nautis ac mercatoribus, quod otioſis, domi deliteſcentibus artificibusque. Non magis in illos, quorum tamen debita in menſes aliquot è more differebantur, quam in hos, qui in ſingulas hebdomades obligabantur, contumacia ejusmodi permiſſa. *Si* conjugum altero negante, affirmante altero, non liqueret, utrum hic, an illa contumax eſſet, ad arbitros (a), qui, ſi fieri poſſet, eos invicem conciliarent, ex ſententia forenſi uterque ablegabatur. Obſerva nunc illud D. Pauli (b). *Uxor ſui corporis* οὐκ ἐξουσιάζει *non habet poteſtatem, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed uxor. Nolite alter alteri fraudare, niſi fortè ad tempus, ut vacetis jejunio & orationi.* Quin verò uxor, quæ nullam prolem (c) per decennium à nuptiis elapſum pepererat, ubi nec liberi aliunde marito erant ſuſcepti, nec fœcunda, aut de cujus fœcunditate præſumendum erat, ſuperinducta, repudio etiam coacto cum dote erat ejicienda; nimirum ubi non ſatis conſtaret, an hæc ſterilis, an marito deeſſet vis generandi; Quam ſi conſtaret illi fuiſſe, præſumebatur de ejuſce ſterilitate; atque repudio etiam coacto ejiciebatur, idque ſine dote; ſed non ſine incremento dotis. *Si* è contra deeſſe illi vim generandi liqueret, ejicienda erat tam incremento dotis, quam dote ipſa numerata. Et fides in ejusmodi ſpecie habebatur ipſi uxori affirmanti (ubi contrarium nondum probatum) parti, qua vir erat vim generandi deeſſe. Sed non ante decenniũ elapſum. Nam ſi antè ea de re in foro ageret uxor, ad arbitros res ableganda erat, monitâ interim uxore de decennii expe-

(a) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Nidarim *cap. 11. fol. 42. col. 4. hal. 3. adde Maim.* Ishoth *cap 14. & Magid. Miſna ibid. & cap. 15.*
(b) *1. Ad Corinth. 7. 4.* (c) *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth, *cap. 6. fol. 61.* b. *Maimon. loc. citat. & cap. 24.*

expectatione. Divortio ita, hanc ob cauſam, ejecta poſt ſecundas nuptias pro ſterili ejusmodi ante ſecundum etiam decennium neutiquam habebatur. At ſi à ſecundo marito etiam hoc nomine poſt decennium ſecundum ejusmodi eſſet ejecta & tertiò nuberet, ſtatim ſine dote divortio erat ejicienda, niſi maritus tertius aliunde præcepto de genere humano multiplicando ritè ſatisfeciſſet.

CAP. VIII.

De Medicinæ *in* uxorem *ægrotantem* ſumtibus, *Captæ* Redemtione, *de mortua* Funere, *&* Civili *ejus* præ marito *ſæpius* Dignitate.

MEdicinæ ſumtus usque dum convaleſceret uxor à marito erant erogandi, curaque ejusdem ſollicitè præſtanda; ita tamen, ut ſi grave nimis illud onus ei videretur, liceret, dote ei relicta, & ſumtus & curam ſimul (*) in ipſam transferre, aut repudiare. *Licuit nempe ex jure ſtricto.* Sed ut Maimonides, אין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ *Non decet ita fieri, ne boni mores violentur.* Quod ad Redimendam uxorem Captivam attinet, *Sacerdoti captiva è gentili hoſtico* poſtliminio reverſa, *interdicta erat nomine* ejus, quacum præſumebatur gentilem rem habuiſſe, id eſt, ut alibi oſtendimus ſcorto ſeu זונה. Uxor igitur *Sacerdotis* capta, ab eo quidem erat & redimenda (quoniam anteà fuit legitima) & reducenda ad lares; ſed cum dote repudianda. Etenim jam illegitima *Sacerdoti*. Iſraelita quilibet & Levita ad redemtionem ſimilitèr obligabatur. Sed omnimodo juri priſtino reſtituebatur redemta. Pretium ad quod obligabantur, æſtimandum erat ex ceterarum ſimùl redimendarum pretio & loci temporisque diſcrepantia. Eadem verò non fuit captivitatis primæ & ſecundæ ratio. Primâ, repudiare maritus nequibat ante redemtionem. Etiam ſi decies pretium dotem ſuperârat, nec repudiare licuit ante redemtionem, nec redemtionem detrectare. Interveniebat enim

(*) *Miſna tit.* Cethuboth. *cap. 4. Gemar. Babylon. ibid. fol. 51. a. Maimonid. hal.* Iſhoth *cap. 14. Moſ. Mikotzi Præc. Negat. 81.*

enim in hiſce fori autoritas. At Captivitate ſecundâ numeratâ uxori dote, unde, quatenus poſſet, ſeipſam redimeret, eam repudiare pro libitu fas erat. Peregrè profecto marito uxoris captivæ, quæ per procuratorem de maritali redemtione in foro ageret, bona ejus ex ſententia fori in redemptionis pretiū vendebantur. Ceterùm regulariter jam dictis exceptio una & altera adjicienda. *Si* voverat Maritus, ſe ante menſes exactos binos uxorem repudiaturum dotemque ei ſoluturum, captam intra hoc tempus redimere non obligabatur, ſi repudiare vellet. Nimirum à primo voti, quo ſic obſtrictus eſt, momento illud implere tenebatur. Etiam uxor captiva ex iis, quæ expreſſa negatione legis interdictæ ſunt, etiamſi abſque Exciſionis pœna, jure hoc redemtionis caruit. Dote ei datâ, redimebat ſeipſam. Cura funebris ita marito incubuit, ut etiam cuique ſortis infimæ uxori demortuæ לא יפחות משני חלילים ומקוננת *binæ minimum tibiæ adhiberentur præter præficam*, quæ verba ſunt Rabbi Jehudæ in Miſna (a). Ita tamen, ut loci, morum ratio ſemper (b) obſervaretur. Tibiarum autem ſeu tibicinum, id eſt, *αὐλητῶν* uſum in funere habemus etiam in fœdere (c) novo. Si beatior eſſet maritus, pro ejuſce amplitudine opulentiaque præfiniebatur ſumtus funebris. Ubi verò uxoris fortuna, familia, dignitas clarior, funus ejus non pro obſcuriore mariti conditione ab eo celebrandum erat, ſed pro ea, qua claruit illa. Receptiſſimum habetur illud (d) de uxore עולה עמו ואינה יורדת עמו ואפילו לאחר מיתה *aſcendit ea cum marito, ſed non deſcendit cum eo, ne mortua quidem.* Ita radiis, ſi qui fuere, mariti luminoſioribus ſplendeſcebat ab ipſis nuptiis, ut pro ejus dignitate ſeu quod ajunt לכבודו tum haberetur ea viva, tum mortua eſſet ſepelienda. Si aut minor eſſet mariti dignitas aut minueretur, uxor nihilominus ſuam perpetuò civiliter retinens pro ea, ſeu ut ajunt לכבודה & habebatur viva & ſepeliebatur mortua. Peregrè autem profecti mariti uxore demortua, ex ſenten-

(a) *Tit.* Cethuboth, *cap. 4.* (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 4. fol. 28. & 4. halach. 6.* (c) *D. Matth. 9. 23.* (d) *Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth, *cap. 4. fol. 48.* a. & *cap. 5. fol. 61.* a.

tentiæ fori, ubi alitèr amici non curabant funus, bonis ejus divenditis, ſumtus funebres erogabantur.

CAP. IX.

De Uxoris Bonis, Dote, incremento Dotis. Plurium Viduarum Dotes, *qua ratione præſtandæ.*

Quod ad Dotem uxoris ceteraque bona attinet; Præter dotem ſeu donata propter nuptias atque incrementum dotis ejusmodi, ea quæ uxor in matrimonium attulerat, velut ornamenta, gemmæ, alia qualiſcunque generis, נדוניא nuncupabantur. Horum quoties maritus in ſe receperat evictionem ac periculum ex pacto dotali (ut in formula libelli dotalis ſuperiùs oſtenſi) quicquid eis accreſcebat, ejusdem etiam fiebat; & quod caſu aliquo minuebatur, ab eo etiam erat præſtandum. Tunc item vocabantur (a) נכסי צאן ברזל *Bona quæ ſunt veluti pecus ferreum*, ſeu *ferrea*. Si non in ſe receperat, quicquid accrevit, uxoris fiebat; ad quam etiam damni pariter ratio attinebat. Appellabant hujusmodi bona (b) נכסי מלוג *bona deplumationis* ſeu *depilationis*. Ratio nominis prioris è gregis ovium locatione orta eſt, ubi conductor, qui locatori in compenſationem (c), certam lanæ ac lactis partem quotannis ſolvit, in ſe recepit omnimodum & periculum & evictionem, adeò ut locatori, quicquid gregis caſu aliquo minueretur, ita conductor præſtaret, ut הקרן קיים כברזל *ſors ipſa ſeu grex veluti ferrum perpetuò ei remaneret.* Hinc עבדי צאן ברזל pro *ſervis* hoc modo *ad uxorem attinentibus* occurrit; quales tamen à fœminis ſolis posſideri, honeſtatis causâ, nolebant, ut alibi (d) monemus. מלג autem eſt *depilare* & *evellere*,

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 7. ſub initium.* (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 7. fol. 78.* b. (c) *Baal Aruch. in* צאן *& Obad. Bartenor ad Miſn. tit.* Cethuboth *cap. 7.* (d) *De Succesſionibus in Bona cap. 20.*

adeoque translatione levi *fructus decerpere* gramina & ſementem metere, id genus alia. Quoniam igitur heic uſusfructus integer bonorum uxoris, mariti erat, nec ſperare potuit illa quidquam commodi ex mariti receptione (ubi nulla erat) cui interim fructus omnimodi ac ruta cæſa cedebant, adeoque bona velut ab eo depilabantur, ideo in morem receptum eſt nomen poſterius (a) ſeu bona deplumationis ſeu depilationis. Inde Hagar ancilla Saræ in Bereſith Rabba (b) dicitur שפחה מלוג ſeu *ancilla deplumationis*. *Uſuariæ* reddit, per metaphoram, doctiſſimus Buxtorfius. Jam verò quod ad Dotem ſigillatim ſpectat atque ejusſe incrementum, cui idem cum dote plerunque jus erat; ante viri mortem aut divortium, ea non omninò exigenda. Neque ex optimis prædiis, ubi prædia ejuſce loco erant, ut interdum, aſſignanda (c), ſed è notæ deterioris. Neque poſt mortem viri ritè exigebatur antè *S*acramentum à Vidua præſtitum, juxta quæ alibi (d) ea de re diximus. Quin pretium veſtimentorum, quibus vidua tunc induta, è dotis æſtimatione, voluere nonnulli (e) deducendum, minime verò pretium veſtimentorum repudiatæ, niſi coactum eſſet à foro repudium. Quin neque repudiatæ de dote jurandum erat. Ceterùm ad utriusq; tam repudiatæ quam viduæ dotem præſtandam obligabantur ab ipſo nuptiarum tempore, hypothecæ nomine, univerſa mariti prædia, quibuscunque ſive donata ſive vendita, etiam & bona mobilia ad hæredes transmiſſa. Vidua autem, niſi in demortui mariti ædibus maneret, poſt XXV Annos nec minore præſcriptione, dotis petitione (f) cadebat. Uxorum plurium, ejus quæ primò deſponſata eſt, prærogativa fuit dotis (g) exigendæ. Etiam & fundus hypothecæ nomine obligatus in priùs deſponſatæ dotem petenti fuiſſet attributus. Quod de bonis mobilibus dicen-

(a) *Vide I. Buxtorf. in lexic. Talmud. col 1206.* (b) *Paraſh. 45*
(c) *Miſna tit.* Gittin *cap. 5. & Maimon. halach.* Ishoth, *cap. 16.* (d) *De Succeſſionibus cap. 2.* (e) *Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth, *cap. 4. fol. 54. a. & Maimonid. halach.* Ishoth *cap. 16. & Magid. Miſn. ibid.* (f) *Miſn. tit.* Cethuboth *cap. 12. & Gem. Bab. ibid. fol. 104. a.* (g) *Miſn. ibid. cap. 10. Gem. Babylon. ibid. fol. 90* b. *Maimonid. halach.* Ishoth *cap. 17.*

dicendum non eſt. Regula erat, שאין דין קדימה במטלטלין *prærogativa temporis bonis in mobilibus locum habet nullum.* Ubi igitur plures fuere viduæ, quarum dotes inæquales, mariti verò ſubſtantia mobilis (è qua ſaltem ubi fundi non erant, dotium valor præſtandus erat) multò minor eſſet, quam unde compenſari poſſent omnes, diſtributio (ita volunt aliqui) fiebat æqualis, ita ut juxta dotis minimæ valorem, ſuam reciperet quælibet; ſi nimirùm minima dos *toties* nec plus in bonis ejusmodi ineſſet. Sin verò ineſſet minus, pro numero nihilominus viduarum diſtribuenda erant æqualitèr bona. At ſi plus, nec tamen quantum ſingulis dotibus æquale, ineſſet, diſtributione æquali priùs factâ juxta minimæ dotis valorem, adeò ut ei cui minima debita dos interea ſolveretur, id quod reliquum erat inter ceteras, iterato eodem ferè modo diſtribuebatur. Verbi gratiâ. Quatuor ſint ſimùl unici mariti viduæ, quarum primæ dos cum incremento quadringentæ Minæ, ſecundæ trecentæ, tertiæ ducentæ, quartæ centum. Bona mariti quadringentas non excedant. Cuilibet harum centum præſtandæ erant in dotem, juxta minimæ nempè dotium valorem. Sint mariti bona octingentæ. Diſtribuantur primò ſingulis centum. Acceptâ ita à vidua quarta dote ſua integrâ, reſtant viduæ tres & Minæ quadringentæ. Jam dos *minima*, *earum ſcilicet quæ nondum ſolutæ* ſunt, eſt ducentæ. Trecentæ igitur primò Minæ harum quadringentarum, ita ſingulis diſtribuendæ, ut jam tertiæ viduæ ſua etiam integra fiat dos ducentarum. Reſtant binæ viduæ & centum Minæ. Hæ inter haſce æqualitèr diſtribuendæ. Ita primæ ex octingentis dos erat 250, ſecundæ tantundem, tertiæ 200, & quartæ 100. Adeò ut minoris dotis præſtandæ ratio ſemper haberetur maxima. Quemadmodū autē ad Medicinæ curam, Redemtionē ac ſumtus Funebres obligabatur maritus, dū ſuperſtes erat, ita vidua è bonis *(a)* ad mariti hæredes transmiſſis alimenta jure capiebat, quamdiu vidua manebat, nec in foro petebat dotem, nec ejuſce actionem alteri cederet. Atque ut alimenta, ita veſtis, ſuppellex idonea ac domicilium ab hæredibus ei (b) præ-

(a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 4. ſub finem. Gemar. Babylon. fol.* 52. b. (b) *Miſna tit.* Cethuboth *c.* 12. *& Gemar. Babylon. ibid. fol.* 103. a. *Maimonid. halach.* Iſhoth *cap.* 18.

ſtanda. Idque juxta ſuam, non mariti, niſi minor eſſet, dignitatem. Etiam heic ut in funere, de quo ſuperiùs dictum eſt, obtinuit illa regula; *Aſcendit uxor cum marito, ſed cum eo non deſcendit.* Quæ ſunt aliàs ad hunc locum de Succesſione è jure conjugali attinentia cetera, alibi (a) exhibuimus.

(a) *De Succesſionibus in Bona cap. 2. & 17.*

CAP. X.

De familiari Uxoris opera, *quæ ſive ab* ipſa *ſive ab* ancillis *ejuſce vice præſtanda. Et de* prole lactanda *ſive ab* Uxore, *ſive à* Repudiata; *atque de* hac gravida.

ETiam de Uxoris artificio ſeu manuum opera videndum; quacum itidem cenſendus eſt omnis qui ei incubuit labor familiaris, cujus nomine, ſi reſpueret, etiam foro in eam agere licuit marito. Pro more loci ei operandum erat rebus, quæ fœminis idoneæ, ſive texendo, ſive acu pingendo, ſive nendo, ſive lanam ſive linum, idque, juxta ſuperius dicta, in mariti (a) commodum. Ubi autem ex more loci uſitatæ ac præſtitutæ fœminis operæ neutiquam ſatis dignoſci quibant, cogenda erat tantummodo lanam nere, שהפשתן מזיק את הפה ואת השפתים והטוויה היא המלאכה המיוחדת לנשים *quoniam linum damno eſt ori labriſque, & nendi facultas fœminis eſt propria*, juxta illud, (nam & id citant) *& omnes* (b) *mulieres, quæ ſapienti erant corde, manibus ſuis nebant.* Sed hoc pro amplitudine atque tenuitate mariti aliter atque aliter ſe habuit. Si maritus voto uxorem ab omni ejuſmodi opificio ſeu labore prohibuerat, coacto repudio (niſi votum, juxta ea quæ capite traduntur ſexto, ritè laxaretur) cum dote erat ſeparanda. Nimirùm ad ejuſmodi otium in

(a) *Miſn. tit.* Cethuboth *cap. 6. Gemar. Hieroſolymit. ibid. & Babylon. fol. 66. a. & ad cap. 5. fol. 99. a. Maimonid. halach.* Ishoth *cap. 21.*
(b) *Exod. 35. 25.*

in morum perniciem palam obſtringi (quod ex voto manente fiebat) uxorem aliquam, nolebant prudentes. Alia item erant uxoria officia. Faciem mariti, manus, pedes lavabat, poculum ei implebat, lectum ejus ſternebat, aquæ etiam, vaſibus, id genus aliis apponendis auferendisque ſedula aderat ipſa, è jure ſaltem adesſe debuit, ut miniſtra. Neque in hiſce ancillæ aliusve miniſterio locus erat, quantacunque esſet conjugum dignitas, niſi ſi indulgebat maritus, aut valetudo ſeu immundities obſtaret. Etenim neq; lectum ſternebat coram marito uxor immunda, nec poculum implebat, nec omninò faciem, manus, pedesve lavabat, ne forte eum tunc temporis ad congresſum irritaret illicitum. Alia erant, ad quæ uxores beatiores ipſæ non obligabantur; quæ tamen, ut miniſteria uxoria ancillæ aliæve velut earum vice præſtabant, atque ab infimæ ſortis uxoribus ipſis mariti pro libitu exigebant; Veluti panem furno decoquere (quod etiam ex Ezræ (a) ſancitis accipitur) edulia cetera præparare, veſtes abluere, liberos lactare, frumentum molere, non aſinum equumve molarem agitando, ſed in ipſa mola ſedendo ac farinam curando. Is enim erat molendi modus, cui duntaxat obligabantur ejusmodi molitrices, quales etiam dicuntur in Evangelio (b) *ἀλήθουσαι ἐν τῷ μυλῶνι molentes in mola.* Ceterùm ſi unica in familia esſet ancilla, aut per paupertatem marito benè liceret, ſive ſua ſive uxoris pecunia ancillam unicam emere, uxor ipſa à molitura uti & panis coctura erat immunis. Quod ſi binæ esſent in familia ancillæ, aut quantum commodè in binarum emtionem esſet impendendum, etiam eduliorum apparatus & proles lactanda ad ancillas ex more recepto rite ablegabatur. Si nempe vellet uxor ipſa; Non aliter. Si ipſa prolem lactaret, edulia melioris ſucci ei ex jure erant augenda. Si gemellos pepererat, lactandus ipſi duntaxat unicus (quoties ad ancillam hæc opera neutiquam ableganda) & à marito alteri nutrix conducenda. Repudiata, ubi ancillæ aliusve operæ locus conſtante matrimonio non fuisſet, ita tantum ad prolem ex ſe paulò ante repudium natam lactandam obligabatur, ſi infanti

ali-

(a) *Gemar. Babyl, ad tit.* Baba Kama *cap. 7. fol. 82.* a. (b) *Matth. cap. 24. 41.*

aliquantulùm ea agnoſceretur. Etenim tunc מפני סכנת הולד *ad evitandum periculum*, quod agnitæ nutricis mutatione *proli* poſſet accidere, acceptâ à patre mercede à matre lactanda fuit usque in bimatum, niſi aliter eſſet inter parentes conventum. Transacta eâ ætatulâ, in patris lares revertebatur infans. Gravidæ autem repudiatæ, cui & usque in bimatum proles lactanda, integrum erat maſculum usque ad ſexennium, puellam apud ſe perpetuò retinere. Sed alimenta interim utrique proli à patre præſtanda. Si nollet ipſa, transacto biennio, apud ſe retinere, pro libitu alterutrius ſexus prolem ad patrem relegabat, atque eo demortuo לקהל ſeu *in cunam publicam* ejiciebat. Conſona aliquatenus ſunt jam dictis de prole lactanda, ea quæ occurrunt hac de re in Alcorano (a)

פאלואלדאת ירצאן אולאדהן חולין כמלין למן אראדאן יתם
אלרצאעת ועלי אלמולוד לה רזקהן וכשותהן באלמערוף
לא תכלף נפשן אלא ושעהא לא תצאר ואלדת בולדהא ולא
מולוד לה בולדה ועלי אלואראת מתל דלך פאן אראדא
פצאלא ען תראץ מנהמא ותשאור ולא גתאח עליהמא אן
אראדתם אן תשתרצעוא אולדכם ולא גתאח עליכם אדא
שלמתם מא אתיתם באלמערוף *Matres lactanto prolem ſuam biennio integro; cui ſcilicet lac præbere ipſæ volunt. Patri autem incumbit* (de uxoribus repudiatis verba fiunt) *alimenta ac veſtes* (ſcilicet עלי אלארצאע ſeu *lactationi neceſſaria*, ut ibi Mahumed Ben Achmed) *ſubminiſtrare ſecundum ſtatus ſui conditionem.* (Sic enim ibi interpretatur Achmedides ille τὸ באלמערוף nempe בקדר טאקתה *juxta vires ſuas.*) *Non cogantur ultra facultatem ſuam. Nec mater ratione prolis ſuæ, nec pater ratione ſuæ, qui & ſuus eſt heres, iniquum quid hac in referat. Si vero puerum ablactare* (intra biennium) *viſum fuerit, eaque de re conſenſerint, id facere eis non eſt vetitum. Etiam ſi vultis prolem veſtram alibi* (ab aliis quam à matribus) *lactari vobis permittitur. Sed & cum præſtabitis eis, quod pro ſtatus veſtri conditione*

(a) *Azear.* 2.

ditione debetur. De poteſtate Mariti in uxorem operiſque in ejuſdem commodum ab ea præſtandis ſive ex aliarum gentium jure ſive ex Philoſophorum aliorumve ſententia, conſulas ſi placet Antonium Montecatinum (a), Antonium Hotomanum (b), *S*cipionem Gentilem (c), præter Andræam Tiraquellum (d) reliquosque ex profeſſo rem matrimonialem integram tractantes.

(a) *In lib. 1. Politic. Ariſt.* (b) *Obſervat. de vet. rit. Nupt. cap. 22. &c.* (c) *De Donat. inter vir. & Uxor. lib. 2. cap. 19.* (d) *Gloſſ. 1. ad legg. Connub.*

CAP. XI.

Adulterii *apud Ebræos* Pœnæ capitales diverſæ. *De Periocha in Evangelio* Joannis de in Adulterio deprehenſa.

POſt nuptias, jure dotali varias ob cauſas excidebat uxor, interdum etiam omnimodo jure conjugali, adeo ut deinceps marito haberetur *illicita* ac pro *interdicta*; veluti ob adulterium, ejuſdem etiam ſuſpicionem, infamiam, inverecundiam, fallacias, alia quædam ſive in Moſaica ſive in Judaica, ut infrà dicetur, præſcripta commiſſa. Ultimum etiam interdum ſequebatur ſupplicium; ut in forenſi ſuſpectæ per Amaram Potionem examine atque ob Adulterium ritè in forò probatum. Adulterii pœnam mortem fuiſſe ex ipſo legis ſermone nemo neſcit. At non idem pœnæ genus cuilibet adulteræ. Committebatur ſcilicet aut in uxore quæ filia Sacerdotis non erat, idque aut (a) nupta aut tantum (b) deſponſata; aut in filia *S*acerdotis (c) ſive nupta ſive deſponſata. Adulterium tum in nupta prioris generis virgine, tum in vidua deſponſata, ſtrangulatione puniebatur. Verba legis ſunt, morte interficiatur tam adulter quam adultera. Mortis mentione ſimplici ſtrangulationem paſſim intelligunt. Id eſt, quod toties apud Talmudicos occurrit (d) מיתה האמורה בתורה סתם חיא חנק Quemadmodum adjectum illud, *ſit ſanguis ſuper eos*, lapidationem deno-

(a) *Levit. 20. 10. Deut. 22. 22.* (b) *Deut. 22. 23.* (c) *Levitic. 21. 9.* (d) *Miſna tit.* Sanhedrin *cap. 10. Gemara, ibid. &c.*

denotat. Si deſponſata eſſet virgo, necdum nupta, lapidationis pœna ex ipſa lege (a) utrique præſcribitur. Ubi verò Sacerdotis erat filia, ipſa (b) ex ſermone legis comburenda erat; adulter autem ſtrangulandus (c), quia nullum genus mortis ſingulare ei in lege præſtitutum. Et de Sacerdotis filia adultera recole heic, quæ ſuperius (d) obiter adducta, uti & quæ Capite Primo de ſponſa præreptæ virginitatis rea.... De adultera igitur deſponſata necdum nupta, juxta Ebræorum placita, capiendum eſt illud, quod habetur in hiſtoriola illa ſacra adulteræ in Joannis Evangelio (e). *Magiſter, hanc deprehendimus in ipſo facinore adulterii. In lege autem noſtra Moſes præcepit, ut hujuſmodi fœminæ lapidarentur.* Periocha illa de Adultera hac, etiam quicquid habetur à fine commatis 52 Capitis ſeptimi usque ad initium commatis 12 Capitis octavi in exemplaribus compluribus Græcis olim non eſt compertum. Neque enim in eo, quo uſus eſt Nonnus Panopolita, aut in quod ſcripſit Chryſoſtomus, Cyrillus, aut Theophylactus. Et expresſim Euthymius; *in exactioribus exemplaribus aut non inveniuntur aut obelo confoſſa ſunt, eo quod illegitima videantur & addita.* Adeoq; non ita univerſim à Græcis veteribus agnita eſt periocha illa, ut à Latinis (f), quibus multò fuit receptior. Nec ſanè in Exemplari Syriaco multoties olim typis edito reperitur. Sed non ſolùm in vulgata, atq; in Græcis pleriſq;, quibus per ſecula multa uſa eſt Eccleſia Chriſtiana, habetur, verum etiam in Arabicis tum Romanæ tum Erpenianæ è codicibus priſcis editionis uti & in Æthiopicis. Etiam in codice optimæ notæ Syriaco ex Oriente dudùm allato reperitur, ut adnotat vir doctiſſimus Ludovicus de Dieu, qui in notas ſuas eam inde exſcripſit. Sed benè interim monuit ille præfigi hæc hiſtoriolæ huic ibi, *Lectio quæ eſt de illa muliere peccatrice* דלא איתוהי בפשיטו *Sed non eſt in vulgo receptis* ſeu *in eo quo vulgus utitur.* In Bibliotheca etiam Arundelliana eſt exemplar Arabicum, perquam nitidum ac vetuſtum quatuor Evangeliorum, nec ſine vocalibus anno æræ

Mar

(a) *Item dictâ in Miſna cap.* 7. (b) *Eod. Tit. cap.* 9. (c) *Ibid. cap.* 10. & *de hiſce videſis Maimonid. halach* Iſuri Bia *cap.* 1. (d) *Lib.* 1. *cap.* 16. *pag.* 125. (e) *Cap.* 8. 4. (f) *Vide Hieronym. lib.* 2. *adverſ. Pelagianos cap.* 6. *Auguſtin. tract. in Joann.* 33. & *de Adulterinis conjugiis lib.* 2. *cap.* 6. *Ambroſ. lib.* 6. *Epiſt.* 52.

Martyrum 1043 atque Hegiræ 727 (ut ad finem notatur, id eſt Chriſti 1326) in Ægypto Scriptum, in quo etiam legitur. *Scilicet* recentius eſt codice, unde editio facta eſt Erpeniana annis quinquaginta quinque. Et *Capita* ſeu Sectiones ab eis, quæ in editionibus Romana ac Erpeniana, perquàm ſunt diverſæ. Inter argumenta autem ad aſſerendum, genuinam fuiſſe, ex veterum Græcorum ſententia, hanc Joannis partem, afferri ſolita, bina præcipua ſunt. Alterum ex Athanaſio, è Chryſoſtomo alterum. Athanaſium ajunt in Synopſi Sacræ Scripturæ eam memorare, uti & Chryſoſtomum in Homiliis (a). *Sed* palàm eſt, Athanaſium ita memorare, dum ſingulas Joannis partes percurrit, ut manifeſtam intereà dubitandi, ſaltem diſcriminandi, notam ſatis relinquat. Reliqua enim ſic ſuccinctè enarrat, ut hoc dici, illud fieri expreſſim ſcribat. *Diſputat cum illis*, inquit, *Nicodemus. Illi compeſcunt eum* (de capite 7 Joannis loquitur) *Jeſus rurſus diſputat cum eis. Ipſi contrà verba ejus ſubvertere conantur.* Ενταῦθα τὰ περὶ τῆς κατηγορηθείσης ἐπὶ μοιχείᾳ, quod ſonat, *ibi habentur illa de adulterii accuſata. Iterum ad eos loquitur dicens, ego vado* &c. Ut in Capitis 8 commate 21. Palam eſt, intervenire apud eum mentionem hanc hiſtoriolæ hujus, velut quæ illic ſubinde aut juxta nonnullos locum haberet, non quaſi pari cum reliquis ex ejus ſententia jure. Perinde ac ſi quis in Danielis ac Eſtheris recenſione Apocrypha de Belo & Dracone & Suſanna & Mardochæi ſomnio ſimul, ſed ratione & ſtilo diſpari ac modo, quo uſus eſt heic Athanaſius, memoraret. Atque infirmius eſt multò, quod ex Chryſoſtomo affertur. Scilicet apud Interpretem ejus Fr. Aretinum, inter alia quæ Phariſæi non diſcendi ſed calumniandi anſam prehendendi causâ interrogabant, dicitur & hoc fuiſſe, *an lapidanda eſſet adultera*. Inde aſſeritur, Chryſoſtomum hiſtoriolam hanc pro genuina in Evangelio agnoviſſe. Sed manifeſta eſt tum Interpretis tum ejuſdem ſequacium heic hallucinatio. Neque enim ſolùm non agnovit, aut in Evangelio Joannis, quod interpretatus eſt, legit periocham hanc Chryſoſtomus (*), ſed nec in ejuſdem Græcis quid omninò habetur, quod Aretini verſioni huic reſpondeat. Calumniandi anſam quæſiviſſe ait, quando de Tributo Cæſa-

(a) *Hom. in Joann. 60. in Græc. 61.* (*) *Vide Homil. ejuſdem in Joann. 51. Græce 52.*

Cæſari dando rogabant, καὶ ὅτε περὶ ἀφέσεως γυναικὸς διελέγοντο, & in quæſtione de fœmina, quæ ſeptem habuerat maritos. Pro Græcis illic ſubſtituit interpres: *Cum rogabant an lapidanda eſſet adultera*, locum de dimisſione heic adulteræ perperam intelligens; cum nihil omninò de adultera, nihil de lapidatione in Græcis habeatur. Vertere debuit, *& quando diſputabant* (*) *de dimisſione uxoris*, ſeu de Repudio. Qua de re etiam monuit in notis ſuis doctisſimus Boiſius. Atque ex hiſce Athanaſii & Chryſoſtomi locis perperam aſſerunt viri magni, Bellarminus, Maldonatus, alii, pericopam hanc veteribus Græcis receptam esſe. Certè compluribus eorum esſe receptam ego non dubito, ſed non omninò eas ob rationes quæ planè nihili ſunt. *Exemplaribus*, inquit Eraſmus, *Græcis plerisque non habetur*. Mariana, *antiquos codices Græcos non habuisſe; non aliquot Latinos*, quaſi Græci veteres haberent nulli. Maldonatus veteri codici Vaticano deesſe ait. Sed Beza; *ex noſtris codicibus ſeptemdecim unus duntaxat illam non habebat. In reliquis ſcripta quidem eſt, ſed ita ut mira ſit lectionis varietas*. Atque tam in Reformatis quam in Pontificiis ſunt, quibus perquam ſuſpecta habetur. Ut Cajetano, Bezæ, aliis. Sed verò mirum non eſt, in ſeculis primitivis exemplaria fuisſe hodieque manere, quibus hæc aliæve ſubinde periochæ ſacræ deesſent, cum ſcilicet audacium nimis exſcriptorum complurium mos tum esſet aliter atque aliter pro multiplici judiciorum diſcrimine Evangelia variatim emendare, augere, minuere, quod monet Hieronymus (a) maximè nimirum, ut quemlibet Evangeliſtam eadem ipſa, nec omninò diverſa, dicere facerent. Atqui intereà dubitandum non eſt, quin ab intima etiam antiquitate Chriſtiana in codices optimos ut genuina etiam in Oriente fuerit recepta. Quod ex Tatiani & Ammonii Alexandrinorum Harmoniis & Canonum inde conſtructorum uſu ſatis liquet. Floruit ſcilicet ille ſub annum 160, adeoque intra ſexageſimum aut circiter ab ipſius Joannis morte, atque in Harmoniam Evangeliorum hiſtoriolam hanc è codicibus, queis uſus eſt, ut Joannis reliqua expresſim memorat

(*) *Marc.* 10. 2. (a) *In præfat. ad Damaſum.*

morat (a); quemadmodum itidem Ammonius (b) qui ſub annum 230 vixit. Dein verò, Evangeliorum ſecundum Harmonias illas uſum in Oriente inolevisſe argumento eſt certisſimo, quòd Euſebius Cæſarienſis ille Epiſcopus (qui ſub annum 320 floruit) canones illos decem ex Harmoniis illis conſtruxerit, unde facilè diſcerni posſent, quæ in ſingulis Evangeliſtarum, quæ in tribus tantum, quæ in duobus ſolum, & demùm quæ in unico aliquo haberentur. Atque in Canonis decimi (in quo ea quæ unicus aliquis habet) numeris ad Joannem ſpectantibus, octogeſimus ſextus pericopam hiſtoriolæ hujus indicat. Et proculdubio in codice Euſebiano ipſo, cui canones illos is primus aptavit, lecta eſt ut ſatis juxta illius ſententiam recepta; quoniam palàm in harmoniis juxta quas (ut ipſe in Epiſtola ad Carpianum diſertè monet) ſunt conſtructi ab eo illi canones, adeò eſt expresſim agnita. Et dubitari nequit, quin Tatiani, Ammonii, Euſebii editiones ejusmodi datâ ab ipſis operâ ſingulari atque eo inſtituto, ut quid reverà Evangelicum esſet certius conſtaret, adornatæ, factæ fuerint juxta codices optimos, ac quos posſent illi ſeculis illis primitivis nanciſci ſelectisſimos, adeoque diſcrepantibus ſeu citra curam ejusmodi editis ſcriptisve longe præferendos. Non aliter fermè atque Taurellii, *Contii*, Gothofredi, editiones *Codicum* Juris Cæſarei, ac Novi Teſtamenti *Stephaniana*, ex optimis vetuſtisſimisque codicibus accuratiùs expresſæ reliquis citra ejusmodi curam prodeuntibus ſunt planè anteponendæ. Evangelia hinc Græca cum Canonibus illis eorumque in paginarum oris numeris adnotatis, in Oriente maximi habita & plerunque recepta ſunt; quod ſcimus etiam, tum ex verſionibus Arabica & Æthiopica, quæ illis inſigniuntur, uti & codex manuſcriptus, quem dixi, Arabicus. Latinè autem inde ab Hieronymo edita ſunt pariter cum Canonibus illis numerisque ſic adjectis, ut in operibus ejus eſt videre, ubi præſtantisſimorum dictorum Canonum ad genuinam Evangeliorum lectionem ritè dignoſcendam uſum prædicat. Atque ut Euſebii conſtructio illa (quæ in Eraſmi, Stephani, aliorum editionibus item cernitur) Græcis ſeu Orientalibus, ita Hieronymi Occidentalibus hac in re profuit, per quos Evangelia Canonibus & numeris illis inſigni-

(a) *Tatian. in Harm. Evang. cap. 120.* (b) *In Harm. cap. 12.*

inſignita propagata ſunt. Habetur in Bibliotheca Regia, ad S. Jacobi, vetuſtisſimus Evangelicorum ejusmodi Codex Latinus literis aureis, in Chartâ bombycina coloris purpurei pulcherrimè ſcriptus atq; numeris Canonum in paginarum oris ornatus, adeoq; non ſine adulteræ hiſtoriola, quæ item expresſim in Victoris Capuani Harmonia (a) habetur. Conjectura eſt, eundem eſſe, quem Wilfridus & Eboracenſis Hangulſtadenſis Antiſtes ſcribi curavit ſub annum Chriſti 700, de quo in ejusdem Epitaphio (b)

------ nec non & Quatuor Auro
Scribi Evangelii præcepit in ordine libros.

Atque ita huic coævus eſt alter in Bibliotheca Cottoniana ab Eadfritho Epiſcopo tunc Lindisfarnenſi nitidisſimè conſcriptus, atq; ab Aldredo Presbytero Angloſaxonicê verſus, in quo Canonibus decem præfixis, numerisque eorum paginarum oris adjectis atque Evangeliſtâ quolibet in capita ſignantèr numerata pro lectionibus ſolennibus diſtributo (non ut ſeculis recentioribus (c), ſed ita ut Matthæi ſint 88, Marci 43, Lucæ 94, & Joannis 42; & aliter atque aliter capita ſeculis illis ſunt diviſa, quod ex codicibus vetuſtisſimis ſcimus) vigeſimum Joannis caput, quod nihil aliud eſt præter ipſam Adulteræ hiſtoriolam, per ſe inter legenda in Quadrageſima numeratur. Alia perquam antiqua apud nos Evangeliorum exemplaria nec ſine Canonibus illis numerisque atque hiſtoria hac vidi, quorum unicum Athelſtani Regis erat. Et tametſi editiones Latinæ, quæ typis fiunt, ſatis paucæ Canones illos numerosque habent, nihilominus earum prima (quantum video) ſaltem perquam vetuſta ſummaque cum cura, pro ſeculi indole, formata eis non caret. Ea nempe quam Lugduno debemus annoque Chriſti 1523. ab Joanne de Gradibus juris utriusque Profesſore adornatam. Etiam in ritualibus Eccleſiæ Romanæ priſcis pericopæ illius lectio asſignatur Sabbato Dominicam Quadrageſimæ tertiã inſequenti (*), uti in Evangeliis Anglo-Saxonicis olim typis editis

(a) *Cap. 120.* (b) *Apud Bedam hiſt. Anglorum lib. 5. cap. 20.* (c) *De varia capitulorum diſtinctione vide I. Croiũm in Obſervat. ad N. T. & Balæum Cent. 3. Script. 87. & Joſcelin. in Antiq. Eccleſ. Brit. Archiep. 44.* (*) *Breviar. Rom. in Sabbat. Sept. 3. quadrag. & vid. Sixt. Seneſ. Biblioth. ſanct. lib. 1. cap. 22.*

ditis (quæ alia ſunt à jam dictis, & recentiora) totum illud, quod à commate 40 Capitis Septimi ad comma 21 Octavi diei Jovis Septimanæ Quadrageſimæ quintæ. Atque ut pariter cum Evangeliſtæ reliquis receptam hiſtoriam hanc memorat Hincmarus (a) Antiſtes Rhemenſis (qui ſub annum 850 floruit) quemadmodum ferme Patres inſigniores Occidentis, Hieronymus, Auguſtinus, Ambroſius diu antè ſeu ſub annum 400. Nec ſolùm in Occidente ſolennis fuit hujus in Eccleſiis lectio (unde genuinam eſſe hiſtoriam illam ex Occidentalis Eccleſiæ judicio vetuſtisſimo palam eſt; tametſi interim in Ritualibus Anglicanis ſeculorum recentiorum lectionem ſolennem ſuppleſſe nullibi comperiam) verum etiam in Oriente. Nam die Aprilis primo Mariæ Ægyptiacæ (quæ ejurato libidinis uſu priſtino ſub Juſtini tempora (b) ſeu annum Chriſti 520. vixit) velut adulteræ huic congeneri ſacro quotannis legitur, ut ex ritualibus (c) liquet Orientis. Id verum eſt, in Evangeliis, in quæ Commentaria ſcripſit Theophylactus Bulgariæ Antiſtes (quorum exemplar Ms. pervetuſtum penes me jam eſt) omninò deeſſe. Et vixit quidem ille ſub annum 900. Sed illud inde ſolùm evenit, quod *Chryſoſtomi*, cujus codici, ut dictum eſt, deerat, in omnibus ſequax fuerit Theophylactus & velut ejus tantùm, ut docti ſciunt, epitomator. *S*imile quidem dicendum de Evangelio Joannis in Catena *patrum* Græcorum à *C*orderio edito, cui etiam pericopa hæc deeſt. Habetur in Bibliotheca Vaticana exemplar Perſicum quatuor Evangelicorum anno *C*hriſti 1605 Agræ, quæ primaria eſt Imperatoris Mogorienſis urbs, tranſcriptum è codice anno Hegiræ 790 ſeu Chriſti 1388 exarato, cujus lingua vetuſtiora tempora ſæpiùs redolere dicitur. Ab Hieronymo Xaverio illuc allatum eſt miſſumve. In hoc etiam habetur quidem hiſtoriola illa adulteræ eaque ipſisſima, quæ in Græco, ſed aliter collocata. Nempe in Capite (juxta Capitum, quibus utimur, diſtributionem) decimo, cum ad octavum in Græcis, Latinis, *S*yriacis, Arabicis, Æthiopicis, reliquis attineat. Ita ſcilicet mihi obſervavit Vir undiquaque doctisſimus Joan-

(a) *De Divortio Hlotharii & Tetbergæ reſp. ad Int. 5.* (b) *Nicephor. lib. 17. cap. 5. Menæum Græc. April. 1. Baronius in Martyrolog. April. 2. & Annal. tom. 7. Ann. 525. num. 22. & 23.* (c) Εὐαγγέλ. *fol. 100, b. Venetiis 1599.*

Joannes Greyius Aſtronomiæ in Academia Oxonienſi Profeſſor digniſſimus, ex notis ſcilicet ſuis quas inde ſumſit. Sunt autem qui ex annalibus, neſcio quibus (a) *Hiſpanorum Hebræorũ collegerint, mulierem illam deprehenſam in adulterio conjugem fuiſſe ſenio confecti Manaſſe Hieroſolymitani & vocatam eſſe Suſannam; fuiſſe fœminam ſanctiſſimã Claudiam & Divum Jacobum venientem in Hiſpaniam ſecutam eſſe, ibique remanſiſſe ac demùm jam ſenem ad Dominum migraſſe.* De pœna adulterii ibi memorata Chriſtiq; verbis, vide præ aliis Hugonem Grotium in Notis adjectis. Et de lapidatione, quæ tum forenſis erat ex lege, tum popularis interdum ex impetu vulgi (b), velut Zelotarum (de quibus nos fuſiùs alibi *) videſis Joſephum Kimchium in Davidis filii Commentariis ad Ezechielem (c) ibique Chriſtianos Scriptores. Certè hi uti & patres vetuſtiſſimi de pœna hac velut adulteris perpetuò irroganda loqui ſolent λιθολεύστους (d) ſeu *ſaxis obruendos* eos vocantes univerſos exceptâ duntaxat τῇ ἱερείᾳ, id eſt, juxta ante (e) dicta, atque ut rectè vertit Hervetus (f) Clementem Alexandrinum, *Sacerdotis filia* (g) ſeu, ut Joſephus, *ἐκ ἱερέων γεγεννημένη ex Sacerdotibus nata*, non *uxore Sacerdotis*, ut infœlicitèr nonnulli Clementis Alexandrini verſionem emendarunt.

(a) *Julianus Presbyter apud Euſebium Nieremberg. de Orig. Sacræ Scrip. lib. 11. c. 1.* (b) *Vide Exod. 8. 26. 1. Sam 30. 6. Joan. 10. 31.* (*) *De Jure Nat. lib. 4. c. 4.* (c) *Cap. 16. 38. & 40. & 23. 47.* (d) *Clem. Alexandrinus Strom. 2. juxta finem.* (e) *Lib. 1. cap. 16.* (f) *Edit. Pariſ. 1612.* (g) *Levitic. 21. 9.*

CAP. XII.

Philonis Judæi *Alexandrini, de* Meretricum *qualiumcunque* pœna apud Ebræos capitali *ſententia, à* Talmudica *Schola alieniſſima, expenditur; uti & ejuſdem de* ultimo ſupplicio ubique gentium Adulteris præſtituto. *De in* Adulterio *deprehenſis ac ejuſdem* pœna *in veteri* Jure Cæſareo, *alibique. Ea de re* Leonis & Majoriani *Auguſtorum* Novella Conſtitutio *emendatiùs ex Codice Ms editur.* Leges *hac de re* Alcoranicæ *exhibentur.*

AT intereà mirum eſt, Philonem Judæum ipſum, ſed Alexandrinum, τὴν πόρνην *meretricem* qualemcunque, ſive nuptam ſive innuptam quæſtum corporis exercentem, lapidibus ex lege Moſaica obruendam docere; cum nullibi pœna capitalis nedum lapidatio ejusmodi delicto in ea præſtituatur. Expresſim quidem vetitum illud, de quo libro diximus primo (a). Et verberibus luendum. Sed Philo diſertè de meretrice ejusmodi qualicunque (nam de ſimplici ſive Virginis ſive viduæ ſtupro aliter ipſe expresſim) nec alia quam verberum pœna puniri) ὡς (b) λύμη καὶ ζημία καὶ κοινὸν μίασμα καταλευέσθω *ut peſtis ac pernicies labesque publica ſaxis obruatur.* Unde etiam per prolepſin apud eum (c) Joſephus Patriarcha Potipharis uxori eum illicienti, alias ait apud gentes ſcorta adoleſcentibus lege permitti, noſtratibus verò interdici; ἀλλὰ καὶ τῇ ἑταιρούσῃ ὥρισαι δίκη θανάτου *quin & meretrici ſententia mortis præſcribitur.* Atqui tametſi ex more ſeu lege aliqua ſingulari comburenda erat hoc nomine Thamar (d) ante legem Moſaicam, nihilominùs in hujus capitibus (e) ubi interdicitur ſcortum, nulla omninò pœna expresſim nedum capitalis adjicitur. Et Philo heic à Talmudica doctrina eſt planè alienisſimus, quâ ſcilicet quoties pœnæ genus non exprimitur, id quod vetatur verberibus (f) eſt puniendum. Sed verò ut capitali ſupplicio plectebantur apud Judæos adulteri, ſic juxta Philonem (g) etiam nullibi non capite plecti jure potuere; ſaltem deprehenſi à deprehendentibus. Alieno, inquit apud eum Joſephus Patriarcha, inſidiari matrimonio crimen eſt ἐφ᾽ ᾧ τίς ἀνθρώπων οὐ φονᾷ *quod mortalium quisnam non cæde vindicat.* Quod explicans περὶ γὰρ, inquit, τῶν ἄλλων εἰωθότες διαφέρεσθαι, μόνον τοῦθ᾽ ὁμογνωμονοῦσιν. πανταχοῦ πάντες ἄξιον θανάτων μυρίων ἐνόμισαν ἀκρίτους ἐκδιδόντες τοὺς ἁλόντας τοῖς πεφωρακόσι. *Nam de ceteris disſidere ſoliti hoc unum confitentur. Quod & pasſim univerſi mille mortibus dignum cenſent, deprehenſos deprehendentibus injudicatos dedentes.*

 Obti-

(a) *Cap. 16.* (b) *Lib. de ſpec. legib. ſeu præcept. 6. & 7.* (c) *Lib. de Viro Civili ſeu Joſeph.* (d) *Geneſ. 38. 24.* (e) *Deut. 23. 17.* (*& vide Levitic. 19. 29.*) *ubi conſulas interpretes & Laur. Bochell. ad leges Politic. Vet. & N. T. tit. 35.* (f) *Juxta legem Deut. 25. 1. & 2.* (g) *Lib. de Joſeph.*

Obtinuit igitur Philonis ævo (floruit ille paulò poſt Chriſti aſcenſum) ac præeunte, ſi ei fides habenda, ut in ipſo adulterii actu deprehenſi paſſim impunè necari poſſent; idque ut videtur à quovis deprehendente, nec ſolùm à marito aut propinquo. Certe Solonis (a) lex erat, ἐὰν τὶς μοιχὸν λάβῃ, ὅ, τι ἂν βούληται χρῆσθαι, *Si quis adulterum deprehenderit; de eo quod libuerit ſtatuat.* Et de maritali jure velut heic receptiſſimo Cato (b) in Oratione de dote, *In adulterio uxorem tuam ſi deprehendiſſes, ſine judicio impune necares:* cui conſonæ XII Tabulæ (c) *Mœchum in adulterio deprehenſum impunè necato.* Videſis autem hac de re Libanii Sophiſtæ (d) declamationem. Atque aliæ quæ citra ſunt mortem pœnæ pro deprehendentis arbitrio irrogatæ; quod ſcimus ex Scholiaſte in Ariſtophanis Plutum, Juvenale (e), Martiale (f), aliis. Unde illud Synceraſti apud Plautum (g). *MI. Quid agis? ST. facio quod manifeſtò mœchi haud fermè ſolent. MI. Quid id eſt? ST. refero vaſa ſalva.* Certè & apud Anglos jus ejuſmodi mœchum deprehenſum mutilandi maritale olim viguiſſe videtur, ſaltem ſi maritus zelotypus omnimodo uxoris ſuæ congreſſu præmonens interdixiſſet. Juris hujus veſtigia ſunt in tabulis publicis temporis Johannis Regis, ſeu quæ ad annum mileſimum circitèr ducenteſimum attinent. Literæ ibi habentur Regiæ (h) ad Vicecomitem ſeu Præſidem provinciæ Southantonienſis, quæ ita ſonant. *Tibi præcipimus quod diligenter inquiri facias per legales homines de vicineto de Candeur ſi Robertus Pincerna habens ſuſpectum Willielmum Wake (quod cum uxore ſua adulterium committeret, prohibuit ei ingreſſum domus ſuæ; Et ſi idem Willielmus poſt probibitionem illam domum ipſius Roberti ingreſſus adulterium prædictum commiſerit, unde præfatus Robertus mentula eum privavit. Et ſi Inquiſitio dixerit quod ita ſit, tunc eidem Roberto & ſuis qui cum eo erant ad hoc faciendum terram & catalla ſua illa occaſione in manum noſtram ſeiſita in pace eſſe facias, donec aliud inde tibi præceperimus.*

(a) *Plutarch. in Solone; Lyſias in Apolog. pro Eratoſthenis cæde, & vide Petrum Fabrum Semeſtr. 3. c. 21. & Sam. Petit. in leg. Attic pag. 463.* (b) *Apud Agell. lib. 10. cap. 23.* (c) *Vide Oldendorp. in tit. 11. legg. XII. Tab. & Halicarnaſ. lib. 2 cap. 26.* (d) *Declam. 33.* (e) *Satyr. 10.* (f) *Lib. 3 Epig. 43.* (g) *In Pœnulo act. 4.* (h) *Rot. Clauſ. 14. Johannis Regis membr. 2. in Arce Londinenſi.*

rimus. Et veritatem illam Inquiſitionis Galfrido filio Petri Juſtitiario noſtro & Baronibus de Scaccario ſcire facias. Nimirum ex Henrico de Bractona (a) liquet, jus illo in ſeculo apud nos obtinuiſſe, ut, *Si quis alterius virilia abſcidiſſet* (citra ſcilicet aut jus jam dictum maritale, aut judicium forenſe, quo is, à quo membrum aliquod alterius mutilatum fuiſſet, teſticulis aut oculis (b) ſæpiùs privabatur, uti & qui Virginem vi ſtupraverat) *ſive hoc volens feciſſet ſive invitus, ſequeretur pœna aliquando capitalis, aliquando perpetuum exilium cum omnium bonorum ademtione.* Cujus rei exemplum eſt illuſtre apud Matthæum Pariſium (c), ubi refert, ſub Henricum Regem tertium, Joannem Britonem ſeu *Le Bretun* ordinis equeſtris virum alioſque nobiles non paucos exules factos boniſque univerſis multatos, eò quod Godefridi de *Millers* equitis Norfolcienſis, qui pudicitiæ filiæ Joannis inſidiatus eſſet, membra genitalia abſcidiſſent. Et Rex tunc *voce præconia juſſit pro lege acclamari, ne præſumat quis, niſi pro conjuge, adulterum membris mutilare genitalibus.* Quod ſcilicet juri antè recepto conſonum. Etiam expreſſum habetur in tabulis publicis (d) teſtimonium ſententiæ in Joannem illum, *qui abjuravit* (ut ibi dicitur) *regnum propter feloniam, quam perpetravit in Godefridum de Millers* & bonis multatus eſt *ſecundum regni conſuetudinem.* Diu autem eſt quod jus ejuſmodi apud nos evanuit. Sed hoc obitèr. Etiam de deprehenſis impunè, id eſt utriſque, occiſis à patre ſive naturali ſive adoptivo, idque ex lege Julia luculenta ſunt in jure (e) Cæſareo teſtimonia; quod juris marito illic negatur, niſi in domo ſua deprehendantur & adulter perſona ſit infamis. Diſcriminis ratio eſt, quia ut patrem conſilium pro liberis capere præſumitur, ſic maritum calore

(a) *Lib. de Corona cap. 23. §. 3.* (b) *Fleta lib. 1. cap. 40. & vide Bracton. lib. de Corona cap. 28.* (c) *Anno 1248. ſeu 32. Hen. 3. pag. 757. Edit. Londini 1640.* (d) *Rot. Clauſ. 33. Hen. 3. membr. 13.* (e) *Paulus ſent. 2. cap. 26. l. 20. & 24. D. tit. ad legem Juliam de Adult. Collat. leg. Moſaic. & Rom. tit. de Adulteriis l. 4. C. tit. jam dicto Baſilic. lib. 60. tit. 37. §. 26. Harmenopul. Prochir 6. tit. 2. Attaliat. ſynopſ. tit. 70. & vide Jacobum Lectium ad Æmilium Macrum, de publicis Judiciis. & Damhouderium Prax. Criminal. cap. 91. §. 23. 24. & Petrum Cuballum tract. de omni gen. homicidii §. 23. &c.*

nimis ac impetu duci. Ideoque par utrique non permiſſa licentia. Atque injudicatos ita impunè necari adeò poſtea receptum eſt etiam inter Chriſtianos, ut generali nomine *legis mundanæ* in Jure Pontificio (a) deſignetur. Et quæ morem planè receptum redolent, occurrunt apud Hincmarum in (b) Reſponſione de divortio Boſonis & uxoris ſuæ, & Nicolaum Papam primum in epiſtola (c) ad Rodulfum Archiepiſcopum Bituricenſem. Certè ab Jurisconſultis admitti ſolet ut planè licitus (ubi lex ſcilicet ſeu mos ſingularis non obſtat) in foro ſaltem contentioſo. An in foro conſcientiæ, quæſtio eſt celebris; negantibus quidem omninò Viris conſultiſſimis (d) ac opinionem heic negativam communem eſſe aſſerentibus; etiam & cædem ejusmodi peccatum eſſe mortale. *Hæc tamen opinio* (inquit Julius Clarus) *mihi nunquam placuit. Impium eſt enim judicio meo dicere apud nos vigere legem, quæ peccatum mortale committi permittat.* Sed & hac de re vide inprimis Ferdinandum Vaſquium (e) in Controverſiis, Petrum Ærodium (f), Aloyſium Riccium (g), Baſilium Pontium (h), præter Conſcientiæ Caſuum diſputatores obvios; Uti etiam quæ de Zelotarum jure apud Ebræos veteres alibi tradidimus nos (i). Etiam in *P*artitas Hiſpanorum (k), Legesque Luſitanorum (l) recipitur heic jus vetus *C*æſareum, uti item in populorum aliquot aliorum mores. Imò & ex Jure Juſtinianeo, ſi ſuſpicetur vir, quempiam uxoris ſuæ pudicitiæ inſidiari, & poſt tres conteſtationes ſeu denuntiationes, quibus omnimodus uxoris & inſidiantis congreſſus vetetur, *invenerit eum convenientem ſuæ uxori quidem in ſua domo aut ipſius uxoris aut adulteri aut in popinis aut in ſuburbanis, permittitur* (m) *licentia marito propriis manibus talem perimere nullum periculum ex hoc formidan-*

(a) *Cauſ. 33. quæſt. 2. c. 6.* (b) *Pag. 496. edit. Pariſ. 1615.* (c) *Ibid. pag. 717.* (d) *Poſt Gloſſ. ad Cauſ. 33. q. 2. c. inter hæc vide Covaruviam in 4. Decret. part. 2. cap. 7. §. 7. & DD. ad L. Grachus C. ad leg. Juliam de Adult. Jul. Clar. ſent. lib. 5. §. Homicidium num. 48. &c.* (e) *Lib. 4. cap. 8.* (f) *Rerum Judicatarum lib. 8. tit. 1.* (g) *Collect. Deciſ. 497.* (h) *De ſacram. Matr. lib. 9. cap. 15.* (i) *Lib. 4. de Jure Nat. cap. 4.* (k) *Partit. 7 tit. 17. l. 14. & vide Gomeſ. ad l. 80. Tauri.* (l) *Vide Thom. Valaſcum. tom. 1. Allegat. 85. & Ordinat. Luſitan. lib. 5. tit. 16.* (m) *Auth. Coll. 8. tit. 18. cap. 15.*

danti. Utut autem ſe res habuerit, jus illud deprehenſos occidendi quale prædicat Philo, neque in Suſannæ pro deprehenſa habitæ hiſtoria, neque in adulteræ in Evangelio Joannis cauſa, omninò admitti videtur. Quod verò ad illa Philonis attinet, quibus Adulterium morte paſſim multandum, uti apud Ebræos, aſſeri videtur; certè, dum vixit Philo, ne Ægyptiis quidem, inter quos ille, utpote Alexandrinus, pœnæ ejusmodi uſus erat forenſis, uti nec Athenienſibus aut Romanis; ut de aliis taceam. De Ægyptiis diſertè Diodorus Siculus [a]; Adulterium apud eos vi commiſſum genitalium abſciſſione, ſine vi mille plagis adultero, narium [b] detruncatione adulteræ irrogandis punitum; licet ſeculis vetuſtiſſimis adulteras quasdam à Seſoſtri Rege vivicomburio plexas memoret idem [c] Scriptor. Athenis autem ſi quis reus peractus ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου, ἀνδὶ ἐγχειρίδιου χρῆσθαι ὅτι ἂν βουληθῇ *Judicium erat in eum pro arbitrio animadvertere, exceptâ pœna gladii,* ut expreſſim legitur apud Demoſthenem [d], quò ſpectat illud Libanii Sophiſtæ in De vita ſua, ubi veteribus ait in more fuiſſe mœchis pudenda demetere. Utrum autem ex jure Cæſareo veteri Pœna Adulterii forenſis eſſet vitæ amiſſio ſæpè diſputatum eſt. Scilicet an à lege *Julia* aliave hac vetuſtiori. *Sed* à Viris doctiſſimis ſatis eſt demonſtratum ex jure recepto pœnam ejusmodi non irrogandam fuiſſe, antequam ab Auguſtis Chriſtianiſmus exciperetur, ſed Relegationem aliamve citra mortem coercitionem. Qua de re præter titulos in *Juris* Cæſarei corpore hùc ſpectantes videſis Tiraquellum [e], Petrum Fabrum [f], Alciatum [g], Cujacium [h], Guidum Pancirollum [i], Briſſonium [k], Menochium [l], Lipſium [m], Carolum Fabrotum [n], Paganinum Gau-

(a) *Biblioth. lib. 1. cap. 78.* (b) *Vide Conſtantin. Harmenop. lib. 6. tit. 3.* (c) *Ibid. cap. 59.* (d) *Orat. in Neæram. videſis Petrum Fabr. ſemeſtr. 3. cap. 21. & Samuel. Petit. in leges Atticas pag. 465.* (e) *In l. 13. Connubial. Gloſſ. 1. part. 13.* (f) *Semeſtr. lib. 3. cap. 21.* (g) *Paradox. lib. 5. cap. 8. &c. & ad tit. de verb. ſig. l. 101.* (h) *Obſervat. 6. cap. 11.* (i) *Theſaur. Var. lect. lib. 3. cap. 27.* (k) *Ad tit. ad leg. Julian. de Adult.* (l) *De Arbitr. Judic. quæſt. lib. 2. cent. 5. caſ. 419.* (m) *Ad Annal. Tacit. 4. num. 98.* (n) *Exercit. 12.*

dentium [a], alios ſatis obvios, maximè qui ad §. *item lex Julia Inſtit. tit. de publicis Judiciis*; ubi *lex Julia de Adulteriis*, quâ pœnam gladii ibi memoratam ſpectat, plane pro eo quod eſt ſimpliciter *lex de Adulteriis* (quæ *Juliæ* nomine tamdiu innotuerat) non pro lege ipſa ea quæ ab Auguſto [b] lata eſt indeque in *Julii Cæſaris* honorem *Julia* dicta. Haud fermè aliter atque etiam apud nos (verbi gratiâ) tutores ſimpliciter ſeu ex jure noſtro civili, id eſt Anglicano dari à viris doctisſimis [c] pro eis qui ex lege Attilia & ex *Julia* & Titia olim in Roma veteri & provinciis dabantur, ſumti ſunt; juxta quam rationem legis Falcidiæ, Aquiliæ, Senatusconſulti Trebelliani verba apud noſtrates etiam interdum fiunt, dum nihil aliud intelligunt præter ſimplex damnum illatum, legatorum modum, hæreditatem fidei commisſariam, nulla omnino (ſive tempora ſive perſonas ſpectes) habitâ eorum qui legum harum autores fuere ratione. Alia ſunt non pauca ejusmodi. Et Auguſtinus [*]; *Romani antiqui adulteras fœminas, quamvis aliquâ damnatione, nulla tamen morte plectebant.* De antiquis diſertè loquitur & jure præſtituto punitis, nec pro tyrannorum arbitrio occiſis. Nam certum eſt intereà ab Auguſto [d] etiam ſuas leges egrediente adulteros morte punitos aliquos, uti & poſteà ab Opilio Macrino. *Adulterii reos ſemper vivos ſimul incendit junctis corporibus*, ut de eo *Julius* Capitolinus. Alia ſunt ejusmodi aliquot [e] in ſeculis Chriſtianiſmum imperii præcedentibus, ſed libero dominantium jusſu non lege recepta omninò nitentia. Vulgo autem habetur Conſtantinus magnus autor primus legis, qua mors adulteris ex *Jure* Cæſareo irroganda. Et ſanè in Codice *Juſtinianeo* occurrit reſcriptum ejus ad Evagrium [f] de accuſatoribus adulterii, ad cujus calcem adjicitur, *Sacrilegos autem Nuptiarum gladio puniri oportet*; temporis autem ſignatio eſt *VII. Kal. Maii Conſtantino Aug. VII & Conſtantio Cæſare Conſulibus.* Anno nempè ita Chriſti 326 reſcriptũ tribuitur. Et verum quidem eſt, reſcriptum illud, præter adjectum hoc,

(a) *Juridic. Expoſit. lib. 2. cap. 8.* (b) *L. 1. D. tit. ad leg. Jul. de Adult. & Baſilic. lib. 60. tit. 37.* (c) *Joan. Cowellus in Inſtit. Juris Anglicani.* (*) *De Civit. Dei lib. 3. cap. 5.* (d) *Tacit. Annal. 3.* (e) *Vide Petrum Ærodium Rer. Judicat. lib. 7. tit. 1. cap. 4.* (f) *L. 30. quamvis C. tit. ad leg. Jul. de Adult.*

hoc, integrum fuiſſe Conſtantini atque ejusdem anni, uti etiam liquet ex Codice Theodoſiano [a]. In condendo autem Codice *Juſtinianeo* reſcripto illi adtexuit Tribonianus, aut quis alius Juſtiniano operam in corpore juris conficiundo navans, verba jam dicta, ex ipſa Juſtiniani mente atque autoritate ſibi permiſſâ, velut deſumta ex ſenſu reſcripti aliquanto recentioris ſeu Conſtantii & Conſtantis de Adulteris, ut & appoſitè ſatis vult præſtantiſſimus Cujacius [b] aliique ejus ſequaces. Habetur nimirùm horum Auguſtorum in codice Theodoſiano reſcriptum, quo adulteri ut parricidæ culleo inſuendi aut comburendi; juxta ſupplicium eis à Macrino irrogatum. Attinet hoc ad annum Chriſti 339 ſeu biennium aut circiter à Conſtantini morte elapſum, id eſt annum quo Conſtantius ſecundùm & Conſtans Conſules fuere. Tunc enim, cum provocationes aliquæ fierent moratoriæ in cauſa adulterii, ad Catulinum reſcribitur [c] à jam dictis Auguſtis, provocationes ejusmodi non admittendas. *Sed delatum adulterii crimen & quæſtionibus adhibitis adprobatum, pari ſceleris immanitate damnare quid deinceps in hujusmodi criminibus convenit obſervari, ut manifeſtis probationibus adulterio probato fruſtratoria provocatio minimè admittatur, cum pari ſimilique ratione ſacrilegos* [d] *nuptiarum tanquam manifeſtos parricidas inſuere culleo vivos vel exurere judicantem oporteat.* Etiam & vivicomburium pœnam fecit Conſtantinus [e] ſervo, quocum occultè rem habuiſſet domina. Certe & adulteris non minus atque homicidis, veneficis (quibus conjuncti ſunt ut ejusdem generis in reſcriptis principum Magi & in Aſtra peccantes, quo nomine Aſtrologos denotabant) læſæ majeſtatis, & demùm falſæ monetæ reis, velut atrociùs ſceleſtis, Quinarioque ſcelerum numero, ut notiſſimo, memorari ſolitis, Paſchalis [f] ſub id tempus negari ſolebat indulgentia. Unde etiam & adulteros graviſſimè tunc puniendos ſatis liquet, licèt non ſatis quâ

(a) *Lib. 9. tit. 7. l. 2.* (b) *Obſervat. 6. cap. 11.* (c) *L. 4. C. Theod. lib. 11. tit. 36. ſeu quorum appellationes non recipiantur.* (d) *De vocabulo illo heic vide Baronium tom. 3. ann. 339. num. 20.* (e) *C. tit. de Mulieribus quæ ſe propriis ſervis junxerint.* (f) *L. 1. 4, 6, 7, 8. C. Theodoſ. lib. 9. tit. 38. ſeu de Indulgentiis criminum & Append. C. Theod. à Jac. Sirmondo edit. conſtit. 8.*

quâ pœnâ. At verò quicquid de Adulterii pœna, ſeu de culleo aut vivicomburio à Conſtantio & Conſtante ſic introductum fuerit; ſub Valentiniano & Valente, id eſt ſub annum à reſcripto illo ad Catulinum trigeſimum, Præfecto Urbis Maximino, *Cethegus Senator adulterii reus delatus cervice periit abſciſſa*, ut expresſim Ammianus Marcellinus [a]. Eâdem pœnâ fœminas illuſtres aliquot itidem idem ob crimen adfectas tunc temporis ſcribit ille. Quæ ſanè poſtremis Conſtantini quod jam memoravimus reſcripti de gladii pœna apud Juſtinianum verbis niti dubitare non videtur doctisſimus Fredericus Lindenbrogius in adjectis Obſervationibus, quaſi genuina fuisſent illa Conſtantini, nec à Triboniano aliove ejusmodi Juſtiniani tempore adjecta. Certè utut ſe res hæc habuerit, dubitandum non videtur, quin ante Juſtinianum ultimo ſupplicio ex jure Cæſareo recepto ac conſtanti adulteri neutiquam punirentur, utcunque tum illud de culleo & vivicomburio habeatur in Conſtantii reſcripto tum gladii pœnæ in exemplis ex Ammiano allatis. Id enim eliciendum ex Leonis & Majoriani Auguſtorum reſcripto ad Rogatianum, Conſularem Tuſciæ ſuburbicariæ, quo Ambroſio cuidam adulterii reo relegationis temporariæ pœnam conſtat irrogatam; quod leniter quidem & negligentèr factum ajunt Auguſti. Sed nec ipſi tunc temporis ſcelus hoc morte luendum ex jure voluere ſed relegatione perpetuâ, ita tamen ut redeuntis perimendi nemini jus non concederetur. Reſcriptum hoc ad annum attinet Chriſti 459 adeoque recentius eſt Conſtantiano illo reſcripto annis 120, & vetuſtius Juſtiniani initiis ferme 70 annis. In editionibus Novellarum Majoriani Codici Theodoſiano ſubjunctis prioribus omninò deſuit. Unde etiam in Lugdunenſi [b] adnotatur poſt octavam Novellam, *deſideratur Novella de Adulteriis.* Sed in Pariſienſi [c], quæ optima eſt, ejusque ſequace Genevenſi [d] editur quidem; verùm adeò depravatè, ut operæ pretium duxerim è codice meo Ms. pervetuſto, qui Guilielmi erat monachi Malmesburienſis, heic integrum repreſentare.

Impe-

(a) *Lib. 28.* (b) *Lugd. 1566.* (c) *Pariſ. 1586.* (d) *Genevæ 1593.*

Imperatores LEO & MAIORIANUS Rogatiano Conſulari Tuſciæ Suburbicæ.

Agitandam legibus adulterii quæſtionem imminente quoquo noſtræ perennitatis oraculo, exercuiſſe te commemoras, atque, ut relatione teſtaris convictum confeſſumque Ambroſium in nefario crimine Relegatione temporaria dignum cenſuiſti & non ſolum leniter immò negligenter penſaſti alieni doloris injuriam, ut maculam pudoris extincti & ejus ſummam criminis, in qua quicquid [*] *vero indignum eſt continetur, elabi vita ſuperſtite judicares. Eum tamen ipſum temerâſſe ſententiam & confeſtim locum* (vel *loco*, ut inter lineas adnotatur) *exilii perhibes diffugiſſe; Noſque conſuliſti quid fieri Sanciamus. Severitatem quippe res ipſa flagitat. Unde, Rogatiane Kariſſimè, noveris ad rigorem veteris diſciplinæ, hanc perhennitatem noſtram obſervationis adjeciſſe menſuram; ut ſecundum legem divorum retro Principum, qui in ſimili crimine talia cenſuerunt, Relegationem probroſi & nefandi rei deportatio adjecta continuò ſequatur & bonis ejus omnibus fiſci Juribus vindicatis, eum congreſſu* (vel *ingreſſu*, ut monet inter lineas librarius) *totius Italiæ ſummovendum, edictorum propoſitione denuntiatâ omnibus perimendi licentiâ, quâ paſſim ita inſequendus eſt, qui ſententiæ abuſus eſt lenitate, uti ſi in comprehenſa orbis noſtri parte repertus fuerit caſus jure videatur, quatenus ſanctionis procedente cenſura, ab incurſu flagitiorum, tutam genialis thori præſtemus impoſterum caſtitatem exemplo competenti luxuriâ ab expugnatione pudicitiæ caſtagatâ, quæ ſub publica quodammodo videbitur eſſe cuſtodia, ſi libido, & protervitas arceatur, manifeſtumque ſit generalitèr ita nobis cordi eſſe violatum pudorem ulciſci, ut edictali decreto dicta cohercitio futuris quoque temporibus ſimile commiſſum cenſeat plecti. Dat. XV. Maii Arelato, Richemere V. C. Conſ.*
Ita Codex meus Ms, nec adjecto in temporis ſignatione *Clearcho Conſule*, ut in editis, qui cum Richimere conjunctus plane ad annum attinet 384. ſeu Theodoſii primi & Arcadii tempus, quod Leonis & Majoriani initiis annis ampliùs ſeptuaginta eſt antiquius. Collega autem Richimeri heic erat Patricius, ut tum ex faſtis liquet, tum ex Theodoſii reſcriptis obviis. De reliquis ex Ms. heic emendandis intuen-

(*) *L. Viro.*

ti ſatis conſtabit. Sed hinc palam eſt relegationem, deportationem (quæ etiam tam capitalis dicitur, quam ipſa mortis pœna, ut diſertè Calliſtratus(a); unde nec omninò argumento ſunt verba illa de adultera in Alexandri Auguſti reſcripto (b) *ſi quocunque modo pœnam capitalem evaſerit*, aut *nec capitali pœnæ eſſe obnoxia* in Conſtantino (c) altero mortem ibi intelligi, quod perperam volunt nonnulli] bonorum confiſcationem adhibitam nec pœnam mortis niſi deportatus relegatuſve redux exilio ſe ſolviſſet. Neque tunc pœna mortis forenſis erat, ſed cuique permiſſa. Codicis autem Juſtinianei jure forenſis fiebat juxta jam oſtenſa. Neque alitèr intelligendus Juſtinianus ipſe, ubi in Authenticis (d) ſeu Jure ſuo noviſſimo Conſtantinum expreſſim memorat velut ultimi ſupplicii adulteris irrogandi autorem. Tribonianus enim aut quis ejuſmodi alius adjectionem antè in Codice Juſtinianeo indicatam Conſtantini ipſius fuiſſe, ut falſo crederetur, in cauſa fuerat. Noviſſimo autem hoc jure adultera virgis cæſa in Monaſterium deditur, adultero morte plectendo. Orientali autem Jure Cæſareo recentiori ὁ μοιχὸς ϗ ἡ μόιχαλις ῥινοκοπείσθωσαν *Adultero & adulteræ Nares præcidantur*. Sic Harmenopulus (e] Juxta Leoniam (f) ea de re ſanctionem. Addit Michael Attaliates (g) τυπτομένοις ϗ κουρευομένοις *verberati & tonſi*. Etiam adulteram exulem fieri bonisque ſpoliandam. Seculis recentioribus Morte, Verberibus, Mulcta aliterque pro variis gentium moribus atque aliter punitur Adulterium. Et ubi cognitio ejuſdem ad forum ſpectat ſolùm Pontificium, Excommunicatione & Pœnitentiæ ſolennis ſive ritu ipſo publico ſive redemtione. Et de inſigni Pœnarum heic diſcrimine apud Paganos Chriſtianoſque videſis potiſſimùm adnotata à Tiraquello, Menochio, & Petro Fabro locis ſupra indicatis, quibus addas Jodocum Damhouderium (h), Aloyſium Novarinum (i), id genus alios ſatis obvios præter

(a) *L. 27. Capitalium D. tit. de Pœnis.* [b] *L. 9. Caſtitati C. ad leg. Jul. de Adult.* [c] *Lib. 7. C. Tit. de Repudiis* [d] *Auth. Coll. 9. tit. 17. cap. 10.* (e) *Conſtit. Leon. 32.* (f] *Prochir. lib. 6. §. ult.* (g) *Synopſ. tit. 70.* [h] *Praxi Criminal. cap. 91. num. 63. &c.* (i) *Elect. Sacrar. lib. 6. cap. 10. & 11.*

præter ſingularum gentium legum Corpora & deciſiones (a), ſine quibus fruſtra nimis de earum moribus ac jure loqui ſolent Scriptores aliique maximè exterarum quas leviter inviſerunt gentium ſciolos cum pruritu nimio ſe oſtentare ſoliti. De uxoribus Mahumedes in Alcorano (b). *Si*, inquit, אלשתהצואת עליהן ארבעת מנכם פאן שהדואת ואמשכוהן פי אלביות חתי יתופיהן אלמות או יגעל אללה להן סבילא *Teſtes adhibeantur in eas quatuor ex vobis* ubi Mahumed Ben Achmed Interpres habet אי מן ארגאל אל משלמין *id eſt, ex viris* ſeu *maſculis cum Muſulmanni* ſeu *religionis Mahumedanæ fuerint*; tantum abeſt, ut recta ſit heic Retinenſis verſio, *Mulier quatuor fœmineis teſtibus convicta &c.* quòd tam in Codicibus Vetuſtis Mss. quam editis legitur] *unde fuerint convictæ, detineantur in ædibus ſuis* [interpres jam dictus אחבשוהן מאמנעוהן מן מכארטת אלנאש *cohibeant eas & impediant à congreſſu virili*] *usque dum mortuæ fuerint aut viam* ſeu *mentem* [meliorum] *fecerit eis Deus*. Alibi autem adjicit(*) אלזאנית ואלזאני ואגלדוא כל ואחד מנהמא מאית גלדת ולא תאחדכם בהמא ראפת פי דין אללה אם כנתם תומנון באללה ואליום אלאחר ואשתהד עדאבהמא טאיפת מן אלמומנין *Quod ad Adulterum adulteramque ſpectat; Omnigeni ſic rei centum plagis verberantor, neque miſericordes erga illos ſitis in judicio Dei, ſi in Deum credatis & diem poſtremum*, id eſt diem judicii. *Et teſtes ſint pœnæ cœtus* ſeu *numerus aliquis credentium*, Retinenſis *omnis adulterans centum ictus ſuſcipiat in multorum preſentia (ut ſic tum correptus tum verecundatus ulteriùs ab illo peccato omnibus bonis illicito ceſſet)* quibus verbis nihil eſt in Arabico, quod ibi reſpondeat. Atque hinc in Doctrina Machumet ab Hermanno Dabmata olim verſa, *Centum ſunt*

(a) *Vide Thomam Vallaſcum tom.* 1. *Allegat.* 85. *Ludovic. à Peguera Aragon. Deciſ.* 92. *le Code des deciſiones forenſes liure* 9. *tit.* 13. *Boerium deciſ. Gallic.* 297. *Martin. Monter à Cueva Deciſ. Aragon.* 15. *Aloyſium Riccium Deciſ.* 235. *&c.* (b) *Azoar.* 4. *Arab. lat.* 8. (*) *Azoara* 24. *Arab.* 34. *Lat.*

ſunt ictus, quibus in adulterio deprehenſi flagellantur. Sequitur in Alcorano quod Adulterii pœnam auget, in Retinenſis codicibus non editis ſolum ſed & optimæ fidei manuſcriptis omninò prætermiſſum,

אלזאני לא ינכח אלא זאנית או משרכה ואלזאנה לא ינכחהא אלא זאני או משרך וחרם דלך עלי אלממנין

Adulter minime ducat niſi adulteram aut aſſociantem ſeu *participem facientem, nec ducat adultera niſi adulterum aut aſſociatorem.* Hoc enim אי נכאח אלזואני ut ibi Achmedides jam dictus, id eſt, adulterorum adulterarumque conjugium) *credentibus* ſeu *Muſulmanis eſt interdictum.* Aſſocians heic & aſſociator eſt Mahumedanis idololatra qualiscunque ſic dictus,(*) quia געל אללה שריכא ſeu הו אשרך באללה id eſt, *facit Deum æqualem Deo* ſeu *Deo alium aſſociat*, quo nomine etiam Chriſtianos ſignantiús denotant Mahumedicæ impoſturæ ſequaces. Hinc ſequitur in Alcorano, quod & Retinenſis habet de fœminis falſo adulterii ſeu absque teſtimonio legitimo accuſatis. Id Capite adnotatur proximo ubi de viro Zelotypo agitur. Sed de variis Adulterii pœnis hactenus; quæ, uti & aliæ apud mortales omnimodæ, pro morum, ſeculorum, locorum discrimine, vitio, Medicinæ locum obtinentes, aliter atque aliter ex eorum arbitrio, penes quos ſumma rerum habetur, lege [nec verò forenſi judicio citra legem præeuntem] introducendæ mutandæque.

(*) *Videſis Anton. Gigg. Theſaur. Vol. 2. col. 1089.*

CAP. XIII.

Lex de Zelotypia. *Mariti* Præmonitio. Uxoris *cum eo, de quo præmonetur*, Occultatio *ſeu* Congreſſus *qualiscunque* clancularius; *Unde* Juſta ſuſpicio. *Alia ad legem illam attinentia.*

Jam

JAm verò de uxore ſuſpecta, lex lata eſt; *Si viri (a) cujuscunque uxor declinaverit & prævaricando in eum prævaricata fuerit & concubuerit vir alius cum ea commixtione ſeminis & abſconditum fuerit ab oculis mariti ejus, atque occultata fuerit illa* [id eſt ונסתרה] *& immunda facta fuerit, & teſtis non fuerit contra eam* והיא לא ſeu, ut codex Samaritanus, והא לא נתפשה id eſt, *nec fuerit ipſa vi compreſſa* (ita interpretantur Magiſtri (b); ſcilicet לא נתפשה per לא נאנכה; tametſi vulgata habeat, *quia non eſt inventa in ſtupro*; uti & Arabs Romæ editus; ſed in Ebræo nihil eſt, quod τῷ *in ſtupro* heic reſpondeat; alii *nec fuerit deprehenſa*; & Helleniſtæ *συνειλημμένη*, quod etiam à Magiſtris ſtare poſſit quà *non injectâ manu* ſeu *vi prehenſam* denotat; Chaldæi ibidem אתחררת quod & *vi prehenſam* ſignificare poteſt, uti & idem apud Arabem Erpenianum vocabulum in Arabiſmum receptum, cum in verſione Saadiæ Gaon ſubſtituatur תקהר quod planiſſime vim illatam innuit; Arabs penes me Ms. ולכם יוחד ולכם יראהא אחד *nec deprehenſa fuerit, nec viderit eam quiſquam*; Galli, *Et qu' elle n' ait point eſté ſurpriſe*, uti & alii aliquot; quod tam de vi dolove illato, quam de rea deprehenſa ſeu taken with the manner/ ut Angli, ſumi poteſt; ſicut etiam quod habent Judæi Hiſpanienſes, *y ella non fue preſa*;) *pertranſierit autem illum ſpiritus Zelotypiæ, ut ſuſpicetur uxorem ſuam, quæ polluta eſt, aut ſi pertranſierit illum ſpiritus Zelotypiæ, ut ſuſpicetur uxorem ſuam quæ tamen non eſt polluta, adducat vir ille uxorem ſuam ad Sacerdotem, adducatque cum ea ſacrificium pro ea, nempe decimam partem Ephæ farinæ hordeaceæ, ſed non fundat oleum ſuper eam, neque ponat thus ſuper eam, quoniam oblatio Zelotypiæ eſt, oblatio pro memoriali faciens recordari iniquitatem. Adducet itaque illam Sacerdos & ſtare eam faciet ante Dominum. Aſſumet quoque Sacerdos aquas ſanctas in vaſe fictili, & de pulvere qui fuerit*

 in pa-

(a) *Numer. 5. 12. De hac lege videſis Philonem lib. de legibus ſpecialibus ad 6. & 7. decalogi. Sixtum Senenſ. Biblioth. ſanct. lib. 2. in Z. præter Commentarios obvios.* (b] *Gloſſa heic. Maimonides halach.* Iſhoth *cap. 24. & hal.* Sota *cap. 3. alii.*

in pavimento Tabernaculi, tollat Sacerdos & ponat in aquam. Stare autem faciet Sacerdos mulierem ante Dominum, & denudet caput mulieris, ponens ſuper manus ejus oblationem pro memoriali, quæ oblatio eſt Zelotypiæ, habeatque Sacerdos in manu aquas amaras ac maledictas. Et adjurans eam Sacerdos, dicat ad mulierem, ſi non concubuit vir tecum & non declinaſti ad immunditiam ſub viro tuo, liberaberis ut innocens ab aquis iſtis amaris (τὸ ὕδωρ τȣ̃ ἐλεγμȣ̃ ſeu aquam redargutionis vocant Helleniſtæ) & maledictis. Sin tu declinaſti ſub marito tuo & polluta es & poſuit vir concubitum ſuum ad te extra maritum tuum; adjurabitque Sacerdos mulierem juramento execrando & dicet Sacerdos ad mulierem, det te Dominus in execrationem & juramentum (exemplumque habet vulgata) in medio populi tui, adeo ut faciat Dominus corruere femur tuum & inflari uterum tuum [vulgata ibi, putreſcere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus diſrumpatur.] Ingrediantur aquæ iſtæ maledictæ in viſcera tua, ut intumeſcat uterus tuus & corruere faciant femur tuum, dicatque mulier amen, amen. Scribat autem Sacerdos in libello maledictiones iſtas & raſas projiciat eas in aquas amaras [vulgata; & delebit eas aquis amariſſimis quod ſubſtituitur pro ומחה אל מי המרים ubi Helleniſtæ rectiùs habent καὶ ἐξαλείψει εἰς τὸ ὕδωρ τȣ̃ ἐλεγμȣ̃ & delebit ſeu absterget in aquam redargutionis) potetque mulierem aquis illis & maledictis, ut intrent in eam aquæ illæ maledictæ & amaræ. Tollet deinde Sacerdos de manu mulieris oblationem Zelotypiæ & ventilabit oblationem illam coram Domino, atque adducet eam ad altare. Tollet etiam Sacerdos pugillum plenum de oblatione illa pro memoriali incendetque in altari, & poſtea dabit mulieri potum illius aquæ. Et poſtquam potaverit mulierem illam aquis illis, ſi fuerit polluta & prævaricando prævaricata ſit ſub viro ſuo, ingredientur in eam aquæ illæ maledictæ & amaræ, & intumeſcet venter ejus cadetque femur ejus, & erit mulier illa in maledictionem in medio populi ſui; ſi autem mulier non polluta ſed munda fuerit, absque nocumento evadet, & ſeminabitur ſemine, [ſeu faciet liberos, ut vulgata.] Hæc eſt lex Zelotypiæ, quando mulier declinaverit ſub marito ſuo & polluta fuerit, aut cum virum pertranſierit ſpiritus Zelotypiæ, & ſuſpicatus uxorem ſuam ſtatuerit uxorem in conſpectu Domini, & fecerit ei Sacerdos ſecundum univerſam legem

iſtam

iſtam. Eritque vir innocens ab iniquitate; & mulier portabit iniquitatem ſuam. Maritum ita Zelotypum, ut hac lege comprehendatur, eum eſſe [a] ajunt, qui præmonuerat uxorem ne deinceps in ſecreto eſſet aut clàm occultaretur cum aliquo, ſive patre ejus ſive fratre, nedum aliis plùs diſſitis, ſive gentili ſive ſervo, idque coram teſtibus; quæ nihilominùs cum ipſo, de quo præmonita eſt, in ſecreto eſſet occultata, idque teſtibus item probaretur, כדי טומאה שהוא כדי לצלות ביצה ולגמירה *quantillo tempore pollui fœmina poſſet, id eſt, quantillo tempore ovum & aſſari poſſet & abſorberi.* Gallinæ ovum intelligunt, quod citiùs aliis quibuscunque ovis coqui [b] & aſſari ajunt. Atque ita obtinuit apud Magiſtros Babylonienſes temporis menſura, quæ tamen alitèr atque aliter ſe habet in (c) ſententiis Hieroſolymitanorum, & plerunque multò brevior eſt. Occultationem hanc סתירה appellitant, & ad illud in lege ſpectat ונסתרה *& occultata fuerit illa.* Uxore ita ſuſpectâ etiam marito interdicebant, usque dum potatis aquis amaris innocentem ſe præberet. Præmonitio autem fieri debuerat expreſſa, de Occultatione; atque ut occultaretur cum eo neceſſum erat, antequam potandi eſſet rea aut marito interdicta. Nam ſi præmoneretur, ne verba cum aliquo haberet, & poſtmodùm cum eo occultaretur, aut ne occultaretur, & poſtmodùm cum eo verba haberet, ad legem hanc res non attinuit. Uti nec ubi præmoneretur de minore novem præter diem unicum annis. Scilicet de viro lex fertur, qualis minor ejuſmodi heic non habitus. Ante occultationem, remiſſione potuerat maritus uxorem liberare, non pòſt. Et repudium ita remiſſionis locum habuit, ut ſi repudiaretur præmonita, & denuò duceretur, denuò etiam præmonenda eſſet. Si quæ aquis potatis innocens evaderet, ea denuò præmonita de ipſo, cujus nomine an-

[a] *Miſna tit.* Sota *cap.* 1. *& Gem. Babyl. ib. fol.* 25. *&* 4. *&.* 7. *& Maimon. halach.* Sota *cap.* 1. *& de leg. hac Zelotypia accuratè Salomon Jarchius ad Numer.* 5. (b) *Miſna tit.* Sabbath. *cap.* 9. *& Obad. Bartenor. ib.* §. 5. (c) *Gemar. Hieroſolym. ad tit.* Sota *cap.* 1. *fol.* 16. *col.* 3.

ne antea potârat, cum ipſo iterum occultaretur, haud iterabatur potio, ſed ipſa ſine dote, ut marito jam planè illicita, ejicienda erat. Quod ſi cum aliis, poſt præmonitionem, occultaretur, potandi formula iteranda erat, quoties ita occultaretur. Neque aquis heic omninò locus, ſi aut deeſſent teſtes idonei ſive Præmonitionis ſive Occultationis, aut ſi adulterii teſtis adeſſet etiam unicus, qua de re mox item plura. Nec potare cogebatur, quæ (a) fateretur ſe tempore occultationis, pollutam nec quæ diffiteretur atque aquas ante abraſum libellum [qua de re infrà] recuſaret. Sed utraque ſtatim ejicienda erat ſine dote & perpetuò marito interdicebatur. Quin ſi aut nollet demùm maritus eam potare, aut cum ea rem haberet poſt occultationem, potu liberabatur. Sed cum dote ea tunc ejicienda, atque itidem marito interdicta erat.

(a) *Miſna tit.* Sota *cap.* 4. *&* *Maimonid. hal.* Sota *cap.* 2. *&* 4.

CAP XIV.

Uxorum, & Præmonitarum *&* Occultatarum, *genera non pauca aquis amaris libera; quæ tamen tum* Maritis *tum eis,* de quibus Præmonitio *fiebat dein perpetuo* vetita, *ac* ſine dotibus *ejicienda erant, Et de* Innocentia, *quæ exigebatur in* Marito, *qui* Uxorem *hoc Jure ad* Examen Aquarum *adigeret.*

FUere etiam Uxorum genera non pauca, quæ tametſi antecesſerat Præmonitio & Occultatio, aderantque utriuſque teſtes, potatione nihilominus libera quidem erant; at ejicienda ſine dote & illicita dein perpetuò maritis. In hiſce cenſentur (a) & ſponſa & fratria, cujus nuptiæ à Leviro expectabantur(שומרת יבם appellant, id eſt *Leviro ſervatam*] ex eo quod in lege habetur *hæc eſt*

[a] *lex*

(a) *Miſna tit,* Sota *cap,* 4. *&c. Maimonid. hal.* Sota *cap.* 2.

(a) *lex zelotypiæ, quando mulier declinaverit* תחת אישה id eſt *ſub marito ſuo.* Nec ſponſa nec fratria ante nuptias, ſub marito ſeu ὕπανδρος. At ſi ſponſus aut præmoneret, & poſt nuptias ac maritales amplexus occultaretur uxor cum eo de quo præmonita erat, totiuſque rei adeſſent teſtes, potandæ erant ei aquæ ut uxoribus aliis. In hiſce item quæ potatione liberæ minor erat, quæ uxor majoris, & major quæ uxor minoris, atque Hermaphroditi uxor. Nomina Viri & mulieris haſce ajunt excludere. Accedit uxor cæci, ideò quod dicitur *& abſconditum fuerit ab oculis ejus.* Item uxor clauda, quia legis verba ſunt, *ſtare eam faciat Sacerdos.* Cui item manus vel unica deeſſet, ſeu ad recipiendum eſſet non idonea, in hiſce erat, quia *oblatio ſuper manus ejus ponenda*; uti & muta, quoniam dicendum erat mulieri *Amen, Amen*; & ſurda eo quod adjicitur, *& dicat Sacerdos ad mulierem.* Quin hiſce adjungebantur uxor Cæci, Claudi uxor, ejus cui manus deerat, Muti, ac Surdi. Nam receptum erat עד שתהיה שלימה כמותו והוא שלם כמותה *niſi ubi ipſa integra eſſet ut ille, atque ille, ut ipſa, integer,* locum aquis amaris minimè fuiſſe. Ad Nuptam etiam, quæ ante maritales amplexus præmonita & cum eo, de quo præmonebatur, occultata erat, idem jus obtinuit. Nam ex verbis legis, *& poſuit vir concubitum ſuum ad te extra maritum tuum* (ſeu *deſerto mariti thoro,* ut habet Vulgata) eliciebant, niſi anteceſſerat mariti concubitus, Adjurationem illam adeoque Aquas locum habuiſſe nullum. Si moreretur maritus, poſtquam in judicium hoc nomine deduceretur uxor, potione immunis fiebat illa, ſed dote excidebat. Amplexus item maritalis ante deductionem (qui vetitus ex majorum inſtitutis, ut ſupra (*) docetur) in cauſa erat, ut libera poſteà eſſet uxor potione. Verba legi ſubjuncta, ſunt; *Erítque vir innocens ab iniquitate, & mulier ipſa portabit iniquitatem ſuam.* Ubi ille non innocens, nec illa examini huic obnoxia. Unde etiam fiebat, ut neque uxori præcepto aliquo Negativo interdictæ, neque cuiquam ex affirmationis notâ vetitæ, neque Secundariæ bibendum heic eſſet. Quæ tamen omnes, ſi Præmonitio atque Occultatio non ſine Teſtibus præcede-

[a] *Num. 5. 29.* (*) *Lib. 2. cap. 8.*

cederet, ejiciendæ erant idque ſine dotibus atque etiam hoc nomine maritis interdictæ. Quin nec rite ad aquas heic adigebat uxorem maritus (a), qui non ab omni illicito concubitu purus ipſe; nec ſi maritus ejuſmodi eam in examen deduxerat, בודקן לה המים *vim ſuam examinis exercebant aquæ*, unde peccaſſe eum ajunt שגרם לשם המפורש שימחה במים לבטלה *quod in cauſa eſſet, ut nomen Tetragrammaton in caſſum abſtergeretur in aquas.* Nam in Adjuratione ac Maledictionibus nomen illud bis reperitur. Quæcunque autem potatione libera, ſed Præmonita ut dictum eſt ac Occultata, ideoque marito interdicta fuerat, etiam & ipſi de quo præmonitio fiebat ſeu quocum occultabatur ſimiliter (b) interdicebatur. Adeoque ſi poſtmodùm ei nuberet, erat ſimilitèr ejicienda; qua de re plura inferiùs.

(a) *Gem. Bab. ad tit.* Kidoſchem *cap. 1. fol. 27. b. tit.* Sota *fol. 28. & Maim. hal.* Sota *cap. 3.* (b) *Miſn. tit.* Sota *cap. 5. Maim. halach.* Sota *c. 3.*

CAP. XV.

Examinis ſuſpectæ adulterii *uxoris, per* Amaras Aquas, *Formula ac Ritus; Et quo ſeculo in* deſvetudinem *abierit* Examen *hujuſmodi. De ſuſpectis apud* Mahumedanos *uxoribus.*

FOrmula, qua ad examen deduci ſolebat uxor ſuſpecta, forenſis hujusmodi (*) erat. Adibat maritus forum, cujus juriſdictioni proximè ſuberat. Huic narrabat, ſe ſuſpectam ſibi uxorem præmonuiſſe, eam nihilominus cum eo, de quo præmonita erat, in occulto egiſſe, teſtes totius rei adeſſe, ipſam ſe à coitu mundam aſſeve-

(*) *Miſna tit.* Sota *c. 1. &c. Gem. ibid. & Maim. hal.* Sota *cap. 3. & 4. videſis Seb. Munſterum & P. Fagium ad Numer. 5. & Moſ. Mikotzi. Præcept. affirmat. 56.*

aſſeverare, ideoque ſe petere, ut Aquarum Amararum examine res decideretur. Ipſa, quibus agebat maritus, verba ita traduntur. אשתי זו קנאתי לה עם פלוני ונסתרה עמו ואלו הן עידי והרי היא אומרת שהיא טהרה ואני רוצה להשקותה לברוק הדבר: *Hanc uxorem meam Zelotypus præmonui de N. quocum poſtea occultata eſt*, ſeu *in ſecreto egit, atque hi ſunt teſtes. Illa ſe innocentem eſſe ait. Ego autem peto, ut potus ei detur, quo rei examen fiat.* Teſtimoniis foro auditis, & tradito marito in cuſtodiam duorum תלמידי חכמים ſeu *legis ſtudioſorum*, quibus erat cavendum, ne cum uxore ipſe ante potationem, utpote cui jam, ut dictum eſt, interdicebatur, concumberet, utrique conjuges Hieroſolymam transmittebantur, ut ibi in Synedrio magno LXX virorum pro more res procederet. Nam alibi examen hoc rite fieri (*) nequibat. Comparentem ibi uxorem terrere primò nitebatur Synedrium, ne aquas amaras biberet, crimen, cujus ſuſpicione laborabat, confiteri ſvadebat, monebat ut recoleret exempla Judæ & Thamaris, Rubenis & concubinæ patris ſui, alia ejusmodi, ne gravis nimis ipſi confesſio videretur. Si confiteretur, aut potationem detrectaret, ejiciebatur idque ſine dote. Quod ſi innocentem ſe aſſereret, ex conclavi ſaxeo (*Liskath hagazith* appellitant; locus erat templo conjunctus] ubi Synedrium illud habebatur, eductam circumducebant, tentantes an defatigata atque anxia demùm confiteretur. Perſeverantem, prope portam atrii exterioris orientalem collocabant, atque ornamento omnimodo muliebri, etiam ſolennibus capitis operculis ſpoliatam (ὥ ταῖς inquit Philo ubi (a) hanc rem elegantèr explicat ἅπαν αἰτίαις ἔθος χρῆσθαι *qui mos omnibus omninò cauſis* ſeu *Judiciis* obtinet. Interpres ejus *in omnibus controverſiis capitalibus*) veſtibus induebant nigris. Mulierum item frequentia illuc ex more evocanda erat,, ut *erudiretur* [b] *ſexus ille, ne ageret juxta ejusce facinora.* Aderant qui vellent alii, exceptis ancillis ejusque atque domeſti-

[*] *Maimonid. halach.* Sanhedrin, *cap.* 5. (a) *Lib. de ſpecial. legib. de præcept.* 6. & 7. [b] *Ezech.* 23. 48.

domeſticis, ſi qui eſſent, ſervis, qui ſummovendi erant, ne eorum præſentia dominæ forte mens diſtraheretur. Dein monebat eam iterum de tota re Sacerdos huic rei præſtitutus, atque adjurabat idque lingua ſemper cujus ipſa non ignara; *Si non concubuit vir tecum & non declinaſti ad immunditiem ſub viro tuo, liberaberis ut innocens ab aquis iſtis amaris & maledictis; ſin tu declinaſti ſub marito tuo & polluta es & poſuit vir concubitum ſuum ad te extra maritum tuum, det te Dominus in execrationem & diras in medio populi tui, adeo ut faciat Dominus corruere femur tuum & inflari uterum tuum. Et ingrediantur aquæ iſtæ maledictæ in viſcera tua, ut intumeſcat uterus tuus & corruere faciant femur tuum.* Reſpondebat uxor, *Amen, Amen*, lingua etiam ſibi cognita. Ex mundiſſima dein membrana libello Sacerdos, atramento ſine Chalchantho, ut facilius abſtergeretur confecto, præter mulieris nomen, omnia adjurationis vocabula inſcribebat & dimidium aquæ ſextarium [ſi menſura quam לֹג vocant ſit ſextarius) ex æneo (*) labro, quod ex ſpeculis mulierum conflatum juxta altare locum habuit, deſumtum, ac poculo teſtaceo recens ficto infuſum, pulvere pavimenti templi aut ſi comperiri nequibat, aliunde allato, inſpergebat, commiſtis etiam quæ amaritudinem adderent, veluti abſinthio, id genus aliis. Abraſa dein quæ libello inſcribebantur atque abſterſa (adeo ut ne veſtigium reſtaret) in poculum item injiciebantur. Sacerdos tunc alius veſtes ei corde tenus dilacerabat, nudato usque ad crines capite, cincinnos, ſi qui erant, abſcondebat, & fune, ſi comparari poſſet, Ægyptio [quo Ægypti miracula in animum ei faciliùs reducerentur] veſtes ei laceras ſupra mammillas circumcingebat. Ægyptio dein caniſtro afferebat decimâ partem Ephi farinæ hordeaceæ ex mariti apothecis deſumtam, & mulieri tradebat. Nec unicâ plures erant oblationes, tametſi cum pluribus occultata fuiſſet uxor, de quibus à viro præmonita fuiſſet. Tum Oblationem hanc in ſartaginem imponebat ſine oleo, ſine thure; quorum ſi alterutrum adjiceret, ex lege vapulabat ſemel; ſi utrumque, bis, ut qui bis reus in ipſum legis ſermonem. Dum hæc fiebant, poculum aquæ amaræ tenebat Sacerdos, qui miſcuerat, idque in con-

(*) *Exod. 38. 8.*

conſpectu mulieris, cui jam in Examen præbebatur. Simul atq; biberat illa, farraginē in manꝰ ei dabat Sacerdos, ita tamē, ut ejusce manꝰ ſimul ſubeſſet. Oblatione demum ſolenni ſeu Sacrificiis ejuſmodi agitatione, ad Auſtrale altaris cornu interius delatis, pars in ſuffimentum abibat, & quod reliquum erat, comedebant Sacerdotes, niſi maritus ipſe Sacerdos eſſet. Etenim tunc in cinerum receptaculū rejiciebatur tota. Et rite ſatis fuiſſet res etiam peracta, tametſi Sacrificium Potationem antecesſerat, Si pota innocens eſſet ipſa, domum redibat, marito denuò licita; quin augebatur ei venuſtas faciei, corporis firmitudo, fœcunditas eaque maſculorum & cum facili partu. Sin verò adulterii rea, *illico facies* ejus expalleſcebat ac proruebant oculi, atque ne templum atriave ejus inquinaret, ſtatim educta, intumeſcente ventre ac femore putreſcente, moriebatur. Nec diſſimili modo eadem ipſa hora, qua mortua eſt ipſa, moriebatur item adulter, cujus nomine aquas amaras potaverat. Sic illi. Si non ventris tumore ac femoris putredine, ſed alio morbi genere laborare inciperet, licita marito erat. Interdiu tantùm, non nocte Examen hoc ritè fiebat. Unico verò die binæ non potabant. Et nullus erat dies huic examini minimè idoneus; tametſi unicus eſſet, quo, ante alios, quotannis hac de re ſolliciti eſſent tribunaliū præfecti; ut ſtatim oſtenditur. Si ob timorem profiteretur ſe uxor aquas recuſare, nihilominus ſi vellet, denuò ad eas admitti poterat. Sin ſimpliciter ſemel recuſarat, modò integra eſſet valetudine, retractare nefas habebatur. Si recuſarat bibere ante abraſum libellum, reponebatur is in gazophylacio, neq; fas erat, ut alîus cujuſpiam examini inſerviret. Tunc etiam oblatio in receptaculū cinerum rejiciebatur. At poſt abraſum libellum recuſare nefas adeo erat, ut etiam vi cogeretur potare, ſed non ſine præeunte hujuſmodi ſuadela, בתי אם ברור לך הדבר שטהרה את עמדי על בורייך ושתי ואל תפחדי לפי שאין המים רומין אלא לסם יבש מונח על בשר חי אם יש שם מכה מחלחל ויורד אין שם מכה אינו עושה כולם.

Filia mea, ſi adeo certum ſit te innocentem eſſe, ex fiducia innocentiæ tuæ bibe; nec omninò timeas; quoniam aquæ non aliter ſe habent ac venenum ſiccum ſuper carnem animalis. Si vulnus ibi fuerit, dolorem affert & irrodit; ſin verò vulnus ibi non ſit, nullum omninò affert dolorem. Si fateretur ſe pollutam, effundebantur ſtatim aquæ מפני שאין בהן קדושה *quoniam in eis ſanctitas* (a) *non erat.* Scilicet ſanctæ dicuntur aquæ in ipſa lege, non quod ipſæ ſanctæ, ſed quia ex æneo (b] labro, quod ſanctum erat, deſumebantur. Unde etiam Onkelos paraphraſtes pro מים קדשים aquis ſanctis, diſerte in ipſa lege habet מי כיור *aquas labri* quod diximus. Si forte ante potationem effunderetur aqua libelli ramentis commixta, denuò redintegrabatur res tota. Aqua nova, novus libellus adhibebatur. Fatente autem ipſâ, aut nolente eam potare marito, aut ſive hoc ſive illa ante potationem moriente, aut ſi adeſſet teſtis adulterii [unde aquis ut ante diximus, locus non erat] tota oblatio comburebatur. In mores autem receptum erat, ut pro arbitratu ſuo maritus horrendum carmen ſubituram uxorem rite poſſet adigere, ut de ſuſpectis adulteriis aliis ſimul, præeunte Sacerdote, juraret, iiſque ob quæ ſeorſim nullo modo aliàs ad hujuſmodi examen deduci potuiſſet. Nimirùm, nec ſe dum ſponſa erat ante (c) deductionem, nec dum uxor ante repudium, ubi redux eidem nupſerat, nec ſi fratria eſſet, ſuperſtite priori viro adulterium commiſiſſe. Nam ſi commiſerat, Leviro etiam interdicebatur, quia & inde interdicta marito ſuperſtiti. Unde poteſtas Leviro eam ad hujuſmodi juramentum tunc adigendi. Et de adultera marito interdicta inferiùs plura. De Stupro autem ſive ante ſponſalia ſive, ubi redux nupſerat, poſt repudium & ante ſecunda ſponſalia [quoniam inde marito illicita non fiebat) juramentum heic exigi nequibat. Et ſubjuncta reſponſione *Amen, Amen* examinis diris mulier ſe devovebat, tam horum [d) nomine, quam ad eluendam

(a) *Maimonid. hal.* Sota *cap.* 4. [b] *Exod.* 38. 8. & *Sal. Jarch. ad Num.* 5. 17. *Adde utrumque paraphraſten Chaldæum dicti Numerorum loci.* (c) *Miſn. tit.* Sota *cap.* 2. *Gem. Bab. ibid. & ad tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *fol.* 27. b. & *Maimonid. hal.* Sota *cap.* 4. (d) *Videſis Pſeudo-Uzielidem & Targ. Hieroſolymit. Num.* 5. 22.

endam ſuſpicionem, cujus gratia ritè in forum fuiſſet deducta. Nonnullorum ſententia etiam erat juramentum de futuro, nec ſe adulterium commiſſuram, marito heic exigere fas fuiſſe. Ceterum ea non recipitur. Vide item quæ hac (a] de re Philo. Quæ verò de examinis hujus formula diximꝰ, in deſuetudinem abiere, cum in ſeculo Excidium ſecundi templi proxime antecedente inſignitèr creſceret adulterorum numerus, idque ex eis inprimis, qui mariti eſſent. Etenim ubi maritus illicito pollutus erat concubitu, vim nullam in aquis ineſſe, opinio, ut dictum eſt ſuprà, obtinuit. Et Tetragrammaton nomen in caſſum abſtergi nolebant. Hoc eſt quod legitur in (b] Miſna. משרבו

המנאפין פסקו המים המאררים ורבי יוחנן בן זכיי הפסיקן שנאמר לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה וגו'

Ex quo multiplicati ſunt adulteri, defuerunt aquæ amaræ. Et Rabbi Jochanan Ben Zacai finem eis dedit, juxta id quod (c) *dicitur; Non viſitabo ſuper filias veſtras, quod fornicatæ ſunt, & ſuper ſponſas veſtras quod mæchatæ ſunt, quia & ipſi (mariti) cum ſcortis ſeparati ſunt & cum meretricibus ſacrificant.* Ad quem locum Gemara (d) Hieroſolymitana, Legis verba ſunt, *Et erit mulier* (e] *in maledictionem in medio populi ſui,* בזמן שעמה שלום לא בזמן שעמה פרוצים ונקרה האיש מעון אימתי האשה נושארת ארת עוונה בזמן שהאיש נקי מעון׃

Unde animadvertendum, id obtinere, quamdiu populus ejus moribus fuerit ſatis integris, minimè poſtquam ſe flagitiis omninò inquinaverit. Adjicitur item in lege & vir erit (f) *innocens ab iniquitate. Quando igitur uxor portat iniquitatem ſuam? Tum ſolummodò, cum vir innocens eſt ab iniquitate.* Inde Pſeudo - Uzielides locum illum ad calcem legis paraphraſi ſua Chaldaica ſic interpretatur, ואין זכאי גברא מחובין אתתא ההיא תקבל ירת חובהא *Et ſi innocens fuerit*

[a) *Lib. de ſpecial. legibus de præc.* 6. & 7. [b] *Tit.* Sota *cap.* 9. (c) *Hoſea* 4. 14. (d] *Ad Miſn. tit.* Sota *cap.* 9. *fol.* 24. *col.* 1. *kal.* 9. [e] *Num.* 5 27. [f] *ibid.* 31.

erit maritus à peccatis, uxor ipſa in ſe recipiat peccatum ſuum. Floruit autem Jochanan Ben Zacai, Doctor perquam illuſtris, ſub Chriſti (a) tempora, & usque ad Veſpaſianum ſeu templi ſecundi Excidium, vixit. Sed verò ingraveſcente etiam, ipſo eodem ævo, Romanorum imperio judiciorum capitalium adeoque hujus proculdubiò examinis, quod capitale erat, jus minuebatur tribunalibus Ebræorum, licet non penitùs, ni fallor, ablatum, quod tamen omninò factum XL. Annis ante excidium templi, plerunque volunt viri eruditi, qua de re alibi. Poſtquam verò in deſvetudinem ita abierat examen hoc capitale ſeu Aquæ Amaræ potatio, inolevit, ut, ubicunque ejusmodi Zelotypia ac *Præmonitio* præter Occultationem, qualem diximus, foro teſtibus adhibitis conſtiterat, uxor dote ſpoliata ſtatim eſſet dimittenda. Et de recentiorum Judæorum hac in re moribus, vide Leonem Mutinenſem [b] de Ritibus Ebraicis. Quod autem longe diverſû habetur apud Mahumedanos de Uxore ſuſpecta non pigebit ex Alcorano (c) adſcribere אלדין ירמון אלמחצנאת תם לם יאתוא בארבעת שהדא פאגלדוהם תמנין גלדה ולא תקבלוא להם שהאדת אבדא ואוליך ארפאשקון ולא אלדין תאבוא מן בעד דלך ואצלחוא ואן אללה עפור רחים ואלדין ירמון אזואגהן ולם יכן להן שהדא אלא אנפשהם פשהדת אחדהם ארבע שהאדאת באללה אנה למן אלצארקין ואלחאמשת אן לענה אללה אן כאן מן אלכדבין ואלחאמשת אן עצב אללה עליהא אן כאן מן אלצארקין *Imponentes adulterium bonis fæminabus* (ſic Retinenſis; nec malè, verbatim *qui caſtas mulieres infamant*) *nec inde proferunt quatuor teſtes, fuſtigandi ſunt plagis octoginta* (totidem inebriato etiam debentur in Doctrina Mahumedis veteri.) *Nec unquam recipiendum eſt* (poſtea) *eorum teſtimonium.*

Et

(a) *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *cap. 5. fol. 41.* a. *Et* Sepher Juchaſin *fol. 26.* b. (b) *Part. 4. cap. 6.* (c) *Azoara 24. Arab. Lat. 54.*

Et ipſi ſunt prævaricatores. Verùm qui poſteà bene egerint & fuerint converſi, Deus condonat & miſeretur. Imponentes quicquam [adulterium) *uxoribus ſuis, nec habentes teſtimonium aliud præter ſeipſos, teſtimonium unius illorum quatuor teſtimonia* [ſeu inſtar quatuor; Retinenſis, *quater ſe jurent verum dicere*) *ſi dixerit per Deum, ſe verum dicere & velut quintum adjiciat* (Retinenſis *quintaque vice dicant*) *Maledictio Dei ſit ſuper eum, ſi mentiatur. Mulier verò interim non puniatur, ſi quatuor adhibeantur teſtimonia per Deum illum fuiſſe mentitum & quintum accedat, quo iram Dei in ſe invocat illa, ſi ille verum dixerit.* Et de Quatuor teſtibus ibi plura.

CAP. XVI.

De Adultera (*ubi* Morte *puniri nequibat*) *ac meritò* ſuſpecta Divortio *ejicienda, eaque tum* Marito *tum* Adultero *ſeu* Amaſio *pariter interdicta.* Officium *etiam hac in re* Fori.

AD Adulterium & Zelotypiam, ubi nec Præmonitio nec Teſtes nec eorum, quæ ſunt cetera capitalibꝰ judiciis neceſſaria, quidquam deerat, ea potiſſimum ſpectant, quæ capitibus proximè ſuperioribus aperuimus; tametſi interdum cauſæ etiam divortii duntaxat & dotis diſpendii interſerantur. Quod verò ad Adulterium attinet, de quo capitale judicium, eo quod ſive Præmonitio ſive Teſtes deeſſent, haberi nequibat; ſi palàm id maritus (*) viderat, aut illud narranti vicino crediderat, illicitus ei dein apud bonorum morum cenſores habebatur uxoris concubitus, ipſaque dimittenda ſed non ſine dote, niſi crimen fateretur ipſa. Nam tunc etiam dotali jure omninò excidebat. Nimirum peccaſſe volunt virum, qui uxorem ejuſmodi retineret, veluti tum lenocinii reum, tum in poſteros injurioſum, atque perinde ac ſi monitum commatis illius in Helleniſtarum Salomonis Proverbiis ac pleriſque vulgatæ exemplaribus, ſed nullis in codici-

(*) *Gem. Babylon. ad tit.* Kidoſchim *cap. 3. fol. 66.* a. *Maimonid halach.* Iſhoth *cap. 24. quem & vide halach.* Giruſhim *cap. 11.*

codicibus Ebræis, comperti in mores recepiſſent. Ὁς (a) ἐκβάλλει γυναῖκα (ſic Græci in proverbiis illis] ἀγαθὴν, ἐκβάλλει τὰ ἀγαθά. ὁδὲ κατέχων μοιχαλίδα ἄφρων ϰ̓ ἀσεβὴς *qui ejicit uxorem bonam* ſeu *divortio dimittit, bona ejicit. At qui retinet adulteram, is inſipiens eſt & impius.* Vulgata, *qui expellit mulierem bonam expellit bonum, qui autem tenet adulteram, ſtultus eſt & inſipiens.* Et Hieronymus (b] ex ſcriptura, quæ planè hæc eſt; *Qui adulteram tenet ſtultus & impius eſt.* Agnoſci videtur eadem ipſa Chryſoſtomo (c) lectio, (uti & Baſilio (d), Auguſtino (e], aliis veterum] quæ & in Jure Canonico (f) & apud Lombardum Scholaſticoſque (g) obiter item admitti ſolet. Unde & de adultera manifeſta ac publice cognita, nec ad meliorem mentem redeunte & de ea, cujus peccatum tantùm clancularium, aut quæ ad mores rediit caſtos, diſtinguentes maximè Scholaſtici, hanc retineri poſſe ajunt; non item illam; ſaltem à thoro dimittendam, triennii etiam pænitentiam præſtituente canone (h), ſi ejuſmodi quis retineat. Adnotant autem aliqui veteribus Proverbiorum verſionis vulgatæ Exemplaribus deeſſe comma illud, nec codicibus multis (i) reperiri. Sed verò etiam apud Syracidem (k) legitur de uxore ejuſmodi ἀπὸ τῶν σαρκῶν σȣ ἀπότεμε ἀυτὴν *à carnibus tuis abſcinde eam*, quibus in exemplaribus nonnullis adjicitur δίδȣ ϰ̓ ἀπόλυσον *da* [libellum) *& dimitte eam.* Certe & ex jure Cæſareo veteri uxor in Adulterio deprehenſa (l] haud impunè retinenda; *& qui* (m) *adulterii damnatam, ſi quocunque modo pœnam capitalem* [id eſt heic relegationem ſeu deportationem; non mortē, quæ nondùm adulterio apud Romanos præſtituta, ut ſuperius oſtenſum] *evaſerit, ſciens duxerit vel reduxerit, lege Julia ex cauſa lenocinii punitur.* Neque inde de adulterio, ut de aliis capitalibus delictis, tranſigere (n) licuit. Et vide, quæ habet ad hanc rem de Adultera po-

(a) *Proverb. 18. 23.* (b] *Com. in Matth. 19.* (c) *Homil. 32. in Matth.* [d] *Can. 9 & 21.* (e) *Retract. lib. 1. cap. 19. alibi, Synod. in Trullo can. 87. & vide Hug. Grot. in Evangel. pag. 99.* (f] *Cauſ. 32. quæſt. 1. c. 2.* (g) *DD. ad ſentent. 4. diſtinct. 35.* [h) *Cauſ. 32. q. 1. Can. 6.* [i) *Jo. Mariana in Proverb. 18.* (k) *Cap. 25, 29.* (l) *L. 29. D. ad leg. Jul. de Adult. & Pau. ſent. 2. capit. 26.* [m) *L. 6. C. tit. eod G. præter. DD. vide Pet. Ærod. Rer. Judicat. lib. 8. c. 2.* (n] *L. 18. C. tit. de Tranſact.*

poſtea Juſtinianus [*a*], & Græcorum recentiorum (b) ſententias receptas, quæ in Baſilicis, Harmenopulo, aliis, juri Cæſareo veteri ſatis conſonæ. Quin & in legibus Atticis *ἐπειδὰν ἕλοι τ̃ μοιχὸν, μὴ ἐξέςω τῷ ἑλόντι συνοικεῖν τῇ γυναικί. ἐὰν δὲ συνοικῇ ἄτιμ@ ἕςω Cum deprehenſa in adulterio uxore marito non licet cohabitare; quod ſi fecerit infamis eſto*, ut apud Demoſthenem in Oratione in Neæram. Viderint heic doctiores, utrum ad receptam inter Ebræos ſententiam hanc de adultera non retinenda ſpectarit illud Joſephi de B. Virgine gravida antequam cum ea conveniſſet, *Joſeph* (c) *autem vir ejus, cum eſſet juſtus & nollet eam traducere; voluit occultè dimittere eam.* Sed ea de re plura mox. Natum puto Comma illud ex Commentariolo ſeu gloſſemate aliquo in illud, quod proximè ibi præcedit מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מיהוה *Qui invenit mulierem* ſeu *uxorem invenit bonum; & hauriet jucunditatem à Domino.* Scilicet intelligi ſolet ac ſi dictum, *qui invenit uxorem* ſeu *mulierem Bonam*, ut expreſſim in ipſa verſione tum Vulgatus tum Græci, uti item Judæi Hiſpanienſes, qui vertunt ibi *Fallo muger (buena) fallo bien, y ſaco volunt ad de A.* Et dicta quæ ſequuntur in Græca & Vulgata de Adultera non retinenda, velut antithetum ſeu commentatio ex margine in contextum videtur irrepſiſſe. Neque verò ſententiâ forenſi vir cogebatur uxorem velut adulteram apud Ebræos dimittere, niſi adeſſent teſtes minimum bini aut aliæ probationes legitimæ ſeu indicia, quæ vehementis adulterii ſuſpicionis ſupplerent cauſas citra flagitii probationes, quæ capitalem pœnam inducerent. Si adeſſent, maritum, qui divortio non ejiceret, plagis puniebant (d], uſque dum ſe libenter ejecturum profiteretur. Sed regularitèr obtinebant hæc de adulterio tantum, ubi neque Error neque Vis intervenerat. Quæ tamen exceptio ad uxores Sacerdotum non attinuit. Etenim ſive vi ſive errore adultera uxor Sacerdotis, ei perpetuò dein interdicebatur, nomine זונה ſeu *ſcorti*;

(a] *Novell. 134. cap. 10.* (b) *Baſil. lib. 60, tit. 37. Harmenop. Prochir. lib. 4. tit. 6. §. περὶ μοιχείας vide Briſſonium ad leg. Juliam de Adult. verb. damnatam adulterii.* [c) *Matth. 1. 19. ubi vide Hugonem Grotium.* (d) *Maimonid. halach.* Giruſhim. *cap. 11. & Gemar. Babylon. Sæpiùs tit.* Cethuboth *& tit. Jabimoth.*

qua de re fuſe (a) alibi. Sed ſine diſpendio dotis tum erat dimittenda. Ubi nec vis aut error erat, idem generi Sacerdotali quod ceteris heic jus. Zelotypi uxor [b) quam poſt ſolennem Præmonitionem ipſe viderat in ſecretum, quo occultaretur ſeu ſemotis arbitris ageret cum eo, de quo præmonita eſt, abiiſſe ibique כדי טומאה *dum pollui poſſet*, juxta ſuperiùs dicta, cum eo manſiſſe, nec intereà ob teſtium defectum ad Aquarum examen deducere quibat, velut interdicta tamen ob ſceleris præſumtionem erat dimittenda, ſed non ſine dote. Quod ipſum dicendum, ubi fama aut teſtis ejuſmodi rei unicus haberetur, cui ſcilicet maritus præbebat fidem. At ſi, uxore aquarum Examen ſubiturâ, teſtis unicus adeſſet [ſive fœmina ſive ſervus ſive ancilla aliuſve, qui alioquin inteſtabilis habitus) adulterii cum eo, de quo præmonita eſt, commiſſi, ad potationem non admiſſa, ſine dote atque ut illicita viro erat ejicienda. Ex ipſa enim Zelotypia ac deductione ejus in examen, de fide quam haberet teſti maritus præſumebatur. Etiam ex *Zelotypia fori*, cujus juriſdictioni ſuberat uxor, habebantur interdum maritis illicitæ uxores, etiam & jure dotali excidebant. Præter maritum autem nemo ad aquarum Examen adigere potuit. At vero, ubi maritus ſurdus erat, mentis inops, peregrè profectus, aut cuſtodiæ traditus, & publica libidinis infamiâ interim laborabat uxor, licet eam non ad Aquarum examen, nihilominus ad Præmonitionem evocabat forum. Si eam cum eo, de quo ita Præmonita eſt, poſtmodùm in ſecreto, dum pollui poſſet, egiſſe ex binorum teſtimonio liqueret, è ſententia fori & marito interdicebatur & jure dotali omnimodo excidebat; dilacerato etiam apud acta dotis libello. Maritus dein convaleſcens, redux, ſeu cuſtodiâ liberatus libello divortii eam ejiciebat. Hac de re uti etiam de eis, quæ ad aquarum examen fuere deducendæ, aliiſque aliquot cauſis publicis quotannis XV die Adar menſis [qui Februario Juliano proximè quadrat) quàm alias ſollicitiores erant tribunalium præfecti. Miſna (c) בט״ו באדר
קורין

(a) *Lib. 2. de ſucceſſ. in Pontific. Ebr. cap. 2. & ſupra lib. 1. cap. 12.*
[b] *Miſna & Gemar. tit.* Sota *cap. Maimonid. halach.* Sota *cap. 1.*
(c] *Tit.* Shekalim *cap. 1. adde Maimonid. halach.* Sota *cap. 4. & Obadiam Bartenorium ad dict. tit. & cap. Miſnæ.*

קורין את המגילה בכרכים ומתקנין את הדרכין ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושים כל צורכי הרבים *Decimo quinto die menſis Adar legunt librum Eſther oppidatim, & itinera, plateas atque aquæductus curant; quin & omnia, quæ ad publicum inprimis attinent, adgrediuntur.* Scilicet de feſto Purim (a) verba ſiunt. Inter ea autem quæ ad publicum heic attinent, recenſetur in Gemara Hieroſolymitana, præter devotorum Sacrorumque bonorum redemtionem [b), vitulam decervicandam (c], ſervum Ebræum ſubula [d) perforandum, vaccæ rufæ [e) ſacrificium, & mundandam [f) lepram, Potatio uxoris ſuſpectæ. Tam autem eæ, quæ ex Zelotypia *illa*, quam diximus, fori quam quæ ex ſolenni ad examen aquarum deductione dotibus & jure conjugali excidebant (juxta jam dicta) vetitæ ſunt non Maritis ſolùm perpetuò ſed etiam Amaſiis ſeu iis, quibuſcum in ſecreto præmonitæ egerant. Adeoque ut, tametſi [g), ſine teſtibus impudicitiæ binis, aliiſve, qualia diximus, indiciis, non cogebatur ex ſententia forenſi maritus uxorem ſibi adulteram, nedum ſuſpectam, dimittere [quam tamen, ſi ſciret aut ex teſtimonio famave crederet eſſe adulteram, retinere ei nefas, ut dictum eſt, habebatur) nihilominus, ſi is, de quo præmonuerat ſive vir Zelotypus ſive forum, dimiſſam ſive aquis, ut oſtenſum eſt ante, liberam ſive meritò modo itidem indicato, ſuſpectam in uxorem duxerat, ſine dote erat ejicienda, velut amaſio interdicta. Nec retineri eam ſinebat ex officio forum. Imò ſi ea, quæ non præmonita à priore marito, adulterii cum eo, cui jam dimiſſa nupſerat, commiſſi infamiâ per biduum quaſi conſtante laboraſſet projectæque impudicitiæ, tametſi non ipſius adulterii, teſtes eſſent reperti, neque ex ea hactenus ſuſcepiſſet prolem maritus ſecundus, ſine dote ab eo erat ejicienda. Quod non obtinuit, ſi prolem hac in ſpecie ſuſceperat illa. At ſi ipſius adulterii teſtes reperti, etiam ita ejicienda fuit quotcunque liberi anteà ſuſcepti. Summa fermè erat nec Adulteram marito, neque poſt Præmonitionem meritò Suſpectam, nec eam in qua maritus ipſe, dum prioris durabant

 nuptiæ

(a) *Eſther. 9. 32.* [b] *Levit. 27. 3.* [c) *Deut. 21. 4.* [d] *Exod. 21. 6.* (e] *Num. 19. 5.* [f) *Levit. 13. & Deut. 17. 8.* (g] *Maimonid. hal.* Sota *cap. 3. Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap. 2. fol. 24. b.*

nuptiæ, adulter fuerat, ritè ſuiſſe retinendam. Sed Dotis ratio erat heic interdum alia atque alia, quam & ſatis ſuperque oſtendimus. Firmant receptiſſimam ſibi de Adultera & Suſpecta ita interdicta ſententiam verbis legis ſacræ de Divortiis. Verba ſunt, *Non poterit maritus prior eam recipere in uxorem* אחרי אשר הוטמאה וגו׳ *poſtquam* (a) *ea polluta eſt, quia abominatio eſt &c.* Vocabula illa ad uxorem repudiatam primariò ſpectantia ita ſeorſim (ut fieri apud eos non raro amat) capiunt, ut omnimodam etiam uxorem ita pollutam ſive adulterio ſive, poſt præmonitionem, Occultatione, intelligi velint. Diſertè etiam ajunt ſenſum inſuper eſſe perinde, ac ſi ſcriptum eſſet ולא את אשר הוטמאה *nec eam quæ polluta eſt*, atque ac ſi caput illud legis ita fuiſſet conceptum, Non poterit maritus prior, qui dimiſit eam recipere in uxorem, nec poterit recipere aut retinere aliquam, quæ polluta eſt. Plagarum pœnam ſubibat, quicunque ſive reciperet ſive retineret fœminam ſic, ut diximus, ſententia forenſi interdictam. Hinc etiam uno pronuntiant ore, uxorem quæ ſecundũ, viro ſuperſtite (b), nuberet, tam primo quam ſecundùm interdictam fuiſſe; ſcilicet ut utrique pollutam. Sed etſi decerptum legis illius fragmentum velut in partes heic trahunt (quale fieri ſolet, ubi majorum inſtitutis vim ſeu rationem corrogare nituntur) attamen ex inſtitutis ejuſmodi & receptis moribus, quæ hac de re tradimus, omninò pendere rem dubitandum non eſt.

(a) *Deut.* 24.4. [b] *Maimonid. halach.* Giruſhin *cap.* 10. *&* 11.

CAP. XVII.

De Uxore *ob Impudicitiam leviorem* infami *ac offenſis ejus ſive* in Moſaica *ſive* in Judaica *ita ſignantiùs dicta* Inſtituta. *De* fœminis velandis, *Jactura Dotis*, alterutrius *conjugum* corporis vitiis.

HActenus de uxoribus ſive Adulterii ſive gravioris Suſpicionis causâ interdictis aut quæ ritè ideo nequibat retineri, actum eſt. Sunt etiam leviores Cauſæ, ob quas tametſi, pro maritorum duntaxat arbitrio, ejiciendæ erant, jure nihilominùs omnimodo

modo dotali ejectæ excidebant. Ejuſmodi fuere uxores infames ſeu quæ ejici poſſent משום שם רע *ob malam* tantummodo *famam*, non qualis adulterium omninò aſſereret, nedum ad Aquarum Examen eas adigeret, ſed qualis ſine Præmonitione nec tamen ſine teſtibus fide dignis firmaret, eas cum aliis ſe geſſiſſe aut ſe gerere ſaltem viſas eſſe inhoneſtius ac impudentius, quam pudicæ uxores, pro more patrio, facere ſolerent deberentve. Eæ item quæ in Moſaica aut Judaica Inſtituta (hac de re ſignantiùs dicta] conjugalia committerent; aliæ, de quibus ſtatim. In uxorum infamium genere cenſebatur ea, quam teſtes ſtatim, poſtquam è cubiculo ejus (a) exierat juvenis aliquis, præter maritum, alius, ſolam ibi ſe reperiſſe dixerant חוגרת בסינר *femoralia* ſeu *ſubligaculum* aut *ſuccinctorium*, velut nuper exutum, *induentem* ſeu eo ſe accingentem. סינר ſeu *ſinar* id eſt *ſubligaculum* ſeu *ſuccinctorium*, indumentum erat muliebre ab Ezra, ut à Talmudicis, dicitur uxoribus (b) præſtitutum משום צניעות *verecundiæ causâ*, perpetuò, ſive domi ſive forâs veſtitæ agerent, gerendum. Eo circumquaque ſive contexto ſive conſuto atque ad poplites ſaltem demiſſo ita cingebatur medium corporis, ut induſia ac veſtes interiores, quæ ſive laxiores erant ſive ſciſſuris apertiores, eousque ſtrictiùs cohiberentur, quod ex ſcriptis Magiſtrorum (c) elicere non eſt difficile. David de Pomis סינר חגורת או מה שחוגרות הנשים. על לבושיהן הנקראת גרימיאלי או סינאלי *Sinar eſt ſuccinctorium, ſeu, ut alij volunt, id quo mulieres veſtes ſuas ſuccingunt, dicto* (Italice) *grembiale aut ſenale*. Juvenem quem diximus, ſive amatorculum ſive quemvis alium libidinis ita ſuſpectû intelligas. Sed exemplum, quod affertur in Talmude utroque, eſt de רוכל quod *mercatorem* generatim denotans uſurpatur heic pro mercatore pigmentorum, aromatum, id genus aliorum, quæ ad venuſtatem ac delicias puellæ

(a] *Gem. Hieroſolym. ad tit.* Cethuboth *cap. 7. fol. 31.* b. *col. 3. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap. 2. fol. 24.* b. *Maimonid. hal.* Iſhoth *cap. 24.* (b] *Gemar. Bab. ad tit.* Baba Kama *cap. 7. fol. 82.* b. (c) *Videſis Miſnam. tit.* Sabbath *cap. 10. & notata ibid præter. R. Sal. Jarch. ad tit.* Jabimoth. *cap. 2. fol. 24.* b. Baal Aruch *in* סנר.

puellæ ambire ſolent. Salomon Jarchius; רוכל בשמים לנשים להתקשט בהן *Intellige qui vendit aromata fœminis, quibus ſe ornent.* In hoc genere item habebatur ea, quam cum amaſio è loco aliquo tenebroſo prodeuntem viderant teſtes, aut cum eo ſolam cubiculum ingredientem foreſque ſtatim occludentem, aut oſcula atque amplexus amatorios admittentem. Alia ejuſmodi occurrunt, quæ juſtæ ſatis ſuſpicionis adeoque infamiæ ac dotis diſpendii in cauſâ cenſeri ſolebant atque vocabulo uſitato דבר מכוער יל׳ ſeu כאור (ut Hieroſolymitanè exaratur) id eſt rei *inhoneſtæ, Turpis* aut *impudicæ* inſigniuntur. In Moſaica autem præſcripta conjugalia ſignantiùs heic dicta committere dicebatur uxor (a) primò, quæ nudo capite in publicum prodiret. Gemara Babylonia ראשה פרוע דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האשה ותנא דבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש דאורייתא *Quod ad caput denudatum attinet, lege ſane nititur juxta id, quod ſcriptum eſt* (in lege (b) de muliere ad Aquarum Examen deducta] *& denudet caput mulieris; quin & tradit Rabbi Iſmael interdictum eſſe ex lege filiabus Iſrael, ne capite prodeant non operto.* Quod de cincinnis ac crinibus inprimis operiendis intelligunt. Secundò in præſcripta hæc Moſaica committere dicebatur uxor, quæ voto (c) ſe aut juramento obſtrinxerat, neque id, minimè rite ſoluta, impleverat. Tertio, quæ menſtruæ (d) immunditiæ conſcia mundam ſe marito affirmaret atque ad amplexus maritales admitteret. Quartò שלא קוצה לה חלה *quæ non diviſerat* aut *ritè ſepoſuerat* à prima maſſa farinacea, ex novis anni frugibus confecta, *placentam* illam ſeu *libum*, quod numini ex lege (e) erat Sacrum (*primitias maſſæ*, appellant Helleniſtæ; & Vulgata, *de pulmentis primitiva*) ſed ſive ipſa depſuerat ſive alius quis totam maſſam coctam marito obtruſerat, falsò aſſerens antè ſepoſitum fuiſſe ſacrum illum farinæ cen-

[a) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 7. Gem. Babyl. ibid. fol. 72. a. Hieroſolym. ad tit.* Gittin *cap. 9. fol. 50. col. 4. halach. 11. Maimon. halach.* Iſhoth *cap. 24.* (b) *Num. 5. 18.* (c) *Num. 30. 8.* (d) *Levitic. 15. 19.* (e) *Num. 15. 20.*

cenſum, unde ut de ritè pollucenda ipſe deceptus comederet. Quintò, ea quæ ita cibis immundis iisve, quorum decimæ nondum ſolutæ, maritum deciperet. In Judaica ſic heic dicta etiam ſignantiùs Inſtituta, committebat uxor primò, quæ tametſi crines operti eſſent ac cincinni, juxta jam antè dicta, ſine calyptra tamen pendula in publicum prodiret. Eam רדיד nuncupant, quod vocabulum in Targum Hieroſolymitano & Pſeudo-Uzielide pro צעיף *peplo*, *pallio*, *velamine* ſeu *theriſtro*, quo uſæ ſunt (a) Rebecca & Thamar, adhibetur. De Thamar, Moſes, *videns eam Jehuda* (b) *putabat eam meretricem eſſe*, *quoniam operuerat faciem ſuam*. Ob opertam faciem nurum ſuam agnoſcere nequibat. Meretricem autem fuiſſe putabat, quoniam, de facie non agnita, in trivio ita ſedebat. Tertullianus [c), *Apud Judæos tam ſolenne eſt fœminis eorum velamen capitis, ut inde noſcantur.* Et vide Joannem H. Sopranem de Re Veſtiaria Judæorum. Fœminarum item velatarum in publico per Orientis regiones teſtis eſt Hieronymus (d). Et idem Tertullianus [e), *Judicabunt vos* (de Virginũ velamine loquitur) *Arabiæ fœminæ Ethnicæ, quæ non caput, ſed faciẽ quoque ita totam tegunt, ut uno oculo liberato contentæ ſint dimidiam frui lucem, quam totam faciem proſtituere.* In Occidente (f) etiam vetera ſunt ejuſce exempla clara obviaque. Quin & legimus in Alcorano, verſionis [g) Retinenſis. *Bonæ fœminæ ſuos viſus quàm licet, tegant, membraque genitalia ſimilitèr. Hoc enim eſt optimum apud Deum omnes ſuos actus dinoſcentem. P. Mulieres itaque bonæ ſe curent, ne Lunaticum aſpiciant, ſuoque peplo tegentes collum & pectus omnemque ſuam pulchritudinem, niſi quantum apparere neceſſitas cogit, celent omnibus, ſpeciemque pedum etiam eundo, niſi maritis ſuis eorumque ſuiſque* (ita legendum, pro ſuis quod editum eſt) *parentibus & filiis atque privignis & fratribus atque nepotibus & ancillis omnibuſque non ſuſpectis ſuæ ſubjectis manui vel prius non pollutis.* Sic libri typis editi. Ubi in limine legendum *quantum* pro *quam*, ex Ms. Sed quid illud eſt? *ne lunaticum aſpiciant.* Scripſit ibi Retinenſis, ut ex Ms. codice ſcimus, *ne limacitèr aſpiciant.*

Qq Id

[a) *Geneſ. 24. 65. vide lib. 5. de Jure Nat. cap. 5.* (b) *Geneſ. 38. 14. & 19.* [c) *De Corona Militis cap. 4* [d) *In Iſaia cap. 3.* (e) *De Velandis Virginib. cap. 17.* [f) *Plutarch. in Problem. Rom. 14. Valer. Maxim. lib. 6. cap. 3.* (g) *Azoar. 34.*

Id poſuit pro eo, quod eſt ocellis limis ſeu facie tranſverſa intueri. Periochæ autem hujus Arabica ſunt (a), וקל אלמומנאת יעצצן

מן אבצרהן ויחפטן פרוגהן ולא יבדין זינתהן אלא
מא טהר מנהא וליצרבן בכ׳מרהן עלי גיובהן ולא יבדין
זינתהן אלא לבעולתהן או אבאהן או אבא בעולתהן
או אבנאיהן או אבנא בעולתהן או אחואנהן או בני
אחואנהן או בני אחואתהן או נשאיהן או מא מלכת
אימנהן או אלתבעין ע׳יר אולי אלארבת מן אלרגאל ואל
טפל אלדין לם יטהרוא עלי עוראת אלנשא ולא
יצרבן בארגלהן ליעלם מא יחפין מן זינתהן

Quod ſonat, *Mulieres credentes obtegant vultus ſuos & cuſtodiant ſuam caſtitatem. Nec ornatum & pulchritudinem ſuam conſpici ſinant præter partes eas, quæ occultari nequeunt* [paraphraſtes ibi optimus de facie hoc capit & manibus; ita ſcilicet ut non obliquo aut limo aſpectu conſpici ſed tantum recto poſſent; vocabulum autem זינת quod *ornatum* & *pulchritudinem* vertimus, pro omni eo ornatu, quo corporis ipſius humani cutis, capilli, partes ceteræ decorantur ſplendidioreſque efficiuntur, apud Arabas ſumitur, quod ſcimus ex Avicennæ (b) locis compluribus (*Quin & abſcondantur velamine ſuo uſque in ſinus ſuos*) explicat paraphraſtes ille Mahumedes Ben Achmed, ישתרו אלרוש ואלענק ואלצדור באלמקאנע *obtegantur caput collum & pectus velamine obducto*) *Neque conſpici ſinant ornatum & pulchritudinem ſuam niſi maritis ſuis, aut patribus ſuis aut maritorum patribus, aut filiis ſuis aut privignis, aut fratribus ſuis aut nepotibus ſive ex fratribus ſive ex ſororibus, aut fœminis ſuis aut eis, quæ in poteſtate earum ſunt & miniſtris ſeu aſſeclis præter homines, quibuſcum negotium habeant* (veluti veſtiarios, id genus ceteros) *& puerulos, qui ad fæminarum nuditatem non incenduntur. Nec abſcondantur ab hominibus, à quibus erudiantur de ea ornatus ac pulchritudinis parte, qua obtegenda.* Alibi item in Alcorano (c) de fœminis velandis mentio. Quæ Scriptores habent

(a) *Alcoran. Arab. ſurat. 24* (b) *Canon, lib. 4. Fen. 7. & ſæpius lib. 2. tractat. 2.* (c) *Arab. 33. lat. 43.*

habent Chriſtiani reliqua prætermittimus. Conſule qui ad prioris Epiſtolæ ad Corinthios caput undecimum ſcribunt, & Virum præſtantiſſimum Claudium Salmaſium in Epiſtola ad Andræam Colvium de virorum cæſarie & Mulierum coma. Ex Judaicis autem heic ita dictis inſtitutis, Secundò inverecunda nimis habita eſt ea, quæ in publico neret, ita ut ornatu ſuo ſeu manuum brachiorumque venuſtate tranſeuntes illiceret. Tertiò quæ cum juvenibus cœlibibus luderet. Quartò quæ voce conſque intenſâ, ut familiæ innoteſceret, maritales amplexus depoſceret. Uxorem ejuſmodi קולנית ſeu *ſtreperam* nuncupant. Quintò ea quæ coram marito patrem ejus diris devoveret. Sed verò diſcrimen heic erat de uxorum exceſſibus. Quæ infamis erat, modo ſuperius indicato, dotali jure omnimodo excidebat ſine Præmonitione. At quæ ſive in Moſaica ſive in Judaica jam dicta inſtituta conjugalia commiſerat, dote non excidebat, niſi maritus eam præmonuiſſet. Si aut aſſererent teſtes Præmonitionem, aut ipſa ad juramentum adacta eam fateretur, dotali, etiam horum nomine, excidebat jure omnimodo; ita pro arbitrio mariti tantùm ejicienda, ut à foro ejicere cogendus non eſſet. Cum intereà non modo in prudentum (a) conſiliis habeatur monitum de uxore ejuſmodi dimittenda, idque, ut volunt, Salomonis dicto illo firmatum, *ejice* (b) *deriſorem & ſimul egredietur contentio ceſſabitque lis & contumeliæ affectio*; ſed etiã in præceptum divinum, ut improbum eum commiſiſſe velint. Locus ad hanc rem Gemaræ Babyloniæ (c] eſt inprimis obſervandus ·כשם שהדעות במאכל כך דעות בנשים יש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזרקו ואינו שותהו וזו היא מדת פפוס בן יהודה שהיה נועל בפני אשתו ויוצא ויש לך אדם שזבוב נופל לתון כוסו וזורקו ושותהו וזו היא מדת כל אדם שמדברת עם אחיה וקרוביה ומניחה ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך תמחוי מוצצו ואוכלו וזו היא מדת אדם

(a) *Maimonid. halach.* Giruſhin *cap.* 10. (b) *Proverb.* 22, 10. (c] *Ad tit.* Gittin *cap.* 9. *fol.* 90. *a. Rabbi Meir.*

אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע וטווה בשוק ופרומה משני צדדיה ורוחצת עם בני אדם עם בני אדם ס ר אלא במקום שבני אדם רוחצין זו מצוה מן התורה לגרשה שנאמ' כי מצא בה ערות וגומר ושלחה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר *Quemadmodum varii ſunt hominum mores circa ea, quæ deglutiunt, ita etiam circa uxores. Eſt qui, ubi muſca in poculum ſuum inciderit, eam tamen effundit, nec ebibit. Ad hunc modum fecit Papus Ben Jehuda, qui obſeratis in uxorem oſtiis ſemper exibat* [gloſſa ibi Talmudica ait, eum fuiſſe Mariæ Magdalenæ maritum (a)) *eſt etiam, qui, ubi muſca in poculum ſuum inciderit, eam effundit quidem, attamen ebibit. Ad hunc modum facit is, cujus uxor cum fratribus ſuis ac propinquis pro libitu ſermocinari ſolet, idque eo libenter permittente. Atque eſt denium, qui, ubi muſca in patinam ſuam inciderit, eam diligenter emungit & deglutit. Ad hunc modum facit improbus, cui non diſplicet uxor ſua foras capite aperto prodiens, aut nens in publico, aut veſtes habens ab utroque latere diſciſſas, aut ſe cum viris balneo lavans; Imò vel lavans in loco ubi viri lavare ſolent. Nam præcipitur ex lege uxorem ejuſmodi repudiare. Scilicet dicitur* (b), *quoniam invenerit in ea Turpitudinem &c. & dimittat eam è domo ſua, & abeat & ſit viro alteri.* Ceterum tametſi maritus non repudiaret uxorem ejuſmodi, nec à foro eſſet, ut dictum eſt, ante cogendus, nihilominus actione dotis, per rerum jam memoratarum alicujus exceptionem cadebat vidua. Maimonides (c] אף על פי שאין הוציא אין להן כתובה שהכתובה תקנת חכמים היא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות אבל אלו הפרוצות אין להן תקנה זו אלא תהא קלה בעיניו להוציאה *Quanquam non ejiciebat divortio uxorem ejuſmodi maritus, nihilominus dotem ſibi vindicare nequibat* vidua. *Prudentum enim de dotibus conſtitutio inde nata, ne deſpecta*

(a) *Videſis* Sepher Juchaſin *fol. 66.* a. (b) *Deuter. 42. 2.* (c] *Halach.* Iſhoth *cap. 24. Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap. 7. fol. 72.* b.

deſpecta nimis uxor marito leviculam quamlibet ob cauſam ejiceretur. Nec rationem omninò habuere aliarum præter filias Iſraelis pudicas. Iſtis autem, ſeu impudicis, neutiquam eſt proſpectum, quo minus leviculam ob cauſam ejicerentur. Uxor etiam abſolutè deſponſata, ſi aliquo votorum illorum trium, quibus fœminæ ſe obſtringere ſolebant (de quibus ſuperiùs (a) fit mentio) eam obſtrictam eſſe fuiſſet compertum, ſine dote, pro viri arbitratu (b), ejiciebatur. Uti etiam ea, cui ſimplicitèr deſponſatæ compertum eſſet, inſcio planè ſponſo, vitium aliquod ineſſe corporis, cujus ſive in ſponſaliis, ſive in ſeligendis altari Sacerdotibus (c) ſemper habenda erat ratio. Si verò nuptæ vitium aliquod corporis, etiam lepra acciderat, aut retinenda erat aut cum dote repudianda. Marito ſi manus aut pes exſciſſus eſt, aut oculi defecere, nihil inde obſtabat, quo minùs contumax haberetur uxor, ſi concubitum ideò detrectaret, adeoque ſine dote eandem ob cauſam dimitteretur. At ſi poſt nuptias fœtore oris aut naſi ſordeſcebat maritus aut res ſpurcas, veluti canum excrementa, colligere ſolebat, aut ærifodinis ſe deturpabat, aut coriis emungendis (quæ ut exempla maritorum amplexibus uxoriis haud ita idoneorum habentur) uxor pro ſuo libitu aut in hiſce acquieſcebat, aut in foro ritè agebat, ut cum dote dimitteretur. Quod ſi lepra marito accidiſſet, ſeparandi erant conjuges, etiamſi alteruter nollet, niſi perpetuò teſtes adhiberentur, qui, ne concubitu uterentur, ſedulò proſpicerent. Quin ſi in hac ſpecie ageret in foro uxor, repudianda erat ex ſententia fori & dos ſimùl reddenda.

(a) *Lib. 2. cap. 5.* (b) *Miſna tit.* Cethuboth *cap. 7. Gemar. Bab. ibid. fol. 77. a. & Maim. halach.* Iſhoth *cap. 25.* (c) *Videſis lib. 2. de Succeſſ. in Pontific. cap. 5. & 6.*

CAP. XIIX.

De Repudio *ſeu* Divortio, *ſeu* uxoris *toties antè memorata* Ejectione. Duplex Uxorum genus, *quod divortio* non ejici, *ut alias*, licuit. *Lex Sacra ea de re.* Scholarum *item* Sammæanæ & Hillelianæ *atque τοῦ R. Aquibæ, de* Divortii cauſis *ſententiæ. Ex hiſce quamnam receperint Magiſtri.*

REpudium ſeu Ejectio uxoris, cujus toties in ſuperioribus fit mentio, idem eſt quod Divortium. Neque diſcriminis vulgaris inter Divortium & Repudium heic uſus. Utroque ipſum matrimonii contracti vinculum diſſolvebatur, idque tam poſt Sponſalia ante Deductionem ſeu Nuptias, quam poſt Deductionem, juxta ea quæ jam oſtenſa ſunt. Tametſi ſit intereà obſervandum, ſub limine legis ſacræ (*) de Divortiis latæ verba fieri de eo, *qui acceperit uxorem* ובעלה *& maritavit eam*, quod etiam pro eo, quod eſt *& coiverit cum ea*, interdum ſumitur. Et ſanè in Pentateucho Samaritano, lex ea ad hunc modum ſe habet, *Cum acceperit vir uxorem* ובא אליה ובעלה id eſt *& ingreſſus fuerit ad eam & maritus ejus factus fuerit*: quod & verti poſſet *& ingreſſus fuerit ad eam & concubuerit cum ea*. Chaldæus ibi ארי יסב גבר אתתא ויבעלינה *cum duxerit vir uxorem & concubuerit cum ea*, cui conſonus Arabs Erpenianus, ſeu Judæi Mauritanienſes. Hiſpanienſes autem Judæi *y quando tomare varon mugere y la maridare*, ut ferme verſiones omnes nuperæ. Græci, *ſi quis acceperit uxorem*, καὶ συνοικήσῃ αὐτῇ *& cohabitaverit cum ea*. Vulgata *& habuerit eam*. Sed intelliguntur ea verba Magiſtris perinde ac ſi ſcriptum fuiſſet, *Cum vir acceperit uxorem, etiamſi cum ea concubuerit* ſeu *deduxerit &c.* adeo ut non ſponſalia tantùm verùm & ipſas nuptias atque in utriſque matrimonii vinculum pariter contineat lex. Duplex autem Uxorum genus heic ſemper, ubi de divortiis loquimur, eſt excipiendum, idque ex ipſa lege Sacra. Alterum earum, quæ præreptæ virginitatis falſò, idque in judicio capitali, accuſabantur; Earum, quæ vi comprimentibus nuptæ, alterum. De utriſque ſatis antè (a) dictum eſt. Et expreſſiſſima ſunt legis ſacræ verba de eis perpetuò [b) retinendis. Sed de falſo accuſatis Joſephus (c) exceptionem adjicit, velut á Moſe præſcriptam. Κριθεῖσα μὲν, inquit, ἡ κόρη μὴ ἀδικεῖν, συνοικείτω τῷ κατηγορήσαντι, μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχοντος ἐκείνου ἀποπέμπεσθαι αὐτὴν, πλὴν εἰ μὴ μεγάλας αἰτίας αὐτῷ παράσχοι καὶ πρὸς ἃς οὐδ' ἀντειπεῖν δυνηθείη. *Si quidem puella fuerit judicio abſoluta, degat in accuſatoris conjugio, isque nullum poſthac dimittendi eam jus habeat, niſi magnas ipſi cauſas præbuerit*

[*] *Deut. 24, 1.* [a) *Lib. 1. cap. 16. & lib. hoc cap. 1.* (b) *Videſis Maimonid. halach.* Naira Bethula *cap. 2. & 3.* [.c) *Lib. 4. cap. 8.*

erit atque ejuſmodi, quæ contradictionem non recipiant. Sic Joſephus. Quemadmodum autem triplici modo marito, ut oſtenſum eſt, adquirebatur uxor ſeu Sponſalia inibantur, Nummulo, Libello contractus, & Coitu, ita duplici ſui fiebat juris poteſtatisque uxor, ac contractus matrimonii ſolvebatur. Mariti morte & Libello Repudii. Sic Miſna (a]; האשה נקנית בשלש דברים וקונה את עצמה בשתי דברים *uxor adquiritur modo triplici* ſeu *rebus tribus*, & *poſſidet ſeipſam* ſeu *ſui fit juris duplici*. Nimirum בגט ובמיתת הבעל *Libello repudii & Morte mariti.* Lex ipſa de Divortio ſeu Repudio lata ita ſe habet; *Cum vir acceperit uxorem & maritaverit eam, fitque ut illa non inveniat gratiam in oculis ejus* כי מצא בה ערות דבר, *quoniam invenerit in ea turpitudinem rei*, ſeu *rem turpem* (vulgata *propter aliquam fœditatem*; Chaldæi עבירת פתגם *transgreſſionem rei*, ſeu *rem turpem*, uti & Græci quibus ſubſtituitur ibi ἄσχημον πρᾶγμα *rem fœdam*; Tertullianus [b), *negotium impudicum*; Judæi Hiſpanienſes, *diſcobertura de coſa*; Mauritanienſes שי מן קביח quod itidem *rem quampiam fœdam* ſeu *indecoram* denotat; R. Saadias Gaon אמר קביח idem ſonans. Sed verſio Arabica (c) Ms. quam habeo, certè vetus, אי רגל תזוג אמראה פאתאהא פוגדהא עלי מא לא יגב מן אלקביח ואם יחבהא *Si vir duxerit uxorem & concubuerit cum ea & invenerit in ea rem aliquam fœdam, quæ eam non decuerit, adeo ut eam non amaverit*; editio Romana מן שי בהא תכרההא אלנפש *ob fœditatem aliquam in ea perſonalem.*) *Etiam ſcribet ei libellum repudii* (Ebræis dicitur כפר כריתות, quaſi diceres, *libellus reſciſſionum* ſeu *reſciſſorius*, atque ita in lege hac, Chaldæis ספר ſeu גט, *libellus* ſeu *inſtrumentum*, nunc פיטורין *dimiſſorius*, nunc תירכוין *expulſionum* ſeu *expulſorius*. Syrus (d) etiam כתבא דשובקנא quod idem ſonat, uti & כתבא דדוללא [e) quod interpretantur nonnulli *libellus proprietatis*, quo mulier, quæ anteà marito ſubjecta fuerat, ſui juris ac quaſi propria ſibi fit. Græcis βιβλίον ἀποστασίου, quod etiam

(a) *Tit.* Kidoſchin *cap.* 1. (b) *Adverſ. Marcionem lib.* 4. *cap.* 34. (c) *Sect.* 24. (d] *Matth.* 19. 7. *Marc.* 10. 4. (e] *Matth.* 5. 31. *ubi vide Ludovic. de Dieu.*

etiam in Federe novo [a) uſurpatur ; Judæis Hiſpanienſibus *carta de apartamiento* ; Arabibus כתאב אלטלאק *Libellus diſſolutionis*] *& tradat in manum ejus & dimittat eam de domo ſua, quæ exiens de domo ejus atque abiens nubat viro alteri. Et ſi vir ille alius ceperit eam odio habere, ſcribat & ipſe ei libellum repudii tradensque in manum ejus dimittat eam de domo ſua ; aut ſi vir ille poſterior* [pro האיש ſeu *Vir* heic quod legitur in Ebræo Judæorum , Samaritanus codex habet בעלה *maritus ejus*) *mortuus fuerit, qui illam duxit uxorem, non poterit maritus ejus prior, qui illam á ſe dimiſit, reverti & ducere eam ſibi in uxorem, poſt quam polluta eſt. Nam abominatio eſt in conſpectu Domini; & non facies peccare terram, quam Dominus Deus tibi dedit in hæreditatem.* De legis hujus partibus aliquot, quibus uxor marito variatim, ad magiſtrorum placita, eſt interdicta, ſupra (b) agitur. Reſtat ut de ipſo Repudio ſeu Divortio itidem videamus ; ejus ſcilicet potiſſimùm Cauſis(præter eas quas obitèr jam memoravimus] Ritibus aliquot, Uſu ac Jure, ac Formula libelli. Cauſæ, quæ hactenus, dum ſive de Dotis diſpendio, ſive de Nuptiis interdictis egimus, occurrunt, in genere fermè ſunt duplici. Aut ejuſmodi, ut fierent inde uxores illicitæ, juxta ſententias receptas, maritis, ſive ex ipſa lege ſive è ſancitis majorum, ideoque neceſſariò repudiandæ, idque plerunque ſine dote; aut ejuſmodi, ut ſaltem impudicæ turpeſve inde haberentur uxores, atque ideo etiam meritò repudiandæ exiſtimarentur, tametſi non neceſſario aut ex ſententia fori, ut prioris generis. Cauſarum autem genus eſt tertium, ubi ſive forma ſive ætas, geſtus, aliave res quæcunque levicula uxoris marito diſpliceret, adeo ut *non inveniret ea gratiam in oculis ejus.* Nam inter placita gentis receptiſſima habetur ob cauſas ſaltem ejuſmodi, pro maritorum libitu, uxores repudiari potuiſſe. Idque ex ſacræ legis mente. Sed uxor ita repudiata dotem & res ſuas ſibi ſemper habere debuit. Verba Miſnæ ſunt (c) ; בית
שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא
אם כן מצא בה (d) דבר ערוה שנאמר כי מצא בה
ערות דבר ובית הלל אומרים אפילו הקריחה
תבשילו

[a[*Matth. 19. 7. Marc. 10. 4.* (b] *Lib. 1. cap. 11. & hoc lib. cap. 16. & 17.* (c) *Tit.* Gittin *cap. 9.* (d] *De lectione hac vide cap. 22.*

תבשילו שנאמר כי מצא בה ערות דבר רבי אקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה (a) הימנה שנ׳ והיה אם לא תמצא חן בעיניו וגו׳ *Ex ſententia Scholæ Sammæanæ uxor marito haud erat repudianda* (ſcilicet aliàs non interdicta nec illicita) *niſi ſi inveniebat in ea Rem Turpitudinis, ſecundum id quod ſcriptum eſt, quoniam invenerit in ea Turpitudinem Rei. At juxta Scholam Hillelianam etiam ob cibum ejus nimio ardore coctum* (cauſam quantulamcunque] *ſecundum id ipſum, quod ita ſcriptum eſt, quoniam invenerit in ea Turpitudinem Rei* (ſeu cauſæ alicujus; nam דבר tam *cauſam & verbum*, quam *rem* ſignificat, adeoque innui in lege cauſam quantulamcunque volebant Hilleliani, ut mox dicetur fuſius) *Ex ſententia etiam Rabbi Aquibæ, ſi invenerit aliam ea pulchriorem aut ſibi commodiorem, juxta id etiam quod ſcribitur ſi non invenerit ea gratiam in oculis ejus &c.* Etenim Aquiba hic verba illa כי מצא non per (*) *quoniam invenerit ille turpitudinem &c.* Sed per ואי נמצא aut ואם מצא *& ſi etiam invenerit ille &c.* interpretatur. Nam & כי ט״ו etiam *ſi* ſignificat. Rejecerunt autem Magiſtri tandem ſententiam Scholæ Sammæanæ, nec ſolum eam, quæ Hillelianæ erat, ſed etiam eam, quæ fuit Rabbi Aquibæ amplexantes; ita tamen, ut receptæ heic ſtricti juris legiſque vocabulorum interpretationi Temperamenta aliqua Conſilii de Divortii Cauſis Uſuque, Primæ ac Secundæ uxoris diſcrimine, ac Secundis ob turpitudinem ejectæ ſeu repudiatæ Nuptiis, adjicerent. Sed de hiſce rem altiùs repetendo, ac ſuo quodlibet ſeculo accuratiùs aſſignando, videbimus.

[a] *In Talmud. Hieroſolym.* ממנה quod idem ſonat. (*] *Gemar. Babylon. ad tit.* Gittin. *cap. 9. fol. 90.* a.

CAP. XIX.

De Uſu *atque* Exemplis Divortii, *quà à lege ſacra de eo lata uſque in recentiora Reipublicæ Ebraicæ ſecula, eorundem mentio ſeu veſtigia reperiantur. De* Libellis Divortii *à* profecturis in militiam *dari ſolitis.* Joſephi *locus* de Divortiis *ſenſui ſuo, à ſummorum interpretum vi vindicatus.*

POſt ſacram de Divortiis legem latam ingens eſt, per plurima quæ ſequuntur ſecula, de eorum Exemplis, etiam ac Uſu & Nomine, in ſacris literis ſilentium. Obſervatur non raro, quingentis ampliùs annis, ſexcentis volunt aliqui, floruiſſe Rempublicam Romanam ſine Divortii uſu (quod tamen legibus toto illo tempore permiſſum) uſque ad notiſſimum illud Spurii Carbilii Rugæ (a] qui ſterilitatis cauſâ primò uxorem dimiſit. Poſtmodum verò *Repudium & votum fuit quaſi Matrimonii fructus*, ut ait Tertullianus [b], juxta ac Seneca (c), *Nunquid jam ulla repudio erubeſcit, poſtquam illuſtres quædam ac nobiles fœminæ, non conſulum numero, ſed maritorum annos ſuos computant, & exeunt matrimonii cauſa, nubunt repudii. Tamdiu iſtuc timebatur, quamdiu rarum erat.* Ita nec maritus ſolum uxorem, ſed uxor maritum pro libitu dimittebat apud Romanos, ac ſponſalitio nuptialique contractui uterque pro arbitrio renuntiabat. Quod fermè apud Græcos fieri ſolitum; maximè Athenienſes, quibus ubi maritum reliquit uxor, *ἀπόλειψις*, ubi nxorem vir ejecit, *ἀποπομπὴ* dicebatur Divortium. Et videſis quæ hac de re nos (d) alibi. In fœdere verò veteri per ſeptingentos à lege lata aut circiter annos Divortii mentio nullibi occurrit. Rara quidem alicubi poſt ejuſdem veſtigia. Exemplum ſtante Republica Ebraicâ aut nullum aut rariſſimè memoratum. Imò notatur à Talmudicis (e] ad illud de Abiſag (f) in ſenectutis ſolatiũ ac delicias Davidi Regi tributa; בוא וראה כמה קשים גרושין שהרי לדוד התירו לו ליחד ולא התירו לו לגרש *Veni ac vide quam gravia ſint Divortia. Etenim Davidi permiſſum eſt, ut cum innupta cohabitaret* (concubinam ſibi adſciſceret) *ſed ut aliquam uxorum repudiaret, ei permiſſum non eſt.* Ubi Gloſſa; התירו לו לייחד עם אבישג ואף על פי שנאסר ייחוד של פנויה ולא התירו לו לגרש אחת משמונה עשרה וישאנה

Con-

(a] *Halicarnaſſ. lib. 2. Agell. Noct. Attic. 3. cap. 3. & 17. cap. 21.* (b] *Adverſ. Gentes cap. 6. & videſis eum lib. de Monogamia cap. 9. Adiſis Alberic. Gentilem lib. 6. de Nuptiis cap. 8. & Henning. Arniſæum de Jure Connubiorum cap. 5. ſect. 3.* (c] *De Beneficiis lib. 3. cap. 16.* (d) *De Jure Nat. & Gent. lib. 5. cap. 7.* [e) *Rabbi Schaman Bar Abbain Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. fol. 22. a.* [f] *1. Regum. 1. 3.*

Conceſſere ei, ut concubinam haberet Abiſag, etiamſi (alias) *illicitum eſſet cum innupta concumbere. At non conceſſere, ut ex uxoribus ſuis octodecim* (is numerus uxorum Regius; ut ſuperiùs (a) eſt oſtenſum) *aliquam repudiaret, etiamſi eam odio haberet.* Mens eſt, miniſtros ac præfectos Regios alioſque, quorum ſententiis tunc uſus erat, noluiſſe ultra præſcriptum numerum uxores heic Regi auctum iri, ideoque nec Abiſagam ſponſaliis (b) ei jungi. Sed & perſuaſerunt nec aliquam octodecim uxorum, cujus in locum ea ut ſuccidanea duceretur, pro libitu aut ex odio aut diſplicentia tantùm repudiandam. Quod verò occurrit apud Flavium Joſephum Divortii exemplum diſertè memoratum, eſt illud inverſi omnino juris, ubi Salome Herodis Regis Antipatri filii ſoror annis aliquot ante Chriſti natales libellum Repudii mittit Coſtobaro marito ſuo Idumææ & Gazæ præfecto; quod non ſecundum leges Judaicas factum ait Joſephus (c) Πέμπει, inquit, *αὐτῷ γραμμάτιον ἀπολυομένη τὸν γάμον οὐ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους νόμους. ἀνδρὶ γὰρ ἔξεστι παρ' ἡμῖν τοῦτο ποιεῖν, γυναικὶ δὲ οὐδὲ διαχωρισθείσῃ καθ' αὑτὴν γαμηθῆναι, μὴ τοῦ πρότερον ἀνδρὸς ἀφιέντος. Mittit illi libellum & matrimonium diſſolvit, non ſecundum leges Judaicas. Marito ſcilicet apud nos hoc licet facere; neutiquam verò uxori, quæ ſponte abierit nubere, niſi priùs à marito dimittatur.* Seu ut rectè ſatis ibi Ruffinus ad autoris mentem, *uxori verò nullatenus ſeparari & ducere alium, niſi priùs à marito priori dimittatur.* Sed perperam heic Gelenius interpres & contra tum Joſephi ſententiam tum certiſſimum Ebræorum jus; *mulieribus autem ne dimiſſis quidem fas eſt nubere, niſi prioris viri permiſſu.* Quod planè inter inſtituta Judaica, etiam & ipſi Joſepho, inauditum. Et miror à viris doctiſſimis (d) locum illum verti ac intelligi juxta illud Gelenii, quod nullo pacto admittendum. Etiam & ipſi Joſepho alibi dicitur expreſſim, ſoluto per libellum Repudii matrimonio, liberum eſſe uxori, alteri cuicunq; nubere. Qui disjungi poſtulat inquit, (e) *γράμμασι περὶ τοῦ μηδέποτε συνελθεῖν ἰσχυριζέσθω· λάβοι γὰρ ἂν οὕτως ἐξουσίαν συνοικεῖν ἑτέρῳ.*

[a] *Lib. 1. cap. 8.* (b) *R. David. Kimchi ad 1 Reg. 1. 4.* (c) *Lib. 15 cap. 11. in Ruffini verſione 9.* (d) *Joſeph. Scalig. Animadverſ. in Euſeb. pag. 159. ſeu num. 2015. Nicol. Serrarius in Herode cap. 17.* [e] *Archæolog. 4. cap. 8.*

ἑτέρῳ. πρότερον γὰρ οὐκ ἐφεκτέον. *Scriptis* ſeu *libello Repudii ſecuritatem faciat*, ſeu *compromittat, ſe cum ea nunquam in poſterum conventurum*, id eſt, planè contractum nuptialem diſſolvat. *Sic enim habebit poteſtatem alteri copulari. Prius enim alteri jungi fas non eſt*; id eſt prius quam Divortium ſic libello fiat. Verba autem de alterius uxore non ducenda paulò antè apud Joſephum illa, *qui non ducit virginem*, μὴ ζευγνύσθω συνοικοῦσαν ἄλλῳ μὴ δὲ λυπῶν τὸν πρότερον αὐτῆς ἄνδρα, quod à Ruffino vertitur, *ei non jungatur, quam diſcedere ſuaſit ab alio, neque contriſtet priorem maritum ejus*; & Gelenius, *ne ſibi conjungat alteri maritatam, neve priorem ejus maritum contriſtet*, id, inquam, ſic emendari vult Vir eruditiſſimus (a), μηδὲ λιπόντος πρότερον αὐτῆς ἀνδρός, *niſi priùs dereliquerit eam maritus*. Atque de expreſſa juris alteri nubendi in libello Repudii permiſſi clauſula intelligit; quaſi ea adeo neceſſaria eſſet, ut niſi libello adjiceretur, alteri nubere nequiret Divortio aliàs ritè ejecta. Quod ex illo de Salome loco elicit perperam verſo intellectoque; utcunque libellis Repudii clauſula ejuſmodi inſeri cum aliis, rem ut fieri amat explicandi gratia, ſoleret, ut inferiùs liquet. Neque ſane video, cur ſic emendandus Joſephus, quem nec aliter ante tot ſecula etiam legit Ruffinus. Alterum habetur Herodiadis [cujus in Evangeliis [b) mentio] exemplum. Scilicet è Joſepho (c) elicitur, eam pariter maritum ſponte reliquiſſe ac divortio ſolviſſe matrimonium. Et Joſephus Scaliger (d) de Salome; *audaciſſima mulier prima Hebræarum auſa eſt à viro diſcedere*. Sed nec Ebræa ſane illa, ſaltem origine, nec quidem Herodias. Et videſis quæ nos alibi de Proſelytis (*]. Et ſanè Joſephus etiam de Salome. Οὐ μὲν, inquit, ἡ Σαλώμη τὸν ἐν γένει νόμον ἀλλὰ τὴν ἐπ᾽ ἐξουσίᾳ ἑλομένη συμβίωσιν προαπηγόρευσε. *Veruntamen Salome non lege generali* ſeu *communi* [ſcilicet Ebraica] *ſed tamen eâ, qua autoritatem ac vim obtinuit uſa conjugio renuntiavit.* Ruffinus *non generali lege ſed poteſtatis ſanctione connubium ſeparavit.* Gelenius *magis ex propria licentia, quam communi jure fecit divortium.* Coſtobarus, vir ejus, Idu-

mæus

[a] *Samuel. Petitus Var. lect. lib. 2. cap. 9.* (b] *Matth. 14. Marc. 6.* (c) *Archæolog. lib. 18. cap. 7.* [d) *Loco paulo antè citato.* (*] *Lib. 2. de Jure Natural. & Gent.*

mæus erat origine, utcunque cum reliquis Idumæis proſelytus factus. Certe & legitur (a) Theclam, cum in Paulum incidiſſet, adeoque ex Gentili Judæa reformata ſeu Chriſtiana facta eſſet, juxta mores aliarum gentium matrimonio renuntiaſſe nuptialemque contractum, quem cum Viro illuſtri iniiſſet, ita ſolviſſe. Etiam ex eo, quod de uxore virum dimittente dixerit diſcipulis Chriſtus, elicitur, uſum utcunque inoleviſſe aliquem ejuſmodi Divortiorum. Ἐὰν [b] γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα &c. *Si uxor dimiſerit virum ſuum, & alii nupſerit mæchatur.* Paulus etiam ad Corinthios [c] Chriſtianos, id eſt tunc temporis Judæos Reformatos & Judaica inſtituta plerunque ſequentes γυναῖκα ἀπ' ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι *uxor à viro non diſcedat.* Neque id ita vetari ſolebat, quod non ut mos aliquatenus obtinuit. Atque huc ſpectat, quod ab Viro eximio Hugone Grotio de Samaritanæ in Evangelio (d) quinque maritis adnotatur, *Quinque viros habuiſti,* inquit Chriſtus, *& nunc quem habes non eſt tuus vir. Quinque habes, à quibus te divortio* (ſic Grotius (e)) *contra legem Moſi, liberaſti. Nam ea lex marito permittebat uxorem dimittere, non autem uxori diſcedere à marito, quod tamen poſteriorum temporum mos introduxerat, ut apud Joſephum videre eſt, qui notat exemplum primum, unde is mos cœperat.* Joſephi locus eſt, quem ante heic memoravimus. Evangelium autem aliud aliter intelligi ſolet. Et ad id, quod ſequitur ibi, *quem nunc habes, non eſt vir tuus*, idem Grotius, *nimirum ut ego accipio*, inquit, *quia alii viro obligata adhuc tenebatur, non accepto libello dimiſſionis.* Quod verò ad Divortii libellum ejuſve uſum, ex ritu Judaico, attinet; ante Iſaiam Prophetam nomen ejus in hiſtoria ſacra non occurrit, ſcilicet non ante DCC à lege de eo lata amplius annos elapſos. Uſurpatur autem ab Iſaia (f) ut à Numine dictum de Eccleſia Ebraica. *Sic dicit Dominus, ubi eſt Libellus Repudii matris veſtræ quam dimiſi? aut cui ex creditoribus meis vendidi vos? Ecce pro iniquitatibus veſtris venditi eſtis, & pro iniquitatibus veſtris dimiſſa eſt mater veſtra.* Sub centeſimum abinde annum, apud Jeremiam, mentione legis Repudii, velut quæ in

[a) *Epiphan. hæreſ. 78. Baron. Martyrolog. Sect. 23.* [b) *Marc. 10. 12* [c) *Epiſt. 1. 7. 10.* (d] *Joan. 4. 18.* (e) *In Evangel. pag. 882. & vide Epiſt. Can. Baſilii Can. 4.* [f) *Iſaia cap. 50. 1. vide etiam cap. 54.*

o[illegible]um volitabat, primò habitâ, ſequitur (a), *Nunquid vidiſti, quæ fecerit rebellis illa Iſrael? abiit enim illa in omnem montem excelſam & ſub omnem arborem frondoſam & fornicata eſt ibi? & dixi, poſtquam fecerat hæc omnia, revertetur ad me, ſed non eſt reverſa, viditque perfida ſoror ejus Jehuda. Et cum vidiſſem id & quod ob omnes cauſas illas, quibus adulterata fuit averſatrix illa Iſrael, dimiſiſſem eam, dediſſemque ei Libellum Divortii, non expavit perfida ſoror ejus Jehuda, ſed abiens fornicata eſt & ipſa.* Quemadmodum verò ſimilitudines, parabolæ, monita, in utroque fœdere à rebus ac moribus in uſum receptis ſumi ſolent, ita proculdubio à prophetis hiſce mentio adhibetur Libelli Repudii, veluti rei, quæ in uſu aliquo erat atque inde vulgo, non tantum ex ipſa de eo ſanctione ſacra, ſatis nota. Adde quod habetur apud Malachiam (b) *Uxorem adoleſcentiæ tuæ* אל יבגוד [mutatur pro linguæ idiomate perſona] *non deſeres;* כי שנא שלח אמר יהוה *Si odio habes, dimitte, dicit Dominus.* Ubi Jarchius; אם שנא אחד מכם אשתו ישלחנה *Si quis veſtrũ odio habeat uxorem, dimittat eam.* Sed verò neque id, quod habent Magiſtri, ſuperius allatum, de Abiſag, aut exemplorum Divortii ſilentium illud ingens argumento ſunt, Divortia interim in uſu neutiquam fuiſſe. Conſilium erat illud de Abiſag, juxta eorum mentem, non Præceptum aut Interdictum. Idque temporale & pro re nata. Silentium verò tantum exemplorum Divortii non aliud eſt, quam fere Nuptiarum atque exemplorum ceterorum legibus qualibuſcunque ſacris ſubnixorum. Aliud enim eſt Deciſiones forenſes, Actiones ſingulares inſtitutas, ſingulorum Contractus atque Inſtrumenta ſive in adverſaria rejicere ſive edere; aliud Prudentum ſeu Juriſconſultorum generales Interpretationes, Reſponſa, Diſtinctiones, Regulas, id genus reliqua congerere. Hoc ab Ebræis factum eſt, uti è corpore liquet Talmudico, Illud non item, aut ſaltem rariſſime. Quoniam igitur è Deciſionibus forenſibus, Singularibus Actionibus, Contractibus, Inſtrumentis exempla, ut nemo non videt, petenda ſunt, non ex interpretationibus, Diſtinctionibus, Regulis, id genus aliis traditis, mirum non eſt tantam haberi Divortii exemplorum penuriam. Nam & ejuſmodi eſt Pœnarum, Delictorum, Contractuum, aliarumque rerum, quà ſingularum perſonarum,

[a) *Ierem. 3. 1. & 6.* (b) *Cap. 2. comm. 16. & vide infra cap. 19.*

rum, adeoque exemplorum, habetur ratio, judicatarum. Quod non ſolum de rebus eſt dicendum Ebraicis, verum etiam de Romanorum ac Græcorum veterum. Nam gentis utriuſque illuſtriſſimæ leges habemus, & interpretationes earundem generatim traditas (maximè Romanorum, ut videre eſt in Codicibus, Pandectis, id genus ceteris.) Exempla autem, id eſt, quæ ad ſingulorum Contractus, Diſcidia, Actiones attinent, rariſſimè in eorum monimentis comperimus; tametſi recentioris ævi ejuſmodi quamplurima [quod è Deciſionibus aliiſque Anglorum, Germanorum, Gallorum, Hiſpanorum, Italorum libris juridicis ſcimus) paſſim habeantur. Quin nec deſunt omninò in Commentariis Ebræorum etiam Divortii, ſeculis in vetuſtioribus, ſeu potius ejuſdem Exemplorum indicationes. Et pro eorum fide eas heic accipe. Ut illud quod occurrit ſupra (a] è Talmudicis, de Jehoiadæ Pontificis uxorum altera divortio ſeparata [quod tantùm conjectura eſt) heic prætermittam, in libro illo ſummæ tum autoritatis tum vetuſtatis illis habito, *Zohar* dicto, non ſemel [b] legitur, velut ex majorum traditionibus acceptum, morem fuiſſe Iſraelitis דיע אלו
לקרבא לנצח עאל חד מניהון עד דאפטר בגט לאנתתיה
quotquot in militiam profecturi erant, non ante proficiſci quam libello uxores dimiſerant. Id quod etiam feciſſe ibi dicitur Urias; adeoque Bethſabam divortio fuiſſe ſeparatam, unde de Davidis conjugio, peccato, & quæ huc ſpectant ceteris alia ibi habentur, quæ ſimul edita etiam habes in Rabbi Iſraelis Ben Moſis Collectionibus ex Zohar, diſputationi ejuſdem de Anima Cabaliſticæ pridem á Joſepho de Voyſin adjectis. *Et* Rabbini illi celebres Salomon Jarchius atque David Kimchius diſerte adnotant ad Uriæ hiſtoriam ſacram (c) morem fuiſſe eum à majoribus agnitum, שכל היוצא למלחמה כותב
גט לאשתו על תנאי אם ימות במלחמה
quemlibet in militiam profecturum ſolere libellum divortii ſcribere uxori ſuæ, non aliter tamen vim ſortiturum, quam ſi in bello periret. Inde verò etiam vim habiturum למפרע ſeu *retrò* à tempore quo traditus eſt,

[a] *Lib. 1. cap. 8.* (b) *In præfat. Zohar pag. 8. b. & idem in Exod. fol. 107. a. Edit. Mantuana.* [c] *Ad 2. Samuelis cap, 12.*

eſt, ut ſcilicet ſoluti matrimonii commoda qualiacunque ab eo tempore uxori ſic dimiſſæ jam cederent. Unde ad id de Davidis juſſu, quo Uriah occidendus, illud eum voluiſſe ajunt כדי שתהא מגורשת למפרע ונמצאת שלא בא על אשת איש *Ut ita pro dimiſſa haberetur retrò à tempore libelli dati, adeoque ipſe adulterij reus non foret.* Mos autem ille à Kimchio militibus temporis Davidici ſeu ut ait ipſe בית דוד *Domus Davidicæ* tantum, ſed interim ex veterum ſententia, tribuitur. Certè & Hieronymus in Traditionibus Ebraicis ad illud Davidi à Patre dictum in Caſtra proficiſcenti, *Et fratres* [*) *tuos viſitabis, ſi rectè agant & cum quibus ordinati ſunt diſce*, ut in vulgata legitur, *In Hebræo, inquit, ita habetur. Et fratres tuos viſitabis, ſi rectè agant, & pignora eorum tolles. Pignora in hoc loco Hebræi libellos Repudii intelligunt. Si quidem uſum illius gentis feciſſe ferunt, ut quando ibatur ab eis in pugnam. Libellos Repudii Uxoribus ſuis darent, ut ſi contigiſſet virum in prælio capi & in captivitatem duci, mulier ejus, expectatis tribus annis, ſi vir ejus non rediſſet, alium duceret virum.* Sic ille. Ebraica ſunt ואת אחיך תפקד לשלום ואת ערובתם תקח *& fratres viſitabis in pace & pignus eorum* ſeu *arrham* ſeu *ſponſionem eorum tolles* ſeu *capies.* Judæi Hiſpanienſes *y à ſus prendas tomaras.* Quid verò ערובתם ibi denotet, in controverſo eſt; alitèr atquè aliter etiam Magiſtris recentioribus illud exponentibus. Sed & qui de Repudii libello non capiunt, ipſi inquiunt. רבתינו אמרו גט כריתות יקח מאתם ויביא לנשותיהם להפריד עירוב שבינו לבינה *Rabbini noſtri* ſeu Magiſtri veteres *dicunt eum accepiſſe libellos divortii ab eis atque ad uxores detuliſſe, ut ita reſcinderetur Sponſio, quæ inter illos interceſſerat.* Sic Salomon Jarchius. Tantumdem etiam ibi David Kimchius. Cęterùm quicquid de his fuerit ſtatuendum, ſanè elicere non eſt difficile non ſolum ex Joſepho (a], verum ex ipſis Evangeliis, in ſeculis de quibus loquuntur, Uſum fuiſſe ſatis tralatitium Divortiorum atque Exempla. Et vix eſt, ut aliter quæſtiones illæ, quibus reſpondet (b) Chriſtus, de divortio interrogarentur. Quod etiam ex eis, quæ ſtatim de celebri illo Scholarum Sammæi & Hillelis diſſidio annis aliquot ante natales Chriſti hac de re nato ſubjungimus, neceſſario erit concedendum.

(*) *1. Sam. 17. 18.* (a) *Lib. 17. cap. 1. & in vita ſua prope finem.* (b) *Matt. 19. 3.*

CAP. XX.

De Scholarum ſeu ſectarum Hillelianorum *&* Sammæanorum *diſſidii circa* Divortii cauſas Ortu *ac* Ætate. Hillelianorum *ſententiæ, quibus* Sammæanis *adverſabantur*, *Oraculo Cœleſti ſeu* Filia (*ut appellitant*) Vocis *firmatæ ſtabilitæque.*

UT ritè intelligatur diſſidium illud ſupra breviſculè è *Miſna* memorarum [a), de Divortii cauſis inter Scholas *S*ammæanam & Hillelianam, obſervandum eſt ab Ebræis tradi, deductas perpetua ſucceſſione à Moſe uſque ad Ezram & Synagogæ magnæ Collegas Sacrarum legum Interpretationes fuiſſe inde [b) tranſmiſſas ad Simeonem Juſtum, Antigonum Sochæum, eorum collegas. Ab hiſce Joſe Ben Joazer Zeridæum, & Joſe Ben Jochanan Hieroſolymitanum accepiſſe. Dein Joſua Ben Perachia & Nethai Arbeliten; unde Jehuda Ben Tabai & Simeon Ben Shatach, qui ad Shemaiah & Abtalion tranſmiſerunt. Ab hiſce demùm accepiſſe Hillelem & Sammæum, quorum Scholas memoravimus. Cum quolibet Pari ita recenſito, intelligendi ſunt etiam Collegæ ceteri ſive LXIX qui cum Pari ſuo numerum LXXI Judicum Tribunalis ſeu Synedrii Magni complent; unde etiam eſt, quod Magiſtri recentiores, qui ſucceſſionem hanc memorant, cuilibet Pari & vetuſtioribus, qui Paria hæc antecedunt, ובית דינו *Synedrium ejus* ſeu *Forum ejus* adjiciunt (c), id eſt fori præter ipſos reliquos. Paris enim cujuslibet alter Princeps, ſeu נשיא, erat Synedrii magni, alter אב בית דין ſeu *Pater Synedrii*; ut videre eſt apud Abraham Zacuthium in libro *Juchaſin*, R. Gedaliah in *Shalſhelet*, alios. Ita Hillel Princeps erat Synedrii & Sammai pater, ſeu â Principe ſecundus. Et conſonum ſanè eſt, ut putemus ipſum eundem fuiſſe Samæam, qui δίκαιος ἀνὴρ καὶ διὰ τοῦτο τοῦ δεδοιέναι κρείττων [ut

Sſ ait

(a) *Cap.* 16. (b) *Miſna tit.* Pirke Aboth *cap.* 1. *R. Abraham Ben David, in Cabala &c.* (c) *Maimonid. in præfat. ad Jad.* Chazeka, *alii.*

ait Joſephus [a)) *cum eſſet vir juſtus, ideoque terroribus invictus*, auſus eſt in Synedrio magno ſub Hyrcano Rege, Herodem illum Antipatri filium tunc Galilææ præſidem, poſteà Regem, homicidii ibi accuſatum graviter increpare, eo quod neutiquam ſatis reverenter tantum tribunal haberet; dum nempè collegæ puſillanimes ora dejecti atque ad ſplendidam Rei præſentiam plane attoniti ne hiſcere quidem auderent. Certè pro ipſo Sammai accipitur Sameas hic ab Abraha etiam Zacuthio (b] aliiſque. Hillelem exiſtimant Viri docti Joſepho nuncupari (ut in vulgatis ejus codicibus legitur) Pollionem. Πολλίων, inquit ille (c), Φαρισαῖος καὶ Σαμέας ὁ τούτου μαθητὴς *Pollio Phariſæus &* Sameas *hujus diſcipulus*. Atque alibi Πολλίωνα τὸν Φαρισαῖον καὶ Σαμέαν καὶ τῶν ἐκείνοις συνδιατρίβοντων, memorat, id eſt, *Pollionem Phariſæum & Sameam & eorum ſectatores*. Et verum quidem eſt, Sameam ſeu Sammæum hunc fuiſſe Hillelis diſcipulum. Longævus erat autem Hillel, utpote qui CXX annos (d) vixit, & quamplurimos habuit nominis celeberrimi diſcipulos. Scilicet tradunt (e) שמנים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהן ראוים שתשרה עליהן שכינה כמשה רבינו שלשים מהן ראוים שתעמוד להן חמה כיהושע בן נון עשרים בינונים גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי *Octoginta fuiſſe Hilleli Preſbytero diſcipulos, quorum triginta non indigni fuere, quibus demitteretur Majeſtas Divina, ſicuti Moſi; triginta alii non indigni, quibus ſol ipſe ſtaret ſicuti Joſuæ Ben Nun; & reliqui viginti fuere mediocres. In hiſce primas tenuit Jonathan Ben Uziel* (Prophetarum paraphraſtes) *poſtremas Jochanan Ben Zacai*. Principatus ejus initium ab omnibus non eodem modo collocatur (f]. Sed id, quod vero proximat, eſt, eum præſidere cœpiſſe anno vigeſimo, aut circiter, ante Chriſti natales. Centeſimo enim aut circiter anno ante Tem-

(a) *Archæolog. lib. 14. cap. 17.* (b) Sepher Juchaſin *fol. 19.* a. (c) *Archæolog. lib. 15. cap. 1. & 15.* [d) *Abraham Ben David in Cabala.* (e) *Gemar. Babylon ad tit.* Baba Bathra *cap. 8. fol. 134.* a. (f) *Vide* Sepher Juchaſin *fol. 19.* b. *Ioſeph Scaliger in Elench. Trihæreſ. cap. 12. Genebrad. in Chronic. ann. Mundi 4020.*

Templi Excidium Talmudici (a) id collocant, qui annum, quem diximus à Chriſti natalibus retro putatum deſignat. Tum etiam Sammai pater Synedrii, cui itidem diſcipuli quamplurimi. Atque hoc modo verum etiam eſt, quod habet Hieronymus (b], *Sammai & Hillel non multo prius quam Dominus naſceretur, ortos eſſe in Judæa.* De ortu diſſidiorum Scholarum eorum, id intelligendum. Et de eis pridem Viri doctiſſimi egerunt, quos (c] conſulas, ſi placet. Juris autem uterque erat ſcientiſſimus; etiam & utrique ferè invicem (d) ſibi concordes. Sammæus verò acriori erat atque iratiori ſemper animo; Hillel humili ac placido. Diſcipuli eorum diverſiſſimos Magiſtrorum mores ſecuti, poſt eorum obitum, etiam maxima in ſolenne legis ſtudium, quod ante id temporis adverſis capitum ſententiis ita diſtrahi minimè ſolebat, diſſidia intulerunt. Adeò ut quo modo Proculejanorum & Sabinianorum, notiſſimarum in Roma veteri ſectarum, ſententiæ adverſæ ſtudioſos in partes olim trahebant, ita & Hieroſolymis alibique apud Ebræos Scholæ Hillelianæ ſeu diſcipulorum Hillelis eorumque propaginum & Scholæ ſimiliter Sammæi perquam adverſæ erant invicem factiones ac ſectæ; ut ſexcenties in corpore occurrit Talmudico. Placitorum ſuorum tenacior erat quidem ſecta utraque. Sammæana verò in Hillelianam plerunque infenſior, cujus etiam in ſententiam, ſuâ derelictâ, ſemel duntaxat tranſibat. Exemplum illud unicum habetur de oblatione frugum, quam appellant תרומה, immunda, cum ea, quæ munda eſſet, fortè commiſta. Hanc primò illicitam eſſe Sacerdotibus voluere Sammæani (e), licitam Hilleliani, quibus, re ventilatâ, aſſenſum tandem illi præbuere. Et Gemara Hieroſolymitana (f); לא מצינו שהורו בית שמאי לבית הלל אלא בדבר זה בלבד *nondum eſt nobis compertum*

Sſ 2 tum

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Sabbath *cap. 1. fol. 15. a.* & Aiin miſpat. *ad tit.* Baba Kama *cap. 1, fol. 5.* b. (b] *Ad Iſaiæ caput.* 8. (c) *Nic. Serrarius in Trihæreſ. Cap. 12. Rabin. poſteriore cap. de Hilleles, Joſeph Scaliger in Elencho, Io. Druſ. tribus Sectis lib. 1. cap. 10.* (d] Sepher Juchaſin *fol. 19.* b. & *Gemar. Babylon. ad tit.* Sabbath *cap. 1.* (e) *Miſna tit.* Theruma *cap. 5.* (f) *Ad dict. Miſn. titulum fol. 43. col. 3. hal. 4.*

tum Sammæanos in Hillelianorum tranſiſſe ſententiam, præterquam in hac re ſolummodo. Sed juxta Sammæanorum decretum fuiſſe in pluribus ſententiam comperio, ubi majori ſuffragiorum victis Hillelianis numero; idque arbitro, in quem compromiſerant utrique, Rabbi Chananiah Ben Ezekia, octodecim (a) de munditie atque immunditie frugum, animalium, id genus aliorum capita decernebantur. In *S*ammæanis cenſetur Baba Ben Bota ille ab Herode excæcatus. *Diſcipulus erat hic quidem Sammæi,* ita tamen, ut in ſententiis ferendis, poſtquam Judex eſt creatus, non aliter ac Hillelianus ſe gereret. In Hillelianis, præter Jonathanem illum Ben Uziel, Rabban Schimeon Hillelis filius ac Rabban Jochanan Ben Zacai, qui Hilleli & Sammæo ſucceſſere, velut traditionum à Moſe deductarum atque interpretationum avitarum Cuſtodes inſignes atque in Catena Traditionum proximi. Floruere hi duo ſub ipſis Chriſti Natalibus. Hilleli autem ſucceſſit in Principatum ſive filius ejus Simeon ſive, ex filio illo nepos Rabban Gamaliel, quem non alium fuiſſe meritò cum Viris doctis exiſtimes à Gamaliele illo *νομοδιδασκάλῳ τιμίῳ παντὶ τῷ λαῷ Legis Doctore* [b) *honorabili universæ plebi*, ſeu *à toto populo honorato*, cujus ad pedes D. Paulus (c) erat *πεπαιδευμένος κατ' ἀκρίβειαν τοῦ πατρῴου νόμου* edoctus *juxta veritatem* ſeu *exactam rationem* ſeu *rigorem legis patriæ.* Adeo autem invaluere Hillelianorum ſententiæ, ut [exceptis quæ memoravimus octodecim illis capitibus) pro receptis paſſim in foro haberentur, Sammæanorum prorſus rejectis. Ita tamen ut dum Chriſtus in terris ageret & aliquantum poſteà ſecta utraque pro more hominum, invicem digladiaretur, aliis hujus, illius aliis doctrinam ſive ſequentibus ſive mordicùs retinentibus. Sed & magni faciunt *T*almudici cōtentiones, quæ fuere aliquot inter Hillel & Sammai, velut quæ eſſent לשם שמים ſeu *Dei nomine* aut *propter Deum*, unde & illud habent [d). כל מחלוקת שהיה לשם שמים

(a) *Miſna tit.* Sabbath *cap. 1. ubi videſis Gemar. Hieroſolymitan. fol 3.* b. *col. 3. Obadiam Bartenorium, alios; præter* Sepher Juchaſin *fol. 19. & 20.* (b) *Act. Apoc. 5. 34.* (c) *Ibid. cap. 22. 3.* (d) *Miſn. tit. pirke Aboth cap. 5.*

שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים
אין סופה להתקיים איזו היא מחלוקת
שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי
ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו
Omnis contentio, quæ habetur propter Deum, in finem usque durabit. Quæ vero non eſt propter Deum, non durabit in finem. Quænam eſt contentio, quæ ſit propter Deum? Contentio Hillel & Sammai ſeu Scholarum ab ipſis denominatarum. *Quæ vero non propter Deum, eſt contentio Korah & univerſi ejus cœtus.* Quod nihilominus ita dictum oportet intelligas, ut, quà Scholas eorum poſtea digladiantes ſpectare poſſit, Hilleliana multis paraſangis anteferenda fuerit. Nam & Hieroſolymitani, ad illud de capitibus juris octodecim juxta Sammæanos decretis ex majori, ut antè dictum eſt, ſuffragiorum numero, arbitro Rabbi Chanañiah, adnotant (a), אותו היום היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל *Dies ille non infauſtus minus erat Iſraelitis, quam ille quo factus eſt Vitulus*; Scilicet aureus. Malè actum fuiſſe ſecum pronuntiant, ex eo quod ita etiam in levioribus illis ullo modo præponderaret Hillelianæ Schola Sammæana. Quin poſtea, dum contentionis funis hinc inde in Scholis illis ducebatur, majores ſuos monitos ajunt Talmudici voce è cælo delapſa (בת קול ſeu *filiam vocis* nuncupant; cujus Prophetiæ generis (b) in eorum commentariis mentio frequens) ut Hillelianæ omninò impoſterùm adhærerent. Huic etiam religiosè parebant. Ita ſcilicet ſcribunt; auditam vocem hanc in Jabne, urbe maritima (quæ Jabina & Jamina pariter apud Scriptores dicta) ab Hieroſolymis CCXL ſtadiis (c) diſſita. Egregius eſt ad hanc rem in Gemara Hieroſolymitana locus. Ibi nempè agitur tùm de Prophetis veteribus, quos ex Spiritu Sancto prophetaſſe etiam ipſi ajunt, tum de Senioribus ſeu זקנים id eſt, *ſenioribus*

Sſ 3 ac

[a) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Sabbath *cap. 1. fol. 3. col. 3.* (b) *Gem. Babylon ad tit.* Sanhedrin *cap. 1. fol. 11.* a. *videſis Syrum Act. 12. 22. Druſ. Preterit. lib. 1. ad D. Matth. 3. 10. Eliam in* בת *Maimonid. in* More Nebochim *lib. 2. cap. 42.* (c) *2. Maccab. 12. 9.*

ac Scholarum & Tribunalium ſub ipſum de quo loquimur ævum, præſidibus horumque placitis ſeu ſingularibus Legum ac Traditionum interpretamentis moribuſque ſuperinductis. In hiſce, nova ſive Interdicta ſive Præſcripta (quoniam obligatio pro decernentium autoritate eis inerat) חומרים id eſt *graviora* (quæ Φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, *onera gravia ac importabilia* in Evangelio (a] dicuntur) uti Indulta ſeu ſtricti juris novæ remiſſiones קולים ſeu *Leviora* appellitabantur; quorum nihilominus neutra erant neceſſariò amplexanda cuiquam, absque lata in foro aliquo ſententia, antequam à Synedrio magno LXXI virorum firmarentur decernerenturque. Hi autem interdum ſive ob factionum potentiam, ſive ob rei difficultatem, ſine oraculo cæleſti ſeu *Filia* illa *Vocis* (quam Spiritus Sancti vices ajunt illo in ſeculo præſtitiſſe] ea decernere nolebant. Jam verò Gemaræ jam dictæ verba huc attinentia ita ſe habent (b), נביא וזקן למה הן דומין למלך ששולח ב' פלמטרין שלו למדינה על אחד מהן כתב אם אינו מראה לכם חותם שלי וסמנטרין שלי אל תאמינו לו ועל אחד מהן כתב אע"פ שאינו מראה לכם חותם שלי תאמינוהו בלא חותם וסמנטרין. כך בנביא כתיב. ונתן ואליך אות או מופת ברם בהא ע"פ התורה אשר יורוך הדא דתימר משיצאת בת קול אבל עד שלא יצאת בת קול כל הרוצה להחמיר על עצמו ולנהוג בחומרי ב"ש ובחומרי בית הלל על זה נאמר הכסיל בחושך הילך בקולי אילו ואילו נקרא רשע אלא או בקולי ובחומרי הדין אי בקולי ובחומרי הדין הדין דתומר עד שלא יצאת בת קול אבל משיצאת בת קול לעולם.

(a) *D. Matt.* 23. 5. (b) *Gemar. Hieroſolym, ad tit.* Beracoth *cap.* 1. *fol.* 3. *col.* 2. *adde* Sepher Juchaſin *fol.* 19. a.

לעולם הלכה כדברי ב״ה וכל העובר בדברי ב״ה
חייב מיתה תני יצאת בת קול ואמרה אילו
ואילו דברי אלהים חיים אבל הלכה כדברי
ב״ה איכן יצאת בת קול רבי ביבי אמר
בשם רבי יוחנן ביבנה יצאת בת קול

Propheta & ſenior cuinam rei ſunt ſimiles ? Certè ex hac ſimilitudine clarius poſſint intelligi. Regem finge fuiſſe, qui binos in provinciam legatos (pro פלמנטרין legit heic Baal Aruch [a) [פולמונטרין] *miſit, de quorum altero ſcripſit nolle ſe fidem ei adhiberi, niſi & Sigillum ſuum & Cidarim ſeu inſigne capitis ſui provincialibus oſtenderet ; de altero autem, etiamſi nec Sigillum nec Cidarim (b] oſtenderet, ei fidem adhibendam. Sic de propheta dicitur* (c), *& dederit tibi ſignum aut portentum. Ceterùm qui nomine legis venerit, ei autoritas perpetuò prorogatur. Quod tamen intelligas oportet, poſtquam egreſſa eſt* (accepta) *Filia Vocis.* At verò *ſi antequam egreſſa eſt*, ſeu accepta, *Filia Vocis, oneret quis ſe Gravioribus ſive Scholæ Sammeanæ ſive Hillelianæ præſcriptis, in eum quadrat illud* (d), *ſtolidus in tenebris vadit. Etiam qui Leviora, quæ ſive hæc ſive illa Schola indulſit, obſervat, improbus nominatur, niſi ſcilicet ſive Graviora ſive Leviora* (alterutrius Scholæ) *obſervet ex ſententia fori. Itane ? niſi ſive Graviora ſive Leviora obſervet ex ſententia fori. Intellige hoc de ſententia lata, antequam egreſſa eſt filia vocis. Etenim poſtquam eſt egreſſa filia vocis, perpetuò ſunt receptæ ſententiæ Hillelianorum. Etiam quiſquis in eas commiſerit, morte plectendus* ; ubi ſcilicet ſententia eſt de lege aliqua capitali. *Traditur egreſſam illam vocem ſententias fuiſſe* (velut) *verba Dei viventis, ſeu Divina, at verò ab omnibus eſſe Hillelianorum recipienda. Ubinam verò egreſſa eſt*, ſeu accepta, *illa filia vocis*, ſeu oraculum cœleſte ? *Rabbi Babi nomine Rabbi Jochanam ait, in Jabne urbe Vocis illam Filiam egreſſam eſſe.* Scimus tradi Filiæ Vocis oraculum aliis in urbibus, præter

[a) *In verb.* סמנטר *quem & vide in* פלמנטר. [b) *Sed & vide Buxtorf. in lexic. Talmudic. col.* 1503. (c) *Deut.* 13. 1. [d) *Eccleſiaſtes* 2. 14.

præter eas, ubi Synedrium Magnum ſedes haberet, non ſemel auditum fuiſſe. Sed cum ad ſtabiliendas tantùm quamplurimas anteà controverſas, idque in rebus graviſſimis ſententias hanc egreſſam ſeu auditam in Jabne velint, & cum ſupremus ſententiarum controverſarum arbiter haberetur Synedrium illud, quod Jabnam ſe tranſtulerat, idque Rabbi Jochanan Ben Zacai principe, quem ipſum eundem fuiſſe, cujus nomine oraculum â Rabbi Babi memoratur in jam allatis, non immeritò ſentias; æquum ſane eſt, ut exiſtimemus etiam, oraculum hoc de Hillelianæ Scholæ ſeu ſectæ prærogativa tempori illi tribuendum, quo Jabnæ Synedrium Magnum ſuas, eodem principe, habebat ſedes. Id eſt tempori quod Urbis Templique ſecundi ſub Veſpaſiano Excidium proximè ſequitur. Nam è *Liskath hagazith* ſeu *Lapideo conclavi* [quod Templo adjunctum] ſe tranſtulit, ævo illo in turbido, Synedrium in חנויות id eſt in *Tabernas*, haud multùm à Templo diſtantes ibique tunc conſtructas. Id factum eſt ſub quadrageſimum ante Excidium annum, qui à Chriſti Paſſione parum diſtat. Inde demum intervenientibus aliquot aliis migrationibus (c), in Jabnem translatum eſt. Migratio autem hæc fiebat, Principe Rabbi Iochanan (d) quem diximus. Is veró in principatum evectus [e) eſt, ætate provectiſſima, idque ſub Templi Excidium. Sequitur igitur, ſi rationi huic locus, etiam & ſub id tempus oraculum jam dictum acceptum eſſe, id eſt ſub annum â Chriſto nato ſeptuageſimum. Quæ cum ita ſint, non minùs ſequitur ante acceptum hoc oraculum ſopitas non fuiſſe ſectarum harum controverſias, adeoque neque hanc de Repudii, quæ præ manibus eſt, quod & infra manifeſtius reddetur. Interea tamen liquet & ſectis utriſque & univerſis aliis ante oraculum illud receptiſſimum fuiſſe ob דבר ערוה ſeu *rem Turpitudinis* aut ob ערוה בדבר *Turpitudinem in re*, non ſolùm permiſſa fuiſſe Repudia; verum etiam à Foro, ubi res poſtulabat, ritè potuiſſe cogi. Nimirùm de Fori poteſtate & coactis ob Turpitudinem aliquam interdum Divortiis [de quibus ſupra dictum eſt) ſectæ hæ illuſtres non

(a) *Gem. Babylon. ad tit.* Roſh haſhena *cap. 4. fol.* 31. a [b) *Ibidem*
[c) Sepher Juchaſin *fol. 20.* b.

non diſſentiebant. Nam dum *extra rem Turpitudinis* ſeu *ipſam turpitudinem* negabant permittendum Divortium Sammæani, ob cauſam interim ejuſmodi etiam cum Hillelianis affirmabant, reluctante nemine. At Hilleliani heic maritis indulgentiores non ſolùm *ob Turpitudinem*, ſed etiam ob rem ſeu cauſam quamcunque aliam, id eſt ſive ob ערוה ſeu *Turpitudinem*, ſive ob דבר ſeu *Rem cauſamve* aut *rationem* qualemcunque permitti volebant. Id quod nolebant Sammæani. Hillelianis aſtipulatur Fl. Joſephus [a] Judæus, qui tempore quo de agimus ipſo floruit, ubi ait γυναικὸς τῆς συνοικούσης βουλόμενος διαζευχθῆναι κατ' ἃς δήποτ' οὖν αἰτίας, πολλαὶ δ' ἂν τοῖς ἀνθρώποις τοιαῦται γίνοιντο &c. *Qui à conjuge quibuſcunque de cauſis, quales multæ ſunt inter homines, disjungi vult &c.* Etiam & ipſe de ſe Joſephus, virginem Cæſarienſem, ait (b), quam duxerat, non diù apud ſe manſiſſe, ſed ſoluto matrimonio, aliam ſe Alexandriæ duxiſſe. Poſtea item de hac inquit τὴν γυναῖκα μὴ ἀρεσκόμενος τοῖς ἤθεσι ἀπεπεμψάμην τριῶν παίδων γενομένην μητέρα. *uxorem, offenſus ejus moribus, dimiſi, cum mater eſſet trium liberorum.* Adeoque de divortio ut ſibi omninò ac tribulibus ſuis libero tunc habito palam loquitur. Philo etiam Judæus [*) legem Divortii ſacram recolens ἐὰν δὲ, inquit, ἀνδρὸς ἀπαλλαγεῖσα γυνὴ καθ' ἣν ἂν τύχῃ πρόφασιν &c. *Si verò uxor à viro quamcunque ob cauſam repudiata &c.* Quantum autem pollerent etiam Hilleliani eo in ævo, ex hoc ſatis dignoſci poteſt, quod Synedrii magni Principatum, ad Hillelis poſteros jure ſane hæreditario tranſmiſſum velint Magiſtri; qua de re nos plura alibi. Sententia tertia non eſt reperta præter illam Rabbi Aquibæ è Miſna ſuperius adductam. Ea autem ab Hilleliana non differt, niſi quod Divortiis paulò fuerit indulgentior. Adeò ut dubitandum non ſit, præter Tres haſce, quarum Binæ ferè in unicam recidunt, aliam non fuiſſe ſive in Scholis, ſive in Foro Reipublicæ illius ſententiam de Divortiis; niſi fortè putes tam illuſtres Scholas de re tam gravi

[a] *Archæolog. 4. cap. 8.* (b) *In Vita ſua.* [*] *In lib. de ſpecial. Legib. ad præc. 6. & 7.*

(ut de aliis acritèr controverſis) tamdiù diſputâſſe nec intereâ alterutram ſive aliam aut vetuſtiorem aut recentiorem ſententiam (quam fingere quidem facile eſt; ſed nullibi comperire queimus) ſive ejuſce rationem obtendiſſe, nec poſteros, id eſt Scriptores, qui ſuperſunt, Talmudicos ejusdem mentionem aliquam feciſſe. Quod ſane abſonum nimis eſt. Firmantur etiam hæc ab ipſa, uti à Talmudicis traditur, ſectarum de Divortiis diſputatione, quæ in hujuſmodi compendium in Gemara Babylonia ad ſuprà [a) citatam de Utriusque ſententia Miſnam redigitur (b).

תניא אמרו בית הלל לבית שמאי והלא כבר נאמר דבר אמרו להם בש והלא כבר נאמר ערות אמרו להם בה אם נאמר ערות ולא נאמר דבר הייתי אומר משום ערוה תצא משום דבר לא תצא לכך נאמר דבר ואלו נאמר דבר ולא נאמר ערוה הייתי אומר משום דבר שנשא לאחר ומשום ערוה לא תנשא לאחר לכך נאמר ערוה ובש האי דבר מאי עבדי ליה נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה להלן בשני עדים אף כאן בשני עדים וב'ה מי כתיב ערוה בדבר וב'ש מי כתיב או ערוה או דבר וב'ה הלכך להכי כתיב ערות דבר דמשמע הכי ומשמע הכי

Traditur ad hunc modum diſputaſſe Hillelianos & Sammæanos. Hilleliani; *Nonne diſertè in lege nominatur* דבר [id eſt) *res, ratio, cauſa, verbum.* Sammæani; *Nonne etiam diſertè nominatur* ערות *Turpitudo* (in regimine; adeò ut *turpitudo Rei*, rationis, cauſæ, verbi, ſeu ipſa turpitudo ſimùl deſignetur) Hill. *Si in lege Turpitudinis ſine adjectione Rei, cauſæ &c. ſola mentio fuiſſet, non malè dixerat fortè aliquis ob Turpitudinem uxorem poſſe ejici, ſed*

(a) *Cap.* 16. [b] *Ad cit.* Gittin *cap.* 9. *fol.* 90. a.

ſed non ob rem ſeu cauſam [aliquam aliam] *unde fiebat, ut etiam* דבר ſeu *res &c. adjiceretur. Et ſi* τὸ דבר id eſt, *Rei ſeu cau-ſa &c. duntaxat mentio facta fuiſſet, non vero Turpitudinis, abſur-* *non fuiſſet dicere repudiatæ ob rem ſeu cauſam aliquam* [aliam] *am alteri nubere fas fuiſſe, non item repudiatæ ob Turpitudinem.* *o interſeritur etiam ipſa Turpitudo.* Samm. *At obſervanda eſt is vocabuli* דבר ſeu *Rei &c. ut alibi ita heic. Alibi legitur* (a); *in e duorum teſtium aut in ore trium teſtium firmabitur* דבר ſeu *Res* qualiſcunque. *Ut Res* ſeu דבר *ibi ad binos teſtes attinet, ita etiam in lege de Repudiis ad binos teſtes attinet* (ita nimirùm ut ejuſmodi ſit Turpitudo, ejuſmodi Res, ut ejuſce non ſine binis teſtibus uxor rea peragatur) Hill. *An verò ſcriptum eſt, Turpitudinem in re?* Samm. *An verò ſcriptum eſt, aut Turpitudinem, aut Rem?* Hill. *Ideo ſcriptum eſt, Turpitudinem Rei, ut non ſolum Turpitudo in Re, ſed etiam ſive Turpitudo, ſive Res* ſeu *Cauſa qualiſque intelligatur.* Subjuncta eſt hiſce τὸ Rabbi Aquibæ ſententia, quam etiam ſupra (*) exhibemus.

(a) *Deuteron.* 19. 15. (*) *Cap.* 18.

CAP. XXI.

Triplicis *de* Divortiorum Cauſis ſententiæ *recenſio.* Monita *ac* Conſilia *Magiſtrorum de* Primæ Uxoris *ſeu* Uxoris adoleſcentiæ *heic prærogativa; aliis item ad* Divortia *ſpectantibus.* Mahumedani *Ebræorum heic ferè ſequaces.* Alcoranus *&* Avicenna *ea de re explicati.*

TUrpitudinis igitur Vocabulum, ſeu τὸ ערוה, in utriuſque ſectæ tam Hillelianæ quam Sammæanæ, juxta ea, quæ jam ſunt oſtenſa, ſententiis, diffuſiori ſignificatione multùm diſcrepat ab ea Turpitudinis notione, qua Inceſtus, Adulterium, ac cum uxore immunda coitus in Levitico deſignatur; qua de re alibi

(a) egimus. Ita ſcilicet diſcrepat, ut non modò graviora illa (ut vulgo) ſed alia etiam leviuſcula, quæ omninò turpia eſſent, heic nomine illo velint denotari; ſeu ut Obadiæ Bartenorii verba (b) ſu שאר דבר סרחון שאינו ערוה *reliqua, quæ etiam tu* *cum ſint peculiari nomine* ערוה ſeu *Tupitudinis* illius nefa propriè *non veniunt.* De Hillelianis res eſt manifeſtiſſime. N modò, ſi palam incederet uxor non velata, ſeu brachiis retectis, qu quid aliud committeret ſive in Moſaica ſive in Judaica ita ſignan tiùs dicta conjugalia inſtituta (de quibus ſuprà) ſed etiam ſi quid omninò ſive domi ſive foris faceret, quod viro diſpliceret; ritè potuiſſe dimitti volebant hi. Ob hæc, nomine *Rei, cauſæ* &c. id eſt דבר quod legis eſt vocabulum; ob illa, nomine ערוה ſeu *Turpitudinis,* quod itidem in lege τῷ דבר conjunctum eſt. Nam ſacrum intelligebant hi ſermonem perinde ac ſi ſcriptum fuiſſet כי מצא בה ערוה או דבר *quoniam invenerit ille in ea ſive turpitudinem ſive rem* ſeu *cauſam qualemcunque,* perinde ac ſi diſjunctivè vertiſſent Græci ἢ ἄσχημόν τι ἢ πρᾶγμα. At verò niſi in Re ſeu cauſa turpitudo aliqua ineſſet, repudium ritè fieri nolebant Sammæani, quibus ערות דבר *Turpitudo rei* in ſacro ſermone ſive pro דבר ערוה *re Turpitudinis* aut *turpi,* ſive pro ערוה בדבר *Turpitudine in re* ſumebatur, atque etiam pro ערוה *Turpitudine* ſolummodò, ea quam diximus diffuſiori notione. Unde eſt, quòd in exemplaribus Miſnæ nonnullis pro eo, quod ſupra (c) inde legitur Sammæanos noluiſſe divortia permitti, niſi ubi invenerit maritus *rem Turpitudinis* ſeu דבר ערוה habetur duntaxat אם כי מצא בה ערוה *niſi invenerit in ea Turpitudinem.* Ita ſane in Miſna Talmudis Hieroſolymitani, quam nec corruptam eſſe ideo puto, quia ad hunc modum in Gemara (d) ejuſdem iteratur explicaturque; והא

תני בש אומרים אין לי אלא היוצא משום ערוה בלבד ומנין. היוצאה וראשה פרוע צדדיה פרומין

[a] *Lib.* 5. *de Jure Naturali & Gent. cap.* 1. (b) *Ad Miſn. tit.* Gittin *cap.* 9. *ſub. extremum,* (c) *Cap.* 18. (d) *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Gittin. *fol.* 50. *col.* 4. *hal.* 11.

פרומין וזרועותיה חלוצות ת'ל כי מצא בה דבר ערוה *At traditur Sammaanos noluiſſe uxorem repudiari, niſi tantummodo ob* *pitudinem, veluti ſi egrederetur capite aperto, diſciſſis ad latera* *bus, aut brachiis retectis; ſcilicet ejuſmodi ſenſus eis habetur ſacri* *onis, quoniam invenerit in ea Turpitudinem Rei.* Certè & ob-ſervandum eſt in lege militari de caſtrorum munditie, quæ in ca-pite Deuteronomii, quod legem de Divortiis proximè antecedit, ha-bitur, etiam τὸ ערות דבר (nec alibi in ſacris literis) occurre-re, ubique planiſſimè *rem* generatim *aliquam turpem* denotare, ne-que aliter ab Onkelo paraphraſte aut Arabibus verti, quàm in lege de Divortiis. A Pſeudo-Uzielide transfertur per קלנא רמדעם *Turpitudinem* ſeu *ignominiam rei* cujuſcunque, & ab Helleniſtis per *ἀσχημοσύνην πράγματος*, quod idem ſignificat; quibus & conſonum eſt Judæorum illud Hiſpanienſium *verguenca de coſa.* Explicatur ab Aben Ezra per ערוה במעשה או דבור *Turpi-tudinem ſive in facto, ſive in verbo.* Divortiis demùm indulgentior quàm Hilleliani Rabbi Aquiba tam verba illa, *ſi gratiam in oculis ejus ea non invenerit*, quam *ſi ille invenerit rem turpem* aut *Turpitu-dinem in ea* Divortii cauſas ſatis legitimas eſſe voluit, adeoque pro viri libitu quamlibet repudiari potuiſſe. Et ſane tam hanc Rabbi Aquibæ quam illam Hillelianorum, quæ Aquibæ eſt per-quam affinis, amplexati ſunt Ebræi, qui non ſolùm ob cauſam ſeu rem quamcunque Turpitudinis ſeu turpem, ſed etiam, pro mari-torum libitu matrimonia ſolvi quiviſſe poſtmodùm ſaltem, ſi non antè docere conſueverunt. Unde & Leo [a] Mutinenſis, Ar-chiſynagogus Venetus; *Non ſolo per occaſion di mal fare, ma per ogni cagion di diſguſto può in rigore, il marito repudiar la moglie.* Ita tamen ut conſiliis aliquot iiſque vetuſtis ipſique oraculo, quo ſta-bilita eſt inter alias etiam & hæc Hillelianorum ſententia, ſive co-ævis ſive proximantibus, licentiam illam temperarent Magiſtri, tamque Scholæ monitis, tametſi non Fori deciſionibus haud pa-rum minuerent. In Conſiliis ac monitis ejuſmodi habetur, ne quis ducat uxorem aut maritali amplexu ductam illiciat;

[a] *Hiſt. de gli riti Hebraici part. 4. cap. 6.*

אם לבו לגרשה *Si* (a) *animus ei fuerit eam repudiandi.* In eam, qui ita fecerit, dictum etiam volunt illud Salomonis, *Ne moliaris* (b) *amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam.* Item ne uxorem quam primam quis duxerit, abſque turpitudine qua ſeu re cauſave turpi, quam intelligunt per verba illa ערות דבר *Turpitudinem rei* repudiet. Unde illud Rabbi Eliæzeris ([illegible]) כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות *Quiſquis repudiaverit* (temere] *uxorem ſuam primam, etiam altare lachrymas ob eum effundit.* Ratio elicitur ex eo, quod habet Propheta de uxore adoleſcentiæ, ubi dicitur (d) altare eſſe lachrymis, fletu, ac ſingultu opertum, nec oblationes jam placare. *Et dixiſtis propter quid? eo quod Dominus teſtificatus eſt inter te & inter uxorem adoleſcentiæ tuæ, quam tu deſeruiſti* (ſcilicet in Ebræo eſt בגדת ἐγκατέλιπες ſeu *reliquiſti*, quod in vulgata eſt *deſpexiſti*) *cum ipſa ſit ſocia tua & uxor fœderis tui.* Et paulò poſt, *uxorem Adoleſcentiæ tuæ non deſeres.* Et verba quæ ſequuntur, *ſi odio habueris eam dimitte,* ad primam quidem uxorem ſeu uxorē adoleſcentiæ ibi attinere volunt, ita ſcilicet, ut intelligatur perinde, ac ſi poſtquam monuerat propheta de injuriis, quibus uxor adoleſcentiæ, aliâ ſive unicâ ſive pluribus, ſuperinductis immeritò affecta eſt, demùm adjeciſſet, melius (e) fuiſſe eam, ſi odio ita haberet, libello repudiare quam afflictam inviſamque retinere. At dum ipſa verba in conſilium de Repudiis adhibentur, malle videntur de prima uxore aut de primo conjugio non accipi, ſed de ſecundo tantum. Gemara Babylonia (f] כי שנאה שלח ר' יהודה אומר אם שנאתה שלח ר' יוחנן אומר שנאוי המשלח ולא פליגי הא בזוג ראשון הא בזוג שני *Si odio habueris, dimitte. Uxorem igitur odio habitam dimittendam exiſtima-*

(a] *Gemar. Babylon. ad tit.* Gittin *cap. 9. fol. 90.* a. (b) *Proverb. 3. 29.* [c) *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. fol. 22. a.* (d) *Malach. 2, 13. & 15.* (e) *Sal. Jarch. ad dict. Malach. locum.* (f] *Ad tit.* Gittin. *cap. 9. fol. 90.* b.

exiſtimavit Rabbi Jehuda. At Rabbi Jochanam; etiam odioſus eſt, inquit, qui ita dimitteret. Nec tamen inter hoſce diſſenſus erat. Nam alter de conjugio primo, alter de ſecundo eſt locutus. Alia de Uxore adoleſcentiæ, quam primam vocant, heic afferunt ex ſacris (a) literis. Et Rabbi Samuel Bar Nachman [b) הכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים *Quælibet res pretio æſtimari poteſt, excepta uxore adoleſcentiæ*, ſeu *primâ*. Quin de primo item conjugio ſomnium illud Rabbi Jehudæ [c) intelligunt; quadraginta diebus ante formationem fœtus in utero, Filiam vocis ſeu oraculum cæleſte denuntiare ſolere, cuinam fœtus poſtmodum matrimonio jungendus; quod forſan [ut alia ejuſmodi in eorum commentariis) non tam ridicule quam pro more gentis hyperbolice ſeu quod ipſi ajunt בלשון הבאי quod idem ſonat, dictum fuiſſe eſt ſentiendum; ut nimirum ſignantius innueretur tum primam uxorem Numini imprimis acceptò ferendam, tum ejuſdem, ſine cauſa graviori, divortium ei neutiquam placere. Secundæ autem uxoris ſeu alius à prima, imò repudiatæ in uxorem ductæ [nam ejuſmodi uxorem in primis heic non cenſent] etiam odii aut nudæ diſplicentiæ cauſa repudium rarò diſſuadent; quod tamen interdum aliqui faciunt, ut ſtatim liquebit. Ipſa etiam de repudiata verba legis obſervant [d], *Et ſi vir ille alius cæperit eam habere odio, ſcribat & ipſe libellum repudii &c.* Quin in conſiliis quæ diximus monitiſque de Repudiata adjicitur שאשה שנתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר שישאנה שלא יאמרו זה הוציא רשע מביתו וזה מכניסה *Uxorem ob impudicos mores repudiatam indignam eſſe, quæ à viro aliquo bono duceretur, ne ſequatur dicterium, alterum è domo ſua improbitatem ejeciſſe, alterum ſibi induxiſſe.* Et ſunt, qui omnimodum diſſuadent repudium maximè diſplicentiæ cauſâ ſeu eo, quod moleſtior fuerit uxor. Legitur inter ſententias Morales Ben Siræ (e) (quem vetuſtiſſimum habent Ebræi] גרמא דנפיל בחולקך גרריה. *Os quod ſorte tibi contigit,* *rodi.*

[a) *Iſaiæ cap.* 54. 7. *Proverb. cap.* 5. 18. (b) *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 2. *fol* 22. a. (c) *Ibidem.* [d) *Loc. citat. Maimonid. halach.* Giruſhin *cap.* 10. Peſiktha Zotertha *fol.* 82. *col.* 3. (e] *Sent.* 3.

rodito; id quod idem fermè eſt cum eo, quod ajunt Latini ac Græci *Spartam quam nactus es orna.* In ſententias illas Ebraicus habetur commentarius, ante annos ferè centum è monimen Ebræorum à Paulo Fagio editus, in quo hoc à Ben Sira dict ad Matrimonium & Repudium omninò trahitur. Suadet mò commentarius ille, uxorem ducendam parentibus inpri honeſtis iisque ex Iſraelitico ſeu nobili genere. Quam ſi nan ciſci nequit, etiam & Libertinam ſeu generis Libertini fœmi nam ſumat. Tum ſubjungitur; לפי שהוא במזלו אף על פי שהיא קשה לו יותר מאיזבל לאחאב ואשתו של קרח שאבדו את בעליהן ואם לא יגרש אותה יפה עשה לפי שבשבילה אין מכניסין אותו לדין שהרי שנינו ארבע אין נכנסין לדין ואלו הן דקדוקי עניות וחולי מעים והרשות ומי שיש לו אשה רעה ואינו מגרשה ואם גרש לא עשה יפה שאין שעה משחקת לו אחריה ולא עוד אלא שהעולם מחשיך לו בשהוא מגרשה והיינו דאמר בן סירא גרמא דנפיל בחולקך בין טבא או ביש גרדיה

Quoniam ita fata ordinarunt, tametſi fuerit ei moleſtior, quam Jezabel fuit Achabo, aut uxor Coræ, quæ perdiderunt maritos ſuos. Et ſi non repudiaverit eam, benè agit; quia propter eam non deducunt eum in judicium. Sic etenim legimus. *Quatuor ſunt hominum genera, quæ non deducuntur in judicium; ſcilicet qui extrema laborant paupertate, qui patiuntur colicam paſſionem, qui Magiſtratu funguntur, & cui eſt uxor mala, quam non repudiat. Nimirùm ſi repudiaverit, non bene facit, quoniam nec hora unica ei poſtmodùm hilaritatis, ſed perpetuâ angetur triſtitia, ideo quod repudiaverit eam. Atque hoc eſt, quod dixit Ben Sira Os, quod cecidit in ſortem tuam, ſive malum ſive bonum fuerit, rode.* Hactenus Commentarius ille, qui pii Rhetoris non juriſconſulti Ebraici partes heic agit. Quemadmodum verò Judæorum Synagoga ita & Mahumedanorum turba Hillelianæ Scholæ ſeu potius τῷ Rabbi Aquibæ ſententiæ hac in re eſt ſequax. Non ſemel in Alcorano

permit-

permittitur, pro maritorum libitu, Divortium, nec tamen ſine conſilio uxoris retinendæ, quemadmodum apud Ebræos. Verba ſunt (a); באן כרהתמוהן פעשי אן תכרהוא שיא ויכפל אללה פיה חירא כתירא ׃ ואן ארדתם אשתבראל זוג מכאן זוג ואיתתם אחריהן קנטארא פלא תאחדוא מנה שיא *Et ſi diſplicuerint vobis uxores veſtræ, nihilominus forſan Deus etiam in eo quod diſplicet bonum collocabit amplum. Quod ſi volueritis uxorem vobis loco uxoris ſubrogari* [id eſt, dimiſsâ è numero uxorum permiſſo aliquâ, aliam ducere) *ne hilo quidem rerum ſuarum defraudetur, ſed res ſuas ſibi habeat integras.* Dotem ſcilicet, ejuſve, pro juris varietate, partem præſtitutam. Retinenſis ibi; *Sed licet mutandæ, unum quintare*, ſeu *quantumlibet daretur, nihil inde reſumere licet.* Ubi Quintare factum eſt ex Arabico קנטאר *Quintar.* Atque ea in re diſcrimen traditur inter repudiatas ante coitum & poſt dimiſſas. Alias ejuſmodi, plerunque ut Ebræorum ſimiæ, interdum ab eorum placitis omninò recedentes, habent leges conjugales, atque de Divortio tum in Alcorano (b) tum in Juris Mahumedici compendiis obvias. Quin & obſervandum eſt, quod de Mahumedanorum Divortiis legitur apud Avicennam, qui ipſe Mahumedis ſectator ac ſummus Philoſophus ad hunc modum tum de eorum ratione ac jure diſputat, tum conſilium de eis interſerit [c]. *Conſuetudo non ſit niſi diutina familiaritate; hæc autem firmius dicitur eſſe ex parte mulieris, ne habeat poteſtatem diſcedendi à viro, quando voluerit. Ipſa enim eſt facilis ad iraſcendum & concupiſcendum; unde oportet, ut liceat viro aliquando dimittere uxorem. Alioquin multa damna provenient. Poterunt enim talis naturæ eſſe conjuges, ut, quo magis cogantur ſimul manere, magis odiant ſe, & proveniat inde maximum malum. Aliquando enim erit aliquid inter eos, quod abhorreat natura: & hæc compellet eos quærere alia conjugia*

(a) *Alcoran Azoar.* 4. *in Arab.* 8. *in Latino.* (b) *Azoar.* 2 35. & 65. *in Arab.* 343. & 75. *in Lat.* (c) *Tract.* 10. *Metaphyſic. cap.* 4.

jugia, quoniam voluptas naturalis eſt. Aliquando verò conjuges erunt tales, quod non adjuvant ſe ad generandum; ſed, ſi conjunguntur aliis, generabunt. Unde oportet ut interveniat ibi Separatio. Sed oportet ut hoc difficilè permittatur; ut qui eorum duorum fuerit ſtultioris ſenſus & magis perverſus, non habeat hanc poteſtatem. Relinquatur autem arbitrio judicis, quouſque cognoſcatur cauſa diſcordiæ, & tunc ſeparentur ad hæc, ut vir perſolvat aliquid mulieri, & præter hæc, quod melius eſt, relinquere paci locum; & ut difficilius ſit ei ipſam [*] *vocare, quam dimittere; unde præceptum eſt in lege ſic, ut, poſtquam dimiſſa fuerit, non poſſit revocari, niſi prius alii nupſerit. Quod cum ſcierit vir, fiet ei difficile uxorem dimittere, niſi fuerit vilis homo, qui parvipendit verecundiam propter delectationem aliquam. Sed nos non curamus de hujuſmodi hominibus. Juſtum autem eſt, ut mulier cuſtodiatur. Eſt enim parvi ſenſus & deceptibilis & magnæ voluptatis, ex cujus communione provenit ignominia & verecundia maxima. Ex communione verò viri non provenit ignominia ſed invidia. Et ideo debent cuſtodiri porta & cortina.* Hactenus Avicenna. Quod de cauſis Divortii & judicis arbitrio ſcribit, conſilium, puto, eſt. Nam pro maritorum libitu, ex lege Mahumedica, uti ex Ebraica, Divortia fiunt. At verò quod habet de dimiſſa uxore non revocanda ſeu denuò ducenda, niſi alteri priùs nupſerit, idque ex lege, id eſt ex Alcorano, quæ ſectæ ejus lex eſt; ibi (a) ita legitur אלטלאק מרתאן לפאמשך במערוף או תשריח באלחשאן *Ejus quæ duabus ejicitur vicibus receptio ut dimiſſio pariter legitima.* Et paulo poſt, ואן טלקהא פלא תחל לה מן בעד חתי תנכח זוגא עירה ואן טלקהא פלא גנאח עליהמא אן יתראגעא Quæ verbatim ferè ſonant; *Sed ſi repudiaverit eam, rurſus ei permiſſa ea non erit, antequam viro nupſerit alteri. Et ſi hic repudiaverit eam, eorum conjugum priorum neutri illicitum eſt denuo conjungi.* Poſteriora heic verba, ut Avicennæ

(*) *Revocare.* (b) *Azoar. 2. in Arab. 4. in Lat. codice.*

cennæ, ſic aliis (a) ſumuntur, perinde ac ſi de Uxore ſimpliciter dicerentur omnimoda. Sed multò alitèr à Juriſconſultis Mahumedanis intelliguntur; quod optimè dignoſcitur è paraphraſi ſeu exegeſi illa egregia Mahumedi Ben Achmed. Ille, explicationibus interpoſitis, ad hunc modum locum totum (qui & antè & poſt res habet uxorias & quæ ad divortia ſpectant) exhibet;

פאן טלקהא אלזוג בעד אתנתין ולא תחל לה
מן בעד אלטלקה אלתאלתה חתי תנכח
גא עירה ויטאהא פאן טלקהא אלזוג אלתאני
לא גנאח עליהמא אי אלזוגה ואלזוג אלאול

Et ſi eam dimiſerit maritus ſæpius quam bis, id eſt, *tertio*, *non permiſſa erit ei poſt*, ſcilicet, *poſt divortium tertium*, *uſque dum acceperit conjugem alterum, qui & cum ipſa concubuerit. Sed ſi dimiſerit eam maritus ſecundus, licitè conjugium redintegratur cum marito priori.* Ita verba illa פאן טלקהא *ſi dimiſerit eam*, ſumenda ſunt de tertiata, poſt vices binas, de quibus antè verba fiunt, ejectione. Quod igitur habet Avicenna de ſecundis poſt divortium nuptijs, ad divortium tertium ita pertinet, nec ad primum omnino aut ſecundum. Etiam & juxta paraphraſin hanc Alcoranum heic vertebat Robertus Retinenſis (b), *Secundò*, inquit, *derelictæ nubant* (maritis prioribus] *potius quam cæteris. Tertiò verò ſpretæ nequaquam uſque quò maritis aliis nupſerint & ab illis relictæ fuerint.* Et rarum non eſt Retinenſem è commentariis, qui ſunt in Alcoranum & numeroſiſſimi, verſionem ſuam augere. Alii (c) ſimiliter legem eorum de Divortiis ita eſſe intelligendam docent. Generatim autem Antonius Geufræus (d] de Turcis, *ſi alterutri conjugum matrimonium diſpliceat, ipſis libertas ſeparationis relicta eſt, & integrum* cui-

Uu 2

(a] *Diſp. apud. Vincent. in ſpeculo Hiſt. lib.* 24. *cap. de Circumciſione. Videſis Dionyſ. Carthuſ. in ſect. Machomet. lib.* 1. *art.* 14. *& tract. de Hereſ. Heraclii & principatu ac lege Machometi cap. de Circumciſione.* (b) *Azoar.* 2. *alias* 3. (c] *Ricardus Monachus confut. Alcorani cap.* 8. *& videſis Euthymii Zygab. Panopliam* §. 18. (d) *De Turc. religione & cæremoniis lib.* 2.

cuique ad alterius matrimonium tranſire. Divortium autem apud illos faciunt improbi mores vel infœcunditas. Cognoſcit de iſtis rebus judex ipſorum. Nec verò prætereundum eſt heic, quod apud Retinenſem legitur (a), *Mulieres à maritis relictæ, nemini niſi prius quatuor peractis menſibus nubant, quas maritis volentibus renubere, bonum eſt. Sin autem, Deus audit & videt. Non nubant etiam eliquæ relictæ, niſi prius emundatis tribus menſtruis* [ubi codex meus Ms. qui pervetuſtus eſt, & Retinenſi ſatis coævus, & pars olim erat bibliothecæ Cœnobii SanctEdmundiani in agro Suffolcienſi; *niſi prius tribus diebus emundatæ menſtruis.*) *Vulvæ conceptus nullatenus* (*Deum timete*, Ms. ille codex, *à Domini timente*) *negetur maritis, etiamſi placuerit. Ipſi namque præſunt mulieribus. Secundo derelictæ* &c. ut heic ſupra. Arabica autem ſunt אלדין יולון מן
נשאיהם תרבץ ארבעת אשהאר פאן פאוא פאן
אללה עפור רחים ואן עזמוא אלטלאק יאן אללה
שמיע עלים ואלמטלקת יתרבץ באנפשהן תלתת
קרו ולא יחל להן אן יכתמן מא חלק אללה פי
ארחאמהן אן כאן יומן באללה ואליום אלאחר ובעלתהן
אחק ברדהן פי דלך אן ארדוא אצלאחא ולהן מתל
אלדי . להם עליהן באלמערוף ואלחאל עליהן
דרחת ואלה עזין חכים *Qui jurant ſe non congreſſuros cum uxoribus ſuis, expectatio fiat quatuor menſium reconciliationis. Nam Deus condonabit & eſt miſericors. Et ſi repudium voluerint, Deus audit & ſcit,* id eſt, *permittit. Repudiatæ autem expectabunt tres menſes. Neque eis licitum eſt, ut abſcondant, quod creavit* aut *fecit Deus in uteris ſuis, ſi in Deum credant & diem extremum judicii. Et maritos earum eam ob cauſam potius recipere eas decebit, ſi bene facere voluerint. Et quod aſſignatum à eſt, id eis cedat. Viris autem ſuper illas gradus eſt ſeu dignitas. Et Deus fortis eſt & ſapiens.* Dein ſequitur, quod ſupra habe-

(a) *Azoar.* 2. *alius* 3.

habetur de alterâ vice repudiata. Adde item quæ habet Mahumedes [a] ipſe alibi de Uxorum Suarum Divortiis. Sed de his hactenus.

(a) *Azoar. Arab. 65. lat. 75.*

CAP. XXII.

Juris *juxta Ebræos*, Naturalis *ac* Paganorum veterum, *de* Divortiis, *recapitulatio. De eorum uſu apud priſcos* Orientis. CL. Ptolemæi *in Tetrabiblo locus de Conjugiis &* Divortiis *ab interpretibus male habitus, obitèr explicatur. De locis in* Evangeliſtis *occurrentibus de* Divortiis, *quatenus lucem forſan ex jam oſtenſis accipiant, mutuoque dent.*

QUæ ex priſcis Ebræorum commentariis hactenus de Divortiis dicta ſunt, & lucem opinor dant egregiam locis aliquot Evangelij, quæ ad eorum jus attinent, & mutuò etiam inde aliquam accipiunt. Recolendum verò heic inprimis eſt id, quod de Noachidarum ſeu humani generis, ante legem Moſaicam datam, univerſi, uti & poſt eam datam, præter Judæos itidem univerſi, Divortiis definiunt Ebræorum Juriſconſulti Theologique; quod alibi fuſiùs olim (a] oſtendimus; ſcilicet, ſine Libello ullo aliove Symbolo interveniente licuiſſe pariter conjugum alterutri diſcedere, adeoque matrimonium ac vitæ ſocietatem antè contractam plane diſſolvere שניהן מגרשין זה את זה *alteruter conjugum pro libitu alterum dimittit*, ut verba ſunt Talmudicorum [b]. Quale jus

(a) *Lib. 5. de Jure Nat. & Gent. cap. 7.* (b *Gem. Hieroſolymit. Ad tit.* Kidoſchin *cap. 1. fol. 58. col. 3. Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 58.* b. *Maimonides halach* Melakim *cap. 9.*

le jus Græcis ac Romanis veteribus fuiſſe nemo neſcit, utcunque pro ſeculorum & locorum varietate ſubinde aliquanto in circumſtantiis diverſum. Nimirum matrimonij jus idem ipſum eſſe volebant, quod in jure Cæſareo eſt Societatis cujuſcunque, quæ, ſociorum alterutro renuntiante (a), ſolvitur. Et ad liberrimum illum Divortii uſum ac jus receptum apud vetuſtiſſimos paganos etiam in Oriente ſpectat Claudii Ptolemæi locus ille, è Chaldæorum Ægyptiorumque monimentis Aſtrologicis hauſtus, ubi de conjugibus ac eorum διαλύσεσι ſeu *Divortiis* verba faciens [b] διαμένουσιν inquit ὡς ἐπίπαν αἱ συμβιώσεις, ὅταν αἱ ἀμφοτέρων τῶν γενέσεων τὰ φῶτα συσχηματιζόμενα τύχῃ συμφώνως. Τουτέστιν, ὅταν ἢ τρίγωνα ἀλλήλοις ἢ ἑξάγωνα, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐναλλὰξ τοῦτο συμβαίνει, πολὺ δὲ πλέον ὅταν ἡ τοῦ ἀνδρὸς ☽ τῷ τῆς γυναικὸς ☉. Διαλύονται δὲ ἐκ τῶν τυχόντων καὶ ἀπαλλοτριοῦνται τέλεον ὅταν αἱ προειρημέναι τῶν φώτων στάσεις ἢ ἐν ἀσυνδέτοις ζωδίοις τύχωσι, ἢ ἐν ☍ ἢ ἐν □. *Omninò conſtantes permanebunt conjugum convictus*, ſeu *conjugium nunquam diſſolvetur*; ut latina verſio Ægidii de Tebaldis, quæ ex Hiſpanica veteri ex Arabicis facta nata eſt; non ex ipſis Arabicis, ut vulgo ſumitur] *quando in utriuſque eorum genitura luminaria contigerit configurata eſſe concorditèr. Hoc eſt, quando inter ſe ipſa triquetra aut ſextili radiatione ſe reſpexerint & maximè cum vice verſa* aut *juxta commutationem* ſeu *commutatè hoc evenerit* [id eſt, ut alterius Sol Lunam alterius, aut hujus Luna illius Solem ſic reſpexerit. Vetus verſio Barbara *ſi hoc acciderit cum cambiamento.* Antonius Gogava, cujus poſteriorum binorum librorum verſionem ſequitur Hieronymus Cardanus, *quando mutua huc receptio acceſſerit*, pro Græcis ſcilicet illis ὅταν ἐναλλὰξ τοῦτο συμβαίνει, quorum vicem obtinet apud Proclum paraphraſten, ὅτε κατ' ἐναλλαγὴν ἐστὶν ἡ συμφωνία & in Ægidii de Tebaldis verſione, *cum hoc fuerit ex tabdil*, retentâ ſcilicet, quam in Hiſpanicis, unde Latina ſua fecit, repererat, voce Arabica תבדיל *tab-*

(a) *Inſtit. tit. de Societate.* [b) *Tetrabib. lib 4. cap* περὶ συναρμογῶν.

tabdil, quæ ipſa *commutatio* eſt ſeu ἐναλλαγὴ, ſed ita, ut diximus, juxta Aſtrologos intelligenda; quod palam ſcimus tum ex Anonymi veteris Græci (a), tum ex Haly Eben Rodan in Ptolemæum commentariis) *multoque magis, cum viri Luna ſic uxoris ſolem reſpexerit* (ubi Gogava peſſimè, *multò magis quando quæ viro Luna eſt fœminæ Sol fuerit*, quod & ſequitur Cardanus, mentem Ptolemæi, à Gogava ſæpe deceptus, minimè aſſequens; quaſi legiſſet ὅταν ἡ ἀνδρὸς ☽ ὁ τῆς γυναικὸς ☉. Nam ſenſus eſt ὅτ' ἂν ἡ τοῦ ἀνδρὸς ☽ πρὸς τὸν τῆς γυναικὸς ☉ συμφωνῇ ut in Procli paraphraſi, ſeu *quando Mariti Luna cum uxoris ſole concordat*, configurationibus ſcilicet ac radiationibus jam dictis] *Diſſolvuntur verò levi occaſione* (ſeu *facile*; ſeu ut Latina, Hiſpanicis intermediis, ex Arabicis, *qualibet occaſione* atque ἐκ τυχόντων ἀδικημάτων *ex cauſis obviis* ac *leviculis*, ut Proclus] *atque invicem abalienantur omninò, cum prædictæ luminarium ſtationes vel in ſignis inconjunctis acciderint, vel ſint ex diametro, vel quadrato.* De tralatitio apud veteres vinculi, quod vocant matrimonii ſolutionis adeoque Divortii liberrimi jure uſuque, idque maximè apud eos, unde aſtrorum ars qualiſcunque illa, ſed vetuſtiſſima interim, judiciaria in poſteros manavit, id eſt Orientis populos, verba heic fieri, palam eſt. Ab eiſdem didicit itidem Julius Firmicus [b] illud, *Venus ſi in domo vel decano ☿ fuerit inventa &c. proprias abdicabunt uxores vel crudeliter necabunt*; atque alii paritèr ſimilia. Novatum autem Judæis Divortiorum jus fuiſſe ajunt Ebræi lege ſacra illa in Deuteronomio (c) de Libello Repudii, indeque ſuis fuiſſe illud ſingulare. Ante legem illam nullam omninò neceſſariam acceſſiſſe cauſam aut circumſtantiam Divortii præter ſimplicem alterutrius arbitratum, quo ſolo contractus antè initus ſolvebatur. Poſt verò, niſi obſervatis, quæ lege illa præſcribuntur, inter ſuos Divortia fuiſſe illegitima, neque Uxoribus omninò permiſſa ut antè, ſed tantùm Matitis. Expreſſim etiam Joſephus [d], ut ſu-

[a] *Baſileæ 1559.* (b) *Mattheſ. lib. 5. cap. 14.* [c] *Cap. 24. 1.* [d] *Lib. 15. cap. 11.*

ut ſuprà (a), libellum Repudii à Salome Coſtobaro datum fuiſſe ait ȣ κτ̀ τȣ̀ς Ιȣδαίȣς νόμȣς *præter legitima Judæorum inſtituta.* Nempè legem ſacram, qua expreſſim haud negatur Uxoribus liberè divertendi poteſtas, ita ſunt interpretati, ut dum maritis modus ſingularis disertè in ea præſcribitur, Uxoribus ſuis interim tacite denegari minuive cenſerent jus, quicquid illud fuerit priſtinum ſeu Noachidarum permiſſivum de earum divertendi arbitrio. Sed ea de re vide etiam, quæ occurrunt ſuprà capite decimo nono, quibus adde, quæ habentur ſub capitis decimiſeptimi calcem, alibique de actione forenſi uxori ſubinde competenti, qua maritum eam dimittere cogebatur. Sic enim foro intermedio, quod maritum libellum dare cogebat, etiam Uxor eum quaſi dimiſit. Jam verò Binas illas Hillelianorum & Sammæanorum ſententias, etiam Chriſto in terris agente, inſignes ſuos habuiſſe autores, & pro ſectariorum numero atque autoritate viguiſſe, ex eis, quæ ante ſunt oſtenſa, facilè elicitur. Affinem illam Hillelianæ Rabbi Aquibæ ſententiam (intelligas oportet, ni fallor, Aquibam Ben Joſeph celeberrimum illum Magiſtrum, non Mahaleelis filium, qui & obſcurior, nec, quantum ſcio, in vivis dum res hæc ita in controverſo) etiam tunc temporis ortam, non eſt cur dubitemus. Is ſcilicet & Moſis & Hillelis & τȣ̃ Rabbi Jochanan longævitatem attigiſſe, id eſt centum ac viginti annos dicitur (b), atque poſt excidium Templi, ſub Veſpaſiani initium, annos circa quinquaginta vixiſſe; id eſt uſque ad annum Chriſti centeſimum ac trigeſimum; unde ſatis liquet, eum ſub ipſis Chriſti natalibus natum, adeoque diſſentientibus eo in ævo Hillelianis & Sammæanis, non ſine indulgentiori de Repudii cauſis interpretamento, Hillelianorum ſectæ adhæſiſſe. Scilicet ſine ulla omninò cauſa ac pro viri arbitratu tantummodò uxorem, quæ diſpliceret, dimittere fas eſſe voluit ille. Hæc cum ſe ita habeant, nonne ipſiſſimum eſt ſententiæ ejus veſtigium, quod, in monte diſcipulos docens, memorat

(a) *Cap. 19.* (b) Sepher Juchaſin *fol. 20.* b. 35. a. & 66. a.

morat & corrigit Chriſtus (a); ἐῤῥέθη δὲ, ὅτι ὃ ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον; *Dictum eſt, quicunque dimiſerit uxorem ſuam* παρεκτὸς λόγου πορνείας *excepta fornicationis cauſâ* (ut vulgo redditur) ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, καὶ ὃς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται *facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulter eſt.* Neque enim quod dictum eſſe ait hoc in verſiculo Chriſtus, in ipſa ſacra lege ſic expreſſim habetur, quemadmodum cetera, quæ de homicidio ac adulterio præceaunt, aut quæ de talione ac juramento ſequuntur eodem in capite. Scilicet de illis ait, *Dictum eſt antiquis*, de hoc tantummodò *dictum eſt*, ut & alii (b) obſervarunt; renitentibus aliis (c), & pro dicto à Moſe, juſſu divino, ſumentibus. Senſus videtur, dictum eſſe ſeu ſententiam in ore hominum tunc volitâſſe, ſi quis uxorem ſibi diſplicentem velit dimittere, id ritè fieri, nulla cauſæ ratione habitâ, dato ei libello repudii. Quod de ſumma ſolvendi conjugii licentia effatum à Phariſæo illo, Rabbi Aquiba, qui proculdubio ſuos habuit ſectatores, atque Hillelianis, à quibus ille parum diſtabat, tum manâſſe, abſonum non eſt ut exiſtimemus. Poſtea etiam de ipſa inter Hillelianos ac Sammæanos controverſia rogabant eum Phariſæi. *Acceſſerunt* (d) *ad eum Phariſæi tentantes eum & dicentes, licetne homini dimittere uxorem ſuam*, κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, *quacunque ex cauſa.* Ita apud Matthæum. Αἰτία ſanè tam *culpam* quam *cauſam* aut *rationem* ſignificat. Et in exemplari unico heic notatur ἁμαρτίαν ſeu *peccatum* legi. Ceterum vulgata rectè *cauſam* ſubſtituit, ut & Syrus בכל עללא *ob omnem occaſionem*, & Arabs לאגל כל עלה quod idem ſonat. Et ex eis, quæ ſupra citantur ex Talmudicis, de temporis illius opinionibus controverſis dubitari nequit, quin Ebraicè, Rabbinicè atque etiam Talmudicè dictum fuiſſet משום כל דבר *ob omnimodam rem* ſeu *cauſam* ſive בעבור כל דבר quod idem ſonat apud Ebraicum editionis

Xx Mun-

(a) *Matth.* 5. 31. (b) *Theodor. Beza in Notis ibid.* (c) *Vide Fauſt. Socin. & Hugon. Grot. ibidem.* (d) *Matth.* 19. 3.

Munſterianæ Matthæi interpretem. Summa eſt perinde ac ſi fuſiùs dixerant, controverſia pridem orta eſt inter nos graviſſima de Repudiis; aliis tantùm ea permitti משום דבר ערוה *ob rem turpitudinis* ſeu *turpem* aſſerentibus. Sic Sammæani. Aliis אי משום כל דבר או משום ערוה *tam ob cauſam aliam qualemcunque, quam ob Turpitudinem.* Sic Hilleniani. Quid igitur tu ſentis? Anne omnimodam ob cauſam (ſeu משום כל דבר ſeu בכל ערוה *ob rem* ſeu *cauſam ommimodam* licet uxorem repudiare? Et ſane eadem de re apud Marcum (a) quæſtio à Phariſæis etiam, cauſæ non adjecta omninò mentione, proponitur, *liceatne homini uxorem dimittere.* Jam verò Chriſto illos ad primordia conjugii revocante, & de continuâ conjugum unitate, utpote quæ Numini eſſe gratiſſima (b), monente, *dicunt illi* (apud Matthæum) *quid ergo Moſes* (ἐνετείλατο) *mandavit dare libellum repudii & dimittere eam. Ait illis; quoniam Moſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere uxores veſtras. Ab initio autem non fuit ſic. Dico autem vobis, quicunque dimiſerit uxorem ſuam* (μὴ ἐπὶ πορνείᾳ] *niſi ob fornicationem*] quod omittitur tum apud Marcum (c), tum apud Lucam [d], ubi hac de re item breviuſculè agitur) *& aliam duxerit, mœchatur* (apud Marcum, μοιχᾶται ἐπ' αὐτὴν *adulterium committit ſuper eam*) *& qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Dicunt ei diſcipuli, ſi ita eſt cauſa hominis (e) cum Uxore, non expedit nubere &c.* Etiam diſcipuli igitur hactenùs putabant ipſi, liberius multò fuiſſe divertendi jus, quam heic manere voluit Chriſtus. Conſultus igitur ille hac de re ab iis, qui legem Moſaicam ſic interpretarentur, ut Divortia inde apud ſe liberrima quacunqe de cauſa, modo ritè interveniret libellus, à maritis licitè fieri exiſtimarent [ſed intereà ob exortum inter Scholas, quas diximus, illuſtres diſſidium, atque ut tentarent eum ſubdubitare viſi] reſpondet, ab initio non fuiſſe ſic. In unicam coaluiſſe

[a] *Cap.* 10. 4. (b) *Videſis Hugon. Grotium de Jure Belli ac Pacis lib.* 2. *cap.* 5. §. 9. *& ad Matth.* 5. (c) *Cap.* 10. 11. [d] *Cap.* 16. 18. [e] *Videſis Ludovic, de Dieu ad Matth.* 19.

coaluiſſe ex primo conjugii inſtituto carnem Virum & Uxorem, nec pro libitu disjungi debere, quos Deus conjunxit, utcunque ob duritiem cordium eorum lege Moſaica eis fuiſſet Numinis (cui liberum in univerſos actus humanos, adeoque in contractus matrimoniales ſemper imperium) juſſu indultum, ut divortia facerent, idque, juxta receptiorem illis tunc ſententiam ſcilicet Hillelianam *κατὰ πᾶσαν αἰτίαν* [certè ſic intelligendum videtur) *quamcunque ob cauſam* ſeu משולם כל דבר Ita enim capiebant illa legis, *ſi illa non invenerit gratiam in oculis ejus* כי מצא בה ערות דבר *quoniam*, aut, *ſi repererit in ea Turpitudinem rei*, quaſi disjunctive dictum fuiſſet, ſive Turpitudinem ſive Rem Aliam qualemcunque, quæ diſpliceret. Hoc autem ab initio non fuiſſe ſic, ait Chriſtus; non omninò ait Divortia aut eorum jus ab initio ſimpliciter non fuiſſe, quod ex proximè ibi ſequentibus palam eſt. Etiam de matrimonio primum ritè inito conjunctis, non de conjugio ſive ob conſanguinitatem, ſive ob affinitatem, ſive ob conditionem Sacerdotalem, id genus alia divortio tum etiam neceſſario dirimendo verba fieri manifeſtum eſt. Sic autem, ſi quid video, apertè improbat & Gentilium divortiorum uſum omninò liberrimum, (quale apud Romanos veteres] & Judæorum opinionem illam de omnimoda *Divortii* libertate ex jure Noachidarum ſeu Naturali, quod jam antè tetigimus, ut & Hillelianæ ſectæ hac de re dogma, & quod τοῦ Rabbi Aquibæ erat. Revocans igitur conjugii Divortiique jura, uti & alibi alia, ad prima ſua (a), maximeque Charitatis principia, Divortium neutiquam deinceps à ſuis, (in quorum numerum Judæi univerſi ut gentes reliquæ migrare debuerant] admittendum vult juxta Hillelianorum, nedum Rabbi Aquibæ ſententiam; Cauſam ſcilicet ob omnimodam ſeu pro libero mariti arbitratu, nec *παρεκτὸς λόγου πορνείας*, ſeu *μὴ ἐπὶ πορνείᾳ*. Ubi verò *λόγος πορνείας* ſeu *πορνεία*, ibi ritè & jam ab ipſis rerum initiis & univerſim admitti poſſe. Et cum hac diſtinctione ea quæ ſimpliciter

 citer

[a] *Videſis Tertullianum de Monogamia cap. 5.*

citer de Uxore non dimittenda habentur apud Marcum, Lucam & Paulum (a), ſumenda, quod & interpretibus optimis plane conſonum.

[a] *1. Corinth. 7. 11.*

CAP. XXIII.

De Exceptionibus *illis in Evangelio* παρεκτὸς λόγου Πορνείας, & μὴ ἐπὶ Πορνείᾳ (*quæ reddi ſolent* extra cauſam fornicationis ſeu adulterii] *in Divortiis admittendis. Et de varia* Πορνείας *ſignificatione. De* Joſephi *item, dum* Mariam *Virginem ſanctiſſimam repudiare voluit, inito conſilio.*

JAm verò reſtat difficultas maxima, qua cruciari ſolent heic Scriptores, de genuina τοῦ παρεκτὸς λόγου Πορνείας & μὴ ἐπὶ Πορνείᾳ apud Matthæum ſignificatione ac ſenſu. Verti ſolent verba illa ibi, *exceptâ cauſa fornicationis* ſeu *extra cauſam ſeu rationem fornicationis* ſeu *adulterij*, & non *ob adulterium* ſeu *fornicationem*. Et Patres vetuſtiſſimi (a) ibi, *præter cauſam Adulterii*, & *præter ex cauſa adulterii* vertunt, dum nihil aliud in vocabuli vi ibi contineri volunt, præter conjugii per illicitum concubitum violationem. Sed an rectè, [quod olim quidem obiter (b] admiſimus] in ſequentibus videbimus. Syrus priori in loco habet לבר מן מלתא דזניותא *extra cauſam fornicationis*, poſteriori דלא גזיא *quæ non ſcortata eſt*, ſeu *non eſt adultera*. Jam verò *Fornicationis* vocem uti & *Stupri* non ſolum pro Innuptarum concubitu, ut vulgo, ſed etiam pro *Adulterio* ſumi apud Chriſtianos veteres in confeſſo eſt. Unde & mœchia pro πορνεία uſurpatur non ſemel Tertulliano (c] aliiſque. Uti & in Oneirocriticis (d) Perſarum, & Ægyptiorum Græcè, ſed à Chriſtiano, ævi inferioris, redditis

[a) *Tertullian. adverſ. Marcion lib. 4. cap. 34. &c.* (b] *De Jure Nat. & Gent. lib. 7. cap. 12. pag. 845.* (c) *Vide eam adverſ. Marcion. lib. 4. cap. 34. De Pudicitia cap. 12. & 4.* (d) *Achmes Oneirocrit. cap. 127.*

ditis, aliiſque ejuſmodi, Πορνεύω pro eo quod eſt adulterium committere. Priore autem notione ad conjugium ſeu divortium attinere nequit *Fornicatio*, niſi de Divortio ob ſtuprum ante Nuptias ſeu Sponſalia admiſſum capias. Secundâ igitur, ſeu qua ſignanter Adulterium ſeu conjugii violationem denotet, heic accipienda, ſi rectè *fornicatio*, ut illicitum conjugis concubitum ſolùm ſignificat, pro *πορνεία* in Evangelio ſubſtituatur. Et tam Syro, quam Arabi ſic acceptam liquet, uti & interpretum pleriſque. Atqui intereà quærendum eſt, utrum inter Scriptores veteres Evangeliis ſive priores ſive coævos, pro Adulterio aut coitu aliquo illicito Adulterium, quà adulterium, per ſe ac ſimpliciter ſive, ut ajunt, ſpecie deſignante, ſeu pro Fornicatione in notione hac ſecunda manifeſtò ac palàm ſumatur Πορνεία. Ipſa quidem vox rariſſima eſt apud Græcos vetuſtiores, utcunque *πόρνος*, *πόρνη*, *πορνεύω*, aliæ ab his factæ, ſatis ſint obviæ. In Demoſthene (a) habetur pro impudicitia ea, quæ eſt pæderaſtia. Helleniſtis in verſione ſua federis veteris frequens ſatis eſt, adeoque tempore Chriſti & diu antè apud Judæos, qui Helleniſtæ fuere, receptiſſima. Quanam autem notione, quo ſenſu, mox perpendetur. Atque in Philone, Chriſto ſatis coævo, occurrunt *φθορὰ*, *πορνεία*, *μοιχεία* ac *ὑπογάμιον* (b). Primum, pro *ſimplici devirginatione* illegitima atque *ſtupro*; Secundum, pro *concubitu*, qui *corpore proſtituto* habetur, ſeu *ex arte meretricia*; Pro *Adulterio* ſeu ſimplici conjugii ex coitu violatione; Tertium, uti & Quartum pro eo, quod nonnullis exiſtimabatur *μεθόριον ἀδίκημα φθορᾶς καὶ μοιχείας medium inter ſtuprum & adulterium delictum*; quaſi interceptus ſcilicet inter Sponſalia ac Nuptias concubitus, qui *εἶδος μοιχείας Species adulterii* vocatur illi, & planè ipſiſſimum eſt adulterium juxta Ebræos, uti & alios pariter, quibus ab ipſis Sponſalibus citra Nuptiarum ſolennia vinculum, ut appellitant, matrimonii ratum habetur; ut de Ebræis ſuprà oſtenſum eſt. Et ſi *πορνεία* pro arte ſeu quæſtu meretricio heic acci-

(a) *Orat.* περὶ παραπρεσβείας (b) *De Specialib. leg. ad præc* 6. & 7.

accipiatur, ſequeretur non adulterium ſimplex ſed ejuſmodi, quod cum corporis proſtitutione ac quæſtu fieret, ſolùm innui, quod nemo puto exiſtimavit. Verum quidem eſt τὸ *μοιχὸν* dici *πόρνον* tum Heſychio tum Etymologo. Sed horum uterque recentiores ſunt, nec veterum ante ſeu ſub Chriſti tempora uſum omninò probant aliter atque Patres Chriſtiani Chriſti in terris tempore ſeculis aliquot recentiores, quibus pro Adulterio admittitur uſurpaturque. Accedit autem in diſquiſitione, quam ſumus inituri, mirum eſſe, utrobique apud Matthæum vocem hanc in exceptione pro Adulterio ſolùm adhibitam & non *μοιχείαν*, quæ non ſolùm propriè & apertè adulterium ſignificat, verum etiam ex eiſdem eſt verbis, quibus pro eo quod eſt *adulterium committere* bis utraque in periocha, & proxime omninò exceptioni utitur in Græcis Chriſtus. Scilicet *μοιχεύειν* & *μοιχᾶσθαι*. *Qui dimiſerit* &c. *παρεκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, καὶ ὃς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται*. Ita loco Matthæi priori. Tantundem in poſteriori. Eſt quidem in Matthæo tertius [a], ubi *μοιχεῖαι* ſimùl & *πορνεῖαι* *adulteria & fornicationes*, ut vertitur, occurrunt in Græcis, pro quibus Syrus habet tantum גורא *adulterium*, quaſi *πορνεῖαι* ibi non legiſſet. Sed pro diſcrimine materiarum, quæ tractantur, eadem ipſa vocabula aliter atque aliter ſumenda nemo non agnoſcit, cujus rei exempla ſunt innumera atque apud ſcriptores perquàm obvia. Quid quod etiam inter ſententias de Divortiorum Jure tunc temporis varias (ut oſtenſum eſt) nulla habebatur, ob Adulterium tantùm illud admitti debere? Imò Adulterium legitimè probatum ex judicio forenſi capitale erat, nec ita divortio luendum. Alii ob Cauſam quamlibet, ſed interim ob Cauſam aliquam aliam præter Arbitrium merè Liberum; Alii ob Turpem tantùm Cauſam; Alii pro Libitu mariti admittendum voluerunt. Conſuluere igitur Chriſtum Phariſæi, ſed tentantes ac proculdubiò inſidiantes. Tutum ſatis apud ipſos erat, ſive Hillelianæ ſive Sammæanæ, ſive etiam Rabbini Aquibæ ſententiam ample-

[a] *Matth.* 15. 19.

amplecti, id eſt earum aliquam, quas jam antè diximus, Trium in Scholis exagitari ſolitarum; quod è Talmudicis & jam oſtenſis palam fit. Simulac igitur Chriſtus, cui inſidiabantur captioſe quæſtione hac tentantes Phariſæi, reſpondiſſet, non omnimodam ob cauſam uxorem ejiciendam, nec extra τῆς πορνείας rationem, ita eis eſt ſatisfactum, ut nec ultra omninò inſtarent opponerentve. Quod eos non facere voluiſſe vix eſt ut credamus, ſi reſponſo hoc tum novam prorſus, tum plane tunc inauditam de Divortii adeoque Conjugii Jure diſciplinam intuliſſe viſus eis fuiſſet Dominus. Nec ſanè de diſciplina ita nova reſponſum capere videntur Diſcipuli. Sed veluti de opinione, quam alii antè, etiam plerique, rejecerant; aliis renitentibus, ut Sammæanis eorumque ſequacibus. Nec ſatis ex verbis Domini expreſſis liquet, utrum τῆς πορνείας (quicquid illud fuerit) ratio, ad Uxorem ſolùm an etiam ita ad Maritum ſpectet, ut, ſi is ob uxoris ſive crimen, ſive contumaciam, ſive moleſtias πορνείας propenſiùs fieret reus, in cauſa id ſatis eſſet Divortii. Ut igitur penitius rem introſpiciamus, Tria ſunt inprimis perpendenda. Primum, quanam Lingua hæc de Divortio à Chriſto fuerint dicta & à Matthæo Scripta. Secundum, quibuſnam dicta fuerint vocibus. Tertium, quid eo in ſeculo voces illæ, adeoque πορνεία, ſignificarent. Hiſce ſanè explicatis, certior, proculdubio fuerit ad locorum, quæ tractantur, verum ſenſum aditus, utcunque ſalebroſus ac moleſtus. Quod ad Primum attinet; receptiſſimum eſt (a), Linguam Syriacam Judæis Hieroſolymitanis, dum Chriſtus in terris, in uſu etiam vulgo fuiſſe, adeoque ipſi Chriſto. Etiam & Matthæum Ebraicè ſcripſiſſe, id eſt, Syriacè ſeu linguâ, in quam Ebraica poſt Captivitatem degeneraſſet, quæ & Syriaca dicta eſt & Ebraica. Nec Ebraicorum editionis ſive Munſterianæ ſive Tilianæ ratio omnino heic habenda. Et à Matthæo ſic ſcriptum eſſe Evangelium annis poſt aſcenſionem Domini octo, ſeu ſub Claudii initia, ſubnota-

(a) *Vide Bellarmin. de verbo DEI lib. 2. cap. 4. & 7. & 6.*

notatur in Arabicis. Græcam autem verſionem alii Jacobo, alii Joanni Apoſtolo, ipſi Matthæo alii tribuunt. Sed interea dubitandum non videtur, quin Rabinica ſeu Talmudica dialectus, id eſt, Scholarum, quæ erant ibi tunc numeroſiſſimæ, lingua, in diſputationibus apud ſtudioſos ac Juriſprudentiæ, id eſt Theologiæ eorum Magiſtros, tunc itidem uſurparetur, non aliter atque olim hodieque Oxoniis, Pariſiis, Salamanticæ, Leidæ, aliiſque in Academiis, præter Anglicam, Gallicam, Hiſpanicam, Belgicam aliamve vernaculam, Latina ac Scholaſtica in uſu eſt, quæ & inter diſputandum tum publicè tum privatim etiam adhibetur. Aut igitur Syriacè loquutus eſt Chriſtus aut Rabbinicè. Quod ad Secundum dein heic attinet, ſi loquutus eſt Syriace, exceptionem priori in loco ſic protuliſſe videtur לבר מן מלתא דזניותא *extra cauſam Fornicationis* [ſic reddere heic liceat) qua voce itidem par eſt, ut in ſecundo loco eum uſum eſſe credamus, cum Matthæi Græca utrobique habeant *πορνείαν*, utcunque Syrus, quem legimus, interpres, qui vetuſtus quidem eſt, ſed Græcis multo recentior, in ſecundo ſubſtituat דלא גירא *quæ non ſit adultera.* Si Rabbinice verò locutus eſt, quod ſanè veri multo ſimilius videtur, maximè cum Phariſæis, id eſt ſummis illius temporis Theologis ac Juriſperitis eum eâdem etiam, ut par eſt credere, linguâ conſulentibus reſponſum daret, iniquum non eſt, ut exiſtimemus, eum vocibus ejuſmodi uſum fuiſſe, quæ tunc inter diſceptandum ea de re in Scholis in uſu. Si igitur illi Rabbinicè ſeu Talmudicè rogantes dixere אם רשאי לאיש לגרש אשתו משום כל דבר *Anne fas eſt viro dimittere uxorem ſuam quacunque ex cauſa*, quæ planè ſententia erat tum Hillelianorum tum receptior; ſcilicet ut liceret ex lege ſacra dimittere או משום ערוה או משום כל דבר *ſive ob Turpitudinem* ſeu *cauſam Turpem*, *ſive ob cauſam quamcunque aliam*, ut in oſtenſis liquet; ſi inquam ſic illi interrogarent, certè quiſquis Hillelianam illam improbaſſet, ſententiam Sammæanam amplexus, appoſitiſſimè & juxta Scholarum linguam uſumque

aſumque reſpondiſſet אם יגרש איש אשתו ולא משום ערוה *Si dimiſerit quis uxorem ſuam niſi ob Turpitudinem* ſeu ולא משום דבר ערוה *niſi ob rationem rem* ſeu *cauſam Turpitudinis, facit eam mœchari &c.* Expreſſim enim Sammæani ערות דבר *Turpitudinem rei* explicabant in lege Sacra per דבר ערוה *Rem Turpitudinem* ſeu turpem, adeoque divortia permiſere משום ערוה בלבד *ob Turpitudinem ſolummodo*, ut verba ſunt Gemaræ Hieroſolymitanæ [a], qualia & alibi ſæpius in codicibus Talmudicis Sammæanis tributa. Hiſce præmiſſis, ad Tertium, quod heic propoſuimus, perpendendum devenimus, id eſt, quidnam זניותא, ſi Syriacè locutus eſt Dominus, quidnam etiam ערוה, ſi Rabbinicè, adeoque Πορνεία Græcè ſubſtitutum, heic rectè, juxta tum receptum Syriacæ, Rabbinicæ Græcæque apud Judæos, qui Helleniſtæ fuere, uſum ſignificare potuerit. Quod ad vocem Syriacam זניותא ſpectat; ut Ebræis, id eſt, in ſermone biblico זנה & זונה & זנות pro Πορνεύειν & Πόρνη & Πορνεία ſeu *Fornicari* ſeu *Fornicatrice* & *Fornicatione* multoties uſurpatur, ita etiam Syris זנא זניתא & זנותא tantundem denotant ex Ebraiſmo in Syriſmum migrantia. Unde ſi, quid illa Ebræis Talmudiciſque ſignificarent, animadvertamus, etiam & quid Syris denotarent, ſatis erit cognitum. Ebræis, ut à Talmudicis eorum diſciplina traditur uti & Helleniſtis, illarum vocum & quæ ſunt reliqua inde facta, Significatio, quantum ad rem præ manibus, eſt aut Strictior ſeu Primaria, ſeu quâ denotant tantum concubitum citra matrimonium legitimum, non minus nuptarum quam innuptarum, aut Latior atque Secundaria, quâ etiam alia, quæ ſunt Turpia, Turpiſve, quà Honeſto illud opponitur, nomine veniunt, illis indicantur. Prior item ſignificatio illis eſt duplex. Altera, quâ omnimodus ejuſmodi coitus denotatur, veluti in hiſtoriis Dinæ (b) & Thamaris (c). Altera, qua Singulares aliquot tantùm deſignantur concubitus illiciti, in quibus quidem

Yy Adul-

(a) *Ad tit.* Gittin *fol. 50. col. 4. hal. 11.* (b) *Geneſ. 34. 31.* [c] *ibid. 38. 15.*

Adulterium continetur, ut unum è multis. Unde eſt, quod dum de זונה *Scorto* ſeu *Fornicatrice*, id eſt, Πόρνη Sacerdotum in lege Sacra (a] nuptiis interdicta, veterum ſcita tradunt, זונה inquiunt האמורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה לכל או שנבעלה לחלל אע״פ שהיא מותרת להנשא לו Zona *Scortum* ſeu *Fornicatrix*, id eſt, Πόρνη *in lege memorata eſt, quæcunque non eſt Iſraelitis* (ſcilicet non ex Iſraelita; ſaltem non ex Iſraelitide genita) *aut Iſraelitis, quacum concubuit vir, cujus nuptiæ ei interdicto omnium communi interdicuntur* [veluti eo quod habetur in Levitici decimo octavo, in quo expreſſim aliena uxor alias habetur, adeoque adulterii crimen) *aut quacum concubuit Profanus etiam, cujus nuptiæ ei eſſent permiſſæ.* Id quod alibi [b) fuſius explicatum dedimus nos, uti tantundem (c] ferme ad legem ſacram (d] de fornicatricis ſeu meretricis id eſt ☩ זונה ſeu Πόρνης mercede in templum non inſerenda. Commate quidem proxime ibi antecedenti legitur, *Non erit* קדשה *de filiabus Iſrael, nec erit* קדש *de filiis Iſrael*, ubi Græci habent Πόρνη & Πορνεύων, & Vulgatus *meretrix* & *Scortator*, quemadmodum & verſiones Arabicæ, Erpenianæ ac Romanæ editionis ac mecum Manuſcripta vetus Judæi Hiſpanienſes, *No ſea aplazada de biias Iſrael: y no ſea aplazado de hiios de yſrael*, uti & Arabica Saadiæ ubi ממתעה & ממתע ſubſtituuntur pro קדשה & קדש. Et קדש ibi Talmudicis pro cinædo ſumitur. Onkelo autem interdictum capitur pro eo, quod eſt, *non erit uxor de filiabus Iſrael viro ſervo, neque ducat vir de filiis Iſrael uxorem ancillam.* Et manifeſtum

(a) *Levitic.* 21. 7. & 14. (b) *De ſucceſſ. in Pontificatum lib.* 2. *cap.* 2. [c) *De Jure Nat. & Gentium lib.* 5. *cap.* 4. [d] *Deut.* 23. 18.

feſtum eſt ex duplici in Græcis commatis verſione, alitèr atque aliter id eſſe priſcis intellectum. Sed Πόρνη in commate illo de meretricis (*proſtibuli* habet vulgata; *de errada* Judæi Hiſpanienſes, qui ſic זונה vertere ſolent) mercede à Magiſtris, ut dictum eſt, intelligitur. Malè igitur viri Magni, Fagius & Munſterus eorumque ſequaces, de Adultera ſolum legem de Sacerdotum nuptiis capiunt. Sed verò interdum etiam ita interpretantur Magiſtri verbum זנה quod eſt *fornicari* ſeu *ſcortari*, ut neceſſariò pro eo, quod eſt *adulterium* ſolum *committere*, adeoque ut זונה ſeu Πόρνη & זנות ſeu Πορνεία pro *adultera* & *adulterio* ſimpliciter ſint ſumenda. Etenim illud (a), *ſi filia viri Sacerdotis cœperit* לזנות *Scortari* ſeu *fornicari*, *illa patrem ſuum profanat*, *ideo igne exuri debet*, intelligunt tantum de filia Sacerdotis nupta. הכל מודים, inquit ibi Salomon Jarchius de Rabbinis ſuis loquens, שלא דבר הכתוב בפנויה *univerſi conſentiunt*, *Scripturam illam non loqui de innupta*, quod alibi obſervavimus. Ita igitur ex eo, quod è Magiſtrorum ſententiis conſequitur, manifeſtum fit, זנות adeoque Πορνείαν ſeu *Fornicationem* pro adulterio ſimplicitèr etiam interdum ſumi in veteri federe, nec tamen aliter atque ut genus pro ſpecie aliunde ſtrictiori, quam diximus, ſignificationi ſuæ [uti & alias variatim] conformatum. Latior autem ſeu Secundaria τῶν זנות זנה & זונה πορνεύειν, πόρνης, πορνείας ſignificatio eſt, quâ omnimoda pronior in peccata ſeu turpitudines qualeſcunque deviatio ſeu gravior ſaltem tranſgreſſio inde deſignatur; velut tranſſumtive ab eminentiſſimo in depravata hominis natura concupiſcentiæ actu ad alios derivata. Inde de Idololatris toties occurrit (b) זנו אחרי אלהיהם *Fornicantur poſt deos ſuos*; quale itidem dictum (c] de *Ob* & *Iideoni*, ſeu Magis & Hariolis; לזנות אחריהם *ut fornicetur poſt eos*. Subſtituunt in his Græci ἐκπορνεύειν

 (quod

(a) *Levitic.* 21. 9. [b] *Exod.* 34. 15. *Levitic.* 17. 7. 20. 4. 1. *Paralip.* 5. 25. *&c.* [c) *Levitic.* 20. 6.

(quod cum πορνεύειν idem eſt) ὀπίσω *Fornicari poſt.* Quin & peccata omnimoda Hieroſolymitanorum ſeu Judæorum, etiam Sodomitarum Samaritanorumque peccatis tum graviora tum plura (ut legitur apud Prophetam (a)) nomine זנות πορνείας ſeu Fornicationis compluries denotantur. Nec Idololatria ſolùm, ſed reliquæ etiam abominationes ac Turpitudines, quibus populus ſe inquinaverat. Et זנתה הארץ מאחרי יהוה *Fornicata* (b) *eſt*, ἐκπόρνευσε, *terra à Domino*, inquit Hoſeas, cui item בני זנונים τέκνα (c) πορνείας *filii Fornicationum* & רוח הזנונים πνεῦμα πορνείας, *ſpiritus Fornicationis*, non ſolùm de Idololatria ſumuntur, verùm etiam peccatis Iſraelitarum ceteris ibi indicatis. *Non* (d) *eſt veritas, neque pietas, neque cognitio Dei in terra. Sed maledictiones, mendacia, homicidia, furta, adulteria. Hæc invaluerunt, & ſanguines tetigerunt ſanguines.* Qualia plane רוב זנונים πλῆθος πορνείας *multitudo Fornicationum* Nahumo (e] vocantur. Item Pſalmographus; *Elongantes* [f) *ſe à te, peribunt* הצמתה כל זונה ממך *perdidiſti omnem Fornicantem à te*; Πάντα τ πορνεύοντα ἀπὸ σοῦ. Quod plane de impiis ac iniquis univerſis dictum, non tantùm de Idololatris. Statim ſubſequitur, *appropinquatio mea ad Deum bona eſt mihi.* Alibique (*) etiam de Iſraelitis ille, *commixti ſunt inter gentes, didiceruntque opera eorum*, non ſolùm cultùs leges ſacras (quarum expreſſior ibi quidem ac ſignantior mentio) ſed & alias violando. Unde ſequitur paulò poſt, *Et inquinati ſunt in operibus ſuis* ויזנו במעלליהם *& Fornicati ſunt in actionibus ſuis*, ſeu ut Græci, καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν, id eſt, *in adinventionibus ſuis*, ut vulgata, quam & alii ſequuntur. Hiſce etiam accedant verba illa Dei in Numeris (g], *Filii veſtri paſcentur* in deſerto quadraginta annis

(a) *Ezechiel. cap.* 16. 51. (b] *Hoſ.* 1, 2. & 4. 12. &c. (c) *Idem. cap.* 4. & 4. 12. (d] *Idem cap.* 4. 1. [e) *Cap.* 3. & 4. (f) *Pſalm.* 73. 26. (*) *Pſalm.* 106. 35. & 39. (g) *Cap.* 14. 33.

annis ונשאו את זנותיכם *portabunt Fornicationes veſtras*, ſeu ut Græci τὴν πορνείαν ὑμῶν, ubi paraphraſtes Chaldæus ille optimus Onkelus, uti & alter ille Uzielides vulgo, ſed falſo dictus ויקבלון ית חוביכון *& ſuſcipient iniquitates veſtras*, ut rectè vertit Franciſcus Cardinalis Toletanus, ſeu, ut Paulus Fagius, *& luent pœnas peccatorum veſtrorum*, adeo ut non pauciora intellexerint paraphraſtæ peccata in eo quod eſt ibi נשאו זנותיכם *Fornicationes veſtras portabunt*, quam in eo, quod in proximè ſequente habetur commate תשאו את עונותיכם *portabitis iniquitates veſtras* ſeu λήψεσθε τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν, quod eiſdem etiam verbis vertunt. Judæi etiam ipſi Mauritanienſes in priori loco expreſſim וימלון חטיתכם *& portabunt peccata veſtra* ; & Hiſpanienſes *ſoportaran a vueſtros errores* ; quibus *errada* quidem pro ſcorto ſubſtitui ſolet. Et interpretantur Magiſtri [a) וסבלון את חטאתכם quod idem cum verſione Arabica ſonat. Neque verò in fœdere veteri ſolùm latior hæc habetur Πορνείας ſignificatio, verum etiam apud Judæos Chriſto in terris agenti coævos, Helleniſmo ſcilicet ſe adſueſcentes. Teſtis heic eſt ampliſſimus Philo Alexandrinus Judæus, ubi Animam qualemcunque in vitia, ſeu quæ turpia ſunt, pronam, ψυχὴν πεπορνευμένην nuncupat, ſeu *animam Fornicantem*. Scilicet de meretricis mercede verba faciens (b), in templum ex lege ſacra non accipienda, *ſi*, inquit, *mulieris ſe proſtituentis munera profana habentur* πῶς οὐχὶ μᾶλλον τὰ παρὰ ψύχης πεπορνευμένης ἢ παρέῤῥιψεν ἑαυτὴν ἐπ' αἰσχύνῃ καὶ ὕβρεσι ταῖς ἐσχάταις, οἰνοφλυγίαις, ὀψοφαγίαις, φιλαργυρίαις, φιλοδοξίαις, ἄλλαις μυρίαις παθῶν τε αὖ καὶ νοσημάτων, καὶ κακιῶν ἰδέαις, ὧν τὰ μιάσματα ἐκεῖνα τίς ἂν ἐκνίψαι χρόνος ἔγωγε οὐκ οἶδα *quanto magis ſcortantis ſeu Fornicantis animæ, quæ ſe proſtravit Turpitudini atque rebus contumelioſiſſimis, Vinolentiæ, Gulæ, Avaritiæ,* Ambi-

[a) *Salom. Jarch. Num.* 14. 33. (b] *Tract.* περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης &c.

Ambitioni, voluptatum ſtudio, aliiſque innumeris paſſionum, etiam & morborum & Malorum generibus, quorum maculæ illæ an unquam elui poſſint, neſcio quidem ego. Meretriciam item artem ſenio finiri ait, aut ætatis flore emarceſcente, ψύχης δὲ πορνείαν ἀκολασίᾳ συντρόφῳ καὶ συνήθει πεπαιδοτριβημένην τίς ἂν αἰὼν μεταβάλλοι εἰς εὐκοσμίαν; αἰὼν μὲν οὔ, Θεὸς δὲ μόνος, ᾧ δυνατὰ τὰ παρ' ἡμῖν ἀδύνατα. *At Animam jam per intemperantiam, quæ ei conviva fuerit & familiaris, Fornicationem edoctam, quæ tandem ætas in honeſtatem reſtituet? Ætas ſanè nulla, ſed ſolus Deus, cui poſſibilia, quæ nobis impoſſibilia ſunt.* Et demum id quod eſt honeſtum amplecti ac Deum ac virtutem ſequi, ita ibi opponit voluptatis ſtudio ac vitæ omni in genere flagitioſæ, impiæ, turpique, ac, ab honeſto devianti, ut hanc planè Πορνείαν, idque ex receptiſſimo Helleniſtarum tunc temporis uſu nuncupet. Quo & ſpectare videtur illud Salomoni tributum (a) ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων· εὑρέσεις δ' αὐτῶν φθορὰ ζωῆς *Initium Fornicationis excogitatio ſimulacrorum* ſeu *Idolorum. Inventiones autem illorum* (ſeu *adinventio* ut in Vulgato, qui legit εὕρεσις) *corruptio vitæ.* Quaſi dixiſſet, initium mali omnimodi, vitæ impuræ, inhoneſtæ, morumque pravitatis fuiſſe Idolorum excogitationem. Ubi ex Papia Robertus Holkotus (b) noſtras, *Scripturæ*, inquit, *ſolent vocare Fornicationem omnem illicitam corruptionem, ſicut eſt Idololatria & avaritia, ex quibus fit transgreſſio legis divinæ; ſecundum illud* (c), *Perdes omnes, qui fornicantur abs te.* Certè nec alio forſan ſignificatu uſus eſt Πορνείας voce Paulus, Philoni coævus, ubi ad Corinthios, inquit (d), ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία, ἥτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσι &c. *Omnino auditur inter vos* (ſic vulgo vertitur] *Fornicatio, & talis Fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris ſui aliquis*

habeat

(a) *Sapientiæ cap.* 14, 12. (b) *Lect.* 163. (c) *Pſalm.* 73. 26. (d) 1. *Corinth.* 5. 1.

habeat. At vix eſt credibile, ut flagitioſſimum illud inceſtûs genus ſimplici Πορνείας nomine ibi indigitaretur, quà tantum Fornicatio ſeu Scortatio eo denotatur. Nonne potius reddendum, *Omninò auditur inter vos flagitium, crimen, deviantis animæ turpitudo, & talis turpitudo* ſeu ἀσχημοσύνη (nam & hoc nomine veniebant in Judæorum Helleniſmo (a) & omnimodus inceſtus & turpitudinis genera reliqua) *qualis nec inter gentes &c*? Et pro locorum diſcrimine in teſtamento Novo alitèr atque alitèr Πορνείαν ſumendum ſatis atteſtantur, qui in Concilio Hieroſolymitano [b] eam non pro Fornicatione (ut verti ſolet] ſed pro quadam Idololatriæ ſpecie intelligunt viri ſanè magni (c). Et tametſi ubi μοιχεία aliaque criminum vocabula cum Πορνεία in enumeratione occurrunt, hæc pro Stupro ſolùm ritè ſatis etiam in Novo federe ſit accipenda, nihilominus inde nihil ſequitur, quin ſimpliciter, pro locorum ac periocharum diſcrimine, nominata, notione illa univerſaliori ſeu latiori fuerit ſubinde ſumenda; quemadmodum item τῆς πόρνης ſeu meretricis nomen (ut in Apocalypſi) pro omnimodæ impietatis ac nequitiæ, non ſtupri ſolùm rea, atque ſicut אשה זרה *mulier extranea*, & זרה *extranea* in Salomonis Proverbiis [*]. Hujus enim conſortium, ut Sapientiæ generatim ac vitæ recte inſtituendæ rationi ſæpius ibi plane opponitur, ita etiam aberrationem à ברית אלהים *pacto Divino* atque vitiorum veræ Religioni contrariorum inquinamenta univerſim ibi denotat. Græci interpretes etiam nunc πόρνην, nunc φαύλην, nunc ἀλλοτρίαν & ξένην nuncupant. Si igitur Syriacè loquutus eſt Chriſtus, verbum זנותא ſeu *fornicatio* juxta ſenſum jam dictum, omnimodam *Turpitudinem*, ſeu quicquid κακίας ſeu *Vitii* nomine venerit, adeoque Πορνείαν in verſione Matthæi commode ſatis denotare potuit. Nec ſanè in hanc rem obſervatu indignum eſt *publicanorum* ϗ τῶν πορνῶν [quod *meretricum* ver-

(a) *Levitic.18. &c* (b) *Act.15.20.* (c) *Beza ibidem.* [*) *Cap.2.&5.&c.*

vertitur) ſubinde apud Matthæum (a) mentionem fieri videri non alitèr atque apud ipſum alibi (b), Marcumque (c) & Lucam (d) *publicanorum* ᾗ ἁμαρτωλῶν ſeu *peccatorum*; quaſi Πόρνη pro ψύχη πεπορνευμένη *anima* ſenſu jam dicto *Fornicante* ſumeretur. Et de Syriaca Chriſti heic locutione hactenus. At verò ſi Rabbinicè locutus eſt, adeo ut vetaret divortium אלא אם כן משום דבר ערוה *niſi ob cauſam* ſeu *rationem Turpitudinis* ſeu *rei Turpis* (quæ ipſiſſimæ fuere ac notiſſimæ (e) Scholæ Sammæanæ in re Divortii tunc temporis diſceptandâ voces & vocabula planè artis in Juridicis controverſiis receptiſſima] in idem ipſum planiſſimè ſatis recidere poſſe ſenſum nemo non videt. Etenim ערוה pro eô, quod eſt ἀσχημοσύνη ſeu ἀσχημον πρᾶγμα *res Turpis* ſeu *Turpitudo* qualiſcunque ſumi liquet. Et quanquam in Levitico, ubi inceſtuum genera deſignantur, frequens occurrit ejusdem mentio pro ipſa fœmina ſic interdicta (ut volunt Magiſtri] ſeu pro ejusdem verendis, nihilominus in Deuteronomio non ſolum in lege ſacra Divortii, ſed in capite etiam legem hanc præcedente [f] pro Turpitudine generatim uſurpatur ſeu re qualicunque turpi, quemadmodum & Rabbinicâ linguâ; qua tum pluraliter עריות omnimodas, etiam & uxorem alienam, in Levitici decimo octavo vetitas ſignificat, tum ſingulariter ערוה etiam pro כל דבר מגונה שנגלה וצריך לכסותו *omnimoda re Turpi quæ detegitur, cum occultari* ſeu *tegi debeat* [ut verba ſunt Jehudæ Ben Eliæzar Karaitæ (g) adhibetur, ſeu pro כל דבר מגונה ſimpliciter, ut Eliah Ben Moſeh (h), alter item Karaita; cui uti & Talmudicis paſſim, שם

(a) *Cap.* 21. 31. 12 (b) 9. 11. (c) *Cap.* 2. 16. (d] *Cap.* 5. 30. (e) *Vide ſuprà cap.* 18. & 21. (f) *Cap.* 23. 14. (g) Sepher שער יהודה *pag.* 18. a. [h) *Tit.* בעריות *cap.* 1. *Ms.*

שם משותף *nomen æquivocum* vocitatur. Atque ut corporis partes pudendas, quæ tegi debent, ſic item actus vitæ pudendos, id eſt omnimoda denotat vitia, ſeu quæ *impudici negotii*, qualecunque id fuerit, voce continentur, qua pro ἄισχμον πρᾶγμα, id eſt ערות דבר uſus eſt Tertullianus [*]. Et conſona ſunt hæc etiam vocabuli uſui apud Prophetas. Ezechiel (a) de Hieroſolymis; *congregabo* (omnes tam qui te dilexerint & quam qui oderint) *ad te per circuitum* וגליתי ערותך אליהם וראו את כל ערותך *& revelabo turpitudinem tuam videbuntque cunctam turpitudinem tuam*, ubi bis occurrens ערוה priori in loco in vulgata & Græcis vertitur *ignominiam* & τὰς κακίας in ſecundo *Turpitudinem* ac τὴν ἀισχημοσύνην. Et Uzielides ibi ואגלי בהתתיך להון ויחזן ית כל קלניך *& revelabo pudenda tua, & videbunt flagitia tua.* Adeo ut ערוה κακίαν *malitiam, flagitium, vitium* etiam generatim ibi ſignificet, neque alio ſenſu atque Nahumi [b) Prophetæ illud de Ninive והראיתי גוים מערך וממלכות קלונך *& oſtendam gentibus verenda tua & regnis ignominiam tuam*, quod ad homicidia, mendacia, latrocinia, alia id genus ſcelera, quibus abundabat urbs illa, atrociora ſpectat. Unde & Onkelus Chaldæus in lege de Divortio Moſaica, pro ערות דבר *turpitudinem rei* aut *rem turpem* habet עבירת פתגם *tranſgreſſionem* rei ſeu *aliquam*. Cum igitur tum πορνεία tum ערוה nomina fuerint æquivoca [qualium ſenſus ſemper genuinus & appoſitus eruendus eſt ex ſingulari rei, quæ tractatur & cui adhibentur, natura] & *Turpitudinem*, κακίαν, *vitiumque* omnimodum pariter denotarint velut ſatis invicem juxta jam dicta Synonyma, nonne phraſis illa tunc temporis Scholaſtica אלא אם כן משום דבר ערוה *extra rationem Turpitudinis*, quæ adeo in diſputationibus de Divortio tunc frequens erat, ritè reſpondere potuerit τοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας,

[*] *Adverſ. Martionem lib. 4. cap. 34.* (a) *Cap. 16. 37.*
[b) *Cap. 3. 4.*

in Græca ſive Evangelii ſive Chriſti verborum verſione ? Nihil heic definimus de loci ſenſu. Conſideranda tantum proponimus. Certe viri ſunt doctiſſimi (a), qui rem ad Scholarum Hillelianæ & Sammæanæ controverſiam, de Divortio tunc agitari ſolitam, attinere etiam volunt. Quin & voces ſunt non paucæ in Novo Teſtamento, veluti ἄγγελος, διάβολος, ἱερεὺς, διάκονος, πρεσβύτερος, ἐπίσκοπος, πίστις, ἐκκλησία, χειροτονία, id genus alia, quorum interpretatio ſolummodo ex uſu, qui tunc temporis inoleverat, nec aliunde ritè petenda. Quemadmodum ſi de *Morbo* aut *Vitio* in ſervo ad Ædilitium edictum quæratur, quid eis nominibus veniant; non è Medicis aut Philoſophis, ſed ex Juriſconſultis, qui verborum illorum uſui, quâ in edicto continentur, aſſueti ſunt, id diſci oportet. Qualia non pauca in ſtudioſorum Diſquiſitionibus occurrunt. Et Disquiſivimus heic tantum nos, perſpicacioribus Definitionem relinquentes. Sed de ſtrictiori τῆς πορνείας ſignificatione conſule inprimis eminentiſſimum bonarum *literarum* principem Claudium Salmaſium in Fœnore Trapezitico. Certè nec prætereundus eſt heic locus Origenis, unde haud difficile videtur conjectari τῆς πορνείας in re Divortii *latiorem* ſignificationem, qualem memoravimus, à Judæis ſaltem aliquot Helleniſmo ſuo illius ævi aſſuetioribus eſſe admiſſam. Tractans pater ille verba Matthæi de exceptione πορνείας, *Forſitan audax*, inquit (*) *aliquis & Judaicus vir adverſus doctrinæ Salvatoris noſtri dicet, quoniam & Jeſus dicens, quicunque dimiſerit Uxorem ſuam, excepta cauſa* (πορνείας) *Fornicationis, facit eam mœchari, permiſit uxorem dimittere, quemadmodum Moyſes, quem retulit propter duritiam cordis Judæorum hoc præcepiſſe. Et hanc ipſam inquiet eſſe cauſam fornicationis, per quam juſtè uxor à viro dimittitur, ſecundum quam & Moyſes præcepit dimittere uxorem, ſi inventa fuerit res Turpis in ea.* Diſputat quidem in Judaicum ejuſmodi, qualemcunque virum Origenes, nec πορνείαν ibi ſignificare vult aliud atque *Adulterium*,

(a) *Arias Montanus, Sculietus, Grotius, alii.* [*) *Homil. in Matth.* 7.

um, tametſi intereà non tam pro ſtricta exceptione, quam pro criminis exemplo vocabulum memorari velit, idque non tam à præceptore quam expoſitore; adeo ut aliæ manerent pariter divortii cauſæ, quæ flagitia non imparia. At verò objectionis illius Judaicæ vim non aſſequor, niſi in Helleniſtis ſaltem aliquot fuiſſe, admitteret heic Origenes, qui latiori ſignificatione illâ *πορνείαν* in cauſa divortii ſumerent, forſan etiam omnium tunc temporis ſententiam receptam non aliam fuiſſe. Perpende locum integrum. Certè tum ערוה tum *πορνεία* Ebræis Helleniſtiſque in cauſa Divortii ſignificare ex jam dictis videntur, quantum etiam in eadem re Paganis *Mores*; quo nomine *mali mores* univerſi veteribus Romanis ita indicati ſunt in *Actione Morum* & *Judicio Morum* inter virum & uxorem, ut *graviorum morum* vocabulo *adulteria tantum*, *leviorum omnes reliqui* continerentur; quod ait Ulpianus (*). Tantum abeſt, ut adulterium duntaxat fœditate *rei* in lege illa ſacra denotaretur ex Sententia Ebræorum aliquot, quod patienter nimis (ut alia ejuſmodi non pauca] admittunt Scriptores nonnulli (a) Chriſtiani. Sed de voce *πορνείας*, & quæ inde heic pendent, *plura inferius*; ubi item variæ Chriſtianorum pro diverſa, quam affixere illi verbis, quæ heic tractavimus, ſignificatione & ſeculorum & perſuaſionum diſcrimine, ſcita compendio exhibemus. Atqui etiam ad Evangelia torquent ſe Viri aliquot eruditi ad illud de Joſepho Mariæ Virginis Marito, ubi poſtquam *ea inventa eſt* (b) *in utero habens de Spiritu Sancto*, is, *δίκαιος ὢν* id eſt, *cum eſſet juſtus*, *& nollet eam παραδειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν* ſeu *infamare* aut *traducere, voluit occultè* ſeu *clam dimittere eam.* Certe ſi fas fuerit ad receptos gentis Judaici mores rem hanc expendere, erit, ni fallor (c), apertiſſima. Gravidam exiſtimabat Sanctiſſimam uxorem, quacum non coiverat ipſe, idque, ſive ex adulterio, ſive ex ſtu-

pro

[*] *De Regulis tit. de Dotibus.* [a) *Vide Toſtatum ad Deut.* 24. *Thom. Pium differt. de Divortiis Ind. &c.* (b) *D. Matth.* 1. 18. [c) *Vide Ludovic. de dieu ad Matth. cap.* 1. *& in Append. pag.* 504. *& Grot. ad dict. loc.*

pro ante Sponſalia. Jam verò, ex adulterio à viro qualitercunque credito, ne honeſtè retinendam quidem juxta (a) mores Ebraicos uxorem fuiſſe, ſcimus ex eis, quæ ſupra capite traduntur decimo ſexto. Ex ſtupro autem ſive coitu ante Sponſalia (quem ſuſpicatum eſſe Joſephum exiſtimat Juſtinus (b) Martyr) aut criminalitèr in uxorem vir agere potuiſſet ex lege, atque capitis ob virginitatem præreptam accuſare, aut nomine dotis ſive reſcindendæ ſive minuendæ eandem ob cauſam actione civili uti, quemadmodum etiam oſtenſum (c] eſt. Joſephus igitur *δίκαιος ὢν* *cum eſſet juſtus* ſeu (ut Eraſmus] *quia erat juſtus*, id eſt, rituum patriorum obſervantior, retinendam uxorem minimè cenſuit, quam juxta patrios mores ejiciendam exiſtimavit. Saltem non ſine dedecore ejus in foro cum ea ipſi agendum. Ei tamen, utpote Virgini, quam etiam, antequam in ſomnis viderat Angelum teſtem, alioquin moribus ſanctiſſimis fuiſſe certò ſciret, adeo indulgentior erat, ut nollet eam ſive adulterii ſive præreptæ Virginitatis aut impudicitiæ accuſare, unde dos reſcinderetur minueretur ve, ipſaque neceſſariò infamaretur, ſed vellet potiùs clam ac occultè eam dimittere, id eſt, ſine ſtrepitu forenſi & abſque criminis atque Dotis ſive diſpendii ſive diminutionis infamia. Nam *clàm dimittere*, dimittere ſine teſtibus ſignificare ibi [ut voluntaliqui), opinor, nequit, cum nullum eſſet legitimum ſine libello repudium, nec ullus ſine teſtibus libellus legitimus, ut ſtatim docebitur & rectiſſimè animadvertit Vir præſtantiſſimus Hugo Grotius. Neque autem in libello ullo cauſæ divortii mentio adhiberi ſolebat; ſed verba duntaxàt, quæ Matrimonium ritè diſſolverent; cauſâ ipſâ, ubi pro mariti arbitrio fiebat repudium, nec Dotis jactura, ſecundum ea, quæ ſuperiùs hac de re dicta ſunt, ſequebatur, in mariti conſcientia repoſitâ. Ubi verò etiam ſequebatur ex cauſa repudii Dotis jactura, aut in actis fori, aut in ore hominum aut in utriſque, ut fieri fere amat, ipſa cauſa, unde & infamia ſecuta eſt, publicabatur.

(a) *Vide Ambroſ. ad Lucam lib. 2. cap. 1.* [b) *Dialog. cum Tryphone.* [c) *Supra cap. 1. & 2.*

CAP.

CAP. XXIV.

Libelli Divortii *Formula ac Effectus*; *& De ſingulari in eo* vocabulorum aliquot *Scriptione.*

LIbelli apud Ebræos Repudii formulæ veteris verba ſolennia, id eſt גופן של גט ſeu *corpus, ſubſtantia* aut *materies ipſa libelli,* qua ſcilicet ipſum ſolvebatur Matrimonium & ſoluti effectus declarabatur, in lingua ſemi-Babylonica itaſe habet (a).

הרי את מותרת לכל אדם ודין דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין למהך להתנסבא לכל גבר דתצביין׃

Ecce licita ſis viro cuicunque. Atque hic eſt inter te & me libellus Repudii, Relictionis epiſtola, ac inſtrumentum Dimiſſionis, adeoque tibi liberum ſit, cuicunque velis, nubere.

Ceterùm Adjectis Tempore, Loco, Teſtibus & quæ formulam integram complerent ceteris, ad hunc modum fermè à Magiſtris (b) exhibetur.

בכך ובכך בשבת בכך וכך לירח פלו׳ בשתא כך וכך ליצרה או לשטרות למניינא דרגילנא למימני ביה במקום פלוני אין אנא פלוני בר פלוני דמקום פלוני וכל שום

Feria N. Menſis N. Die N. Anno N. ſive à mundi conditu ſive æra N. qua in loco N. utimur. Ego. N. filius N. ex loco N. & quocunque nomine ſeu cognomine alio ſive ipſe ego ſive parentes mei ſive locus, unde ego dignoſcor, ſive loca,

(a) *Miſna tit.* Gittin *cap. 9.* (b) *Videſis Maimonidem halach.* Girushin *cap. 4. Sal. Iarch. ad Talmud. Babylon. tit.* Gittin *cap. 9. fol. 85.* b. & *Gemaram ibid. Animadverſ. ad citat. Maimonid. locum fol. 273. Moſem Mikotzi Præcept. Affirmat. 50.* Sepher חפץ לכל *n. 31. Alpheſ. part. 2. tit.* Gittin *fol. 600.* a. *Rituale Maharil fol. 90.* b.

אחרן וחניכתא דאיתת
לי ולאבהתי ולאתרי
ולאתריהון דאבהתי צביתי
ברעותת נפשי בדלא
אניסנא ופטרית ושבקית
ותרכית יתיכי ליכי אנתת
פלונית בת פלוני דשמתא
פלונית וכל שום אחרן
וחניכתא דאית ליכי
ולאבהתיכי ולאתריכי
ולאתריהון דאבהתיכי די
הוות אנתתי מן קדמת
דנא וכדו פטרית
ושבקית ותרוכית יתיכי
ליכי דתהויין רשאת
ושלטאה בנפשיכי למהך
להתנסבא לכל גבר
דיתיצביין ואינש לא ימחה
בידיכי מן יומא דנן ולעלם
והרי את מותרת לכל אדם
ודן די יהוי ליכי מנאי ספר
תרוכין וגט פטורין ואגרת
שבוקין כדת משה וישראל.

פלוני בן פלו׳ עד.
פלוני בן פלו׳ עד.

unde parentes mei dignoſcuntur, nuncupamur, ultro atque ex animi ſententia & ſine coactione dimitto, relinquo, repudio te Tibi Tu N. Filia N. ex loco N. & quocunque nomine ſeu cognomine alio ſive ipſa tu ſive parentes tui ſive locus, unde tu dignoſceris, ſive loca unde parentes tui dignoſcuntur, nuncupamini; quæ antea usque in hoc momentum uxor mea fuiſti, Et nunc dimitto, relinquo & repudio te tibi, adeo ut ſis libera & tibi ſit poteſtas abeundi & cuicunque viro velis nubendi. Nec mortalium quisquam te prohibeat ab hoc die in perpetuum. Et ecce ſis cuicunque viro licita. Et hic eſto libellus, qui tibi à me eſt libellus Repudii, Inſtrumentum dimisſionis, & Relictionis epiſtola, juxta præſcriptum Moſis & Iſraelitarum.

N. Filius N. teſtis,
N. Filius N. teſtis.

Ubi ita linguâ ferme Babylonicâ ſeu *Syriacâ*, id eſt Ebræis Chriſti tempore & diu ante uſitatiori, ſcribebatur libellus (quem itidem alia aliqua lingua conſcribere fas erat) diligentisſimè ex veterum inſtituto ſic obſervanda erat ſcriptio ſolennium in eo vocabulorum, ut tametſi orthographiâ diversâ eorum nonnulla exarari alibi potuisſent, nonnulla etiam interdum debuisſent, non aliter tamen ac ſupe-

ſuperius exhibentur, heic esſent omninò à ſcribis exhibenda; ne forte aut è mala apicum ſive ductu ſive diſtantia ſive conjunctione aut homonymia ſenſus alicubi ſuboriretur (a) legenti ipſi repudii ſubſtantiæ ac naturæ haud ſatis conſonus. Illud ודן די וגו' *& hic eſto &c.* non ודין וגו' exarari debuit, *jod* ſcilicet inſerto (quod tamen permittit linguæ idioma) ne forſan intelligeretur ודין די יהוי ליכי מנאי וגו' adeo ut ſeorſim posſit ſumi pro *& judicium eſt ſeu ſententia forenſis, unde tibi à me Libellus Repudii &c.* perinde ac ſi innueretur, ſine judicio præcedenti quod cogeret, repudium minimè factum. Nam, ut mox oſtenditur, etiamſi ſententiam ferret Forum de Divortio, ex ſpontanea tamen viri animi ſententia undiquaque repudianda erat uxor. Id eſt libellus ultrò, non velut ex ſententia feri dandus erat, quod animadvertendum eſt, quoties coacti repudii mentio occurrerit. Item להתנסבא *ut nubat* ſeu *nubendi* ſcribi nõ oportuit לאיתנסבא ne fortè disjunctim legeretur לא יתנסבא *non nubat*, quo futuræ nuptiæ ei ex vi ſoni denegarentur. Quod nihilominus non ita accipiendum, ac ſi inde aut divortium ipſum fuisſet irritum, aut repudiatæ fas non fuisſet denuò nubere. Nam ex ipſo libello dato ſolvebatur matrimonium ex aliis, quæ occurrunt in eo, clauſulis illud ſatis dirimentibus. Sed nolebant quidquam in eo reperiri, quod Divortii ſubſtantiæ adverſari videretur. Et malè ſanè à viro Maximo Joſepho Scaligero obſervatum eſt ex Joſephi loco ſuperiùs (b) adducto, de Coſtobaro & Salome, perperam intellecto ac cum Libelli verbis comparato, dimisſæ uxori ad ſecunda vota convolare, niſi vir prior permiſerit, non licuisſe. Ejus ſententiæ ſunt & alii infeliciter ſequaces. Verba (c) Scaligeri ſunt, Joſephi loco ſubjuncta; *Quem locum ideo adduxi, quia notabilis eſt, ex quo diſcimus non ſolùm mulieri non licere à viro diſcedere, ſed ne dimisſæ quidem à viro ad ſecunda vota convolare, niſi prior Vir permiſerit. Ideo ſolen-*

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Gittin *cap. 9. fol. 85.* a. & b. (b) *Cap. 15. pag. 436.* (c) *Joſeph. Scaliger. in Animadverſ. Euſeb. num. 2015. pag. 159.*

ſolennia illa verba adjiciebantur in libello ἀποστασίας תהי גרושה מני ומותרת לכל איש Eſto à me rejecta & permiſſa cuicunque viro; *hoc eſt, do tibi facultatem nubendi cuicunque viro volueris. Niſi clauſula adjecta eſſet, non poterat alii nubere.* Sic ille. Sed nullibi reperio apud Magiſtros, verba illa aut ſimilia aliud in libello præſtare officium, atque id quod ipſius ſubſtantiam & primariam vim explicat. Non quod Libello adjiciat id quod ritè dimiſſæ non ex ipſo ſolummodò divortio, velut actu legitimo, liceret; quod manifeſtius fit ex eis, quæ capite occurrunt proximo. Et vide ſuprà nos, de Fl. Joſephi loco illo. Tempus autem trimeſtre elabi debuit, antequam denuò nuberet (a) uxor ſic dimiſſa; ob rationem ipſam, quæ in fratriæ ac leviri nuptiis ante memoratur. Saltem ſi dubium ullatenus reſtaret, utrum gravida eſſet necne. Ne ſcilicet de partus parente non ſatis conſtaret. Tres autem *jodim* continui ante *nun* bina vocabula illa תהוייין & תיצביין in libello claudunt, ut inde certiſſimum eſſet pluralis numeri, cujus ſonus aliter nimis affinis eſt, uſum ibi neutiquam eſſe. Ne ſcilicet ita ad alias etiam uxores ſeu fœminas, non ad eam ſolam, cujus nomine conceptus eſt libellus, verba ſpectare viderentur. Alia ſunt ejuſmodi, actuariis ſumma cum religione in ſcriptione obſervanda, de quibus conſulas ſi placet Aloyſium Novarinum (b) in Aquis Nuptialibus. Habentur etiam libelli Ebræorum Divortii formulæ aliquot apud Scriptores Chriſtianos editæ, veluti Paulum Fagium (c), Guilielmum Schikartum (d), Ludovicum de Dieu (e), Joannem Druſium (f), Robertum Cœnalem (g), *Sixtum Senenſem* (h), Hugonem Grotium (i) alios (*). At verò Druſius, *legem*, inquit, *olim Phariſæi* (legem de Divortiis in Deuteronomio latam) *non rectè intellexiſſe mihi videntur. Nam per eos licebat id facere ob quamvis cauſam dato libello repudii, in quo maritus promittebat uxori.*

(a) *Videſis Præfat. ad* Zohar *fol. 8.* b. *edit. Mantuanæ.* (b) *Elect. Sacr. lib 6. cap 48.* (c) *Ad Chald. Paraph. Deut. 24.* (d) *De Jure Regio cap. 3. theor. 9.* (e) *Comment. in Matth. cap. 5.* (f) *Obſervat. lib 14. cap. 10.* (g) *Axiom. de Divortio Matrimonii Moſaici.* (h) *Bibliotheca ſancta lib. 2.* (i) Ad *Matth. 5. pag. 93.* (*) *Zvinger. in Theat. Vitæ Humanæ vol. 29. lib. unic. &c.*

uxori quam dimittebat, nunquam ſe cum ea congreſſurum aut conſvetudinem habiturum eſſe. Citat dein, ut id probet, Joſephi verba illa de Divortiis (a); Γυναικὸς τῆς συνοικούσης βουλόμενος διαζευχθῆναι καθ᾽ ἃς δηποτοῦν αἰτίας, πολλαὶ δ᾽ ἂν τοῖς ἀνθρώποις τοιαῦται γίνοιντ᾽), γράμμασι μὲν περὶ τοῦ μηδέποτε συνελθεῖν ἰσχυριζέσθω. Λάβοι γὰρ ἂν οὕτως ἐξουσίαν συνοικεῖν ἑτέρῳ, πρότερον γὰρ οὐκ ἐφεκτέον. Verſionem dein amplectitur hanc Geleniam, *Qui à conjuge quacunque de cauſa, ut ſæpe hominibus uſu venit, disjungi poſtulat, ſcripto ei ſecuritatem faciat, quod eam amplius nolit repetere. Sic enim habebit poteſtatem alterius conjugis quærendi, alioqui divortium non permittitur.* Exhibita dein Latinè Libelli Repudii formula è Commentariis Magiſtrorum, idque ſatis fideliter & ſecundum ea quæ ſuperius oſtenduntur, *in qua formula*, ait, *deeſſe video & miror ſecuritatem, quam maritus faciebat uxori de non repetendis ejus nuptiis. Nam quin in veteri Libello expreſſa fuerit, cum Joſephus id teſtatum reliquerit, dubitare non debemus, nos præſertim, apud quos Joſephi autoritas major eſt quam recentium Rabbinorum.* De Joſephi autoritate, aut an is Rabbinorum Scriptis (Scriptis ſcilicet quibus Traditiones per ora Magiſtrorum à ſeculis vetuſtiſſimis & Joſepho multò antiquioribus traditæ conſervantur) ſit præferendus, hic locus non eſt diſputandi. Sed verò tanti viri pace, ejusmodi, quod vult ille, omnino nihil apud Joſephum reperitur. Verba illa ita planè ſonant Latinè; *Si quis à conjuge quacunque de cauſa disjungi velit (& cauſæ ejusmodi certè quamplures hominibus accidunt) ſcriptis ei ſecuritatem faciat* aut *firmet, ſe in poſterum cum ea neutiquam conſvetudinem habiturum. Inde ſcilicet accipiat ea poteſtatem alteri nubendi. Quod antè permittendum non eſt.* Seu, ut non malè Ruffinus, Interpres vetus, *Ex ſcripto, quod nunquam cum ea conveniat, compromittat. Sic enim habebit poteſtatem alii copulari. Nam prius illa alteri jungi non poteſt.* Adeo ut περὶ μηδέποτε συνελθεῖν non vertendum aut intelligendum ſit pro eo quod eſt, *quod eam amplius nolit repetere* (quaſi de non repetenda ea in uxorem aut non iterandis nuptiis aut ſponſaliis verba fierent; nam id licitum fuiſſe, ut quis à ſe repudiatam in uxorem denuo duceret, modò inquinata non eſſet, juxta ea quæ primo Libro traduntur; non

(a) *Lib. 4. cap. 8.*

ſolùm apud Magiſtros eſt certisſimum, ſed etiam apud Joſephum, qui verbis proximè ſequentibus, de inquinatione ejusmodi, velut de ſola exceptione, ſecundum ſacræ itidem legis mentem, loquitur) *Sed quod cum ea nollet amplius conſuetudinem habere*, id eſt, nollet initum matrimonium, unde pependit illa conſuetudo, amplius vim retinere; quod nihil aliud eſt præter ipſum Divortium, nec ad eam non repetendam attinet. Poſtrema autem verba *πρότερον γὰρ οὐκ ἐφετέον* non ad Divortium, ut vult Gelenius Interpres ejusque ſequaces, ſed ad ſecundas nuptias planè ſpectant. *Ante*, ſcilicet ante ſolutum ita per conſuetudinis futuræ renuntiationem in Libello Repudii contentam, uxori *non licere* ad ſecunda vota, de quibus proximis, quæ præcedunt, ſyllabis loquitur Joſephus, convolare. Et planisſimum eſt, ut in cesſionibus, ſeu quibuscunque alienationis ſeu ſocietatis disſolutionis inſtrumentis, ita in Libello Divortii verba ſemper fuiſſe, quæ jus omne priſtinum cedentis abolerent & totum alienantis ac ſocietatem disſolventis commodum ac contractum præcedentem in tempus futurum ac perpetuum diluerent, adeo ut eo nomine fruſtra impoſterum ageretur; quæ nihilominus novum aut ſecundum, inter perſonas easdem contractum nunquam non admitterent. Id quod de jure nuptiarum heic repetendarum, pro mariti ac repudiatæ, antequam alteri nupſerat, libitu, *idque ad Joſephi mentem*, eſt itidem obſervandum. Neque erat omninò cur Joſephus & Rabbini hac in re ita committerentur, ſatis nimirum invicem concordes. Et verba Libelli manifeſtò comprehendunt illud, *cum non amplius cum ea congresſurum*, ex initi ſcilicet antea matrimonii vi; ut intuenti facilè liquet.

CAP. XXV.

Decem Res *ſingulares, quas, velut ipſa lege ſacra ſubnixas, ſtrictè obſervari voluere, ut* legitimus exiret Libellus Divortii. *Alia quædam ex ſuperinductis* Majorum *Inſtitutis, ad* Divortiorum jus *inprimis attinentia.*

UT autem ipſe Divortii actus legitimè conficeretur, Decem circumſtantiæ cautè erant adhibendæ, quas enumerant velut ipſo

Sacræ Legis ſermone ſubnixas ac perpetuò neceſſarias. Prima eſt שלא יגרש האיש אלא ברצונו *ut maritus non dimitteret* ſeu *divortio ejiceret uxorem, niſi ultro atque ex animi ſui ſententia.* Id eliciunt è verbis illis, *Si ea non invenerit gratiam in oculis ejus;* Quod autem ſuperiùs de Repudio ex ſententia forenſi toties occurrit, ſemper intelligendum ita eſt (a), ut aut latæ de Divortio ſententiæ ipſe, in quem ferebatur, aſſenſum libenter è veſtigio præberet, adeoque libellum confectum traderet, aut ſi contumax forſan eſſet, neque uxorem, quam retinere foro viſum erat illicitum, dimitteret, verberibus eo nomine eſſet afficiendus, usque dum palàm hæc verba de Divortio emitteret רוצה אני *placet mihi*, ſeu *ego volo ipſe*, & dein libello conſcripto, uxorem, ut oportuit, ultrò repudiaret. Etenim ita ſpontaneum ſatis habebatur repudium, quoniam ea ſpontanea ſatis cenſebantur quorum in aſſenſum quis ita ſententia forenſi pœnisq; adactus eſſet, modò ad eadem etiam ex lege obligaretur. Et Maimonides; למורד לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחייב בו מן התורה כגון שהוכה עד שמכר או עד שנתן *Ratio, quare ejusmodi Libellus ex vi non vitietur, eſt, quia non cenſetur vis eſſe* (quæ actū vitiet) *niſi ubi quis cogatur urgeaturve, rem aliquem facere, ad quam ex lege minime obligatur; veluti ubi quis vapulat, usque dum quid vendat aut donet.* Secunda res eſt שיגרש בכתב ולא בדבר אחר *ut ſcripto repudiaret & non re aliâ:* quoniam in ipſa lege memoratur ספר ſeu *libellus*. Tertia, שיהיה ענין הכתב שיגרשה והסירה מקנינו *ut primaria ſcripti materies eſſet, maritum uxorem è dominio ſeu poſſeſſione ſua dimittere & ſummovere:* idque ex eo, quod in lege ſacra legitur ושלחה & *dimittat* ſeu *emittat* eam. Unde fiebat etiam, ut ſi is ושלח עצמו ממנה *dimitteret ſeipſum ab ea*, id eſt, ver-

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Eracin *cap. 8. fol. 21. & ad tit.* Iabimoth *cap. 12. fol. 106.* a. *& ad tit.* Gittin *fol. 88.* b. *Adde Maimonid. hal.* Girushin *cap.* 2.

verbis in libello uteretur tantùm, quæ illius ab ea dimiſſionem, non hujus ab eo, diſertè exprimerent, irritum haberetur repudium. Verbi gratia, ſi ſcriptum eſſet ſive אינני בעליך *ego non ero* aut *non ſum maritus tuus*, ſive אינני ארוסיך *ego non ero* aut *non ſum ſponſus tuus*, ſive quid ejusmodi aliud, Repudium inde non fiebat. At ſi הרי את משולחת *ecce dimiſſa ſis tu*, aut הרי את מגרשת *ecce repudiata* aut *expulſa ſis tu*: aut הרי את לעצמך *tibi tui ſit poteſtas*, aut quid ejusmodi insereretur, legitima erant Repudii verba. Memineris heic ex libro ſecundo ſponſalia pariter ita concipi debuiſſe, ut eorundem vocabula asſererent, virum ſponſam, non hanc illum accipere. Quarta res heic obſervanda erat, שיהיה ענינו דבר הכורת ביני לבינה *ut materies primaria libelli ejusmodi eſſet, ut ipſa ab ipſo excideretur*. Nam libellus in ipſa lege nuncupatur ספר כריתות *libellus exciſionum*, quod *libellus repudii* vulgò & rectè vertitur. Tam autem Tertia quàm Quarta ita intelligenda eſt, ut ex ipſa verborum adhibitorum vi manifeſta eſſet ac certiſſima conjugii intercisio ſolutioque, ſeu, quod ipſum tantum voluit Joſephus, ut ex ſuperiore liquet capite, ut ſecuritas uxori inde naſceretur, maritum ex matrimonio ante inito *μηδέποτε συνελθεῖν impoſiterum ſecum non congresſurum*, nec conſuetudinem vitæ habiturum. Neque erat necesſarium, ut ædibus viri ejiceretur, ne repudium non ſatis eſſet perfectum ac legitimum; tametſi legis ſacræ verba ſint ושלחה מביתו *& dimittat* ſeu *emittat eam ex ædibus ſuis*. Etenim ſufficiebat ita libelli verba eſſe concepta, ut inde ſatis conſtaret, virum eam à ſe dimittere ac matrimonium ſolvi, adeoque nec familiæ maritalis partem impoſterum eam fore ſed ex ædibus ejiciendam, tametſi ipſe ejectionis actus nondum ſequeretur. Ita nihilominus ut ſi nupta poſt libellum traditum perfectumque ritè divortium, nondum ejecta cum viro cohabitare non deſineret (a), de ſecundis, velut cum reduce, nuptiis ex coitu eſſet præſumendum. Unde etiam

(a) *Miſn. tit.* Gittin *cap. 8. & Gem. Babylon. ibid. fol. 81.* b. *& Maimonid. halach.* Girushin *cap. 10.*

etiam novo libello, repudio novo opus erat. Non ita, ſi ſponſa repudiata idem feciſſet, niſi ipſius coitûs teſtes haberentur. Etenim in nuptæ cauſa, de coitu ex conſuetudine priſtina præſumebatur; non in cauſa ſponſæ, quacum antea concubitum non habuerat. Quoniam autem de nuptæ ita repudiatæ coitu erat præſumendum, ideo etiam de ſecundis nuptiis. Nam in receptis habebant ſententiis אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות *temerè præſumendum non eſt virum coitu ſcortari:* ubi ſcilicet ita de affectu maritali ex conjugio præcedenti atque de amore, ut fit, reduce, meritò eſſet ſuſpicandum. Ejuſmodi etiam interciſio conjugii legitimo repudio neceſſaria erat, ut quoties libello adjiceretur clauſula illa de uxoris ad alia convolandi vota libertate, ſi accederet etiam exceptio viri alicujus, quocũ nuptiæ poſſent contrahi, planè irritus (a) eſſet. Non ita, ſi exciperetur ſive Gentilis ſive Servus, ſive Pater ſive Frater, aut eorum quis alius, quibuſcum nuptiæ ſeu contractꝰ matrimonialis planè nullus ac omninò nihili erat. Nam priori in ſpecie interciſio integra non erat, ſed relinquebatur obligationis pars, quæ ſolvi debuiſſet. Adeoque non palàm atque ex vi verborum erat ſolutio; nec divortium omninò ritè fieri cenſebatur. Non ita in ſecunda ſpecie, quoniam exceptio ibi neque operabatur quid, neque ſenſum poterat habere aliquem legitimum. Atque hinc ſanè liquidiùs conſtat, erraſſe nimiùm eos, qui repudiatæ ſine venia à viro poſtmodum impetrata ad ſecunda convolare vota illicitum fuiſſe exiſtimarunt, ſive ex libelli verbis, ſive ex mala Joſephi interpretatione ſuaſi; qua de re jam antè (b) diximus. Tantum id aberat, ut nec legitimum eſſet divortium, nec matrimonium omninò ſolutum, ſi verba aliqua Libello interſererentur, quibus vir innueret repudiatæ integram denuò ubicunque placeret, nubendi deeſſe ex ipſo divortii actu poteſtatem. Dubitari enim nequit, quin ritè potuiſſent verba ejuſmodi exceptionis interſeri, ſi id quod ipſi velint ex lege ſeu moribus avitis obtinuiſſet. Quinta res heic eſt שיהיה נכתב לשמה *ut conſcriberetur nomine Uxoris* libellus.

Bbb Lex

(a) *Miſn. tit.* Gittin *cap. 9. & Gem. Babyl. ibid. fol. 82. a. & Maimonid. halach.* Girushin *cap. 8.* (b) *Cap. 19. & 24.*

Lex enim ait, *ſcribat ei libellum repudii.* Sexta, שלא יהיה מחוסר מעשה אחר כתיבתו אלא נתינתו בלבד *ut poſtquam erat conſcriptus libellus* (totus more ſolenni) *nil reſtaret agendum, ſeu actus alius non eſſet reliquus, præter ipſam traditionem.* Id eliciunt ex verbis legis וכתב ונתן *& ſcribat & tradat.* Voluere ſcilicet, nihil ſcriptionem integram & traditionem intercedere. Exempla (a) afferunt. Poſt conſcriptum libellum repudii in vaccæ cornu aut libri compacti carta, ſi ipſa traderetur uxori vacca integra aut ipſe liber integer, legitimus habebatur libellus. Sin verò abſciſſum eſſet cornu aut exſecta dilacerata ve carta, ut ſigillatim traderetur, res irrita erat. Septima eſt שיתנהו לה *ut traderet libellum uxori.* Legis verba ſunt, *& tradat in manum ejus*, quod nonminùs intelligebant de ſinu uxoris & Procuratoris ejus manu (procuratorem uxoris heic שליח קבלה *procuratorem* aut *nuncium receptionis* aut שליח הבאה *procuratorem ad afferendum* conſtitutum appellitant) aut de jactu aliave (b) traditione, qua uxori libellus daretur. Traditionem autem ita oportuit fieri, ut adjicerentur verba tradentis mentem ſatis explicantia, velut הרי זה גיטך *ecce hic libellus tibi repudii eſt*, aut ejusmodi quid aliud. Si nihil omninò dixerat vir, cum traderet, habebatur גט פסול ſeu *libellus, cui vitium* quidem *ineſt* (ſed non planè irritus; de quo ſtatim plura) niſi de Repudio ejus proximè ante traditionem verba cum ea feciſſet. Etenim tunc nec Repudio vitium ineſſe voluere. Tradendus autem erat libellus patri aut procuratori ſuo, ubi quis puellam annis minorem ex autoritate patris, juxta ea, quæ libro oſtenduntur ſecundo, deſponſatam repudiaret. Octava res eſt שיתנהו בפני עדים *ut traderet vir libellum coram teſtibus.* Ex notiſſima de Teſtibus lege ſacra hoc petunt. *In* (c) *ore duorum teſtium, vel trium teſtium*

(a) *Miſna tit.* Gittin *cap. 2. Gemar. Babylon. ibid. fol. 19.* a. *& ſeq. Maimon. halach.* Girushin *cap. 1.* (b) *Miſna tit.* Gittin *cap. 8. & Gemar. Babylon. ibid. fol. 79.* b. *Maimonid. halach.* Girushin *cap. 5* (c) *Deuteron. 19. 15.*

teſtium firmabitur verbum ſeu *res*. Abſurdum enim exiſtimabant actum ullum, quo ea, cujus cum alio præter virum concubitus hodie ערוה eſſet ſeu *turpitudo* etiam ex ſententia forenſi capitali ſupplicio, ſi præmonitio ac teſtes non deeſſent, punienda, die craſtino ſeu ſtatim poſtea ita libera fieret, ut cuicunque vellet nubere liceret, idq; ſine teſtibus, quorum ex ore veritas inprimis tanti momenti ſemper firmanda. Nam divortii teſtes, adulterii accuſationem diluere potuiſſe nemo non videt. Itaque ſi carerent teſtibus minimùm binis, libellus ab actuario conſcriptus, irritus erat. At ſi ab ipſo marito conſcriberetur, & coram unico traderetur teſte, non irritum, ſed cui vitium nihilominùs inerat repudium habebatur. Sed verò D. Auguſtinus (a), *Apud Ebræos*, inquit, *ut perhibent ſcribere literas Ebræas nulli fas erat niſi ſcribis ſolis. Ad hos igitur quos oporteret eſſe prudentes legis interpretes & juſtos Diſſidii diſſuaſores, lex mittere voluit eum, quem juſſit libellum Repudii dare, ſi dimiſiſſet uxorem. Non enim ei poterat ſcribi libellus, niſi ab ipſis, qui per hanc occaſionem & neceſſitatem venientem quodammodo in manus ſuas bono conſilio regerent atque inter ipſum & uxorem pacificè agendo, dilectionem concordiamque ſuaderent.* Ita pater ille. Sed nullos præter Scribas ritè potuiſſe libellos Divortii aliave inſtrumenta apud Ebræos conſcribere, in eorum commentariis nondum puto eſt compertum. Et maritum heic ipſum ſcribere potuiſſe manifeſtum eſt. Res nona eſt שיתנהו לה בתורת גירושין *ut traderet libellum uxori vir ad legem* ſeu *modum Repudii*; id eſt, ut nomine Repudii tam ab ipſo traderetur quam ab ipſa acciperetur libellus. Ex lege ſcilicet libellus tradendus erat. Si igitur aut nomine ſyngraphæ alicujus aliùs, veluti quâ debitum, conventio, aut ejusmodi quid aliud comprehenderetur, tradebatur libellus, aut dormienti tradebatur, adeò ut accipi nomine libelli nequiret, nullum erat Repudium. Decima ſeu ultima eſt שיהיה הבעל או שלוחו הוא שנתנהו לה *ut maritus aut procurator ejus ipſe eſſet, qui uxori libellum traderet.* τὸ *tradat* in Lege Sacra tam ad hunc quam ad illum ſpectare voluere.

(a) *Contra Fauſtum Manich. lib. 19. cap. 26.*

Procuratorem hujuſmodi nuncupant שליח הולכה *nuncium ſeu procuratorem ad deferendum* libellum conſtitutum. Ut autem dies, annus, locus, adjiceretur, ut teſtes Traditionis ſubſcriberent, id genus alia ſolennia ex ſuperinductis majorum inſtitutis ſeu ſcribarum ſancitis manarunt; Ceteris quæ memoravimus lege ſacra, ut voluit ipſi, ſubnixis. Libelli autem à marito procuratori ſuo traditi vis ceſſabat, ſi antequam traderetur ſive (a) uxori ſive procuratori ejus verbis idoneis reſciderat maritus. Uxori quicquid conditionum dotalium præſtandum erat, etiam erat intereà præſtandum, usquedum in poſſeſſionem ſive *ſuiipſius* ſive procuratoris ejus veniret libellus per procuratorem aut nuncium mariti miſſus. Libellus planè erat irritus, ſi antequam traderetur, moreretur maritus. Conditiones item ac Limitationes non minus (b) Divortiis quam Sponſaliis adjiciebantur. Etiam eodem modo, ratione ac diverſitate, quam oſtendimus ſuprà, ubi de ſponſaliis conditionalibus Libro Secundo agitur, Conditio aut Limitatio verbis adjici potuit, remitti, minui, augeri; tametſi libellus abſolutè conſcriberetur. Et pro varia adjectionis formula, juxta ea, quæ de ſponſaliis antè traduntur, ſive in futuro poſt impletam conditionem aut poſt tempus limitationis adjectam, ſive retrò ab ipſo adjectionis tempore vim ſortiebatur libellus. Libellum irritum גט בטל, quod idem ſonat, nuncupant. Ubi autem vitium inerat, adeò ut ex majorum ſuperinductis moribus ſatis non eſſet legitimus, tametſi eorum, quæ ex lege neceſſaria eſſent, nihil deeſſet, גט פסול quod *libellum cui vitium ineſt* ſonat, vocabatur. Quod ſi libelli vis, ratione traditionis dubiæ dubiæve reſciſſionis aliusve ejuſmodi actûs ad ſubſtantiam Repudii attinentis, in ambiguo eſſet, Repudium nominabant ספק גירושין *Divortium Dubium*, & ipſam ita repudiatam ספק מגורשת *Repudiatam, quæ tamen in dubio.* Ubi vitium, quale diximus, inerat, ex conſilio non erant (c) capeſſendæ à repudiata ſecundæ nuptiæ.

Quæ

(a) *Maimonid. halach.* Girushin *cap. 6.* (b) *Idem halach.* Ishoth *cap. 6. & halach.* Girushin *cap. 8. & 9.* (c) *Maimonid. halach.* Girushin *cap. 10.*

Quæ tamen ſi denuò nuberet, minimè cogebatur Repudium, nec proles illegitima. Laudabile nihilominus habitum eſt, hoc nomine repudiaſſe eam maritum ſecundum, modò prolem nondum ſuſcepiſſet. Non item ſi ſuſceperat שמא יוצא לעז על בנין *ne infamiam* aut *maculam inde proles contrahat.* Ne ſcilicet Mamzeris nomen proli inde tribueretur, tametſi immeritò. Quod ſi divortium erat dubium, etiam Repudiata, quæ ita etiam in dubio, ejicienda erat à ſecundo marito, & proles interea ſuſcepta pro Mamzere dubio habenda מפני שהיה ספק ערוה *eo ſcilicet quod heic in dubio erat Turpitudo illa* ſeu *Adulterium*, unde Mamzerem naſci manifeſtum eſſet, certum ſi dubio Divortium vacaret. Sive autem vitium ineſſet ſive dubium, fas erat marito priori, antequam alteri nupſerat, reducem retinere abſque novis nuptiis aut benedictione ſeptemplici, quæ nuptiis adhiberi ſolita, aut nova dotis conſtitutione, usque dum legitimo ejiceret atque undiquaque perfecto Repudio. Irrito libello quanquam matrimonium non omninò ſolvebatur, attamen uxor quæ ejusce obtentu ſecundò nupſerat, tam à primo quam à ſecundo viro, legitimo repudii libello, utpote utrique ex majorum inſtitutis, non ex lege ſacra interdicta, ejicienda fuit. A primo ne reducem tenere videretur uxorem, poſtquam divortii utcunque irriti obtentu ſecundò nupſerat, aut nubere ſaltem viſa eſt. Quin & adulteram retinere nefas habebant, ut ſuprà oſtendimus. A ſecundo autem (qui tamen ne vir omninò quidem ei revera fuit) ne ea, quæ ita ſolennibus adhibitis viſa eſt ſecundò, repudii obtentu, uxor fieri, ſine libello repudii ejiceretur. Et utriusque ex uxore ejusmodi ſuſcepta proles (præter eam quam aut ante ſecundas nuptias, aut fortè poſt libellum repudii à ſecundo datum, atque ante libellum à ſe datum ſuſceperat maritus prior) in Mamzeribus cenſebatur. At verò ſi irriti repudii obtentu aut ſine eo ſecunda fierent ſponſalia tantum & non ſequerentur nuptiæ ſeu deductio, nec illicita erat uxor priori marito, nec ut ab eo, qui ſecundi mariti nomen uſurpaverat, libello repudiaretur opus erat. Ob ſecundas ejusmodi nuptias, in quibus etiam præſumebatur de concubitu, publicæ honeſtatis cauſâ atque ob ſolennem conjugii reverentiam, illud, quod jam diximus, voluere. Tantundem verò ob ſponſalia ſe-

 cundas

cunda, qui nudus erat verborum ſine corporum commiſtione contractus, fieri nolebant. Nam & ipſe contractus ſeu ſponſalia planè irrita; שאין קידושין תופסין בעריות *quoniam in Turpitudinibus illis vetitis* (id eſt, inter perſonas, quibus matrimonium illarum nomine, veluti inter conſangvineas ac affines aliquot & cum uxore alteri nupta ſeu deſponſata ſeu indimiſſa, juxta ea, quæ libro oſtenduntur primo) *ſponſalia planè locum non habent*. Et rationem eandem ad nuptias alias, præter eas quæ cum jam nupta aut, quod idem eſt, divortii irriti obtentu inibantur, heic ita extendebant, ut ſi quis innuptam duceret, quæ ſive ex conſangvinitate ſive ex affinitate, Turpitudinis nomine vetaretur, *libello* opus non eſſet (a) repudii. Sed quia hujusmodi nuptiarum ſeu, quæ præcedebant, ſponſaliorum, minimè omninò erat vis ulla, ideo uterque conjugum non aliter habebatur, ac ſi in inceſtum ſolennibus verbis, non in matrimonium convenisſent. Alia ſunt quamplurima, veluti de Notariorum erroribus, ſcripturæ apicibus, vario procuratorum uſu, Teſtium ſubſcriptione, Probationibus, id genus reliquis, quibus turgent ſatis etiam vetuſtisſimi Magiſtrorum Commentarii. Ea autem libenter prætermittimus, tum ut leviora, tum ut magis propriè ad alia *Juris* Capita attinentia.

(a) *Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *cap. 10. fol.* 74. b. *Maimonid. loc. citat.*

CAP. XXVI.

Eorum, quæ de Divortio *tradidimus* Summarium Quintuplex; *ut ſcilicet inde, aut ex ratione congenere, juris Divortiorum variatim in* Chriſtianiſmo *propagati natura rite intelligatur. Et primò de* Moſcorum *ſeu* Ruthenorum *&* Æthiopum, *qui* Habasſeni *dicuntur*, Divertendi jure liberrimo. *De* Habasſenis *eorumque* Chriſtianiſmi *initiis. Eorum in Mahumediſmum mutatio* Europæis *hactenus nullibi vulgata, ex* Mahumede Ben Abdalbachi *Mecano*.

Et

EX ſuperiùs alibique (a) oſtenſis liquet, Primò, jure Noachidarum ſeu Naturali, id eſt, univerſi generis humani ab ipſis rerum initiis communi, quod juxta Ebræorum placita ante Moſaicum ſolum obtinuit ut Divinum, Conjuges, ſicut mutuo conſenſu copulabantur, ita parili ritè potuiſſe conſenſu disjungi, matrimoniumque repudio prorſus dirimi; Secundò ex eodem jure alterutrum, ſive virum ſive uxorem ſocietati potuiſſe conjugali pro libitu renuntiare, adeoque invicem licitè divertere, utcunque Hieronymus (nec ſine ſequacibus) dubitare non videtur, quin ante Diluvium aut etiam legem Moſaicam datam nullum omninò fuerit Divortii jus. *Repudium*, inquit (b), *juxta eloquium Salvatoris ab initio non dabatur, ſed propter duritiam cordis noſtri per Moyſem humano generi conceſſum eſt.* Et pòſt, *Ab exordio conditionis humanæ nec carnibus veſcebamur nec dabamus Repudium &c. Poſt diluvium autem cum datione legis &c. carnes ingeſtæ ſunt ad veſcendum & Repudia conceſſa duritiæ.* Sed verò à priſcis aliquot recipitur etiam ipſum Moſem ante legem illam in Deuteronomio de Libello Repudii uxorem divortio ejeciſſe. Etenim pro eo quod legitur in Numeris (c), *Et loquuta eſt Miriam & Aharon contra Moſem* על אודות *ſuper cauſam* (ſic vertunt Judæi Mauritanienſes aliique Arabum, ſcilicet בשבב, & Hiſpanienſes *ſobre cauſas*, ut Chaldæi על עיסק *ſuper negotium*) *mulieris* ſeu *uxoris* הכושית *Æthiopiſſæ quam duxerat. Nam duxerat uxorem Æthiopiſſam* (quæ verba poſteriora vulgatæ deſunt, uti & Arabicæ cum ea editæ) Paraphraſis Onkeli habet, *Locuta eſt Miriam & Aharon contra Moſem propter* ſeu *ſuper negotium* אתתא שפירתא *mulieris pulchræ quam duxerat* ארי אתתא שפירתא דנסיב רחיק *quoniam uxorem pulchram, quam duxerat, repulit* ſeu *divortio ejecerat.* Perinde ac ſi Ebraicarum vocum poſteriorum ſenſus fuiſſet; Nam ante quidem duxerat, ſed tenere noluit uxorem illam; id eſt, divortio ejecit. Et gloſſa item Iarchii interpre-

(a) *De Jure Nat. & Gent. lib. 5. cap. 7.* (b) *Lib. 1. adverſ. Jovinian.* (c) *Cap. 12. 1.*

pretatur על אודות אשה *ſuper cauſam uxoris*, per על אודות גירושיה *ſuper cauſam divortii ejus*. Alii (a) hanc Zipporam putant fuiſſe, atque Æthiopiſſam nuncupatam, ſive ob pulchritudinem ſingularem nigredine ſic deſignatam (unde & Chaldæo & Paraphraſtæ Hieroſolymitano Pulchram dictam) ſive ex eo, quod etiam Midianitæ, quorum è gente Zippora erat, Æhiopum nomine, velut Septentrionaliorum, ſubinde venirent. Certe etiam legitur (b) *Tulit igitur Jethro ſocer Moſis Zipporam uxorem Moſis* אחר שלוחיה id eſt בתר דשלחה (ut Onkelus) *poſtquam dimiſerat eam* ſeu *remiſerat eam*, juxta quod verſiones Chriſtianæ puto omnes uti & Judæorum Germanenſium & Perſica. Origo ſonat *poſt dimisſiones ejus*, unde Judæi Hiſpanienſes ibi, *deſpues de ſus enbiamentos*. Græci μετὰ τὴν ἄφεσιν αὐτῆς & ἐξ ἀποστολῆς αὐτῆς, *poſt dimisſionem ejus*. Vulgata *uxorem Moyſi quam remiſerat* uti & Arabs cum ea Romæ editus. Ita ſatis divortium heic Moſis innui poteſt, quemadmodum etiam expresſim apud Judæos Mauritanienſes בעד אללי טלקהא *poſtquam divortio dimiſerat eam*, quo ſenſu videtur rem palàm accipere Salomon Iarchius. Non deſunt, qui de muneribus (c) ad eam misſis locum capiant; Et in Arabicis Saadiæ Gaon ſubſtituitur, בעימא בעת בהא אליה *poſtquam miſerat de ea ad eum*. Alii autem non Zipporam in allato Numerorum loco intelligi volunt, ſed Tharbin Æthiopum. Alii fuiſſe Tharbin Æthiopum Regis Filiam, quam duxiſſe Moſem memorat Flavius Joſephus (d), quam forte innuit Autor דברי הימים המשה ſeu *Hiſtoriæ Moſis* apochryphus (e), ubi Necani Æthiopum Regis demortui uxorem Moſi nuptiis conjunctam tradidit. Atq; adjicit ille *ſed Moſes federis domini memor* לא קרב אליה וישם חרב בינו לבינה ולה ולא חטא עמה *non attigit illam, ſed gladium poſuit inter ſe & illam, ne cum ea peccaret.* Quaſi

(a) *Videſis heic Abulenſem &c. & Paul. Fagium in Comment. ad Chald. paraphr. Num. 12. Druſ. ad difficil. loca Exodi cap. 52 &c.* (b) *Exod. 12, 2.* (c) *Vide Paul. Fagium, ibid.* (d) *Archæolog. 2. cap. 5.* (e) *De vita Moſis à Gaulmino editus Pariſiis 1629.*

Quaſi legem ſacram nuptiis ejusmodi violaſſe eum (a) non dubitaſſet; quæ quidem nondum data erat. Sed verò de ſeparatione, quâ conjugalia officia tantùm omitterentur, ſeu ut dici ſolet à thoro, non de ſolutione matrimonii querelam inſtituiſſe heic in Moſem Miriam & Aharonem volunt alii, qua de re conſulas inprimis Abarbinelem (b). Utut autem ſe res hæc habuerit, nondum hactenus ſeu ante legem Moſaicam Repudii libellus ita alicubi introductus eſt, ut neceſſarius divortio haberetur. Aliis ſive ſymbolis ſive ritibus ſive pro libitu nullis utebantur pro ſeculorum locorumque diſcrimine. Et Beda (c), *veterum*, inquit, (nonnullorum ſcilicet) *conſuetudo erat, ut, ſi ſponſam ſponſus repudiare vellet, diſcalcearetur ille & hoc eſſet ſignum Repudii.* Sed hæc obitèr. Tertiò, ex ante oſtenſis liquet, ſingulari apud Ebræos jure Divino, quo communi illi derogatum eſt, Virum non ſine Libello Repudii divortio uxorem ejicere potuiſſe, nec interim (ut ab eis videtur receptiſſimum, qua de re tamen vide quæ ſuperius advertimus) potuiſſe omninò tantundem Uxorem facere. Quartò, dum agitata eſt Hieroſolymis controverſia illa tam illuſtris de Divortiis inter Scholas Hillelianam & Sammæanam, Chriſtum docuiſſe (d). Non licere uxorem dimittere quamlibet ob cauſam, ſeu graviter peccare & uxorem facere mœchari, qui eam dimiſerit *παρεκτὸς λόγου πορνείας extra cauſam fornicationis*, ut legitur in Matthæo, quod paritèr in Evangeliis Marci & Lucæ intelligitur, ubi ſimplicitèr eundem in ſenſum habetur, *non licere uxorem dimittere* (e) juxta eorum ſententiam, qui cauſam ob quamlibet divortia admittenda docerent, ut Hilleliani ſeu etiam extra cauſam Fornicationis. Etenim Marci & Lucæ hac de re verbis prævius erat Matthæi Evangelium commentarius. Scilicet anno ab aſcenſu Domini octavo aut nono ſeu ſub Nativitatis 41 abſolutum eſt & (f) publicatum Evangelium Matthæi; id eſt ante reli-

(a) *Vide Hug. Grotium ad Num. 12. 1.* (b) *Pirush Tora fol. 290. col. 3. & vide heic Cajetanum & Oleaſtrum.* (c) *In Quæſt. ſuper Ruth.* (d) *Matth. 5. 32. & 19. 9.* (e) *Marc. 10. 11, Luc. 16. 18.* (f) *Vide Baron. tom. 1. An. Chr. 41. num. 14. & ſubſcript. Arabicas Evangeliis, Evangeliſtarum vitas Arabicas & P. Kirſtenii Chronologiam eis ſubjunctas.*

reliqua primum, ſeu ante Marci ſub triennium, ante Lucæ annos circiter quatuordecim. Notiſſimum igitur inde erat, quamlibet ob cauſam uxorem non dimittendam, neque extra cauſam fornicationis (quicquid eo nomine venerit) divortia admittenda juxta diſciplinam à Chriſto datam. Idem ipſum ſic erat ſecundum frequentiſſimam Scholarum de Divortiis locutionem, dicere non quamlibet ob cauſam, ſeu non ſimpliciter uxorem dimittere fas eſt, & non niſi cauſâ Fornicationis. Ut non occides & non occides extra rationem pœnæ aut quaſi, idem ipſum Theologis Juridicisque denotare nemo non videt. Adeoque idem ipſe cuilibet Evangelio hac in re ſenſus. Quod ſane par eſt, ut inprimis ii advertant, qui ſcriptionis Evangeliorum temporum ratione habita nulla, futiliter nimis, dum de Divortiis diſputant, objiciant, quid ſi Matthæi Evangelium ſcriptum aut repertum non fuiſſet. Quæ ſane non minus abſurda videtur quæſtio, quam ſi quis de Luce diſputans, quid ſi ſol nullus ſeu nulla lux creata fuiſſet, petulantiùs quæreret. Πορνείας autem ſeu *Fornicationis* ſignificationem ac vim variam apud Ebræorum Helleniſtas (quorum in Græcis linguam Evangeliſtis ſæpiùs adhibitam eſſe in confeſſo eſt) & quà literas ſpectat ſacras, ſuprà (a) tradidimus. Quintò demum palam conſtat, tum ex Scholarum illarum illuſtrium ſcitis ſententiisque Ebræorum receptiſſimis, tum è Chriſti ipſius reſponſo, atque ipſa rei naturâ, Dimiſſionem ſeu Divortium, de quo quærebatur in Evangelio, fuiſſe pleniſſimam Matrimonialis vinculi ſolutionem, nec ſolum à thoro (quod non pauci perperam volunt) ſeparationem. Quod cum primis eſt heic advertendum. Atque ut Judaiſmi, ſic & Paganiſmi & Mahumediſmi hac de re mores (quorum forſan etiam in moribus Chriſtianiſmi nonnullis reliquiæ aliquot, ſaltem olim, repertæ) pro re nata ſubinde indicavimus. Sequitur jam, ut de Divortiis, eorumque jure, qua illud in Chriſtianiſmum ex varia Juris tum Noachidarum tum Ebraici reliquique (quicquid id eſt aut eſſe putatur) ſimul & doctrinæ Evangelicæ interpretatione propagatum eſt, admiſſum aut diverſimodè temperatum, dein videamus. Illinc enim etiam momenta tum Rationis tum Autoritatis, quibus hac in re potiſſimùm fuerit nitendum, elicere non erit difficile. Præterea

(a) *Cap.* 23.

terimus heic ſectarios illos etiam Primitivi ſeculi, veluti Cataphrygas (a), Montaniſtas, alios, quos *λύσεις γάμων Solutiones Nuptiarum* docuisſe traditur. Neque enim reverà tam *λύσεις Solutiones* ſeu *Divortia* notione, qua nunc voce illa utimur, quam *κωλύσεις prohibitiones* ſeu ipſius matrimonii interdicta (de quibus tum Apoſtolus (b) expresſim, tum Synodus Gangrenſis (c), alii obiter) introduci voluere; adeo ut nec cœlibibus uxores jungi nec junctas retineri velint. Scilicet ex Diſcipulorum illo, *ſi ita eſt cauſa hominis cum uxore, οὐ συμφέρει γαμῆσαι non expedit nubere* aliisque ſacri ſermonis locis perperàm intellectis illud elici autumabant. Nec caruere ſequacibus. *Sed* diù eſt quòd exploditur hæreſis hæc. Neq; ad disquiſitionem noſtram attinet, quæ de matrimonio ritè contracto ex ſuperveniente causâ diſſolvendo dirimendoque inſtituitur (ejusdem jure priſtino planè admisſo) non aut de eodem ex hominum vita tollendo aut de illegitimè conjunctis ſeparandis, nedum de ſeparatione, quæ dicitur, quoad thorum ſolùm & menſam. Cernuntur autem potisſimùm receptæ admisſæve diverſimodè hac de re Sententiæ Rationesque attinentes, aut inter Chriſtianos aliquot, quos non tam partem quam velut in vicinio ſeu pomœriis Eccleſiæ Orientalis, ſic vulgo dictæ, habemus, ut Ruthenorum ſeu Moſcorum & Æthiopum, & ſi qui ſint alii hiſce congeneres, aut in Chriſtianiſmo tum veteri tum recentiori gentium ac populorum, qui corpora Orientalis Occidentalisque ſeu Græcæ ac Latinæ, ut nuncupari ſolent, Eccleſiæ conficiunt. Apud eos qui Prioris ſunt generis, Divortia conjugum ritè ante copulatorum pro libitu fermè, ſaltem olim, habita ſunt, haud aliter atque liberæ ſocietatis cujuscunque antè initæ ſolutiones, adeo ut ſecundæ aliæque nuptiæ utrisque inde licitæ. De Ruthenis ſeu Moſcis Alexander Guagninus (d); *Divortia inter ſe frequentèr celebrant, Epiſcopis permittentibus literasque repudii dantibus. Quidam etiam agreſtium quibus ad Epiſcopos propter longam itineris diſtantiam aditus difficilis eſt. Divortium etiam tali modo (more gen-*

(a) *Apollonius apud Euſeb. hiſt. Eccleſ. 5. cap. 18. Epiphan. hæreſ. 48. §. 9. Tertul. adverſ. Marcion. lib. 5. cap. 7. Cyprian. lib. de ſingularitate Clericorum &c.* (b) *1. Timoth. 4. 3.* (c) *Can. 1. & diſt. 31. c. ſi quis.* (d) *In deſcript. Sarmatiæ Europææ.*

cili antiquitùs obſervato) peragunt; cum ſibi vir & uxor utrinque diſplicent, tunc extra pagum in trivium ambo prodire ſolent, mantili accepto, quod inter ſe manibus tenendo per medium diſcindunt, hocque inter ſe diviſo matrimonium etiam inter ſe diviſum eſſe putant. Et uxori repudiatæ vir dicere ſolet: VADE TU HAC, EGO ILLAC PERGAM. Adjicit autem ille, *ſed hic perverſus Divortii modus nunc prorſus abolitus eſt.* Ævo vixit proximè ſuperiori. Et centum ampliùs quadraginta abhinc annis de Ruthenis Joannes Sacranus (a) Cracovienſis Eccleſiæ Canonicus, *Divortia faciunt in matrimoniis nulla rationabili causâ interveniente, pro ſola avaritia & libitu, quæ laici ſimplices inter conjuges faciunt. Et dicunt, quemlibet, qui petit, ſeparari licere.* Etiam inter veteres Wolodimeri eorum Regis ſanctiones habetur (b), *Epiſcopi divortia tam inter Kneſos quam Barones atque omnes ſeculares, qui concubinas fovent, conſtituere debent.* Sed verò Sigismundus (c), unde hoc habemus, *Divortium,* inquit, *admittunt & dant libellum repudii. Id tamen maximè celant, quod contra religionem & ſtatuta eſſe ſciunt.* Certè & è Canonibus cujusdam Joannis Metropolitæ, Prophetæ apud eos dicti, idem citat, *ſi maritus relictâ priore uxore alteram duxerit, vel uxor alteri nupſerit, ad communionem, niſi ad matrimonium redierit, non admittatur.* Uti etiam ex Niphontis Epiſcopi Nowgardienſis reſponſis ad Cyrillum (d), *Divortium celebrans quomodo pœnitebit? Reſp. perpetuò ab Euchariſtia, niſi jamjam animam agens abſtineat.* Scripſit ille centum fermè abhinc annis. Chriſto autem Rutheni ſe nomen dediſſe etiam ſub Chriſtianiſmi ipſius initia jactitant Andream Apoſtolum ſuum item obtendentes. Alii Wolodimero Rege, qui lavacro ſacro tinctus eſt ſub annum Chriſti 988, antiquiorem eſſe nolunt apud illos Chriſtianiſmum; etiam & multò recentiorem (e) volunt alii. Utut autem ſe res hæc habuerit, palàm eſt diù viguiſſe liberrimum illud apud eos divertendi jus, atque ita admiſſum, ut Chriſtianæ doctrinæ non haberetur ipſis diſſonum; quaſi Paganiſmi ſeu Noachidarum hac in re jus retinendum cenſuiſſent,

(a) *In Elucidario Errorum Ritus Ruthenici cap. 2 num. 37. & vide Petreium in Moſcoviæ ſciographiæ lib. 5. ſub finem Swedicè, Stockholm. 1615.* (b) *Sigismund. liber Baro Com. rer. Moſc tit. de Decimis.* (c) *Tit. de rat. contrah. matr.* (d) *Idem tit. Religio.* (e) *Vide Anton. Poſſevin. de Rebus Moſcoviæ.*

ſent, nec Chriſti in Evangelio verba atque exceptionem de Divortiis ad alios attinuiſſe, quam ipſos *Judæos*, quibus dicta ſunt & quorum ut reſpublica ſeu Eccleſia ſingularis, ſic jura item erant ſingularia. Certe Græcis interdum tribuitur & Armenis hujusmodi mos velut error pariter receptus. Atqui horum quantum video ſententia eſt, non pro libitu ſeu ob cauſam omnimodam, ſed ſolùm Fornicationis ſeu adulterii causâ aliâve inde ſatis pendente, aut æquivalente aut ex conſenſu conjugum communi, divortia, id eſt matrimonii ritè initi ſolutiones permittendas, quam, dum Romanenſes (a) (de quibus mox plura) graviùs impugnant, non aliter exprimere ſubinde videntur, quàm ſi liberiores multò matrimonii ſolutiones iſti admiſiſſent. Sed ea de re plura capitibus inferiùs ſequentibus. Æthiopibus autem Chriſtianis, Divortia pro libitu facta & liberrima olim fuiſſe traditur. Ita contrahi ait apud eos Franciſcus Alvareſius, qui ævo floruit ſuperiori, matrimonia ut pignore utrinque ſeu pœnâ caveri ſoleat, ne alterutrinque divortium fiat. Sed verò aut rationum aut cavillationum obtentu eludere eos ait ſic præſtitutam pœnam, aut eam ſubeuntes pro libitu divertere. Verba Luſitanica Alvareſii rerum Æthiopicarum autoris oculati, ſic Hiſpanicè à Padilla traducuntur, *En fin el apartarſe es commun aſſi à ellos, como à ellas.* Liberum ita erat paritèr uxori atque marito divortium. Quod tamen ad Laicos non ad Clericale genus ibi attinuit. Atque morem hunc apud illos antiqvum eſſe refert Scriptor recentior Ludovicus Urretenſis (b), oculatus item rerum Æthiopicarum teſtis. De Matrimonio eorum verba faciens, *en eſte*, inquit, *Sacramento tenian un error introduzido de tiempos antignos, y era que avia repudio de parte de entrambos. El varon podiar repudiar à la muger, y ella al marido; y el ſe caſava con otra y ella con otro. Gozavan de eſta ley los ſeglares, que los clerigos caſados no podian repudiar à ſus mugeres.* Ita tam Ludovicus hic quam Alvareſius Clericorum matrimonia perinde ac Laicorum non

 fuiſſe

(a) *Vide Guidonem de Perpiniano de Hæreſ. Græc. cap. 10. & de Armen. cap. 28. & Alphonſ. à Caſtro de Hæreſ. lib. 11. verb. Nuptiæ Hæreſ. 5. Posſevin. in Capit. quibus Græci & Rutheni à Lat. diſſentiunt, tit. de Divortio.* (b) *Lib. 2. de la hiſt. de la Ethiopia cap. 19.*

fuiſſe diſſolubilia Æthiopibus narrat. Sed morem hunc ſeculo hoc ejurasſe eos ſcribit Ludovicus ille, poſtquam ſcilicet legationibus Luſitaniæ Regis & Pontificis Romani misſionibus effectum eſt, ut Chriſtianiſmo Europæo tam hac in re quam in aliis fuerint magis conformes. Undenam morem ejusmodi hauſerint Æthiopes Chriſtiani, dubitatum eſt. An ex Paganiſmo, an Judaiſmo, an Mahumediſmo, an à Græcis & Armenis (a), de quibus antè; etiam an è primitivorum ſeu vetuſtiorum Chriſtianiſmi ſeculorum uſu laxiùs intellecto, de quo plura in ſequentibus. Jactant autem Æthiopes Chriſtianiſmi ſui initia velut à Candaces Reginæ Eunucho (b) *Indich* (ita ajunt) dicto & Philippo. Quod & à doctis (c) aliquot citra controverſiam admittitur, uti & Matthæum alioſque Apoſtolorum ipſis prædicasſe. Et de Matthæo ſanè pronuntiant autores (d) priſci graveſque. Sed hæc ſatis in dubio; utcunque *Zaga Zabo* (e) Æthiops ipſe contendat, eos inde *nunquam deſiisſe esſe Chriſtianos, omnique ſequenti tempore perſtitisſe fortes in fide.* Qua de re plura mox. Anne verò & Divortii Chriſtiani apud ipſos jus ejusmodi tam antiqvum eſt, aut inde etiam natum? *Cautiùs* alii, qui ante annum XV Juſtiniani, id eſt, ſalutis humanæ 541, Chriſto nomina Æthiopas dedisſe negant (f), inde ſuaſi, quod tunc temporis Adad Rex Axumitarum (Azumitæ item dicti ſunt, ab Axuma Æthiopum, ut legitur apud Ptolemæum (g) & Stephanum, regia & metropoli, adeoque cum Æthiopibus iidem habentur) pugnam cum Damiano Omeritarum vicinorum Rege etiam in gratiam Romanorum ſeu Chriſtianorum initurus *votum vovit dicens* (h), *quia ſi vicero Omeritenſem, Chriſtianus efficiar, quia pro Chriſtianis pugno,* & victor *miſit ad Juſtinianum Imperatorem, ut acciperet Epiſcopum & Clericos, & doceretur & fieret Chriſtianus.* Atque libenter annuente *Juſtiniano, ita crediderunt Chriſto & illuminati* (id eſt, baptizati) *ſunt.* At vero

non

(a) *Videſis Nic. Godignum de Abasſinorum rebus lib. 1. cap. 36.*
(b) *Act. 8. 27.* (c) *Nic. Godign. de Rebus Abasſin. lib. 1. cap. 18. &c.*
(d) *Socrat. lib. 1. cap. 15. &c. vide Baron. tom. 1. Anno Chriſt. 44. n. 35.*
(e) *Damian. à Goes de Æthiop. moribus.* (f) *Joſeph. Scalig. de Emend. Temp. lib. 7. pag. 639.* (g) *Geograph. 4. & vide libell. de Reg. Æthiop. Romæ 1552.* (h) *Hiſt. Miſcell. lib. 16. & Cedrenus.*

non inde ſequitur, Chriſtianiſmi apud eos hæc fuiſſe prima initia. Sed tantùm, Adad Regem ibi fuiſſe primum Chriſtianum, atque in populum inde univerſum Religionem ſalutiferam acceptam. Viguiſſe enim etiam in multis orbis Romani provinciis, uti & Romæ, Chriſtianiſmum nemo neſcit, idque per ſecula aliquot, antequam Principes ipſi eorumve auſpiciis alii fierent Chriſtiani. Et ſi fides Canonibus Nicænis ex Arabico traductis, etiam diu ante Juſtinianum, ſcilicet ſub Conſtantino Magno ac deceſſoribus ejus aliquot, Chriſtianiſmum apud Æthiopas viguiſſe, non foret dubitandum. Ibi (a) enim legitur, *ut non poſſint Æthiopes creare nec eligere Patriarcham; quia potius eorum Prælatus ſub poteſtate ejus ſit, qui tenet ſedem Alexandriæ. Sit tamen apud eos loco Patriarchæ & appelletur Catholicus &c. Quod ſi acciderit, ut Concilium in Græcia habeatur, fueritq; præſens heic Prælatus Æthiopum, habeat ſeptimum locum poſt Prælatum Seleuciæ &c.* Floruiſſe Chriſtianiſmum ibi tunc temporis, ſeu ſub annum 320 etiam & diu ante, quisquis hiſce fidem habuerit, puto non ambiget. Sunt autem qui alia nonnulla, quibus adeo ab receptis in Eccleſia ſive Orientali ſive Occidentali moribus diſcrepant, Æthiopes à Judæis accepta eſſe ſeu velut Judaiſmi apud eos fuiſſe reliquias velint. U. Circumciſionem, tam Sabbati quam Dominicæ quietem, Sabbato non jejunandum, ſangvine ac morticino abſtinendum. Sed ut Circumciſionis (utriusque ſcilicet apud eos ſexus) morem ex veteri Paganiſmo ſuo, quo eos circumcidi ſolere teſtis eſt Herodotus (b) aliique non pauci, non ex Judaiſmo traductum, ſic & reliqua illa ex Canonibus ac uſu Chriſtianiſmi primitivi, ſaltem vetuſti, manâſſe ad eos contendit Joſephus Scaliger (c). Nec ſanè minùs æqvum eſt, ex Paganiſmo veteri libertatem Divortiorum acceptam ſic eos retinuiſſe putare, neque eam ex doctrina Evangelica Judæis data immutandam autumaſſe aut aliunde didiciſſe, niſi aut ex Mahumediſmo (in quem etiam tranſiiſſe olim gentem illam ſcribunt Arabes, ut mox oſtendetur) aut ex eo, quod ſingularis aliqua acceſſerit heic etiam Chriſtianorum veterum moris hac in re recepti (de quo plura in ſequentibus) interpretatio ab ea, quæ poſtmodū ple-

(a) *Can. Nic. Arab. 36.* (b) *In Thalia.* (c) *De Emend. Temp. lib. 7. pag. 640.*

pleriſque inolevit perquam diverſa. Certè Evangelia habent illi Æthiopicè verſa. Atque in periochis Matthæi de exceptione *πορνείας* ſeu Fornicationis, in cauſa Divortii, non alia pro *πορνεία* ſubſtituitur vox (quod contemnendum heic non eſt) quam quæ ipſiſſimum adulterium, ut illud Latinis ſonat, aut Græcis *μοιχεία*, ſignificat. Ex Arabicis factam verſionem illam vix dubito. Et quemadmodum in Arabicis impreſſis prioris Matthæi (a) loci habetur, *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam* מן עיר שבב אלזנא פקד גלהא זאניה *extra cauſam adulterii, facit eam adulteram, & qui dimiſſam duxerit* פקד זני *itidem adulterium committit*, ſicut etiam uſurpatur nomen אלזנא & verbum זני in loco pariter poſteriori (b) (perinde ac ſi interpreti idem ipſum haberetur ibi *πορνεία* cum *μοιχεία*, nec aliter intellectus fuiſſet Matthæus, quam ſi utrobique ſcripſiſſet *παρεκτὸς λόγου μοιχείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι*, uti & in poſteriori quidem intelligitur ipſo Syro) ita etiam in Arabicis aliis nondum editis (c) quantum ad hanc rem, utcunque aliàs non planè conſonis, eadem eſt utrobique loquendi formula atque paritèr item in Æthiopicis, in quibus utrobique adhibetur verbum זמו pro *μοιχᾶσθαι* ſeu *adulterium committere* & nomen inde תזמו pro *πορνεία*, quod tamen juxta ipſos nihil obſtabat, quo minus liberum Divortii jus, ut oſtenſum eſt, retineretur. Æthiopes autem hi ſunt, qui Orientalem ſimul atque Auſtraliorem ſeu interiorem ſub Euronoto, ultra Ægyptum, Africæ partem poſſident; & אלחבוש & אלחבשאן אלחבוש & אלחבוש ſeu *Habasſeni*, *Habasſeni* & *Abiſſini* dicti; quod ideo monendum, quoniam Æthiopum nomen aliis etiam in terris, ſubinde veteribus collocatur, imo & per totam interdum Libyam ſeu Africam, ut expreſſim Ezechieli tragœdo (d), quemadmodum fermè nonnullis Indorum nomen per Aſiam, & Celtarum per Europam. Regio ipſa אלחבשה & אלחבשה nuncupatur, id

(a) *Cap. 5. 32.* (b) *Matth. 19. 9.* (c) *Petr. Kirſten. in Not. ad Matth. 5. & 19.* (d) *Apud Euſeb. de Præparat. Evangelic. lib. 9. cap. 28.*

id eſt *Habashith* aut *Habashia* & *Habasſia* & *Abiſſt*, ut ſubinde in Avicennæ (a) Latinis; cui tamen אלחבשת ſcribitur, quemadmodum etiam Abulſedæ Geographo Arabi præſtantisſimo, Eutychio Patriarchæ Alexandrino, veterum aliis; qualis item vocabuli ſcriptio habetur in locis aliquot utriusque federis (b), ubi Æthiopiæ aut Æthiopum mentio. Et Geographo (c) Nubienſi אלחבשת exaratur. Is Abulfedæ vocatur (ut obiter illud adnotetur, quoniam de nomine nondum doctis conſtitit) אלאידרישי *Alidriſius*, & אלאידרישי אלשריף *Elsheriph Elidriſi* & אלאדרישי *Eladriſi* ſeu *Nobilis Idriſius*. Benjamino Tudelenſi (d) dicitur אלחבש *Albabas*, quam collocat בארץ כוש *in terra Ætbiopiæ*. Adeoque pars eſt Æthiopiæ amplioris, Æthiopia ipſa interim dicta, ut Anglia non rarò Britannia, provinciæ aliæ ſimiliter. Hinc pro μέση αἰθιοπία apud Ptolemæum (e), verſio Latina ex Hiſpanica, quæ ex Arabica traducta eſt, habet *Terra alabas media*. Ab Arabum Habasſenis, quos ex Uranii Arabicis memorat Stephanus (f) originem horum ducit Joſephus Scaliger (g). Et quæ Scriptores alii ea de re editi habent, ſatis ſunt obvia. Ante annos autem ſexaginta aut circiter, id eſt Hegiræ 991 (ſeu Chriſti 1583) libellus eſt de eis conſcriptus (h) ab Arabe & vetuſtatis gentis hujus & dignitatis ſtudioſiſſimo, cui nomen eſt מחמד בן עבד אלבאקי אלנגרי אלמכי *Mahumed Ben Abdalbachi* Negareni, Mecanus. Titulus eſt rythmicus אלטראז אלמנקוש פי מחאשן אלחבוש id eſt, ſi rectè intelligo, *Tabula* ſeu effigies *variegata de Habasſenorum Præſtantia*. Sed & indiſcriminatim in hoc opere ſcribitur nunc per ש nunc per שׂ. Origo nominis petitur, ut gentis Æthiopum pasſim, à Cusho (i)

(a) *Canon. lib. 1. Fen. 2. Doct. 2. cap. 10. tit. de locis habitabilibus calidis. & lib. 3. Fen. 1. cap. 6.* (b) *Geneſ. 2. 13. Pſalm. 67. 34. Num. 12. 1. Act. Apoſt. 8. 27. &c.* (c) *Clim. 1. part. 4. & 5.* (d) *In Itinerario pag. 114.* (e) *Quadripartit. lib. 2.* (f) *In Ἄβαρυος.* (g) *Emend. Temp. 7. pag. 638.* (h) *Ms. in Bibliotheca publica Oxonienſi inter libros à Guil. Cant. Archiep. donatos, num. 765.* (i) *Geneſ. 10. 6.*

Chami filio (ſed nepos heic ei ex Canaan perperàm fit) חבש *Habas* item dicto, unde in poſteros nomen transmiſſum. Pro Deductionis hujus autore citatur Gelalaldin Aziotenſis in libro רפע שאן אלחבשאן dicto, id eſt, *Eminentia* ſeu *Amplitudo rerum Habaſſenorum.* Alii item Scriptores ea de re illuſtres veteresque afferuntur. Unde item docetur, Principes Habaſſenorum cunctos titulo אלנגאשי *Negashi* à ſeculis priſcis non aliter atque Romanorum Imperatores *Cæſaris* nuncupari. וו לקב לכל מלך inquit, אלחבשה כקישר למן מלך אלרום וכשרי למן מלך אלפרש וחאקאן למן מלך אלתרך ואלמראד בה *Cognomen hoc fuit Regibus cunctis Habaſſenorum, ut Cæſar Regi Romanorum, Coſroes Perſarum, & Chagan Turcarum & Principibus, qui in eum rebelles ſunt.* Et diſputatur ibi, utrum Habaſſena ſeu Æthiopica, an Arabica vocis fuerit origo. Certè palam eſt ex Evangeliis aliisque utriusque federis libris Æthiopicis, vocem נגוש *Negush* Regem ſignificare, uti & verba cognata *regnum, reginam, regnare.* De aliis Regum illorum titulis Scriptores ſunt obvii. Et nos de eis plura alibi (a). Et in libello ex Æthiopum lingua verſo (b) de eorum Regibus, traditur nomen *Negush* tunc primum dari Regi, quando coronâ inſignitur. Narrat autem Arabs hic ex ſcriptis veterum tempore Mahumedis, id eſt, anno Hegiræ quinto (qui eſt Chriſti 627) Negashium ſeu Regem Habaſſenorum fuiſſe אצחמה *Atshamam* dictum; ita tamen, ut perquam variam nominis ſcriptionem, quam & exhibet ipſe, reperire fateatur. Nam & ſcribi ait ואצחבה *Watshabe* aliasque. Et certe nemo non videt, qui elementa noverit Arabica, nomen hoc ex perquam exiguo ſcriptionis diſcrimine transſire potuiſſe in ואצגג ſeu אצגג *Azguag* quod in Regum Æthiopum ſucceſſione, libello de eis ex Æthiopico (c) verſo, locum ſane tenet Atzhamæ huic ſatis debitum. Hic autem, inquit Abdalbachides, אשלם עלי ידי געפר אבן טאלב פי זמנה צל אללה עליה

(a) *Tit. Honor. lib. 1. cap. 6. §. 1.* (b) *Romæ 1552.* (c) *Romæ 1552.*

עליה ושלם *Muſulmanus fiebat per Giafar Ben Abitalib tempore Prophetæ glorioſæ memoriæ.* Scilicet Chriſtianum eum, adeoque & gentem Habesſenorum, antè fuiſſe ex eodem liquet autore. Jam verò poſtquam Giafar ille egregius Mahumedis ſectator & diſcipulus, qui cum profugis aliis in Habaſſiam ſeu Æthiopiam hanc veniſſet, cum Atzhama de religione tum Paganorum tum Chriſtianorum & Mahumedanorum diſceptationem inierat, haud ægrè effectum eſt, ut is de Mahumediſmo amplexando, maximè quoniam in eo tantum Chriſti & Nomini & Naturæ honorem tribui didicerat, conſilium iniret. Unde etiam literas, quibus presſiùs invitaretur à Mahumede ipſo (anno proximo ſeu Hegiræ ſexto, id eſt Chriſti 628) accepit, quibus titulus eſt בשם אללה אלרחמן אלרחים מן מחמד רשול אללה אלי אלנגאשי וצחמה מלך אלחבשה *In nomine Dei miſericordis miſerantis, A Mahumede Apoſtolo Dei ad Negashium Atzhamam Regem Habasſenorum.* Internuntius erat Ibn Omar cum comitatu inſigni. Teſtari ſe in illis ait Mahumedes Jeſum Chriſtum esſe רוח אללה וכלמתה *ſpiritum Dei & verbum ejus; ſe verò esſe* רשול אללה *Apoſtolum Dei* ejusque diſciplinam esſe amplexandam; quæ doctrinæ Alcoranicæ ſunt omninò conſona. Simulac autem acceperat Atzhama Mahumedis epiſtolam וצעה עלי עיניה ונזל ען שרירה פגלש עלי אלארץ וקראה *poſuit eam ob oculos ſuos, & è lecto deſcendens ſedit ſuper terram eamque legit,* & libentisſimè ſtatim à Giafare Muſulmanus factus ad Mahumedem ſcribit, cum Apoſtolum & Prophetam Dei humilitèr agnoſcens. Literarum ejus titulus eſt בשם אללה אלרחמן אלרחים אלי רשול אללה צל אללה עליה ושלם מן אלנגאשי אצחמא בן אבגר שלאם עליך יא רשול אללהמן אללה *In nomine Dei miſericordis miſerantis Ad Apoſtolum Dei, glorioſæ memoriæ, à Negashio Atzhama Ben Abagar ſalutem. O Apoſtole Dei qui à Deo miſſus es &c.* Has ad Mahumedem retulit Giafar, quem juſſu regio comitati ſunt ſexaginta ex Habasſenorum primoribus una cum אריחא *Aricha* filio Negashii, qui itidem Muſulmani

facti,uti & Habaſſenorum ad Regis exemplum plerique,ſi non univerſi. Ad hunc quidem modum Principes vicinos in Diſciplinam ſuam invitaſſe atque recepiſſe non paucos Mahumedem ſcimus ex Saracenica hiſtoria. Sed Habaſſenorum Regis, quantum ad hanc rem, nullibi puto in editis mentio. Cujus tamen ideo major quidem ratio habenda, quoniam is primus erat Regum, qui aut à Mahumede ſic invitati ſunt, aut in ejus Religionem tranſierunt, ſi fides Abdalbachidi noſtro; cujus verba ſunt ex veteribus, quorum habet copiam. והו אול מלך ארשל אליה רשול אללה צל אללה עליה ושלם בכתאב ידעוה פיה אלי אלאשלאם והו אול מן אשלם מן אלמלוך כמא פי אלמאהב אלדינה *Hic primus erat Rex, quem literis in Diſciplinam ſuam invitavit Dei Apoſtolusglorioſæ memoriæ, uti & primus Regum, qui ab eo eam acceperunt.* Mortuum eſſe ait Scriptor hic Negashium hunc anno Hegiræ nono ſeu Chriſti 631. Quamvis igitur centeſimo aut circiter ante eum anno, id eſt ſub Juſtiniano, Axumitæ adeoque Habaſſeni Chriſto nomina dederant, (quod ſuprà tangitur) Mahumediſmi tamen hic interventus ejuſmodi eſt, ut etiam inde forſan Chriſtianiſmus eorum pòſt utcunque redivivus, mores Mahumedanorum aliquot reliquias (ut ferè Mozarabum Chriſtianiſmus in Hiſpania) adeoque liberrimum inter eos, qui hieratici generis non fuere, Divortiorum jus retineret. Quamplurima ſunt in opere Arabico antè citato de Habaſſenis ſeu Æthiopibus alia ſcitu Hiſtorico digniſſima, atque, uti ipſa quæ jam inde narrantur, ab eis quæ Zago Zabo Æthiops aliique de gente illa tradiderunt perquam diverſa. Certè Ben Abdalbachi hic, utpote Meccanus, tum adeo vicinus erat, tum veterum complurium, quos nominat autoritate ita inſtructus, ut fidem præ aliis mereri videatur.

CAP. XXVII.

Tria, *velut* Principia *ſeu epochæ, à quibus ſimul & à Summario Superioris capitis Quintuplici,* Mores & Sententiæ *variatim in Chriſtianiſmum circa* Divortia *defluxerint.* *Judaiſmi ea in re* Retentio *inter Chriſtianos primitiva.* Paganiſmus *cui in eadem*

aſſuet-

aſſueverant ex Gentilibus Chriſtiani. Verſiones *illuſtriores aliæque aliquot vocis* πορνείας (*quæ* Fornicatio *plerunque vertitur*) *in* Evangelica *de Divortiis* Exceptione.

QUod attinet ad diverſimodè Receptas admiſſaſve, ex varia tum Judaicæ tum Evangelicæ diſciplinæ interpretatione, præter eam, quæ Noachidarum Paganicique juris erat, de Divortio ſententias in Chriſtianiſmo eorum, qui Orientalis & Occidentalis Eccleſiæ ſeu Græcæ & Latinæ nominibus venire ſolent (nam ex ſuperioris Capitis inſtituto illuc deventum eſt), Eæ viſuntur aut in illorum Uſu ac Moribus atque in Legibus ac Conſtitutionibus principalibus & Supremarum Poteſtatum circa Divortia harumque explicationibus, aut in Eccleſiaſticorum, uti vocantur, Canonibus ac Theologorum & Juris Pontificii conſultorum Opinionibus. Neque enim in Diſquiſitionibus hujuſmodi confundi aut commiſceri hæc debent, quemadmodum nimiò ſolent. Receptas enim Rerumpublicarum Chriſtianarum, quæ reverà Eccleſiæ ſunt, ſententias ex genere tantùm dignoſcimus priore. Singularium autem hominum aut conventuum inter ſe multifariàm diſſidentium hieraticorum commenta tentamentaque ſolùm habemus ex genere poſteriore, quoties ſcilicet hoc non fuerit priori planè conſonum. Ut verò quæ in utroque reperiuntur, ritè ſatis, ſed compendiariò, introſpiciantur perpendanturque, præter Quintuplex ſuperioris capitis ſummarium, Tria inſuper veluti Prævia ceu Principia quædam aut Termini atque Epochæ, à quibus reliqua in Chriſtianiſmo circa Divortia variatim defluxerint, præmittenda ſunt, præcognoſcenda paucisque explicanda. Primum eſt, Judaiſmi ſeu diſciplinæ circa Legalia Judaica, adeoque Divortia, in Chriſtianiſmo primitivo Retentio ac Uſus. Secundum, Mores Legesque Paganicæ, ſeu juxta Ebræos, Noachidarum quibus ſive in Divortiis ſive aliis citra mortem Matrimonii ſolutionibus aſſueti fuerant in Paganiſmo, ii qui tunc ex Gentibus Chriſto nomina dederant. Tertium, Verſiones illuſtriores aliæque aliquot in Chriſtianiſmo vocis Πορνείας in Evangelica Divortii cauſæ interpretatione, quæ vulgo *Fornicatio* vertitur, ejusque ibi intelligendæ modi varii. Retentam adeoque in

Uſu habitam Judaicam ſeu Moſaicam circa Legalia diſciplinam Chriſtianis ex Judæis univerſis atque ex Gentibus ſaltem aliquot, etiam diu poſt Chriſti aſcenſum palam eſt ex Actis (a) Apoſtolorum. Quod etiam in Scholis paſſim admittitur (b). Eam ſanè retinuiſſe manifeſtum eſt Chriſtianos illos ex Gentibus usque in annum ab aſcenſu decimumquintum ſeu ab incarnatione 49 aut circiter, id eſt usque in Synodum Apoſtolorum Hieroſolymitanam (c). Qua tamen nec eis abolita ſunt Legalia illa. Sed res ita temperata, eſt ut eorum pauca quædam (ut de idolothytis, fornicatione, ſuffocato, ſangvine) tantùm obſervatu dein manerent neceſſaria. Ex Judæis autem Chriſtianos etiam ad Excidium Templi ſeu per annos ampliùs à Synodo illa viginti idem feciſſe recipitur. Atque id ſanè erat ἔθεσι τοῖς πατρῴοις περιπατεῖν *in moribus avitis ambulare* & ζηλωτὰς τοῦ νόμου ὑπάρχειν *Zelotas eſſe legis*, quæ leguntur de his in ſacro ſermone (d). Atque advertantur heic inprimis Epiſtolæ ad Ebræos, Jacobi, & Petri prima. In Legalibus his & Ritualia fuere ſeu Cæremonialia, & Moralia & Judicialia, ut vulgo fit diſtinctio. Quæ primi generis ſunt, mortua revera fuere, poſtquam lex Evangelica cœpit promulgari, utcunque mortifera diu poſtea neutiquam haberentur; ut loqvuntur in Scholis. Scilicet eorum, quæ Chriſti adventui fuere prævia ſeu typica vis tum deſiit. Et cum Templi Excidio nec anteà prorſus evanuit ſacrificiorum inter Chriſtianos ex Judæis uſus. Sed verò etiam per ſecula aliquot ſequentia non pauci ex Chriſtianis ejusmodi, ut maximè Nazaræi (e), tam Ritualia quam reliqua Judaica, quantum extra Templum fieri potuit, diligentèr obſervabant. Cum autem generis ſecundi ſeu Moralium nunquam ceſſaverit obligatio univerſis parilis, neque in eis habeatur Divortii lex Moſaica, ſed planè in genere Tertio, ſeu Judicialibus, certè quisquis Judicialibus illis alios præter ipſos Judæos, quibus ſingularitèr data ſunt, obligari

(a) *Cap. 21, 20. 15, 1.* (b) *Thom. Aquin. 1. ſecunda quæſt. 103. Art. 4. Scot. ad 4. ſent. diſt. 3. quæſt. 4. &c. & vide Franciſc. Suarez. de legibus lib. 9. cap. 10.* (c) *Act. 15. 24.* (d) *Act. 21. & videſis libellum de An. Civili Judæorum cap. 21. pag. 100.* (e) *Epiphan. hæreſ. 29. &c.*

gari nolit (a), is ut nec Moſaicam de Divortio legem ad alios attinere putet neceſſum eſt. Atque ſi non legem ipſam, ſanè nec ejusdem interpretationem aut Explicationem Evangelicam, quà legis ipſius Judicialis tantùm eſt explicatio, aut àliter atque per eam ſive ad Morale quid, ſive ad prima Conjugii & naturalia principia univerſum genus humanum pariter ſpectantia nos retrahi, pro vario hominum captu atque hac in re diſciplina, decernatur. Quod autem ad ex Judæis Chriſtianos primitivos attinet, poſt exciſam urbem templumque, adeoque penitus ac præcisè ſublatam illam Judæorum Rempublicam, etiam Judicialium obligationem aliàs Reipublicæ illi ſingularem ceſſaſſe a Viris doctiſſimis admitti video. Sed interim fingatur, Chriſto nomina, ut quidem oportuit, Judæos ſic primitùs dediſſe, ut Reſpublica ſeu Eccleſia eorum, quam Synagogam vocitamus, Chriſtiana tota, ſaltem cum aliis pars ea, penes quam rerum ibi tunc ſumma erat, facta tunc fuiſſet, nec everſa; nonne & Judicialia Civitati tunc illi Dei ab eoque inſtitutæ etiam in Chriſtianiſmo illo eis remanſiſſent, adeoque eorum interpretatio Evangelica? Neque enim per Chriſtianiſmum ſuum minui exiſtimavit Paulus Synedrii magni (b) in eum, etiam in cauſa Religionis cultûsque, poteſtatem judiciariam, cui libenter juxta inſtituta in Judicialibus Moſaica ſubjecit. Utcunque verò, dubitandum non eſt, quin Chriſtiani ex Judæis primitivi non pauci, præter Nazaræos, uti etiam ex Gentibus aliquot, Judicialibus Judaiſmi etiam poſt Templi Excidium in vitæ, qua fieri potuit, inſtituendæ ratione, uterentur; partim ex eo, quod de Judicialium ejusmodi juſtitia, utcunque non diutiùs obligantium, utpote à Numine Reipublicæ illi olim præſcriptorum, neutiquam dubitarent. Inde toties apud ſcriptores profanos illius ſeculi Judæi & Chriſtiani nomina confuſa & velut eadem habita. Et conſulas, quæ aliam in rem de Judaiſmi ejusmodi retentione obiter optime monuit vir maximus Claudius Salmaſius in ſpecimine illo ſingulari ac egregio medelæ febricitantibus ſubinde nimiùm & caligantibus in ſacri ſermonis explicatione myſta-

(a) *Præter Theologos obvios vide Hugonem Grot. de Jure Belli & Pacis lib. 1. cap. 1. §. 16. & c.* (b) *Act. 23.*

myſtarum ingeniis, ex literis humanioribus, liberaque ac felici per eas ſacrasque ſimul disquiſitione adhibendæ. Epiſtolam (a) de Coma dico; quale item eſt eximium illud alterum De Uſuris. Certè ſunt aliqua, eaque non ita pauca in Chriſtianiſmo, nec levis momenti, quæ perperam hactenus intelligi ſolita lucem in ſe claram & genuinam, qua planè carent, reciperent, & inſanæ nephelococcygiarum ſubſtructiones inde natæ planè corruerent, ſi uſus & retentio, qualem diximus, primitiva ritè & ingenuè ediſceretur perpenderetur que. Qua de re etiam aliàs fuſiusque, ſi Deus volet. Hæc verò cum ſe ita habuerint, ſequitur, ut quicquid juris de Divortiis antè Judaici ſive ex Hilleliana ſive ex Sammæana diſciplina à Chriſto ſive correctum fuerit ſive confirmatum, id in Chriſtianiſmo eorum, qui ex Judæis erant primitivi ſeculi manſiſſe exiſtimemus. Et quicquid eis illicitum hac in re non habebatur, etiam Chriſtianis ex Gentilibus licitum pro perſvaſionum diſcrimine habitum eſſe, non eſt quod dubitemus. Quod ad Secundum heic attinet ſeu Mores Legesque, circa Divortia aliasque Matrimonii citra mortem ſolutiones, Paganicas quibus asſueti fuerant in Paganiſmo ſuo Gentiles in Chriſtianiſmum recepti; veterum hac in re Græcorum mores legesque, earumque in Romano Imperio, cui diù ante Evangelii promulgationem ſuberat Græcia univerſa, reliquiæ ab eis, quæ Romanorum erant, haud ferè omninò diſſonæ fuere. Saltem non Athenienſium, quibus iſtorum hac in re non pauci aut imitatores fuere aut ſatis concordes. Nempè tam Uxori quam Viro fas erat matrimonium ſolvere, hunc ἀποπομπῇ ſeu *dimisſione*, illam ἀπολείψει ſeu *derelictione*, ſed non ſine libello repudii, qui etiam apud Archontem ſeu Magiſtratum ſupremum erat inſinuandus. De his conſtat apud Plutarchum (b), Andocidem (c), Julium Pollucem (d), alios. *Divortii* voci apud Græcos reſpondet χώρισμὸς, & eo disjungi eſt χωρισθῆναι (e). Etiam ex Indorum veterum diſciplina adnotat Achmetes filius Seirim (f), Ἐὰν ἴδῃ τις

ὅτι

(a) *Epiſtola de Coma pag. 492. &c.* (b) *In Alcibiade.* (c) *Contra Alcibiadem.* (d) *Onomaſtic. 3. cap. 3. & videſis Samuel. Petit. ad leg. Atticas pag. 459. & Nos lib. 5. de Jure Nat. & Gent. cap. 7.* (e) *1. Corinth. 7. 10. &c.* (f) *Onirocritic. cap. 123. & vide cap. 138.*

ὅτι ἐχωρίσθη τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἀποβαλεῖ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ſi quis per inſomnium ſibi viſus fuerit divortio ſeparari ab uxore ſua, Poteſtatem ſuam amittet. Ubi *χωρισμοῦ* ſeu divortii mos ut ſatis apud eos etiam receptus admittitur. Ratio redditur *Ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρὸς ἡ δύναμις καὶ ἐξουσία ἐστὶ Uxor vis & poteſtas eſt viri.* An *ἐξουσίας* vox à Paulo (a) pro velamine in capite ſive uxoris ſive mulieris, quà virum cui ſubjicitur ſpectat, adeo à Viris doctis vexari ſolita, lucem aliquam hinc accipiat, viderint perſpicaciores. Certè ex Ægyptiorum & Perſarum Onirocriticis apud eundem autorem (b) legitur etiam illud alterum Apoſtoli (c) dictum huc ſpectans *κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ Caput mulieris vir.* Et non pauca ſane de Chriſtianiſmo (d) expresſim interſerta habet autor ille, vetuſtiorum intereà de inſomniis diſciplinam exhibens. Sed varios fuiſſe mores in Repudiorum Divortiorumque jure decernendo pro populorum ſeculorumq; diſcrimine, uti paritèr rebus in aliis, dubitari nequit (*). Et ſi credas Baſilio Epiſcopo *Seleucienſi* (e), apud Iconienſes, Lycaoniæ populum, Sponſa *S*ponſalibus renuntians, vivicomburio plectebatur. Ita enim refert ille de *S.* Thecla Thamyridis Sponſa & Pauli Apoſtoli diſcipula. Sed fides penes eum ſit. Plerunque autem in Chriſtianiſmi initiis ita per orbem Romanum adeoque tum apud Græcos tum alios imperio *Cæſariano ſudditos Gentiles* (f), invaluere Romani mores legesque, ut ſi ſatis videamus, quinam mores fuerint ac leges circa hanc rem tunc Romanæ, pariter ſatis cognoverimus, qualibus in Paganiſmo asſueti fuisſent, qui ex Gentilibus in Chriſtianiſmum tunc tranſiere. Ut Coemptione, Uſu ac Confarreatione (quod ſuprà (g) oſtendimus) contrahi ſolebant tunc apud Romanos matrimonia, ita Divortio id eſt tum Diffarreatione tum ſimplici (ſive ex conſenſu mutuo, ſive certis quibusdam verbis, ut Ciceroni (h) etiam vocantur, divertendi ac perpetuam conſtituendi diviſionē ſeu diſtenſionem

(a) *1. Cor. 11. 10. vide præ aliis Claud. Salmaſium ſub finem Epiſtolæ de Comâ.* (b) *Cap. 127.* (c) *1. Cor. 11. 3.* (d) *Cap. 11. 12. 150. &c.* (*) *Videſis P. Ærod. Rerum Judicat. lib. 4. tit. 17.* (e) *De vita S. Theclæ lib. 1.* (f) *Vide Novell. 21. de Armeniis.* (g) *Lib. 2. cap. 21.* (h) *De Oratore lib. 1.*

ſionem animo alterutrinque ſive prolatis ſive libello ſcriptis) Societatis nuptialis renuntiatione ſolvebantur, uti & Captivitate ſeu aliâ contingente Servitute utrius conjugum. *Diffarreatio genus erat ſacrificii* (ita Sextus Pompeius) *quo inter virum & uxorem fiebat diſſolutio. Dicta diffarreatio, quia fiebat farreo libo adhibito.* Peragebatur, ut contrarius actus, proculdubio à Pontificibus, quemadmodum Confarreatio de qua jam antè dictum eſt. Verba certa illa ſeu ſolennia ac legitima fuere, ubi ſponſalium vinculo renuntiabatur, CONDITIONE TUA NON UTAR, ubi vinculo Nuptiarũ, TUAS RES TIBI HABETO, item TUAS RES TIBI AGITO. Græci dicebant ΤΑ ΣΕΑΥΤΗΣ ΠΡΑΤΤΕ, & ΤΑ ΣΕΑΥΤΟΥ ΠΡΑΤΤΕ; item *γύναι πρᾶττε τὰ σὰ Uxor, res tuas age, Ἄνερ, πρᾶττε τὰ σὰ Vir, res tuas age*, ut ex veteri Paganiſmo habent eorum Juriſconſulti (a). Et de Romana Formula Cajus (b), alii non pauci. Claves item uxoribus ademtæ ſymbolum erat divortii frequens, uti & tabularum nuptialium diſruptio. Et libello item ſive tradito ſive per libertum ut plerunque aliumve miſſo res tranſigebatur; qui etiam in acta (c) referri ſolitus. Traditur quidem per ſecula compluria, annos, ut alii, quingentos, juxta alios, ſexcentos, nullum reperiri apud Romanos divortium, quod ante (d) meminimus. Sed & alii (e) intervallum illud faciunt trecentorum & triginta annorum. Verùm palàm eſt ante Chriſti natales ſatis fuiſſe apud eos frequens & pro legitimo habitum divortium; idque ex legibus XII Tabularum, ſi fides Virorum doctorum emendationi (f) Philippicæ ſecundæ Ciceronis. Et de ſeculi frequentia uti etiam de libero hac in re jure, teſtis eſt ſatis luculentus Plutarchus (g), ubi de Papiriæ Pauli Æmylii uxoris agit divortio, & de eo qui ab amicis correptus, quod uxorem

(a) *Synopſis Baſilic. lib. 29. Theod. Balſamon in Canon Apoſt. 48.*
(b) *L. 2. D. tit. de Divortiis.* (c) *Videſis Petr. Fabrum ſemeſtr. 2. cap. 23. & Lipſ. in Tacit. Annal. 5. num. 6. Et in Senec. de Benef. lib. 3. cap. 16. num. 100.* (d) *Cap. 19. & vide Cujac. Obſervat. 1. cap. 39.*
(e) *Plutarch. ad finem Romuli & in Numa.* (f) *Vide Franciſc. Hotoman, Obſervat. lib. 13. c. 10. & Sigon. de Antiquo Jure civium lib. 1. cap.*
(g) *In vita P. Æmylii & in Quæſt. Rom.*

uxorem dimiſerat omninò præſtantisſimam, prolato calceo reſpondit, *nonne ornatus eſt hic, nonne novitius. Nec tamen quis veſtrum ſcit, ubinam pedem meum urgeat.* Conſonum eſt illud de Pompeia Cæſaris uxore repudiata etiam ob ſuſpicionem, ſaltem pro viri arbitratu libero. Solennis item formulæ ut receptisſimæ ſpecimen habetur apud Plautum (a), ubi Alcmena Jovi, velut Amphitryoni conjugi,

Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas
Juben' mi ire comites?

alibique & apud illorum temporum alios. Quibus adde quod de Auguſto Suetonius (b), *Divortiis modum impoſuit.* Sine modo antè erant in uſu. Modum is addidit, quod ſumunt Viri doctisſimi de legis Juliæ capite, quo nullum divortium ratum fore cautum eſt (c), niſi ſeptem civibus puberibus præter libertum mariti pro teſtibus adhibitis. Prætermittimus heic quæ de repudiis à Tiberio aliisque Principum ſubinde, ſed non tam ex jure quam vi imperii misſis occurrunt apud hiſtoricos (d). Hoc interim inprimis eſt animadvertendum, utcunque fuerit jus ipſum divertendi adeo liberum nec cauſarum repagulis aliquibus coercitum, nihilominus velut infame habitum divortium temerè (e) factum, aut antequam amicorum conſilia etiam & ſacrificia Deæ Viriplacæ, cujus fanum in Palatio erat, tanquam quotidianæ ac domeſticæ pacis cuſtodi, ſeriò adhiberentur. Teſtis eſt Valerius Maximus (f), qui ſub Tiberio, id eſt ſub Chriſto in terris agente, ſcripſit & illuſtre exemplum reliquit L. Antonii, qui ab Valerio Maximo & C. Junio Bruto Bubulco Cenſoribus, anno ab Urbe Condita DCXLVI ſeu ante Chriſtum centum ampliùs annis, eum ſenatu moverunt adituque exiſtimarunt curiæ indignum, *quòd, quam virginem in matrimonium duxerat, repudiasſet nullo amico in conſilium adhibito.* Et Valerius ipſe heic, cum proximè ante de eorum pœna, qui ad ſenectutum cœlibes pervenerant, egisſet, *At hoc crimen*, inquit, ita ſcilicet uxorem repudiandi,

(a) *Amphitryone act. 3. ſcen. 2.* (b) *Cap. 34.* (c) *Paulus l. 9. ff. de Divortiis.* (d) *Sueton. in Tiberio cap. 11. in Calig. cap. 36. & vide Petr. Fab. ſemeſtr. lib. 2. cap. 23.* (e) *Vide Jac. Ræward. in Com. de Diverſ. Reg. Juris l. 48.* (f) *Lib. 2. cap. 1. §. 4. & . 6. & cap. 9. §. 2.*

diandi, *neſcio an ſuperiore majus. Illo namque conjugalia, ſacra ſpreta tantùm, hoc etiam injurioſè tractata ſunt. Optimò ergo judicio cenſores indignum eum aditu Curiæ exiſtimaverunt.* Ex hujus unici judicio difficile non eſt conjectari, quid de Divortiis apud cordatiores in animo tunc haberetur, utcunque eorum jus ſatis liberum; quemadmodum & apud nos & nullibi ferè non facultas jusque ampliſſimum cuique patrimonii diſſipandi, in ſervitutem ſe prodigendi, alia ejuſmodi faciendi, quæ temerè facta infamiam ſimùl & contumeliam meritò contrahunt; aliàs, ut reliqua in vitæ humanæ ſocietate ſatis laudata, ſaltem non vituperata, nedum in vitio habita. Sicut autem ante & ſub Chriſti in terris tempora, ita pòſt in Paganiſmo Divortiorũ uſus obvius, qui heic maximè advertendus. Perquam idonei ſunt Apoſtolis coævi teſtes Seneca, Juvenalis, Martialis. Nullam repudio erubeſcere ait Seneca (a) & fœminas *exire matrimonii causâ, nubere Repudii.* Et Juvenalis, exemplo Bibulæ & Sertorii reliquos ſeculi ſui perſtringit, jus interim admiſſum palàm edocens.

> *Cur* (b) *deſiderio Bibulæ Sertorius ardet?*
> *Si verum excutias, facies, non uxor amatur;*
> *Tres rugæ ſubeant, & ſe cutis arida laxet,*
> *Fiant obſcuri dentes, oculique minores,*
> COLLIGE SARCINULAS *dicet libertus &* EXI
> *Jam gravis es nobis, & ſæpe emungeris,* EXI
> OCYUS ET PROPERA. *Sicco venit altera naſo.*

Martialis item de Uxoris heic, ut Juvenalis de Mariti jure uſitato, ad Proculeiam (c)

> *Menſe novo Jani veterem Proculeia maritum*
> *Deſeris atque jubes* RES SIBI HABERE SUAS.

Et mire hallucinantur Viri alioquin doctiſſimi (d) qui Plutarchum exiſtimant tradere Domitianum, ſub quo vixit Martialis, primum permiſiſſe divortium. Id ſane totidem verbis dicit Plutarchus (e); ſed manifeſtum eſt de Flaminicæ divortio ſolùm eum loqui, quæ

(a) *De Beneficiis lib. 3. cap. 16.* (b) *Satyr. 6.* (c) *Lib. 10. Epig. 41.* (d) *Dionyſ. Gothofred. ad tit. ff. & C. de Repudiis.* (e) *In Quæſt. Romanis.*

quæ ex jure ſingulari, divortio (a) ſeparari ſine Principis indultu nequiret. Magnam Divortiorum in Paganiſmo frequentiam ſeculis inſequentibus teſtatur Tertullianus (qui ſub annum à Chriſto ducenteſimum floruit) ubi *Repudium*, inquit (b), *jam & votum eſt, quaſi matrimonii fructus*. Atque adſtipulantur Cajus, Paulus (c), alii in Paganiſmo Juriſconſulti quorum ſententiæ & diſciplina in Chriſtianiſmum etiam pòſt recepta, ut capite videre eſt proximo. Et qui plura velit de liberrimo illo Paganiſmi Romani circa Divortia jure, conſulat Carolum Sigonium (d), *J*oannem Roſſinum (e), Petrum Fabrum (f), Franciſcum Hotomanum (g), Barnabam Briſſonium (h), alios ſatis obvios, qui pleno illud demenſum horreo exhibent. Quod denique ad Tertium heic ſpectat ſeu Verſiones illuſtriores aliaſque aliquot Chriſtianas vocis *Πορνείας* in Evangelica de Divortiis exceptione (i) usque intelligendæ modos varios; Verſionum ejus Genus eſt duplex. Alterum, quo ſumitur *Πορνεία* pro voce planè Synonyma *τῇ μοιχείᾳ* ſeu *Adulterio*, quà ſignantiùs peccatum illud (ut ſolum per illicitum coitum conjugii violatio eſt) à reliquis diſcriminatur, quaſi Chriſtus ipſe dixisſet *παρεκτὸς λόγȣ μοιχείας extra cauſam adulterii*. Alterum, quo *Fornicatio* aliterve redditur, id eſt, velut non Synonymum *τῇ μοιχείᾳ* ſed quid aliud ſignificans ſeu quod aliud atque amplius ſignificare potuerit. Prioris generis verſio erat in Evangeliis Chriſtianiſmi Primitivi Latinis. Id conſtat ex Tertulliano, apud (k) quem redditur illud Græcum, *præter cauſam adulterii*, & *præter ex cauſa adulterii*, & *præter cauſam mœchiæ* (l). Nec ſane diſſonæ ſunt verſiones Arabicæ aut Æthiopicæ, in quibus ut ante oſtenditur, nomen, quod *πορνείαν* vertit, non minus aut aliter *adulterium* ſignificat, quam verbum ibi uſitatum pro eo, quod eſt *μοιχᾶσθαι*, *adulterari*; idque utrobique apud Matthæum.

 Nec

(a) *Feſtus verb.* Flameum. (b) *Apologetic. cap. 6.* (c) *D. tit. de Divortiis.* (d) *De Jure antiq. Rom. lib. 1. cap. 9.* (e) *Antiq Rom. lib. 5. cap. 38.* (f) *Semeſtrium 2. cap. 23.* (g) *Obſervat. lib. 13. cap. 10.* (h) *Ad leg. Juliam de Adulteriis & in Formularum lib. 8.* (i) *Matth. 5. 32. & 19. 9.* (k) *Adverſ. Marcionem lib. 4. cap. 34.* (l) *Lib. de Pudicitia cap. 16.*

Nec ſane in poſteriore ejus loco ſeu Capite decimonono diſcrepat Syra. *Certè* in prioris Matthæi loci verſione Lutheri Germanica pro Adulterio & conjugii ex coitu illicito violatione planè ſumitur. Es ſey denn umb Ehebruch / der macht daß ſie die Ehe bricht / ſeu *extra cauſam adulterii* ſeu *conjugii violationis*, *facit ipſam adulterium committere* ſeu *conjugium violare*. Cui conſonæ ſunt planè eo in loco verſiones Danica, Bohemica, Polonica; etiam Hibernica & Cambrobritannica. Nimirum nomen quo Πορνεία in harum ſingulis redditur à verbo fit eodem, quod pro *μοιχᾶσθαι* ſeu *adulterium committere* ſubſtituitur. Ita etiam hoc in loco *S*ancti Marmochini (a) Italica, *Ecceto che per cauſa de lo adulterio*. Verſio autem Anglicana ſub ipſis Reformationis initiis facta (b), priore in loco habet Whoſoever put away his wife (except it be for whoredome) cauſeth her to play the whore/ and whoſoever marrieth her that is devorſed/is an whoremonger. Poſteriori verò except it be for advowtry &c. committeth advowtry/ and whoever marrieth her which is devorſed/doth commit advowtry. Tametſi voces, quibus *πορνεία* & *μοιχᾶσθαι* heic redduntur, diſcrepant ab eis, quæ locus habet prior, in eandem tamen utrobique recidunt ſententiam. Et planè adulterium & Fornicatio ſeu *πορνεία* pro Synonymis heic ſumuntur; uti etiam in Gallica veteri (c) annis abhinc ampliùs trecentis adornata *tut cil que leront leur femmes hors pur achcſon de Fornication il la fait eſtre fornicaire. Ceſtadire, il li fet fere fornication. Et cil que prent femme qui eſt en tiel maniere leſſiee, fet advoutire*; ut loco in priori; & poſteriori, *fors pur fornication & prendra autre fera advoutire*; ubi ut in priori fornicationi adulterium eſt Synonymum. Generis Poſterioris verſio eſt vulgata vetus Hieronymo tribui ſolita. *Excepta Fornicationis cauſa*, & *niſi ob fornicationem &c. mœchatur* & *adulterat*; juxta quam etiã Syrus in priori Matthæi loco, uti item Ebraica Matthæi in altero לולי על אודות תזנות *niſi ob cauſam fornicationis*, in altero לולי בעבור תזנות *niſi ob fornicationem*, adhibito verbo נאף pro *μοιχᾶσθαι* ſeu *adulterium committere*. Vulgatæ utrobique ſequa-

(a) *Venetiis* 1538. (b) *Londini* 1539. (c) *Ms. in Bibliothec. Cottoniana*.

quaces ſunt veteres aliquot inde ſumtæ; ut Anglo-Saxonica cui loco priore habetur, & ſecundo *niſi cauſâ fornicationis*, eo quod *contra fas concumbere* ſignificat, pro *adulterium committere* ſeu *mœchari*, ibi uſurpato. Sic Wicleſius priori in loco out taken cauſe of fornication makith her to do lecherie/ and he that weddith the forſaken wife doth avowtrie; & in ſecundo ---- but for fornication/ and weddith another/ doth lecherie/ and he that weddith the forſaken wife doth lecherie. Fornicationis nomen ſcilicet in exceptione retinet, dum diverſa ex idiomate Anglico pro *mœchari* ſubſtituit. Neque diſcrepat loco in alterutro à Vulgata Beza, adeoque nec Gallica ex illius verſio, quæ pro *πορνεία* *paillardiſe* habet, uti & Cantabrica *paillardicarem*, nec Hiſpanica aut Italica Chriſtianis Reformatis receptæ, quibus *Fornicatione* & *Fornication* in exceptione legitur, dum in reliquis heic *adulterii* nomen ſingulæ hæ retinent. Neq; aliter Belgica cui *τῇ πορνείᾳ* hoererije *fornicatio*, *τὸ adulterare* ſeu *mœchari* overſpel doen utrobique reſpondet. Angli autem noſtri in verſione illa, quæ publicè legi ſolita eſt ſub Henrici Octavi tempora poſteriora, Edwardum ſextum, & Elizabethæ Reginæ priora habent loco priore --- except it be for fornication/ cauſeth her to break matrimony. and whoſoever marrieth her &c. committeth advowtry/ quemadmodum & poſteriori; excepto quod wedlock pro matrimony ibi ſubſtituitur. E Græcis facta in Titulo dicitur. Sed mirum eſt ita variari etiam *τὸ μοιχᾶσθαι* eodem ipſo in loco ſignificationem. Omnem enim violationem conjugii mœchiam eſſe nemo dixerit, utcunque ſatis diſcriminatur *πορνεία* per Fornicationis nomen ab adulterio & violatione conjugii (qualis item eſt Lutheri phraſis) loco in utroque. In ea autem quæ ſub Elizabetha Regina ab Epiſcopis novata eſt, Fornicationis nomine in exceptione retento, *μοιχᾶσθαι* ſemper to committ adulterie vertitur, cui omninò concors eſt ea, quæ denuò ornata eſt ſub Jacobo Rege ſeu poſtremò recognita. Atqui in ea quæ antè ex Bezæ verſione Anglica facta eſt & Hutterianis inſerta, priori in loco fornication pro *πορνεία*, poſteriori whoredom uſurpatur. Sed ſatis eſt illi hoc undiquaque conſonum juxta Anglorum in veteri fœdere uſum, dum id quod eſt ibi *πορνεύειν* & *πορνεία* vertunt. Eorum etiam nonnulli qui priori in

loco

loco Adulterium aliudve pro illo, velut nec omninò à *πορνείᾳ* diverſum, heic ſubſtituunt, in poſteriori verbotenus ſaltem ita diſtinguunt, ut aliud pro *πορνείᾳ*, pro *adulterio* ſeu *μοιχείᾳ* aliud inferant. Sic Lutherus cui exceptio ibi eſt es ſey denn umb der Hurey willen *niſi ob fornicationem*; eâdem quæ ſuprà notatur ex eo pro adulterio ſeu conjugii violatione voce ſtatim uſurpatâ. Atque paritèr ſane variant heic verſiones Danica, Bohemica, Polonica, etiam & Hibernica & Combrobritannica, uti & Italica illa Sancti Marmochini. Alii *niſi ob ſtupri cauſam* & *niſi ob ſtuprum* maluêre, ut Eraſmus & Delœnus Henrici octavi Biblioſcopus. Jam verò dum adeo diverſas vocis *πορνείας* in exceptione Evangelica interpretationes ſic intuemur, manifeſtum fit alias atque alias etiam ſecundum diverſitatem illam ſententias circa Divortiorum jus apud eos, qui inde diſputant, oriri. Qui ipſum adulterium, id eſt Conjugii per illicitum coitum violationem voce ea ibi, nec aliud omninò intelligunt, citra adulterium divortium admitti proculdubio negarunt negabuntque. Qui ea notione adferri volunt velut exemplum non ſimplicem cauſam, etiam alias ob cauſas non leviores divortia ritè fieri definiant neceſſe eſt. Et demùm qui fornicationis ſeu *πορνείας* ibi nomine reliqua peccata juxta ea, quæ Capite oſtenduntur vigeſimo tertio, venire exiſtimant, etiam ob ea divertendi jus pariter obtinere concedent. Prioris ſententiæ apud veteres Tertullianum fuiſſe (a), Chryſoſtomum (b), aliosque non paucos liquet; & ſecundæ Origenem (c) ejusque ſequaces. De Tertia autem, quæſtionem fuiſſe ſcrupuloſiſſimam in ſeculis primitivis palam eſt ex Auguſtino (d), qui & latebroſiſſimam appellat & in Retractationibus in eam propendet, quam & ante amplexatus eſt. Verba ejus inferiùs dabimus. Etiam Beda noſtras, ad Matthæi locum hac de re priorem, *Non heic intelligitur*, inquit, *tantùm Fornicatio in Stupro, quod in alienis viris aut fœminis committitur, ſed omnis concupiſcentia vel avaritia vel idolelatria, quæ hominem faciunt à lege Dei aberrare. Si igitur*

uxor

(a) *Adverſ. Marc. lib. 4. cap. 34.* (b) *Homil. 17. in Matth.* (c) *Homil. 7. in Matth. & videſis Hugon. Grot. in Matth. 5.32.* (d) *Retract. lib. 1. cap. 19. & vide lib. 1. de ſermone Domini in monte.*

uxor hujuſmodi aliquid hominem cogat, qui talem dimittit, cauſâ fornicationis dimittit, non tantùm illius ſed & ſua. Illius, quia fornicatur, ſua, ne fornicet. Et diſtinctio illa huc attinet (a), Fornicationem tripliciter intelligi; Propriè, quæ Carnis eſt, ut ſtuprum ſeu adulterium ipſum; *C*ommunitèr, quæ eſt infidelitatis, ut idololatrarum & apoſtatarum; Et Commisſivè, atque ita actus cujuſcunque peccati eſt Fornicatio. Undeetiam Divortium fit triplex. Sed de hiſce plura in ſequentibus; ubi de Vinculi Conjugalis tum ſolutione juxta alios, tum nexu juxta alios indisſolubili.

(a) *Nic. Gorran. in Matth. 5.*

CAP. XXVIII.

Morum *ac* Uſûs *Chriſtianiſmi Primitivi circa* Divortia *Reliquiæ, ac* Conſtitutionum *de eiſdem* Cæſarianarum *à* Chriſtianiſmo *primùm in* Imperium Romanum *ſub* Conſtantino, *recepto, usque in ſeculum* Juſtinianæum, *ſeu annos à Chriſto nato amplius* quingentos ſexaginta *Hiſtoria. Adeoque per intervallum illud,* Juris *heic* Cæſarei *vetuſtioris, facies quaſi integra.*

DE Moribus ac Uſu Chriſtianorum Legibusque & Sanctionibus ſummarum apud eos Poteſtatum circa Divortia, proximè eſt agendum. Quantum ad Mores ac Uſum, duo ſunt ſpectanda Intervalla. Alterum quod ipſa Chriſtianiſmi initia ſeu promulgationem atque Chriſtiana Conſtantini Auguſti tempora ſeu Chriſtianiſmum in Imperium Romanum primò receptũ intercedit, id eſt quod ſub annum ab incarnatione 320 finitur. Alterum quod deinceps ſequitur. Quod ad primum attinet, Chriſtianorum tunc inſtitutum fuisſe, Adulteriis ut peccatorum genere graviſſimo esſe abſtinendum, non ſolum è ſacra Scriptura, verum etiam tum è patribus, tum è Paganis (a) ſatis dignoſcitur. Sacramento ſe obſtringere ſolebant, inquit Plinius, *ne furta, ne latrocinia, ne Adulteria committerent, ne fidem fallerent &c.* Atque hujusmodi non dubito

(a) *Plin. Epiſt. lib. 10.*

bito fuiſſe *συνθήκας κρύβδην πρὸς ἀλλήλους pacta* ſeu *conventa clancularia invicem* à Chriſtianis fieri ſolita, quæ eis objiciebat Celſus (a); utcunque interdum ex latina vocis *συνθήκας* per *conventus* (quod æquivocum eſt) verſione pro *Synodis* ſeu *Congregationibus* perperam ſumantur (b). Neque alia ſanè Chriſtianorum Primitivorum vitæ inter ſe formula ac regimen erat, præter illud, in quod pro vario loci, temporis, perſonarum diſcrimine aliter atque aliter, ſed interim piè, conventum eſt, nec inſtitutis Evangelicis adverſum. Per intervallum autem, quod diximus, primum non ſatis ex moribus uſuque dignoſcitur, quomodo Evangelica Apoſtolicaque *(c)* de Divortiis ac Repudiis, diſciplina intellecta ſit, ſive ubi fideles utrique, ſive hic, ſive illa infidelis fuerit. Paucisſima ſunt, quæ huc ſpectant, exempla. Notisſimum eſt illud, quod narrat Juſtinus (d) de Uxore Chriſtiana, quæ etiam pietatis causâ marito tum infideli tum flagitioſisſimo, qui abſcesſerat, *τὸ λεγόμενον παρ' ὑμῖν ῥεπούδιον δοῦσα ἐχωρίσθη dedit id quod apud vos* (ad Senatum Romanum ſcribit) *Repudium nuncupatur, adeoque Divortium fecit*. Evenit ſub annum Chriſti 150. Idem quantum video fecit S. Thecla, ſequioris ſexus protomartyr, dicta Thamyridis in Iconio ſponſa & Pauli Apoſtoli diſcipula. Nuptias noluit, viri aliàs clarisſimi, ſed *Chriſtianiſmum* ipſumque Paulum acerbiùs deteſtantis ſponſalibus renuntiavit, quibus ſcilicet ipſum inerat matrimonii vinculum. Sed hujus hiſtoriolæ fides penes autores ſit, maximè Baſilium Seleucienſem Epiſcopum (e), qui vitam ejus ſcripſit. Quin verò & Epiphanius de ea expreſſim (f) *διαλῦσαι γάμους disſolvit matrimonium*. Et de actis ejus videſis quæ diſputant Docti (g). Qualeſnam autem hoc intervallo haberentur ſententiæ, partim capitis proxime præcedentis calce indicatur, & mox in ſequentibus ampliùs oſtenditur, ubi etiam, quales & tunc & in ſecundo intervallo Canones ſeu regulæ Eccleſiaſticorum huc ſpectantes ſententiæque reperiantur, breviter aperitur. Sed tametſi Mores Uſumque inter-

(a) *Origen. adverſ. Celſ. lib. 1.* (b) *Paganin. Gaudent. in Addend. ad lib. de Chriſt. vita ante Conſtantin. cap. 1.* (c) *1. Corinth. 7. 10 &c.* (d) *Apolog. pro Chriſtianis 1.* (e) *De vita Theclæ lib. 1.* (f) *Hæreſ. 78. num. 16.* (g) *Baron. Tom. 1. anno Chr. 47. num. 2.*

intervalli primi non adeo expreſſim hac de re comperimus, de iis nihilominùs non eſt difficile conjectari ex legibus ſanctionibusque eadem de re Principalibus, ſeu *Cæſareis* intervallo in ſecundo, poſtquam ſcilicet *Chriſtianiſmus* in Imperium Romanum eſt receptus, latis. Manipulus eſt ſcriptorum *Chriſtianorum*, qui præcedunt, ſatis exiguus. Eorumque pauci Divortia tangunt. Sed dubitari nequit, quin *Conſtantinus Cæſar Chriſtianisſimus* atque ſucceſſores ejus tum generi hierâtico haud parum plerunque addicti, tum inſtitutorum Evangelicorum Apoſtolicorumq; ſtudioſi, quà nempè juxta doctrinam ſimul & uſum anteriorum temporum edoceri poſſent, id ſanciendo de Divortiis ſtabilirent & ſervarent, quod ab Epiſcoporum reliquorumq; primas tenentium myſtarum ubilibet cœtu aut pleriſque eorum pro legitimo atque orthodoxo haberetur. Quæ quidem ratio non ſolùm ad *Conſtantini* atque inſequentia tempora, ſed pariter ad antecedentia ſpectat. Nam quod tot tunc ſuffragiis, ſaltem ultroneo permiſſu myſtarum ſeu Theologorum (quorum paucisſimi ſunt, qui ſcripta reliquêre) *Chriſtianorumque* inolevit & pro legitimo eſt promulgatum, vix eſt ut dubites, idem ipſum etiam antè vim ſaltem plerunque in moribus uſuque obtinuiſſe. Tetigêre hanc rem, qui de *Chriſtianorum* vita ante *Conſtantinum* ſcripſere (a). Sed tantùm tetigere. Jam verò ſimulac ferme *Chriſtianiſmus* in Imperium Romanum receptus eſt, id eſt ſexennio aut circiter poſt Synodum Nicenam primam, ſeu anno Chriſti 331, Baſſo & Ablavio Conſulibus, liberius quod, ut ante oſtenditur, uſurpatum eſt divertendi jus pro alterutrius conjugum ſive libitu ſive qualicunque cauſæ obtentu à *Conſtantino* coercitum eſt. Nec viro ſine certis eiſque gravioribus ac Tribus tantum cauſis, nec uxori, licet non omninò eiſdem, divertere tunc impunè licuit. Pœnâ ſcilicet utrinque præſcriptâ, ſed non adjecto expresſim, nexum matrimonialem manere, ſi contraveniret alteruter. Quaſi & tunc & ante, Mores & Uſus circa Divortia (pro alterutrius conjugum libitu) liberrimus Paganiſmi etiam in *Chriſtianiſmo* obtinuiſſet hoc tantùm addito temperamento, ut non ſine vitii ſeu flagitii cauſa ſeu obtentu divortium alterutri permitteretur. Sed utrique ſimul ſeu ex mutuo conſenſu libertas priſtina in legibus manebat; utcunque

Fff 2 pro

(a) *Paganin. Gaudent*, *cap*. 63.

pro perſuaſionis diverſitate, cujus in eorum, qui intervalli primi ſunt, hac de re ſcriptis veſtigia perpauca ſuperſunt (atque ipſi perpauci ſunt tunc ſcriptores) aliter atque aliter ante Conſtantinum divortia Chriſtianis exercita, admiſſa, negata, non eſt quod ambigamus. Conſtantini autem hac de re Conſtitutio hujusmodi eſt (a).

IMP. CONSTANTINUS A. AD ABLAVIUM P. F. P.

Placet, mulieri non licere propter ſuas pravas cupiditates marito repudium mittere exquiſita cauſa, velut ebrioſo, aut aleatori, aut mulierculario; Nec vero maritis, per quascunque occaſiones uxores ſuas dimittere. Sed in Repudio mittendo à fæmina, hæc ſola crimina inquiri, ſi HOMICIDAM *vel* MEDICAMENTARIUM *vel* SEPULCHRORUM DISSOLUTOREM (b) *maritum ſuum eſſe probaverit, ut ita demum laudata omnem ſuam dotem recipiat. Nam ſi præter hæc Tria crimina repudium marito miſerit, oportet eam usque ad aciculam* (c) *capitis in domo mariti deponere, & pro tam magna ſui confidentia in insulam deportari. In maſculis etiam ſi repudium mittant, hæc Tria crimina inquiri conveniet, ſi* MOECHAM, *vel* MEDICAMENTARIAM *vel* CONCILIATRICEM *repudiare voluerit. Nam ſi ab his criminibus liberam ejecerit* (d), *omnem dotem reſtituere debet & aliam non ducere. Quod ſi fecerit, priori conjugi facultas dabitur ejus domum invadere & omnem dotem poſterioris uxoris ad ſemetipſam transferre pro injuria ſibi illata.* Dat. III. Non. Maji, Baſſo & Ablavio COSS.

Vetus ibi interpres, *levi objectione matrimonium ſolvi prohibetur.* Quaſi non ſolum pœnam circa dotem conjuges, atque uxor etiam relegationis, ac maritus aliam non ducendi, ſubirent, verum & ipſum extra Tria hæc crimina Divortium irritum fuiſſet. Acceſſit jam, ut criminibus hiſce ſive vir ſive uxor convinceretur (ut item interpres ille) id eſt, causâ coram judice cognitâ priùs damnaretur. Adeoque nunc primùm Divortii alterutrius ſine conſenſu mutuo cauſa ad forum neceſſario ſic ſpectavit, quæ divertentium arbitrio antè

(a) *Cod. Theodoſ. lib. 3. tit. 16.* (b) *Ms. violatorem.* (c) *Ms. aciculam.* (d) *Ms. ejecerit aliquis.*

antè ex Jure Cæſareo (modo ritus alii teſteſque ſolennes adhiberentur) fiebat. Ita igitur nunc *exceptâ fornicationis cauſa* in Evangelio, & quod reliqvum eſt, in Apoſtolo contra divortium intellectum eſt, ut complures ejusdem cauſæ legitimæ primo admitterentur. Quæ tamen in Homicidium, Veneficium, & Sepulchrorum violationem in viro, Adulterium, Veneficium & Lenocinium in uxore ſanctione hac contrahebantur. Nec ſane ex lege ante in Paganiſmo recepta impunè retinebat vir adulteram deprehenſam. *Qui non ſtatim dimitteret reum lenocinii poſtulari placuit*, ut expreſſim (a) Paulus. Atque ad Conſtantinianam hanc de divortiis legem puto ſpectat illud Palladæ (b) Poetæ quaſi coætanei

> Οὐ δύναμαι δ' ἀλόχου τῆς Ἀνδρομάχης ἀναχωρεῖν
> Εἴργει χάρτης γὰρ καὶ νόμος Αὐσόνιος.

Non poſſum ab uxore Andromache divertere, prohibent enim Tabulæ ſeu *edictum & lex Romana*, ante quam latam, uxorem moleſtam & contentioſam liberiùs potueram dimittere. Nec prætereundum heic eſt, dum Conſtantinus ad Præfectum Prætorio Ablavium hanc ſcripſit miſitque ſanctionem pro lege in futurum obſervanda, palàm eſſe, Patres Nicænorum 318 pleroſque in vivis fuiſſe eique in rebus Chriſtianiſmi à conſiliis; etiam & hieraticum genus (quod Clerum vocitamus) apud eum ita gratiâ ſub id tempus polluiſſe, ut Epiſcoporum judicio, idque forenſi ac fermè ſoli, cauſas undiquaque omnimodas permiſerit (c). Imo, ſi conjectari, neque ex ratione adeo levi, fas ſit, eodem forſan anno dieque, eodemque animi conſilio, quo illam de Divortiorum modo etiam & alteram de Epiſcopali, quale diximus, Judicio, promulgavit. Extat hæc ad calcem Codicis Theodoſiani. Caret quidem Conſulibus, ſed ut prior tum III Nonis Maji tribuitur, tum Ablavio, id eſt, eidem Præfecto Prætorio datur, licet Baronius (d) anno collocet 314. Summa hujus ex ipſis ejusdem verbis eſt; *Omnes cauſæ, quæ vel prætorio jure vel civili tractantur, Epiſcoporum ſententiis terminatæ perpetuò ſtabilitatis jure fir-*

man-

(a) *Sentent. recept. lib. 2. tit. 26. & l. 29. D. ad leg. Jul. de Adult.*
(b) *Anthology. lib. 2. cap. 10. Epig. 5.* (c) *Euſeb. de Vita Conſtantini lib. 4. cap. 27.* (d) *Tom. 3. ann. 314. num. 38.*

mantur, *nec licet ulterius retractare* (a) *negotium*, *quod Epiſcoporum ſententia deciderit.* Rejicitur Conſtantiniana hæc de Epiſcopali judicio in Codicibus notæ optimæ Theodoſianis impreſſis, velut extravagans cum duabus aliis, in extremum libri decimiſexti, adjecto in fronte, *Hic titulus* (ſcilicet *de Epiſcopali Judicio*) *deerrabat à corpore Theodoſiano.* Et partim habetur ad calcem Synodi Valentinianæ tertiæ, & nuper eam in Appendice codicis Theodoſii ſeorſim edidit Jacobus Sirmondus. Sed è codice meo Ms., qui Guilielmi Monachi Malmesburienſis erat, liquet, tam hanc quam reliquas ibi binas ad titulum libri decimiſexti ſecundum, qui *de Epiſcopis, Eccleſiis & Clericis* eſt, attinere ſparſimque ibi interſertas. Certe & diù ante tempus legis illius de Divortiis latæ & ante Synodum Nicænam, adeo Epiſcopali judicio etiam indulſerat Conſtantinus, ut conſtituerit (*) *Judicem* (qualemcunque) *pro ſua ſollicitudine obſervare debere, ut, ſi ad Epiſcopale judicium provocaretur, ſilentium accommodaretur.* Sic ille Licinio & Criſpo Cæſare Conſulibus, id eſt, anno Chriſti 318. Hæc quidem de Epiſcopali judicio ſatis imprudenter conceſſa, poſteà meritò ſunt immutata (b). Sed ideò obiter adnotavimus, ut inde conſtet, non ſolùm imperatoriâ autoritate ſanctionem illam de Divortiis, adeoque quotquot in ea ut neceſſaria admittenda ſunt, viguiſſe, verùm etiam ſententiæ illius ævi Epiſcopali ſeu hieraticæ, quæ ſaltem obtinuit, fuiſſe non diſſonum. Quisquamne ea de re potuerit dubitare, qui quanto erga Epiſcopos ſanctionis autor indultu (de quo plura item apud Euſebium in ejus vita habes) idque in rebus univerſis tam profanis quam ſacris definiendis ſe gereret, ex hiſce obſervaverit. Neque interim Epiſcopale judicium ſanctionibus principalibus ab eo promulgatis contrarium omninò permiſſum eſſe, eſt exiſtimandum, ubi nec ipſe princeps priùs abrogaret. Summatim traditur hæc lex in Papiani (c) reſponſis, ubi interim velut ex ea, quæ ante

(a) *Ms.* retractari, *uti item, ubi partim recitatur ad calcem Concilii Valentini 3. anni 855. & integra in Appendice Cod. Theodoſ. à Sirmondo edit. Pariſiis 1631.* (*) *Append. Cod. Theodoſ. ab Jac. Sirmondo edit. tit. 17.* (b) *L. 23. C. Theod. lib. 16. tit. 2. & vide Novell. Valentiniani tit. 12. & C. Juſt. de Epiſcopali audientia l. 2. 7. 8. & 13.* (c) *Tit. 23.*

ante recepta eſt, necdum ex hac mutata, expresſim admittitur *Conſenſu partis utriusque repudium dari & matrimonium poſſe diſſolvi.* Laxavit autem aliquantulum ſexennio poſt, quod ſic de Divortiis contraxerat Conſtantinus (a), ita ut uxor in militiam profecti mariti, quæ poſt interventum annorum quatuor nullum ſoſpitatis ejus potuerit habere indicium, matrimonium ſolvere posſet, nuptiasque inire alias. Prior illa Conſtantiniana velut firmata eſt ab Honorio, Theodoſio minori & Conſtantio Auguſtis (b), Euſtaſio & Agricola Conſulibus, ſeu anno Chriſti 421, qui Theodoſii illius eſt 14. Deportatæ item uxori, qui contra diverterat, negatur ab his jus poſtliminii uti & ſecundi viri copula. Nec ſanè, ſi contra fas non diverteret, antè quinquennium à repudii die nubendi recepit poteſtatem. *Tunc enim videbitur* (ſic illi) *ſui magis viri id execratione, quam alieni appetitione feciſſe.* Atque uxori ejus, qui Conſtantinianâ aliam ducendi facultatem non habet, ſeu, cui perpetuo cœlibatu inſolentis divortii pœna ſuſtinenda eſt, poſt anni metas nuptiarum poteſtas eſt concesſa. Exemplum item hoc in ſeculo habemus Fabiolæ, quæ laus Chriſtianorum & miraculum gentilium dicitur, à viro omnimodis vitiis cumulatisſimo adeoque adultero divertentis & ſecundum ſortitæ matrimonium, ut refertur apud Hieronymum (c), cui tamen ſecundæ ejus nuptiæ non ita placent. Atque hujusmodi jus Cæſareum circa divortia à Chriſtianiſmi in Imperio Romano initiis usque ad Theodoſii minoris annum 17. id eſt, per annos à Conſtantiniana lege de Divortiis prima centum & decem (in quibus floruere Athanaſii, Baſilii, Gregorii, Chryſoſtomi, Epiphanii, Theodoreti, Cyrilli, Lactantii, Hilarii, Ambroſii, Auguſtini, quod advertendum eſt) ita obtinuit, ut ei nec omninò per intervallum illud abrogatum esſe à Cæſaribus comperiamus, nec quid ultra adjectum. Tunc autem, id eſt anno Chriſti 439 à Theodoſio, & Valentiniano tertio, quantū video, etiam Conſtantiniana illa & Honoriana abrogata eſt, jusque, quod ante eas obtinuerat, divertendi liberius planè reſtitutum. Ita enim in eorum Novellis (*);

IMP.

(a) *L. 7. C. tit. de Repudiis an. Chriſti 337.* (b) *C. Theodoſ. lib. 3. tit. 16. l. 2.* (c) *Epiſt. 30. ad Oceanum ſeu. Epitaph. Fabiolæ; videſis Petr. Tholoſan. ſyntag. Juris univerſi lib. 9. cap. 16. §. 6.* (*) *Tit. 17.*

IMP. THEOD. ET VALENT. A. A. FLORENTIO P.F.P.

Conſenſu licita matrimonia poſſe contrahi, contracta non niſi miſſo repudio diſſolvi, præcipimus. Solutionem enim matrimonii (a) *difficiliorem debere eſſe, favor imperat liberorum. Sed in Repudio* (b) *culpaq; divortii perquirenda, durum eſt legum veterum moderamen excedere. Ideo Conſtitutionibus abrogatis, quæ nunc maritum, nunc mulierem matrimonio ſoluto præcipiunt pœnis graviſſimis coerceri* (c), *hac conſtitutione Repudia* (d), *culpas, culparumque cobertiones ad veteres leges reſponſaque prudentum revocari cenſemus, Florenti parens chariſſime atque amantiſſime. Illuſtris itaque atque magnifica autoritas tua, quæ providentiſſima conſtituta ſunt, edictis propoſitis publicare* (e) *præcipiat. Dat. VI. Id. Jul. Conſtp. Theodoſio A. XVII. & Feſto* (f) *V. C. COSS.*

Sic illi. Sed abrogatio hæc proculdubiò compluribus admodum diſplicuit, utpote quæ Paganiſmi in divortiis libertatem reducere, aut omnimodum ob crimen culpamve ea fieri permittere viſa eſt. Nihilominùs per decennium inſequens duravit hæc conſtitutio. Nova autem tum, id eſt, Chriſti 449, ſeu Protogene & Actore Conſulibus, ab eisdem Auguſtis ita introducta eſt de Divortiis lex, ut retentis quidem binis, quæ in ſuperioris ſuæ fronte ſunt ipſis pericopis, matrimonii diſſolvendi cauſæ intra limites, ſed laxiores multò quam quæ Conſtantiniani fuerant, expresſiùs coercerentur. *Cauſas* (g) Inquiunt, *repudii hac ſaluberrima lege apertiùs deſignamus. Sicut enim ſine juſta cauſa diſſolvi matrimonia juſto limite prohibemus, ita adverſa neceſſitate presſum vel presſam, quamvis infauſto, attamen neceſſario auxilio cupimus liberari.* Dein uxori permittitur tantum repudio uti, *ſi maritum ſuum Adulterum, Homicidam, Veneficum*, vel certè *contra noſtrum imperium aliquid molientem, vel falſitatis crimine condemnatum invenerit, ſi ſepulchrorum diſſolutorem, ſi ſacris ædibus aliquid ſubtrahentem, ſi latronem vel latronum ſusceptorem, vel abactorem aut plagiarium, vel ad contemtum ſui domuſve ſuæ ipſa inſpiciente, cum impu-*

dicis

(a) *Ms. Matrimonii.* (b) *Ms. Repudio mittendo.* (c) *Ms. Cohercere.* (d) *Ms. Repudia culparumque cohercitiones.* (e) *Ms. publicari.* (f) *Ms. Fauſto.* (g) *L. 8. C. Juſt. tit. de Repudiis.*

dictis mulieribus (quod maximè etiam caſtas exaſperat) cœtũ ineuntem, ſi ſuæ vitæ veneno, aut gladio, aut alio ſimili modo inſidiantẽ, ſi ſe verberibus (quæ ingenuis aliena ſunt) afficientem probaverit. De Marito item. *Vir quoq; pari fine claudetur, nec licebit ei ſine cauſis apertius deſignatis propriam repudiare jugalem. Nec ullo modo expellat, niſi Adulteram, vel Veneficam, aut Homicidam, aut plagiariam, aut ſepulchrorum diſſolutricẽ, aut ex ſacris ædibus aliquid ſubtrahentem, aut latronum fautricem, aut extraneorum virorum, ſe ignorante vel nolente, convivia appetentem, aut ipſo invito ſine juſta & probabili cauſa foris ſcilicet pernoctantem, vel circenſibus vel theatralibus ludis vel arenarum ſpectaculis in ipſis locis, in quibus hæc adſolent celebrari, ſe prohibente, gaudentem; vel ſibi veneno, vel gladio aut alio ſimili modo inſidiatricem, vel contra noſtrum imperium aliquid machinantibus conſciam, ſeu falſitatis ſe crimini immiſcentem invenerit, aut manus audaces ſibi probaverit ingerentem. Tunc enim neceſſariò ei diſcedendi permittimus facultatẽ & cauſas diſſidii legibus comprobare.* Si mulier contra veniret, puniebatur dotis & antenuptialis donationis amiſſione, nec intra quinquennium denuò nubendi habuit poteſtatem. *Quod ſi præter hæc nupſerit* (ſic Auguſti illi) *erit ipſa quidem infamis; connubium verò illud nolumus nuncupari.* Aliter & dotem & donationem ante nuptias lucro habuit, denuoque nubendi poteſtatem; ſed non ante annum elapſum, ne quis de prole dubitaret. Vir qui aliter uxori renuntiare voluerit, dotem redhibebat & ante nuptias donationem amittebat. Sin verò juxta hos limites, utranque ſibi habebat, liberamque alteram ſtatim ducendi facultatem. De probationibus tunc adjectis nonnullis & de lucro damnove poſt repudium, *Pactiones ſanè,* inquiunt, *ſi quæ adverſus præſentia ſcita noſtræ majeſtatis fuerint attentatæ, tanquam legibus contrarias nullam habere volumus firmitatem.* Hinc diù juxta Theodoſianam hanc, quæ & conſultiſſima dicitur Anaſtaſio, obtinuit jus Divortiorum Cæſareum. Quoniam autem dubium de repudio ex communi conjugum conſenſu citra cauſam aliquam Theodoſianam miſſo, dimiſſæque denuò nubendi intra quinquennium facultate, ortum eſt, ideo ut res in aperto fieret, Anaſtaſius Auguſtus anno poſt quadrageſimo octavo ſeu Chriſti 497, legem tulit hanc (a), cum primis heic animadvertendam.

(a) *L. 9. C. Juſt. tit. de Repudiis.*

IMP. ANASTASIUS A. THEODORO PRÆF. PRÆT.

Si conſtante matrimonio communi conſenſu tam viri quam mulieris repudium ſit miſſum, quo nulla cauſa continetur, quæ conſultiſſimæ conſtitutioni divæ memoriæ Theodoſii & Valentiniani inſerta eſt, licebit mulieri non quinquennium expectare, ſed poſt annum ad ſecundas nuptias convolare. Dat. XV. Kal. Martii Anaſtaſio Aug. II. Conſ.

Ex hiſce palàm liquet, quale circa Divortia jus Cæſareum, ſive ubi ex communi utriusque conjugum conſenſu, ſive ex alterutrius tantum voto id fieret, ante Juſtinianum haberetur, id eſt, per annos à Chriſtianiſmo in Imperium Romanum ſub Conſtantino recepto ducentos aut circitèr. Juſtinianus autem (ſeu Tribonianus reliquique tanti operis conditores) in Juris ſui corpus ea, quæ in veterum Paganiſmo obtinuere circa Divortia ex Cajo, Paulo, Ulpiano, Hermogeniano, id genus aliis retulit, ut videre eſt in Digeſtis (a). Unde ſcilicet de Divortii natura, veritate, formula, ſolennibus judicari volebat, & an falſum, ſeu ſimulatum aut imaginarium, an verum eſſet. Etiam & in Codicem ſuum (b) ſanctiones aliquot ea de re Imperatorum Paganorum, uti etiam Chriſtianorum aliquot jam memoratas. Conſtantini ſcilicet de militis, qui an ſuperſtes eſſet dubitabatur, uxore, Theodoſii illam de cauſa Divortii multiplici & Anaſtaſii de communi conſenſu. Neque enim habet ille aut Conſtantinianam illam de cauſa triplici, aut Honorianam, quam diximus, aut Theodoſianam, quæ Conſtantinianam illam (ni quidem fallor) & Honorianam abrogavit. Nec ſanè erat in codice ejus hiſce locus idoneus. Adeoque proximè ante eum Paganiſmi veteris mores circa divortia tribus illis ſanctionibus (Conſtantiniana de uxore militis, Theodoſianâ de cauſa multiplici, & Anaſtaſianâ) quatenus ea ex jure penderent Cæſareo, per orbem Romanorum Chriſtianum modo quo diximus, temperata fuerant. Juſtinianus autem in Imperii ſui initiis (c), cauſis Theodoſianis adjecit, *ſi maritus uxori ab initio matrimonii usque ad duos annos continuos computandos coire minimè propter naturalem imbecil-*

(a) *Tit. de Divortiis & Repudiis ſeu lib. 24. tit. 2. l. 60. Vitricus D. tit. de Donat. inter virum & uxorem &c.* (b) *Tit. de Repudiis ſeu lib. 5. tit. 17.* (c) *L. 10. C. tit. de Repudiis.*

becillitatem valeat. Hoc ſcilicet caſu poſſe uxorem vel ejus parentes ſine periculo dotis amittendæ repudium marito mittere, ita tamen, ut ante nuptias donatio eidem marito ſervaretur. Spectat hæc lex ad annum ejus ſecundum ſeu Chriſti 528. Quo tempore idem etiam Imperator, *Si quis* (a) *eam, quam ſine dote uxorem acceperat, à conjugio ſuo repellere voluerit, non aliter ei hoc facere liceat, niſi talis culpa intercesſerit, quæ noſtris legibus condemnatur.* Mulcta facienti præſcribitur, uti & uxori indotatæ, qui aliter repudium viro miſerit. Et de indotatis legem ejusmodi primùm non ſemel jactat Juſtinianus (b) ſe adinveniſſe. Cauſis autem Divortii jam dictis adjecit etiam ille, *ſi fortè uxor ſua ope vel induſtria abortum fecerit, vel ita luxurioſa eſt, ut commune lavacrum cum viris libidinis cauſa habere audeat, vel dum eſt in matrimonio, alium ſibi maritum fieri conata fuerit.* Repudia autem eorum, qui ſui juris non fuerint, ut minorum, juxta & jura vetuſtiora, valere noluit. Atque ſic quidem ex Jure Codicis, divortia temperata, permiſſa. Accedunt non pauca de dotibus ac donationibus ante nuptias, plura quà ex divortio aliter atque aliter illæ ſe habent, uti item de rebus amotis, de judicis æſtimatione (c), utrum apud patrem an apud matrem matrimonio ſeparato filii morari ac nutriri debeant, aliis ejusmodi, quæ prætermittimus, ea ſolùm heic, quæ ipſum divortiorum jus ſingulare, qua ex Jure Cæſareo liberè permiſſum, temperatum aut negatum eſt, indicent, ſectantes. Nec ſane Solutio matrimonii eodem jure negata eſt (*) ex divortio qualicunque, (modo juris ſolennibus non careret) ſed non impunè divertebat quis extra cauſas præſcriptas. Poſteà autem leges de Divortiis notavit Juſtinianus in Novellis ſeu Authenticis, ubi obſervandum eſt primo jus eorum ſeu matrimonii ipſius ſolvendi in Chriſtianiſmo, etiam velut ex ſe liberrimum tunc agnoſci, utcunque pœnis aliquot mulctisve (ut oſtenſum eſt) reſtrictum. *In rebus humanis* ad hanc rem inquit (d) *τὸ δεθὲν ἅπαν λυτὸν quicquid ligatur, ſolubile eſt.* Et dein, *diſtrahuntur itaque in vita contrahentium matrimonia; alia quidẽ*

 con-

(a) *Ibid. l. 11.* (b) *Novell. 22. cap. 3. & 18.* (c) *C. tit. Divortio facto apud quem &c. & vide Juſtinian. Auth. conſtit. 117. cap. 8.* (*) *Vide Scipion. Gentil. de Donat. inter virum & uxorem lib. 3. cap. 18.* (d) *Novell. 22. cap. 3. & 4.*

conſentiente utraque parte, pro quibus nihil hic dicendum eſt, pactis cauſam, ſicut utrique placuerit, gubernantibus, alia vero per occaſionem rationabilem, quæ cum BONA GRATIA *vocatur, alia verò citra omnem cauſam, alia verò cum cauſa rationabili.* De ſolutione matrimonii bonâ gratiâ, id eſt, ubi non ex animi impetu, aut contumelioſè aut culpæ cauſâ, ſed ἀνὰ μέμψεως *ſine reprehenſione*, ut vel propter Sacerdotium, ſterilitatem, ſenectutem, valetudinem, militiam, aliasque cauſas, ob quas ſatis commode retineri matrimonium non poſſet, mentio item alibi (*) habetur. Perſequitur autem dein Juſtinianus cauſas aliquot alias, ob quas impunè divortium fieret. Ut Caſtitatis ſeu monachiſmi, coeundi impotentiæ (cujus tempus jam triennium fit, quod erat ante, ut dictum eſt, biennium) Captivitatis, quæ ſanè in Bonam Gratiam recidunt. Theodoſii minoris illam de multiplici cauſa firmat etiam Juſtinianus, Conſtantinianæ, de militis uxore, tempus ampliat (a), annum elabi debere ante uxoris bonâ gratiâ dimisſæ ſecundas nuptias, ne confuſio ſequatur ſanguinis, ad exemplum Anaſtaſianæ, adjicit. Alia poſtea in Authenticis (b) aliis habet de Divortii cauſis multiplicibus Theodoſianis perſimilibus, ferè eisdem, & utrique conjugum permisſis; quæ Novellis continentur maxime 117, & 134 (c), & in Juliani Antecesſoris Conſtit. 384 & ſequentibus. Ubi mutuo etiam ſolùm conſenſu ſeu κατὰ συναίνεσιν ea fieri prohibet, excepta causâ caſtitatis. Et *memoratas*, inquit (d), *omnes cauſas, quæ in præſenti noſtra lege continentur, ſolas ſufficere jubemus ad transactionem legitimorum matrimoniorum. Reliquas verò omnes vacare* (ἀργεῖν in Græco) *præcipimus: nullamque aliam cauſam citra eas, quæ nominatim inſertæ ſunt huic legi, poſſe ſolvere legitimum matrimonium, ſive noſtris, ſive veteribus legibus continentur.* Julianus Anteceſſor (e), *nullam aliam cauſam poſſe matrimonium ſolvere.* Quaſi jam non pœna ſolum, ſed indisſolubilitas matrimonii citra cauſas illas introduceretur. Quinquennio item mulieri reæ in cauſa repudii, nuptiis ſecundis abſtinendum voluit ille (f). Nec antè eas

pro

(*) *L. 60. Vitricus D. de Donat. inter Virum & Uxorem.* (a) *Vide Julian. Antecesſ. conſtit 387.* (b) *Conſtit. 98. cap. 2.* [c] *Cap. 11.* [d] *Novell 117. cap. 12. vid. item 127. cap. 4.* [e] *Conſtit. 388.* (f) *Novell. 22. cap. 15.*

pro legitimis haberi. Atqui etiam occurrit inter Novellas Juſtiniani unica (a), quæ planè illam de mutuo conſenſu matrimonio non dirimendo reſcindit. Cui titulus ὥστε δύνασθαι κατὰ συναίνεσιν λύειν τὸν γάμον *ut conſenſu* (mutuo) *matrimonium ſolvi poſſit*; ſcilicet revocatur jus priſtinum ſeu vetus. Verba ſunt θεσπίζομεν ἐξεῖναι κατὰ τὸ παλαιὸν, τὰς ἐκ συναινέσεως διαλύσεις ἐπὶ τῶν γάμων ποιεῖσθαι *ſtatuimus, ut, prout olim juris fuit, matrimoniorum ſolutiones ex conſenſu fieri liceat.* Ratio rotunde redditur, εἰ γὰρ ἀμοιβαδὸν ἡ διάθεσις τοὺς γάμους συνίστησιν, εἰκότως ἐναντία γνώμη τούτους κατὰ συναίνεσιν διαλύει, τῶν ταύτην δηλούντων στελλομένων διαζυγίων, *Si namque mutua affectio matrimonia conficit, meritò diverſa voluntas eadem per conſenſum dirimit, modo hanc miſſi repudii libelli ſatis declarent.* Ceterum hæc revera non eſt Juſtiniani, ſed Juſtini Auguſti, qui Juſtiniano nepos ei ſucceſſit, & in ipſis Imperii ſui initiis, ſeu ſub annum Chriſti 566 eam edidit. Id ſatis ex ejusdem corpore liquet. Sed manifeſtius fit apud Julianum Anteceſſorem, ubi ſeorſim ut Juſtini traditur, quemadmodum etiam in Novellis Juſtino tribui ſolitis. Atque ad hunc modum ex Jure Cæſareo ſe habuere Divortia, etiam Chriſtiana ſeculo Juſtinianæo, de quo ad hanc rem pauca item obſervavit Paganinus Gaudentius (b); quibus præter ea, quæ obitèr apud Juriſconſultos Cæſareos aliosque ea de integra opera ſeu ad titulos Digeſtorum Codicisve conſcribentes occurrunt, videſis Sebaſtianum Monticolum in titulum Inſtitutorum de Patria poteſtate (c), & Franciſci de Amaya Obſervationes (d). Et de ſingulis annis, quibus editæ ſunt Juſtiniani jam dictæ Novellæ, conſulas, ſi placet, Antonium Contium in Canonibus Chronicis. Nam hujus rei ratio ſane adhibenda eſt ut in his, quæ memoravimus, ſic in ceteris, quod rectè monuit pridem Albericus Gentilis (e). Atque ex antè dictis liquet, quænam illæ leges moresque fuerint, juxta quos antiquitus adeò libera fuiſſe Divortia,

(a) *Novell. 140. videſis Baron. Tom. 7. Ann. 566. num. 12. Scip. Gentil. de Donat. inter virum & uxorem lib. 3. cap. 18. & Alberic. Gentil. de Nuptiis lib. 6 cap. 4.* (b) *De Juſtinianei ſeculi moribus cap. 17. &c.* (c) *§. Matrimonium.* (d) *Lib. 2. cap. 1.* (e) *De Repudiis lib. 2. cap. 4.*

non ſemel monuit Joannes Zonaras [a] monachus, Theologus & Juriſconſultus celeberrimus in Oriente ſub annum Chriſti 1090.

(a) *In Can. Apoſt. 5. & Can. 87. Synodi 6. in Trullo. & in Concil. Carthag. Can. 116.*

CAP. XXIX.

Jus Cæſareum, *quod poſt* Juſtiniani *ſeculum in Imperio* Romano, *maximè in* Oriente, *circa* Divortia *obtinuit, usque in Tempora recentiora.*

UT ante Juſtinianum in Imperii Romani Chriſtianiſmo, conſtitutiones circa Divortia Conſtantini magni, Theodoſii minoris & Anaſtaſii, præter jus priſcum de mutuo conjugum conſenſu, juxta ante dicta, obtinebant, ita & ſub eum, eædem vim habuere quidem, ſed Novellis ejusdem variatim, ut etiam oſtendimus, firmatæ, temperatæ, auctæque. Et divertendi jus ex mutuo conſenſu, quod is aboleverat, reſtitutum eſt à Juſtino nepote & ſucceſſore proximo. Sed verò diù ante *Juſtinianum* adeo inclinavit *Romanum maximè in Occidente Imperium* (irruentibus ſcilicet in Europam ferè univerſam occidentalem Gothis, Vandalis, Saxonibus, aliis Septentrionalium) ut provinciæ, quæ retroactis ſeculis orbis Romani partes fuerant, adeoque legibus parebant *Cæſareis*, veluti Italia, Gallia, Hiſpania, Britannia, aliæ, jam ſuis ſubesſent Regibus legibusque; de quibus ad hanc rem mox ſeorſim. Quod autem ad reliquias Imperii in Oriente ſpectat, adeo non reperiuntur ibi Conſtitutiones aliæ de Divortiis Cæſareæ per annos quaſi trecentos quadraginta, id eſt, usque ad Leonem Philoſophum, qui ſub annum Chriſti 900 imperavit, ut vix dubitari queat, quin eædem ipſæ, quas ſub Juſtino obtinuiſſe oſtenſum eſt, etiam per id tempus vim per Orientem haberent, id eſt, Juſtinianæ Juſtini illâ de mutuo conſenſu laxatæ. Et Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus in Nomocanone (a) jus, quale diximus, de Divortiis ejusque cauſis variis *Cæſa-*

reum

(a) *Tit. 13. cap. 4.*

reum oſtendens, τὸ δὲ κατὰ συναίνεσιν, inquit, πρὸς τὸ συμφωνούμενον λύειν τὸν γάμον, εἴρηται μὲν πρώην· ἀνῃρέθη δὲ ἐκ τῆς εἰρημένης νεαρᾶς αὐτῆς καὶ ἀνεκαινίσθη ὑπὸ Ἰουστίνου Βασιλέως. *Ex conſenſu verò per conventionem conjuges poſſe ſolvere matrimonium olim dictum eſt* (ſcilicet L. 9. C. de Repudiis in conſtitutione Anaſtaſiana) *ſublatum eſt autem ab 117. Novella, & rurſum ab Juſtino Imperatore eſt renovatum.* Ita igitur ſe tunc habuit divortii Jus Cæſareum; id eſt ſub annum Chriſti 870, quo ſeculo floruit Patriarcha ille. De ſolutionis item matrimonii jure velut receptiſſima loquitur Theophilus Anteceſſor in Inſtitutorum paraphraſi (a). Is Leone Cæſare antiquior exiſtimatur. Sed Leo ille Juris Cæſarei corpus (b) Græcè novavit ex Digeſtis, Codice, Inſtitutis, Novellis Juſtinianæis, uti etiam è προχείρῳ Νόμῳ à ſeipſo & Conſtantino fratre compoſito, atque illud τὰ Βασιλικὰ ſeu *Imperatoria* nuncupavit in libros ſexaginta tributum. In eo titulum inter alios habet (c), περὶ γάμου λύσεως καὶ τῶν τῆς λύσεως αἰτιῶν *de ſolutione matrimonii deque ſolutionis cauſis.* Sub hoc titulo eadem ipſa ſtatuuntur, quæ *Juſtinianæa* (d) fuere circa Divortia. Et numeratis, juxta illa, tam uxoris ab viro, quam hujus ab illa divertendi cauſis, ſatis quidem, ut ante liquet, multiplicibus, μηδενὶ δὲ τρόπῳ, inquit, παρὰ ταύτας τὰς εἰρημένας αἰτίας διαζύγιον γίνεσθαι, ἢ κατὰ συναίνεσιν τοὺς γάμους διαλύειν *nullo modo præter has indicatas cauſas Divortium fiat, vel ex conſenſu matrimonia ſolvantur*, quæ fermè verba ſunt *Juſtiniani* (e). Ad hæc autem Scholion adjicitur vetus de Novella illa *Juſtini*, qua, reſciſſa deceſſoris de mutuo ex conſenſu matrimonio non dirimendo conſtitutione, iterum permiſſum eſt, juxta morem anteriorem Divortium ex conſenſu liberè, ut antè eſt oſtenſum, fieri. Atque ἰστέον δὲ, inquit, ὅτι εἰς τὰ Βασιλικὰ τοῦτο τὸ κεφάλαιον οὐ κεῖται. Οὐδὲ γὰρ πράττεται νῦν, ἀλλὰ ἀνῄρηται τὸ κατὰ συναίνεσιν λύειν τοὺς γάμους, *Scire autem oportet, caput hoc*, ſeu Novellam illam *Juſtini*, *in Baſilica non eſſe relatum. Nec enim modo in uſu eſt. Sed conſenſu matrimonia diſſolvendi mos eſt ſublatus.*

Tan-

(a) *Tit. de Nuptiis.* (b) *Vide Cujac. lib. 6. Obſervat. 0 &c.*
(c) *Synopſ. Baſilic. lib. 29* (d) *Videſis I. Leunclav. Notatorum lib. 2. cap. 256.* (e) *Novell. 94. cap. 11.*

Tantundem notavit in Photii Nomocanonem Theodorus Balſamon (a) Patriarchæ Antiochenus, ab interpretibus perperàm nimis intellectus. In Baſilica ait ille non relatam eſſe Novellam Juſtiniani 117, qua divortium ex conſenſu tollitur, ſed aliud caput Novellæ ejus 134 (quod verum eſt) ἰσοδυναμοῦν τῇ ριζ' νεαρᾷ· ἡ νομοθεσία τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου διὰ νεαρᾶς Ἰουστινιανείου ρμ' ἥτις οὐδὲ ὅλως ἐτέθη εἰς βασιλικὰ *æquivalens Novellæ 117. Sanctio Juſtini Imperatoris* (de qua expreſſim Photius heic dixerat) *eſt Juſtinianæa Novella 140, quæ non omninò poſita eſt in Baſilicis.* Interpres hic alter, *quod æquivalet 117 Imper. Juſtini Novellæ. Eſt autem Juſtiniani 140 Novella, quæ non eſt omninò ſita in Baſilicis*, alter, *quod cum Imperatoris Juſtiniani 117 legislatione idem valet. Eſt autem Novella Juſtiniani 140, quæ nullo modo in Baſilicis poſita eſt.* Atque in margine ad vocem *Juſtiniani 117* notatur, *Non Juſtini ut Græcus*, & locum dein mendoſum eſſe adjicitur. In Græcis planè mendoſus non eſt; ſed in Latinis depravatiſſimus. Voluit enim Balſamon indicare non *Juſtiniani* ſed *Juſtini* eſſe Novellam de divortii ex conſenſu jure reſtituendo (quod eſt veriſſimū) tametſi inter *Juſtinianæas* ſit poſita, nec illam in Baſilica receptam, adeoque poſt juris *Cæſarei* novationem illam Leoninam, deſiiſſe jus ejusmodi divortiorum. *Juſtinianæi* atque Leonini juris, quod jam & deinceps per Orientem obtinuit, explicationes ab *Juriſconſultis* Græcis adjectas habes in Baſilicorum excerptis aliquot, à Gentiano Herveto olim Latinè editis (b), titulo *de Solutione Matrimonii.* Sed & ipſum Baſilicorum corpus brevi puto prodibit integrum, quod me hactenus vidiſſe non contigit. Leonis item, quem diximus, Auguſti Novellarum jure (c), furore alteri conjugum ſuperveniente ſolvere licuit matrimonium; ſi nempè uxor per triennium, vir per quinquennium malo hoc teneretur (quod paritèr Nicephorus Botoniates (d) poſtea conſtituit) uti etiam, ubi uxor (e) abortum datâ operâ fecerat, aut marito ſuperſtite de ſecundis alium compellaverat nuptiis. Citatur inſuper Conſtantino Harmenopulo (f) Patricii celebris

(a) *Nomocan. Tit. 13. cap. 4.* (b) *Pariſ. 1551.* (c) *Novell. Leonis 111. & 112.* (d) *Conſtit. Imperat. à Bonefidio edit.* (e) *Novell. Leonis 30. & 31.* (f) *Prochir. lib. 4. tit. 12.*

lebris apud Græcos Juriſconſulti (a) ſententia, idem licuiſſe, quoties pro virgine ductam vir deprehenderat antè vitiatam; cui ſanè ſatis eſt conſona Leonis Novella (b) de Sponſa gravida. Per Orientis Imperium, Ius jam oſtenſum Cæſareum, Juſtinianæum ſcilicet & Leoninum circa Divortia, diù poſt obtinuit. Sub annum à Leone hoc centeſimum ſeptuageſimum (id eſt Chriſti 1070) floruit Michael Attaliata proconſul & judex, qui juſſu Michaelis Ducæ Auguſti conſcripſit *ποίημα νομικὸν ἤτοι Πραγματικὸν Opus juridicū ſeu Pragmaticum*, qua voce indigitantur Sanctiones Iuſſioneſque Imperatoriæ. Adeoque non tam privati opus illud erat, quam velut edictum Cæſarianum. Synopſis nomine editur. Titulum habet (c) *περὶ λύσεως γάμου de Solutione matrimonii*, ſub quo rem breviter enarrat. Ὁ γάμος, inquit, ἐπὶ τῶν ἀνοτάτω χρόνων ἐκ συναινέσεως τῶν ὁμοζύγων, ἢ ἐκ θελήσεως τοῦ ἑνὸς μέρους ἐλύετο. ὕστερον δὲ διὰ τῆς νεαρᾶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπέθησαν ῥητῶς αἱ αἰτίαι δι' ἃς καὶ μόνας δύνανται καὶ ὁ ἀνὴρ καὶ γυνὴ στέλλειν διαζύγιον, *Matrimonium remotiſſimis abhinc temporibus* (ut ante eſt oſtenſum) *ex conſenſu conjugum, vel ex unius partis voluntate ſolvebatur. Poſteà verò per Juſtiniani Novellam expreſſim poſitæ ſunt cauſæ, propter quas ſolas tam vir quam uxor mittere poſſit repudium.* Atque adjicit καὶ χωρὶς τούτων γάμος ἀνισχύρως λύεται *& citra illas cauſas irrita eſt matrimonii ſolutio.* Ac dein breviter enumerat cauſas, quales in Iuſtinianæis & Leoninis, additis item binis illis κατὰ πρόφασιν ἄμεμπτον ſeu *reprehenſionis expertibus*, quæ Bona gratia dicuntur, id eſt, ὅταν ἄσκησιν ἕληται θάτερον τῶν μερῶν, ἢ ὅταν ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τρίσιν ἔτεσι τὰ παρὰ τῆς φύσεως δεδομένα τοῖς ἀνδράσιν οὐ πράττει *cum alterutra pars vitam elegerit aſceticam* ſeu *monaſticam, vel quum maritus toto triennio non facit ea, quæ viris natura dedit.* Hanc item ἀπραξίαν τῆς κοίτης *lecti ceſſationem*, illam τὴν κουρὰν *Tonſuram* appellat. Atque hinc Michael Pſellus (d) Attaliatæ coævus, qui Synopſin legum verſibus ſcripſit Iambis & Po-

(a) *Vid. Theodor. Adamæum in Epiſt. dedicat. Harmenopulo præfixa Pariſ. 1540.* (b) *Novell. Leonis 93.* (c) *Synopſ. Attaliatæ tit. 27.* (d) *Synopſ. leg. verſ. 430.*

ſiticis ad eundem Imperatorem, intelligendus eſt, ubi Novellas veteres, tam in Baſilicis, quam alibi poſitas, in duo tribuit genera, alterum earum faciens, quæ ἐσχόλασαν τῷ χρόνῳ *tempora evanuere*, alterum earum, in quibus ἔνεισι καὶ θαύμασι *dignitatis ampliſſimæ habentur & miranda*, ſeu quæ quotidiano in rerum uſu. Primo ſcilicet in genere collocat

Ὅσα κατὰ συναίνεσιν τὸν γάμον διαιροῦσι,

Quæ in Novellis *habentur de Matrimonii ex mutuo conſenſu ſolutione*, veluti Juſtini illa ſuprà memorata, in altero autem

Τὰ περὶ γάμων λύσεως τοῖς καθήκουσι τρόποις

Quæ in Novellis *habentur de Solutione matrimonii modis ſeu cauſis convenientibus*, quas ſcilicet juxta ante dicta memorat Attaliates. Et τοῦ γάμου λυομένου *matrimonii ſoluti* ſubinde mentionem facit Pſellus, velut in legibus Græcorum ſui temporis receptiſſimi. Hinc etiam ſubſcriptionis ad calcem edicti Alexii Comneni primi, anno Græcorum mundi 6600 (id eſt Chriſti 1096) de Sponſalium ſolutione promulgati ſenſus planè ediſcitur. Scilicet edicto ipſo vetat liberam Sponſaliorum μετὰ ἱεροτελεστίας τελουμένων *ſacris* juxta Leonis conſtitutionem ſuperius (a) memoratam *intervenientibus peractorum* ſolutionem. Πλὴν tunc inquit literis miniatis ſubſcribens ipſe Alexius (b) εἰ καὶ ἄλυτοι πάντως αἱ μετὰ ἱεροτελεστίας τελούμεναι μνηστεῖαι διαμένειν ὀφείλουσιν, οὐ πάντως καὶ τῶν γάμων ἐπέκεινα ἄλυτοι διατηρηθήσονται. Ἀλλ᾽ αἷς αἰτίαις οὗτοι τὴν διάλυσιν ἀποδέχονται ταῖς αὐταῖς καὶ αὗται διαλυθήσονται. *Sed licet Sponſalia Sacris intervenientibus peracta indiremta omninò manere debeant, non tamen omninò poſt Nuptias indiremta ſervabuntur. Sed quibus ex cauſis hæ ſolutionem admittent, eisdem etiam dirimentur & illa.* Id eſt, Sponſalia in Nuptias converſa, aliàs ante indiſſolubilia juxta edictum illud, ſimul cum Nuptiis diſſolventur ob cauſas, quas Nuptiæ dirimi poſſunt, id eſt, eas, quæ Iuſtinianæo & Leonino jure jam indicato continentur. Eædem fuſiùs, adeoque jus illud circa Divortia ipſum ut per Orientem vim poſtmodum obtinens, traduntur à Conſtantino Harmenopulo

(a) *Lib. 2. cap. 29.* (b) *Juris Græco-Rom. lib. 2. pag. 138. & in Conſtit. vet. Imperat.*

pulo Iudice Theſſalonicenſe (a) ſub Emanuele Comneno Imperatore circa annum Chriſti 1150. Uti & à Theodoro Balſamone (b). Floruit autem Balſamon Patriarcha Antiochenus, ſub annum Chriſti 1200. Et quantum ſcimus, jus in Oriente Cæſareum hujusmodi manſit usque ad recentiora Imperii Chriſtiani ibi tempora. Certè Balſamon ille ad Canonem Synodi Carthaginienſis (c), qui Divortia ſublata velit, uti & divertentium nuptias ſecundas, Iuſtiniani (d) Novellam memorat, quâ cauſæ Divortii enumerantur, veluti quæ tunc vim haberet & τὰ, inquit, ἐν τῷ παρόντι κάνονι περιεχόμενα πρεσβύτερα ὄντα κατὰ πολὺ, ἠπράκτησαν *Quæ in hoc canone continentur, cum ſint multo antiquiora, exoleverunt.* Quod inprimis, dum de Græcorum moribus diſpicimus, advertendum. Nimirum habita eſt Synodus illa Carthaginienſis ſub Honorio & Theodoſio minore ſeu annis ampliùs centum aut circitèr ante Iuſtinianum; qua de re plura inferiùs. Sed verò ad illud Iuſtiniani in Inſtitutis (e) de Divortio velut in uſu obiter dicto, *Si uxor tua poſt Divortium* &c. quod apud Theophilum Antecesſorem eſt ἡ ἐμὴ γαμετὴ τὸν πρὸς ἐμὲ Ρεπουδίῳ διαλύσασα γάμον &c. *Uxor mea repudio ſolvens matrimonium* &c. Scholiaſtes vetus (f) τοῦτο νῦν οὐ γίνεται εἰ μὴ παρὰ Ῥωμαίοις ἤτοι Λατίνοις *hoc nunc non fit niſi apud Romanos, id eſt, Latinos* ſeu Occidentales, de quibus capite proximo. Atqui quo tempore vixerit Scholiaſtes hic, non liquet. Certe nec in Paratitlis Iuris Cæſarei ab Leunclavio è Græco editis caput aliquod de Matrimonii ſolutione, juxta veterem Græcorum uſum habetur. Sed verò de Orientis heic moribus plura occurrent, ubi inferiùs ejusdem Canones oſtendimus. De Iure veteri Romano ac Cæſareo huc ſpectante hactenus; cujus etiam reliquias habebis aliquas in legibus ac moribus populorum, qui Imperii Occidentem invadentes etiam ex jure illo capita aliquot variatim ſibi ſelegêre; de quibus capite proximo.

(a) *Prochir. lib. 4. tit. 12.* (b) *In Photii Nomocan. tit. 13. cap. 4. & in Canon. Apoſtol. 5. & in Can. 87. Synodi 6. in Trullo.* (c) *Canon. 105.* (d) *Novell. 117.* (e) *Tit. de Nuptiis §. ſi uxor.* (f) *Apud Carolum Fabrot. in Schol. ad Theophil. lib. 1. tit. 10.*

CAP. XXX.

Leges Moresque circa Divortia *in Chriſtianiſmo* Oſtrogothorum *&* Wiſigothorum (*per Italiam, Hiſpanias, Galliam*) Burgundionum *veterum*, Alemanorum, Imperii Carolini *ſeu* Occidentis *populorum*, Britannorum *veterum*, Anglorum, Scotorum, Hibernorum.

INclinante, etiam diù ante Juſtinianum, maximè in Occidente, Romano Imperio, & Gothis, Vandalis, aliis Septentrionalium Italiam, Galliam, Hiſpaniam, alias Europæ regiones occupantibus, ab horum principibus Chriſtianis leges, ut aliæ, ſic circa Divortia, nunc Cæſarianis ſatis conſonæ ſeu ex illis ſelectæ, nunc diſſonæ introductæ ſunt. Primas ad hanc rem, quam tractamus, habet Theodorici Oſtrogothorum in Italia Regis edicti (a) capitulum illud, quo Conſtantiniana ſuperiùs (b) tradita de cauſa divortii triplici, velut quæ ante inter Gothos ibi recepta, confirmatur. *Paſſim matrimonia diſſipari non patimur* (quod ut videtur ante in uſu) *Ideo uxor à marito, aut maritus ab uxore niſi probatis cauſis, quas leges comprehendunt, omiſſo repudio à jugali vinculo non recedant. Cauſæ autem iſtæ debent eſſe divortii. Si maritus aut homicida, aut maleficus, aut ſepulchrorum violator ab uxore in examine fuerit adprobatus. Maritus quoque his criminibus convictam meritò dimittat uxorem; ſi adulteram, ſi maleficam, vel etiam, quam vulgus appellat, aggagulam* (id eſt (c), lenam) *in judicio potuerit adprobare.* Regnavit Theodoricus hic in Italia proximis ante Iuſtinianum annis ſeu Anaſtaſio & Iuſtino majore *Cæ*ſaribus, id eſt ſub annum à Chriſto 500. Igitur in regno tunc Theodoriciano, libera planè fuere extra cauſam illam triplicem Divortia, nec leges reliquæ de cauſarum modo hactenus ibi receptæ. Habentur autem Wiſigothorum, ſeu qui Hiſpanias & Galliæ viciniam inſederunt, leges ab Eurico eorum Rege primò editæ diù ante Theodoricum illum, ſeu ſub annum Chriſti 460, quarum in corpore ſtrictius eſt multò Divortiorum jus, adeo ut nec repudiatæ fas

(a) *Cap. 54.* (b) *Cap. 28. ex C. Theodoſ. tit. de Repudiis.* (c) *Iſidor. in Gloſſis.*

ſas esſet alteri conjugi (a), nec cuiquam ſponſalibus poſt annulum arræ nomine coram teſtibus datum renuntiare (b), *neque* (c) *excepta manifeſta fornicationis causâ uxorem ſuam aliquando relinquere, & neque per teſtem, neque per ſcripturam, ſive ſub quocunque argumento facere divortium inter ſe & ſuam Conjugem.* Sed utrum primo legum illarum corpore harum aliqua reperta fuerit, neſcio. Certè ea, quæ eſt de ſponſalibus non renuntiandis, & de expresſo divortiorum interdicto, illarum autore primo ſeu Eurico recentior eſt & ab Cindas Wintho Rege adjecta, qui ſub annum Chriſti 640, regnavit. Perinſignis fuit corporis earum legum, etiam poſtquam accesſit hæc de Divortiis, autoritas & fama apud Gothos in Hiſpaniis viciniaque. Et nomine *legum Gothicarum, Fori Judicum* & *libri Judicis* celebre obtinuit (d) usque ad corpus illud alterum Iuris Hiſpanici ab Alphonſo X, ſub annum Chriſti 1260, adornatum, quod *Partidas* vocitamus. In eo autem titulus (e) habetur *De el departamiento de los Caſamientos* ſeu de Matrimoniorum diremtione ſeu *Divortiis*, decretis quidem Pontificiis (quæ capite oſtendimus proximo) ita omnino in ſingulis adaptatus, ut ad locum hunc non omnino ſpectet. Apud Francos autem veteres planè liberum viguisſe juxta morem priſcum & Iuſtini Novellam divertendi ex conjugum conſenſu jus videtur. Nam in Marculfi Monachi formulis (f) rerum, qui tunc obtinuit, uſui adaptatis (floruit ille Clodovæo ſecundo ſeu Dagoberti filio Rege ſub annum Chriſti 650) habetur Libellus Repudii, in qua cauſa præter utriusque voluntatem nulla. Ea hujusmodi eſt.

Libellus Repudii.

Dum & inter illum & conjugem ſuam illam, non charitas ſecundum Deum, ſed diſcordia regnat, & ob hoc pariter converſari minimè posſunt; Placuit utriusque voluntate, ut ſe à conſortio ſeparare deberent, quod ita & fecerunt. Propterea has Epiſtolas inter ſe uno tenore conſcriptas fieri & adfirmare decreverunt: ut unusquisque ex ipſis ſive

(a) *Leg. Wiſigoth. lib. 3. tit. 6. cap. 1.* (b) *Ibidem lib. 3. tit. 1. cap. 3. & tit. 6. cap. 3.* (c) *Ibid. tit. 6. cap. 2.* (d) *Vide P. Pithæum in editione leg. Wiſigoth. & Fred. Lindenbrog. in Prolegom. leg. antiq.* (e) *Partid. 4. tit. 10.* (f) *Lib. 2. form. 30.*

ſive ad ſervitium Dei in monaſterio, aut copulæ matrimonii ſociare ſe voluerit, licentiam habeat, & nullam requiſitionem ex hoc de parte proximi ſui habere non debeat. Si quis verò, aut aliqua pars ex ipſis emutare aut contra parem ſuum repetere voluerit, inferat pari ſuo auri lib. 1. & ut decreverunt à proprio conſortio ſequeſtrari, in ea, quam elegerint, parte permaneant. Facta Epiſtola ſub die illo, anno illo, regnante illo Rege.

Eadem ferme legitur in Formulis veterum ſolennibus à Frederico Lindenbrogio (a) ex Regia Gallorum Bibliotheca editis. Diſcrimen eſt tantùm, præfigi heic, *Certis rebus & probatis cauſis inter maritum & uxorem repudiandi locus patet. Idcirco dum inter illum* &c. & legi ----- *monaſterio, aut ad copulam matrimonii* & ----- *proximi ſui habere pertimeſcat & auri lib. tant. & ſua repetitio nullum obtineat effectum, ſed ut decreverunt, in ea, quam elegerint, parte permaneant.* Perſimilis eſt libellus repudii velut exemplar receptiſſimum in Formulis veteribus cum Marculfo editis (b) ab Hieronymo Bignonio Juriſconſulto celeberrimo, qui de utraque, *exemplum eſt,* inquit, *Divortii conſenſu conjugum facti, quod aliquando licuit L. Si conſtante C. de Repudiis.* Et *uſum ejuſmodi Divortii etiam inter Chriſtianos invaluiſſe hæc formula oſtendit.* Et ad verba illa *aut copulæ matrimonii ſociare, ex hoc loco,* inquit, *apparet, tum in uſu fuiſſe, ut poſt divortium mutuo conſenſu celebratum vir & uxor matrimonium cum aliis contrahere poſſent, quæ conſuetudo Chriſtianæ legi contraria meritò reprobata eſt.* Sed de reprobatis ejuſmodi divortiis plura capite proximo. Verùm ut fieri amat, diverſa fuerunt hac de re apud populos Occidentis Chriſtianos ſub id ævum placita. Sub eodem tempore, quo Theodorici edicto illo in Italia, juxta Conſtantinianam ſanctionem Conjugum alterutri ex cauſa triplici divertere licuit, apud Burgundos, Gundebaldo Rege, uxori planè divortium negatum eſt omnimodum, viro interim, ex cauſarum illarum aliqua, nec omnino extra eas, permiſſum. *Si qua* (c) *mulier maritum ſuum, cui legititimè juncta eſt, dimiſerit, necetur in luto,* de viro quod diximus dein ſtatuto. Alemanis de Sponſa lex lata eſt (d), ut ſi quis eam, tan-

(a) *Leg. Antiq. tom. 2. in Form. ſolenn. 84. pag. 1060.* (b) *Formul. 19.*
(c) *Leg. Burgundionum cap. 34.* (d) *Leg. Aleman. cap. 53.*

tantùm non ſolennibus nuptam, dimiſerat atque aliam duxerat, *componat eam, quam deſponſavit & dimiſit cum XL. Sol. & cum XII. Sacramentalibus juret cum quinque nominatis & ſeptem advocatis, ut pro nullo vitio nec tentatam eam habuisſet, nec vitium in illa invenisſet, ſed amor de alia eum adduxit, ut illam dimiſisſet & aliam habuisſet uxorem*, quod ad ſeculum anni 650, ſpectat. Poſtmodùm verò ſub annum Chriſti 820, Imperantibus Carolo Magno & Ludovico Pio, receptæ ſunt in Occidentalis Imperii leges, ſanctiones, ut aliæ, ita de Divortiis Pontificiæ, ut è Concilio Africano (a), *nec uxorem à viro dimisſam alium accipere virum, vivente viro ſuo, nec virum aliam accipere uxorem, vivente uxore priore*, ita tamen ut, quoties impotentiæ (b) coeundi cauſa virum uxor dimiſerat, alium accipere ei fas esſet. Tantundem inde habetur in Logobardorum legibus (c), ubi occurrit Lotharii Imperatoris, Ludovici Pii Filii, qui regnare cœpit anno 840, Lex, *Nulli licere excepta cauſa fornicationis adhibitam ſibi uxorem relinquere & deinde aliam copulare.* Atque hoc tunc erat *uxorem absque culpa legitima poſtponere & aliam in domum ſuper eam ducere*, quod impunè leges tunc non permiſere. At ſanè etiam Carolum Magnum ipſum legimus Bertam uxorem, Deſiderii Regis Longobardorum filiam, quam duxerat, poſt annum repudiâsſe [d], incertum qua de cauſa, & aliam duxisſe, ſcilicet Hildegardam Suevam, è qua poſteros ſuſcepit. Hoc ſeculo autem & quod Imperii Carolini initia ſecutum eſt, inoleſcere cœpit eodem in Imperio jus divortiorum ejusmodi, ut non tam juxta leges Principales ac priſtinos populorum mores, quam Canones Pontificios & Theologorum ſententias plerunque exerceretur, quod ſatis liquet ex Divortio Lotharii & Terbergæ (e) anno 861, fornicationis ante ſponſalia commisſæ causâ aut obtentu; de quò fuſiùs agit

(a) *Capitular. Caroli & Lud. lib. 1. cap. 43. & lib. 6. cap. 63. lib. 7. cap. 55.* (b) *Ibid. lib. 6. cap. 55.* (c) *Lib. 2. tit. 13. cap. 4. &c.* (d) *Aimoin. hiſt. Franc. lib. 4. cap. 68. Eginhardus in vita Caroli Magni, Ivo in Pannormia lib. 7. tit. de Adulterio, & videſis Alberic. Gentil. de Nuptiis lib. 6. cap. 4. & Baron. Tom. 9. ann. 771. §. 2.* (e) *Apud Goldaſt. Conſtit. Imperial. tom. 2. pag. 27.*

agit Hincmarus Rhemenſis Archiepiſcopus, & Hiſtorici (a). Atqui etiam & tunc diſſolvendæ ex legibus, nec refragantibus ſed potius adſtipulantibus Canonibus ſacris, fuere & ſervorum & aliorum, gentium diverſarum nomine (b), nuptiæ. Carolus Calvus in Edicto Piſtenſe anno 876, *ſi de iſtis partibus* (terris à Nortmannis tunc devaſtatis) *in illis partibus* (reliquis Imperii) *fœmina maritum aut maritus fœminam accepit, illud conjugium, quia non eſt legale neque legitimum, ſicut Leo in ſuis decretis* (c) *& Sanctus Gregorius in ſuis Epiſtolis monſtrant, diſſolvatur. Et cujus fuere vir vel fœmina, mancipium ſuum quæque poteſtas recipiat &c.* Scilicet diù obtinuit, ut ſervorum, adeoque qui ſervilis haberentur conditionis, matrimonia, ſaltem Dominis invitis, inita dirimerentur; quod poſteà, licet etiam Canonibus (d) vetitum, haud parùm in uſu. Atque ea de re videſis Epiſtolam ſanè ſummo cum judicio ſcriptam (e) ab Joachimo Vadiano ad Joannem Zwickium. Ut autem in Imperio Carolino, ſeculo nono invaleſcere cœperunt Canones circa divortia velut in leges recepti, ita etiam alibi puto in Europa, ſed pro perſuaſionum, ut fieri amat, diſcrimine aliter atque aliter ac citiùs ſeriusque. Apud Britannos noſtros Imperio Romano ſubditos, usque in Theodoſii minoris tempora ſeu annum Chriſti 450, aut circiter, etiam jus, quod tunc invaluerat, Cæſareum hac in re obtinuiſſe, non eſt quod dubitemus. Et exuto tunc jugo Cæſariano, mores nihilominùs in Chriſtianiſmo ſuo priſtinos eos heic retinuiſſe puto. Nam reliquiæ compluribus poſt ſeculis inter Cambro-Britannos ejus rei manifeſtæ videntur in legibus illis celeberrimis Howeli Dha (ſeu Boni) dicti Cambriæ Regis, quæ ad annum Chriſti ſpectant 940. In iis legitur (f), *Si qua mulier rem turpem cum alio viro, vel oſculo, vel manu, vel ſtupro egerit, de jure poteſt repudiari à viro ſuo, & omnia jura ſua debet amittere, etiam*

(a) *Sigon. de Regno Italiæ lib. 5. Baron. tom. 10. ann. 862. §. 22. & ſeq. & vide Ivonem part. 8. cap. 225.* (b) *Cap. 31. in Caroli Calvi Conſtit. edit. à Jac. Sirmondo Pariſ. 1623. pag. 329.* (c) *Vide Leonem Epiſt. decret. 92. cap. 4. & 5.* (d) *Cauſ. 29. quæſt. 2. &c.* (e) *In Tom. 2. Rer. Alemannic. edit. à Goldaſto pag. 193.* (f) *Cod. Ms. in Biblioth. Cottoniana & in Concil. Orbis Britannici ab Hen. Spelman. Edit. pag. 410. & 411.*

etiam pro ſolo oſculo, nedum pro aliis. Et, *ſi uxorem ſuam quis ſine lege repudiaverit & aliam ſuperduxerit, repudiata debet de jure domus redire & in ea permanere per novem dies & in nono die, ſi à viro omninò dimittatur, omnia, quæ illius ſunt, de domo prius exeant & ultima rerum ſuarum ipſa de domo exeat, & poſtea vir repudiatam quietem i.* Dilys *clamabit ſuperinducta alia.* (In Ms. veteri quo utor, *& poſtea, ſi vir ejus duxerit aliam uxorem, ſit libera i.* Dilys *ſecundum legem*) *quia de jure duas uxores inſimul nullus debet habere. Si quis uxorem ſuam dimiſerit & poſtea ipſum operis ſui pœnituerit, & illa viro alteri data fuerit, ſi prior vir eam poterit attingere, unum pedem cum viro altero in lecto habentem & alterum extra, prior de jure debet eam recuperare. Item tribus de cauſis poteſt uxor à viro divertere & ſuum* Eguedi (id eſt dotem) *habere. Scilicet ſi lepra vir inficitur, & ſi fœtidum habet anhelitum, & ſi cum ipſa coire non valeat.* Etiam in Bonorum poſt divortium diſtributione, *Si vir incontinenti aliam duxerit uxorem, veſtimenta primi lecti repudiatæ mittere debet.* Alia item occurrunt in legibus illis de Divortio, id eſt, planè matrimonii antè legitimi ſolutione, ut Cambris ſeu Britannis vetuſtis etiam in id temporis, cauſas ob aliquas ex lege præſcriptas, receptisſima. Eduntur quidem inter alias harum aliquæ ab V. Cl. Henrico Spelmanno *Eccleſiaſticarum Howelis Dha* nomine. Sed nuper ſelectæ ſunt illæ Eccleſiaſticæ ex corpore juris Howeliano ad res omnimodas totumque Imperii ejus regimen ſpectante, nec ibi aut antiquitùs illo nomine ſignatæ. Jus autem illud ab Rege illo in ordinum tam ſacrorum, ſeu Epiſcoporum ac Cœnobiarcharum, quam procerum conventu eorumque conſilio promulgatum eſt, unde etiam Theologorum in Britanniis aliorumque hac de re tunc temporis ſententiam elicere non eſt difficile. Quod verò ad Anglos attinet; ex Gregorii Pontificis Romani ad Auguſtinum, quem Angliæ Apoſtolum vocitant, de Conjugio reſponſis (a) atque ex Regum Anglofaxonicorum legibus, quæ adeo tum de Divortiis ſilent, tum generi hieratico impensè favent, & demùm ex pervetuſto rerum matrimonialium (b) apud eos judicii foro, quod nuncupant,

 Eccle-

(a) *Greg. I. in Regiſt. lib. 12. Epiſt. 32. Beda hiſt. Angl. lib. 2.*
(b) *Videſis Bracton. lib. 4. de Actione Dotis cap. 8. &c.*

Eccleſiaſtico permiſſu, conjectandum videtur etiam ab ipſis *Chriſtianiſmi* apud eos initiis Divortia non *alio jure* atque *Pontificio* (de quo mox plura) publicè *admiſſa fuiſſe*, uti nec in ſeculum noſtrum admitti. Et ſanè ex moribus *Germanorum*, unde Angli noſtri primi, à Tacito de re uxoria traditis, videtur apud eos Divortia, qualia tractamus, fuiſſe aut nulla aut rariſſima. Neque omninò contra heic facit, quod legitur in Archivis noſtris (a) de Joanne de Camens/ qui ſub Edwardo Rege 1. Margaretam uxorem ſuam Willielmo PAYNEL *velut* divortio, dedit & dimiſit ſyngraphâ perquam inſolenti hujusmodi.

Omnibus Chriſti fidelibus, ad quos præſens ſcriptum pervenerit, Joannes de Camens *filius & hæres Domini Radulphi de* Camens, *ſalutem in Domino. Noveritis me tradidiſſe & dimiſiſſe ſpontanea voluntate mea Domino Willielmo* Paynel *militi Margaretam de* Camens *filiam & heredem Domini Joannis de* Gatesden *uxorem meam, & etiam dediſſe & conceſſiſſe eidem Willielmo, relaxaſſe & quietum clamaſſe omnia bona & catalla, quæ ipſa Margareta habet vel de cetero habere poſſet, & etiam quicquid mei eſt de prædicta Margareta bonis & catallis cum pertinentiis ſuis, Ita quod nec ego aliquis alius nomine meo in prædicta Margareta nec bonis & catallis ipſius Margaretæ cum ſuis pertinentiis de cetero exigere vel vendicare poterimus nec debemus imperpetuum. Volo & concedo & per præſens ſcriptum confirmo, quod prædicta Margareta cum prædicto Domino Willielmo ſit & maneat pro voluntate ipſius Willielmi. In cujus rei teſtimonium huic præſenti ſcripto ſigillum meum appoſui, his teſtibus Thoma de* Repeſton/ *Joanne de* Ferings/ *Willielmo de* Icombe/ *Henrico le* Broan/ *Stephano Camerario, Waltero le* Blound/ *Gilberto de* Batecombe/ *Roberto de* Boſco/ *& aliis.*

Non omninò inquam contra heic facit hoc divortii apud majores noſtros qualiſcunque exemplum. Neque mores in Divortiis illius ævi aliquatenus indicat (quo tamen quaſi trahi (b) video) ſed portentum eſt ſingulare, cujus nec ſimile alibi apud nos repertum.

(a) *Cod. Parlam. de Temp. Ed. 1. in Arce Londini fol. 95.* [illegible] *ann. Chriſti 1300.* (b) *Vide Guil. Camdeni Britanniam p. 223.*

tum. Id quidem verum eſt, familiâ fuiſſe pernobili, tam qui dimiſerit, quam qui acceperit, uti & uxorem dimiſſam. Et teſtes adhibentur non obſcuri nominis, totidemque [a] quot ex Jure Cæſareo Divortii libello neceſſarii. Sed mirum interea forſan videatur, quod in judicio ea de re Parlamentario ſic occurrit. Lata eſt anno regni Edwardi Regis hujus 13 [b] lex, quâ uxor ſponte relinquens virum ſuum & adultero ſe continenter permittens, dote privatur, quæ etiamnum vim habet. Anno ejusdem Regis 28 in comitiis Parlamentariis, demortuo antè Joanne de Cameys/ qui ſic dimiſerat, & nupta jam Willielmo Margaretâ, petitur ab his dos ut Margaretæ debita, tertia ſcilicet pars (juxta morem Anglicanum) prædii maritalis cujusdam Torpell dicti. Nicolaus de Warrewick/ *qui pro Domino Rege ſequebatur*, excipit, eam ſponte virum deſeruiſſe & cum adultero illo Willielmo vixiſſe, adeoque actione ejusmodi ex legis jam dictæ vi uti non debere. Replicant actores ſyngrapha jam oſtenſâ maximè nitentes (procuratore Margaretæ Waltero le Blound / qui è teſtibus eſt) atque adjicit illa *ex traditione & dimiſſione ejusdem Joannis* (ut in ſyngrapha) ſe convixiſſe *& non ut cum adultero ſuo, & ſuper hoc petierunt judicium.* Inde ampliatur cauſa & in comitia Parlamentaria proxima differtur, quæ anno Edwardi ejusdem 29 Lincolniæ celebrata; unde etiam in ea, quæ Weſtmonaſterii anno ejusdem habebantur trigeſimo, relata eſt, ubi demùm *recitatâ coram ipſo Domino Rege & conſilio ſuo in pleno Parliamento reſponſione pro ipſo Domino Rege ſuperius factâ, & audito & intellecto tenore Scripti prædicti &c. & ſimiliter lecto, audito & intellecto ſtatuto* (lege, quam diximus) *prædicto &c. in quo expreſſè continetur, quod, ſi uxor ſponte reliquerit virum ſuum, & abierit & moretur cum adultero ſuo, amittet imperpetuum actionem petendi dotem ſuam &c.* tametſi inſtiterint actores, ut per duodecimviros inquireretur, utrum cum Willielmo ut cum adultero ſuo illa viro priore ſuperſtite convixiſſet (quod ab illis prorſus negatum eſt; ſed pro fruſtranea habebatur negatio, quo-

(a) *L. 9. D. tit. de Divortiis.* (b) *Weſtm. 2. cap. 38.*

niam ex ipſa re *ut cum adultero* vixiſſe palam liquebat) *conſideratum eſt, quod nihil capiant per petitionem ſuam prædictam, ſed ſint in miſericordia pro falſo clamore &c.* Ita ſcilicet Tabulæ publicæ; ubi etiam adjicitur, *duas literas in judicio porrectas fuiſſe de purgatione ipſorum Willielmi & Margaretæ ſuper crimen adulterii ſibi impoſitæ*, Epiſcoporum nempè, quorum in foro de crimine illo actum fuerat. Sed planè ratio literarum illarum habita eſt nulla. *Nec ſuper teſtimonio* (ut verba ſunt) *Epiſcoporum ſunt judicia in Curia Regis facienda, licet literæ Epiſcoporum in Curia Regis fuerint porrectæ, niſi iidem Epiſcopi ad mandatum Regium ipſi Regi reſcriberent.* Quid igitur? an ex ejusmodi dimisſionis ſeu Divortii vi disſolutum Matrimonii vinculum exiſtimarunt Epiſcopi? undenam aliàs Adulterio legitimè purgari potuerint? Imo undenam tanta in comitiis Parlamentariis difficultas, ut per biennium amplius cauſa ampliata atque indeciſa maneret? Quaſi in dubio ibi tamdiù fuisſet, utrum ex ejusmodi dimisſione conjugium fuisſet ſolutum. Cur aliàs de adulterio, unde dotis actio perimenda, ita ambigebatur? verùm potius ſentio controverſiæ ſeu dubii vim in hoc ſolo conſtitisſe, utrum uxor ex mariti animi ſententia ita ſponte eum deſereret. Nec in comitiis de adulterio, adeoque nec de ſolutione matrimonii, quæ planè nulla erat, omninò dubitabatur. Id quidem verum eſt, monuisſe olim Gregorium PP. 7, (a) Lanfrancum Antiſtitem Cantuarienſem *quatenus graviora usquequaque reſecare vitia ſtuderet & inter omnia & præ omnibus nefas, quod de* Scotis *audiverat, quod plerique videlicet proprias uxores non ſolum deſerunt ſed etiam vendunt, omnibus modis prohibere contenderet. Ad hæc enim Apoſtolica te auctoritate fultum volumus, ut non ſolum in* Scotis *hoc Scelus, ſed etiam in aliis, ſi quos in* Anglorum *inſula tales eſſe cognoveris, dura animadverſione punias, & radicem tanti mali prudenti ſarculo correctionis penitus extirpare non differas.* Sic Papa ille. De Anglis non affirmatur, licet & ipſos pariter, ſi qui fortè fue-

(a) *Apud Baron. Tom. 11. ann. 1073. num. 48. & inter Epiſtolas Lanfranci Ms. in Biblioth. Cottoniana.*

fuerint, heic coercendos voluit. Atqui Scotorum liberiora tunc etiam divortia in uſu fuiſſe celeberrimo, hic apertè patet. Scoti autem heic non pro Aquilonaribus Britanniæ majoris ſumi videntur, ſed pro Hibernis, qui non rarò apud veteres Scotorum [a] nomine veniunt. Id ediſcas licet ex Lanfranci ejusdem Epiſtolis binis [b], altera ad Gothricum Hiberniæ Regem, ad Terdevalcum Regem item Hiberniæ altera. In priore *In regno veſtro*, inquit, *perhibentur homines alii legitimè ſibi copulatas pro arbitrio & voluntate relinquere, nonnulli ſuas aliis dare & aliorum infanda commutatione accipere.* In poſteriori autem, *in regno veſtro quisque pro arbitrio ſuo legitimè ſibi copulatam uxorem, nullâ canonicâ causa interveniente relinquit, & aliam quamlibet ſeu ſibi vel relictæ uxori conſanguinitate propinquam, ſive quam alius ſimili improbitate deſeruit, maritali ſeu fornicaria lege, punienda ſub temeritate conjungit.* Accedat & illud Anſelmi Antiſtitis Cantuarienſis ad Muriardachum Hiberniæ Regem [c], *Dicitur etiam, quod viri* (apud vos in Hibernia) *ita liberè & publicè uxores ſuas uxoribus aliorum commutant, ſicut quilibet equum equo, aut quamlibet aliam rem re alia ab illo commutat, aut pro libitu & ſine ratione relinquunt. Quod quam malum ſit, omnis, qui Chriſtianam legem novit, intelligit.* Atque ad eundem [d], *Auditur apud vos, quia conjugia in regno veſtro ſine omni ratione diſſolvuntur & commutantur.* Et ſanè inter Hibernos maximè ſilveſtres etiam noſtrum in ſeculum [e] liberior divertendi ſolvendique matrimonii mos duravit, quem meritò perſtringit Camdenus. Morem illum Hibernicum ex Anglicano natum perperam autumat Joannes Picardus [f] ex verbis tum Gildæ, tum Bonifacii Archiepiſcopi Moguntini in Epiſtola ad Ethelbaldum Merciorum Regem apud

 Guili-

(a) *Videſis Jacobum Armachanum de Brit. Ecclèſ. primordiis cap. 16.* (b) *Cod. Ms. in Bibl. Cotton. & apud Baron. Tom. 11. Anno 1089. num. 13. & 16. in Vet. Epiſt. Hibernicarum Sylloge à Jac. Armachano edita Dubl. 1631. Epiſt. 26. & 27.* (c) *Anſelm. lib. 3. Epiſt. 147.* (d) *Ibid. Epiſt. 142.* (e) *Vide Guil. Camden. Brit. pag. 765 & 791.* (f) *In Anſelmi lib. 3. Epiſt. 147.*

Guilielmum Malmesburienſem [a] male ſuaſus. Nec enim de divortiis in eis omninò agitur. Sed planè de adulteriis, quod manifeſtiùs eſt ex ipſa Bonifacii Epiſtola integra [b], cujus velut Epitomen ſolum habet Guilielmus ille. Sed nec interim diſſimulandum eſt, veſtigia extare in vetuſtioribus juris tum Scotorum [c] Aquilonarium, tum Anglorum [d] commentariis moris *uxoris ſeparandæ ob aliquam corporis ſui* (in nonnullis exemplaribus *criminis*) *Turpitudinem*. Sed illud ad matrimonii ſolutionem ſpectare non ſatis liquet, tametſi de ea poſſit intelligi, uti & Joannes Skenæus in notis ad Regiam Majeſtatem intelligere videtur. Et de Chriſtianarum veterum Rerumpublicarum ac poteſtatum circa Divortia ſeu nuptiarum ſolutiones mores legesque hactenus. Unde ſane haud ægrè ediſcendum eſt, quidnam illæ de Jure Divortiorum Moſaico Evangelicè explicato, adeoque de Πορνείας ſeu Fornicationis in exceptione à Chriſto adhibita, & de dictis ea de re Apoſtolicis per plurima ſecula & regiones diffuſiſſimas ſentirent; florentibus interim apud eas Viris tum aliàs doctisſimis, tum Canonum Sacrorum peritisſimis, etiam & autoribus, qui (ut ſtatim patebit) perquam variatim heic adverſarentur.

(a) *De Regib. Angliæ lib. II.* (b) *Bonifac. Mogunt. Epiſt. 19.* (c) *Regiam Majeſtat. lib. 2. cap. 16. §. 17.* (d) *Ranulph. de Glanvilla lib. 6. cap. 17.*

CAP. XXXI.

Canonum Pontificiorum *ac* Theologorum *ſententiarum de* Divortiorum *jure, primò à temporibus* Apoſtolicis *usque in* Conſtantini *quaſi media ſeu* Concilium Nicænum *primum, & dein usque in* Juſtinianum, *Hiſtoria.*

DE Legibus Moribusque heic Chriſtianiſmi veteris, jam dictum eſt. De Canonibus Synodicis ac Pontificiis ac de Patrum Chriſtianorum Theologorumque ac Juris Pontificii

ficii peritorum ſingulorum Sententiis proximè juxta inſtitutum ſuperius, eſt videndum. Canones hi atque Sententiæ per ſeculorum intervalla Tria ſunt advertendæ. Primum eſt, quod ab ævo Apoſtolico deductum in tempora Chriſtianiſmi in Romanum Imperium recepti primitiva ſeu ea, quæ Concilium Nicænum primum, id eſt, annum Chriſti 325 & Conſtantini Regni 19 proxime antevertunt, extenditur. Secundum, quod inde in Juſtinianum ſeu annum quaſi 530 excurrit. Tertium, quod dein inde in tempora recentiora. Intervallo primo tribuuntur Canones *Apoſtolorum* ſic dicti, uti & Conſtitutiones Clementinæ. Et quidem titulo tenus utrique ficti, vetuſti ſunt, nec hoc puto intervallo, figmentorum ſatis feraci, recentiores. In Conſtitutionum illarum libris octo nulla reperitur de ſimplici Divortii jure. Sed ubi de Cleri uxoribus agitur, ſanctio eſt (a), ne quis ex illo genere ducat *ἐκβεβλημένην ejectam* ſeu *Repudiatam*; quod ſanè Repudii tunc admiſſi veſtigium eſt non ita obſcurum. Et in Conſtitutionibus Petro ſimùl & Paulo tributis (b) *πιστὸς ἢ πιστὴ δοῦλοι συναφθέντες, ἢ ἀφιστάσθωσαν ἢ ἀποβαλλέσθωσαν, fidelis vir aut fœmina ſervi copulati vel ſeparentur vel ejiciantur.* Ubi planè jubetur divortium, ſeu, quod ex Jure ſimpliciter naturali vim planè ſortitur, matrimonii ſervorum ſolutio. In Canonibus (c) autem prohibetur *Epiſcopus*, Presbyter, & Diaconus *γυναῖκα ἐκβάλλειν προφάσει εὐλαβείας uxorem ejicere obtentu Religionis.* Verum non ad Divortia ſimpliciter attinet hic Canon, ſed ad hæreſim illam ſeculi primitivi notiſſimam, quæ Nuptias damnavit. Nam qui Nuptias jure divino ſeu Evangelico non licitas credens, aut ea de re ſcrupuloſiùs dubitans, uxorem ejiciebat, is *εὐλαβείας προφάσει religionis* (hoc ſenſu, id eſt, *ſuperſtitionis* ſeu *cautionis*) *cauſa* id faciebat. Unde etiam in Gangrenſi (d), *ſi qua mulier reliquerit* virum *βδελυττομένη τὸν γάμον nuptias execrans* aut *abhorrens* (ex hæreſi ſcilicet Euſtathiana, qualem multi etiam antè imbiberant)

(a) *Conſtit. Apoſtolic. lib. 6. cap. 17.* (b) *Ibid. lib. 8. cap. 34.*
(c) *Can. Apoſt. 5.* (d) *Can. 14. diſt 30. c. 3. & vide Can. 1. & 9. & diſtinct. & Cod. Eccleſ. univerſæ Can. 71.*

berant) quod & *religionis causâ* antiquitùs (a) redditur, *anathema ſit.* Ceterùm in Canonibus illis Apoſtolicis, expresſa poſtmodùm (b) habetur ſecundarum nuptiarum poſt repudium prohibitio. *Si quis laicus uxorem ſuam* ἐκβάλλων ἑτέραν λάβοι ἢ παρὰ ἄλλου ἀπολελυμένην *ejiciens, aliam acceperit, aut ab alio repudiatam, communione pellatur.* Sed Theologi Juriſconſultique Orientis de Repudiata ἀναιτίως, ἀλόγως, μὴ κατὰ νόμους *Sine cauſa, ratione, nec juxta leges,* Canonem hunc accipiunt. Et Michael Chryſocephalus nondum editus, ἀπολελυμένη, inquit ibi, λέγεται ἡ μὴ κατὰ νόμους τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς διαζυγεῖσα *Repudiata dicitur ea, quæ non juxta leges à marito ſuo ſeparatur.* Occurrit quidem in Evariſti Papæ Epiſtolis (c), velut pro jure divino exploratisſimo, neutrum conjugum matrimonium ſolvere potuisſe. Vixit ille ſub annum 110. Sed diù eſt quod, ut aliæ veterum Epiſtolarum, quæ Decretales dictæ, ita & hæc ab eis, qui libentiùs falli nolunt, ut planè fictitia exploſa eſt. Sunt autem hoc in intervallo canones de Divortiorum jure planè genuini. In Oriente Neocæſarienſis Synodus (d) (cui interſuere Epiſcopi circa ſedecim, ſeu qui in Ancyrana antè ſederant) *Sacerdos, cujus uxor poſt ordinationem mœchatur* ὀφείλει ἀπολῦσαι αὐτὴν *debet* aut *convenit eam dimittere* ſeu διαζυγῆναι αὐτῆς, ut Zonaras, *disjungi ab ea,* ſeu *dato* (e) *repudio dimittere eam debet.* Sunt quidem Viri doctisſimi (f), qui Digamos in Conciliis Nicæno (g), Ancyrano (h), Neocæſarienſi [i], Laodiceno [k], hujus intervalli memoratos, veluti quos damnarent illorum Patres, pro eis volunt ſignantiùs ſumendos, qui absque repudio causâ adulterii, conjuges ob cauſas ex jure Cæſareo licitas alias dimittentes ſecundò, priore vivente, matrimonium inirent. Sed re benè perpensâ, perquam erit manifeſtum ex Theologorum illius ſeculi ſententiis aliisque Cano-

(a) *Fulgent. Ferrand. in Breviar. Can. 164.* (b) *Can. Apoſt. 48.* (c) *Epiſt. 2.* (d) *Can. 8. in Codice Eccleſ. univerſæ can. 53.* (e) *Diſt. 34. cap. 11.* (f) *Chriſt. Juſtel. in Cod. Eccleſiæ Univerſæ ad Can.* [illegible]. (g) *Can. 8.* (h) *Can. 19.* (i) *Can. 7.* (k) *Can. 1.*

Canonibus (a) moribusque inde tum in Oriente, tum in Occidente circa Digamos ſequentibus atque Orientis Juriſconſultis, ſecundas qualeſcunque, ſive poſt alterutrius mortem, ſive poſt repudium etiam qualecunque nuptias vocabulo illo ibi innui. Nec illud magis ad Divortia quam ad matrimonium morte ſolutum ſpectare. In Occidente autem Arelatenſis Synodus prima, cui interfuere Epiſcopi & Presbyteri 40, quorum aliqui ex Italia & Africa præter Gallicos & Reſtitutum Epiſcopum Londinenſem, ſub annum Chriſti 314; *De his, qui conjuges* (b) *ſuas in adulterio deprehendunt & iidem ſunt adoleſcentes fideles, & prohibentur nubere, placuit, ut, in quantum poſſit, conſilium eis detur, ne viventibus uxoribus ſuis, licet adulteris, alias accipiant.* Et demùm Eliberitana (c) ſub idem tempus habita in Hiſpaniis, Epiſcoporum novemdecim; *Fœminæ quæ nulla præcedente cauſa reliquerint viros ſuos & ſe copulaverint alteris, nec in fine accipiant communionem. Item fœmina fidelis* (d), *quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum ducit, probibeatur, ne ducat; Si duxerit, non prius accipiat communionem, niſi quem reliquerit prius de ſeculo exierit, niſi fortè neceſsitas infirmitatis dare compulerit. ---- Et ſi fuerit fidelis, quæ ducitur ab eo, qui uxorem inculpatam reliquit, & cum ſcierit illum habere uxorem, quam ſine cauſa reliquit, huic nec in finem dandam eſſe communionem. Inculpatæ* heic mentio & *cauſæ præcedentis* in dubio nimiùm relinquit, qualenam patribus Eliberitanis divortium haberetur legitimum. Sententias autem Theologorum hujus intervalli paucorum ſatis aliàs habemus. Certè Clemens Alexandrinus (*) divortiis ex Jure Cæſareo permisſis, adeoque ſecundis inde nuptiis expresſiùs adverſatur. Origenem (e) & Tertullianum (f) antè in hanc rem memoravimus. Et horum uterque liberum Divortiorum jus ſeu extra

(a) *Vide Baſil. ad Amphiloch. can. 4. Syric. Decretal. cap. 11. & 15. &c.* (b) *Can. 10.* (c) *Can. 8. 9. & 10. ubi vide Gabriel. Albaſpinum. Ivo part. 8. cap. 198. Burchard. lib. 9. cap. 62.* (d) *Cauſ. 32. quæſt. 7. c. 8. Ivo part. 8. cap. 199. Burch. lib. 9. cap. 63.* (*) *Stromat. 2. ſub finem.* (e) *Homil. 7. in Matth.* (f) *Adverſ. Marcion. lib. 4.*

cauſam mœchiæ aut cauſam, ut ſentire videtur Origenes, non diſparem, impugnat. Sed & Origenes, *Scio*, inquit, *quoſdam, qui præſunt Eccleſiis extra Scripturam permiſiſſe, aliquam nubere viro priore vivente, & contra Scripturam quidem fecerunt &c.* unde contrariam ei coævam fuiſſe ſententiam aliorum etiam, qui Eccleſiis præerant, apertè videmus. Eutychiano item Papæ tribuitur (*) illud, *Si quis Gentilis gentilem dimiſerit uxorem ante baptiſma, poſt baptiſmum in poteſtate ejus erit eam habere vel non habere.* Et, *infidelis ſi diſcedit diſcedat.* Vixit ille ſub annum 280. Quid alii tunc ſenſerint, ex Canonibus jam allatis partim eſt eliciendum. Et mirum eſt, adeo pauca de Divortiis reperiri in Synodis illius ſeculi etiam, quæ rem ultrò tractarunt uxoriam; ut tum Neocæſarienſis tum Gangrenſis. Quod ad Secundum attinet Intervallum ſeu ſecula à Synodi Nicænæ tempore in Juſtinianum extenſa; Concilia in eis fuere Quatuor Generalia celeberrima illa, Nicænum primum, Conſtantinopolitanum primum, Epheſinum & Chalcedonenſe. Neque omninò in horum Canonibus quid de Divortiis occurrit, qui ſcilicet apud Græcos ac Latinos veteres habentur. Verum quidem eſt in Nicænis illis ex Arabico pridem factis (*) haberi Canonem, quo *Sacerdos aut Diaconus uxorem ſuam propter fornicationem dimittens, aut ob aliam cauſam aut domo ejiciens propter bona externa, vel, ut illam altera pulchriore aut meliore aut ditiore mutet, vel propter concupiſcentiam ſuam, quod Deo diſplicet, & illâ ob has cauſas dimiſſâ, ipſe cum altera matrimonium contrahens deponendus eſt. Si verò fuerit laicus, probibeatur communione fidelium.* Sed ut argumentum illud Arabicum nec in Orientis nec in Occidentis jus Pontificium recipitur, ita ſanè nec intervallo in hoc aut locum meretur aut fidem. Illud verò advertendum heic eſt, Conſtantini Sanctiones de Divortiorum modis ſuperiùs oſtenſas, moresque, quos ex illis eſt facile elicere, in Chriſtianiſmo Imperii Romani obtinuiſſe, Patribus in Synodo Nicænis non omninò aut refragantibus aut adverſa docentibus. Et ſane ſanctiones illæ Conſtantinianæ

(a) *Ivo part 8. cap. 193. Grat. C. 28. q. 1. c. Si quis gent. &c. Simili modo.* (*) *Can. 66.*

nianæ planè Pontificiæ fuere. Nam ut deceſſores, ſic ille Pontifex erat Maximus, id eſt, in rebus Sacris arbiter ſummus, idque tam in Chriſtianiſmo quam antè in Paganiſmo, uti & Succeſſores [*] usque in Gratianum, qua de re plura alibi. Quale de Patribus Nicænis dictum eſt, itidem de Conſtantinopolitanis, Epheſinis etiam & Chalcedonenſibus dicendum. Neque ſcilicet Conſtantinopolitanos in Synodo Oecumenica ſub Theodoſio primo (ſeu anno Chriſti 381) neque Epheſinos in ea quæ ſub Theodoſio minore habita eſt anno 431, aut Chalcedonenſes ſub Martiano anno 451 quid omninò in ea, quæ ſive ſtatuta ſive permiſſa ſunt legibus illis Conſtantinianis, Theodoſianis, ac Valentinianis moribusque Imperii circa Divortia ante oſtenſis pronuntiâſſe, aut de eis diſputâſſe; quantum ſcilicet ex Synodorum illarum Canonibus aut Actis cognoſcimus; Ut Sardicenſe Concilium, quod & Generale nuncupatur, aliaque hujus intervalli non pauca, nec Divortii morem memorantia prætercam. Sed verò ut Imperatoriæ ſanctiones à Theodoſio minore in corpus illud, qui *Codex Theodoſianus* dicitur, brevi poſt Concilium Epheſinum conjectæ ſunt, velut id quod Juris Cæſarei corporis nomen tunc ſortiretur, ita & Canones, qui præceſſerant ſparſim Synodici, *ſic puto*, ſub id tempus in codicem ab Epiſcopis, *fortè patribus ipſis Epheſinis* eorumve aliquibus, confectum βίβλον κανόνων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας *Codicem Canonum Catholicæ* ſeu *univerſæ Eccleſiæ*, poſteà ſaltem, dictum relati ſunt. Atque in hiſce Canones habentur præter alios Neocæſarienſes, & Gangrenſes, adeoque de Divortiis, quæ ſuprà inde memorantur. Sed non omninò quid aut ex Canonibus Apoſtolicis dictis, aut ex Arelatenſi prima aut Eliberitana. Ita nihil planè in codice illo tunc temporis in Divortia ſimpliciter, aut de modo eorundem univerſali comprehenſum. Nec, quantum video codici illi vis juris Canonici univerſalis, utcunque ſic conſtructo, ante Synodum Quartam generalem ſeu Chalcedonenſem expreſſim data eſt. Primus ejusdem Synodi Canon eſt, Τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων καθ' ἑκά-

(*) Zoſimus lib. 4.

στην σύνοδον ἄχρι τοῦ νῦν ἐκτεθέντας κανόνας κρατεῖν ἐδικαιώσαμεν *Canones, qui à ſanctis patribus in unaquaque Synodo hucusque conſtituti ſunt, obſervari, æquum cenſuimus.* Tam Provinciali quam œcumenicâ, ut disertè Juriſconſulti Græci. Antè illud ſtatui, nullibi eſt compertum. Attamen fatendum intereà eſt, velut pro eo quod vim Canonum univerſalem antè haberet in actis (a) ejusdem Synodi, citari codicem illum, cui poſtmodum etiam & Canones Chalcedonenſes adjecti. Atque ita natus eſt ille, quem nunc jam dicto nomine Græco-Latinè editum terimus. In eo ex Canonibus Occidentis omninò nihil inerat. Habetur autem in eis, quod divertendi morem in hoc intervallo ſapit, ut in Carthaginienſi illa (b), qua puniendus Epiſcopus, *ſi ſciens ordinaverit clericum eum, qui viduam aut repudiatam uxorem habuit aut ſecundam.* Imò in hujus intervalli Canonibus Africanis expresſiùs Divortia, ſaltem nuptiæ ex eis ſecundæ, vetantur. Synodus Milevitana prima Arcadio & Honorio 5 conſulibus, ſeu anno Chriſti 402 habita, cui interfuit etiam cum Epiſcopis quamplurimis Auguſtinus Hipponenſis; *Placuit* (c), *ut ſecundum Evangelicam & Apoſtolicam doctrinam, neque dimisſus ab uxore, neque dimisſa à marito alteri conjungantur, ſed ita maneant, aut ſibimet reconcilientur; quod ſi contemſerint, ad pœnitentiam redigantur, in qua cauſa legem imperialem petendam promulgari.* Id ipſum in Codicem Canonum Eccleſiæ Africanæ (d), à patribus 217 Carthaginienſibus confirmatum, relatum eſt cum titulo, περὶ τῶν τοὺς ἄνδρας ἢ τὰς γυναῖκας ἀπολυόντων ἵνα οὕτως μένωσιν *De his, qui uxores, aut quæ viros dimittunt, ut ſic maneant.* Certè nec in codicem illum Eccleſiæ univerſæ Pontificum Romanorum decretum aliquod erat tunc receptum, utcunque illorum placita velut vim obtinere univerſalem etiam antiquitus (e) eſt exiſtimatum.

(a) *Act. Synod. Chalcedon. 4. & vide Chriſtophor. Juſtell. in Præfat. ad Cod. Eccleſiæ univerſæ Pariſ. 1610.* (b) *Synod. Carthag. 4. can. 69. anno 398.* (c) *Synod. Milevit. 1. Can. 17.* (d) *Cod. Eccleſ. Africanæ can. 102. & Concil. Afric. apud Dionyſ. Exig. 69. Concil. Carthagin. apud Zonaram. can. 116. apud Balſamon. 105.* (e) *Diſt. 19. c. [illegible] & Cauſ. 25. quæſt. 2, c. 18.*

matum. In iis autem ſub annum in hoc intervallo 390 habetur Decretalis Syricii Papæ ad Himerium Tarraconenſem Epiſcopum, qua *de Conjugalium*, inquit (a), *violatione requiſiſti, ſi deſponſatam alii puellam alter in matrimonium poſſit accipere: hoc ne fiat modis omnibus inhibemus, quia illa Benedictio, quam nupturæ Sacerdos imponit, apud fideles cujusdam ſacrilegii inſtar eſt, ſi ulla transgreſſione violetur.* Ita ſanè nec ſolubilia Sponſalia, de præſenti ut ajunt contracta, nedum matrimonia voluit, maximè ſi acceſſerat Miniſtri Sacri benedictio. Et circa ſeptennium poſt Syricii mortem, ſeu anno 405, Innocentius Papa primus ad Exuperium Epiſcopum Tholoſanum, *De his requiſivit* (b) *dilectio tua, qui interveniente repudio, alii ſe matrimonio copularunt; quos in utraque parte adulteros eſſe manifeſtum eſt. Qui verò vel uxore vivente, quamvis diſſociatum videatur eſſe conjugium, ad aliam copulam feſtinarunt, neque poſſunt adulteri non videri, in tantum ut etiam hæ perſonæ, quibus tales conjuncti ſunt, etiam ipſæ adulterium commiſiſſe videantur ſecundum illud, quod legimus in Evangelio, Qui dimiſerit uxorem ſuam & duxerit aliam, mœchatur. Similitèr & qui dimiſſam duxerit, mœchatur; & ideo omnes à communione fidelium abſtinendos. De parentibus aut propinquis nihil tale ſtatui poteſt, niſi ſi incentores illiciti conſortii fuiſſe detegantur.* Sic ille. Atqui non omnimoda improbaſſe eum divortia videtur ex Epiſtola ad Probum (c), ubi captivitate quidem nolens ſolvi matrimonium (quemadmodum & poſtea Leo Magnus d) *conventum* pronuntiat *ſecundæ mulieris, priore* (captivâ) *ſuperſtite, nec Divortio ejecta, nullo pacto poſſe eſſe legitimum.* Et de Epiſcopis & Presbyteris ante ordinationem conjugatis, Leo ille (e) ſub annum 450, *ut de carnali ſpirituale fiat conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, &, quaſi non habeant, ſic habere, quod ſalva ſit charitas connubiorum & ceſſent opera nuptiarum.* Quinetiam Patrum aliquot, qui hoc intervallo ſcripſere, divortiis, quæ

(a) *Cap. 4. Cauſ. 27. quæſt. 2. cap. 50.* (b) *Epiſt. Decret. 3. cap. 5. Cauſ. 33. quæſt. 4. c. 46.* (c) *Epiſt. 9. cauſ. 34. quæſt. 1. & 2. cap. 2.* (d) *Epiſt. 79. Cauſ. 34. quæſt. 1. & 2. cap. 1.* (e) *Epiſt. 92. cap. 3. Diſt. 31. cap. 1.*

ex jure Cæſareo legitima habebantur, adeoque ſecundis inde nuptiis, ſententiæ fuere adverſiſſimæ. In Oriente Baſilius Magnus, Cæſarienſis Antiſtes, in Epiſtolis Canonicis ad S. Amphilochium Epiſcopum Iconienſem (a) *Domini*, inquit, *dictum*, ἐξ ἴσȣ ϗ ἀνδράσι ϗ γυναιξὶν ἁρμόζει, περὶ τȣ͂ μὴ ἐξεῖναι γάμȣ ἐξίςαϑαι παρεκ]ὸς λόγȣ πορνείας· ἡ ƺ συνήϑεια ȣ̓χ ȣ̔́τως ἔχει· *Ex æquo & viris & mulieribus convenit, quod non liceat à marito diſcedere* ſeu *matrimonium ſolvere, præterquam propter Fornicationem. Conſuetudo autem non ita ſe habet.* Nempè ex legibus *Cæſareis* liberius multò Divortiorum in Chriſtianiſmo illius temporis jus erat, ut ſuperiùs oſtenſum eſt. Qui ex divortio aliter habito ſecundò matrimonium iniret, pro adultero habuit Baſilius. Floruit is diu ante conſtitutionem, quam ſupra oſtendimus, Theodoſianam. Huc item trahitur illud Gregorii Nazianzeni (b), ubi uxorem ſæpè eſſe ait

------- Τίκ]ον κακὸν ȣ̓δ' ἀποπεμπ]ὸν.

Malum adquiſitum quidem, ſed quod dimitti nequit. Conſonus eſt Chryſoſtomus (c), qui relictum ait τρόπον ἕνα ἀφέσεως *unicum modum divortii* legitimum, quem adulterii cauſa eſſe palam aſſerit. Concors item Aſterius (d) Epiſcopus Amaſeæ hiſce coætaneus. In Occidente item Hieronymus (e) conſonus, qui nec ſecundas, poſt divortium Adulterii causâ, nuptias, priore vivente conjuge admittit, uti nec Chryſoſtomus. Adſtipulatur ſatis Ambroſius (f), uti & Auguſtinus etiam cum ad Pollentium libros ſcripſit de Conjugiis adulterinis. Poſteà verò ſatis dubitantèr, ut in Retractationibus, unde ſane ſententiarum tunc temporis diſcrimen haud exiguum eſt dignoſcendum. *De præcepto*, inquit ille (g), *quo*

(a) *Can. 9. vide item ejusdem Can. 26. 35. 48. & 77. & Homil. 7. in Hexahemeron.* (b) *In Carm. de laude Virginitatis.* (c) *In Matth. Homil. 17. & in Serm. 1. ſeu de decem millium debitore item homil. in Matth. 63. & vide eum in libro de Virginitate.* (d) *Homil. poſtrema in Biblioth. patrum, tom. 4. pag. 707.* (e) *In Epiſt. 30. ſeu Epitaph. Fabiolæ & ad Matth. cap. 19.* (f) *Comm. in Luc. 17.* (g) *Retractat. lib. 1. cap. 19.*

quo prohibetur uxor non dimitti niſi propter fornicationem; hic quidem ſcrupuloſiſſimè diſputant. Sed cum velit Dominus intelligi Fornicationem propter quam liceat dimittere uxorem, utrum eam, quæ damnatur in ſtupris, an illam, de qua dicitur, Perdidiſti (a) *omnem, qui Fornicatur abs te, in qua utique & illa eſt (neque enim non Fornicatur à Domino, qui tollens membra Chriſti facit ea membra meretricis) etiam atque etiam cogitandum eſt, atque requirendum. Nec volo in re tanta tamque ad dignoſcendum difficili putare lectorem iſtam ſibi noſtram diſputationem debere ſufficere. Sed legat & alia, ſive noſtra, quæ poſteà ſcripta ſunt, ſive aliorum meliùs conſiderata atque tractata; vel per ſi poteſt ea quæ hic meritò movere posſunt, vigilantiore & intelligentiore mente diſcutiat. Non quia omne peccatum fornicatio eſt (neque enim omnem peccantem Deus perdit, qui quotidie ſanctos ſuos exaudit dicentes, dimitte nobis debita noſtra) cum perdat omnem, qui fornicatur ab eo. Sed quatenus intelligenda atque eliminanda ſit hæc fornicatio, & utrum etiam propter hanc liceat dimittere uxorem, latebroſiſſima quæſtio eſt. Licere autem propter iſtam quæ in ſtupris committitur, nulla quæſtio eſt. Et ubi dixi hoc permisſum eſſe, non juſſum, non attendi aliam ſcripturam* (b) *dicentem, Qui tenet adulteram ſtultus & impius eſt.* Ita ab legibus de Divortio ſeu matrimonii ſolutione *Cæſareis* receptisſimis nec ſine Theologorum procul dubio ſummorum conſilio editis, diſcrepabant alii, ut fieri amat, in alias atque alias ſententias, tum in Oriente tum in Occidente diſtracti. Neque in hoc intervallo jus *Cæſareum*, ex Canonum Theologorumve aliquot ratione omninò mutatum, tametſi in Occidente Principum aliquot conſtitutiones heic propius eis accesſerint, ut in ante ſuperiùs oſtenſis liquet.

(a) *Pſal. 72. 27. in vulgata.* (b) *Proverb. 18. in Vulgata.*

CAP. XXXII.

De Canonibus *Pontificiis ac Synodicis,* Patrumque *ſententiis circa* Divortii *ſeu* matrimonii ſolutionis jus *in* Oriente *poſt* Juſtiniani *initia, usque in ſecula recentiora.*

POſt Juſtiniani initia, Orientis heic Canones ac Sententiæ ſeorſim, uti dein & Occidentis jam perluſtrandæ. In Oriente obtinuere ut in Imperium recepti Canones quidem nulli, dum imperavit ille, quibus Divortiorum jus liberius coercitum, niſi exceptionem inde habendam exiſtimes, quod ſub annum 540 ſeu ejusdem 14 ſanciverit ille (a) τάξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας *vicem legum obtinere ſanctos Eccleſiaſticos canones, qui à ſanctis Quatuor Conciliis expoſiti ſunt aut firmati.* Scilicet Nicæno, Conſtantinopolitano primo, Epheſino, Chalcedonenſi. Harum *enim*, inquit, *ſynodorum dogmata* καθάπερ τὰς θείας γραφὰς δεχόμεθα, καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν *ut ſcripturas ſacras recipimus, & Canones ut leges obſervamus.* Quatuor Conciliorum Canones palam heic in leges recepti. Ergo & Canon ille Chalcedonenſis, quo, ut ante oſtenſum eſt, tam provinciales alii ut Ancyrani, Neocæſarienſes, reliqui in Codice Græco veteri, quam qui œcumenici antè fuere, parili donantur autoritate. Si quid igitur in Provincialibus illis de Divortiis (quod parum quidem eſt, nec liberius eorundem jus omninò improbat) occurrit, jam legum vim id habebat. Et manifeſtum eſt, in œcumenicis hac de re aliàs nihil omninò haberi, uti nec in Synodo Generali quinta Conſtantinopoli ſub Juſtinianum celebrata. Juxta leges igitur Cæſareas per Orientem, non Canones (neque enim Baſiliani, nedum alii præter jam dictos ab Juſtiniano receptos vim ibi

(a) *Novell. 131. cap. 1. & videſis Chriſtoph. Juſtell. in præf. ad Cod. Can. Eccleſ. Univerſæ.*

ibi in judiciis tunc ſortiebantur) neque Theologorum ſententias adverſas de Matrimonii ſolutionibus illo in ævo dijudicabatur. Etiam & poſt Juſtini illam divortii ex utriusque conjugum conſenſu reſtitutionem, liberiores multò, ac fermè ut in veteri Paganiſmo, ſolutiones illæ habebantur. *Horrenda hæc* (inquit Baronius (a), de Juſtini ſanctione illa verba faciens) *debuêre per Epiſcopos prohiberi, ne fierent & jam facta reſcindi & ab Eccleſia penitùs propulſari.* Et Pontifices utrosque Summos, Orientis ſcilicet ac Occidentis, Joannes dictos perſtringit ille, quia id non fecerant. Quaſi tunc temporis, cum jus ſuum cordatiùs agnoſcerent tuerenturque Principes Chriſtiani, adeo facile fuisſet generi hieratico refragari. Codici illi Canonum Orientis Græco accesſere poſtmodum Canones alii. Inter eos, Carthaginienſes ſeu Africani, adeoque ille (b) quem ex Synodo Milevitana capite adducitur in Divortia ſuperiore, *item* Synodus illa ſexta Generalis in Trullo ſub annum 680 quæ tum Canones Apoſtolorum dictos recepit (c) firmavitque (adeoque quod in illis habetur de divortiis) tum Baſilianam (*) de conjugum deſertione doctrinam. Etiam & Baſilii ipſius Canones Codici illi adjuncti ſunt. Et ubi in Nomocanone Photius (Patriarcha Conſtantinopolitanus ſub annum 800) Canones de Divortiis in Oriente apud utrunque receptos enumerat (d), præter Baſilianos, expresſim memorat Apoſtolorum 5 & quos ex Synodo Gangrenſi ac Carthaginienſi atque ſexta in Trullo jam ante oſtendimus. Utcunque dico receptos; id eſt, ut in Theologorum ac Juriſconſultorum Orientis manibus terendos, non ut in foro obtinentes. Etenim ex Theodori Balſamonis Patriarchæ ſub annum 1190 Antiocheni commentario in Carthaginienſem illum, qui præ aliis Synodicis, in Orientis codicibus, Divortiis ac ſecundis poſt ea nuptiis adverſatur, liquet in uſum forenſem eum non admisſum.

LII Scili-

(a) *Tom. 7. ann. 566. num. 15.* (b) *Apud Zonarum Synod. Carthag. can. 116. apud Balſamon. can. 108.* (c) *Synod. 6 in Trullo can. 2. vide Th. Balſamon. ad can. Apoſt. 85.* (*) *Ibid. can. 87.* (d) *Nomocan. tit. 13. cap. 4.*

Scilicet Centum ampliùs ante Juſtinianum annos Canones illi Carthaginienſes ferebantur. Adnotat igitur ibi Balſamon Juſtiniani Novellâ illâ 117 antè oſtensâ cauſas Divortii legitimas præſcriptas & lectorem dein ad Canonem illum 87 Trullanæ ablegat, τὰ γὰρ, inquit, ἐν τῷ παρόντι κάνονι περιεχόμενα, παλαιγενέστερα ὄντα κατὰ πολὺ, ἠπράκτησαν *Quæ enim in hoc Canone* (Carthaginienſi) *continentur, cum ſint multò antiquiora, in uſu non ſunt*, aut *non ſunt recepta*. Malè enim ibi redditur *exoleverunt*, cum nec in Oriente unquam vim omninò obtinuisſent. Atque ad Trullanum illum Canonem quæ Baſilianam heic doctrinam amplectitur, uti etiam in Nomocanone de Divortiis loquitur, ut ex Jure Cæſareo non Pontificio definiendis. Ita alibi de altero conjugum furioſo (a) ſeu dæmoniaco. Tantundem dicendum de Canonibus, de Divortiis in Conſtantini Harmenopuli Epitome (b). Nam in Prochiro ſuo ex legibus Cæſareis ea dijudicanda palam vult. Neque ſanè aliter Matthæus Monachus (c) in Quæſtionibus & cauſis Matrimonialibus, ubi expresſim cauſas ſolutionis juxta leges exponit Cæſareas. Certè & in codice veteri Ms. Canonum Orientis habentur ἐκ συνοδικῶν κρισέων *ex Judiciis Synodicis* Alexii Patriarchæ Conſtantinopolitani Canones hi de Matrimonii ſolutionibus cum primis heic obſervandi. Vixit ille ſub annum 1030, idem cujus aliquot habentur in Zonaræ editione.

I. Ἀκατάγνωστος ὁ εὐλογῶν γυναῖκα παρὰ ἀνδρὸς καὶ αὐτοῦ παραχομένου τὴν αἰτίαν, ἀπολυθεῖσαν.

II. Αἱ παρὰ ἀνδρῶν παραχομένων τὴν αἰτίαν ἀπολυθεῖσαι, εἰ γήμασθαι βουληθεῖεν καὶ αὗται ἀνέγκλητοι, καὶ οἱ εὐλογοῦντες ἱερεῖς ὁμοίως καὶ παρὰ ἀνδρῶν.

III. Ὁ τὴν ἐκβεβλημένην ἐπὶ μοιχείᾳ γήμας κἂν γεγαμηκὼς κἂν ἄγαμος, μοιχός ἐστι καὶ τῷ τῶν μοιχῶν ὑποκείσεται ἐπιτιμίῳ.

IV.

(a) *Ad Nomocan. Photii tit. 13. cap. 30.* (b) *Sect. 5. tit. 2. & 3. & ſect. 6. & videſis Juris Græco-Rom. Tom. 1. pag. 232. 310. 499.* (c) *Juris Græco-Rom. Tom. 1. pag. 507. &c.*

IV. Τῶν ἐκ συμφώνου ὅπερ ἀπείρηται τοῖς νόμοις τῶν γάμων διαλυσαμένων ὁ τοὺς δευτέρους γάμους εὐλογῶν ἱερεὺς τῆς ἰδίας ἐκπεσεῖται τιμῆς.

I. *Pœna immunis erit* (Miniſter ſacer) *qui benedixerit nuptiis mulieres à viro dimiſſæ, cum ipſe cauſam divortii præberet.*

II. *Mulieres à viris, qui cauſam præberent ipſi, dimiſſæ, ſeu, matrimonio ſolutæ, ſi ſecundas inire volunt nuptias, reprehenſione dignæ nec ſunt ipſæ nec miniſtri ſacri eis benedicentes. Quale itidem de viris dicendum.*

III. *Qui ejectam adulterii cauſâ duxerit, ſive ante uxorem habuerit ille ſive minime, Adulter eſt, & adulterorum pœnis ſubditus erit.*

IV. *Sacerdos, qui nuptias ſecundas eorum, qui ex conſenſu mutuo nuptias ſolverint, quod quidem legibus* (ut ſuperius eſt oſtenſum) *prohibetur, benedixerit, dignitate ſua privabitur.*

Manifeſtisſima illius ævi heic veſtigia matrimonii ſolutionis liberioris admisſæ, cui nec in conciliis Orientis generalibus (extra Trullanum) neque in ejusdem aliis quid ita adverſum. Nec ſanè in Pontificiis Canonibus aut ſententiis Patrum aliquot quidquam cui cederent Principum Chriſtianorum ibi leges. Atque ita ſe res olim de Divortiis Chriſtianorum in Oriente habuit. Neque puto hodiè aliter niſi ubi perſuaſio invecta Romana ſententiam avitam mutaverit. Scio ita contrahi ſubinde apud ſcriptores diſcrimen ſententiarum heic Occidentis & Orientis, quaſi in hoc ſolum reſtaret, utrum adulterii cauſa jure ſolvi posſet ipſum matrimonium, quod negant plerunque Occidentales. Sed palàm eſt, cauſas ob quamplurimas alias ſolvi poſſe ex legibus Cæſareis, ut oſtenſum eſt, quibus neque derogatum quid iri, ſive Canonibus Synodicis, ſive Theologorum aliquot ſententiis adverſis permiſere ibi Principes reliquique Imperii Præfecti. Nec ſanè mores Orientalium hac in re mutare potuere Patres Occidentales in Concilio Generali Florentino. Et fatetur Petrus Arcudius (a), Græcos ſuos

(a) *De Concordia Eccleſiæ Occid. & Orient. lib. 7. cap. 18.*

hujusmodi repudia admiſiſſe, permiſiſſe, & continuâſſe. Sed dum Romanenſium partes omninò tuetur, adjicit, hoc illos fecisſe *autoritate Cæſarum deceptos magno Reipublicæ Chriſtianæ detrimento.* Et videſis apud eum hac de re plura. Æquum ſatis eſt igitur, ut exiſtimemus, ante everſum Chriſtianum Orientis Imperium leges heic Cæſareas obtinuisſe, Poſteà verò, legibus illis cum Imperio ſublatis, ex Canonibus & Theologorum tyrannidi Mahumedanæ ſubjectorum ſententiis, quales oſtendimus, rem deciſam; ita tamen ut conjugi adulterii causâ dimisſo ſecundum inire matrimonium liceret. Πορνείας verò pro adulterio ſumi, etiam in exceptione de Divortiis Evangelica apud Græcos tum Theologos tum Juriſconſultos tralatitium eſt. Ideo non ut cauſam unicam ſed ut exemplarem in exceptione intelligendam voluere, ac pro arbitrio eorum, qui ſummæ rerum præerant, aliis cumulandam. Et de Cypriorum, Cretenſium aliorumqve Græcorum heic moribus & ſententiis, vide quod occurrit capite proximo ex hiſtoria Concilii Tridentini.

CAP. XXXIII.

Occidentalium *de Divortiis* Jus Pontificium *&* Sententiæ, *in Juſtiniani tempora*, Theologicæ.

IN Occidente ſub Juſtiniani tempora & per ſequentia, alius fuit Canonum ibi receptorum codex, juxta quem demùm pro varia admisſione autoritatis hieraticæ judicia de rebus ſacris habebantur. Is eſt *Codex Canonum Eccleſiæ Romanæ* à Dionyſio Exiguo ſub Juſtiniano editus, in quem referuntur præter Canones Apoſtolorum dictos, & qui ſunt in codice illo Orientis reliquos, etiam complurium Pontificum Romanorum decreta; adeoque illa, in Divortii libertatem expresſiora Syricii, Innocentii Primi, & Leonis, quæ capite trigeſimo primo memorantur. Atque ii ſunt Canones, *per quos* Leo Papa quartus ſub annum 850 ait (a), *judicant Epiſcopi & per quos Epiſcopi ſimul judicantur.* At verò

(a) *Baron. Tom. 10. ann. 855. Grat. Diſt. 20. cap. 1.*

verò proximo quaſi ante Leonem ſeculo quicquid autoritatis *Canones* illi accepisſent, inter Theologos ſopitæ non ſunt quæſtiones illæ de ſecundis dimisſæ nuptiis ac de divortii cauſis legitimis. Quod ſanè apertè conſtat tum ex Bonifacii Archiepiſcopi Moguntini Epiſtola ad Lullum (a) de Auguſtini, Hieronymi, aliorum heic ſententiarum diſcrimine, dubiisque, quibus ipſe ea de re intricabatur, tum ex Bedæ noſtri interpretatione vocabuli *Fornicationis* in Evangelica de Divortio exceptione, quam ſuprà (b) attulimus. Atque obſervandum eſt, ubi in Decretalibus Gregorianis (c), ut ex *Concilio* apud Wermeriam (ſic legere oportet, non ut in Editis *Wormaciam*) ſub annum *Chriſti* 870 (d) ab Epiſcopis viginti habito, occurrit, *Si qua mulier in mortem mariti ſui cum aliis conſiliata eſt, & ipſe aliquem illorum ſe defendendo occiderit, poteſt ipſe poſt mortem uxoris, ſi voluerit, aliam ducere; ipſa autem inſidiatrix pœnitentiæ absque ſpe conjugii fiet ſubjecta*, in vetuſtioribus *Canonum* conſarcinatoribus, veluti Burchardo (e) ac Bernardo Papienſi (f) non reperiri verba illa *poſt mortem uxoris*, uti nec apud Ivonem (g) aut Gratianum (h), qui ſolùm habent *poteſt, ut nobis videtur, ipſam uxorem dimittere*. Et illud de morte uxoris, quaſi ſuperſtite ea, utcunque dimisſâ, ſecundæ viro nuptiæ illic negarentur, glosſema videtur ſeculorum inſequentium (i). Nam non diù pòſt in Eccleſia Romana per Occidentem univerſim inolevit doctrina velut certisſima (utcunque refragarentur ſubinde mores) inde jus Pontificium hac de re natum, ac *Canonibus* non paucis perquam obviis, etiam & Synodo Tridentina (k), firmatum atque in mores legesque ut plurimùm receptum, ut nec adulterii cauſâ vinculum matrimonii divortio ſolvi posſet (poſtquam maximè Sacramenti nomine indutum eſt) nedum *Cauſas* ob leviores, ſed tantùm à thoro & menſa disjunctio posſet fieri. Poſtularunt autem in *Synodo* Tridentina, ubi anathema latura erat de Divortiis,

(a) *Bonifac. Epiſt.* 87. (b) *Cap.* 27. (c) *Tit. de Divortiis, c.* 1. (d) *Baron. Tom.* 10. *ann.* 870. *num.* 37. (e) *Decret. lib.* 6. *cap.* 41. (f) *Antiq. Collect. Decretal.* 1. *lib.* 4. *tit.* 20. *cap.* 1. (g) *Part* 10 *cap.* 169. (h) *C.* 31. *quæſt.* 1. *cap.* 6. (i) *Videſis notas Anton. Auguſtin. in Collect. Decretal.* 1. *lib.* 4. *tit.* 20. *cap.* 1. (k) *Sesſ.* 24. *tit. de ſacr. Matr. cap.* 5. &c.

tiis, Oratores Veneti, quandoquidem ipſorum Reſpublica habeat (a) in poteſtate Regna *Cypri*, *Cretæ*, Corcyræ, Zacynthi, Cephaloniæ à Græcis habitata, quibus ab antiquisſimo tempore in more poſitum eſt, uxorem adulteram repudiare aliamque ducere (de quo ritu toti Eccleſiæ notisſimo nunquam ab aliquo concilio damnati aut reprehenſi ſunt) iniquum eſſe, illos abſentes nec ad hoc Concilium vocatos condemnare. Rogare igitur Patres, Canonem, qui de illa materia loquitur, ita velint attemperare, nequid ipſis præjudicii adferat. Unde non anathemate ibi damnati, qui aut ſic nuptias inirent ſecundas, aut qui id nec illicitum eſſe profiterentur, ſed tantùm, qui dixerint (b) Eccleſiam errare, cum docuit & docet juxta Evangelicam & Apoſtolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non poſſe disſolvi. Temperamentum ſane perquam ſubtile. Nondum verò conſummatum matrimonium dirimi volunt Romanenſes, ſi conjugum alter profesſionem ordinis alicujus Religioſi in ſe ſuſceperit, uti & Pontificis Romani diſpenſatione, cujus heic vis ſatis incerta habita. Etiam ob alterius infidelitatem, ubi infidelium alter Chriſto nomen dederit, ſolvi vinculum. Quod ſanè & fieri quidem adulterii causâ contendunt aliqui magni nominis Romanenſes, ut Cajetanus, Catharinus, alii. *Etiam Frigiditatis causâ*, ſeu coeundi impotentiæ per triennium à nuptiarum initiis ſolvi poſſe volunt Canones (c), ſeu potius, ut aliqui volunt, reddi, velut ab initio, nullum, utpote inter rei nuptiali impares errore contractum. Jus heic Pontificium adeo apud Ivones, Burchardos, Gratianos, Gregorios, reliquos ejusdem conſarcinatores obvium eſt, ut illud pluribus indicare foret nimis ſupervacaneum. Obvii item Juriſconſulti *Cæſarei* (d), qui ſcripturâ ſacrâ nitentes Pontificiis heic adverſantur. Copiosè atque obiter item Theologi Romanenſes hanc doctrinam

(a) *Petr. Suavis hiſt. Concil. Trident. lib. 8. pag. 609.* (b) *Concil. Trident. Seſſ. 24. tit. de ſacr. Matr. cap. 7.* (c) *Vide Extr. tit. de Trigid. & maleſi. Deciſ. Capell. Tholoſan. 181. Parlam. Delphin. 463. & Petr. Ærodium Rerum Judicat. lib. 4. tit. 17. cap. 5.* (d) *Matth. Weſenbech. tit. de Repudiis, & vide Baldwin. in Inſtit. tit. de Nuptiis, §. ſi uxor tua.*

ctrinam explicant in Matthæi maximè Evangelium (a), in ſententias Lombardi (b), in Tractatibus de Sacramentis (c), ac de Hæreſibus (d) integriſque de Matrimonio voluminibus. Ita mirum in modum diſcreparunt heic Orientales tum Theologi tum Juriſconſulti ab Occidentalibus. Quin & à Romanenſium recepta doctrina Reformati, quibus plerunque vinculum ſolvi adulterii cauſa admittitur, atque etiam ob alias; indeque nuptias ſecundas legitimè iniri. Sed nec hi unanimes. Lutheri, Melanchthones, Zanchii, Buceri, Bezæ heic conſulendi, & de eo quod eſt adulterii cauſâ noſtratium cum primis bini Joannes Houſonus Epiſcopus Dunelmenſis & Thomas Pius, qui ea de re ſcriptis acritèr invicem digladiati ſunt. Ita juxta varias vocis Πορνείας *Fornicationis* in Evangelica exceptione doctrinæque ibi, nunc cùm illa ut in Matthæo, nunc ſine illa, ut in Marco & Lucâ, traditæ interpretationes, in varias à Chriſtianiſmi initiis ſententias Viri doctisſimi, Theologi Juriſconſultique ſunt diſtracti. Et de voce illa variatim, ut ſuprà oſtenditur, verſa atque exceptionis ibi naturâ, vide, ſi placet, binos ſcriptores inſignes nuperos Hugonem Grotium (e) & Fridericum Spanhemium (f). Atqui hoc non prætereundum, Romanenſes qui adulterii causâ disſolvi nolunt vinculum, ita interim ex Sanctionibus tantùm humanis ipſum contractum nuptialem (*utcunque Sacramenti nomine indigetatum*) ejusque vim pendere velle, ut ſi quis intra gradus conſanguinitatis affinitatisve à Pontifice Romano prohibitis, etiamſi interim extra eos, qui è jure Moſaico in Chriſtianiſmum recepti vetantur, nuptias ineant, eorum contractus planè ſit apud ipſos reſcindendus ac pro irrito habendus, aliàs interim, ut apud Reformatos, planè validus. Prætereo ineptias illas de Spirituali cognatione. Et quantum video, non minus ex Jure ſolummodò humano, velut à Divino induci permisſo, de ipſa rei matrimonialis ſubſtantia ſtatuunt ſubinde Occidentales, etiam tum Reformati tum Romanenſes, quam olim Orientales Divortii Cauſarum adeo feraces. Sed prudentisſima proculdubio eſt libertatis Divortio-

(a) *Ad Matth. 5. & 19. ubi vide Maldonat. & Fabrit. Paulutium in Evangel. c. 108. &c.* (b) *Lib. 4. diſt. 39.* (c) *Vide Bellarmin. de Matrimonio cap. 16. &c.* (d) *Alfonſ. à Caſtro lib. 11. verb Nuptiæ.* (e) *In Not. Evangel. ad Matth. 5.* (f) *Part. 3. Evangelic. Dub. 147.*

vortiorum coercitio, ſive libidinis anſas evitandas, ſive ſucceſſiones, ſive publicam aliter pacem atq; Pietatem ſpectes. Certè apud Anglos noſtros (qui gradus Conſanguinitatis & Affinitatis Jure Pontificio præſtitutos atq; heic antiquitùs receptos lege Parlamentaria (a) centum ampliùs abhinc annos latâ in eos laxarunt ſolos, qui ſacris in literis continentur, Pontificiorum tamen intereà de Divortiis doctrinam quaſi integram etiam poſt Reformationem retinentes) Synodus cleri Provincialis utraque memoria noſtra ſtatuit (b), ut nec disjunctionis à Thoro & menſa ſententia forenſis pronuntiaretur, niſi adjecto inſuper neutiquam licitum fore alteri altero ſuperſtite ſecundas inire nuptias, nec priusquam ſatisdatione etiam caveret actor, ſe id obſervaturum. Et de hiſce hactenus. Hoc tantùm ſubjungere liceat, ex antè oſtenſis, ſi rectè perpendantur, difficile non eſſe elicere, quid ſtatuendum fuerit in Quæſtionibus illuſtribus non paucis de Jure Matrimoniali ac Divortiorum tum Divino tum Humano controverti ac diſceptari ſolitis. Sed pro multiplici captûs ſimul & adfectûs atque perſuaſionis utcunque (ut fieri amat) anticipatæ diſcrimine Principiorumque ac Præmiſſorum ſive admiſſione ſive rejectione perquam varia, ut aliæ ſic & Quæſtiones illæ ſolent definiri.

(a) *Stat. 32. Hen. 8. cap.* (b) *Synod. 1603. conſtit. 107.*

Libri Tertii Finis.

Addendum ad pag. 6. lin. 22.

--- licuit. Tradunt autem illi, Salomonem Regem, ~~& qui~~ rebus cum eo præerant, diſciplinam hanc de Secundariis inſtituiſſe. גזר inquiunt (a) de Salomone על תניות לעריות *decrevit id, quod recipitur de eis, quæ Secundariæ ſunt fœminis inceſtûs nomine vetitis.* Neque factum hoc volunt ſine autoritate τῆς בת קול, ſeu, *filiæ vocis*, id eſt, Oraculi cœleſtis. Adjiciunt ----

(a) *Abraham Zacuth. in* Sepher Juchaſin, *fol. 11. b. & ibi citata.*

GRATIÆ ET GLORIA DOMINO DEO SERVATORI.

JOANNIS SELDENI
DE
SUCCESSIO-
NIBUS
ad Leges Ebræorum
IN BONA
DEFUNCTORUM.

LIBER SINGULARIS:

IN

PONTIFICATUM,

LIBRI DUO.

EDITIO NOVA.

FRANCOFURTI AD ODERAM,
A. M DC LXXIII.

Capitum Elenchus.

Liber Primus.

CAP. I.

OPeris *Deſignatio. Et de* Perſonis, *quarum* Conjugia *ſive* Conſanguinitatis *ſive* Affinitatis *nomine pro* vetitis ex lege Sacra *apud* Talmudicos *habentur.*

CAP. II. *De* Fœminis Secundariis, *ſeu quarum conjugia ex majorum inſtituto, extra legis Sacræ verba ac vim, juxta* Talmudicos, *vetita ſunt, ſive* Sanguinis *ſive* Affinitatis *nomine. Et de* Conſanguinearum & Affinium *ratione in* Sponſalibus dubiis.

CAP. III. *De* Karæorum *ſeu* Scripturariorum *Judæorum diſciplina, in conjugiorum, ſive* ſanguinis *ſive* affinitatis *cauſa, interdictione* ex lege Sacra *decernenda. Quinam* Propinquorum *nomine eis veniant.* Vetuſtiorum *ex hiſce ſententia de* perſonali Conjugum unitate.

CAP. IV. *Diſciplinæ de* Inceſtu *apud* Karæos novatio, *autore* Rabbenu Joſeph & Fundamenta *ſeu* Regulæ *ejuſdem ea de re* Quinque, *quibus etiam* Vetuſtiorum Karæorum *de Inceſtu ſcita (verbis aliquot in regulis illis aliter ab ipſis intellectis) cernuntur.*

CAP. V. *Fundamentum ſeu* Regula *de Inceſtu* Sexta *à* Rabbenu Jehoſua *Karæo &* Rabbenu Joſeph *diſcipulo introducta.* Karæorum plerique & Rabbenu Joſeph *ſequaces. Nec præter binos celebriorum quiſquam* R. *Jehoſuæ ſententiam eſt amplexus. Mutilus* Eliæ Ben Moſch *Codex* de Inceſtu *percurritur.*

CAP. VI. *Summaria & emendatior* Karæorum *in materia Inceſtûs, diſciplinæ explicatio, juxta* Rabbi Jehudam Ben Eliæzar *Karæum celebrem.*

CAP. VII. *Vetita* Pontifici & Sacerdotibus *conjugia. Qualiſnam* Virgo Pontifici *ducenda.* Proles *è Nuptiis licitis, illicitis, irritis, ſuſceptæ* conditio *ſeu* ſtatus. *Inquiſitio ſolennis de* Puellæ Matribus Aviiſque, *ubi* Sacerdos *aliuſve* genere Judaico *uxorem erat ducturus.*

CAP. VIII. *De* Uxorum numero, Pontifici *neutiquam* unicâ *plures, nec* Regi *ultra* octodecim *ducendas. De Sacerdotalium nuptiarum iterationis interdicto Levitico apud* Tertullianum.

CAP. IX. Polygamia; & Monita & Conſilia *de uxorum* numero quater-

Quaternartio *non excedendo. Is numerus in* Mahumedanorum *legibus etiam præfinitus. Temporale* de Binis ſimul non ducendis *interdictum. Alia ad* Polygamiam *Ebræorum attinentia.*

Cap. X. *Qualenam ob Dignitatem Regiam, tum* Regi *tum* Viduæ Regiæ, *Conjugium ſit vetitum.*

Cap. XI. *Conjugium iteratum* uxoris divortio ejectæ *ſeu* repudiatæ, *ob* ſecundas *ejus ſive* nuptias *ſive* ſponſalia, *unde* pollutionem *contrahi decernebant,* marito priori *vetitum. Meretricis item conjugium, apud* Joſephum, *interdicto Moſaico prohibitum.*

Cap. XII. *De Conjugio* Fratriæ Leviro, *ubi frater ſine liberis demortuus eſt,* imperato. *Ea de re Interpretamenta illuſtriora Magiſtrorum.*

Cap. XIII. *De* Fratriis *eodem in conjugio* Copulatis cum fœmina Leviro, *ſive Inceſtûs nomine, ſive ex* Negativo *ſimplici præcepto, ſive ex Majorum inſtitutis, interdicta. Et de* Fratriæ, *cui renunciatum eſt ex lege ſacra,* Propinquis, *non minus ac* Secundariis, *prohibitis.*

Cap. XIV. *Renuntiationis Leviri ſeu* Calcei *ei* exuendi *coram* Presbyteris Solennia *ac* Formula. *Quid* אנפילייא *ſeu* אמפילייא *Talmudicis, id eſt* τὰ ἐμπίλια *Heſychio & Philoxeno, ac* Impilia *Ulpiano in Pandectis Florentinis & Plinio, adeoque & Græcis & Latinis. Obiter item de* Odonibus & *voce* Imperia *pro ſupellectilis parte in Pandectis eiſdem.*

Cap. XV. *De* Presbyteris, Senatu, *Γερουσίᾳ, ſeu* Presbyterio *quod Leviri Renuntiationis actui præerat. Obiter de vario Γερουσίας &* Presbyterii, *in Ebræorum rebus nominis uſu.*

Cap. XVI. *De* Virginum vitiatarum Nuptiis *ex ſacro præcepto, ſive* ineundis, *ſive mulctâ* redimendis *ab eis, qui vitiaſſent. De adjecto inſuper ex inſtituto Majorum* genere mulctarum *heic* Triplici. *Atque obiter de* Iſraëlitidum *innuptarum atque* Iſraëlitarum *coitu* ſtuprique pœnis.

Liber Secundus.

CAP. I.

Sponſalium *ac* Nuptiarum *Nomina ac Diſcrimen. Atque* Libri *hujus* inſtitutum.

Cap. II. *De* Sponſalium *ſive* pecuniâ *ſeu* Nummulo *ejuſve valore, dato, ſive* Libello, *ſive* Coitu *initorum,* Formulis. Qualitas Bonorum *va-*

ria

ria qua, ſi nummuli arrœve loco darentur, irrita *planè fierent* Sponſalia. Sponſalia Dubia.

Cap. III. *De* Minorum Sponſalibus, *maximè* Puellarum; *ſive in patria. eſſent poteſtate, ſive emanciparentur, ſive aliàs poteſtatis ſuæ. De* Internuntiis *ſeu* Proxenetis. Sponſalium *à puella minore initorum* Renuntiatio, *ejuſque Formula.* Teſtes.

Cap. IV. *De* Vi *ac* Metu; *& ſingularibus aliquot ſponſalium contrahendorum ſpeciebus; quà* valida, *quà* irrita. *De* Surdo, Muto, Fatuo, Viragine, Hermaphrodito, Genetalibus obſtructo. *De ſponſalibus initis cum* inceſtûs *nomine interdictis*, Secundariis, *cum aliis quæ vetentur. De* Apoſtatis Ebræis.

Cap. V. *De* Sponſalibus Conditionaliter *initis; & de Singulari* Conditionum *in contractibus, maximè Sponſalitiis*, Jure *ac* Natura.

Cap. VI. *Si* plures, *quarum aliqua ita* interdicta *eſt, ut irrita plane eſſent cum ea Sponſalia*, unico libello, *ſeu* unico dato nummulo *quis* ſibi ſimul ſpoponderat. *De* incerto peſonarum; *ac de* Procuratore demortuo, *de quo in* dubio *erat, utrum vivus Sponſalia contraxiſſet.*

Cap. VII. *De ſolenni* Sponſalium Benedictione.

Cap. VIII. *De* Præſtituto *ſeu permiſſo* Puellis deſponſatis *ante deductionem* Moræ tempore, *ac* Caſtitate *interea obſervanda.*

Cap. IX. *De* Pactis Dotalibus. Virginis, Vitiatæ, Viduæ, Repudiatæ, Renuntiatæ *à Leviro*, aliarum, Dos *taxata. Singulare* Virginum genere ſacerdotali *heic jus. Et de* Jure Dotali *ante* Deductionem.

Cap. X. Dotis *conſtituendæ* Formula, Virgini, Viduæ, Repudiatæ, Fratriæ *à* Leviro *juxta legem* ductæ.

Cap. XI. *De* Temporibus *tum* Sponſalibus, *tum* Deductioni *ſeu* Nuptiis *ex more majorum præſtitutis. De* Lætitia epulari, *quæ Deductionem ſequebatur. De* tempore *item, intra quod nec* Vidua, *nec* Repudia, *nec* Libertina nova *ſeu* Proſelyta *ritè nubebat. Etiam de* Vidua gravida, *&* tempore lactandi.

Cap. XII. Benedictio Deductioni *in thalamum atque ipſis* Nuptiis *prævia.*

Cap. XIII. Deductio *in* Thalamum; *cujus tam in* Novo *quam* Veteri Fœdere *Veſtigia non obſcura. Inde* Nuptiæ *undiquaque* perfectæ.

Cap. XIV. *De* Annulo apud Ebræos Sponſalitio *ſeu* pronubo.

Cap. XV. De Sponſorum Coronis, Myrto *ac* Palmar[illegible] *aferendis*, *&* Frumento *ſive ſerendo ſive ſpargendo in* ritibus *Ebræorum* Nuptialibus. *De* Velaminibus *item, quibus obtecti Sponſi.*

Cap. XVI. De Paranymphis *Ebræorum* Sponſi Amicis, *in Utroque ſedere dictis*, *&* *in* Novo, filiis Thalami Nuptialis.

Cap. XVII. Sponſus Virginis *à* deductione *uſque ad* concubitum *à præceptorum aliorum affirmativorum obſervatione* immunis.

Cap. XVIII. *De* Contractu Sponſalitio *ſeu* Nuptiali Gentilium(*ſecundum mores juraque ſua*) *qui poſteà* Proſelyti *fierent*, *ſeu in* Judaicam Eccleſiam, *ſeu* Rempublicam *tranſirent*. *Omninò* legitimum firmumque *hunc, nec iterandum, voluere* Ebræi, *quorum mores* Sponſalitii *ac* Nuptiales *tum* Paganorum *tum* Chriſtianorum *moribus ejuſmodi perquam congeneres.*

Cap. XIX. De Sponſaliorum *ex* Jure Naturali *atque inter* Paganos Formulis, *quà* Ebræorum *mori aut* conſonæ *fuere, aut non ita diſſonæ ât ab eis* admiſſæ, *juxta capite ſuperiori dicta.* Et *de* Arris Sponſalitiis *&* Annulo, *apud Paganos*, pronubo.

Cap. XX. *De* Nuptiarum *apud veteres* Romanos *genere triplici*, Coemtione, Uſu, Confarreatione. Coemtio *&* Uſus *mori* Ebraico *non ita diſſonus.* Uxores *alibi item emi ſolitæ*; *etiam &* mariti.

Cap. XXI. *De* Confarreatione *quæ tota in* Sacris Nuptialibus *conſiſtebat. Ac de* Sacris Nuptiali Celebritati *aliàs tum apud* Græcos *tum* Latinos Paganos *alioſque* propriis, *ut* Benedictio *Sacra erat apud* Ebræos.

Cap. XXII. De Temporibus, *quibus* Nuptiæ *aut non* permiſſæ *aut pro* inauſpicatis *habitæ apud* Paganos, *id eſt*, Deductioni *ac reliquæ celebritati Nuptiali* non idoneis, *qualia & jam fuiſſe* Ebræis *ſuprà eſt oſtenſum.*

Cap. XXIII. Coronarum *Nuptialium uſus apud* Paganos *ut apud* Ebræos.

Cap. XXIV. *De* Ritibus *ac* moribus *tum* Sponſalitiis *tum* Nuptialibus, *quà ſive ex* Judaiſmo, *ſive ex* Paganiſmo *in* Chriſtianiſmum *admiſſi fuerint*; *& primò de* Græcorum *ſeu* Orientalis Eccleſiæ *uſu, item &* Moſcovitarum. De Annulis *Sponſalitiis*, Coronis *Nuptialibus*, Poculo Communi; *atque obiter de editionibus* Euchologii *depravatiſſimis.* Æthiopum *Ritus Nuptiales.*

Cap. XXV. *De* Ritibus Nuptialibus *ac* Spōſalitiis *aliquot in* Chriſtianiſmo

animo Occidentis, *quæ conſoni ſive* Judaicis *ſive* Paganicis *videantur. Maxime de* Annuli *ac* Coronæ *uſu*, Confarreationis *item*, Coemtioniſque *in eis reliquiis.*

CAP. XXVI. *De* Formulis *tum vetuſtis tum recentioribus*, *in* Occidente Chriſtiano, Sponſalia Nuptiaſque contrahendi, celebrandi, Benedicendi; *ut cum* Judaicis *&* Paganicis *atque eis, quæ* Orientis *ſunt, componantur. Et primo de eis, quæ in* Ritualibus Romanis. *De* aliis *item aliquot.*

CAP. XXVII. *Formulæ Rituſque veteres recentioreſque in* Anglia (*alibi item*) *& de* dotandi *in ipſis Sponſalibus in* Anglia *jure vetuſto ſingularia quædam. De* Eccleſiarum *item, quæ jugum Pontificium exuerunt, aliarum more. Etiam de* Mahumedanorum.

CAP. XXVIII. *De* Benedictione Nuptiali Sacrorumque *in matrimonio celebrando* Miniſtrorum, *ſive* Jure, *ſive* Uſu, *qua ſive* Patrum *teſtimoniis, ſive* Sanctionibus Pontificiis *aut* Synodicis *ſubnititur.*

CAP. XXIX. *De* Benedictionis Sacræ *in re Nuptiali* Jure Uſuque, *quatenus in* Legibus Cæſareis *ſive* Orientis *ſive* Occidentis, *aliiſve locum habuerit.*

CAP. XXX. *De* Temporibus, *quibus celebritas* Nuptialis *interdicta apud* Chriſtianos, *qualia apud* Ebræos Paganoſque.

Liber Tertius.

CAP. I.

De Nova Nupta *prærepta* Virginitatis accuſata. *Formula* Actionis in eam; Pœnæ, Teſtes. Virginitatis ſigna, *ſeu teſtimonia.* Benedictio ſolennis *ubi ea reperta.*

CAP. II. *Poſtulatio, de* prærepta Virginitate, *quà in novam nuptam ita ei licuit* Marito, *ut pro* ejuſce aſſertionis & Uxoris *ſive* negationis *ſive* confeſſionis & probationum *vi, aut* reſcindebatur Dos Virginea *aut ſaltem ad* Vitiatæ ſummam *minuebatur.*

CAP. III. Novi mariti *Sponſive* immunitas *à deductionis tempore* annua, *ſeu vocatio ab omnimodo ſive* militari *ſive* civili munere. *Obiter de* recens extructæ domus *ſeu* vineæ recens plantatæ *domini* immunitate *parili.*

CAP. IV. *De* mutuis *Conjugum* Officiis *ac* Juribus; Decem, *quibus* Maritus Uxori, Quatuor, *quibus* ipſa Marito *obligabatur. Et quomodo Jura illa ad* Uxores interdictas *attinerent. Obiter de* Donationibus *inter* Virum & Uxorem.

CAP. V. *De* Alimentis Uxori *præſtandis, ac* Veſtimentis; Domicilio, Utenſilibus. *Et de* Mariti *in eam* poteſtate, *quâ ſive* domi *eam retineret, ſive in* alias *cum ea migraret* ſedes.

CAP. VI. *De* Conjugali Debito, *præfinitis eidem variatim* vicibus, & praxi forenſi, *ubi id ſive* Voto *ſive* Contumacia Mariti *aut comperendinaretur aut plane negaretur. Obiter de* Votis *ritè* laxandis.

CAP. VII. Uxoris debitum *conjugale marito præſtandum*. Praxis *hac de re* forenſis. *De* ſterili viroque *generandi* impotente.

CAP. VIII. *De* Medicinæ *in* uxorem *ægrogantem* ſumtibus, *Captæ* Redemtione, *de mortuæ* Funere, & Civili *ejus* præ marito *ſæpius* Dignitate.

CAP. IX. *De* Uxoris Bonis, Dote, incremento Dotis, plurium Viduarum Dotes *qua ratione præſtandæ*.

CAP. X. *De* familiari Uxoris opera, *quæ ſive ab* ipſa *ſive ab* ancillis, *ejuſce vice præſtanda. Et de* prole lactanda *ſive ab* Uxore, *ſive à* Repudiata; *atque de* hac gravida.

CAP. XI. Adulterii *apud Ebræos* Pœnæ capitales diverſæ. *De Periocha in Evangelio* Joannis de in Adulterio deprehenſa.

CAP. XII. Philonis Judæi *Alexandrini, de* Meretricum *qualiumcunque* pœna apud Ebræos capitali *ſententia, à* Talmudica *Schola alieniſſima, expenditur; uti & ejuſdem de* ultimo ſupplicio ubique gentium Adulteris præſtituto. *De in* Adulterio *deprehenſis ac ejuſdem* pœna *in veteri* Jure Cæſareo, *alibique. Ea de re* Leonis & Majoriani *Auguſtorum* Novella Conſtitutio *emendatiùs ex Codice Ms. editur*. Leges *hac de re* Alcoranicæ *exhibentur*.

CAP. XIII. *Lex de* Zelotypia. *Mariti* Præmonitio. Uxoris *cum eo, de quo præmonetur*, Occultatio, *ſeu* Congreſſus *qualiſcunque* clancularius; *Unde* Juſta ſuſpicio. *Alia ad legem illam attinentia.*

CAP. XIV. *Uxorum*, & Præmonitarum & Occultatarum, *generatim pauca aquis amaris libera; quæ tamen tum* Maritis, *tum eis*, de quibus Præmonitio *fiebat dein perpetuo* vetita, *ac* ſine dotibus *ejicienda erant. Et de* Innocentia, *quæ exigebatur in* Marito, *qui* Uxorem *hoc jure ad* Examen Aquarum *adigeret*.

CAP. XV. *Examinis* ſuſpectæ adulterii *uxoris, per* Amaras Aquas, *Formula ac Ritus; Et quo ſeculo in* deſuetudinem *abierit* Examen *hujuſmodi*. *De ſuſpectis apud* Mahumedanos *uxoribus*.

CAP. XVI. *De* Adultera (*ubi* Morte *puniri nequibat*) *ac meritò* ſuſpecta

cta Divortio ejicienda, eaque tum Marito tum Adultero ſeu Amaſio pariter interdicta. Officium etiam hac in re Fori.

CAP. XVII. De Uxore ob Impudicitiam leviorem infami ac offenſis ejus ſive in Moſaica ſive in Judaica ita ſignantius dicta Inſtituta. De fœminis velandis, Jactura Dotis, alterutrius conjugum corporis vitiis.

CAP. XVIII. De Repudio ſeu divortio, ſeu uxoris toties antè memorata Ejectione. Duplex Uxorum genus, quod divortio non ejici, ut alias, licuit. Lex Sacra ea de re. Scholarum item Sammæanæ & Hillelianæ atque R. Aquibæ, de Divortii cauſis ſententiæ. Ex hiſce quamnam receperint Magiſtri.

CAP. XIX. De Uſu atque Exemplis Divortii, qua à lege ſacra de eo lata uſque in recentiora Reipublicæ Ebraicæ ſecula, eorundem mentio ſeu veſtigia reperiantur. De Libellis Divortii à profecturis in militiam dari ſolitis. Joſephi locus de Divortiis ſenſui ſuo, à ſummorum interpretum vi vindicatus.

CAP. XX. De Scholarum ſeu ſectarum Hillelianorum & Sammæanorum diſſidii circa Divortii cauſas Ortu ac Ætate. Hillelianorum ſententiæ, quibus Sammæanis adverſabantur, Oraculi Cæleſti ſeu Filiâ (ut appellitant) Vocis firmatæ ſtabilitæque.

CAP. XXI. Triplicis de Divortiorum Cauſis ſententiæ recenſio. Monita ac Conſilia Magiſtrorum de Primæ Uxoris ſeu Uxoris adoleſcentiæ heic prærogativa; aliis item ad Divortia ſpectantibus. Mahumedani Ebræorum heic ferè ſequaces. Alcoranus & Avicenna ea de re explicati.

CAP. XXII. Juris, juxta Ebræos, Naturalis ac Paganorum veterum, de Divortiis, recapitulatio. De eorum uſu apud priſcos Orientis. CL. Ptolemæi in Tetrabiblo locus de Conjugiis & Divortiis ab interpretibus male habitus obiter explicatur. De locis in Evangeliſtis occurrentibus de Divortiis, quatenus Item forſan ex jam oſtenſis accipiant, mutuoque dent.

CAP. XXIII. De Exceptionibus illis in Evangelio παρεκτὸς λόγου Πορνείας & μὴ ἐπὶ Πορνείᾳ (quæ reddi ſolent extra cauſam fornicationis ſeu adulterii) in Divortiis admittendis. Et de varia Πορνείας ſignificatione. De Joſephi item, dum Mariam Virginem ſanctiſſimam repudiare voluit, inito conſilio.

CAP. XXIV. Libelli Divortii Formula ac Effectus; & de ſingulari in eo vocabulorum aliquot Scriptione.

CAP. XXV. Decem Res ſingulares, quas, velut ipſa lege ſacra ſubnixas, ſtrictè obſervari voluere, ut legitimus exiret Libellus Divortii. Alia quædam

ex

ex ſuperinductis Majorum *Inſtitutis, ad* Divortiorum jus *inprimis attinentia.*

CAP. XXVI. *Eorum, quæ de* Divortio *tradidimus* Summarium Quintuplex; *ut ſcilicet inde, aut ex ratione congenere, juris Divortiorum variatim in* Chriſtianiſmo *propagati natura rite intelligatur. Et primò de* Moſcorum *ſeu* Ruthenorum *&* Æthiopum, *qui* Habaſſeni *dicuntur,* Divertendi jure liberrimo. *De* Habaſſenis *eorumque* Chriſtianiſmi *initiis. Eorum in Mahumediſmum mutatio* Europæis *hactenus nullibi vulgata, ex* Mahumede Ben Abdalbachi *Mecano.*

CAP. XXVII. Tria, *velut* Principia *ſeu epochæ, à quibus ſimul & à Summario Superioris capitis Quintuplici,* Mores & Sententiæ *variatim in Chriſtianiſmum circa* Divortia *defluxerint.* Judaiſmi *ea in re* Retentio *inter Chriſtianos primitiva.* Paganiſmus, *cui in eadem aſſueverant ex Gentilibus Chriſtiani.* Verſiones *illuſtriores aliæque aliquot vocis* Πορνείας (*quæ* Fornicatio *plerunque vertitur*) *in* Evangelica *de Divortiis* Exceptione.

CAP. XXVIII. Morum *ac* Uſûs *Chriſtianiſmi Primitivi circa* Divortia *Reliquiæ, ac* Conſtitutionum *de eiſdem* Cæſarianarum *à* Chriſtianiſmo *primùm in* Imperium Romanum *ſub* Conſtantino, *recepto, uſque in ſeculum* Juſtinianæum, *ſeu annos à Chriſto nato amplius* quingentos ſexaginta *Hiſtoria. Adeoque per intervallum illud,* Juris *heic* Cæſarei *vetuſtioris, facies quaſi integra.*

CAP. XXIX. Jus Cæſareum, *quod poſt* Juſtiniani *ſeculum in Imperio* Romano, *maximè in* Oriente, *circa* Divortia *obtinuit uſque in Tempora recentiora.*

CAP. XXX. *Leges Moreſque circa* Divortia *in Chriſtianiſmo* Oſtrogothorum *&* wiſigothorum (*per Italiam, Hiſpanias, Galliam* (Burgundionum *veterum,* Alemanorum, Imperii Carolini *ſeu* Occidentis *populorum,* Britannorum *veterum,* Anglorum, Scotorum, Hibernorum.

CAP. XXXI. Canonum Pontificiorum *ac* Theologorum *ſententiarum de* Divortiorum *jure, primò à temporibus* Apoſtolicis *uſque in* Conſtantini *quaſi media ſeu* Concilium Nicænum *primum, & dein uſque in* Juſtinianum, *Hiſtoria.*

CAP. XXXII. *De* Canonibus *Pontificiis ac Synodicis* Patrumque *ſententiis circa* Divortii *ſeu* matrimonii ſolutionis jus *in* Oriente *poſt* Juſtiniani *initia, uſque in ſecula recentiora.*

CAP. XXXIII. Occidentalium *de* Divortiis Jus Pontificium *&* Sententiæ, *cis Juſtiniani tempora,* Theologicæ.

INDEX

INDEX.

A.

ADulterii ap. Hebr. *Pœnæ capitalis diverſæ* 265. *Eadem ubiq; gentium adulterio præſtituta* 274. *De pœna deprehenſorum in adulterio ex Veteri Jure Cæſareo* 275. *Novella Leonis & Majoriani de adulteriis* 280. *Leges Alcorani de pœnis adulterii* 283.

De Adultera, ubi morte puniri nequibat ac marito ſuſpecta divortio ejicienda 297. *Eadem marito & adultero interdicta* 301.

Periocha de fœmina adultera *in Evangelio Johannis* 270 & *ſeqq. An fœmina hæc fuerit Suſanna* 272.

Advocati Eccleſiæ *vice miniſtrorum Sacrorum in copulatione conjugali functi* 219.

Chriſtianiſmi ap. Æthiopes *initia* 390. *Circumciſio eorum, unde orta* 391. *Eorundem in Muhamediſmum mutatio* 395. 396. *Æthiopes cur Abaſſeni dicti* 392.

Æthiopiſſa Moſis 383.

Anulus *ſponſalitius ap.* Hebr. 137. *Anulus Joachimi & Annæ majorum Chriſti Romæ cuſtoditus* 138. b. D. *Mariæ anulus pronubus ibid. Anulus pronubus ap.* Romanos 153. *Cur ferreus? ibid. Anulus pronubus ap. Chriſtianos Orientales* 172. *Ap. Chriſt. Occidentales* 180. 181.

Lex de Aquis Amaris *bibendis, quo caſu & quas uxores non obligaverit* 288. *Examinis ſuſpectæ adulterii uxoris, per* Amaras Aquas, *Formula ac Ritus; Et quo ſeculo in deſuetudinem abierit Examen hujuſmodi* 290 & *ſeqq.*

Arrhæ 152

Apud Athenienſes *Regi Sacrorum virgo ducenda erat* 33.

B.

Benedictio nuptialis *ap. Hebr.* 130. *Ap. Romanos* 158. 208. *Ap. Chriſt. Orientales* 171. *Ap. Ruſſos* 177. *Ap. Occidentales Latinos* 184. *Ap. Belgas* 188. *Ap. Germanos ſuperiores* 191. *Ap. Anglos* 193. *Benedictionis Sacerdotalis Jus & uſus è patrum teſtimoniis & ſanctionibus Pontificiis ac Synodicis oſtenſus,* 207 & *ſeqq. Ejuſdem Jus atq; uſus, quatenus in legibus Cæſareis locum habuerit* 217 & *ſeqq. Primus uſus ejus apud Chriſtianos* 209.

C.

Calcei *exuendi ſolennia* 67. *formula* 68. 69. 70. *formula brevior* 71. *ipſius calcei adhibendi diſtinctiones* 72. *ejus uſus in contractibus ibid. Plura vide in* renunciatione Leviri.

Catalla *ap. Anglos quid?* 199.

Introductio in Chuppam 132. *Philologica de hac re* 135. 136.

Locus de genealogia Chriſti *delibatus* 56.

Nuptiæ Coemptione *factæ apud Rom.* 156. *Ap. Germanos Veteres* 157. *Ap. Mahumedanos* 206.

Nuptiæ Confarreatione *factæ* 158. *Confarreationis reliquiæ ap. Anglos* 183. 205.

Conjuges *corpus unum conſtituere, Karæorum explicatio & applicatio* 10. 11. *Novorum Conjugum immunitas annua* 237. *Mutua conjugum officia & Jura* 241.

)(

Conju-

Conjugia *conſanguinitatis & affinitatis nomine interdicta ex Lege Sacra*, 3. *juxta Talmudicos* 4. 5. 6. *juxta Karæos* 7. 8. & *ſeq. recentiorum Karæorum explicatio* 12. & *ſeq. Conjugia Pontifici & Sacerdotibus vetita* 31 *Conjugia repudiatarum* 54. 55. *Conjugium Fratriæ* 56.

Coronæ *ſponſorum ap. Hebr.* 139. *Ap. Græcos* 165. *Ap. Rom.* 166. *Ap. Chriſtianos Orientales* 172. *Ritus eas imponendi & ſolvendi* 172. 173. *Coronæ nuptiis digamorum & trigamorum ap. Chriſtianos Orientales denegatæ* 173. *Coronæ nuptiales ap. Chriſt. occidentales* 182.

Corporis vitia *quæ divortium procuraverint*, 309

D.

Debitum conjugale *à Marito præſtandum* 250. *Præfinitæ ipſi vices ibid. & ſeqq. Debitum conjugale ab uxore præſtandum* 255.

Deductio *in thalamum* 133. *Ejus circumſtantiæ variæ* 135. & *ſeqq. Sponſi virginis à deductione uſq; ad concubitum à præceptis affirmativis immunitas* 144.

Cur Hebræi die Mercurii *nuptias Virginum inire ſoliti ſint?* 126. *Cur nuptias viduarum & vitiatarum die Jovis?* 127. *Cur Diebus Solis Feſtorum & jejuniorum nuptiæ interdictæ apud Chriſtianos?* 224.

Diffarreatio 401.

Divortium *corporis vitiis procuratum* 309. *De divortio in genere* 310. *Uxores quæ divortio ejici non poterant* 310. *Cauſæ divortii* 312. *De uſu atq; exemplis divortii uſq; in recentiora Reip. Hebr. ſecula* 314. *Libelli divortii à profecturis in militiam dari ſoliti* 319. *Divortium ap. Mahumedanos* 337 *Juris juxta Hebr. naturalis ac Paganorum Veterum de divortiis recapitulatio* 341. *Uſus divortii ap. Veteres Orientales* 342. *Loca N.T. de divortio explicata* 345. *Libelli divortii formula ac effectus* 369. *Singularis in eo vocabulorum aliquot ſcriptio* 371. 372. *Decem res ſingulares requiſitæ ut legitimus exiret libellus divortii* 374. *Conditiones iisdem ſubinde adjectæ* 380. *Divortiũ dubium* 380. *Divortia liberrima ap. Ruſſos* 387. *Ap. Æthiopes* 389. *Principia è quibus Mores & ſententiæ Chriſtianorum circa divortia defluxêre* 397. *Judaiſmi ea in re Reventi inter Chriſtianos primitivos* 398. *Paganiſmus cui in eadem aſſueverant ex Gentilibus Chriſtiani* 400. *Divortiorum uſus ap. Veteres Romanos* 401. & *ſeq. Divortiorum Jus & uſus inter Chriſtianos uſq; ad ſeculum Juſtinianeum* 409. & *ſeqq. Jus Cæſareum, quod poſt Juſtiniani ſeculũ in Imperio Romano, maxime in oriente, circa divortia obtinuit, uſq; in tempora recentiora* 422. *Leges Moreſq; circa Divortia in Chriſtianiſmo Oſtrogothorum & VViſigothorum (per Italiam, Hiſpaniam, Galliam,) Burgundiorum veterum, Alemanorum, Imperii Carolini ſeu Occidentis populorum, Britannorum veterum, Anglorum, Scoterum, Hibernorum*, 428. *Canonum Pontificiorum ac Theologorum ſententiarum de Divortiorum jure, primò à temporibus Apoſtolicis uſq; in Conſtantini tempora & Concilium Nicænum primum, & dein uſq; in Juſtinianum Hiſtoria* 438.

Dotis *uſus apud varias gentes* 152. *Pacta dotalia* 114. *Dos uxoris* 259. *Dos Virginis vitiatæ, Viduæ, Repudiatæ, Renunciatæ à Leviro, aliorum taxata* 115. *Incrementum Dotis* 117. 259. *Nuptiæ ſine dote nullæ erant* 117. *Inſtrumentum Dotale* 119 *Variatum* 121. *Formula dotis Fratriæ* 122 *Dotis reſciſſio vel imminutio in actione Mariti contra ſponſam præreptæ virginitatis ream* 234. *Plurium viduarum Dotes, quâ ratione præſtandæ* 261.

E.

Præfectus Epularum *nuptialium* 185. *Eadem quoties duplicandæ ibid.*

Filia

F.

Filia vocis *ap. Hebr.* 325. *& ſeqq.*

Quid exceptio Chriſti in divortiis extra cauſam Fornicationis *348. De uſu vocis fornicationis varia 353 & ſeqq.*

Conjugium Fratriæ 56. *Interdicta de ducendis Fratriis eodem in conjugio copulatis & inceſtus nomine & ex Majorum inſtitutis 63. De Fratriæ, cui renunciatum eſt ex Lege Sacrâ propinquis non minus ac Secundariis prohibitis 65. 66. Formula ducendæ Fratriæ 98. Formula dotis Fratriæ 122.*

Frumenti ſparſio *in nuptiis* 140. *b.*

Tibiæ funeribus *adhibitæ* 258.

H.

Schiolarum Hillelianæ *& Sammæanæ origo,* 321. *Earum diſſidia 323.*

I.

Impotentes 256.

Immunitas *annua novorũ Conjugũm* 237. *Immunitas recens extructæ domus & vineæ,* 240.

Imperia, *peculiari ſenſu explicatum* 78.

Impilia *ap. Ulpianum quid* 72. *Ap. Talmudicos* 73. 77. 78.

Inceſtus *genera ex Lege Sacra* 3. *A Talmu[…] aucta* 4. 5. 6. *Cur?* 5. *Karæorum ſententia de iis* 7 *& ſeqq. Legem Sacram de Inceſtu in genere loqui, & quæ ſequuntur, pro exemplis non pro omnimodis interdictis capienda, juxta Karæos* 9, 10. *Recentiorum Karæorum de Inceſtus generibus ſententia* 11. *& ſeqq. It.* 20. *& ſeqq. Eorundem emendatior ſententia* 24 *& ſeqq. Inceſtus diſpenſatio ap. Proſelytos* 146. 147.

De Joſephi, *dum Mariam virginem repudiari voluit, conſilio* 365.

K.

Karæi *Secta Judæorum* 7. *Eorum Scriptores* 7.

L.

Proles ab uxore lactanda 264.

Renunciationis Leviri *ſolennia* 67. *Formula* 68. 69. 70. *Formula brevior* 71. *De Senatu ſeu Presbyterio, quod actui huic præerat* 79. *Poterat numero ternario abſolvi* 80.

M.

Decem officia, quibus Maritus *uxori ap. Hebr. obligabatur* 243. *Mariti poteſtas in uxorem* 248. 249.

Medicinæ *in uxorem ægrotantem ſumptus quo caſu faciendi ap. Hebr.* 257.

Meretrices *quo ſenſu ap. Hebr. vetitæ* 89. *An lapidatione punitæ fuerint* 273.

Myrti *ac palmarum rami ſponſis prælati,* 139. *d.*

N.

Magni Negush *titulus ap. Æthiopes* 394.

Nummulus Prota, *quo ſponſalia peracta ſunt* 94.

Nuptiarum *nomina* 93. *earum & ſponſalium diſcrimen ibid. Mora tempus inter ſponſalia & nuptias* 113. *Nuptiæ ſine dote nullæ* 117. *Tempus nuptiis præſtitutum ap Hebr.* 124. 125. *Cur die Mercurii nuptias virginum inſtituere ſoliti ſint?* 126. *Cur nuptias viduarum & vitiarũ die Jovis?* 127. *Tempora nuptiis præſcripta apud Rom.* 162. *& ſeqq. Tempora quibus celebritas nuptialis interdicta ap. Chriſtianos* 223. *Formula benedictionis nuptialis ap. Hebr.* 130. *Circumſtantiæ ejus* 132. *Nuptiarum ap. Rom. triplex genus* 154. 155. *Nuptiales Ritus ap. Roman.* 158 *& ſeqq. Ap. Græcos* 161. 162. *Apud Chriſtianos Orientales* 168. 169. 170. *Ap. Moſcovitas* 176. *Ap. Chriſtianos Occidentales* 179. *Ap. Proteſtantes* 206. *Apud Muhamedanos* 206.

O.

Odones *ſeu Udones quid in ff.* 75. 76. *& ſeqq.*

Para-

P.

Paranymphi 142.

Polygamia *Iſraelitarum* 43. *& ſeqq. Summo Sacerdoti illicita fuit* 39. *quibus locis & quo tempore ſublata apud eos* 47. 48. 50. *Polygamia ſucceſſiva Chriſtianorum Orientalium, quibus limitibus comprehenſa* 173.

Qualis virgo Pontifici Maximo *Hebræorum ducenda* 31. 31. *Quo ſenſu viduam aut vitiatam* Pontifici Maximo *ducere non licuerit* 31. Pontifici Maximo *unica uxor tantum ducenda erat* 39.

Pontifex Maximꝰ Chriſtianorum *diſpenſat ſubinde in Polygamia Judæorum* 51.

Πορνεία: *variæ vocis explicationis* 349. *quid illud Chriſti*, παρεκτὸς λόγου πορνείας 348. 406. *& ſeqq.*

De vario uſu nominis Presbyterii *apud Hebræos* 79. 80.

Prolis *è nuptiis licitis, illicitis, irritis, ſuſceptæ conditio ſeu ſtatus* 31.

Inceſtus diſpenſatio ap. Proſelytos 146. 147.

Proxenetæ 101. *Quo caſu per eos ſponſalia fieri non ſolebant* 104.

R.

Regi *apud Iſraelitas octodecim uxores ſimul ducere licuit* 40. 41. *Exemplo Davidis firmatum* 41. *Rex Lege fratriæ ducendæ ſolutus fuit* 53.

Conjugium Repudiatæ *ob ſecundas ejus nuptias marito priori vetitum* 54. *Quo ſenſu ap. Mahumed* repudiata *non reſumatur, niſi altero viro prius jungatur* 55.

Repudium 310. *Libellus repudii* 311. *Cauſæ repudii* 312. *Repudia apud Mahumedanos* 337.

S.

Inquiſitio ſolennis de puellæ matribus aviisq́, quam Sacerdos *ducturus erat* 35.

Sammæas *Judæorum Doctor quis fuerit* 321.

Sammæani *unica tantum in re Hillelianis acceſſêre* 324.

Sanhedrin *vide* Presbyterium.

Scortationis *pœna* 90. *Filiam Sacerdotis ſcortantem quo caſu comburi oportuerit* 89.

Sponſalium nomina 92. *Diſcrimen a nuptiis* 93. *Sponſalia nummulo facta* 94. *Sponſalia ſcripto facta* 96. *Formula contractꝰ Sponſalitii* 96. *Sponſalia ex coitu interdicta* 97. *Sponſalia minorum* 99. 100. *Sponſalia per internuncios inita* 101. *Poterant reſcindi à puellis majorennibus redditis* 102. *Formula reſciſſionis hujus* 102. 103. *Sponſalia vi aut metu inita* 104. *Sponſalia cum ſurdo, muto, fatuo,* Hermaphrodito, *obſtructo*, 105. *Sponſalia cum Gentili irrita*, 105. *Sponſalia conditionaliter inita* 106. *Singulare conditionum in contractibus hiſce Jus ac natura* 107. 108. *Sponſalium benedictio* 111. *Explicata* 112. *Sponſalia Sabbatho aut die Feſto inire vetitum*, 124.

Sponſalium *formulæ apud Veteres Græcos, Pœnos & Romanos* 150. *ap. Perſas & Medos* 151. *Jus eorum ap. Romanos* 151. *Scriptores qui ſponſalia deſcripsêre, ibid. Iidem de voce actum* 152.

Vir & uxor ſteriles 259.

Synedrii magni *conclave & migrationes* 318.

T.

Tobiæ *nuptialis apparatus explicatus*, 134. 135.

Turpitudinis *revelatio* 9. *Nova Karæorum ſententia de ea* 25. *Alio ſenſu ap.* Hillelianos *accepta* 331.

V.

Velamina *nuptialia* 140. *b.* 141. *Velamina fœminarum ap.* Hebr. 305. *Ap.* Muhamedanos 306.

Vidua Regia *ap.* Iſrael. *nemini ſubditorum ritè nubebat* 51. *Nec alii Regi* ibid. *Idem ap.* Mahumedanos *in more poſitum* 53. *Vidua poſthumam prolem enixa integro biennio nubere non potuit* 128.

Parabola decem Virginum *ex Evangelio illuſtrata* 137.

Actio in Sponſam prææreptæ virginitatis *accuſatam* 227. *Virginitatis ſigna* 228. *Benedictio ſolennis, ubi ea reperta* 233. *Dotis reſciſsio aut imminutio in hoc caſu* 234.

Vitiatarum nuptiæ *l. ineundæ l. redimendæ* 83. 84. *Mulcta triplex vitianti irrogata* 86. 87.

De votis *ritè laxandis* 251.

Nuptiæ Uſu *factæ* 155. 156.

Uxorum numerus *apud Hebræos ex Lege Sacrâ indefinitus* 38. *Ex Talmudicorum conſiliis quaternario ap. privatos comprehendebatur* 44. *Idem lege Muhamedis ſancitum, & ratio ejus* 45. *Quatuor officia, quibus Uxor Marito obligabatur* 243. *Alimenta uxori præſtanda* 246. *Veſtimenta* 248. *Captæ uxoris redemptio* 257. *Mortuæ funus* 258. *Civilis ejus præ marito dignitas* 258. *Uxoris Bona, Dos, Incrementum dotis* 259. *Familiaris uxoris opera* 262. *De uxore ſuſpecta & juſta ſuſpicione* 285. *De ſuſpectis ap. Mahumedanos uxoribus* 296. *De uxore ob impudicitiam leviorem infami inſtituta* 302. *Uxores quæ divortio ejici non poterant* 310. *Uxori virum dimittere non licuit* 317. *Chriſti dicta huic rei applicata* 317. *Uxor adoleſcentiæ quæ* 334. *Ejus prærogativæ* 335.

Z.

Lex de Zelotypia 285.

PROLEGOMENA.

De Opuſculi, tum in deſignandis Succeſſionum apud Ebræos Formulis, *tum in præbendo* Juris Ebraici rite dignoſcendi Specimine, *utilitate Verpi Juramentum* per Anchialum, *apud* Martialem, *explicatur.* Talmudis utriuſque *Autoritas, Partes, Compoſitio, Ævum Et de* Scholarum, Legi *publice* prælegendæ Hieroſolymis, *ante excidium ſub Veſpaſiano, frequentia.*

OPuſculum hoc *De Succeſſionibus*, quod ex utroque *Talmude*, & Hieroſolymitano & Babylonio, id eſt, ex Pandectis Juris tam Civilis quam Sacri, quod Ebræis, florentibus eorum rebus, in uſu erat, & è Selectioribus Rabbinorum commentariis, præter Sacras Literas, [inter id genus alia momenti gravioris) otio ſatis abundantes congeſſimus, in arcto, fateor, eſt & inglorius labor. Atque inter ea forſan duntaxat æſtimandum non paucis videatur, quæ plane inutili reconditioris vetuſtatis quiſquiliarum affaniarumq; apertura, Curioſioribus atq; eis, qui operoſitate, in priſtino ſeculo, ſupervacua nimium amant occupari, tantum placere ſolent. Et certe quin eo nomine faventiſſime à compluribus excipiatur, dubitare nequeo. Ita ſcatent paſſim ferventia ejusmodi Studia & impetuoſi in ea feriatorum hominum affectus; ſive quia, præſentis ævi tædio ac ſcelerum odio, ad annos præteritos, qui tamen à Scriptorum reticentia meliores maxime videntur, recurrere libet; ſive quia noſtris, ut fit, neglectis, aliena potius, ut Exteros terrarum Tractus, Mores, Status, Actus, Domeſtica inſuper habentes, affectamus; non ſine gravi animi vitio & ſolenni. Sed eo vocant æqui rerum æſtimatores, quales ſunt, qui & Vetera & Extera, diligenter & prudenter indagant, conſulunt, in partes trahunt, & merito interdum venerantur; quæ nimirum ſive rerum Divinarum Humanarumq; Scientiæ, ſive rebus Agendis Decernendiſque, ſunt ullatenus impræſentiarum conducibilia. Atque ut parum à Veternoſo diſtat, Nudæ ac Inanis deperire Vetuſtatis cariem, ita ſane eam, quæ Poſteritati, per tenebricoſa Ignorantiæ Dumeta, alias errabundæ,

)(

faces

faces præfert etiamnum limpidas, ſive ultro rejicere ſive in Quæſtionibus diſceptandis, ubi commode fieri poteſt, non adhibere, aut Agyrtæ eſt, aut Fanatici, aut Lucumonis ignavi. Cum igitur non modo Theologi Chriſtiani ſed etiam Juriſconſulti & Politici, ex priſcis Ebræorum moribus, ſingularibus ſancitis, quæ ab ipſo Numine eis præſcripta ſunt, ſubnixis, Normas non raro atque Argumenta dijudicandis controverſiis aliquot, ſumant; etiam & hiſce id, quod præſtitimus, & gratum fore & uſui (quod maxime cupimus] eſſe poſſe vix ambigimus. Idque tum qua *Succeſſiones* explicat, tum qua *Specimen* eſt *Ebraici Juris rite dignoſcendi*. Nam dum *Succeſſiones* eo explicantur, ſeu dominii à defunctis tranſmiſſio (quæ omniū apud homines rerū Civiliū maxime communis eſt, eoque etiā nomine heic magis advertēda] ita peculiaris Ebræorū mos & à multiplicibꝰ Chriſtianorū, tam vetuſti quā præſētis ævi, formulis diſcrepans cernitur, ita ſubtilia Magiſtrorum interpretamenta atq; recepti apud Gentē de hac juris apices panduntur; ut Sacras de Hæreditatibus Leges ab eis, quibus præſcriptæ ſunt, explicatas præſto habeant Theologi; ut Subtilitates forenſes, pro Gentis indole repertas, nec minoris forſan æſtimandas quam complures quæ Roma, Spira, Neapoli, Pariſiis, Florentia, Genua, Tarracone, ac à Tribunalibus aliis Juriſconſultorumque Collegiis in Europa celebrioribus, in numeroſis Deciſionum, Reſponſorum, Opinionum, Conſiliorum voluminibus, afferri *ſolent*, agnoſcant *Juriſconſulti*; ut, aut Normam à Judiciali Ebræorum jure aliis Rebuſpublicis non neceſſario petendam, aut totum Chriſtianum orbem, in bonis ab Inteſtato deferendis ac Jure Hæreditario, libenter hactenus erraſſe, concedat id Politicorum genus, quod ſive mutua Civium officia ſive Rerum Dominia ad Ebræorum mores exigi velit; ut demum omnes, inter variantia gentium ſancita ac Mores, etiam & *hæc*, jucunde cum judicio, nec ſine utilitate, contemplentur. Quin & judæis ipſis, quorum in Germania, Italia, Polonia, Belgia, Familiæ non ſunt infrequentes, Leges de Succeſſionibꝰ *S*acræ, cum interpretamentis Talmudicis ac Rabbinicis, hodieq; in uſu ſunt, ubi aut expreſſe Principum Chriſtianorū ſanctiones contrarium de eis nō ſtatuerint, aut mores adverſi, Sanctionum vim ſortiti, neutiquam inoleverint. Id quod de aliis Legis Moſaicæ nō paucis capitibꝰ dicendū. De qua re conſulere licet c. tit. de Judæis l. 8. Judæi, & DD. ibidem, c. Theodoſ. lib. XVI, tit. VIII, l. 22, Calderin. Conſil. 10 & 30, Alexand. lib. 6. Conſil. 6. Io. Coraſium Miſcellan. Juris Civilis lib. 5. cap. 6, Franciſc. *Zoannettum* Rerum quotidianarum cap. 60. Tiraquell. de Jure Primigenitorum

rum

rum quæſt. *66*. num. 22, Cirjerum in Tract. ejuſdem rei lib. 1 quæſt. *16*, Anton. Ricciullum, Tract. de Jure Perſonarum extra Eccleſiæ gremium exiſtentium lib. 2, cap. 14. & 15. & ſeqq. Marquard. de Suſannis part. 2. de Judæis, cap. 1, §. 1. cap. 2. §, 6. & 4. §. 1. & ſeqq. præter Felinum ad tit. de Judæis, cap. 5. Judæi ſive Saraceni, ubi *quando Lex Moſaica*, inquit Felinus, *non eſt generaliter reprobata, quoad ipſos Judæos prævalet Legi Civili*. Et Marquardus de Suſannis, *Regula*, ait, *per quam concluditur, Iudæos ligari Iure Communi, & cauſas eorum ſecundum Jura Communia diffiniendas, limitatur, non habere locum in caſibus, in quibus Lex Moſaica ſpecialiter aliquid diſponit, quæ non ſit expreſſè reprobata per Jus Canonicum, Civile, Statuta, aut per Conſuetudinem*. Et ſignantius de Succeſſionibus & Lege, qua apud Ebræos hodiernos ſunt decidendæ, idem juriſconſultus dicta parte cap. 4, §. 8. & Antonius Ricciullus Tractatus jam memorati libro 2. cap. 15. §. 13. De Succeſſione autem & legitima liberorum, qui Judaiſmo renuntiarunt, ſanctio eſt peculiaris Pauli III Pontificis Romani, quam, anno ſalutis MDXLII latam, habes in Laertii Cherubini Bullario Tom. 1. pag. 666, Conſtit. 32, & in 7. Decretal. tit. de Judæis cap. 3. De qua vide ſis Navarr. lib. Conſil. 2. Et de Samaritarum [qui item Ebræi) Succeſſionibus, vide Novellam CXXIX & CXLIV. Adde c. Theodoſ. lib. XVI, tit. VIII, l. 28. Et de Jure, cui ſuberant Judæi, Romano in Imperio, conſule c. tit. de Judæis l. 8, & c. Theodoſ. lib. II, tit. I, l. 10, & lib. XVI, tit. VIII. Utroque in loco obſervandum eſt, Judæos quidem omnes *Romano Communi more viventes* (ſic lege ex Ms. meo codice ; non *jure*, ut in editis) reſcripto Arcadii & Honorii Auguſtorum ita teneri, ut de cauſis, quæ non ad ſuperſtitionem eorum pertinerent, Romanis legibus inferrent & exciperent actiones ; Sic interim, ut *ſi qui per compromiſſum ad ſimilitudinem arbitrorum apud Judæos vel Patriarchas* (Codicem Theodoſianum legis) *ex conſenſu partium in civili duntaxat negotio, putaverint litigandum, ſortiri eorum judicium, jure publico non vetarentur ; Eorum etiam ſententias Provinciarum Judices exequerentur, tanquam Cognitoris arbitrio fuerint attributæ*. Ita leguntur poſtrema Reſcripti verba in Codice meo Theodoſiano Ms. ſed acephalo; quem ante annos CCCC abbreviationi ſuæ de geſtis Imperatorum, qui Juſtinianum ſeu Jordanis hiſtoriam inſequuntur, ſubjunxit Guilielmus Malmeſburienſis monachus. Editus Theodoſianus habet *tanquam ex ſententia Cognitoris arbitri fuerint attributi*. Juſtinianus idem ; niſi quod pro *attributi*, *dati* ſubſtituatur. At vero civili in negotio permiſſum eſſe Judæis ſuum ipſiſſimum liti-

gandi, judicandi, adeoque ſucceſſiones decidendi morem, ſi utraq; pars conſentiret, hinc manifeſtum eſt; tametſi alias, alio ac Romano jure, experiri eis non liceret. Compromiſſi ſeu arbitrorum illorum vim ac poteſtatem forenſem expreſſiſſimam, idque civili tantum in negotio, habemus in eorum Pandectis tit. Sanhedrin, cap. I & III. ubi Judicium Triumvirale deſcribitur. Conſtituebatur Triumvirorum forum ex compromiſſo, quod ibi docetur, & דיני ממונות ſeu *negotia civilia* duntaxat, ex jure, admittebat. Verba tituli jam dicti ſunt. דיני ממונות בשלשה *Civilia negotia à Triumviris deciduntur.* Et dein; זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושני הדיינין בוררין להן עוד אחד *litigantium pars altera judicem ſibi unum eligebat, unum etiam altera; & hi duo tertium ſibi ſociabant.* Atque penes hos Juriſdictio erat. Forum illud Judaicum planisſime ipſi ſunt, qui memorantur apud Judæos, in hoc reſcripto, arbitri. Verum Codex meus Ms pro eo, quod eſt *apud Judæos vel patriarchas*, habet *apud Judices vel patriarchas.* Contra receptisſimam utriuſque codicis editi lectionem. Et Juſtinianus habet tantum *apud Judæos.* Scimus etiam præeuntis compromisſi, in judiciis, uſum fuiſſe ex jure ſingulari legitimum apud Epiſcopos, ubi litigarentur ſive clerici ſive laici, ut liquet in Novellis Valentiniani Auguſti tit. XII, & l. 7 c. de Epiſcopali Audientia. Sed nova compromiſſum hoc Sanctione tantum, non more aliunde deducto ſeu ad tempora priſtina [illegible] (quemadmodum illud de Judæis] ſubnitebatur. Extra autem Sanctiones ejuſmodi aut Mores locorum adverſos, illud de Ebræis Romæ degentibus á Juvenale Satyr. XIV dictum fere etiamnum obtinet.

Romanas autem ſoliti contemnere Leges
Judaicum ediſcunt & ſervant ac metuunt Jus
Tradidit arcano quodcunque volumine Moyſes.

Et ad tenacisſimam illam Patriarum ibi Traditionum obſervationem aliarumque contemptum, attinet illud Martialis lib. IX, Epig. XCV, ad verpum Poëtam;

Illud me cruciat Solymis quod natus in ipſis
Pædicas puerum, verpe poeta, meum.
Ecce negas juraſque mihi per Templa tonantis;
Non credo; jura verpe per Anchialum.

Quod de *Anchialo* ſive urbe ſive puero habent ad Epigramma Viri ſane doctiſſimi plane nihili eſt. Incomparabili V. Joſepho Scaligero primum ſubo-

ſcholuit, ex Ebræorum fontibus, interpretationem heic petendam. Ideo חי אלה *Chi ala*, id eſt, *vivit Deus*, juramenti formulam Ebræis uſitatum, ita Martialem decepiſſe autumat, ut *per Anchialum* eos juraſſe ſentiret, ac à pædicone heic tantundem poſtularet. Sic ille in Prolegomenis ad Emendationem Temporum, & in literis ad V. Cl. P. Scriveriū, qui in hujus ad Martialem notis habetur. Atq; hoc ſibi placere fatetur eruditiſſimus J. Gerardus Voſſius in Hiſtoriæ Pelagianæ lib. v. part. 1. Antitheſ. 1. Vir autem doctiſſimus Thomas Farnabius noſter, ex אם חי אלה *Am chi ala*, id eſt, *ſi vivit Deus*, aut ignoratum Martiali aut male intellectum, *Anchialum* factum autumat. Samuel Petitus, egregium Muſarum ſeveriorum ornamentum, fieri vult ex אין ſeu אין חי עליון *An chi alion*, id eſt, *Non: vivit Excelſus*, ſeu *Deus*. Adi eum in Variarum lectionum l. 1, c. XVI. Tantorum Virorum conjecturas ſine invidia ſuſpicio. Sed amplecti libenter nequeo. Malim ſane, ipſum Poëtam rei, quam ex Ebræorum in urbe conſuetudine ſcire facile potuit, ſatis heic ſcientē fuiſſe, defendere, atq; ipſiſſimum Ebræorum juramentum exacte ſatis expreſſiſſe. Scimus quidem Jurandi formulas (quæ frequentius in confabulationibus adhibitæ) apud veteres, contracta pro more pronuntiatione, ante alias, in vocabula, ab analogia, ſi cetera ſpectemus, grammatica, nimis aliena degeneraſſe; veluti quæ in Pol, Perpol, Ædepol, Mecaſtor, Mehercle, Mediusfidius, apud Plautum & Terentium contrahuntur. Tertullianus de Idololatria c. XX. *Conſuetudinis vitium eſt*, mehercule *dicere &* mediusfidius, *accedente ignorantia quorundam, qui ignorant jusjurandum eſſe per Herculem*. Nam Herculem utraq; formula innui volunt, qui Jovis ſeu Διός filium in Mediofidio reperiunt; ut Feſtus, qui ceteras fere contractas explicat. Etiam hodieq; ſimile fieri in obviis Chriſtianorum juramentis, videmus. Atqui apud Martialem integra videtur ſibi fuiſſe hæc formula; יפרע חי עולם *iperan chi olam*, id eſt, *ulciſcatur ut vindictam ſumat is, qui vivit in æternum*, ſi pejeraverim. Adeo ut ita potius ſcripſerit Martialis,

Non credo; jura verpe, iperan chi olam.

Quod quam facile à librariis, qui ignota ſibi vocabula in ea, quæ cognati ſoni notiora ſunt vertere ſolent, in *per Anchialum* mutari poſſet, nemo non videt. חי עולם *Chi olam* ſeu *qui vivit in æternum*, ſive ζῶντα εἰς τοὺς αἰῶνας αἰώνων (quod idem ſonat) ex celeberrimis DEI Optimi Maximi (qui ſolus ab Ebræis exulantibus plerunq; cultus) cognominibus eſſe

eſſe ſacris, tum ex ipſa re liquet, tum ex Daniele XII, 7, & ex IV, 31, ubi Chaldaice vocatur חי עלמא *Chi alma*, quod idem eſt, & ex Apocal. IV, 9 & 10, & XV, 7. Etiam & Sanctisſimi Numinis nomine legitur in Cantico illo Moſis, Deuteronom. XXXII, כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם *Ego enim levabo manum meam in Cœlum & dicam, Vivo ego in æternum*, ſeu, Ego *Chi olam*; ubi manifeſtum eſt Dei ipſius Juramentum, ut ex ſequentibus liquet. Ipſam autem verbis illis יפרע (חי עולם *iperan Chi olam*] formulam Juramenti conceptam, nondum, fateor, compertam habeo, Sed primo, quem citavimus Danielis loco, legitur; וישבע בחי העולם *& juravit per Chi haolam* ſeu *per Chi olam*, id eſt, *per eum, qui vivit in æternum*; unde cognomen illud juramentis adhiberi ſolitum eſſe ſatis ſit manifeſtum. Nam tametſi de Viſione illud dictum eſt, attamen ad Humanos & receptos dictum eſt mores, ut alia tum ibidem tum in Viſionibus alibi. Poſtquam ita nos in Martialem conjeceramus, ſubſtituere potius voluit Joannes Croius, in ſpecimine Conjecturarum, אל חי עולם *Alchialam*, quod ſonat *Deus vivit in æternum*. Noſtram nempe formulam minime tritam apud Judæos fuiſſe aſſerens. Certe nec ſuæ, quæ poëtæ ſcriptioni nimis adverſatur, exemplum affert unicum, quod forte nec afferri poteſt. Certe ſi à ſcriptione recepta ita recedere liceret; etiam & per עד חי עולם *Ædchialam*, id eſt, *per Teſtem, qui vivit in æternum*, ſeu, *per Deum Teſtem*, ſubſtituere non ita foret fortaſſe abſonum, cum & iſtiuſmodi formulam etiam in uſu fuiſſe ſatis evinci poſſit ex Apoſtoli Pauli, qui & ipſe Ebræus, juramentis, tum ad Romanos tum ad Corinthios conceptis. Ad hos, *Teſtem invoco Deum*; ad illos, *Teſtis eſt mihi Deus*, ab eo uſurpatur. Videſis Epiſtol. ad Romanos 1, 9, & 11 ad Corinthios 1, 23. Ita pullulant hæc, ut fieri amat, dum ſonis ludimus. Etiam, ſine Nominis Dei adjectione, חי עולם, ut cognomen, Deum O. M., idque in Juramentis, ſatis denotaſſe, ex illo in Daniele liquet exemplo. Neque in Ebræorum de Juramento Commentariis obvium quid habetur magis quam diſtinctio Juramentorum in ea, quæ per ipſum Dei Nomen & quæ per ejus cognomina, quæ כנויים vocant, conciperentur. Miſna tit. Shebuoth cap. VI, משביע בשמים ובארץ הרי אילו פטורין ב'אלף דלת ב'יוד ה'י בשדי צבאות בחנון ורחום בארך אפים ורב חסד ובכל הכנויין הרי אילו חייבין *ubi adjurat quis alios per Cœlum, aut per terrā, juramento non obſtringuntur. Quod ſi id fecerit per Adonai, per Joh, per Sadai, per Zabaoth, per Gratioſū, per Miſericordem per Tardū ad iram, per Optimū,*

ſeu

ſeu per aliud quodcunq; Numinis cognomẽ, obſtringuntur. Quin Juramentum in fidem optimam ſolenniter præſtitum (quale hoc voluit eſſe poeta incredulus) ſociam & comitem apud Romanos habuit plerunq; expreſſam, uti & paſſim alibi, exſecrationem in perjurum. Ut, *ſi ſciens fallo, tum me Jupiter bonis ejiciat, ut ego hunc lapidem; me perdat; mihi iratus ſiet; mactet me, ut ego hunc agnum*; id genus alias imprecationes. Et ſine talibus, veri ſatis eſt ſimile, nec ſolenne ſatis habitum eſſe Romæ illo in ævo Judæorum juramentum, quod fidem firmaret. Unde & illud יפרע *iperan* ſeu *ulciſcatur*, ſeu, *pœnam retribuat*, conſonum heic nobis viſum eſt. Ex Syriaco autem ſeu Chaldæo in Magiſtrorum, id eſt, Rabbinicum ac Talmudicum, ſermonem, ſignificatio iſta verbi פרע, (quod alia notione in ſacrarum literarum Ebræo paſſim uſurpatur) ut alia innumera, manavit. Et de Numinis ultione frequentius dictum comperitur adeoq; Juramento adprime idoneum; cum etiam אל נקמות *Deus ultionum* ſeu τῆς ἐκδικήσεως Θεὸς *Deus vindictæ*, velut compellatione ſollenni, advocetur Numen à Davide Pſalm. XCIII, comm. 1. Unde & illud in Cantico, Deuter. XXXII, לי נקם ושלם *Mihi eſt ultio & Retributio*; & paulo poſt, אשיב נקם לצרי *reddam ultionem hoſtibus meis*. Ejusmodi ſunt non pauca. Unde Rabbi Ioſe Bar Chilpetha, in Talmude Hieroſolymitano, tit. *Sanhedrin* f. 18, col. 1, cum duo litigantes eum ſibi Iudicem ita tantum ex profeſſo agnoſcebant, ſi ſententiam ferret juxta דין תורה *ſecundum judicium Legis*, at, inquit, אני אינו יודע דין תורה אלא היודע מחשבות יפרע מאותן האנשים המקבלין עליכון מה דנא אמר דינן *Ego haud ſcio quid fuerit Judicium Legis. Sed is, qui Cogitationes veſtras ſcit* (ὁ καρδιογνώστης), *vindictam ſumet de vobis, qui viri ejusmodi eſtis ut, quod Judex vobis pronuntiare debet, id præjudicare audeatis.* Inito itẽ contractu, ut conſtituto Nummorum pretio res aliqua emeretur, tametſi numeraretur pretium, nihilominus ante traditionem ſeu corporalem rei venditæ poſſeſſionem, ex Jure eorum in foro receptiſſimo יכול לחזור בו זה וזה *integrum erat tam venditori quam emptori contractum reſcindere*, atque huic redhibitoria nummos repetere. Quod tamen ſi alteruter faceret, ſolennes, ante ſententiam latam, præibant hujusmodi Diræ atque Numinis vindictæ imprecatio in eos שאינו עומדים בדבריו *qui verbis ſuis pactiſve non ſteterint*; hac formula, qua iteratus eſt פרע hac notione uſus, מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים בים הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבריו *Is, qui vindictam ſumſit ex homi-*

hominibus ævi Diluvii, atq; ex hominibus ævi Diviſionis Orbis Terrarum & ex hominibus Sodomæ, & Gomorrhæ, & ex Ægyptiis in mari, ipſe in poſterum vindictam ſumet ex eo qui pactis ſuis non ſteterit. Quo pronuntiato, ſententia ſecundum eum, qui contractum voluit reſcindi, ferebatur. Ita Miſna tit. Baba Metzia cap. 4, & Gemara Babylonia ibidem fol. 48, a, & Obadias Bartenorius ad dictum Miſnæ caput §. 2. Et ſolennis erat phraſis למסור למי שפרע *tradere quempiam ei, qui* פרע *ſeu vindictam ſumere ſolet*, ex imprecationis, quam memoravimus, formula nata; ut videre eſt in Gemara Hieroſolymitana ad dictam Miſnam fol. 9, halach. 2, col. 4. Inde etiam pæna Impiis à Numine præſtituta dicitur פירעון הרשעים *vindicta, quæ ſumitur de impiis*, ut legitur apud Maimonidem halach. *Theſuba* cap. VIII, alibique ſæpius. Concors eſt τῷ פרע uſus in Targum Hieroſolymitano Geneſ. IV, ubi memoratur, Cainum Abelum fratrem, poſt diſparem illum in ſacrificiis eorum eventum, velut opprobrio hujuſmodi provocaſſe, לית דין ולית דיין ולית עלם אוחרן ולא למתן אגר טב לצדקיא ולא לאתפרע מן רשיעיא *Non eſt Judicium, nec Judex, nec ſeculum aliud, quo aut merces tribuenda ſit Juſtis, aut vindicta de Impiis ſumenda;* Abelem autem eadē ipſa, eiſdemq; vocabulis, reſponſo contra aſſerentē à fratre paulo poſt occiſū eſſe. Quin & formula ita ex lingua barbara [nam & formulas juramentorum hodieq; ſciunt etiam ii, qui alias linguæ, in qua uſurpantur, ignari ſunt] ſumta alluſionem inſuper habebat, eamq; iis, qui tinniente, invicem ſyllabarum ſono capiuntur, lepidam, ad formulam Romanam, qua præpoſitio *per* adhibita. Nam Pentameter, ſynalœphæ ratione, ita labitur, ac ſi plane legeres *verpe per anchiolam*, quod τῷ *per templa Tonantis* ita reſpondere videatur. Nec quem moveat, quod τὸ ע (elementum toto gutturis nixu pronuntiandum) in פרע per *an*, in עולם vero, ſequente *Vau*, per O exprimatur. Variam eſſe ejus elementi pronuntiationē apud veteres, pueri ſciunt, & utranq; admiſſam. Sed inprimis heic congruum eſt, ut τὸ ע, litera alia gutturali ſequente in primo loco, etiam ejuſdem orationis, *anchi*, in ſecundo, pro vocalis adjectæ vi, *olam* faciat, quod Doctos faſſuros non dubito. Alibi notavimus item, Græcos veteres τὸ ν ad dictionum fines non aliter ac in compoſitionibus in γ interdum, interdum in μ pro primi ſequentis vocabuli elementi natura, & pronuntiatione & ſcriptione vertiſſe. Quin ע per Gamma pronuntiari interdū veteribus ſcimus, ut in Ragau, Gomorra, Raguel, aliis. Si igitur dicebant *iperag chi olam*, expreſſius *Anchiolam* nullibi eſt. Nam & Græco

more,

more, Ἀγχίαλος ſcribitur Anchialus. Et res heic ſatis palem eſt. Neq; conjecturæ obeſt, quod Syriaca, non Ebraica, erat verparum eo ævo lingua vulgaris, ut ſciunt docti. Nam ex lectione ſacrarum literarum, & frequenti dialecti Rabbinicæ uſu, etiam Ebræa non paucis eorum intellecta & ſæpe uſurpata eſt; maxime in ſolennibus formulis, eiſque, ut fieri ſolet, breviuſculis. Et tam Rabbinica quam Ebraica, quæ pura eſt, dialecto, Verba illa ita, ut expreſſimus, ſonant. Syriaca autem haud parum in alium ſonum flectuntur. Jam vero Martialis non magis quam Juvenalis inſcius moris Ebræorum, quo leges & religionem Romanam plane contemnebant, ritibus & præceptis Moſaicis in aperto addictiſſimi, etiam tantundem exprobrat verpo, dum ad patriam juramenti formulam, qua fallere non auſurum exiſtimabat, eum adigere voluit. Ita ſane Principum Chriſtianorum leges exigunt à Judæis, ut in eorum juramentis forenſibus Deus cognomine aliquo ipſis ſignantius agnito deſignetur, veluti *unico*, *vivente*, *omnipotente*, *Creatore Cœli & Terræ*, &c. Ut habetur in Speculatore, tit. de Juramento Calumniæ, §. *reſtat*, ſub finem, Marquardo de Suſannis, de Judæis & aliis Infidelibus part. 2, cap. 5. §. 10, Repertorio Inquiſitorum, §. Juramentum, pag. 501, in Ordinatione ſuper Judicio Cameræ Imperialis, tit. LXXXVI, Burchardo de *Mangelfeld* in Jure Municipali Magdeburg. tit. CXXXIX, Leunclavio in Jure Græco Romano Tom. 1, pag. 119, ad calcem item ſtatutorum Patavinorũ, alibi. Quin & arte Martialis, ex verparum in urbe morũ obſervatione, perjurii eum pœna, id eſt, loris cædi dignũ, ſi ita juraret, tacite innuit. Nam tametſi pejerantibꝰ per Deos Romanos, ſuppliciũ nullum, præter exitium à Numine expectatum, erat tunc in uſu, attamen ex Ebræorum Legibus (quibus, inter Judæos ipſos, principum gratia locus erat aliquis, etiam in urbe; de qua re vide ſis C. tit. de Judæis, lib. 8, & Dionem, ubi de Judæis, lib. XXXVII, & Xiphilinum in Pompeio) ſponte pejerans ſive per nomen, ſive per cognomẽ Dei O. M. inter confabulandum (nam perjurii forenſis alia erat ratio) loris cædendus erat. Idq; ex interpretatione Legis Deuteron. XXV, 2, latæ. Quod ſcimus ex Miſna, tit. *Shebuoth*, ſeu de Juramentis c. III, זה היא שבועת שוא שחיבין על זדונה מכות *Hoc eſt juramentum falſo præſtitum, cujus qui ſcienter reus eſt, plagis cæditur.* Cui adſtipulatur, quod de plagis perjuro debitis legitur apud Philonem libro de tertio, quarto & quinto Decalogi præcepto. Et ſibi vetita, ſine expreſſa pœnæ adjectione, loris punienda, ſed nunquã pluribus quã XXXIX plagis plerunq; ſtatuebant. Ad quod attinet illud D. Pauli II ad Co-

Corinth. XI, 24, *A Judæis quinquies quadragenas, una minus, plagas accepi.* At Paulus civis erat natalibus Romanus, unde, Lege Portia à verberibus immunis. Vide Actorum Apoſtolicorum capitis XXII. verſum 25, & ſequentes. Sed qua Judæus erat, & Judæorum legibus de plagis [quæ nec legi Portiæ, in foro Judaico, ceſſerant) obnoxius, ab eis cæſus eſt. Atque hodie hujuſmodi, in feſto Reconciliationis, pœna peccantibus verpis, ex more ſuo in Germania, alibique degentibus, infligi ſolet, ut videre eſt in Synagoga Judaica V. Cl. Joannis Buxtorfii cap. XX, pag. 409. Quin nec ita exploratum mihi videtur, τὸ *Templa Tonantis* (quà ſaltem jurantis mentem occupabat) apud Martialem, pro Jovis delubris ſumi. Provocat verpum ad patriam jurandi formulam, eamque qua major nulla. Gentis religione ac pœnæ timore ductus is abſtinuerat. At perjurium Ebræis non magis vetitum quam alienorum Deorum nominibus uti, adjecta ſaltem qualicunque, ut in Juramento, etiamſi ficto, cultus umbra. Exodi XXIII, 13; *Non memorabitis nomen Deorum alienorum, non audientur ex ore tuo.* Neq; hoc, quã illud minus ex lege punitum. Maimonides, Halach. Sanhedrin c. XIX, ex Talmude, enumerat [שבתורה לאוין שאין בהן לא כרית ולא מיתת בית דין שלוקין עליהן] *præcepta negativa in Lege, quibus, neque exciſionis pœna* (quæ à Numine expectabatur] *neque capitali ſupplicio ex forenſi præſcripto punitis plagæ debebantur.* Numerus eorum eſt CLVIII. Octavus ibi eſt, de eo cujus ex ore שם עבודה זרה ſeu *nomen Dei alieni* auditum, quod & fuſius docetur apud eum in Halach. Aboda Zara cap. V, & in Gemara Babylonia ad tit. Sanhedrin cap, VII, fol. 63, a. Vix eſt igitur ut credamus, verpo, qui *per Jovis Templa,* in patriam religionem graviſſime committens, juraſſet, idq; palam ac aperte [nam ex aliis flagitiis, quibus inquinatus eſt, opertis ſecretioribuſque, dijudicandum non eſt) religioni adeo fuiſſe eandem ob cauſam, Deum itidem Viventem perjurio, quod æque tutum fuiſſet, laceſſere. *Per Templum Dei,* aut *Dei Tonantis* juraſſe mihi videtur, id eſt, בבית אלה הרועם; quod ut de Templo Hieroſolymitano, ſub Epigrammatis ævo, exciſo, intelligebant Ebræi, ita etiam juramentum illud plane inane fuiſſe nec jurantis conſcientiam obligaſſe, ſententia impia Magiſtrorum diu antea inoleverat. De ſententia hujuſmodi conſtat apud D. Matthæum XXIII, 16; *Væ vobis Duces cæci, qui dicitis, ſi quis per Templum juraverit, nihili eſt.* Neque ſane per Jovis Templa, ſed per ipſum, aut Jovem Lapidem, ex more Romano jurabant. Et Tonantis nomen, quod Jovi tam frequenter eſt tributum, ex ſacris literis præſto

ſatis

ſatis erat Judæo de Numine vero loquentij; ut ſcire licet ex 1 Samuel. II, 10, Pſalm. XXIX, 3, locisque ex aliis. Quemadmodum etiam Claudianus; *cane grandia cœpta Tonantis*, in carmine contra poëtas vanos: Et Prudentius in Avaritiæ & Largitatis pugna, *Agmina caſta ſimul vultum ſenſere Tonantis.* Aut igitur fefellit Martialem verpa, dum de Jovis Templo juramentum per Hieroſolymitanum præſtitum capi volebat, aut [quod non ita vero eſt diſſimilimum) ipſe Martialis receptam de hujuſmodi, quo fallere Judæi ſolebant, juramento ſententiam, Romæ itidem edoctus, tum inſignis ex perjurio impietatis eum accuſat, tum ad id genus juramentum invitat, quod & Numinis & imminentis à foro Ebraico Pejeranti pœnæ reſpectu ſatis eſſet horrendum. Magis firmat quæ diximus, libertas vitæ Judaicæ ſub Domitiano, ſive Martialis tempore, quæ aliquoties ab aliis Imperatoribus urbi interdicta. Nam ſoluto pretio ad fiſcum, qui etiam huic rei ſingularis erat, adeoque Judaicus dictus eſt, (unde & de frequentia gentis ibi habita, è qua mores eorum facilius civibus innoteſcerent, judicandum) libere ac ſuo more vivebant. Suetonius in Domitiano capit. XII; *Præter ceteros, Judaicus fiſcus acerbiſſime actus eſt, ad quem deferebantur, qui veluti profeſſi Judaicam intra urbem viverent vitam, vel diſſimulata origine impoſita genti tributa non pependiſſent.* Quin de numeroſa Romæ, ſub id ævum, multitudine Judæorum atque *αὐτονομίᾳ* eis ibi indulta, conſulas quæ animadvertis ad Hortatii Tricesima Sabbata Ægidius Bucherius Tractatu de Paſchali Judæorum cyclo cap. VI, pag. 385. Et de ſuarum legum Romæ uſu, ſeculis illis vetuſtioribus obſervandus eſt locus apud Dionem, libro jam ante citato. Vixit quidem ille ſub Alexandri Mammææ F. tempora. *Sed eſt*, inquit, *id genus hominum* (Judæos innuit & proſelytos] *apud Romanos etiam. Atque tametſi ſæpius imminutum fuerit, ita tamen auctum eſt ὥστε καὶ παῤῥησίαν τῆς νομίσεως ἐκνικῆσαι, ut etiam palam præſtituendi ſibi, ſeu condendi leges [aut ſuas retinendi) licentiam vindicarit*; quemadmodum & reſtituit & vertit doctiſſimus Leunclavius. Etenim tam Xylander in Dione, quâ Guilielmus Blancus Xiphilino, ibi ὥστε καὶ εἰς παῤῥησίαν τῆς νομίσεως ἐκνικῆσαι legerant. Et citra rationem alter *ut legum quoque poteſtatem vicerit*, alter, *ut legis confidentia ſuperius eſſet*, reddit. Nam ut hoc plane nihili eſt, ita illud ſane inauditum; nec credendum, inquilinos aliquo Romæ legum poteſtatem viciſſe. Viderint autem doctiores, utrum illuc Senecæ reſpexerit Dio, cum hæc ſcribebat. De Judæis, ait ille, *Cum interim uſque eo ſceleratiſſimæ gentis conſuetudo convaluit, ut per omnes jam terras*

terras recepta ſit, victi victoribus leges dederunt. Libri ejus contra ſuperſtitiones, qui periit, fragmentum eſt, quod ſervatur apud D. Auguſtinum De Civitate Dei lib. VI, cap. XI. Similis plane eſt Rutilii Numatiani locus in libro I. Itinerarii ſui.

Atque utinam nunquam Judæa victa fuiſſet
Pompeii bellis, imperioque Titi.
Latius exciſæ peſtis contagia ſerpunt,
Victoreſque ſuos natio victa premit.

Capitur quidem à Viris aliquot doctis, de Chriſtianis, quos ſcriptoribus Gentilibus, Iudæorum etiam nomine, eo quod Chriſtianiſmus ex Iudæa initium habuit, contineri interdum, dubitandum non eſt. Ita à Petro Pithœo in Adverſariis, & à Gaſparo Barthio ad dictum Itinerarium, intelligitur hoc Rutilii, qui ſub Theodoſio Iuniore ſcripſit. Sed ego non magis hoc de Chriſtianis, quam ſive illud Dionis ſive Senecæ illud ſumendum exiſtimo. Maxime, cum idem fere ipſum ab hiſce utriſque, quod à Rutilio, de αὐτονομίᾳ quadam Judæorum ſeu Iuris ſui libertate, quæ etiamnum paſſim obtinet, ubi ſedes eis permittuntur, memoretur. Atque accedat huc illud Epiſtolæ Artaxerxis Perſarum Regis, in Eſtheris hiſtoria ad omnes regni ſui provincias conſcriptæ pro univerſali Iudaicarũ ipſis Iudæis legum libertate. Iubet præſides ſuos omnes, κατὰ παῤῥησίας ἐᾶν τοὺς Ἰουδαίους χρῆσθαι τοῖς ἑαυτῶν νόμοις, *ut palam, & aperte ſinant Judæos ubique ſuis uti legibus.* Tantundem, edicto Claudii Cæſaris, eis per orbem Romanum conceditur apud Joſephum l. XIX, c. IV. De ſeculis citerioribus res manifeſtior eſt. Et de libertate hac vivendi Judæis ita indulta, conſulas Davidem de Pomis in Medico Ebræo Sect. XII. Nullo adeo in ævo fere non erat hoc nationi huic ſingulare, ſuis fere legibus alieno in Regno ſeu Republica uti. Sed hæc forte extra callem.

Quod ad *rite dignoſcendum jus Ebraicum* attinet; firmatur ex hoc *Specimine*, nimium in eo cœcutire homines, qui Iuriſconſultos ejuſdem gentis minime conſulunt, Patrum ſive veterum ſive recentiorum Chriſtianorum, qui aut non omnino, aut rariſſime, aut perfunctorie eos ipſi conſulaere, obiter adnotatis oſcitanter contenti. Doctiſſimus alioquin Origenes ipſe, in Homilia XXII ad Numeros, tum Ebraici tum in Imperio Romano alibiq; recepti juris de Succeſſionibus imperitiam prodit inſignem, dum de utroque ad hunc modum pronuntiat, ad legem dicti libri capite XXVII latam. *Hæc ſecundum hiſtoriam* (inquit; Græca ejus Homiliarum nondum puto comperta ſunt) *quid vigoris habeant, omnibus palam*

lam eſt, qui ſciunt leges iſtas non ſolum apud filios Iſrael cuſtodiri, ſed apud omnes homines, qui tamen legibus vivunt; unde apparet, quomodo libertas filiarum Salphaat (Zelophchadi) *non ſolum ipſis Hæreditatem contulerit, ſed & perpetua vivendi jura ſeculo dederit. Vides quanta ſit etiam Hiſtoriæ ipſius utilitas in Lege Dei. Quis poteſt Leges illas aliquando diſſolvere, quibus univerſus utitur mundus?* & paulo poſt, *Ponitur Lex Dei de Succesſione, ut primo Filius, filia ſecundo in loco ſuccedat, tertio frater, quarto patris frater, quintus vero gradus certum aliquem non deſignat, ſed quisquis illi propinquior ex omni familia fuerit, ut ipſe ſuccedat.* Neque enim modus Succesſionis heic deſcriptus, is eſt qui, ex Lege ſacra, Ebræis omnino in uſu; neque is, ex ea, in uſu erat, ceteris Gentibus receptus eſt. Quid igitur illud, *ſed & perpetua vivendi jura ſeculo tradidit?* Iure Romano liberi utriusque ſexus, etiam Origenis ævo, pariter ſucceſſere. Item pater patruo præferebatur, quod ab Origine heic negatur, ut etiam in Iure Anglicano. Alieniſſima item ab Ebræorum moribus & perperam intellecta eſſe non pauca, quæ à viris magnis, dum de re hæreditaria ad Leges ſacras sine Magiſtrorum ope diſputant, traduntur, manifeſtum ſatis fit ex eis, quæ fuſe, ingenioſe, alioquin etiam docte, de jure Fratriæ ad ſuſcitandum defuncto ſemen ducendæ, de primogenitorum prærogativa, de liberorum, fratrum, parentum ſucceſſione, tribulium nuptiis, id genus aliis tractat Abulenſis ad Deuteron. XXI. quæſt. 5, XXV, q. 5, 6, &c. Num. XXVII, q. 3, & c. XXXVI, q. 8. & D. Matthæi c. XXII, quæſt. 140. Quin Cornelius à Lapide & Bonfrerius ad Numeror, XXVII. inauditas Ebræis habent ſucceſſionis in eorum Republica formulas; ut juris Cæſarei interpretes, qui de primogenituræ jure apud Ebræos obiter, ſed inſcienter nimis verba faciunt, prætermittam. Alia ſunt, de ſacra illa Republica, innumera & maximi ſane Studioſis æſtimanda, quorum latet plane veritas (nec aliter fieri poteſt) dum juriſprudentia ejusdem, Mores, Ritus, Sententiæ receptæ, ab ejusdem Magiſtris ad poſteros tranſmiſſæ, negliguntur. Conſulendi igitur ſumma cum diligentia Magiſtri illi, qui quam ſingularem rerum Civilium ſtudiis afferant utilitatem, videre inprimis eſt in libellis aliquot pridem de rebus Civilibus inſcriptis; veluti Petri Cunæi *de Republica Ebræorũ*, Willielmi Schickardi *de Jure Regio*, Ioannis Coccelii titulo Talmudico *Sanhedrin* (cujus Miſna, uti etiam ea, quæ Tituli *Berachoth*, ſeu de Benedictionibus eſt, à Paulo Riccio, quem monuerat Maximilianus I Cæſar ut totum opus Talmudicum in Latinum transferret ſermonem, ante centum amplius abhinc annos, ſed indiligenter nimis verſa, & ſub

id tempus typis Auguſtæ Vindelicorum primo vulgata, habetur etiam inter editos Autores Artis Cabaliſticæ] & ejusdem titulo *Maccoth* ſeu *de reis vapulantibus*. Hiſce accedit doctiſſimi viri *Conſtantini l' Empereur* Talmudicus titulus *Middoth*; ut complures præteream, qui Ebraicis ſcriptoribus diligenter uſi, obviam ex eis, ubi res poſtulat, lectores docent. Immane quantum lucis rebus, quas tractant ſive ex fontibus, ſive ex claſſicis Magiſtris iſti præbent, non ſolum præ Carolo Sigonio, Viro etiã doctiſſimo, & cui literæ Latinæ plurimum debent, qui Rempublicam item Ebræorum contexuit, uti & Willielmo Zeppero Legum Moſaicarum Forenſium Explanationis autori, ſed etiam præ Conrado Bertramo, qui brevitate majori quam diligentia, utcunq; Ebraice & Juriſconſultus, Politiam ſcripſit Judaicam; ut Chriſtianum Adrichomium in Theatro Terræ Sanctæ, Fortunatum Schaccum, Sacrarii Apoſtolici præfectum, in Elæochriſmatων Myrothecio ſecundo, alios, mittam, qui hujuſmodi res, aliud agentes, Theologi, Juriſconſulti, Politici, Philologi, è renata levi tangunt brachio, & miſere falluntur & audacter fallunt, dum ſibi ex Ebræis primo diſcenda docent. Aut introeundum eſt igitur in Gentis Penetralia, & Pandectis ejuſce ſerio utendum, aut ingenue fatendum, *non liquere*, ubi de Politia Ebraica fuerit pronuntiandum. Nempe receptis, ſive in rebus Civilibus ſive in Sacris (id eſt, quæ ex Lege ſive Judiciali pendent ſive Ceremoniali) eorum moribus dignoſcendis, haut magis fere ſufficiunt ſolum Veteris Fæderis Scripturæ ſacræ, quam Novum ſufficeret, unde Politia Chriſtiana ſeu Eccleſiaſtica anteriorum ſeculorum ejusq; mutantia per Locos & Tempora diſcrimina, in Anathematiſmis, verbi gratia, irregularitatibus, Ordinibus ac Regulis ſacris, ſacri Proventus diſtributione, cultus Ceremoniis, id genus aliis, ſatis elicerentur. Adhibendas præterea nemo neſcit Hiſtorias Eccleſiaſticas, Conciliorum Canones, Forenſes Formulas ac Deciſiones, Decreta Pontificia, Patrum ſcita, Liturgias, Ritualia, Corpora non ſolum Eccleſiæ Orientalis & Occidentalis, ſed & ſingularum in utraque, qua fieri poſſit, provinciarum juris Canonici, multiplices etiam traditiones Veterum, & interpretationes atque uſus Recentiorum, ſine quibus plane mancum eſſet de Politia illa judicium. Atque ita ut ſe res habeat, neceſſum eſt (ſi Ebræos ſpectemus) absque Lege, quam תורה שבעל פה *Legem ore traditam* appellant, absque forenſi uſu, atque absque interpretamentis, quæ libri Talmudici & inſequentes Commentarii complectuntur. De hiſce Magiſtri pasſim, & qui res tractant Ebraicas obiter. Et

ante

ante trecentos amplius annos, Nicolaus Lyranus, in Quæſtione *de probatione Adventus Chriſti*, & qui illo paulo recentior eſt, Doctor ille Reſolutus, Joannes Baconthorpius Carmelita (*de Bachone* appellat Tritemius, uti & alii fere exteri, & libri ejus impreſſi *Baconem* & *Bachonem*, ſed *Baconthorpe* nomen ei erat à cognomine villæ in agro Nortolcienſi, unde oriundus eſt, ut monet Balæus) in Sentent. III, Diſt. 23, quæſt. 1, art. 1, *Præter Scripturas Canonicas* (inquiunt; nam eiſdem fere utitur uterq; verbis) *ſunt aliæ Scripturæ à Judæis receptæ tanquam autenticæ, ſcilicet* Talmud; *quia ſecundum ipſos ſcriptura iſta non differt à Scripturis Canonicis, niſi ſicut lex data verbo à Lege data in ſcripto, quia iſta fuit Moyſi revelata à Deo, ſicut illa quæ ſunt ſcripta in Libris Legis. Sed tamen Moyſes non ſcripſit ea, quæ continentur in* Talmud, *Et hoc potuit eſſe duplici de cauſa. Utpote quia non erat neceſſarium, ut populus ſciret talia, ſicut erat neceſſarium de Legis præceptis, vel quia talia magis erant in ſecreto habenda. Moyſes tamen ea tradidit Joſuæ & aliis poſterioribus eodem modo* (de qua re vide ſis inprimis Miſnam tit, *Pirke Aboth*, ſeu de Capitulis Patrum cap. I. & Maimonidem in præfatione ad *Iad Chazeka*, præter Gemaram Babyloniam ad tit *Erubin* c. V, f. 54, a) *& ſic conſequenter, quouſque ſcripta ſunt talia per autores poſteriores, ne caderent in oblivionem. Similiter dicta doctorum Hebraicorũ, qui gloſſaverunt vetus teſtamentum, ſunt authentica apud eos multo magis, quam apud nos Dicta Hieronymi, Auguſtini, & aliorum Catholicorum.* Et rationem addunt, ex Deuteronomii XVII, II. *Non declinabis à verbis eorum ad dextram ſive ad ſiniſtram.* Quod de Conſiſtorii ſeu Conſeſſus Magni Judicibus eorumq; placitis dictum volunt, ut in libris de eodem Conſeſſu oſtendimus. Nam receptæ Sententiæ ejuſce, utpote Tribunalis ſupremi, autoritate potiſſimum ſubnitebantur. De Talmudicæ item doctrinæ in Ebræorum Explicationibus Scriptor doctus, qui ante annos ducentos, Capiſtrum Judæorum contexuit, *Autoritas, inquit, Talmudica in hujuſmodi determinationibus apud Iudæos eſt in eodem gradu, ſicut autoritas univerſalis Eccleſiæ apud nos.* Sic ille cap, III. Sed tralatitium eſt, fateor, in doctrinam Talmudicam, portentoſas, quarum quidem ſatis eſt fœcunda, Fabulas objicere, Vana etiam atque Impia effata; adeoque exiſtimationem ejus inde minuere; ut Marquardus de Suſannis part. III cap. I. §. 48. & 49. Hieronymus de Sancta Fide, lib II. Petrus Abbas Cluniacenſis in Tractatu adverſus Judæorum duritiem, Guilielmus Totanus in fortalitij Fidei lib. III. ſeu Bartholomæus de Spina, qui alijs ejuſdem eſt autor. Sixtus Senenſis in Bibliothecæ ſanctæ

libro ſecundo, Agobardus Lugdunenſis Epiſcopus in literis ad Ludovicum I. Imperatorem de Judaicis ſuperſtitionibus, ejuſmodi alii, faciunt. Et Innnocentius IV, in Bulla, qua ejuſdem exemplaria Galliis comburi voluit, ineſſe ait *balſphemias in Deum & Chriſtum ejus ac Beatam Virginem manifeſtas, inextricabiles abuſiones, erroneas, ac ſtultitias inauditas*, quod verum quidem eſt. Sed vero dum de Dominio ejuſque tranſmiſſione aut de rebus quibuſcunq; civilibus in judicium deduci ſolitis, diſquirimus, non magis obſtant ejuſce in eis decernendis autoritati portētoſæ illæ aut inextricabiles Fabulæ (ſub quibus tamen uti apud Græcos veteres & Ægyptios, myſteria pro Theologorū gentis indole & perſuaſione latuiſſe dubitari nequit] aut effata Impia, quam ficta illa Miraculorum, Spectrorum ac Revelationum in hiſtoricis aliquos ævi præſertim medii Eccleſiaſticis ſeges (quæ ſimul omnis nullibi, puto, ſatis fidei reperit] aut interſertæ paſſim ſceleſtarū hæreſiū farragines obſtant, quo minus inter legendū, plurima, quæ Politiā Chriſtianā aperiunt, bono cum fructu ac utiliter excerpantur. Nec tamen ſine delectu admittendæ ſunt paſſim in rebus civilibus Magiſtrorum ſententiæ utcunque ab eis receptæ. Scimus, in Cultu divino, in Juramentis, Honore Parentibus exhibendo, aliis, humanas traditiones aliquot Numinis juſſis eos antetuliſſe; de quibus monet Chriſtus apud D. Matthæum xv, 3, xxiii, 15, & D. Marcum vii, 8, 9, &c. ἢ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε, *& multa alia*, inquit, *ſimilia facitis*. Sed hoc de Sancitis aut Sententiis, quæ aut Divinis plane juſſis Adverſæ, aut earum obſervationi Impedimento eſſent, dictum eſt. Leges adulteras & contrarias legi Divinæ hujuſmodi ſancita & ſententias nuncupat Irenæus adverſus hæreſes lib. iii, cap. xxv. Aliter ſane eorum, qui præerant, Juſſa etiam ac Sententiæ ſatis habebant autoritatis, ipſo humani generis Magiſtro ea de re monente, dicto capite D. Matthæi xxiii, 3. Et certe cordatiores Chriſtianorum, qui Eccleſiæ Romanæ renuntiarunt, idque ob compluria in ea ſancitas ac ſententias repertas, quæ ſibi viſa ſunt divinis contraria, ſine prudenti priſcarum ejuſce Eccleſiæ Hiſtoriarum, Annalium, Patrum, Conciliorum, Canonum, Sententiarum receptarum, uſus Forenſis, id genus aliorum dilectu, ſuā formari noluere. Et qui moroſe hæc & dilectū hujuſmodi reſpuunt, ſui duntaxat ingenii vi ſacras literas temere explicantes, ridiculis atq; impiis pacē Chriſtianā novationibus perturbare ſolere paſſim videmus. Cum autē *Talmudis*, utriuſq; , ac ſi diceres utriuſq; *Doctrinalis* binæ ſint partes, משניות *Miſnajoth*, *Miſna* ſive δευτερώσεις aut *Leges repetitæ*, in ſex סדרים *Ordines* diſpo-

diſpoſitæ, & גמרות *Gemaroth* ſeu *Gemaræ*, quarum illæ primo conſcriptæ, hæ (Gemara *Complementum* denotat) poſtea adjectæ ſunt; Edidit quidem illas Rabbi Jehuda, quem *Hakadoſh* ſeu *ſanctum*, ſeu, ut interpretatur David de Pomis in Medico Ebræo, pag. 20, Divum, & *Hannaſi*, id eſt, *Principem*, appellant. Neque enim ante eum Leges, Traditiones & Interpretamenta ore tradita in ſcriptis omnino publicabantur, ceu populariter ſcripta, [quemadmodum ait Cicero, quinto de finibus, de libris Peripateticis ἐξωτερικοῖς] ſed à Magiſtris ad Diſcipulos ore & dictatis tranſmiſſa, in ſcriniis commentariiſque privatis ſervabantur & Adverſariis. Quemadmodum [ſi fides Themiſtio) ante Anaximandrum Praxiadis Filium, (ſi Clementi Alexandrino) ante Alcmæonem Perithi F. nemo de Natura ſcriptum quidquam in publicum emiſit. A philoſophis qui præcedebant, ore traditam auribuſque tantum exceptam fuiſſe Naturalem Diſciplinam, vult ille in Oratione xv, hic in Stromateon primo. Verum quidem eſt, Deuteroſes Moſaicas, ut ipſi vocant, in quoddam Ordinum ſex compendium ab Hillele, ante Chriſti natales, conjectas fuiſſe, cum antea per ſexcentos diſtraherentur, qua de re conſulas *Sepher Juchaſin* fol. 19, b, & fol. 30, b, præter R. Gedaliam Ben Jechaija in *Shalsheleth*, fol. 26, a. Unde forſan evenit, etiam ipſarum ordinem Hilleli à nonnullis perperam tribui. Sed publicavit poſtmodum Rabbi Jehuda inſtauravitq;. vide, ſi placet, Hieronymum ad Eſaiam libri III, in capite 8. Mahumedani autem, ut ſuum ſæpiſſime Alcoranum אלפרקאן *Alphurcan*, id eſt, *Diſtinctionum volumen*, ſeu, ut Retinenſis verſio non raro habet, *Diſcretivum Boni & mali Librum* appellant, ita interdum etiam has ipſas Ebræorum à Moſis ſeculo repetitas ſine ſcripto Traditiones atque in codices Talmudicos ſimul tandem conjectas, eodem ſignant vocabulo. Inducitur à Mahumede pſeudopropheta, in Azoara ſecunda Alcorani, Sanctiſſimum Numen ad hunc modum Ebræis verba faciens; ואד אתינא מושי אלכתאב ואלפרקאן לעלכם מהתדון *Etiam & tradidimus Moſi Librum & Alphurcan* ſeu *volumen Diſtinctionum, ut forte vos rectam vitæ rationem prehenderetis*; ubi præſtantiſſimus Alcorani interpres Mahumedes Ben Achmet, ואד אתינא מושי אלתורית ואלפרקאן עטף תפשירא אי אלפארק בין אלחק ואלבאטל ואלחלאל ואלחראם לעלכם תהתדון בה מן אלאלאל *Etiam tradidimus Moſi Librum*, ſcilicet legem ſeu Pentateuchum, *& Alfurcan, quod denotat Exegeſin, id eſt, Diſtinctionem inter Verum & Fal-*

& Falſum, licitum atque illicitum, ut forte vos rectam vitæ rationem inde edocti prehenderetis, ab errore abſtinentes. Manifeſtum videtur Ebræorum Traditiones innui. Nimirum tam תורה שבעל פה *Legem Oralem* ſeu *ore antiquitus per ſucceſſiones traditam quam* תורה שבעל כתב *Legem ſcriptis mandatam.* In Alcorani item Azoara XXI [quæ Codicis Retinenſis eſt XXXI) legitur, ולקד אתינא מושי והרון אלפרקאן *Etiam quondam dedimus Moſi & Aharoni Alfurcan*, ubi egregius ille paraphraſtes Mahumed Achmetides, אי אלתורית אלפארקת בין אלחק ואלבאטל ואלחלאל ואלחראם *id*, inquit, *denotat Legem diſtinguentem verum à falſo, atq; licitum ab illicito*; quod ſane etiam ipſum ſignificare jure poteſt Pentateuchum. Sed multoties in Alcorano, Pentateuchum per אלכתאב *Codicem, librum, ſcripturam*, adjecto plerumq; Moſis nomine, utpote cui traditum eſt, deſignatur. Adeo ut אלפרקאן *Alphurcan* Ebræorum ſeu Moſis, Mahumedanis ipſam legem oralem ſeu doctrinam Talmudicam à Moſe derivatam quandoq; denotare, habeam ſane perſuaſum. Oralem illam legem voluere aliqui intelligi per τὰ λόγια τȣ̃ Θεȣ̃ *Eloquia Dei* apud Apoſtolum in Epiſtola ad Romanos cap. III, 2, ut ex Origenis explicatione ibi, non ſemel colligit Joannes Picus Mirandulæ Comes in Apologia, qui D. Hilarii etiam locum in Commentariis ad Pſalmum ſecundum, illuc ſpectare obſervat. Floruit autem ille R. Jehuda *Hakadoſch*, Synedrii Magni Princeps, ſub utroq; Antonino Imperatore, & ne, palantibus tunc Judæis, ſuorum rituum morumq; utcunq; tenaciſſimis, majorum traditiones exciderent, aut per Scholarumſeu Collegiorum promovendæ diſciplinæ deſtinatorum, quæ antea numeroſiſſima fuerant, Inopiam nullibi comparerent, opus illud publicari voluit, ab ipſo etiam inſtauratum. Nam ante excidium ſub Veſpaſiano, habebantur in Academia Hieroſolymitana Synagogæ ſeu Collegia amplius quadringenta, quorum ſingulis inerant Scholæ item binæ. Altera, qua Lex ſcripta prælegebatur, ſeu בית ספר, id eſt, *bibliotheca*, (eo nomine apud Ezram cap. VI, ſed Chaldaice, memoratur Darii Regis Bibliotheca] altera, qua *Miſnajoth* ſeu Traditiones atq; exegeſes veterum, ſententiæ receptæ, deciſiones forenſes, id genus cetera docebantur. Hæc autem בית תלמוד ſeu *Domus Doctrinæ* nuncupabatur. Rabbi Phinees in Gemara Hieroſolymitana ad titul. *Megilla* [ſeu de ſolenni lectione libri Eſther) capite III, folio 73, col. 4. ארבע מאות ושמונים בתי כניסיות היו בירושלם וכל אחת ואחת היה לה בית ספר ובית תלמוד בית ספר למקרא ובית תלמוד למשנה וכולה

עלת

עלה׳ אספעיינוס *Collegia ſeu ſynagogæ Hieroſolymis erant* CCCC LXXX. *In harum qualibet habebatur Bibliotheca & Domus Doctrinæ, Bibliotheca, qua Scripturæ prælegerentur, Domus Doctrinæ, qua doceretur Miſna. Haſce autem univerſas ſuſtulit Veſpaſianus.* Eadem ipſa leguntur in Gemara Hieroſolymit. ad tit. *Cethuboth* ſeu de pactis dotalibus, cap. XIII, fol. 35. col. 3. Excepto quod pro שמונים, id eſt, LXXX, legitur heic ששים quod LX ſonat. Vide ſis item de hiſce Gemaram Babyloniam ad tit. *Gittin*, ſeu de bellis repudii, cap, VI, fol 58. a, De Rabbi Jehuda, quem diximus, Rabbi Gedalia Ben Jechaia in libro *Shalſheleth* fol 32, b, הוא חבר המשניות שנה׳ ג׳ אלפים ת׳תקמט לבריאה׳ וק׳כ לחרבן *Iſte compoſuit Miſnajoth anno* M M M DCCCC XLIX *à Creatione &* CXX *ab Excidio.* Ita idem fol. 69, b. Scilicet, juxta eorum in calculo rationes, ſub anno Chriſti vulgari CXC, imperante Commodo, & Pontifice Romano Eleutherio. Coævi ita erant Tatianus, Athenagoras, Tertullianus, Clemens Alexandrinus Patres. De eo, videſis R. Salomonem Jarchium ad Gemaram Babyloniam tit. *Baba Metzia*, fol. 33. b, & R. Abraham *Zacuthium* in *Juchaſin* pag. 45. a, & 60, b. Charum fuiſſe Rabbi Jehudam Sanctum ajunt Antonio Pio. Et utcunque tempori, quod Commodo convenit, tribuatur, ut ſupra, ſcriptio illa ſeu publicatio τ̃ Miſnaioth, ſunt tamen, qui etiā ipſi Antonino, Proſelyto utpote facto [nam ita etiam volunt aliqui, & vide ſis de hac re Gemaram Hieroſolymitanam ad tit, *Megilla* cap. III, fol. 74, col. 1. Halach, 2. & ad tit. *Sanhedrin* cap. penult. fol. 29, col. 3, Hal. 6, ubi אנטורינוס exaratur] ſcriptionem ſeu compoſitionem earundem tribuunt, non aliter puto ac Triboniani ſcripta, Juſtiniani à Juriſconſultis Romanis nuncupantur. Nam quid aliud denotat illud in *Tzemach David* part. 2. pag. 27, b? הקיסר אנמונינוס חבר ספר דינים אשר עד היום הזה דנו על פיו כאלו נתנו מסיני *Antonius Cæſar compoſuit Librum Judiciorum, juxta cujus præſcriptum uſque ad diem hodiernum judicant, perinde ac ſi tradita fuiſſent è Sinai.* Aut hoc de *Miſnaioth* dictum, aut plane nihili eſt. Neque quid de *Miſnaioth*, aut earum parte & maxima & celebriori, ſolennius dictum occurrit quam ipſas fuiſſe הלכות למשה מסיני *traditiones Moſis è Sinai.* Et apud Judæos hodieque, Judicia, ubi illis permittuntur libera, ad normam τ̃ *Miſnaioth* Gemaris explicatarum exercentur. Gemaras vero in ſequentibus proxime ſeculis adjecere; in Palæſtina, Caput Synagogæ Rabbi Jochanan, in Babylonia Rabbi Aſhi, in cujus Gemara pleræque Fabulæ illæ Portentoſæ. Studiorum ei conſors erat Rab Ina; unde & tam illi quam Rabbi Aſhi

bi Aſhi tribuitur interdum, quod τῷ Rabbi Aſhi ſoli plerunque agnoſcitur. De illis vide ſis præfationem R. Moſis Maimonidis ad *Miſna Tora*. Illic etiam de utriuſque Talmudis compoſitione fuſius agitur, uti & in præfatione R. Moſis Mikotzi ad librum magnum Præceptorum, ut alios, qui de ea ſcripſere, heic mittam. Gemara autem τῷ Rabbi Aſhi cum R. Jehudæ *Miſnajoth*, Talmud Babylonium (quod maxime in uſu eſt) & Gemara τῷ Rabbi Jochanan, cum eiſdem, Hieroſolymitanum Talmud conficit. In ipſis *Miſnaioth* & in Gemara Hieroſolymitana, Fabulæ, quas diximus, vix omnino, ſeu rariſſime, habentur. Ipſe autem *Gemara* tum ſolum interdum *Talmud* nuncupatur, tum alterum etiam eo nomine eſt, ut Miſna alterum, membrum bipartitæ Traditionum veterum diſtributionis. Bullâ autem Julii III Pontificis Romani, anno MDLIV publicatâ, *certum Ebraicorum volumen* Gemaroth Talmud *nuncupatum, nonnulla indigna & Legem Divinam orthodoxamque fidem offendentia continens igni damnatur.* Habetur in Bullario Laertii Cherubini Tom. I pag. 716. Quod de Gemaris Miſnæ adjectis intelligo. Nam & ſub id tempus, ait Rabbi David in *Tzemach* part. I, pag. 22, (citante V. Cl. VVillielmo Schickardo, in proœmio ad *Tarich* Regum Perſiæ neque prior pars *Tzemach* hactenus mihi viſa eſt] נשרפו כל הגמרות הנמצאים בארץ איטליאה *Combuſtæ ſunt omnes Gemaræ, quotquot repertæ in regionibus Italiæ.* Qua de re vide ſis Sixtum Senenſem Bibliothecæ Sanctæ libro ſecundo & quarto. De lectione autem & poſſeſſione librorum Talmudicorum interdicta, plura occurrunt in ſupra citata atque Innocentii quarti Bulla, dicto tomo pag. 62, in Clementis VI. l. 20, tom. 3, pag. 25, in Gregorii XIII. 70, tom. 2, pag. 452, in Literis Apoſtolicis pro officio inquiſitionis pag. 139, & in commentariis Franciſci Pegnæ ad Directorium Inquiſitorum Nic. Eimerici part. II, cap. IV, pag. 94, Joannis Sleidani Commentario II, Petro Galatino, ac in Willielmi Schickardi *Bech:nath Happeruſhim.* Sed de hiſce, Deo volente, accuratius alibi. Ideo autem Ebraica fideliter & locos, unde deſumpta ſunt, præter verſiones, adjicere viſum eſt, ut faciliꝰ de re qualibet judicet lector eruditus, ubicunq; nobis ſecure credere nolit.

Ioannis Seldeni
De
SUCCESSIONIBUS
IN
BONA DEFUNCTI
Ad Leges EBRÆORUM,
LIBER PRIMUS
Cap. I.

Succeſſionum, apud veteres Ebræos, diſtributio. De Liberorum, *& qui rectà deſcendunt ſucceſſione in* Bona paterna.

SUccessio apud Ebræos erat aut in Defuncti Bona, veluti fundos, Utenſilia, Supellectilem, Nomina; aut in Dignitates, ut in Regiam, Pontificiam. Ejus, quæ in Bona erat, univerſa quidem materies cernitur in differentia quintuplici. In Succeſſione *Liberorum*, ſeu rectà deſcendentium; *Patris*, unde omnis Succeſſio à latere pendet; *Fratris*, qui fratriam viduam ex Lege duxerit; *Mariti* ſeu unde Vir; ac *Fiſci*. Neque ulla omninò eſt in Bona Succeſſionis ſpecies, de qua, ex hiſce ritè cognitis, non facile eſt dijudicare. Liberi, ut Sui, neceſſarii ac domeſtici hæredes (quorum prima cauſa eſt in ſucceſſione) aut Patri ſuccedunt aut Matri. Succedunt Patri Filii & Filiæ atque ex hiſce Nepotes poſterique. Ita tamen, ut Filiabus Filii nunquam non præponantur. Hiſce nimirùm non exſtantibus, neque aliter, illæ Hæreditatem adeunt. Nepotes verò & Neptes eorumque poſteri, defunctis Liberis, indutâ parentum perſonâ ac pro eorum ſexus dignitate, avo ſuccedunt, ſive in Capita

ſive

ſive in Stirpes (ut varietas ſpeciei exegerit) habitâ prærogativæ filii primogeniti atq; familiæ erciſcundæ ratione, de qua ſtatim. Nam Regula eſt univerſalis כל הקודם בנחלה יוצאי ירכו קודמין *Ubi quis ipſe eſt in ſucceſſione hæreditaria præferendus, etiam univerſa proles, quæ è femore ejus egreditur, eſt præferenda.* Diſcimus hæc ex Miſna, tit. *Baba Bathra*, cap. VII, ubi ad hunc modum, de Liberorum ſucceſsionibus, legitur. סדר נחלת כך הוא איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו ובן קודם לבת וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת הבת קודמת לאחין וכל יוצאי ירכה של בת קודמין לאחין וגו' זה הכלל כל הקודם בנחלה יצאי ירכו קודמין *Ordo* ſeu ſeries *Hæreditariæ ſucceſſionis hujusmodi eſt. Si quis moriatur filio non ſuperſtite, transferetis hæreditatem ejus ad filiam ejus. Filius anteponendus filiæ, & univerſa proles è femore ejus egreſſa, filiæ eſt anteponenda. Filia eſt anteponenda fratribus, & univerſa proles è femore ejus egreſſa fratribus eſt anteponenda, &c. Et regula eſt univerſalis; ubi quis in ſucceſſione eſt præferendꝯ ipſe, etiã univerſa proles è femore ejus egreſſa* (nam hoc locutionis genere, pro poſteris hujusmodi, utuntur) *eſt itidem præferenda.* Et receptum eſt apud Ebræos illud בני בנים הרי הם כבנים *Filiorum Filii velut ipſi habentur filii.* Lex ſacra, qua ſubnituntur receptæ Magiſtrorum hæ ſententiæ de ſucceſsione Deſcendentium, habetur Numerorum XXVII. 8. *Si quis mortuus fuerit & filium non habuerit, transferetis Hæreditatem ad filiam ejus.* Neque à Liberorum ratione diverſam heic habent eam, quæ eſt Nepotum Neptumve, qui Liberorum defunctorum ſive parentum ſuorum locos occupant, adeoq; jure ſucceſſionis vicariæ, ſeu quod vocamus Repræſentationis, ſuccedunt. Quòd verò filios filiabus ſemper præferunt Magiſtri, atque has, ſive illis ipſis ſive poſteris eorum ſuperſtitibus, planè excludunt; evenit id ex interpretatione verborum, quæ jam citavimus. Ac ſi dictum fuiſſet, filias ad ſucceſſionem nunquam evocandas, ubi filius ſuperſtes eſſet. Cum interim etiam autument ipſi ex diſſimili eorundem verborum interpretatione, quæ placuit aliarum gentium juriſprudentibus, Liberos utriusque Sexus hæreditates pariter cepiſſe, neque filios filiabus antepoſi-

tos. Gemara Hieroſolymitana ad tit. *Baba Bathra*, fol. 16. col. 1, חכמי גוים אומרים בן ובת שוין באחרונה דאינון דרשין ובן אין בן לו הא אם יש לו שניהן שוין התיבון והכתיב ואם אין לו בת הא אם יש לו שניהן שוין *Juriſprudentes Gentium ſtatuunt filium & filiam in pari ſucceſſionis gradu. Quod inde ortum eſt, quia interpretantur verba illa* & filium non habuerit, *ac ſi adjiceretur*, at ſi habuerit, *utrique pares ſint. Similiter intelligunt illud, quod ſcriptum eſt*, & ſi filia ei non fuerit; *Quod ſi fuerit, utrique ſint pares.* Certè de Jobi filiabus legitur, *dedit eis pater ſuus hæreditatē inter fratres earum*, quod interpretatur Beda, *moriens fecit cohæredes fratrum ſuorū.* Locus eſt Jobi XLII.15. Ubi Levi Gerſomides hoc factum ait מתוך חשיבתן ויופיין *propter dignitatem & pulchritudinem earum*, perinde ac ſi jure communi cohæredes neutiquam fuiſſent. At vero apud veteres Romanos ſui hæredes utriusque ſexus pariter, ex ipſo XII. Tabularum jure, ſuccedebant; uti liquet ex l. 14. C. tit. de legitimis hæredibus, Caji Inſtitut. tit. XVI. Inſtit. de Hæredit. ab Inteſtato § 1. D. titul. ſi Tabulæ Teſtamenti nullæ extabunt, alibi paſſim. Quo factum eſt, ut ad Romanorum Leges (quibus liberi utriusque ſexus naturales, modò legitimi etiam eſſent, cum adoptivis æquiparabantur; non ad Ebræorum, quibus etſi Adoptionis genus quoddam in uſu, ut infra monemus, ſexus tamen ſequior poſthabitus in ſucceſſionibus erat, nec, filiis eorumve poſteris exſtantibus, ad hæreditatem omninò admiſſus) adpoſitè diſputans D. Paulus ad Romanos cap. VIII, 17. tam de Adoptivis quam Naturalibus locutus εἰ δὲ, inquit, τέκνα καὶ κληρονόμοι, *ſi liberi, etiam hæredes.* Quod tamen vertitur etiam, *ſi autem filii, & hæredes*, ut in vulgata. Sed feminæ argumento non ſatis comprehendi videntur, quas ibi excluſas nemo ſanus dixerit. Atque ut τὸ בנים Ebræis tam filios quam utriusque ſexus prolem denotat, ita & Græcis τέκνα atque etiam Helleniſtis υἱοὶ, pro בנים ſubſtitutum, tam liberos, quam filios, non rarò ſignificat. Quemadmodum item Filii appellatio, Jure Cæſareo, filias ſæpiùs continet; ut videre eſt ll. 84, 116, & 122, D. tit. de verborum Significatione. Videſis etiam D. Paul. ad Galatas cap. IV, 7. atque inferiùs cap. XIV. Neque verò ex Romana Ju-

riſprudentia tantùm, ſed etiam ex Mahumedana (quæ ita in Oriente & Auſtro latiſſimè à multis ſeculis obtinuit, ut Romana olim tum in Oriente tum in Occidente) liberi utriusque ſexus ſimul ſuccedunt. Nam hac item, partes in ſucceſſione filia unica ſimul cum filio æquales, plures cum filio inæquales faciunt; uti videre eſt in Alcorano, Suratha ſeu capite IV. cui titulus *Elnasba* ſive de Mulieribus. Verba ſunt: יוציכם אללה פי אולארכם ללדכר מתל חט אלאנתתין פאן כן נשא פוק אתנתין פלהן תלתא מא תרך ואן כאנת ואחדת פלהא אלנצף *Deus ita præcepit vobis de Liberis veſtris. Maſculi pars ſit quanta fœminarum binarum. Quod ſi filiarum numerus binas exceſſerit, etiam & eis ſingulis ſit Tertia; quicquid reliquerit defunctus. Quod ſi unica fuerit, dimidium ipſa ſortiatur.* Scilicet filiabus, ubi cum prole maſcula plures eſſent, ita tribuenda eſt ex hoc jure hæreditas, ut filiis ſingulis inter filias ſors duplex cederet. Adeò ut cujuslibet filiæ ſors vocitaretur pars tertia, & ſors cujuslibet filii Tertiæ duæ. Denominato numero non ex aſſis diviſione ut palàm eſt, ſed ex ea ratione, quam invicem habent filii filiæque in hujusmodi diſtributione ſingulæ. Ubi autem filius & filia eſſet unica, tam huic quam illi aſſis dimidium hinc debetur. Ita intelligendus eſt locus ille Alcorani, qui, ut non pauci alii, non tam ſecundum verborum ſignificationem, quam ſenſum legitur in verſione latina, quæ ſæpiùs etiam eſt depravatiſſima. *Deo jubente* (ſic ibi Azoara VIII. quæ ſimul cum IX, X. & XI, quartæ, in codice Arabico reſpondent) *quantum duæ filiæ unus habeat filius. Et ſi plures quam duæ fuerint, ille duas tertias; ſi una ſola, mediam.* Nempe idem innuit heic, filium habere duas tertias*, ac filiam quamlibet tertiam unicam, modo quo dictum eſt. Unde Mahumedes Ben Achmed, in exegeſi perpetua ad Alcoranum, rem totam ſic explicat: ולה נצף אלמאל ולהא אלנצף ואן כאן מעה ואחרת פלהא אלתלת ולה אלתלתאן ואן אנפרד חאז אלמאל *ſexui Maſculo pars altera, altera verò fœmineo tribuitur, ubi unica fuerit cum maſculo filia; ſed filiæ pars tertia & filio tertiæ duæ, ſi ab æqualitate in hæreditatu diſtributione recedatur.* Conſonum etiam hiſce eſt, quod de Succeſſione à latere

latere ſub finem ejusdem Surathæ habetur, פאן כאנתא אתנתין פלהמא אלתלתאן ממא תרך ואן כאנוא אחות רג׳אלא ונשא פללדכר מתל חט אלאנתתין *& ſi fuerint* (cum fratre demortui) *ſorores binæ, hiſce* [ſingulis) *tertia debetur. Si demum reliquerit quis fratres ſimul & ſorores, Maſculi pars ſit quanta fœminarum duârum.* In Italica autem prioris loci verſione legitur, *& ſe ſara piu che due, habbino due terze.* Quaſi duæ tantum tertiæ ad filias binis plures ex lege attinerent. Sed proculdubio in eo quod eſt, *ſi plures quam duæ fuerint, ille duas tertias,* in verſione latina, aut perperàm legebat Italus, aut ſubſtituendum temerè putabat, *illæ duas tertias;* quod non ſolùm ipſi rei adverſatur, ſed etiam fidei tum codicum impreſſorum, tum exemplaris, quod habeo, Manuſcripti, neque ipſa verſione recentioris; ubi etiam *ille* planè legitur. Et mirum eſt, ab Andrea Arrivabenio obtendi, verſionem Italam ex Arabico eſſe deſumtam, cum manifeſtiſſima occurrant in ea paſſim argumenta, non modo Roberti Retinenſis Angli, Latinam impoſtorem fuiſſe ſecutum, verum etiam & ipſos ſive librariorum ſive Typographi in Latina errores, utpote ex Arabici codicis ope minimè deprehenſos, retinuiſſe. De Latina, & Italica vide etiam, ſi placet Joſephum Scaligerum Epiſtola CCCLXI & CCCLXII. Sed hoc obiter. Non ſolum autem apud Ebræos, verum etiam apud alios ſeculorum vetuſtiorum populos, Mares in ſucceſſionibus potiores ſunt habiti, quod & animadvertit Joannes Coraſius in ſenatuſconſultorum Curiæ Toloſanæ cap. LIX. De recentioribus ſeculis, res eſt paſſim obvia.

Cap II.

De Liberorum *in* Bona Materna *ſucceſſione, &* Jure Dotali.

Matri nuptiis ſolutæ ſimili modo ſuccedunt etiam Liberi, ſed Nuptæ, non ſine Temperamentis aliquot; maximè Tribus, è quibus pendent cetera. Ea ſunt, aut Succesſio Maritalis; de qua infra ſuo loco, aut ubi Mater filio ſine prole mortuo ſuperſtes eſt; aut de liberorum ſexu Extra hæc, ut Patri, ita Matri poſt mortem patris, filii, nepotes, filiæ, neptes linea recta ſuccedunt.

Ubi autem filio ſine prole defuncto ſuperſtes erat mater, non ita ei mortuæ ſine liberis ſucceſſit filius בקבר, aut *in ſepulchro*, uti ajunt, ut transferretur per demortuum ejuſce nomen, ceu jure aliquo ſucceſſionis vicariæ aut repræſentationis, hæreditas materna ad adgnatos ejus ſeu paterno ſanguine conjunctos, veluti fratres, ſorores, patruos ſeu amitas, Sed ad matris adgnatos ſeu paterno ei conjunctos ſanguine revertebatur. Nam adgnati ſeu paterno ſanguine conjuncti ſolummodò à latere ſuccedunt. Nemo omninò cognationis maternæ nomine; quæ nec pro cognatione civili habebatur, ut fuſius mox docetur. Atque hoc eſt quod vult Gemara Babylonia ad tit. *Baba Bathra*, folio 114, b. אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב *Filius non ſuccedit matri ſuæ in ſepulchro, ut ita transferatur hæreditas ad patruos ejus.* Unde Moſes Maimonides, Halach *Nechaloth*, ſeu de Hæreditatibus, cap. 1. זרע בנה הוא שירשנה אם היה לו זרע ואם אין לו זרע תחזור ירושתה למשפחת בית אביה אבל אם מתה האם תחלה ואחר כך הבן אפילו היה קטן בן יומו ולא כלו לו חדשיו הואיל וחיה אחר אמו שעה אחת ומת הרי זה נוחל את אמו ומנחיל הנחלה ליורשיו ממשפחת אביו *Semen ſeu poſteri filii ejus* (Matris) *ſunt ei hæredes, ſi modo poſteros habuerit; ſin verò, redit hæreditas ejus ad cognatos familiæ ejus paternæ. At verò, ſi primo mortua fuerit Mater, & poſtmodùm filius; tametſi fuerit minor, quantulocunque tempore ſuperſtes, aut minimè in utero compleverit menſes ſuos, quandoquidem momento aliquo matri ſuperſtes fuerit, ei ſuccedit, & transfert hæreditatem ejus ad eos, qui ex cognatione paterna ei hæredes ſunt.* Quod ad Liberorum ſexum attinet; duntaxat maſculi (ſed poſt maritum, qui in ſucceſſione hac ſemper præferendus, ut infrà, cap. XVII. oſtenditur) ſuccedebant. Ceterùm & de Bonis heic diſtinguendum eſt. Alia in hac ſucceſſione erat Dotis (quæ Virgini CC. zuzorum, ſeu ſiclorum L. præſtitui ſolebat, viduæ aut vitiatæ zuzorum C ſeu ſiclorum XXV.) alia reliquorum bonorum uxoris ſeu Matris, quæ omnia nomine כרוכייא veniebant. Etenim hæc ad *Liberos* quoſcunque uxoris maſculos poſt mariti mortem transmittebantur, illa ad Maſculos duntaxat ex Marito, qui dotabat ſuſceptos, modo mox indicato. Ita Gemara Babylonia ad

tit.

tit. *Cethuboth*, ſeu de pactis dotalibus, fol. 52, & Moſes Maimonides halach. Ishoth ſeu de re uxoria cap. XIX. Quin Moſes, quem diximus, Halacha eadem cap. XII, ſex eſſe res ait, quæ, præter עיקר כתובה *dotem principalem*, marito incumbunt, ac תנאי כתובה, id eſt, *conditiones* aut *appendices Dotis* appellantur ſeu jura dotalia. Ea ita enumerat, לרפואתה אם חלתה ולפדותה אם נשבית ולקבורה אם מתה ולהיות נזונת מנכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה ולהיות בנותיה ממנו נזונות מנכסיו אחרי מותו עד שתתארסנה ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשין כתובה יותר על חלקם בירושה שעם אחיהם *Ut medicorum cura uxori à marito præſtetur, ſi ægrotaverit; ut ab eo redimatur, ſi captiva fuerit; ut ſepeliatur ab eo, ſi fuerit mortua; ut alatur ex illius ſubſtantia, & in ædibus ejus degat poſt mortem ejus quandiu vidua fuerit; ut filiæ ab eo ſuſceptæ ex illius ſubſtantia poſt mortem ejus alantur, quamdiu fuerint innuptæ; ut demum liberi ejus maſculi ex eo ſuſcepti, ſuccedant in Dotem præter partes, quas cum fratribus inſuper capiunt in hæreditate paterna.* Hinc diſtinctio ſatis obvia, de ſucceſſione hæreditaria. Aliam eſſe ירושה של תורה, ſeu *hæreditariam ex Lege Succeſſionem*, aliam בתנאי הכתובה ſeu *ex conditione dotali*, quam, cum ceteris מדברי סופרים ſive è *Sancitis Scribarũ* ſacræ Legi ſuperinductis, i.e. illuſtriorũ Juriſprudentũ ſeu Conſeſſus Magni Decretis volunt manaſſe. Expreſsè Dotale hoc Conſeſſui illi tribuitur à Maimonide, dicto cit. cap. XVI. Atque ad Decreta eorum attinet illud Servatoris apud D. Matthæum XXIII, 2. *Super cathedram Moſis ſederunt Scribæ & Phariſæi; Omnia ergo quæcunque dixerint vobis* τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε *ut ſervetis, ſervate, ac facite.* De ea re videſis, ante alios, Abulenſem ad D. Matth. cap. XV. quæſt. 12. & ad XXIII, quæſt. 27. Sed de eorum autoritate in hujuſmodi aliisve decretis ſanciendis ampliſſima, nos, accuratione non exigua, in libris de Conſeſſu illo inſcriptis. Etiam in Materna Bona, ubi binæ uxores eſſent, ſucceſſionis exemplum affert idem Maimonides dictæ Halachæ cap. XIX. Habet in bonis uxor M. Siclos. Parit filium & moritur. Ducitur à viro ſuperſtite alia, cujus Bona ducenti ſunt. Eâ item mortuâ, moritur maritus, cujus bona bis mille Sicli. Ex prima ſuſceptus filius capit

pit mille, ex ſecunda ducentos, pro ratione bonorum maternorum; והשאר יורשין אותו בשוה *& in id, quod reliquum eſt, æqualiter ſuccedunt*, adeo ut filio primæ cedant MCCCC. Sicli, ſecundæ DC, prætermiſſa in exemplo primogenituræ in bonis paternis ratione, quæ ſi admittatur, alia ejusce, quod reliquum erat, diſtributio facienda; uti mox oſtenditur. Atque hoc in ſucceſſionibus obtinuit, ubi דינר אחד או יתר *unicus denarius ſeu zuzus minimum unicus præter bona materna ſupererat*. At verò ſi ſupererat omninò nihil, tunc in partes æquales uterque filius, ſeu quemadmodum exigebat Lex ſacra ſuccedebat, ut idem eodem capite. Ubi etiam momentum mortis, patris ſpectandum tantummodò eſſe docetur. Adeo ut, quæ poſtmodùm accreverint patrimonio Bona alia, pro nihilo in hac ſpecie haberentur. Quin ſi æs alienum æquale eſſet Bonis præter bona materna reliquis, nihilominus in diſtributione hæreditatis ratio ejus neutiquam habita. Ceterum, ubi mortuâ uxore alterâ, è qua filii ſuſcepti alia ducta fuerit, quæ, cum pepererat etiam filios, marito ſuperſtes, ſacramento viduæ præſtito dotem ſe nondum remiſiſſe, vendidiſſe, nec ſibi antè cepiſſe (ſine quo dos viduæ minime exigenda erat; de qua re idem Moſes, citata Halacha, cap. XVI.) moreretur, hujus, utpote viduæ juratæ ac dotem jam ſive poſſidentis ſive vendicantis, filii ex Lege ſuccedebant, *illius, cui maritus ſuperſtes fuerat*, filii ex ea quam diximus Conditione Dotali. Unde fiebat, ut primæ filii maternam hanc hæreditatem ſeu dotem primò caperent, & dein filii ſecundæ etiam ſuæ matris dotem; idque tametſi nihil omninò reliquum eſſet præter ipſas dotes. Quoniam ſcilicet utriusque ſucceſſio ex Conditione Dotali non erat. At ſi quid reliquum eſſet, æqualis ejus fiebat diſtributio. Si quis uxores binas, quarum utrique filii, reliquerit, & ipſæ viduæ, ſacramento viduarum præſtito, mortuæ fuerint, utriusque filii in dotes maternas ſeorſim ſuccedebant. Sed neuter ex Conditione Dotali, ſed ex Lege. Et primæ filii ſecundæ filiis antepoſiti. Nam bona mariti, hypothecæ jure, ad præſtandam uxoris ſuperſtitis dotem obligabantur. Sin verò neutra viduarum ſacramentum illud præſtitiſſet, ſucceſſerant filii utriusque in Bona Dotalia, qua paternorum bonorum ita pars facta fuiſſent. Si præſtiterat altera, altera minimè, hujus dos patrimonii pars fuiſſet facta, illius, dotis nomine ad filios ſuos veniſſet, bo-

nis

nis immiſta paternis quæ ad utriusque filios pariter attinebant. Summa eſt, in matris, quæ, patre ſuperſtite, demortua eſt, dotem filios ſeorſim perpetuò ſucceesſisſe; in viduæ ita demùm ſuccesſiſſe, ſi ea juramentum, quod diximus, præſtitiſſet. Atque ſimilis ratio obtinebat, ſive plures, ſive unicam quis haberet uxorem. Dos autem in tantùm denotat, quod expreſſo dotis nomine pactis & inſtrumentis dotalibus marito, ut Donatio propter Nuptias, inſerebatur, ut excludantur alia quæcunque ſive profectitia ſive adventitia uxori bona; de quorum natura ac nominibus conſulas Maimonidem Halach. *Ishoth.*, ſeu de re uxoria, cap. XVI.

CAP. III.

De Libri Naturalibus è Concubina, Ancilla, Extranea, *genitis. De* Mamzeribus *ac liberis ex Inceſtu ſuſceptis. Et de* Iephthe *è patrimonio à fratribus ejecto.*

CUm autem Liberi ſint alii Legitimi, Naturales alii; tam hi quam illi in hæreditatem veniebant, ſed non ſine diſtinctione. Nam Naturalium, ſeu eorum qui ex legitimis nuptiis nati non ſunt, alii fuere ex Concubinis, quæ nec Ancillæ nec Extraneæ ſeu Gentiles, *ſed in uxores ritè duci potuiſſent;* alii ex *Inceſtu* ſeu damnata, עריות ſeu *Turpitudinis nomine*, coitu geniti; alii ex Ancillis ſeu Extraneis ſive Gentilibus. Primi & ſecundi generis liberi hæreditates adibant, non item tertii. Concubinæ primi generis non aliæ habebantur à juſtis uxoribus, excepto quod ſine nuptiarum ritu pactisque dotalibus juſta uxor non fiebat, quæ in Concubinatu prætermiſſa. Unde, ad illud II. Samuelis V, 13, *David etiam duxit Uxores & Concubinas Hieroſolymis*, Gemara Babylonia tit. *Sanhedrin*, ſeu de Tribunalibus & judiciorum formulis, fol 21. a, מאי נשים ומאי פלגשים אמר רב יהודה אמר רב נשים בכתובה ובקידושים פלגשים בלא כתובה ובלא קידושים *Quid uxores? Quid Concubinæ? Ait Rab Iehuda; Ait Rab, uxores fieri pactis dotalibus ac ritibus nuptiarum; Concubinis neque hos neque illa adhibita.* Adde Gemaram Hieroſolymitanam tit. Cethuboth. cap.

V, fol. 29. hal. 3, col. 4. & Commentarium adjectum primo capiti Halachæ *Iſhoth*, ſeu de re uxoria, Moſis Maimonidis. Si tamen eam, quacum legitimum haberi conjugium non poterat ob natalium defectum, veluti ſervam quis dotalibus cum pactis in Concubinatum acceperat, ea & uxor impropriè dicebatur & Concubina. Sic Magiſtri in exemplo Ceturæ (quam eandem cum Hagare fuiſſe plerunq; volunt) ab Abrahamo ductæ, Gen. XXV, 1. Ibi R. Bechai fol. 35. col. 4. [ad illud, *& filiis Concubinarum dedit dona, &c.*) Ceturæ filios inprimis à Magiſtris ait intelligi, &, נקראת פלגש לפי שהיתה ממשפחת עבדים ונקראת אשה לפי שכתב לה כתובה וכן אמרו רבותינו ז״ל נשים בכתובה פלגשים בלא כתובה *Vocatur* (inquit] *Concubina, quoniam erat ex familia ſervili. Vocatur autem uxor, quoniam non ſine inſtrumento dotali conjuncta eſt. Atque ſic Magiſtri noſtri, piæ memoriæ; uxores cum inſtrumento ſeu pacto dotali, Concubinas ſine hoc fieri.* Quin vetuſtisſimus autor libri *Zohar*, ad *Bereſith*, fol. 79. col. 316, in illud de Abrahæ donatione, בני הפלגשים אילן הוו בני קטורה פלגש בקדמיתא ופלגש השתא *Filii Concubinarum ſunt hic filii Ceturæ, quæ Concubina & antea & nunc erat.* Atque ita ſanè expreſſim nuncupatur 1. Paralip. 32. Videſis D. Auguſtinum ſuper Geneſ. ad literam quæſt. 90. & de Civitate Dei lib. XVI. cap. XXXIV. Liberis autem Concubinarum, cum quibus legitimum contrahi potuit matrimonium, ſucceſſionis jus agnoſcit David Kimchius ad II. Samuelis IX, 7. ubi Saulis, ex Rizpa Concubina, filios cum Mephiboshetho ejusce ex Jonathane F. Nepote in paterna bona ſuccedere debuiſſe vult, ſi perduellionis crimen non interveniſſet (de quo, capite XXIII.) אעפ שהם בני פילגש *etiamſi fuerint filii Concubinæ.* Vide II. Samuelis III, 7; & XXI. 8. de Rizpa. Et fuiſſe etiam, in ingenuis in concubinatum accipiendis, pactorum dotalium quorundam uſum, agnoſcunt, ſed non ejusmodi, ut conditiones illæ dotales, quæ ad uxores ſpectabant, in eis locum haberent; unde & ſucceſſio in Dotem, quæ uxorum proles erat (ut capite oſtenditur ſuperiori) ad Concubinarum Liberos non attinebat. De qua re conſulas D. Kimchium ad II. Samuel V, 13. Ceterùm autem hæreditatem proli Concubinarum hujusmodi negatam à Rabbinis, qui Juriſperitos agunt, non comperio, utcunque à doctiſſimis

viris

vitis atque Ebraicarum literarum callentiſſimis, dum de Concubinis non diſtinguunt, earum, qualeſcunque fuerint, liberos temerè exhæredatos video. Videſis Joannem Druſium ad loca difficiliora Geneſeos cap. LXIV; & Davidem de Pomis in *Lexico*, verbo פלגש, fol. 143; Joannem Pinedam de Rebus Salomonis lib. II. cap. III. Sed, ut id quod res eſt dicam, Concubinæ hujuſmodi ingenuæ atq; Iſraeliticæ, tantum non juſtæ uxores erant, & ſane uxorum nomine interdum etiam in ſacris literis eas deſignari volunt Magiſtri. Inde ad illud de Davidis Regis uxoribus & Concubinis ſupra citatum, Gemara Babylonia fol. 21, a, ad tit. *Sanhedrin*, למלויי שמנה עשר *ut impleretur numerus octodenarius.* Scilicet mandatum Deuteron. XVII, 17, de uxoribus Regi non multiplicandis, de pluribus quam octodecim intelligunt, ut videre eſt in Miſna tit. eod. cap. II. Quin apud Helleniſtas, Eſtheris II, 8, & 14, Φύλαξ τῶν γυναικῶν ſive *uxorum cuſtos* tam id quod eſt שומר הפילגשים ſive *cuſtos Concubinarum* quàm שומר הנשים ſeu *Cuſtos uxorum* interpretatur. De liberis ex inceſtu genitis (quod & de Concubinis & de uxoribus ingenuis & Iſraeliticis, ſed quibuſcum ſive ob affinitatem, conſanguinitatem matrimonium contrahi non poterat, intelligo) ita Moſes Maimonides, ex veterum ſcitis, Halach *Nechaloth*, cap. 1: כל הקרובין בעבירה יורשין ככשרים כיצד כגון שיהיה לו בן ממזר או אח ממזר הרי אלו כשאר בנים וכשאר אחין לנחלה *Omnis qui proximior eſt, tametſi ex tranſgreſſione, ſuccedit, ac ſi plane legitimus fuiſſet. Quomodo? ſi cui ſit filius Mamzer aut frater Mamzer, hi in hæreditatem ſuccedunt non aliter, ac alii filii, alii fratres.* Vide nunc Gratianum Cauſ. 35. q. 7. & Hieronymum in Quæſtionibus Ebraicis ad II. Paralip. cap. I. qui ad illud Salomonis, ibi *Feciſti cum patre meo miſericordiam magnam & conſtituiſti me Regem pro eo*, cauſam velut è Rabbinis petitam adjicit, *quia ſecundum Legem prohibitum erat, qui de alterius uxore generatus ſum* (de Bethſeba Uriæ) *introire Eccleſiam*; quaſi natales ejuſmodi jure communi Succeſſioné præpediviſſent. Mamzer in Deuteronomio ἐκ πόρνης ſeu de ſcorto natum interpretatur tum vulgata, tum Helleniſtica verſio. In Arabicâ R. Saadiæ זני *illegitimè genitus*, in Erpenianâ פרח אלזנא *pullus meretricis*, ac in Ms. verſione quam Bibliothecæ Arundelianæ debemus ולד זנא *meretricis proles* vertitur. Et tralatio Græcobar-

bara

bara in gratiam Judæorum Græcienſium Conſtantinopoli, ante annos LXXX. impreſſa, pro eo quod legitur in Deuteronomii XXIII, 3. *non ingrediatur Mãzer in cætũ Domini*, habet, קריין נמי ארטי בשטרדוש איש טי שינגווי טו Ναμὴ ἔξη Βάςαρδ⊕ εἰς τῇ συναγώγῃ τȣ͂ Κυρίȣ, *nõ intret Baſtardus in ſynagogam Domini*. In Paraphraſi autem Onkelii, in Perſica Tavvaſii, & Judæorum Hiſpanienſium verſione retinetur ipſum Mamzeris nomen. Talmudici velut à מום זר quod *maculam extraneam* ſonat, deduci volunt, & ממזיר *Mamzir* non raro ſcribunt; uti & in Pentateucho Samaritano exaratur; ſcilicet, ממזיר. A Magiſtris autem ſtrictiùs plerumque ſumitur, & pro eo, qui ex coitu naſcitur ſive כרית, id eſt, *Exciſione*, ſive ultimo ſupplicio, ex ſententia forenſi, plectendo. Unde Salomon Jarchius ad illud Deuteronom. XXIII, 2, *non ingrediatur Mamzer in cœtum Domini* (quod de matrimonio cum Iſraelitide contrahendo, ac ſi dictum fuiſſet, לא ישא ישראלית *non ducat in uxorem Iſraelitidem*, exponunt) אין ממזר אלא מחייבי כריתות וקל וחומר מחייבי מיתות בית דין שאין בעריות מיתת בית דין שאין בה כרת *Mamzer*, inquit, *is duntaxat eſt, qui ex coitu Exciſione plectendo naſcitur, aut, quod magis dicendum, ex eo qui, ex ſententia forenſi, ultimo plectendus ſupplicio. Nam inter coitus qui nomine* ערוה (ἀσχημοσύνης ſeu turpitudinis) *ſignantius denotantur* (Levitico XVIII, & XX,) *nullus eſt ex ſententia forenſi ultimo ſupplicio plectendus, ad quem ſimul Exciſionis pœna non attinet.* Et Miſna, tit. *Iabimoth*, cap. IV. איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא דברי ר' אקיבא שמעון התומני אומר כל שחייבין עליו כרת בידי שמים והלכה כדבריו ר' יהושע אומר כל שחייבין עליו מיתת בית דין *Quiſnam eſt Mamzer? Omnis qui genitus ex Conſanguineis, quorum vetitus coitus; juxta ſententiam Rabbi Aquibæ. At Simeon Themanites ait; Omnis natus ex coitu qui vindicta Numinis ex lege excidendus. Et ſententia ejus recepta eſt. Rabbi Ioshuah autem dixit; omnis qui naſcitur ex coitu, ex forenſi ſententia capitali ſupplicio plectendo.* Ubi R. Obadias Bartenorius, coitum cum muliere menſtruis laborante excipit. Verba ejus ſunt; וכן הלכה שכל שאסורו אסיר כרת הולד ממזר חוץ מן הנדה אבל מחייבי לאוין אין הולד ממזר *Et ſic eſt recepta ſententia; omnem natum ex coitu ſub pœna Exciſionis vetito Mamzerem eſſe, excepto coitu cum fœmina menſtrua patiente. At*

vero

vero ex coitu generatim duntaxat vetito, Mamzerem non naſci. Adde Gemaram Hieroſolymitanam ad dict. tit. fol 6. Halach 15. & Babylon. fol. 46. Et vide inſuper R. Bechai, ad Deuteronom. fol. 225, col. 1. *Sepher Siphri* fol. 50. col. 198. *Peſiktha Zotertha* fol. 80, col. 2. uti etiam Davidem Kimchium ad Zachariam IX, 6, ac Munſterum ibidem, præter eundem Kimchium & Philippum Aquinum in Radice מזר, & Paulum Riccium in Mandatum Negativum CXVII. Exciſio autem erat pœna non civilis aut à Magiſtratu infligenda, ſed כן חשמים *cœlitus* ſeu *à Numine* vindicta ſumta. De ea videſis Sixtinum ab Amama in Antibarbaro lib. III, pag. 955, Joannem Druſium ad difficiliora Geneſeos loca cap. XXIV, præter Joannem Coccejum ad Talmudicum titulum *Maccoth* cap. III. Et nos de ea fuſius agimus alibi. Ex Ebraico *Mamzer* natum eſt in Jure Pontificio *Manzerum* & *Manſerum* nomen; quod pro ſcorti qualicunque prole ſumitur ab ejuſdem juris Magiſtris, ad tit. *de Renuntiatione* cap. 10. *niſi cum*, §. *Perſonæ vero.* Ubi Nothi, Manzeres, Spurii, Naturales diſtinguuntur. Et rhythmis ſolent explicari;

Manzeribus Scortum, ſed *Mœcha Nothis* dedit ortum.
Ut ſeges à ſpica, ſic *Spurius* eſt ab *Amica.*
Dant *Naturales*, quæ nobis ſunt *Speciales.*

Quin Gabriel Palæottus Cardinalis, libello de Spuriis, cap XVI. de Manzeris vocabulo locutus, *hodieque*, inquit, *in Reſcriptis, privilegiis, & Curia Romana, ſatis quidem eſt celebre.* Eundem videſis cap. LIV, ubi in prolis ex legitimis nuptiis non ſuſceptæ ſucceſſionem, etiam ex jure ſacro diſputatur. Recentioribus item Græcis hinc habetur Μανζὴρ eadem notione, ut Gregentio, aliis. Unde Venantio Fortunato lib. V, Epiſt 5, Judæi nuncupantur *Agmina Manzara*, & Sedulio lib. V, *Manſeres populi.* Adi nunc ſi placet I. Pinedam de Rebus Salomonis lib. V, cap. V. Certe nec ambigendum eſt, Cognomen illud Joanni Damaſceno inditum ex hoc ipſo vocabulo natum eſſe. Nam etiam is Ebræus erat ſeu Syrus. Eum Imperator Conſtantinopolitanus, Μανζὴρ Ἰουδαϊκῷ φρονήματι μετωνόμασεν, inquit Cedrenus, *Manzer, ſenſu Judaico, appellavit.* In opprobrium ſcilicet, nec ſine paronomaſia, ratione cognominis priſtini & fere cõſoni habita. Eidem autori nuncupabatur ante ὁ τοῦ Μανσοὺρ, ὃ ἑρμηνεύεται λέντραβος. *Filius Manſor, quod ſignificat Lentrabus.* Etiam & ita cognominatur

minatur Suidæ. Sed interea quid apud Cedrenum heic λέντρωτος? Ignotum ait eſſe vocabulum Joannes Meurſius in Gloſſario Græcobarbaro. Nonne depravatum eſt ex λυτρούμενος *redemptus?* Quod non ideo ariolari ſum auſus, quia τὸ Μανσὺρ *redemptum* ſonare, aut quid illud denotet ſatis ſciverim. Sed ſcriptores veteres qui Damaſcenum hoc nomine meminerunt, ni fallor, id λυτρούμενον ſeu *Redemptum* ſignificare exiſtimabant; unde ſane difficile non eſt τὸ λέντρωτος librariorum naſci incuria, ut cuique veteris Scripturæ callentiori manifeſtū eſt. Ita autē vocabulū eis ſonaſſe dignoſcitur ex Paulo Diacono, qui Scriptorem aliquem Græcum vertens, *pro Manſur* (inquit lib. XXII.] *quod ejus avitum nomen eſt, quodque Redemptus interpretatur, ſenſu Judaico, novum Eccleſiæ Magiſtrum, Manſeron, mutato nomine vocitabat.* Certe τὸ אלמנצור *Manſor*, quod Arabibus nomen eſt proprium nec in Oriente inuſitatū, *Adjutum, Vindicatum, Servatum*, ſeu *Sozomenum* ſonat, atque in *Redempti* ſignificationem forte migrare potuit. Sed hoc obiter. Liberi autem ex Concubina conditionis ſervilis, aut extranea ſeu Gentili, à ſucceſsione plane apud Ebræos excludebantur. Id ſatis liquet ex Miſna tit. *Jabimoth*, cap. II. Maimonides verbis ſupra de Mamzere citatis, ſubjicit, אבל בנו מן השפחה או מן הנכרית אינו בן לדבר מן הדברים ואינו יורש כלל *atqui filius ex Ancilla aut Extranea ſuſceptus, ad ea quæ dicta ſunt non habetur pro filio, nec omnino hæreditatem capit.* Eundem Maimonidem vide Halach. *Jabimoth*, cap. I. præter Geneſ. XXI, 10. XXV. 6. Unde D. Paulus ad Galatas IV, 30; *Ejice ancillam & filium ejus. Non enim erit hæres filius Ancillæ cum filio liberæ.* Et Iſaacum hæredem ex aſſe reliquit Abrahamus, filiis Concubinarum muneribus nihilominus ditatis & in regiones Orientis ablegatis. Sed mirum interea eſt, quod habet vetuſtus autor τῆς *Bereſith Rabba* fol. 68. col. 2. apud Alexandrum Magnum rerum Aſiæ potitum, Iſmaëlitas ſive Arabas litē adverſus Iſraëlitas inſtituiſſe על הבכורה ſive *de jure* aut prærogativa *primogeniti* (Etenim Iſmaël Abrahæ primo genitus erat, licet ancillæ Filius,) atq; Advocatum reſpondiſſe אדוני המלך אין אדם עושה משהוא רוצה לבניו *Domine mi Rex, nonne fas eſt cuique pro libitu ſuo cum filiis* ſeu *liberis agere.* Regi annuenti, at, ſcriptum eſt, inquit (Geneſ. XXV, 5.) *Et dedit Abraham*

totam

totam ſubſtantiam ſuam Iſaaco. Et de diſtributione porro interrogantibus Iſmaëlitis, illud quod ſequitur ibi ſubjecit. *At filius Concubinarum, quæ Abrahæ erant, dedit Abraham dona.* Inde lite abſtinebant ונסתלקו משם בבושת פנים *& ob pudorem ultra diſputare nolebant.* Ita autor ille. Perinde ac ſi absque Abrahæ donatione fuiſſet etiam Iſmaël ejusque poſteri, tametſi ex ancilla in Concubinatu genitus ipſe, ut hæredes ſuccedere debuiſſent. De paternis donationibus atque exhæredatione liberorum, infra. Hiſtoriolæ ſeu Deciſionis illius pars habetur in Gemara etiam Babylonia ad cap. XI, tit. *Sanhedrin*, fol. 91, a, ubi Advocatus ille vocatur גביהא בן פסיסא *Gibiha Ben Peſiſa*, de quo vide plura apud Abrahamum Zacuthium in *Sepher Iuchaſin* folio 13, b, & Iſachar Ben Nephthali in Commentariis ad locum è *Bereſith Rabbi* citatum. Sed quid interea eſt illud, quod legitur Judicum IX, 2, ut vulgata habet, *Hæres in domo patris noſtri eſſe non poteris, quia de altera matre natus es?* Id Jephthi Gileadis ex אשה זונה (quod ſive *meretricem* aut *γυναῖκα πόρνην* cum Helleniſtis, ſive *cauponam* interpretari licet) filio ſuſcepto dicitur à fratribus ejus, ex aliis Gileadis ſive uxoribus, ſive Concubinis natis. Certe in Ebræo nihil eſt, quod reſpondeat *τῷ non poteris.* Nam ita ſe verba ſacra habent, לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה *Non ſuccedes*, ſeu *non poſſidebis, ut hæres in domo patris noſtri, quia filius es ex fœmina alia ſuſceptus.* Illud, *non poteris eſſe hæres*, innuit jure eum ab hæreditate excluſum. *Non ſuccedes*, ſeu *non poſſidebis ut hæres*, ſive, quod idem eſt, *οὐ κληρονομήσεις* (quemadmodum Helleniſtæ) ut ex jure dictum quidem innuere poteſt, ita etiam ex injuria & vi pronunciatum. Atque hanc in cauſa dicti illius fuiſſe volunt aliqui. Expuliſſe ſcilicet eum injuria à patrimonio fratres. Et ipſe Jephthes veluti injuriæ memor, commate 7 *Nonne vos eſtis qui odiſtis me & ejeciſtis è domo patris mei, & nunc veniſtis ad me neceſſitate compulſi.* Nam receptiſſima eſt apud Magiſtros ſententia illa מי שיש לו בן מכל מקום בנו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית *Is cui filius eſt* (aut proles) *filium utique habet reſpectu omnigeno, niſi ſcilicet prognatus fuerit ex Ancilla aut Extranea*; Id quod jam dictis apprime convenit, &, ex Rabbinorum placitis, ad locum è Judicibus

jam

jam adductum, memoratur à R. Davide Kimchio. Sunt tamen qui אשה אחרת ſeu *fœminam aliam* ibi ſumunt pro alius tribus uxore, atque ita rem, ad legem Numerorum xxxvi, 7, adverſus mutuas tribuum nuptias latam, quam illo ævo, ſeu ſub terræ promiſſæ prima diviſione, tantum vim ſortitam fuiſſe volunt (ut infra, capite xviii, oſtenditur) relegant. De qua re conſulas jam dictum Kimchium & ibidem R. Levi Gerſomidem. Certe *fœmina* illa *alia* Fl. Joſepho plane extranea eſt. Nam ita ille de Jephthe, ac fratribus ejus lib. v, cap. ix, οὐ γὰρ inquit, ὄντα ὁμομήτριον αὐτοῖς ἀλλὰ ξένον περὶ τὴν μητέρα δι' ἐρωτικὴν ἐπιθυμίαν ἐπαχθεῖσαν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐξέβαλον καταφρονήσαντες δι' αὐτοῦ ἀσθενείας. *Cum non eſſet ex eadem matre natus, ſed peregrinus genere materno, quam pater amore ardens eis ſuperinduxerat, ejiciebant eum ac ob imbecillitatem deſpiciebant.* Saidus item Batricides Patriarcha Alexandrinus, de Jephthe, וכאן אבן אמראת שראקת וכאן אחותה קד טרדוה וגחדוה ולם יורתוה *Et fuit filius mulieris Saracenæ; unde antea ejecerant eum fratres ſui & aſpernabantur eum, nec in hereditatem admittebant.* Qui Iſmaëlitæ ſunt in Ebræo, Arabes dicuntur Onkelo & Pſeudouzielidi, atque in Targum Hieroſolymitano סרקיין *Saraceni.* Sic in Geneſis cap. xxxvii, 25. ubi Targum hoc habet סיעא דסרקיין *turma Saracenorum*, ſeu pluraliter סיען *turmæ*, ut citatur in Aruch; adjecto item, verba illa Geneſis xxxix, 1, מיד הישמעאלים *è manu Iſraelitarum* Targumica illa lingua ibi verti מיד דסרקאי *è manu Saracenorum*, quod in paraphraſi Hieroſolymitana typis edita non comperitur. Ita Baal Aruch in סרק. Quin & Saidus Patriarcha, quem diximus, Matrem Jeroboami hoc nomine indigitat. Verba ejus ſunt, ואשם אמה שישרא וכאנת אמראת שראקת *Et nomen matris ejus erat Siſera* (Tzeruja in 1 Regum cap. xi, 26) *quæ fuit Mulier Saracena.* At vero ſi Extranea erat Jephthis mater, jure ſane, ni fallant Ebræorum Magiſtri, ejectus eſt. Utcunque etiam apud ipſum Joſephum conqueratur ſe ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν ἀδικούμενον περιφανῶς *injuriam aperte perpeſſum eſſe.* Nam & omnimodo Concubinatum Extranearum, ſeu alienarum fœminarum (in eorum nempe morem non tranſgreſſarum, ſeu quæ nondum Proſelytæ Juſtæ fierent) nedum, ex illo prolis ſucceſſionem, gens etiam in libidines projectiſſima illicitum habuit. Et Tacitus Hiſt. v, de Judæis, *Adverſus omnes*

alios

alios hoſtile odium. Separati epulis, diſcreti cubilibus, projectiſſima ad libidinem gens alienarum concubitu abſtinent. Inter ſe nihil illicitum. Alienæ ibi pro exteris, nō pro aliis nuptis, manifeſto ſumendæ; ut recte etiam Curtius Pichena in notis ad dictum Taciti librum. Sed & de interdicto concubitus Extraneæ ſeu Ethnicæ, videſis Joſephum Scaligerum in Euſebianis pag. 149. Poſtrema autem illa Taciti verba manarunt ex craſſa gentis, morum, legumque ignorantia, quæ aliis itidem magnis, ut fieri amat, inter veteres ſcriptoribus impoſuit. Conſulas, de dicto Judicum loco, Arium Montanum, Nic. Serrarium & Joh. Druſium. De Mamzeribus autem ſeu Manſeribus, vide nunc Connanum Commentariorum Juris Civilis lib. II, cap. XVI, ubi temeraria Canoniſtarum de eis effata reprehendens, *Manſeris*, recte inquit, *nomen barbarum eſt, nec aliis notum eſſe poteſt, quam quorum ex lingua ſumptum eſt.* Adde præter Magiſtros, qui ad Decretalium titulum de Renuntiatione, ſcriptitant, Ludovicum Molinam, de Juſtitia & Jure, Tract. II, Diſp. 165. (cui Manzares dicuntur) Couvarruviam in Epitome de ſponſalibus, Azorium Inſt. Moral. part. II, lib. II. Quin hi etiam de ſucceſſione prolis ex illicito concubitu ſuſceptæ fuſius diſputant, ut item Fernandus Vaſquius de Succeſſionibus part. II, lib. I, §. 2, num. 61, & ſeqq. Antonius à Gama in Deciſ. Luſitan. CCCXII. DD. ad C. tit. de Nat. liberis, & Novell. XVIII. Joſephus de Seſſe Deciſ. Aragon. XLIII, Pontus Heuterus libello de Libera Hominis Nativitate, alii ab hiſce laudati, quos ideo libentius heic memoramus, quoniam ſive Ebræorum mores ſive ſacras de hac re leges interdum ipſi, ſed aut oſcitanter nimis aut nimis inſcienter quidem tangunt.

Cap IV.

De Liberis adoptivis, *aut in* Liberorum nomen *à patre aſſertis.* Servo *non licuit Iſraëlitam*, Abba eum vocando, *ſibi in* patrem adſciſcere. *De* prole, de qua ambigitur, *priori an ſequenti marito fuerit tribuenda.*

Editio vulgata etiam Adoptionis meminit Eſter II, 7. *Vocabatur Eſther, & utrumque parentem amiſerat; pulchra nimis & decora faciè,*

facie. *Mortuiſque patre ejus ac matre, Mardochæus ſibi eam adoptavit in filiam.* Ita etiam commate 15. Sed adoptare heic non aliter verſionis autor ſumſit, ac in Exodi 11, 7. Ubi Pharaonis filia dicitur Moſen adultum *adoptaſſe in locum filii.* Neque adoptionis Romanæ veſtigium aliquod heic ineſſe putandum, ſed curam ſeu amorem, veluti ſive paternum ſive maternum, quo nutritus ſive hic, ſive illa orba, tantum innui. Quin in loco illo Eſtheris, Magiſtri non modo nullam agnoſcunt Apoptionis quidem umbram, ſed etiam plane negant, dum verba illa לקחה לו לבת *accepit eam ſibi in filiam* (ut habet veritas Ebraica) de matrimonio cum ea inito intelligunt. R. Jarchius ibidem; רבותינו פירשו לבת לאשה *Rabbini noſtri explicant illud* לבת [*in filiam*) *per* לבית (*in domum*) *ut ſcilicet ſibi uxor eſſet*, quod diſerte aſſerunt etiam Helleniſtæ, quibus pro verbis illis ſubſtituitur *ἐπαίδευσεν αὐτὴν ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα educavit eam ſibi in uxorem.* Atqui Adoptionis ſpecies quædam in uſu erat. Nam in Servis familiaribus cenſitus, aut ex Ancilla ſuſceptus, (ſervos & ancillas intellige tantum ex gentilibus ſive captos ſive emtos, aliterve jure poſſeſſos & nomine ſervitutis in Judaiſmum baptizatos; id eſt, non ſervos Ebræos) aſſertione patris familiæ, aut ſervum illum non eſſe, ſed ſibi filium, aut hujus matrem manumiſſam fuiſſe (ſaltem ſi ſervus hujuſmodi inter filios ceteros ita educatus fuiſſet) inter *liberos legitimos ſeu hæredes* locum obtinuit. לענין ירושה, *ſeu in re ſucceſſionis hæreditariæ.* Adeoque libertas ſimul ac filiatio inde acquirebatur ejuſmodi, ut hæredibus ex ſanguine ipſe, utpote cohæres adoptivꝰ, nō ſerviret; tametſi interea, ante manumiſſionis plenæ ſolemnia, alia libertinitatis privilegia non aſſequeretur. Quod de *libero* ita aſſerto multo magis dicendum. Inde *illud* Miſnæ tit. *Baba Bathra*, cap. VIII, האומר נאמן זה בני *qui aſſeruerit, quem ſibi filium eſſe, ei fides habetur.* Ubi R. Obadias Bartenorius ליורשו ולפטור את אשתו מן חיבום *adeo ut filius ejuſmodi ei ſuccedat & uxorem ejus a leviri nuptiis liberet.* Videſis Gemaram utranque, Hieroſolymitan ad eundem tit. *fol.* 16. Halach. 8. Babyloniam fol. *127*. b. Maimonidem Halach. *Nechaloth*, cap. IV, & *Magid Miſna* ibidem. Adoptionem item nuncupat D. Auguſtinus ad Deuteron. quæſt. 46. aliiſque in locis, uti etiam ex illo recentiores Theologi, jus illud, quo defuncto fratri ſuperſtites fratriam du-

centis

centis filius tribuebatur. De jure illo infra, capite XIII. Libero homini etiam fas erat, quempiam, ſive frequenti adlocutione compellando, ſive inter loquendum aliis appellando, patrem ſibi ita adſciſcere, ut adoptionem illam veluti ſibi invitatam ambiendo præpararet. Quæ ab adſcito patre filium etiam agnoſcente demum ſatis in ſucceſſionem firmabatur. Ceterum nec Servis nec Ancillis hoc licuit, ne patris ſic adſciti familia aut conjugia famâ inde maculæ ſervilis inſpergerentur. Etenim hoc eſt, quod legitur in Gemara Babylonia ad tit. *Beracoth* ſeu de Benedictionibus, c. *11.* fol. 16. b. העבדים והשפחות אי קורין אותם לא אבא פלוני ולא אימא פלונית. *Nec Servi nec Ancillæ compellationis appellationisve illo genere, Pater, ſeu Abba N. aut Mater, ſeu Imma N. utuntur.* Id quod ad hanc adoptionis ſpeciem attinere vult Maimonides loco jam citato; qui & exceptionem è dicta Gemara affert, quam cum aliis aliquot inferius exhibemus. Et fallor nimium, niſi ex hoc more & locutionis genere pendeat tum phraſis illa ſacra apud D. Paulum περὶ υἱοθεσίας ſive Adoptione in Epiſtola ad Galatas IV. *Ut eos qui ſub Lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum* (ſeu liberorum) *reciperemus. Quoniam autem eſtis filii* (ſeu liberi) *miſit Deus ſpiritum filii ſui in corda veſtra clamantem,* Ἀββᾶ ὁ πατὴρ *ſeu Abba Pater. Itaque jam non es ſervus ſed filius* (aut proles) *& hæres Dei per Chriſtum.* Tum illa, ad Romanos VIII. 14. *Quicunque ſpiritu Dei aguntur, ii ſunt filii* [ſeu liberi] *Dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis in timorem, ſed accepiſtis ſpiritum Adoptionis filiorum* (ſeu liberorũ) *Dei, in quo* (κράζομεν, eodē vocabulo utroq; in loco utitur] *clamamus Abba, Pater. Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quod ſumus filii* (ſeu liberi) *Dei. Si autem filii* (ſeu liberi) *& hæredes.* Videſis D. Joannem 1, 12, & Iſidorum Peluſiotam lib. V. epiſtolam CXCVII. Elegans eſt, ad receptos Ebræorum mores, alluſio. Qui ſub lege ſervi erant, in libertatem, pretio à Chriſto numerato, redempti ſunt, adeoque in filiorum nomen aſſerti, ut jam, eo nomine & ratione libertatis acquiſitæ, rite poſſint invocare ſibi ſeu adſciſcere patrem, quod ſervilis conditionis hominibus fas non erat. Filios autem ſeu liberos eos agnoſcit Spiritus Sanctus, ſeu Deus ipſe, cui, ut patri prolem agnoſcenti, fides omnino habenda. Atque mos ille ſeu Jus Singulare ſervorum è citata Gemara allatum, aut quatenus Ebræorum fuerat,

Galatis ſatis cognitum videtur, aut etiam apud ipſos aliasque forſan Aſiæ gentes in uſu pariter fuiſſe. Nec Romanis incognitum. Senſus autē ejusce plenior elicitur ex eo, quod adjiciunt ibi Talmudici, ſic ad Iſraëlitas rem ſpectaſſe, ut nec aliquē ex duodecim patriarchis ſeu eorum, in tribubus cognominibus, poſteris demortuum quempiam inter loquendum appellare, nec vivum ſive appellare, ſive compellare Patrem Matremve, liceret alterutrius ſexus ſervis (nomine ſervitutis in Judaiſmum baptizatos ſemper intellige) quemadmodum ferme in Orbe Chriſtiano Nobilium imagines, Stemmata ſeu Scuta gentilitia plebis fæci jactare, non permittitur. Suos autem Patres Matresve non habuere civiliter ſervi, quippe quibus nullum cognationis jus. Atque alios citra tribuum initia, ſive Iſraëlitas, ſive Proſelytos juſtos jure Iſraëlitico plerunque potitos tum compellare tum appellare Parentes, eis, cauſa jam memorata, interdictum eſt. Scilicet hominibus liberis non infrequens erat, formulam appellationis compellationisque reverentiæ ſeu honoris, (ut hodieque apud nos obtinet) cauſa, uſurpare hujusmodi אבא פלוני *Pater N.* & אימא פלונית *Mater N.* tametſi his proles ipſi non eſſent. Sic Gloſſa ad citatam Gemaram. In ſcholis autem & Sermonibus publicis nomine proprio patris, quemadmodum & Magiſtri ſemper erat, tam in appellatione quam compellatione rite abſtinendum, qua de re vide Gemaram Babyloniam & gloſſam ad tit. *Kidoshin* cap. 1, fol. 31. *b.* & Maimonidem Halach. *Talmud Tora* cap. 4. At vero regulariter jam è Gemara dictum de Servis, exceptionibus aliquot eſt temperandum. Nimirum tametſi Patriarcharum duodecim eorumve poſterorum quempiam Parentem, vocare ſervis non licebat, nihilominus quoniam in Judaiſmum ſeu fœdus, quanquam non in libertinitatem, recepti erant, Patriarcharum majores, veluti Abraham, Iſaacum & Jacobum, patres, ac Saram, Rebeccam, Rachelem & Leam Matres vocare eis licuit. Verba ſunt dictæ Gemaræ, אין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבעה *Appellare eis non licuit patres alios præter tres, nec matres præter quatuor*, ubi gloſſa, אין קורין אבות לישראל אלא לשלשה אברהם יצחק ויעקב לאפוקי שבטים : אלא לארבעה שרה ורבקה רחל ולאה *Appellare eis non licuit patres*

tres alios, præter tres in genere Iſraëlitico, Abraham, Iſaac & Jacob, ut tribus ſingulæ excipiantur; nec præter quatuor Matres, Saram, Rebeccam, Rachelem & Leam. Sic alii. Excipiebantur item ſervi ancillæque æxiſtimationis clarioris à Dominorum nobilitate, ut fieri amat, ſumptæ, vulgoque natalibus notisſimis כגון עבדי הנשיא הרי אלו מותר לקרות להם אבא ואימא *veluti ſervi Principis; nam his licuit appellando compellandove ſibi ſive Matrem ſive Patrem adſciſcere.* Nam ſtatus eorum & natales paſſim notiſſimi ſic adſcitis damno eſſe nequibant. Videſis Maimonidem hal. *Nechaloth.* cap. 4. & *Shulchan Aruch.* tit. *Choſchem Hamiſpat*, cap. 279. § 5. Jam vero in citatis ſupra è fœdere novo, gentis ſuæ mores reſpiciens Apoſtolus retinere voluit τὸ Abba (quod idiomate Syriaco, tunc in uſu patrem denotabat) atque etiam interpretari. Syrus autem dicto ad Galatas loco habet, דקריא אבא אבון *vocantem Abba ſeu patrem, patrē noſtrū.* Arabs, אלדי ידעו יא אבאנא *qui invocat, ô Pater noſter.* Ille item ad Romanos קרינן אבא אבון *vocamus Abba,* ſeu *patrem, patrem Noſtrum;* hic נדעוא אלאב אבאנא quod idē ſonat. Legitur etiam apud D. Marcum cap. XIV, 36. Ἀββᾶ ὁ πατὴρ, ubi Chriſtus Patrem alloquitur. Syrus ibi אבא אבי *Pater, Pater mi,* Arabs tantum איהא אלאב *ô Pater.* Atque advertendum eſt id, quod in Magiſtrorum ſcitis legitur ſupra de ſervis, לא קורין אותם אבא *non compellationis illo genere, quo Pater ſalutatur quis, utuntur,* ſive *non vocant ſeu adſciſcunt ſibi patrem,* recte per μὴ κράζουσι ἀββᾶ exprimi. Nam κράζειν quod clamare etiam ſignificat, pro קרא, id eſt, *vocare*, ſæpisſime lingua Helleniſtica, qua fere Novum fœdus conſcriptum eſt, ſubſtituitur in Pſalmis, & aliquoties in Prophetis aliis. Unde & Syrus item ipſum vocabulum ſuæ dialecto formatum adhibuit. Certe apud Anglos, ante CCCC. aut circiter annos obtinuiſſe, ut nuda parentum aſſertio & inter liberos educatio ſatis in cauſa eſſet, ut quis aliunde natus, veluti filiꝰ, familiæ insereretur, elicere fas eſt ex veteri Juriſconſulto noſtrate Henrico de Bractona, lib. II. de acquirendo rerum dominio XXXII, §. 7. ubi formulæ etiam quædam forenſes, quæ ad eam rem ſpectabant, habentur. Ejusce rei ne veſtigium nunc in moribus noſtris, neque quod ſciam, alibi reperitur. Sed de his obiter. Si vidua ante tres menſes, ſeu diem nonageſimum, poſt viri mortem ſecundo nupta pepererit, adeo ut fuerit

incertum, utrum primo marito ut novimeſtris, an ſecundo ut ſeptimeſtris partus ſit tribuendus, neutri omnino dubiorum patrum ſuccedit (niſi maritus ſecundus ſibi eum *in filium* aſſeruerit) quia in dubio reſtat, cuinam eorum ſit agnoſcendus. Ita Maimonides Halach. *Nechalath*, cap. V. Sed de hæredibus incertis, videſis inferius cap. XIII. & XV.

Cap. V.

De familia inter filios *erciſcunda*, ac *Primogeniti* prærogativa.

IN univerſum Defuncti jus ſuccedebat filius unicus. Sed pari capiebant jure ſimul plures; excepto quod τῷ בכור ſeu primogenito (cæteri בני פשוטים ſeu *filii vulgares* Magiſtris ſolent nuncupari) portio, nomine τῶν πρεσβείων ſive *prærogativæ*, debebatur duplex, quam פי שנים lingua vocant Moſaica, id eſt, תרין חלוקין ſeu *ſortes duas* ſeu τὸ διπλοῦν μέρος *partem duplicem*, ut Joſephus eam nominat, aut διπλᾶ, ut Philo & Helleniſtæ, unde *duplicia* habet Latina vetus. Atque huc ſpectat illud D. Lucæ XII, 13. *Magiſter, dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem.* Utrum vero, ante Legem Moſi datam, primogenituræ juris in familia erciſcunda ſimilis ratio obtinuerit, neutiquam diſerte liquet. *Infrequens ſat ſcio non eſt primogeniti in ſacra, quæ præcedit, hiſtoria mentio.* Et primogenituræ jus memoratur, Geneſ. XXV, 31. quod τὰ πρωτοτόκια *primogenita & primitiva* appellant. Sic enim interpretantur בכורה quo jus primogeniti ſeu primogenituræ denotatur. Vide etiam 1 Paralipomenon V, 1. Sed jus illud Sacerdotalem functionem ſpectaſſe ajunt Magiſtri, quæ ante Tabernaculum & Aharonis Sacerdotium, à primogenitis exercebatur; unde *Bereſith Rabba*, fol. 71, col. 1, מה ראה אבינו יעקב שנתן נפשו על הבכורה דתנינן עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן נאסרה הבמה ועבודה בכהנים *Quænam erat cauſa, unde Jacob pater noſter primogenituræ jus ita cupiebat? Quoniam traditur, ante tabernaculum conſtructum, Excelſa fuiſſe in uſu, nec illicita; atque ad ea ſacerdotii munere fungi ſolitos primogenitos. Extructo vero Tabernaculo, Excelſa illicita erant, & functio ſacra ad ſacerdotes ſpectabat.* Ita etiam in Miſna,

na, tit *Zevachim* ſeu de ſacrificiis, cap. xiv. Inde eſt quod Eſau, qui ἀντὶ βρώσεως μιᾶς *propter unam eſcam*, primogeniti jus illud ſacrum vendidit, βέβηλος ſeu *prophanus* appellatur Epiſt. ad Hebræos xii, 16. Et de hæreditaria primogeniti benedictione, vide Geneſ. xxvii, 26. Et vide ſupra actionem ab Iſmaëlitis inſtitutam cap iii. Certe ſunt qui etiam putant Abrahæ donum, quo ditavit filium Iſaac (Geneſ. xxv v. 5.) fuiſſe ipſum primogenituræ jus, de quo conſulas *Bereſith Rabba*, fol. 68. col. 1, & Iſachar Ben Nephtali ibidem. Et de Semi, ut Noë primogeniti prærogativa, vide Gen. ix, 26, Cedrenum pag. 10, & Euſebii Chronicon λογ α. pag. 10. tametſi mira ſit inter Chronologos diſceptatio, Semus an Japhetus natu fuerit major, de qua re argumenta utrinque afferri ſolita eorumque autores exhibet optime Henricus Haruillæus in Iſagoge Chronologica, lib. 1. §. 35. Duplicis autem ſortis, ſeu prærogativæ primogeniti, mentio unica, quà Bona defuncti attinet, habetur Deuteronomii xxi, 17. ita tamen ac ſi recepto antea in gentem more ſubniteretur. Verba ſunt, *Si fuerint alicui uxores binæ, una dilecta & altera odio habita, genuerintq; ei filios tam dilecta quam odioſa, & fuerit filius odioſæ primogenitus, adveneritq; dies, quo diviſurus eſt hæreditatem ſuam* (ביום הנחילו ἐν ἡμέρᾳ κατακληροδοτῇ, in die diſtributionis ſubſtantiæ ejus) *filiis ſuis quos habet, non poterit primogenitum facere filium dilectæ coram facie primogeniti filii odioſæ, ſed filiũ odioſæ agnoſcet pro primogenito, dabitq; ei* פי שנים i. e. *portionem duplicem de univerſis rebus, quæ apud illum reperiuntur, cum ille ſit principium virtutis ejus, ideoq;* לו משפט הבכורה *ei debetur jus primogenituræ* ſeu τὰ πρωτοτόκια, quod idem eſt. Argutule vult heic Philo, revera & ratione temporis primogenitum hac in lege intelligi filium uxoris dilectæ, quia ea prius nominatur; ratione autem dignitatis ſeu præſtantiæ alicujus, filium odioſæ; quod receptiſſimis Magiſtrorum ſententiis eſt adverſiſſimum. Videſis eum libello περὶ γεωργίας Νῶε. Sors autem illa duplex ita æſtimanda erat, ut diviſo patrimonio in tot partes æquales, quot filiorum numerum unitate ſuperarent, bina cederent primogenito. Itaque Salomoni Jarchio פי שנים ſive *ſors duplex* explicatur per בנגד שני אחים *quantum ad duos fratres ſpectat*. Et Abenezra, אם היו שלשה שיחשבו שהם ארבעה שני חלקים ואם שנים בנים יחשבו שלשה *ſi tres fuerint fratres,*

fratres, putentur ut quatuor, & capiet ille duas partes. Si fratres ſint bini, uti tres putentur. Ita in *Sepher Siphri* ad Deut. fol. 48. col. 191. Initur etiam ratio illa paſſim apud Magiſtros; ſeu quæ eadem eſt, ut diviſa hæreditate in partes æquales, quæ unitate filiorum numerum ſuperent, primogenitus capiat partem à dimidio, ceterorum ſinguli ab extremo numeri denominatam. Veluti, filii ſunt novem. Partes igitur fiant decem. Primogenito cedit pars totius quinta, ceteris partes ſingulæ decimæ. Ita Maimonides Halach. *Nechaloth* cap. II. & Gemara adſtipulatur Babylonia ad tit. *Baba Bathra*, fol. 122, & 123. Locutionis hujus genus, quo duplex primogeniti ſors denotatur, ter ſolummodo in veteri fœdere occurrit. Citato jam loco, II Reg. II, 9. ubi Eliſha ad Eliam, *fiat quæſo*, inquit, פי שנים *duplex portio tui ſpiritus ſuper me*, & Zachariæ XIII, 8, *partes duæ ſeu* פי שנים *eradicabuntur*. Loco ultimo, de partibus Terræ ibi diviſæ dicitur. Secundum autem interpretantur nonnulli ex primo, ut videre eſt apud Levi Gerſomidem & Davidem Kimchium in adjectis Commentariis. Scilicet petiiſſe Eliſham veluti primogenitum ſeu primarium inter Eliæ Diſcipulos, primogeniti prærogativam, ſive ut ceteros, pro filiis פשוטים ſeu *vulgaribus* habitos, duplici ſpiritus portione excelleret. Ita etiam Laurentius Bochellus ad Leges Politicas, Veteris & Novi Teſtamenti, Franciſci Raguelli, Tit. 23. *Licet etiam ſint, qui de ſpiritu ipſius, Eliæ ſpiritum altera parte ſuperante, intelligant.* Atque hinc forte ἡ διπλῆ τιμὴ ſeu *honor duplex*, (veluti binæ honoris partes) quo D. Paulus τοὺς καλῶς προεστῶτας ſive *qui bene præſunt* presbyteros, dignos eſſe ait in Epiſt. 1 ad Timotheum V, 17, rite capiendus. Nempe iis, qui ſuo recte funguntur officio & acceptam provinciam pulchre adminiſtrant, duplicem honorem ſive honoris prærogativam præ aliis exhibendam, non aliter ferme ac ſors duplex primogenito ſeu filio præ ceteris honorando debetur. Neque vero ipſe filius tantum primogenitus in duplicem ſuccedit ſortem, ſed etiam ex eo Nepos neptisve (ſi itidem hæres) idque jure repræſentationis ſeu העומדים במקום בכור *eorum qui primogeniti locum occupant*, ubi ſuperſtite patre primogenitus ipſe moritur, de qua re Maimonides capite jam citato.

CAP.

Cap. VI.

Qualium Bonorum *ſors duplex* primogenito *debita. Non* Maternorum, *nec eorum quæ à Patre*, tempore mortis, non poſſeſſa, *aut* in ejus poteſtate *tunc non fuere. Aſſignatio portionis duplicis in* agris invicem continuis.

SEd diſtinguendum heic de Bonis, in quibus prærogativa, quam diximus, primogenito filio conpetebat. Cum bonorum, quæ plerunque in corpore ſunt Hæreditatis, alia ſint Paterna, alia Materna; item alia, quæ defunctus mortis momento poſſidebat, aut in ſua tum habuit poteſtate, alia quæ tunc non poſſeſſa, nec in ſua poteſtate, ſed poſtmodum, ſive jure, quo defuncti perſonam induebant hæredes, ſive melioratione, hæreditatem adaugebant. In Materna ſuccedebant pariter filii univerſi, nullâ, ut in ſucceſſione paterna, ſortis duplicis ratione habita. Ita expreſſe Miſna, tit *Baba Bathra*, cap. VIII, הבן נוטל פי שנים בניכסי האב ואינו נוטל פי שנים בניכסי האם *filius ſortem capit duplicem in Bonis Paternis; ſed ſortem duplicem non capit in Maternis Bonis*. Quæ itidem leguntur in Miſna, tit. *Becoroth*, ſeu de Primogenituris, cap. VIII. Et videſis Gemaram Babyloniam ad tit. *Baba Bathra*, fol. 126. b. ubi idem agnoſcitur, & in Magiſtris paſſim. Neque locum habuit ejusmodi prærogativa in Bonis à defuncto tempore mortis non poſſeſſis, aut quæ in ſua poteſtate tunc non erant. Veluti, ubi mortuo patre (qui, verbi gratia, filius unicus) avo poſteà obeunti ſucceſſere nepotes ex illo filio. Nam avitam hæreditatem pari ſimul omnes jure heic capiebant nepotes, tametſi ex eis, quæ mortis momento poſſidebat pater, primogenitus nepotum, partem retinere deberet duplicem. Id ex eo animadvertunt, quod legitur Deut. XXI. 17. dabit portionem duplicem בכל אשר ימצא לו *de omnibus quæ apud illum reperiuntur*; ubi Iarchius מכאן שאין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבא לאחר מיתת האב כבמוחזק *quod ideo adjicitur, quoniam primogenitus non capit ſortem duplicem ejusce, quod poſt mortem patris eſt acceſſurum, ſicut ejusce quod poſſidet.* Ita etiam *Sepher Siphri* ad Deut. fol. 48. col. 2. *Baal Haturim* ad dictum

Deuteronomii locum, & Talmudici paſſim. Et ipſa Miſna tit. *Becoroth*, cap. VIII. בכור אינו נוטל פי שנים בשבח ולא בראוי כבמוחזק *primogenitus non capit duplicem ſortē ex meliorationibus, neque ex eo quod acceſſurum eſt ad hæreditatem, ſicut ex eo quod poſſidetur.* Videſis Gemar. Hieroſol. ad tit. *Baba Bathra*, f. 16, col. 1. Halach, 4. Babylon. ad eundem fol. 124, & ad tit. *Becoroth*. fol. 5. Maimonidem Halach. *Nechaloth*. cap. III. Obadiam Bartenorium ad cap. VIII. tit. *Becoroth*. §. 9. Atque obiter de hac re ſexcenti. In Bonis autem quæ poſſidentur aut in patris poteſtate ſunt, non heic cenſentur, quæ ſunt in credito aut nominibus (tametſi fundus hypothecæ nomine fuerit obligatus) neque Navis in mari, ut nonnulli. Vide Maimonidem Halach. *Nechaloth*, cap. III, & Halach. *Maloue Veloue*, ſive de mutuo dante & accipiente, cap. VII. Sed diſtinguunt heic alii, & ubi pignus quod משכון vocant, aut Syngrapha, à patre creditore poſſidetur, ibi & in credito primogeniti prærogativam locum habere volunt. Quin ut duplex ei in bonis paternis portio, ita è debitis onus erat duplex. Sed de hiſce diſcrepantes aliquot ſententias habes in Gemara Babylon. ad tit *Baba Bathra*, fol. 124 ubi Iarchius conſulendus, & autor *Thoſpoth*, præter ea, quæ huc maximè faciunt, ad Rabbi Alpheſii compendium Talmudicum, part. III. fol. 215. & 216. Ita autem portio duplex ſorte aſſignabatur primogenito, ut pars hæreditatis aliqua (quantum fieri potuit) continua, non diviſæ partes, id eſt locis in diverſis ſitæ, pro duplici portione ei tribuerentur. Sic ex veterum ſcitis Maimonides Halacha *Nechaloth*. cap. III, & Halach. *Secinim*, ſeu de jure vicinorum cap. XII. Quod jus erat primogeniti etiam ſingulare.

Cap. VII.

Qualeſnam nati pro primogenitis habiti, *ſive ratione* Hæreditatis *ſive* ſanctitudinis & Redemptionis. *Et de* primogenito Poſthumo, *ac* Poſthumi Succeſſione.

Primogenitorum verò in ſacris literis ratio habetur duplex, aut quâ ad eos prærogativa in familia erciſcunda ſpectat, aut quâ ita ſacri cenſentur, ut ſint pretio numerato redimendi. Sacri ſunt & redimen-

redimendi, cum ex aliis legibus, tum ex illa, Exodi xxxiv, 19 & 20; ubi nulla adjecta pretii æſtimatione, moribus majorum inolevit, ut quinque Siclis ea terminaretur. Idque ad mentem Legis Levitici, xxvii, 6. Cum igitur de primogenitis agunt Magiſtri veteres, & tam de eis, qui ita redimendi, quam qui in partes duplices inter cohæredes ſuccedebant, verba faciunt, differentiam adhibent quadruplicem, qua utrunque genus ſubtiliter indicent. Genus primum appellant בכור לנחלה ſeu *primogenitum ratione hæreditatis*, ſecundum בכור לכהן *primogenitum ratione Sacerdotis*, iſt eſt *ratione pretii, quo ſacerdoti numerato redimendus erat, ſive ratione ſanctitudinis.* Primogenitis igitur aliis ſtatuunt competere jus primogenituræ ratione Hæreditatis, minimè verò ratione Sanctitudinis; aliis, ratione Sanctitudinis, non Hæreditatis; aliis, tam hujus quam illius ratione; & demum aliis, jus illud neutiquam competere ſive hujus ratione ſive illius. Quadruplex hæc differentia ſubnititur verbis ſacrarum Legum, quibus utriusque jus primogenituræ ſancitur. In ea, quæ de ſanctitudine primogeniti lata eſt [Exod. xiii, 2.) קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל *ſanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit qualemcunque uterum in liberis Iſraelis.* In ea verò quæ de ſingulari primogeniti ſucceſſione (Deut. xxi, 17,) fertur, adjectam habemus prærogativæ rationem כי הוא ראשית אנו *quia ille principium virtutis ejus*, nimirum patris. Adeo ut in hiſce pendeat jus hoc ab eo, quod eſt eſſe principium virtutis paternæ (de qua etiam videſis Geneſ. xlix, 3,) in illis autem, à prima uteri apertura. Hinc in Miſna, tit. *Becoroth* c. viii, יש בכור לנחלה ואינו בכור לכהן בכור לכהן ואינו בכור לנחלה בכור לנחלה ולכהן ויש שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן הבא אחר הנפלים שיצא ראשו חי ובן תשעת שיצא ראשו מת והמפלת במין בהמה חיה ועוף דברי רבי מאיר וחכמים אומרים עד שיהא בו מצורת האדם המפלת סנדל או שליה ושפיר מרוקם והיוצא מחותך הבא אחריהן בכור לנחלה ואינו בכור לכהן מי שלא היו לו בנים ונשא אשה שכבר ילדה עודה שפחה ונשתחררה עודה נכרית ונתגיירה משבאה לישראל ילדה בכור לנחלה ולא בכור לכהן

רבי יוסי הגלילי אומר בכור לנחלה ולכהן שנאמר פטר רחם בישראל עד שיפטרו רחם מישראל מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה נתגיירה מעוברת נשתחררה מעוברת ילדה היא וכהנת היא ולויה היא ואשה שכבר ילדה וכן מי שלא שהתה אחר בעלה ג׳ חדשים ונשאת הילדה אין ידוע אם בן תשע לראשון או בן שבע לאחרון בכור לכהן ואינו בכור לנחלה איזהו בכור לנחלה ולכהן המפלת שפיר מלא דם מלא מים מלא גנינים המפלת כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים המפלת יום וארבעים הבא אחריהן בכור לנחלה ולכהן יוצא דופן והבא אחריו שניהם אינן בכור לא לנחלה ולא לכהן רבי שמעון אומר הראשון לנחלה והשני לה׳ סלעים

Primogenitorum, alii ita habentur ratione hæreditatis, minimè vero ratione Sacerdotis ſeu ſanctitudinis; alii ratione ſanctitudinis, non hæreditatis; alii & ratione hæreditatis & ſanctitudinis; & alii, nec hæreditatis ratione nec ſanctitudinis. Primogenitus ratione hæreditatis, ſed nõ ratione ſanctitudinis eſt, qui in lucẽ venit poſtquã fœtus abortivus (qui ob menſes in utero non cõpletos, neutiquã vitalis eſt) *caput ſuum vivus emiſerit, aut fœtus novimeſtris emortuũ emiſerit caput ſuũ. Etiã poſt carnem deciduã, cui figura ſive beſtiæ, ſive feræ, ſive volucris, juxta ſententiã Rabbi Meir. Sed ſapientes dicunt minimè, niſi fuerit particeps figuræ humanæ* (ſcilicet aliter non habetur pro eo, quod aperit uterum, adeoque nec primogenituram ratione ſanctitudinis minuit.) *Quin natus poſt deciduam carnis molem Sandalium referentem* (de ſandalio heic quod סנדל ſandal vocant, & linguæ item bovinæ aſſimilant, videſis Gemaram Hieroſolymit. ad tit. *Nidda*, ſeu Muliere immunda, fol. 50, col. 4. & Magiſtros ad Miſnam ejusdem tit, cap. III) *aut poſt ſecundas, aut Embryonem non informem, aut quod membratim evulſum eſt, primogenitus eſt ratione hæreditatis, ſed minime ſanctitudinis.* Nam in hiſce aut figuræ humanæ aliquid reperitur, aut ejuſdem ſaltẽ conceptæ ſatis teſtimonii. *Si is, cui nulli ſint liberi, uxorem duxerit, quæ nuper pepererit, ſive fuerit ancilla, quæ jam manumiſſa eſt, ſive Extranea, quæ jam facta eſt proſelyta, ex Iſraelitæ cum illa coitu ſuſcepta proles primogenita eſt ratione hæreditatis, ſed non ſanctitudinis. Rabbi Joſe Galilæus ait, ratione utraq;, quoniam*

ſcriptum

ſcriptum eſt (Exodi XIII, 2) *quod aperit uterum in Iſraelitis, ita ut ſufficiat, ſi à prole ab Iſraelita ſuſcepta uterus aperiatur.* Ac ſi ab ea, quæ Gentili ſuſcepta eſt, uterus haud fuiſſet apertus. Sed Galilæi commentum heic Magiſtri rejiciunt. *Si quis autem, qui habeat jam liberos, in uxorem duxerit eam, quæ nondum peperit, proſelytam factam ſed gravidam, ancillam manumiſſam, ſed etiam gravidam, quæ peperit, ſive ea fuerit ex genere ſacerdotali ſive ex Levitico* (Nam ſacerdotale & Leviticum genus aliter à primogenitorum redemptionibus immune erat, quod docet : dict. tit. *Becoroth* cap. I) *ſive fœmina quæ antea pepererat, aut ſi quæ à ſecundis nuptiis ſpatio trimeſtri non abſtinuerit, ſed nupſerit ac pepererit, adeo ut ignotum fuerit, utrum partus eſſet novimeſtris & ad primum, an ſeptimeſtris atque ad ſecundum maritum ſpectaret, harum cujuslibet fœtus habetur primogenitus ratione ſanctitudinis, ſed non hæreditatis.* Nempe quia præanteà marito liberi ; partus ejuſce, quæ nondum pepererat, hæreditati primogenitus non erat, ſed ſanctitudini, quia aperuit uterum. Partus heic ceteri ab hæreditate etiam arcebantur, quia pater cuilibet incertus. Videſis extremum capitis IV, ſupra, & cap. XIII, inferius, de filio dubio. Sed ad verſionem redimus. *Qui naſcitur poſt deciduam carnis molem ſanguine plenam, ſive plenam aqua ſeu ſanie, aut poſt carnem deciduam inſtar piſcium & locuſtarum ſpurcarum & reptilium, aut poſt id, quod deciduum eſt die quadrageſimo, primogenitus habetur tum hæreditatis ratione, tum ſanctitudinis. Si verò alter è latere exciſus fuerit & poſtmodum ſequatur alter, neque hic neque ille primogenitus habetur aut ratione hæreditatis aut ſanctitudinis. At ex Rabbi Simeonis ſententia, primus ratione hæreditatis eſt primogenitus, ſecundus quinq; ſiclis redimendus* Sed rejecta eſt à Magiſtris Simeonis ſententia. Quod autem dicitur de eo, qui è latere exciſus eſt (יוצא דופן vocant, ſeu qui è latere egreditur, de quo videſis etiam Miſnam tit. *Nidda* cap. III) ad gemellos attinet. R. Obadias Partenorius; כגון שקרעו אשה שתאומים בבטנה ולאחר שהוציאו הראשון דרך דופן יצא השני דרך רחם *Veluti, incidunt fœminam cui gemelli in ventre. Et poſtquam extraxerint alterum per viam lateris* (inciſi) *exit alter per viam uteri.* Nimirum primum, ſeu Cæſonem, non periſſe ajunt uxorem, quia cæſo utero extractus ; neque eum uterum aperuiſſe. Secundum, principium virtutis paternæ non fuiſſe,

quia

quia alius antecedit, nec בכור ſeu primogenitum dicendum, quia alius ante eum in lucem editus. Ideoque neutrum ſive illa ratione primogenitum. Ita etiam Maimonides Halach. *Becoroth*, cap. 11, & Halach. *Nechaloth*, cap. 11, ubi etiam è veterum ſcitis monet, היו לו בנים בגויותו ונתגייר אין לו בכור לנחלה אבל ישראל שהיה לו בן מן השפחה ומן הגויה הואיל ואינו קרוי בנו הבא לו אחריו מן הישראלית בכור לנחלה ונוטל פי שנים *Qui, dum Gentilis eſſet, habuerit filios ſeu liberos, is proſelytus factus non habet primogenitum ratione hæreditatis. At ſi Iſraelites filium ſuſceperit ex ancilla ſeu Gentili, modo eum pro filio* (legitimo; de qua re, vide ſuprà ubi de Adoptionibus) *non agnoſcat, qui natus ei poſtmodum fuerit ex Iſraelitide, primogenitus eſt ratione hæreditatis & ſortem capit duplicem.* Adi ſis Gemar. Babylon, ad tit. *Jabimoth* fol. 62. Ex hiſce manifeſtum eſt, prærogativam hæreditatis primogenito non competiſſe, ex moribus lege ſacra ſubnixis, niſi patri nulli omnino antea liberi aut partus vitalis fuiſſet, excepto ubi ex ancilla ſeu gentili proles antea ſuſcepta. Neque heic Matris ratio habetur aliter, ac ea, quæ ad patrem attinet, permiſerint. Nec matri aut in materna bona ulla erat hujuſmodi ſucceſſionis prærogativa, quod capite ſuperiore oſtenſum eſt. Quin nec filius poſthumus (veluti gemellorum poſthumorum primus, aut primogenitus ex duabus uxoribus, quæ gravidæ relictæ) duplicis ſortis prærogativam habuit, quod docetur Gemara Babylon. ad tit. *Baba Bathra*, cap. IX, fol. 142, b. & firmatur verbis illis ſacris Deut. XXI, 16, *adveneritq; dies quo diviſurus eſt hæreditatem ſuam filiis ſuis.* Id ad tempus, quo ſuperſtes eſt hactenus Pater, attinere voluit. At ſi poſtquam in ipſo nixu, frons duntaxat, tametſi non totum caput, emittatur, mortuus fuerit pater, pro primogenito, qui prærogativa hac fruatur, habetur partus; uti Gemara Babylon. ad tit. *Becoroth*, fol. 47, & Maimonides Halach. *Nechaloth*, cap. 11. Neque porrò minuit poſthumus, quemadmodum filii patre ſuperſtite nati, primogeniti ſortem duplicem. Ita Gemara Babylon. ad tit. *Baba Bathra*, fol. 127, a, Maimonides, loco jam citato. Quod ut ritè intelligas, conſule caput X, ubi de primogenitis ſexus dubii. De probationibus etiam primogenituræ, vide ſis Maimonidem loco laudato.

CAP. VIII.

De Familia *inter* Filias erciſcunda.

MAſculis non exſtantibus ipſis, neque iis, qui perſonas eorum, jure Repræſentationis, induebant, Filiæ pariter capiebant hæreditatem. Nulla in eis primogenituræ prærogativa. Sed in æquales quælibet partes ſuccedebant. Quod etiam ex ſacra lege (Deut. XXI. 17.) firmant. Nam dato de primogenito præcepto adjicitur, לו משפט הבכרה *τȣ́τῳ πρωτοτόκια* ſeu *huic* (genere maſculino) *jus primogeniti debetur.* Ubi animadvertit *Baal Haturim*, כי יהיה לאיש לומר משפט בכורה לאיש ואין משפט בכורה לאישה *quoniam ad maſculum ſpectat. Jus primogeniti ad maſculum ſpectat. Sed ad fœminam jus illud non ſpectat.* Quæ verba habentur ex Gemara Babylonia, ad titul. *Baba Bathra*, fol. III. b. Ita *Sepher Siphri*, fol. 48. col. 190 בנים בתורה הזות ואינו הבנות *filii hac lege comprehenduntur, ſed neutiquam filiæ.* Et ipſa Miſna titul, *Baba Bathra*, cap. VIII, אחר הבן ואחר הבת בנחלה אלא שהבן נוטל פי שנים בנכסי האב וגו׳ *Eadem eſt filii & filiæ in ſucceſſione hæreditaria ratio, præterquam quod filius* (ſi primogenitus fuerit) *capit duas partes bonorum paternorum &c.* Adeò ut hæreditatem maternam (in qua jus primogenituræ non obtinet] haud diverſimodè adeant filii & filiæ. Utriusque pari jure ea, ubi hæredes ſunt, tribuitur. Diſcrimen eſt tantùm in paterna hæreditate, ratione primogenituræ, quæ in filiabus locum non omninò habuit. Fuere ex Sadducæis, quibus בת הבן ובת שניהן שוין *neptis ex filio, & filia, par in ſucceſſione jus habebant*, quod notatur in Gemara utraque, Hieroſolymitanâ, ad tit. *Baba Bathra*, fol. 16, col. 1. & Babyloniâ, ad tit. *Baba Bathra*, fol. 115. b. quibus adjungas R. Jacob Bar Salomon, in Oculo Iſraelis, part, II, fol. 90. col. 3. Sed recepta ſententia, mores recepti, planè refragabantur. Atque in citato Gemaræ Babyloniæ loco, Rabbi Huna, האומר תירש בת עם בת הבן אפילו נשיא שבישראל אין שומעין *Si quis pronuntiaret, tametſi in Iſraele princeps eſſet, filiam cum nepte ex filio jure hæreditario ſuccedere, audiendus non eſt.*

Cap. IX.

De partium, *inter* cohæredes, *ſi* Minores *ſunt alii, alii* Majores, diſtributione, *&* Alimentis Filiabus, *ubi Hæredes ipſæ non ſunt, præſtandis. Ac de varia* Minorum ætate *&* Puberibus.

UBi in Hæreditatem liberi, qui partes facerent, ſuccedebant, ſi majores eſſent omnes natu, pro indiviſo, niſi ex pacto aliter conventum eſſet, poſſidebant: Uti etiam minores, dum ſaltem minores. Quod ſi majores alii, alii minores eſſent, alia omninò res erat. In hujusmodi ſpecie, ſuæ majoribus, ſuæ minoribus partes diſtribuendæ erant, nec in commune vivendum; ne ſcilicet, veſtium ſumptibus, majores minoribus, aut cibariorũ minores majoribus damno eſſent. Miſna. tit. *Baba Bathra*, cap. VIII, הניח בנים גדולים וקטנים אין הגדולים מתפרנסין על הקטנים ולא הקטנים ניזונין על הגדולים אלא חולקין בשוה *Si relinquit quis filios majores & minores, majores minimè, è patrimonio, veſtium ſumptus ſimul cum minoribus, nec minores ſumptus cibariorum cum majoribus ſumunt, ſed æqualiter dividunt.* Et eodem in loco, de cohæredibus fœmineis; הניח בנות גדולות וקטנות אין הגדולות מתפרנסות על הקטנות ולא הקטנות ניזונות על הגדולות אלא חולקין בשוה *Si relinquat quis filias majores & minores, majores minimè è patrimonio, veſtium ſumptus ſimul cum minoribus ſumunt, nec minores cibaria cum majoribus, ſed æqualiter dividunt.* Quod de filiabus dictum eſt, ubi filii defuncto non erant; id eſt cohæredibus tantum. Etenim, ubi filiorum ſucceſſione filiæ ab hæreditate, quâ hæreditas erat, excludebantur, (ſecundum id quod ſupra docetur) filiabus minoribus alimenta ex patrimonio exhibenda fuere, ſeu ex bonis paternis. Nam Materna ab hoc onere immunia erant. Citato jam Miſnæ capite; הבנות ניזונות מנכסי האב ואינן ניזונות מנכסי האם *Filiæ aluntur è bonis paternis, ſed non è maternis.* Quod ipſum dicendum de meliorationibus & de bonis, quæ hæreditati poſt mortem patris, veluti ab eo non poſſeſſa, accedebant, uti Miſna tit. *Becoroth*, cap. VIII. Præſtabantur autem hujus-

hujusmodi alimenta filiabus בתנאי כתובה ſeu *ex ratione dotis maternæ*, idque usque *ad pubertatem duodecim annorum & ſex menſium*, id eſt, עד שבגרו הבנות ut ad tit. Baba Bathra cap. IX. adnotat Obadias Bartenorius. De ratione ſeu conditione dotis, vide ſupra. c.11; & mox infrà de pubertate hac. Adeò ut filiæ minores à filiis cohæredibus aut hærede unico alendæ eſſent ex paternâ hæreditate, minime verò à majoribus filiabus, ubi ipſæ ſimul cohæredes eſſent. Nam ibi ipſam hæreditatem, non tantum alimenta capiebant. De alimentis hiſce vide etiam Miſnam tit. *Cethuboth*, ſeu *de Dotibus*, cap. IV. Sed hæc alendi filias ratio ita demum obtinuit, ſi ſufficeret hæreditas tum filiis alendis tum filiabus, usque ad dictam pubertatem. Etenim aliter, utcunque hæredum nomine ſuccederent filii, totus hæreditatis proventus ſeu uſus fructus in filias impendebatur, & filii, qui revera hæredes ac domini, ne ſequiori ſexui non ſatis honeſtè provideretur, etiam ad mendicos relegabantur, aut, ut Magiſtrorum phraſis eſt, ישאלו על הפתחים *oſtiatim mendicabant*, quâ ſumma paupertas, ac indigentia, ſeu neceſſaria alibi victum quærendi ratio denotatur, ut non ita diſſimili locutione in Pſalmo XXXVII. 25. de hac re diſertè Miſna tit. *Baba Bathra*, cap. IX. מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרובין הבנים יירשו והבנות יזונו נכסים ממועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים *Si defunctus liberos utriusq; ſexus atq; patrimonium ſatis opulentum reliquerit, jure hæreditario ſuccedunt filii & alimenta capiunt filiæ. Si verò rem anguſtam reliquerit; alimenta capiunt filiæ & oſtiatim filii mendicant.* Patrimonium opulentum ſeu נכסים המרובין interpretatur Obadias Bartenorius eſſe כדי שיזונו הבנים והבנות עד שיבגרו הבנות *ſi ſufficiat alendis filiis filiabusque usque ad harum pubertatem* Rem verò anguſtam ſeu הנכסים ממועטים ſive *patrimonium tenue*, שאין בהן כשיעור זה *ſi tantundem non eſſet*. Videſis Gemaram utranque Hieroſol. ad tit. *Baba Bathra*, f. 16. col. 4. & Babylon. ad eundem tit. fol. 139. b. De Mendicis autem apud Ebræos, conſulas Maimonidem halacha *Mithnoth Ainim* ſeu de Eleemoſynis, & quæ habet Johannes Druſius in Reſponſione ad. Nicolai Serrarii Minerval, ubi caput totum de ea re. At, quemadmodum ab anguſto hujusmodi patrimonii uſu fructu filios excludebant filiæ, ita defuncti vidua & haſce & illos. Ne ſcilicet viduæ honeſta deeſ-

ſent alimẽta (quæ בתנאי כתובה ſeu *ex cõditione Dotali ei debita*, ut vides ſupra cap. II.) ipſæ etiam filiæ ad mendicos releganda, ut Bartenorius. Sed & vide Gemaratum locos citatos. In patrimonii autem æſtimatione ad hæc, ratio creditorum, Legatorum, ſumptuum funebrium habebatur. Etiam Alimenta filiabus, quamdiu manerent innuptæ, præſtanda fuiſſe volunt aliqui. Vide quæ è Maimonide citavimus ſupra capite II. Quoniam verò de Minoribus, & pubertate heic mentio; de eis obiter monendum; regulariter ante annum decimum tertium ac diem unicum completum Minores haberi maſculos, fœminas ante annum duodecimum atque unicum diem; & poſtea pro Majoribus. Sed temperamenta adjiciunt. Puellam, cui duodecimo anno atque die unico inſuper exacto, duo ſaltem pubis pili, quos סימן התחתון *ſignum inferius* vocant, non excreverint (niſi ex mammillis ſororantibus, papillisve, è quibus etiã סימן העליון ſeu *ſignum ſuperius* heic habebant, pubertas cerneretur, aut ipſa, quod utrunque ſignum ſuperabat, peperiſſet) pro Minori ſeu קטנה habitam. Si tunc excreverint, eam primis qui ſequuntur ſex menſibus נערה *Juvenculam* dici, & poſtmodum בוגרת ſeu *pubertatis plenæ*, aliter, usque ad annnum vigeſimum, Minoris nomen non exuere. Quod ſi tunc ſigna comparerent, eadem ratio habita, quæ in ætate & ſignis anni duodecimi. Si verò tunc ſigna iſta non comparerent, ſed סימני עילומית *ſive ſigna Viraginis* veluti ſi mammillæ nullæ, nec muliebres affectus aut mores, tum pro Viragine habebatur. Quod ſi neque hæc tum adeſſent ſigna, in Minoribus cenſita erat usque dum aut pubertatis, quæ diximus, ſigna comparerent, aut annum trigeſimum quintum, præter diem unicum compleret; atque tunc etiam Virago ſeu עילומית nuncupabatur, tametſi deeſſent ei Viraginis ſigna. Et tam נערה ſeu *Juvencula*, quam בוגרת ſive *puellæ pubertatis plenæ* & עילומית ſive *Virago*, modis jam dictis *Majores* ſeu גדלות vocabantur. Similis in Maſculo ratio, qui tunc habitus גדול ſeu *Major* & איש ſive *Vir*, cum exacto anno decimo tertio præter diem unicum, bini ejusmodi ei pili excreverint. Quod ſi tunc minimè excreverint, tametſi apparuerint Spadonis ſigna, in Minoribus habebatur usque ad novemdecim ætatis annos [illegible] menſes undecim. Si neq; tunc emiſerit aut ſignum inferius, aut [illegible]dem pilis pubuerint genæ, ſed Spadonis ſigna in eo reperta fuerint

Spado

Spado habebatur, atque eo nomine Major. Quod ſi neq; *Spadonis* ſigna adſint, etiam minor dein habetur, usque dum aut ſignum inferius comparuerit, aut annum trigeſimum quintum, præter diem unicum, compleverit. Et tunc vocatur *Spado*, tametſi nullum Spadonis ſignum ei adfuerit. Ita Maimonides Halach. *Iſhoth*, ſeu de re uxoria cap. II. ubi dehiſce alia ex veterum ſcitis ſubtilia. Ideò autem trigeſimo quinto anno ſeu hebdomade annorum quinta rem ſic finiebant, nec ulteriùs pubertatis argumenta expectari volebant, quoniam Supremus ea in ætate corporis vigor ſeu ἀκμὴ apud veteres habebatur, citra quem absque Signis jam dictis in majoribus cenſebant neminem, uti nec quempiam poſteà in minoribus. De illo ætatis termino videſis Philonem libro de Mundi opificio. Ariſtotelem Rhetoric. II. cap. XIV. Galenum De Sanit. Tuenda lib. VI. cap. II. & Comment. III. ad Hippocratis Aphoriſmos 29. & 30. & Avicennam lib. 1. Fen. 1. doct. III. cap. 3. & Fen. 3. doct. 1. cap. 2. Unde cernere licet, opinionē illam de XXXV annis tam apud Aſiaticos quam Europæos pariter obtinuiſſe. Et videſis nunc Joſephi Scaligeri Elenchum Chronologiæ propheticæ, pag. 68. 69. & ſequentibus, de pubertatis, ex jure Ebraico, annis. Id autem quod Majores in dividunda atque fruenda hæreditate, utpote ſui plane juris, poteſtatis undiquaque ſuæ, faciebant ipſi, *Minorum faciebant Tutores*, ſeu Curatores quos *Magiſtri ex Græco* Ἐπίτροποι, quod idem denotat, אפיטרופין *Epitropin* appellant. Hi verò aut à patre conſtituti erant, aut à parente alio, cui ſuccedendum erat, aut à foro ſeu Tribunali, nempe ſive LXXI-virorum, qui Conſeſſus erat Magnus ac unicus, ſive XXIII-virorum, quale inſigniori cuilibet urbi unicum erat atque Hieroſolymis bina, ſive Triumvirorum, qui ſive ex compromiſſo ſive autoritate publica præfecti. De quorum unoquoque nos fuſe in libris de Conſeſſu Magno. Nempe כל בית דין ובית דין הוא אביהן של יתומים *Nullum erat forum aut tribunal, quod patris locum pupillis non occupabat*, uti etiam idem Maimonides Halach. *Nechaloth*, cap. X. A tutela autem atque hac cura arcebant tribunalia Minores, Fœminas, Servos, atque etiam ex plebe eos, quorum libertas in dubio. Quin & eos, qui mentis compotes non erant, atque Surdos. Nam hiſce etiam ipſis curatores præficiebantur. Atque parenti, cui ſuccedendum erat, licuit

cuit ſive Minorem, ſive fœminam, ſive ſervum Tutorem præficere. Anni autem ætatum, quas diximus, neque Solares erant, neque Lunares, ſed juxta rationes civiles & receptos intercalandi mores putandi, uti monet Moſes ille capite ex Halach Iſchoth citato. Scilicet juxta ſive menſium ſive annorum intercalandorum rationes pro Synedrii Magni, florente Ebræorum Republica, arbitrio diverſimodè adhiberi ſolitas, non juxta ſtatos ſive communes ſive Embolimæos annos in cyclo illo decemnovennali, quem Ebræis veteribus in uſu fuiſſe paſſim negant Talmudici, utcunque Viri ſint doctiſſimi qui contra ſentiant. Sed ea de re nos plura in libris de Synedrio Magno.

CAP. X.

De præſtanda filiabus *ſingulis, ex paternis bonis*, parte decima *aliave, ubi filiis in hæreditatem integram ſuccedentibus*, nihil ad filias, *jure ſucceſſionis aliter tranſmitteretur.*

Quemadmodum autem filiæ nupturæ, ut alibi paſſim, apud Ebræos, donari ſolebat à Patre פרנסה id eſt, donatio in vita commoda, ſeu Bona præfectitia, ſive id ipſum, quod in jure Cæſareo Dos nuncupatur (*nam ex Jure Ebraico non uxor marito, ſed maritus uxori dotem præſtituebat;*) ita ubi pater demortuus filiam hujuſmodi donatione non ditatam & prolem maſculam (quo fiebat ut in hæredum numero filia neutiquam haberetur) reliquerat cum patrimonio utriſque, modo jam indicato, ſatis opulento; ex ſententia fori, pro patris erga filiam amore, pro ejuſce dignitate, pro cæteris, quæ erant, circumſtantiis, è quibꝰ paternus heic in filiam animus elici poſſet, taxabatur ejuſmodi donatio, ex hæreditate paterna, in quam proles maſcula ſucceſſerat, puellæ tempore Nuptiarum, nomine פרנסה præſtanda. Quod ſi de ſumma non ſatis inde conſtaret, עשור ſeu *decima pars*, ex forenſi item autoritate, ei dabatur, reſiduo aſſis filiis relicto. Gemara Babylonia ad tit. Cethuboth cap. VI, fol. 68, a, בת הנזונת מן האחים נוטלת עושר נכסים Filia (ſeu, quod idem heic eſt, ſoror) *cui alimenta præbentur à fratribus, etiam Decimam capit Bonorum ſeu hæreditatis.* Decimæ hæ filiarum ita præſtabantur, ut, ubi plures erant, ſua ei, quæ primò nupſerat,

pſerat, præſtitâ, proxima ex eo, quod reſiduum erat, non ex totius aſſis ſumma, deſumeretur. Atque ſimilis de ceteris, quæ nuptæ poſteà, ratio. Verbi gratia; Reliquerat pater CCC minas, filios aliquot, qui integram adirent hæreditatem, & filias tres innuptas, neq; à patre in futuras nuptias ditatas. Si patrimonium omnibus ſatis, ut dictum eſt, opulentum eſſet, harum ei, quæ primò nupſerat præſtandæ erant XXX, ſeu trecentarum pars decima; ei quæ ſecundò decima reſidui quod eſt CCLXX, id eſt XXVII; & quæ demum tertiò nupſerat, ei XXIV, præter id quod excreſcit in reſiduo jam ad CCXLIII diminuto, præſtabatur. Quin vero ſi omnes ſimul nuberent, eadem ipſa ſervabatur ratio ſubductionis. Sed ea in ſpecie, Decimæ ita ſubductæ æqualiter ſingulis diſtribuebantur, reſiduo filiis relicto. Etiam paterna hæreditas à filiis quocunque diſtracta hypothecæ nomine ad Decimas haſce obligabatur. Ipſo autem Tempore deductionis donium, id eſt ipſarum Nuptiarum celebrationis, puellis majoribus Decimæ hæ erant petendæ. Nam ſi res comperendinaretur, hoc jure plerunque cadebant. Vide ſis Maimonidem Halach. Iſhoth cap. XX.

Cap XI.

De Succeſſione Liberorum, *qui* ſexus dubii, *aut* utriusque *fuerint, veluti* Genitalibus Obſtructi *aut* Hermaphroditi.

Quæ hactenus dicta ſunt, ad liberos ſive Maſculos ſive fœmineos, qui corpore fuerint integro, attinent. Sexus autem ſive dubii ſive utriusque proli jus competebat ſingulare. Dubii ſexus dicebatur טמטום *Tomtom*, ſive is, cui ita obſtructa erant genitalia, ut maſculus an fœmina eſſet in dubio poneretur. A verbo טמטם quod *obſtruere, obturare* ſignificat; ut Elias in Thisbite, ולכן קורין למי שערותו סתומה ולא נראה בו לא זכרות ולא נקבות טומטום *hinc (inquit) eſt quod vocant eum, cujus genitalia ita obſtructa, ut maſ an fœmina ſit non conſtet, Tomtom.* unde etiam ספר טומטום ſeu *Liber Tomtom*, id eſt, de dubio ejuſmodi ſexu, antiquitùs ſcriptus, citatur Moſi Maimonidi in More Nebochim lib. III, c. XXXVI, ubi legē (Deut. XXII, 5) de habitu ſexuum ementito explicat. Et pro *libro artis Magicæ*,

quem

quem compoſuit Centir, quod in veteri verſione ibi ſubſtituit Epiſcop9 Nebienſis, nihil omninò aliud præter *Librū Tomtom* in Ebræo operis illius ſermone (is R. Samueli Aben Tybbon debetur, qui ex autoris Arabico tranſtulit) reperitur. Idem liber, eodem nomine citatur etiā in More Nebochim capite jam dicti libri quadrageſimo primo, alibi. Utriusque ſexus prolem ſeu Hermaphroditum vocant, nomine è Græco ſumpto, אנדרוגינס, quod ipſum eſt ἀνδρογύνης, ſeu *hermaphroditus*. Horum neuter aliter ſuccedit inter filios, quam ut id ſolummodo ſumat quod jure, ſive Hæreditatum ſive Alimentorum, communi, ſive filiis ſive filiabus eſt incommodius לעולם, inquiunt, נוטל בפחות שבהן *Semper capit* (uterque) *id quod in eis minimum eſt*. Si filii nempe in patrimonium ſatis amplum, unde alendæ filiæ, ſuccedunt, horum uterque in filiabus cenſetur. Si patrimonium ſit alendis filiis ac filiabus impar, adeò ut ad mendicos, ne deſint filiabus alimenta, relegentur filii (juxta id quod oſtenſum eſt) uterque horum pro filiis habetur; & demum utraque in ſpecie ab Hæreditatis dominio arcetur. Idem jus obtinuit, ſi filios duntaxat reliquerat defunctus, præter obſtructum aut Hermaphroditum. Tunc enim Alimenta tantùm cepit uterque, ut pars familiæ neceſſaria. Neuter Hæreditatem, quæ eis perpetuò *præcluſa, niſi ubi nullus alius filius, ſexus nimirùm integri ac manifeſti*, interveniret. Tum enim tam hic quam ille ſuccedebat; ſolus, ſi filiæ nullæ; ut cohæredes, ſi filiæ etiam relictæ. Miſna tit. *Baba Bathra*, cap. IX. הניח בנים ובנות וטומטום בזמן שהנכסים מרובין הזכרים דוחין אותו אצל הנקיבות נכסין ממועטין הנקיבות דוחות אותו אצל הזכרים האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה ואם נקיבה מאתים ילדה נקיבה נוטלת מאתים אם זכר ואם נקיבה מאתים וילדה זכר ונקיבה הזכר נוטל מנה והנקיבה מאתים ילדה טומטום אינו נוטל ואם אמר כל מה שתלד אשתי יטול הרי זה יטול ואם אין שם יורש אלא הוא יורש את הכל, *Si reliquerit quis filios, filias, & prolem cui genitalia obſtruuntur, ſeu* Tomtomum, *ubi patrimonium ſatis opulentum eſt, maſculi eum repellunt ad fœminas; ubi vero anguſtum eſt* (ſeu utrique ſexui alendo impar) *fœminæ repellunt eum ad maſculos. Si quis ita pronunciaverit, ſi pepererit uxor mea maſculum,*

lum, capiat Minam; ſi maſculum pepererit, capit is Minam. Si fœminam, ducentas; ſi pepererit fœminam, capit ea ducentas. Si Maſculum, minam; ſi fœminam, ducentas; ſi peperit & maſculum & fœminam, capit hic minam & illa ducentas. Si pepererit (in ea ſpecie) *Obſtructum genitalibus, non omnino capit. At ſi dixerit, capiat id quicquid fuerit quod uxor mea pepererit, etiam & hic capit. Quin ſi alii hæredes non fuerint* (de prole defuncti intelligendum) *ipſe etiam univerſi hæres eſt.* Et quod de Obſtructo heic dicitur, æque ad Hermaphroditum attinere volunt; de qua re, præter Gemaram Babyloniam, & adjectos commentarios, conſulas adnotationes Rabbi Jom Tob, ad citatam Miſnam. Cum filiabus autem uterque, ut cohæres, ſucceſſit, teſte ex veteribus, Maimonide Halach. *Nechaloth* cap. v, זה הכלל בירושין כל שני יורשין שאחד מהן יורש ודאי והשני ספק אין לספק כלום ואם היו שניהם ספק שמא זהו היורש או שמא זהו היורש חולקין בשוה לפיכך מי שמת והניח בן וטומטום או אנדרוגינוס הרי הבן יורש את הכל שהטומטום והאנדרוגינוס ספק הניח בנות וטומטום ואנדרוגינוס יורשות בשוה והרי הוא כאחת מן הבנות *Regula eſt univerſalis inter hæredes: ubi duo ſunt hæredes, quorū alter Manifeſtus eſt, Dubius alter, is, qui dubius eſt, nihil omnino capit. Si vero uterque dubius fuerit, nec conſtituerit hic an ille ſuccedere debeat, diſtributio fit utrique æqualis. Si igitur defunctus reliquerit filium & genitalibus Obſtructum, aut Hermaphroditum, filius ſolus ſuccedit in hæreditatem univerſam; quoniam & Obſtructus & Hermaphroditus dubius eſt. At ſi reliquerit filias & Obſtructum & Hermaphroditum, in partes ſuccedunt ſimul æquales. Nam ita tam hic quam ille pro filio habetur.* Nam ubi de filio conſtabat, filiæ excludebantur, atque eodem modo Hermaphroditus & Obſtructus; quia incertum, qualisnam ſexus ſive hic ſive ille eſſet. At ubi ſexus integri filii deerant, & ſuccedebant filiæ, admittebantur inter eas tam Obſtructus quàm Hermaphroditus. Quoniam, ut partes non faciebant cum filiis hæredibus manifeſtis, quia ipſi dubii & incerti ſexus; ita inter filias admittendi, quoniam ut dubium erat, maſculi an fœminei ſexus ipſi eſſent, ita, eo nomine, non minus dubium an ipſæ filiæ ſuccedere deberent. Et in dubio, pariter omnes admittendi. At verò qui obſtrui deſinit, & jam Maſculus agnoſcitur,

cum filiis partem facit, ita tamen ut nec pro primogenito habeatur, licet partus fuiſſet omnium primus, nec in hæreditaria diſtributione ממעט בחלק בכורה *minuat partem primogenituræ prærogativa debitam.* Nam ex ſacris illis verbis *genueritque ei filios, &c.* (Deut. xxi, 15,) eliciunt, ut, partus momento, maſculus agnoſci debeat. Ita *Sepher Siphri* ad Deut. fol. 48, col. 190, & Gemara Babylon. ad tit. *Baba Bathra*, fol. 125, b. alii, ſatis frequenter. Quin ex eiſdem decrevêre verbis ſacris, illos ſolum primogeniti partem, ſuas faciendo, minuere, qui filii, partus momento, manifeſti. Si itaque tres fuerint filii, præter eum qui jam obſtrui deſinit, hæreditas in quatuor partes primò tribuitur, ac ſi tantummodò tres eſſent filii, juxta modum ſuperius indicatum. Harum unam ſumit primogenitus. Dein, quod reſtat inter omnes æquè ſeu quadripartito dividitur. Ita Gemara Babylonia, ad dict. tit. fol. 127, a, & Maimonides Halach. *Nechaloth*, cap. 11. Ubi advertendum, alteram tantummodo duplicis ſortis partem primogenituræ nomine revera debitam, atque eam eſſe, quæ heic non minuitur. Alteram, eodem modo haberi & putari, quo partes filiorum ceterorum. Aliter enim, partem primogenituræ, ſive ſortem duplicem primogenito, ſi tres duntaxat fuiſſent filii, debitam, interventu ejus qui obſtrui deſinit, plane minui nemo non videt. De Hermaphroditi jure apud alias gentes conſulas Hieronymum Gigantem de Crimine læſæ Majeſtatis lib. III., quæſt. XVI, & ibi citatos. Et de Liberorum ſucceſſione, hæc dicta ſunto.

Cap. XII.

De Succeſſione Patris, *&* à latere, *ceu* fratrum, avi, patruorum; *& Excluſa, in ſucceſſione,* Cognatione Materna, *uti & ipſa* Matre.

Non exſtantibus defuncto liberis, neque ex hiſce poſteris, revolvebatur hæreditas ab utriuſque ſexus prole ad Patrem, niſi interveniret frater, qui defuncti uxorem ex lege duceret, de quo item inferius. Diſcrimen verò heic obſervandum. Ubi de bonis à patre ſucceſſione hæreditaria acceptis, mortuo ſine poſteris filio filiave, quærebatur, patrem Hæredem dici, non quod ipſe capere poſſet hæreditatem, utpote anteà neceſſariò defunctus; ſed quòd ex ejuſce

perſona

perſona in vivis eſſe ficta, ſeries ſucceſſionis tantum dignoſceretur, atque in hæredibus eliciendis haberetur is pro ſuperſtite, unde defuncti fratres germani primò eorumque poſteri, dein itidem ſorores vocarentur ad hæreditatem, non tam fratrum aut ſororum defuncti nomine, quam liberorum patris; cui, ſi in vivis fuiſſet, hæreditas omnimodo debita. Ubi verò de Bonis adventitiis ſeu peculio minimè à parentibus ſucceſſione accepto quæſtio fiebat, pater ipſe ut hæres filio filiæve ſine liberis defunctæ ſuccedebat, ſi in vivis eſſet; ſin autem, liberi ejus poſterique eorum ſive in capita ſive in ſtirpes, pro perſonarum numero & qualitate, quas ſive gerebant ſive induebant, juxta id quod de ſucceſſione liberorum ſuperius traditur. Adeò ut, cognitâ ſatis ex jam dictis Liberorum ſucceſſionis ratione, atque obſervato, illis poſteriſq; eorum non exſtantibus, patrem ſive mortuum ſive vivum pro hærede perpetuò haberi, unde fratres ac ſorores defuncti eorumque poſteri, ut patris (ſi mortuus fuerit] liberi poſterique ad hæreditatem (excluſâ penitus cognatione materna, atque ipſa Matre) vocantur, omnigena à latere ſucceſſio ſtatim pateſiat. Nam ſi neque Patri ſint alii liberi, neque hiſce poſteri ſuperſtites, avus pro hærede ſimiliter habetur, non tam quia avus, quam quia pater ejus eſt, qui hæres proximus, id eſt, patris defuncti. Et ſi avo mortuo fuerint liberi, ſuccedunt illi magis hoc nomine, quam nomine aut fratrum aut ſororum patris, aut patruorum aut amitarum defuncti. Atque ſimilis ſemper ratio proavi, tritavi, abavi, usque ad Adamum habenda. Unde habent ilud, אין אר[illegible] מישרא[illegible] שאין לו יורשין *Non omnino reperitur quis in Iſraelitis, cui deſunt hæredes.* Quæ omnia habentur ex receptiſſima interpretatione Num. xxvii, 9. Verba ſunt; *ſi filium non habuerit* (defunctus), *dabitis Hæreditatem ejus fratribus ejus; Et ſi nec fratres ei fuerint, dabitis hæreditatem ejus fratribus patris ejus. Et ſi pater ejus non habuerit fratres, dabitis* (נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אות[illegible]) *hæreditatem ejus Conſanguineo ejus propinquiori, qui fuerit de cognatione ejus, ut ille ſuccedat in eam. Eritque hoc filiis Iſrael in decretum judicii, ſicut præcepit Dominus Moſi.* Jam verò Duo inprimis ſunt in traditionibus veterum advertenda, quibus hæc, ad jam dictum ſenſum, explicantur. De paterna Succeſſione Alterum; Alterum de familia ſeu cognatione Materna à ſucceſſione perpetuò ex-

cludenda. Patris nomen in ſacra lege omittitur, neque, ut ad eum à liberis transmitteretur hæreditas, expreſſe ſancitur. Etiam quare omiſſum, audent aliqui rationem adferre. Videſis Rabbi Bechai ad Numer. XXVII. fol. 193. col. 2. & Philonem de Vita Moſis lib. III. Sed ita hanc expoſuere Magiſtri legem, idque eorum vetuſtiſſimi, ac ſi de Patre nulla omninò quæſtio fuiſſet, quin, nomine ſanguine proximi, ei hæreditas à filio filiave ſine poſteris mortua primò eſſet devolvenda, & dein ad fratres defuncti ſeu ad patris liberos. Id quod itidem de Avo dicendū, cui fratres patris ſine liberis defuncti hæredes ſunt. Nam ut pater ſe habet ad filium, ita avus ad patrem. Et tam avum quam patrem antea demortuum admitti volunt in verbis ſacræ legis. Quin & fratrum nomen, ſive qua defunctum, ſive qua patrem avumve ſpectant, etiam ſorores, qua, ſucceſſionis ratione, in liberis ſunt proximæ, ſatis innuere; argumento à præmiſſa filiorum atque filiarum ſucceſſione ducto. Id autem, quod de Paterna ſucceſſione dicitur, tum ex rationibus à propinquitate, à merito, ac à viciſſitudine beneficiorum allatis firmant, tum ex eo quod adjicitur de fratribus patris, quorum neminem patri in hæreditate æqualem, nedum anteponendum ex legis divinæ mente ſtatuunt. Imo & patrem revera *Conſanguineum ejus propinquiorem è cognatione ejus* eſſe cenſent, & concludunt eum, qui maxime propinquus eſt ſanguine, liberis deficientibus, ſemper ad ſucceſſionem vocandum, atque ſyntaxin illam verborum ita intelligendam, ac ſi ad hunc modum, illorum etiam epentheſi hujusmodi, concepta fuiſſent. *Si filiam non habuerit, dabitis hæreditatem ejus Conſanguineo ejus propinquiori, qui fuerit de cognatione ejus* (ſeu patri) *& poſtea dabitis hæreditatem ejus fratribus ejus*, id eſt, liberis patris. *Et ſi nec fratres, &c.* de qua vide Gemar. Babylon ad tit. *Baba Bathra*, fol. 108. & Salomonem Iarchium ibidem. Quin Miſna cap. VIII, dicti tituli, expreſſe, האחין קודמין לאחי האב וכל׳ יוצאי יריכן של׳ אחין קודמין לאחי האב זה׳ הכלל׳ כל הקודם בנחל׳ יוצאי יריכו קודמין והאב קודם לכ׳ יוצאי יריכו *Fratres anteponendi patruis, & omnes qui exeunt è femore fratrum, anteponenda patruis. Hæc regula eſt univerſalis: ubi quis in ſucceſſione hæreditariæ præferendus eſt ipſe, etiam & cuncti ejusce poſteri itidem ſunt præferendi. Sed Pater præferendus*

eſt

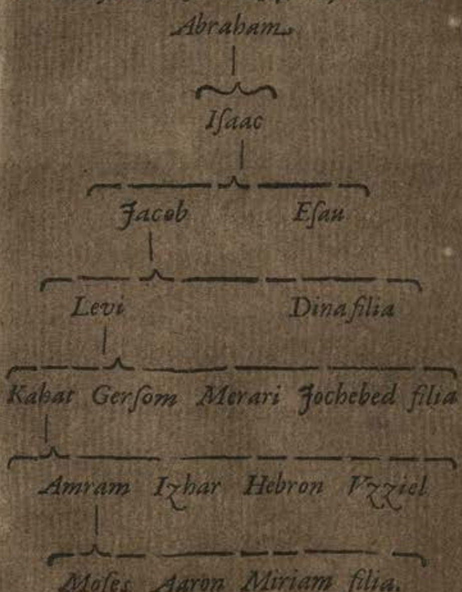
eſt univerſis, qui egrediuntur è femore ſuo, id eſt, liberis ſuis, & defuncti germanis fratribus ſororibusque. Et appoſitiſſime Philo, receptos gentis ſuæ mores de hæreditatibus explicans in lib. III. de Vita Moſis; primo filios, inquit, in ſucceſſionem vocavit Deus Opt. Max. dein filias, tertio loco fratres, καὶ τετάρτην θείοις πρὸς πατρὸς ἀπονέμει τάξιν, αἰνιττόμενος, ὅτι καὶ πατέρες (ita lego pro πατρὸς; quod in codicibus editis) γένοιντ' ἂν υἱῶν κληρονόμοι πάνυ γὰρ εὔηθες ὑπολαβεῖν, ὅτι πατρὸς ἀδελφῷ νέμων κλῆρον ἀδελφιδοῦ διὰ τὴν πρὸς πατέρα συγγένειαν αὐτὸν ἀφείλετο τὸν πατέρα τῆς διαδοχῆς, *quarto patruos, ſeu patris fratres, ſubindicans etiam patres fieri poſſe hæredes filiorum. Stultum enim nimis foret credere, patruo concedi hæreditatem nepotis, ob cognationem paternam, ipſi vero patri eam auferri.* Maternæ autem cognationis rationem in ſucceſſionibus non haberi, ſed duntaxat adgnationis paternæ, tum ex citatis Numerorum verbis eliciunt, tum ex frequentiſſima mentione patrum משפחות id eſt, *familiarum* ſeu *Cognationum* in Pentateucho, Paralipomenis, Ezra, alibi. Matribus igitur paſſim ajunt minime omnino eſſe משפחה ſeu *Cognationem* civilem, ſed in paterna eam demergi; ideoque neque ex ſanguine materno hæredem admittendum aut quærendum, veluti nec matrem, nec materteram, nec avunculum, nec avum ſeu aviam maternam, neque ex hiſce prolem. Nam & in lege ſacra patruorum mentio fit, neutiquam avunculorum. Et proximus conſanguineus ex cognatione defuncti hæres ſemper eſt; qui materno ſanguine tantum conjunctus, ratione jam dicta, eſſe nequit. Hinc ſolenne eſt illud, & toties à Talmudicis repetitũ משפחת האם אינה קרויה משפחה *Familia ſeu cognatio Materna, minime appellatur familia ſeu cognatio*, Nimirum Cognationis civilis, in ſucceſſionibus, effectum non habet. Vide ſis R. Bechai ad Numeros fol. 193. col. 2. Jarchium ad Judicũ XVII. 7. & Jacob Bar Salomon, in Oculo Iſraelis, part. II, fol. 89, col. 1. Idem denotat id, quod habet vetuſtiſſimus autor libri *Siphri* fol. 23. col. 92. משפחות הלכות אחרי אבות *Familiæ ſeu cognationes ſequuntur patres.* Tantundem ſexcenties occurrit. Et plane fallit Rabbi Abenezra, ad Numer. XXVII, 9. dum ad illud, *ſi filiam non habuerit, transferetis hæreditatem ad fratres ejus*, interpretatur fratres ejus per מאב או מאם *ſive germanos ſive uterinos.* Refragatur conſtans & receptiſſima Magiſtrorum ſenten-

tia. Nam fratres ibi, ſecundum ea, quæ ſupra aperiuntur, ſuccedunt, ſi patri, qui primum ad hæreditatem, ſi in vivis fuiſſet, vocandus erat, ipſi fuerint hæredes nec aliter omnino; quod de uterinis fratribus dici non poſſe nemo non videt. Et fratres ex matre ſeu uterinos adinvicem ſuccedere non poſſe, diſertis verbis etiam traditur in ſæpe laudata Miſna tit *Baba Bathra*, cap. VIII, id quod etiam in Magiſtrorum, de ſucceſſionibus, regulis mox ſubjicitur.

Cap. XIII.

Succeſſionis omnigenæ, *quæ* ex Jure ſanguinis *hactenus tractato pendet, Exemplum*.

SEd materies Succeſſionis tam Liberorum quam Patris, adeoque omnigenæ, quæ ex Jure Sanguinis, de quo hactenus egimus, pendet, clarior fiet exemplo ob oculos poſito, quod ex Maimonidis *Pirush Miſnaioth*, fol. 184, adjicimus.

Defuncto Amramo, in hoc ſtemmate, de ejus hærede quæritur. Si ſuperſtites ſint Moſes & Aaron, ipſi plane hæredes ſunt, habitâ Moſis, ut primogeniti, ſive ſortis duplicis, ratione. Quod non perinde adjeci, ac ſi, aut memoriæ lapſu aut inſcitia, Moſem revera ut Amrami primogenitum heic ſubſtituiſſem. Cujus rei inſimulâſſe me nonnullos audio: Sed immerito nimis. Neſcius quidem eſt nemo, natum fuiſſe Aaronem triennio aut circiter ante Moſem, quod manifeſtum eſt ex Exod. VII, 7. Atque ideo etiam primogeniti loco nume-

numerari, Aharonem 1 Paralip. IV, 3. & Exod. IV, 20. Sed vero ego heic ſecutus ſum ſucceſſionis paradigma à doctiſſimo Maimonide deſumtum, atque eadem, quæ profert ille, nomina, eandem etiam nominum ſeriem atque ordinem omninò retinui. Diſertè autem collocat ille Moſem ſicante Aaronem, adeoque in exemplo, non ad aliquam ſtemmatis veritatem exhibendam, ſed ad ſucceſſionis jura demonſtranda tantum, velut in ficto ſchemate, allato, in Primogeniti loco ponit. Et fictum planè dicendum eſt ſchema, qua etiam, ex Abrahæ progenie, ut pars tantum, rei, quæ præ manibus ei erat, inſerviens, collateralibus ceteris prætermiſſis, excerpitur. Neque aliam ob cauſam proculdubio ita Moſes obiter ſic ab eo collocatus eſt, quam ex inſigni, quam paſſim gens Ebræa ei præ ceteris agnoſcere ſolet, dignitate. Idem Maimonides in More Nebochim part. II. cap. XXXII de מדרגות הנבואה ſeu *de gradibus prophetiæ* locutus, obſervandum eſt, inquit, dictum Moſi fuiſſe, עלה אל ה׳ אתה ואהרן נדב ואביהוא הוא ע״ה במדרגה העליונה כמו שנאמר ונגש משה לבדו אל ה׳ וגו׳ ואהרן למטה ממנו ונדב ואביהוא למטה מאהרן ושבעים זקנים למטה מנדב ואביהוא ושאר האדם למטה מהם לפי שלמותיהם id eſt, *Aſcende ad Dominum tu & Aharon, Nadab & Abihu* (Exod. XXIV, 1) *ubi ipſe, ſuper quem ſit pax, in ſupremo ponitur gradu, juxta id etiam quod ibi legitur,* & *appropinquabit Moſes ſolus ad Dominum,* &c. *Infra ipſum collocatur Aaron, infra Aaronem Nadab & Abihu, infra hos LXX ſenes, infra iſtos reliqui homines juxta perfectiones ſuas.* De Moſis item apud eos dignitate vide ſis Joannem Druſium ad Difficiliora loca Levitici, cap. XXIII. Adde etiam Philonem, qui ſub extremo libri III de Vita Moſis, eum Βασιλέα, Νομοθέτην, Ἀρχιερέα, καὶ Προφήτην, *Regem, Legislatorem, Pontificem, & Prophetam* nuncupat. Et ſæpenumero in ſacris literis alibiq; ejuſmodi, ut in Schemate, eſt Moſis nomini loci prærogativa. Adeoque præclariſſimi Rabbini, qui heic præivit, exemplo uſus, non magis ego *Moſem* pro primogenito (neque ille ſane) heic revera ſumendum *volui*, ac Ariſtoteles Atlantem cum Poëtis cælum ſuſtinere, ubi, in Metaphyſicorum quarto, in notionibus vocabuli habendi unam facit in eo, quod aliud prohibet, ſuopte nutu inclinare, ut Atlas, quod ait ibi in exem*plum*, cælum. Sed ad ſchema redimus.

mus. Si horum neuter, neque ex eis poſteri reperiantur, hæres eſt Miriam filia, uti & ejuſce defunctæ poſteri, modo ſupra indicato. Hiſce non extantibus revocatur hæreditas ad Kahatum defuncti patrem, qui ſi mortuus fuerit, de eo non aliter in hac ſpecie judicandum eſt, quam ſi ipſe fuiſſet jam defunctus, cujus hæreditas ſeu bona in controverſiam deducta. Adeoque ſi tres illi filii ejus, Amrami fratres, Izhar, Hebron, Vzziel ſuperſtites ſint, ſuccedunt illi pariter in univerſa Amrami bona, eo quod ſunt hæredes ſeu filii Kahati. Nec primogeniti prærogativæ ratio ulla heic habenda, tum quia eorum neuter revera primogenitus, tum quia bona, de quibus lis eſt, ab eorum patre, momento obitus, poſſeſſa non fuere. Ipſis minime in vivis repertis, de prole poſteriſque eorum quæritur. Quibus nec repertis, an filiam habuerit Kahatus, quæſtio fit. Hac non exſtante, defertur hæreditas ad patrem ejus Levi, qui ſuccedit, ſi in vivis. Sin vero; æſtimetur is pro jam defuncto, qui ſub Judice eſt. Ideo hæredes ſunt Gerſom & Merari (quia filii ejus, atque hoc modo patri ſuccedunt) ſi in vivis ſint, uti eorum poſteri ſi mortui. Horum nemine ſuperſtite, devolvitur hæreditas ad Iochebed filiam Levi; qua ſimul cum prole quæſita nec reperta, hæres eſt Jacob, cui, mortuo ſine filio, Dina filia ſuccedit. Hoc non exſtante, ejusque poſteris deficientibus, hæres eſt Iſaac pater Jacobi. Ei mortuo ſuccedit Eſau filius: quo ſimul cum poſteris utriusque ſexus ſublato, Abraham ut hæres ejus in bona Amrami ſuccedit. Nec Maternæ cognationis ratio omninò habenda.

Cap. XIV.

De Succeſſione fratris, fratriam *viduam*, *ex lege*, ducentis.

TEmperanda ſunt, quæ de ſucceſſione & Liberorum & Patris diximus, Lege, de fratris ſine prole defuncti uxore ducenda, lata, Deut. xxv, 5. *Si habitaverint fratres ſimul, & mortuus fuerit unus eorum absque filio* (ita nonnulli; & Ebræa ſunt ובן אין לו) *non nubet uxor defuncti foras viro extraneo. Sed frater ejus ingrediatur ad eam, ducatque eam in uxorem, & præſtet officium affinis. Et erit primogenitus quem pepererit* (ita verbum verbo reddimus) *ſurget nomine fratris ejus*

ejus defuncti, ut non deleatur nomen ejus de Iſraël. Et ſi vir ille noluerit ducere uxorem fratris ſui, aſcendat illa ad portam, dicatque ſenioribus; recuſat frater mariti mei ſuſcitare ſemen fratri ſuo in Iſraël. Nec vult me habere in uxorem. Et advocabunt eum ſeniores Civitatis ſuæ & loquentur cum eo, & ſi perſeveraverit dixeritque, non placet mihi, ut eam ducam; Accedet illa ad eum in conſpectu ſeniorum, & extrahet calceum ejus de pede ejus, ſpuensque in faciem ejus dicat & reſpondeat, ſic fiat Viro, qui non ædificat domum fratris ſui, vocabitur nomen ejus in Iſraël domus ejus, qui calceum exuit. Sed pro *abſque filio*, *abſque prole* ſubſtituendum Receptiſſima gentis ſententia, aliter lex illa non obtinuit. Unde recte Helleniſtæ pro ובן אין לו quod ſane verti poſſet etiam *ſine filio*, hoc in loco habent *σπέρμα ᾗ μὴ ᾖ αὐτῷ ac ſemen ei defuerit*, uti & Latina vetus *abſque liberis mortuus fuerit*. Nam tam heic בן ſingulariter *prolem* utriusque ſexus poſteritatemque, quam pluraliter בנים alibi non raro *liberos*, poſterosque denotat, de qua re nonnihil ſupra nos Capite primo. Atque firmat hæc Sadducæorum ad Servatorem allocutio, de hac lege, apud D. Matth. xxii, 24. & D. Marc. xii, 19. ubi *τέκνα μὴ ἀφῇ liberos non reliquerit*, habetur, tametſi vulgata utroque in loco *filios* verterit. Et ſeminis nomen, quod ibi ſuſcitandum, utrunque liberorum ſexum æque complectitur. Itaque in hac ſpecie, ob fratriam viduam in uxorem acceptam frater ſuperſtes in defuncti bona ita ſuccedebat, ut ad poſteros ex fratria hoc nomine ſuſceptos tranſmitterentur. Vide ſis Maimonidem Halach. *Nechaloth*, cap. iii, & *Magid Miſna* ibidem. Neque vero de primogenito filio à fratre ſuperſtite ſuſcepto, intelligunt legem hanc, ut nonnulli. Nam verba illa de primogenito, ad fratrem (eorum qui ſuperſunt) natu maximum, atque notione primogeniti deſignatum alia ab ea ſtricta, quæ, ſive duplicis ſortis ſive ſanctitudinis ratione, ut ſupra oſtenſum eſt, uſurpabatur, attinere ſcribunt. Maimonides Halachâ *Jabom Vechalitza*, ſeu *de Jure fratriæ viduæ ducendæ*. cap. ii, מי שמת והניח אחים רבים מצוה על הגדול לייבם או לחלוץ שנאמר והיה הבכור אשר תלד מפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בבכור שבאחין כלומר גדול האחין יקום על שם אחיו המת וזהו שנאמר אשר תלד משמעו אשר ילדה האם ואין משמעו אשר ילדה היבמה *Si quis mortuus reliquerit fratres plures, præcepto tenetur is, qui natu eſt*

maximus,

maximus, aut defuncti uxorem ſibi accipere, aut calceum exuere, juxta id quod dicitur, & erit primogenitus quem pepererit; *unde dicitur, verba non fieri de alio primogenito præter eum, qui ex fratribus eſt; ac ſi dictum fuiſſet, Fratrum maximus ſurgat nomine fratris ſui, qui mortuus eſt. Et id quod dicitur*, quem pepererit, *exponendum de eo, quem Mater* (ejus) *& non de eo quem defuncti uxor pepererit.* Tantundem habes in Gemara Babylonia ad tit. *Jabimoth*, ſeu *de fratriis*, cap. IV, fol. 39, & 40. Unde etiam Jarchius, ad verbum illud *primogenitus* in dicta lege, גדול האחים הוא ייבם אותה *fratrum maximus eſt is, qui hoc jure eam in uxorem ducit.* Atq; ita interpretatur vetuſtus autor *Sepher Siphri*, fol. 52, col. 208, *Peſiktha Zothertha*, fol. 82, col. 2, alii paſſim. At ſane commodius in hunc ſenſum verba illa verti poſſunt. *Et erit primogenitus* ſeu *natu maximus* (fratrum) *& quod pepererit* (fratria) *ſurget*, &c. Nam hoc ſatis ferunt Ebræa, atque ita fere autor *Sepher Siphri*, loco jam indicato. Quod ſi primus, qui fratriam hac lege ducebat, ſine liberis ex ea ſuſceptis moreretur, proximus natu in uxorem ſucceſſit, ut dicto *Sepher Siphri* loco, & citatis ſupra ex Matthæo & Marco liquet. Poſteritas autem qualiſcunque ex hujuſmodi nuptiis ſuſcepta, poſt mortem fratris ita fratriã ducentis in defuncti ſine liberis Bona ſuccedebat. Et firmat hanc Succesſionem verſio Helleniſtarum, qui pro *& erit primogenitus, &c.* ſubſtituunt καὶ ἔσται τὸ παιδίον ὃ ἐὰν τεχθῇ, κατασταθήσεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τετελευτηκότος, *Et erit proles, quam pepererit* (talis ut) *conſtituatur nomine defuncti.* Scilicet nomen defuncti, eſt ſucceſſio heic in ejuſce locum & poſſeſſiones, perinde ac ſi filium ex uxore, quam ſibi liberis ſuſcipiendis ſelegerat, reliquiſſet. *Peſiktha Zothertha* ad Numer. fol. 60. col. 1. רבי יהודה אומר אין שם אלא נחלה נאמר כאן שם ונאמר להלן וקום על שם אחיו המת מה להלן בנחלה אף כאן בנחלה. Scribitur ad illud filiarum Zelophchadi Numer. XXVII. 4; *Quare nomen patris noſtri auferetur, &c.* Ita autem verba ſonant. *Rabbi Iehuda ait, Nomen idem eſt quod poſſeſſio hæreditaria. Nominis vocabulum heic uſurpatur, atque etiam* (Deut. XXV, 6.) *ſurget nomine* (aut ſuper nomen) *fratris ejus defuncti. Atque ut ibi ſignificat poſſeſſionem hæreditariam, ita & heic poſſeſſionem hæreditariam ſignificat.* Ita Gemara etiam Babylonia ad tit. Jabimoth cap. 4, fol. 40, a, Moſes Cotzenſis præc. aff. 51. alii paſſim. Et expreſſim de

ſuſceptæ

ſuſceptæ ita prolis ſucceſſione ſingulari, Joſephus lib. IV, cap. VIII. τὴν ἄτεκνον ἀνδρὸς αὐτῇ τελευτηκότος ὁ ἀδελφὸς ἐκείνου γαμείτω, καὶ τὸ γενόμενον τοῦ τεθνεῶτος καλέσας ὀνόματι, τρεφέτω τοῦ κλήρου διάδοχον. *Si cui maritus, nondum ſuſceptis liberis, defunctus fuerit, frater mariti eam ducito, & filium ex ea natum defuncti nomine vocatum, ſortis hæredem nutrito.* Sive, ut Ruffinus vertit, *Natum filium mortui nomine vocans, hæreditatis ſuæ* (defuncti ſcilicet fratris) *nutriat ſucceſſorem.* Quod vero heic de nato mortui nomine vocando habetur, alios etiam habuit autores. Nam & vetus Latina Deuter. XXV, *primogenitum filium ex nomine illius appellabit.* *Et Sepher Siphré* יכול אם היה שמו יוסי וקרא שמו יוסי יוחנן יקרא שמו יוחנן תלמוד לומר ער״ שם אחיו,מכל״ מקום, *veluti ſi nomen ejus* (defuncti fratris) *fuerit Joſe, vocabit nomen ejus* (filii ſuſcitati) *Joſe, ſi Joannes, vocabit nomen ejus Joannem. Senſus eſt, ut fratris ſui nomine, qualitercunque appelletur.* Et vide ſis D. Auguſtinum Quæſtion. 46, ſuper Deuteronomium, & contra Fauſtum Manichæum lib. XXXII, cap. X, de nomine defuncti imponendo, uti & Bedam ad Deuter. XXV. Et Julius Africanus, apud Euſebium Hiſtor. Eccleſ. I. cap. VIII, & Nicephorum Calliſtum lib. I, cap XI, familiarum, inquit, nomina inter Iſraëlitas enumerari ſolent ἢ φύσει ἢ νόμῳ. φύσει μὲν γνησίου σπέρματος διαδοχῇ· νόμῳ δὲ ἑτέρου παιδοποιουμένου εἰς ὄνομα τελευτήσαντος ἀδελφοῦ ἀτέκνου, aut *Natura aut Lege; Natura, cum proles ex germano parentum ſemine ſuccedit; Lege autem, cum alter filium procreat in nomen fratris ſui, qui absque liberis è vita exceſſerit.* Ruffinus ibi vertit; *Naturæ quidem ſucceſſiones habentur, quæ ex ſeminis vel ſanguinis veritate deſcendunt. Legis autem, cum quis filius alio generante ſubſtituitur ſub nomine fratris defuncti ſine liberis.* Sed conſenſu Magiſtrorum, poſteri à fratre fratriam ducente ſuſcepti omnes, pro vario jure in aliis ſpeciebus ſucceſſionis, defuncti fratris hæreditatem capiebant. Nominis impoſitio heic nec locum habere ullum videtur, nec rationem. De fratribus autem uterinis lex hæc non intelligenda, ſed tantum de germanis. Nam ut adinvicem minime ſuccedunt (quod ex jam oſtenſis liquet) uterini, ita nec hac lege tenentur. Maimonides Halach. *Jabom Vechaliza*, cap. I, אחין מן האם אינן חשובין אחין לענין ירושה או לענין יבום וחליצה והרי הן כמו שאינן (אחין) שאין אחוה אלא מאב.

Fratres ex matre tantum (ſeu uterini) *non cenſentur pro fratribus, niſi in materie hæreditatis, aut in materie defuncti fratris uxoris ducendæ atq; exuendi calcei. Quin ſunt veluti qui non ſunt omnino* (fratres.) *Nam non eſt fraternitas, quæ à patre non eſt.* Idem in Gemara Babylon. ad cap. II, tit. *Jabimoth*, fol. 17. b. Atque hac de re conſentiunt Talmudici paſſim, ut Gemara itidem Babylonia ad tit. *Baba Bathra* cap. 9, fol. 110, b. *Hilcoth gedaloth*, numer. 31. Moſes Cotzenſis præcept. affirm. 51. alii. Conſulas interea, quod in contrarium ſcripſere patres aliquot Chriſtiani, dum Jacobum & Heli, in Chriſti genealogia uterinos facientes fratres, hujus ſine liberis defuncti uxorem illum ex hac lege cepiſſe atque inde Joſephum B. Virginis maritum utriusque filium dictum eſſe volunt. Autor hujus rei eſt Julius Africanus in Epiſtola ad Ariſtidem, apud Euſebium in Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro I, cap. VII. Atque tam in veteribus quam in recentioribus ſequaces habet viros inſignes. Sed & vide Ruth I, II, ubi Naomi ad nurus ſuas Orpha & Ruth viduas, nec prole beatas, *an adhuc*, inquit, *intra me in utero meo ſunt filii, qui fiant mariti veſtri?* perinde ac ſi non ſolum ad fratrem uterinum, ſed etiam ad eum, qui mortis fraternæ tempore nondum in Lucem fuerat editus (quod itidem uno ore negant Magiſtri) jus hoc ſpectaſſet. Atqui non ex hujuſce juris obtentu, ſed ex ingenti erga nurus amore à Naomi hoc dictum volunt, ac ſi tantum innuiſſet, tanto erga eas ſe amore flagrare, ut, ſi fieri poſſet, futuris, ſi qui ſibi eſſent, filiis, eas in uxores traderet. Unde Abenezra ibi. זאת דרך חיבוב ולא דרך ייבום *Hoc ex amore proceſſit, non ex jure fratris defuncti uxoris ducendæ.* At Jarchius ibi aliter; & licuiſſe quidem futuris Naomi filiis haſce ducere, non hac tamen lege; neque in eam, quæ fratriam alias in uxorem negat (Levitic. XVIII, 16.) ita commiſſuros שלא היו למחלון וחליון קדושין בהן שנכריות היו ולא נתגיירו, *quia non erant legitimæ Machloni & Chilioni* (maritis prioribus) *cum eis nuptiæ, eo quod extraneæ erant, nec proſelytæ factæ.* Vide Deuteron. VII, 3. & Ezram IX, & X. Quamplurima ſunt alia à Magiſtris tradita, de ætate, corporis vitio, propinquitate ſanguinis, aliis non paucis, quæ in cauſa ſæpius fuere, ut lex hæc non obtineret. Neque obtinui, ſi vidua ex defuncto gravida fœtum in lucem vivum, nec abortivum, ediderat, tametſi ſtatim moreretur. Tempus item XC dierum ſeu trimeſtre præſtitutum eſt,

intra

intra quod levir eam minime accipiebat, ut ſcilicet de prole defuncti, ſi qua fuerit in utero, melius conſtaret. Et innumera ſunt, quæ ad legem hanc ſpectant, nec locum heic habent. Præcipua aliquot adjicimus. Si defunctus frater adoptione illa ſeu filii aſſertione (de qua ſupra capite IV) uſus fuiſſet, frater ſuperſtes hac lege non tenebatur. At illa verba האומר זה בני נאמן *qui pronuntiat, quempiam filium ſuum eſſe, ei creditur*, adnotat, ex veterum ſcitis, R. Obadias Bartenorius, ליורשו ולפטור את אשתו מן היבום, *tum ut heredem ita ſatis deſignatum habeat, tum ut uxorem Leviri nuptiis liberet.* Atque idem in Gemara Babylonia ad eundem locum habetur. Quemadmodum autem ſupra in ſucceſſione liberorum, de quibus incertum erat, hæredes eſſent legitimi necne, partitio æqualis fiebat, ita heic, ſi defuncti uxor intra tempus trimeſtre denuo nupta Leviro pepererat prolem, ita ut incertum eſſet, primo an ſecundo marito ea eſſet tribuenda, & demum proles ipſa litem cum Leviro inſtituerat de hæreditate paterna, atque ex primis nuptiis ſe natum aſſeverarat, resque in dubio ita manſerat; diviſa hæreditate partem alteram capiebat proles hæc, alteram Levir ipſe. Quod ipſum dicendum de Leviri liberis manifeſtis, ſi cum eis proli huic dubiæ controverſia ejuſmodi oriretur. Leviri liberos intellige ex fratria ſuſceptos. Nam ad eos ſolummodo hæreditas, de qua quæſtio fit, attinuiſſet, *niſi dubia illa proles. At ſi bini à Leviro relicti ſint filii* ejuſmodi manifeſti, à quibus dubia illa proles (verbi gratia, filius) dimidiam bonorum paternorum partem petierit, ratione jam dicta; illi vero tertiam ei debitam tantummodo agnoverint, quia pro fratre, id eſt, ſecundarum nuptiarum filio ſumunt; dimidia pars à dubio agnita binis illis tribuenda, uti & pars tertia dubio à binis illis ei agnita. Reliqua vero pars ſexta æque inter eos dividenda. Moritur proles hæc dubia ſine liberis. Levir & avus æqualiter ſuccedunt. Nam ſi ex primis nuptiis nata fuiſſet, avus ex jure, quo aſcendentes ſuccedunt, fuiſſet hæres. Si ex ſecundis, eodem jure, Levir. Quoniam res in dubio reſtat, uterque pariter ſuccedunt. Atque ita Maimonides Halach. *Nechaloth*, cap. V. Vide nunc, de fratri defuncto ſemine ſuſcitando, Patres, qui de conſenſu Evangeliorum D. N. Jeſu Chriſti ſcribunt, & inprimis etiam conſulas Abulenſem ad Deuter. XXV, quæſt 3, & ad D. Matthæum cap. XXII, quæſt. CXLI & ſequentes

 usque

usque ad cc. Adde ſis Albericum Gentilem de Nuptiis lib. v, cap. x, & quos ipſe citat alios & Theologos & Juris-Ctos. Judæis recentioribus mos inolevit, ut, cum filiam quis ſpoponderit viro, cui plures fratres, ab ipſis cunctis plerunque exigatur obligatio, ſe juri huic, ſi ſponſus uxore ſuperſtite obierit, ſolenni more renunciaturos, (id quod ex lege ſacra fas eſt) ne ſcilicet libera ſecundo nubendi facultas fratriæ deeſſet. Et interdum maritus moribundus divortii libello matrimonium ſolvit, ne frater inhians fratriæ Doti, ex hoc jure familiæ damno ſiet. Diſcimus hæc ex Leonis Mutinenſis Judæi, qui Venetiis hodieque, ut audio, Archiſynagogus eſt, Compendio Italice conſcripto de Ritibus, Vita & Moribus Ebræorum. Exemplar mecum, pro ſumma ſua humanitate, communicavit, V. Cl. Eruditiſſimusque Guilielmus Boſvvellus, Eques Auratus, atque apud Ordines Belgiæ Fœderatos Sereniſſimi Regis Magnæ Britanniæ Orator, qui à Leone autographum accepit.

CAP. XV.

De Nuptiis Boazi *&* Ruthæ. *Eas ad* Legem, *de* fratria ducenda, *non ſpectare.*

PRætereunda heic nō eſt hiſtoriola ſacra de Boazo & Rutha, quæ à *nonnullis accipitur, ac ſi ex jure fratriæ ducendæ penderet.* Quod non ſine magno errore dicitur. Neque enim Machloni, defuncto Ruthæ marito, erat Boazus frater. Neque de propinquo aut fratre, qui fratriam duceret, verba fiunt ibi, ſed diſerte de גואל ſeu גואלו הקרוב, id eſt, *propinquo, cui jus* aut *officium erat redimēdi patrimonium venditum* (quale ferme Gallorum moribus vocatur *Droict de retraict lignagier*) ex lege lata Levitic. xxv, de qua conſulas Maimonidem halach. *Semitta Vejubal*, ſeu de anno Remiſſionis, cap. *IX.* & XII. Nec ſane exutus heic (Ruth. IV. 7.) calceus ritus eſt, qui ad fratriæ nuptias attinere poteſt. Nam is, ubi ad eas ſpectabat, renuntiationis duntaxat ſignum erat, quod ſcimus ex Deuteron. xxv, 9. Atqui heic nihil aliud innuit præter ſolennem, quæ inoleverat, traditionis ſeu acquirendi dominii formulam, de qua optime *Medrash Ruth.* fol. 42, col. 2. Neque nuptiarum renuntiatio, ſed contra ipſæ nuptiæ fiunt. Igitur expreſſe R. Salomon Jarchius, ad illud

Ruth.

Ruth. III. 9 *quoniam tu propinquus es*, ſeu, quod idem eſt, כי אתה
לגאול נחלת אישי כמו ,adnotat ,גואל שנאמר ובא גואלו
הקרוב אליו וגואל וגו׳ וחמותי ואני צריכות למכור נחלתינו
ועתה עליך לקנות קנה גם אותי עמה שיזכר שם המת
ad על נחלתו כשאבא על השדה יאמרו זות אשת מחלון
redimendam hæreditatem mariti mei ſecundum id, quod dicitur(Levitic. XXV, 25.] & veniat redemptor ejus, qui propinquior ei, & redimat, &c. *Nam ſocrui meæ mihique neceſſe eſt, ut hæreditatem* [ſeu poſſeſſionem) *noſtram vendamus. Tua refert ut acquiras, & cum ea me ſimul acquire; ut ita in memoria habebatur nomen defuncti propter hæreditatem ſuam; ut ſcilicet, cum ego in fundum illum veniam, dicant homines, hæc eſt uxor Machlonis.* Tantundem ad cap. IV, 10; ubi *ſuſcitare nomen defuncti* aliud eſt ab eo, quod in lege de fratria ducenda occurrit. Boazum autem Elimelechi fratrem fuiſſe, adeoque Machlonis patruum, Magiſtrorum alii, alii ex fratre nepotem fuiſſe volunt, de qua re conſulas Jarchium & Abenezram ad Ruth. III. 13. & *Midras Ruth*. fol. 48. col. 1. Admittendum interim eſt, & Elimelechum patrem & Machlonem filium (quorum utrique propinquus & redemptor Boazus) ſuperſtites, patrimonium hoc jam redemptum dono uxoribus dediſſe, aut potius hunc ſigillatim ſuas poſſeſſiones, illum item ſuas uxori ſuæ, (quod quomodo fieret, diſces ex Maimonide Halach. de Donationibus, cap. VI.) neque donationes illam vim legis de redemptione minuiſſe. Undenam aliter agri dominium earum alterutri? Et monſtrum ſane eſt, quod ad Ruth. IV, habet de hac re Lyranus. *Sciendum eſt*, inquit, *hoc, quod licet mulieres non ſuccederent in hæreditatem, tamen quia uxor poſt maritum defunctum ſine liberis remanebat, ipſa tenebat partem hæreditatis ad vitam, & illam poterat vendere, in quantum erat ſui juris, & ſic dicitur heic, quod Noemi eodem modo vendere volebat partem agri.* Ab Ebræorum moribus hæc ſunt alieniſſima, ut ex ſupra dictis ſatis liquet, atque ex eis quæ poſt habemus capite XVIII. de ſucceſſione Maritali, ubi uxores ab omni in mariti bona ſucceſsione arcentur, excepto, quod alimenta eis inde eſſent præſtanda; de qua re capite IX. monuimus. Quin mirum eſt, quod habet de illa redemptionis hiſtoricla Joſephus lib. V, cap. XI. ubi Boazum inducit propinquo illi alte-

teri (de quo Ruth. iv. 1) ſic alloquentem, *Elimelechi & filiorum ſortes poſſides tu*; ipſum etiam fatentem ſe poſſidere, συγχωρούντων τῶν νόμων κατὰ ἀγχιστείαν ſeu *ex indultu legum de propinquitate*; unde Boazus ibi, οὐκ οὖν ἐξ ἡμισείας, inquit, δεῖ μεμνῆσθαι τῶν νόμων, ἀλλὰ πάντα ποιεῖν κατ' αὐτοὺς μᾶλλον. ἰδοὺ γε, δεῦρ' ἥκει γύναιον, ὅπερ, εἰ θέλεις τῶν ἀγρῶν κρατεῖν, γαμεῖν σε δεῖ κατὰ τοὺς νόμους. *tum ergo non ex parte tantum legum meminiſſe oportet, ſed omnia juxta præſcriptum eorum facere. Ecce adeſt mulier, quam, ſi vis poſſeſſionem agrorum retinere, lex te ducere jubet.* Inde & ſortem & fœminam ille Boazo ceſſit, ritu, ut ipſe Joſephus perſequitur, adhibito, ut mulier ei ſolveret calceum, & in faciem ejus exſpueret. Sed confuſio eſt planiſſime binarum legum, quarum altera de hæreditate alienata ſeu emptores invitante redimenda, altera de fratria ducenda eſt. Utraque ſatis invicem diverſa. Neque altera quid cum altera aut in ſacris literis, aut apud Magiſtros habet commune. Sed mendum eſt in Joſephi exemplaribus, quæ loco citato τύπτειν εἰς τὸ πρόσωπον ſeu *incutere in faciem*, ut verſio etiam recentior eſt, habent, pro πτύειν εἰς τὸ πρόσωπον *in faciem exſpuere*, ut Ruffinus vetus ejus interpres recte legebat. Id ſatis liquet ex ejusce lib. iv. cap. viii, ubi de calceo Leviri fratriæ nuptiis renuntiantis exuto agit. Atque de ea re olim monuit item J. Druſius in Miſcellaneis. Sed vero & advertendum eſt, Fl. Joſephum in eis, quæ ad leges gentis ſuæ civiles atque res forenſes attinent, à receptiſſimis Talmudicorum ſententiis aliquot in locis aliis nimium diſcrepare, utcunque ipſe ſe venditet, ſub fine libri vigeſimi, ut κατὰ τὴν ἐπιχώριον παιδείαν διαφέροντα *patrias diſciplinas egregie callentem*; & in vita ſua ſcribat, à Pontificibus & urbis primoribus ſe conſuli ſolitum, etiam dum quartum decimum ætatis annum ageret, ὑπὲρ τοῦ παρ' ἑαυτοῦ περὶ τῶν νομίμων ἀκριβέστερόν τι γνῶναι, *ut ab eo penitiorem legum ſenſum ediſcerent.* De nuptiis autem Boazi & Ruthæ, vide nunc, præter Patres veteres, Abulenſem ad Deuteronom. xxv. quæſt. 5. & ſeqq. & ad Divum Matthæum cap. xxii., quæſt. cxli, & quæ ſequuntur.

Cap. XVI.

De fratris incerti, *ſive de quo ambigebatur inter certos, an patris eſſet filius*, ſingulari ſucceſſionis *atq; hæreditatis invicem transmiſſionis* ratione. *Et de aliis* hæredibus *aſcendentibus atque à latere* incertis.

Sed

Sed de ſucceſſione fratrum aliorumque hæredum incertorum, monendum. Oſtenſum eſt ſupra cap. IV. patris aſſertione, velut Adoptione, filium ita fieri, ut nec liberis ceteris reluctari fas eſſet. Si verò deeſſet omnino patris aſſertio, nec inter fratres de natalibus alicujus eorum ſatis conveniret, pro aſſerentium, dubitantium & negantium differentia ſucceſſum eſt. Veluti; fratres ſint certi duo, Simeon & Ruben, incertus Levi; adeo ut, verbi gratia, cum ab exteris terris reducem agnoſcat Reuben fratrem ſibi eſſe, ſeu patris demortui filium, ſed ignorare ſe ajat Simeon, neque aliæ parti alterutri ſuppetant probationes. Nam כל היורשין יורשין בחזקתן *univerſi hæredes ſuccedebant pro ſuis, quas habebant probationibus, & qua agnoſcebantur.* Ita ſuccedit in hæreditatis diſtributione Levi, ut Simeonis, qui eum non agnoſcat, pars ſit aſsis dimidia, id eſt, eadem quæ fuiſſet, ſi præter ipſum & Rubenum alius hæres non fuiſſet; ita vero fiunt partiarii hæredes Levi & Reuben, ut eadē ratione partem Levi ſuperet pars Reubeni, qua Rubeni partem pars Simeonis. Nempe pars altera dimidia in partem totius tertiā & ſextam tribuitur. Hanc Levi, illam Ruben capit. Quod ſi Levi & parte hac & bonis aliis ditatus ſine liberis moriatur, pars illa ſexta redit ad Rubenum tota, Simeone excluſo; ſed bona cetera ad utrunque. Quia fatetur Ruben, utrique fratrem eum eſſe, neque negat Simeon. At, ſi planè negat Simeon, tam ſextam partem illam quam bona cetera qualiacunque Levi demortui ſolus adit Ruben. Atqui ad hunc modum jus obtinuit in aliis hæredibus ejuſmodi incertis, atque à cohæredum aliis agnitis, ab aliis ignoratis, negatis ab aliis. De hiſce vide Miſnam tit. *Baba Bathra* cap. VIII. & Gemaram Bab. ibid. fol. 134. & 135. præter Maimonidem Halach. *Nechaloth* cap. IV. Quin tametſi filius dubius (ut in ſpecie, ubi neſcitur ſeptimeſtris an novimeſtris, adeoque primi an ſecundi mariti fuerit, quam habes ſupra, cap. I. V) patrum dubiorum neutri ſuccedit; et nihilominus mortuo ſine liberis pariter ſuccedit pater uterque. Quoniam ubi שניהם ספק *uterque dubius eſt hæres*, ſuccedit pariter uterque. Ita capite V. dicti tituli idem Maimonides.

Cap. XVII.

De Succeſſione Maritali, *ſive unde Vir.*

Quemadmodum matri, quæ ſuæ poteſtatis erat, ſive viduæ, ſuccedebant liberi, ita uxori defunctæ Maritus erat hæres primus,

qui

qui tam ſua quam illius bona in unum patrimonii corpus conf[illegible], ad hæredes quidem poſtmodum tranſmittebat. Ita tamen ut uxoris ſive unius ſive plurium filii in Materna bona, ſecundum ea, quæ ſupra capite ſecundo oſtenſa ſunt, ſuccederent. Jarchius ad Gemaram Babylon. fol. 116, b, titul. *Baba Bathra* הבעל יורש את אשתו ואם אין בעל קיים בנה יורשה *Maritus ſuccedit ut hæres uxori. Et ſi Maritus ſuperſtes non fuerit, adit hæreditatem filius uxoris.* De hac ſucceſſionis ſpecie, Miſna, tit. *Baba Bathra,* c. VIII, האיש את אמו והאיש את אשתו נוחלין ולא מנחילין *Vir matri ſuæ, maritus etiam uxori ſuccedunt ut hæredes, ſed ab eis hæreditas invicem non defertur.* Et ibidem, האשה את בנה והאשה את בעלה מנחילין ולא נוחלין *Fœmina ad filium ſuum, uxor ad maritum ſuum hæreditatem tranſmittit, ſed earum neuter viciſſim capit.* De matre, ratio manifeſta eſt ex eis, quæ de ſucceſſione paterna aperuimus. Et inter conjuges ſucceſſio minimè uti apud Romanos, reciproca, aut tantum ubi nulli relinquerentur liberi, parentes, aut cognati, excluſo fiſco. Sed ut non liberis Mater, ita nec Marito ſuccedebat omnino uxor. Et in hæreditate uxoria præferebatur etiam ipſis liberis maritus. De hac re etiam Miſna, tit. *Maccoth* ſeu de plagis, cap. 1, & Talmudici paſſim. Magiſtri autem, quibus ſolenne eſt, literarum metatheſi, & verbis ſeorſim, ac aliter ac tota ſyntaxis pati videatur, *intellectis*, ea elicere, quæ receptos mores ſeu Majorum Traditiones firment, dupliciter hanc ſucceſſionem Maritalem etiam ex legis ſacræ ſyllabis adſtruunt. Primo, ex illis verbis, Numer. XXVII, 11, נחלתו לשארו, quod *hæreditatem ejus conſanguineo ſuo* in verborum contextu ſupra capite IX allato recte vertitur. Etenim cum τὸ שאר non modo *conſanguineum* ſed & propinquum utriusque ſexus, adeoque uxorem, denotare poſſit, literarum poſituris paulo immutatis, dum de maritali ſucceſſione diſputant, fingunt heic, ac ſi ſeorſim ſcriptum fuiſſet נחלת שארו לו *hæreditas ejus, quæ ei propinqua eſt,* (ſive uxoris) *ad eum pertinet*, quod plane ſacrorum verborum anagramma eſt. Secundo, ultima legis ejusdem verba, ויירש אותה *& ille ſuccedet in eam*, id eſt, *hæreditatem,* ſive ut Helleniſtæ, *κληρονομῆσαι τὰ αὐτοῦ ut hæreditario jure ſubſtantiam ejus poſſideat*, ita ſigillatim capere volunt (ubi de hac ſucceſſionis ſpecie loquuntur) ac ſi ibi ſignificarent, *& ipſe vir excipiat eam*

(uxorem)

(uxorem) *ut hæres*. Nec ſane verba ſeorſim lecta refragantur. Sed hi potius luſus ſunt, qualibus uti amant, cum ea firmare ex ſacro textu ſe torquentes laborant, quæ è majorum Traditionibus atque ſuperinductis, pro re nata, ubi nihil certi à Numine præſcriptum eſt, legibus ad poſteritatem ſunt transmiſſa. De hac re conſulas *Baal Haturim*, Bechai, alios ad Numer. XXVII, Gemaram Babylon. ad tit. *Baba Bathra*, fol. III. præter adjectos commentarios. Et apud veteres, eſt etiam ſolenne אין מעביר נחלה אלא בת הואיל ובנה ובעלה יורשין אותה *Non transfertur* (vocabulo proprie ſumpto) *hæreditas niſi à filia, quippe cui ſuccedit ut hæres & filius & Maritus.* Ita R. Jehuda apud autorem *Peſiktha Zotertha* fol. 60, col. 2, ad illud והעברתם *& transferetis*, &c. Num. XXVII, 8. ita alii. Nempe, ſive ad filium devenerit hæreditas ab ea transmiſſa, ſive ad maritum, à cognatione ſua plane transfertur, nec in illam redire jure ſanguinis poteſt. Quod ex ſupra dictis liquet. Vide ſis Maimonidem Halachá *Ishoth*, ſeu de re uxoria, cap. XXII, & Halach. *Nechaloth*; cap. I. ubi ille, האשה אינה יורשת בעלה כלל והבעל יורש את כל נכסי אשתו מדברי סופרים והוא קודם לכל בירושתה אעפ שהיא אסורה עליו כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ואעפ שהיא קטנה ואעפ שהבעל חרש הוא יורש את אשתו *Uxor Marito ſuo non omnino ſuccedit. At Maritus ſuccedit in omnia uxoris Bona ex Scribarum ſancito.* (de ſancitis ejuſmodi, vide ſupra cap. II.) *Atque is omnibus aliis præfertur in uxoris hæreditate, tametſi haut legitima fuerit uxor, veluti ſi vidua ducatur à Pontifice Maximo, aut repudiata, aut ea cui, exuto calceo, renuntiatum eſt à Sacerdote vulgari; aut tametſi minor fuerit uxor. Quin licet maritus ſit ſurdus; uxoris hæres eſt.* Adde ſis Gemaram Babylon. ad tit. *Gittin*, ſeu de libellis repudii, fol. 55. In utroque vero Maimonidis loco jam citato, duo obſervantur inprimis monita; Alterum, hanc ſucceſſionis formulam non obtinuiſſe, niſi ubi ipſa uxor ברשות בעלה *in poteſtate viri*, ita ſcilicet ut plane uxor eſſet. Et plurima accedunt, quæ hoc explicant. Sed ad ſponſaliorum & Nuptiarum Tractatum, cui heic locus non eſt, attinent. Alterum eſt, non in alia uxoris bona ſuccedere maritum præter ea, שבאו לרשותו והוחזקה *quæ in uxoris poteſtatem & poſſeſſionem devenerint*. Ut excludantur, quæ poſt ejuſce mortem, ſive profectitia ſive adventitia tantum expectabantur.

Nonne ad hujuſmodi ſucceſſionem attinet illud Syracidis c. XXII, 4? Filia prudens κληρονομήσει ἄνδρα αὐτῆς, *heredem relinquet* aut *hæreditatem tranſmittet ad maritum*, καὶ ἡ καταισχύνουσα, εἰς λύπην γεννήσαντος, *& quæ dedecorat* (eum) *dolori eſt Genitori*. Scilicet meretur filia prudens, ut hæreditatem ſeu bona, in quæ ſuccedat maritus, accipiat à genitore, cui dolori eſt & exhæres, ſi maritum dedecorat. Certe ita κληρονομήσει uſurpatur de ſucceſſione Liberorum, Proverb. XII, 22. Et vulgata in loco Syracidis, *Filia prudens hæreditas viro ſuo*. Vide ſis item Maimonidem Halach. *Semitta Vejubal*, cap. XI. ſub extremum ubi de ſucceſſione maritali verba faciens, ואם ירש ממנה בית הקברות יחזיר לבני משפחתה משום פגם משפחה ויתנו לו דמיה ומנכין לו דמי קבר אשתו שהרי חייב בקבורה *Et ſi*, inquit, *ut hæres ab ea accipiat Monumentum ſepulchrale* (locum ſepulturæ ſepoſitum) *reſtituit illud Cognatis familiæ ejus, ne dedecus familiæ eveniat*; *& pretium ejusce ei numerant, deducto ſepulchri uxoris ſuæ* [nam ejus ſepeliendæ ſumptus ad eum attinent) *pretio*, quod ad reſtitutionem in Jubilæo attinet.

CAP. XVIII.

Succeſſionis Maritalis *exempla*. *Et de* diverſarum tribuum hæreditatis, *per mutuas earum nuptias*, confuſione, *ac filiabus* ἐπικλήροις, *ſeu quibus hæreditates obtigiſſent*.

QUin ſucceſſionis Maritalis in ſacris literis exempla notant bina. Alterum in Joſuæ XXIV. 33. alterum I. Paralip II. 21. Primo in loco legitur; *Eleazar quoque filius Aaron mortuus eſt, & ſepelierunt eum in colle Phinees filii ejus, qui datus eſt ei in monte Ephrajim*. Neque Eleazaro, utpote Pontifici, neq; Levitis agrorum ſeu collium poſſeſſio erat. Unde igitur Phinees filio ejus in aſſignata tribui Ephraim portione hic collis? Receptior eſt ſententia, שירש מאשתו *quod jure hæreditario acceperit* (ſive Eleazar ſive Phinees) *ab uxore* cui ſuperſtes erat. Præter Gemaram Babyl. ad tit. *Baba Bathra*, fol. III, & Rabbenu Aſcher ibi. f. 206. c. 3. conſulas Iarchium, Gerſomidem, & D. Kimchium ad extremum Joſuæ. In ſecundo loco habetur, *venit Hezron ad filiam Machir patris Gilead, accepitque eam cum eſſet*

eſſet filius ſexaginta annorum, & illa peperit ei Segub. Segub autem genuit Iair, qui habuit XXIII. *civitates in terra Gilead.* Alii ſane XXIII. has civitates dotem fuiſſe filiæ Machiri; ut Jarch. in Commentario. Alii de hæreditate à matre, quæ ex tribu Manaſſis erat (cujus in portione Gilead] transmiſſa intelligunt; ut D. Kimchius ibidem. Vide ſis Numeror. XXXII. 40. Deuteron. III, 14. Judic. X. 3. Sed ſententia eſt, etiam receptior, hæreditatem haſce civitates fuiſſe Jairo uxoriam. Kimchius ibi, רבותינו ז״ל אמרו כי אין זה יאיר הכתוב בתורה אלא זה יאיר בן שגוב לקח אשה בארץ הגלעד ומתה וירשה ומירושת אשתו היו לו אלו עשרים ושלשה ערים *Rabbini noſtri, piæ memoriæ, dicunt, quod hic non eſt Jairus, qui memoratur in Lege* (Num. XXXII. 41.) *Sed hic Jairus Segubi filius accepit uxorem in terra Gilead, cui mortuæ ſucceſſit hæres. Et ex hæreditate uxoria fuere ei hæ* XXIII. *civitates.* Et utrumque exemplum obſervatum habes in *Sepher Siphri*, ad Numeros fol. 23. col. 92. & in citata jam Gemara Babylonia. At igitur Nuptiæ heic à diverſarum tribuum conjugibus contractæ fuere, & à tribu altera ad alteram hæreditates translatæ, quod vetitum eſt Numeror. XXXVI. 7. *Non migrabit poſſeſſio filiorum Iſrael de tribu in tribum, quoniam quisq; de filiis Iſrael hærebit in hæreditate tribus patrum ſuorum. Et quæcunque filia hæreditatem aliquam poſſiderit in quacunque tribu filiorum Iſrael, debet fieri uxor alicujus, qui eſt de cognatione tribus patris ſui, quo ſcilicet quisque de filiis Iſrael poſſideat hæreditatem patrum ſuorum. Nec transferri debet hæreditas de tribu una in tribum aliam, ſed quisq; de tribubus filiorum Iſrael adhæreat hæreditati ſuæ.* Pro eo, quod eſt heic *hærebit* & *adhæreat*, Ebraica veritas habet ידבקו *hærebunt*, aut *conjungentur*, quod vertunt Helleniſtæ προσκολληθήσονται *adglutinabuntur, adjungentur.* Et vulgata verſio ibi, *hæreditas permaneat in familias, nec ſibi miſceantur tribus, ſed ita maneant, ut à Domino ſeparatæ ſunt.* De qua vide ſis Paulum Burgenſem ad Numer. XXXVI. Johan. Druſium ad Num. cap. XXXIX, & Petrum Lanſelium in Calumniarum (ut ille vocat) Caſauboni Dispunctionibus cap. IX. Atqui à Magiſtris ita præceptum hoc explicari ſolet, ut ad ipſum tempus duntaxat, quo promiſſa tellus diviſa eſt, non ad ſequentia ſecula extendatur. Unde frequens ex illis ſcitum, quod lex de hæreditatibus à tribu ad tribum transferendis, לא היה אלא לאותו דור בלבד *non attinebat ad aliud ſeculum*

præter ipſum in quo lata eſt. Ita R. Bechai ad Numeros fol 193 col. 3. & fol. 200. col. 2. Iſſachar Ben Nephtali, ad *Midbar Rabba.* fol. 281. b. alii. Et hanc rem alia in Gemara utraque, Hieroſolymit. ad *Baba Bathra* fol. 16 col. 1. & Babylon. ad eund. tit. fol. 111. a. Atque animadvertenda ſunt ad hanc rem commata 7. 17. & 18. capitis, xxi libri Judicum. Vide etiam Georgium Cedrenum in Annalibus pag. 189. Ita adhæſio illa ſeu tempus adheſionis hæreditatum ſingulis aſſignatarum, uti & interdictum de mutuis tribuum nuptiis, ad illud duntaxat ſeculum, imo ad ipſum diſtributionis momentum & actum, ne ſcilicet, ante ſtabilitas tribuum ſingularum poſſeſſiones, familiarum, adeoque patrimoniorum confuſio aliqua ſub initio fieret, referendum eſt (ſi hiſce fides,) nec ulterius legem illam vim ſortitam eſſe putandum. Et de mutuis invicem tribuum Nuptiis in Commentariis Ebræorum teſtimonia occurrunt alia luculentisſima. Conſulas inprimis ea de re Miſnam & utranque Gemaram tit Kidoſchin cap. iv. Sed vide ſis Euſebium Hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. iv. ſub extremum, D. Hieronymum ad Hieremiam lib. 6. cap. 32. Andronicum Conſtantinopolitanum, Dialogo contra Judæos cap. xxxvii, Lyranum ad Numer. xxxvi, D. Thom. 1, 2, quæſt. 105, art. 2. Ad ſecundum argumentum, Baronium Annal. Eccleſiaſt. apparat. §. 36, Caſaubon. Exercitat. 1, 13, Ludovic. Molinam de Juſtitia & Jure Tract. 11, diſp. 28, concluſ. 3, & ſcriptores de Genealogia Chriſti. Atqui & obſervandum eſt, Helleniſtas Numer. xxvii, 11. verba illa, *dabitis hæreditatem ejus conſanguineo ejus propinquiori, qui fuerit* ממשפחתו *de cognatione ejus*, vertere δώσετε τὴν κληρονομίαν τῷ ἐγγίστῳ αὐτοῦ ἐκ τῆς φυλῆς αὐτοῦ κληρονομῆσαι τὰ αὐτοῦ, *dabitis hæreditatem propinquiori ejus conſanguineo ex tribu ejus, ut jure hæreditario in bona ejus ſuccedat.* Ac ſi mens legis fuiſſet illius, Conſanguineos ex tribu legitimos duntaxat fieri poſſe hæredes. Unde Licinius Ruffinus in Collatione Legum Romanarum & Judaicarum (ſi is autor ſit; de qua re conſulas V. Cl. Marquardum Freherum in Parergon lib. 1, cap. ix, tit. *de Legitima ſucceſſione*) legem de Hæreditatibus ſacram ad hunc modum citat; *Homo ſi deceſſerit & filios non habuerit, dabitis hæreditatem proximo eorum de tribu ejus, & poſſidebit omnia ejus.* Et vide infra ad extremum cap. xxiii, ubi de nuptiis filiarum Zelophchadi, ex Joſepho. Sed φυλὴ ac *tribus* (ſi modo ita φυλὴν in Helleniſtis ibi reddas) non pro tribulibus,

bulibus, qua in duodecim partes diſtinguebantur, ſumendum, ſed, arctiori ſenſu, pro cognatis. Nam *tribus*, quæ duodecim erant, per מטה & שבט, quæ etiam per Φυλὴν Helleniſtis, denotari ſolet. Ubi vero pro משפחה, ut heic, Φυλὴ ſubſtituitur, non *tribum* ea notione, ſed πατριὰν συγγένειαν, *familiam Cognationem*, ſeu *genus ſanguine proximum*, ut alibi non raro, ſignificat. Aliter ſane nepos ex filia in aliam tribum collocata, avo, ſine liberis defuncto, ſuccedere nequibat. Quod vero de filiabus ἐπικλήρεις heic habent Viri Magni, id eſt, eis quæ hæreditate beatæ erant, quales *Zelophchadi*; ac ſi ad ejuſmodi duntaxat filias lex illa Nuptiarum attinuiſſet, uti ſimilis lex olim, apud Athenienſes; id à Magiſtris agnoſci nondum comperio. Quin nec locus ille Epiphanii in hæreſi Antidicomarianitarum (lib. III, hæreſ. 78) ad hanc rem mihi omnino videtur ſpectare. Verba ibi fiunt de Nuptiis Joſephi & B. Virginis. Et adjicitur κλήρων εἰς τοῦτο ἀναγκασάντων αὐτὴν ἥκειν, quod vertendum vult Vir quidam ſummus, *quum jura hæreditatis quam poſſidebat, eo ipſam adegiſſent*, ac ſi filiam eam fuiſſe ἐπίκληρον, ſeu, cui hæreditas obtigiſſet, ibi innuerat Epiphanius. Certe in illis verbis nihil videre queo, præter præſtitutam à providentia divina, quæ falli nequit, ſortem, qua Joſepho conjuncta eſt. Nec de hæreditatibus aut earum jure locus ullatenus eſt capiendus. Unde & recte ſane Dionyſius Petavius vertit, *quo illam ſortis neceſſitas adduxerat*. Id quod firmatur verbis ejuſdem patris paulo poſt in eadem hæreſi ſequentibus, ἀλλὰ διὰ τῆς οἰκονομίας τοῦτον εἴληφε τὸν κλῆρον τὰ πράγματα, quod recte etiam Petavius; *ſed, quod Providentiæ ratio poſtulabat, ea rebus eſt ſors atque conditio tributa*. Non magis illic κλῆρον quàm κλῆρος heic *hæreditatem* ſignificat, unde etiam, primo in lobo, *ſortibus cogentibus ipſam ad hoc venire*, ſubſtituit Janus Cornarius. Ipſe etiam in Ancorato Epiphanius, ὁ Ἰωσὴφ, inquit, γέρων ὢν, καὶ χῆρος, κατ' ἀνάγκην τῶν κλήρων βαλλομένων ἐπὶ χήρους ἢ ἀγάμους καθ' ἑκάστην φυλὴν εἰς τοὺς ἀπὸ ναοῦ παρθένους, &c. ἔλαβε μετὰ κλήρου τὴν ἁγίαν Παρθένον Μαρίαν. *Joſeph ſenex exiſtens ac viduus juxta neceſſitatem ſortium conjectarum pro viduis & cælibibus, in tribu unaquaque, in virgines in templo, &c. accepit, juxta ſortem, Sanctam Virginem Mariam.* Ubi manifeſtum eſt κλῆρον ad hæreditatis rem neutiquam omnino attinere. Sed quid interea eſt illud Raphaëlis

Angeli ad Tobiam cap. vi, ubi monet de Sara unica Raguelis filia & hærede, & de futuris Tobiæ cum ea nuptiis, eo quod contribules fuere? (juxta id quod Tobit pater antea cap. iv, 12, in mandatis dederat) διότι ἐπίσταμαι, Ραγουὴλ ὅτι οὐ μὴ δώῃ αὐτὴν ἀνδρὶ ἑτέρῳ κατὰ τὸν νόμον Μωυσῆ, ἢ ὀφειλήσει θάνατον, ὅτι τὴν κληρονομίαν σοὶ καθήκει λαβεῖν ἢ πάντα ἄνθρωπον, *quoniam ſcio Raguelem eam viro alii minime deſponſurum, juxta Legem Moſis, aut reum ſane fore mortis, quia ad te attinet hæreditatem accipere potius, quam ad alium quemcunque.* Item illud paulo ante? λαλήσω περὶ αὐτῆς τοῦ δοθῆναί σοι αὐτὴν εἰς γυναῖκα, ὅτι σοὶ ἐπιβάλλει ἡ κληρονομία αὐτῆς, καὶ σὺ μόνος εἶ ἐκ τοῦ γένους αὐτῆς: *loquar de ea, ut tibi in uxorem detur, quoniam ad te attinet hæreditas ejus, & tu ſolus es ex ejus genere.* Atque hæc ſub Nebuchadnezaris ævo collocantur. Ideo etiam interdictum de mutuis tribuum nuptiis tunc in uſu obtinuit. Nec quin obtinere debuiſſet, dubitare ſolent patres Chriſtiani. At quomodo Tobias ſolus ex Saræ genere, qui patruos habuit, præter Achiacharum & Naſbam patrueles, ut habetur cap. xi. 17. & 18? Quanam ratione hæreditas Saræ ad illum ante alios attinuit? Et ubinam morte plectendus, qui in legem illam de nuptiis filiarum commiſerit? Vulgatæ hæc fere deſunt. In eorum loco legimus; *Eſt hic Raguel nomine vir propinquus de tribu tua, & hic habet filiam nomine Saram. Sed neque maſculum neque fæminam ullam habet aliam. Tibi debetur omnis ſubſtantia ejus. Et oportet eam te accipere in conjugem. Pete ergo eam à patre ejus, & dabit tibi eam in uxorem.* Atque hæc moribus Ebræorum ſatis ſunt conſona; ſic tamen, ut illud, *Tibi debetur omnis ſubſtantia ejus, & oportet eam te accipere in uxorem,* hoc tantum innuat, ita demum deberi ſubſtantiam, ſi eam, utpote hæredem patris unicam, accipiat in uxorem. Binæ ſunt item Tobit Editiones Ebraicæ; Pauli Fagii altera, altera Oſvvaldi Schreckenfuchſii; ſatis invicem, uti & Græca & *Latina*, diverſæ. In ea quæ Fagii eſt, אם תרצה inquit hoc loco Raphael Tobiæ, נדבר לאביה ויתננה לך לאשה כי לך היא ראויה ולך משפט הגאולה ואתה והיא יחידה *Si volueris, loquemur cum patre ejus, & dabit tibi eam in uxorem. Tibi enim idonea eſt, & tibi eſt jus propinquitatis* (*ſive* redemptionis.) *Et tu unicus es* filius, *ut illa unica* filia. Et paulo poſt, כי רעואל אבי הנערה נשבע שלא יתננה לאיש זר אשר לבית ממשפחתו כתורה

כתורת משה שיתן לו על נחלתו וכל אשר לו, *Nam Raguel pater puellæ juravit, ſe non daturum eam viro alieno, qui non ſit de familia ſua, juxta legem Moſis, quam dedit ei de hæreditate ſua & de omnibus quæ poſſidet.* Schreckenfuchſii Codex ad eundem fere ſenſum, ſed breviuſcule. At nec juramenti Raguelis, nec juris propinquitatis ſeu redemptionis meminit. Certe משפט הגאולה ſeu *jus propinquitatis* ſive *redemptionis* ad legem illam Levitico xxv, 25, de hæreditatibus, quæ venduntur, à Conſanguineo redimendis, proprie attinet; de qua, ſupra capit. xv. Atque in hiſce plane hæremus. Nec opem afferunt interpretes aut Theologi, qui de libri hujus loco in Scripturis Canonicis diſputant.

CAP. XIX.

Diſtinctio quadruplex & Regulæ, *quibus Magiſtri* totam ferme ſucceſſionis materiem, *quæ ex jure* ſanguinis *ſeu* Maritali *pendet, complectuntur.*

Hiſce ita expoſitis, facilius intelligitur diſtinctio illa quadruplex, atque Regulæ ſeu Axiomata ſive Fundamenta, quibus univerſam fere rei hæreditariæ materiem breviuſcule comprehendunt Magiſtri. *Diſtinctio* habetur in Miſna tit. *Baba Bathra*, cap. VIII, יש נוחלין ומנחילין נוחלין ולא מנחילין מנחילין ולא נוחלין ולא נוחלין ולא מנחילין אילו נוחלין ומנחילין האב את הבנים והבנים את האב ואחין מן האב נוחלין ומנחילין האיש את אמו והאיש את אשתו ובני אחיות נוחלין ולא מנחילין האשה את בנה והאשה את בעלה ואחי האם מנחילין ולא נוחלין והאחין מן האם לא נוחלין ולא מנחילין *Sunt, qui ſuccedunt ut hæredes, à quibus hæreditas invicem defertur. Sunt, qui ſuccedunt, à quibus hæreditas invicem non defertur. Sunt, à quibus hæreditas defertur, ſed non invicem ſuccedunt. Et ſunt demum, qui nec ſuccedunt, nec hæreditatem invicem tranſmittunt. Qui ſuccedunt ut hæredes, à quibus etiam hæreditas invicem defertur, hi ſunt. Pater liberis, liberi patri, & fratres ex patre ſuccedunt ut hæredes, atq; ab eis hæreditas viciſſim defertur. Vir Matri ſuæ, Maritus item uxori, & ſororum liberi ſuccedunt* (veluti fratri) *ut hæredes ejus. Sed ab eis hæreditas invicem non defertur.*

tur. Fœmina autem ad filium ſuum, uxor ad maritum, & fratres matris [quando ipſis mortuis ſine poſteris, hæreditas per eorum patrem, hæredem proximum, qui in vivis eſſe deſiit, ad matrem uti patris eorum hæredem, adeoque ad ejusce liberos devenit) *hæreditatem transmittunt, ſed non invicem* (non avunculi nepotibus ſuis; quibus ſine poſteris defunctis, ipſorum pater atque ita alia familia hæres) *ſuccedunt. Fratres demum ex matre, ſeu uterini, nec ſuccedunt, nec hæreditatem invicem transmittunt.* Regulæ ſeu Axiomata ſive Fundamenta, quæ diximus, obſervantur à Moſe Maimonide in exegeſi Miſnarum, ad citatum titulum & caput. Tria docet ille fundamenta ſive שלשה עקרים, uti vocat ipſe, quod idem ſonat, quibus tota ſucceſſionum inter Conſanguineos materies ſubnititur. Primum eſt; כשימות אדם בניו קודמין לנחלתו ואם אין בנים תשוב הירושה לאב, *Ubi quis defunctus fuerit, liberi ejus in ſucceſſione hæreditaria præferuntur. Quod ſi defuerint ei liberi, devolvitur hæreditas ad Patrem.* Secundum; כל הזוכה בירושה אם הוא בחיים יירש את עצמו ואם מת בעלה ירושתו ליורשין לחשוב כאלו זה הזוכה בירושה הוא אותו שנפטר. *Omnis legitimus hæres, ſi in vivis ſit, ſuccedit ipſe; ſi mortuus, ita fit hæreditas hæredum illius, ut ipſe æſtimetur ac ſi defuncti, de cujus bonis habetur quæſtio, perſonam indueret.* Tertium eſt; הזכרים קודמין לנקבות כשקרובתם אצל המת שוה *Maſculi præferuntur fœminis, ubi pari à defuncto gradu diſtant.* Veluti filii filiabus, ſororibus fratres. Nam alias fere huic fundamento derogat, & ſimul explicat ſecundum. Et adjicit ille Moſes de hiſce; ואלה השלשה עקרים הם יסוד הענין לידע מי יירש ומי לא יירש, *Atque ex hiſce tribus fundamentis pendet tota diſquiſitio, utrum quis jure hæreditario ſuccedat, necne.*

CAP. XX.

Succeſſionis in Servos & Ancillas *Jus ſingulare.*

JUra, quæ diximus, ſucceſſionis tam in Perſonis, quæ ſervi eſſent ex Gentilibus in ſervitutem redacti, quam in Rebus pariter obtinebant. Etſi fœminas ſive hæredes ſive alias, Ancillas tantum, non ſervos, ſive Gentilibus ſi ex Ebræis, poſſidere, honeſtatis cauſa, malebant. Qua de re Maimonides halacha Abdim cap. I. & IX. At ve-

ro ſervi Ebræi tantum ad filios defuncti, non ad filias, fratres alioſve hæredes transmittebantur. Maimonides halach. jam citata cap. 11. אדון שמת אם הניח בן זכר הרי העבד עובד הבן עד סוף השש או עד סוף השנים שמכר עצמו להן או עד שיפגע בו היובל או עד שיפגע פדיונו ויתן השאר אבל אם לא הניח בן זכר הרי זה יצא לחירות ואינו עובד לא את הבת ולא את האח ואין צריך לומר שאינו עובד שאר היורשין *ubi mortuus fuerit dominus, & reliquerit prolem maſculam, ei ſerviet ſervus* (Ebræus) *usque in finem ſexennii, aut annorum in quos vendidit ſeipſum, aut usque ad tempus Jubilæi, aut usque dum ex lege ſe redemerit. Ceterum ſi non reliquerit prolem maſculam, ſervus ejusmodi pro manumiſſo habendus. Neque enim ſerviet filiæ aut fratri, nedum hæredibus aliis quibuscunque.* Deſumitur ex Gemara Babylonia ad tit. Kidoſchin cap. 1. fol. 17 b. ubi legitur etiam de Ancillis jus ſucceſſionis ſingulare, ת״ר ועבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת אמה עבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת, *Traditio eſt Rabbinorum, ſervum Ebræum ſervitutem debere quidem filio, non filiæ, Ancillam vero Ebræam neque filio neque filiæ.* Idipſum habetur in Gemara Hieroſolymitana ad tit. Kidoſchin cap. 1. halach. 2. f. 59. col. 3. ubi etiam adjicitur, quorundam ſententiam fuiſſe, neutrius generis hæredem, ſive in ſervos, ſive in ancillas Ebræas ſuccedere debuiſſe. Leges ſacræ, quæ huc potiſſimum ſpectant, habentur Exod. XXI. 2. & Deuteronom. XV. 12. Verba poſteriori in loco ſunt, ועבדך *& ſerviet tibi* ſexennnio. Quæ interpretantur per לך ולא ליורש *Tibi, non vero hæredi.* Atque interea ipſo Tui nomine filium ſatis comprehendi volunt, quia is ita ſuccedit תחת אביו *vice* ſeu *loco patris*, ut veluti pro eodem ſeu ejusce parte fuerit ſumendus. Ut fere liberos ante emancipationem τὸ γὰρ πατρὸς μέρος in Ethicis dixit Ariſtoteles. Unde item ajunt τὸ לך ſeu *tibi* adjici לרבות את הבן להוציא את האח, *ut includeretur filius, frater vero exciperetur*, uti & hæredum ceteri. Ita in Gemaræ Babyloniæ loco citato.

Cap. XXI.

De Succeſſionis à cognatione ſpeciebus, *atq;* Regularum, *quas diximus, ſeu* Axiomatum uſu ἐν τῇ κληρουχίᾳ *ſeu in* hæreditaria Terræ promiſſæ diſtributione.

OMnes fere dictæ ſucceſſiones ſpecies à ſanguine pendent, & Regularum illarum ſeu Axiomatum uſus cernitur in hæreditaria Terræ promiſſæ diſtributione, quæ autoribus ex juſſu Numinis, Moſe, Eleazare Pontifice, Joſua, Synedrio Magno, ac ſingularum tribuum principibus, facta eſt. Excluſis ab expectata hæreditate & morte ſublatis, ex ſententia ſanctiſsimi Numinis, cunctis, qui ex Ægypto exierant & vigeſimum ætatis annum compleverant, præter Joſuam & Calebum, (de ea re hiſtoria eſt Numeror. xiv. & xvi. & Deuteron. xxxix, 1.) novatur in planitie Moabitica capitum recenſio, omnium ſcilicet Maſculorum, qui ejusdem ætatis. Summa jam erat ſexcenties mille præter mille ſeptingentos ac triginta; prætermiſſa tribu Levitica, cujus locum ita ſupplebat Joſephi tribus in binas, Manaſſis & Ephraim, diviſa, ut etiam ſine illa ceteræ recte ſatis duodecim appellarentur. De hiſce Numer. xxvi, 51. *Iſtis dividetur terra in hæreditatem* (כמספר שמות) *juxta numerũ Nominum. Majori augebis hæreditatem ſuam, & Minori minorem dabis portionem. Unicuiq; dabitur hæreditas juxta Numerũ ſuum. Sorte tamen dividetur terra, & ſecundum nomina tribuũ patrum ſuorum*, id eſt, (לשמות מטות אבותם) *hæreditatem accipient. Sortis Judicio dividetur hæreditas illius inter multos & paucos*. Diſtributio poſtmodum facta eſt eis, qui recenſiti ſunt למשפחותם ſive *juxta cognationes ſuas*, quod idem eſt heic, quod *ſecundum nomina tribuum patrum ſuorum*. Vide ſis Joſuæ xiii, & ſequentia. Minores, qui vigeſimum nõ compleverant annum, quando ipſa recenſio fiebat, participes diſtributionis hujus non omnino fuiſſe, ajunt, tametſi eandem attigiſſent ætatem ante diſtributionem factam; cujus generis multos fuiſſe palam eſt. Sed minoribus illis poſtea, uti majorum hæredibus, poſſeſſiones pro cognationum ſuarum jure obveniebant. Quod ipſum dicendum de fœminis, quibus in Recenſione illa pars non erat: Neque Zelophchadi filiæ, ut recenſionis illius pars aliqua, ſed ob indutam defuncti patris perſonam, ſucceſſere; de quibus fuſius infra. Diſtributio vero aut Tribuum erat, ſeu Corporum hæreditatum duodecim, quibus ſingulæ tribus ditabantur, aut ſingularum portionum, quæ tribuum ſingularum aſſignarentur familiis ac capitibus. De prioris generis diſtributione, ejuſce formula, & ſortibus cum Oraculo Urim & Thummim in eadem adhibitis, præter ea, quæ à Moſe

&

& Joſua enarrantur, compluria habes in Joſepho Archæolog. v. cap. I. Gemara Babylonia ad tit. *Baba Bathra*, cap. VIII. fol. 122. & in Magiſtris ad Numeror. XXVI, & ad Joſuam, ut Chriſtianorum commentarios prætermittam, in quibus potisſimum conſulas, ad Joſuam Nicolaum Serrarium, & Joannem Druſium ad difficiliora loca Numeror. cap. CXVIII. In portionibus autem tribuum asſignandis, ratio habebatur non ſolum perſonarum numeri, ſed & locorum feracitatis, præter æſtimationem eam, quæ tantummodo menſura dignoſci poteſt. Unde pauciora jugera pro ratione capitum in agro Hieroſolymitano, ſolo uberrimo, veluti Benjaminiticæ tribui, quam ubi minus ferax erat tellus, aſſignabantur, de qua re vide loco citato Joſephum, ubi fuiſſe ait τιμηθοὺς μᾶλλον ἢ μετρηθοὺς τοὺς κλήρους *ſortitionem factam à pretio magis, quam à menſura.* Et peculiaris erat de Finibus Tribuum regundis, adeoque de jure illo, quo ſua cuique tribui hæreditas deciſione finali addicenda erat, cognitio ampliſſimi Senatus ſive Conſeſſus Magni LXXI. virorum, idque in prima Telluris diſtributione, quod à Rabbi Eleazare animadvertitur ad illud Miſnæ tit. *Sanhedrin* c. I. אין דנין את השבט אלא בבית דין של ע״א *non ferunt ſententiam de Tribu alibi, quam in Conſeſſu Magno* LXXI. *virorum.* Locus eſt in Gemara Babylonia ad dictum tit. fol. 16. a. Id vero in libris de illo Conſeſſu, fuſius explicamus. Quod ad perſonarum ſeu Capitum uniuscujusque tribus numerum, atq; diſtributionem ejus factam attinet; Cum ex divino præcepto univerſis illis 601730. in Numer. XXVI, recenſitis, diſtribuenda eſſet tellus *juxta numerum nominum* eorum, ita tamen, *ut ſecundum nomina tribuum patrum ſuorum* hæreditatem cernerent, & præterea *inter multos & paucos* diviſio *fieret*, & *majori* (numero) augeretur hæreditas, minueretur *minori*; hæc ita interpretantur Magiſtri, ut ſingulis cujusque tribus capitibus ex jam dicto numero (ratione itidem feracitatis terræ ac ſterilitatis habita) æquales portiones primo, poſt tribuum ipſarum portionum aſſignationes, diſtribuerentur, ac ſi in capita ſucceſſum fuiſſet, ſeu ſecundum numerum nominum ſuorum; dein vero ut ſtatim unaquæq; familia ad parentes, qui ex Ægypto exiere, ſed decreto divino ſublati ſunt, retroſpiceret, & ad eorum nomina, ac ſi in vivis fuiſſent, hæreditatem ſeu poſſeſſionem ſuam ſurſum ferret, atque ita dein referret deorſum, ut poſſeſſio, quæ primo fuerat in Ca-

pita pro varia ratione cognationis, denuo in ſucceſſionem ſive in Capita, ſive in Stirpes mutaretur, id eſt, ſecundum nomina tribuum patrum ſuorum ſeu למשפחותם *ſecundum eorum cognationes*, novatione, juxta ea, quæ de ſucceſſionibus ſupra oſtenſa ſunt, diſponeretur; obſervata etiam primogeniti prærogativa, ſive in eis fuerit quibus jam dividebatur terra, ſive in eis per quorum nomina ſucceſſio derivanda erat. Nam tametſi receptisſima fuerit in hæreditariis ſortibus diſponendis ſententia, hanc primogenito neutiquam competere in bonis, à patre momento mortis non poſſeſſis (quod ſupra oſtenſum eſt.) Unde etiam fuere, qui prærogativam illam locum inter hoſce tantummodo volunt habuiſſe in bonis mobilibus, quæ מטלטלין vocant, ac in itinere per deſerta poſſidebant defuncti, non in agris ſeu bonis immobilibus, קרקעות Magiſtris dictis, (uti Samuel, cujus mentio in Gemara Babylonia ad tit, *Baba Bathra* fol. 119. a.) attamen hujus facti ſpeciei jus adeo cenſitum eſt ſingulare, ut etiam, quæ nondum ſive circumambulando ſive veſtigia imprimendo, ſeu utendo fruendo, poſſederant majores, ea ex promiſſione divina ita pro poſſeſſis ab ipſo ex Ægypto exitu uſque ad ingreſſum in Cananæam ejuſdemque diſtributionem haberentur, ut eodem modo ea dividi oporteret poſteris לבאי הארץ *Terram ingresſis*, (qui primi revera poſſeſſores,) quo dividenda fuiſſent, ſi à מיוצאי מצרים ſeu à *majoribus ex Ægypto egreſſis*, juxta quorum nomina & cognationes, diviſione facta, poſteri ſuccedebant, ipſiſſima agrorum ſeu portionum poſſeſſio fuiſſet ad hoſce ſerie perpetua transmiſſa. Unde illud in utraque Gemara, ad ſæpe citatum caput VIII. tit *Baba Bathra*, atque aliis in Magiſtris legitur, אר מוחזקת היתה *Terra Iſraelis poſſeſſa* ſeu *poſſeſſio* (etiam ante ingreſſum) *erat*. Quin & illud non ſemel advertunt, aliis in cauſis omnibus, vivos ut hæredes ſuccedere mortuis, וכאן מתים ירשין החיים *ſed heic mortuos ut hæredes ſucceſſiſſe vivis.* Ita Gemara Babylon. ad tit *Baba bathra* fol. 117. a. alibi ſæpius. Senſus eſt, ut à mortuis hæreditates aliæ ad vivos transmitti ſolent, ita heic primum à vivis, ſcilicet poſteris, qui terram primo occuparunt, ad mortuorum majorum nomina retro ferebantur, & ficto hoſce ſuperſtites terram poſſediſſe & dein obiiſſe, diſtributio hæredita-

reditaria (veluti poſſeſſionum à majoribus acceptarum) fiebat inter poſteros, ſive in capita ſive in ſtirpes, uti cognationis ratio exigebat. Atq; ita intelligunt univerſas ſortitiones ſive ſub Moſe, ſive ſub Joſua factas. Atque hinc ritè capiendum illud in *Seder Olam Rabba* c. IX. ועומדים בערבות מואב החזירו הבנים לבהות וחזרו האבות והורישו לבנים *Et qui manebant in campeſtribus Moab, referebant filios ad patres, & vicem rependentes patres hæreditatem ad filios transmittebant.* Et vide Salomonem Jarchium ad Numer. XXVI.

Cap. XXII.

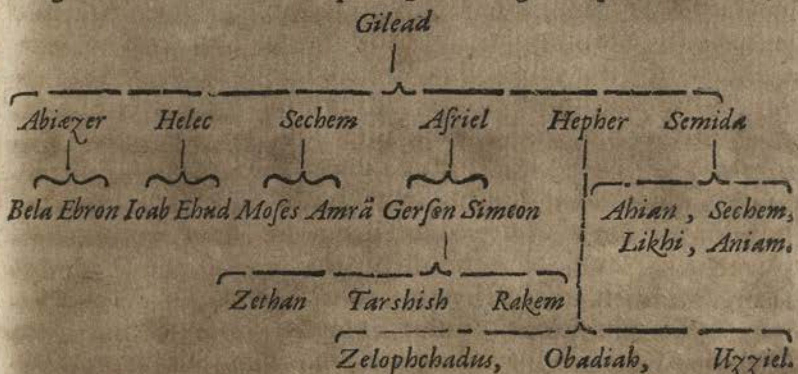
Exemplum *Succeſſionis Hæreditariæ in eis, qui* primo Terram promiſſam occupabant.

Exemplo res fiet manifeſtior. In Joſuæ XVII, altera pars tribus Manaſſis, cui cis Jordanem aſſignata eſt portio, habuit decem חבלים *funiculos* ſeu *agrorum limitatorum partes.* Verba ſunt; *Et ceciderunt funiculi Manaſſi decem, præter terram Gilead & Baſan, quæ eſt trans Jordanem.* Funiculi ſeu ſortes hæ decem (ſic Magiſtri) ita numerabantur, ut moneremur de ſortibus ſeu partibus, ſed non æqualibus, quæ poſteris Manaſſis ibi memoratis, jure ſingulari, ſecundum cognationes ſuas, ſunt tributæ. Filii Gileadis, Manaſſis nepotes, recenſentur ibi ſex. Ejuſce familiæ ceteri in altera parte hujus tribus trans Jordanem ſortes acceperant. Filiorum ſex nomina ſunt, Abiæzer, Helec, Aſriel, Sechem, Hepher, Shemida, qui ex Egreſſis ex Ægypto. Hiſce cunctis, præter Hepherum, hæredes erant maſculi omnes, adeo ut nullum eſſet jus ſingulare, nulla fere difficultas in portionibus eorum deſignandis. At Hepheri primogenitus filius Zelophchadus filios non reliquit, ſed quinque filias juxta ſtemma ſubjectum, quod ex Numer. XXVI, Joſuæ XVII, & 1 Paralip. VII, 14. depromptum. In locis jam dictis, Anonymorum filiorum ſatis eſt teſtimonii, tametſi de numero neutiquam conſtet. Sed Hepheri Anonymorum numerum ita, exempli gratia, terminamus, & ex eis unum in deſerto ſine prole obiiſſe adjicimus, ut mens Magiſtrorum, in partibus Zelophchadi filiabus aſſignandis, clarius aperiatur infra.

Jam cum numerus eorum, qui in planitie Moabitica (Numer. xxvi) recenſentur, è Manaſſis tribu, ſit 52700, quorum pars altera hæreditatem trans Jordanem acceperat, ita ut viginti ſex millibus aut circiter ſortes cis Jordanem, ſeu in citato Joſuæ loco, eſſent aſſignandæ, nec tamen plura habeantur in ſacris literis poſterorum nomina, quam quæ ob oculos ponuntur; in quibus Aſriel, Hepher ac Shemida, primas, *poſteritatis numeroſæ gratia*, tenuere, unde, ex ſex Gileadis filiis, Aſriel & Shemida tantũ cũ Zelophchado ſecundo (id eſt Hephero, ex illuſtrioribus hiſce ſecundo; filii promogeniti nomine, pro Patris, in famiiiæ deſignatione, uſurpato) in Paralipomenis memorantur; diſtributionis ratio ita inſtituta eſt, ut viginti hiſce ſex millibus partes ex divino præcepto, idq; in capita, primo tribuerentur; ita nihilominus, ut nõ modo ſtatim, ſecundũ cognationes & nomina majorum, eas novata (ad formulam capite ſuperiori indicatã) aſſignatione poſſiderent, ſed etiã ut Zelophchadi filiabus, adjecta, earũ nomine, primæ diſtributionis Legi exceptione ſingulari, (nam ceteris omnibꝰ hæredes erãt maſculi) partes ex jure paterno aſſignarentur, ut videre eſt Num. xxvii, & xxxvi, & Joſuæ xvii. Verbi cauſa, ut rem certo ac minori maſculorum duntaxat numero, ſed eo plerunque ficto, explicemus, & de ſingulari filiarum Zelophchadi jure ſeorſim moneamus; Quatuor ſunt heic filii Shemidæ. Detur Hephero

phero fuiſſe tres tantum. Ceterorum ſingulis binis; & Aſrielis primogenito itidem tres. Nempe finge hanc figuram pro tota tribu;

Octodecim habes heic ex eis, qui in Terram promiſſam ſunt ingreſſi, ſeu qui recenſiti in planitie Moabitica. Sex vero Patres Cognationum, quos ביתי אבות appellant. Neque ultra heic aſcendendum, ſive exempli gratia, ſive quia hiſce ſuperiores in trans-Jordana regione partes acceperant. Et non modo filios egreſſorum in Ægypto, ſed & ex filiis nepotes fuiſſe in recenſione illa Moabitica, qui vigeſimum annum tunc compleverant, fert ſatis intervallum temporis, quod decretum divinum, quo ſublati ſunt egreſſi ex Ægypto omnes ejusdem ætatis, & recenſionem illam intervenit. Nam Anni ſunt xxxvi, aut circiter. Igitur primo ingreſſu, juxta numerum qui ingreſſus eſt, aſſignabätur partes xviii æquales. Detur eas ſimul fuiſſe xxxvi. jugerum, quæ in capita primo, ita ut cuilibet bina jugera cederent, poſſeſſa, ad hunc modum aut mox variabantur aut firmabantur. Fingatur ſex patres cognationūm, qui ex egreſſis ex Ægypto, in vivis tunc fuiſſe. Ad eorum quemlibet ita ſex jugera attinuiſſent. Nam ita fictio erat, ac ſi totū ipſi poſſediſſent, ac ad hæredes jam transmiſiſſent. Itaq; ſingulis filiorū paribus Abiæzeris, Heleci, & Sechemi, ut patrum hæredibus, ſex jugera aſſignanda, ita tamen, ut primogenito cuique quatuor Jugera pro duplici ſorte, ac ceteris ſingulis bina tribuerentur. Hepheri autem primogenitus tria ſic cepiſſet Jugera, & ceterorum uterque ſeſquijugerum. Uti Schemidæ primogenitus bina Jugera & duas quintas partes Jugeri, & quilibet ceterorum unicum Jugerum

Jugerum & quintam partem Jugeris unici. At vero de *ſex illis jugeribus*, quæ ad Aſrilem cognationis heic patrem retro ferenda erant, ita erat ſtatuendum, ut tametſi tres Gerſomi filii partes ſuas cum patre patruoque in prima aſſignatione haberent, nunc tamen, ante Gerſomi mortem, nihil omnino poſſiderent. Nam deducta ab Aſriele hæreditas, ad nepotes ex filio ſuperſtite tranſmitti nequibat. Adeo ut Gerſom & Simeon non aliter Jugera caperent ac filii Abiæzeris, Heleki aut Sechemi. Atque ut nepotes, qui partes heic faciebant primo, patris interventu, excluſi ſunt uſque ad ejus mortem, ab hæreditate; ita, ni fallor, fratres, ac filii, qui vigeſimum annum non cõpleverant in planitie Moabitica, licet partes in diſtributione prima nõ facerent, tamen in deductione hæreditaria, qua æque majoribus hæredes fuere, cum eis qui recenſionis Moabiticæ pars erant, ſucceſſere. Sed de hac Minorum hujusmodi ſuccesſione non memini apud Magiſtros quid expreſſe traditum. At rationes eorum in ceteris eam exigere videntur. Et quod in hac cognationis compendio factum fuiſſe finximus, idem eſt, quod Magiſtri volunt in ſucceſſione illa hæreditaria poſteritatis diffuſisſimæ.

Cap. XXIII.

De Zelophchadi filiarum portionibus *Hæreditariis &* Decem dimidiæ Tribus Manasſis, *cis Jordanem*, funiculis *ſeu ſortibus*.

Jam vero, etſi poſteros ſex hiſce patribus cognationum (exceptis Schemidæ filiis) in exemplum finximus; ipſe tamen Patrum numerus ſenarius verus in hac altera parte Manaſſis tribus eſt, nec amplior fuiſſet, niſi in Hepheri poſteris primo ſtemmate ſuperius deſignatis, ſingularia aliquot ita eveniſſent, ut plures eſſent patres cognationum, ſeu plures ex egreſſis ex Ægypto, unde & alia diſtributionis ratio, aliæ partes, atque alius demum, id eſt, denarius, funiculorum numerus ſecutus eſt. Ad ſex autem illos patres, ſex funiculos eorum decem qui in Joſua XVII, 5. memorantur, ſpectaſſe volunt. Jarchius ibi ad illud *& cecidere Manasſi decem funiculi*, ששה לששה בתי אבות המנוים למעלה *Sex, ſex illis patribus cognationum qui ſupra* (ibi) *numerantur*. Ceteræ quatuor ad Zeloph-

Zelophchadi filias attinebant. Idem ibidem, ad veterũ ſemper placita; וארבע לבנות צלפחד לא שתהא כל אחת בית אב לעצמה אלא שנטלו ארבעה חלקים *Et quatuor* (funiculi) *filiabus Zelophchadi; non, quod aliqua harum ex ſe eſſet* (uti) *pater cognationis, ſed quoniam ipſæ ceperunt partes ſeu ſortes quatuor.* Quod ex Gemara Babylonia, ad tit. *Baba Bathra*, fol. 118. b, ſumtum, ut rite explicetur, rejecta diſtributionis & capitum numeri, quam in exemplum finximus, formula, alia juxta ſtemma primum ob oculos ſupra poſitum, ex Magiſtrorum ſententia, eaque ſatis ad hanc rem vera, eſt adhibenda. Scilicet non ſolum ſex illos, quos diximus, ſed etiam Zelophchadum ipſum & fratrem Anonymum (qui mortuus in deſerto ſine prole) ex egreſſis ex Ægypto fuiſſe volunt, adeoque heic octo patres cognationum haberi, & juxta ſingulorum cognationes hæreditates diſtribuendas. Unde ſequitur revera partium octo fuiſſe patrimonium hujuſce dimidiæ tribus, ſi patres tantum cognationis ſpectes, ita ut à quolibet patre, exeunte ſcilicet ex Ægypto, quatuor Jugera præter dimidium tranſmittenda eſſent, ſi Aſſem, exempli gratia, XXXVI Jugerum retineas. Vocantur autem decem. Nam inſtituta diſceptatione de diſtribuenda ſingulis maſculis, ſive avita, ſive paterna, ſive alius generis hæreditate, dubium non erat cuipiam, quin poſteri ſex priorum patrum ſucceſſuri eſſent juxta cognationes ſuas. Reliquorum autem duorum, Zelophchadi & fratris ejus, qui mortuus erat ſine prole, portionum diſtributio dignoſcenda potiſſimum erat ex ſingulari atque antea inaudito jure, quod illius filiabus competebat. Scilicet aſſignatis earum portionibus, quæ, ut ſtatim oſtenditur, ex triplici jure quatuor erant, tota diſtributionis materies quomodo expediretur, palam fiebat; adeoque ſex prioribus funiculis ſeu ſortibus æqualibus, quatuor hæ inæquales majorum ſortium propagines adjectæ, numerum, uti volunt, denarium in citato Joſuæ loco faciebant. Detur igitur, Anonymos Zelophchadi fratres cunctos, præter illum, qui in deſerto obierat, & ex egreſſis ex Ægypto fuerat, jam in vivis fuiſſe, adeoque ad eos, ſi filiæ Zelophchadi non interveniſſent, totum patrimonium & Hepheri & fratrum ſpectaſſe. Difficile non omnino tunc fuiſſet, ex jam dictis ſuum unicuique aſſignare. Neque ad nepotes Hepheri, utcunque in latifundiorum

diſtributione prima, pro tribus numeroſitate, partes faciebant, hæreditas aliqua in deductione à majoribus pertinere potuit, ratione capite proxime ſuperiori dicta de filiis patrum ſuperſtitum. At vero intervenere filiæ Zelophchadi, & ab eis velut actio inſtituta eſt, Numer. xxvii, 3. Nam cum in maſculorum, qui vigeſimum annum compleverant, recenſione locum habere aut pars eſſe numeri 601730. (cujus mentio ibi commate 51) puellæ hæ eſſe nequibant; ne paterna etiam eis, quæ ſolæ hæredes fœmineæ, hæreditas deeſſet, coram Moſe & Eleazare Pontifice & Principibus petunt, ut cum patruis, qui ex illo numero fuere, ſuccederent. Formula autem actionis ſeu petitionis eſt ibi commate 3. *Pater noſter mortuus eſt in deſerto, & ipſe non fuit in Conciliabulo eorum, qui convenerunt adverſus Dominum in Conventiculo Coræ, ſed in peccato ſuo mortuus eſt, nec habet filios. Quare igitur aufertur nomen patris noſtri de medio cognationis ſuæ, eo quod non habet filium? Da igitur nobis poſſeſſionem inter fratres patris noſtri.* Sive ut in Gemara Hieroſolymitana ad tit. *Baba Bathra*, fol. 16. col. 1. Halach. 1. fingitur אם אנו בנות צלפהד נירש את אבינו אם אין אמינו תתיבם צלחפר בנות *ſi filiæ ſimus Zelophchadi, ut hæredes patri noſtro ſuccedamus, ſi filiæ non ſimus, mater noſtra detur in uxorem* (ex Lege Deut. xxv, 5. de fratria ducenda) *fratri mariti ſui.* Idem in Gemara Babylonia ad eundem titul. fol. 119. b. & in *Midbar Rabba* fol. 281, col. 3. Quin vide, de hac re, Philonem de vita Moſis lib. III. Non ſolum autem quod inaudita, ut videtur, aut rara fuerat hujusmodi facti ſpecies, ſed etiam ex eo, quod maſculis ex præcepto jam nunc dato diſtribuenda erat tellus, res adeo difficilis habebatur, ut Dominus ipſe conſuleretur, qui Deciſione rem ita finivit. *Ut loquutæ ſunt filiæ Zelophchadi, ſic dando dabis illis poſſeſſionem Hæreditatis inter fratres patris earum, & transferes ad eas hæreditatem patris earum*, id eſt, נחלת אביהן quod idem ſonat, aut τ̀ κλῆρον τȣ̃ πατρὸς αὐτῶν *ſortem patris earum*. ut Helleniſtæ, ſeu *patri in Hæreditate ſuccedant*, ut vulgata. Sive ut in jam citata Gemara Hieroſolymitana, deciſio illa fingitur, אמר לו הק בה כן בנות צלפחד דוברות תן להן אחוזת נחלה תן להן בקרקעות תן להן במטלטלין תן להן חלק אביהן בתוך אחי אביהן *Dixit ei* (Moſi) *ſanctus benedictus ille, ſicut dixere filiæ Zelophchadi, da eis poſſeſſionem hæreditatis.*

Da

Da eis de bonis immobilibus, da de mobilibus, da eis partem patris earum inter fratres patris earum. Et novata eſt poſtea earundem petitio, uti & eadem deciſio, Joſuæ xvii, 4. Jam de ſortibus illis ſeu funiculis quatuor, qui filiabus Zelophchadi obtigere, ad hunc modum ineunt rationes Magiſtri. Et Hepherus & Zelophchadus fuere ex egreſſis ex Ægypto, & fratres fuere Zelophchado Anonymi. De fratrum numero conſenſus non eſt, neque ita ad rem attinet. Sex ſint, exempli gratia, ut in ſtemmate primo. Et ex eis unum fuiſſe ajunt, qui ex egreſſis ex Ægypto, in deſerto (ut etiam in eodem ſtemmate) obiit ſine prole. Cum igitur de Zelophchadi filiarũ hæreditate, & quantum ſive paternæ, ſive avitæ, ſive fraternæ poſſesſionis ad eas attineret, diſputatum eſt, obſervabatur primo, tam ad Zelophchadum ac fratrem demortuum, quam ad Hepherum (quoniam ex egresſis ex Ægypto non magis erat hic, quam illi) ſortes attinuiſſe, veluti ad patres cognationum, juxta quas ad poſteros, qui terram promiſſam ingrediebantur, hæreditas erat diſtribuenda. Verbi gratia, detur maſculos ingreſſos in terram heic ita partes feciſſe, ut poſſesſionibus eorum ſurſum ad octo patres cognationum latis, quilibet patrum ad poſteros tranſmitteret quatuor Jugera & dimidium. Nam aſſem xxxvi Jugerum etiam heic retinemus pro dimidia hac tribu, ac ſi ex partibus quantuliſcunque amplisſimo ingreſſorum numero ſingulatim asſignatis & ad patres ſurſum latis fuiſſet conflatus. Sic Hephero, Zelophchado, & fratri in deſerto mortuo ceſſere xiii Jugera & dimidium; ſive ſingulis iv & dimidium. Funiculus igitur ſeu ſors prima, ex quatuor illis, quæ ad filias haſce attinebant, à majoribus jam deducendæ, erant Jugera iv & dimidium, pars ſcilicet Zelophchadi ut egresſi ex Ægypto. Secunda & tertia pars erat agrorum Hepheri, in quæ Zelophchadus ejuſce primogenitus ſuccedere debuiſſet; id eſt portio inter fratres duplex, ſive, ut à Jugerum menſura non recedamus, Jugerum unicum & $\frac{1}{8}$, quod quatuor Jugerum & $\frac{1}{2}$ portio, ubi ſeptem ſunt, ut heic, fratres, duplex eſt. Nam pars octava quatuor Jugerum & $\frac{1}{2}$ eſt $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{16}$ unius Jugeri, quanta erat cujuslibet filiorum Hepheri Anonymorum portio in bonis paternis, ex eadem cauſa. Quarta filiarum ſors erat portio in bonis fratris Anonymi, qui mortuus ſine prole in deſerto. Ei nempe hæres erat, ſecundum ea, quæ ſuperius docentur, Hepherus pater, unde reducenda hæreditas ad poſteros. Quin Anonymo

huic non ſolum pars, quæ ei competebat, ut egreſſo ex Ægypto ſeu Jugera IV & $\frac{1}{2}$, ſed etiam pars octava agrorum Hepheri, ſeu in hac ſpecie, Jugeri dimidium præter $\frac{1}{18}$, ut ejuſce filio, agnoſcendum; adeo ut Anonymi hujus nomine, ſexta pars quinque Jugerum & partis decimæ ſextæ ad filios Zelophchadi, jure paterno, tranſmitteretur. Ubi animadvertendum, primogenituræ jus locum in hac parte non habuiſſe. Nam tametſi pro poſſeſſa ab egresſis ex Ægypto terra promiſſa haberetur, attamen non aliter pro poſſeſſa quam ſi revera poſſeſſa fuiſſet. Et ſi revera poſſeſſa fuiſſet portio illa ab Anonymo fratre, & ab eo mortuo ſine prole, per patrem antea defunctum, ad ſuperſtites fratres eorumve poſteros fuiſſet deducta, jus primogenituræ locum plane non habuiſſet; quoniam ubi pater ipſe non posſidebat, aut pro poſſeſſore haberetur, jus illud minime obtinuiſſe, ſententia eſt receptisſima, quod etiam docetur ſupra. Ita demum, ad hunc modum, partitio iſta atque deciſio hæreditaria Jugerum XIII $\frac{1}{2}$, ſive portionum Zelophchadi atque Anonymi fratris in deſerto ſine prole mortui Hepherique patris, ut quatuor inde filiarum Zelophchadi ſortes ſeu funiculi prodeant, eſt diſponenda.

Hepherus [*cui 4 Jugera & $\frac{1}{2}$ ut egreſſo ex Ægypto, & à quo etiam filii ſine prole demortui hæreditas 5 Jugerum & $\frac{1}{18}$ deducenda*]
tranſmiſit ad

1 *Zelophchadum primogenitum $\frac{1}{18}$ nomine ſortis duplicis, & $\frac{1}{6}$ quinque Jugerum & $\frac{1}{18}$ ut ad cohæredem demortui ſine prole fratris. Et ad Zelophchadum, utpote egreſſum ex Ægypto, attinebant 4 $\frac{1}{2}$.*	2 *Anon. $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{18}$ qui ex egreſſis ex Ægypto, & mortuus ſine prole in deſerto. Is ad patrē portionē 4 Jugerū & $\frac{1}{2}$ remiſit.*	3 *Anon. $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{18}$ & $\frac{1}{6}$ Jugerū & $\frac{1}{18}$*	4 *Anon. $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{18}$ & $\frac{1}{6}$ 5 Jugerū & $\frac{1}{18}$*	5 *Anon. $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{18}$ & $\frac{1}{6}$ 5 Jugerū & $\frac{1}{18}$*	6 *Anon. $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{18}$ & $\frac{1}{6}$ 5 Jugerū & $\frac{1}{18}$*	7 *Anon. $\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{18}$ & $\frac{1}{6}$ 5 Jugerū & $\frac{1}{18}$*

Mahla. *Noah.* *Hoglah.* *Milcah.* *Thirza.*

Sic

Sic quicquid per Zelophchadi nomen deducendum erat, ſive pars primogenituræ duplex (quæ pro binis ſortibus heic accipitur ſeu funiculis) & pars illa ſexta fraternæ hæreditatis, & ipſius Zelophchadi portio, qua ex egreſſis ex Ægypto erat, ad quinque filias, nomine quatuor funiculorum devenere. Atque ita intelligunt illud, *dabis eis poſſeſſionem inter patruos earum*, in Numeris; &, *dedit eis poſſeſſionem ſeu hæreditatem inter patruos earum*, in Joſua. Hæc mens plerunque Magiſtrorum. Salomon Jarchius ad Joſuæ XVII. de partibus hiſce quatuor, חלק של אביהן שהיה מיוצאי מצרים ולפי מנין היוצאין ממצרים נתחלקה הארץ וחלקו עם אחיו בנכסי חפר אביו שהיה גם הוא מיוצאי מצרים ושהיה בכור נוטל שני חלקים ועוד היה להן חלק אחי אביהן שמת במדבר בלא בנים ונטלו נחלתו בחלקו כך אמרו רבותינו בבבא בתרא. *Pars paterna, quæ ex egreſſis erat ex Ægypto. Et juxta recenſionem eorum, qui egreſſi ſunt ex Ægypto, diſtribuebatur Tellus. Pars item ejusce cum fratribus ſuis in bonis Hepheri patris, qui itidem ex egreſſis ex Ægypto erat. Et* (in hiſce) *quoniam primogenitus erat, duplex ad eum pars attinuit. Quin etiam erat eis pars è bonis patrui ſui, qui obiit in deſerto ſine prole. Et accepere hæreditatem in ejusce parte. Sic dicunt Magiſtri noſtri in tit. Baba Bathra.* Vide Gemaram Babyloniam ad dictum Tit. fol. 117, 118. & 119. & ibi adnotata, præter Hieroſolymitanam ad eundem fol. 16. col. 1. Certe in Miſna ejusdem tituli alia eſt partium harum diſtributio & duntaxat triplex, patrui in deſerto ſine prole mortui ratione non habita. Capite VIII. legitur; בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר ושהיה בכור שנוטל שני חלקים *Filiæ Zelophchadi tres partes jure hæreditario accepere. Partem patris ſui, qui erat ex egreſſis ex Ægypto, & partem ejus, quæ ad eum ſpectabat cum fratribus in bonis Hepheri. Et jure primogenituræ accepit partem duplicem.* De qua re vide ſis *Sepher Siphri* col. 90 *Peſiktha Zotertha* fol. 60. col. 2. *Midbar Rabba.* fol. 281. col. 3. Jarchium ad citatam proxime antea Gemaram Babyloniam, atque eundem & Rabbi Niſſim ad Alpheſium part. 3. fol. 215. *Hilcoth Gedoloth.* fol. 106. col. 4. R. Aaron Aben Chiim in *Corde Aaronis* fol. 99. præter Obadiam Barenorium, & Rabbi Iom

Tob. ad Miſnam tit. *Baba Bathra*, cap. VIII. fol. 49. b. Adde Joh. Druſium ad Joſuæ XVII, qui ab omnibus diſſentit. Sed ab iis etiam, quæ de filiarum jure hæreditatio, atque harum quinque inprimis, tradidimus ex veterum ſcitis, diſſonum nimis eſt illud Joſephi lib. IV. cap. VII. ubi Moſen ſcribit, ſucceſſionem in paternam hæreditatem puellis hiſce ita tantum permiſiſſe εἰ μέλλουσί τινι συνοικεῖν τῶν φυλετῶν, *ſi cuiquam ex tribulibus nuberent.* εἰ δ' ἐξ ἄλλης γαμοῖντο τισὶ φυλῆς τὸν κλῆρον ἐν τῇ πατρῴᾳ φυλῇ καταλιπεῖν, *Si vero viris ex alia aliqua tribu in uxores ducerentur, hæreditatem in ſua tribu relinquerent.* Ac ſi ſucceſſio earum hæreditaria à nuptiis ita pependiſſet. Quin inde, inquit, μένειν ἑκάστου τὸν κλῆρον ἐν τῇ πατρῴᾳ φυλῇ διετάξατο *ut uniuscujusq; hæreditas in paterna tribu maneret, conſtituit*, non, *perpetuo maneret*, ut recentior Joſephi interpres; quod etiam receptæ Magiſtrorum, de ea lege Numerorum ultimo tradito, ſententiæ adverſatur, ut videre eſt ſupra cap. XVII. Depravatum eſt à librariis *Zelophchadi* nomen in *Oraphatim* apud Ruffinum, veterem Joſephi interpretem. Σαλπαάδης is dicitur Joſepho, quod, ut fieri amat, ita degeneravit. Ex Joſepho tantundem de filiarum nuptiis habet Zonaras tomo primo.

Cap. XXIV.

De exhæredatione Liberorum *ſeu* fratrum *atq;* hæredibus inſtituendis *aliter ac jus exigebat commune. Et de* libera Bonorum Alienatione *ejusq; temperamentis ac* Reſtitutione in Jubilæo.

ITa ex lege ſacra Liberi Hæredes erant, ut nuda exhæredationis formulâ hæreditas eis præcludi nequiret. Si igitur pater pronuntiarat, ſive verbo, ſive ſcriptis, *Filius meus N.* לא יירש עם ▭ אחיו *exhæres eſto inter fratres ſuos*, plane irritum erat. Quod itidem dicendum de ejusmodi pronuntiato de filiabus, fratribus, duplici primogeniti ſorte. Id quod habent ex commate II. Numeror XXVII, ubi Lex de hæreditatibus fertur, ut ſit לחוקת משפט *in decretum judicii.* De qua re optime Rabbi Bechai ad Numeros fol. 193. col. 2. præter Maimonid. Halach. *Nechaloth*, cap. VI. & in *More Nebochim* part. III, cap. XLII. *Miſnam* tit. *Baba Bathra*, cap. VIII. Gemaram Babylon.

bylon. ibid. fol. 126. & adjectos Commentarios. Scilicet formulam hujusmodi; Legi plane adverſam eſſe ſcribunt. Quin ſi quis alius præter aliquem ex eis, qui ex lege hæredes ſunt, inſtituatur hæres, irrita eſt hujusmodi inſtitutio. Atque huc trahunt illud Proverb. IX. 17. עוכר שארו אכזרי *qui turbat propinquum ſuum, eſt crudelis.* At ſi exhæredationis formula ejusmodi ſit, ut ſimul accedat inſtitutio hæredis, qui ex eis fuerit, qui ex lege hæredes ſunt, eam valere volunt, ſi fiat à *moribundo* ſeu *ægroto* quem שכיב מרע vocant. Minime vero ſi ab eo, qui בריא ſeu *corpore* eſt *ſano.* Quin corpore ſanus ſine ſcripto & traditione rem ſæpius non rite alienabat. Ex ipſa vero vocis duntaxat vi, ceu è teſtamento ſine ſcriptis, voluntas moribundi rata habebatur. Unde ſolenne illud habent, דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים *verba ejus, qui Ægrotus decumbit tantundem valent, quantum ea quæ ſcriptis mandantur & traduntur.* Et de diſtinctione hac Ægroti & Sani vide locos jam citatos & Maimonidem Halach. *Zichia Vemithna*, ſeu de dominio & donationibus, cap. XII. Veluti ſi cui tres ſint filii, Simeon, Ruben, Levi, is moribundus ſeu ægrotus teſtamento, quod דייתיקי, id eſt, ipſum vocabulum διαθήκην, appellant, Rubenum inſtituat hæredem hac verborum formula, ראובן בני יירשני מכל בני *Ruben filius meus hæres mihi eſto ante omnes filios meos*, aut יירשני לבדו *ſuccedat mihi ſolus*; ceteri hac inſtitutione rite ſatis exhæredes fiunt. Nam fas eſſe, hæredes pro libitu ita inſtituere ex eis, qui ex lege cohæredes forent, eliciunt ex illo Deuteron. XXI. 16. *adveneritq; dies, quo diviſurus eſt hæreditatem filiis ſuis*, ac ſi hæredem, modo ex filiis illis ſeu liberis ſumti ſint, inſtitutio libera patri permitteretur. Quod etiam ad fratres extendunt. Et Syracides cap. XXXIII. 28. *In die conſummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitus tui, diſtribue hæreditatem tuam.* Videſis Maimonidem in *Pirush Miſnaioth*, ad tit. *Baba Bathra*, fol. 184. b. Hinc regulam tradunt, אין אדם יכול להוריש למי שאין ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש *Nemo poteſt alium inſtituere præter eum, qui ex eis eſt, ad quos hæreditas* (jure communi) *ſpectat, nec hæreditatem ab hærede funditus tollere.* Nempe ad eum, qui hæres omnino non eſt, transferre. Id quod intelligendum eſt בלשון ירושה ſeu *nomine hæreditatis.* Vide ſis Ezechielem XLVI, 16. Tradunt jam, hæreditatis diſtributionem ſeu hæredis, qualem di-

ximus

ximus, inſtitutionem legitimam, non noctu ſed interdiu tantum rite fieri. Quoniam judicia exerceri aut incipi regulariter, non debebant noctu. Et hæreditatis diſtributionem inſtar actus habebant Judicarii ex verbis illis ſacris de hæreditatibus, *erit* לחקת משפט *in ſtatum judicii*, Numer. XXVII, II. vide ſis hac de re Gemar. Babylon. ad tit. *Sanhedrin* cap. 4. fol. 34, b. Maimonid. halach. *Sanhedrin*. cap. 3. Moſem Mikotzi præcept. aff. 76, & *Shulcan Aruch* in lib. *Choſchen Hamiſpat*. c. 253. Atqui בלשון מתנה ſeu *nomine donationis* licitum habebatur domino, ſive Sano corpore ſive Ægroto, libere patrimonium quodcunque alienare, atque ita per conſequens etiam liberos exhæredare. Nimirum, יש כח באדם ליתן ממונו במתנה לכל מי שירצה *Unicuique facultas eſt, ſubſtantiam ſuam donatione transferre cuicunq; voluerit*, quæ verba ſunt Jarchii citato Gemaræ Bab. folio, R. Obadiæ Bartenorii ad dictam Miſnam §. 5. ac Magiſtrorum paſſim. Atque adde heic inſtitutam Iſmaelitarum litem coram Alexandro Magno, quam habemus ſupra capite tertio. Verum ſi filiorum alicui non inſtitutione (ut dictũ eſt) ſed donationis inſtrumento donaverat pater totam ſubſtantiam ſuam, donatio ea non aliter valuerat, quam ut is ceterorum partes poſſideret velut curator, tutor ſeu ἐπίτροπος, ſuam tantum ut Dominus. De qua re conſulas Maimonidem Halach. *Zichia Vemithna*, cap. VI. Ceterum, ante legem de Hæreditatibus latam, hæredem inſtituere fas erat, etiam qui ſanguine conjunctus non erat, quod elicitur ex Geneſ. XV, 3. Ubi Abraham, *en mihi non dediſti ſemen, & ecce filius domus meæ heres meus eſt*. Quod de Eleazare Damaſceno, Abrahæ œconomo, pronuntiatum à Numine quidem interdicitur, non quod ejuſmodi inſtitutio alias illicita eſſet, ſed quod ab Abraha eam fieri noluit. Atq; hæc intelligenda ſunt de bonis Religione ſeu Voto ſolutis. Quomodo vero, ubi voto damnarat quis ſua Bona, adeo ut quicquid in filii ſeu Fratris commodum cedere poſſet, id ſacrum eſſe vellet (quemadmodum in Evangelio, filius quicquid in Patris commodum ex ſuis crederet rebus, eſſe voluit Corban, ut ita præcepto Honorandi parentes ſolveretur) exhæredatio quædam etiam ſequeretur, alibi oſtendimus. Nam ea res non tam ad ſucceſſionis quam ad Voti Naturam & effectum attinet. Quæ vero dicta ſunt de libera Alienatione, temperantur & modum recipiunt tum ex lege redi-

mendi

mendi (de qua, ſupra cap XIV) tum ex Jubilæorum, ſeu anni quinquageſimi, lege lata Levitic XXV, 10, atque aliis eodem capite. Verba ſunt; *Jubilæus ille vobis erit, & redibitis quiſque ad poſſeſſionem ſuam, & quiſque redibit ad cognationem ſuam.* Atque inde intelligendus Diodorus Siculus lib XL, ubi nefas apud Judæos fuiſſe ait τοὺς ἰδίους κλήρους πωλεῖν, ſeu *hæreditates ſuas vendere.* Scilicet vendere fundum לצמיתות ſive *in exciſionem*, id eſt, ut à venditore ejusque poſteris perpetuo excidatur, ſeu εἰς βεβαίωσιν, ut Helleniſtæ, ſive alienatione nunquam reſcindenda (de quo vocabulo heic vide ſis D. Auguſtinum ad Levitic. quæſt. 89 & 90) fas non erat ex lege dicto Levitici capite, comm. 23. Adeo ut Jubilæo quolibet redire deberent alienati fundi ad primos dominos ſeu hæredes eorum, idque quotcunque intervenirent alienationes mediæ. Quod item de Donationibus intelligunt & de hæreditatibus in ſolidum ex pacto à fratribus aliisve cohæredibus poſſesſis. Integrum nempe erat Jubilæo familiæ erciſcundæ actione denuo uti. Conſule item Ezechielem XLVI, 17. Ad ſucceſſionibus autem tranſmiſſa, lex iſta non ſpectat. Atque de Alienationibus ſimpliciter tantum, nullo tempore adjecto factis, hæc capienda. Etenim ſi in ſexaginta, verbi gratia, annos (ſine dolo malo) quis fundum emiſſet, Jubilæo, qui citra temporis adjecti finem interveniret, reſtitutio venditori aut hæredibus ejus non fiebat. Maimonides Halach. *Semita Vejubal*, cap. XI,
המוכר שדהו לששים שנה אינו יוצא ביובל שאין חוזר ביובל אלא דבר הנמכר סתם או הנמכר לצמיתות
Si quis agrum ſuum in annos LX vendiderit, non reſtituitur in Jubilæo. Scilicet non redit in Jubilæo quid præter rem abſolute venditam, aut venditam in exciſionem. Ibi & capitibus inſequentibus cetera quæ ad hanc rem attinent, fuſius habes. De eadem conſulas etiam titulum Talmudicum ערכין, ſeu de Rerum æſtimatione, cap. II & VI. Adde D. Thomam 1, 2æ, quæſt. 105, art. 2, ad tertium argumentum. De Initiis autem Jubilæorum & eorum periodo atque obſervatione, vide ſis eundem Maimonidem citata Halacha, cap. X, &, præter obvios Annalium Conſarcinatores ſub ipſius κληρουχίας ſeu hæreditariæ aſſignationis tempore, Joſephum Scaligerum de Emend. Temp. lib. V, fol. 353, & VII, fol. 737, Jacobum Capellum in hiſt. Sacra & Exotica ſub annis mundi 2549 & 3381, Dionyſ. Petavium de Doctrina Temporum,

porum, lib. IX, cap. 27, & Toſtatum ad Levitic. XXV, quæſt. 9, & ſeqq. & ad Ruth cap. IV, quæſt. 9, & Petrum Cunæum de Republica Ebræorum lib. I, cap. II & VI. De Teſtamenti autem libera apud Ebræos antiquisſimos, ſeu potius apud eorum majores factione, teſtimonium eſt vetuſtum in Euſebii Chronicis & apud Georgium Cedrenum, ubi Noah, velut orbis terrarum Dominus, eam κατὰ θεῖον χρησμὸν *juxta divinum oraculum*, tribus filiis diſtribuit. Semo ſcilicet, primogenito, plagam Orientalem, ſeu totam ferme Aſiam, quæ Septentrionalior non eſt; Chamo, quicquid Rhinocorura Ægypti & Herculis columnas in Africa interjacet; & demum Japheto, quicquid à Media (quæ in Semi portione) ad Septentrionem & ſolis occaſum pertinet, ἕως Γαδείρων καὶ Βρεττανικῶν νήσων, Ἀρμενίαν, Ἰβηρίαν, Πόντον, Κόλχους, καὶ τὰς κατόπιν χώρας καὶ νήσους ἕως Ἰταλίας, καὶ Γαλλιῶν, Ἱσπανίας τε, καὶ Κελτιβηρίας, καὶ Λυσιτανῶν, *Uſque ad Gades & inſulas Britannicas, Armeniam, Iberiam, Pontum, Colchos, & ulteriores regiones & inſulas, uſque ad Italiam, Gallias, Hiſpaniam, Celtiberiam, & Luſitanos*. Conſule, ſi vis, Gen. cap. X. Cum autem ad hunc modum teſtamento in ſcriptis redacto hæredes inſtituiſſet, ſive οὕτω μερίσας καὶ ἐγγράφως διαθέμενος, quod idem ſonat, ἐπαναγνοὺς αὐτοῖς τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐσφραγίσατο, παρ' ἑαυτῷ κατέχων ἕως βφλβ ἔτους ἀπὸ Ἀδὰμ, ἐν ᾧ καὶ ἐκοιμήθη, *illud filius recitavit, atque obſignatum ſecum retinuit uſque ad annum ab Adamo* MMDXCII (ad Græcorum calculum) *quo vitam finivit*. Moribundus autem τὴν διαθήκην αὐτοῦ δέδωκε τῷ Σὴμ τῷ πρωτοτόκῳ υἱῷ καὶ θεοφιλεστέρῳ, *Teſtamentum ſuum dedit Semo, utpote primogenito & pietate inſigniori*. Atque ad veterem Noachi Teſtamenti memoriam, ſpectare videtur id, quod de eo habet Achmed Ben Magad Aſtronomus & Geographus Arabs Ms, ubi ait, genus humanum, exemplum Arcæ ſecutum, naves conſtruxiſſe עלי גמיע שואחל אלבחר פי גם יע אלאקאלים אלתי קשמהא נוח בין אולאדה יאפת ושאם וחאם *in unoquoque litore Maris per omnia climata, quæ ſcilicet diſtribuerat Noachus filiis ſuis Japheto, Semo & Chamo*. Circumfertur etiam Teſtamentum XII Patriarcharum, ſeu filiorum Jacobi. Sed id plerumque Monita, Hiſtoriolas aut Gnomas, nullibi bonorum ſeu poſſesſionum legata complectitur. In Micropresbytico habetur, & tum in Bibliotheca Patrum Margarini Binii, tum in editione Colonienſi. Sed de eo obiter animadvertere

vertere liceat, ex Græco verſum eſſe, ac commentum Græculorum aliquot, qui Regno Sacerdotium anteſtare (neque is morbus recens natus eſt) inprimis voluere, & ab Ebræorum genio ſatis eſſe alienum. Obſerva illud in Teſtamento Judæ; *Et nunc filii, diligite Levi, ut permaneatis & non efferamini ſuper ipſum, ut non diſpereatis. Mihi dedit Dominus Regnum, & illi Sacerdotium, & ſubjecit Regnum Sacerdotio. Levi datum eſt Sacerdotium & Judæ Regnum, & ſubjecit Deus Regnum Sacerdotio. Mihi dedit quæ in terra, illi, quæ in Cœlis. Ut ſupereminet Cœlum terræ, ita ſupereminet Dei Sacerdotium regno, quod eſt in terra.* Alia, ad hunc fere ſenſum, in teſtamentis Rubenis, Simeonis, Nephthalim, alibi in illo libello occurrunt. At vero non ſolum Regibus ipſis atque etiam Conſeſſui Magno LXXI-virorum ſeu *Sanhedrin Hagedolah* dicto, ſed etiam Conſesſibus Minoribus ſubjiciunt totum genus Sacerdotale atque etiam ipſum Pontificem Maximum Ebræorum Magiſtri, iique vetuſtisſimi, ut videre eſt in Gemara Hieroſol. ad tit. *Sanhedrin* cap. II, fol. 19, col. 4, & apud Rabbi Jom Tob ad eundem tit. fol. 56, b, alibi. Adde Miſnam tit. *Middoth*, ſeu de Menſuris Templi, cap. V, ubi quinam Sacerdotali functioni idonei, quinam ob vitia ſive corporis ſive Natalium idonei non fuerint, judicare, ad Conſeſſum illum Magnum attinuiſſe liquet. Sed Magnus ille Conſeſſus plerunque tam ex Sacerdotibus ac Levitis, quam ex aliis, optimo jure, Iſraëlitis conflari ſolebat, ita tamen, ut ſi nec Sacerdos nec Levita cooptaretur, numerus LXXI Iſraëlitarum ejuſmodi ſatis idoneus, qui omnimoda judicia in eo exerceret, atque de gravisſimis Reipublicæ negotiis deliberaret, haberetur. Maimonides, ad veterum placita, Halach. *Sanhedrin*, cap. II, ומצוה להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולוים שנאמר ובאת אל הכהנים הלוים ואם ל'א מצאו אפילו היו כלם ישראל הרי זה מותר: *Oportet ut ſint in Conſeſſu Magno Sacerdotes & Levitæ, juxta id quod ſcriptum eſt* (Deuter. XVII, 9), *& venies ad Sacerdotes Levitas,* &c *At ſi ex illis nulli ſint omnino, ſed totus Conſeſſus ex Iſraëlitis conſtiterit, Conſeſſus eſt ſatis legitimus.* Et de Sacerdote & Judice, quorum mentio in commate 12, ejuſdem capitis, vide Sixtinum ab Amama in Antibarbaro lib. I, pag. 130, & lib. II, pag 587. Ut Teſtamentum autem Patriarcharum ita dictum, in Eccleſiam Occidentalem primo adferretur, in cauſa fuere Joannes Baſingſtochius,

 Archi-

Archidiaconus Leiceſtrenſis, & Robertus Capito Epiſcopus Lincolnienſis. Ille ſub anno MCCXLII idem Athenis, præter alia Occidentalioribus tunc incognita, latere indicavit Epiſcopo Lincolnienſi, qui in Angliam ut adveheretur, curavit; & è Græco in Latinum, non ſine opera Nicolai Græci, qui Abbati ſancti Albani à ſacris erat, tranſtulit. Matthæus Paris in Henrico Rege III, *Hic Magiſter Joannes* (de Baſingſtokes) *intimaverat*, inquit, *Epiſcopo Lincolnienſi Roberto, quod quando ſtuduit Athenis, viderat & audierat a peritis Græcorum Doctoribus, quædam Latinis incognita; inter quæ reperit XII Patriarcharum, filiorum videlicet Jacob, Teſtamenta. Quæ conſtat eſſe de ſubſtantia Bibliothecæ, ſed per invidiam Judæorum dudum fuiſſe abſcondita, propter manifeſtas, quæ in eiſdem patent, Chriſti Prophetias. Unde idem Epiſcopus miſit in Græciam, & cum ea habuiſſet, tranſtulit de Græco in Latinum ſermonem, & quædam alia.* Atque alibi; *Nec tempore B. Hieronymi vel alicujus ſancti interpretis, ad notitiam Chriſtianorum, machinante Judæorum antiquorum malitia, potuit quomodolibet devenire.* Et vide ſis Micropresbyticon pag. 615. At certe Origeni in Homilia XV in Joſuam, & Procopio Gazæo ad caput XXXVIII Geneſeos, mentio fit hujuſmodi libelli. Lector judicet, & digreſſiunculæ benevole det veniam.

CAP. XXV.

De Succesſione Fiſci, *ſeu hæredibus morte damnatorum.*

SUcceſſio Fiſci absque paucis, de Judiciis Capitalibus, prælibatis ſatis intelligi nequit. Judicia Capitalia ſive eorum, qui quadruplici illo ultimi ſupplici genere, Lapidatione, Combuſtione, Strangulatione ac Gladio, damnabantur, exerceri ſolebant aut, à Conſeſſibus XXIII. virorum, quorum unicus erat in urbe ac oppido quolibet inſigniori, ac Hieroſolymis bini; (utcunque de numero, neſcio quo aut unde Judicium ſeptenario καθ' ἑκάστην πόλιν ſeu *per urbes* præſtituto, præter duos ex Levitis Miniſtros, verba faciat Joſephus libro IV. Archæologiæ capite VIII, de quo item monuimus ſub fine capitis XIV) aut in magno illo LXXI. virorum, quem סנהדרין הגדולה *Sanhedrin Hagedolah* vocant, id eſt in Conſeſſu ſeu Conſiſtorio Magno in *Liſkat Hagazith*, ſeu *conclavi lapideo* haberi florente Ebræorum Republica ſolito; aut à Regibus ipſis,

cum

cum ſeorſim ac ſoli Juriſdictionem cum imperio exercebant, de qua re in libris Regum, non infrequens mentio. Etenim & ipſi Reges interdum, ſaltem eorum nonnulli, etiam locum habebant, ut Principes in Conſeſſu Magno, cui primus, ut Princeps, quem נשיא appellant, præerat Moſes. Eo ſcilicet imperante, Conſeſſus ille Natales habuit, ut videre eſt Numerorum XI, 16. Et decantatum illud, מלך לא דן ולא דנין אותו, *Rex non judicat, nec judicant ipſum*, quod occurrit in Miſna, tit. *Sanhedrin*, cap. II, & tit. *Horaijoth* ſeu *de ſententiis Conſeſſuum*, cap. II. ſpectat ad citeriora ſecula, ſeu ad tempora Alexandri Jannæi Regis, ſive ad Reges, qui familiæ Davidicæ non erant, quos Reges Iſraëlis nuncupare, & à veteribus familiæ Davidicæ eo nomine diſtinguere ſolent; ut docetur in Gemara Babylonia ad tit *Sanhedrin*, cap. II. fol. 19. a. Et de hiſce vide Maimonidem Halacha *Melachim* ſeu de Regibus, cap. II. Et de Conſeſſu illo, atque Juriſdictione Ebræorum Regia, nos, Deo volente, fuſius in libris de Conſeſſu illo inſcriptis, ubi de ejuſce Natalibus, qualitate eorum, qui rite in eum adſciſcebantur, Adſcitorum dignitate, Juriſdictione, Imperio, Loco, Continuatione, Conſidendi tempore, aliis, ſine quibus in veteri Judaicarum rerum ſtatu plane cœcutimus, agitur. Capitalium autem criminum alia erant, quæ præſcriptis in Pentateucho legibus, morte plectebantur, veluti homicidia, adulteria, & quæ ſunt id genus cetera; alia, quæ læſæ Majeſtatis erant, ut perduellio in Principem, quæ ultimo item ſupplicio plectenda, ex lege Joſuæ data cap. I. comm. ult. *Qui rebellis fuerit ori tuo, &c. morte plectatur. Tantum age fortiter & ſtrenue.* Quando vero ori ſeu decreto Principis ſive in Principem rebellis, ex lege illa, mortis reus, quando minime eſſet, (Nam de ea re diſtinctionem egregiam ex poſtremis illis verbis, ad majorum mentem & mores patrios explicatis, afferunt Magiſtri) diſceptandi locus heic non eſt. Hoc interim advertendum, quamplurima quæ in judiciis receptisque gentis ſententiis tum de hac re, tum de aliis habentur, non ſolum lege ſcripta, ſed etiam moribus ſive traditionibus à Moſe receptis, quas הלכות למשה מסיני *traditiones Moſaicas è Sinai receptas appellant*, & legibus ſuperinductis ſeu à Conſeſſu Magno ſancitis atque ab univerſitate populi, majoreq; ejus parte (quæ eadem ipſa eſt, notione civili) in uſum admiſſis, nec vero legi ſcriptæ adverſis, ſubniti; quod explicatius etiam in

dictis de Conſeſſu Magno libris aperimus atque heic monemus, ne turbetur nimis interea lector, ubi quid in receptisſimis moribus gentis repererit, cujus in lege ſcripta ne veſtigiũ quidem fuerit relictum. Ne ſpecimen heic deſit, advertas quod legitur Ezræ x, 8, de edicto ad accerſendos in conventum omnes, qui duxerant uxores exteras; *Et omnis qui non veniret intra tres dies*, כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו *juxta conſilium principum & ſeniorum, anathemati ſubjiciatur*, aut, *auferetur omnis ſubſtantia ejus.* Quod ex ſuperinducto ſancito temporali vim habuit. Jam vero, de Fiſci ſucceſsione, ſeu de morte damnatorum bonis, dicimus; ubi quis ob ea, quæ ſive in Numen ipſum commiſſa tantum, veluti Blaſphemiam, (Nam ea morte luebatur, ut videre eſt apud D. Matthæum, XXVI, 65. & 66. & in Miſna tit. *Sanhedrin*, cap. IX, ſub finem) ſive in mutua civium officia, veluti homicidia, adulteria, aut ejuſmodi alia, ultimo plexus eſt ſupplicio, bona hæredibus ſive ob ſanguinem, ſive *unde vir* (ut oſtenſum eſt) ſuccedentibus tranſmittenda; extra ſcilicet ſpeciem Bonorum civium Urbis ſeu Univerſitatis, quam עיר הנדחת *urbem in cultum extraneum impulſam* ſeu *pellectam* nuncupant. Nam horum Bona ex lege ſacra (Deuteron. XIII, 13) comburenda erant. Unde Maimonides ממונם בשרפה ואינו ליורשיהם בשאר הרוגי בית דין *Bona eorum comburenda erant, nec ad hæredes tranſmittenda, ſicut ceterorum, qui ex judicio forenſi morte plexi.* Vide ſis eum More Nebochim part. III, cap. XLI & halach. עָז cap. IV. Qui autem velut privati tantum, non ut pars urbis ſeu univerſitatis ita damnatæ, criminis hujuſmodi erant rei, eorum etiam in bona hæredes ſuccedebant. At vero ubi perduellionis in principem reus quis eodem affectus eſt ſupplicio, Bona ejus, ut hæredi, Fiſco cedebant. Ita intelligo illam ſententiam Rabbinis receptam, quæ traditur in Gemara Babylonia ad tit. *Sanhedrin* cap. VI, fol. 48. b., ת֫ר הרוגי מלכות נכסיהן למלך הרוגי בית דין נכסיהן ליורשין *Traditio eſt Rabbinica; ubi regni cauſa capite quis plectitur, bona ejus Regi* (ſeu Fiſco) *cedere; ubi vero per Conſeſſum judicum, bona ejus ad hæredes tranſmitti.* Sententia R. Jehudæ adjicitur, qui etiam utraque in ſpecie hæredes ſuccedere voluit. Sed ibidem mihi ſatis confutatur. Vir doctisſimus eſt, qui הרוגי מלכות heic vertit, *qui Regio juſſu occiſi ſunt*, Alter *à Rege occiſi*, Neutrum omnino placet. Nam ita

ita innueret iſte locus, non ſolum Regio judicio damnati ultimo ſupplicio, ſive ob crimen læſæ majeſtatis, ſive ob aliud quod capitale: bona fiſco applicari, ſed & judicio Conſeſſuum morte plexi, ob perduellionis ſeu læſæ majeſtatis crimen, bona ad hæredes transmitti, quod nimis ab eo, quod veri eſt ſimillimum, diſſonum eſſe videtur. Certe מלכות *regnum* ſonat & הרוגי מלכות *occiſi ſeu morte plexi ob regnum*, quod de perduellionis, contumeliarum, aut maledicentiæ in Regem pœna, capiendum. Et הרוג בית דין *capite plexum ex Judicio Conſeſſus* intelligo pro eo, qui ob alia crimina in mutua Civium officia morte plecti ſolebat; quoniam jure ordinario de eis cognoſcebant tribunalia, ut extraordinario ſeu Regio, quod fieri ſatis amat, juſſu cognoſcebant de crimine læſæ majeſtatis. Et moribus gentis receptum erat, ut, qui contumeliis Regem afficeret, aut ei malediceret, capite plecteretur. Unde illud in Gemara Hieroſolymit. ad tit. *Sanhedrin*, fol. 20, col. 2, כל המקלל מלכות בית דוד חייב מיתה *quicunque maledixerit Regi familiæ Davidicæ, mortis reus eſt*. Etiam in illuſtri illo Nabothi & Achabi Regis Iſraëlis exemplo, jus hoc obtinuiſſe & ſucceſſionem, eam ob rem, Fiſci, agnoſcunt. Vide 1 Regum XVI. Crimen eſt, ברכת אלהים ומלך *blaſphemaſti, contumeliis, maledicentia affeciſti Deum & Regem*. Lapidatione, ex ſententia in eum lata, plexus eſt. Inde vinea ejus Fiſco ſeu Regi cedebat, ut in ſacra hiſtoria. Et planisſime Nabothus heic הרוג מלכות *regni cauſa plexus erat*; ſed non quod Regio juſſu occiſus." Nam adhibitis teſtibus, utcunque falſis, formula judicii Conſeſſus urbis, in qua habitabat, non Regii, damnabatur. Neque ſive Jezebelis ſive Achabi mandatum in literis, quas ad Conſeſſum dedere, in judicii formula aliud effecit, quam ut ſceleratisſimi judices ad tantam injuſtitiam, prætenſo, ut ſit, Principum nomine, accenderentur. Ideo vero הרוג מלכות quia crimen læſæ erat majeſtatis, ſeu in Regem commiſſum, tametſi ſententia Conſeſſus plexum. Unde etiam obſervant, blaſphemias in Deum adjectas, ut crimen augeretur. At vero in Regem, ut vineam fiſcus caperet. De qua re conſulas Gemaram Babyloniam, loco jam citato. Hinc Levi Gerſomides, 1. Regum XXI, 15, למדנו מזה שהרוגי מלכות נכסיהן למלכות *Ex hoc loco ediſcendum, bona eorum, qui regni cauſa morte plectuntur, Fiſco ſeu Regi ipſi cedere*. Et David

Kimchi-

Kimchius ibidem, ad verba illa Jezebelis, *Surge & poſſide Vineam Nabothi*, אמרה לשון ירושה לפי שנפלו לו נכסיו בדין והוא במקום היורשין *Dixit id* (Jezebel) *ex cauſa* ſeu *nomine hæreditatis. Quoniam bona ejus ad eum devenere ex ſententia judicii. Et ipſe locum hæredum occupabat.* Et ſtatim poſtea, מי שנתחייב מיתה למלכות הוא וכל אשר לו למלך ונחלקו רבותינו ז״ל בזה הדבר ואמרו הרוגי מלכות נכסיהן למלך והרוגי בית דין נכסיהן ליורשין ומפני זה אמרה איזבל שיעידו העדים כי בירך נבות אלהים ומלך כי אילו יאמרו בירך אלהים לבד והיה דינו מסור לבד ויהיו נכסיהן ליורשים וכשאמרו קלל המלך נתחייב מיתה למלך ואת ונכסיו למלך אם כן למה הוצרך לומר אלהים לא אמרו אלהים אלא להגדיל הקצף עריו *Qui morte damnatur ob crimen læſæ majeſtatis, tam is, quam quæ ſua ſunt, Regis fiunt. Ceterum diſſenſus eſt inter Magiſtros noſtros piæ memoriæ de hac re. Et dicunt; Eorum, qui regni cauſa morte plectuntur, bona fiſco ſeu Regi cedere. Eorum vero, qui Conſeſſus Judicio, ad hæredes transmitti. Atq; inde eſt, quod Jezebel juſſerit, ut teſtes Nabothum accuſarent dirarum, tam in Regem quam in Deum. Nam ſi de Deo ſolummodo accuſaſſet, judicium ejus* (jure ordinario) *Conſeſſu Judicum fuiſſet permittendum. Unde & bona ejus ad hæredes transmiſſa fuiſſent. Sed quoniam dirarum in Regem eſt accuſatus, regni cauſa morte damnatus eſt. Quod ſi objicis, cur igitur opus erat, ut Deus adjiceretur?* Reſpondendum eſt, *non aliam ob cauſam, quam ut celerior in eum fieret juſtitia*, ſeu, ut Talmudici dicunt, לאסופי ריתא *ad augendam indignationem*, ut legitur citato ſupra Gemaræ Babyloniæ loco, ubi etiam Salomon Jarchius expreſſe הרוגי מלכות interpretatur שנתחייבו מיתה למלכים *eos, qui* (perduellionis aut contumeliarum in Regem rei] *vitam Regibus debent*, ſeu eorum nomine morte ſunt afficiendi. Perſequitur dein Kimchius R. Jehudæ ſententiam, qua fiſcus heic excluditur; ſed contra eam, quæ Magiſtris pro receptiori habetur. Adi etiam Moſem Mikotzi Præcept. Affirmativ. cxv. Et de nomine הרוגי מלכות conſulas etiam Joſephum Scaligerum in lib. III. Canonum Iſagogicorum pag 219. Quin ex hac lege non ſcripta ſeu recepto more, explicat David Kimchius illud II. Samuelis IX. 7. ubi miſericordia ac benignitate uſus erga domum Saulis, David reſtituit Mephi-

Mephiboſhetho Jonathanis filio ac Saulis nepoti lati fundia Saulis. Scilicet fiſco applicata fuiſſe ea שאישבושת ובית שאול היו מורדים במלכות *quoniã Iſhboſhethꝰ & domꝰ Saulis rebelles fuerant ſeu perduellionis rei* in Davidẽ Regẽ divinitus unctũ. Et vide II. Samuelis XII. 8. Certe & hinc capi poteſt illud II. Samuelis XVI. 4. ubi perduellionis inſimulato, à *Ziba* ſervo, Mephiboſhetho, omnia Mephiboſhethi bona *Zibæ* à Rege decernuntur. *Ecce omnia, quæ Mephiboſhetho ſunt, tibi erunt.* Nimirum tibi erunt, ſi hoc, quod de eo enarras, verum ſit; cum perduellem eſſe. Quia ita eorum jus mihi, jure Regio ſingulari, quo utimur in hac, qua vivitur, Republica, competet, quod totum in te transferam. Poſtquam autem *Zibæ* accuſationem falſam fuiſſe indicaverat Mephiboſhethus (II. Samuel. XIX. 26.) & humilimo adblandientis officii genere, pro gentis more, ſe ceterosque familiæ ſuæ, utpote perduelles, mortis olim reos etiã fuiſſe agnoverat, Regioque judicio ſe totũ ſubmiſerat, *dixit ad eum David Rex, quid adhuc de hiſce rebus loqueris?* אמרתי, *Pronuntiavi; Tu & Ziba divide Agros.* Quod accipiunt, fateor, Magiſtroũ nonnulli perindeac ſi, novo judicio, partiarios agrorũ, qous primo Mephiboſhetho, reſtituerat, Dominos nunc feciſſet Zibã & Mephiboſhethum; & tam aſſignationẽ iſtã (qua excludendus à poſſeſſionibus Mephiboſhethus) lata ſententia, Zibæ factam, quam novationẽ hanc, qua dimidio uterque donatur, judicio Regio ſeu interminatæ poteſtati Regiæ primo Samuelis VIII 14. memoratæ, temere ſatis tribuunt. Sed iniquum interim fuiſſe hoc diviſionis judicium volunt, & voce è cœlo delapſa monitum ſcribunt eorum aliqui Davidem, inde eventurum, ut non diſſimile fieret regni inter Rehoboamum & Jerobeamum diſcidium. Vide ſis D. Kimchium, Levi Gerſomidem, & Jeſaiam ad II, Samuel. XIX. At vero, ſi rem attentius introſpiciamus, nõ eſt omnino cur credamus, aut Zibæ aſſignationem iſtam lata ſententia factam, aut novo aliquo judicio agros utrique tributos. Neque enim magis in cauſa erat Zibæ inſimulatio, cur ut judex pronuntiaret Rex in Mephiboſhetum, quam excuſatio ſeu defenſio Mephiboſhethi, ut omnino judicatum quid reſcinderet. Neutro in loco, ſi quid video, aut judicium pronunciatum eſt, aut interminatæ poteſtatis Regiæ, quæ in circumvicinis gentibus uſurpabatur, erat aliquis uſus. In eo de Ziba, Dominum, ut perduellionis reum, inſimulante, nil aliud videtur in-

nui, quam ut, ſi judicium poſtea ferretur (quale ferendum erat, ſi accuſatio vera fuiſſet] tunc bona Mephiboshethi fiſco applicanda Zibæ donarentur. Exempla id genus habentur hodieque, ubi Principes ab hujusmodi promiſſis pronuntiatisque non diſſimilibus non abſtinent. In altero autem loco, quo partitio fieri videatur, ſenſus mihi alius plane eſt ab eo, qui vulgo recipitur. Etenim partitio ſeu diviſio agrorum dupliciter capi poteſt; aut proprie pro diviſione, qualis in familia erciſcunda, ſeu in communi dividundo, ubi uterque æque rei poſſeſſæ eſt Dominus partiarius; aut minus propriè, veluti ſi verba fiant de Domino & uſufructuario, de Domino & Colono, Emphyteuta, ſive aliis ejusmodi, quibus præter onus culturæ etiam emolumentum cedit, integro nihilominus Domini jure; aut etiam de Domino & glebæ adſcriptitio agrum colente atq; inde victum ſatis amplum obtinente. Juxta primam ſpeciem, non eſt cur putemus, Zibam & Mephiboshethum pro partiariis, verbis Davidis, innui. Juxta ſecundam vero dici id videtur à Davide, atque appoſitiſſime; ac ſi cum revocaſſet in memoriam Mephiboshetus calamitatem Domus Saulis, & in gratiam cum Davide offenſo denuo rediiſſet, dixiſſet Rex, *Quid plura de ea re loqueris?* jam olim abolita ſunt hæc. Tu in favorem mihi receptus. Etiam decrevi pridem, dixi, pronuntiavi, te & Zibam ſervum tuum partiarios fore. Te ut Dominum cui, utpote in integrum reſtituto, ſubminiſtrantur agrorum proventus, illum ut colonum, glebæ adſcriptitium, ſervum agros colentem, atque inde etiam, pro hominis ſtatu, victum capientem. Adeo ut nihil illa ſententia breviuſcula amplius innuatur, quam id, quod fuſius exprimitur capit. IX. ejusdem libri comm. 10. ubi proventus domino, cultura ſervo, à donatore, cujus in poteſtate erat, conditiones ac modos tam libertati ac ſervituti, quam agrorum dominio adjicere, aſſignantur. Atque hoc modo, univerſa, in cauſa Mephiboshethi & Zibæ, recepto gentis juri ſunt ſatis conſona. Vide ſis item de ſucceſſione fiſci D Kimchium ad I. Regum, cap. II. ubi de Joabo tam perduellionis quam homicidii reo, cornua altaris tenente, hiſtoria habetur. Et de capitali judicio Regio ſeu ultimo ſupplicio, regni cauſa, infligendo, adde quod adnotat ibi Levi Gerſomides.

Cap. XXVI.

De Proſelytorum Bonis *ac* Hæredibus *Jura ſingularia.*

Quic-

QUicquid autem hactenus oſtenſum eſt (præter id quod de Fiſco dicitur) aut ad Iſraelitas tantummodo ſpectat, quorum nemini hæres deeſſe potuit, ut ſupra obſervatum eſt; aut ad Proſelytos Juſtos eorumque poſteros ac ſtemma, quod, poſt nomen primo Judaiſmo datum, naſcebatur. Nam ex Proſelyto proles, poſt nomen Judaiſmo primo datum, ſuſcepta, eodem (quantum ad res attinet hujuſmodi) modo Eccleſiæ Ebraicæ pars habebatur, quo proles ejus, qui ſanguine atque origine eſſet Iſraelita; utcunque Proſelyti nomen & retineret ea & ad poſteros transmitteret; extra quam ubi ex Iſraelitarum, Gentilium, aut Servorum conjugiis, nomen illud in Poſteris commutaretur. Similique modo Hæreditas in hujuſmodi Proſelytorum poſteritate, deferebatur. At Proſelyto Juſto, qui factus, non natus fuiſſet proſelytus, ſine prole poſtquam factus eſſet, mortuo hæredes omnino nulli erant, ſed bona ejus, uti cetera, quæ cenſeretur nullius in bonis & Vacantia, occupanti cedebant, non Fiſco. Maimonides, Halacha *Zichia Vemithna* cap. I. גר שמת ולא הוליד ישראל אחר שנתגייר אין לו יורשין אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו זכה *Si Proſelytus mortuus fuerit nec progenuerit, Iſraelitam, poſtquam Proſelytus fuerit factus, hæredes ei ſunt nulli. Sed quicunq; bona ejus prius occupaverit, ei cedunt.* Id ipſum Talmudici non ſemel ad cap. III. tit. *Baba Bathra*; ubi videſis Gemaram Babyloniam fol. 42. & Jarchium. Proſelytus Juſtus (quem גר צדק nuncupant) is eſt, qui Evangeliis alibique Proſelytus abſolute & vulgo dicitur, ſeu, qui ex peregrinitate ſeu Gentilitate in Judaiſmum fuerat transgreſſus. Juſti autem adjectione diſcriminatur à גר תושב ſeu *Proſelyto domicilii*, quo nomine appellabātur peregrini & Gentiles, qui ſuſcepta in ſe Septem præceptorum Noachidarum, id eſt, univerſæ Humanitatis ſeu Gentium Juris, ſed non Judaiſmi, obſervatione, ad domicilium ſeu inquilini jus aut in fedus ab Ebræis admitterentur. Nam ſine hujuſmodi obſervationis profeſſione verum eſt, quod Trogus de eis habet apud Juſtinum, ex diſciplina atque Religione cum peregrinis eos non communicaſſe. De utroque Proſelytorum genere eorumque Juribus, fuſius in libris de Jure Gentium ad eorum placita, agimus. Ratio autem, quare in Proſelyti Juſti demortui bona nemo, ut hæres ex ſanguine aliter ac

 dictum

dictum eſt, ſuccederet, non omnino erat, qualis ſive apud Gallos ſive apud Anglos de Fiſci in peregrinorum bona, apud hoſce immobilia, apud illos etiam & mobilia (uti & apud veteres Romanos) ſucceſſione, obtinet, ſed alia prorſus atque ex receptiſſima eorum ſententia ſatis manifeſta. Quemlibet ſcilicet ejuſmodi proſelytum, dum ſtetit Templum triplici initiamentorum genere admitti, ſolenne erat, במילה בטבילה ובקרבן *Circumciſione, ablutione ſeu Baptiſmo* (publice ac coram tribus minimum peracto) *& Oblatione.* Idque à Moſis ſeculo obſervatum & Legis ſacræ locis aliquot etiam ſubnixum aſſerunt. Neque, ſi horum trium aliquod deeſſet, ſtante Templo, aut ex Circumciſione, ſine Baptiſmo, poſt Templi excidium, Proſelytum quempiam Juſtum fieri. Neque proſelytam ſine baptiſmo & (ſtante item Templo) Oblatione. Quin aliter intelligi nolunt illud Numerorum xv. 15 ככם כגר *ſicut vobis, ſic proſelyto,* Initiatum autem hujuſmodi, ſeu proſelytum ita factum, ſemper pro Regenerato ſeu recens nato habebant, adeo ut priſtinæ prorſus deleta omnimodæ cognationis ratione conſanguineos nullos poſtmodum, ex Jure habere ſacro, ſive in ſucceſſionis ſive in connubiorum, quod mirere, ratione cenſeretur, præter poſteros, qui Baptismum ſeu initiamenta ſequerentur. Non enim hæc Natalium novatio ſimilis erat Regenerationi illi ſeu Natalium reſtitutioni, qua dignabantur Principes Romani Libertinos, unde ſcilicet pro Ingenuis ipſi atque ipſa mater pro ingenua haberetur, adeoque, cognatio omnimoda & jura inde pendentia reviviſcerent. Qua de re videſis Juſtinian. Novell, xviii. cap xi; & lxxviii. cap 1. & ii; & Marcianum l. 2. ff. de Natalibus reſtituendis. Sed Gentilis ex ipſo quo Proſelytus fiebat momento, pro eo qui tunc denuò & nova tunc matre in Jure Ebraico ficta natus fuerat, cenſebatur. Pater igitur, mater, filii filiæque ante ſuſcepti, fratres, cum hiſce nominibus contingere plane, ad eorum placita, deſinebant. Diſerte rationem reddunt de obliterato heic priſtino ſanguine; מאי טעמא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי *Ratio eſt, quia proſelytus, ex quo fit proſelytus, habetur velut infans qui* (ex nova aliqua matre) *recens naſcitur.* Ita Talmudici in Gemara Babyl. ad tit. *Jabimoth* c. ii. fol. 22. a & cap. xi. fol. 97. b. Maimonides, halachâ *Jebom Wechalitza* cap. 1 & halach. *Iſuri Bia.* c. iv & Moſes Mikotzi Præcept. Affirmat. l i. Adeo ut proſelytus ejuſmodi ſeipſum omnino priſtinoſque natales & omnem ex illis contractum

ſangui-

ſanguinem exueret; atque ex regeneratione hujuſmodi nulla inpoſterum reſtaret cognatio Gentilis aut ex Gentilitatis tempore orta, quemadmodum fere jure Cæſareo poſt manumiſſionem nulla cognatio ſervilis. Unde cum apud D. Ioannem Nicodemus, etiamſi Pharisæus eſſet, atque Judæorum (Tribunalis alicujus puto] princeps, miraretur dicta Servatoris de Regeneratione, & rogaret, *quomodo poteſt homo renaſci cum ſit ſenex, & quomodo poſſunt hæc fieri*, ac ſi nullam ipſe deprehendiſſet Regenerationis ex aqua ſeu Baptiſmo notionem; *Tu es*, inquit Servator, *Magiſter in Iſrael & hæc ignoras?* Nam Magiſtris receptarum ſententiarum peritis, ſatis erat Regenerationis ex Baptiſmo ſeu aqua, notio, quam diximus, cognita. Atque hinc illud Taciti Hiſtoriarum quincto intelligendum. *Circumcidere genitalia inſtituère* (Judæi,) *ut diverſitate noſcantur. Transgreſſi in morem eorum idem uſurpant. Nec quidquam prius imbuuntur, quam contemnere Deos, exuere patriam, parentes, liberos, fratres, vilia habere.* Neque enim patriæ (modo excipias unam & alteram gentem, ad quas jus attinuit ſingulare ex lege ſacra Deuteronom. XXIII. 3. & 9.) aut, ut dictum eſt, conſanguinitatis priſtinæ ratio omnino Proſelytis (qui ipſi primo nomen illud profeſſione aſſequerentur) habita eſt; quippe qui pro denuo atque aliunde natis, id eſt, Renatis, cenſebantur. Unde & ſequebatur, conſanguineos priſtinos, qua ſanguinis nomine antea conjuncti fuerant, eos vilia habuiſſe; id eſt, tum ſe ipſos omnimodis affectus, pietatis officii vinculis, ſive ſanguinis cauſa inter cognatos, ſive patriæ inter conterraneos haberi ſolitis, ſolutos fuiſſe, tum eos ob Gentiliſmum ſpernendos. Nam ſingulare eſt etiam illud, atque ex Regenerationis ſeu Natalium hujuſmodi novationis jure ortum, patriam proſelytos eorum exuiſſe. Ex ipſo nimirum Religionis in Regeneratione hac amplexu patriam induebant aliam, id eſt Judæam; idque tametſi extra eam renati. Et Judæi poſtea tum nuncupabantur, tum revera pro Judæis ſunt habiti, licet ab Iſraelitis ſeu Judæis ex ſanguine illud vocamen ſortitis, ut ab aboriginibus, ſemper non ſolum ipſi ſed & poſteri, usq; dum ſanguis Iſraeliticus ſtemmate eorum commiſtus eſſet, tum Proſelytorum nomine tum diſpari etiam, in rebus non levis momenti aliquot, juris uſu diſcriminarentur. Adeo ut idem Patriæ nomen & Religionis, idem civitate donari & in ſacros eorum mores tranſgredi ipſis haberetur habeaturq; etiamnum; quod alibi, puto, non compertum. Nam etſi vulgo

Chriſti-

Chriſtianorum, Mahumedani Turcarum nomine appellantur, atque in Turcam commutari ſeu Turciſmum amplecti, idem vulgo ſonet, quod Mahumediſmum profiteri; ſcimus tamen ipſis Mahumedanis proſelytos ſuos Muſulmanos (id eſt אלמשלמין) quod recte credentes ſeu Fideles interpretatur, non Turcas aut alio aliquo nomine patriæ mutationem denotante, indigetari. Hinc Jdumæos ſcribit Joſeph. Arch. XIII, c. XVII, ſub Hyrcano Judaiſmum amplexos ὥστε εἶναι τὸ λοιπὸν Ἰουδαίους *adeo ut deinde eſſent ipſi Judæi*. Seu, ut Ruffinus ibi, vetus interpres, *ex illo tempore cœperunt eſſe Judæi* Inde etiam in Eſther VIII, 17, מתיהדים *Judæi fiebant*, legitur pro eo, quod in vulgata eſt, *ſectæ eorum religioni & ceremoniis jungebantur*. Et Dio Caſſius lib. XXXVII de Judæi nomine, qua patriam denotat, locutus, Φέρει δὲ καὶ, inquit, ἐπὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὅσοι τὰ νόμιμα αὐτῶν καίπερ ἀλλοεθνεῖς ὄντες ζηλοῦσι, *pertinet etiam ad alios homines, quotquot eorum inſtituta amplexantur, etiamſi alienigenæ*. Qua de re item conſulas præter Joſephum Scaligerum in Euſebianis ad Numer. MDCCCCLXIII & ſequentem, Caſaubonum in Exercitatione prima ad Apparatum Annalium Baronii. Ad Baptiſmum autem, quem diximus, & Judæi nomen ipſam religionem non magis atque novam patriam denotans ſpectabat proculdubio Arrianus in Epictetum lib. II, cap. IX. *Quid* (inquit, Philoſophiam ſimulantes increpans) *appellas te Stoicum? quare decipis & fallis tam multos? Quam ob cauſam Græcorum perſonam induis, cum ſis Judæus? An neſcis quare dicitur quisque Judæus, quare item Syrus, quare Ægyptius?* Καὶ ὅταν τινὰ ἐπαμφοτερίζοντα ἴδωμεν, εἰώθαμεν λέγειν, οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὑποκρίνεται. Ὅταν δ' ἀναλάβῃ τὸ πάθος τὸ τοῦ βεβαμμένου καὶ ᾑρημένου, τότε καὶ ἔστι τῷ ὄντι καὶ καλεῖται Ἰουδαῖος. οὕτω καὶ ἡμεῖς παραβαπτισταί, λόγῳ μὲν Ἰουδαῖοι, ἔργῳ δ' ἄλλο τι *At quando viderimus quempiam animo utrinque ancipiti, dicere ſolemus, Judæus non eſt ſed ſimulat. Quum autem induerit ſibi affectum Baptizati & inter ſectatores aſciti, tum revera & eſt & appellatur Judæus. Ita & nos quoque parabaptiſtæ ſumus* (ſeu ut non legitime tincti) *dum quisque verbo tenus duntaxat velut Judæus, re autem vera aliud quid exiſtit*. Vir doctiſſimus Dionyſius Petavius ad Themiſtii Orationem XII legere mavult περιτετμημένου *circumciſi* pro ᾑρημένου *inter ſectatores aſciti*. Et ex Judæorum & Chriſtianorum nominis confuſione ſcripſiſſe Arrianum opinatur. Scilicet, cum circumciſio proprius eſſet Judaiſmi character, magnaque tum Chriſtianorum pars è

Judæis

Judæis eſſet, *crediderant*, inquit ille, *Gentiles, Judæos omnes & baptizatos, & circumciſos eſſe oportere.* Lipſius autem ad Annal. Tac. l. xv de Chriſtianis locum illum capit, ex eadem confuſione. *Ait*, ſic ille, τοῦ βεβαμμένου (*Baptizati.*) *qui ergo tincti & baptiſati præter Chriſtianos?* Et Gaſpar. Barthius ad Rutilii Itinerar de eo loco, *ſane Judæi*, inquit, *ſignaculum non erat Baptiſatum eſſe, ſed Chriſtiani.* Nec melius Hieron. Wolfius, qui ἡρημένου *amplexi*, ſcilicet Judaiſmum, ibi verti vult, & Chriſtianorum eccleſiam cum ſecta Judæorum confundi. Certe fatemur, Judæorum nomine Chriſtianos antiquitus apud ſcriptores gentiles, eo quod Chriſtianiſmi, uti & Chriſti, in Judæa erant natales, deſignari; quemadmodum apud Suetonium in Claud. cap. xxv, Judæos *impulſore Chreſto* [nam & Chriſtum Chreſtum, unde & Chreſtianos, qui Chriſto nomina dederant, appellitabant) *aſſidue tumultuantes Roma expulit.* Et vide ſis P. Pithœi Adverſariorum lib. ii, cap. iii. Sed vero apud Arrianũ, Judæorum proſelytos ſeu Judæos circumciſione & baptiſmo ex Gentilibus factos innui vix ambigendum videtur. Et tantum abfuit, ut male Gentiles, Judæos hujuſmodi tam baptizandos quam circumcidendos fuiſſe ſentirent, aut nulli in initiamentis tingerentur præter Chriſtianos (quod vult Lipſius) ut nemo citra Baptiſmum magis ac citra Circumciſionem Proſelytus aut hac notione Judæus rite fieri aut haberi potuiſſet. Alii etiam fuere, in *Ebræorum* ritibus, baptiſmi, qui non ſolum καθαρισμοὶ ſeu ſordium purgationes, ſed & ut peccatorum ablutiones habebantur; de quibus Iſaias cap. i, comm. 16, Eulogius contra Novatianos lib. ii apud Photium in Myriobyblo cod. cclxxx, & R. Elias de Wides in *Reshith Cochma* ſeu Initio Sapientiæ cap. iv & v. De pœnitentia verba faciens ille, צריך inquit לטהר עצמו בטבילה ואחכ לקדש עצמו בתעניות וגו׳ *oportet pœnitentem purgare ſe Lavacro, & poſtmodum ſanctificare ſe jejuniis &c.* Et Petrus Bleſenſis contra perfidiam Judæorum cap. xxvi, *crediderunt Judæi, & adhuc credunt, ſibi per aquam frigidam peccata dimitti. Unde & ipſi ſolent multis baptismatibus exerceri.* Ejuſmodi item ablutionem Herbanus Judæus in Diſputatione cum Gregentio Archiepiſcopo Tephrenſi memorat; ubi peccatorem pænitentem ἀπολυόμενον, κατὰ ψυχὴν ἰατρευθέντα, *ablutum* (in verſione Nicolai Gulonii, pro eo *abſolutum* male ſubſtituitur) *ut anima expiatum*, & ad bonam mentem reverſum, in templum, ex jure Ebraico, admittendum ad ſacra antiquitus fuiſſe ait. Sed hujuſmodi

juſmodi ablutio ſeu baptiſmus in vitæ tantum atque morum, illa autem, cui in initiamentis Proſelytorum erat locus, etiam in Natalium novationem ſeu Regenerationē peragebatur, unde & priſtinæ conſanguinitatis omnimodæ ſequebatur obliteratio. Ita ex Juris patrii fictione, ritibus ſanctis ſubnixa, etiam ipſa, quibus invicem conjungebantur gentiles, jura ſanguinis naturalia deleri volebant. Quod itidem ſervabatur, tametſi pater, filius, mater, fratres aliquot ſororesve eodem ſimul momento Proſelyti fuiſſent facti. Nam ſingularis cujuslibet ejuſmodi Regeneratio ſuum qualecunque jus ſanguinis anterius, ratione jam dicta, invicem perimebat. In prole autem ſeu poſteris ejuſmodi Proſelyti, Baptiſmus nunquam iterabatur. Sed obſervari liceat, ut apud Ebræos (quorum baptiſmi uſum in proſelytis faciendis paucisſimi ſcriptorum animadvertunt) atq; Chriſtianos, ita etiam in celebrioribus Gentilium initiamentis (nam de Expiationibus res tralatitia eſt) Baptiſmum ſeu lavacri luſtrationem primario adhiberi ſolitam. De Eleuſiniis Athenienſium Minoribus, per quæ ad Majora tranſibant, liquet ex Polyæno Stratagematum lib. v in Heraclide, ubi, *hæc*, inquit, *tranſigebant* περὶ τὸν Ἰλισσὸν, οὗ τὸν καθαρμὸν τοῖς ἐλάττοσι Μυστηρίοις *ad Iliſſum* (flumen Muſis aliisque diis, ut ex Pauſaniæ Atticis ſcimus, ſacrum) *ubi luſtratio fieri conſuevit minoribus Myſteriis.* Unde ὑδρανὸς ſeu Aquarius dictus eſt ὁ ἁγνιστὴς τῶν Ἐλευσινίων ſeu *is qui Eleuſiniis ſacris quempiam ut ſacerdos initiabat*, quod docet Heſychius. Primus etiam ex octoginta, in ſacrorum Mithræ, ſummi apud Perſas Numinis, initiamentis, ritus erat ejuſmodi luſtratio ſeu baptiſmus; διανήξασθαι ſcilicet ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὕδωρ πολὺ *complures dies per multum aquæ natare*, ut ſcribit Nonnus in Synagoga Hiſtoriarum ad Orationem primam Steliteuticam Gregorii Nazianzeni cap. XLVII. Et Tertullianus libro de Præſcriptionibus adverſus Hæreticos cap. XL, *diaboli*, inquit, *ſunt partes intervertendi veritatem, qui ipſas quoque res ſacramentorum divinorum, in idolorum myſteriis æmulatur. Tinguit & ipſe quoſdam utique credentes & fideles ſuos. Expiationem delictorum de lavacro repromittit, & ſic adhuc initiat Mithræ.* Iſidis item celeberrimæ apud Ægyptios potiſſimum Deæ initiandus Apulejus, *ſtipatum me* (ſic ipſe Mileſiarum XI) *religioſa cohorte deducit* (Iſidis ſacerdos præcipuus, nomine Mithra) *ad proximas balneas; & prius ſueto lavacro traditum, præfatus Deum veniam, puriſſime circumrorans abluit, rurſumque*

que ad templum reductum, jam duabus diei partibus tranſactis ante ipſa Deæ veſtigia conſtituit. Quin diſerte in Regenerationem luſtrationem hujuſmodi, Gentilibus fieri ſolitam, memorat Tertullianus. Is libro de Baptiſmo, vim ſacramenti pluribus demonſtrãs, & aquas omnes de priſtina originis, ut loquitur, prærogativa ſacramentum Sanctificationis conſequi, invocato Deo, aſſerens, *ſed enim* [ait c. v) *Nationes extraneæ ab omni intellectu ſpiritalium, poteſtatem eadem efficacia idolis ſuis ſubminiſtrant. Sed viduis aquis ſibi mentiuntur. Nam & ſacris quibusdam per lavacrum initiantur, Iſidis alicujus aut Mithræ. Ipſos etiam Deos ſuos Lavationibus efferunt. Ceterum villas, domos, templa, totaſque urbes aſpergine circumlatæ aquæ expiant paſſim. Certe ludis Apollinaribus & Peluſiis tinguntur. Idque ſe in Regenerationem & impunitatem perjuriorum ſuorum agere præſumunt.* Vide, ſi placet, etiam Joſephum Vice-Comitem Obſervat. Eccleſiaſtic. lib. I. cap. XVII, & Antonium Marſilium Columnam Archiepiſcopum Salernitanum in Hydragiologiæ Sect. I, cap. VI. Sed hæc obiter.

Cap. XXVII.

Diſcrepantes Pentateuchi Samaritani, *in Legibus de Jure Succeſſionis*, Lectiones, *quæ ab obſervationibus ac interpretamentis aliquot* Magiſtrorum *ſunt diſſonæ.*

Quæ vero dicta ſunt hactenus, ſumuntur ex interpretamentis atque moribus Ebræorum, qui aut regni Iſraelitici, ſub Hoſea Rege, excidium antevertunt, aut poſtmodum regni Hieroſolymitani, ſeu Judaici vulgo ac ſignanter dicti, cives fuere, & τὰ πατροπαράδοτα ſeu *traditiones Majorum* in judiciis admiſere; ut ſcilicet potisſimum Samaritas, qui etiam Pentateuchum Moſis, atque ſeculis ſaltem poſterioribus illud ſolum amplexi ſunt, & Saducæos hæreticos, qui τὰ πατροπαράδοτα rejecerunt, excludamus. De eis vide II Regum XVII, 24, Benjaminum Tudelenſem in Itinerario, Flav. Joſeph. Archæolog. XVIII c. 2, & Haloſeos II c. 7, Photiũ in Biblioth. Cod. CCXXX, prope finem, Leontiũ Scholaſticũ libello de ſectis, actione II, Joſ. Scaligerũ Emend. Temp. lib. VII, p. 620. & Canon. Iſagog. lib. III. p. 219, Nic. Serrar. Trihæreſ. c. XVII & XXI, cum Elencho Scaligeri c. XV & XVI, Jo. Druſium Obſervat. lib. XIII, cap. 4, De tribus ſectis lib. III, cap. 8. & ſeqq. Præteritorum lib. IV, ad illud D. Joannis IV, 9, οὐ γὰρ συγχρῶνται

Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις, *cum Samaritis Judæi commercium non habent*. Et obſervandum eſt illud D. Theodoſii in Novellis tit. 3. ubi *Neminem Judæum, neminem Samaritam* (ſeu ut in Ms. meo Samaritanum) *neutra lege conſtantem*, ad honores & dignitates accedere ſancivit. Neutram, non Judaicam, ut à majoribus traditam, nedum Chriſtianam legem ſeu Evangelicam amplectebatur Samarita; quod vult Imperator. Hoc non ſolum ideo monemus, quia ratio temporis, & rerum gentis qualitas & ſeries id docet, ſed etiam quoniam, in Samaritarum Pentateucho, ſacrarum, quibus ſucceſſionum materies ſubnititur, legum verba ita interdum diſcrepant ab eis, quæ Biblia Judaica, quibus paſſim utimur, habent, ut etiam quod à placitis aliquot Judæorum ſupra explicatis nimis eſt *diſſonum*, in eis interdum reperiatur. Numer. xxvii, commate 8, pro והעברתם וגו׳ & *transferetis hæreditatem ad filiam ejus, &c.* codex Samaritanus habet Samaritana ונתתם וגו׳ & *dabitis* (quo vocabulo utitur in Judaicis Moſes commate ſequenti, ubi de fratrum ſucceſſione loquitur) *hæreditatem filiæ ejus*. Quod ſi hæc vera eſſet lectio, locum non ita haberet obſervatio illa de transferenda Filiabus hæreditate, quá capite xviii ſupra è *Peſiktha Zotertha* attulimus. Commate item 11, ejuſdem capitis Numerorum, pro וירש אותה & *ſuccedat in eam* ſeu *ei*, quæ vocabula ad ſucceſſionem maritalem trahunt Magiſtri, ac ſi *eam* (uxorem) *excipiat*, aut *ei* (fœminine) *ſuccedat*, eſſet vertendum; Samaritano codice legitur וירש אתו & *eum ut hæres excipiat*. Vide ſupra capite xvii. Item Deuteronomii xxv, 6, ubi lex de fratria ducenda traditur, pro eo quod, in Judaicis, eſt, והיה הבכור וגו׳, *Et erit primogenitus, &c.* quod de fratre majore natu, non de ducentis filio intelligunt Magiſtri, (ut docetur ſupra capite xiv) legitur in Samaritano codice, והיה הבן הבכור & *erit filius primogenitus*. Codicibus Samaritanis uſi ſumus binis. Alter eſt è tam numeroſiſſima quam pretioſiſſima ſupellectile libraria, qua reverendiſſimus præſtantiſſimusque Præſul Guilielmus Laudus Archiepiſcopus Cantuarienſis Academiam Oxonienſem nuperrime ditavit. Alter eſt κειμήλιον Bibliothecæ Cottonianæ. Is ſcilicet, è quo in præfatione ad Marmora Arundelliana Chronologiam τῆς Patriarcharum primorum παιδοποιΐας Samaritanam ſumſimus. Exemplar utrunque eſt quidem vetuſtum. Cottonianum autem deſcriptum eſt ante annos ccLxx aut circiter. Quantum ab

initio

intitio Geneſeos ad initium capitis VI Levitici, ſeu (quod idem eſt) ad initium Paraſchæ צו seu צוי (ſcilicet צוי; nam ita legitur Samaritanis) intervenit, manu Ithamar Ben Aharon Ben Ithamar, Sacerdotis primarii in Damaſco. Quæ ſequuntur ad finem Deuteronomii exaravit Abraham Ben Abi Nitzaion, uti ipſe adnotavit ad extremum Num. ejuſdem codicis Ms. Adjicit ibi, ותכללת בשנת ארבעה וששים ושבע מאות לממלכת ישמעאל *Et abſoluta eſt* (ſcilicet Lex illa ſancta; totum Pentateuchum innuit) *Anno ſeptingenteſimo ſexageſimo quarto regni Iſmaelis.* Incidit annus ille in vulgarem Chriſti MCCCLXII. Initium ejus, Octobris XXI. Anni regni Iſmaëlis iidem ſunt, qui ab æra Hagarenorum ſeu Hegira Mahumedana, id eſt, ab anno Chriſti DCXXII, ſed ad rationes Lunares, putantur.

Finis Libri de Succeſſionibus in Bona Defunctorum.

IOANNIS SELDENI
DE
SUCCESSIONE
IN
PONTIFICATUM
EBRÆORUM,
LIBRI DUO,

Prior *Hiſtoricus* eſt; *Pontificum*, ab Aharone usque ad templi Secundi Excidium *Succeſſionem* continens.

Poſterior eſt *Iuridicus*; *Legitima*, ſeu quæ in *Succeſſione Pontificali*, adeoque *in admiſſione ad munus Sacerdotale*, apud Ebræos, Juris fuere complexus.

LIBER PRIMUS.
CAP. I.

Duplex, *apud Ebræos* Sacerdotium. *Inſtituti ratio. Succeſſionis Pontificalis in* Eleazaro *initia. Et* de binis famili's Sacerdotalibus *ſeu* Aharonicis, earumque in claſſes *ſeu* Ephemerias diſtributione atque *Orbe* ſeu *Cyclo Hieratico.*

SAcerdotium, cujus faſtigium & Pontificatus, in Ebræorum commentariis duplex eſt. Aliud, ante legem Leviticam de eo latam, in uſu. Aliud, ea ex lege inſtitutum. Prioris generis Sacerdotio, alii ex jure fungebantur ordinario ſeu communi; alii extra ordinem, ſeu jure ſingulari. Ex jure ordinario ſeu communi, mares primogeniti, ante legem Leviticam, Sacerdotali in familiis ſuis gaudebant munere. Sic docemur ex Miſna Talmudica tit. *Zebachim* ſeu de *Sacrificiis* c. XIV. Verba ſunt, עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה' בבכורות *antequam Tabernaculum conſtructum eſt, altarium* ſeu *excelſorum uſus licitus fuit. Atq; ſacro ad ea fungebantur munere Primogeniti.* Quo etiam ſpectare volunt illud in Exodi capite XXIV, 5. *Moſes mane conſurgens ædificavit altare, ad*

radices

radices montis, & duodecim titulos ſeu columnas ſecundum duodecim tribus Iſraël, miſitq́; juvenes de filiis Iſraël, qui obtulerunt holocauſta atq́; immolaverunt victimas pacificas Domino, ſcilicet boves. Qui נערי ſeu *juvenes* heic dicti ſunt, pro Primogenitis, utpote qui jure ſuo tunc Sacerdotes fuere, ſumunt. Unde etiam eodē in Loco Chaldæus paraphraſtes Onkelus expreſſim pro *miſit juvenes* ſubſtituit, receptisſimæ ſententiæ ſatis callens, שלח ית בוכרי *miſit primogenitos*; quem ſequitur item autor paraphraſis Uzielidi tributæ, in qua ratio etiam redditur; quia nondum initia habuere Sacerdotes Aharonici. Adſtipulatur non ſolum R. Saadiæ verſio Arabica, quæ hoc in loco בעת בבכור *miſit primogenitos*, habet, ſed etiam Tavvaſii Perſica qua רשתד מר נחושת quod ipſum ſonat, legitur. Et de ea re, teſtimonia plura ex veteribus annotata habes in cap. v, libri de Succesſionibus in Bona defuncti. Quin aſſentiunt heic Patres Chriſtiani, ut videre eſt apud D. Thomam in prima ſecundæ quæſt. 103. art. 1. ad tertium. Extra ordinem autem, Sacerdotii munere etiam eum, qui primogenitus non eſſet, interdum ſeculo in illo fungi liquet è Moſis exemplo, qui Aharonis frater ſecundo genitus (id ſatis docetur in Exodo vii. 7.) ſacra, ante initia Sacerdotii Aharonici, ut Sacerdos jure ſingulari peregit. Quin & ipſum Aharonem filiosque ejus, juſſu Numinis ſanctiſſimi, ſolennibus ſeptem dierum ritibus tunc primum inſtitutis initiavit. Quod fuſius in Levitici octavo enarratur. Neque Sacerdos duntaxat ille, ſed Sacerdos Summus ſeu Pontifex cenſebatur; unde Philoni, in libris de vita ejus non ſemel tam ἀρχιερεὺς ſeu *Pontifex* quam Rex, legislator & Propheta indigetatur. Et de eo in *Semoth Rabba*, paraſch xxxvii. רבנין אמרין כל שנה שהיו ישראל במדבר שמש משה בכהונה גדולה ויש אומרים לא אלא שבעת ימי המלואים ורבי ברכיה בשם ר׳ סימון אומר כל מ׳ שנה שמש משה בכהונה גדולה שנ׳ ובני עמרם אהרן ומשה וכתיב ומשה איש האלהים *Tradunt Rabbini, per cunctos annos, quos in deſerto tranſegere Iſraëlitæ, Moſem ſummi ſacerdotii* ſeu *Pontificatus manus tenuiſſe; tametſi fuerint, quorum ſententia eſt, eum minime id feciſſe niſi per ſeptem dies initiationis. At vero Rabbi Barachia, nomine Rabbi Simon, probat ideo per annos* xl. P*ontificatum geſſiſſe Moſem, quia dicitur* (1. Paral. vi, 3) *filii Amrami erant Moſes & Aharon; & ſcriptum*

inſuper eſt (Deuter. XXXIII, I.) *& Moſes vir Dei.* Prærogativam nempe ſingularem ei utrobique tribui innuit, ac talem, qualem Sacerdotio eſſe intelligit propriam. *Ex lege autem Levitica* Aharone & filiis ejus Sacerdotali muneri rite initiatis, priſtinum ſeu anteriorum ſeculorum Sacerdotium, id eſt, primogenitorum hoc jus ſacrum, apud eos deſiit. Atque ille dein poſterique eorum ſoli, ex jure ordinario Sacerdotes fuere כהנים *Cohenem* & Chaldaice כהנין *Cahnin* dicti. Aharon vero ipſe qui ſummus erat, ſeu Pontifex nomine הכהן τοῦ ἱερέως *Sacerdotis*, ſimpliciter & per excellentiam, ſive הכהן הגדול *Sacerdotis ſummi* ſeu *Pontificis*, ſive כהנא רבא *cahna rabba* quod idem ſignificat Chaldæis, aliisque vocibus idem denotantibus, memorari ſolet; uti & ſucceſſores ejus. Et Sacerdotes κατὰ μέρος, *minores* ſeu *gregarii*, כהנים הדיוטים *Sacerdotes idiotæ*, ſeu *vulgares* Juriſconſultis paſſim nuncupantur. Depravata autem nimis, ut fieri amat, habes horum nomina in Joſephi exemplaribus. Sacerdotes, inquit ipſe Ebræus, ſacerdos & Juriſconſultus, Χαναίας *Chanæas* appellant, Pontificem *Ἀναραβάχην Anarabachen*. Locus eſt in libro III. cap. VIII. Originum. Ruffini vetus interpretatio ibi habet *Arabarchen*. Ceterum nemo non videt è Chaldaica appellatione, Ebræis ſatis uſitata, ſed à librariis male accepta, prodiiſſe hæc vocabulorum portenta. Nam ex הרבא כהנא *harabba cahena* male fiebat *Arabarchen*. Qua autem ratione ac juris varietate, dignitas illa Sacerdotii ſive ad Aharonis poſteros, florentibus rebus Ebræorum, tranſmitteretur, ſive eis, ut interdum, omnino præcluderetur, maxime liquebit, ſi de ſucceſſione in Pontificatum penitius diſpiciamus. Etenim qui Pontificatus, ex jure, plane capax non erat, ei nec minoris ſacerdotii munus præſtituiſſe fas. Adeo ut ſucceſſionis ſeu hæreditatis Sacerdotalis jura ſane univerſa ex eis, quæ ad ſucceſſionem Pontificalem attinent, rite diſcuſſis, ſimul habuerimus explorata.

In ſucceſſionis autem Pontificalis materie, alia ſunt Hiſtorica, Juridica alia. Hiſtorica; ceu Pontificum Series ſeu Laterculus, Familiæ Sacerdotales, Dignitatis ab altera familia in alteram translatio, Poteſtatis in creando uſurpatæ varietas, autorum diſſenſus, plurium Pontificum nomine tenus ſub eodem tempore conjunctio, nõnullorũ, qui alieni dicuntur ſcriptoribus aliquot, à genere Sacerdotali deſignatio, ejuſmodi alia. Juridica; veluti perſonæ ſurrogandæ

dæ qualitas, (ſive Natales, ſive Ætatem, ſive corporis animive vitia ſpectes) Conſecrandi ritus, poteſtas forenſis, cui competebat de hiſce decernendi jus. Atque hiſce tribuunt Illa lucem ſubinde, & mutuo accipiunt. Utraque igitur, ſingulis libros aſſignantes ſingulos, explicare adgredimur; maxime quoniam hæc, quæ Juris ſunt, adeo neglecta fere hactenus aut obiter ſubinde tacta apud ſcriptores Chriſtianos ſunt, ut, quin integra eorum fuerit etiamnum meſſis, parum abfuerit. Hiſtorica vero, quæ huc pertinent, ita tantum hactenus tractata ſunt, ut tum Animadverſionibus, tum Additionibus, quarum vim non contemnendam inteximus, nimium carere videantur.

Aharonis, Pontificis, ex lege Levitica, filii bini Eleazar & Ithamar eorumque poſteri, binas familias Sacerdotales faciebant. Unde, cum univerſum genus Sacerdotale in Stationes, ſeu Claſſes XXIV. à Davide Rege, ut per vices qualibet hebdomade ſacris in templo adeſſent miniſteriis, tribuebantur, ex eis ſedecim fuere Eleazaridæ, octo autem Ithamaridæ; quod videre eſt, 1 Paralip. XXIV, 4. Atque inſtaurationem claſſium, ſeu numeri earũ novationẽ, nõ primariã inſtitutionẽ fuiſſe Davidis illã diſtributionẽ ſcribunt Ebræi. Etenim Moſem haſce familias binas in claſſes tribuiſſe. Sed de numero non cõvenit. Alii eũ in VIII, ſingulis nempe quatuor, alii in ſedecim, ut ſingulis eſſent octo, tradunt diviſiſſe. Hujus exemplum ſecutum Davidem; adeoque, cum illas octo in plures (ſic illi qui octo tantum claſſes inſtituto Maſaico deberi volunt) ob diffuſiorem jam utriusque familiæ prolem, commodius tribuendas animadverterat, quatuor primum quaternario utriusque numero adjeciſſe, idque ita iteraſſe voluiſſe, ut ſingulis duodecim claſſes præberentur. Quod cum per imparem nimis Ithamaridarum numerum, ſine incommodo, fieri nequibat; ex Eleazaridarum numero abundante, nova eorum recenſione facta, octo claſſes alias conſtituiſſe; ut ita hiſce ſedecim, illis octo manerent. Sic Gemara Hieroſolymitana ad tit. *Thainioth*, ſeu *de Jejuniis*, cap. IV, fol. 67, col. 4, halach. 2. שמונה משמרות כהונה העמיד משה ד׳
משל אלעזר וד׳ משל איתמר עד שעמד דוד ושמואל הרואה
והוסיפו עליהם עוד שמנה ד׳ משל איתמר וד׳ משל אלעזר
וביקשו להוסיף עוד שמנה ולעשותן עשרים וד׳ ומצאו משל
אלעזר

אלעזר ולא נמצאו משל איתמר הדא הוא דכתיב וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מבני איתמר וגו׳ *Octo claſſes Sacerdotales conſtituit Moſes, Quatuor ex Eleazaridis, atque ex Ithamaridis totidem. Id quod obtinuit uſque dum David & Samuel propheta adjicerent eis octo alias. Quatuor ex Eleazaridis, & ex Ithamaridis itidem quatuor. Conati vero illi etiam & octo alias modo ſimili; ut numerus viginti quatuor claſſium ita compleretur, adjicere. Sed Eleazaridas quot ſufficerent, repererunt; Non vero Ithamaridas. Atque hoc innuit illud quod ſcriptum eſt* (I Paralipom XXIV, 4.) *Inventique ſunt multo plures filii Eleazar in Principibus viris, quam filii Ithamar.* Ita Gemara illa. Qui vero ſedecim fuiſſe ajunt ſub Moſe claſſes, nihil in Ithamaridis à Davide novatum volunt. Sed, unaquaque Elezaridarum in binas tributa, numerum viginti quatuor abſolutum. De qua re vide ſis Gemaram Babyloniam ad citatum tituli de Jejuniis caput, & Salomonem Jarchium ad dictum Paralipomenon locum; ubi David Kimchius utranque ſententiam commemorat. Adde Maimonidem halach. *Celi hamikdaſch* ſeu *de vaſis Templi* cap. VI. Ita ſcilicet ſe res habuit ſub Tabernaculo & Templo primo. Et claſſes illæ XXIV. in Paralipomenis ordine ſuo recenſentur. Nec ſane alius poſt inſtauratam ſub Templo ſecundo Rempublicam claſſium numerus. Ceterum is ex diſtributione nova confectus eſt, ſi Talmudicis fides. Nimirum quatuor cum Zorobabele Hieroſolymam aſcenderunt familiæ ſacerdotales, Jedaiahidæ, Immeridæ, Paſhuridæ & Harmidæ. Id quod liquet ex Nehemiæ VII, 39. Et vide eum cap. X, I, & XII, I. Quamplurimi autem tam ex Levitico & ſacerdotali genere, quam ex Iſraëlitico tum aſcendere nolebant. Familiæ autem illæ quatuor, ne claſſium numerus alius, quam qui ſub Templo primo obtinuerat, haberetur, in viginti quatuor itidem (ſic illi) ſorte tributæ ſunt; ſtatuto etiam ut jam dignitatis atque ordinis prærogativa non ex vetuſtiori illa omnino, ſed ex hac tantum diſtributione nova penderet. Gemara Hieroſolymitana ad tit. citatum fol. 68, col. I. ארבע משמרות עלו מן הגולה ידעיה חרים פשחור ואמר והתנו עמהן הנביאים שביניהן שאפילו יהויריב עולה מן הגולה שלא ידחה את המשמר שלפניו אלא יעשה טפילה לו ועמדו הנביאים שביניהן ועשו כ״ד גורלות והטילום בקלפי ובא ידעיה ונטל חמש והוא הרי שש ובא חרים ונטל חמש והוא הרי שש ובא פשחור ונטל

ונט׳ חמש והוצ׳ הרי ש״ש ובא אימר ונטל חמש והוצ׳ הרי
שש והתנו עמהן הנביאים שביניהם שאפילו יהויריב עולה מן
הגולה שלא יהא ירחה אותו המשמר שלפנו אלא יהא ועשה טפילה לו

[illegible] eſt, *Quatuor claſſes aſcendebant è captivitate, Jedajah, Harim, Paſhur & Immer. Pactum autem cum eis inierunt prophetæ qui, inter eos* (viri inter eos præſtantiores) *nec quidem Jehoiaribum ſi è captivitate aſcenderet* (id primæ in diſtributione Davidica claſſis nomen eſt) *prærogativam habiturum præ claſſe* (jam ſorte) *ante eum conſtituta, ſed ei tantum fore adjungendum. Ex autoritate igitur prophetarum, qui inter eos, fiebant ſortes viginti quatuor membranulis educendæ. Venit Jedajah & eduxit præter ſe ipſum quinq; ita fiebant etiã ſex. Et venit Charim & eduxit præter ſe ipſum quinq; ita fiebant etiam ſex. Venit ſimiliter Paſhur & eduxit præter ſe ipſum quinque, unde & ſex fiebant. Quod itidem fecit Immer. Et pacti ſunt cum eis prophetæ, nec quidem Jehoiaribum, ſi è captivitate aſcenderet, prærogativam habiturum præ claſſe ante eum conſtituta, ſed ei fore adjungendum.* Idem habetur in Gemara Babylonia ad tit. *Eracin* cap. 11, fol. 12. b. & ad tit. *Thaanith* cap. IV. fol. 27. a. Excepto quod in loco poſteriori pro *Charim* perperam legatur *Jehoiarib*; quod nec ceteris de Jehoiarib ibi adjectis eſt omnino conſonum. Senſus puto eſt, facta jam familiarum harum quatuor in viginti quatuor claſſes diſtributione, ceterarum familiarum Sacerdotalium ſeu claſſium quotquot nondum aſcenderant, in dignitatis ac functionis ordine decernendo, non aliter rationem habitum, quando adſcenderent, iri, quam ſi hiſce & quatenus hiſce ſe immiſcerent adjungerentque. At Joſephus expreſſim de diſtributione vetuſtiori ſeu Davidica, lib. 7. cap. 11, καὶ, inquit, διέμεινεν οὗτος ὁ μερισμὸς ἄχρι τῆς σήμερον ἡμέρας, *atq; hæc diſtributio duravit uſq; in diem hodiernum*, id eſt, usque ad Templi ſecundi excidium. Numeri claſſium meminit & ipſe alibi; in vitæ ſuæ initio, unde & corrigendus eſt locus, qui in latinis libri ſecundi adverſus Apionem habetur; *licet enim ſint tribus quatuor ſacerdotum & harum tribuum ſingulæ hominum plus quam quinq; millia, ſit tamen obſervatio particulariter per dies certos.* Græca heic deperdita ſunt, ſed dubitari nequit, pro eo, quod eſt *tribus quatuor*, ſcripſiſſe Joſephum, φυλαὶ εἴκοσι τέσσαρες, *tribus viginti quatuor*, quæ & ſtationes & Ephemeriæ & claſſes nuncupantur. Jam vero (quod obiter monendum) viderint interea viri Magni, qui ex diſtributione Davidica orbem ſeu Cyclum hieraticum ſub Templo faciunt ſecundo, adeoque ex Encæniis Judæ Maccabæi, Jehoiaribi in diſtributione illa veteri loco primo atque

Maccabaica jugis ſacrificii inſtauratione, Abiæ apud D. Lucam memorati Ephemeriam octavam fuiſſe, quemadmodum in Paralipomenis reperitur, fidenter admittunt. Certe, ſi Talmudicis credendum, ita novata eſt, ut vides, diſtributio, ut quemnam in ea locum jam teneret Ephemeria ſive Abiæ ſive alius cujuſcunque, familiis jam dictis Sacerdotalibus quatuor in claſſes viginti quatuor tributis poſtmodum immiſta adjunctaque; non omnino conſtet. Conſulas ante alios Joſephum Scaligerum tum in Notis ad Fragmenta, Emendationi Temporum ſubjectis, tum in Canonum Iſagogicorum libro tertio pagina 297. Adde D. Hieronymum in Quæſtion. Hebraicis ad 1. Paralip. cap. 9. Sed & eo vide inferius ſub finem capitis undecimi. Prima autem in Pontificatum ſucceſſio erat ipſius Eleazari, cui, ex numinis juſſu, Aharonis morituri inſignia Pontificalia in ſucceſſionis deſignationem induta ſunt, ut legitur Numer. cap. xx, 28. & apud Joſephum Archæolog. IV. cap. IV. Incidiſſe autem Aharonis mortem, adeoque primam hanc in Pontificatum ſucceſſionem, in quadrageſimum ab Exitu ex Ægypto annum, volunt Ebræi; atque eodem ſimul anno Moſem fratrem ſororemque Miriam obiiſſe. Ita Seder Olam Rabba cap. x. Et Joſephus; anno ætatis centeſimo vigeſimo tertio, in Novilunio menſis Athenienſium Hecatombæonis, Macedonum Loi, μηνὸς vero καλουμένου Σαββὰ παρ᾽ Ἑβραίοις *menſis, qui Ebræis nuncupatur Sabba*; ubi Ruffinus vetus ejuſce interpres habet, *ſecunda luna initio menſis*, & pro *Sabba*, *Sedebath*, qui *apud Romanos*, inquit, *nuncupatur Auguſtus*. Sed quid *Sabba* aut *Sedebath* in menſibus Ebræorum? Neque τῷ *Sebat* eorum menſi, qui ſono proximat, & Januario ferme reſpondet, heic locus eſt. Id negant plane Hecatombæon & Lous, qui menſes ſunt æſtivales, & τῷ *Ab* Ebræorũ menſi undecimo à Tiſri putato, ſeu Julio aut Junio, pro periodorum varietate, compares. Depravato igitur Joſephi loco, pro Σαββὰ Ἄβ ſeu Ἀββὰ legendum. Uti etiam citatur Samueli Petito in Eclogis Chronologiæ lib. 1. cap. x. atque emendatur à Jacobo Capello in Hiſtoria ſacra, anno M. 2542. Nam & diſerte Ebræi, מת אהרן באחד באב *Mortuus eſt Aharon die* 1. *menſis Ab*, ut legitur in Seder Olam Rabba, alibique, Quin & Jejunium hoc nomine, eodem die habetur in eorum Ritualibus. Adjicere etiam de ea re viſum eſt locum inſignem ex Saidi Batricidis, Patriarchæ Alexandrini, Chronologia ante DCC. annos aut circiter Arabice conſcripta; מות מושי והרון ומרים אחתהמא פי אלתיה פי שנת ואחרת
לתמאם ארבעין שנת להם פי אלתיה: מאתת אולא מרים אחתהמא
פי שנת

פי שתה איאם חלת מן ניסאן והו ברמודה ולהא מאה ושבעה
ועשרון שנה: ומאת הרון פי אול יום שהר אב והו מסרי ודפן פי
גבל הור ולה מאית ותלתה ועשרון שנה ומאת מוסי עליה
אלשלאם פי שבעת איאם מן שהר אדאר והו ברמהאת פי ארץ
מואב ודפן פי אוארי מן ארץ מואב ולה מאית ועשרון שנה

Et moriebantur, inquit ille, *Moſes, Aharon & Miriam eorum ſoror in Deſerto unico atq; eodem in anno, qui cõplevit annos illos quadraginta, quibus erant in Deſerto. Primo autem demortua eſt Miriam, ſoror eorum, die* VI. *Niſan, qui eſt Barmuda. Ætas ejus, anni* CXXVII. *Dein mortuus eſt Aharon Die* I. *menſis Ab, qui eſt Muſri. Sepultus eſt in monte Hur. Atq; ætas ejus,* CXXIII. *anni. Mortuus autem eſt Moſes, ſuper quem ſit pax, die* VII. *menſis Adar, qui eſt Barmehatha, in terra Moab. Sepultus eſt in Convallibus terræ Moab. Ætas ejus* CXX. *anni.* Barmuda heic eſt Coptitarum menſis ſeu Ægyptius ille, quem vulgo Pharmuthi dicimus, Muſri Meſori; & Barmehatha ipſe eſt, qui Phamenoth nuncupatur. Ebræi autem mortem Miriam tribuunt decimo diei Niſan, ut autor Seder & reliqui; quam diei ſexto aſſignat heic Batricides (idque in binis, quibus utor, exemplaribus) & Joſephus novilunio Xantici, menſis Macedonici, ſeu ut Ruffinus, *Xantici menſis initio, ſecunda luna.* Quin & Moſis mortem, quam VII. die Adar, paſſim tam Ebræi quam Batricides collocant, Joſephus accidiſſe ait menſis ἀπὸ μὲν Μακεδόνων Δύστρου καλουμένου, Ἀδάρου δὲ ὑπὸ ἡμῶν Νουμηνίᾳ, *qui à Macedonibus Dyſtrus vocitatur, à nobis autem Adar, Novilunio.* Quomodo autem idem ipſum, quod Ebræi ceteri, in temporum hoc ratiocinio, velit Joſephus, acute diſputat Samuel Petitus in Chronologiæ Eclogarum libro I. capitibus X. & XIX. Sed undenam Ruffino tam in Aharonis, quam τῆς Miriam morte, locutionis illud genus, *menſis initium, ſecunda Luna?* Verba Joſephi utrobique ſunt; νουμηνίᾳ κατὰ Σελήνην, id eſt, *Novilunio, Calendis* ſeu *Menſis initio ſecundum Lunam.* Interpretis proculdubio librarii ex hoc fecere *ſecunda Luna.* Secundum ea autem quæ dicta ſunt, Eleazari filii Aharonis, & ſuperſtitum majoris natu, in Pontificatum ſucceſſio eodem anno contigit, quo Moſes demortuus eſt, & ſeptimo ante mortem ejus menſe. Et ſatis concors eſt Euſebius in Chronico. *Mors Moyſi. Hoc tempore apud Hebræos Pontificatum ſuſcepit Eleazar poſt mortem Patris Aaron.*

Cap. II.

De Phineeſi *&* Eleazaridarum *Succeſſione. Et de Ponti*[illegible] Heli *Ithamaridem translatione*, Phineeſo, *juxta Ebræos*, exautorato.

Quemadmodum ſub Moſis mortem ſucceſſione volunt Aharoni patri Eleazarum, ita & huic Phinees filium ſub mortem Joſuæ; quod eliciunt ex utriusque obitus tempore ad *finem libri* Joſuæ ſimul memorato, ut habetur in Seder Olam Rabba, atque apud Joſephum. Neque in Eleazari ſeu Pontificatus tantum, ſed etiam in Joſuæ ſeu Principatus Ebræorum Dignitatem ſuccesſiſſe Phinees ſcribunt nonnulli. Excerpta illa ex Euſebio, Africano, atque aliis, barbare ab Anonymo verſa, quæ in Theſauro Temporum eduntur; *Poſt obitum Hieſu filii Nave, præfuit populo Phinees ſacerdos annos* XXIII. Et Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus, ובער ופאת יושע אבן נון רבר אלשעב פנחאש אלכאהן אבן אלעאזר אבן הרון וכאן כאהנא חמשת ועשרון שנת *Et poſt mortem Joſuæ filii Nun præfuit populo Phinees ſacerdos, filius Eleazari filii Aharonis. Et fuit Sacerdos annos* XXV. Certe & Nicephorus Patriarcha, Φινεὲς υἱὸς Ἐλεάζαρ μετὰ πάντων πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ κρίνας *Phinees filius Eleazari cum univerſis ſenioribus populum judicans.* Ita ſcilicet in codice pervetuſto Ms. Bibliothecæ Collegii Sion, Londini nuper extructi, legitur, cum in Græcis editis τοῦ λαοῦ id eſt *populum* omittatur. Sed Præfecturam hujuſmodi in eo nullibi agnoſcunt Ebræi. Secutum ait Joſephus hunc in Pontificatu Abiezer filium; à quo Boceiæ filio ſuo dignitatem acceptam ad Ozin hujus itidem filium eſſe tranſmiſſam. Sic ille Archæolog. lib. V, cap. XII. Abiezer ibi, depravatis, ut fieri amat, ex Græcorum Latinorumque ſcriptione Orientalium nominibus, eſt Abiſhua, Boceias Bucci, Ozi Uzzi, qui omnes in poſteris Phinees recenſentur I Paralipom. VI, 51. Alii ſunt Joſephi heic ſequaces; ut Nicephorus Patriarcha & Georgius Monachus (cujus Pontificum recenſionem habes apud Joſephum Scaligerum in notis Euſebianis pag. 255) præter recentiores. Item Rabbi Iſaac, Judæus Narbonenſis, אלו, inquit, הכהנים גדולים ששמשו בבית א׳ אהרן אלעזר פנחס אבישוע בחקי זרקיה אמריה וגו׳ *Hi ſunt Pontifices, qui ſacro functi ſunt miniſterio in Templo primo, Aharon, Eleazar, Phinees, Abiſhua, Bochki, Zerakia, Amariah* &c. Nimirum hic ex ejuſdem libro שערי ציון ſeu

ſeu *Portæ Sam* inſcripto, nec ſemel apud R. Gedaliam Ben Jechia in libro *Shalsheleth* citato, legitur in *Shalsheleth* fol. 27. Ubi binos jam dictorum Eleazari nepotes inter Pontifices cenſeri; tertium autem oſcitanter prætermitti vides, uti & quintum; ut ex ſtemmate, quod Capite quarto damus, liquebit. Quin & ſuis ſignantur annis Pontifices, Abiud, Boccei, & Ozi in Chronico Alexandrino; ubi Abishua depravate, ut alibi, Abiud nuncupatus, tempori Ahudis Judicis aſſignatur, Boccei Samgaris, & Ozi Tholæ temporibus. At vero neque in ſacris literis, neque in Ebræorum Chronicis aliis, quibus utimur, neque in Euſebio, horum Eleazari nepotum Pontificatus memoratur. Neque alius in hiſce inter Eleazarum & Heli Pontificem (qui & populum, ut Princeps judicabat) præter Phinees, reperitur Pontifex. Et, in Chronico Alexandrino, alibi, Heli expreſſim Pontifex Ebræorum quartus nuncupatur, pag. 196 editionis Raderianæ; tametſi antea terni illi Eleazari nepotes, annis etiam ſuis ſignati, ut dictum eſt, recenſeantur. Adeo ut ſic Heli, non quartus aut Phineeſum proxime ſecutus ſit, ſed ſeptimus. Ceterum Chronicon illud ex variis Scriptoribus cento eſt, nec ſibi ſemper conſtans. Quin vero nec Phinees ipſum usque ad mortem Pontificatum tenuiſſe volunt Ebræi; ſed ei exautorato Heli ſucceſſiſſe, de quo ſub initium libri primi Samuelis. Certe ævo belli Benjaminitici, id eſt, juxta vulgarem temporum rationem, trecentis aut circiter à morte Eleazari annis, Pontificem Phinees fuiſſe, manifeſto liquet ex Judicum xx, 28. Neque, ad Magiſtrorum aliquot ſententiam, ſufficit hæc rariſſimè citra diluvium audita longævitas. Nam & ipſum in Templo Janitoribus præfuiſſe volunt nonnulli, atque de eo intelligunt illud 1 Paralipom. ix, 20. *Et Phinees filius Eleazar erat Dux eorum.* Et D. Hieronym. in Quæſtionib. Hebraicis ad dictum locum; *hic monſtratur Phinees adhuc eo tempore vivere.* Atque ita ſane ut quadraginta inſuper annos vixerit neceſſe fuerit; tametſi Jehoiadam Pontificem (de quo infra) poſt Moſem, ſolum cxxx annos vixiſſe in Euſebii Chronico aſſeratur. Sed alii Phinees alium, atque Levitam non Sacerdotem, in Paralipomenis innui rectius putant. Vide ſis ad dictum locum Salomonem Jarchium & Davidem Kimchium. A phinees autem, adeoque à familia Eleazaridarum, ad Heli qui Ithamarides fuit (quod liquet ex hoc, quod Achimelechus ab eo genus ducens Ithamarides eſt 1 Paralip. xxiv, 6) tranſlatum ajunt ex juſſu numinis Pontificatum, Phineeſo exautorato. Hoc factum ajunt, tum quia ipſe atq; familia ejus in cauſa nimis erant multipli-

 tipli-

tiplicium, quæ ab Iſraelitis ſunt patrata ſub Judicibus fa[illegible]orum, tum quia ipſe de voto Jepthis conſultus, eum ſolvere ill[illegible]. Nam etiam hac cauſa שכינה id eſt *Numinis Majeſtatem* [illegible] ſeu *præſen*[illegible] *Spiritum Sanctum* ab illo diſceſſiſſe tradunt. Ita [illegible]ti Rabbini, ad locum citatum & ad Judicum XI, 35. vide ſis gloſſ. ad Gemaram Babylo-niam titul. *Thaanith* cap. 1, fol. 4, *Vaicra Rabba*, Parash. 37, ſub [illegible]em, *Bereshith Rabba*, Parash. 60, *Midras Kohelet* ad caput. X, 15. Certe [illegible]tum Jephtis eum ex prophetia cenſuiſſe non relaxandum, diſ[illegible]memorat Saidus etiam Batricides. Ita ſcilicet ille; פתאמ[illegible]תנוע עלי נפש[illegible] פי אלגבל שהרין וכאנוא אצחאב יפתאח קד אשארוא עליה א[illegible]שי אלי פנחאש אלנבי אבן לעאזר אבן הרון וישאלה לעלת יפתיה במא יחלע בה אבנתה פחמלה ען אלמלך אן לא יהב אליה ופנחאש אלנבי חמלה ען אלנבות אן לא יחבי אליה ובעד שהרין עמל יפתאח אליהודי עידא עטימא ודבח אבנתה פי דלך אליום פשמי דלך אלעיד איד נוע *Et manebat lugens ſeipſam* [filia Jepthis] *in monte binos menſes. Jam vero conſiliarii Jephtis ſvaſerant eum, ut adiret Phinees prophetam filium Eleazari filii Aharonis, atque eum conſuleret, ut ab eo diſceret qua ratione filiam morte eriperet. Sed monitus eſt ab Angelo, ne ad eum adiret. Etiam & Phinees propheta monitum accepit ex prophetia, ne indulgeret ei. Itaque tranſactis binis illis menſibus ingens feſtum celebravit Jepthes Judæus, & filiam ſuam immolavit eodem die; quem Feſtum Luctus nuncupavit.* Sed diſerte Jarchius ad Paralipomena, רבותינו אמרו הוא פנחס הכהן ועל שלא התיר ליפתח נדרו נסתלקה שכינה ממנו *dicunt Rabbini noſtri, hunc* (Phinees præfectum Janitorum ibi memoratum) *fuiſſe Phinees ſacerdotem, atque ex eo quod non ſolveret Iephtem voto ſuo, receſſiſſe ab eo Numinis præſentiam.* De hoc autem voto & Pontificis in eo autoritate, conſulas Ludovici Capelli de eodem Diatribam ſingularem, eamque doctiſſimam. Heli vero ſucceſſorem Phineeſo exautorato datum, Ithamaridem fuiſſe, atque ita Pontificatum in alteram Sacerdotalium familiam tunc tranſlatum, Joſephus Archæol. lib. V, cap. ultimo, Nicephorus Patriarcha, & Rabbini ad I Samuelis cap. II, conſentiunt; ubi etiam tam tranſlationem ejuſmodi, verbis ſacris commatis 30, doceri volunt Rabbini, quam Pontificatus in Eleazaridarum familiam, qui in Zadoco ſecutus eſt, reditum. Quomodo autem *Sempiternum Sacerdotium* Phineeſo & poſteris ejus promiſſum à Numine (Num, XXV, 23) fuerit, cum hac in Ithamaridas

maridas tr[anſ]latione capiendum, optime diſputat Ægidius Camartus Ordinis Mi[nim]orum nuper Generalis in Elia Tisbite ſuo cap. III, ſect. 5. Sed in Eu[ſeb]io Hie[r]onymi legitur; *Hebræorum Heli Sacerdos ann. XL. In Hebræorum libro in[v]eniuntur XL anni: LXX autem in interpretatione XX. H[e]bræi hunc tra[du]nt eſſe Phineen.* Certe in Euſebii Græcis totidem fere de a[n]nis verba habentur. Sed non poſtrema illa; quæ nec Hieronymi eſſe [a]utumari poſſum, ſed ſcioli alicujus adjectum gloſſema, idque ex tr[a]ditione alia de Phinees Ebræorum quam plurimis credita perperam ac tem[er]e nimis etiam & ridicule acceptum. Nullibi apud eos comperitu[r] Heli Sacerdotem, id eſt heic, Pontificem, Phinees fuiſſe aut dici. Et tam [c]ertum eſt hoc non comperiri, quam illud apud eorum pleroſque obti[n]uiſſe; Phinees ſive per metempſychoſin Pythagoricam ſive aliter ipſum fuiſſe Eliam prophetam. De ea re obiter David Kimchius ad 1 Paral. IX, 20. Et de Elia, Samuel Schullam ad *Sepher Juchaſin* pag. 11, b, כל ישראל נהגו לומר שהוא פנחס והדבר נשאר בתיקו והוא יבא במהרה ויגיד לנו *Solenne eſt univerſis Iſraelitis affirmare, ipſum fuiſſe Phinees. Sed ipſe optime novit. Cito igitur veniat, ut rem explicet nobis.* Scilicet dubiorum inexplicabilium ſolutionem ab Elia ſe expectare dicere ſolent. Rationes, quibus in hanc adducti ſunt ſententiam, aperit Levi Gerſomides ad 1 Regum XVII, 1. Etiam Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus, ואליהודין עמון אן פנחאש אלכהן הדא הו איליא אלנבי אלדי ישמונה אלערב אלחצר *Et Judæis receptum eſt, Phinees Sacerdotem ipſum fuiſſe Eliam prophetam, quem Arabes nuncupant Cheter, Cheder*, ſeu (pro diſcrimine pronuntiationis) *Chetzer*, id eſt, *virentem, ſplendidum, florentem*. Quæ eadem de cognomine etiam idem Patriarcha alibi. Inter prophetas alioſque, qui tempore Achabi Regis floruere, Eliam enumerans, ad hunc modum eum commemorat; ואיליא והו אלחצר *& Elias, qui ipſe eſt Cheter*, ſeu *vocitatur Cheter*. Ideone vero ita Arabib9 [ſcilicet *florens, vigens* aut quid ſimile] dicitur, quia in cælum raptus, nec more mortaliũ vitam cõmutavit? At vero docemur à Joanne Cantacuzeno, celebrem eſſe Muſulmanis Chriſtianorum D. Georgium, nomine Χέτερ Ἠλιάζ *Cheter Eliaz*. Sic ille in Apologia III contra Mahumedem. Quod nomen idem, ut videtur, denotat cũ eo, quod eſt *Chederle* & *Chederles*, apud Busbequium in epiſtolis, Poſtellum, Megiſerum, alios, pro D. Georgio etiam ſumtum. Et Eliæ nomen tam אליאש Elias (quod ſcimus ex Alcorani cap. VI) quam איליא *Elia* ſeu *Elie* (ut in Batricide) unde *Chederle* facilius

cilius fiat, conſcribitur. Anne igitur Muſulmanis inolevit, Eliam ſeu *Cheter Elias*, id eſt, חצר אליאש Chriſtianorum D. Georgium vocitare? Certe eum ipſis, ut tutelare militiæ, puto, numen, cultum ſcribunt Busbequius, Cotovicus, alii. Hunc ea de re conſule in Itinerario Hieroſolymitano, lib. II, pag. 157, & 343; illum in Epiſtola prima. Cedere tamen nondum queo, tam ipſum noſtrum Cappadocem ab ipſis cultum eſſe (nam quid cum Muſulmanis & Chriſtianorum martyribus commune?) quam Eliam, quem indicato cognomine inſigniunt & pro numine, Chriſtianorum D. Georgio non *ita diſſimili*, ab eis cultum, D. Georgii nomen interdum induiſſe, ſuumque itidem D. Georgio (quemadmodum in ejuſmodi rerum confuſione fieri amat) communicaſſe. Et vide nunc Colloquium *Sinani* & Achmedis pag. 31, ubi de Elia. Sed hoc obiter. Redimus ad Ebræorum de Phinees ſententiam. Ipſe etiam D. Hieronymus in Traditionibus Ebraicis ſuper libris Regum, ad illud, *venit autem vir Dei ad Eli*, 1 Sam. II, 27; *Hunc virum Dei*, inquit, *Judæi Phinees dicunt, quem & Eliam autumant*. Unde ſane æquum eſt, ut verba illa ſuperius ex Hieronymo de Heli Pontifice ac Phinees allata neutiquā fuiſſe ipſius Hieronymi cōjiciamus, ſed potius ex craſſo errore, quem ſive librario ſive Scholiaſti alicui pepererat nominum Heli & Eliæ affinitas, illuc irrepſiſſe. Non aliter fere ac ineptiſſimus ille Euſebii, Africani, atque aliorum interpres vetus in Excerptis ſuis, pro eo quod erat *Ἰλίου ἐκπόρθησις Ilii Excidium*, vertit *Solis Exterminatio*, cum pro Ἰλίου Ἡλίου legerat. Sed vero & alibi Judæis ait D. Hieronymus, Joiadam in Paralipomenis memoratum Phinees itidem fuiſſe. Locus citatur capite proximo. Quin & alii Scriptores Chriſtiani tantundem de Elia & Phinees, ex Judæorum placitis memorant; uti videre eſt apud Origenem in D. Joannem tract. VII, Petrum Damianum lib. 1. Epiſt. VI. alios. Qua de re fuſius etiam diſputat Ægidius Camartus in libro de Rebus geſtis Eliæ, cap. III. Quin ejuſmodi de Phinees ac Elia receptæ ſententiæ, etiam apud Mahumedanos, veſtigia reperiri videntur. Nam in exegeſi Mahumedis Achmetidis, in Alcorani caput VI, Elias dicitur fuiſſe בן אחי הרון אחי משה *filius fratris Aharonis fratris Moſis*. Si fratrem Aharonis, pro filio heic errore ſubſtitutum (id eſt pro Eleazaro) admittas, ipſam de Phinees Judæorum opinionem ſimul habes. At vero Helleniſtæ ad extremum libri Joſuæ expreſſim habent in editione Romana ac Francofurtenſi, *Phineeſum Pontificem mortuum eſſe & ſepultum in Gabaath, quæ ipſius erat*. Idem

igitur

igitur, niſi metempſychoſis admittatur, juxta hoſce, Elias eſſe nequibat. Ebræis codicibus, uti & nonnullis Græcis & verſioni vulgatæ, deſunt omnino verba illa aliaque aliquot ſequentia. Sed vero ad Heli revertamur. Ipſius in ſenectutem provecti vices in Pontificatu geſſit Phinees ejus filius. Joſephus Archæolog. v. cap. penultimo, de arca in exercitum paulo ante mortem Heli adducta verba faciens, Φινεέσης γὰρ ἤδη καὶ ἱερᾶτο, inquit, τοῦ πατρὸς αὐτῶ παρακεχωρηκότος διὰ τὸ γῆρας. *Phinees tum Sacerdotio fungebatur, patre id propter ſenectutem concedente.*

Cap. III.

De Ithamaridarum *in Pontificatū Succeſſione uſq; ad* Abiatharem. *Et de* Iehoiada *ſeu* Ioada *&* Samuele, *qui nonnullis heic in Pontificibus cenſentur.*

SUblatis, ante mortem Heli Ithamaridæ, filiis ejus Hophni & Phinees, huic relicti ſunt filii bini, Achitobus & Ichabodus poſthumus. Achitobi filii memorantur etiam bini; Achias & Achimelechus, cui Abiathar filius. De hoc ſtemmate videſis 1. Samuel. IV. 19. XIV, 3; XXII, 9; & XXIII, 6. apud Euſebium in Chronico horum nullus ante Abiatharem in Pontificatum ſuccedit. At verò Joſepho lib. VI, cap. VII. Achitobus dicitur Pontifex ille, qui Sacerdotis nomine, ubi Saul Rex Deum conſulit, habetur in 1. Sam. XIV. 36. καλέσας, inquit, ὁ βασιλεὺς Ἀχίτωβον τὸν ἀρχιερέα ἐκέλευσεν αὐτὸν γνῶναι, εἰ δίδωσιν ὁ Θεὸς αὐτοῖς, &c. *Vocavit Rex Achitobum Pontificem, juſſitq; ut conſuleret, an Deus annueret, &c.* Alii etiam Achitobum proxime poſt Heli avum collocant, ut Nicephorus Patriarcha & Georgius Monachus. Sed annon adverſatur ſcriptura ejuſdem Samuelis capitis? Commate 18. loquitur Saul ad Achiam Achitobi filium, uti ad Pontificem, *Et ait Saul ad Achiam; applica arcam Dei.* Et paulo ante; ואחיה בן אחטוב אחי אי כבוד בן פנחס בן עלי כהן יהוה בשלו נשא אפוד *Et Achias filius Achitob fratris Ichabod, filii Phinees filii Heli, Sacerd. Domini in Silo, portavit Ephod.* Et aſſidua ejus functio eodem in capite ſatis indicatur. Quin ſeptuaginta ibi τὸ כהן (quod, ob declinationum in lingua Ebraica defectum, tam *Sacerdos* quam *Sacerdotis* heic ſonare poteſt, adeo ut indiſcriminatim liceat capere, ex locutionis formula, ſive Achiam Sacerdotis nomine ſive Heli ibi innui) ἱερεὺς vertunt, id eſt *Sacerdos*, adeoque Achiam faciunt Sacerdotem ex diſertis ſcripturæ verbis; id

P eſt,

eſt, Pontificatum tunc in Silo gerentem. Atque horum ſane heic ſequaces ſunt recentiorum interpretum non pauci. Vulgata vero; *Et Achias filius Achitob, fratris Ichabod, filii Phinees, qui ortus fuerat ex Heli Sacerdote Domini in Silo, portabat Ephod.* Ita ut Achiam quidem ex Ephod induto cum Ebraica veritate denotet. Sacerdotio functum fuiſſe, Sacerdotis vero nomine Heli proavum ejus ibi memorari. Quod certe Ebræorum Magiſtris conſonum ſatis eſt. Nam illi recte obſervant, Arcam tunc non fuiſſe in Silo, ſed in Kiriathjearim (ut ex ſcriptura liquet) adeoque verba illa כהן יהוה בשילה; *Sacerd. Domini in Silo* ad Heli ſpectare (qui, dū Arca in Silo manebat, Pontificatū geſſerat). & *Sacerdotis Domini in Silo* eſſe vertenda; Achiam vero ejus pronepotem ex Ephod induto & ex eis, quæ ſequuntur, pro Pontifice ibi accipiendū. Gerſomides; כהן יהוה בשילה שב אל עלי לא אל אחיה כי כבר היה חרב משכן שילה ואולם אמרו נושא אפוד בו שב אל אחיה והרצון בזה לפי מקומו כי הוא היה כהן גדול *verba illa de Sacerdote Domini in Silo, ſpectant ad Heli, non ad Achiam. Nam antea deſtructum eſt Tabernaculum in Silo. Veruntamen ajunt, id, quod de Ephod geſtato adjicitur, ſolum attinere ad Achiam. Atq; ex ipſa re hoc colligitur. Quoniam ipſe Pontifex erat.* Nam Ephod heic pro amictu Pontificio illo, ſuperhumerali ſimul cum Rationali Judicii & Urim & Thummim, quæ Pontifici propria fuere, ſumitur Magiſtris. David Kimchius ibi, הוא כלל החשן והאורים והתומים *Indicatur eo ſimul rationale & Urim & Thummim.* Tametſi interea agnoſcant, nomine Ephod interdum intelligi lineas etiam Sacerdotum minorum, imo & Levitarum tunicas, ut 1. Samuel. II, 18. & XXII, 8. Ubi vide Rabbi Jeſaiam. Anne igitur mortuus tunc aut exautoratus Achitobus? Sed opinor ſane Joſephi exemplaria (unde recentiores Achitobum habuere) heic impoſuiſſe, & non Ἀχίτωβον, loco ex eo ſupra adducto, ſed Ἀχίαν legendum ſuadent, quæ paulo ante, etiam eodem in capite, occurrunt, & cum eis, quæ jam obſervata ſunt, commiſſa rem evincere videntur. Achias eodem ipſo tempore Pontifex ibi dicitur. Verba ſunt: Καθεζόμενοι δ' αὐτός τε καὶ ὁ παῖς αὐτοῦ, καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς Ἀχίας ἀπόγονος ὢν Ἠλεὶ τοῦ Ἀρχιερέως, ἐπὶ βουνοῦ ὑψηλοῦ, καὶ τὴν γῆν λεηλατουμένην ὁρῶντες, ἐν ἀγωνίᾳ δεινῇ καθεστήκεσαν. *Ipſe* (Saulus) *& filius ejus & Achias Pontifex ex poſteris Eli Pontificis, ſedentes ſuper excelſo colle & terram devaſtatam conſpicientes, graviter angebantur.* Certe Gelenius, ut videtur, ne alium Pontificem ibi admitteret, Achitobi nomen,

in

in verſione poſtea prætermiſit. Veteri autem Ruffini verſione, Achias heic tantum Sacerdos dicitur, adeo ut qui ea uſi fuerint, nec Joſephi Græca conſuluerint, alium præter Achitobum (quem Ruffinus etiam Sacerdotem tantum vocat, ſed res ipſa Pontificem ibi innui oſtendit) ex Joſepho Pontificem elicere nequirent. Proximus dein Pontifex habetur Achimelechus alter filiorum Achitobi. De eo legitur I. Samuelis XXI. & XXII. & apud Joſephum lib. VI. cap. XIV. Ad citatum vero Samuelis locum priorem D. Hieronymus in Quæſtionib. Ebraicis; *Achimelech ipſe eſt Aia, filius Achitob, filii Phinees, filii Heli.* Ille autem & univerſi ex ejuſce familia Nobam Sacerdotum urbem incolentes, à Doego Idumæo, Saulis juſſu, interemti ſunt, excepto duntaxat Abiathare ejus filio. Quo ſpectare volunt id, quod prædictum erat Heli Pontifici de ſuæ, id eſt Ithamaridarum domus futura clade, I Sam. II, 13. Nec tamen putandum, Abiatharem hunc *ſolum* fuiſſe *generis ſui ſuperſtitem*, ut male legitur in Gelenii verſione Joſephi. Is plane μόνος διασωθῆναι δυνηθεὶς ἐκ τῆς σφαγῆς τῶν ὑπὸ Σαούλου φονευθέντων ἱερέων erat, id eſt, *ſolus de Sacerdotibus à Saul interfectis ereptus*, ut recte ſatis interpres vetus, ſeu *qui eripi potuerit.* Abiathar heic in Pontificatum, demortuo patre, ſucceſſit, Achimelechus item, & Abimelechus interdum dictus; quemadmodum etiam pater ejus tam Abiathar quam Achimelechus dicebatur, ut obſervant viri Docti tam in Pōtificum ſucceſſione, quam ad D. Marci caput II, ubi Pontifex ille Abiathar nuncupatur, qui manifeſto Achimelechus erat Abiatharis hujus pater. Unde & Abiathar hic, pro eodem, qui Achimelechus filius Abiathar [II. Sam. VIII, 17.) & Abimelechus filius Abiathar (I. Paralip. XVIII. 16. nuncupatur, ſumi ſolet; tametſi Ebræorum aliquot Achimelechum ibi pro Achimelechi à Doego occiſi ex Abiathare filio nepote capiant, ut infra dicetur. In Joſepho autem & tam in Ebręorum Chronicis, quam in vetuſtis Chriſtianorum, pręter Abiatharem, non reperitur, poſt Achimelechi pronepotis Heli necem, alius ante Zadocum Pontifex. Attamen non deſunt in Magiſtris, qui Jehojadam interponunt, & ſub initiis Davidis Regis Pontificatum geſſiſſe volunt. In iis, qui Davidi Saulem fugienti adhæſerunt, cenſetur Jehoiada ſeu Joiada הנגיד לאהרן *Princeps de ſtirpe Aaron* (ut in vulgata) ſeu ὁ ἡγούμενος τῷ Ἀαρὼν *Dux ipſi Aaron*, ut Helleniſtæ, I. Paralip. XII. 27. Atque capite ejusdem libri XXVII, 5. Banaias filius Joiadæ כהן ראש memoratur; quod vulgata *Sacerdos* tantum & ὁ ἱερεὺς ὁ ἄρχων *Sacerdos princeps* Helleniſtis vertitur. Sed Magiſtris

intelligitur caſu genitivo, ut ſit *Benaias filius Joadæ Sacerdotis Principis ſeu Primarii.* Ad poſteriorem igitur locum David Kimchius, ויהוידע הנגיד כהן גדול כמו שאמר ולמעלה בתחלת מלכות בירת דוד ויהוידע הנגיד לאהרן *Iehoiada erat Pontifex, quemadmodum etiam notatur ſupra ſub initiis regni David, eum fuiſſe Principem Aaroni.* At Jarchius ibi, הכהן ראש שהיה ראש ויש אומרים שאיה כהן גדול ואינו כן שהרי צדוק ואביתר היו כהנים גדולים *Dicitur Sacerdos primarius, quia primarius quidem* (veluti ex claſſium præfectis ſeu inter eos primarius) *fuit. Quod vero volunt aliqui, eum Pontificem fuiſſe, id fieri nequit. Nam Zadoc & Abiathar fuere tunc Pontifices.* Atvero in Traditionibus ad citatum Paralipomenon locum Hebraicis D. Hieronymus; *Joada tradunt fuiſſe Phinees, ad cujus comparationem Sadoch puer vocatur.* Nec locus omnino heic Samueli; quem tamen nonnulli inter Pontifices poſuere, ut Chronici Alexandrini autor, & Georgius Monachus, qui Achitobo eum ſucceſiſſe vult. Vide etiam D. Auguſtinum contra Fauſtum lib. XII, cap XXXII. Et Sulpitius Severus; *Samuel cum Heli Sacerdote natus, admodum ſenex Sacerdotio functus refertur*; quod de Pontificatu dictum merito ſane ſuſpicatur Druſius. Sed error eſt manifeſtus. Nam is non ſolum non fuit Pontifex, ſed nec Pontificatus jure ordinario capax, aut ex genere Sacerdotali, ſed tantum Levitico. Scilicet non ex Aharonis poſteris, ſed ex Izharis, Aminadab item dicti, Aharonis patrui, nepotibus. Id liquet ex 1 Paralip. VI, 28, atque initio Samuelis, ubi atavus ejus Zuph Ephraites, domicilii, non ſanguinis ratione nuncupatur, ut Magiſtri ibi & Jonathan paraphraſtes. Et vir magnus, dum craſſum Georgii Monachi hac in re errorem perſtringit, ſuum item, ſed ex incogitantia, prodit. *Craſſus eſt*, inquit ille, *error, immiſcere Pontificibus Samuelem, qui erat de plebe Sacerdotum, non de domo ſtirpis Pontificiæ.* Sed vero neque ex Pontificia neque ex ſacerdotali ſtirpe ille, aliter & Levita qualiſcunque dicendus erat. Quod & D. Hieronymus obſervavit; *Noſcendum*, ait ille, *quod Samuel Levita, non Sacerdos, non Pontifex fuerit.* Vide ſis eum contra Helvidium lib. I, cap. XIII. Sed Dionyſius Petavius lib. de Doctrina Temporum X, cap. XLVIII, extra ordinem à Deo conſtitutum Samuelem Pontificem exiſtimat. Atque eis, qui dignitatem Pontificalem Regiæ anteferendam diſputant, Samuelem Pontificem fuiſſe aſſerere novum non eſt. Scilicet ex ejuſdem in Saule ungendo functione, prærogativam Pontificalem elicere conantur. Sed hiſce olim optime reſpondit

Gui-

Guilielmus Okamus noſtras, &, *Samuel*, inquit, *non erat ſummus Pontifex, nec Sacerdos in Iſrael, ſed Judex tantummodo, Imo etiam non fuit de genere Aaron; & per conſequens nec Sacerdos, nec ſummus Pontifex, nec minor, ut colligitur ex primi Paralipomenon cap.* VI. Vide ſis ea de re plura apud eum in Deciſionibus de Poteſtate ſummi Pontificis quæſt, I, cap. II, & XII.

Cap. IV.

De Abiatharis *&* Zadoci *in Pontificatu conjunctione*, Abdicatione Abiatharis, *atque domus* Eleazaridarum, *in* Zadoco, Reſtitutione.

Abiathari, Achimelecho item dicto, conjunctus eſt à Davide Rege Zadocus, ſive ut Pontifex alter, ſive ut Secundarius aut Vicarius. Secundarium ejuſmodi כהן משנה nuncupabant, *Sacerdotem ſecundum*, ut II Regum XXV, 18. Eleazarides ſcilicet Ithamaridi conjunctus eſt. Nam Zadocum ex Eleazari nepotibus fuiſſe liquet, I Paralip. VI, 50. De hiſce II Samuel. VIII, 17. *Zadocus filius Achitob & Achimelechus filius Abiatharis fuere Sacerdotes.* Tantundem I Paralip. XVIII, 16, & II Samuelis XV, ubi aliquoties Zadocus & Abiathar, veluti Pontifices partiarii, memorantur. De horum conjunctione vide ſis, præter ea, quæ habet Abulenſis, Dionyſium Petavium de Doctrina Temporum lib. X, cap. LVI. Certe Joſephus binos expreſſim eos facit Pontifices. Ἀπέδειξε δὲ (inquit de Davide, l. VII, c. VI) ἐκ τῆς Φινεὲς οἰκίας τὸν Σάδωκον ἀρχιερέα μετ' Ἀβιαθάρου. φίλος γὰρ ἦν αὐτῷ, *Deſignavit etiam ex Phineeſi familia* (id eſt Eleazari) *Sadocum Pontificem cum Abiatharo. Amicus enim ei erat.* Ubi mutilus nimis eſt locus in Ruffini verſione. *Inſtituit de domo Phinees Principem Sacerdotum Abiathar, qui ejus amicus erat.* Sadoco prætermiſſo, & eo, quod falſum eſt, ſubſtituto; tametſi alibi eodem in libro recte habeat verſio illa utriusque Pontificis ſub Davide inſtitutionem, ſeu deſignationem. Et tam Zadocus quam Abiathar Pontifex ſæpe vocitatur Joſepho. Quin vero ſub mortem Davidis eum ἀρχιερέα τοῦ πλήθους ἅπαντος, *Pontificem univerſæ plebis deſignatum* ſcribit ille. Quod planiſſime reſpondet verbis ſacris I Paralip. XXIX, 22, ubi Zadocus ungitur לכהן *in Sacerdotem*, ſeu *in Pontificem*, ut vulgata diſerte; cui adſtipulantur Magiſtri, qui ideo eum ibi unctum ajunt לפי שמשח אביתר את אדוניה *quoniam unxerat Abiathar Adoniah*, ſcilicet in Regem. Sic Salomon Jarchius ibidem; perinde ac ſi tunc Abiatharis,

utpote cum Adonia perduellionis rei, exautoratio, quæ ſecuta eſt, cœpiſſet. Etiam & volunt Magiſtrorum nonnulli (qui interea Achimelechum heic pro Abiatharis, de quo loquimur, filio ſumunt] Pontificatum à Davide Rege Zadoco & Pontificis ſecundarii & סגן ſeu *Vicarii* dignitatem Achimelecho ita tributam eſſe, ut Abiatharis ipſius abdicatio inde deſignaretur. Kimchius ad II Samuel. VIII, 17, כהנים שרי כהונה כי הוא מנה צדוק להיות כהן גדול מבני אלעזר ומשנהו אחימלך בן אביתר מבני איתמר אעפ״י שהיה אביתר עדיין חי כי ראינו כי שלמה גרשו מהיות כהן נראה כי במצות דוד עשה כי כאשר סדר דוד ראשי האבות סדר צדוק ואחימלך כמו שכתוב בדברי הימים והוא נקרא אחימלך ואבימלך כי שני השמות קרובים *Sacerdotes ibi pro Sacerdotalis Generis Principibus ſumendi ſunt. Etenim conſtituit David Zadocum Pontificem ex poſteris Eleazari, atque ei Secundarium Achimelechum filiũ Abiatharis ex poſteris Ithamari; idq; tametſi tunc temporis ſuperſtes eſſet Abiathar. Et quod ad id attinet, eum a Salomone eſſe abdicatum, id videtur ex Davidis præcepto manaſſe. Quin cum familiarum diſtribueret Principes David, fecit eos Zadoc & Achimelech, ſicut ſcriptum eſt in Paralipomenis. Hic autem tam Abimelech vocitatur quam Achimelech ob ſoni affinitatem.* Locus indicatus eſt I Paralip. XXIV, 6, ubi Zadoc Eleazaridis, uti Achimelech Ithamaridis præeſt. Quin ſub ipſo Davide, in Seder Olam Rabba, legitur, נסתלק אביתר מן הכהונה הגדולה ונכנס צדוק תחתיו *Summotus eſt Abiathar Pontificatu, & in locũ ejus ſucceſſit Zadoc.* Sed ut ut ſe res ſub Davide habuerit, eo mortuo Salomon Rex, Abiathare omnino exautorato, Zadocum Pontificẽ ſolũ plane cõſtituit, I Reg. II, 35, ואת צדוק הכהן נתן המלך תחת אביתר *Et Zadocũ Sacerdotẽ conſtituit Rex loco Abiatharis.* Vulgata; *Sadoc Sacerdotẽ poſuit pro Abiathar.* Helleniſtæ; *Et Sadoc Sacerdotem dedit Rex* εἰς ἱερέα πρῶτον ἀντὶ Ἀβιάθαρ *in Sacerdotem primum pro Abiathar.* Et paulo ante, *Et ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non eſſet Sacerdos Domini; ut impleretur ſermo Domini, quem locutus eſt ſuper domum Heli in Silo.* Scilicet I Samuelis II, 30, ubi ſententia illa horrenda in Ithamaridarum domum, ob filiorum Heli ſcelera, pronuntiatur; reſtitutione Eleazaridarum promiſſa, quæ & jam impleta eſt. *Dicit Dominus Deus Iſraël, dicendo dixi, quod domus tua & domus patris tui* (ad Heli Ithamaridem verba fiunt) *ambularet coram me* [ſeu *miniſtraret in conſpectu meo*, ut vulgata) *usq; in ſempiternum. Nunc autem dicit Dominus; abſit hoc à me. Sed quicunque honori-*

honorificaverit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum & brachium domus patris tui, ut non ſit ſenex in domo tua. Et videbis æmulum in Templo, in univerſis proſperis Iſrael. Et non erit ſenex in domo tua omnibus diebus. Veruntamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo, ſed ut deficiant oculi tui & tabeſcat anima tua; Et pars magna domus tuæ (ſic vulgata; Ebraica ſunt כל־מרבית ביתך *tota multitudo* ſeu *abundantia domus tuæ*, quod LXX vertunt *πᾶς περισσεύων οἴκου σου omnis qui abundaverit domus tuæ*, ſeu, *omnis qui ſuperfuerit domus tuæ*] *morietur, cum ad virilem ætatem venerit. Hoc autem erit tibi ſignum, quod venturum eſt duobus filiis tuis Hopni & Phinees. In die uno morientur ambo. Et ſuſcitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum & animam meam faciet. Et ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Chriſto meo cunctis diebus. Futurum eſt autem, ut quicunque remanſerit in domo tua, veniat ut adoret eum pro moneta argenti & torta panis* (male in vulgata, *ut oretur pro eo & offerat nummum argenteum & tortam panis*) *dicatque, dimitte, dimitte me obſecro ad unam partem Sacerdotii, ut comedam bucellam panis.* In morte filiorum Heli, clade Nobenſi, Abiatharis abdicatione & demum Zadoci Eleazaridæ ſubſtitutione, magnam hujuſce ſententiæ partem expletam eſſe, nemo non videt. Et Sacerdos heic fidelis, cui Domus ædificanda erat, Zadocus eſt, primus in Templo primo ſeu Salomonico Pontifex. Sic Magiſtri ad 1 Samuelis II, & 1, Regum II. *Et Joſephus de Abiatharis abdicatione* lib. VIII, cap. 1, κατελύετο γὰρ οὖν ἀπὸ τῆς ἱερατικῆς τιμῆς ὁ Ἰθαμάρου οἶκος διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν, καθὼς τῷ Ἀβιαθάρου πάππῳ προεῖπεν ὁ Θεὸς Ἠλί. Μετέβη δὲ εἰς τὸ Φινεέσου γένος, πρὸς Σάδωκον. *Ablatus eſt igitur ob hanc cauſam* (perduellionem) *Sacerdotalis honor* (quod de Pontificali neceſſe eſt ut accipias) *à domo Ithamari, ſicut Deus prædixerat τῷ Eli, Abiatharis abavo. Et translatus eſt in ſtirpem Phineeſi, ad Sadocum.* Et alibi, lib. Archæolog. V, cap. ultimo; Ἠλὶς εἶχε τὴν ἀρχιερωσύνην καὶ τὸ γένος τὸ ἀπ' ἐκείνου μέχρι τῶν κατὰ τὴν Σολομῶνος βασιλείαν καιρῶν. τότε δὲ οἱ Ἐλεαζάρου πάλιν αὐτὴν ἀπέλαβον. *Elis Sacerdotio* (Pontificatu) *atque poſteri ejus potiti ſunt usq; ad Salomonis regni tempora, quando ad Eleazaridas rediit.* Neque de alio, præter Zadocum, capiendus ille locus in Chronico Alexandrino depravatus; *Salomon, Abiathare Pontificatu dejecto*, καθίστησι τὸν Βαροὺχ ὄντα ἐκ τῆς φυλῆς Ἐλεαζάρου, *Baruch ex Eleazari ſtirpe oriundum conſtituit.* Pro Βαροὺχ, Σαδὼκ planiſſime ſubſtituendum. Vide Chronicon illud pag.

214

214, editione Raderiana; ubi etiam, pauculis inde annis interjectis, occurrit Ἑβραίων ἀρχιερεὺς Ἀαρών. προεφήτευε Σαδὼκ, Νάθαν, καὶ Ἀχίας ὁ Σιλωνίτης, &c. *Ebræorum Pontifex Aaron. Prophetabant Sadoc, Nathan, Achias Silonites, &c.* Quid loci illic Aaroni Pontifici? Trajectio puto eſt ſimul cum defectu verborum. Lego, Ἑβραίων ἀρχιερεὺς ἀπ' Ἀαρὼν η' Σαδώκ. προεφήτευε Νάθαν, &c. *Ebræorum Pontifex ab Aharone* VIII *Zadoc. Prophetabat Nathan, &c.* Nam autori illi, in recenſione ſua numerali, Heli quartus eſt, & qui Zadoci tempora proxime ſequitur, nonus. Zadocus igitur octavus eſt illiuſmodi in recenſione; tametſi in Faſtis illis etiam Pontifices decem, ſed in numerandi rationem ibi non recepti, Zadocum præcedant. In Eleazaridum autem ſtirpe, Zadocus erat Uzzi Pontificis atnepos, ut oſtenditur hoc ſtemmate, quo utriusque familiæ uſque in eum ſucceſſio ponitur ob oculos.

AHARON

ELEAZAR	*Ithamar*
PHINEES	HELI
ABISHUA	*Phinees*
BUKKI	ACHITOB
UZZI	ACHIAS ACHIMELECH
Zerahia	ABIATHAR.
Meraioth	
Amariah	
Achitob	
ZADOK.	

Loci, ex Paralipomenis & Samuele, ſupra indicati, cum ſeptimo Ezræ capite hujuſmodi utriusque familiæ exhibent poſteros. Horum eos, qui literis majuſculis exarantur, ſacrarum literarum, Flavii Joſephi, atque Ebræorum qui ſunt alii, præter Chriſtianos Scriptores, autoritate ſubnixi Pontificatum geſſiſſe, dubitare nequimus; niſi Achiam potius pro Achitobo ita in Pontificū ſerie collocemus, ut non patrem & filium Pontifices, ſed duntaxat filium habeamus; quemadmodum ex ſacris literis & Magiſtrorum commentariis ſupra adnotatis cum Joſephi exemplaribus rite intellectis eliciendum videtur. Atque hoc modo erit Zadocus ab Aharone undecimus Pontifex, quod &, quantum ad numerum attinet, voluit Georgius Monachus; tametſi, ut nume-

numerum abſolvat, Samuelem proxime ante Abiatharem, nimium hallucinatus, immiſceat, qua de re jam dictum eſt. Eundem vero numerum retinere cum eo vult Magnus Scaliger. *Recte*, inquit, *Georgius undecimum facit ab Aaron. Sed vitioſe ſeriem interrupit poſt Uzzi.* Numerum igitur ita ille inſtaurat, ut linea Eleazaridum, ſingulis recenſitis, Zadocus fiat ab Aharone undecimus. Sed hoc abs re opinor eſt. Nam Georgius planiſſime de Pontificum dignitate functorum ſerie ac numero loquebatur; non de ſanguinis gradibus. Et quatuor illi ea in linea, Zerahia, Meraioth, Amariah, & Achitob (qui numerum ſic undenarium complent) rariſſime apud veteres Pōtificatum geſſiſſe leguntur. Vide ſis Rabbi Iſaac Narbonenſem apud R. Gedaliam Ben Jechia in *Shalsheleth* folio 27 a. Animadverterat autem Georgius illud de numero ad verba illa Euſebii ſub Salomonis tēpora; Ἑβραίων Ἀρχιερεὺς ἡ ἀπὸ Ἀαρὼν Σαδὼκ ἐγνωρίζετο, *Hebræorum* Pontifex *octavus ab Aarone Sadoc clarus habetur.* Quibus reſpondent in Euſebio Hieronymi, *Hebræorum Sacerdos Sadoc octavus ab Aaron* Quod de Pontificibus dignitate functis manifeſto dictum. Sed Euſebii mentem fuiſſe nō dubitamus, Pontificum, quorum in ſacris literis functio memoratur, numerum ſic deſignare. Certe ita erit Zadoc octavus, I. Aharon. II. Eleazar, III, Phinees, IV. Heli, V. Achias, VI. Achimelech, VII. Abiathar, VIII. Zadoc. Attamen neq; Achiam, neque Achimelechum Pontifices in Chronicorum ejus, quæ reliqua ſunt, fragmentis comperimus, niſi pro Achimelecho Abimelechi (ut interdū in ſacris literis; qua de re vide, præter magis obvia, J. Druſium in Miſcellaneis centur. *1.* cap. XLVI.) nomen uſurpatum ex alia in aliam annorum centuriam deſiliiſſe putemus. Nam cum ſub Davide ſeu numero Euſebiano DCCC. XLIII. aut circiter collocandus eſſet Achimelech Pontifex, ſub Aſa Rege, ſeu numero MXLIII, legitur, *Hebræorum* Pontifex *Maximus Abimelech illuſtris habetur.* Latinis Hieronymi reſpondent heic Græca Euſebii. In iis ſub Aſam Regem, Ἑβραίων ἱερεὺς Ἀβιμελὲχ ἐγνωρίζετο, *Ebræorum Sacerdos Abimelech claruit.* Idem voluit Autor Chronici Alexandrini, Euſebii codicis heic ſequax, cum ſub eodem Rege ait, Ἀρχιερεὺς ἔνατος Ἀχιμελὲχ ἐγνωρίζετο *Achimelechus nonus* Pontifex *claruit.* Sed neque in ſacra neque in profana veterum hiſtoria hujus ſub hoc Rege mentio alibi comperta; tametſi eum in recentiorum aliquot Chronologiis retentum inter Pontifices atque Aſæ regno conjunctum videam. Certe Aſæ tempori proximat &

Achimelecho nomine affinis eſt Achimaz, qui Zadocum patrem in Pōtificatu excepit, de quo infra. Quin vero in Ms. codice, quem diximus, Nicephori Patriarchæ, Zadocus octavum tenet locum, ſaltem τὸ η ei adjicitur, non ζ', ut in impreſſis. Sed & Heli ita eſt quintus ibi. Sed unde numeratus, præciſis à compactore numeris eorum qui præcedunt, non ſatis liquet. Videtur ſane trinos illos Eleazaridas, qui ſerie recta Phinees apud Joſephum ſequuntur, unico numero, id eſt, quarto fuiſſe aſſignatos. In impreſſis Nicephori, tam Græcis quam Latinis, ſimul cum Phinees in tertio conjunguntur. At quid interea eſt, quod habet Joſephus de Eleazaridis, qui, dum in Ithamaridarum domo viguit Pontificatus, dignitatis alias hæredes, vitam agebant inter plebem Sacerdotum privatam? Sic ille lib. VIII. cap. I. Οἱ δὲ ἰδιωτεύσαντες ἐκ τοῦ Φινεέσου γένους, καθ' ὃν καιρὸν εἰς τὸν Ἰθαμάρου οἶκον ἡ ἀρχιερωσύνη μετῆλθεν, Ἠλὶ πρώτου ταύτην παραλαβόντος, ἦσαν οὗτοι. Ὁ τοῦ Ἀρχιερέως Ἰωσήπου υἱὸς Βοκκίας. τούτου δὲ Ἰωαθάμος, Ἰωαθάμου δὲ Μαραίωθος, Μαραιώθου δὲ Ἀρόφαιος, Ἀροφαίου δὲ Ἀχίτωβος. Ἀχιτώβου δὲ Σάδωκος, ὃς πρῶτος ἐπὶ Δαβίδου τοῦ βασιλέως Ἀρχιερεὺς ἐγένετο. *Qui vitam ex Phineeſi genere agebant privatam*, ſeu *Pontificatu non fungebantur, durante tempore, quo Pontificalis dignitas in Ithamaris domum translata ibi manſit, Eli primum eam recipiente, hi fuere; Boccias Pontificis Joſephi filius, hujus Joathamus, Joathami Maraothus, Maraothi Arophæus, Arophæi Achitobus, Achitobi Sadocus, qui primus, Davide Rege regnante, Pontifex eſt creatus.* Quem locum ita verterat Ruffinus; *De genere vero Phinees, tempore quo ad domum Ithamar Sacerdotium transmigravit, Eli primo Pontificatum accipiente, iſti deſcendiſſe noſcuntur, qui Sacerdotio ſunt privati; Vochar filius Joſephi ſummi Sacerdotis, hujus autem filius Jonathan. Jonatham autem Mareoth, Mareoth autem Aſophi, Aſophi autem Achitobi, Achitobi autem Sadoch, qui primus ſub Davide Rege Sacerdos eſt factus.* Male autem pro eo, quod eſt ἰδιωτεύσαντες, id eſt, *privatam vitam degentes aut dignitate Pontificia neutiquam fungentes*, ſubſtituit *Sacerdotio privati*; quaſi Sacerdotio aut Pontificatu (nam non pro alio atq; ſummo ſumitur heic Sacerdotium) fuiſſent hi exuti aut abdicati. Illud plane innuitur tantum vitam transegiſſe hos inter כהנים ההדיוטים τοὺς ἱερεῖς τοὺς ἰδιώτας *Sacerdotes Idiotas* ſeu *privatos* & ad Pontificatum non admiſſos; quo nomine vulgus ſeu plebem Sacerdotem à Pontificibus diſtinguere paſſim ſolent

Ebræi.

Ebræi. Ceterum ubinam ſive in ſacris literis ſive apud Joſephum aliosve veterum reperitur Joſephus Pontifex heic memoratus, aut Boccias ſeu Vocar Joſephi filius, aut illius ſive Joathamus ſive Jonathan in Eleazaridarum ſtemmate? Et Arophæus quis? In patre *Zadoci* & proavo etiam & in avo, ſi, pro Arophæo Amarias ſubſtituatur, concors eſt heic Joſephus ſtirpi Phineeſi generis ſeu Eleazaridarum non ſemel in Paralipomenon primo explicatæ, & ſuperius oſtenſæ. At abavus ejus eſt ibi Zerahia, non Joathamus. *Zerahia* autem filius fuit Uzzi, qui Bocciæ, nepotis Phineeſi, filius proxime ex Eleazaridis ante Zadocum Pontificatum geſſerat, ipſo Joſepho ſub extremum libri quinti id ipſum diſertis verbis docente. Aut igitur corrigendus eſt ibi Joſephus, aut à doctioribus, qui poſſint, ulterius explicandus. Nec ſatis congruit numerus Pontificum, ab Aharone ad Salomonis exceſſum Joſepho aſſignatus, niſi Achimazum *Zadoci* filium (de quo in ſequenti ſerie) cum eis conjungamus. Vide eum lib. xx. c. 8, ubi eos tredecim ait fuiſſe. Sed prioribus ita adjectis Achimazus uno minuit numerum octodecim, quem ſequentibus usque ad Captivitatem Babylonicam ipſe ibi tribuit. De numero autem intervalli ab Aharone ad Templi conditum, conſulas, quæ diſputat Dionyſius Petavius, de Doctrina Temporum lib. x. cap. XLVIII.

CAP. V.

Perpetua Eleazaridarum *poſt* Zadocum, *uſque in* Captivitatem Babylonicam *ſeu* Templi primi Excidium, *ſucceſſio.* Nicephori Patriarchæ *hujus ſucceſſionis ſeries explicata & ex codice Ms. Græca ejus reſtituta.*

NOn ſolum exautoratus eſt, cauſis jam dictis, Abiathar, Salomone regnante, nec ſine exautorationis, ſub Davidis imperio, prævia deſignatione; ſed ita in Zadocum ſeu Eleazaridum familiam remigravit dignitas Pontificia, ut perpetua, in ea, ſucceſſione ſtabiliretur; Abiatharis & Ithamaridum ceterorum poſteris in *S*acerdotum vulgus ſepoſitis. Unde nec Jonathanis Abiatharis filii (de quo II Samuel. xv, 27) habita eſt omnino in ſucceſſione Pontificia ratio. Sed à Salomonis Regis ſeu Zadoci tempore, id eſt, à Templi primi conditu, ad Excidium ejuſdem ſeu Sedeciam Regem & Captivitatem ſub eo Babylonicam (quadringenti amplius anni intercedunt) Eleazaridæ, *παῖδες παρὰ πατρὸς διεδέξαντο τὴν ἀρχιερωσύνην* (ut verba ſunt Joſephi lib, x, c. XI)

linea recta, filii patres ſequentes, in Pontificatum ſucceſſere; uti etiam ætatibus aliquot poſtea, de quibus ſeorſim infra. Cum vero de hujus ſucceſſionis ſerie bini ſint autores primarii, Joſephus & ſcriptor vetus, cui Seder Olam Zuta ſeu brevius Ebræorum Chronicon debemus, [nam Euſebius heic parum adjuvat; & Nicephorus Patriarcha confuſione & defectu nimium laborat, de quo ſtatim plura) nec tamen ipſi ſatis concordes fuerint; utriusque ſeriem invicem juxta poſitam contueamur, quo facilius tum ubi diſſentiant, quantum fieri poteſt, concilientur, tum errores, qui in alterutrum irrepſerint, corrigantur.

Fl. Joſephi *Pontificum Laterculus à Zadoco ſeu Tēpli primi cōditu, ad ejuſdem Excidium.*	*Laterculus Pontificum* ex Seder Olam Zuta, *à* Zadoco *ad Templi primi Excidium.*
Zadocus	*Zadocus, regnante Salomone.*
Achimas	*Achimaaz, reg. Rehoboamo.*
Azarias	*Azariahu, reg. Abia.*
Joramus	*Joahaz, reg. Joſaphato.*
Iſus	*Jehojarib, reg. Joramo.*
Axioramus	*Jehoſaphat, reg. Ahazia.*
Phideas	*Jehojada* } *reg. Joaſo.*
Sudeas	*Phadea* }
Julus	*Zedekiah, reg. Amazia.*
Jothamus	*Joel, reg. Uzzia.*

Ita uterq; initium à Zadoco ſumentes, definunt in Joſadoco ſeu Jehoſedec. Nec dubitari poteſt, quin verba illa in Seder Olam Zuta Sedekiæ regno adjecta, יהוצדק אחי עזרא הסופר ירמיה ויחזקאל נביאים quæ vertuntur tum Munſtero tum Genebrardo in Ebraico latina ejuſdē editione, *fuitque Jehoſedek frater Ezræ Scribæ; Jeremiha vero & Jehezkel prophetæ,* ita emēdari oportuerit, יהוצדק אחיו עזרא הסופר כהן גדול ירמיה ויחזקאל נביאים *Jehoſedec frater Ezræ Scribæ* [nam pater utrique Seraia] *fuit Pontifex; prophetis Jeremia & Ezekiel.* Ejuſmodi locutionis formula de ſingulis qui præcedunt & Pō-

Urias

Urias	*Jotham, regnante Jothamo.*
Nerias	*Uriah, reg. Ahazo.*
Odeas	*Neria, reg. Ezekiæ.*
Saldumus	*Hoshaiah, reg. Manaſſe.*
Elcias	*Sallum, regnante Amone.*
Sareas	*Hilkiahu, reg. Joſia.*
Joſadocus	*Azariah, reg. Jehojakim.*
	Saraia, reg. Jehojachin.
	Jehoſedec, Rege Sedekia in captivitatem abducto.

tificibus & prophetis ibi totius repetita, id reddit manifeſtum. Genebrardus autem cum in editione hujus libelli, quæ Chronographiæ ej9 ſubjungitur, animadverterat Pontificis adnotationem, pro more autoris, prophetarum recenſioni ibi, ſi verba tantum ſpectentur, deeſſe, audacter ſubſtituit, *Eodẽ* (ſcilicet Saraia, qui proxime præcedit) *Pontifice, prophetis autem Joſadac fratre Ezræ Scribæ, Hieremia, & Ezechiele.* Omnino contra mentem autoris; qui Joſedecum in prophetas cooptari proculdubio nunquam voluit. Certum quidem eſt, Saraiam Pontificatum geſſiſſe ipſo in urbis ac Templi excidio. Nam & poſtea cum viris principibus aliis capite plexum eum eſſe ſcimus ex II Regum XXV, 18, adeo ut, dum Sedekias regnabat, ſeu ante ipſum Excidium, Joſedecum fuiſſe Pontificem, non ſit dicendum. At vero occiſo patri, in ipſo Sedekiæ regni fine, ſtatim ex jure ſuccesſit in Pontificatum, eo etiam dignitatis nomine Babylonem à Nabuzardane cum Sedekia in Captivitatem adductus, ut diſerte Joſephus; tametſi interea לא משמש בעולם בכהונה גדולה *miniſterio Pontificatus nunquam functus eſt*, quia Templum defuit, non vero, quia cum Jechonia ante deportabatur, ut rationem adfert Salomon Jarchius ad I Paralip. VI. Atque tantundem voluit ſane autor Seder Olam. *Regnavit*, inquit, *Sedecias undecim annis, fuitq; Jehoſedek frater Ezræ Scribæ Pontifex.* Finito ſcilicet ejus regno & Saraia occiſo, in dignitatem ſucceſſit Jehoſedec. Joſephus autem & Seder diſcrepant in Pontificum Numero, Ordine, & nominibus. Habet Seder XVIII Pontifices in Templo primo. Eundem numerum etiam Gemara Hieroſolymitana tit. *Joma*, fol. 38, col. 3, & Babylonia pag. 9, Joſephus autem ſedecim. Sed

 & ipſe

& ipſe alibi diſerte ait à Salomonis exceſſu, id eſt à Zadoco, numerum uſque ad Captivitatem octodecim fuiſſe, eoque Joſedecum poſtremum locum occupaſſe. Vide eum lib. xx, c. VIII. Tam ei autem quam autori Seder Olam Seraias ultimus eſt Pontificatu in templo functorum, ut Zadocus primus. Et Gemaræ Hieroſolymitanæ verba ſunt, בראשון היו משמשין הוא ובנו ובן בנו שימשו בו שמונה עשר כהנים *Templo primo, pater, filius, & nepos dignitate functi ſunt, atque ita Pontificatum geſſerunt octodecim Sacerdotes.* Ita *Sepher Siphri* in Parasha *Phinees.* Et de ea re vide *Thoſiphtha* ad tit. *Joma*, in Talmude Babylonico, cap. I, fol. 9, a, ubi fuſius diſputatur; aliis etiam de Pontificum utriusq; Templi numero opinionibus adductis; quas & vide ſub finem capitis hujus libri penultimi. In tribus Superioris laterculi primis conſentiunt Seder Olam & Joſephus. Qui ſequuntur bini in Joſepho, Joramus & Iſus, forte ita invicem ſunt commutandi, ut hic illi anteponendus. Ita Iſus (ratione ſemper habita tralatitiæ verborum ac nominum ex Orientalium linguis in Græcam traductorum diſcrepantiæ) ſatis reſpondebit Joahaz, qui, contractiore pronuntiatione, in Iſum forte demigravit, uti & Jehojarib in Joram. Ex cognatis ſonis ita ſcilicet fieri ſæpius amat. Sed in codice Joſephi Ms. Regiæ apud Gallos Bibliothecæ, pro Ἴσος legitur ἰσῶ, ut manu ſua Vir ſummus Iſaacus Caſaubonus in Joſepho ſuo adnotavit. Sed vero in animadverſionibus ſuis ad Sepher *Juchaſin*, Samuel Shallum habet Joramum & Jehoſuam heic in Pontificibus. Vide eum pag. 158, b. Mira quidem eſt proximi nominis in laterculo diſcrepantia. Sed & ipſum Axiorami nomen ſatis mirum eſt, Et in codice Regio iteratur, ita ut pro eo quod eſt in editis τούτου δὲ Φιδέας *hujus autem Phideas*, Axioramo ante nominato legatur τοῦ δὲ Ἀξιωράμου Φιδέας *Axiorami autem Phideas.* Tanta autem in ceteris eſt inter utrosque concordiæ velut analogia, ut omnino heic à librariis depravatum eſſe Joſephum par ſit, ut concludamus. Sequuntur in hoc Phideas & Sudeas, in illo Jehojada & Phadea ſimul conjuncti; eodem ſcilicet ſub Rege, non eadem functione. Nonne & heic Σουδέας pro Ἰωδέας, Ἰουδέας, aut ſimili vocabulo Jehojadam, more Helleniſtarum, denotante, irrepſit? Jehojadæ autem hujus meminit ſacra ſcriptura in II Reg. XII, 2, & II Paralip. XXIV, 2, præter Euſebium cui Ἰωδαέ & in vulgata Jojada nuncupatur. Sed non appellatur in Scriptura Pontifex, Sacerdotis nomine tantum & ſeorſim τοῦ ראש ſeu *Principis* inſignitus. Vixit autem cxxx annos ſub Salomonis tempora natus. Vide ſis Seder Olā Rabba c. XVIII.

Zedekiæ

Zedekiæ vero ne veſtigium quidem habetur in Joſepho. Adeo ut hinc, ob eum prætermiſſum, hujus ſeries eam quæ eſt in Seder Olam per ſepté ſequentes uno ſemper anticipet. Nam Julum Joëlo ſatis reſpondere non dubitandum; qui neque in codice Mſ. Regio Ἴουλος (ut in editis) ſed Ἴουηλος exaratur; quod Joelo proximius eſt. Ceteri ad Odeam, in utroq; iiſdem fere elemẽtis ſcribuntur. Odeas autẽ ſeu Ὀδέας, literula mutata, eſt Ὀσέας. Quo nomine, ut pote molliori, הושעיה Hoſchaiah ſatis exprimitur; quemadmodũ ſcimus ex Jerem. xlii, 1. ubi Oſaias pro eodẽ in vulgata ſubſtituitur. Quomodo autem Saldumus ex Sallumo pro Sallum fieret, nemo non videt. Σάλλουμος ex ſimilitudine Λ & Δ facile, ſi accedat librarii incuria, in Σάλδουμος tranſit. Quin in Regio, quem diximus, codice Mſ. Σάλλουμος, ut oportet heic, exaratur. Etiã in Sadaniã migraſſe videtur hoc nomen ſub initium capitis primi, lib. iv. Eſdræ, ubi quod in Eſdræ ſtématis deductione ſequitur, manifeſta eſt hallucinatio atque Eleazaridarũ & Ithamaridarum recta in linea cõfuſio; ut intuenti facile conſtat. Elciam & Hilkiahu in laterculis eoſdem eſſe, manifeſtũ eſt. Jam vero poſt Elciam, deficit Joſepho Azarias, ſequente proxime Sarea, ut Elciæ filio. Certe in codice Regio Sareas abeſt, & locum ejus obtinet Ἄζαρος *Azaros.* In Ruffini verſione *Zaroch.* Secundum igitur codicem utrunque mendum eſt in numero Pontificum. Utroque correcto, Joſephus & autor Seder Olam ſatis erunt, juxta ea quæ dicta ſunt, concordes. Ceterum ingentes heic ex ſacra ſcriptura difficultates oriuntur, ſive Numerum, ſive Nomina, ſive Succeſſionem filiorum in patrum locos (quam aſſerit Joſephus) ſpectes. Etenim alia omnino in Paralipomenis & apud Ezram ſeries eſt eorum, qui à Zadoco recta uſque ad Saraiam deſcendunt.

Zadok
|
Achimaaz
|
Azariah
|
Iohanan
|
Azariah
|

In 1 Paralip. vi, 8, ad hunc modum genus deducitur. Atque ſimile eſt ſtemma in Ezræ vii, 1, excepto quod ibi, ab Aharone initio ſumto, prætermittuntur quatuor heic primi ſimul cum Achitobo Zadoci primi patre, idq; לקצר ſeu *Brevitatis cauſa,* ut ait ibi David Kimchius. Heic vero, ut nomina ſunt alia ab Azaria Achimaaci filio ad Shallum, ita & alius numerus. Cuncti ſimul duodecim conficiunt. Unde & negant aliqui, fuiſſe Pontificatu in Templo primo functos octodecim, juxta ſeriem in *Seder Olam Zuta*; & duodecim fuiſſe volunt. Sic R. Salomon, ex *Siphri* & *Vai-*

cra

Amariah
|
Achitob
|
Zadok
|
Shallum
|
Hil
|
Azariah
|
Seraiah.

cra Rabba, ad 1 Par. VI. Etiam alii minorem numerum conſtituunt, nec ultra octo eo nomine admittunt, recenſionem ab Azaria Johannis filio auſpicantes, quoniam dicti capitis commate 10, de eo adjicitur, *ipſe eſt, qui Sacerdotio functus eſt in domo, quam ædificavit Salomon in Jeruſalem.* Sed refutatur tum hæc numerandi ratio, tum loci explicatio, ex eo quod manifeſtum ſit, Zadocum primum in Templo Pontificatu eſſe functum. Et D. Kimchius ibi; *Si ita locum explices, quod is fuerit primus Sacerdos in Templo, id falſum eſt. Nam Zadoc primus fuit, uti liquet ex libris Regũ & Paralipom. At ſi intelligatur non primum eum fuiſſe in Templo, ſed tantũ Sacerdotem, quorſum illud fuerit, cum etiã ceteri fuerint Sacerdotes?* ואם באת לומר כי כהן גדול היה גם אחרים היו כהנים גדולים ורז״ל אמרו שהוא עזריהו שהיה בימי עוזיהו ולפי שמסר נפשו על קדושת הבית שלא הניח עוזיהו להקטיר לכך נאמר הוא אשר כהן כלומר שהוא חס על כבוד הכהונה ולא נשא פנים ויש לפרש כי גם בימי שלמה כהן אחר צדוק ואחר אבותיו הנזכרים אלא בימי שלמה היה קטן עדיין ולא היה כהן גדול בימי עוזיהו ובימי חזקיהו עדיין היה חי והיה כהן גדול שנאמר ויאמר אליו עזריהו כהן הראש ולפי שהאריך ימים כל כך אמר עליו אשר כהן בבית כלומר אשר כהן כמה ימים *Quin ſi dicatur ideo hoc adjectum, quia Pontifex erat, etiam & alii fuere itidem Pontifices. Rabbini autem piæ memoriæ plerunque ajunt hunc fuiſſe Azariam, qui floruit tempore Uzziæ Regis. Et quia vitæ periculum ſubiit, ob Templi ſanctitatem conſervandam, cum non permitteret eum adolere incenſum, ideo dicitur, qui ipſe Sacerdos, &c. quaſi dictum fuiſſet, ſtirps ejus notetur ob Sacerdotii dignitatem, quæ nec Uzziæ cedere voluit. Sunt tamen qui opinantur, eum etiam tempore Salomonis Sacerdotem fuiſſe, Zadocum & majores ſuos heic memoratos ſequentem. At vero ſub Salomone fuiſſe annis minorem, ideoque nec tunc Pontificem; ſed tempore Uzziæ & Hezekiæ* (vide II Paralip. XXX, 10) *ſuperſtitem Pontificatum geſſiſſe, ſecundum id quod dictum eſt, & dixit Uzziæ, &c. Sacerdos Princeps. Et quoniam adeo longævus erat, ideo de eo dictum eſſe*, qui erat Sacerdos in Templo, &c. *Ut longævitas ejus inde denotaretur.* Locus de Azaria & Uzzia Rege habetur II Paralipom. XXVI, 18. Tantundem habet de eodem etiam ex veteribus Salomon Jarchius ad dictum primi Paralipomenon caput, ubi

etiam

etiam Azariam filium Achimaazi, ſeu ejus nominis primum, haut alium indo tradi fuiſſe ab Amaria, de quo II Paralipom. XIX, 11, ſub Jehoſaphato; והנה אמריהו כהן הראש עליכם לכל דבר יהוה *Et ecce Amariahu Sacerdos primarius erit vobis ſuper omnem rem Domini*, ſeu, ut LXX, ὁ ἱερεὺς ἡγούμενος ἐφ᾽ ἡμᾶς *Sacerdos dux ſuper vos, &c.* Ubi vulgata habet, *Amarias Sacerdos & Pontifex veſter in his, quæ ad Deum pertinent, præſidebit.* Neque ſane aut tempus aut ratio adverſatur, quo minus pro Amaria Azarias hic ſumatur. Nam binomines ſubinde fuiſſe, etiam & tria interdum ſortitos eſſe nomina Ebræos, qui in ſacris literis memorantur, Doctis Viris eſt receptiſſimum. Vide ſis Salomonem Iarchium ad 1. Paralip. VI, & II. Paralip. XXVI, de Zacharia ibi memorato, præter ea quæ ſupra adnotantur de Achimelech, Abiathar, & Abimelech. At vero tametſi in obſervatis ſimul ex Joſepho, autore *Seder Olam Zuta*, & ſacris literis Pontificum ſucceſſionibus, nullū ſit ante eum, qui ſequitur Azariam primum, uti nec ſub finem in quatuor poſtremis diſcrimen, nihilominus in intermediis mire diſcrepant Joſephus & Seder ille à ſacris literis, idque non ſolum in Nominibus, ſed etiam in Nominum & Succeſſionum Numero. Etiam Chronici Alexandrini autori Achimelechus ſub Aſa Rege, id eſt, poſt Zadocum pro Achimaſo ut videtur collocatus, Pontifex nonus nuncupatur, uti & Joannanus, pro Johanan in laterculo ſacræ ſcripturæ, decimus. Etiam & Achitobus & Zadocus ejuſdem laterculi eidem Pontifices ſunt; Hic ſub Athalia Jorami Regis uxore, ille ſub ipſo Joramo. Vide etiam excerpta ex vetuſto ſcriptore, Alexandri Severi temporibus tributo, apud Henricum Caniſium in Antiquarum Lectionum tomo II, capit. 26, ubi prodigioſa Pontificum intervalli, quod tractamus, recenſio occurrit. Et conſulas etiam R. Samuel Shallum in Animadverſionibus ad Sepher Juchaſin fol. 158, b, ex Abarbinele, præter Gloſſam Talmudicam ad tit. *Ioma*, cap. 1, fol. 9, a. Et *Sepher Shalsheleth* R. Gedaliæ Jechiadis fol. 27, a. Azariam autem qui reſtitit Uzziæ Regi incenſum adolere volenti eundem faciunt recentiorem aliqui ſcriptores cum Jothamo Joëlis filio in ſerie Joſephi & Chronici Ebræorum. Sed curnam, dum Jehoiada in Pontificum ſerie collocatur, prætermittitur Zacharias ejus filius, qui in atrio templi ex Joaſi Regis juſſu, quoniam patris demortui pietatem ſecutus in idolorum cultum invehebatur, ſaxis eſt obrutus. Vide II Paralipom. XXIV, 21.

Certe ſi ſolus ſuperſtes aut natu maximus eſſet is Jehoiadæ filius, ex jure communi attinuiſſet ad eum dignitas Pontificia. At vero non-modo Zachariam ipſum ſed & ceteros, qui fuere, Jehoiadæ filios, aut à Joaſo interfectos aut antea mortuos colligunt aliqui ex eo, quod commat. 25 ejusdem capitis dicatur, quod ſurrexerunt contra eum ſervi ſui בדמי בני יהוידע הכהן *propter ſanguines filiorum Jehoiadæ Sacerdotis*. Nec filium ſuperſtitem eorum quos habuit plurium (ut liquet in commate 3.) putant. Sic David Kimchius ibidem. Sed locus ille ſingulariter legitur in vulgata atque Helleniſtis; *filii*, non *filiorum*. Diſerte etiam Zacharias ille Pontificis nomine memoratur Abrahæ Salmanticenſi in Sepher *Juchaſin* fol. 12, a. זכריה הכהן גדול ונביא שנהרג בבית המקדש על ידי יואש המלך קבל מיהוידע אביו שנת מז לאלף הרביעי לדעת אחרים ולפי דעתי שנת ע׳ *Zacharias Pontifex & Propheta, qui occiſus eſt in Templo à Joaſo Rege, accepit* (legem oralem) *à Jehoiada patre ſuo anno* XLVII *quarti millenarii ſecundum aliorum opinionem, ſed mea ſententia anno* LXX. De hiſce etiam conſulas Dionyſium Petavium lib. x, de Doctrina Temporum, cap. XLIX. Quin & idem nomine Azariæ in Pontificibus recenſetur Nicephoro Patriarchæ, apud quem, in editis, modo ab oſtenſis diverſiſſimo, ſic exhibentur, qui Zadocum ſequuntur usque in Saraiam, ſeu ultimum templi primi Pontificem.

ζʹ. Ζαδὼκ ἐκ τοῦ οἴκου Ἐλεάζαρ.	VII. *Zadoc, ex domo Eleazar.*
ηʹ. Ἀχιμὰζ Ἀζαρία Σαμαρίας.	VIII. *Achimaz Azaria Samariæ*, ſeu ut vulgo vertitur, *Achimas Azariæ F. Samaria.*
θʹ. Ἀζαρίας ὁ διὰ ζῆλον Θεοῦ ἀναιρεθείς.	IX. *Azarias ob Zelum Dei peremtus.*
ιʹ. Ἀζαρίας ὁ τὸν Ὀζίαν τὸ εἰς τὰ ἅγια εἴσοδον κωλύσας.	X. *Azarias qui Oziam* (Uzziam Regem) *in ſanctuarium ingredi permittere noluit.*
ιαʹ. Οὐρίας ὁ παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ πιστός.	XI. *Urias qui Eſaiæ dicitur fidelis.* Vide ſis Eſaiæ 1, 8.
ιβʹ. Σομνᾶς ὁ πονηρὸς καὶ ἄσωτος ἐπὶ Ἐζεκίου βασιλέως.	XII. *Somnas ~~ille~~ impius & perditus, regnante Ezechia.*

ιγ'. Ἐλιακεὶμ Μυσελοὺμ.	XIII. *Eliacim Muſelum.*
ιδ'. Χελκίας ὁ ἐπὶ Ἰωσίου βασιλέως.	XIV. *Chelcias, regnante Joſia.*
ιε'. Σαρέας ἐπὶ τ̃ αἰχμαλωσίας Βαβυλῶνος, ὃν ἀνεῖλε Ναβουχοδονόσορ.	XV. *Sarcas ſub captivitate Babylonica, quem ſuſtulit Nabuchodonoſor.*

Sed ex Mſ. codice, quem ſupra memoravimus, numeri ita ſunt novandi, ut ή ſeu VIII præfigatur Zadoco, & uno major ſingulis ſequentium. Octavo autem heic numero legendum, Ἀχιμάζ, Ἀζαρίας, Ἀμαρίας, *Achimaz, Azarias, Amarias.* Qui nonum occupat, eſt *Zacharias* proculdubio Jehoiadæ filius. Non ſolum res ipſa, cauſa occiſionis ejus indicata, id monſtrat, ſed & Helleniſtarum verſio, qua, pro *Zacharia* illo, Azariæ nomen uſurpatur II Paralip. XXIV, 20. De Azaria proxime ſequente, ſatis jam dictum eſt. Quiſnam vero fuerit Somnas ille, ad Nicephori mentem, manifeſtum eſt. Neque erat omnino, cur conjicerent Viri aliqui docti, eo Neriam, qui Uriam apud Joſephum ſequitur, innui. Σοβνᾶς & Σομνᾶς idem eſt. Neque alium voluit Nicephorus, quam Sobnam illum ſeu Sebnam Quæſtorem ſeu Prætorio Præfectum ſub Ezechia Rege, de quo II Regum XVIII, 18, & Eſaiæ XXII, 15. & XXXVI, 22. Quod inde etiam liquet, quia Eliakim ſucceſſorem ei facit, ſecundum citatos etiam Eſaiæ locos. Scilicet uterque dicitur אשר על הבית *qui ſuper domum eſt,* ſeu *domus præfectus.* Et *domus* nomine *Templum* ſignificari ſæpius, notiſſimum eſt. Unde etiam in Vulgata Sobna appellatur præpoſitus Templi. *Vade, ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpoſitum Templi;* pro eo quod in Ebræo eſt, *vade, ingredere* אל הסוכן הזה אל שבנא אשר על הבית *ad præfectum prætorio, ad Sebnam,* qui *Domui,* ſeu *palatio præeſt.* Et pro סוכן habet heic paraphraſtes Eſaiæ Chaldæus פרנסא הדין *præfectum Judicii,* fori ſeu prætorii præſidem. Helleniſtis vero Sobna eſt interdum ταμίας *præfectus ærarii,* interdum γραμματεὺς *Scriba,* atque Eliacim ſucceſſor ejus οἰκονόμος *domui præpoſitus,* uti etiam Davidi Kimchio. Arabica item Eſaiæ verſio vetus in Bibliotheca Arundelliana habet heic אלחאזן pro *ærarii* ſeu *apothecæ præfectum,* Quin & Phinees Aharonis ex filio nepos,

dum Pontifex erat, Præpoſiti domus vocabulo in vulgata denotatur Iudicum xx, 28. Sed neque in Ebræo neq; in Helleniſtis, verbis illis quidquam ibi reſpondet. Domus autem nomine atq; eo, quod commate 21 capitis xxii Iſaiæ de Sobnæ dignitatis tunica & cingulo, ſeu, ut Helleniſtæ habent, de ſtola ejus & Corona, præter poteſtatis amplitudinem, occurrit, deceptus Nicephorus tam Sebnam quam Eliacim Pontifices fecit. Sed vero nec ille inter ſuperiorum ſeculorum ſcriptores in hoc errore ſolus eſt. Nam id ipſum habetur apud autorem Chronici Alexandrini, qui ſub Ezechia Rege, Ἀρχιερεὺς, inquit, Σοβνὰρ ἐγνωρίζετο, ὃν διεδέξατο Ἐλιακείμ. *Pontifex Sobnar* (pro Sobnas) *claruit, cui ſucceſſit Eliacim.* Male ibi pro ὃν διεδέξατο *cui ſucceſſit*, legitur, ὃν διετάξατο *quem conſtituit*, uti etiam à Viris doctis obſervatum eſt. Etiam & Salomon Iarchius, ad verba illa de Sebna, *qui ſuper domum eſt*, ממונה היה על בית המקדש יש אומרים כהן גדול ויש אומרים אמרכל *Præfectus erat Templo. Alii autem eum volunt fuiſſe Pontificem, alii Amarcalem.* Quinetiam D. Hieronymus ad dictum Iſaiæ locum de Sobna, *Et qui*, inquit, *quondam habebas Coronam Pontificis, & Sanctificationem in auri lamina, in qua erat ſcriptum nomen Dei, coronaberis tribulatione & anguſtia.* Ubi Pontificem fuiſſe Sobnam diſerte admittitur. Et vide ſis eundem ad dictum caput Iſaiæ lib. v, & lib. vii. Poſt Eliacim in codice Nicephori Mſ. ſequitur Σελοὺμ *Selum.* Manifeſtum eſt, interpretem ejus Latinum male legiſſe ibi Ἐλιακὶμ υἱὸς τοῦ Σελλοὺμ *Eliacim filius Sellum.* Dein apud eum habetur continua ac vera ſtirpis Pontificum ſeries, usq; in Saraiam. Etenim interponitur ibi Ἀζαρίας *Azarias*, proxime poſt Chelciam, ſed ſub eodem, quo Chelcias habetur, numero. Ita diverſæ invicem ſunt Pontificum à Zadoco ſucceſſiones, apud Joſephum, Ebræorum Chronici minoris autorem, Magiſtros qui Pontificum in ſacris literis progeniem duntaxat heic amplectuntur, & Nicephorum Patriarcham. Unde etiam apud recentiores diverſitas multiplex. Et de Numero eorum vide etiam Euſebii ſententiam capite proximo oſtenſam. Ut ut vero ſe res heic habeat, receptior eſt eorum ſententia, qui Joſephum ita ſequuntur, ut hæreditaria idque perpetuo à patribus ad filios ſucceſſione Pontificatum, etiam in hoc intervallo, quod Zadocum & Saraiam ſeu Ioſedecum, id eſt, captivitatem Babylonicam intervenit, delatum eſſe

velint. Adeoque in Eleazaridum familia illum manſiſſe, eique ex Numinis Oraculo ita annexum eſſe, ut eam ob cauſam nec Ithamaridarum in ſacra ſtemmatis Pontificii deductione omnino ratio haberetur, adnotant Magiſtrorum aliqui. Vide ſis Syracidem cap. XLV, 24. Et David Kimchius ad 1 Paralip. VI, ubi ſtemma illud reperitur ab Aharone ad Saraiam & Ioſedecum per Eleazaridas tantum deductum, הזכיר יחס אלעזר ולא יחס איתמר לפי שמבני אלעזר היו כהנים גדולים עד עולם כי כן אמר לפנחס הקב״ה כאשר קנא בשיטים והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם זו היא כהנה גדולה כי גכ׳ בני איתמר היו כהנים ואלה שמבני פנחס היו כהנים גדולים עד עולם ובצדוק היתה תחלה הברכה הזאת עד יהוצדק והיו כהנים גדולים גם מבני איתמר כי עלי היה כהן גדול שהיה מבני איתמר וכן אחימלך ואביתר בנו *recenſetur progenies Eleazaris & non Ithamaris. Quoniam ex Eleazaridis fuere Pontifices in perpetuum. Etenim ſic locutus eſt Deus O.M. Phineeſo tempore, quo zelo ductus eſt in Shittim,* (Numeror. XXV) habebit ipſe & ſemen ejus poſt ipſum fedus Sacerdotii perpetuum; *ſcilicet principatus Sacerdotii ſeu Pontificatus. Nam etiam & Ithamaridæ Sacerdotes fuere; ſed eis qui ex Phineeſo oriundi erant, Pontificatus perpetuus fuit. Quod tamen ita intelligendum, ut initium Benedictionis illius collocetur in Zadoko, quæ ad Jehoſedecum minime interrupta eſt. Nam fuere etiam Pontifices ex Ithamaridis, Eli ſcilicet Pontifex erat ex Ithamare oriundus. Sic etiam Achimelech & Abiathar ejus filius.* Et de ſucceſſionis Pontificum ſerie, ſtante Templo primo hactenus.

Cap. VI.

Pontificum à Templi primi Excidio *ſeu* Secundi conditu, *usque ad* Simonis II *poſteros, ſeu* Antiochi Epiphanis *tempora, perpetua atque hæreditaria ſucceſſio.*

Ut in Serie, qui proxime præceſſit, diſſenſus habetur, ſi nomina præſertim & numerum ſpectes, maximus, ita in ea, quæ ſequitur Saraiam ſeu Ioſedecum ejus filium, id eſt captivitatem Babylonicam & Templi dein Reſtitutionem, usque in Simonis hujus nominis ſecundi Pontificis poſteros, de ſucceſſione integrior multo reperitur, ſed nec omnimodus, conſenſus. Intervallum eſt annorum CCCC, aut circiter, quod definit ſub

annum

annum ante Chriſti natales centeſimum quinquageſimum. Pontificum in illo Series & ſucceſſio, à Ioſedeco ex optimis autoribus deducta, eſt hujusmodi. De primis horum ſex, ſacræ Ebræorum literæ ſatis teſtantur Ezra, Nehemias, Aggæus. Ioſua autem, qui Ieſus filius Ioſedec nuncupari ſolet, mendoſe apud Ruffinum, in Ioſephi verſione, Syſon appellatur. Libro ſcilicet xx, capite octavo. In Nehemiæ caput, xii, 1, & 10, ſtemma cunctorum ſimul habetur; ubi ad verba illa, *Et genuit Joſua Joachim*, Salomon Iarchius, כל אלו במקרא זה היו כהנים גדולים *universi hac perioche comprehenſi fuere Pontifices.* Sic Abraham Salmanticenſis in *Sepher Juchaſin* fol. 13 b, & 66 b. Nec tamen defuere, qui Ezram Pontificatũ geſſiſſe putarint; uti ille ibi adnotat. Sed is ſecundo genitus filius erat Saraiæ, nec jure Pontifex eſſe potuit poſt Ioſedecum fratrem majorẽ, niſi ob ætatem minorem aliumve in Ioſua filio Ioſedeci defectum, quem non comperimus. Et Ioſuam hunc in Pontificatum ſucceſſiſſe, manifeſtiſſimum eſt. Mirum autem, quod habet Salomon Iarchius ad 1 Paralip. vi, ubi dum agnoſcit Ioſuam in Pontificatum ſucceſſiſſe, rationẽ, ſi diis placet, ſic adjicit, quare Ezra patruus ejus Pontificatu non gaviſus eſſet; וזהו הטעם לפי כי יהושע עלה עם זרובבל כמה ימים ושנים קודם עזרא *Ratio*, inquit, *eſt, quoniam Joſua aſcendebat cum Zerubabele compluribus diebus & annis ante Ezram.* Id quidem verum eſt. At ideone filius natu minor in hæreditaria ſucceſſione, filii majoris filio anteferẽdus? vereor ut locus corruptus ſit. Nam ipſe Iarchius, ad cap. xxiv ejuſdẽ libri, expreſſim adnotat, Ioſuam ratione primogenituræ patris in Dignitatem

[illegible]ſucceſſiſſe, atq; ideo Ezram non admittendum. *Sed* vero & in Chronico Alexandrino Eſdras (qui ipſe eſt Ezra) Pontifex appellatur. Quin[illegible]um eſt, quod in Traditionibus D. Hieronymi Hebraicis legitur; *Joſedech Sacerdos* (1 Paralip. vi, 15) *ipſe eſt Eſdras. Demonſtrat hoc liber ejuſdem Eſdræ, ubi dicit: Et poſt hæc verba in regno Artaxerxis Regis Perſarum Eſdras filius Saraiæ filii Azariæ. Sed & in libro ſuo ſe prætermittit humilitatis cauſa.* Et paulo poſt, *Tradunt etiam Hebræi eundem Eſdram eſſe Malachiam Prophetam, qui in duodecim Prophetis ultimus eſt. Ipſius filius eſt Jeſus Sacerdos magnus, de quo meminit Zacharias Propheta.* Scilicet Zachar. iii, 1. ubi Ioſua Pontifex, qui revera Ioſedeci filius erat, nec Ezræ filius ſed ex fratre nepos, memoratur. In adjecta autem ſerie Ioachim is eſt, qui in Iudith, capite IV. Eliacim nominatur. Scilicet in Vulgata. Nam in Græcis Iudithæ exemplaribus plane Ἰωακεὶμ legitur. Ionathan Ioſepho, Euſebio & Hieronymo Ioannes vocatur, & Nicephoro Ionan. De hiſce Ioſephus lib. xi. Euſebius tum in Chronicis tum in lib. viii. Demonſtrationis Evangelicæ, & Hieronymus in Danielis cap. ix. item Excerpta illa Barbarolatina ex Euſebio, Africano, aliis. Annos item Pontificatus cujusq; fere habet Euſebius, uti & aliorum qui ſeqvuntur, in fragmentis Græce editis. Ubi manifeſto oſtenditur, eum, non ultra ſeptem Pontifices (memineris, quæ de eorum numero capite ſuperiori habentur) in Templo primo officio functos, eſſe opinatum. Nam ita ibi, Ἐλιάσιβος γ' ἱεράτευσεν ἔτη λδ', ἑπτακαιδέκατος ἀπὸ Ἀαρὼν τοῦ πρώτου ἱερέως. *Eliaſibus tertio* (ſub templo ſecundo) *Pontificatū geſſit annos* xxxiv. *ſeptimusdecimus ab Aharone Sacerdote primo.* Zadocum autem, qui primus erat, omnium conſenſu, in Templo primo octavo in loco eum poſuiſſe ex ſupra dictis liquet, ut heic Eliaſibum in tertio. Demptis igitur tribus Templi ſecundi & ſeptem, qui Zadocū antecedebant, ſuperſunt vii. Templo primo ita aſſignandi, quos tamen ex ejusce ſcriptis ſatis dignóſcere nequimus. Eliaſib verò etiam eadem interdum periocha Ioaſibus nuncupatur, ut videre eſt in *Græcis Euſebii* fragmentis pag. 51. lin. 35. & vide ſis latina ejuſdem numero MDLXXXV. Ἐλιασοῦν autem Nicephori eſt Ἐλιασοὺβ in Mſ. Iaddua ſeu Iaddus is erat, qui Alexandrum Magnum excepit; ut Ioſephus, cujus ſequaces ſunt Paulus Diaconus, Frecolphus, pleriq; alii. Id verò alii Simeoni I, ſeu Iuſto tribuunt. Vide Abraham Ben David in Cabala, & *Sepher Juchaſin* pag. 159. a. Alii Chaniniah (pro Onia qui ſequitur, ut videtur) eum nuncupant, ut Ioſeph

Gorio-

Gorionides lib. I. cap. v. Certe Simeonem illum etiam Iddo & Iaddum interdum apud Ebræos dici legimus. Vide ſis Abraham, Ben David in Cabala Hiſtorica, interprete Genebrardo, *Sepher Juchaſin* fol. [illegible] & *Shalsheleth* R. Gedaliæ Ben Iechia fol. 22. Reliqui in Ebraica ſacrarum literarum parte non habentur. Sed omnes (præter Lyſimachum) in Euſebio & Ioſephi lib. XI. & XII. occurrunt, uti etiam in Zonara & Nicephoro patriarcha. Etiam & Lyſimachus cum cæterorum plerisque in Maccabaicis, alibi. Onias Iadduæ filius erat. Et progeniem ceterorum (præter quartum Simonis ſecundi filium, de quo infra) ex Ioſepho ſatis ſcimus. Sed Chronici Alexandrini autori interpolatum ſtemma eſt. Atque Onias primus & Eleazar ſunt filii Simonis primi, qui revera huic frater erat, illi filius. Quin poſt Iadduam continua ſerie ſeqvuntur apud Euſebium lib. VIII Demonſtrationis, Onias, Eleazar, Onias, Simon, & dein Onias tertius. Sed mendoſa nimis, & contra non ſolū Ioſephi ſed & ſuam alibi fidem Euſebius ibi agit, niſi exemplaria fuerint depravata. Ratio autem quare Eleazar frater & non Onias filius Simoni ſucceſſit, erat ob minorem Oniæ & Pontificatui imparē ætatem. Euſebius in fragmentis diſerte; Ἰουδαίων ἀρχιεράτευσεν θ' Ἐλεάζαρ Σίμωνος ἀδελφὸς αὐτοῦ Ὀνίου παιδὸς Σίμωνος νηπίου παραλειφθέντος, *Judæorū Pontifex erat* IX (ſub Templo ſecundo) *Eleazarus frater Simonis, filio Simonis Onia parvulo relicto*, quod à Ioſepho idem affirmante acceperat. Sed vero an veluti pupilli, Oniæ tutela heic habuit locum, ſive in Manaſſis ejus propatrui, ſeu Eleazari patrui ſucceſſione, ſive in ipſius Eleazari perpetuitate? Nam anni amplius triginta Eleazari Pontificatui tribuuntur; cui demortuo, Onia jam per ætatis annos dignitate, ut videtur, ſatis idoneo, Manaſſes ſucceſſit. Ita ſcilicet Euſebius, qui annos habet. Et de ſucceſſione Manaſſis, poſt exceſſum Eleazari, Ioſephus. Euſebii autem Græca; Μανάσσης ὁ θεῖος τοῦ Ὀνίου μετ' Ἐλεαζάρου ἔτη κϛ'. *Manaſſes patruus Oniæ* (propatruum intelligit) *cum Eleazaro annos* XXVI. Legendum proculdubio, μετ' Ἐλεάζαρον *poſt Eleazarum.* Unde in Euſebio Hieronymi, Paulo Diacono Hiſtoriarum II, aliis, *Judæorum Pontificatum poſt Eleazarum avunculus ejus* (patruus dicere debuerant) *Manaſſes accepit.* An igitur Onias non ſolum per omnes Eleazari annos, ſed & in Manaſſis initia in Minoribus cenſebatur, qui Sacerdotio, adeoq; Pontificatui minime idonei? Certe pubertas erat civilis, quam nonnulli ante trigeſimū quintum ætatis annum apud Ebræos non aſſequebantur, eousq; in Minoribus cenſeri ſoliti; qua de re plura lib. II, c. IV. Ubi etiam,

[illegible] miſſo ob minorem ætatem, Pontificis demortui filio, con[illegible]cederet, ſui an pupilli jure illum gereret, itidem quæritur. Sed [illegible]um adeo non eſt, Dignitatem ſic interverſam eſſe, nec Oniæ citius reſtitutam, quum & ipſe quemadmodum aliquandiu tantum ætate parvulus erat, ita nunquam non βραχὺς ἦν τὴν διάνοιαν *parvulus eſſet mente* (ut Ruffinus Joſephum vertit) atque euſque deſidiæ & avaritiæ jam ſenex deditus, ut τὴν ἀρχιερωσύνην, εἰ δυνατὸν, ἑτοίμως ἔχειν ἀποθέσθαι *ſe libenter pontificatu, ſi fieri poſſet abdicaturum* profiteretur. Sic Joſeph. l. XII, c. IV. Atq; obſervandum eſt, quod Ebræi etiam tradunt de pontificibus Simeonem primum ſequentibus; pretio ſcilicet atque ambitione, non ſolum jure hæreditario, dignitatem eos aſſecutos; quod vide in R. Obadiæ Bartenorii commentariis ad Miſnam, tit. *Ioma* cap. I. Demortuus autem Oniæ hujus, ex Simone filio, nepos, id eſt Onias tertius filium reliquit minorem, etiam Oniam dictum. Hujus igitur ætatis defectu, Jeſus ſeu Jaſon patruus Pontifex fit (ut ſcribit Joſephus dicti libri capite VI.) ſed non ſine ingenti auri pretio primum Antiocho Epiphani Syrorum Regi numerato. Demortuum ſcilicet tunc eſſe ſcribit heic Joſephus Oniam tertium. Alii autem cum Pontificatu ab Antiocho depulſum aiunt, ut Sulpitius Severus lib. II. Et vide Iaſonis Cyrenæi breviarium capite IV. Quin & ipſe Joſephus libro de Rationis imperio cap. VI. diſerte de Antiocho; καταλύσας, inquit, τὸν Ὀνίαν τῆς ἀρχιερωσύνης Ἰάσωνα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατέστησεν ἀρχιερέα, *Oniam Pontificem exautoravit, atque Iaſonem fratrem ejus in Pontificatum evexit.* Quin paulo poſt iiſdem artibus & duplo fere quam dederat Iaſon, Menelaus, qui & Onias nominatus, (nam præ Ebraicis jam Græca nomina, uti etiam & mores, malle cæperunt) licetur, & cauponante Pontificatum Antiocho, in dignitatem, fratre abdicato, evectus eſt. Et tunc primum, pro dominantium libidine, & petentium ambitione Pontificatus in tempus dari atque auferri cœptus, qui antea perpetuus, neque pro libitu exuendus erat. Joſephus lib. XV. cap III. οὐ γὰρ ἄλλος γέ τις ἀφῃρέθη τὴν τιμὴν ἅπαξ παραλαβών. ἀλλὰ πρῶτος μὲν Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς ἔλυσε τὸν νόμον, ἀφελόμενος μὲν Ἰησοῦν, καταστήσας δὲ τὸν ἀδελφὸν Ὀνίαν. *Neque ſolebat honor hic ſemel aſſumtus abrogari. Sed primus Antiochus Epiphanes eam legem violavit, abdicato Jeſu & ſubſtituto Onia fratre ejus.* Vide ſis eundem lib. XII, cap. VI, & lib. XIII. cap. XV, Euſebium numero MDCCCXLV, & II. Maccab. IV. At Sulpitius Severus

S lib.

lib. II. *quanquam*, inquit, *inſolitum neque ante permiſſum* [illegible] *petuo Sacerdotio fungi, ſolicitus tamen Regis animus atque ag*[illegible] *ſuperatus eſt. Ita depulſo Onia Jaſoni Sacerdotium eſt mandat*[illegible] vult contra Joſephum legem, primo in Jaſonis initiis, non in ejus abdicatione. Corrigendus autem proculdubio eſt, ut Sigonius & Druſius monuere; nec ſine negatione legenda verba, *illa perpetuo Sacerdotio fungi. Non perpetuo Sacerdotio*, aut *perpetuo Sacerdotio non fungi*, ipſum quidem ſcripſiſſe dubitari nequit. Ita res ipſa nemini non manifeſta poſtulat. Et Sulpitius ſane alia habet Joſepho nimis adverſa. Menelaus autem ſeu Onias ille in Jaſonis Cyrenæi Maccabaicis IV, 23. Simonis è tribu Benjamin frater nuncupatur, quod de eorum amicitia ſeu familiaritate alii, alii de contracta per conjugia affinitate intelligunt. Videſis Dionyſium Petavium de Doctrina Temporum lib. X. cap. 1. Eodem in capite Iaſon Cyrenæus quarti filii Symonis, ſcilicet, Lyſimachi, ſucceſſionem memorat. Ὁ μὲν inquit, Μενέλαος ἀπέλιπε τῆς ἀρχιερωσύνης διάδοχον Λυσίμαχον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν, *Et Menelaus reliquit pontificatus ſucceſſorem Lyſimachum fratrem ſuum. Reliquit* ſcilicet, ut qui ab Antiocho Eupatore necatus non relinquere nequiret. Nam apud Joſephum & Euſebium, Menelaus Pontifex ita ſublatus eſt. At illi uti & Nicephorus non Lyſimachum, ſed Alcimum proximum faciunt ſucceſſorem, de quo inferius. Certe & Joſephus verbis expreſſis Oniam ſeu Menelaum νεώτατον ἀδελφὸν *natu minimum fratrem* Jaſonis fuiſſe ait. Neq; alibi tribus plures Simoni ſecundo filii. Vulgata autem de Lyſimacho, *Menelaus amotus eſt à Sacerdotio, ſuccedente Lyſimacho fratre ſuo.* Si abdicationem ante obitum intelligendam velis, refragatur Joſephus, qui ſecundum abdicationis perpetuæ hujus ex ſui natura dignitatis exemplum, in Hyrcano Ariſtobuli fratre ponit. Sed & Sulpitius heic; *Nec multo poſt, quam Menelaus promiſſum argenti modum non reddidiſſet, loco pellitur, Lyſimachus ſubſtituitur.* Ceterum Euſebius in Fragmentis Græcis, pag. 53.

Ἰουδαίων ἀρχιεράτευσεν ιβʹ, Σίμων υἱὸς Ὀνίου ἔτη κʹ
Ἰουδαίων ἀρχιεράτευσεν ιϛʹ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σιρὰχ ὁ τὴν
Σοφίαν γράψας τὴν καλουμένην Πανάρετον, ἐν ᾗ
μέμνηται τοῦ Ὀνίου τοῦ καὶ πρὸ αὐτοῦ, ἔτη ϛʹ.
Ἰουδαίων ἀρχιεράτευσεν ιγʹ Ὀνίας ἔτη. . . .

Apud Judæos Pontificatum geſſit XII. Simon filius Oniæ annos XX. Apud Judæos pontifica-

it xvi. *Jeſus filius Sirach, qui Sapientiam ſcripſit, cui nomen indi-* *qua etiam meminit Oniæ, qui eum præceſſit annos* vi. *Apud Ju-dæos pontifica* *um geſſit* xiii. *Onias annos.* - - - Sive librarii ſive Typographi oſcitantia perperã adjectos eſſe numeros binos poſteriores dubitari nequit. Res ipſa evincit, ut pro ιϛ´ xvi. reſtituatur ιγ´ xiii. & pro ιγ xiii. ιδ´ xiv. qui etiam numerus Oniæ in quarta, quæ ſequitur, linea præfigitur. Res inquam ipſa evincit, ſi interponendus Jeſus Syracides, ut ipſe decimus tertius eſſet Pontifex Templi ſecundi. Sed error eſt plane crasſiſſimus. Atqve Syracides ex Pontificum ſerie omnino delendus, retento Oniæ numero decimotertio, eoque, in quarta linea, ibi reſtituto. Neque aliter voluit Euſebius ipſe, cui nunquam in mentem venit, Syracidem Pontificem facere, ſed tantum adjicere Syracidem tum floruiſſe, atque in eo libro Simonis & Oniæ mentionem feciſſe. Eccleſiaſtici (nam is liber innuitur) cap. l. 1. *Simon Oniæ filius Sacerdos magnus, qui in vita ſua ſuffulſit domum, & in diebus ſuis corrobaravit templum.* In Græcis igitur legendum puto; Ἰουδαίων ἀρχιεράτευσεν ιβ´ Σιμὼν υἱὸς Ὀνίου ἔτη κ. Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σιράχ ὁ τὴν Σοφίαν γράψας τὴν καλουμένην Πανάρετον, ἐν ᾗ μέμνηται τοῦ Σίμωνος καὶ τοῦ Ὀνίου τοῦ καὶ πρὸ αὐτοῦ. Ἰουδαίων ἀρχιεράτευσεν ιγ´ Ὀνίας, &c. *Apud Judæos Pontificatum geſſit* xii. *Simon filius Oniæ annos* xx. *Jeſus filius Sirach, qui Sapientiam, Panareton dictam, conſcripſit* (tunc floruit.) *in qua meminit tum Simonis tum Oniæ, qui eum præceſſit.* Non ſolum res ipſa heic argumento eſt, ſed & Hieronymi latina aſtipulantur. Ibi numero mdcclxxxv, *Judæorum Pontifex Maximus Simon Oniæ filius clarus habetur; ſub quo Jeſus filius Sirach ſapientiæ librum componens, quem vocant Panareton, etiam Symeonis in eo fecit mentionem.* Idem itidem in Danielem, cap. ix. *Oniæ ſucceſſit Simon, quo regente populum, Jeſus filius Sirach ſcripſit librum, qui græce* Πανάρετος *appellatur & à pleriſque Salomonis falſo dicitur.* Tantundem Chronicon Alexandrinum. Sed de Simone i. ſeu Jadduæ ex Onia filio nepote, Siracidem capiendum vult Joſephus Scaliger, cui & temporis Siracidis ratio magis conſona videtur; de qua vide eum tum in animadverſionibus Euſebianis tum in lib. v de Emendatione pag. 408. & tertio Canonum Iſagogicorum pag. 290. In Fragmentis etiam illis Euſebianis pag. 52. legitur, Ptolemæum Philadelphum Ægypti Regem, qui verſionem ſacrarum literarum ex Ebræo in Helleniſticum ſermonem curaſſe dicitur, munera egregia miſiſſe. Ὀνίᾳ Σίμωνι τῷ Ἀρχιερεῖ ἀδελφῷ Ἐλεαζάρου. *Oniæ*

Simoni Pontifici fratri Eleazari. Eadem verba habentur in [illegible] xandrino. Sed nomen Pontificis hujuſmodi, aut hujuſm[illegible] azari nuſquam reperio apud veteres, præterquam in *Fragmentis* illis & in Chronico illo, cujus autor etiam Oniam & Eleazarum filios Simonis primi hallucinatus fecit, ut ante monitum eſt. Librariorum errorem eſſe putat magnus Scaliger ad Euſebium. Et in Latinis Hieronymi dicitur, tantum vaſa Eleazaro Pontifici eum tranſmiſiſſe. Mancus autem manifeſtò eſt locus ille in Græcis Euſebii Fragmentis, ubi poſt Iadduam Pontificem atque Oniam ejus filium ſeqvuntur, ſerie ſtatim continua, Eleazarus, Onias, Simon, nec hiſce, ante Maccabæos, plures pontifices. Plures ſcilicet prætermiſſi ſunt, quam memorantur. Vide ſis fragmenta illa pag. 51. Nec ſane melius aut aliter fere ipſe Euſebius in lib. VIII. Demonſtrationis, aut D. Hieronymus *Danielis* caput IX.

Cap. VII.

De Pontificatus, *in ſuperiore intervallo* annis, Saidi Batricidis *Patriarchæ Alexandrini, de* Simone I. Juſto *cognominato, teſtimonium, & de* LXX. Interpretibus, *quorum unum ille facit hunc Simonem.*

Quod ad annos ſpectat eorum, qui in hac, quam *tractamus*, ſerie locum habent; qua Græca Euſebii qua *Latina* eos exhibent, non ſine ea quæ reperitur in Chronico Alexandrino mira diſcrepantia atque Joſephi ope ſubjiciendos eos duximus.

		Euſeb.	Chron. Alex.
1	*Joſua Ben Joſedec* ----		XXXII
2	*Joachim*	XXXVI	XXX
3	*Eliaſib*	XXXIV	XL
4	*Iojada*	----	XXXVI
5	*Ionathan, qui & Ioannes & Iannæus,*	XXXII	XXXII
6	*Iaddua, tempore Alexandri Magni*	XX	XX

Sed

[illegible]s, inter locum hujus & Oniæ, qui ſequitur, anni [illegible]n ſeptemdecim interveniunt.

7	*Onias* I	XXI	XXI
8	*Simon* I	IX	XIV

Duodecim in Latinis à Simonis 1. ad Eleazari locum.

9.	*Eleazar*	XXXII	XV
10	*Manaſſes*	XXVI	XXVI

Sed in Latinis, annis duntaxat novem disjunguntur Manaſſes & Onias II

11	*Onias* II	XIV	XXXII
12	*Simon* II	XX	XXII

Viginti quatuor interveniunt in Latinis.

13	*Onias* III	XXXVI	XXIV
14	*Iaſon*	-----	XVI
15	*Menelaus, ex Ioſepho* lib. XIII, cap. XV	X	VII
16	*Lyſimachus*	------	

Chronico autem Alexandrino priores aliquot poſterioribus male poſtponuntur, ut Eleazaro Simon primus & Oniæ ſecundo Manaſſes.

At vero Simoni 1. qui Juſtus cognominabatur (ut tam Chriſtiani ſcriptores, quam Ebræi conſentiunt) anni plures multo apud Ebræos tribuuntur. Novem habet Euſebius in Græcis; in Latinis Duodecim. Ebræi autem Quadraginta. Abraham Zacuthius in *Sepher Juchaſin* f.66.b.

שמעון הצדיק הכ״ג עשה ב׳ פרות והוא משירי כנסת
הגדולה ונקרא שמו עידו מזרע יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול
כי בתחלת בית שני היה יהושע כ״ג ויהוצדק אביו בסוף בית
הראשון ואחר שמת יהושע היו בניו ובני בניו כהנים גדולים כמו
שנראה בספר עזרא עד שהגיעה הכהונה לשמעון הצדיק
ושימש מ׳ שנה *Simeon Juſtus* (eadem ſunt Simeonis & Simonis nomina] *Pontifex binas fecit vaccas* [rubeas, ex lege Numeror. cap. XIX.] *atque erat ex reliquiis Synagogæ Magnæ. Nominabatur etiam Iddo, ex poſteris fuit Joſuæ filii Joſedeci Pontificis. Nam ſub initio Templi ſecundi fuit Joſua Pontifex, ut Ioſedecus pater ejus ſub finem Templi primi. Poſt mortem*

 vero

vero Ioſuæ, filius ejus & nepotes recta linea Pontificatum geſſeru[illegible]
in libro Ezræ [Nehemiæ, qui ſecundus Ezræ eſt Latinis & [illegible]
interdum dictus Ebræis] *usque dum perveniret pontificatus ad Simeonem Iu-
ſtum, qui ſacro illo miniſterio functus eſt annos* XL. Sic ille. De annis Pontifi-
catus ejus conſona eſt Gemara Hieroſolymitana, ad tit. *Ioma* cap. 1. f. 38.
col. 3. & Babylonia fol. 9 a. Sed ingens nonnullos veterum invaſit er-
ror, tot annos vixiſſe Simonem Iuſtum, ſeu primum nominis illius Pon-
tificem, tantaque longævitate, eaque raro audita, provectum, ut aut
exautoratum eum ſit neceſſario eis dicendum, aut nullum alium Pon-
tificem Hieroſolymis ante Chriſti natales & poſtquam ipſe in dignita-
tem ſucceſſerat, repertum. Vixiſſe nempe volunt uſque in Chriſti tem-
pora, Simeonis hujus atque ejus qui apud D. Lucam II. 25. occurrit,
nominum confuſione decepti. Nam cum ille ab Evangeliſta dicatur fu-
iſſe δίκαιος *Juſtus*, hic vero, qui Pontifex fuit, Juſti cognomine ce-
lebretur *δι' εὐσέβειαν πρὸς θεὸν καὶ τὴν πρὸς ὁμοφύλους εὔνοιαν propter
pietatem in Deum, & erga Cives ſuos Benevolentiam* (uti apud Euſebium
memoratur:) inde putarunt eundem utroque nomine deſignari & Iuſti
cognomentum item apud Evangeliſtam innui. Quin & eum annos CCCL.
vixiſſe; ut Saidus Batricides Patriarcha Alexandrinus, cui unus eſt et-
iam ex ſeptuaginta Interpretibus. Quod ſane adverſatur receptiori ea
de re hiſtoriæ, qua toties legitur Eleazaro Pontifici ſcripſiſſe Ptole-
mæum Philadelphum, ut *bibliothecæ ſuæ inſtructiſſimæ* Legem Ebræo-
rum & idoneos interpretes in Ægyptum mitteret, atque inde interpre-
tes ſelectos eſſe, qui rem peragerent. Nam Simon hic Juſtus Ioſepho
mortuus eſt, cum in Pontificatum ſuccedebat Eleazar frater ejus. Quo-
niam vero variant nimium ſcriptores de Interpretibus illis (aliis rem
Ptolemæo Philadelpho, ut Ariſtea, Ariſtobulo, Ioſepho & Euſebio;
aliis Ptolemæo Lagi F., Philadelphi patri tribuentibus, ut Irenæo) at-
que alia ad interpretes attinentia aliter atque aliter ſe habent apud D.
Auguſtinum, Epiphanium, alios, & in re, maxime tam celebri, tradi-
tionum diverſitas inprimis animadverti ſolet; ideo periochen Batricidis
Patriarchæ integram de Interpretibus & Simeonis inter eos loco, ſub-
jungere non pigebit. Præſertim cum ipſe etiam Alexandrinus ante DCC
abhinc annos, à ceteris, quotquot extant, Scriptoribus heic ita diſſide-
at, ut neque Philadelpho neque Lagidæ interpretationis curam aſſi-
gnat,

gnet; ſed alium Ægypti, ut vult ille, Regem Ptolemæum item dictum, hiſce interea vetuſtiorem nec alibi compertum, eam curaſſe narret; contra Græcorum & Latinorum fidem, Macedonum & Ægypti Reges, qui Alexandrum Magnum ſecuti ſunt, miſcens & eadem in ſucceſſionis ſerie connectens. Ad hunc autem modum ille:

ומלך בעד אלאשכנדר עלי אלאשכנדרית ומצר אח לה יקאל
לה פילפש וישמי בטלמיוש ארידאוש שבעת שנין ופי נשחרת
אחרי ארבעין שנת ומלך בעדה בטלמיוש וישמי אלכשנדר
וילקב בעאלב און שבעת ועשרון שנת ופי נשחרת אחר
יקול לחד ועשרון שנת: ופי עשרון שנת מן מלכה בעת
אלי אורשלים פאשחץ מנהא שבעין רגלא מן אליהוד אלי
אלאשכנדרית ואמרהם אן יפשרוא לה אלתורת וכתב
אלאנביא מן אלעבראנית אלי אליונאנית וציר כל ואחד מנהם
פי בית עלי חדה וחדה לנטר כיף יכון תפשיר כל ואחד מנהם
ולמא פשרוא אלכתב נצר אלי תפאשירהם וכאן אלתפשיר
ואחד ליש פיה אחתלאף פגמע אלכתב וחתמהא תחת
חאתמה וצירהא פי היכל צנם יקאל לה שראבון: וכאן פי
אלשבעין רגל אשמה שמעאן אלצדיק אלדי אחד שירנא
אלמשיח מן אלהיכל ולמא פשר שמעאן אלתוראת וכתב אלנביא
מן אלעבראנית אלי אליונאנית וכאן כלמא פשר חרפא פיה
נבורת עלי אלשיד אלמשיח וכאן יוחכר דלך פי קלבה ויקול הדא
מנת לנא יכון פאנשא ללה פי אגלה פעאש תלתמאית וחמשין
שנת חתי ראי שירנא אלמשיח ולמא ראה קאל אלאן אטלק
עבדך יא שידי כמלמתך בשלאם פקד אבצרתא עינאי חלאצך
אלדי היית קדאם כל אלשעוב: ומאת בטלמיוש עאלב און
מגלך בעדה בטלמיוש וילקב באלארנב תשעת ועשרון שנת

Regna-

Regnavit autem in Alexandria & Ægypto, poſt Alexandrum, frater ejus, qui nuncupatus eſt Philippus, ſed nominabatur etiam Ptolemæus Aridæus, VII annos, ſeu ut alia habent exemplaria (nam ita in pervenuſto, quo utor, codice, ſæpius variæ ipſius autoris lectiones inſeruntur) XL *annos. Poſt hunc vero regnavit Ptolemæus, qui & nominatus eſt Alexander, & cognomen habuit* Galab auz, *annos* XXVII. *Exemplaria habent alia,* XXI *annos. Anno autem* XXI *regni ſui, miſſis Hieroſolyma nunciis, accerſivit Alexandriam* LXX *inde viros, Iudæos, quibus juſſit interpretari ei Legem & ſcripta Prophetarum ex Ebraico in Græcum ſermonem. Et poſuit eorum ſingulos in ædibus ſingulis & ſeorſim, ut ita diſcerneret, qualis foret unius cujusque interpretatio. Peractis autem ſingulorum interpretationibus & animadverſis, diverſitas in eis nulla omnino eſt reperta. Collectos igitur ſingulos codices, ſub ſigillo clauſit, & poſuit in Fano Idoli, cui nomen Serapion. In ſeptuaginta autem fuit Vir, qui nuncupatus eſt Simeon Iuſtus, is, qui excepit [ulnis] Dominum noſtrum Chriſtum e Templo. Cum vero interpretatus eſt Simeon Legem & Scripta Prophetarum ex Ebræo in Græcum ſermonem, & quibbet ex interpretibus latere in eis ſentiebat prophetiam de Domino Chriſto, hoc in corde ſuo repoſuit ille, tametſi etiam diceretur, rem non eventuram. Produxit autem Deus ei vitæ terminum, adeo ut viveret* CCCL *annos, & videret Dominum noſtrum Chriſtum. Quem cum vidiſſet, dixit, Nunc dimitte ſervum tuum, ô Domine, ſecundum verbum tuum in pace. Iam enim viderunt oculi mei Salutem tuam, quam præparaſti coram omni populo. Mortuus eſt dein Ptolemæus Galab auz, poſt quem regnavit Ptolemæus à Lepore cognominatus* XXIX *annos.* Hactenus Batricides. Sed è Macedonia, vides, in Æpyptum tranſtulit Philippum Aridæum, qui Alexandri frater & proximus, non in Ægypto, ſed Macedonia, ſucceſſor fuit. Ptolemæi item & Alexandri nomina ei, neſcio unde edoctus, tribuit. Veros autem Aridæi Macedonum Regis annos ei aſſignavit. Et in vetuſtiori quem penes me habeo, Batricidis exemplari, ſeptem tantum annorum regnum habet hic Batricidis Ptolemæus. Subſtitutos verò puto in aliis XL. quoniam compertum habebant librarii Alexandri proximum in Ægypto ſucceſſorem XL. annos revera regnaſſe. Tot enim regnavit Ptolemæus Lagi filius; quem ab Alexandro tertium facit heic Batricides, cum proximum debuiſſet. Nam à lepore cognominatum Lagidam ſeu Lagi filium eſſe nemo neſcit. Sed quisnam ſecundus & qui Aridæum ſequitur in hac Principum, temporum, regnorum confuſione, Ptolemæus, LXX interpretum hactenus inauditus hoſpes? verba illa עאלב אוז Galab auz, ut in exemplari pulcherrimo, ſed recentiori, leguntur, *Victor anſeris*

ſonant. In vetuſtiori autem, ſed cui non raro deſunt puncta diacritica, priori in loco habetur וילקב אורר *cognominatus autem eſt Auraz*, in poſteriori vocatur Ptolemæus עאלב אורז *Galab Auraz*; adeo ut videatur etiam priori in hujus exemplaris loco אורז quod punctulo tantum diſcrepat, potius legendum. Certe ut Aridæus ex Macedonia, ita alius quiſpiam aliunde, ſed ex proximis Alexandri ſucceſſoribus, oſcitanter deſumtus, cognomine, puto, hoc temere indutus eſt, ut nomine Ptolemæi. Et quoniam à Victoria cognomen inditum eſſe liquet, forte *Nicanor* ſeu *Nicator* (quibus appellatus eſt nominibus Seleucus proximus poſt Alexandrum Syriæ Rex) id erat unde hoc fictum. Quomodo vocabula illa in exemplari Batricidis vetuſtiori, nobis plane (nec diffiteri pudet) hactenus incognita heic quadrent, ſcrutetur, qui operæ pretium eſſe putet. Quæ ita non diſplicent, occurrunt quidem ſed libentius abſtineo. Proximus huic, Batricidi eſt Ptolemæus Philadelphus, quem, cognomen ejus ut appellativum vertens, vocat Ptolemæum מחב אחיה *fratris amantem*, uti etiam Euergetem *Ptolemæum cognominatum* אלצאנע quod *Artificem* ſonat, *& Euergeten* ſatis reddit. Ceteri eodem fere modo ſeqvuntur. Anni autem Regni Philadelphi ſunt tantum ibi xxvi. Neque exiguam habet à Chronologia Ptolemæorum recepta diſcrepantiam. Sed de hiſce obiter.

Cap. VIII.

Ebræorum de Simeone Juſto, *& de* Templo Oniæ in Ægypto, *inſtar Hieroſolymitani, condito, Traditiones.*

EBræis item, in Traditionibus Talmudicis, hiſtoria eſt de Simonis Juſti tum Pontificatu tum Prole, diverſisſima ab ea, quæ Joſepho & Scriptoribus Chriſtianis eſt receptior. Neque Oniam (quem חניו & חוניו *Honnio* vocant) ei ſucceſſiſſe ajunt, nec filium ejus fuiſſe hunc majorem, ſed quendam Semajum. In votis tamen habuiſſe Simeonem, ſub mortis tempore, idque palam pronuntiaſſe, ut Onias filius minor, quoniam erat ſacræ functioni fratre multo magis idoneus, ſuccederet. Quod cum per primogeniti jus neutiquam ſatis liceret, Oniam, patria relicta, Alexandriam diſceſſiſſe, ibique, Templum alterum, quod Hieroſolymitanum imitaretur, condidiſſe, Pontificem ibi egiſſe, & Sa-

crorum ſuorum plurimos habuiſſe ſequaces. Unde etiam de Sacris diſtinctionem habent; alia quæ in בית המקדש in *Templo Sancto*, id eſt, Hieroſolymitano, alia quæ in בית חוניו in *Templo Oniæ*, ſeu Alexandrino peragi ſolita. De eis, vide ſis Miſnam tit. *Menachoth*, ſeu *de Oblationibus Veſpertinis* Cap. XIII. & Gemaram Babyloniam, ſub extremum capitis fol. 109. a. Ad Miſnam vero, Rabbi Obadias Bartenorius totam ipſis Gemaræ ferme verbis adnotavit Simeonis filiorum ſucceſſionis hiſtoriolam; quæ ſive vera fuerit ſive minime, obſervatu nihilominus, ad Pontificiæ ſucceſſionis rationem juxta Ebræorum mores atque placita rite dignoſcendam, eſt digniſſima. Ad hunc modum Bartenorius,

בית חוניו בית המקדש שבנה הוניו בנו של שמעון הצדיק באלכסנדריה של מצרים שכשמת שמעון הצדיק אמר להם חניו בני ישמש תחתי מפני שהיה בקי ורגיל בעבודה יותר משמעי אחיו ולא קבל עליו חניו להיות כג לפי שהיה שמעי אחיו גדול ממנו שתי שנים ומחצי ונתמנה שמעי כ״ג תחת אביו לימים נתקנא חניו בשמעי אחיו אמר לו בא ואלמדך סדר עבודה. הלבישו כתונת בד וקדה שלובשות הנשים על בשרן ועליה אזור צר קטן והעמידו אצל המזבח יצא ואמר לאחיו הכהנים ראו מה נדר זה וקיים לאהובתו אותו היום שאתמנה לכ״ג אלבש כתונת שליכי ואחגור באזור שליכי בקשו אחי הכהנים להרגו סח להם כל המאורע בקשו להרוג את חניו רץ מפניהם לבית המלך ועדין כל הרואה אותו אומר זהו הוא הלך לו לאלכסנדריאה של מצראים שהיו בה רבבות מישראל ועשה שם מקדש ובנה מזבח והעלה עליו לשם ה׳ ועל אותו מזבח נתנבא ישעיה ביום ההוא יהיה מזבח לה׳ ועמד הבית ההוא קרוב למאתים שנה ונקרא בית חוניו על שמו

Domus ſeu Templum Oniæ eſt Templum Alexandriæ, quæ in Ægypto eſt, conſtructum ab Onia filio Simeonis Juſti. Etenim, mortu tempore Simeon Iuſtus voluit quidem

quidem, ut Onias ei ſuccederet in Pontificatum, quoniam exercitatior eſſet & magis aſſuetus ſacræ functioni quam Semai frater ejus. Sed minime ſuſcepit in ſe Pontificatum Onias, quoniam Semai frater ejus eo natu major erat, anni dimidio ſupra biennium. Et conſtitutus eſt Semai Pontifex loco patris ſui. Paulo poſt (cum more ſolenni primo eſſet veſtibus ſacris induendus) *invidia erga fratrem commotus Onias verbis ad eum hujusmodi uſus eſt: Veni & ego te docebo, quomodo te ipſum in functione geras. Et veſtivit eum tunica linea; eaque viliori, quali ſe veſtire ſolent in cute mulierculæ, & ſuper eam pro cingulo funiculum parvulum induit. Atque ita conſtituit eum ad Altare. Quo facto, exiit & rem narravit Sacerdotibus fratribus ſuis*, id eſt, *ceteris, qui exiſtimantes eum voviſſe uxori* (ſeu amicæ ſuæ) *ac dejeraſſe, ſe eodem die, quo more ſolenni veſtiendus eſſet in Pontificem, indutum fore tunica ejus, atque ejus cingulo, anſam inde occidendi eum quærebant.* (Certe & cui veſtes ſacræ, quales in Exodo præſcriptæ, inter ſacrificandum, deeſſent, is exciſionis reus habebatur ex lege Exodi XXVIII, 43. ſed cælitus tamen infligendæ, ut Magiſtri ad dictum locum & Maimonides in hilchoth *Celi hammikdaſch* cap. X.) *Hominum turba eis acceſſit frequens, qui Oniam itidem interficere* (ut Zelotæ) *conabantur. Fugit ille in palatium Regis. Ubi quisquis eum videret, dixit illum ipſum eſſe, qui Alexandriam in Ægypto diſceſſerat* (*quo in loco Iſraëlitæ erant innumeri*) *atque ibi Templum conſtruxerat cum altari, quo Oblationes fierent Deo O. Maximo. Atque de altari hoc ante prophetaverat Eſaias* (cap. XIX, 19.) *dicens, in die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti. Stetit autem Templum illud circa ducentos annos, & nomen accepit Domus ſeu Templi Oniæ à nomine conditoris.* Hactenus Obadias Bartenorius. In nonnullis Talmudis editionibus בית נחוניו Templum *Nechonio* pro *Honio*, quod Oniam denotat, depravate uſurpatur. De eodem templo vide præter Gemaram jam memoratam, eam quæ eſt ad tit. *Megilla* cap. I, atque *Sepher Iuchaſin* folio 15. b. ubi etiam utriuſque Simonis filii mentio. Templi item hujus mentio eſt in Gloſſa Jarchii ad citatum Bartenorio Eſaiæ locum, alibi. Quin Templum Oniæ ab Onia in Ægypto tale conditum, repurgato ſcilicet atque novato Agreſtis Bubaſtis fano apud Leontopolim in agro Heliopolitano & Deo O. M. ſacrato non ſine venia ad eam rem à Ptolemæo Philometore impetrata memorat aliquoties Joſephus, quem vide ſis lib. XII, cap. XV, & lib. XIII. c. VI. & lib. XX. cap. VIII. Etiam prophetiam Eſaiæ Templum illud ſpectaſſe ait ipſe, uti

& Onias ille in literis, ſeu libello ſupplice, quo locum ſibi aſſignari petiit, Principi dato. Ceterum Onias Templi hujus conditor apud Joſephum eſt Onias Oniæ tertii Pontificis, non Simonis Juſti filius, uti etiam apud Euſebium. Locus item & tempus mire diſcrepant. Alexandriæ collocatur illud, de quo Talmudici. Leontopoli hoc, quod Joſephus & ſcriptores habent Chriſtiani. Hoc etiam Antiochi Epiphanis & Ptolemæi Philometoris tempori tribuitur; illud ut ſuperiora multum repetat initia neceſſe eſt, ſi tam prope exceſſum Simonis Juſti ſeu ad filium ejus ſurſum trahatur. At vero alibi Joſephus autor eſt Templum item conditum (Ptolemæo quidem & Antiocho Regibus, ſed non adjectis agnominibus) ab Onia Pontifice Simonis filio, quod τὸν ἐν τῇ Ὀνίȣ καλȣμένον νεὼν *Templum in urbe ab Onia nominata ſitum* appellat. Interpretes ibi *apud Onian civitatem vertunt.* Locus eſt lib. VII. Haloſeos cap. XXX. Et extructum eſſe ait centum & octoginta à Memphi ſtadiis; itidem in tractu Heliopolitano. Utrunque autem Oniam, tam Oniæ filium, quam Simonis, Hieroſolymis etiam fugatum ſcribit. Quin & tam ad hujus quam prioris altare Eſaiæ prophetiam attinuiſſe. Sub Veſpaſiano autem, Lupo primum, dein Paulino Alexandriæ præfectis, hoc Oniæ Simonis filii Templum juſſu principali clauſum fuiſſe, atque Judæis fieri inacceſſum. Et demum ſubjungit, χρόνος ἦν εἰς τὴν ἀπόκλεισιν τȣ̃ ναȣ̃ γεγονὼς ἀπὸ τῆς κατασκευῆς ἔτη τρία καὶ τεσσαράκοντα καὶ τριακόσια, *Tempus autem fluxerat à Templi conditu uſque ad Tempus quo clauſum, annorum* CCCXLIII. Ruffinus ibi; anni trecenti triginta tres. Certe uterque numerus à Veſpaſiano ſeu Septuageſimo Chriſti anno retro putatus ipſis Simonis Juſti filiorum temporibus ſatis erit concors. Sed & conſulas Jacobum Capellum in Hiſtoria ſacra, anno M. 3837. Oniæ autem Oniæ tertii filii ætatem adeoque Antiochi Epiphanis & Ptolemæi Philometoris ævum annis amplius centum ſuperant anni, quos jam memoravimus. Quod ideo libentius animadverti, quoniam video Viros ſummos, Templum ab Oniæ Oniæ tertii filio conditum idem eſſe cum illo, quod apud Joſephum Oniæ Simonis F. tribuitur, oſcitanter nimis exiſtimare. Vide ſis Joſephum Scaligerum ad numerum Euſebianum MDLVI. Tempus, locus, perſona utriuſque invicem diſcrepat. Et Judæis extra patriam degentibus, non ſolum in Ægypto, ſed alibi etiam fuiſſe templa compluria (quæ tamen ex jure E-

braico

braico ſemper damnanda) manifeſto liquet ex Oniæ Oniæ tertii filii libello ſupplice Philometori, apud Joſephum, de templo Leontopolitano, porrecto. Et vix dubitare queo, Strabonem de Ebræorum aliquo, in Ægypto, templo locutum eſſe, ubi verba faciens de Ægyptiaca Templorum extruendorum ratione, ἐστὶ δέ τις, inquit, καὶ πολύστυλος οἶκος, καθάπερ ἐν Μέμφει βαρβαρικὴν ἔχων τὴν κατασκευήν. πλὴν γὰρ τοῦ μεγάλους εἶναι καὶ πολλοὺς, καὶ πολυστίχους τοὺς στύλους, οὐδὲν ἔχει χαρίεν, οὐδὲ γραφικὸν, ἀλλὰ ματαιοπονίαν ἐμφαίνει μᾶλλον. *Eſt etiam crebrum columnis Templum, ut in Memphi, cui extructio barbarica eſt. Nam præter columnarum magnitudinem, multitudinem, atque ordinem multiplicem, nihil habet elegans. Nec quid in eo pictum eſt. Sed potius inanis laboris exemplar videtur.* Sic ille Geographiæ lib. XVII. Templum, ni fallor, Judaicum aliquod in Ægypto depingit. Videtur igitur Talmudicorum בית חוניו *Templum Oniæ* idem fuiſſe cum Heliopolitano illo ab Onia Simonis, apud Joſephum, filio extructo. Et quia in Alexandriæ præfectura poſitum eſt, forte illud Alexandriæ ſitum dicebant. Vide, ſi placet, etiam D. Hieronymum ad Danielis caput IX, de Templo Oniæ. Quin certe Oniæ qui Oniæ tertii filius, Templum, velut per excellentiam & nomine notiſſimo ὁ Ὀνίου ναὸς *Oniæ Templum* appellatur in lemmate græco cap. VI, lib. XIII Joſephi. Opinionem autem illam, doctis ſatis pridem exploſam, Simeonem nempe cognomento Juſtum, qui Pontifex erat, eundem fuiſſe cum Simeone illo in D. Luca, ob Chriſtum ulnis exceptum, memorato habes item apud Petrum Galatinum de Arcanis Catholicæ veritatis libro I. capite II, & III & libro IV, capite VIII.

Cap. IX.

De Alcimo *Pontifice. Quid* generis Pontificalis *ſeu* ἀρχιερατικοῦ *etiam &* Sacerdotalis *ſeu* ἱερατικοῦ *nomine intelligendum.*

Eorum qui Lyſimachum, poſtremum in ſuperiore ſerie Pontificem prætermittunt, alii ſcribunt Antiochum Eupatorem, Epiphanem alii, alii Demetrium Soterem, Alcimum, Jacimum, id eſt Joachim (ut Ruffino interdum etiam nominatur in Joſephi verſione) item di-

ctum poſt Menelaum ſubſtituiſſe. Neque hujus filium magis atque Oniam Oniæ III. Pontificis filium, ac verum tunc Dignitatis hæredem, ſuccedere permiſiſſe. Onias igitur Oniæ filius, patrui cæde territus, in Ægyptum ad Ptolemæum Philometorem Regem profugit, ubi humaniſſime exceptus cum omni paterna hæreditate potiundi ſpe exutus eſſet, veniam & urbem & Templum, quod Hieroſolymitanum imitaretur, in agro Heliopolitanæ præfecturæ prope Memphim extruendi, ut ſupra oſtenſum eſt, impetravit. Vide ſis Joſephum lib. XII. cap. XV. & lib. XX. cap. VIII. & I. Maccab. VII, 9. & II. Maccab. XIV, præter Euſebium Numero MDCCCLVII. Scilicet Pontificatus ab eo ſtemmate ſeu domo, qua tamdiu per ſucceſſiones continuas manſerat, in aliam migravit. Joſephus, de Antiocho iſto; τὴν ἀρχιερωσύνην, inquit, Ἀλκίμῳ δέδωκεν οὐκ ὄντι τῆς ἀρχιερέων γενεᾶς, ἀλλ' ὑπὸ Λυσίου πεισθεὶς μεταθῆναι τὴν τιμὴν ἀπὸ ταύτης τῆς οἰκίας εἰς ἕτερον οἶκον, *Pontificatum dedit Alcimo, qui non erat ex genere Pontificali ſeu Pontificum, perſuaſus nempe à Lyſia, ut dignitatem transferret in aliam domum.* Male ibi Ruffinus; *non exiſtenti de genere Sacerdotum*; pejus Gelenius, *nihil pertinenti ad cognationem Pontificum.* Minime enim negat Joſephus, Alcimum fuiſſe ex genere Sacerdotali, ſed ex Pontificali, id eſt ex nepotibus illis, qui, jure à majoribus recepto, & ſatis conſtanter per plurimos annos obſervato, aut in Pontificis dignitatem, ſanguinis proximitate, ſuccedere debérent, aut vicinius ſuccedendi jus obtendere poſſent. Quin & ipſe alibi hunc Jacimi nomine memoratum, ex Aharonico genere fuiſſe, expreſſim ait, οὐκ ὄντα ἐκ τῆς οἰκίας ταύτης, *ſed non ex eadem familia.* Ex eadem nempe, qua priores qui proxime præceſſerant. Ita ille lib. XX, cap. VIII. Cum de familia verba fiunt, familiam intelligi per maſculos continenter deductam. Neque alios præter maſculos Poſterorum nomine heic complectimur, quod ita monuiſſe ſufficiat, ratio libro ſequenti tradetur. Sed vero palam quidem eſt, ſi originem tantum Sanguinis Sacerdotalis in Aharone ſpectes, idem eſſe Pontificale genus atque Sacerdotale. Nam ex ea origine, nemo in poſteris Aharonis, Pontificiæ dignitatis, niſi interpoſiti gradus obſtarent, non erat æque capax ac muneris Sacerdotalis. Sed vero ſtabilitio in Eleazaridis atque in eorum domo perpetuato diu Pontificatu (ſecundum ea quæ jam oſtenſa ſunt) neque Ithamaridum domus, nec ipſæ Eleazaridum ſtirpes, à Pon-

tificatu graduum collateralium ratione remotiores, Pontificales dicebantur. Sed vero, quibus ob majorum dignitatem & Sanguinis proximitatem, ſpes erat ex jure recepto ſuccedendi, ii etiam ἀρχιερεῖς ſeu *Pontifices* interdum dicti ſunt, non aliter ferme ac in nonnullis olim regionibus Regum filii Reges, atque in Germania etiamnum Ducum & Comitum filii Duces & Comites. Inde etiam forſan Sceva Judæus, ἀρχιερεὺς ſeu *Pontifex* nuncupatur in Actis Apoſtol. xix, 4. Nam eum Pontificatum geſſiſſe nemo puto dixerit. Exemplum itidem eſt in Gamala Jeſus F. Pontifice Joſepho dicto, ſed nec in iis, qui munere fungerentur cenſito, ut in lib. iv. Haloſeos cap. xii. Expontifices etiam eidem Pontifices dicti, ut lib. xx. & Haloſeos ii, & iv. ubi Jonathan, dignitate ſummotum Pontificis ſeu ἀρχιερέως veluti ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων ſeu *Expontificū* (ut Romani vocabula Exconſulis, Exquæſtoris, id genus alia uſurparunt) nomine deſignat. Quin pluralis τῶν ἀρχιερέων ſeu *ſummorum Sacerdotum* in Novo etiam Teſtamento uſus frequens, qua de re inferius plura. Et de genere Archieratico ſeu Pontificali vide Græca Actor. iv, 6. ubi vulgata habet *genere Sacerdotali*. Euſebius autem Alcimum ait neutiquam fuiſſe ἐκ γένους ἱερατικοῦ *ex genere Sacerdotali*, ſeu ut in Latinis Hieronymus habet, *alienum à genere Sacerdotali*. Hunc ſequitur Chronici Alexandrini autor. Et Nicephoro Patriarchæ ἀλλογενής *ex alieno genere*, appellatur. Sed niſi γένος ἱερατικὸν *genus Sacerdotale* pro eo, quod eſt ἀρχιερατικὸν *Pontificale* ſumatur, error eſt manifeſtus; uti & illud de genere alieno, niſi de alia tantum Sacerdotum ſtirpe etiam id intelligatur. Nam & diſerte Haſidæi in libro Haſmonæorum cap. viii, 14. de Alcimo, *Homo Sacerdos de ſemine Aharon venit; non decipiet nos.* Et quod habet Sigonius aliique eum oſcitanter ſequaces, eum ex poſteris Levi, minime vero ſive ex Eleazari ſive ex Ithamari fuiſſe; id ex locutione jam dicta apud Euſebium male accepta & fallente Joſephi loco citato verſione natum eſſe nullus dubito. Sed monendum eſt interea, ut Pontificis nomen, modo quem diximus, ei interdum tribuebatur, qui nondum Pontificatum gesſiſſet, ita etiam ſæpenumero tum in ſacris literis, tum apud optimos ſcriptores, vicisſim Sacerdos & Sacerdotii vocabulum, adeoque genus Sacerdotale, pro eo quod Pontificem, Pontificatum & Pontificale denotat, uſurpari. Unde etiam Pontificia dignitas ἱερατικὴ τιμὴ *honor Sacerdotalis* & Stola

Ponti-

Pontificia *ἱερατικὴ Sacerdotalis* Joſepho vocatur, & *ἱερωσύνη Sacerdotium* aliquoties ipſe Pontificatus. Et frequens eſt hujuſmodi uſus Sacerdotis & Sacerdotii apud Sulpitium Severum, Hieronymum, Ruffinum, alios. Vide ſis Joſ. Scaligerum in Animadverſionibus Euſebianis pag. 132.

Cap. X.

Haſmonæorum, *à* Juda Maccabæo *ad* Ananelum, *ſeu* Herodis Antipatri F. *tempora*, *Pontificatus.*

Alcimo, poſt exactum in Pontificatu quadriennium demortuo, dignitas, ſuffragiis populi, Judæ Maccabæo ex domo Haſmonæorum decernitur. Joſephus lib. XII. cap. XVII. *τελευτήσαντος δὲ τούτου (Ἀλκίμου) τὴν ἀρχιερωσύνην ὁ λαὸς τῷ Ἰούδᾳ δίδωσιν, Mortuo Alcimo Pontificatum populus Judæ tradidit.* Atque Euſebius Hieronymi; *Cum omnium Judæorum favore Judæ Maccabæo ſacerdotium decernitur.* Et Joſephus in extremo lib. XII. de Juda, *τὴν ἀρχιερωσύνην ἔτος τρίτον κατασχὼν, ἀπέθανεν, adminiſtrato Pontificatu per triennium demortuus eſt.* Cum tamen ipſe lib. XX. cap. VIII. Jacimum ſeu Alcimum triennio in Pontificatu exacto obiiſſe ſcribat, adjiciatque, *διεδέξατο δὲ οὐδεὶς αὐτὸν, ἀλλὰ διετέλεσεν ἡ πόλις ἐνιαυτοὺς ἑπτὰ χωρὶς ἀρχιερέως οὖσα, ſucceſſorem autem habuit neminem, ſed per ſeptennium ſine Pontifice manſit civitas.* Neque dein, ante Jonathanem Iudæ fratrem, Pontificem conſtitutum eſſe ait. Etiam de Alcimi exceſſu diſſenſus inter eum & primum Maccabæorum librum mirus. De quo, præter alios, conſulas Dionyſium Petavium de Doctrina Temporum lib. X. cap. L. & LII. Iudas Filius erat Matathiæ Sacerdotis, filii Ioannis, filii Symeonis, filii Haſmonæi (unde domus nomen) atque ex ſtatione ſeu claſſe Sacerdotali Ioaribi. Vide I. Maccab. II, I. Inde autem facultas erat populo eum in dignitatem evehendi, quia per ejus in Nicanorem Demetrii ducem & Alcimum victoriam jam ſui juris, poſt Syriæ Regum tyrannidem, denuo factus eſt. De Haſmonæorum cognominis ratione conſulas, ſi placet, Druſium ad librum de eis, primum Maccabæorum vulgo dictum, & Joſephum Scaligerum lib. III. Canonum pag. 3[illegible]. Utrum vero claſſis Ioaribi (è qua Haſmonæi, adeoque Iudas iſte) fuerit ex Eleazaridis,

azaridis, an ex Ithamaridis, non ſatis liquet. Nam etſi in xxiv. claſſium Sacerdotalium diſtributione Ioaribi claſſis primarium obtinet locum, ut videre eſt 1. Paralipomen. xxiv, 7, id tamen ſorti duntaxat, non ſingulari Eleazaridum dignitati deberi ajunt Ebræi. Atque ideo volunt ſortes adhibitas fuiſſe, ut eis ſolummodo omnes ſimpliciter pariterq; diſtribueretur claſſes; minime vero ut ſanguinis præſtantia aut impari dignitate Eleazaridæ, quibus xvi erant, & Ithamaridæ quibus viii. invicem ſecernerentur. David Kimchius ad citatum Paralipomenon caput, comm. 5. *Et diſtribuerunt eos ſorte, alteram cum altera.* רצ״ל כי לא נתן מעלה לאחד מהם על חברו כי כלם היו שרי קדש ושרי האלהים מבני אלעזר ומבני איתמר לפיכך לא נתן להם מעלה זה על זה להיות זה קודם לזה אלא שעלה הגורל להם כן היו לבד הכהונה הגדולה שהיתה מבני אלעזר כמו שפירשנו למעלה *Senſus eſt,* inquit, *non conceſſam fuiſſe eorum alteri ante alterum dignitatem; quoniam univerſi fuere principes Sanctuarii & Principes Dei, tam Ithamaridæ quam Eleazaridæ. Inde fiebat, ut alteri non tribueretur dignitas ejuſmodi, ut alteri præponeretur. Sed prout aſcendebat ſors tantum, ita quiſque habendus erat. Excepto ſemper, quod Sacerdotium ſummum ſeu Pontificatus peculiaris erat Eleazaridis, ut ſupra oſtendimus.* Argumento tamen eſt Haſmonæos ex Eleazaridum ſtirpe fuiſſe, tum quod adeo pronus eis Pontificatum deferebat populus, tum quod in oratione Matathia ad filios habita legitur, *Phinees pater noſter zelando zelum accepit fedus Sacerdotii æterni.* Nam Eleazaridum domus, etiam Phinieſi dici ſolebat. Vide librum Haſmonæorum cap. ii, 54. Quin & primæ Sacerdotum claſſi, quæ Ioaribi erat, ſingularem dignitatem agnitam eſſe comperimus apud Ioſephum, qui ſub initium vitæ ſuæ genus ſuum jactans, ἐμοὶ δ', inquit, οὐ μόνον ἐξ ἱερέων ἐστὶ τὸ γένος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πρώτης ἐφημερίδος τῶν κδ', πολλὴ δὲ κἀν τούτῳ διαφορά, *non ſolum ex Sacerdotum oriundus ſum genere, verum etiam ex claſſe prima inter illas* xxiv. *Et magnum ſane ex ea re naſcitur diſcrimen.* Ita verto, non ut Gelenius, *quas inter non mediocre diſcrimen eſt.* Manifeſto, de primæ excellentia, loquitur Joſephus. Sed vero memineris heic, quæ capite hujus libri primo, de claſſium illarum viginti quatuor ſub Templi ſecundi ini-

tiis novatione, è Talmudicis exhibemûs. Ex Haſmonæis autem Judas fere primus Pontifex fieri ſolet. Sed Sulpitius etiam patrem ejus Matathiam Pontificem fuiſſe ait. *Ea tempeſtate* (Antiochi Epiphanis) *Matathias, Johannis filius* (ſic ille) *Sacerdos erat.* Eo nomine Pontificem ſæpius innuit. Et in Euſebii fragmentis, ubi notatur ſexennium à nonnullis tribui Judæ Pontificatui, (qui plerunq; triennio terminâtur, ut Ioſepho) adjicitur, τινὲς ἱστοροῦσι Ματταθίου ἔτη γ´ τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ Ἰούδα ἔτη ϛ´, *quoſdam tradere etiam Matathiam triennio Pontificatum geſſiſſe, & Judam Sexennio.* De Matathia vide item Georgium Syncellum in Ioſ. Scaligeri Euſebianis numero MDCCCLXXVIII. Etiam & Ebræis non ſolum Matathias Pontifex dicitur, verum etiam pater ejus Ioannes, ut videre eſt in Gemara Babylonia ad tit. *Megilla* cap. I. & in *Sepher Juchaſin* fol. 16. b. 25. b. 60 b. præter Gorionidem, alios. Unde ſane conjiciendum eſt, poſtquam avitum ſuccedendi jus violari cœptum eſt atque ambitione & libidine dignitas pro dominantium arbitratu & acquiri & auferri ſolebat, tam populum Hieroſolymitanum, utpote patrii juris & Sacrorum ſibi rituum tenaciſſimum, quam principes, quorum in poteſtatem ſunt redacti Iudæi, Pontificem ſibi ſingularem quandoque ſelegiſſe. Ita ſcilicet Matathias & Ioannis pater ejus forſan, in turbido illo rerum ſtatu, Pontifices fuere populo; dum Alcimus, Lyſimachus, alii, pretio aut favore tantum, jure neutiquam adſtipulante, dignitatem, velut Antipapæ, invadentes ſimili ejuſdem titulo ſuperbiebant. Negant autem & I. Scaliger & Dionyſius Petavius, Matathiam fuiſſe Pontificem. Hic lib. x. de Doctrina cap. LII ille lib. v. de Emendatione Temporum, capite de initio Simonis Iudæorum Ethnarchæ, fol. 410. Vide I. Macc. II, 27. Ubi principatum eum obtinuiſſe in populo manifeſtum eſt. De Pontificatu ibi non ſatis liquet. Matathiæ autem filii fuere quinque, Ioannes, Simon, Iudas ille Maccabæus, Eleazar & Ionathan. Ita in Haſmonæorum libro cap. II. recenſentur. Sed in Chronico Templi ſecundi (ut & adnotavit J. Druſius) Judas eſt primogenitus, Jonathan ſecundus, tertius Joannes, Simon quartus, quintus Eleazar. Aliis etiam eſt primogenitus Simon. Fortiter patria jura propugnans occubuit Judas Pontifex ſimul & princeps. Eo mortuo, quadriennium aut circiter tranſiit ſine pontifice Quo exacto, Jonathan qui in Principatum antea ſucceſſerat, ab Alexandro poſtmodum Syriæ Rege Pontifex etiam renuntiatus more ſolenni ſacris veſtibus in Scenopegiæ

pegiæ feſto eſt indutus; annuente etiam Demetrio Sotere Syriæ tunc Rege & populo. Verba Epiſtolæ ſeu diplomatis Alexandri ad Jonathanem, quo eum in partes ſuas pellexit, ſunt: χειροτονοῦμέν σε σήμερον ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων *Ordinamus te hodie Pontificem Judæorum.* Accepta epiſtolâ Jonathan, ἐνδύεται μὲν τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν τῆς σκηνοπηγίας ἐνστάσης μετὰ ἔτη τέσσαρα ἢ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰούδαν ἀποθανεῖν. καὶ γὰρ οὐδὲ μετὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἀρχιερεὺς τις ἐγεγόνει. *Pontificiam Stolam induit, inſtante ipſo Scenopegiæ feſto, poſt quadriennium à Judæ fratrū obitu, cum vacaſſet interim Sacerdotium.* Vide ſis Joſephum lib. XIII. cap. V. librum Haſmonæorū cap. X. 12. & Euſebium num. MDCCCLXII. *Non extat in hiſtoria Sacra* (ſic obſervat ad Jonathanis initia magnus Scaliger in Canonibus lib. III. p. 325. *aliud exemplum tanti intervalli ſine pontifice maximo. Nam ſummo Sacerdote mortuo, ſtatim filius aut nepos aut frater jure ſucceſſionis, ad Pontificatum, nullo impediente aut controverſiam movente, veniebat.* Sed memineris heic, quæ ex Fl. Joſepho ſibi adverſato ſupra habemus de Alcimi exceſſu. Quatuordecim circa annos Pontificatum geſſit Jonathan. Nam, quod XIX. aut XVIII. anni ei interdum tribuantur, id ad Principatum, qui quadriennio Pontificatum antevertit, pertinet. Conſulas præter latina Euſebii, græca ejus fragmenta pag. 55. & Scaligeri animadverſiones ad Numerum MDCCCLXXVIII. Ubi etiam corrigitur Joſephi locus de quatuor *tantum annis ducatus ejus.* Atque ea de re vide etiam Hiſtoriam Sacram Jacobi Capelli, in anno mundi 3857. Succesſit in utramque dignitatem Simon frater; ita tamen ut cum à Tryphone dolo caperetur Jonathan, imperium ſeu Ethnarchia Simoni à populo Hieroſolymitano deferretur. Paulo poſt autem, eo interfecto, etiam adjicitur Pontificatus. Ioſepho diſerte dicitur Simon κατασταθεὶς ἀρχιερεὺς ὑπὸ τοῦ πλήθους, *Pontifex conſtitutus à populo.* Sic ille lib XIII. cap. XI. & vide I. Maccab. XIII. 42. Cum per octo annos Pontificatum cum principatu geſſerat Simon, in convivio inſidiis generi ſui Ptolemæi cæſus ſucceſſorem in dignitatem utramque reliquit Ioannem filium, Hyrcanum item dictum. Ita Ioſephus libro jam dicto cap. XIV. & XV. præter Euſebium, Nicephorum, alios. Quod vero in Latina Nicephori verſione legitur numero XXXI; *Judas Maccabæus & Jonathas & Simon cum fratribus* (unde Ioachimus Camerarius, *fortaſſe*, inquit, *in pontificatu ſocii fratres fuere alii duo. Nam univerſi nominantur & numerantur quinque*) mendum eſt

ex depravata Græci codicis lectione. Is non heic habet καὶ Σιμὼν σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ *Simon cum fratribus ſuis*, *ſed* καὶ Σιμὼν, οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ *& Simon, fratres ejus.* Ita Camerarii conjectura evaneſcit. Joannes hic ſeu Hyrcanus Simonis filius Euſebio, non ſemel Jonathanis nomine memoratur. Triginta amplius annos Pontifex & Ethnarcha fuit. Mortuus quinque reliquit filios, quorum natu maximus Ariſtobulus, dignitatum paternarum hæres, principatum ſeu Ethnarchiam in Regni formam vertens, diadema ſibi primus poſt captivitatem Babylonicam impoſuit. Ita Joſephus libro jam dicto & vigeſimo, Euſebius etiam, & Nicephorus Patriarcha. Nam tametſi in vulgato Nicephori codice Græco (alium præter eum, qui in Theſauro Temporum Scaligeriano habetur, non vidimus) prætermittitur Ariſtobulus, in codice tamen Mſ. quem ſupra memoravi, poſt Joannem Simonis filium ſequitur, Ἀριστόβουλος υἱὸς αὐτοῦ ὃς καὶ διάδημα βασιλέως περιέθετο μετ᾽ Ἀλεξάνδραν τὴν αὐτοῦ μητέρα. *Ariſtobulus filius ejus, qui etiam coronam Regiam ſibi impoſuit poſt Alexandrum matrem ſuam.* Quod vero adjectum eſt de Alexandra matre, ex ſcriptoris oſcitantia ibi natum eſt. Etiam habebatur in Latini interpretis exemplaribus. Huic vero Ariſtobulo Matrem Alexandræ nomine agnoſci non comperio, ſed proximo ejuſdem nominis, qui Alexandro Jannæo filius minor natu pontificatum poſt Alexandræ matris obitum, ut ſtatim dicetur, accepit. Anno elapſo unico ſucceſſorem reliquit Ariſtobulus jam dictus Alexandrum Jannæum fratrem, qui ceteros ætate præcedebat. Bini Alexandro fuere ex Alexandra (quæ & Salina & Salome dicta) uxore filii, Hyrcanus & Ariſtobulus. Uxori Regni adminiſtrationem teſtamento reliquit. Atque ei διατηρῆσαι τὸν ἀρχιερατευσόμενον ἐπιτρέψας *arbitrium deligendi Pontificis permittens*, ſub vigeſimum octavum Pontificatus ac regni annum demortuus eſt. Illa Phariſæis mire addicta, ἀρχιερέα μὲν (ita Joſephus) ἀποδείκνυσιν Ὑρκανὸν διὰ τὴν ἡλικίαν, πολὺ μέντοι πλέον διὰ τὸ ἄπραγμον αὐτοῦ, *Pontificem Hyrcanum renuntiavit, ætatis quidem cauſa, ſed magis ob innatam ei ſegnitiem.* Novennio aut circiter exacto, etiam & regnum accepit, mortua Alexandra, Hyrcanus, quem ab utraque dignitate, inito ad quod coactus eſt federe, poſt tres menſes depulit Ariſtobulus frater. Sed Euſebius in fragmentis Græcis de Alexandra; αὐτὴ τὴν βασιλείαν Ὑρκανῷ τῷ πρεσ-

βυτέρῳ

βυτέρῳ ἐπέτρεψε περὶ τὸν θάνατον, Ἀριστοβούλῳ δὲ τῷ νεωτέρῳ τὴν ἀρχιερωσύνην, *ea regnum Hyrcano, natu majori; Pontificatum vero Ariſtobulo minori ſub mortis tempore commiſit.* Vide ſis Joſephum, præter lib. I. de bello Judaico cap. IV, lib. XIV, cap. I, lib. XX, cap. VIII, & lib. XV, cap. IX, & III, ubi ſecundum hoc facit exemplum Pontificis dignitate, veluti non perpetua, pulſi. Primum id quod jam dictum eſt ſupra de Jaſone & Menelao ſub Antiocho Epiphane; δεύτερος δὲ, inquit, Ἀριστόβουλος Ὑρκανὸν ἀφείλετο τὸν ἀδελφὸν, *ſecundo Ariſtobulus fratrem ſuum hoc honore privavit.* Diſſidium hoc inter fratres hoſce cauſa fuit ingentis, quæ ſecuta eſt, apud Judæos calamitatis. Inde inprimis anſa Romanis data, ut Judæam invaderent. Et capta urbe, atque Templo uſque ad ſancta ſanctorum reſerato, vinctum Romam ſecum abduxit Ariſtobulum Pompejus, atq; Pontificatum Hyrcano fratri cum Ethnarchia ſeu regno reſtituit. Etiam ex Senatuſconſulto & decreto principali, ſub Julio Cæſare, Pontificatus Judæorum Hyrcano διὰ παντὸς κατὰ τὰ πάτρια ἔθη, *omnimodo ſecundum mores patrios* firmatur, adjecto inſuper, ut habetur in Senatuſconſulto apud Joſephum edito, ὅσα τε κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτῶν νόμους ἐστὶν ἀρχιερατικὰ ἢ φιλάνθρωπα, ταῦτα κελεύω κατέχειν αὐτὸν καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, *univerſa item jura Pontificialia & Beneficia, quæ ex jure Patrio debentur, ei & filiis ejus manere jubeo.* Scilicet pro ἀρχιερατικὸς ἢ φιλάνθρωπος ibi ſic legendum; uti & manu ſua in codicis ſui margine animadvertit præſtantiſſimus Vir *Iſaacus Caſaubonus.* Vide Joſephum lib. XIV, cap. XXII. De Jannæo autem atq; Hyrcano & Ariſtobulo ejuſdem filiis mendum eſt in Græcis Nicephori editis non prætermittendum. Proxime poſt verba illa de Ariſtobulo, qui primus diadema impoſuit ſuperius ex ejuſdem Græco codice Mſ. citata, ſeu numero (ut in impreſſis) λγʹ ſeu XXXIII, legitur, Ἰωάννης ὁ καὶ Ἰανναῖος καὶ Ὑρκανός. Τοῦτον ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐξέωσεν. *Joannes, qui Jannæus & Hyrcanus. Hunc expulit frater ejus.* Tum ex re ipſa, tum ex latina ejuſdem interpretatione reſtituendum. Ἰωάννης ὁ καὶ Ἰανναῖος, ὁ Ἀλέξανδρος. Ὑρκανός. τοῦτον, &c. *Joannes qui & Jannæus & Alexander. Hyrcanus. Hunc expulit frater ejus.* Adeo ut Hyrcanus fiat Jannæo non cognominis, ſed ſucceſſor. Poſtmodum vero Hyrcanus hic ab Antigono ex Ariſtobulo fratre demortuo, nepote, armis laceſſitus, auxilia in eum præbentibus Parthis, captus eſt, & à Rege Parthorum vinctus traditur Antigono, qui auriculas ei dentibus truncabat; quod ideo

fecit μηκέτ' ἄυθις εἰς ἀυτὸν ἀφίκεσθαι τὴν ἀρχιερωσύνην διὰ τὸ λελωβῆσθαι, ἐκ νόμου τοῦ ὁλοκλήρους εἶναι τὴν τιμὴν ἀξιοῦντος, *ne ille propter hoc vitium ad recipiendum Pontificatum eſſet idoneus, quando lex hunc honorem non concedit, niſi ei, qui corpore ſit integro.* Qua de re Joſephus libro jam dicto, cap. xxv, lib. xv, cap. II, & Haloſeos lib. I, cap. XI, Zonaras, Africanus in Euſebii fragmentis græcis, alii. Antigonus etiam regno Judæorum potitus Antonii juſſu, paulo poſt Antiochiæ ſecuri percutitur; Hyrcano interea Babylone à Phraarte Parthorum Rege comiter habito, atque à Judæis, quorum magna ibi erat frequentia, etiam pro Rege gentis ſuæ atque Pontifice ibi agnito. Is autem poſtea Hieroſolymis, ab Herode Antipatri filio, regno à Romanis Judaico donato, honorificè ſed in neutram avitarum dignitatem receptus eſt. Nupſerat autem Alexandro Ariſtobuli Regis filio minori atque Antigoni fratri, Alexandra Hyrcani filia, è qua is, jam demortuus, ſuſceperat Ariſtobulum filium & Mariamnem filiam, Herodis uxorem. Pontificatum igitur jam non ex Succeſſione hæreditaria, ſed ex arbitratu regio pendere volens Herodes, prætermiſſo Ariſtobulo (cui, poſtquam dignitati minime idoneus redderetur Hyrcanus, jure ſanguinis Pontificatus debebatur) nec ſine minoris ejus ætatis, quæ ſextumdecimum nondum ſuperaverat annum, obtentu, Ananelum ἱερέα τῶν ἀσημοτέρων, *obſcuri generis Sacerdotem*, ſed ex genere Pontificali Babylone natum (ſic Joſephus) Pontificatu donavit. Quod ſane pro contumelia ſummaque habuit injuria Alexandra, cujus filio Ariſtobulo dignitas debita. Hortatu igitur ac precibus tum Alexandræ tum Mariamnæ redditur demum Ariſtobulo annum decimumſeptimum agenti Pontificatus, depulſo Ananelo; quod exemplum facit tertium Pontificis, pro libitu, exautorati. Herodes autem metuens, ne Pontificatus hujuſmodi ambitione etiam regnum adfectaretur, ſecuritati ſuæ conſulendum exiſtimavit; adeoque Ariſtobulum luſu natantem aqua præfocari diſſimulans curavit; atque Ananelo Pontificatum reſtituit; cum nec annum integrum eum tenuiſſet Ariſtobulus. Et tandem, ut regii atque Pontificalis Haſmonæorum ſtemmatis nemo ſuperſtes ei, ſive in regno retinendo ſive in Pontificatu conferendo, eſſet impedimento, Hyrcanum etiam è medio ſuſtulit. Nicephorus autem de Ariſtobulo hoc Mariamnæ fratre, Ἀριστόβουλος, inquit, υἱὸς Ὑρκανοῦ, ὃν ἀνεῖλεν Ἡρώδης, γαμβρὸς Ἀνανήλου, *Ariſtobulus filius Hyrcani, quem ſuſtulit Herodes, gener Ananeli.* Hyrcani quidem is ex filia erat nepos, non filius,

tametſi

tametſi in Euſebii Fragmentis, tam filius Hyrcani quam nepos dicatur. Sed Ananeli generum fuiſſe, nemo alius puto præter Nicephorum dixit. Ita demum deſiit tam Regnum quam Pontificatus in Haſmonæorum familia. Antigonum non Regem ſolum ſed & Pontificem faciunt recentiores plerique, etiam & Nicephorus patriarcha. Sed apud veteres nondum mihi Pontificatus ejus teſtimonii ſatis occurrit. Circa annos cxxx in Haſmonæis, primo ex ſuffragiis populi, ſeu electione, poſtmodum ex jure avito ſeu ſucceſſione hæreditaria, quæ in Joanne Simonis filio cœpit, Pontificatus permanſit.

Cap. XI.

De Pontificum ab Ananelo *ſeu* Herodis Antipatri F. *tempore uſque ad* Templi ſecundi excidium *ſerie, ac qualitate, juxta* Flavium Joſephum.

EXtinctis ab Herode, ſub Octavio Cæſare, ita Haſmonæis, deſiit omnino in ſucceſſione Pontificali, aut juris perpetui aut hæreditarii ſeu ſanguinis legitima haberi ratio; pro arbitrio ſive Principum Romanorum ſive Regum ſeu Ethnarch rum præſidumve, quos ipſi Judæis præfecerant, ſive multitudinis tumultuantis (veluti Zelotarum,) Pontificibus, qui ſequuti ſunt, conſtitutis ſummotiſque. Neq; obſtat, quod in eis *filiis interdum* fratribuſque paterna ac fraterna obtigit dignitas. Non enim ex Sanguinis jure ſervato ſed ex conſtituentium libitu, non tamen ſine aliquo juris interdum forſan obtentu, id accidiſſe palam eſt. Series eorum, ab Ananelo, uſq; ad Templi ſecundi, ſub Veſpaſiano Cæſare, excidium, id eſt annum Chriſti LXX, ſecundum Flavium Joſephum, Zonaram, alioſque ejus ſequaces, eſt hujuſmodi.

I. *Jeſus Phabetis* F; quo ſummoto, ſubſtituitur

II. *Simon Boethi Alexandrini* F., Herodis ſocer. In Ruffini verſione nuncupatur hic filius Buzi; Jeſus autem Boethi filius. In ſtirpe Aharonica vir erat præclarus. Vide ſis Joſeph. lib. xv. cap. xii.

III. *Matthias Theophili* F. Hieroſolymitanus, Simone, ob conjurationis in Herodem ſuſpicionem, exautorato. Joſeph. lib. xvii, cap. vi.

IV. *Joazarus Simonis Boethi* F. & Herodis uxori frater. Error craſſus eſt, Sigonii atq; recentiorum aliquot, Joſephum Ellemi F. Matthiæ ſucceſſorem facere. Is enim duntaxat vicarius ei fuit ſeu Pontifex ſecundarius.

darius, idque vice tantum in feſto Expiationum, unica; quod ex Joſepho manifeſto liquet. Vide eum lib. xvii, cap. viii. Idem hic eſt, qui in Gemara Hieroſolymitana ad tit. *Joma* cap. i, fol. 38, col. 4, & ad tit. *Megilla* cap. i, fol. 72, col. i, appellatur בן אילם *filius Eillem*, ubi memoratur hiſtoria בן אילם מציפורין שאירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים ונכנס בן אילם ושימש תחתיו בכהונה גדולה *de filio Illem ex urbe Sephori, qui cum feſto Expiationum fluxus ſeminis pontifici accidiſſet, ingreſſus eſt & vicariam ei in pontificatu præſtitit operam.* Somniaſſe eum ait Joſephus cum uxore congreſſum habuiſſe (quod idem eſt) ideoque ob pollutionem vicarium, pro jure patrio, ſuffectum. Tantundem legitur in eadem Gemara ad tit. *Horaijoth* cap iii. fol. 47, col. 4, ubi בן אלם *Ellem* exaratur. Sed loco illo corrigendum eſt בציפורים in *Sepphori*, & legendum מציפורים *ex Sepphori*, id eſt, Sepphorita. Idem habetur in Gemara Babylonia ad tit. *Megilla* c. i. fol 9. b. Summoto autem Matthiæ ſucceſſit, juſſu Herodis, Joazarus, Ruffino Azarus dictus, cujus in Pontificatu natus eſt Jesus Christus, ut adnotat Nicephorus Patriarcha, qua de re conſulas Dionyſium Petavium l. x, de Doctrina Temporum c. iv.

V. *Eleazarus Joazari frater* ab Archelao Tetrarcha Judææ, ſummoto Joazaro, ſuffectus eſt. Joſeph. l. xvii, cap. xv.

VI. *Jeſus filius Sie.* Pontificatum diu non geſſit Eleazarus, ἐπικατασταθέντος αὐτῷ ζῶντι Ἰησοῦ τοῦ Σιὲ παιδὸς *ſubrogato in viventis locum Jeſu Filio Sie*, ut Joſephus. Ruffinus ibi, *ſuper ipſum conſtituit Jeſum Soæ Filium.*

VII. *Joazarus* iterum Pontifex, â Quirinio præſide pulſus. Joſeph. lib. xviii, cap. i, & iii.

VIII. *Ananus F. Seth*, â Quirinio præſide ſuffectus; Annas item dictus, in Evangeliis.

IX. *Iſmaelus Phabi Filius*, â Valerio Grato, ſub Tiberio Cæſare, Judææ præſide, conſtitutus; ademta Anano dignitate. Ruffino, filius Jabi. Mendoſe citatur Joſephi de eo locus, in nonnullis codicibus Euſebii Demonſtrationis lib. viii, ubi Iſmaelum τοῦ Φηβα *Tu pheba* legimus pro Iſmaelum τὸν τοῦ Φαβὶ *filium Phabi.* Etiam interpres oſcitanter mendum retinet. Idem in Chronico Alexandrino pag 528, editionis Raderianæ, dicitur τοῦ Βαφεὶ *Filius Baphi*, ex Joſepho etiam citatus, quemadmodum itidem apud Euſebium Hiſt. Eccleſiaſt. lib. i, cap. x. Sed

verum

verum patris nomen erat פאבי *Phabi* non באפי *Baphi*, ſi Ebræis fides; ut videre eſt in Miſna tit. *Perah* ſeu de Vacca rubea cap. III. alibi.

X. *Eleazarus Anani* Pontificis filius, á Grato ſubſtitutus, remoto Iſmaelo.

XI. *Simon Camithi* (Cathimi Euſebio in Demonſtrat. VIII.) filius, pulſo poſt annum in dignitate exactum, Eleazaro ab eodem ſuffectus præſide Chronico Alexandrino τοῦ Καμαθεὶ nuncupatur. Ebræorum commentariis ſcribitur patris nomen קמחית *Cambith*. Vide ſis Gemaram Hieroſolymitanam ad tit. *Joma*. cap. I. fol 38. col. 4. & ad tit. *Megilla* cap. I. fol. 72. col. I. Ubi *Simeon Ben Cambith* Pontifex memoratur. Sic etiam eadem Gemara ad tit. *Horaijoth* cap. III. fol. 47. col. 4 & in Babylonia ad tit. *Ioma* cap. 5. fol. 47. a. ubi tamen pro *Simeon Ben Camith* depravate in nonnullis exemplaribus *Iſmael Ben Camith* legitur; quod plane emendandum.

XII. *Ioſephus*, *Caiphas* item dictus, Anani ſeu Annæ gener, poſt annuum Simonis Pontificatum ſucceſſor ei à Grato datus eſt. Ruffinus; *Simon Ioſephum, cui Caiphas nomen fuit, habuit ordine ſucceſſorem*; quibus verbis poſterioribus in Græco reſpondent tantum διάδοχος ἦ αὐτῷ *Succeſſor ei erat*. Sub hoc paſſus eſt Chriſtus; ut in Evangeliis.

XIII. *Ionathas Anani* Pontificis filius à Vitellio Syriæ proconſule ſubſtitutus, Caipha remoto. Ioſeph. lib. XVIII. cap. VI. & VII.

XIV. *Theophilus* item Anani ejuſdem filius, fratre pulſo, ab eodem ſuffectus, imperante Caio.

XV. *Simon Boethi filius*, cognomento Cantharas, ab Herode Agrippa Rege, ſummoto Theophilo, ſurrogatur, imperante Claudio. Ioſeph. lib. XIX. cap. V. ubi hæc adjicit; Δύο δὲ ἦσαν ἀδελφοὶ τῷ Σίμωνι καὶ πατὴρ Βοηθὸς, οὗ τῇ θυγατρὶ βασιλεὺς συνῴκησεν Ἡρώδης, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται. Σὺν τοῖς οὖν τὴν ἱερωσύνην ἔχεν ὁ Σίμων καὶ σὺν τῷ πατρὶ, καθὰ καὶ πρότερον ἔχον οἱ Σίμωνος τοῦ Ὀνία παῖδες τρεῖς ὄντες ἐπὶ τῆς τῶν Μακεδόνων ἀρχῆς, ὅπερ ἐν ταῖς προαγούσαις γραφαῖς παρέδομεν. *Erant autem Simoni fratres duo & Boethus pater, cujus filiam Herodes Rex uxorem duxerat, quemadmodum in ſuperioribus* (lib. XV. cap. XII.) *declaratur. Tam igitur ipſe quam pater & fratres Pontificatum adeptus eſt, uti etiam antea Simonis Oniæ filii tres, ſub Im-*

perio Macedonum, quod ſupra item memoratur. Simonis itaque Boethi Alexandrini (qui & Boethus dictus) filius erat Cantharas natu minimus, & Joazaro atque Eleazaro, qui quartum heic numerum & quintum occupant, frater.

XVI. *Matthias Anani* Pontificis filius, pulſo Simone Canthara, ſubſtituitur ab Herode Agrippa; Ionatha fratre, cui dignitatem reſtituere volebat Herodes, eam recipere nolente, ſed Matthiam ut maxime idoneum indicante.

XVII. *Alionæus* ab eodem Agrippa, ſummoto Matthia, ſurrogatus. Hunc Joſephus, ut in excuſis legitur, appellat τὸν τοῦ Κιθαίου παῖδα *filium Cithæi.* Sic lib. XIX. cap. VII. Sed legendum potius τὸν τοῦ Κανθήρου, Κανθήρου ſeu Κανθύρου (nam ita variat hujus nominis ſcriptio) παῖδα *filium Canthara, Chantheræ ſeu Canthyræ.* Suadet ſane Ruffini verſio; *Matthia Pontificatu ſpoliato, pro eo conſtituit Sacerdotem Elionæum Cantharæ natum.* Et idem firmat ipſe alibi Joſephus. Nam Herodem ait, Agrippæ jam demortui fratrem, Chalcidis principem, cum ſibi à Claudio Cæſare jus Pontificum Hieroſolymis eligendorum impetraſſet, dignitate ſummoviſſe τὸν ἐπικαλούμενον Κανθήραν *eum cui Cantheras* (Ruffino Cantharas) *cognomento erat*, quo nomine Alionæum denotari palam eſt. Unde & Sigonio Simonis Cantharæ Pontificis filius diſerte nuncupatur, Paterno ſcilicet cognomine donatus eſt. Vide ſis Joſeph. lib. XX. cap. I. Quod vero ibi legitur, Herodem hunc à Claudio Cæſare petiſſe τὴν ἐξουσίαν τοῦ νεὼ καὶ τῶν ἱερῶν χρημάτων, καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων χειροτονίαν, πάντων τε ἐπέτυχεν, ἐξ ἐκείνου τε πᾶσι τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ παρέμεινεν ἡ ἐξουσία μέχρι τοῦ πολέμου τελευτῆς, quod Gelenio vertitur, *poteſtatem in templum & ſacrum ærarium, juſque eligendorum ſummorum Pontificum. Impetravitque hæc omnia ita ut etiam poſteris ejus idem jus manſerit uſque ad belli exitum.* Id ſi recte ſic vertatur, intelligere omnino nequeo. Nam Pontificum creatio poſt ejus exceſſum ad Agrippam juniorem Regem ejus fratre nepotem attinuit, ut in ſequentibus videre eſt. Et poſteri Herodis illius fuere filii tres, Ariſtobulus, Bernicianus, Hyrcanus quorum nemo Pontificem omnino præfecit. Anne igitur locus ita potius vertendus? *omnia impetravit, adeo etiam ut poteſtas poſteris ejus manſerit uſque ad belli exitum.* In Templum ſcilicet & ærarium ſacrum

ita

ita ut de jure Pontificis eligendi locus, qua poſteros ſaltem ſpectat, neutiquam fuerit capiendus. Idem habet & Zonaras, ut pleraque alia, quæ de Pontificibus, Joſephus.

XVIII. *Joſephus Filius Canei*, Ruffino, filius Cami, ſucceſſor Alionæo ab Herode Chalcidis principe datur. Idem Flavio Joſepho etiam filius Camydi vocatur, dicto libro, cap. III. Puto קמתי ſeu *Camithi* patris nomen fuiſſe.

XIX. *Ananias Nebedæi* filius ab eodem Herode, qui & Joſephum exautoravit ſuffectus.

XX. *Iſmaelus Phabei* F, ab Agrippa juniore Rege imperante Nerone ſuffectus. Joſeph. lib. XX. cap. VI. Ruffino, filius Siab dicitur, & Sigonio Siæ.

XXI. *Joſephus* cognomento *Cabei* (Ruffino *Gaddis*) Simonis Cantharæ filius, ab Agrippa item, Iſmaele Romæ cum Chelcia gazophylace obſidis nomine retento, Pontificatu ſub Nerone donatus.

XXII. *Ananus Anani* (Annæ item dicti) filius quintus ab Agrippa Rege Joſepho Pontifice privatam vitam agere juſſo, ſubſtituitur.

XXIII. *Jeſus Damnæi* (Ruffino Dannæi) F, Anano exautorato, ab eodem Rege in dignitatem evectus.

XXIV. *Jeſus Gamalielis* F, Damnæi filio ſummoto, ab eodem ſuffectus.

XXV. *Matthias Theophili* F, ab eodem etiam dignitate, pulſo Jeſu Gamalielis F, donatus.

XXVI. *Phannias Phanaſus* item dictus, Samuelis F, à populo tumultuante, ſeu Zelotis, ſorte electus, cujus in Pontificatu, urbis & Templi ſub Veſpaſiano excidium. Obtenſus etiam eſt tunc mos antiquus ſed falſo, ſorte creandi Pontifices. Vide ſis Joſephum lib. XX. cap. VIII. & Haloſeos lib. IV. cap. XII. ubi, μεταπεμψάμενοι, inquit, μίαν τῶν ἀρχιερατικῶν φυλῶν, Ἐνιακεὶμ καλεῖται, διεκλήρουν ἀρχιερέα, λαγχάνει δὲ ἀπὸ τύχης ὁ μάλιστα διαδείξας αὐτῶν τὴν παρανομίαν, Φαννίας τις ὄνομα υἱὸς Σαμουήλου κώμης Ἄφθας, ἀνὴρ οὐ μόνον ἀνάξιος ἀρχιερεὺς, ἀλλ' οὐδ᾽ ἐπιστάμενος σαφῶς, τί ποτε ἦν ἀρχιερωσύνη, δι' ἀγροικίαν, *accita una generis Pontificii tribu (cui nomen Eniacim) pontificem ſorte eligebant; caſuque ſors exit Phanniæ Samuelis filio ex vico Aphtha, unde maxima eorum legum violatio indicabatur. Homo ſcilicet is erat non ſolum Pontificatu indignus, ſed etiam qui ob ruſti-*

citatem, nec quid Pontificatus eſſet, omninò dignoſceret. Ita locus ille vertendus, non ut Ruffino, cui pro eo quod eſt *Pontificatu indignus*, ſubſtituitur *non ex Pontificibus ortus*; perperam & contra Joſephi mentem. Sed quæ nam hæc tribus ex genere Pontificio? an familia aliqua Eleazaridum, qui propriè magis Pontificalis generis dici ſoliti, an ex Sacerdotum vicibus aliqua, quæ omnes, utpote ab Aharone oriundæ, etiam Pontificales dici potuere. Certe in XXIV. illis à Davide inſtitutis vicibus habetur vigeſima prima Jachin dicta, 1, Paralip XXIV. 17. An ex *Joachim*, *Eniacim* (ut legit Ruffinus) ſeu *Emacim* factus? Forte etiam tribus illa familiam aliquam eo nomine cognitam & tunc primo in eorum, qui contra leges patrias ſub Romanorum Imperio Pontificatum invaſerant, aliquo ſtemmate ſignatam denotavit. Niſi potius intelligi velis nomen aliquod novatæ illius claſſium Sacerdotalium diſtributionis ſub initium Templi ſecundi, de qua ſupra capite primo. Nam tametſi Joſephus diſtributionem Davidicam uſque ad ſuum tempus manſiſſe aiat, ipſumque ſe ex prima viginti quatuor claſſe oriundum in vita ſua aſſerat, cum nihilominus Talmudici, ut ibi oſtendimus, tradant Claſſes ſeu ſtationes alias viginti quatuor factas, vetereſque ita tantum in poſterum dignitatem locumque ſortitas, quatenus novatæ diſtributionis claſſibus ſingulæ accederent, fieri potuit, ut accedentibus poſtmodum veterum aliis, aliis vero earum minime accedentibus, ſaltem non ita accedentibus, nomina, partim diſtributionis veteris, partim novæ in Orbe illo Hieratico, ut viris magnis nuncupatur, comperirentur, quod inprimis advertendum eſt eis, qui de Orbe illo ac Abiæ loco octavo tam fidenter pronuntiant. Quin forte Joſephus non tam ipſas familias Davidicæ diſtributionis, quam ſimilem numerum ad ſua tempora duraſſe intellexit. Sed viderint perſpicaciores.

Et de Pontificum, juxta Joſephum, laterculo, uſq; ad Templi ſecundi excidium hactenus. Horum autem univerſi, tametſi ex jure Pontificali ſeu cognationis non ſuccederent, Sacerdotes tamen fuere atque ex genere Aharonico, ut diſerte Joſephus. Nam Herodes (inquit ille lib. XX, cap. VIII) accepto à Romanis regno non amplius ex Aſſamonæorum genere creavit Pontifices, ſed honorem illum πᾶσιν ἀσήμοις καὶ μόνον ἐξ ἱερέων οὖσι, πλὴν ἑνὸς Ἀριστοβούλου ἀπένειμε; *quibuſvis ex Sacerdotibus etiam obſcuris, abſque uno Ariſtobulo, conceſſit. Idem fecit in ordinandis*

(ſic

(ſic ille paulo poſt) *Pontificibus Archelaus ejus filius, & Romani qui poſt illum cum poteſtate præfuerunt provinciæ.* Quem locum ita male accepit & ſuis interſeruit Euſebius in octavo Demonſtrationis, ut contra Joſephi mentem Herodem ceteroſque, qui cum poteſtate præfuere, Pontifices conſtituerit ἀσήμους καὶ μόνον ἐξ Ἑβραίων ὄντας *obſcuros & ab Ebræis tantummodo oriundos*; ac ſi generis Sacerdotalis ratio poſtmodum nulla fuiſſet habita. De ea re item vide Iſ. Caſaubonum Exercitat. in Baronium 1, §. 8. Certe & Zonaras, alioquin Joſephi ſequaciſſimus, ait quidem Pontifices ex Aharonico ſanguine plerunque conſtitutos, εἰ καὶ οὐ μέχρι παντὸς τὸ ἔθος τοῦτο τετήρηται, *etſi ea conſuetudo ſemper non eſt obſervata.* Quam tamen violatam nullibi puto conſtabit. Numerus, quem aſſignat Joſephus, loco jam citato, Pontificibus ab Herodis initiis ad Templi excidium conſtitutis, id eſt viginti octo, ex hiſce viginti ſex & Ariſtobulo atque Ananelo (de quibus capite ſuperiore) conflatur.

Cap. XII.

Nicephori Patriarchæ *Pontificum intervalli jam dicti laterculus in vulgatis codicibus emendatur. De Pontificum nomine* Annæ *ſimul &* Caiphæ *in Evangelio tributo, atque* Chanameele Ægyptio & Iſmaele Ben Eliſha *Pontificibus, nec Joſepho, nec Chriſtianis ſcriptoribus, memoratis.* De *Jeſu Ben Gamla* ac tempore Haſmonæorum. Alia ex Talmudicis de Templi ſecundi Pontificibus.

IN Nicephori patriarchæ Pontificum ſerie, horum quos diximus aliquot prætermittuntur; alii etiam præter hoſce interdum inſeruntur; idq; in codice, quem memoravimus Mſ. Sed & in eo reperitur, unde impreſſus corrigatur augeaturque. Pro Ἐλεάζαρ, Ἰησοῦς, Σιὲ, Ἰωασὰρ, apud eum legendum proculdubio, Ἐλεάζαρ, Ἰησοῦς υἱὸς Σιὲ, Ἰωασὰρ, *Eleazar, Jeſus filius Sie, Joazar*, uti etiam habet editio latina; adeo ut unicum conſtituatur nomen, juxta ipſam veritatem, inter Eleazarum & Joazarum. Quod vero habet Nicephorus ſub Caiphæ Pontificatu, ὅτι ἐνιαυτὸν ἢ ἕνα μόνον οἵτε ἀρχιερεῖς ἐγένοντο, *In annum unicum duntaxat conſtituebantur Pontifices*, ex codice Mſ. legendum eſt, οἱ τότε ἀρχιερεῖς ἐ-

γένοντο, *Pontifices qui tunc fuere conſtituebantur.* Adjicit dein, Caipham ideo fuiſſe Pontificem anni illius, quo Chriſtus paſſus eſt; τοῦτον δὲ, inquit, μεθίσταται Βιτέλιος στρατηλάτης Ῥωμαίων. *Hunc vero deſtituit Vitellius dux Romanorum.* Ita enim ex Mſ. etiam corrigendus eſt codex impreſſus, ſed Μετέλιος habet, ut recte pridem conjecit itidem Iſaacus Caſaubonus in Annales Eccleſiaſticos Exercit. XIII, §. 4. Atqui error eſt, Pontificatum tunc ex more ſemper fuiſſe annuũ exiſtimare, tametſi binorum qui præceſſere, Simonis ſcilicet & Eleazari Pontificum dignitatem annuam fuiſſe ex Joſepho ſatis liqueat. Et male acceperunt Joſephum Nicephorus & Cedrenus, quorum alter à Caiphæ, alter ab Anani ſeu Annæ Pontificatu annuam fuiſſe ſemper dignitatem tradidit. Vide ſis Cedrenum pag. 155. Etiam & Euſebium in Chronico num. MDCCCCLXXXIII. Compluribus autem annis Pontificatum geſſit Caiphas; idque tam ante quam poſt Chriſti paſſionem. In ſacram enim evectus eſt dignitatem à Valerio Grato circa quinquennium ante Chriſtum paſſum. Nam ſub id tempus Pontius Pilatus ei ſucceſſor datus eſt. Neque eſt deſtitutus, antequam Pilatus decennio in provincia exacto Romam accuſatus proficiſcebatur, & rebus Judaicis proſpiciens Vitellius Syriæ Præſes in Caiphæ locum Jonathan Annæ filium ſuffecit. Vide ſis Joſeph. lib. XVIII, cap. III, V & VI, Euſebium num. MMXLII, & D. Luc. III, 2. De initiis autem Caiphæ plura atque alia, Cæſar Baronius in Annalibus, Joſephus Scaliger in Prolegomenis ad *Theſaurum*, ac Dionyſius Petavius in X de Doctrina Temporum, cap. LV. At in citato D. Lucæ loco, ubi anno XV Tiberii, quo Pilatus Judææ procurator biennium aut circiter dignitatem geſſerat, conjunguntur Pontifices ſimul bini Annas & Caiphas. Verba ſunt, ἐπὶ ἀρχιερέων Ἄννα καὶ Καϊφα *ſub Pontificibus Anna & Caipha.* Quo tamen tempore Caipham Pontificatum ſolum tenuiſſe diſcimus ex Joſepho. Et de Anna & Caipha ſimul Pontificum nomine memoratis, alia ſunt in novo Fœdere obvia. Quintuplex fere hac de re habetur ſententia. Prima eorum qui dignitatem ſeu functionem Pontificiam unico ex jure communi, tantum debitam, violatis jam ſub Romanis ſacris Ebræorum legibus, ſive binis ſimul ſive alternatim etiam eodem in anno volunt donatam fuiſſe. Atque hæc vetuſta eſt, cujus veſtigia habes manifeſta apud D. Auguſtinum in Joannem, tract. XLIX. Secunda, hoſce uti tunc ceteros annuis muneribus fuiſſe functos. Vide Nicephorum in Caipha, Euſebium Hiſt. Eccleſ. lib. I, cap. X, & Demonſtrationis lib. VIII

Diony-

Dionyſium Petavium lib. x. de Doctrina Temporum cap LVI, & commentariorum in D. Lucam & Joannem conſarcinatores. Tertia ſententia eſt, Annam ibi Pontificem dici aut eo, quod illo nomine etiam, qui eam dignitatem antea geſſerant, exautorati uti ſolebant (quemadmodum & ſupra, ubi de Alcimo agitur monuimus) aut quia ſtationis alicujus Sacerdotalis princeps erat adeoque ἀρχιερεὺς ſeu ſummus Sacerdos vocitabatur. Certe & Annam antea dignitatem tenuiſſe, ex Joſepho manifeſtum eſt. De hac ſententia vide ſis Carolum Sigonium lib. v. de Repub. Hebræorum cap. II, ejuſque ſequaces. Quarta ſententia eſt, Annam fuiſſe Pontificem ſecundarium, *vicarium* ſeu סגן Caiphæ, ideoque Pontificis ſimul cum Pontifice primario nomine deſignatum. Certe Joſephus Ellemi filius, qui Matthiæ Theophili filio συνιερώσατο *in ſacris adjutor erat* & vicarius unicum in diem, id eſt Expiationis feſtum, nuncupatur etiam Joſepho ἕτερος ἀρχιερεὺς *Pontifex alter*. Vide eum lib. XVII, c. VIII. Et in Magiſtrorum commentariis, vicarius pontificis etiam pontificis nomine diſerte indigitatur, quod vide in iis, quæ ſub finem hujus capitis & capite primo libri ſequentis ea de re occurrunt. De hac ſententia conſulas Joſephum Scaligerum in Prolegomenis Theſauro Temporum præfixis, Caſaub. Exercit. XIII, § 4 & 5, & Conſtant, *L'Empereur* ad tit. Talmud. *Middoth* p. 180. Quinta demum eſt Illuſtriſſ. Cardinalis Baronii, qui cum poſteriore ſententiæ tertiæ parte, quæ ſtationum Principatu nititur, aliam conjungit de Synedrii Magni Principatu velut huc attinente. *Non dicimus* (ſic ille in Annalibus Eccleſiaſticis ad annum Chriſti XXXI) *Annam hac tantum ratione* (quoniam nimirum erat ordinis ſeu ſtationis alicujus Sacerdotalis Princeps) *eſſe dictum Principem Sacerdotum, ſed & alia prorſusque diverſa, quam ſubinferimus. Erat quidem apud Judæos ex Senioribus atque Magiſtris conflatum Collegium, quod ab illis Synedrin (alias Sanedrin) dicebatur, conſtabatque ex ſeptuaginta duobus viris. Hujus originem à Deo per Moſen inſtitutam habes in libro Numeri, quando Deus Moſi præcepit, ut ſeptuaginta viros deligeret, quos Senes & Magiſtros populi eſſe noſſet. Hoc ſeniorum Collegium junctis duobus aliis, qui Heldad & Medad perſonas agerent (qui licet remanſiſſent in caſtris, eodem tamen afflati ſpiritu prophetarunt) numero ſeptuaginta duorum ſemper perſeveravit in poſteris. Erat horum ſumma autoritas, ut qui de lege cognoſcerent ac de propheta ac ſimul de Regibus judicarent.* Deinde pauculis interjectis; *Modo autem (quod ad rem propoſitam pertinet) qui prædictorum ſeniorum primus haberetur, idem Princeps Sacerdotum*

dotum dicebatur; cum alioqui ſummus Sacerdos primum omnium locum teneret, cunctiſque præeſſet Principibus Sacerdotum: Eratq́; horum perfunctio inſtar præfecturæ Moſis & Aaron, quorū quandam ſimilitudinem exprimebant. Sicque Anna, cum eſſet ejuſmodi Collegii Princeps, merito ſicut & Caiphas, Princeps Sacerdotum dicebatur, licet utriuſque functio eſſet omnino diſtincta. Et paulo poſt: *Videas inſuper in Evangelio* (D. Joannis capite XVIII) *cum Chriſti cauſa ageretur, ac ſubinde de vero Propheta quæſtio eſſet, eundem primo ad Annam, tanquam ad Principem Sacerdotum illius Collegii eſſe perductum, ac demum ad Caipham, ſine cujus aſſenſu ſententia ferenda non erat. Videas etiam apud Acta Apoſtolorum, cum de lege eſſet judicium, nimirum de ſide Chriſti, quam prædicabant Apoſtoli, in eo conſeſſu primo loco nominatum Annam, inde Caipham, poſtea juxta conſeſſus ordinem Joannem Alexandrum ac ceteros. Hæc ſunt quæ de Anna & Caiphæ Principatu Sacerdotum inter ſe diſtincto habuimus dicenda.* Quod ad harum ſententiarum primam attinet, certe nullibi binorum ſimul Pontificum pari jure ſimul utentium mentio extat. Et crebro apud Talmudicos occurrit, אין מושחין שנים כהנים גדולים כאחת *non ungebant binos in Pontificatum ſimul.* Vide ſis Gemaram Hieroſolymitanam ad tit. *Horaijoth* c. III, fol. 47, col. 4. Tantundem habetur eadem in Gemara ad tit. *Joma* cap. I, fol. 38, col. 4, & ad tit. *Megilla* cap. I, fol. 72, col. I. Item Maimonides halach. *Celi hammikdaſch* cap. IV, אין ממנין שני כהנים גדולים כאחת *Non conſtituebant binos ſimul Pontifices.* Tantundem non raro in Talmude item Babylonio. Neq; ævo illo, quo venalis fuit & tam deſultoria dignitas, bini ullibi pariter admiſſi ſimul leguntur. Et quod de Abiathare Zadoco conjuncto ſupra habetur; aut apud Joſephum de Manaſſe, qui μέτοχος τῆς ἀρχιερωσύνης *Pontificatus particeps erat* cum Jaddua, id de Vicario aut Segene potius capiendum. Quod de ſimilibus dicendum. Secunda vero, quæ Pontifices vult annuos adeoq; unico in anno commiſtos Annam & Caipham, tametſi Joſephi Pontificum laterculo nimium adverſetur, habet tamen etiam in commentariis Ebræorum, quibus aliquantulum aſſeratur. Etenim de annui Pontificatus uſu in poſteriori Templi ſecundi ævo expreſſa eſt mentio in Gemara Babylonia ad tit. *Joma* c. I, fol. 8, b, ubi de Pontificatu pretio redimi ſolito agitur. Verba ſunt, ומחלפין אותו כל שנים עשר חודש *Et permutabant illum ſingulis annis.* Unde etiam conclave, in quod ſub feſtum expiationis ſe recipere ſolebat Pontifex לִשְׁכַּת בלווטין *Conclave Conſiliariorum* ſeu *Principum* veteribus dictum, poſtea

לשכת פרהדרין seu פלהדרין, id eſt, *conclave Præfectorum Palatinorum* ſeu *Regiorum* vocitatum ajunt, quoniam מחלפין אותה כל יב׳ חודש כפרהדרין הללו שמחלפין אותי כל יב חודש *permutabant Pontificatum ſingulis annis, quemadmodum Palatina ſeu Regia officia ſingulis annis permutari ſolita;* ut verba ſunt ejusdem Gemaræ. Vide ad Miſnam eandem Obadiam Bartenorium. Atqui interea temporalis hujuſmodi permutatio, veluti lege aut more certo ſubnixa ſibive conſtans, alibi apud veteres non eſt ſatis comperta. Etiam de compluribus in ipſo, de quo loquitur Gemara intervallo (nam ad Haſmonæorum tempora, & ea quæ Simeonem Juſtum ſequuntur, ſpectat) conſtat ſatis eos non fuiſſe annuos ſed perpetuos, qua tamen de re vide, quæ ſub finem capitis hujus habentur. Quod ad ſententiam tertiam & quartam attinet, certiſſimum quidem eſt, tum Pontificum Vicarios, tum eos, qui ſive Pontificatu deſtituti ſunt, ſeu Expontifices ſive ſtationibus præerant Sacerdotalibus eo nomine inſigniri ſolitos, etiam & eos quibus erat Pontificibus ſanguis conjunctior. Unde Joſepho (ex quo ſimilia Zonaras, alii) lib. xx. cap. vi. dicitur, ἐξάπτεται τοῖς ἀρχιερεῦσι στάσις πρὸς τοὺς ἱερεῖς, &c. ἕκαστός τε αὐτῶν στῖφος ἀνθρώπων θρασυτάτων καὶ νεωτεριστῶν ποιήσας. *Pontifices diſſidere cœperunt* (de tempore Agrippæ junioris & Iſmaëlis Phabæi filii Pontificatu loquitur) *à Sacerdotibus*, &c. *& ſinguli incedebant ſtipati manu audaciſſimorum & ſeditioſorum hominum.* Et Haloſeos lib. ii. cap. xxi. de Numidio Quadrato Syriæ Præſide, *ad Cæſarem*, inquit, *miſit* τοὺς ἀρχιερεῖς Ἰωνάθην καὶ Ἀνανίαν *Pontifices Jonathanem & Ananiam*, ubi etiam Jonathan ſeorſim paulo ante Pontifex nominatur. Cum tamen is diu antea eſſet exautoratus, uti ex laterculo liquet. Ananias autem ipſam Pontificatus dignitatem tunc gerebat, quod ex libro xx. cap. iii. & v. manifeſtum fit. Atque ut Annas & Caiphas ſimul apud D. Lucam junguntur Pontificum nomine (ſcilicet ſi nominis tantum communionem ſpectes) ita apud Joſephum Jonathas & Ananias. Neque mirum forte videatur, Annam præ ceteris ita cum Caipha apud D. Lucam conjungi, qui ipſe Expontifex tanti eſſet apud populares honoris, ut non ſolum quinque haberet, ut in laterculo, filios omnes Pontifices (quod nemini antea accidiſſe notat Joſephus) atq; nunc Pontificem generum, ſed etiam primarias in actione in humani generis Redemptorem partes velut juriſdictionis ſeu poteſtatis civilis, quæ Pontificibus tunc permiſſa eſt, ſocius ageret, quemadmodum à D. Johanne

doce-

docemur. At in Actor. Apoſt. IV, 6. congregantur Annas Pontifex, & Caiphas, & Joannes, & Alexander, *καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ* & *quotquot erant ex genere archieratico* ſeu *Pontificali*, ubi Annas ita vocatur, officio ſacro Caipha etiam tunc fungente. Quin utrique Pontificum nomine nuncupantur etiam exautorati, apud Joannem Antiochenum Mſ. lib x. hiſtoriarum, ubi, neſcio qua fide, tradit, Annam & Caipham Pontifices cum Pilato vinctos, Neronis Auguſti juſſu, Romam ductos eſſe, atque ibi de judicio atque actione in Jeſum Chriſtum reſpondiſſe. Locus habetur in Excerptis Antiocheni nuper ab Henrico Valeſio ex Conſtantino Porphyrogeneto editis. Sed codex ferme integer, librorum ejus octodecim, extat in Bibliotheca Oxonienſi publica; cujus & editionem brevi futuram ſperamus. Summa eſt, & Vicarios & exautoratos, & ſanguine proxime conjunctos, ſtationumque Sacerdotalium Principes, Pontifices ſeu ſummos Sacerdotes nuncupari frequenter; id quod etiam in Evangeliis paſſim ſatis liquet. An vero ex hiſce fuerit rite elicienda ratio, curnam Annas ita cum Caipha nomine Pontificis conjunctus ei præponatur, viderint eruditi. Ni pro Expontifice aut Vicario ſumatur, vix ſane eſt ut ex ſententiis de Pontificis nomine, notionibus jam ante dictis communicato, allatis locum heic habere Annam quis admittat. At neutro modo ita Caiphæ præponendus fuiſſet, utcunque alias dignitatis præ ceteris egregiæ, quod ſupra monitum eſt. Et Segenis dignitas ejuſmodi erat, ut ſolenni ritu proxime ſecundus Pontifici dextrum ejus latus, quemadmodum ראש בית אב ſeu *Princeps familiæ Sacerdotalis* (quæ puto vice ſua ſacris operam daret) ſiniſtrum in functione ſacra clauderet, quod docemur in *Miſna* tit. *Joma* cap. III. & IV. alibiq;. Nec ſane temere credendum videtur, D. Lucam, qui Tiberii Auguſti, Philati Procuratoris, ac Tetrarcharum nomine, annum, quo de loquitur, ſignaſſet, ſtatim bina, etiam ad tempora Ebraica denotanda, Pontificum nomina ſubjungere voluiſſe, quorum alterum aut Expontifex aut Vicarius tantum; cum morem certiſſimum majorum fuiſſe ſciamus, eorum qui rebus ipſi præerant, non Vicariorum aut Legatorum nedum exautoratorum nominibus annos & tempora ſignari. In re tam hactenus inacceſſa atque obſcura nimium hærere me fateor. Sed vero dum ſententiam quintam, quæ Baronii & de Synedrio Magno eſt, intueor; tametſi à Viris doctis fere rejectam video, hanc nihilominus penitius introſpectam utcunque non

ipſum

ipſum quod heic verum eſt, certe veriſimilioris ſententiæ anſam præbere non illibenter exiſtimarim. Scio quidem egregium illum virum hallucinationem ibi habere exploratiſſimam de numero illius Synedrii, quod non è LXXII. viris ſed LXXI. perpetuo conſtabat. Nec ex Ebræorum more conſeſſus habebatur Juridicus, in quo numerus non ſemper impar. Haud minus à vero diſcedit, dum Synedrii illius Principem ſemper Sacerdotum Principem dici admittit. Nec eo modo Annam à Capipha diſtinctum, ut verbis citatis vult ille, concedere poſſum. Sed tamen utrunque ex Synedrii magni dignitatum ratione ita ſimul nominatum non male forſan conjecerit, quisquis rem totam cum Ebræorum moribus rite perpenderit. Exhibere inter tot ſententias etiam mihi liceat conjecturam. Eam ut explicem firmemque, præmittenda ſunt nonnulla, quibus ſubnitatur. Primo, ex primaria Reipublicæ Ebræorum inſtitutione, omnimodam jurisdictionē ordinariam cum imperio conjunctā fuiſſe in Regibus, Principibus, ſeu Judicibus, atque in Synedriis ſive Magno illo Hieroſolymitano, qui conſeſſus erat LXXI-virorum, ſive in ceteris XXIII virorum, quæ per urbes diſpoſita. Id ſcilicet in Ebræorum Cōmentariis pasſim liquet. Secundo, Pontificem ſeu Sacerdotem ſummum, quatenus tantū ſacra functione inſigniebatur, cum imperio ex primaria illa inſtitutione non præfuiſſe, adeo ut non male quis dixerit (ad exemplum locutionis uſurpari ſolitæ de Epiſcopis, quibus territoria, diœceſes & jurisdictio, & de Suffraganeis, quibus etiam eſt Epiſcopalis dignitas ſeu Ordinis poteſtas, ſed cetera deſunt) ad Pontificem ea, quæ ſunt Ordinis, plene attinuiſſe, quæ vero Jurisdictionis, ad Principes & Synedria. Tertio, ſive extra ordinem interdum ſive innovata, ut ſub Templo ſecundo, maxime ſub Haſmonæis, ac tempore inſequenti, Reipublicæ adminiſtratione, ita conjunctam fuiſſe Pontificis ac Principis dignitatem, ut qui Pontificatum gereret, is etiam plerumq; rebus cum imperio præeſſet. Quarto, Ebræis in Romanorum poteſtatem tandem redactis, ac dignitate Pontificia, qua ſacra functio erat, ita pro arbitrio Præſidum atq; procuratorum conferri (ut oſtenſum eſt) ſolita, Jurisdictionem Hieroſolymis omnimodam, præter eam quæ Ebræis permiſſa eſt, Præſidibus ac procuratoribus illis cesſiſſe. Quinto, Ebræis tunc permiſſam eſſe à Romanis Jurisdictionem quandam utcunque minutam, qua judicia aliquot juxta leges patrias exercerent. Sexto, ex hac permisſione Synedrium illud magnum ita etiam in temporibus, de qui-

bus loquimur, ſcilicet Chriſto Hieroſolymis agente, locum habuiſſe, ut in eo de rebus gravioribus, veluti de Propheta (qua de re rectisſime Baronius, ut expresſim docemur ex Miſna tit. *Sanhedrin.* cap. I.) agi ſoleret. Hinc eſt quod habetur in D. Marc. XIV. 53. *Et adduxerunt Jeſum ad* (πρὸς τ͂ ἀρχιερέα) *Pontificem* ſeu *ſummum Sacerdotem, & convenerunt apud eum omnes* (οἱ ἀρχιερεῖς) *Pontifices* ſeu *ſummi Sacerdotes & Seniores & Scribæ, &c. Omnes autem ſummi Sacerdotes*, ſeu *Pontifices*, ſeu *Principes Sacerdotum* (nam ita ἀρχιερεῖς indiſcriminatim redditur) ὅλον τὸ Συνέδριον *& totum Synedrium*, ſeu *omne Concilium quærebant adverſus Jeſum teſtimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant.* Idem etiam capite proximo Evangeliſta, *conſilium*, inquit, *inibant ſummi Sacerdotes cum Senioribus & Scribis, & totum Synedrium, & Jeſum vinctum duxerunt, & tradiderunt Pilato.* Qui ſingulariter heic & ſignantius Pontifex dicitur, Caiphas erat, uti diſerte habet non ſolum D. Matthæus, qui totidem ferme verbis capite XXVI. rem de Synedrio narrat, ſed etiam exemplaria aliquot D. Marci Græca præter verſiones tum Syriacam tum Arabicam. Divus etiam Joannes cap. XI. commate 47. *Collegerunt ergo Pontifices & Phariſæi* Συνέδριον *Synedrium* ſeu *Concilium, & dicebant, quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit.* Res ipſa inſuper & tota actionis ratio circa ſententiam in Chriſtum latam apud Evangeliſtas narrata probat, in Synedrium hoc magnum conveniſſe ſummos Sacerdotes, Scribas & qui aliis nominibus ejusdem pars fuerint. Quin & Ebræi ipſi hoc agnoſcunt. Nam ubi de Synedrii illius translatione è לשכת הגזית *Lukat hagazith*, id eſt, *Conclavi Lapideo* (quod ipſum Λιθόστρωτον ſeu *Lapidibus ſtratum*, ni fallor, D. Joannes nuncupat) in חנויות *Chanoth* ſeu *Tabernas* loquuntur illi, adjiciunt, pro re nata interdum in *Lukat hagazith* ſeu *Conclave* illud, quod Templo Hieroſolymitano conjunctum eſt, Synedrium rediiſſe כי עובדא דישו וכיוצא בו *ut in cauſa Jeſu, & ſimilibus*, quemadmodum legitur in Gloſſa Talmudica, ad tit. *Sanhedrin* cap. IV, fol. 38, b. Septimo, poſtquam Romani Præſides ac procuratores ita Pontificatus conferendi poteſtatem ſuo pro libitu toties exercuiſſent, totum genus archieraticum locum in illis Ebraicæ adminiſtrationis velut reliquiis, quæ hactenus genti permittebantur, adeoq; in Synedrii illius collegis locum principem obtinere ſolitum eſſe, ut videre eſt tum in jam adductis de Synedrio

drio ipſo, cum aliis, quæ ſunt ejuſmodi, nec infrequentia in Evangeliis & Actis Apoſtolorum. Unde factum eſt, quod in Arabica capitis quinti D. Matthæi verſione, ubi mentio fit Synedrii, quod ibi pro Synedrio hoc Magno tum ab interprete, tum à Viris doctis non paucis (quã bene, non heic diſputo) ſumitur; pro eo, quod eſt Synedrium, ſubſtituitur אימ־ ן אלגמאעה *Sacerdotes congregationis*, ſeu *Concilii*. Atque *ita* (ſic adnotat Petrus Kirſtenius) *ſimul exprimitur, è quibus Concilium tunc temporis inter Judæos conſtiterit*. Scimus quidem Scribarum, Phariſæorum, Seniorum, ſummis Sacerdotibus accedere etiam nomina, quoties fere Synedrium in Novo fœdere indicatur. Sed advertendum eſt & ſummos Sacerdotes principem locum ſemper fere habere, & cetera illa nomina non alia eſſe, quam quæ & ipſis ſummis Sacerdotibus competere poſſent, & eos, qua præeſſent, interdum etiam complecterentur; ut apud D. Matthæum cap. XXXIII, 2. Octavo, Synedrio illi Magno binos perpetuo præfuiſſe, quorum alter (qui Præſes primarius) נשיא *Naſi* ſeu *Princeps* Synedrii, alter אב ſeu *Pater* Synedrii, qui Principi ſecundarius; qua de re Talmudici paſſim, maxime in tit. *Sanhedrin* cap. IV, quibus adde Maimonidem halach. *Sanhedrin* cap. I. Et de hiſce univerſis nos fuſius, Deo volente, in libris de Synedrio ſeu Conſeſſu illo Magno. Hiſce ita prælibatis, animadvertendum eſt, nomina illa *τὲς ἀρχιερεῖς*, *Summos Sacerdotes* ſeu *Pontifices*, qua munus aliquod in decurtata illius ævi Reipublicæ Ebraicæ formula denotant, aut Functionem ſacram indicaſſe aut Præfecturam ſeu Dignitatem civilem, qua ipſi Pontifices præ cæteris eminebant. Ubi de Functione ſacra dignitati propria ſimul cum Pontifice verba fiunt, ibi ipſum qui ſingularem dignitatem, id eſt, Pontificatum ab Aharone cum functione ſacra derivatum obtineret, etiam in ævo, quo de loquimur, denotari palam eſt; ut in epiſtola ad Ebræos atque in commentariis Magiſtrorum, qui illud ad ævum ſpectant, ſatis crebro. At vero ubi non omnino de functione ſacra, ſed de civili prorſus rerum adminiſtratione Pontificum, id eſt, quatenus cum imperio à Romanis temperato præfuere, agitur, quemadmodum paſſim tum in Evangeliis, tum in Apoſtolorum Actis, certe veri ſatis eſt ſimile ibi illo nomine deſignari Pontifices, non qua in ſacram dignitatem evecti ſint, ſed qua adminiſtratione civili præeſſent. Quale profecto notionis nominis diſcrimen habetur in Synodis aliquot vetuſtis, ubi Comitum mentio. Dignitas Comitiva plane Palatina erat. Et quemadmodum, qua Palatina erat, ad Syno-

dos non ſpectabat; ita qua in Synodis Vicariam Auguſti poteſtatem gererent Comites, nomen illud cum Palatio ſeu primaria ejuſdem notione commune nihil habuit. At vero in Synodi Chalcedonenſis Actione prima, occurrit *δὸς τὰς Κόμητας, date Comites,* & *εἰσῆλθον οἱ Κόμητες ingreſſi ſunt Comites.* Ubi Comitum (utcunque vocabuli generatim uſurpati) notio eam dignitatem ſingularem, cujus ratione vice Imperatoris in Synodo præerant, qui Comites erant, non omnino eam, qua erant Palatini aut vulgi ſenſu acciperentur, indicat. Adeo ut hoc velim; non magis Pontifice, qua Pontifices & in ſacræ functionis dignitatem veherentur, intelligi, ubi memorantur in locis jam de civili adminiſtratione aliisque hujuſmodi adductis, quam Comites in Synodo illa, qua ſingularis erat ea, ſive in Conſiſtorio, ſive alibi in Palatio dignitas. Hinc, ſi conjecturæ venia detur, exiſtimarim, Annam & Caipham Pontifices ſimul à D. Luca dictos, non qua ſacræ functionis dignitas illo nomine denotatur, ſed qua civilis eorum adminiſtratio, uti & ceterorum quibuſcum conjunguntur, ad ipſum annum, de quo verba ibi fiunt, indicandum, denotaretur. Scilicet Annam tunc fuiſſe Synedrii (ut etiam & ipſe vult illuſtriſſimus Cardinalis) Principem, Caipham vero ejuſdem Patrem. Fingatur binas ejuſmodi fuiſſe Comitum in Synodo, quam diximus, aliave qualicunque (nam & in Epheſina Comitum mentio obvia) præfecturas? *Si quis annum in Synodi actis Cæſariani imperii notaſſet* atque adjeciſſet (verbi gratia) *ἐπὶ δὲ τῶν Κομήτων Εἰρηναίου καὶ Διονυσίου ſub Comitibus Irenæo & Dionyſio*, certe nemo heic Comites nominatos, qua Comites, ex vulgari & originaria vocis notione, exiſtimaſſet, ſed ex præfecturis ipſis, quas fuiſſent ſortiti ipſi; ut, pro more ævi, alii Comitum nomine eminentes. Atque hoc ſane admiſſo, difficile non eſt dijudicare, curnam in Evangeliis ita mutuas invicem tradant in actione adverſus Chriſtum operas Annas & Caiphas; uterq; etiam Pontificum nomine. Nimirum eo nomine, quo ratione dignitatis ac generis Archieratici (ut tunc tempora fuere) Synedrio, in quo actio illa inſtituta eſt, modo indicato, præfuere. Idem dici non incommode poteſt de Anna Pontifice & Caipha cum ceteris Synedrii adſeſſoribus in quarto Actorum memoratis. Ita demum cur Caiphas, quem ſacram dignitatem ipſam velut Aharonis ſucceſſorem geſſiſſe intervallo illo ex Joſepho docemur, Annæ poſtponatur, ratio non inepta reddi poteſt. Etenim Principi Synedrii Pater Synedrii erat ſemper ſecundarius. Sed vero nec Principis nec Pa-

tris Synedrii munus ſemper perpetuum erat, ſed ab alio ad alium, pro re nata translatum. Quod ex titulo Talmudico *Horaijoth*, cap. III, aliisque Magiſtrorum commentariis elicitur. Et forſan tunc temporis annuum erat, ne imperii ejuſmodi prorogatio ceteris generis archieratici fraudi foret. Atque illinc forſan altera illa quæſtio de Caiphæ Pontificatu ſuo anno apud D. Joannem deſignato ſolvenda. Nam ut Pontificum nomen plurale, in ſacra rerum civilium adminiſtrationis enarratione, Judices ac Judicum Præſides (juxta ea quæ jam dicta ſunt) ſignificabant, ita ſingulare Pontificis nomen cum anni ejuſmodi denotatione uſurpatum, ipſum Synedrii Principem ſignificaſſe quis exiſtimarit. Adeo ut anno Tiberii XV, ſeu in loco illo D. Lucæ, Annas eſſet Princeps Synedrii, Caiphas Pater, anno vero Paſſionis Annas Pater, Caiphas Princeps; poſtmodum vero Annas, inter ſuos utpote eminentiſſimus, itidem Princeps, & Caiphas Pater, ut in Actorum quarto. Certe etiam Ananias Pontifex in Act. Apoſtolor. cap. XXIII, 5, ubi Synedrio præeſt, *ἄρχων τοῦ λαοῦ*, *Princeps populi* (qui forte ipſe Synedrii נשיא ſeu *Princeps* eſt) agnoſcitur. Alia ſunt ejuſmodi in novo fœdere, ex ejuſmodi ratione forte intelligenda. Neq; objiciat quis, ita fieri, ut ipſe Sacerdos ſummus, qui in ſacræ functionis dignitatem evectus eſſet, Principi Synedrii, dum Pater eſſet ipſe, poſtponeretur, adeoque eo minor in illa Reipublicæ formula exiſteret. Id quidem adeo verum erat in civili rerum, de qua loquimur, adminiſtratione, ut Synedriorum ipſorum non ſolum Magni, ſed etiam Minorum juriſdictioni ſubeſſet Pontifex ipſe, qui ſacræ functionis dignitatem gerebat, quod ex tit. *Sanhedrin* cap. II & paſſim in Ebræorum liquet commentariis. Unde quomodo ipſi Principi Synedrii, qua locum in Synedrio teneret, ſecundarius eſſet, minus eſt mirandum. Etiam advertendum eſt, moneri inſuper à doctiſſimis Rabbinis, paria Nominum, per quorum manus in ſeculis anterioribus lex eorum oralis tradita eſt, ita eſſe in ſolenni eorundem recenſione intelligenda, ut alterum Synedrii Principem, alterum Patrem Synedrii ſæpe denotet. Vide *Sepher Juchaſin* fol. 159, a. Adeo ut hoſce ſignantius conjunctos præ ceteris eſſe ſimulque in rebus gravioribus nominatos, novum non ſit autumare. Et frequentiſſima eſt apud Talmudicos mentio Ezræ atq; aliorum ejuſmodi ובית דינו *& Synedrii ſui*, ubi de rebus decernendis agitur; perinde ac ſi tunc pro Synedrii Principibus ex more eſſent ſemper accipiendi. Sed horum pleraq; in libris, quos diximus de Synedrio illo ſeu Conſeſſu

Magno

Magno luculentius exequimur. Conjecturæ autem veniam ſperamus, ejuſce, ſi Viris doctis diſplicuerit, non adeo pertinaces. Ad Nicephorum Patriarcham redimus. Theophilo, apud eum, Jonathæ fratri, adjiciendum eſt ex codice Mſ. ὃν ἔπαυσεν Ἀγρίππας *quem deſtituit Agrippas.* Prætermiſſo in Græco codice Matthia, qui numerum in Joſephi laterculo decimum ſextum obtinet, ponitur Jonathan ejus frater Simoni proximus atq; iterum Pontifex, quem dignitatem recuſaſſe diſerte memorat Joſephus. Ratio puto Nicephoro erat, quia eum Pontificem poſtmodum dictum à Joſepho (ut jam animadvertimus) competerat, cum plane Expontifex tunc tantum eſſet. Quod ſequitur in Græcis, depravatum nimis & mancum eſt, atque ex Mſ. ita reſtituendum: Ἰωνάθης, Ἀιλιοναῖος ὁ καὶ (lege Ἀιλιοναῖος καὶ &c.) Ἰώσηπος, Ἀνανίας, ὃν δέσμιον Κοδρᾶτος εἰς Ῥώμην ἐπέπεμψεν. Ἰσμάηλος, Ἰώσηπος ὑπὸ Νέρωνος καταςαθείς. *Jonathas, Ailionæus, & Joſephus, Ananias, quem vinctum Romam miſit Quadratus. Iſmaelus, Joſephus à Nerone conſtitutus.* Codex editus tantum pro hiſce habet, Ἰωνάθης Ἀιλιονέων, ὁ καὶ Ἰώσηπος ὑπὸ Νέρωνος καταςαθείς. *Jonathas Ailioneon, qui & Joſephus à Nerone conſtitutus.* At Latini codices heic Manuſcripto Græco fere concordes. Ananum vero Anani ſeu Annæ filium, Ananiam appellat, & eum facit de quo Act. Apoſtol. XXIII, 2. Poſterioris autem hujus intervalli Pontifices aliquot aliter Rabbinis memorantur. Abraham Zacuthius in *Sepher Juchaſin* fol. 25, a. אליועיני בן הקף וחנמאל המצרי שניהם כהנים גדולים ועשה כל אחד מהם פרה קודם ישמעאל בן פאבי בפ' ג' כפרה *Ælioini Filius Hachaph & Chanameel Ægyptius utique Pontifices fuere, & vacca rufa fecerunt ante Iſmaelem filium Phabi, ut habetur capite III de Vacca rufa.* Ita ſane in *Miſna* ejuſdem tituli. De Iſmaele filio Phabei, qui numerum in Joſephi laterculo ſuperiore occupat vigeſimum, verba fieri non dubito, & Ælioni ipſum eſſe Alionæum, de cujus patris nomine lectiones (ut oſtenſum eſt numero ejuſdem laterculi XVII) variant. Sed de Chanameele apud Joſephum ac ſcriptores Chriſtianos, nihil compertum. Alibi etiam Zacuthius eum memorat, & Iſmaelem filium Phabei præceſſiſſe, vide eum fol. 56, b, & 63, b. Quod vero ajunt Iſmaelem hunc decennio dignitatem tenuiſſe; id nimium Fl. Joſepho adverſatur. Sed Gorionidi unicus ei Pontificatus annus tantum tribuitur. Utrum Iſmaelus hic idem fuerit, qui à Valerio Grato, Imperante

Tibe-

Tiberio, dignitate eſt donatus, non ſatis liquet. Certe temporis intervallum vix commode patitur, ut non ſint diverſi. Sed animadvertendum eſt, neutiquam Iſmaelis F. Phabi nomen in deſignandis, qui præceſſerint, futiliter uſurpari. Idem eſt, ac ſi dixiſſet, Pontifices fuiſſe Chanameelem & Æbonæum tempore, quo Pontificatus & Sacerdotii dignitas ſplendorem ſuum hactenus retineret. Nam de Iſmaele hoc diſerte *Miſna* tit. *Sota*, cap. IX; משמת רבי ישמעאל בן פאבי בטל זיו הכהונה *Ex quo mortuus eſt Iſmaelus filius Phabi, ceſſavit ſplendor Sacerdotii.* Ac ſi qui ſequerentur, ſine ſplendore dignitati tantæ debito, Pontificatum geſſiſſent. Vaccæ rufæ autem ſacrificium (de quo lex habetur Num. XIX, 2) novies tantum præſtitum, ajunt in Miſna jam dicta. Sub Moſe ſemel, atque itidem ſub Ezra, ſub Simeone Juſto bis, ſub Joanne (Hyrcano) toties. Ac demum ſingulis vaccis feciſſe ſingulos illos tres ex Abraha Zacuthio jam memoratos. Sub ipſo autem excidio Iſmaelem F. Eliſha, quem & unum ajunt fuiſſe מעשרה הרוגי מלכות *ex decem iis, qui tunc ob perduellionem morte plexi ſunt,* כהן גדול ſeu Pontificem etiam faciunt. Vide ſis *Sepher Juchaſin* fol. 25, a, 31, a, & 63, b. Forte inoleverat, ut ipſi Ebræi clam Pontificem conſtituerent alium præter ipſum, qui ſive à Præſidibus Romanis ſive, à Regibus palam factus, qua de re etiam antea monitum eſt. Atque inde forſan, aut ex vicaria Pontificis opera præſtita, interpretandum eſt illud, quod toties occurrit in Gemara Hieroſolymitana; Simeoni F. Camithi fuiſſe fratres ſex, qui univerſi ſummi Pontifices. Verba ſunt ad tit. *Horaijoth* cap. III, fol. 17, col. 4: מעשה בשמעון בן קמחית שיצא לטייל עם המלך ערב יום הכיפורים עם חשיכה ונתזה צינורה של רוק מפיו על בגדיו וטימאו ונכנס יהודה אחיו ושימש תחתיו אותו היום ראה אימן שני בניו כהנים גדולים שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שימשו בכהונה גדולה *Narratur de Simeone filio Camithi, qui pridie diei Expiationum, ſub crepuſculo, exibat ambulatum cum Rege* (Archelao Tetrarcha) *quod defluebant ei ſtillæ ſputi in veſtimenta ejus, atque eum inquinabant: unde ingreſſus eſt frater ejus Jehuda, qui vicariam ei præſtaret operam. Eodem ſic die viſi ſunt bini ejus filii ſimul Pontifices. Etenim ſeptem fuere Camitho filii, quorum unuſquiſq; Pontificatu functus eſt.* Id ipſum habetur in Gemara eadem ad tit. *Joma* cap. I, fol. 38, col. 4, & ad tit. *Megilla* cap. I, fol. 72, col. I, Atq;

etiam in Talmude Babylonio ad tit. *Joma* cap. 1, fol. 47, niſi quod, pro Simeone, Iſmael Ben Camithi ibi in editis aliquot exemplaribus perperam legatur. Vides heic Pontificem Vicarium, ſeu unicam in vicem ſuffectum Pontificem præciſe dici. Utrum ceteri Camithi filii eam ob cauſam, an, quia à populo clam ſurrogati ſint, dignitate functi dicantur, aut in ſerie, quam ſupra ob oculos ex Joſepho poſuimus, ſub aliis nominibus depravatis, quærendi fuerint, decernere nequeo. Certe obſervandum eſt, etiam numerum Pontificum ſecundi Templi multum in Talmude utroque, ab eo, qui in Joſepho habetur, diſcrepare. Nam apud hunc lib. xx, cap. VIII, compertus eſt ad ipſum Templi ſecundi excidium ab inſtauratione, numerus quinquaginta duorum. At vero in utraque Gemara ad titulum *Joma*, cap. 1, alii octoginta ſtante Templo ſecundo dignitate fuiſſe functos ajunt, alii plures, etiam uſque ad octoginta quinque. Et ad hanc rem inprimis advertendum eſt, quod in primo contra Apionem habet Joſephus, οἱ ἀρχιερεῖς παρ' ἡμῖν ἀπὸ δισχιλίων ἐτῶν ὀνομαστοὶ παῖδες ἐκ πατρὸς εἰσὶν ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς, *Pontifices apud nos à duobus millibus annorum nomine deſignati, filii ex patribus, habentur in Laterculis*. Quod de annorum numero ſcribit, intelligere nequeo. Nam etiam, ex ſui ipſius alibi calculo, trecentis annis aut circiter minus eſt intervallum ab Aharone ad ejuſce ſeculum. At vero, ut annorum numerum prætermittamus, ſucceſſio heic memorata ad Pontifices, ſive à Syrorum Regibus, ſive à Romanis, aut ex eorum autoritate, abſq; Sanguinis proximitate, creatos attinere, puto, nequit. Nonne igitur laterculos innuit eorum, qui veri hæredes habiti, turbidis in rebus contra dominantium libidinem non erant palam agnoſcendi? Commentum adjicimus heic ex *Thoſiphtha* ad tit. *Joma* c. 1, fol. 9, a, de numero Pontificum tam primi quam ſecundi Templi; quod ſane obſervatu in re adeo inacceſſa indignum omnino non eſt. Ad locum ſuperius allatum ex Gemara utraq; de numero octodecim Pontificum Templi primi, notatur in Thoſiphtha non octodecim, ſed octo tantum à nonnullis ibi potius intelligi, idque ex Paralipom. VI, 10, eliciendum, ubi legitur, *Azariah qui Sacerdos in Templo, quod extruxit Salomon*, & dein recenſetur Amariah, Achitob, Zadoc, Shallum, Chelkia, Azariah, Sarahia & Jehoſedec in captivitate Babylonica aſportatus. Adeo ut extremo, cui defuit Templum, prætermiſſo, octo relinquantur, qui Templo primo dignitate fungerentur. Sed præterea tam ex fide exemplarium utriuſque Talmudis, quam ex autoritate

veruſti

vetuſti libri Siphri dicti, legi quidem ibi octodecim; quod tamen juxta ſententiam illam ita interpretandum, ut ex illis octodecim novem eſſent Segenes ſeu Pontifices Vicarii, reliqui Pontifices ipſi ſeu Primarii. Quin & in ſecundo Templo eadem ratione fuiſſe circa DC Pontifices, ſcilicet CCC qui Primarii, totidemque Vicarios. Certe Pontifices in ipſa Gemara ibidem Templi ſecundi ſunt numero rotundo trecenti; quorum (ut nonnullis ibi placet) כל אחד ואחד לא הוציא שנתו *nullus annum ſuum ſuperavit*; id eſt, ultra annum eorum nemini prorogata eſt dignitas. Quod ſane tum hiſtoriis Chriſtianorum, tum Joſepho aliisq; etiam ex ipſis Talmudicis nimium adverſatur. Alia etiam affertur in Thoſiphtha ſupputatio Pontificum octodecim, quæ non à Templi primi initiis, ſed ab ipſo Pontificatu Eleazaridis iterum donato, ſeu à ſacra illa in Numeris (cap. XXV, 13) ejuſdem confirmatione incipit. Adeo ut inter Phineeſum, cui ſacra illa facta eſt confirmatio, atque Sarahiam, qui abductus cæſusq; eſt, perpetua Eleazaridum octodecim ſeries, juxta citatum Paralipomenon locum, prætermiſſis omnino Ithamaridis (veluti quorum ratio in Talmudica illa numeratione nulla eſt) ex illa ſententia habeatur. Sed vero proximos illos Phineeſi nepotes in vetuſtioribus Ebræorum commentariis (ſi Joſephum excipias) alibi Pontificibus accenſeri non memini compertum. Alia etiam Pontificum Templi ſecundi nomina eaque ſatis prodigioſa habes ex R. Iſaac Narbonenſi apud R. Gedaliam Ben Jechia in *Shalsheleth* fol. 27, a. Quin occurrit in Miſna tit. *Jabimoth* cap. VI. Joſua Ben Gamla à Rege in Pontificatum evectus. Verum quidem eſt, nomen Jeſus Ben Gamaliel, qui numerum in Joſephi laterculo occupat vigeſimum quartum, ſatis Joſuæ Ben Gamla eſſe conſonum. At vero Jeſus ille paulo ante Templi ſecundi excidium Pontificatu ab Agrippa Juniore Rege donatus eſt. Joſua autem Ben Gamla ſub tempore Jannæi Regis collocatur, id eſt, ſi de Alexandro Jannæo capiatur, centum quinquaginta amplius annis ante Jeſum illum in laterculo Joſephi. Gemara Babylonia ibi fol. 61, a, & ad tit. *Joma* fol. 18, a, expreſſim; Martha filia Baithi, vidua opulenta, munera dedit ampla לינאי מלכא על דאוקמיה ליהושע בן גמלא בכהני רברבי *Jannæo Regi, ut ſcilicet in Pontificatum eveheret Joſuam Ben Gamla.* Et gloſſa ibi מרתה בת ביתוס אלמנה עשירה היתה וקידשה יושע בן גמלא ונתנה ממון לינאי המלך ומינהו להיות כהן גדול. *Martham filiam Baithi, viduam opulentam, deſponſavit ſibi Joſua Ben*

Gamla,

Gamla, quæ munera dedit Jannæo Regi; ob quæ is eum constituit Pontificem. Sic item R. Jacob in *Ajin Iſrael* part. 1, fol. 100, b. Accedat & illud gloſſæ ad tit. *Joma* cap. 1, fol. 8, b: כהני בית שני היו עומדין על ידי ממון שני תנין על כהונה גדולה למלכי בית חשמונאי *Pontifices Templi ſecundi constituebantur per munera, quæ dabant, Pontificatus nomine, Regibus domus Haſmonæorum.* Anne igitur Pontifices alii fuere ab Haſmonæis, qui ipſi Pontifices ſimul atq; Ethnarchæ & Reges, constituti? Certe de ipſa Pontificis dignitate primaria, non de vicaria, ſeu ſecundaria verba palam fiunt. Notatur autem in margine Gemaræ Babyloniæ ad tit. *Joma* cap. 1, fol. 18, a, Jannæum heic non eſſe ינאי המלך *Jannæum* Regem, memoratum in ejuſdem Gemaræ capite tertio tituli *Kidoſchin* fol. 66, a, ubi ינאי ſeu Jannæus plane pro Joanne Hyrcano uſurpatur, ut nemini non constat, qui locum citatum cum Joſephi hiſtoria de Joanne Hyrcano & Eleazaro Phariſæo comparat, vide Joſephum lib. XIII, cap. XVIII, atque infra lib. II, cap. III. Alexander igitur Jannæus is erat, qui Jeſu Ben Gamla in Pontificatum evexit.

CAP. XIII.

De eo, quod apud Veteres, de perpetua Regni & Pontificatus *apud Ebræos* conjunctione, *occurrit.*

PRætermittendus heic non eſt Veterum aliquot error ille manifeſtus; Ebræos ſibi ſemper eoſdem Reges habuiſſe & Pontifices. Ita Trogus in Juſtini Epitoma, lib XXXVI.; *poſt Moſen*, inquit, *filius ejus Aruas* (ſeu ut codices aliquot MSS. *Arruans*, pro *Aarone* proculdubio, ut fieri in hujuſmodi nominibus amat, ſubſtitutus & cognatione falſa Moſi conjunctus) *Sacerdos ſacris Ægyptiis, mox Rex creatur; ſemperque exinde hic mos apud Judæos fuit, ut eoſdem Reges & Sacerdotes haberent, quorum juſtitia religione permixta, incredibile quantum coaluere.* Diodorus item lib. XL. apud Photium de Moſe verba faciens, καὶ τῶν νόμων, inquit, καὶ τῶν ἐθῶν φυλακὴν τοῖς (ἱερεῦσι) ἐπέτρεψε, διὸ καὶ βασιλέα μὲν μηδέποτε τῶν Ἰουδαίων, τὴν δὲ τοῦ πλήθους προστασίαν δίδοσθαι διὰ παντὸς τῷ δοκοῦντι τῶν ἱερέων φρονήσει καὶ ἀρετῇ προέχειν. Τοῦτον προσαγορεύουσι Ἀρχιερέα καὶ νομίζουσιν αὐτοῖς ἄγγελον γίνεσθαι τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων. *Legum atque morum cuſtodiam Sacerdotibus permiſit. Unde eni-*

niebat

niebat, Regem quidem apud Judæos non fuiſſe, ſed populo ſemper præfuiſſe aliquem ex Sacerdotibus, qui intelligentia ac virtute præcelleret. Hunc appellant ſummum Sacerdotem ſeu Pontificem, eumque exiſtimant ipſis eſſe mandatorum Dei nuncium. Error quidem ipſe craſſus; ſed qualem non mirum eſt imbibiſſe hos ſub Auguſti ævum ſcriptores. Etenim Hiſtoriam ſacram plane ignorantes, veterem Ebræorum politiam, ex ea quæ tunc noviſſima fuerat, nempe tum Haſmonæorum regno, tum Archieratici generis ſub Romanis præfectura, æſtimabant. Neque ſane ante Haſmonæorum res, Ebræorum nomen ac politiam apud Græcos aut Latinos adeo claruiſſe comperimus. Tunc vero ex legationibus, fœderibus, rebuſque bellicis, utriſque haut parum Ebræi innotuere. Quod ex Maccabaicis & Joſepho ſatis liquet. Etiam & conſcriptum eſt volumen tunc utriſque legendum, cui titulus *Βιβλίον ἡμερῶν ἀρχιερωσύνης Ἰωάννου τοῦ Ὑρκάνου Liber Chronicorum Pontificatus Joannis Hyrcani* (ut videre eſt 1. Maccabæor. XVI, 24.) qui vulgata verſione dicitur *Liber dierum Sacerdotii ejus.* Etiam & Græce extitiſſe opus illud Lugduni, in bibliotheca, quæ fuerat Sanctis Pagnini, ſub annum Chriſti MDLX, teſtatur Antonius Poſſevinus in Apparatu ſacro. Sed incendio, anno proximo ipſam conflagraſſe bibliothecam. Cum igitur cernebant illius ævi ſcriptores, eoſdem fuiſſe Ebræis per centum amplius annos (nam totidem præfuere Haſmonæi) Pontifices & Reges ſeu Principes, quin & Pontificibus, pro dominantium libidine, poſtmodum ſuffectis tantam præ illis in adminiſtratione civili poteſtatem permiſſam fuiſſe, aliquam itidem gentis ſuæ præfecturam *προστασίαν* præſulatum ſeu Principatum quendam eos (quemadmodum ferme in Anglia olim, hodieque in Germania Ebræorum Epiſcopus ſeu Presbyter ſummus) ſemper obtinuiſſe, quod etiam tum ex Joſepho, tum ex hiſtoria Evangelica atque è ſupra dictis cuivis facile elicitur; inde hallucinati exiſtimarunt pariter anterioribus in ſeculis, atque ab ipſis *Reipublicæ* ſacræ primordiis, Regnum ſemper atque Pontificatum apud illos conjunctum fuiſſe. Hiſce igitur in rebus doctior Tacitus, quippe qui & Fl. Joſepho coævus & ſcriptorum ejus forſan lector erat, Honorem Pontificatus regno aſſumptum eſſe, non perpetuo conjunctum, ipſum Haſmonæorum Principatum palam indicans, memorat. *Rex*, inquit, *Antiochus demere ſuperſtitionem* (Judæorum) *& mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt.* Nam ea tem-

peſtate Arſaces deſciverat. Tum Judæi, Macedonibus invalidis, Parthis nondum adultis (& Romani procul aberant) ſibi ipſi Reges impoſuere, qui mobilitate vulgi expulſi, reſumta per arma dominatione, fugas civium, urbium everſiones, fratrum, conjugum, parentum neces, aliaque ſolita Regibus auſi, ſuperſtitionem fovebant: quia honor Sacerdotii firmamentum Potentiæ aſſumebatur. Sic ille in Hiſtoriarum quinto. Sed & ſcriptores Chriſtiani veteres audacter, à reditu ex captivitate Babylonica ad ſeculum, quo natus eſt Chriſtus, genti, tradidere, Ebræorum præfuiſſe, qui tam Regum ſeu Principum, quam Pontificum ſimul nomine ungerentur. Adeo ut in eo intervallo Regnum & Pontificatum conjungi velint. Seculum autem illud ab Alexandri Jannæi alii, alii à filii ejus Hyrcani exceſſu & Herodis Magni tempore auſpicantur, ita in eo finiri volentes Danielis Prophetæ hebdomadas, atque tunc exciſum eſſe *Vnctum* ſeu veterem *Vnctorum* tum Regum, tum Pontificum progeniem, ipſamque legitimam ad veterem ritum unctionem terminum accepiſſe. Qui Herodis tempori atque Hyrcani exceſſui hæc tribuunt, (ut plerique) ob ejus, utpote alienigenæ ſeu Proſelyti, Regnum, atque Ananeli, eorumque qui ſequuntur, venalem Pontificatum id faciunt. Qui Alexandrum Jannæum poſtremum heic fecere, id voluere, eo quod illi demortuo ſucceſſit Salina Salome, ſeu Alexandra uxor, pro cujus arbitrio Pontificatus, ut ante docetur, Hyrcano filio donabatur. Ita enim legitimam ſucceſſionem finem ajunt ſortitam eſſe. De hac re videſis Euſebii Chronicon numero MDCCCCLXXXIII. eundem lib. VIII. Demonſtrationis Evangelicæ & Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ lib. I. cap. X. Cedrenum, Chronicon Alexandrinum, Excerpta Euſebii, Africani, aliorum græco barbara, pag. 65. præter recentiores, qui Annales conſarcinant, & Epiphanium in hæreſi XXIX. quæ eſt Nazaræorum; ubi omnimodo annorum accuratione neglecta, & legitimæ ſucceſſionis in Alexandro Jannæo finis atque inſtaurati in Jeſu Chriſto Pontificatus ratione tantum habita, ita oſcitanter conjunguntur Herodes, Jannæus, Auguſtus & Chriſtus, ut diſerte ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἀπὸ γένους ἱερατικοῦ καὶ βασιλικοῦ *tempore Alexandri genere Sacerdotali & Regia oriundi*, Chriſtum natum etiam aſſeratur. Medelam adhiberi vult vir ſummus ad Euſebii numerum citatum huic Epiphanii loco; quam vide. Certe id interea animadvertendum ex hujusmodi annorum & rerum confuſione, Ebræorum aliquos etiam falſam invaſiſſe olim opinionem, tempora Jannæi & natalium

Chriſti

Chriſti (quæ revera centum amplius annis disjunguntur) concurriſſe. Abraham Ben David in Cabala; כותבי זכרנות בישראל אומרים שיהושע בן פרחיה רבו של ישו הנצרי ואם כן הוא בימי ינאי מלך היהודים *Hiſtoriographi Iſraëlitarum dicunt Joſuam Ben Perachia Magiſtrum fuiſſe Jeſu Nazareni; quod ſi ita eſt, neceſſe eſt, ipſum fuiſſe in diebus Janai Regis Judæorum.* Fuere etiam, qui non ſolum conjunctum volebant Regnum & Pontificatum ab ipſo Captivitatis tempore, ſed etiam ipſos Haſmonæos, tam Pontifices quam Principes ex familia Davidica ſeu Regia, id eſt, ex tribu Juda, fuiſſe, tradere non ſunt veriti. De utriuſque tribus commixtione, vide Cedrenum, & Epiphanium loco citato. De Haſmonæis autem, Saidus Batricides Patriarcha Alexandrinus, Auguſti tempora exequens, וכאן מלך אליהוד קד אנקטע מן אל דאווד מנד וקת שבאהם נבוכדנצר לאן אליהוד לא ימלכון עליהם מלכא ואלי אליום אלא מן נשל דאווד וכאן כאהנא מן נשל דאווד יקאל לה ארשטובלי ידבר אליהוד כאלמלך *Reges*, inquit, *Judæorum olim à ſtirpe Davidica deſumebantur, etiam à tempore, quo in Captivitatem abducti ſunt à Nabuchadneſare. Siquidem Iudæi Regem ſuper ipſos minime conſtituerunt uſque ad diem hodiernum, qui non eſſet ex ſtirpe Davidica. Erat autem Sacerdos ex Davidica ſtirpe, cui nomen erat Ariſtobulus. Et Iudæis, ut Rex præſuit.* De Ariſtobulo Hyrcani fratre, cujus etiam poſtea meminit, loquitur. Sed neque Ariſtobulum ſeu Haſmonæos ſtirpi Davidicæ per conjugia conjunctos fuiſſe probari poteſt. Ex Levitica quidem tribu, genere Sacerdotali, atque ex vice Joaribi oriundos ſatis ſcimus ex primo Maccabæorum. Neque ſatis probari poteſt, illud de conjuncto Regno ac Pontificatu poſt reditum è Captivitate ad Haſmonæorum exitum. Verum quidem eſt, non abſurde eum facere, qui ex Jaddi ſeu Simeonis Pontificis hiſtoria, apud Joſephum & Abraham Ben David in Cabala, conjiceret ſummam rerum penes eum fuiſſe, cum Alexander Macedo Hieroſolyma adveniebat. Et partes Regias ei manifeſto ſatis attribuit Joſephus. Ad eum ſcribit Alexander, ut forum rerum venalium exercitui ſuo permitteret, atque ut ea, quæ antea Dario conferre ſoleret, nunc daret Macedonibus. Reſpōdet Pontifex, ſe juramento obligatum Dario, hoſtibus ejus ſe nequiquam opem laturum. Quo reſponſo iratum Regem, poſtmodum ut Imperator ſeu Rex gentis ſuæ, non minus ac Pontifex, excipit; quæ

fuſius

fuſius narrat Joſepus, atque ex eo alii. Fedus item ab eo, cum Alexandro initum. Quæ omnia jura ejus Majeſtatis tunc temporis deſignant. An ea fuerint temporaria an perpetua, non diſputo. Sed vero vix dubitare queo, quin hiſce coævus & Alexandri Præceptor Ariſtoteles, etiam ipſum Ebræorum, ſub Pontificis hujus & Alexandri adventus tempora, Reipublicæ ſtatum in animo haberet, cum de Civitatibus aliquot loquutus eſt, apud quas θυσίαι καταλέλειφθησαν τοῖς βασιλεῦσι μόνον, ὅπου δὲ ἄξιον εἰπεῖν εἶναι βασιλείαν, ἐν τοῖς ὑπερορίοις τῶν πολεμικῶν τὴν ἡγεμονίαν μόνον εἶχον, *Sacra ſolum Regibus* [domi] *relicta ſunt, ita tamen, ut Regni nomen in eo retineretur, quod foris rebus bellicis præeſſent.* Locus eſt Politicorum III, cap. XIV. Etiam de Jaſone Pontifice ab Antiocho Epiphane creato, Joſephus in libro de rationis imperio cap. VI. ὁ δὲ ἐπέτρεψεν αὐτοῦ καὶ ἀρχιερᾶσθαι καὶ τοῦ ἔθνους ἀφηγεῖσθαι, *ille vero eum conſtituit tum Pontificem, tum gentis ſuæ Principem.* Singularia ejuſmodi ſunt forte alia. Sed de univerſis ceteris illius intervalli temporibus, ex hiſce decernendum tuto non eſt. Quin genti, Pontificatum gerente in ipſo è Captivitate reditu Joſua filio Joſedeci, præfuit Zerubabel ex tribu Juda; cui in Principatus dignitatem ſucceſſiſſe poſteros ejus, ſcribunt Ebræi in Seder Olam Zuta. Meſchullamum ſcilicet filium, hujus dein filium Hananiam. Hananiæ item filium Baraciam, atque hujus itidem filium Haſadiam. Et poſt horum Principatū in Haſmonæis cœpiſſe Regni & Pontificatus conjunctionē. Atq; inprimis eſt heic obſervandum illud Joſephi de reditu poſt Captivitatē ſeu Politia Templi ſecundi; Judæi, inquit, Hieroſolymis degebāt, πολιτείᾳ χρώμενοι ἀριστοκρατικῇ μετ' ὀλιγαρχίας. Οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς προεστήκεσαν τῶν πραγμάτων ἄχρις οὗ τοὺς Ἀσαμωναίου συνέβη βασιλεύειν ἐκγόνους *ea uſi Reipublicæ formula, quæ tum Ariſtocratica eſt tum Oligachica. Nam Pontifices rebus præerant, donec Haſmonæorum gens Regnum obtinuit.* Præfuiſſe quidem, ait, rebus Pontifices, ſed in Republica partim Ariſtocratica partim Oligarchica. Ideo ante Haſmonæos Pontifex idem atque Rex non erat, nec ſolus præfuit. Quin ratio redditur Reipublicæ ſic mixtæ; quia Pontifices præfuere. Inde igitur pars Ariſtocratica. Atqui ſic, non de Pontificibus ſucceſſione ſingulis, ſed de primariis aliquot eiſque compluribus ſimul Sacerdotibus Pontificum nomine, ut dictum eſt ſæpius, innui ſolitis, videtur capiendum. Undenam alias Ariſtocratiæ cum Oligarchia ratio redditur, quia Pontifices præfuere?

Paulo

Paulo poſt etiam (locus eſt lib. xi, cap. iv) memoratur legatio ad Darium Regem ab Hieroſolymitanis decreta, qua functi ſunt Zorobabel ipſe, καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχόντων τέσσαρες, *& quatuor alii Principum*, ſeu, *qui rebus præerant*. Ruffinus pro jam allatis ſubſtituit, *Habitabant in Hieroſolymis & optimatum gubernatione regebantur. Nam Sacerdotes tractabant eorum negotia, uſque quo regnare contigit nepotes Aſamonei.* Quod vero habent heic de τῷ κατὰ τοὺς νόμους χρίσματι ſeu *legitima Unctione*, qua Regia, qua Pontificia, in Haſmonæorum exceſſu finita Scriptores Chriſtiani, id quam vero ſit conſonum, ex iis quæ libro proximo de Unctione Pontificali, ex Ebræorum commentariis, traduntur, eſt expendendum.

Finis Libri primi.

De SUCCESSIONE In PONTIFICATUM EBRÆORUM,

Liber Secundus.

Cap. I.

Sequentium diſtributio. De Sanguinis proximitate, *cujus, in* Pontificatus, *uti etiam in* aliarum *apud Ebræos* dignitatum *ſucceſſione, ratio habebatur. Et de* Segene, *ſeu* Pontifice Secundario.

Quæ juris ſunt, ſeu Legitima, quæ ad ſucceſſionem Pontificalem apud Ebræos ſpectabant, in genere cernuntur triplici. Primum eſt, Perſonæ qualitas. Secundum, Ritus ſolennes in novo Pon-

 tifice

tifice conſecrando adhibiti. Tertium, Poteſtas forenſis ſeu Juriſdictio, cujus autoritate de binis illis erat decernendum. Perſonæ qualitas in ſpecie reperitur quintuplici. Perpendebatur

I. *Sanguinis proximitas,*
II. *Natalium puritas,*
III. *Ætas miniſterio ſacro idonea & legitima.*
IV. *Corporis habitudo,*
V. *Animi integritas ac vitæ, & Exiſtimatio.*

Proximitas, quæ ſufficiebat heic, duplici nitebatur prærogativa. Altera, quæ Sexus erat; quæ Ætatis, altera. Sexus rationis par jus habebatur in univerſis, quibus deferendum erat τὸ τῆς ἱερωσύνης μεγαλεῖον *Sacerdotii cujuscunq; dignitas*; idque ex primaria ejus inſtitutione. Neque enim ſolum, qui maſculus eſſet, admittendus erat, ſed is etiam duntaxat, qui ex maſculis tantum in ſtirpe Aharonica eſſet oriundus. Adeo ut nepos ex filia ceterique ſequiori ita conjuncti ſexu, ſemper, non aliter ac filiæ, dignitate arcerentur. Unde Moſes Maimonides ad illud Numerorum capite XVIII, 4, זר ſeu *Alienigena ſive extraneus non miſcebitur vobis*, το זר ſeu *Alienigenam* pro univerſis illis ſumit, qui ex Aharonis prole maſcula non fuerint Maſculi. Verba ejus ſunt in halach. *Biath hammikdaſch* cap. IX.
אי זהו זר כל שאינו מזרע אהרן הזכרים שנאמר וערכו בני אהרן והקטירו בני אהרן; בני אהרן ולא בנות אהרן *Extraneus ſeu Alienigena heic eſt, quiſquis non fuerit ex ſemine Aharonis idque ex maſculis, ſecundum id quod ſcriptum eſt* (Levit. I, 18) *& diſponent Filii Aharon, &* (Lev. III, 8) *adolebunt filii Aharon. Filii Aharon & non filiæ Aharon.* Et, cujus ipſæ capaces neutiquam fuere, ut dignitas ea ad earum poſteros jure transmitteretur hæreditario, fieri nequibat. Quemadmodum autem omnes maſculi è maſculis oriundi in ſtirpe Aharonica, Sacerdotali dignitate, ubi ob cauſam aliquam earum, quæ infra indicantur, arcendi non erant, gaudebant, ita mortuo Pontifici is tantum ex ejuſmodi maſculis jure ſuccedebat, qui aut filius erat primogenitus, aut nepos primogenito Vicarius, aut aliter, in hæreditariæ ſucceſſionis in bona ſtemmate, primogeniti atque proximi locum, ubi nil aliud obſtabat, obtinebat; fæminis & qui ex eis nati, omnino prætermiſſis. Quod Ætatis heic prærogativam appellamus, Primogeniti & natu maximi vocabula idem heic ſonant. Hinc ob ætatis prærogativam anteponebatur in ſucceſſione Eleazarus Itha-

maro natu major. Joſephus l. iv, Originum Judaicarum cap. iv, περὶ Ἐλεάζαρον διὰ τὴν ἡλικίαν ἡ ἀρχιερωσύνη παραγίνεται, *ad Eleazarum propter ætatem Pontificatus advenit.* Inde etiam in Haſmonæorum Pontificatu præferebatur Hyrcanus Ariſtobulo fratri minori, ut idem Joſephus lib. xiii, cap. xxiv. Ob eandem cauſam Salomon Jarchius ad i Paralipomen. xxiv, & Abenezra ad caput i Haggæi, Joſuam filium Joſedeci prælatum ajunt Ezræ patruo, utpote fratris majoris filium, tametſi Jarchius alibi (quod ſupra monuimus) aliam & maxime rei ipſi incongruam rationem oſcitanter adferat. Citato etiam loco bene adnotat (ad verba illa ibi ſacra de Nadab & Abihu filiis Aharonis Eleazaro natu majoribus, ſed patre ſuperſtite demortuis, *Et filii non erant illis*) אבל אם היו לנדב ואביהוא בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר בכהונה גדולה *atqui ſi fuiſſent Nadabo & Abihu filii, ipſi in ſummo Sacerdotio fuiſſent Eleazaro & Ithamaro anteponendi.* Idem jus in dignitatum cæterarum, quotquot perpetuæ fuere, ſucceſſione plerunque obtinebat. De Regali, ii Paralip. xxi. 3, *Regnum autem transmiſit ad Joramum, eo quod eſſet primogenitus.* De Jehoſaphato Rege verba fiunt. Cum tamen interdum, in regni ſucceſſione, Minor Majori anteponeretur; quod vide in exemplo Joahazi & Joachimi filiorum Joſiæ Regis, ii Regum xxiii, 31, & 36. Ubi conſulas, de ætate, Gerſomidem, Davidem Kimchium & Jarchium, præter Gemaram Hieroſolymitanam ad tit. *Sota* cap. viii, fol. 22, col. 3, & ad tit. *Horaijoth* cap. iii, fol. 47. b, & ad tit. *de Siclis*, cap. vi, fol. 49, col. 4. De ſucceſſionis autem jure ordinario Maimonides halach. *Celi hammikdaſch* cap. iv, כשימות המלך או כהן גדול או אחד משאר הממונים מעמידין תחתיו בנו או הראוי ליורשו וכל הקודם לנחלה קודם לשררות המת והוא שיהיה ממלא מקומו בחכמה או ביראה אעפי שאינו כמותו בחכמה שנ׳ במלך הוא ובניו בקרב ישראל מלמד שהמלכות ירושה והוא הדין לכל שררה שבקרב ישראל שהזוכה לה זוכה לעצמו וזרעו *Mortuo Rege aut Pontifice aut alio quovis in dignitate* (perpetua) *conſtituto, loco ejus ſubſtituitur filius ejus, aut is qui jure hæreditario eſt proximus. Nam quisquis in hæreditate anteferendus eſt, etiam is in defuncti Dignitatibus eſt anteferendus* (ſexus, ut diximus, ratione habita) *modo ejuſmodi fuerit, ut locum ejus cum ſapientia suppleat, aut ſaltem cum timore, tametſi ei ſapientia ſit diſpar. Secundum id quod ſcriptum eſt* (Deuter. xvii, 20) *de Rege; ipſe & filii ejus in medio Iſraël; animad-*

 verten-

vertendum eſt inde, Regnum eſſe hæreditarium. Atque hoc etiam jus eſt univerſis dignitatibus, quæ ſunt in medio Iſraëlis, ut qui in earum aliquam fuerit evectus, is eam non ſibi ſolum ſed & poſteris ſuis retineat. Tantundem ipſe in halach. *Melachim* cap. I, & vide ſis Gemaram Babyloniam ad tit. *Cethuboth* cap. XII, fol. 103, a, & Syracidem cap. XLV, 25. De perpetuis autem, & quarum conſtans erat uſus, dignitatibus hæc tantum intelligenda ſatis docet Maimonides, dum, in priore loco, Sacerdotem משוח מלחמה *unctum in bellum*, ex Lege Deuter. XX, 2, ad poſteros dignitatem ſuam non transmittere monet. Pro re enim nata conſtitui ſolebat ejuſmodi præfectus ſacer bello, nec perpetuus erat. Et de eo, ad hanc rem, vide ſis *Sepher Siphra* col. 68. Perpetui autem fuere Magiſtratus heic ſacri, veluti סגן ſeu *Pontifex ſecundarius*, גיזבר, id eſt, *Quæſtor ærarii ſacri*, id genus ceteri, qui, in Rabbinorum commentariis, paſſim ſunt obvii. Sed etiam in earum ſucceſſione, vix intelligi poteſt, quomodo non æque obſtarent alii defectus, præter eum qui Timoris erat, velut Ætatis; niſi aut Tutelæ ibi locus aut proximioris ex ſanguine admiſſio temporaria concedatur. Qua de re in Pontificali Succeſſione exempla aliquot in Superiori libro occurrunt. Advertendum autem, ſucceſſionem in Segenis ſeu Pontificis ſecundarii ſeu Vicarii ſive ſecundi, à Summo Sacerdote dignitatem ejuſmodi fuiſſe videri, ut, ex more ordinario ſeu uſitatiori, is, qui ſpe proximior eſſet Pontificatus hæres, hanc gereret, eamque, cum Pontifex is fieret, hæres dein proximus itidem reciperet. *Unde* non defuere, qui ex eo, quod ut plurimum aut *ſæpe eveniebat, pronuntiarent*, neminem in Pontificatum evehendum, עד שנעשה סגן *antequam fuit Segen*. De qua conſulas gloſſam in Gemaram Babyloniam ad tit. *Menachoth* cap. XIII, fol. 109, b, & Zacuthium in *Sepher Juchaſin* fol. 57, a. Certe Jadduæ Pontifici Segen videtur fuiſſe frater Manaſſes, tametſi filii ei non deeſſent bini, Onias & Manaſſes, qui poſtea Pontificatum utrique geſſere. Vide Joſephum lib. XI. cap. VIII. ubi μετέχειν τῆς ἀρχιερωσύνης *Pontificatus participem eſſe* (quod de Manaſſe fratre dicitur) non aliter forte intelligendum. Participem ſcilicet in ſacro ærario, proventu, id genus ceteris diſponendis, etiam & ſacri ad altare miniſterii Pontificii adjutorem aſſiduum. Non raro etiam occurrit nomen in Talmude utroque, ꝗ Rabbi Chananiah סגן הכהנים *Secundarii Sacerdotibus ſummis*, de quo Zacuthius loco citato. Et Zephanias כהן משנה *Sacerdos ſecundarius* Sareæ Pontificis memoratur.

Regum

Regum xxv, 18. & Joſepho lib. xi, cap. xi. De Segenis autem ſeu Pontificis Vicarii dignitate ac officio advertendum eſt, quod legitur in tit. *Joma* cap. i. ומתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול *& conſtituebant ei alium Sacerdotem vicarium, ſi quid forte, quod eum profanaret* (veluti ſeminis fluxus ſeu hujusmodi alia) *accideret.* Et ſæpius occurrit apud Talmudicos, ut dictum Rabbi Chananiah, qui ipſe סגן הכהנים ſeu *Segen Pontificum* dici ſolet. למה סגן ממונה שאם יארע בו פסול בכהן גדול נכנס ומשמש תחתיו *Ideo conſtitutus eſt Segen, ut, ſi quid profanum Pontifici ipſi accideret, ille ingrediatur & vice ejus fungatur.* Quod vide in Gemara Babylonia ad tit. *Sota* cap. viii. fol. 42 a, ad tit. *Joma* cap. iv. fol. 39. a, alibi. Etiam & Segenem non ſolum כהן אחר *Sacerdotem alium*, ſed etiam כהן גדול אחר *Pontificem alium* nuncupabant. Maimonides halach. *Abodath Jom haccipurim* cap. i. ומתקינין לו כהן גדול אחר *& conſtituebant ei Pontificem alium.* Sic item Moſes Mikotzi præcept. affirmativ. ccix. alii. Initiabatur autem hujusmodi Vicarius ex ipſo, quod præſtabat Pontificis, ſi interea forte pollutus eſſet, vice ſacro miniſterio. Maimonides ibidem, זה שנכנס תחתיו אינו צריך חינוך אלא עבודתו מחנכתו ומתחיל מעבודה שפסק בה הראשון *Is qui Vicarius fit, non aliter initiatur ſeu conſecratur, quam ex ipſius ſacro miniſterio, quod ei eſt initiatio. Incipit autem ibi ſacris fungi, ubi deſiit Pontifex primarius.* Atque hoc maxime de Feſti Expiationis ſacris dici ſolet. Elapſo Feſto ipſo, ſeu mundata pollutione in integrum reſtituebatur Primarius. Vicarius autem, inquit Maimonides, עובר בכל מצות כהונה גדולה אלא שאינו כהן גדול *idoneus manet omnibus præſtandis, quæ ad Pontificatum attinent, tametſi non fuerit ut Pontifex habendus*; cum tamen ab aliis negetur, Vicarium ipſo die Feſto elapſo, aut Pontificis partes aut Sacerdotii gregarii rite agere, ſed veluti medioxumi locum tenuiſſe; eo quod in dignitatibus ſacris legitimum non habeat deſcenſum, unde nec in Sacerdotum gregem eum reverti volunt. Pontificem autem agere non potuiſſe, quia Pontifex erat alius. Præter citatos Magiſtrorum Commentarios vide Gemaram Babyloniam ad tit. *Joma* cap. i. fol. 13. & ad cap. v. fol. 47. a, præter Hieroſolymitanam fol. 38 col. 3. & 4. atque eandem ad tit. *Megilla* cap. i. fol. 72. col. 1. & ad tit. *Horaijoth* cap. iii. fol. 47. col. 4. ubi exempla etiam habentur in Jehuda fratre Simeonis F. Camithi, qui ei die Expiationis erat Vicarius, aliis item. Et vide ſupra lib. i. cap. xi. ubi de Joazaro

zaro Pontifice agitur. Qui autem ita ſubſtitutus eſt in Vicarii munus, Segenis nomen perpetuo retinebat, & Vicarius erat Pontifici perpetuus; ita tamen, ut in ſacris ipſis Pontifici propriis obeundis partes nullas omnino haberet, niſi tantum tempore, quo ipſe Pontifex pollutione aliqua impediretur; ut à Magiſtris ſaltem nonnullis docemur. Gloſſa Talmudica ad tit. *Joma* cap. IV, fol. 39, a, כל זמן שלא יארע בו פסול אין הסגן עובד שום עבודה בעולם *Quamdiu ipſe Pontifex pollutus ſeu profanatus non fuerit, tamdiu ab omnimoda functione ſacra abſtinet ejuſce Segen ſeu Vicarius.* Sed & vide de eo plura in dicto Titulo & in capite poſtremo tituli *Thamid* ſeu *de Sacrificio jugi.* Addit autem generatim Maimonides loco ſupra citato; אם מת הראשון זה השני מתמנה תחתיו *Mortuo Pontifice Primario, Secundarius iſte in locum ejus ſuccedit.* Quod tamen de alio Segene ſeu Vicario, præter eum, qui proximus ex ſanguine ac moribus patriis hæres erat, capi nequit apud eum, qui jura populari um avita non eorum violationes ibi congerit. Rem ſe ita habuiſſe opinor, ut plerunque ſanguine proximus hoc gauderet Vicariatu; extra ordinem vero, atque ut incommodum aliquod evitaretur, alii etiam, qui proxime non eſſent, interdum ſubſtituerentur. Qua ſane in Specie, nec Segenis Succeſſionem ex ſanguinis jure locum habere, manifeſtum eſt.

Cap. II.

Natalium inquinamenta, *quibus arcebantur tam functione* Sacerdotali *quam* Pontificali *ſucceſſione Sacerdotum filii.*

QUod ad Natales heic attinet; qui ab omnimoda functione Sacerdotali, ob Natalium impuritatem arcendus erat, eum in Pontificatum ſuccedere jure non potuiſſe, nemo non videt. Cum autem interdicto tam ſacro, quam מדברי סופרים *ex Scribarum*, id eſt Legis Cuſtodum *inſtitutione* ſuperinducto vetiti ſint plurifariam Concubitus ac Nuptiæ; aliæ civibus univerſis, veluti fæminarum in Levitici decimo octavo memoratarum atque earum, quas illis שניות *Secundarias* vocant, aliarum item, quale interdictum שוה בכל *omnibus commune* nuncupant; aliæ Sacerdotibus tantum & Pontifici, quale interdictum מיוחד בכהנים *proprium Sacerdotibus* appellitant; arcendus erat ab altaris functione atque à ſucceſſione, quam tracta-

mus

mus, ut חָלָל *profanus*, quiſquis ex Nuptiis ſeu coitu, Lege ſive Sacerdotibus ſive Pontifici peculiari ſeu propria, vetito naſceretur, idque ſive Lex illa ſacra eſſet atque à Numine lata, ſive à Majoribus ſeu Scribarum autoritate ſuperinducta. Lex ſacra eſt de Sacerdotibus in univerſum Levit. xxi. אשה זנה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקח כי קדוש הוא לאלהיו quod in vulgata vertitur, *Scortum & vile proſtibulum non ducent uxorem, nec eam quæ repudiata eſt à marito, quia conſecrati ſunt Deo ſuo.* Helleniſtæ ibi Γυναῖκα πόρνην καὶ βεβηλωμένην οὐ λήψονται. *Mulierem meretricem & profanatam non accipient*; ceteris vulgatæ & veritati ſatis conſonis. Ita etiam Onkeli paraphraſis, tametſi *Meretricem & violatam* ſubſtituat in verſione P. Fagius. Violatam, pro eo quod in Chaldæo Onkeli eſt מחללא *profanatam.* Ebræa autem ſonant, *fœminam, quæ Zona eſt, ſeu Scortum, aut Profanam non accipient. Et fœminam repudiatam à marito ſuo non accipient. Quoniam ſanctus eſt is Deo ſuo.* Ut autem tria illa fœminarum genera Sacerdotibus univerſis ex Lege eis peculiari interdicuntur, ita Pontifici, præter eas, & vidua interdicta eſt, & conjugium violatæ. Citati capitis commate 13. de Pontificis nuptiis; והוא אשה בבתוליה יקח אלמנה וגרושה וחללה זנה את אלה לא יקח כי אם בתולה מעמיו יקח אשה *Uxorem, cui virginitas ſua manet, ducet. Viduam, Repudiatam, Profanam, Scortum, iſtas non accipiet. Sed virginem de populis ſuis accipiet in uxorem.* Et ſubjicitur dein, ולא יחלל זרעו בעמיו *Nec profanet ſemen ſuum in populis ſuis.* Vulgata ibi; *Virginem ducet uxorem. Viduam autem, & repudiatam & ſordidam atque Meretricem non accipiet, ſed puellam de populo ſuo, ne commiſceat ſtirpem generis ſui vulgo gentis ſuæ.* Subindicans proculdubio non ſolum Virginem Pontifici ducendam, ſed etiam ex genere ſeligendam Sacerdotali, quod per *populum ſuum* autor Verſionis innui exiſtimavit. Neque ille ſolus. Nam ſic etiam diſerte Philo, Judæus Alexandrinus, lib. 11. de Monarchia. Pontifici ſcribit ille, non ſolum Virginem eſſe duntaxat deſpondendam, ἀλλὰ καὶ ἱέρειαν ἐξ ἱερέων, ἵνα ἐκ μιᾶς οἰκίας καὶ τρόπον τινὰ τοῦ αὐτοῦ αἵματος ὦσιν νυμφίος τε καὶ νύμφη, *ſed etiam Sacerdotem ex Sacerdotibus, puellam nempe ex Sacerdote natam, adeo ut ſponſus ſponſaque ſint ex una domo & eodem quodammodo ſanguine.* Sed neque in Joſepho nec in Talmudicis hujuſce interpretationis veſtigium comperio. Minime enim populos

ſuos

ſuos pro genere ſumunt Sacerdotali, ſed Iſraëlitico. Et Aben Ezra ad dictum locum, *Ratio eſt*, inquit, *in adjectione verborum illorum de populis ſuis* כי הבתולה השבויה והמתיהדת אסורה לו *quoniam Virgo capta* (è gentilibus) *& Judæa facta ſeu Proſelyta ei interdicitur.* Quam etiam nomine Zona ſeu Scorti, ut mox patebit, comprehendunt. Ex ſingulari vero vocabuli Uxoris in ſacra de Pontificis nuptiis lege numero receptior eſt ſententia, polygamiam ei negatam eſſe, adeo ut plures ſimul habere ei eſſet nefas. Qua de re vide ſis Gemaram Babyloniam ad tit. *Jabimoth* cap. VI. fol. 59. a. & Maimonidem halah. *Iſuri Bia* cap. XVII, præter *Magid Miſna* ibidem. Et Nicolaus Mongeorgius in Codice de Moſaico & Vetere jure enucleando pag. 161. *Seniores,* inquit, *populi Iſrael præhabito maturo conſilio ac deliberatione decrevere Magnum Sacerdotem unica Uxore fore contentum.* Quin quod habetur in II Paralip. XXIV, 2. de binis Jehoiadæ Pontificis Uxoribus, id intelligunt ii, qui ſententiam hanc amplexantur, de altera poſt alterius ſive mortem ſive repudium ducta, aut pluribus ſimul ductis, antequam in Pontificatum ſuccederet, ſaltem de altera in Paraſceve feſti Expiationum libello ejecta. Nam tempore illo ſanctiſſimo binas Pontifici retinere, utcunq; illicitum habebant; ut ſcilicet inquinamenti anſa minueretur. Vide ſis Maimonidem halach. *Celi hammikdaſch*, cap. V. Sed vero apud Ezechielem cap. XLIV, 22, de Sacerdotibus legitur, *viduam & repudiatam non ducent in uxores, ſed virgines, quæ ſunt de ſemine domus Iſrael,* האלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו quod vulgatæ vertitur, *ſed & viduam, quæ fuerit vidua à Sacerdote accipient.* Hæc quidem ſonare videntur, ac ſi vidua nulla, præter eam, quæ Sacerdoti marito ſuperſtes eſſet, Sacerdoti fuiſſet ducenda, ſed tantum virgo. Ceterum Ebræi ita in loco illo ſingula ſingulis diſtribui volunt, ut vidua tantum ſoli Pontifici, ei vero cum ceteris Sacerdotibus repudiata interdici intelligatur, uti & virgo duntaxat Pontificis connubio aſſignari. Ut ita nimirum cohæreant cum Lege in Levitico lata. Et demum verba illa poſteriora, quæ Ebraice attulimus, capiunt, ac ſi dictum fuiſſet, *at viduam, quæ revera fuerit vidua, ſcilicet nec repudiata, nec à Leviro renuntiata* (ex lege Deuter. XXV, 7, nam per eſſe hujus cum repudiata jus, inſtituêre Scribæ) *ii, qui ſunt ex Sacerdotali genere ceteri licite ducant.* Nam מכהן quod *ex Sacerdote* ſignificat, ſeu *à Sacerdota*, pro iis ibi ſumi volunt, qui ſunt ex genere Sacerdotali ſeu Sacerdotes gregarii, quemadmodum fere Græci dicunt, οἱ ἀπὸ τ ἱερῶ.

pio

pro *Stoicis*, & οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου, pro *Peripateticis*. Vide ſis ad locum citatum, Salomonem Jarchium & Davidem Kimchium. Et Uzielides in paraphraſi Chaldaica ibi expreſſim, וארמלתא די תהי ארמלתא שאר כהניא יסבון *viduam autem, quæ revera fuerit vidua* (marito ſuperſtes) *Sacerdotes ceteri* ſeu *gregarii ducant*. Interdicebatur igitur Sacerdotibus gregariis Scortum, prophana, ac repudiata ex Lege Sacra: atqui & Leviro renuntiata (quam חלוצה nuncupant) ex Scribarum autoritate. Pontifici vero etiam & vidua & vitiata; ita tamen, ut ex peculiari Pontifici lege, connubium vitiatæ interdici velint, quod eliciunt ex uxoris vocabulo in præcepto de virgine ducenda expreſſe habito. Ceterarum tam coitum quam connubium ex ipſis Sacerdotio in univerſum peculiaribus Legibus vetari; quoniam לא יקחו *non accipiant*, generatim adjicitur. Quod ad ſequentia rite capienda, inprimis eſt animadvertendum. Qualeſnam autem fuerint heic vidua, repudiata, Leviro Renuntiata, & Vitiata, ita ſatis ad hanc rem vulgo dignoſcitur, ut plura de eis heic ſubtexere neceſſe non ſit. De ceteris binis idem non dicendum. Nam quænam fuerint bina illa fæminarum genera, Scorti ac Profanæ nominibus in verſionibus vulgo vetita, fuſius eſt heic exequendum; tum quoniam mire diſcrepat earum notio, apud Ebræorum Jurisconſultos ab ea quæ Chriſtianis recipitur, tum quia in Natalibus Sacerdotum ac Pontificum diſcernendis, ea momenti ſit perquam inſignis. *Zona* igitur ſeu *Scortum ad hunc* modum eis definitur, זונה האמורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה לכל או שנבעלה לחלל אעפ' שהיא מותרת להנשא לו Zona ſeu *Scortum in Lege memoratum fæmina eſt, quæcunque non eſt Iſraelitis* (id eſt, non ex Iſraelita; ſaltem non ex Iſraelitide genita) *aut Iſraelitis, quacum concubuit vir, cujus nuptiæ ei interdicto omnium communi interdicuntur, aut quacum concubuit profanus, etiam cujus nuptiæ ei eſſent permiſſæ*. Priori definitionis parte comprehendi videmus exteram qualemcunque, etiam & Proſelytam & Libertinam. Quæ ſequitur pars definitionis, non ſolum complectitur Iſraelitidas illas omnes, qui coitu aliquo nomine ערוה *Turpitudinis* ſeu *inceſtus* (excepto illo qui cum menſtruoſa habitus) in Levitici decimo-octavo capite ſignato, inquinarentur, verum etiam univerſas, quæ cum eorum aliquo rem haberent, quorum nuptiæ Iſraelitidibus vetantur, veluti Mamzere, Ammonite, Moabite, etiam proſelyto facto, id genus aliis, in Deutero-

nomii vigeſimo tertio. Nam quod ibi ſigillatim de iſtis legitur, לא יבא בקהל יהוה *non intrabit in cœtum* ſeu *congregationem Domini*, id ad unum omnes accipiunt Ebræi pro eo, quod eſt, לא ישא ישראלית *non ducat in uxorem Iſraelitidem;* ſeu, *inter eos & Iſraelitas minime ineantur conjugia.* Eadem erat ratio Iſraelitidis, qua cum gentilis coiverat nondum proſelytus factus. Etenim Lex ait ſacra, Deuter. VII, 2 *Non affinitatem facies cum eis; filiam tuam non dabis filio ejus, neque filiam ejus accipies filio tuo.* Vide item Exod. XXIII, 32, & XXXIV, 16. Quas leges, non de alienigenis ſimpliciter, ſed de nondum proſelytis factis accipiunt. Vide item Ezram X, 10, & Nehemiam XIII, 25. Quod pariter dicendum de ea, quæ cum ſervo ex gentibus capto, necdum libertate donato, tametſi Judaiſmo nomen dediſſet, atque eouſque ſervilem retinens conditionem proſelytus fuiſſet factus. Nam interdictum Iſraelitidi habebatur hujuſmodi ſervi, veluti gentilis, conjugium, uti & Iſraelitæ hujuſmodi ancillæ; qua de re conſulas etiam Levitici cap. XIX, 20, & paraphraſin Onkeli Deuter. cap. XXIII, 17. Ex gentilis igitur ſervi hujuſmodi, adulteri, ſanguine nimium conjuncti, Mamzeris (qualisnam is eſſet, oſtendimus in libro de Succeſſionibus in Bona capite III,) Ammonitis, Moabitis, id genus aliorum coitu, quorum nuptiæ prohibitæ ſunt, interdicto omnibus ex ipſo ſermone ſacro, communi, Zona ſeu Scortum heic fiebat. Non item ubi nuptiæ, non ex ſermonis ſacri verbis, ſed ex majorum tantum inſtitutis, veluti Secundariarum, prohiberentur, tametſi eſſet etiam omnibus commune illud interdictum. Nam ita volunt heic diſtingui. Poſtrema denique definitionis verba de Profani concubitu, explicata habebimus, ſi quid Profana Magiſtris in Lege denotet prius oſtendatur. Profana, ad eorum mentem, dupliciter fiebat fœmina. Interdum ex Natalibus tantum, interdum ex ſolo Sacerdotis ſeu Pontificis coitu. Quod ad Profanæ Natales attinet; Proles utriuſque ſexus ex ea, quæ *Zona* ſeu Scortum, modo ſupra explicato, habebatur, aut è repudiata aut è fratris Leviro renuntiata (nam in iis, quæ Sacerdotibus propria fuere de nuptiis aut coitu interdictis, nullum voluere eſſe heic diſcrimen inter ſacram Numinis Legem & Majorum ſeu Scribarum inſtituta) à Sacerdote ſuſcepta, ſive à Pontifice, uti etiam ab hoc ex vidua, Profana cenſebatur. Idem ſtatuebant de Pontificis prole ex vitiata, quam matrimonio ſibi conjunxerat, nata. Nam peculiare eſſe Pontifici de ea mandatum ajunt, qua tantum prohibetur ei ejus conjugium; idq; ex uſu vocabuli uxoris expreſſo,

expreſſo, in Lege de Virgine, ut ſuperius etiam monuimus. Et Profanari nolunt prolem, niſi ubi generatio ejus ex cauſa peculiari ſive Sacerdotis ſive Pontificis nuptiis præcepto vetita manarit. Breviter rem explicant, חלל הוא שנולד מאיסור כהונה *Profanus eſt, qui naſcitur ex coitu Sacerdoti interdicto.* Lege ſcilicet ſeu inſtituto generi Sacerdotali aut Pontifici peculiari. Unde in paraphraſi Uzielidi tributa, profana vertitur per דאיתילידא מן פסוליא *quæ nata eſt ex eis, quæ Sacerdotibus jungi rite nequeant.* Sacerdotis autem coitu ſolo profanabatur quælibet generi Sacerdotali vetita, nondum Profana. Uti & Pontificis coitu vidua, & Vitiata, quæ ei conjux. Atque ad illud, quod interdicto de Pontificis Nuptiis ſubjungitur, *nec profanabit ſemen in populis ſuis*, habet Jarchii gloſſa, הא אם נשא אחת מן הפסולות זרעו הימנה חלל מדין קדושת כהונה *ſcilicet, ſi duxerit quampiam ex eis, quæ ſive ipſi, ſive generi Sacerdotali vetantur, ſemen ejus ex ea ſuſceptum profanabitur ex jure ſanctitati Sacerdotii præſcripto.* Nam & ipſa prius ex coitu ejus profanata. Neque diſcrimen heic faciunt inter concubitum ex errore & ſcienter habitum. Statuunt etiam, filium ex Sacerdotis coitu, communi interdicto prohibito, veluti adulterio aut inceſtu (quod mirum videtur) quo *Zona* ſeu Scortum quæpiam primum fiebat, genitum, altaris functione neutiquam eo nomine arcendum fuiſſe, ſed כשר ſeu *rectum*, uti vocant, haberi. Filiam vero Sacerdoti minime ducendam; quippe quæ Mamzera erat (ut omnes ita procreati) adeoque, ex communi omnibus mandato, non ſolum non Sacerdoti, ſed nec Iſraelitæ cuicunque permiſſa. Atqui ex ſecundo cum eadem, Scorti nomine jam induta, coitu ſive ejuſdem ſive alius Sacerdotis natum, ad altare, quia Profanus erat, non admittendum. Secundus nimirum coitus Scorti erat, ideoque (uti & omnes qui ſequerentur) ex præcepto Sacerdotibus peculiari illicitus fuit. Non ita primus; ſed ex præcepto omnibus æque communi. Neque igitur proles ex primo heic ſuſcepta profana cenſebatur, ſed ex ſecundo, juxta ea, quæ dicta ſunt, quo etiam ipſa mater profana fiebat. Et ſolum ita mater atque poſteri, non ipſe Sacerdos (ſic illi) profanabatur. Regulam tradunt; אחת מן הנשים האסורות לכהונה שנבעלה לכהן נתחללה אבל הכהן עצמו שעבר עבירה לא נתחלל *Fæmina quælibet, Sacerdotali generi interdicta, qua cum Sacerdos concubuerit, profanatur. At vero Sacerdos ipſe, qui ſic deliquerit, neutiquam profanatur.* Nimirum neque functione, neque juribus aliis Sacerdotalibus arcebatur. Profanarum autem, qua-

 les

les diximus, poſteri univerſi à Sacerdotibus geniti, profani erant. Neque reſtituebatur in eo genere Natalium puritas ejuſmodi, ut inde Uxores rite ſeligere potuerint Sacerdotes, niſi ubi è puellis profanis Iſraelitæ, qui non eſſent aut Sacerdotes aut profani, filias ſuſcepiſſent. Etenim hæ, ob patrum dignitatem, quam ſequebantur, Sacerdotum Nuptiis, non aliter ac Iſraelitides ceteræ, idoneæ ſunt habitæ. Neque profanarum conjugia aliis præter Sacerdotes & Pontifices prohibebantur. Et tametſi illicitæ erant horum cum illis nuptiæ, filiarum nihilominus tam Sacerdotum quam Pontificum atque profanorum, uti etiam profanarum atq; Levitarum Iſraelitarumque ceterorum (qui non ex genere Sacerdotali) atque horum filiarum cum profanis conjugia non aliter ac Proſelytorum atque Libertinorum ſemper permiſſa. Atque ex ejuſmodi conjugiis proles in aliam atque aliam conditionem ab ea; quæ alterius parentum erat, migravit. Iſraelitidis cujuſcunque proles, cui Propater Proſelytus aut Libertinus erat, in genere cenſebatur Iſraelitico. Profanæ, Proſelytæ ac Libertinæ prolis ab Iſraelita, non Sacerdote aut Profano, genitæ par erat ratio. Ubi vero Proſelytorũ, Libertinorum ac Profanorũ per nuptias invicem commixtio fiebat, proles conditionẽ ſequebatur patris. Etiam & patris retinebat non ſolũ Libertinæ & Proſelytæ, ſed & Iſraelitidis proles à profano ſuſcepta. Et inter profanos cenſebatur ſemper profani poſteritas, uſque dum ex conjugiis jam dictis in aliud nomẽ filiarum ſeu nepotũ proles migraret. Regula eſt; בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם *Filia Profani ſexus maſculi Sacerdotibus haut rite jungenda eſt ulla in ſpecie.* Semper nempe Profana eſt, ut pater, ipſa. Quod utique de filiis ejus pariter dicendum. Ex hiſce manifeſtum eſt, tum qualiſnam fuerit fæmina profanæ nomine in lege memorata, tum quiſnam profanus ille fuerit, cujus concubitu, utcunque licito, puella quacum rem haberet, זונה ſeu *Scorti*, ad Magiſtrorum mentem, nomen induebat. De hiſce omnibus, conſulas Talmudicos, maxime tit. *Kidoſchin*, cap. IV, & tit. *Jabimoth*, cap. VI, & IX. præter Moſem Maimonidem halach. *Iſuri Bia* cap. XVIII, & XIX, Moſem Mikotzi Præcept. Negativo CXXI, & CXXII. & ſequentibus. Et de Natalibus demum, quorum ob impuritatem tam functione Sacerdotali, quam ſucceſſione Pontificali Sacerdotum filii arcebantur, facile hinc liquet dijudicare. Summa eſt, nemo non arcendus erat ut profanus, qui ex concubitu jure Sacerdotibus ac Pontifici peculiari interdicto naſceretur. Hinc etiam

nt

ne hujusmodi inquinamenti ſuſpicio fraudi foret, aut fama de familia profanis inquinata ſive functioni ſive ſucceſsioni adverſaretur, in tabulas genealogicas, כתבי היחש *ſcripta* ſeu *libros familiæ* dictos, parentum nomina, genus, qualitatem referre ſolebant, maxime Sacerdotes; unde natalium puritas, qualis ſacræ functioni atque ſucceſsioni exigebatur, præſto aſſereretur. Qua de re apud Ezram c. II, 62. & Nehemiam capite VII, 64. *Hi quæ ſierunt* inquiunt, *Scripturam genealogiæ ſuæ & non invenerunt, & ejecti ſunt de Sacerdotio. Et dixit Atherſatha eis, ut non comederent de Sancto Sanctorum, donec ſurgeret Sacerdos doctus atque perfectus*: Adeo ut à Sacerdotio arcerentur in perpetuum; quoniam utrum natales eorum ſatis eſſent puri, non ſatis conſtabat. Et de ea re, plura capite proximo. Id vero quod adjicitur de adventu *Sacerdotis docti atque perfecti*, ex locutione apud Ebræos proverbiali interpretatur Jarchius, כאדם האומר לחבירו עד ימות המשיח *qua ſcilicet uti ſolent invicem homines; cum dicunt, uſque ad dies ſeu adventum Meſſiæ.* Vide item Nehemiam XIII, 28. Ejecti autem ſunt, ſeu altari arcebantur, ut polluti ſeu profani ex natalibus, בעבר שלא נמצא כתב יחסן *eo quod repertæ non ſunt tabulæ eorum genealogicæ.* Ne ſcilicet profani forte, contrafas, ad ſacram functionem admitterentur. Sic idem Jarchius ibi. De matribus item aviiſque Uxoris ducendæ, ſollicitius erat Sacerdoti inquirendum, ne aut interdictam ducens pænas ſubiret, aut prolem inquinaret; quod fuſius in libris de Nuptiis Ebræorum explicamus, etiam &, ex Joſepho, capite ſequenti tangimus.

Cap. III.

Flavius Joſephus, *de Sacerdotum & Natalibus, & Conjugiis, explicatus. Et de* Natalibus dubiis.

IAm dictis de Proſelytarum, Libertinarum, & (זונות *Zonoth* ſeu *Scortorum*) ſenſu ſupra oſtenſo) filiis functione Sacerdotali arcendis, adſtipulatur etiam Fl. Joſephus. Is in primo adverſus Apionem, Δεῖ, inquit, τὸν μετέχοντα τῆς ἱερωσύνης ἐξ ὁμοεθνοῦς γυναικὸς παιδοποιεῖσθαι. *Oportet eum, qui Sacerdotii particeps fuerit, ex ejuſdem gentis naſci muliere.* Scilicet neque ex Proſelyta aut Libertina, nedum gentili aut ancilla ex gentibus capta; quæ omnes, ut ex Magiſtris manifeſtum fit, (*Zona*

ſeu *Scorti* nomine interdicebantur Sacerdotibus. Quin binarum poſteriorum proles matrem in Republica Ebræorum ſemper ſequebatur; ut paſſim habetur in eorum Commentariis. Scilicet docet ibi Joſephus; genus apud populares ſuos Sacerdotale ſemper *ἄμικτον καὶ καθαρὸν*, *ſine permixtione & purum*, manere debuiſſe; & uxorem ducturum μὴ πρὸς χρήματα μηδὲ τὰς ἄλλας ἀποβλέπειν τιμὰς, ἀλλὰ τὸ γένος ἐξετάζειν ἐκ τῶν ἀρχαίων λαμβάνοντα τὴν διαδοχὴν, καὶ πολλοὺς ἐπιγραφόμενον μάρτυρας, *neque pecunias nec honores ſpectare, ſed genus perſcrutari, atque ex Majorum monimentis ſtirpis ſucceſſionem deducere, & multis eam firmare teſtibus.* Quibus ſtatim ſubjungit, καὶ ταῦτα πράττομεν οὐ μόνον ἐπ' αὐτῆς Ἰουδαίας, ἀλλ' ὅπου ποτὲ σύστημα τοῦ γένους ἐστὶν ἡμῶν, κἀκεῖ τὸ ἀκριβὲς ἀποσώζεται τοῖς ἱερεῦσι περὶ τοὺς γάμους. λέγω δὲ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Βαβυλῶνι, καὶ εἴπου τῆς ἄλλης οἰκουμένης τοῦ γένους τῶν ἱερέων εἰσί τινες διεσπαρμένοι. πέμπουσι γὰρ εἰς Ἱεροσόλυμα, συγγράψαντες πατρόθεν τοὔνομα τῶν γεγαμημένων καὶ τῶν ἐπάνω προγόνων, καί τινες οἱ μαρτυροῦντες. *Atque hæc facimus non ſolum in Judæa ipſa, verum etiam ubicunque noſtri generis cœtus reperitur ſimul, & cura habetur Sacerdotibus legitima conjugiorum. De iis loquor, qui degunt in Ægypto & Babylone, & qui ſunt alibi in Terrarum orbe diſperſi ex Sacerdotum genere. Nam mittunt Hieroſolymas, ut deſcriptum habeant ex domo paterna nomen tum liberorum, tum qui ſuperiores erant majorum, præter rei teſtes.* Ut ita ſollicitius proſpicerent, ne de prolis ſuſcipiendæ conditione, quæ ex Majorum labe pollui poſſet, non ſatis in poſterum conſtaret. Unde & ipſe ſub initium Vitæ ſuæ, παρ' ἡμῖν, inquit, ἡ τῆς ἱερωσύνης μετουσία τεκμήριόν ἐστι γένους λαμπρότητος, *apud nos participem eſſe Sacerdotalis functionis, argumentum eſt eximii ſplendoris generis*, Aliorum nempe, præter optimo jure Iſraëlitas, nequaquam commixti ſanguine. Neque duntaxat, ubi de natalium impuritate manifeſto liqueret, Sacerdotum filii à ſacra arcebantur functione, verum etiam ex ספק זונה *Zona dubia*, ſeu *dubio Scorto*, ex ספק חללה *profana in dubio* ceteriſve generi ſacerdotali interdictis, de quibus dubium, ſive ex fama ſive ex præſumtione, erat, an nomina, quibus interdicerentur Sacerdotibus feminæ, eis debita eſſent, filius genitus ספק חלל *profanus in dubio* cenſebatur, eamque ob cauſam æque, ac is, qui manifeſto Profanus erat, ab altari arcendus; niſi id, quod in dubio erat

proba-

probationibus aperte ſolveretur. Ad hanc rem ſpectat, quod ex Ezra & Nehemia capite ſuperiore memoratur. Hinc etiam fiebat, ut Puella Iſraëlitica trima præter diem unicum aut majoris ætatis ex Captivitate gentium redemta pro Scorto heic dubio haberetur, filiuſque ex ea à Sacerdote ſuſceptus pro Profano, qui in dubio. Nam poſt triennii ætatem, (qua viripotentem puellam ſemper exiſtimabant) de Gentilis alicujus, apud quem captiva ſervabatur, coitu, unde *Zona* ſeu Scortum fieri capite ſuperiore oſtenditur, aut præſumebatur, aut ſaltem habebatur ſuſpicio. Atqui ſi teſte unico firmari potuiſſet negatio, Gentilem cum ea neutiquam concubuiſſe, diluebatur ejuſmodi præſumtionis vis. Moſes Maimonides halach. *Iſuri Bia* cap. XVIII, שבויה שנפדית והיא בת שלש שנים ויום אחד או יתר אסורה לכהן מפני שהיא ספק זונה שמא נבעלה לגוי ואם יש לה עד שלא נתייחד הגוי עמה הרי זו כשרה *Captiva redempta, quæ fuerit trium annorum præter diem unicum aut majoris ætatis, Sacerdotii interdicebatur; quoniam dubium erat Scortum. Scilicet in dubio erat, utrum cum ea Gentilis rem habuiſſet. Ceterum ſi teſtem haberet, Gentilem minime ſecum concubuiſſe, tunc generi Sacerdotali Uxor erat ſatis idonea.* Qua de re vide item Gemaram Babyloniam ad tit. *Cethuboth*, cap. II. fol. 26. & 27. Conſonum eſt, quod habet de captiva Joſephus; cujus tamen ratio, ſine Magiſtrorum commentariis, nimium deliteſcit. Is dicto contra Apionem libro, *πόλεμος δ' εἰ*, inquit, *κατάσχοι, καθάπερ ἤδη γέγονεν πολλάκις, Ἀντιόχου τε τοῦ Ἐπιφανοῦς εἰς τὴν χώραν ἐμβαλόντος, καὶ Πομπηΐου Μάγνου, καὶ Κυιντιλίου Οὐάρου, μάλιστα δὲ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, οἱ περιλειπόμενοι τῶν ἱερέων και νὰ πάλιν ἐκ τῶν ἀρχαίων γραμμάτων συνίστανται, καὶ δοκιμάζουσι τὰς ὑπολειφθείσας γυναῖκας, οὐ γὰρ ἔτι τὰς αἰχμαλώτους γινομένας προσίενται, πολλάκις γεγονυῖαν αὐταῖς τὴν πρὸς ἀλλόφυλον* (ita plane legendum pro eo, quod nihili eſt *ἀλλόφυλον* in impreſſis) *κοινωνίαν ὑφορώμενοι. Si autem bellum interveniat, ſicut jam crebro factum eſt, cum Antiochus Epiphanes noſtras invaſit terras, uti & Pompeius Magnus, & Quintilius Varus, & maxime noſtro in ævo, ii qui ex Sacerdotibus ſuperſunt, novas ex vetuſtis monimentis conficiunt tabulas, & fœminarum, quæ relinquuntur, conditionem indagant. Etenim minime captivas approbant; quippe quarum cum Gentilibus ſeu alienigenis frequens conſortium ſuſpicantur.* Ipſa eadem, ſed ſubobſcure redditur ratio, quæ apud Magiſtros

in Commentariis ſuis occurrit, ut jam aperuimus. Atque inde erat illud, quod proterve nimis improperavit Eleazarus Phariſæus, cum Joannes Hyrcanus Pontifex & Princeps Judæorum, Simonis Pontificis ac Principis filius, Phariſæorum cœtum in convivio ad libertatem de ſe loquendi invitabat, atque ad officii ſui, ſi quid delinqueret, correctionem. *Quandoquidem igitur*, ait Eleazarus, *ai te cupere audire veritatem, ſi vis eſſe juſtus, abdica te Pontificatu & contentus eſto Principatu populi. Illo autem cauſam rogante, cur ita poſtularet, ut ſe Pontificatu abdicaret*, ὅτι, φησὶ, ἀκούομεν (ita Joſephus lib. XIII, cap. XVIII.) παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, αἰχμάλωτόν σου γεγονέναι τὴν μητέρα, βασιλεύοντος Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς: *quia*, inquit, *audivimus à Senioribus, matrem tuam captivam fuiſſe, regnante Antiocho Epiphane.* Falſus quidam erat rumor ille. Sed ex eo, quod objecit Phariſæus hic nemini non facilimum eſt elicere, ſententiam etiam de Captivæ filio ad ſucceſſionem Pontificalem jure non admittendo, nec in dignitate retinendo, veluti Profano, niſi de caſtitate matris aliunde conſtaret. Idem ſed paulo aliter narratur in Gemara Babylonia ad tit. *Kidoſchin* cap. III, fol. 66. a, ubi Joannes Hyrcanus Rex vocatur ינאי המלך *Jannæus Rex.* Menſæ appoſita eſſe ibi dicuntur tantum olera campeſtria quæ מלוחים & Syriace קקולי *Kekuli* vocant, atque כל חכמי ישראל *omnes ſapientes Iſraël* (quamplurimos phariſæos) eſſe invitatos, ut læti convivio ea comederent, patrum, qui dum Templum ſecundum ædificabant, non aliis ferme uſi ſunt dapibus, memoriam celebrantes. Adfuiſſe inter eos Eleazar Ben פועריה *Phoaria*, hominem peſſimum. Hunc, ut diſſidium inter Regem & Phariſæorum genus concitaret, ei inſuſurraſſe, Phariſæos eum ſummo habere clanculum odio, idque ſatis fore detectum, ſi per laminam, quam in fronte gereret (id eſt, eam, in qua inſcriptum nomen tetragrammaton) eis juraret, Regem Juraſſe. Et dein ſequitur, היה שם זקן אחד ויהודה בן גדידיה שמו ויאמר יהוד׳ בן גדידי׳ לינאי המלך רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן שהיו אומרים אמו נשבית במודיעים ויבוקש הדבר ולא נמצא ויבדלו חכמי ישראל בזעם וגו׳ *Erat ibi presbyter* ſeu *ſenior quidam, cui nomen Jebuda Ben Gedidia, qui Jannæo Regi dixit; Jannæe Rex ſufficit tibi, quod Regnum obtineas. At vero Pontificatu te abdica. Nimirum ajebant, matrem ejus captivam fuiſſe in Modin. Quod tamen falſum eſſe, diſquiſitione habita, eſt compertum. Diſceſſere*

igitur

igitur ſapientes Iſraël indignabundi, &c. Quos poſtmodum juxta Eleazari conſilium vita omnes privaſſe Regem, ibi etiam traditur. Res ipſa (nam circumſtantias prætermittimus) quæ apud Joſephum, pariter heic habetur, tametſi convitium ille Eleazaro, Gemara Jehudæ Ben Gedidia tribuat. Gloſſa autem ibi ad illud de Captiva; ושבויה פסולה לכהונה ונשאה אביו ונמצא חלל *Et Captiva Sacerdoti jungi non debet, quam tamen duxit Pater ejus, inde ipſe Profanus eſt*, ſeu *Pontificatu arcendus*. Ita explicat ille vim rationis, ob quam, ſi vera fuiſſet, dignitate illa ſacra eſſet dejiciendus. Joſephus item lib. III, Originum cap. x. in mandatis ſcribit peculiaribus accepiſſe Sacerdotale genus, μήτε γαμεῖν τὰς ἑταιρευκυίας, μήτε δούλην, μήτε αἰχμάλωτον, καὶ τὰς ἐκ καπηλείας καὶ τοῦ πανδοκεύειν πεπορισμένας τὸν βίον, *eas in Uxores neutiquam ducere, quæ corpore quæſtum facerent, nec ancillam, nec captivam, nec cauponariam, nec ſtabulariam*; præter alias de quibus ex ſacri ſermonis verbis ſatis liquet. Sive ob præſumtionem, ſive ob ſuſpicionem, proſtibulum, captivam, cauponariam ac ſtabulariam gentilium, quorum frequentiæ adſueſcerent concubitu pollui, juxta ea quæ jam dicta ſunt, inter זונות ספקות *Scorta dubia*, eas cenſeri voluit, adeoque Sacerdotibus interdici. At, contra Joſephi mentem, Ruffinus ibi vertit, *neque meretrices neque concubinas eis habere permiſit*. Cum manifeſtum ſit, ex Talmudicorum ſcitis, & meretricem & concubinam etiam & proſtibulum (de quo vide ad hanc rem Maimonidem hal. *Iſuri Bia* cap. XVIII,) ſi de concubitu, qualis in *Zona* ſeu Scorti definitione memoratur, præſumptio aut ſuſpicio vehemens abeſſet aut dilueretur, Sacerdotibus permiſſum eſſe, neque prolis ex earum conditione pollui natales. Ceterum Philo, Judæus Alexandrinus, ita de Scorto interdictum ſacrum intelligere videtur, ut univerſæ fæminæ, præter Virginem & Viduam Marito ſuperſtitem, Sacerdotibus τοῖς κατὰ μέρος, *partiariis* ſeu τοῖς τῆς δευτέρας τάξεως, *ſecundi ordinis*, (nam hiſce nominibus in ceteris, præter Pontificem, diſignandis, utitur) pro vetitis eſſent ex jure generi ſacro peculiari habendæ. Vide eum lib. II, de Monarchia. De ſolicitudine demum circa Sacerdotum nuptias, unde natalium puritas & ſucceſſio pendebat, Joſephus in primo contra Apionem, proxime poſt verba ſuperius inde de Sacerdotibus allata, τεκμήριον δὲ μέγιστον, inquit, τῆς ἀκριβείας. Οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς οἱ παρ' ἡμῖν ἀπὸ δισχιλίων ἐτῶν ὀνομαστοὶ παῖδες ἐκ πατρός εἰσιν

ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς. Τοῖς δὲ, τῶν εἰρημένων ὅτι οὖν γένοιτο εἰς παράβασιν ἀπηγόρευται μήτε βωμοῖς παρίστασθαι, μήτε μετέχειν τῆς ἄλλης ἁγιστείας. *Indicium ſummæ hac in re accurationis maximum eſt. Etenim qui Pontifices apud nos fuere à duobus millibus annorum* (de hoc numero locus heic non eſt diſceptandi) *nomine deſignati, filii ex patribus reperiuntur in Laterculis. His vero, ubi eorum, quæ diximus, quid non fuerit obſervatum, interdictum eſt, ne ad altaria accedant, aut rem aliam ſacram participent.* Nimirum מן קדשים ſeu *de rebus Sacris* Sacerdotali generi non profanato propriis, nihil illis jure cedebat; ubi de Natalium puritate non ſatis conſtaret, ob admiſſam patribus circa ſponſarum earumque majorum conditionem, negligentiam. Is ſenſus eſt illius loci, ſeu poſterioris ejuſdem periochæ, quæ apud interpretem (ut non pauca alia) miſere ſe habet. *His autem qui prædicti ſunt*, ita ille, *ſi quid prævaricentur, interdicitur, ne vel ad altare accedant vel alia Sanctificatione fungantur.* Perinde ac ſi ipſi, qui præſcriptam ibi circa nuptias curam non ſervarent, altari ſacriſque univerſis velut profani adeoque in perpetuum interdicerentur. Cum certiſſimum ſit nuptias nullas, ipſum Sacerdotem, cui interdicta aliqua nuberet, ſed ejuſce duntaxat prolem profanaſſe, quod ex ſuperius oſtenſis etiam manifeſtum eſt. Nec melius interpres Joſephi recentior lib. XI, cap. IV. *Rejecti ſunt*, inquit, *etiam ex ordine & honore Sacerdotali, quotquot duxerant uxores, quarum genus nec ipſi indicare poterant, nec in Leviticis & Sacerdotalibus genealogiis inveniebatur.* Græca ſunt, ἐξεβλήθησαν δὲ καὶ ἐκ τῶν ἱερέων, ἐκ τῆς τιμῆς, ἠγμένοι γυναῖκας, ὧν οὐκ αὐτοὶ τὸ γένος εἶχον εἰπεῖν, οὐκ ἐν ταῖς γενεαλογίαις τῶν Λευιτῶν καὶ ἱερέων εὑρέθησαν. Quæ vertenda, *ejiciebantur ex honore Sacerdotum quidam etiam, qui uxores ceperant, quorum nempe nec ipſi genus indicare potuere, nec in genealogiis Levitarum & Sacerdotum ſunt comperti.* Sic res, ut oportet, ad ipſorum non ad uxorum genus omnino attinet. Ruffinus etiam expreſſim ibi concors eſt. Vertit enim, *Repulſi vero ſunt quidam à Sacerdotali honore, qui uxores ſibi copulaverant. Hi nec ſuum genus dicere prævalebant, nec in generatione Levitarum vel Sacerdotum inventi ſunt.* Scilicet id ipſum, quod in Ezra & Nehemia habetur de Sacerdotibus, qui loco in tabulis genealogicis carebant, narrat heic Joſephus. At quare igitur adjicitur illud ἠγμένοι γυναῖκας *qui uxores ceperant*. Opinor, quaſi dixiſſet, qui ejuſmodi erant natalibus vulgo habiti, ut uxores tantum ſibi legitimas, id eſt, Iſraëlitidas, quales Sacerdo-

tibus

tibus, ut ſupra oſtenſum eſt, ſemper ducendæ, cepiſſent, à functione tamen ſacra, quoniam de natalium puritate non conſtabat, velut prophani, in perpetuum arcebantur. Neque enim ibi de nuptiis illegitimis omnino agitur. Scimus quidem, ſub id tempus non paucos fuiſſe etiam ex genere ſacerdotali, qui fæminas ſibi non legitimas, id eſt, generis externi, copulaſſent. Vide Ezram x, 18. Nehemiam XIII, 28. & Joſephum libro XI, cap. v. Etiam & ejectas fuiſſe pleraſque, idque decreto publico. Sed qui ejecerunt, functione ſeu honore Sacerdotali ſummoti non ſunt. Tametſi interea verum ſit, quotquot non ejecerint, ex ſententia forenſi rite aut interdictos eſſe, aut potuiſſe interdici altari, uſque dum ejeciſſent. Qua de re plura inferius cap. VI. Sed nemo non videt, aliud eſſe Profanum quempiam fieri, ſeu in perpetuum altari arceri, quemadmodum ex natalibus ſive impuris, ſive incertis; aliud ſic tantum interdici, ut in functionem nihilominus rediret, ſimul ac id quod juſſerat forum, præſtaret, ut in uxoris illegitimæ repudio. Priore in ſpecie, pro Sacerdote non omnino habetur; in poſteriore, duntaxat intermiſſio functionis eſt. Ex hiſce mirum non eſt, Herodem Antipatri F. Judææ Regem, cum Pontifices pro ſuo libitu creare abdicareque, nec tamen aperte nimis aut pluſquam res ſua exigeret, in perſonis, qui crearentur, ſeligendis in patrios Ebræorum ritus committere vellet, tabulas illas tam Sacerdotum quam aliorum genealogicas flammis, qua potuit, conſumſiſſe; quod memorat Euſebius, alii. Et Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus, de eo, אחד כתב אליהוד
אלתי אעאדהא להם עזרא פי נשב קבאילהם וגנשהם פאחרקהא
באלנאר כלהא לכימא לא ידרי אחד מנהם מן אי שבט הו
ולא מן הו אבוה *Cepit tabulas Judæorum, quibus recenſebantur illorum cognationes, per familiarum & generum conjunctiones, contractæ, atque eas omnes igne combusſit; adeo ut nemo cognoſceret, quanam eſſet ex tribu, nec quisnam pater ejus fuiſſet.* Non tali cognovit, qui hiſce careret tabulis, certitudine, qualis in natalibus, maxime eorum, qui ad Sacerdotium ſeu Pontificatum admittendi fuere, diſcernendis exigebatur. At vero ſi Profanus ſacrificaret (quod obiter monendum) Sacrificium ejus neutiquam profanum habebatur, ſed עבודה כשרה *cultus* ſeu *functio*, illa vice, ſatis, qua actus erat ſacrificantis, *legitima*; ita tamen, ut in claſſes Sacerdotales aut Pontificalem dignitatem non eſſet ipſe admittendus, ſed ab altari arcendus. Vide ſis de ea re Maimonidem halach. *Biath hammikdaſch* cap. VI, & Mikotzi Præcept.

 Nega-

Negativ. cccviii. Sacrificium ſcilicet ab eo peragi non debuit, ſed peractum valuit. Nec profanabatur, ſed vim habuit Sacrificii. Quo trahunt illud in Benedictione, qua Moſes Levi benedixit Deuter. xxxiii, 11, *Benedic Domine Fortitudini ejus, & opera manuum illius accipies benevole.* Etiam ajunt inde, חולין שבו תרצה *Profanos, qui ex ea tribu, non aſpernaberis.*

Cap. IV.

De Ætate miniſterio Sacerdotali *ac* Levitico, *etiam &* Pontificali ſucceſſioni *idonea & legitima. Et de Succeſſione,* *ubi* hæres *adhuc* impubes, *ſeu* minor.

IDonea undiquaque Sacerdotali miniſterio ætas dici ſolet Ebræis annus exactus vigeſimus. Ante, immaturitas quidem fuit, ſed in genus duplex diſtinguenda. Alia ſic præpediebat, ut, qui intra eam ad altare, ut Sacerdos, accederet, ejus עבודה פסולה *functio* ſeu *miniſterium illegitimum* ſeu *profanum* cenſeretur. Alia minime altari arcebat eum, aut functioni, ſi placeret, erat impedimento; ſed, intra eam, עבודה כשרה *functio* ſeu *miniſterium rectum & legitimum* ſatisque ſacrum habebatur. Ita tamen, ut veluti privilegii jus eſſet, quo ætate ſic immaturus abeſſe poſſet pro libitu, nec obligatione, ad vices cum ceteris præſtandas, teneretur. Prior heic ætas anno decimo tertio præter diem unicum, modo bini minimum pubis pili etiam ei excreſcerent, ſeu plena ac civili pubertate finiebatur; quemadmodum ætas eorum, qui גדולים ſeu *Majores* fuere, qua de re ſatis egimus libello de Succeſſionibus in Bona, capite ix. Vetuſtus autor Rabbi Jehuda Ben Elai, in Sepher Siphra, quem & תורת כהנים *Legem Sacerdotum* appellitant (ad illud Levit. xxi, 17, *Loquere ad Aharon, dicens,* איש מזרעך *quicunque vir de ſemine tuo in generationibus ſuis habuerit maculam* ſeu *corporis vitium, non accedat, ut offerat panem Deo ſuo*) de ætate utraq;, ad hunc modum; אמר רבי אלעזר ברבי יוסי הא תינוק פסול אעפ׳ שהוא תמים מאמיתי עבודתו כשירה משיביא שתי שערות אבל אין אחיו הכהנים מקריבים אותו לעבודתו עד שיהיה בן עשרים שנה *Docuit Rabbi Eleazar ex ſententia Rabbi Joſe, infantem ſeu minorem Sacrificiis haut idoneum fuiſſe tametſi vitio corporis omnimodo vacarit. Tempus autem, quo Sacra rite peragere poteſt,*

poteſt, incipit, poſtquam bini ei excreverint pili. At vero fratres ſui Sacerdotes, ſeu Sacerdotum grex neutiquam eum ad ſacra altaris miniſteria accerſunt, antequam fuerit annorum viginti. Locus eſt in Siphra col.188, quem & citat Moſes Mikotzi Præcept. Negativ. CCCVIII, ſed non ſine verborum aliquot diſcrepantia. Sic ille ibi; תניא כתורת כהנים איש אמר רבי אלעזר בר׳ צדוק לכרנו תינוק פסול אפילו תמים עד מתי עבודתו פסולה עד שיביא שתי שערות *Explicatur in Lege Sacerdotum vocabulum vir* (in Lege, quam memoravimus, ſacra) *docuit Rabbi Eleazar ex ſententia Rabbi Zadok, inde eliciendum, Minorem ſeu infantem non admittendum, tametſi fuerit corpore integer. Quin & illegitimum eſt ejus miniſterium uſque dum excreverint bini pili.* Tantundem etiam habetur in Gemara Babylonia ad tit. *Cholin*, cap. 1, fol. 24, b, תנו רבנן איש מזרעך לדורותם מכאן אמר ר׳ אלעזר קטן פסול לעבודה ואפי׳ תם מאימתי כשר לעבודה משיביא שתי שערות אבל אחיו הכהנים אין מניחין אותו לעבוד עד שיהא בן עשרים *Tradunt Rabbini ex eo, quod legitur, Vir ex ſemine tuo in generationibus ſuis, docuiſſe Rabbi Eleazar, Minorem functione ſacra arcendum, tametſi corpore eſſet integer. Functioni vero ſatis idoneum eſſe, poſtquam excreverint ei pili bini, cum tamen Sacerdotum grex ſeu collegium eum in vices non accerſant ante ætatem viginti annorum.* Sic item Maimonides halach. *Celi hammikdaſch* cap. V. Et de ætate tredecim annorum præter diem unicum, ſeu binorum pilorum ætate, quæ heic diſcrepat tantum juxta ea, quæ in libello de Succeſſionibus in Bona aperuimus. Vide inſuper adnotatum ad Maimonidem halach. *Thephilla VVebarceth Cohenim* cap. XV, & Moſem Mikotzi Præcept. Affirm. XX. Vigeſimus autem, quo in functionem evocandus Sacerdos erat, indicari videtur in II Paralipom. XXXI, 17. Commate præcedente verba fiunt de Sacrorum, ſub Ezekia Rege, inſtauratione & proventuum diſtributione univerſis Sacerdotibus, qui trimatum attigerant aut ætate fuerant ſuperiores. Nam ejuſmodi minoribus, Templum cum parentibus ſacrificaturis ingredi (quod ibi memoratur) rite permittebatur; ideoque, in diſtributione eorum, infantibus ceteris prætermiſſis, ratio eſt ſimul habita, qua de re vide D. Kimchium ibidem. Ita ut, prioribus ibi verbis, totum genus Sacerdotale, præter infantes nondum trimos, includeretur. Nam quod in vulgata eſt, *exceptis maribus ab annis tribus & ſupra*, ſubſtituitur pro מלבד התיחשם לזכרים מבן שלש שנים ולמעלה *præter generis ipſorum mares à filio trimo & ſupra*, ſeu ut in Græcis interpretibus ἐκτὸς τῆς

ἐπιγονῆς τῶν ἀρσενικῶν ἀπὸ τριετοῦς καὶ ἐπάνω *præter ſæturam maſculinorum à triennio, & ſupra.* Sequitur dein, *omni ingredienti Templum Domini, res dies in die ſuo* (detur) *pro miniſterio eorum in vicibus ſeu claſſibus ſuis atque diſtributionibus ſuis,* quibus commate jam citato ſubjungitur, ואת התיחש הכהנים לבית אבותיהם והלוים מבן עשרים שנה ולמעלה במשמרותיהם ומחלקותיהם *etiam & proſapiæ Sacerdotum ſecundum domum patrum ſuorum & Levitarum à filio* XX *annorum & ſupra, in vicibus ſeu Claſſibus ſuis atque diſtributionibus ſuis.* Adeò ut heic Sacerdotes, qui ſacro fungerentur officio, deſignari videantur, ætate item adjecta; illic totum, ut dictum eſt, claſſis uniuſcujuſque corpus. Vulgata ibi, *Sacerdotibus per familias, & Levitis à vigeſimo anno & ſupra per ordines & turmas ſuas.* Hellenistæ vero; οὗτος ὁ καταλογισμὸς τῶν ἱερέων κατ' οἴκους πατριῶν, καὶ οἱ Λευῖται ἐν ταῖς ἐφημερίαις αὐτῶν, ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, ἐν διατάξει. *Hæc diſtributio Sacerdotum ſecundum domus paternas: Et Levitæ in vicibus ſuis à vigeſimo anno & ſupra, in ordinatione.* Ubi anni non omnino ad Sacerdotes, ſed ad Levitas tantum referuntur. Et Levitarum quidem lex annalis, paulo ante conditum templi, viginti annorum ætatem eorum miniſteriis præſtituebat, ut eliciendum videtur ex 1 Paralipom. XXIII, 27, *Juxta præcepta quoque David noviſſima, ſupputabitur numerus filiorum Levi à viginti annis & ſupra.* Cum tamen ex inſtituto Moſaico, ſeu lege annali primum à Numine lata, ante annum trigeſimum Levita ad functionem non obligaretur, ut videre eſt Numer. IV, 3, & VIII, 24. Nam quod poſteriori Numerorum loco vigeſimus quintus annus & priori trigeſimus deſignatur, id ita interpretantur Magiſtri, ut initium functionis altero in loco, diſcendi initium, atq; tempus הלכות עבודה *inſtitutæ functionis,* veluti lectionem, cantum, & quæ ſunt cætera, aſſequendi, ut diſciplina plenus atque ſic idoneus redderetur, in altero denotetur. Adeò ut quinquennium, quo diſcrepant bini illi loci, fuerit ipſum diſcendi tempus, intra quod, qui ſacro eorum miniſterio non idoneus deprehenderetur, rejiciebatur. Ita in Gemara Babylonia ad tit. *Cholin* cap. I, fol. 24, a, Maimonides halach. *Celi hammikdaſch,* cap. VII, & Salomon Jarchius ad Numer. VIII. De vigeſimo autem poſt Davidis tempora heic anno, teſtimonium habetur in Ezra III, 8, & trigeſimi antea, 1 Paralip. XXIII, 3. Neque Legem illam annalem in Numeris latam aliter volunt obligaſſe, quam dum arca Levitarum humeris portanda

tanda erat; ſeu בזמן שהעבודה בכתף *tempore, quo miniſterium humeri in uſu.* Hoc à Davide Rege ſublato (1 Paralip. xxiii, 26,) etiam & vim ſuam ita Legem annalem exuiſſe, ut & eam novare liceret. D. etiam Hieronymus in Quæſtionibus Hebraicis ad 1 Paralip. xxiii, de Levitis; *quamdiu,* inquit, *Tabernaculum mutabatur de loco ad locum, à viginti annis eligebantur. Poſtquam vero Templum Domini ædificatum eſt, à triginta annis.* Ubi numerus viginti locum triginta, errore manifeſto, occupat; ſed annalis legis mutatio palam docetur. Vide nunc Salomonem Glaſſium Philologiæ ſacræ lib. 1, tract. 1, ſect. 11, art. 31. Monendum autem eſt, in Græcorum interpretum verſione Numerorum loci prioris, adeoque utriuſque, vigeſimum quintum annum Levitis præſtitui; qua de re vide, ſi placet, Theodoretum Quæſt. xiii. ad eundem librum. Sed vero nullibi comperio apud Magiſtros, annos Levitarum, qua Levitarum, legitimam Sacerdotum ætatem indicaſſe. Quod miror nimium, Viros magnos, etiam dum alios acriter caſtigant, admiſiſſe. Id tamen, ipſum D. Hieronymum, qui Ebræorum mores ac traditiones ab ipſis quamplurimas edidicit, habet aſſertorem. *Recordetur* (inquit; de Joanne Hieroſolymitano, adverſus quem in Epiſtola lxii, ad Theophilum, ſcribit, verba faciens) *legis antiquæ, & poſt viginti quinque annos à Levitica tribu eligi in Sacerdotium pervidebit. Aut ſi in hoc teſtimonio ſolo Hebraicam ſequitur veritatem, noverit triginta annorum fieri Sacerdotem.* Item in proœmio ad Ezechielem, *niſi quis apud Hebræos ætatem Sacerdotalis miniſterii,* id eſt, *triceſimum annum, impleverit, nec principia Geneſeos, nec Canticum Canticorum, nec hujus voluminis exordium & finem legere permittitur.* Eadem etiam ætas Sacerdotibus Chriſtianis olim tum Cæſareo tum Pontificio jure eſt præfinita, ut videre eſt in Novell. Juſtiniani cxxiii, cap. xiii, & Gratiano Diſt. lxxviii. Sed vero Ebræorum de ætate heic jura ſuis in Commentariis ſunt, qualia jam diximus; atque Sacerdotum alia, alia Levitarum. Neque auditum, puto, eſt, pubertatem fuiſſe legitimam Levitæ ætatem, ad Magiſtrorum mentem, aut non fuiſſe Sacerdoti, diſtinctione, quæ ſupra adfertur, adhibita. Quæ tamen ita intelligenda etiam videtur, ut non quilibet Sacerdos vigeſimum ſuperans annum in functionem eſſet, ſive evocandus, ſive admittendus; ſed is tantum, qui in Majoribus ætate ſeu puber cenſendus erat; qualis non fuit aliquis poſt decimum tertium annum præter diem unicum, niſi pubertatis illa ſigna ſeu pili bini ei excreviſſent, tametſi annum ſuperaſſet vigeſimum;

extra quam ubi aut ſpadonis ſigna ſub vigeſimo anno exacto aut poſtea, Spadonis (quem סריס vocitant) nomen, atque, ex eo nomine, Majoris, ei præbuerant, aut, hiſce etiam deficientibus, trigeſimus quintus annus exactus in Majorum demum numerum eum retulerat. Ejuſmodi enim fuere gradus legitimæ, quæ Major erat, ætatis adipiſcendæ. Nec, antequam eam quis civiliter adeptus fuerat, functioni ſacræ idoneum fuiſſe videntur exiſtimaſſe; ſed pubertatis ſigna & annum vigeſimum, cui ut plurimum prævia ſunt illa ſigna, velut quæ plerunque ſeu generatim heic menſuræ vicem obtinebant, in more hoc annali Sacerdotum (qui & Pontificum eſt) definiendo, uſurpaſſe. Ita ut ante illam ætatem neminem in Vices accerſerent; tametſi puberi ſacra, pro libitu, præſtare liceret, & Pontificis demortui hæredi etiam puberi in Dignitatem ſuccedere: Neque ante eam ætatem, admittendus erat. Hinc de Onia II Pontifice, Simonis I filio, in ſucceſſionem, per annos plurimos, poſt mortem patris, qui tenera ætate eum reliquerat, non admiſſo, dijudicandum eſt. Vide ſis librum primum, cap. VI. Quin apud Joſephum ratio redditur, cujus obtentu, utpote legitimæ, Antiochus Epiphanes Pontificatum contulit Jaſoni, patruo Oniæ, qui filius erat & hæres Oniæ III Pontificis. ὁ γὰρ (inquit ille lib. XII, cap. VI) παῖς, ὃν Ὀνίας καταλελοίπει, νήπιος ἦν ἔτι. *Nam filius Oniæ ſuperſtes, parvulus hactenus erat.* An vero, qui ita ob minorem demortui hæredis ætatem ſuccederent, ij jure ſuo, an pupilli Pontificatu fruerentur, quæſtio facta eſt. Audacter Joſephus Scaliger in Elencho Orationis *Chronologicæ* Davidis Paræi; *Pontifex*, inquit, *Maximus, quamvis ante pubertatis argumenta, non admittebatur in functionem ſuam, nibilominus tamen erat & vocabatur Pontifex Maximus. Sed dabatur illi Vicarius, qui intra terminum pubertatis ejus vice fungeretur. Is in priore Templo dicebatur* משנה כהן הגדול *Secundus à Pontifice Maximo. Sub poſteriore Templo vocatus eſt* סגן כהן גדול *Vicarius Pontificis Maximi, quem locum in Eccleſia Græca explet is, qui vocatur* πρωτοσύγκελλος τοῦ πατριάρχου. *Hujus rei illuſtre exemplum extat in Onia, cui, quum, patre Simone Juſto mortuo, relictus in cunis eſſet, Vicarius datus eſt Eleazarus patruus.* Sic ille. At vero, annos XXX Pontifex fuit Eleazarus, & Manaſſes propatruus XXVI, antequam dignitate gauderet Onias nepos, ut libro oſtenditur ſuperiori, ex Euſebio; aliis quindecim duntaxat annos Eleazaro aſſignantibus Etiam uterque demortuus eſt antequam ſuccederet Onias; de cujus tamen pubertatis civilis retardatione

tione nullibi legimus. Detur ſane, extremam pubertatis metam eum præſtolatum eſſe, id eſt, annum trigeſimum quintum; nec Eleazarum xxvi, ſed xv annos tantum dignitatem tenuiſſe. Certe diutius etiam ita præcluſus eſt Oniæ Pontificatus, quam tutelæ jus aut Vicarii ratio pateretur. Nec fiebat Pontifex ſolo jure proximitatis. Accedebat præter veſtitum ſacra Unctio ſub Templo primo, ſolennis item & ſacer veſtitus ſub ſecundo. Sine quibus pro Pontifice nemo agnoſcebatur, ut mox liquebit. Impuberes autem aut unctos aut veſtitu illo inſignitos, haut puto compertum. Quomodo igitur Vicarius ei datus, qui nondum ipſe Pontifex? qua ratione etiam & ubi tributum ipſi Pontificis nomen, quatenus illud ſupremam in ordine Sacerdotali dignitatem ſignificat? Quin Joſephus diſerte ante Antiochi Epiphanis tempora neminem ἅπαξ παραλαβόντα *ſemel nactum dignitatem Pontificiam* eam exuiſſe ſcribit. Neque obſtat Abiatharis exautoratio, perduellionis rei. Loquitur de ordinaria ſucceſſione & perpetuo Pontificis creati jure. Nec minus ipſe ſive Eleazari ſive Manaſſis Pontificatum, quam aliorum, qui præceſſerant, perpetuum facit tutelæ ſeu pupilli jure liberum. Quæ cum ita ſint, ſtatuendum potius videtur, Impuberum jus ejuſmodi fuiſſe, ut, præcluſo ipſis Pontificatu, proximus, perinde, ac ſi illi abeſſent, ſanguine ſuccederet, non tutelæ aut Vicarii jure, ſed pleno ſuoque & perpetuo. Quo item mortuo, proximus itidem ſuccedebat, niſi impuberi pubertas civilis antea acceſſiſſet. Adeo ut Impubes à paterna dignitate arceretur, uſque dum & pubertas ſua & Pontificatus vacatio concurrerent. Quod ſane, ex Oniæ patruique ſui & Propatrui exemplo, videtur eliciendum. Jam dicta autem de Sacerdotali ſeu Pontificali functione, ante annum vigeſimum, ubi pubertas civilis adeſſet, rite peragenda, apprime firmantur ex eo, quod apud Joſephum legitur de Ariſtobulo Hyrcani Pontificis ex Alexandra filia nepote, adeoque Pontificatus, ſub Herode Magno, hærede. Is annum agebat decimum ſextum, cum Herodes Ananelum Babylonium contra jus in dignitatem illam evexerat. Alexandra igitur mater ejus ἐπεταράχθη καὶ χαλεπῶς ἔφερε τὴν ἀτιμίαν τοῦ παιδὸς, εἰ περιόντος ἐκείνου, τῶν ἐπικλήτων τις ἀξιοῦται τῆς ἀρχιερωσύνης, *turbata eſt & inique ferebat ignominiam, qua affectus eſt filius ſuus, quod eo ſuperſtite aliunde quis vocatus Pontificatum uſurparet.* Sic ille lib. xv, cap. II. Etiam & Mariamne Ariſtobuli ſoror atque uxor Hero-

 dis,

dis, aſſiduis precibus eum flagitabat, ἀποδοῦναι τῷ ἀδελφῷ τὴν ἀρχιερωσύνην *reddere fratri Pontificatum*, quod demum factum eſt. Et paulo poſt ſubjungit Joſephus, τὸ μειράκιον Ἀριστόβουλος, ἕβδομον ἐπὶ τοῖς δέκα γεγονὼς ἔτος, ἐπειδὴ κατὰ νόμον ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν βωμὸν συντελέσων τὰ θύματα, τόν τε κόσμον ἔχων τὸν τῶν ἀρχιερέων, καὶ τὰ πρὸς τὴν θρησκείαν ἐντελῶν, κάλλει τε κάλλιστος καὶ μεγέθει πλέον ἢ πρὸς τὴν ἡλικίαν ὑπεράγων, τοῦ γε μὴν περὶ τοῦ γένους ἀξιώματος πλεῖστον ἐν τῇ μορφῇ διαφαίνων. ὁρμή τε τῷ πλήθει πρὸς αὐτὸν εὐνοίας ἐγένετο, καὶ τῷ Ἀριστοβούλῳ τῷ πάππῳ πεπραγμένων ἐναργὴς μνήμη παρέστη. *Adoleſcens Ariſtobulus, annum egreſſus decimum ſeptimum, cum ſecundum legem aſcenderet ad altare ſacra operaturus, ac habitu Pontificali indutus, atque ea, quæ functioni erant, rite perageret, eximia forma & ſtatura, quam pro ætate procerior, maxime etiam in facie generis dignitatem præ ſe ferens, convertit in ſe multitudinis oculos ſimul & ſtudia, reputantis ſecum etiam avi Ariſtobuli memoria digna facinora.* Exploratiſſimi vides heic juris fuiſſe, omnium conſenſu, Pontificatus functionem ante vigeſimum annum rite peragi potuiſſe & ſucceſſione accipi. Nec habet locum in hoc exemplo pubertas ſingularis XVII annorum, quæ, Ebræis, ſuis in rebus hujuſmodi, inaudita, Viro magno impoſuit. Ad jus autem perpetuum eorum, qui ob minorem hæredum ætatem ſufficiebantur aſſerendum, nec hæredis pubertate, ſeu, quod idem eſt, legitima ætate finiri probandum, etiam quod in hiſtoriola hac de Ananelo occurrit, inprimis facere videtur. Herodes fatetur ſe Ananelum Pontificatu donaſſe παιδὸς παντάπασιν ὄντος Ἀριστοβούλου, *Ariſtobulo omnino puerulo.* Impubes deſinit eſſe Ariſtobulus. Tunc Herodes Ananelo Pontificatum abrogat παράνομα ποιῶν ut diſerte Joſephus, id eſt, *jura violans.* Conſequens eſt, Ananelum ex jure, quippe qui ſemel ob minorem Ariſtobuli ætatem in dignitatem evectus eſt, juxta morem receptum abdicari non debuiſſe. Male interpolatur locus iſte Joſephi in verſione recentiori. Sed recte ibi Ruffinus; *Ananelum* (ſic ille) *Principatu Sacerdotii, præter Legem exuit.*

Cap.

Cap. V.

De Vitiis Corporalibus, *quorum in admittenda ſive* functione Sacerdotali *ſive* Pontificali ſucceſſione, *ratio erat habenda.*

UT, ſine ætate legitima, neque Functio neque Succeſſio admittebatur, ita nec ſine legitima Corporis habitudine Membrorumque integritate. Adeo ut qui ὁλόκληρος *corpore integer*, ſeu ἄμωμος *vitio carens* non eſſet, aut τὸ σύμβολον ἀτυχίας *notam infelicitatis* (quo nomine vitium heic corporale memorat Philo in ſecundo de Monarchia) in corpore gereret, is plane arcendus eſſet. Lex ſacra eſt ſtirpi Aharonicæ, Levit. xxi, 17; *Quicunque de ſemine ſuo in generationibus ſuis habuerit maculam, non accedat, ut offerat panem Deo ſuo.* Macula ſeu vitium corporis מום lingua Moſaica vocitatur. Et Helleniſtæ ipſum veluti retinent; dum pro eo μῶμον, quod *dedecus* ſeu *vitium* ſonat, ſubſtituunt. Recenſentur aliquot in ſacro ſermone maculæ ſeu vitia corporis, quæ hominem à functione Sacerdotii arcent, uti etiam Levit. xxii, 20, quæ animalia ita vitiabant, ut rite offerri nequirent. Sed recenſionem illam exemplum tantum eſſe, ajunt Ebræi, ſeu ſpecimen, quod in vitiis heic dijudicandis eſt ſequendum, non quod totam legis, quæ præcedit, vim explicat. Corporalia igitur, quorum in hiſce habenda eſt ratio, Vitia tripliciter diſtribuunt. Alia fuere שפוסלין בכהנים מלעבוד והבהמה מליקרב *quæ ita vitiabant tam Sacerdotes, quam animalia bruta, ut neque hæc rite offerri, neque illi rite miniſterium præſtare poſſent.* Quæ ad animalia tantum ſpectabant, qualia plurima enumerant, locum heic habent nullum. Alia שפסלין את האדם בלבד מלעבוד *quæ vitiabant hominem tantum, ita ut à ſacro miniſterio eſſet abſtinendum.* Alia demum שאין פוסלין אלא משום מראית העין *quæ non vitiabant aliam ob cauſam, quam quod intuenti deformitate diſplicerent.* Primi generis faciunt quinquaginta.

Quorum v, in Aure;

I. *Cartilago auris lacera.*
II. *Cartilago auris diſciſſa.*
III. *Perforata auris cartilago, adeo ut foramen viciam poſſit recipere.*

IV. *Auris arida & exſanguis.*
V. *In aure alterutra cartilago duplex.*

In palpebris, tria.

VI. *Perforata palpebra.*
VII. *Palpebra diſciſſa.*
VIII. *Palpebra lacera.*

In Oculo, octo:

IX. *Cæcitas, ſive in utroque ſive in altero.*
X. *In alterutro lippitudo.*
XI. *Viſus obſcurior, ob tenebras utrique ſeu alteri offuſus.*
XII. *Tuberculum, uvæ inſtar, tametſi viſus non minueretur.*
XIII. *Caruncula nigredinis aliquantulum operiens.*
XIV. *Albugo in nigredinem extenſa.*
XV. *Macula alba, intra nigredinis circuitum*; vitium hoc, uti & ſequens, nomine דק *in origene eis denotatur*: Id vulgatæ, lippus eſt. Neque locum habuit, niſi aliquantulum prominueret hæc macula.
XVI. *Macula nigrior in Nigredinem depreſſa.*

In Naſo, tria;

XVII. *Naris perforata.*
XVIII. *Diſciſſa naris.*
XIX. *Naris lacera.* Quod de perforatis, diſciſſis, laceris, naribus, auribus, palpebris & labiis (de quibus ſtatim) habent, inprimis vocabulo חרוץ in Levit. XXII, 22, deſignari ajunt. Id ſciſſum ſignificat & diffractum.

In Ore, ſex;

XX. *Labium perforatum;*
XXI. *Labium lacerum;*
XXII. *Diſciſſum Labium;*
XXIII. *Maxilla inferior ſuperiori prominentior.*

XXIV. *Os, ex ſuj conſtructione, occluſum.*
XXV. *Lingua impeditior, adeo ut verborum plerorunque prolationi ſit impar.*

In vaſis ſeminariis, duodecim;

XXVI. *Membrum genitale compreſſum.*
XXVII. *Contuſum idem.*
XXVIII. *Idem avulſum.*
XXIX. *Idem abſciſſum.*
XXX. *Teſticulus compreſſus.*
XXXI. *Contuſus.*
XXXII. *Pars Teſticuli exſecta.*
XXXIII. *Teſticulus evulſus.*
XXXIV. *Teſticulus unicus.*
XXXV. *Uterque unico in loculo.*
XXXVI. *Utriuſque ſexus, velut Hermaphroditi, membra.*
XXXVII. *Genitalium loci obſtructi.*

In Manibus pedibuſque, ſex;

XXXVIII. *Claudus.*
XXXIX. *Femur alterum altero longius.*
XL. *Femur alterum altero altius.* Ex utroque ſcilicet fiebat Pedum inceſſus inæqualis.
XLI. *Oſſis manus fractura manifeſta.*
XLII. *Oſſis pedis fractura manifeſta.*
XLIII. *Pedes, ex ſui conſtructione clauſi, ſeu, in ſe ſtrictius contracti.*

In ſuperficie Corporis, quatuor.

XLIV. *Scabies ſicca. Pſora.*
XLV. *Verruca, quæ non ſine oſſe.*
XLVI. *Scabies Ægyptiaca; ſoris humida.*
XLVII. *Oſſium, quæ apertius cerni poſſent, aliquod inciſum.*

Hiſce adjiciuntur;

XLVIII. *Ab ætate provecta tremor.*
XLIX. *Tremor ab Ægritudine.*
L. *Sordes & inquinamenta; veluti ſudor, fætor oris.* Addunt, Sacerdotem ſudore inquinatum, antequam ad ſacram admittendus eſſet functionem, abluendum atque aromate conſpergendum. Oris item fætorem, ſi quis fuerit, aromate aliquo devorato corrigendum. Aliter חלל עבודתו *profanabat functionem* ſeu *Sacrificium ſuum*.

Secundi Vitiorum heic generis ſunt Ebræis nonaginta; eorum nempe, quæ hominem tantum ſeu Sacerdotem, non Victimas, vitiabant, aliave animalia ſacranda.

In Capite, octo;

I. *Verticis capitis concavitas.*
II. *Convexitas verticis, nimium exſurgens, inſtar ovi.*
III. *Frons ſeu ſinciput faciei ſuperpendens.*
IV. *Occiput cervici ſuperpendens.*
V. *Caput adeo deorſum amplum & diffuſum, ut etiam colli locum partemque ejus occuparet.*
VI. *Calvitium in toto capite.*
VII. *Calvitium (nec tamen ſine recto crinium ductu inter aurem utramque) in ſincipite.* Nam in occipite, ductus ejuſmodi vitium perimebat.
VIII. *Calvitium in vertice; tametſi alias crinibus circundaretur caput.*

In Collo, bina;

IX. *Collum adeo depreſſum ſeu breve, ut caput humeris continuum videretur.*
X. *Collum adeo oblongum, ut humeris videretur eluxatum.*

In aure, quatuor;

XI. *Aures nimis exiguæ.*
XII. *Aures turgidæ nimis, inſtar ſpongiæ.*

XIII. Lan-

XIII. *Languidæ nimis ac pendulæ aures.*
XIV. *Auris altera ab altera, obiter intuenti, diverſa.*

In ſuperciliis, quinque;

XV. *Pilorum defectus, in utroque.*
XVI. *Iacentia ſupercilia.* Puto, aliquantulum pendula.
XVII. *Supercilium tantum unicum.*
XVIII. *Supercilia binis plura.*
XIX. *Diſſidentia, veluti ſive colore pilorum ſive longitudine, Supercilia.*

In Palpebris, quatuor;

XX. *Pilorum in utriſque defectus.*
XXI. *Denſitas in pilis nimia, ſeu hirſutia, ut in ſilonibus.*
XXII. *Pilorum alterius ab altero diverſitas, veluti colore, tenuitate.*
XXIII. *Non ita, ut par eſt, apertæ, ſed nimium conniventes palpebræ.*

In Oculis, undecim;

XXIV. *Oculi ſuperius, quam par eſt, ſiti.*
XXV. *Oculi ſiti inferius, quam eſt par.*
XXVI. *Oculi omnino rotundi, nec in longitudinem aliquantulum extenſi.*
XXVII. *Oculi furibundorum inſtar.*
XXVIII. *Oculi majores, quam par eſt; inſtar vituli.*
XXIX. *Minores, quam par eſt, oculi; inſtar anſeris.*
XXX. *Lachrimæ perpetuo ſtillantes.*
XXXI. *Humor ab alterutro oculi angulo fluitans.*
XXXII. *Contractio palpebrarum & oculorum viſui ſolita, ſeu nictatio, inter videndum, frequens.*
XXXIII. *Viſus adeo confuſus, ut ſine monitore inter objecta ampla diſtinguere nequiret.*
XXXIV. *Oculi diſſidentes veluti colore, magnitudine, loco.*

In Naſo, ſex;

XXXV. *Superior pars naſi, inter oculos, depreſſior.*

XXXVI. *Naſi medium nimium eminens.*
XXXVII. *Extremitas naſi repanda.*
XXXVIII. *Naſus alterutrinque divergens.*
XXXIX. *Naſus grandior, quam ferret ceterorum membrorum ratio.*
XL. *Naſus exilior, quam ratio ea ferret.* Menſura autem hic erat digitus ejus, de quo fiebat quæſtio, auricularis, אם הורה חוטמו גדול ממנה או קטן ממנה הרי זו מום *ſi naſus ei eſſet aut major digito eo aut minor, vitium erat.* Sic Magiſtri.

In Labiis, tria;

XLI. *Labium inferius ſuperiori prominentius.*
XLII. *Labium ſuperius inferiori prominentius.*
XLIII. *Os adeo laxatum, ut ſalivam non retineret.*

In Ventre, tria;

XLIV. *Venter tumidus.*
XLV. *Vmbilicus prominens; & non depreſſior, ut eſſe ſolet.*
XLVI. *Mammillæ ſuper ventrem, inſtar mulieris, jacentes, ſu pendulæ.*

In dorſo, tria;

XLVII. *Dorſum incurvum.*
XLVIII. *Gibboſitas ex vertebra ſpinæ luxata.*
XLIX. *Gibboſitas carnoſa.*

In Manibus, ſex;

L. *Digitorum numerus excreſcens.* Abſciſſo vero, qui excreverit, deſiit vitium; ſed ita demum, ſi exos eſſet.
LI. *Digiti alicujus defectus.*
LII. *Bini digiti continenter conjuncti.* Sed deſiit vitium, ſi à vola ad extremitates diſcinderentur.
LIII. *Digitus alter alteri inequitans.*
LIV. *Caro è pollice extuberantior.*

LV. *Uſus dextræ incommodus.* Nam ſiniſtrâ miniſterio functum, id, quod peragebat, profanaſſe ſcribunt.

In Vaſis ſeminariis, quatuor;

LVI. *Scrotum, ad genua ferme pendulum.*
LVII. *Veretrum, adeo longum, ut genua ferme attingeret.*
LVIII. *Scrotum percuſſum adeo ut inde læderentur teſticuli.*
LIX. *Hernia.*

In Cruribus & Pedibus, quindecim;

LX *Crura adeo extrorſum incurva, ut, genibus nunquam conjunctis, pedes facile commiſcerentur. Ut in valgis.*
LXI. *Talus extuberantior.*
LXII. *Calcaneus ita retrorſum extenſus, ut crus medio pede inniti videretur.*
LXIII. *Planta pedis in latum diffuſa, &, inſtar anſeris, plana.* Ut in plancis ſeu plautis.
LXIV. *Caro è pollice pedis extuberantior.*
LXV. *Digitorum pedum alicujus defectus.*
LXVI. *Digitorum numerus excreſcens.*
LXVII. *Digitus alter alteri inequitans.*
LXVIII. *Bini digiti continenter conjuncti.* Idem heic jus erat, quod in digitis manus ita conjunctis.
LXIX. *Pes adeo undiquaque ſibi æqualis, ut à calce ad digitorum extremitates, utrinque ac ubique eandem haberet figuram.*
LXX. *Pes à calcaneo ad digitos ita incurvus, ut, arcus inſtar, alterutrinque diſtorqueretur;* ut in loripede.
LXXI. *Pes excavatus, ſeu planta ſic concava, ut ſtans calcaneo & digitorum extremitate tantum inniteretur.*
LXXII. *Tali intertrigine ſe mutuo inter eundum pulſantes.*
LXXIII. *Genua ſe mutuo inter eundum intertrigine pulſantes.*
LXXIV. *Pedis ſiniſtri potior uſus.*

In Corpore toto, quatuor;

LXXV. *Corpus grandius, quam membrorum ferret ratio.*

LXXVI. *Corpus minutius quam eadem ratio ferret.*
LXXVII. *Corpus Longius quam ratio ferret eadem.*
LXXVIII. *Pumilionis ſtatura.*

Iu Cute & Carne, octo;

LXXIX. *Nigrities, qualis Æthiopis.*
LXXX. *Albor, qualis caſei.*
LXXXI. *Rubor, qualis coccini.*
LXXXII. *Cutis, ex cauſa interiori decolorata, veluti ex puſtulis, lentigine.*
LXXXIII. *Cutis ex cauſa foris admiſſa, decolorata, ut cicatricoſa.*
LXXXIV. *Verruca ſeu nævus in facie etiam aſſario minor; modo ex ea creſcat pilus.*
LXXXV. *Verruca ſeu nævus in facie aſſario æqualis ſeu major.*
LXXXVI. *Caro ſeu cutis languida & pendula.*

Adduntur inſuper hiſce;

LXXXVII. *Surditas.*
LXXXVIII. *Fatuitas, qua inſania etiam denotatur.*
LXXXIX. *Epilepſia.*
XC. *Spiritus immundus.*

Tertii generis, quæ vitiabant, quia intuenti deformitate diſplicerent, bina duntaxat faciunt;

I. *Pilorum, qui in palpebris, defectus; tametſi eorum radices remanerent.*
II. *Dentes excuſſi.*

De hiſce univerſis conſulas Miſnam & Gemaram Babyloniam tit. *Becoroth* cap. VI, & VII. R. Jehuda Ben Elai in *Torath Cohenim* col. 188. & 189. Maimonidem halacoth *Biath bammikdaſch* cap. VI, & VII. & Moſem Mikotzi Præcept. Neg. CCCVIII. Vide ſis item Philonem lib. II. de Monarchia & libro de Victimis. Numerus omnium eſt CXLII. Nullum eorum non eſt בגלוי *in aperto*, adeo ut intuenti diſcerni poſſet. Neque enim admittunt, ut qvod in aperto non eſſet, veluti in renibus, veſica, liene, inteſtinis, heic locum haberet. Edocti ſcilicet exemplis in

ſacro ſermone expreſſis. Quod vèro in Helleniſtarum verſione Levitic. xxII, 22. pro חרוץ ſubſtituitur *γλωσσότμητος lingua ſectus*, id plane Talmudicis adverſatur. Neque enim linguæ ſectionem inter vitia enumerant; nec locum illum (qua vitia deſignat) non æque ad Sacerdotem offerentem ac ad victimas attinere volunt. Tὸ חרוץ igitur, quod ſciſſum ſeu inciſum denotat (vulgata, *cicatricem habens*) aures, palpebras, nares diſciſſas ſignificare ajunt. Nec linguæ vitium aliquod interponunt. Animadvertendum autem eſt, in vulgata reperiri, eum qui *parvo vel grandi, vel torto naſo* fuerit, altari non admittendum. Vocabula quæ reſpondent in origine (Levit. xxI, 18.) ſaltem illum locum occupant, ſunt חרום או שרוע. Horum primum pro eo *cui ſuperior pars naſi depreſſior eſt*, ſeu ſimo nimis, capiunt Magiſtri, & ſecundum pro eo, *cui membrorum paria ſunt imparia*, veluti oculi, aures, crura. Pro utriſque habet Græca verſio *κολοβόρριν ἢ ὠτότμητος naſo mutilatus aut auribus ſectus.* Sed vulgatæ autor non tam originis verba, quam receptam, de naſi vitiis, ſententiam ibi ſecutus videtur. Ex enumeratis autem vitiis, alia vides eſſe קבועים *permanentia* ſeu *perpetua*, alia עוברים *tranſeuntia*, ſeu *quæ tempore deſinunt.* De univerſis ſimul pronuntiant, כל כהן שיש בו מום בין מום קבוע בין מום עובר לא יכנס למקדש מן המזבח ולפנים שנ' אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא יגש *Sacerdos, cui ineſt vitium, ſive permanens illud fuerit ſive tranſiens,* (antequam tranſierit) *non introeat Sanctuarium uſque ad altare, nedum locum aliquem interiorem; ſecundum id quod ſcriptum eſt; ad velum non ingrediatur nec accedat ad altare.* Locus eſt Levit. xxI, 23. legi de vitiis corporalibus ſubjunctus. Atque interdicto teneri volebant ſingulos ex genere Sacerdotali vitio ex jam recenſitis aliquo laborantes; Ita tamen, ut ſi quis contra faceret, diverſimodus eſſet contumaciæ effectus. Nam cum tria ſint Vitiorum jam dicta genera, & Flagelli pæna plerunque delictis, graviori non punitis ſupplicio, irrogari ex ſententia forenſi ſoleret; ſi quis ex Sacerdotali genere, cui vitium aliquod ſive primi, ſive ſecundi generis ineſſet, heic contra feciſſet, vapulabat. Maimonides; אם עבר ונכנס לוקה אעפ שלא עבד *ſi contumax fuerit Sacerdos, & , cum vitium habuerit, introiverit, vapulat; idque etiamſi non ſacrificaverit.* Si nempe hoc fecerit במזיד ולא בשגגה *ſcienter & non ex ignorantia.* Aliter enim pæna hæc non ſequebatur. At

 vero

vero Sacrificii ab iis, qui binis hiſce generibus vitiorum laborarent, peracti natura alia atque alia erat. Primum genus non modo pænam ſacrificantibus ſcienter induxit, ſed etiam ipſum Sacrificii actum vitiabat, adeo ut eſſet עבודה פסולה *ipſum Sacrificium illegitimum profanumque*, ſive illud ſcienter ſive ex ignorantia perageretur. Secundum vero genus, לא חלל עבודתו *minime profanabat Sacrificium*, tametſi ſacrificans verberum pæna eſſet afficiendus. Ob tertium demum, Sacerdos, qui adverſus patria heic inſtituta contumax eſſet, אינו לוקה ועבודתו כשרה *nec ipſe vapulabat, nec Sacrificium ejus illegitimum.* Adeo ut genus tertium in monitis, quæ interdicti ſpeciem induebant, tam ſine pœnâ adjectâ, quàm ſine Sacrificii profanatione tantum haberetur. Primum & ſecundum in interdictis; huic etiam pæna verberũ, illi tam profanatione Sacrificii quam pæna adjecta. Quomodo autem tum primum tum ſecundum vitiorum corporalium, quæ diximus, genus ſucceſſioni Pontificali æque ac functioni Sacerdotali, obſtare poſſet, haut difficile eſt ex hiſce decernere. Et de mutilatis auribus etiam exemplum habetur ſuperiore in libro capite VIII, ubi de Hyrcano Pontifice agitur. Aures ei præroſit Antigonus, ut ob hoc vitium, â dignitate, ſi forte redux eſſet, arceretur. De hiſce vitiis Joſephus lib. III, Archæolog. cap. X, & lib. VI, Haloſeos cap. XV. Utroque etiam in loco, juxta Legem in Levitici XXI, 22. latam, ſacrarum epularum & rerum Sacerdotali generi ſuſtinendo aſſignatarum fuiſſe eos participes recte docet. Sed peſſime poſteriori in loco, ut non raro, vertitur. Verba ejus ſunt, τῶν δ' ἀπὸ γένους ἱερέων ὅσοι διὰ πήρωσιν οὐκ ἐλειτούργουν, παρῆσαν τε ἅμα τοῖς ὁλοκλήροις ἐνδοτέρω τοῦ γείσου, καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ γένους ἐλάμβανον μερίδας, quod vertitur, *Qui vero ex origine Sacerdotum genus ducentes, cæcitatis causa munere non fungebantur cum incolumibus intra limitem aderant parteſque generis conſequebantur.* Nugæ meræ; nec autoris mentis ferme veſtigium. Redde, *Ex genere Sacerdotali, quotquot propter defectum aliquem corporis, ſacrum non obibant munus, aderant cum integris corpore intra atrii limites, & partes ſuas, etiam ex ipſorum originis jure, accipiebant.* Fuerunt alia corporis in Sacerdotibus vitia, quæ munere quidem arcebant eos, uſque dum corrigerentur. Sed pro libitu ac momento corrigi potuere. Ideoq; ſucceſſioni in functionem non aliter obſtare potuere, quam ſi non corrigerentur. In hiſce, præputium, immunditіes lavacro aliiſque ritibus abolenda, crines intonſi. Neque enim luctus cauſa aliave, Sacerdoti cuiquam ſacram vi-

cem

cem obſervanti ſeu Pontifici ex lege permittebatur aut raſum caput, aut non tonſum habere crines promiſſos. Qua de re vide ſis Levitic. x, 6. & xxi, 10. præter Ezechielis cap xliv, 20. Nam quod legimus in citatis Levitici locis ראשיכם לא תפרעו de Sacerdotibus univerſis, & את ראשו לא יפרע de Pontifice, pro quibus in vulgata habetur *capita veſtra nolite nudare*, & *caput ſuum non diſcooperiet*, & apud Helleniſtas, τὴν κεφαλὴν ὑμῶν οὐκ ἀποκιδαρώσετε *caput veſtrum cidari non nudabitis*, & οὐκ ἀποκιδαρώσει *cidari non nudabit*, ſeu, ut in nonnullis, οὐκ ἀπομιτρώσει *non nudabit mitra*, apud Judæos etiam Hiſpanienſes *vueſtras cabeças non deſcubrades*, & *ſua cabeça non deſcubrira*, quemadmodum item alii recentiorum; hæc ita capiunt Talmudici, ut crines promiſſos tantum verbis illic interdici velint. Adeo ut vertendus ſit locus primus *comam capitum veſtrorum non nutriatis*, & ſecundus *comam capitis ſui non nutriat*. Nam cum τὸ פרע comam ſeu cæſariem ſignificet, ut in dicto Ezechielis loco & in Numeror. vi, 5. verbum etiam פרע (quod ſæpius quidem *retegere* aut *denudare* ſignificat) velut ab ea notione factum, pro eo quod eſt *comam nutrire* ſeu *promittere* ſumi heic volunt, & pro eodem quod in Ezechiele eſt פרע לא ישלחו *cæſariem non promittant* ſeu *nutriant*, quod tamen in Græca verſione eſt τὰς κόμας αὐτῶν οὐ ψιλώσουσι, *comas ſuas non ad preſſum tondebunt*, contra Ebraicam veritatem & vulgatam, quæ Ebraicam heic ſequitur. Sed Magiſtris conſonus eſt etiam diſerte Onkelus in paraphraſi Chaldaica loci utriuſque; ית רישיכון לא תרבון פירוע *Capitis veſtri non nutriatis comam*, & ית רישיה לא ירבי פירוע *capitis ſui non nutriat comam*. Aſtipulatur Arabs Erpenianus. Altero in loco ille שער ראשכם לא תכברוא *cæſariem capitis veſtri non creſcere faciatis* aut *promittatis*; altero, idem, numero & perſona mutata. In Arabico etiam Saadiæ, poſterior locus vertitur ראשה לא ישעת *caput ſuum* (cæſariem capitis) *non diffundat*; priore itidem eiſdem vocabulis uſurpatis. Verſio autem Arabica Mſ. Bibliothecæ Arundellianæ, habet, לא תעטוא רוושכם *non obtegatis capita veſtra*, priore in loco; eodem item vocabulo in poſteriori adhibito. De tecto forte capillis capite locus capiendus; ut res ipſa exigit. Et immane quantum adverſantur Talmudicorum placita verſioni tum vulgatæ tum Helleniſtarum aliorumque de capitibus non nudandis. Nam ex more receptiſſimo pileus ſeu cidaris Sacerdotum & Pontificis exuenda

erat, quandocunque à ſacro miniſterio recederent, ut infra capite VII, docetur. Qualis vero comæ nutritio in interdicto comprehendatur, (quantum ad Sacerdotes gregarios attinet) eliciunt ex lege de Naziræis lata Numer. VI, 5. ubi verba fiunt de coma eorum nutrienda per tempus conſecrationis, quod triginta diebus brevius nunquam ex recepto more legitimum habebatur. Quamobrem & ultra triginta dies comam nutritam Sacerdotem functioni, donec tonderetur, imparem reddidiſſe volunt. *Nam* poſt tot dies exactos rite nutriverat comam Naziræus. Nec interdictum hoc ad omnia tempora, ſed ad functionis ſeu vicis ſolennis præſtandæ tantum tempus, qua Sacerdotes gregarios obligabat, attinuiſſe ajunt. Perpetuo vero & nunquam non Pontificem obligaſſe; utpote cujus præſentia in Sanctuario adeoque veluti aſſidua functio, non per vices diſterminata, ex lege præſtituebatur. Qua de re vide ſis Moſem Maimonidem halach. *Celi hammikdaſch* cap. V, & halach. *Biath hammikdaſch* cap. I, Moſem Mikotzi Præcept. Negat. CCCII, præter commentarios ad citatos è Levitico locos. Qualibet autem Sabbati veſpera ita tondendus erat Pontifex, ut forpice circumquaque crines æquarentur; capite tantum non raſo. Ante alios conſule heic D. Hieronymum lib. XIII, in Ezechielem, ad cap. XLIV. Quatenus hoc imitata fuerit Eccleſia Chriſtiana, ejuſve pars aliqua, vide, ſi placet, Gratian. diſt. XXIII. cap. 21. & 22. & Extr. tit. de vita & honeſt. Clericorum, cap. 5. & 6. obvioſque de Sacerdotum tonſura locos alios. *Minime vero profanabat* Sacrificii ſui actum comam nutriens, tametſi ex præputio & immunditie ipſum actum, alioquin ſacrum, profanatum eſſe ſtatuant. Quod vide apud Maimonidem laudato libro, cap. IX. Tam comam autem nutriens, quam ex præputio aut immunditie altari arcendus, verberibus ex ſententia forenſi plectebatur, ſi contra morem functioni ſe forte immiſcuerat. Et de Corporis heic habitu hactenus.

Cap.

Cap. VI.

De vitiis Animi, *quæ tam* Functioni Sacerdotali, *quam* Succeſſioni in Pontificatum, *obſtarent. Etiam & de* Artibus, *quæ exiſtimationem tantum minuerent.*

ANimi habitudo & integritas vitæ, cujus in Sacerdotibus Pontificibusque ad functiones ſuas adeoque ad Succeſſionem Pontificalem admittendis ratio erat habenda, ex illis animi vitiis ſeu peccatis intelligitur, quibus præcludebatur ad ſacra peragenda ſeu in Sanctuarium, uſque ad Altare, Sacerdotibus aditus. Horum, Alia vim ſuam exuebant, ſi pœnitentia ducti, qui iis laborabant, ad bonam mentem redirent; Alia vim retinebant ſuam in hac re æternum. Prioris generis exemplum eſt multiplex in nuptiis Sacerdotum illicitis; non ſolum quæ lege eis ſingulari, ſed etiam, quæ communi omnium interdicto vetabantur. Etenim ſi quis Sacerdos matrimonio ſibi contra fas quomodocunque fæminam junxiſſet, functione, ex majorum inſtituto, arcebatur; ita tamen, ut ſi in forum (puto LXXI virorum; ſeu quod Conſeſſum magnum appellitant) evocatus, in populi frequentia, illicita quam contraxerat conſuetudine abſtinentem ſe fore palam voto profiteretur, & demum repudio conjugem illegitimam ejiceret, altari, non minus ac ſacri cœtus ceteri, idoneus haberetur. Ita Maimonides halach. *Biath hammikdaſch* cap. VI. Et hujuſce rei exemplum eſt luculentum Manaſſis Jadduæ Pontificis fratris, cui, ducta in uxorem, contra fas, Sanballatis Cuthæi filia, eo nomine imperatur, ut aut eam repudiaret aut altari abſtineret. Quod itidem de aliis eodem tempore Sacerdotibus dicendum; ut eſt videre apud Joſephum lib. XI, cap. VIII. Adde etiam Nehemiam, XIII, 28. & vide Jacobum Capellum in Hiſtoria ſacra Anno M. 3666. Poſterioris generis ſpecies ſunt binæ illuſtres; Cultus extraneus ſeu Idololatria, & Cultus etiam qui in Pentateucho præſtituitur, loco tantum diſcriminatus; id eſt alio in Templo alibi extructo, ad Hieroſolymitani ſimilitudinem, Numini vero exhibitus. Cultus extraneus ſive ſponte ſive errore à Sacerdote præſtitus, eum ita vitiabat, ut altari perpetuo, tametſi in ſeniori ritu pœnitentiam geret, eſſet arcendus, Maimonides, libro jam laudato, capite IX; כל כהן שעבר עז' בין במזיד בין בשגגה אעפ' שחזר בתשובה גמורה הרי זה לא ישמש במקדש לעולם שנ' לא

שנ׳ לא יגשו אלי לכהן לי אחד העובד אותה בשירות כגון שנעשה כומר לעבודה זרה או המשתחוה לה או המודה בה וקבלה עליו באלוה הרי זה פסול לעולם עבד והקריב אין קרבנו ריח ניחוח אעפ׳ שהיה שוגג בעת ששרת או שהשתחוה או שהודה אבל השוחט לעז׳ בשוגג אם עובד והקריב קרבנו ריח ניחוח ונתקבל שהרי לא שרת ולא נעשה כומר אלא שחט בלבד והוא שוגג ואף על פי כן לכתחלה לא יעבוד *Quicunque Sacerdos cultum præſtiterit extraneum, ſive id ſponte fecerit ſive ex errore, tametſi ſolenniori pœnitentia ductus ad bonam mentem redierit, in Sanctuario nihilominus officio nunquam omnino fungetur. Nam & ſcriptum eſt* (Ezechielis XLIV, 13, ubi de Sacerdotibus, qui idola coluerant, agitur) *non appropinquabunt ad me, ut Sacerdotio fungantur mihi. Neque diſcrimen eſt heic inter eum, qui ut Sacerdos in cultu extraneo miniſter fuerit, & eum, qui adoraverit idolum, & eum, qui agnoverit in eo divinitatem, atque ei ſe addixerit. Hi omnes æque in æternum altari ſunt arcendi. Quin nec, ſi eorum quiſquam Sacerdotio functus Sacrificium obtulerit, erit id odoris grati, tametſi ex errore ſive Sacerdotem in cultu extraneo is egerat, ſive adoraverat, ſive divinitatem agnoverat. At vero qui ex errore mactaverit Idolo, ſi is Sacerdotio functus Sacrificium obtulerit, erit id grati odoris & recipietur, quoniam ſcilicet nec miniſterium præſtitit, nec Sacerdos cultus extranei factus eſt, ſed tantum mactavit, idque ex errore. At interea error hic non facit, quo minus is, ut ceteri, altari ſit itidem arcendus.* Atque ita Talmudici ad tit. *Menachoth* cap. XIII, fol. 109, a. Cultus autem loco tantum, ut diximus, diſcriminati, veluti in Templo Heliopolitano aut Samaritanorum, eandem vim fuiſſe ibi aſſeritur, tametſi pro עז׳ *Cultu extraneo* ſeu *Idololatria* is neutiquam acciperetur. Maimonides loco jam memorato, מי שעבר ועשה בית חוץ למקדש והקריב בו קרבנות לשם אינו כבית עז׳ ואעפ׳ כן כל כהן ששמש בבית כזה לא ישמש במקדש לעולם וכן כלים שנשתמש בהן שם לא ישתמשו בהן במקדש לעולם אלא יגנזו ויראה לי שאם עבד כהן ששמש שם במקדש לא פסל *Qui lege ſacra violata extruxerit Templum extra Sanctuarium, ut offerat ibi Sacrificia Numini vero, non quidem Templum illud quale Templum idolis ſacratum habetur. Veruntamen, Sacerdos, quicunque in ejuſmodi Templo officio functus fuerit, Sanctuario æternum eſt arcendus, quemadmodum etiam inſtrumenta univerſa ibi in cultu adhibita, adhiberi nunquam debent in*

San-

Sanctuario, ſed in gazophylacio reponenda ſunt. Ceterum mihi videtur, ſi modo forte ſacrificaverit in Sanctuario Sacerdos, qui in ejuſmodi Templo antea miniſterio functus eſt, actum ejus minime profanum eſſe. Huc ſpectat cultus Sacerdotum in Templo ab Onia Oniæ tertii Pontificis filio in Ægypto, ſub Ptolemæo Philometore, extructo, de quo fuſius libro ſuperiore cap. VII. Inſtar Hieroſolymitani factum eſt, atque ut ritus in eo Judaici peragerentur. Ceterum ex recepto, quem diximus, more, Sacerdoti, qui in eo Templo ſacrum miniſterium præſtitiſſet, aditus in Sanctuarium Hieroſolymitanum, ut ibi redux officio fungeretur, æternum præcludebatur. Miſna tit. *Menachoth* cap. XIII; הכהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש בירושלם ואין צריך לומר לדבר אחר שנ' אך לא יעלו כהני הבמות על מזבח יי' בירושלם כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם הרי הן כבעלי מומין חולקין ואוכלין אבל לא מקריבין *Sacerdotes, qui officio functi fuerint in Templo Oniæ, functione in Sanctuario Hieroſolymitano arcendi ſunt; multo magis ii, qui idola coluere. Nam & ſcriptum eſt* (II Regum XXIII, 9;) *veruntamen non aſcendebant Sacerdotes excelſorum ad altare Domini in Jeruſalem, ſed tantum comedebant azyma in medio fratrum ſuorum, Scilicet veluti inter eos, qui corporalibus vitiis laborabant, cenſebantur hujuſmodi Sacerdotes. Partes ſuas in diſtributionibus cepere, & comedebant,* [epulis Sacerdotalibus rite ſatis affuere; qua de re vide Levit. XXI, 22] *ſed minime Sacrificia offerebant.* Præter commentarios ad eum locum, conſulas hac de re Moſem Mikotzi Præcept. Negativ. CCCIX. Hinc facile fit dijudicare, quamobrem neque Onias Oniæ tertii filius, cui hæreditario jure Pontificatus, poſt ætatem legitimam, alioquin debebatur, nec poſteri ejus unquam avitam in Templo Hieroſolymitano hæreditatem ſibi poſtularent. Eo ſcilicet jure excidere, quotquot in Oniæ Templo Heliopolitano ſacra feciſſent. Nec ambigendum eſt, tam filios Oniæ nepoteſque proximiores, rebus ſuis in Ægypto haud parum florentibus, ibi ſacra peregiſſe, quam Oniam ipſum. Filios autem habuiſſe illum binos, liquet. Chelciam & Ananiam, qui ipſi à Strabone quidem memorati, dicti ſunt Cleopatræ εὐδοκιμεῖν μάλιςα

magno in pretio fuiſſe. Sed filios fuiſſe eos Oniæ, autor eſt Joſephus lib. XIII, cap. XVIII, ubi & Strabonis locus. Præmiſſis igitur hiſce, qui ita jure ſuo, ac ſi plane eſſe deſierant, excidiſſent, omnino legitima potuit eſſe atque civili proximitate ſanguinis undiquaq; ſubniti Haſmonæorum ſucceſſio, de qua libro ſuperiore egimus. Et certe Ebræorum nonnullis adeo legitima fuit Haſmonæorum in Pontificatum ſucceſſio habita, ut in Moſis benedictionibus veluti prævíſam illam deſignari ſcribant. Unde poſteriora Benedictionis Levi verba in Deuteronom. XXXIII, 11, ad eam ſpectare volunt, quod adnotatur ad dictum locum in gloſſa Jarchii. Adeo ut ratio ſane deſit viris aliquot eruditiſſimis, dum veram Pontificum ſucceſſionem in Haſmonæis interpellatam eſſe, & contra jus eos ſucceſſiſſe fidenter affirmant. Nec melius fere illi, qui ſucceſſionem legitimam ideo in Hyrcano, Haſmonæorum ultimo, finem habuiſſe ſcribunt, eo quod ἐξ ἐκείνου οὐδὲ κατήγοντο *ex eo originem non ducerent* ii, qui ſequerentur, quemadmodum Theodorus ait Metochites, alii. Ratio nihili eſt; quia tam ipſius natis jure, cauſis multiplicibus jam dictis, potuit Pontificatus præcludi, quam ad alios ſine injuria devenire. Vitiis hiſce animi ſeu moribus inquinatis, qui heic locum habuere, expectarit forſan quis, ut adjiciatur etiam homicidium; idque ſive ſponte ſive errore commiſſum; maxime cum ex vetuſto, in Chriſtiana Republica Ebraicam non raro imitante, more homicidæ, ſive voluntarii ſive involuntarii, (modo Caroniſtarum aliquot exceptiones admittas) Irregularitatem contrahant, id eſt, functioni Sacerdotali minus idonei reddantur. Certe ex Commentariis Talmudicis homicidium functioni Sacerdotum in Sacrificiis peragendæ obſtitiſſe nondum ſatis didici. At vero homicidam functionem aliam Sacerdotalem, Sacrificatione minus illuſtrem, rite non præſtare potuiſſe uno ore ſatis aſſerunt Magiſtri. Nempe Benedictionem, quam נשיאות כפים *extenſiones manuum* nuncupant, in ſacra Lege Numeror. VI, 23 præſcriptam, atque in templo & Synagogis à cœtu Sacerdotum præſtandam. Maimonides halach. *Thephila Webircath cohenim*, cap. XV. כהן שהרג את נפש אפילו בשגגה אף על פי שעשה תשובה לא ישא את כפיו *Sacerdos, qui quempiam occiderit, etiamſi id ex errore fecerit, etiam & pœnitentiam egerit, non debet unquam in Benedictione ſolenni manus extendere.* Quin eundem facere videtur, ex ſententia Veterum, homicidam

cum

cum idololatra hac in ſpecie. Etiam & adjicit, וברכה כעבודה היא שנ׳ לשרתו ולברך בשמו *Benedictio inſuper veluti ſacrum in Sanctuario miniſterium eſt, ſecundum id quod dicitur, ut miniſtrares ei & benediceret in nomine ejus.* Locus citatur ex 1 Paralip. XXIII. 13. Tantundem habetur in Talmude Babylonio, tit. *Beracoth.* cap. V. fol. 33, & Moſe Mikotzi Præcept. Affirmat. XX. Atque huc trahunt etiam illud Eſaiæ 1, 15; *Et cum extenderitis manus veſtras, avertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam. Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.* Præter locos citatos, vide Davidem Kimchium ibidem. Certe & alia fuere, quibus reddebatur Sacerdos Benedictioni huic ſolenni parum idoneus, nec tamen altaris functioni. Veluti lingua aliquantulum blæſa, & diſtorti digiti. Alia etiam fuere vitia, quibus functio deneganda erat, nec tamen Benedictionis præſtatio; ut quæ memoravimus ante, ſive corporis ſive animi pleraque. Neque ad hanc rem ſpectat illud Exodi c. XXI, 14. *ſi quis per induſtriam occiderit proximum ſuum & per inſidias; ab altari meo evelles eum, ut moriatur.* Id intelligitur, non de vitio ejusmodi ex homicidio quolibetcunque contracto, ut inde miniſterio altaris Sacerdos eſſet deponendus, ſed de pœna tantum mortis ita homicidæ infligenda, ut nec altare, velut aſylum, eum omnino tueretur. Sic ſane Magiſtri, ad quorum mentem, Iarchius ibidem; אם הורג כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות *Etiam ſi fuerit Sacerdos homicida, atque is Sacrificium peragere velit, ipſum quoque evelles ſeu tolles, ut morte plectatur.* Vide nunc DD. ad tit. de Homicidio cap. 1. Sed tam de homicidio errore commiſſo, quam ſpontaneo, in ſpecie de Benedictionibus loquuntur Magiſtri; quibus etiam, ob apices aliquot forenſes in actionibus obſervandos, quamplurima adulteria, inceſtus, idolorum cultus, homicidia ſpontanea, ultimum ſupplicium evaſere, quæ tamen unico teſte probata, fama credita, ſeu præſumta, effectus ſuos alios habuere. Quod tum in eo, quod de Sacerdote homicida heic diximus, tum in eis, quæ ſupra de Sacerdotis Idololatria ac inceſtis nuptiis afferuntur, eſt inprimis advertendum. Etiam &, quæ exiſtimationem minuerent aliqua, utcunque non mala, in cauſa fuere, ut idoneus non haberetur quis ſucceſſioni huic ſacræ. Maimonides halac. Melachim cap. 1.; אין מעמידין מלך

ולא כהן גדול לא קצב ולא ספר ולא בלן ולא בורסי לא מפני שהן פסולין אלא הואיל ואומנותן נקלה העם מולזלין בהן לעולם ומשיעשה במלאכה מאלו יום אחד נפסל *Non conſtituunt ſive Regem ſive Pontificem, eum qui eſt aut Lanio, aut Tonſor, aut Balneator, aut Textor, aut Coriarius. Non quod artes ejuſmodi illegitimæ habitæ. Sed quoniam, ob earum ſordes, populus in ejusmodi ſucceſſione nunquam acquieſceret. Etiam & qui die unico aliquam ex artibus ejusmodi exercuerit, minime idoneus redditur.* Et quemadmodum non admittebantur, qui vitiis jam dictis laborabant, ita etiam ex eis, quæ dignitati accederent, deſtituendi, ut videtur, erant & Pontifices & Sacerdotes. Et de ea re, præter exemplum Hyrcani Pontificis auribus truncati, vide Maimonidem halach. *Cele hammikdaſch*. cap. IV. & Miſn. tit. *Horaijoth*, cap. III.

Cap. VII.

De veſtibus *ac* indumentis ſacris, *tum* Sacerdotalibus *tum* Pontificiis. *Et quinam* veſtitus *ſacer* Pontifici ſuccedenti *ritu ſolenni* induendus.

Ritus ſolennes in novo, apud Ebræos, Pontifice conſecrando triplices fuere. Veſtitus ſacer, Unctio, & Sacrificium. Quod ad veſtitum ſacrum Pontificis attinet, ex legibus, in Exodi capite XXVIII & Levitici XVI, de ea re latis, atque ex eis, quæ occurrunt in hujus libri cap. VIII, illius XXXIX, veſtium Sacertotalium genus faciunt trinum; בגדי כהן הדיוט בגדי זהב ובגדי לבן *veſtes Sacerdotis cujuslibet gregarii, veſtes aureas, & veſtes albas.* Primi generis quatuor fuere; כתנת ומכנסים ומגבעת ואבנט *Tunica, Femoralia, Pileus, Cingulum*; ſecundi item quatuor מעיל ואפוד וחושן וציץ *Pallium*, cui appenſa tintinnabula & mala Punica, *Ephod* ſeu *epomis*, (quo nomine tamen tunicæ Sacerdotum etiam & Levitarum interdum denotatæ; ut alibi monitum eſt] *Pectorale* ſeu *Rationale Judicii*, in quo ſanctiſſimum illud oraculum, *& demum Lamina*, qua nomen tetragrammaton inſcri-

pſum

ptum fronte eminebat. Tertii generis totidem etiam fuere; כתנת מכנסים אבנט וצנפת *Tunica, Femoralia, Cingulum & Pileus* ſeu *Tiara.* Generis primi univerſæ albæ fuere, & ex lino puriſſimo contextæ; excepto duntaxat cingulo, cui lana intertexebatur opere phrygionico ſeu polymito. Tunica talaris erat. Femoralia, quales fere braccæ paſſim in uſu; ſed nullibi ſciſſura disjuncta. Cingulum latum erat circa digitos tres, longum cubitos circa triginta duos, adeo ut multoties in ſe circumplicatum, corporis medium incingeret. Pileus autem non ita erat contexus, ut caput indutum ſtatim reciperet, ſed tela ſedecim [ut plerique] cubitos longa caput etiam multoties circumplicans, operiebat. Quatuor hæc Sacerdotibus gregariis præſtituta eſſe docent in Exod. XXVIII, 40 & 42. Et quod שש ibi toties legitur, pro quo in verſione tum Græca tum vulgata atque apud Joſephum, Philonem, alios ſæpiſſime, *byſſus* ſubſtituitur; id pro lino puriſsimo, qui veluti byſſus eſt, ſeu Ægyptiaco ſumunt. Opus autem phrygionicum, quo ornabatur cingulum ſeu balteus, non aliud fuiſſe volunt ac picturam textilem, qua fila ex lana purpurea, hyacinthina, coccinea, lino artificioſe intermiſcerentur. Nec colorum, quos diximus, in ſacro ſermone mentionem, ubi Sacerdotum veſtes deſignantur, aliud innuere, quam lanam eis tinctam. Et lanam tantum. Nam ex lege & more patrio, Sacerdos gregarius non rite veſtiebatur (ſicilli) לעבודה אלא צמר ופשתים בלבד *in ſacrum miniſterium, niſi tantum lino & lana indueretur.* Modo jam dicto. Neque veſtes hæ ſacræ (quæ omnes בגדי כהונה לעבודה *veſtes Sacerdotales ad ſacrum miniſterium* nuncupantur) alibi aut alio tempore Sacerdoti gerendæ, præterquam dum, vicem ſacram obſervans, altaris miniſterio aſſiduus adeſſet. Peracta vice, in apothecis reponebantur; adeo ut extra templum, veſtitus cultu, nec à plebe cetera differret Sacerdos. Ejus autem balteus ex lino & lana contextus, reliquo hominum generi (ſicut & omnes aliæ ita contextæ veſtes) interdicebatur ex lege lata Levitic. XIX, 19, qua *veſtis ex duobus contexta non erat induenda*, adeoque nec generis Sacerdotalis alicui extra vim Legum de ſacris veſtibus ſpeciatim latarum. Juriſconſulti Ebræi; אסור לכהן הדיוט ללבוש אלא בשעת עבודה *fas non erat Sacerdoti*

doti gregario, ſacris indui veſtibus alio tempore, quam dum ſacris operabatur. Et Joſephus lib. VI Haloſeos, cap. XV, τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα ὁ λειτουργῶν ἠμφιέννυτο μόνος *veſtes ſacras Sacerdos, qui ſacris operatur, ſolus induit*, ceteris, ut ipſe etiam ibi, ταῖς ἰδιωτικαῖς *plebeiis* indui ſolitis. Vide etiam Ezechiel. XLIV, 19. atque ibi D. Hieronymum. Sed Tunicæ Sacerdotalis lineæ uſus Levitis, ſub Agrippa Rege, æque ac Sacerdotibus (ſed contra fas) impetrabatur, quod tradit idem Joſephus lib. XX, cap. VIII. Et exceptio heic videtur adhibenda, de conventu publico in communem ſalutem habito, dum de non geſtandis, extra muneris ſacri præſtationem, ſacris veſtibus, morem diſpicimus. Nam cum Jaddum Pontificem comitati Sacerdotes gregarii ac populus Alexandrum Magnum Hieroſolymis exciperent, Sacerdotes univerſi ταῖς νομίμοις στολαῖς *habitu ſacro* prodibant, ut legitur apud Joſephum lib. XI. cap. VIII. Niſi id tribui velis tantum Numinis monito, quod in ſomnis accepiſſe noctu præcedente Pontificem, ex eodem loco docemur. De veſtium autem Sacerdotalium genere, ipſe etiam Joſephus lib. III. Archæolog. cap. VIII, ad Magiſtrorum ferme mentem. Sed cingulum ait fuiſſe quatuor digitos latum. Conſulas de hiſce ſi placet præter Gemaram Babyloniam ad tit. *Joma* cap. I. fol. 12, *Sepher Siphra* fol. 16. col. 64, Maimonidem halach. *Celi Hammikdaſch* cap. VIII, & Moſem Mikotzi Præcept. Affirmat. CLXXIII, ut omittam Magiſtrorum commentarios aliorumque ad memoratos Exodi locos. Vide etiam Joſephum Scaligerum in Euſebianis pag. 178. Quemadmodum autem quatuor, quas genus primum complectitur, Sacerdotibus ſacra obeuntibus nunquam non geſtandæ erant, ita etiam Pontifici quatuor illæ, quæ ſecundi ſunt generis (Aureæ, ob aurum lino & lanæ intinctæ intertextum, aliterque varie in vittis, catenulis, lamina adhibitum, nominatæ) ſimul cum ipſis, quæ ſunt primi ſplendidius confectæ, habitus erat ſacer; iſque in ſacra ejus functione perpetuus, excepto feſto Expiationum, de quo ſtatim. Eæ à Scriptoribus obviis paſſim explicantur, uti &, in ipſo ſermone ſacro, ſatis. Nec diſcrimen faciunt inter Femoralia & Tunicam, quæ Sacerdotibus gregariis & Pontifici in uſu. Balteum autem Pontificis & Pileum aliquanto diſcrepaſſe à ceterorum. Balteum opera accuratiori tam auro quam lana tincta intertextum. Pileum vero (quem מצנפת *tiaram* ſeu *cidarim*, etiam ex ipſo ſermone ſacro, vulgo

nun-

nuncupant) ex tela quidem capiti circumplicata etiam Pontifici formatum, ſed ita, ut capitis ejus involveret partem ſuperiorem in figuram pilei Turcici, quem *Turibantum* vocamus, nec inferius deſcenderet, ne Laminæ fronti annectendæ loco incommodaret. Ceterorum vero pileos undiquaque capite, galearum inſtar (unde & Onkelo כובעים *galeæ* dictæ) plicaturis incluſiſſe. Ita fere Magiſtri. Sed in hac re non eadem eſt omnium ſententia, cum circumplicatæ telæ figuram explicant. Vide ſis jam indicatos Ebræorum Commentarios & maxime Abarbinelem ad Exodi vigeſimum octavum. Sed haut parum heic differt Joſephus, qui ſane ſub excidio Templi ſecundi oculatus erat, ipſe etiam Sacerdos, teſtis veſtium ſacrarum. Pileum Sacerdotum gregariorum [quem *μασναεμφθὴς* vocabulum à מצנפת *Mitzanepath* deformatum nuncupat; & cetera etiam apud eum, ut fieri amat, veſtitus ſacri nomina, uti & alia non pauca, in verborum portenta diſtorquentur] minime faſtigiatum fuiſſe ait, nec totum caput incingens, *ἀλλ' ἐκ' ὀλίγου ὑπερβεβηκότα μέσης ſed paulo plus quam medio ſuperimpoſitum*. Et de crebris telæ plicaturis ſatis quidem aſtipulatur. Hiſce autem conſutis, *σινδὼν*, inquit, *αὐτὸν ἄνωθεν ἐκπεριέρχεται διήκουσα μέχρι μετώπου, τήν τε ῥαφὴν τῆς ταινίας καὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς ἀπρεπὲς καλύπτουσα καὶ ὅλῳ δὲ τῷ κρανίῳ γιγνομένη ἐπίπεδον. ἥρμοσται δὲ ἀκριβῶς, ὡς ἂν μὴ περιῤῥυῇ πονοῦντος περὶ τὴν ἱερουργίαν. Sindon deſuper pileum integit, usq; ad frontē deſcendens, & faſciæ conſuturas atque id quod in eis deforme erat occultans, & toti cranio adhærens. Aptatur autem accurate, ne ſacrificanti forte dilabatur.* Tam vetus interpres, cui deſcendit Sindon hæc *usque ad inferiora barbæ*, quam recentior in loco illo reddendo nimium fallunt. Niſi Sindon hæc aut continua aut conſuta pars telæ, è qua formatus eſſet pileus, fuerit, adeoque redimiculi velut vicem, plicaturas etiam obtegentis, præſtiterit, certe bina erant capitis Sacerdoti gregario indumenta; reclamante alias univerſa Ebræorum turba. Ceterum non ſolum ab Ebræis ceteris recedit heic Joſephus, ſed etiam in Pontificis capitis indumentis mire diſcrepat. Alium ſcilicet, eumque partim hyacinthinum, priori impoſitum vult. Huic item *στέφανον χρύσεον ἐπὶ τρισοιχίαν κεχαλκευμένον. θάλλει δὲ ἐπ αὐτῷ* (ſic ille lib. III. Archæolog. cap. VIII.) *κάλυκα χρύσεον τῇ δακχάρῳ βοτάνῃ παρ' ἡμῖν λεγομένῃ ἀπομεμιμημένον, ὑὸς δὲ κύαμον Ἑλλήνων οἱ περὶ τομὰς ῥιζῶν ἐμπείρως ἔχοντες προσ-*

περ[illegible]οι. *Coronam auream, triplici ordine fabrefactam, fuiſſe circumligatam; è qua exſurgunt calyculi aurei, quales videntur in herba nobis Daccharo dicta, Græcorum autem herbariis Hyoſcyamo.* Calyculos autem ab occipitio ad tempora utrinque exſurrexiſſe, non autem in fronte, quoniam locus is laminæ ſacræ integer ſervatus. Certe & Philo præter pileum, quem Mitram nominat, Cidarim etiam videtur aſſerere Pontifici geſtamen capitis, De lamina locutus, *μίτρα δ' ἦν* (inquit lib. III, de vita Moſis] *ὑπ' αὐτὸ τοῦ μὴ ψαύειν κεφαλῆς τὸ πέταλον. πρὸς δὲ καὶ κίδαρις κατεσκευάζετο· κιδάρει γὰρ οἱ ἑῴων Βασιλεῖς ἀντὶ διαδήματος εἰώθασι χρῆσθαι. Subfuit huic mitra, quo fiebat, ut caput ipſa non attingeret. Quin cidaris ei in ornamentis erat. Nam & Orientis Reges cidari, diadematis vice, uti ſolent.* Et paulo poſt, *Κίδαριν ἀντὶ διαδήματος ἐπιτίθησι τῇ κεφαλῇ Cidarim pro diademate impoſitã habet capiti.* Sed vero an is heic mitram à cidari aliam eſſe voluit? an pro eadem utrunque ſumſit vocabulum. Adeo ut non adjectam mitræ eſſe innuerit cidarim, ſed mitra memorata, cidaris nomen, veluti ſynonymum, ob explicationem tantum atque dignitatem Pontificiam [quam aut Regiam aut Regiæ proximam eſſe voluit) adjecerit. Sanè eliciendum illud videtur ex eo, quod apud eundem in libro *περὶ φυγάδων* legitur. De dignitate Pontificis ibi verba faciens, ipſam mitram, ni fallor, pro diademate ſumit. Verba ſunt, *Καὶ ὅτι τὴν κεφαλὴν οὐδέποτε ἀπομιτρώσει, τὸ βασίλειον οὐκ ἀποθήσεται διάδημα, τὸ σύμβολον τῆς οὐκ αὐτοκράτορος μὲν, ὑπάρχου δὲ καὶ θαυμαστῆς ἡγεμονίας. Ex eo etiam, quod caput ejus mitra nudandum non eſt* (Helleniſtarum verſionem, de qua capite V hujus libri, ſequutus eſt) *Regium diadema non eſt ei exuendum; quod quidẽ inſigne eſt poteſtatis non quidem Imperatoria, ſed tamen Gubernatoris & Præfecturæ admirabilis.* Niſi hoc in loco mitram & diadema pro eodẽ ſumſerit, ipſum me non intelligere fateor. Quod ſi ita fuerit, etiã & cidarim, quam diadematis Regii veluti vicem, priori in loco, occupaſſe vult, eandem ei cum mitra fuiſſe, æquũ eſt ut exiſtimemus. Nam & undenam diadema aliud, quod Regium ſit è ſacris literis, quas ſequi velle videtur, habere potuiſſet, non ſatis conſtat. Multo vero minus undenam coronam illam triplici ordine fabrefactam cum calyculis exſurgentibus habuerit Joſephus; qui tamen magis morem ſui ævi (quod forte etiam in Pontificis capitis indumentis ut in aliquot aliis, ab origine deviaſſet) quam ipſum Moſaicum,

ſaicum,

ſaicum, id eſt, primarium horum indumentorum inſtitutum ibi enarrat. Nam de præſenti ſibi tempore, quantum ad figuras attinet, plane loquitur. At mire ſibi placent nonnulli, dum ex illa Joſephi traditione teſte alio non ſubnixa, triplicem, neſcio quam, ex Oriente in Occidentem deducunt coronam. Ebræis ceteris millies occurrit, Exodi & Levitici hac de re veſtigia diligentiſſime prementibus, & ſuos proculdubio mores callentisſimis, quatuor tantum numero fuiſſe Sacerdotibus gregariis veſtes ſacras, atque octo Pontifici; neque alterutris plura. Quod non ſine magno errore ſcripſerant, unoque ore tradiderant, ſi aut bini pilei, aut corona ſeu diadema aliud præter cidarim, tiaram, mitram ſeu pileum [nam hæc heic nomina idem ſonant] & laminam illam auream, in qua tetragrammaton inſcriptum eſt, Pontificis ſacrum geſtamen fuiſſet. Scimus Exodi XXIX, 7, legi, *Pones tiaram in capite ejus* ונתת את נזר הקדש על המצנפת *& collocabis Coronam ſacram ſuper tiaram*; unde etiam Coronam in ejus indumentis fuiſſe, conjici quis recte poſſe forſan exiſtimet. Quod manifeſto quidem certum eſt. Sed ita planiſſime capiendum, ut Corona ſit ipſa Lamina aurea, quæ vitta hyacinthina tiaræ impoſita, verum erat diadema, & coronæ ſacræ nomen, in ſacris literis, alibi, ſortitur. Exodi XXXIX, 30; Et fecerunt את ציץ נזר הקדש זהב טהור *Laminam, coronam ſanctam, ex auro puro.* Sic etiam habetur in Levitici VIII, 9. Nec dubitant Magiſtri in locis hiſce ſemper coronam, pro ipſa Lamina, ſumere. Quibus aſtipulatur vulgatæ autor, qui priori Exodi loco, ipſum vocabulum, quod Coronam ſignificat, per *Laminam* reddit, atque in binis ceteris *Laminæ* nomen tantummodo retinet. Neque aliam præter ipſam Laminam, coronam ſeu indumentum, agnoſcunt in locis illis Helleniſtæ. Quod vero in vulgata, Exod. XXXIX, 25, occurrit, *Fecerunt & tunicas byſſinas opere textili Aaron & filiis ejus, & mitras cum coronulis ſuis ex byſſo*; id in origine nihil habet, quod τῷ coronulis reſpondeat aliter ac in his verbis, ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש *& tiaram ſeu cidarim byſſinam & tiaras ſeu ornamenta pileorum biſſynorum*, ſeu ut Helleniſtæ ibi, ϗ τὰς κιδάρεις ἐκ βύσσου ϗ τὴν μίτραν ἐκ βύσσου *cidares byſſinas & mitram ex byſſo.* Adeo ut tantum Pontificis cidarim, atque gregariorum Sacerdotũ pileos ſeu mitras, quæ non multum, ex inſtituto (ſi vittas hyacinthinas demas) diſcreparunt, ibi ſimul indicari videatur. Tametſi ſint etiam in Ebræis, qui Pontif. pileo ſeu cidari, tiaram ſeu cidarim decoris cauſa aliam aptandã ibi denotari velint, quæ ob vittas hyacinthinas, qui-

bus

bus conſtringebatur, primam circundabat כמין כתר *in figuram coronæ*; qua de re vide gloſſam ibi Jarchii. Non male ſic quadrat ſindoni plicaturas cidaris obtegenti, quam memoravimus ex Joſepho. Atque ex unica longa illa tela, è qua formatus eſt pileus Pontificis ſeu cidaris, tam adjecta hujuſmodi tiara, quam ipſa cidaris, quæ capiti proximè adhæſit, ſimul, ut unicum tamen indumentum, commode ſatis plicando potuit confici. Certe & alibi Joſephus non aliam præter laminam auream, & tiaram byſſinam hyacintho circumſtrictam, Pontifici coronam fuiſſe agnoſcit. Is cetera diligenter deſcribens lib. V. Haloſeos, cap. XV) τὴν δὲ κεφαλὴν, inquit βυσσίνη μὲν ἔσκεπε τιάρα· κατέστεπτο δ' ὑακίνθῳ. περὶ ἣν χρυσοῦς ἄλλος ἦν στέφανος ἐκτύπωμα φέρων τὰ ἱερὰ γράμματα. ταῦτα δ' ἐστὶ φωνήεντα τέσσαρα. *Caput tiara byſſina tegebat. Coronatur autem hyacintho. Et circa eam alia corona erat aurea, ſcriptas ferens ſacras literas, id eſt, nomen tetragrammaton.* Binas heic habet ille coronas quidem; ſed alteram, ipſam cum vittis cidarim aut tiaram, ſeu potius ipſas vittas, alteram, Laminam auream, quæ & in ſermone ſacro aliquoties, ut jam dictum eſt, Corona ſancta nuncupatur. Atque id etiam eſt inprimis heic advertendum, ubi Joſephus habitum Jaddi Pontificis Alexandrum Magnum excipientis deſcribit (quem legitimum fuiſſe, id eſt, integrum, ipſe diſerte narrat) nihil aliud capiti ejus induitur præter Cidarim & Laminam auream; quod habetur in libro ejus XI, cap. VIII. Quin & cum Alexander poſtmodum Syriæ Rex, Jonathanem mitteret ſtolam purpuream & coronam auream, quibus veluti Pontificem eum deſignare voluit, Jonathan ipſe dicitur induiſſe τὴν ἁγίαν στολὴν ſeu ἀρχιερατικὴν, *id eſt, ſacra Pontificatus indumenta,* tam in Joſepho ipſo lib. XIII, cap. V, quam in primo Haſmonæorum libro cap. X, 21. nulla mentione coronæ aureæ in indumentis ejus habita, tametſi novam ab Alexandro dono accepiſſet. Cum nihilominus, petentibus per legatos Judæis à Claudio Cæſare ſtolæ ſacræ, ſeu Pontificii veſtitus cuſtodiam, diplomate conceditur & ſacræ veſtis & Coronæ, qualiſcunque illa fuerit (ſed pro lamina aurea accipienda mihi videtur) cuſtodia. Diplomatis verba ſunt; τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα καὶ τὸν στέφανον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ὑμῶν εἶναι συγχωρῶ, *ut Veſtitus ſacer & corona vobis cuſtodiatur, concedo.* Diploma habetur integrum apud Joſephum lib. XX, cap. I. Utut vero ſe res hæc habuerit, de indumentis capitis Pontificiis tam certum eſt, ab origine illud unicum fuiſſe, quod, præter laminā auream, capiti ejus imponeretur, utcunq; hyacinthino colori

Ioris opere auroque variegatũ, unamque fuiſſe illud Tiaram, cidarim, mitram ſeu pileum, quam veriſimile, idem, pro diverſo complicandi, contexendi, ornandique artificio, ad auguſtam geſtantis præſentiam efferendam adhiberi ſolito, non ſemper eandem tuliſſe figuram, ſed aliam atque aliam ita induiſſe, ut etiam, tum meritò corona (quoniam & plane diadema erat) nuncupari poſſet, tum, ex diverſis in exteriori parte plicaturis, è duabus veluti tiaris conſiſtere videri. Et de Pontificis cidari, hæmiſphærii figuram habente, diſerte D. Hieronymus epiſt. CXXVIII, ubi Pontificis à Sacerdotum ceterorum non diſcrepaſſe ait. Eum ante alios de ceteris omnibus ibi conſule. Quod vero habent Talmudici de triplici Iſraelitarum Corona, (כתר appellitant) Corona nimirum Legis, Corona Regis, & Corona Sacerdotii, id ad illuſtrem horum dignitatem eo nomine deſignandam tantum attinet. Neque coronæ figuram ſingulis hiſce impoſitam eſſe magis probat, quam Iſraelitis triplicem. De ea vide tit. *Aboth* in Talmude Babylonio fol. 9, & Maimonidem halach. *Talmud Thorah* cap. III. Tertium demum veſtium ſacrarum genus, quod Album dictum eſt, eadem figura erat ipſa, qua genus primum. Sed in iis, nec balteus lana tincta intertextus eſt, nec, præter linum puriſſimum ſeu byſſum quid omnino adjectum. Hæc autem indumenta Pontifici fuere propria, ac ſemel tantum in anno, intra Sacrarium intimum ſeu Sanctum Sanctorum, id eſt, in feſto Expiationis, ipſi geſtanda. De quatuor hiſce locus eſt manifeſtus in Levitico XVI. 4. ubi ſcite gloſſa, מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש בהן בחוץ שיש בהם זהב לפי שאין קטיגור נעשה סנגור אלא בארבעה ככהן הדיוט וכולן של בוץ *Intelligendum, quod non intra* [in ſancto Sanctorum] *miniſterium præſtabat Pontifex octo indutus veſtibus, quibus Sacerdotio fungi ſolebat extra, utpote quibus aurum intertexebatur. Nam accuſator non debet perſonam patroni induere. Sed quatuor tantum, quemadmodum & Sacerdos gregarius. Atque hæ ex byſſo*, ſeu *lino puriſſimo ſolum conſtabant*. Tantundem habetur in Gemara Hieroſolymitana ad tit. *Joma*, cap. VII, fol. 44, col. 2, halach. 5. Atque de hiſce aperte Joſephus lib. V haloſeos, cap. XV. Primo ait Pontificem habitu auguſtiori (quem deſcribit] Calendis, Sabbatis, aliiſque illuſtrioribus feſtis maxime, cum Sacerdotibus gregariis in Templum aſcendere & ſacra peragere. Statim autem ſubjicit, πάντων μὲν οὖν τὴν ἐσθῆτα, οὐκ ἐφόρει τὸν ἄλλον χρόνον, λιτοτέραν δ' ἀνελάμβανεν ὁπότε δ' εἰσίοι εἰς τὸ ἄδυτον. εἰσῄει δ' ἅπαξ

καὶ ἐνιαυτὸν μόνος ἐν ᾗ νηστεύειν ἔθος ἡμέρᾳ πάντας τῷ Θεῷ. *Habitum quidem illum alio tempore non gerit, ſed ſimpliciorem adſumit. Ita vero fit cum adytum introit. Semel autem in anno introit ſolus, quo die cunctos Deo jejunare mos eſt.* Atque is ipſe in lib. II, contra Apionem; *In adytum ſoli Principes Sacerdotum ingrediebantur propria ſtola circumamicti.* Ut ſtola heic pro Pontificio, die quo adytũ ingreſſus eſt, habitu toto plane ſumenda eſt, ita in priore loco τὴν ἐσθῆτα, quam *veſtem* vertit interpres, pro habitu auguſtiori toto, antea ibi deſcripto, ſumere debemus. Philo item, libro de ſomniis, expreſſiſſimam habet veſtium Pontificalium hanc diſtinctionem. Alias enim diſerte fuiſſe ait ποικίλας *variegatas*, id eſt, aureas, ſeu auro & coloribus conſperſas, quales בגדי זהב *Veſtimenta aurea*, Magiſtris ita nominata, fuere. Alias διαλεύκας *albas*, quo nomine haſce, quas geſtabat Pontifex, adyta ingreſſus vocitant Magiſtri, id eſt, בגדי לבן *veſtes albas.* De illis item Philo, ut à ceteris omnino diſcrepantibus, in lib. II de Monarchia, plura. Sed mirum eſt, Viros aliquot doctiſſimos locum ex libris Haloſeos Joſephi indicatum ita citare, ut Joſephum affirmare faciant id, quod Hieroſolymis maxime inauditum eſt; Epomidem & Rationale Pontifici in uſu ſolum fuiſſe, cum adyta ingrederetur. Quo nihil in rebus Ebraicis abſurdius dici poteſt. Nec ſane ea omnino Joſephi mens. Vide ſis Carolum Sigonium de Repub. Hebræorum lib. V, cap. II, & Petrum Cunæum lib. II, cap. I. Manifeſtius nihil eſt, quam Joſephi ſenſum eſſe, qualem diximus; quod & ſatis ſane agnoſcit vetus ejus ibi interpres. Ita demum genus primum univerſis Sacerdotibus erat commune, ſecundum & tertium Pontifici proprium. Hoc ſcilicet in feſto Expiationis tantum atque in Sancto Sanctorum, illud cum primo quandocunque in Sanctuario rem ſacram peragebat. Unde ſexcenties occurrit in Magiſtrorum commentariis, כהן הדיוט בארבעה בגדים כהן גדול בשמנה *Indumenta Sacerdotis gregarii ſunt quatuor, Pontificis vero octo*; prætermiſſis ita generis tertii indumentis, quæ non omnino à primis diſcrepabant, excepto, quod Pontifici tantum propria fuere atque ex lino puriſſimo ſeu byſſo duntaxat conficienda erant. Cautum vero eſt tam de מכוסר בגדים ſive *Sacerdote* ſive *Pontifice, cui deficerent veſtes præſcriptæ*, quam de יתר בגדים *eo, cui plures induerentur, quam lex præciperet.* Primi generis fuit quicunque Sacerdos gregarius ex quatuor ſuis, aut Pontifex, qui ex ſuis octo aliquam non haberet indutam, dum officio fungeretur. Atque etiam adnumeres, cui breviores eſſent quam

par erat. Secundi fuit Sacerdos Pontificiis indutus veſtibus aureis, aut binas pro unica habens. Cui etiam jungatur, qui longiores, quam ſtatura ſua pateretur, demitteret. Quiſquis, ſive inopia ſive abundantia ita peccaret, ejus miniſterium illegitimum fuiſſe ac profanari cenſebant. Nec ſane Sacerdotem ſine veſtitu ſuo ſacro magis Sacrificium rite aut ſine profanatione peregiſſe, quam זר *extraneum* ſeu quemvis è plebe, altare temere invadentem. Vide ſi placet ſupra indicatos Maimonidis & Moſis Mikotzi locos, cum cap. x halachâ Maimonidis, quam ibi citavimus. Is etiam capite VIII & IX ibidem, quomodo ſingulæ jam dictæ veſtes atque indumenta ſacra contexi & fieri deberent, ex veteribus operoſe oſtendit quod libenter heic prætermittimus. Octo autem illa, quæ Pontifici in Sanctuario ſacro munere fungenti neceſſario induebantur, eadem fuere, quibus, ritu ſolenni, Pontifex in dignitatem ſuccedens erat induendus. Ea Joſepho atque aliis uno nomine τῆς στολῆς ἀρχιερατικῆς *ſtolæ archieraticæ* ſeu *Pontificiæ* non raro indigetantur.

CAP. VIII.

De ſolenni Pontificis novi *ſacris veſtibus* induendi ritu.

VEſtitu ſacro ita explicato, ſequitur, ut de ritu veſtiendi ſolenni diſpiciamus. Quæ occurrunt in Exodo & Levitico ea de re (nam ritus Aharonis veſtiendi, archetypi heic locum obtinere, nemo neſcit] ut ſatis obvia mittimus; ea duntaxat obſervaturi, quæ in Talmudicorum commentariis & ſequentium Pontificum ſucceſſionis ratione, de Veſtitus ſolennibus occurrunt. Ritus ſolennis ejuſmodi à Talmudicis, ex ſacris literis & moribus receptis, docetur, ut indutis primo Femoralibus & ſupra Lumbos conſtrictis, accederet Tunica talaris. Hac cinguli crebris plicaturis ſub axillis (inferior enim, ex more recepto, locus cingulo non permittebatur) circumligata, induebatur quidem cidaris ſeu pileus Sacerdoti gregario. Sed Pontifici, proxime poſt cingulum pallium, cui Ephod ſeu Epomis imponebatur. Et tunc induebatur Cidaris ejus ſeu tiara, cui affixa demum vittis Lamina aurea, ſeu Corona, ut in ſacrs literis vocitatur, Sancta. Vide, ſi placet, Gemaram Babyloniam tit. *Zebachim*, cap. II. fol. 19, Maimonid. halach. *Celi hammikdaſch*, cap. x, & Moſ. m Mikotzi præcept. affirmativ. CLXXIII. Sic veſtitum fuiſſe ajunt Eleazarum, cum Patri jam morituro ſucceder et. Numer. xx, 25; *Tolle Aharon & Eleazar filium ejus & duc eos in montem Hor. Et ſpoliabis Aharon veſtibus ſuis, induesque eas Eleazar fi-*

lium ejus. Aharon vero colligetur & morietur ibi. Fecit itaque Moſes, ſicut Dominus praeceperat, & aſcenderunt in montem Hor, vidente cuncta congregatione. Et denudavit Moſes Aharon veſtimentis ſuis & induit ea Eleazar filium ejus. Mortuusque eſt Aharon ibi in vertice montis. Et de ea re Joſephus; Aharon ἀποδύεται τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν, καὶ παραδοὺς αὐτὴν Ἐλεαζάρῳ τῷ παιδὶ, πρὸς ὃν διὰ τὴν ἡλικίαν ἡ ἀρχιερωσύνη παρεγίνεται, θνήσκει, *exuit veſtes Pontificias, quibus Eleazaro filio, cui ob ætatem in Pontificatum debebatur ſucceſſio, traditis, mortuus eſt.* Hinc eſt, quod Jonathan Haſmonæus Pontifex deſignatus, Sacram ſeu Archieraticam ſtolam, id eſt, habitum Pontificium indueret Feſto Tabernaculorum, conſecrationis ſuæ ritu uſus; ut videre eſt apud Joſephum lib. XIII cap. v. & 1 Maccab. X, 21. Et, cum Agrippa Rex Pontificatum denuo Jonathæ Anani F, reddere volebat, ἅπαξ, inquit ille renuens, ἐνδῦναι στολισμὸν ἱερὸν ἀρκοῦμαι, *mihi ſacrum illum amictum ſemel ſumſiſſe ſatis eſt.* Scilicet, *Sacrum amictum induere*, pro *Pontificem creari*, uſurpabatur ſub Templo ſecundo. Nam ſacrificium, quod in novo Pontifice ſacrando ritus erat tertius, extra Templum fieri nequibat, nec habebatur omnino ſub Templo ſecundo, ut mox oſtendimus, oleum ſacrum ſeu Unctio. Locus eſt Joſephi, lib. XIX. cap. VI. Et Herodes regnum Ebræorum adeptus, Indumenta Pontificia in Antonia turri reperta, ſibi ibi ſuaque in poteſtate detinuit, πιστεύων ἕνεκα οὐδὲν νεωτερίζειν ἐπ᾽ αὐτῷ τὸν λαὸν, *ratus inde populum à rebus novis moliendis contineri*, ut idem Joſephus lib. XVIII, cap. VI. Nimirum ſacri amictus cuſtodia & poteſtas tanta erat habita, ut novi Pontificis creationis juri ca proxima, etiam velut eadem, exiſtimaretur. Unde itidem, poſt Herodem, Romanis & eis, qui ſub hiſce præerant, uſque ad Vitellii præſidis ſub Tiberio tempora, ejus poteſtas erat & cuſtodia. Tunc vero ab Imperatore redditum eſt jus illud, idemque poſtea à Claudio Cæſare firmatum Judæis, ita ut à Sacerdotibus, qui tum ſucceſſorem induerent, utcunque ſuffectum, tum in ſacra peragenda amictum ſacrum, ad morem priſtinum depromerent, cuſtodiretur. Sed quomodo hæc res aliter atque aliter ſe habuerit, enarrat fuſius Joſephus l. XV. c. XIV, l. XVIII. c. VI. & l. XX, c. I. Et de ſolenni veſtiendi ritu exemplum habetur etiam in hiſtoriola illa filiorum Simonis Juſti, Pontificis maximi è Talmudicis in libri ſuperioris cap. VII narrata; quam conſulas. Quin tam ſub Templo ſecundo, quam ſub primo octo veſtes, eodem modo confectas, quo ſub primo, Pontifici tum creato, tum ſacra operanti, induendas fuiſſe ajunt, adeo etiam ut Oraculum

illud

illud in Rationali Sanctiſſimum, quod, cum Templo primo, in Pontificibus revera volunt deſiiſſe (ut ex capite proximo etiam liquet) imitatione artificioſiſſima ſub ſecundo exhiberetur; tametſi ejusdem nullus alius tunc uſus fuerit, niſi ut in numero indumentorum octonario nullum reperiretur contra fas, figura ſaltem imperfecta, nec Pontifex ullus מחוסר בגדים *cui veſtes deficerent* Maimonides halach. *Cele hammikdaſch*, cap. X; עשו בבית שני אורים ותומים כדי להשלים שמנה בגדים ואעפ' שלא נשאלין בהן *Sub ſecundo Templo faciebant ſanctiſſimi illius Oraculi figuram, ut ita perfecta redderentur octo indumenta Pontificia; tametſi eam Oraculi figuram nunquam tunc conſulerent.* Tantundem legitur, ex veteribus, apud Moſem Mikotzi præcept. affirmat. CLXXIII. Etiam & ratio redditur, quare Oraculi illa figura in ſecundo Templo non conſuleretur, gemmis Oraculi vetuſtioris ſeu Aharonici omnino deperditis ומפני מה לא היו שואלין בהן מפני שלא היתה שם רוח הקדש וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקדש ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו *Et quænam eſt ratio, cur non conſulere ſolerent illud ſub Templo ſecundo oraculum? Quoniam non adfuit ibi Spiritus Sanctus. Neque enim Sacerdotis alicujus in conſulendo opera adhibenda eſt, qui non ex Spiritu loquitur Sancto & majeſtatis divinæ præſidio.* Et conſulas item Epiphanium in vita Zachariæ Prophetæ. Modus Oraculi vetuſtioris conſulendi deſcribitur, uti & reſponſa dandi, apud Magiſtros jam dictos, unde etiam deſumſere pridem Chriſtiani aliquot res Judaicas tractantes. Vide ea de re V. Cl. Guilielmum Schickardum libello de jure EbræorumRegio. Neque vero Pontifici novo rite ſatis induebantur in initiatione veſtes ſacræ, niſi indutus, qualem diximus, per ſeptem dies continuos iteraretur; tametſi ex indutu unico Pontifex ita legitimus, ut ſacro miniſterio fungi poſſet, conficeretur. Maimonides halach. jam citatis, c. IV. לובש שמנה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר ז' ימים יום אחר יום *Induit octo veſtes, easque exuit. Quod ſimiliter facit per ſeptem dies continuos.* Rei hujus origo eſt in Exodi XXIX, 29, & vide Levit. VIII, 33. Subdit vero Maimonides, *ſi ſacra peregerit, antequam toties iteratus fuerit indutus, rem fieri non illegitimam*, ſed עבודתו כשרה הואיל ונתרבה פעם אחת נעשה כהן גדול לכל דבר *Sacrificium ejus rectum eſſe* ſeu *legitimum, quandoquidem, ex eo quod veſtibus ſacris induebatur, vice unica fiebat Pontifex, adeoque, ut dignitatis ipſius nihil omnino ei deeſſet.* Fiebat nempe Pontifex, quantum veſtitus ſacer ſo-

lus

lus facere potuit. Nam de Unctione, & Sacrificio etiam, mox dicetur. Ritus igitur veſtiendi Pontificis, & ſacra ceremonia per tot dies ſervanda erat; ſed non per tot dies, ut ex ſubſtantia initiationis, quæ etiam unica ex vice haberetur non illegitima. Neque ſollennis hic veſtiendi ritus noctu, ſed die tantum præſtandus; ut Maimonides ibidem.

CAP. IX.

De ungendi Pontificis *ritu*, Figura *ſeu* modo & Tempore. Unctionis ceſſatio. *Diſcrimen hac in re inter* Templum primum *&* ſecundum. *Et de* Initiationis Pontificiæ Sacrificio.

VEſtiendi ritum ſequebatur Unctio. De qua agitur in Exodi XXX, & Levitici VIII. Quibus ex aromatibus conficeretur Oleum Sanctum, explicatur in citato Exodi capite; quinam etiam eodem eſſent ungendi. In ipſa Sacerdotii inſtitutione, qua ſacrati Aharon poſterique ejus, non ſolum ipſe, ſed & filii ejus ungebantur: Idque per ſeptem dies continuos, quemadmodum & ſolenni ritu veſtiebantur, ut liquet in Exodi XXIX, 29. Obiter vero notandum, Phinees in filiis Aharonis, cui ex Eleazaro nepos fuit, non ita Magiſtris cenſeri, ut qui tunc ſive revera ſive juris fictione unctus eſſet; ſed prætermiſſum primo ſingulari, poſtmodum jure ſeu indulto Numinis ei peculiari, Sacerdotii participem factum eſſe. Aharonem nempe & omnes filios ejus ex unctione, quam acceperant ipſi, Sacerdotes factos, uti & poſteros eorum ſine unctione iterata quotquot poſtea nati. Ante vero natum Eleazaro Phinees (quia ante eſt natus) non prius Sacerdotem factum quam, peremtis Zimri & Cozbi, â Numine in Sacerdotium, promiſſo adjecto ſingulari, cooptatum. Numeror. xxv, 12, *erit tam ipſi quam ſemini ſuo pactum Sacerdotii ſempiternum*; ubi Gloſſa, שאף על פי שכבר ניתנה כהונה לזרעו של אהרן לא נתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחתן אבל פנחס שנולד קודם לכן ולא נמשח לא בא לכלל כהונה עד כאן *Tametſi antea Sacerdotium conceſſum fuerat ſemini Aharonis, non tamen conceſſum eſt aliis præter Aharonem & filios ejus, qui ungebantur cum eo & poſteris eorum natis poſt unctionem. Ceterum Phinees, qui antea natus erat, nec ungebatur, non omnino Sacerdotii particeps erat ante hoc tempus.* Quod etiam Gemara Babylonia tit. *Zebachim* ibi firmat. Sacerdotes gregarios, qui ſequerentur, minime fuiſſe unctos ajunt; ſed tantum Pontifices & Sacerdotem, quem משוח מלחמה *unctum belli cauſa*

cauſa (ex lege, Deuteron. *20, 2*;] præter Reges ; de quorum Unctione fuſe & docte Gulielmus Schickardus de Jure Regio. Gemara Hieroſolymitana ad tit. Horaijoth, fol. 47. colum. 3 ; ממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים *Ex eodem oleo ſancto ungere ſolebant Pontifices & Reges.* Ita tamen, ut tametſi Regni hæres, nunquam, niſi ob adverſam factioné, atq; ut diſſidiũ inter competitores facilius ſopiretur, ungi ſoleret, hæres nihilominus Pontificatus nunquam non eſſet, cum initiaretur, ungendus. Eadem Gemara ibidem ; מלך בתחילה טעון משיחה מלך בן מלך אין טעון משיחה שנ׳ קום משחהו כי זה היא זה טעון משיחה ואין בניו טעון משיחה אבל כהן גדול בן כהן גדול אפילו עד עשרה דורות טעון משיחה *Rex qui primo conſtituitur, ungendus erat; Regis autem filius qui in regnum ſuccederet, ut is itidem ungeretur, neceſſe non erat. Nam & ſcriptum eſt* (1 Samuel, xvi, 12, de Davidis Unctione) *Surge & unge eum* ; *ipſe enim eſt. Ipſe ungendus erat. Filii ejus ut ungerentur neceſſe non erat. At vero Pontifex Pontificis filius erat ungendus, uſque in decem generationes.* Id eſt, ex lege, in perpetuum. Et de factione adverſa, quæ in cauſa erat regni hæredes ungendi, ſequitur ibi paulo poſt, אין מושחין את מלכים אלא מפני המחלוקת מפני מה נמשח שלמה מפני מחלוקת של אדוניהו ויואש מפני עתליה ויהוא מפני יורם *Reges ungi non ſolebant, niſi ob adverſam factionem. Ita unctus eſt Salomon, ob factionem Adoniæ, Joas ob Athaliæ, & Jehu ob Jorami.* Et de hâc re tantundem videre licet in Gemara etiam jam dicta ad tit. *Sota* cap. viii, fol. 22, col. 3, & ad tit. *Siklim* cap. vi, fol. 49, col. 3, atque in Babylonia ad tit. *Cerithoth* cap. 1, fol. 5, & *Vaicra Rabba* paraſh. x, & apud Maimonidem halach. *Cele bammikdaſch.* cap. I. Mikotzi Præcept. affirmat. clxvi, Jarchium, D. Kimchium, & Gerſomidem ad 11. Reg. xxii. 30, præter commentarios ad Exodi caput trigeſimum. Ad unctionem autem ſucceſſoris in Pontificatum cujuſlibet ex lege primaria firmandam, adducunt etiam illud Levitici vi, 15, הכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה *Sacerdos unctus in ejus locum faciet eam.* Ubi vulgata, *Sacerdos qui jure patri ſucceſſerit* ; id eſt, Pontifex hæres dignitatis, quem, quoniam uncti nomine in origine deſignatur, ungendum eſſe æque ac Patrem ſtatuebant. Et obſervandum eſt, quod habet Levi Ben Gerſom ad 1, Regum cap. 1. לא הוצרכו למשוח שלמה אלא מפני מחלקת אדוניה כי במשיחת דוד נמשחו כל הקמים תחתיו מזרעו כמו שבמשיחת אהרן ובניו נמשחו כל הבאים אחריהם להיות כהנים ולזה לא הוצרכו למשוח

אחר כי אם כהן גדול *Neceſſe non erat ut ungeretur Salomon, niſi ob adverſam Adoniæ factionem, quoniam in unctione Davidis univerſi ſucceſſores ſui, qui ex ejus erant ſemine, itidem ungebantur, quemadmodum in unctione Aharonis & filiorum ejus ungebantur eorum poſteri univerſi in Sacerdotes, unde evenit, ut poſtmodum nemo eorum neceſſario eſſet ungendus præter Sacerdotem ſummum.* Nam ex Levitico & Exodo ſatis liquet, ſub initio Sacerdotii Ebraici, non ſolum Aharonem, ſed etiam cunctos filios fuiſſe unctos. In Unctionis autem Pontificis ritu, tria inprimis conſideranda ſunt; Tempus, Figura ſeu modus, & Ceſſatio ejus. Tempus erat idem cum eo, quod veſtiendi ritui præſcriptum eſt. Toties item iteranda erat, ut dictum eſt per ſeptem ſcilicet dies continuos, unctio Ita tamen ut non minus revera poſt unicam unctionis vicem Pontifex fieret & legitima peragere ſacra poſſet, quam ubi unica [illegible] vice ſacris veſtibus indueretur. Nec noctu ſed die tantum ungendus erat. Quæ omnia habes in locis, de veſtitus tempore, ſupra memoratis. Figura autem ſeu modus unctionis, ita plerunque deſcribitur, u. Andræanæ (ut vocant) Crucis figuram olei ductu in fronte ejus ſeu inter oculos exprimi ſolitam eſſe merito ſatis autumemus. Fuſo ſcilicet ſuper caput oleo (juxta illud, quod à Moſe Aharonem ungente fit in Levitici VIII, 12] digito ungentis, ajunt, in medio, qui oculos ſeu palpebras interjacet loco, ſolenne fuiſſe figuram τοῦ *chi* Græcorum ſeu χ ex oleo *ibi* diducto confici. *Sed & antequam Tiara imponeretur,* fuſum in caput oleum volunt nonnulli, ut Abenezra ad Exo. XXXIX; aliis, in verticem, poſtquam imponeretur ea, plicaturæ figura locum præbente, oleum, tradentibus, eſſe fuſum, ut Ben Nachman, qua de re vide ſis Abarbinel in *Piruſh Torah* fol. 202. Certe in caput ita fuſum eſſe, ut in barbam deſcenderet, liquet ex Pſal. CXXXIII, 2. Mikotzi autem, præcepto paulo ante indicato; תנו רבנן כיצד מושחין את המלכים כמין נזר והכהנים בתחלה מוצק לו שמן על ראשו ואחר כך נותן שמן בין ריסי עיניו ומוסך באצבעו מזה לזה עד שהוא כמין כי יווני *Traditur à Rabbinis, ungi Reges in figuram Coronæ; Pontificibus vero primum ſuper caput oleum fundi, dein oleum inter ſupercilia poſitum digito ungentis ita in utramque partem diduci, ut figura χι Græcorum fiat.* Et Obadias Bartenorius ad tit. *Keritboth* cap. 1, משיחת הכהנים היא שיוצקים מן השמן על ראשו ומושחים בין גבות עיניו כמין כי יוונית ומשיחת המלכים כמין נזר *UnctioPontificum ita fiebat, ut fuſo ſuper caput oleo, inter ſupercilia, ungerentur figura* χι Græcorum; *Reges vero Coronæ figura*

gura ungi ſolebãt. Ita etiã diſerte Maimonides halach. *Cele hammikdaſch* c.1, & Gemara Babylonia tit. *Coritoth* c.1.f. 5. Quin & Salomõ Jarchi*o* ad Exodi xxix, 7, ubi Unctio Capitis præcipitur, אף משיחה זו כמין כי *etiã*, inquit, *& hæc Unctio erat in figuram Chi*; qui locus plane retroſpicit ad id, quod adnotat in comma ſecundũ ejuſdem capitis, ubi de laganis oleo unctis verba fiunt; de quibus ille, אחר אפייתן מושחין כמין כף כי יונית שהיא עשויה כנון שלנו *poſtquam cocta fuerint, ungebant in figuram Chi caph Græcorum, quæ formatur ut noſtrum Nun.* Editionibus nonnullis, non כי כף *Chi Caph*, ſed כי כ׳ *Chi C* [quod parum diſcrepat) tantum exaratur; adeo ut ita non χι Græcorum, ſed κάππα, quo τῷ *Caph* reſpondet, figura fuerit Unctione ex ejus ſententia formanda; niſi & ipſe ſibi adverſaretur, dum τῷ Nun Ebræorum ſimilem eſſe literam, quam intelligit, expreſſim adjecit. Certe in ſcriptione Biblica ſeu quadrata, uti appellant, nullum eſt *Nun*, quod ſive τοῦ χ, ſive τοῦ κ Græcorum, ſive elementi alicujus aliis in linguis, quantum ſcimus, reperti, & eorum alterutri reſpondentis, ſimilitudinem gerit. *S*ed in Rabbinica ſcriptionis formula, ipſam Nun angulis, quos in Biblica & vetuſtiori ſemper habet, carens, atque inſtar ſive ſemicirculi ſive circuli arcus minoris ad hunc modum,) ſe exhibens, Latinorum C, quod pro Græcorum Cappa ſubſtitui ſolet, retro verſum imitatur, atque à figura illa, quam כי יונית ſeu *Chi Græcanicam* appellant, maxime recedit. *S*ed interea mirum eſt, tam *Chi* quam *Caph* ita ſimul à *Jarchio memorari altero in loco,* altero vero tantum Chi. Et merito ſuſpicandum eſſet illud, quod de Caph & Nun inſeritur interpolantis alicujus gloſſema fuiſſe, niſi & aliorum etiam, qui inter Ebræos celeberrimi fuere, eandem fuiſſe ſententiam comperiremus. Iſaac Abarbinel in *Piruſh Torah* fol. 202. כבר זכרו חז״ל שהכהנים הגדולים היו מושחין על ראשם מ״עט מהראש ועושין כמ״ן כף יונית כמו שקבלו חז״ל מן הנביאים שראו המשיחות ההמה בעיניהם ואומר אני שהיה כף יונית לרמוז שהוא אשר בחר השם לכהן כי ה כ׳ היא ראשונה לאותיות כהן והיה מורה זה על כהונה כמו שהנזר היה מורה על המלכות *Memoriæ olim proditum eſt à Sapientibus. piæ memoriæ, Pontifices ita ungi ſolere, ut exigua capitis parte inuncta, figura eis fuerit τοῦ Caph Græcanici, quemadmodum ipſi piæ memoriæ Sapientes acceperunt à Prophetis, qui hujuſmodi Unctionis oculati fuere teſtes. Atque ex mea quidem ſententia, Caph Græcanicum adhibebatur, ut indicaretur eo, unctum fuiſſe à Numine in Pontificem electum. Etenim Caph eſt primum elementum τοῦ* כהן *Cohen,*

quod

quod Pontificem ſonat. Atq; ita fuerit inſigne dignitatis Pontificiæ, ut corona eſt Regiæ. Sed nugæ ſunt in ratione ejus perquam ridiculæ. Nam Caph ſeu Cappa Græcanicum primo כהן elemento eſt diſſimilimū. Et, ſi figura ejuſmodi eſſet, ut primum כהן elementum præ ſe ferret, quamobrem, imo qui fieri cum ratione potuit, ut è Græcia peteretur ad Ebraicum vocabulum denotandum? Vide item Davidem Kimchium ad Pſalm. CXXXIII. Apud Maimonidem, loco jam ante citato, ipſa figura locum habuit. Sed in impreſſis omittitur, ſpatiolo, quod occupare ea debuit, relicto. Sed quod de Unctione diximus, ad Templi primi ævum tantum attinere ajunt. Neque ſub Secundo Unctionis uſum aliquem omnino fuiſſe. Etenim cum ex interdicto divino in Exodi XXX, 33, nefas eſſet oleum aliud præter illud ipſum, quod tum ex præſcripto conficiebatur, componere, nec ſub Templum ſecundū primarii illius quidquam omnino remaneret, ſaltem non reperiretur, in quo unctionem ſacram peragi aliquam plane nolebant; ſequebatur, ut Pontifex, qui antea tam מרובה משיחה *inſignis unctione* quam מרובה בגדים *veſtibus* ſeu *indumentis ſacris inſignis* erat, jam veſtibus tantummodo, præter ſacrificium, initiaretur, nec aliquis omnino haberetur unctionis ſacræ uſus. Atq;, ob rei neceſſitatem, non minorem ita ſolenni ritu veſtito ſine unctione dignitatem ajunt acceſſiſſe, quam ſeculis anterioribus tam uncto quam veſtito. Maimonides halach. *Cele hammikdaſh* cap. I, בבית שני שלא היה שם שמן המשחה היה כהן גדול מתרבה בלבישת בגדים בלבד שהיה לובש בגדי כהונה גדולה *ſub templo ſecundo, quoniam nullum erat Unctionis oleum, Pontifex veſtium indutu initiabatur, adeo ut tantum Pontificiis indumentis veſtiretur,* minime vero ungeretur. Idem paſſim apud Magiſtros occurrit, maxime locis de unctione laudatis. Et de Olei Sancti ſub Templo ſecundo defectu, expreſſim Gemara Hieroſolymitana ad tit. *Maccoth.* cap. II, fol. 32, col. 1, אילו ה׳ דברים שחסר מקדש אחרון ממקדש ראשון אש ארון אורים ותומים שמן שמשחה ורוח הקודש *Quinque hæ res defuere in Templo ſecundo, quas primum habuit. Ignis* (cœleſtis) *Arca, Urim & Thummim, Oleum Unctionis, & Spiritus Sanctus.* Unde & emendandus eſt locus alter ejuſdem Gemaræ ad tit. *Horajoth* cap. III, fol. 47, col. 3, ubi enumeratio ad hunc modum fit; אש וארון ואורים ותומים ושמן הקודש, *Ignis, & Arca, & Urim, & Thummim, & Oleum Sanctum.* Legendum proculdubio, ושמן המשחה, ורוח הקודש *& Oleum Unctionis & Spiritus Sanctus.* Neque ad hanc de Unctionis defectu rem, aliud volunt illi, quibus aliter

ter recenſentur res, quæ ſub Templo ſecundo defuere. In Gemara Babylonia ad tit. *Joma* cap. 1. numerus retinetur quinarius. Sed Olei nomen in eo locum non habet, ארון ואורים ותומים ואש העליונה ושכינה ורוח הקדש *Arca*, & *Vrim*, & *Thummim*, & *Ignis Cæleſtis*, & *Majeſtas Divina*, & *Spiritus Sanctus*. De quibus item vide ſis Jarchium & David Kimchium ad caput primũ Haggæi. Quod autẽ de Sanctiſſimo illo oraculo, Urim & Thummim vulgo dicto, heic habent, ſatis dignoſcitur ex eis, quæ de Rationali, in quo oraculum illud ſitum eſt, capite ſuperiori monuimus. Etiam & de Igne vide, ſi placet, II Maccabæorum cap. 1. 19. II, 4. Ex eo autem quod Arca fœderis in altera hac recenſione memoratur, includitur item Oleum Sanctum, quod in ea ſervari ſolitum, cum eadem eſſe deperditum ſcribunt. Atq; hinc ſane dijudicandum eſt, quam vera ſit veterum aliquot ſententia, qui legitimæ unctionis, tam qua Pontificiæ quam qua Regiæ, in Haſmonæorum exceſſu finem collocant; neq; eos unctos fuiſſe dubitant. Nam non ſolum, ut uno tradunt Ebræi ore, Oleum Sanctum atq; uſus unctionis in Templo ſecundo omnimodo defuere, verum etiam tritum eſt illud & aliquoties in locis è Gemara Hieroſolymitana ſupra citatis repetitum, אין מושחים מלכים כהנים *non ungebant in Reges eos, qui fuere Sacerdotes*. Quo dicto etiam Haſmonæos ſignantius negatur unctos fuiſſe. Quod vero attinet ad Unctionem Regiam, eam non neceſſario oleo illo Sancto à Moſe primum confecto fieri debere conſentiunt. Nam & à Joſia Rege abſconditum illud ajunt nec poſtea repertum; unde Jehojakim Regem unctum fuiſſe balſamo. Sic Gemara Hieroſolymitana in locis ſupra de Unctione citatis. At vero Pontifices, alio ungi oleo, præter ipſum quod Moſes confecit, ex ipſo præſcripto ſacro non omnino debuiſſe volunt. Nec ſane aut Regiæ aut Pontificiæ ſub Templo ſecundo Unctionis veſtigium aliquod exhibent. Quemadmodum autem ſub Templo ſecundo Unctio Pontificalis nulla erat, ita etiam nec ſub primo fuit perpetua. Nam 50 aut circiter ante primi excidium annis abſconditum fuiſſe oleum Sanctum (ſub Joſia ſcilicet) nec poſtea repertum volunt. Gloſſa Talmudica ad tit. Megilla cap. 1. fol. 9. b, מרובה בגדים כהנים ששימשו בבית שני ואף בבית ראשון מימות יאשיהו ואילך שנגנז צלוחית של שמן המשחה *Veſtitu inſignes ſunt Pontifices ſecundi Templi, etiam & primi à tempore Joſiæ & deinceps. Quoniam Vaſculum Olei Sancti abſconditum eſt.* Pontifici rite ſub Templo primo veſtito & uncto, &, ſub ſecundo veſtito juxta ea quæ dicta ſunt, Sacrificium ſingulare, ſi patrios

mores ad amuſſim obſervaret, peragendum erat, quo initiatio ejus omnino compleretur. Quali item Sacrificio Sacerdos gregarius quilibet etiam initiandus erat. Idque ex Lege ſacra Levitic. VI, 20. *Hac eſt oblatio Aaron & filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die Unctionis ejus. Decimam partem Ephi offerent ſimilæ pro Sacrificio jugi. Dimidiam partem mane, dimidiam veſpere, quæ in ſartagine oleo conſperſa frigetur. Offeret autem frictam in odorem ſuaviſſimum Domino. Et Sacerdos, qui loco ejus unctus fuerit* [vulgata, qui jure patri ſucceſſerit) *faciet idem. Perpetuum ſtatutum eſt Domini. Tota incendetur.* Ex hac Lege, ſi quis Sacerdos gregarius nondum eo nomine initiatus, in Pontificatum evehendus eſſet, primo Sacrificium heic præſcriptum gregarii Sacerdotis nomine peragebat, dein ſecundum nomine Pontificis. At vero ſi aut Sacerdos aut Pontifex initiationis Sacrificium hoc prætermitteret, atque alia muneri ſuo propria ſacra adgrederetur, non hinc fiebat, quo minus miniſterium, quod præſtaret, ex ſe legitimū, id eſt non profanum, haberetur. Sed עבודתו כשרה *Sacrum ejus* hac in ſpecie, *miniſterium, rectum* ſeu *legitimum* cenſebatur, ut docet Maimonides Halach. *Cele hammikdaſch.* cap. V.

CAP. X.

De Poteſtate Forenſi, *ſeu* Jurisdictione, *cujus autoritate, de rebus jam explicatis, ubi controverſia oriretur, erat decernendum.*

EX iis, quæ hactenus de Qualitate Perſonæ, quæ jure ſucceſſionis ad Pontificatum erat admittenda, & de conſecrandi Ritibus enarrata ſunt, nemo non videt crebras difficultates oriri potuiſſe, nec ſine poteſtate Forenſi ſeu Jurisdictione, quæ cum imperio præeſſet, commode decernendas. Quot enim de Natalibus, parentum nuptiis, Ætate, Corporis vitiis, Animi vitæq; erroribus, exiſtimationis labe, rituum initiandi præſtatione (quorum omnium in ſucceſſione legitima ratio habenda] controverſiæ naſci potuere? Habuere igitur hæc Forum ſuum, idq; auguſtum & ampliſſimum, quo, pro more patrio, quæſtiones ejusmodi omnimodæ deciderentur. Forum erat celeberrimum illud Tribunal LXXI. virorum, ſeu Conſeſſus Magnus Hieroſolymitanus, quem סנהדרין הגדולה *Synedrium Magnum* & בית דין הגדול *domum Judicii magnam* vocitant, cujus autoritas & jurisdictio in rebus graviſſimi apud Ebræos momenti ſemper eminebat, etiā à Moſis tempore, quo inſtitutum eſt; quod & ſuo loco fuſius & data ſigillatim opera diſpicimus. Quod ad qualitatem perſonæ heic diſcernendam attinet, locus eſt

egre-

egregius in Miſna, tit. *Middoth* cap. V, ubi docetur, Præſides, Judices ac aſſeſſores hujus fori de vitiis ſeu inquinamentis, quæ functione ſacra quempiam ex genere Sacerdotali arcerent, jure ſolenni cognoviſſe; atq; arcendos veſtibus nigris; admittendos, ſeu legitimos, albis, in diſtinctionem, ſtatim induendos fuiſſe. Verba ſunt, לשכת הגזית שם היתה סנהדרין גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורין ומתעטף שחורין ויוצא והולך לו ושלא ימצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים *In conclavi cæſi Lapidis* ſeu *quadratarii opere inſigni, ſedes habuit Conſeſſus Magnus Iſraeliticus, & judicabat Sacerdotes. Sacerdos autem, in quo reperiebatur vitiũ, veſtes induebat nigras, quibus amictus & egreſſus abibat. Cui vero vitium non erat, veſtes induebat albas, quibus amictus ingrediebatur* (in Templũ] *& Sacro miniſterio fungebatur cum fratribus ſuis Sacerdotibus.* Et Maimonides halach. *Biath hammikdaſch*, cap. VI. בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית ועיקר מעשהם התדיר שהיו יושבין ודנין את כהונה ובודקין הכהונה ביוחסין ובמומין כל כהן שנמצא פסול בייחסו לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה וכל מי שנמצא שלם וכשר לובש לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים מי שנמצא כשר בייחסו ונמצא בו מום יושב בלשכת העצים ומתלע עצים למערכה וחולק בקדשים עם אנשי בית אב שלו ואוכל שנאמר לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל *Conſeſſus magnus ſedes habet in conclavi lapideo. Nobilior vero juriſdictionis eorum pars eſt, quod ſedent & judicant de genere Sacerdotali, & diſquirunt de Natalibus Sacerdotum, & de vitiis eorum. Sacerdos, quicunque reperitur Natalibus inquinatus, induit veſtes nigras, quibus amictus egreditur ex atrio. Quicunque vero reperitur perfectus & legitimus, induit veſtes albas, quibus itidem amictus ingreditur & Sacro fungitur miniſterio cum fratribus ſuis Sacerdotibus. At vero ſi quis repertus fuerit natalibus perfectus & legitimus, aliquo tamen alio vitio inquinatus, is locum ſeu munus habebat in conclavi Lignorum, ubi in ſtrues ligna diſcinderet, & partem haberet rerum Sacrarum cum ſuæ familiæ ceteris, ut conviva; ſecundum illud quod ſcriptum eſt* (Levit. XXI, 22. de corpore vitiato,) *Panem Dei ſui, de Sanctis Sanctorum & de Sanctis comedat.* Nam qui à natalibus profani fuere, etiam hiſce, non ſolum functione, arcebantur. Cum autem ſolennis ejuſmodi de Natalibus aliisq; Sacerdotalis generis vitiis diſquiſitio fiebat, ſi nullum reperiretur impedimentum, quo minus univerſi, qui ea vice in examen venerant [& univerſos per ætatem functioni idoneos ſimul veniſſe in examen, vix eſt ut dubitemus

mus] ad ſacra miniſteria ut integri ac legitimi admitti deberent, indicta, eo nomine, Panegyri ac feſto celebrato, ad hanc verborum formulam Deum O. M. Laudibus efferebant, ברוך המקום ברוך הוא שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן וברוך הוא שבחר באהרן ובבניו לעמוד לשרת לפני ה׳ בבית קדשי הקדשים *Benedicatur Deus ille benedicendus, quod non reperitur vitium in Aharonis ſemine. Benedicatur ille, qui elegit Aharonem ejusque filios, ut aſtarent ad miniſterium coram Domino in domo Sanctiſſima.* Sic habetur in Miſnæ loco jam ſupra memorato. Quicquid demum ad Pontificis ſucceſſioné ſpectare potuerit, ex autoritate Conſeſſus hujus (accedente itidem ſemper Regia, quoties Regibus etiam gubernabantur Ebræi, & res ipſa poſcebat) ita pependiſſe videtur, ut ſine ea ſucceſſio legitima neutiquam ſatis ex jure ordinario haberetur. Maimonides halach. Cele hammikdaſch cap. IV; אין מעמידין כהן גדול אלא בית דין של ע״א *Non conſtituere ſolebant Pontificem alij præter ipſum Conſeſſum LXXI virorum.* Quin & apud Joſephum lib. XX, cap. VIII. exemplum eſt ſingulare, quod Regiam ſimul & Conſeſſus magni in rebus ſacris, etiam cum alieno Judæi ſubeſſent imperio, autoritatem exhibet. Levitæ aliquot, quorum miniſterium præcipuum erat hymnos in Templo canere, adito Rege Agrippa πείθουσι τὸν βασιλέα καθίσαντα Συνέδριον, φορεῖν αὐτοῖς ἐπίσης τοῖς ἱερεῦσι ἐπιτρέψαι λινῆν στολήν, *induxerunt eum precibus ut, habito Synedrio, ſeu Conſeſſu, decerneret eis uſum ſtolæ lineæ, quemadmodum ea Sacerdotibus in uſu fuit*, Et paulo poſt, ὁ βασιλεὺς μετὰ γνώμης τῶν εἰς τὸ Συνέδριον ἐρχομένων συνεχώρησε τοῖς ὑμνῳδοῖς ἀποθεμένους τὴν προτέραν ἐσθῆτα φορεῖν λινῆν οἵαν ἠθέλησαν, *Rex, adhibita etiam ſententia eorum, qui in Synedrio locum habebant, permiſit hymnodis, ut depoſito priore habitu, lineum, pro arbitratu, ſumerent.* Id genus alia ibi ſic indulta occurrunt, tametſi πάντα ἐναντία τοῖς πατρίοις, *omnia adverſus patrios mores*, ut monet ibi idem Joſephus. Etiam & adverſus jus patrium, ſive Romanis ſive Syris ibi rerum potitis, in Pontificum ſucceſſione, plurima commiſſa fuiſſe, ſatis ex eis, quæ diximus, fit manifeſtum. Neque cum dominantium libidine & peſſimis ambientium artibus, Jura ſeu legitima locum ſuum retinere ſatis quibant. At vero, dum ſui juris erant Ebræi, legitima omnino potuit eſſe & ſæpius proculdubio etiã erat ſive Succesſio Pontificis, ſive Rejectio aut Depulſio; quæ tamen, absq; Natalium, Corporis, Animi, Morumq; habitudine, rite juxta ea, quæ ex eorum commentariis depromſimus perpenſa, non ſine injuria fieri merito videatur.

Gratiæ & Gloria Deo Salvatori.

ELENCHUS

CAPITUM LIBRI DE SUCCESSIONIBUS In Bona Defunctorum.

CAP. I. *Succeſſionum, apud veteres Ebræos, diſtributio De* Liberorum & *qui rectà deſcendunt, ſucceſſione in* Bona paterna.

CAP. II, *De* Liberorum *in* Bona Materna *ſucceſſione*, & Iure Dotali.

CAP. III. *De Liberis* Naturalibus *è* Concubina, Ancilla, Extranea, *genitis*. *De* Mamzeribus *ac liberis ex inceſtu ſuſceptis*. *Et de* Iephthe *è patrimonio à fratribus ejecto*.

CAP. IV, *De Liberis* adoptivis, *aut in* Liberorum nomen *à patre aſſertis*. Servo *non licuit Iſraelitam*, Abba eum vocando, *ſibi in* patrem *adſciſcere*. De prole, de qua ambigitur *priori an ſequenti marito fuerit tribuenda*.

CAP. V. *De Familia* inter filios *erciſcunda*, ac *Primogeniti* prærogativa,

CAP. VI. Qualium bonorum *ſors duplex* primogenito *debita*. *Non* Maternorum, *nec eorum quæ à Patre*, tempore mortis, non poſſeſſa, *aut* in ejus poteſtate *tunc non fuere*, *Aſſignatio portionis duplicis in agris* invicem continuis.

CAP. VII. *Qualeſnam nati* pro primogenitis habiti, *ſive ratione* Hæreditatis *ſive* Sanctitudinis & Redemptionis. *Et de* primogenito Poſthumo, *ac* Poſthumi Succeſſione.

CAP. VIII. *De* Familia *inter* Filias erciſcunda.

CAP. IX. *De* partium, *inter* cohæredes, *ſi* Minores *ſunt alii, alii* Majores, diſtributione, & Alimentis Filiabus, *ubi Hæredes ipſæ non ſunt*, *præſtandis*. *Ac de varia* Minorum ætate & Puberibus.

CAP, X. *De præſtanda* filiabus *ſingulis, ex paternis bonis*, parte decima *alive*, *ubi filiis in hæreditatem integram ſuccedentibus*, nihil ad filias, *jure ſucceſſionis, aliter tranſmitteretur*.

CAP. XI, *De Succeſſione* Liberorum, *qui* ſexus dubii, *aut* utriusque *fuerint*, *veluti* Genitalibus Obſtructi *aut* Hermaphroditi.

CAP. XII. *De Succesſione* Patris, & à latere, *ceu* fratrum, avi, patruorum; & *excluſa*, *in ſuccesſione*, Cognatione Materna, *uti* & *ipſa* Matre.

CAP. XIII. Succeſſionis omnigenæ, *quæ* ex Iure ſanguinis *hactenus tractato pendet*, *Exemplum*.

CAP. XIV. *De Succesſione* fratris fratriam *viduam*, *ex lege*, ducentis.

CAP. XV. *De* Nuptiis Boazi & Ruthæ. *Eas ad* Legem, *de* fratria ducenda, *non ſpectare.*

CAP. XVI. *De* fratris incerti *ſive de quo ambigebatur inter certos, an patris eſſet filius*, ſingulari ſucceſſionis *atque hæreditatis invicem tranſmisſionis* ratione. *Et de aliis* hæredibus *aſcendentibus atque à latere* Incertis.

CAP. XVII. *De* Succesſione Maritali, *ſive Unde Vir.*

CAP. XVIII. Succeſſionis Maritalis *Exempla.* *Et* diverſarum tribuum hæreditatis, *per mutuas earum nuptias*, confuſione, *ac filiabus* Ἐπικλήρεσις *ſeu quibus hæreditates obtigiſſent.*

CAP. XIX. Diſtinctio quadruplex & Regulæ, *quibus Magiſtri totam fere* me ſucceſſionis materiem, *quæ ex jure* ſanguinis, ſeu Maritali pendet, *complectuntur.*

CAP. XX. *Succesſionis in* Servos & Ancillas *Jus ſingulare.*

CAP. XXI. *De* Succeſſionis à Cognatione ſpeciebus, *atque* Regularum, *quas diximus, ſeu* Axiomatum uſu ἐν τῇ κληρουχίᾳ ſeu in hæreditaria Terræ promiſſæ diſtributione.

CAP. XXII. Exemplum *Succesſionis Hæreditariæ, in eis qui* primo Terram promiſſam occupabant.

CAP. XXIII. *De* Zelophchadi filiarum portionibus *Hæreditariis* & Decem dimidiæ Tribus Manaſſis, *cis Jordanem*, funiculis *ſeu ſortibus.*

CAP. XXIV. *De* exhæredatione Liberorum *ſeu* fratrum, *atque* [illegible] inſtituendis *aliter ac jus exigebat commune. Et de* li[illegible] Alienatione *ejusque temperamentis ac* Reſtitutione in Jubilæo.

CAP. XXV. *De* Succesſione Fiſci, *ſeu hæredibus morte damnatorum.*

CAP. XXVI. *De* Proſelytorum Bonis *ac* Hæredibus, *Jura ſingularia.*

CAP. XXVII. Diſcrepantes Pentateuchi Samaritani, *in* [illegible] *Succesſionis*, Lectiones, *quæ ab obſervationibus ac* [illegible] *aliquot* Magiſtrorum *ſunt diſſonæ.*

ELENCHUS
CAPITUM
Libri Primi
DE SUCCESSIONE
in Pontificatum Ebræorum.

ELENCHUS.

CAP. I. DUplex, *apud Ebræos* Sacerdotium. *Inſtituti ratio. Succeſſionis Pontificalis in* Eleazaro *initia. Et de* binis familiis Sacerdotalibus *ſeu* Aharonicis, earumque in claſſes *ſeu* Ephemerias diſtributione atque *Orbe* ſeu *Cyclo Hieratico.*

CAP. II. *De* Phineeſi *&* Eleazaridarum *Succeſſione. Et de Pontificatus ad* Heli *Ithamaridem translatione*, Phineeſo, *juxta Ebræos*, exautorato.

CAP. III. *De* Ithamaridarum *in Pontificatum Succeſſione usque ad* Abiatharem. *Et de* Iehoiada *ſeu* Joada & Samuele, *qui nonnullis heic in Pontificibus cenſentur.*

CAP. IV. *De* Abiatharis *&* Zadoci *in Pontificatu conjunctione*, Abdicatione Abiatharis, *atque domus* Eleazaridarum, *in* Zadoco, Reſtitutione.

CAP. V. *Perpetua* Eleazaridarum *poſt* Zadocum, *usque in* Captivitatem Babylonicam *ſeu* Templi primi Excidium, *ſucceſſio*. Nicephori Patriarchæ *hujus ſucceſſionis ſeries explicata & ex codice Mſ. Græca ejus reſtituta.*

CAP. VI. *Pontificum à* Templi primi Excidio *ſeu* ſecundi conditu, *usque ad* Simonis II *poſteros*, *ſeu* Antiochi Epiphanis *tempora perpetua atque hæreditaria ſucceſſio.*

CAP. VII. *De* Pontificatus, *in ſuperiore intervallo*, annis. Saidi Batricidis *Patriarcha Alexandrini*, *de* Simone I, Juſto *cognominato*, *teſtimonium*; *& de* LXX Interpretibus, *quorum unum ille facit hunc Simonem.*

CAP. VIII. *Ebræorum* de Simeone Juſto, *& de* Templo Oniæ in Ægypto, *inſtar Hieroſolymitani condito, Traditiones.*

CAP. IX. *De* Alcimo *Pontifice. Quid* generis Pontificalis *ſeu* ἀρχιερατικοῦ, *etiam &* Sacerdotalis *ſeu* ἱερατικοῦ *nomine intelligendum.*

CAP. X. Haſmonæorum, *à* Iuda Maccabæo *ad* Ananelum, *ſeu* Herodis Antipatri F. *tempora, Pontificatus.*

CAP. XI. *De Pontificum ab* Ananelo *ſeu* Herodis Antipatri F. *tempore usque ad* Templi ſecundi excidium, *ſerie, ac qualitate, juxta* Flavium Joſephum.

CAP. XII. Nicephori Patriarchæ *Pontificum intervalli jam dicti laterculus in vulgatis codicibus emendatur. De Pontificum nomine* Annæ *ſimul &* Caiphæ *in Evangelio tributo, atque* Chanameele Ægyptio *&* Iſmaele

Ben

Ben Eliſha *Pontificibus, nec Joſepho, nec Chriſtianis ſcriptoribus, memoratis.* De *Jeſu Ben Gamla* ac tempore Haſmonæorum. Alia ex Talmudicis de Templi ſecundi Pontificibus.

CAP. XIII. *De eo quod apud Veteres, de* perpetua Regni & Pontificatus *apud Ebræos* conjunctione *occurrit.*

ELENCHUS CAPITUM

Libri Secundi DE SUCCESSIONE in Pontificatum Ebræorum.

CAP. I. S*Equentium diſtributio. De* Sanguinis proximitate, *cujus in Pon*tificatus *uti etiam in* aliarum *apud Ebræos* dignitatum *ſucceſſione, ratio habebatur. Et de* Segene, *ſeu* Pontifice Secundario.

CAP. II. Natalium inquinamenta, *quibus arcebantur tam functione* Sacerdotali *quam* Pontificali *ſucceſſione Sacerdotum filii.*

CAP III. Flavius Joſephus, *de Sacerdotum & Natalibus, & Conjugiis, explicatus. Et de* Natalibus dubiis.

CAP. IV. *De Ætate* miniſterio Sacerdotali *ac* Levitico, *etiam &* Pontificali ſucceſſione *idonea & legitima. Et de ſucceſſione, ubi* hæres *adhuc* impubes, *ſeu* minor.

CAP. V. *De Vitiis* Corporalibus, *quorum in admittendo ſive functioni* Sacerdotali, *ſive* Pontificali ſucceſſione, *ratio erat habenda.*

CAP. VI. *De* vitiis Animi, *quæ tam* Functioni Sacerdotali, *quam Succeſ*ſioni in Pontificatum, *obſtarent. Etiam & de* Artibus *quæ exiſtimationem tantum minuerent.*

CAP. VII. *De* veſtibus *ac* indumentis ſacris, *tum* Sacerdotali *quam Pontificiis. Et quinam* veſtitus *ſacer* Pontifici ſuccedenti *ritu ſolemni induendi.*

CAP VIII. *De* ſolenni Pontificis novi *ſacris veſtibus* induendi ritu.

CAP. IX. *De* ungendi Pontificis *ritu*, Figura *ſeu* modo & Tempore. Unctionis ceſſatio. D*iſcrimen hac in re inter* Templum primum & ſecundum. *Et de* Initiationis Pontificiæ Sacrificio.

CAP. X. *De* Poteſtate Forenſi, *ſeu* Juriſdictione, *cujus autoritate, de rebus jam explicatis, ubi controverſia oriretur, erat decernendum.*

INDEX.

A.

Abba explicatum 19. 20.
Abiatharis & Zadoci in Pontif. conjunctio 117.
Alcimus Pontifex 147.

B.

Baptiſmus Proſelytorum ap. Hebr. 93. & ſeqq. Ejus imitamenta ap. Gentiles 96.
Nuptiæ *Boaſi* & Ruthæ 52. Non ſpectant ad legem de fratria ducenda 53.
Libera *bonorum* alienatio ejuſque temperamenta 81. Reſtitutio bonorum in Jubilæo 81. Ad ſucceſſiones extendi non poterat, ibid.

C.

Caiphas Pontifex Max. quis 160. 166. Qua ratione jungatur Hannæ 167. & ſeqq.
Cheder Muhamedanorum an Elias Propheta? 111.
De partium inter *Cohæredes*, ſi minores ſint alii, *alii majores, diſtributione* 32.
Concubinæ pro uxoribus habitæ 11.
Cyclus Hieraticus 105. & ſeqq.

D.

Dos Jus *Dotale* 6.

E.

Ephemeriæ familiarum Pontificalium 105.
De *exhæredatione* librorum ſeu fratrum 78.
Eleazaridarum in Pontif. Succeſſio 108. 123. Reſtitutio 123. & ſeqq. Series 120. 124

F.

De *Familiâ* inter filios erciſcunda 22. De *Familia* inter filias erciſcunda 31.
Alimenta *Filiabus* præſtanda, ubi hæredes ipſi non ſunt 33. Caſus quo Filiæ filiis prælatæ in hæreditate 33. De præſtanda Filiabus ſingulis ex paternis bonis parte decima, aliave ubi filiis in hæreditatem integram ſuccedentibus nihil ad filias jure ſucceſſionis aliter tranſmitteretur 36.
De *Zelophchadi* filiarum portionibus hæreditariis 71.
Filii in ſucceſſionibus filiabus potiores ap. Hebr. 3. Ap. Mahumedanos 4. Ap. alias Gentes 5.
Succeſſio Fiſci 86. & ſeqq.
Forum Sacri ordinis ap. Heb. 246.
Fratres uterini ap. Hebr. non cenſiti pro fratribus 49.

G.

Quid *Generis* Pontificalis ſeu ἀρχιερατικοῦ & Sacerdotalis ſeu ἱερατικοῦ nomine intelligendum 149.
S. Georgius an à Turcis colatur 112.

H.

Hannas Pontifex Max. quis 160. 166.
Haſmonæorum à Juda Maccabæo ad Ananelum Pontificatus 152.
De *Hæredibus* aliter inſtituendis ac Jus commune exigebat 79.

I.

Idololatra non erat capax Sacerdotii Hebræorum 223.
De *Jephthe* patrimonio à fratribus ejecto 15. 16. De voto Jephthæ nonnulla 110.

Johan-

Johannes Damaſcenus cur Mamſer vocatus 13.

Joſephus B. Mariæ Maritus, cur utriuſque Jacobi & Heli in Geneal. Chriſt. Filius dicatur? 50. Locus Epiphanii de conjugio ejus explicatus 61.

Flavii Joſephi ſubleſta fides in rebus Judaicis 54.

Ithamaridarum in Pontificatu Succeſſio & ſeries 113. 120.

L.

Liberi naturales è concubinâ hæreditatis capaces erant 9. Liberi adoptivi 17. 18.

M.

Mamzer explicatum 12. 13.

Succeſſio *Mariti* in bona uxoris 55. Ejus exempla 58.

Mater & cognatio materna à ſucceſſione excluſa 40. & ſeqq

Qua lege *Mephiboſetho* Jonathanis filio bona adempta 89.

Caſus, quo *Mortui* ſucceſſêre vivis 68.

N.

Nabothi vinea cur Fiſco ceſſerit? 87.

Nicodemi colloquium cum Chriſto illuſtratum 93.

O.

Orbis terrarum diſtributio à Noacho facta. 82.

P.

Duodecim *Patriarcharum* teſtamenti examen 82. 83.

Bona *Perduellionis* reorum Fiſco ceſsêre 86.

Phineas Eleazari filius Pontificatu abdicatus 109. Creditur ipſe Elias Propheta fuiſſe 111.

Pileus Sacerdotalis 229. & ſeqq.

Binæ familiæ *Pontificales* ap. Hebr. 103. Ambarum Succeſſio & ſeries 108. 123. De Genere Pontificali 149. Pontifices Max. à Joſua Filio Joſedech uſque ad Lyſimachum 140. Pontifices Max. Haſmonæorum 152. Pontifices Max. ab Ananelo uſque ad excidium templi ſecundi 159. An bini Pontifices Max. ſimul fuerint 169. Annua eorundem permutatio 168. Pontifices M. cur Veteribus credantur ſimul Reges Hebr. fuiſſe 1[illegible] & ſeqq. Pontifici Max. non liceba[illegible] Aaronica oriundo [illegible]. Pontifex Secundarius 188.

De prærogativâ *Primogeniti* [illegible] lium bonorum ſors debita [illegible] nati pro primogenitis habi[illegible] mogenitorum diſcrimen [illegible] ditatis & ratione Sanctitudinis & redemptionis 27.

De *Proſelytorum* bonis ac hæredibus [illegible] ſingularia 90. Proſelyti poſt regenerationem priſtinos Natales & conſanguinitatem exuebant 93.

Pubertatis utriuſque ſexus ſigna 34.

R.

Cur ap. Veteres *Regni* & Pontificat[illegible] bræorum perpetua conjunctio [illegible] 180.

Repræſentatio parentum à liber[illegible]

S.

Sacerdotium duplex ap. Hebr[illegible] genere Sacerdotali 149.

Natalium inquinamenta, quibu[illegible] tur à functione *Sacerdotali* 190. Flav. Joſephus de Sacerdotū & Natalibus & conjugiis explicatus 197. De natalibus dubiis Sacerdotum 202. De ætate miniſterio Sacerdotali idonea 204. De ſucceſſione, ubi hæres adhuc impubes 205

Vitia corporalia functionem Sacerdot[illegible]

lem impedientia 211. Animi vitia functionem Sacerdotalem impedientia 223.
Sacrificium initiationis Pontificiæ 246. Diſcrepantes Pentateuchi *Samaritani* in legibus de Jure ſucceſſionis, lectiones, quæ ab obſervationibus ac interpretamentis aliquot Magiſtrorum ſunt diſſonæ. 97.
Servus Hebraicus moriente Domino ſervitutem non perinde debuit hæredibus 65.
Simon Juſtus Pontifex Max. an fuerit Simeon in Evangelio 142. Hebræorum de Simone Juſto traditiones 145.
Succeſſionum ab Hebr. diſtributio 1. Succeſſio liberorum in bona Paterna 1. & ſeqq. Succeſſio liberorum in bona materna dotalia 5. 6. & ſeqq. In alia ibid. Succeſſio liberorum naturalium è concubinâ 9. Proles, de quâ ambigitur, priori an ſequenti marito fuerit tribuenda, neutri ſucceſſit 21. 22. Succeſſio liberorum ſexus dubii 37. Succeſſio patris & à latere fratrum, Avi, Patruorum 40. De fratris incerti, ſive de quo ambigebatur inter certos, an patris eſſet filius, ſingulari ſucceſſionis atque hæreditatis invicem tranſmiſſionis ratione 5?. Succeſſio maritalis 55. 56. Diſtinctio quadruplex & Regulæ, quibus Magiſtri totam fermè ſucceſſionis materiem, quæ ex Jure ſanguinis ſeu Maritali pendet, complectuntur 63. Succeſſionis in ſervos & ancillas Jus ſingulare 64. De ſucceſſionis à cognatione ſpeciebus, & regularum uſu in hæreditaria terræ promiſſæ diſtributione 66. Exemplum ſucceſſionis hæreditariæ in eis, qui terram promiſſam occupabant 69.
Quatuor *Suppliciorum* capitalium genera ap. Hebr. 84. A quibus exercita ibid.

T.

Taciti locus de Judæis illuſtratus 93.
Templum Oniæ in Ægypto 147 & ſeqq.
In diſtributione *Terræ promiſſæ* mortui ſucceſſerunt vivis 68.
Varia ad *Hiſtoriam Tobiæ* pertinentia explicata 61. Libri Tobiæ editiones variæ 61.
De diverſarum *Tribuum* per mutuas earûm nuptias confuſione 58. De decem dimidiæ Tribus Manaſſis cis Jordanem, funiculis ſeu ſortibus 72.
Tutores quibus dati 35.

V.

Veſtes Sacerdotales 21. Ritus Pontifices Sacris veſtibus induendi 237.
Ritus *Ungendi* Pontifices, ejuſdem modus & unctionis ceſſatio. 240.

Monentur Bibliopegi *Prolegomena* medio Operis inſerta *Libris de Succeſſionibus* præmittenda eſſe, eorumque finem Titulo totius Operis annexum haberi; In *Uxore Ebraica* etiam Lit. S. in duernionem excreviſſe. Cæterum & Errata nonnulla irrepſiſſe agnoſcendum eſt, non Editoris culpa, ſed Typographorum nimis nota negligentia. Talia *In Uxor. Ebraic.* p. 9. Prophet; à ſive l. *Propheta, ſive* p. 14. והשאד l. והשאר. p. 19. *Diſcipuli* l. Diſcipulo, *p. 31. Proles,* l. Prolis *p. 5. Joſephu* l. Joſephus, *p. 117. Concubere* l. Concumbere, *p. 124. Profeſſo,* l. Profeſto *p. 174. Epitomatis* l. Epitomaſtis, *p. 244. Spoſum* l. Sponſum, *p. 264. Lactanto* l. Lactant. *In prolegom. de Succeſſ. p. 13.* eſt Coccelii *pro Cocceji*; Et plura his procul dubio extabunt. Sed veniam iis datum iri confidimus, pluraque *Incomparabilis Seldeni* Scripta, Germaniæ nec dum viſa, Benignum Lectorem in poſterum expectare jubemus.

00111427

Digitized with financial assistance from
Observer Research Foundation
on 17 May, 2019